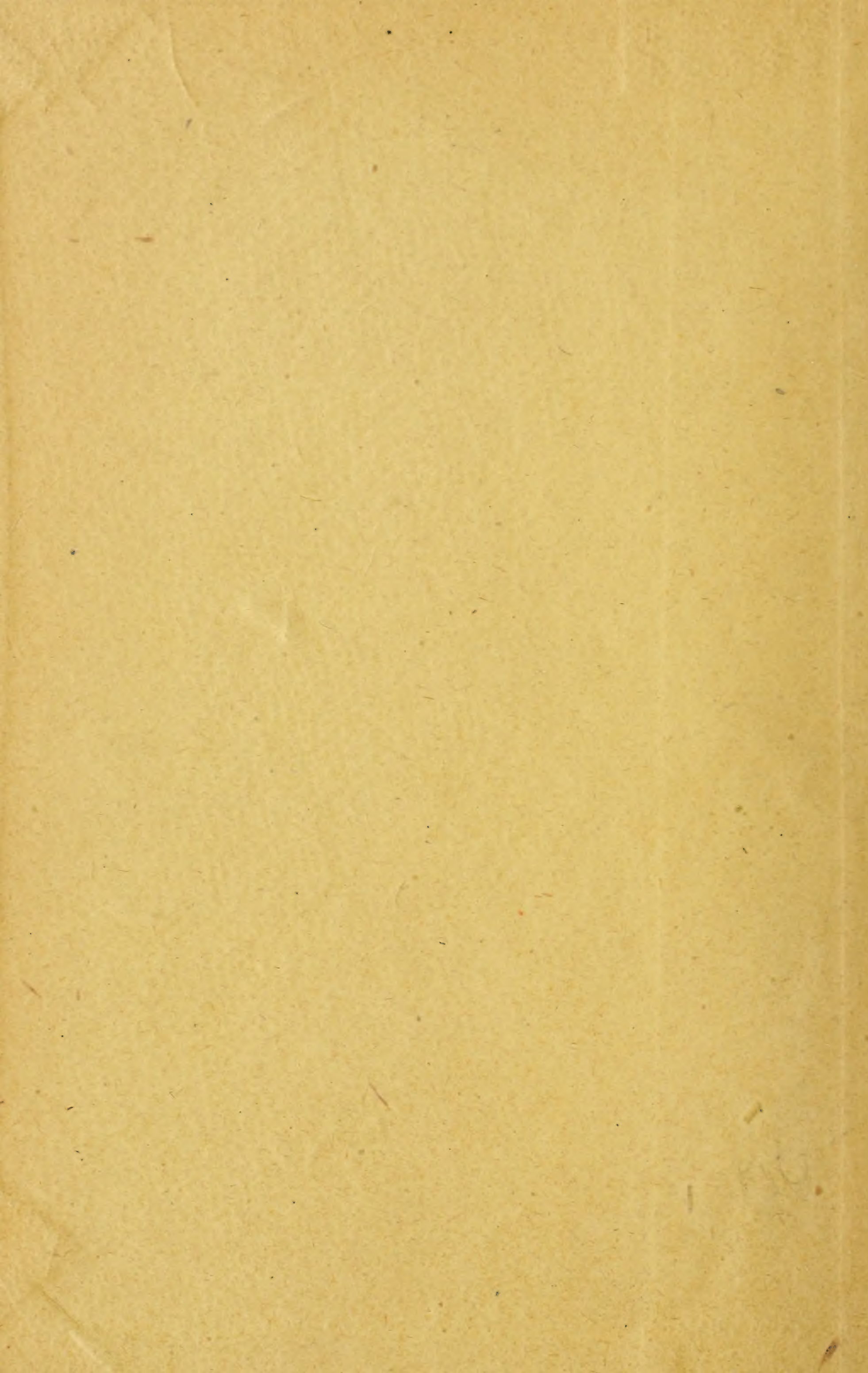

3 1761 08116742 1

HLÍDKA.

Redaktor

Dr. PAVEL VYCHODIL.

Ročník XXXI.

V Brně 1914.

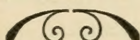
Tiskem a nákladem papežské knihtiskárny benediktinů rajhradských.

OBSAH.

Strana

Ročník XXXI. Číslo 1.

HLÍDKA.

Účast kardinála Dietrichštejna za boje mezi arciknížetem Matyášem a Rudolfem II. roku 1608.

Napsal Jan Tenora.

Uherské povstání Bočkajovo roku 1605 bylo uklidněno mírem vídenským, který dojednán 23. června 1606. Se strany císařovy bylo to hlavně dílo arciknížete Matyáše, uherského gubernátora. Jen aby ukončil válku, byl Uhrům povolným v podmínkách náboženských i politických. V příčině náboženské bylo v prvním článku úmluv ustanoveno, že panovník stavům koruny uherské jak magnátům, tak zemanům, tak svobodným obcím, městům i uherským vojínům na pomezí v jejich náboženství a konfessi nikdy nebude a nedá překážeti, nýbrž že všem zmíněným stavům se povolí svoboda náboženská, avšak bez ujmy římskokatolické církve.[1]) Politickým a ústavním následkem míru bylo, že Bočkajovi odstoupeno Sedmihradsko, levý břeh Tisy a na pravém, nač si činil nároky, Uhrům byla poskytnuta plná autonomie a správa země, a národní panství uherské šlechty obnoveno.

Mír tento, kterým císař téměř dvě třetiny dosavadní své uherské državy pozbyl, a při němž byly Uhrům tolikė ústupky učiněny, tuto „uherskou kapitulaci“ přece potvrdil a schválil Rudolf II. dne 6. srpna roku 1606. Ale neučinil tak absolutně, nýbrž přidal ve svém stvrzení restrikci, že tak jej ratifikuje, aby jak článkům o náboženství a duchovním řádu, tak i ostatním tak se rozumělo, aby nebyly na odpor

[1]) *Kameníček:* Vpády Bočkajovců na Moravu a ratifikace míru vídenského od zemí koruny české roku 1605—1606. Časopis Musea kr. č. 1894 str. 594.

slavné přísaze královĕ při korunovaci; byla-li by však o to nějaká nesnáz nebo pochybnost, že se vyloží a urovná na příštím sněmě.[1])

Po novém dalším jednání vydána byla od stavův uherských 23. září 1606 listina přiznávací k míru vídenskému. Sněm uherský však nebyl svolán během roku 1607, tak že se o výhradě císařově na něm nejednalo ani nemohlo jednati.

K úplnému utvrzení míru vídeňského náleželo ještě zavření míru s Turky, protože jeden mír bez druhého neměl míti platnosti. Ujednán byl také 11. listopadu 1606 v Toroku při ústí říčky Žitvy na 20 let. Jím byl potvrzen mír vídeňský a domluven mír mezi císařem a Portou na základě tehdejšího držení (status quo); jen vyhrazeno bylo další jednání v Cařihradě, aby Turci vrátili císaři Jager a Kaniži; sešlo také s ročního poplatku Portě odváděného, začež měl císař najednou vyplatiti pode jménem daru 200.000 dukátů.[2])

Také tento turecký mír potvrdil císař Rudolf II. v Brandýse 9. prosince 1606 a část daru tureckého 50.000 tolarů byla poslána do Budína. Ale stvrzovací listina mírová nebyla zaslána Matyášovi do Vídně. Po brzké smrti Bočkajově (koncem roku 1606) porušili Turci tento nově ujednaný mír a proto se císař vzpěčoval dodržeti podmínky mírové. Nadarmo po delší dobu naléhal arcikníže, aby mu byla vydána listina císařova stvrzující mír s Turky; a když toho konečně přece dosáhl v dubnu roku 1607, poručil císař v zápětí 21. dubna, aby jí arcikníže nedával z rukou, a vypravil-li již posla s ní, aby jej zase zastavil na cestě. Rudolf II. odvolal tedy vydání stvrzovací listiny; tím tedy trval turecký mír nepotvrzen, a protože tureckým

[1]) V instrukci z 9. dubna 1608 kardinálu Dietrichštejnovi praví Rudolf II.: »Zudem so sei die Hungerische capitulation von uns nie absolute ratificirt, sondern nach buchstablicher ausweisung unseres zu Prag den 6. Augusti Anno 1606 ausgefertigten confirmationsbriefs haben wir die darein vermischte neuerliche zumutungen in suspenso gelassen und auf einen allgemeinen Hungerischen landtag remittirt mit den worten: ‚Dictum novum tractatum ita corroboravimus atque ratificavimus prout praesentium vigore confirmamus, corroboramus et ratificamus, ut tam illi articuli, qui ad religionem et ecclesiasticum ordinem pertinent, quam reliqui, sic intelligantur, quatenus iuramento nostro solenni statibus et ordinibus regni in inauguratione nostra praestito, cui contravenire nequaquam possumus, contrarii non sint; si quid autem difficultatis aut dubii vel ex una vel ex altera parte superfuerit, id proxime futura diaeta explicetur et accommodetur‘«. Mikulovský archiv rodinný sv. 342 originál. — *Kybal*: Jindřich IV. a Rudolf II. Tragedie rakouská, str. 85. praví: »Dva dni po ratifikaci protestoval císař v tajné listině, že smlouvu potvrdil z donucení, a že nechce býti vázán.«

[2]) *Tomek*, O nepokojích stavovských. Č. Č. M. 1855, str. 410. Dějepis Prahy, XII, 427.

mírem byl schválen také mír vídenský, ani tento mír, nehledě ani na restrikci císařovu ve stvrzovací klausuli, nebyl zabezpečen. Císař Rudolf II. opravdu potom jednal tak, jakoby míru nebylo, kdežto arcikníže pravil, že mír už jest ujednán, jen musí býti dodržen, a musejí býti splněny podmínky, pod nimiž byl uzavřen.

Císař během roku 1607 domohl se v Uhřích některých prospěchův, a tím utvrzen byl ve svém odporu proti „hanebným mírům", které ho ponižovaly.[1]) Bylyť porážkou dosavadní politiky císařské, a tento nezdar roztrpčil a zatvrdil císaře proti všem, které pokládal za jejich původce.

V první řadě hněv císařův padal na bratra, arciknížete Matyáše a na jeho rádce. Stará nevole mezi bratry prohlubovala se v hotovou propast; nebratrská neláska dostoupila až nenávisti, která se tak rozkypěla, že bylo se obávati každým okamžikem, že převře. Přestal usuzovati a jednati rozum a rozvaha, odloženy ohledy, vybuchla vášeň.

Císař hotovým manifestem ke kurfiřtům se obrací se stížnostmi do Matyáše, obviňuje jej z neposlušnosti, zločinné nedbalosti, zrovna ze zrady, a podle toho s ním jedná: vylévá si na něm své rozhořčení, podezřívá a uráží, pomíjí a přechází jej, zasahuje přímo do jeho nejbližšího okolí, a ani slyšeti nechce, že by měl býti jeho nástupcem na trůně, a že by mu snad toto následnictví mělo býti zaručeno, což přece bylo přirozeno, ježto arcikníže Matyáš byl nejstarším bratrem svobodného císaře — a arcikníže Matyáš jat neskrocenou ctižádostí a touhou po vládě kuje spiknutí proti panovníkovi ve vlastním jeho rodě, smlouvou vídenskou z 25. dubna 1606 dává prohlašovati císaře pro jeho nebezpečnou slabomyslnost za méně způsobilého ku vládě, a sebe za hlavu a sloup domu rakouského, a všecka jeho mysl od té se nese tím více k tomu, aby sám jakýmkoli způsobem zajistil si nejen nástupnictví, nýbrž aby místo císaře zmocnil se vlády ve všech zemích, které byly pod svrchovaností císařovou, a prostředkem k cíli jest mu těžiti ze slabé vlády císařovy, získati si přátele na straně císaři odporné, s nimi se spojovati proti císaři a buditi v nich naději na pomoc a podporu všech císařových nepřátel náboženských i politických.

Na své straně měl císař ještě svou autoritu podepřenou o všechen dosavadní názor a vědomí svého významu, ale autorita ta byla již otřesena

---

[1]) »Territoriálně znamenaly tyto míry ztrátu čtyř pětin Uher; konstitučně znamenaly úplnou autonomii ve správě Uher; národně kladly tuto autonomii do rukou uherských: konečně nábožensky stanovily svobodu náboženskou a bezprávnost Jesuitů v Uhrách«. *Kybal*, l. c. 85.

a znehodnocena přeceňováním a odbojem proti ní. Ani vlastní země nestály mu beze všeho kolísání po boku. Království české, Slezsko a Lužice byly mu nejblíže; tam nebylo tolikých stížností do jeho vlády, kromě toho byl v nich klid a pokoj — ale království uherské, Rakousy dolní i horní a Morava byly země nespokojené a, jak si stěžovaly, utlačované, válkou od nepřítele i od přítele zhubené, a odcizovaly se do nepříznivé lhostejnosti a naposled ani ne do útrpného, nýbrž úmyslného opuštění. A za hranicemi vlastních zemí v říši jevila se jen neochota k jakýmkoli žádostem císařovým a rozestup myslí ve dva ostře odlišné tábory seskupené na zájmech náboženských, ale ještě více politických; za tehdejší doby kvašení odtud nekynula císaři pomoc. Ani pak ti, kteří posud byli oporou a nadějí císařovou, papež, představitel moci duchovní, a španělský král, nejbohatší a nejvlivnější panovník, nestáli veškerou svou autoritou a mocí za císařem a odmítali pomoci mu na zamýšlenou válku; byla to hlavně otázka budoucnosti, nástupnictví po Rudolfovi, která je držela v neutralitě, přece však v této příčině s blahovolným sklonem k arciknížeti Matyášovi.

Matyáš měl již od roku 1606 přislíbenou přízeň i pomoc papežovu, aby stal se nástupcem císařovým zvláště v říši, a také si zabezpečil pomoc španělského krále Filipa III., který mu byl také již tehdy slíbil podporu ku zvolení za krále římského, ale bez uražení císařova, a milost 30.000 dukátů.[1]) V zemích, které spravoval, mohl spoléhati na účinný souhlas se svými záměry. Svou ústupností a ztotožněním se zájmy uherských pánů naklonil si je a získal sympatie u sousedních stavů rakouských i moravských, jakož i za hranicemi u protestanstkých stavů říšských. Živly, které byly proti císaři, přistupovaly samy sebou na stranu arciknížecí. Jméno Matyášovo u jeho přívrženců znamenalo změnu dosavadní politiky katolicko-dynastické, nebo aspoň úlevu od jejího tlaku. S ním vzcházel nový program, od něhož si slibovali jeho stranníci splnění svých zájmů stavovských i náboženských, jež jim zaručí ať z vděčnosti, ať z donucení. Matyáš byl jim nově vycházejícím sluncem zvěstujícím příznivý a pohodlný den pro jejich tužby, snahy a záměry.

Po jednání o mír vídenský a žitvatorocký rozpor mezi císařem a arciknížetem jen se stupňoval; chorobně a vášnivě ovládnul císaře,

---

[1]) Ale peníze ty nebyly podle všeho vyplaceny; teprve po míru libeňském psal španělský vyslanec 30. června 1608 králi Filipu III., aby bylo arciknížeti Matyášovi vyplaceno slíbených 30.000 dukátů. Král dal na obnos ten poukázku na Fuggery. Briefe und Acten zur Geschichte des dreissigjährigen Kriegs. VI. 415.

a náruživou nevraživostí konečně naplnil arciknížete. Vzájemné zanevření na sebe rozdělilo oba do protivna a zaslepilo je tak, že již nebylo možno sejíti se a smířiti; nezbýval než otevřený boj a přímý sráz mezi oběma.[1])

Z revolučního ohniska z Uher byl vzat podpal: Na podzim roku 1607 počali se tam hajduci ve srozumění s Turky bouřiti a prohlásili, že hlavní příčinou jejich povstání jest porušení vídenského míru. Císař měl býti donucen, aby dodržel vídenský a turecký aby potvrdil. Než císař raději pomýšleje na válku, povolal do Řezna říšský sněm, aby poskytl mu prostředků k válce, a zástupcem svým ustanovil arcivévodu Ferdinanda štyrského. Toto urážlivé pominutí arciknížete Matyáše dovršilo míru; osobní ješitnost nehodlala snášeti dále ústrkův a Matyáš vystupuje proti nejstaršímu bratru, proti císaři a pokouší se dosáhnouti cíle svého: sám místo císaře zmocniti se vlády v jeho zemích. Ale při svém boji zachovati chce pro sebe zdání práva: podniká prý všecko, aby zachoval mír, který císař přece také potvrdil, ano vlastně chápe prý se díla záslužného, aby zachoval císaři a domu rakouskému země, které by otevřenou válkou byly pozbyty, a aby ochránil náboženství katolické a vrátil církvi zabrané statky. Toto zkreslení a licoměrné líčení příčin, které vedly k boji, od té chvíle neustále se ozývá u arciknížete a jeho stran a opírá se o přetvářené doklady a důkazy, a v takovém osvětlení vyhlašuje se povstání za právo, odboj za svatou věc, velezrada za povinnost. Vinu dávají každému jinému, jenom ne sobě.

Arciknížeti Matyášovi naskýtala se vítaná záminka a příležitost: vzbouření hajduků. Nastal čas, kdy podle jeho rádců mělo se jíti „ostřejší, ale jistější cestou“ vedoucí k cíli, kdy bylo prý třeba „užiti ostrých prostředků“, kdy podle Žerotína „nemoc potřebovala silného lékařství“.

(P. d.)

---

[1]) *Kybal*, l. c. 79, 87. 90, 91.

Scholastický terminism.

Dr. Jos. Kratochvil

Mohutný duch Duns Scotův, ač působení jeho bylo tak krátké, dovedl přece soustředití a získati pro své učení značnou řadu nadšených žáků a vytvořiti tak samostatnou školu filosofickou. Bohužel však žáci chtěli překonati mistra v jeho kriticismu i formalismu a nahromadili tolik abstrakcí a subtilností, že nutno přesně lišiti filosofii Scotovu a scotism jeho stoupenců.[1])

Proti těmto žákům Scotovým a filosofickému jejich směru vystoupila nejen mocná škola sv. Tomáše Aquinského, nýbrž i vznikl filosofický směr naprosto opačný, reakce zase upřílišující, t. zv. terminism, který mnozí historikové filosofie neprávem stotožňují s nominalismem. Terministé chtěli omeziti příliš četné distinkce metafysické ve filosofii scotické. Šli však ve svém hesle: Pluralitas non est ponenda sine necessitate tak daleko, že místo zjednodušení zničili takřka metafysiku. Náhradu hledali v logice, jež však změnila se jejich postupem v čirou sofistiku a rozmnožila přespříliš názvosloví filosofické. Vedle toho rozmohla se v terminismu také snaha po omezení pravd rozumových, jakýsi skepticism směru Duns Scotova.

Příčinu a důvod vzniku terminismu možno hledati vedle zmíněné již reakce proti scotismu také v mocném směru empirickém doby rozkvětu scholastiky, zvláště ve františkánské škole oxfordské. A je zajímavo, že mocná tato tendence objevuje se do dnes ve filosofii anglické.

Cesty k terminismu, jedinému to originálnímu směru filosofickému pozdní scholastiky, upravovali dva mnichové: Františkán Petr Aureolus († 1321) a dominikán Durand de St. Pourçain († 1332). Prvý z nich byl svým kritickým postupem věrným žákem Duns Scota. Odmítaje upřílišený realism a zdůrazňuje jedinou existenci individuelního,

[1]) První ze žáků Scotových byl Frant de Mayronis, který dobře byl nazván »magister acutus abstractionum«, ježto skutečně co nejvíce přeháněl zásady svého učitele. Z ostatních žáků jmenuji ještě Antonína Andreae († 1320), zvaného doctor dulcifluus, Jana dela Rive, Jana de Bassoles, Mikuláše de Lire z řádu františkánského. Z kleru světského hlásali scotism Walter Burlaeus († 1342), doctor planus et perspicuus, Alexander z Alexandrie († 1314), vykladatel Aristotelovy Metafysiky, Lyceta z Brescie, který komentoval Opus Oxoniense a konečně Mikuláš de Orbellis (†1455), jehož výklad sentencí byl oblíbenou příručkou filosofickou po celé století patnácté.

popíral realnost všeobecnin, realní rozlišení mezi bytím a bytností, duší a jejími mohutnostmi. Durand de St. Pourçain, zvaný doctor resolutissimus, pokládal jednotliviny za hlavní pramen veškerého poznání rozumového. Všeobecniny odvozoval jen z porovnání jednotlivin. Největší jasnost a přesnost poznávací viděl v poznání smyslovém.

Vlastním tvůrcem terminismu byl však teprve žák Duns Scotův „venerabilis inceptor" nového učení, františkán *Vilém Occam*, zvaný též doctor singularis. Narodil se v anglické vesnici Occamu v hrabství Surreyském mezi rokem 1270—1280. V Oxfordě i v Paříži byl věrným žákem Duns Scota. Kdy vstoupil do řádu františkánského, nedá se určiti. Kolem roku 1320 vynikl jako učitel university pařížské. Nové názory jeho, jakož i odpor proti autoritě církevní, získaly mu velký počet žáků a stoupenců. Stolici učitelskou opustil po roce 1323 a věnoval se politice a bojům náboženským. Ve sporu papeže Bonifáce VIII. s Filipem Sličným přidal se na stranu Filipovu. Papeži upíral jakoukoliv přímou či nepřímou vládu nad světskými knížaty. Hájil disciplinární reformy t. zv. spirituálů mezi Františkány a ostře vystoupil proti papeži Janu XXII. Když byl povolán k zodpovědnosti před církevní tribunál v Avignoně a uvězněn, vysvobodil se z vězení a uprchl se svými přívrženci Michalem de Césénem a Bonagratiem z Bergamu k Ludvíku bavorskému, jemuž pravil: Tu me defendas gladio, ego te defendam calamo. Vilém z Occamu zemřel asi r. 1347 v Mnichově.

Vědecké jeho práce a nové názory filosofické spadají do prvé doby jeho života. Jsou to: Quodlibeta septem, Summa totius logices seu Tractatus logices, Super quatuor libros sententiarum, Quaestiones in libros Physicorum, Expositio auerea super totam artem veterem, videlicet Porphyrii praedicabilia et Aristotelis praedicamenta.

Hlavní novotářství ve filosofii Occamově byla jeho nauka terministická. Veškero poznávací představování jest znamení, jež jako takové zastupuje předmět označený. Toto znamení jest přirozené oproti znamením umělým, řeči a písmu. Jest trojí druh poznání: poznání smyslové, poznání intellektuelní intuitivní a poznání intellektuelní abstraktní. Jak na první pohled patrno, hlásí se tu k slovu základní dualism scholastický: Smysl a intellekt. Nejdůležitější ovšem jest otázka, jaký je vztah mezi znamením a věcmi znamenanými (označenými) t. j. mezi našimi poznatky a objektivní realitou? Occam odpovídá, že poznání intuitivní, ať smyslové nebo rozumové, dosahuje věcí skutečně tak, jak existují mimo nás. Notitia intuitiva est talis notitia, virtute cuius potest sciri utrum res

sit vel non sit . . . Similiter notitia intuitiva est talis qua, cum aliqua cognoscuntur, quorum unum inhaeret alteri, vel unum distat ab altero loco . . . statim virtute illius notitiae incomplexae illarum rerum sciret, si res inhaereat vel non inhaereat, distet vel non distet, et sic de aliis veritatibus contingentibus (Quod. VI. q. 6) Propositio contingens potest cognosci evidenter ab intellectu, puta haec albedo est, et non per cognitionen abstractivam, quia illa abstrahit ab existentia per intuitivam. Ergo realiter differunt. (Ibidem V. q. 5.)

Jak je tomu však při pojmech abstraktních? Mimo nás, praví Occam, nemají vůbec žádné hodnoty, ježto abstraktní a všeobecné neexistuje ve skutečnosti. Všeobecnina má svým terminem, znamením, představu vnitřní; proto nesmíme také přenášeti realní zákony ovládající zjevy světa ideálního do skutečné přírody. Všeobecniny jen zastupují v duchu řadu jednotlivých věcí, kterým tuto všeobecninu přičísti můžeme. Všeobecninami pochopujeme zjevy, jako by byly společné více věcem a vysledek toho slouží nám jako předmět našeho usuzování. Nemá-li však pojem abstraktní hodnoty realní, neplyne z toho nikterak, že by neměl ani hodnoty ideální: v usuzování našem jsou zajisté pojmy obecné a společné. Všeobecnina není tedy ani slovo pouhé (vox, nomen) ani nějaké flatus vocis, nýbrž předmět pojatý, nahrada za větší nebo menší počet realit jednotlivých, individuelních. Jest tedy všeobecnina terminus, intentio nebo suppositio . . . posset esse opinio, quod nihil est universale ex natura sua, sed tantum ex institutione, illo modo quo vox est universalis, sed haec opinio non videtur vera. (In lib. Sent. I. dist. 2. qu. 8.)

V „Tractatus logices“ L. I. a. 15. píše Occam zcela jasně: Quodlibet universale est intentio animae, quae secundum unam probabilem opinionem ab actu intelligendi non distinguitur; unde dicunt, quod intentio, qua intelligo homines est signum naturale significans hominem, ita naturale, sicut gemitus est signum infirmitatis vel doloris; et est tale signum quod potest stare pro hominibus in propositionibus mentalibus. A na jiném místě téže knihy čteme: Intentio animae dicitur universalis quia est signum praedicabile de multis. (ib. L. I. c. 14.)

Právem tedy, jak patrno, někteří novější historikové dějin středověké filosofie, zvláště de Wulf, nazývají Occamovo učení o všeobecninách terminismem nebo intentionalismem, ježto pseudonominalism Roscelinův nebo Abaelardův jest nauka zcela rozdílná od názorů Occamových. De Wulf tvrdí, že nominalism v pravém slova

smyslu nemá vůbec zástupců ve scholastice. „Pour le rencontrer, il faut franchir le moyen âge et chercher dans les philosophies non spiritualistes, qui suppriment toute diversité de nature entre la sensation et la pensée.“ (*De Wulf*, Histoire de la Philos. médiévale, Paris 1912, str. 521.)

(O. p.)

Z dějin města Loštic.

VÁCLAV KUBÍČEK. (Č. d.)

Vrchním velitelem goldštýnské čtvrti byl od počátku listopadu císařský plukovník Cornelius Ancheman. Hlavní stan měl v Šumberku. Tam bylo shromaždiště nového pluku, k němuž měly vrchnosti dle sněmovního snesení vyzbrojit a poslat po pěti mužích z každého zbrojného koně. [1]) Koncem listopadu měl Ancheman pohromadě a vyzbrojeny čtyry setniny dragonů a čtyři pěší. Leželi v Šumberku, na orlickém šanci, v Goldštýně, Zábřehu, Horním Městě, ve Dvorcích a v Úsově, kdež k obraně tamějšího zámku na žádost vrchního regenta lichtenštejnských statků hned koncem října přibylo 30 Valachů z lukovského panství hraběte Rotála. Menší posádky císařské byly v Loučce [2]) a na zámku bludovském. Též Rohle byla od polovice prosince obsazena padesáti mušketýry, kteří ve třech redutách byli na stráži proti výpadům unčovských Švédů. [3])

Do Litovle přeloženo v polovici ledna roku 1643 z Mor. Třebové na 600 mužů pluku Ribbekova, [4]) ačkoliv o městě bylo úředně známo, že jest „úplně a docela zničeno". Důstojníci i prostí bytovali v 25 obydlených a 25 domech pustých. Nedostávajíce řádně výživy a piva, vylívali si zlost na měšťanstvu. „Co chvíle chtějí nám rozpoltit hlavu." [5]) Jako zde tak i v ostatních stanicích severní Moravy bylo císařské vojsko místním

[1]) V XVI. století ukládalo se jednotlivým statkům zemským pro válečné účely dodat určitý počet zbrojných koní čili jezdců s koněm. Tento počet během času statkům utkvěl a zůstal i pro následující století měřítkem, dle něhož se rozvrhovaly berně, dávky a vůbec úklady zemské.

[2]) Wiese.

[3]) Jedna z redut »Schwedenschanze« zachovala se podnes. Vidět ji na nejvyšším bodě bývalé staré cesty od Rohle k Veleboři. Je to val v podobě čtverce s obvodem 48 m., kolem něhož zevně se čtyř stran jsou zbytky příkopu. Okolní lid podle názvu mylně se domnívá, že je to část bývalé švédské pevnosti.

[4]) Arch. zemsk. brněn. »Militaria« dopis ze dne 21. ledna 1643, *Kux*, Gesch. Littau 118.

[5]) Z dopisu cís. komissaře ke král. tribunálu dto 5. ledna 1643 (»Militaria«.) Současný chronista litovelský zaznamenal: »Die Tribulirung wird je lenger, je hefftiger, dass vil vorneme Burger und nachbarn von grosser qual und unertreglichen ängstig auss Kümer, trost- und hilflos gestorben sein. Andere ihre Heuser mit dem ruck anschauen und anderwertz dass Elend banen, theils in diesem Misere kümerhafft und mühselig bis dato ausshalten.« (Moravia, 1881 p. 411.)

obyvatelům i celému okolí vlastně jen na obtíž. Skutečné úloze svojí, bránit lid proti nepřátelským výjezdům a znemožňovat dodávky a platy do Olomouce a do Unčova, císařské vojsko dostávalo nevalně.

Švédské posádky obou těchto měst podnikaly čas od času loupežné zájezdy v širé okolí. Místům opevněným, kde by byli narazili na odpor, se vyhýbali. Jinde však všude brali násilím obilí, dobytek a spíži. Peníze vydírali na lidech i mučením. Výpalné listy, jimiž nařizováno, co se má odvést, a do které lhůty, bývaly postrachem osady a nezbývalo, leč volky nevolky ujednat aspoň zmírnění požadavku a poslechnout.

Moravský sever trpěl hlavně z Unčova. Podrobné zprávy málo se zachovaly, známo pouze, že někdy v září roku 1642 Švédové unčovští přepadli vídeňské kupce když se vraceli z Polska, a pobrali jim mnoho vozů se zbožím.[1]) Dne 29. října byly od nich vyloupeny Doubravice a Loštice[2]) jistotně ne poprve: hned v červnu vzal nepřítel z městečka pánev pivovarní, tak že se od té doby nevařilo. Když potom v listopadu plukovník Ancheman ze Šumberka rozložil na místech nejvíc ohrožených vojsko, nastal poněkud klid. Jen o přepadení Loučky v polovici prosince donesla se zpráva královskému tribunálu do Brna; patrně měli v Unčově nouzi o spíži. Ale když v týchže dnech musel Ancheman skoro všechny své dragony odeslati k armadě do Prostějova, troufali si unčovští Švédové víc. Kolem vánoc vydrancovali před očima šumberské posádky Třemešek. Za měsíc potom přepadli Úsov, jenž při té příležitosti vyhořel. Jen sedm domů zůstalo požárem ušetřeno a čtyři dragoni padli. Počátkem března roku 1643 udávají panští správcové, že Zábřeh, Třemešek, Úsov, Lechovice a Újezd u Mohelnice jsou zcela vypleněny a částečně spáleny. Na Skaličce že žije držitel sám jediný a že podobně jako pan Drahanovský na Lechovicích nemá žádných poddaných. Dne 14. dubna vyjelo z Unčova na 200 mužů nepřítele, pobrali v Postřelmově, Sudkově a Dolních Studýnkách mnoho koní a lidí, bodali, sekali a stříleli po nich a několik, — mezi nimiž i malé nedospělé děti usmrtili.[3])

Byl sice Unčov podobně jak Olomouc od ledna roku 1643 císařskými blokován, ale vojska na ten účel nestačilo. Dne 22. ledna 1643 píše jenerál Arnošt Traun z Prostějova královskému tribunálu, že maje

---

[1]) *Zeiler*, Topographia Bohemiae (Frankfurt 1650) p. 103.

[2]) Moravia 1881 p. 411.

[3]) Z dopisů Anchemanových dto Šumberk 16. a 27. prosince 1642, 26. ledna a 14. dubna 1643 — a dopis Valent. Gabriele z Č. Rudy dto 10. března 1643 v zemsk. arch. brněn. »Militaria«

něco přes 1100 mužů kolem Olomouce, s vojskem početně tak slabým a k tomu novým, necvičeným nemůže mnoho proti hlavnímu městu. Proti dvěma městům to teprv nestačilo. Počátkem března přibylo sice vojska na 3000 mužů, ale byl to většinou sám venkovský, opět necvičený lid právě nastupující vojenskou službu. Nad to strádalo vojsko velkým nedostatkem spíže, tak že ani jenerál Alexander Borry, jenž toho času převzal velení nad olomuckou a unčovskou blokádou, nepořídil mnoho. Jenom přerušil vysokým valem u Piňovic nepřátelské spojení obou měst. [1]) Ale výjezdům nepřítele z Olomouce a z Unčova nedovedl zabránit.

Nástupcem Borryho byl koncem dubna Jan hrabě Götz, [2]) počátkem června pak Burian Ladislav hrabě z Waldštejna, jenž se marně pokoušel dobyt Olomouce odvedením řeky Moravy i útokem. [3]) Rovněž nezdařil se mu dne 4. června útok podniknutý s jedenácti setninami jízdy na hradby unčovské. [4]) Tam několik dní před tím vypukl neznámým způsobem požár a zničil přes polovici města s farní budovou i kostelem. [5]) Jediný úspěch, jehož dosaženo císařským vojskem, byl ten, že v Olomouci přerušením dovozu začalo se nedostávati potravy a byla naděje, že město se dlouho neudrží v moci švédské.

---

[1]) *Dudík*, Schweden — p. 69 70 — Moravia 1881 p. 411: »richtete nix aus«.

[2]) Theatrum europ. V. p. 36.

[3]) *Kux*, Gesch. Littau 121. — *Pinkava*, Okres litovelský ve Vlastivědě p. 100.

[4]) Moravia 1881. p. 411. — Dne 3. června 1643 je v matrice mohelnické zapsán otcem pokřtěného dítěte »Gregorius Exner, des Buchheim'schen Regiments Musketier — Geburt von der Deutschen Hause bei der Neustadt gelegen.«

[5]) *Eugl*, Geschichte M Neustadt, udává datum požáru dne 31 května 1643 s poznámkou, že zhořelých domů bylo 357 a že oheň byl zlomyslně založen Švédy. Těžko však dá se myslit, že by si Švédové byli zapálili střechy nad hlavou. Hned roku 1650 nevědělo se nic o vzniku požáru (*Zeiler*, Topographia Bohemiae 1650 p 103 »Städtlein — durch ein unvorsehenes Feuer guten theis darüber verdorben.« —) Ve staré pamětní knize fary unčovské praví zápis ze XVII. století: »Jinde čtu o třetím ohni léta 1643 dne 2. Junii, bylo v úterý, jak se Švédi dostali pod akordem do města, zapálili od kouře tabáku v domě Anny Pichalky vdovy o jedenácti hodinách na noc, shořelo 357 domů i kostel, zvony se rozpustily i fara bráníti se nemohla, nikterak nebyl větr«. — Den 2. června skutečně připadl toho roku na úterý. Z kovu rozlitých dvou velkých a dvou menších zvonů si Švédové ulili děla. Olomucký současný kronikář P. Paulin Žáčkovic píše o požáru: »Casu, quo non constat, civitas Neostadiensis ultra media incendio consumpta fuit« (Archiv für oesterr. Gesch. Sv. 62. p. 555.). Zhořelých domů snad nebylo 357. *Klement*, Weitere Notizen zur Gesch. M. Neustadt (Jahresbericht des Landesreal-gymnas. M. Neustadt 1893) čítá roku 1748 v Unčově celkem 293 domů (uvnitř hradeb 208 a venku 85). Roku 1770 bylo ve vnitřním městě 225 domů, právě tolik jako před vpádem švédským, na předměstí však jenom 119 domů, celkem tudíž 344.

Dozvěděv se o tom Torstenson, vytrhl ze Saska přes Lužici do Čech, odkudž dvěma proudy zaměřil na Moravu. Vojsko císařské vzhledem k tomu začalo se od 13. června 1643 hýbati se svých stanovišť kolem Olomouce a Unčova směrem k Brnu. Hlavní armáda švédská počtem na třináct tisíc mužů z polovice jízdy, z polovice pěších [1]) stanula dne 17. června u Mor. Třebové. Dvě jízdní setniny císařských, kteří tou dobou leželi na panství třebovském a trnavském, couvly už dva dny před tím k Jevíčku. Pouze v zámku třebovském zůstala slabá posádka, ta však spolu s jinými, kteří se tam byli utekli, opustila jej skrytým východem, jakmile se nepřítel blížil. [2]) Nečítaje škod způsobených pleněním po domech a na polích muselo město plukovníku Debitzovi, jenž se tam se svým plukem byl položil, povolit na několik lhůt 6300 tolarů výpalného. [3])

Den před tím „partaj švédská o 21. hodině celého orloje nenadále v 1500 koní do města Landskronu vpadla a jak zámek, kostel, rathaus, kdež v sklepích množství truhel sousedských stlučeno i drahně věder vína, co tak nevypili na zem vypuštěno, též město a předměstí žalostivě vyrabovala, loupeže a viktualií přes 70 vozův, nepřivezouc sem žádných, an se lidé z vesnic s dobytky a statky na poručení vrchnosti k městu byli schránili, naložíce, 16. (června) zase v 10 hodin odjela a veliké škody ubohým lidem zdělajíc, též mnoho jich zraníc a s sebou zajmouce, jenž jim loupež nésti a dobytky — mnohý své vlastní — hnáti musili, k Svitavám se obrátila“. Jiné oddělení vydrancovalo dne 18. června Šumberk město i předměstí a vynutilo na měšťanech velké výpalné. [4])

Po dvou dnech odpočinku hnulo se vojsko od Mor. Třebové pleníc ustavičně [5]) k Mohelnici. Tam už některý den dříve vtáhl jeneralmajor Mortaigne, pobral co se dalo a položil se kolem Mírova, jehož posádka se dne 19. června vzdala úmluvou. [6]) Značný počet koní, zásoby

[1]) Ten počet dle *Dudíka,* Schweden 88.

[2]) Švédský vojenský letopisec Chemnitz u *Dudíka,* Schweden p. 84.

[3]) *D' Elvert,* Mähr. und schles. Chroniken (Trübau) p. 332.

[4]) *D' Elvert* l. c. Paměti města Landskrona p. 374 a Chronik M. Schönberg p. 344.

[5]) Jen o statku vranovském zachovala se zpráva, že »táhnouce armáda švejdská od M. Třebové tak jest na ten stateček a ty grunty pravým křídlem přišla a veliký škody dělali«. Arch. zemsk. brněn. B. S. č. 1412

[6]) »Mit Accord« — *D' Elvert,* l. c. Chronik der Stadt Trübau p. 333. — *Syrůček,* Geschichte Müglitz, píše na str. 14. že Mírov byl hájen zámeckým hejtmanem Martinem z Předmostí. Ale biskupským hejtmanem, totiž hospodářským ředitelem a zároveň vojenským velitelem na panství byl tehdy Alexander Vinarský z Kařišova. Vavřinec Martin Půhončí z Předmostí, druhý ze čtyř synů Martina Půhončího,

spíže a sirotčí peníze mohelnické staly se kořistí Švédů, ti pak, kdož na hradě byli hledali ochrany, mezi nimiž mohelnický děkan Václav Bernard Stecker a bratr hejtmanův Bernard Vinarský z Kařišova byli po složení značných obnosů propuštěni svobodně. [1]) Na Mírově zůstalo asi dvě stě švédských dragonů.

Zatím co z ležení mohelnického Loštice a všechny osady okolní byly pleněny a loupeny, aby se Unčovu i Olomouci dostalo potřebné spíže, [2]) švédský předvoj pod jeneralem Wranglem objevil se 18. června v noci o dvou hodinách před Litovlí. Hlavní díl císařské posádky litovelské odešel už čtyry dny před tím. V městě zůstalo jen asi půltřetího sta mužů pod velením Kornelia Anchemana. Ačkoli docházely o švédské armádě zprávy velmi zlé [3]) město dobře opevněné a v naději na pomoc neotevřelo bran svých dobrovolně, hodlalo se bránit do posledního muže. Leč obrana byla marna. Ještě téže noci vytlačil nepřítel obhájce z olomuckého předměstí dovnitř za hradby, ráno pak položiv se táborem „na obci šibeniční" mezi Vískou a Rozvadovicemi dopravil děla přes Moravu a rozestavil je v bezprostřední blízkosti městské brány Olomucké. Celý den trvala střelba, na niž měšťané nemajíce děl odpovídali jen mušketami a zabili 22 Švédů. Ale 96 dělovými ranami byla hradební zeď na jednom místě konečně tak prostřílena, že nepřítel se dostal útokem do města. Bylo to v týž pátek, kdy se vzdal Mírov 19. června o devíti hodinách večer. Obleženým, z nichž padlo dvacet mužů, nezbylo leč složiti zbraň.

Švédové pobyli v městě do čtvrtého dne a pobrali kde co tak důkladně, že tam nezbylo chleba ni soli. Uměli prý najít nejen věci právě zakopené, nýbrž i to, co kdysi před lety v čas moru nebo války od dřívějších majitelů bylo v zemi nebo ve zdi schováno a dávno zapo-

kdysi biskupského hejtmana mírovského, jenž byl zemřel v letech 1634 bezpochyby na Skaličce u Zábřeha, — stal se r. 1642 jakožto manžel Magdaleny Anděliny Pavlovské z Pavlovic držitelem vsi Újezda a svobodného dvoru na předměstí v Mohelnici (nynější »Edelhof«). Že při obraně Mírova pomáhal, je možno, ale o tom současné prameny mlčí. — *Volný*, Mähren V. 590 uvádí, že hrad se vzdal »nach einer hartnäckigen Vertheidigung von 14 Tagen«. Odkud má tuto zprávu, není známo

[1]) Bernard Vinarský z Křišova a na dvoře v Krumpachu píše o tom 31. května 1650. »Majíc já své všechno jmění na zámku Mírově při dobytí lidu nepřátelského švédského o všechno jsem přišel, tak že toliko v jednej košili, kterouž jsem na sobě měl, s téhož zámku jsem vyšel « Selský archiv 1905 (IV. roč) p. CCXLV.

[2]) *Dudík*, Schweden in Böhmen und Mähren p. 82. Jmenovitě Zábřeh byl postižen při té příležitosti. Zemsk. arch. brněn. B. S. č. 1371.

[3]) »Hört man alzu böse Avisen«, zapsal současný svědek (Moravia 1881 p. 412.)

menuto. Výpalného měšťanům uloženo 5000 říšských tolarů. Než odtáhli, zničili náspy i cimbuří hradební a vyhodili prachem do povětří brány městské s třemi věžemi. Zásoby ležící tu pro císařské vojsko — na osm tisíc korců obilí odvezli Švédové 22. června s sebou spolu se zajatou posádkou do Olomouce. Téhož dne padl i Šternberk po dvoudenním obležení v ruce nepřátel.[1])

Příchodem Torstensovým nabyly švédské posádky v Unčově a Olomouci volného dechu a podnikaly opět loupežné výpravy tím směleji, čím méně se jim dálo překážek ze zpuštěné Litovle. Ba právě sem zajížděly jednotlivé tlupy opětovně obírajíce ubohý lid do naha. Švédská posádka z Mírova loupila si výživu v kraji směrem k Mor. Třebové a k Jevíčku.[2]) (P. d.)

---

[1]) *Dudík*, l. c. p. 83. — O dobytí Litovle r. 1643 zachovaly se dvě současné zprávy, z nichž otištěna jedna částečně v časopise »Moravia« 1881 p. 412, druhá v Kuxově Geschichte der Stadt Littau p. 116—120. Pěkně popisuje dle toho dobytí Litovle *P. Pinkava*. Okres Litovelský ve Vlastivědě p. 101. 102. Pamětní nápis na hradební zdi viz čas. Matice mor. 1902 p. 75. — Do Olomouce přivedeno za těch dnů ze severní Moravy tolik dobytka, že kráva se prodávala po 1—2 tolarech a libra masa stála 3 kr. *Dr Elvert* Mähr. und schles. Chroniken, Olmützer Sammelchronik p. 54.

[2]) Dne 26. června 1643 odpisuje král. tribunál panu Vilímovi Švábenskému na Biskupicích, aby zůstal věren císaři, nedbal hrozeb mírovského rytmistra a nic nedávali nepříteli ze svého statku. V účtech M. Třebovských zapsáno ke dni 13. srpna 1643: »Auf einen Rittmeister, welcher das Commando zu Mirau gehabt, sammt 60 Pferden allhier über nacht gelegen« dáno atd. Archiv zem. brněn. »Militaria« k r. 1643.

Francisco Ferrer.

Boh. Kyselý. (Č. d.)

XIII. Ferrer za bouřlivých dnů v Barceloně.

Jak se zachoval Ferrer za dnů, které sluší zváti sklizní zhoubné setby Moderní školy? Otázka ta souvisí úzce s posmívanou repressí vlády španělské, která si počínala přesně dle stávajících zákonů: § 243. civilního zákoníku pokládá za vzpouru veřejné zprotivení se té které vládě, snahy o podvrácení trůnu, podněcování vojska, aby odepřelo poslušnost nejvyššímu veliteli. A nejbližší příležitost k nepokojům zavdalo právě vypravení vojska k hájení zájmu v Maroku. Rovněž vojenský zákoník (§ 237.) nazývá zločincem proti králi a vlasti, buřičem každého, kdo po prohlášení stavu válečného nebo stanného práva postaví se proti branné moci, která má obnoviti pořádek.

V Barceloně byl prohlášen stav obležení a bylo přirozeně hromadné zatýkání. Teprv když šlo o Ferrera, vzpomněl si mezinárodní svaz vyvolati skandal proti španělské justici, jako by se počáteční zaraženost byla proměnila v inkvisiční krutost, která nikoho neušetřila. Jisto jest, že bylo zatčeno přes 2000 lidí, z nichž bylo smrtí potrestáno pouze pět, jiných 12 dostalo milost a 93 dalších bylo trestáno vězením a pokutami (celkem tedy 110). Že se se spiklenci tolik ukrutně nenakládalo, patrno ze soudní statistiky, která svědčí, že za konservativní vlády nebylo poměrně diktováno trestů více, než za liberální, která ji vystřídala.

Je zajímavo, že na Ferrera upozornila vlastně nejprve pařížská „L'Humanité", která vypočítává události i osoby, jež se jich činně súčastnily. Ale míní-li prý vláda Alfonsa XIII. podniknouti zločinně něco proti těm, které — jako Ferrera — pro zmíněné události vězní, povstanou jako jeden muž všichni rozumní lidé všech zemí... (Toť se rozumí samo sebou, že jen ti budou rozumní, kteří povstanou.)

Brošura „François Ferrer — sa vie, son oeuvre", vydaná na obhájení revoluce, uvádí tato data: Počátkem března r. 1909 odešel Ferrer ze svého bydliště na 2 měsíce do Barcelony, kde řídil vydavatelské záležitosti svého domu, potom odebral se do Paříže, koncem dubna odcestoval do Londýna, stále se zabývaje překlady vědeckých děl. Dne 9. června píše list příteli Karlu Albertovi, v němž podotýká:

„Nevím ještě, kdy se budu moci vrátiti do Paříže. Nedostanete-li ode mne zpráv do konce měsíce, pište mi . . .“ Zároveň lituje, že nebude moci tak brzy se zabývati pracemi „Mezinárodní ligy“, jejíž sjezd projektuje teprve v zimě. Z toho vysvítá, že neměl v úmyslu vrátiti se tak brzy do Španělska, ba vypočítává, že mu bude prodlíti v cizině pro nalehavé práce ještě několik měsíců. — Ale již 11. června píše témuž příteli Albertovi: „Pro těžkou nemoc, která stihla mou rodinu, musím bezodkladně do Španěl. Nechci minouti Paříže, abych s vámi nemluvil . . . budu nocovati v hotelu na bulvardu Montmartre, přijďte, možno-li, do kavárny „U Města Madridu“ . . “ A podivno! Když dojel domů, byla švakrová (choť bratra José) úplně zdravá, ale osmiletá dcera jejich Eulalie zemřela dne 19. června. Ferrer nepřispěchal tedy pouze na pohřeb nebo návštěvu nemocných, neboť neměl potom na kvap s odjezdem, aby vyřídil tolik pilných záležitostí. Zůstalť ve svém venkovském sídle Mongatu poblíž Barcelony, neboť připravovala se válka na půdě africké a příležitost k uskutečnění podvratných ideí. Víme, že zvláštní něžností nevynikal ani k vlastní ženě ani k dětem.

Po událostech koncem července nastalo vzhledem k Ferrerovi ticho. Teprv 17. srpna vydal komandant pevnosti a vojenský soudce v Barceloně don Vincente Llivina y Fernández půhon na Ferrera. Stalo se to na základě výpovědí jiných zatčených. Vyzývá ho, aby se do dvaceti dnů dostavil k soudu, a uveřejňuje vyzvání i ve dvojích úředních novinách. Policie věděla, že Ferrer opustil svou villu „Mas Germinal“ v Mongatu, pobyt jeho nebyl jí však znám. Dne 20. srpna byla zatčena Soledad Villafranca a příbuzenstvo Ferrerovo. Rázem rozlétla se tiskem londýnským zvěst, že Ferrer dlí v Londýně, a bryselský „Peuple“ přinesl smyšlené interviewy s pronásledovaným. Podvody a mystifikace se honily časopisy. Ještě při svém zatčení dne 31. srpna hleděl Ferrer oklamati úřady řka, že jde o milostnou pletku, a prosí o diskretnost, potom vydával se za cizího esperantistu, který se ubírá na sjezd do Barcelony. Několik uprchlíků do Buenos Aires vypovídalo, že Ferrer se přímo revoluce zúčastnil, ji organisoval a hmotně i morálně podporoval. (El Diario 15. října 1909.)

Vyšetřování potrvalo celý měsíc září. Svědkové, a to nikoliv pouze členové městské rady barcelonské, nýbrž i revoluční novinář Moya tvrdili, že akce vyšla z Ferrerovy „Solidaridad obrera“, že nezámožné to dělnické sdružení penězi zrovna plýtvalo. Nikdo však nezmiňuje se o tom, že by byl Ferrera viděl s revolverem nebo rudým praporem někde na barikádách. Ani na žádném provolání se jeho jméno nenašlo.

Kritikové procesu zúmyslně nebo nahodile nepřibližejí k celému rázu zločinu. Nevšímají si, že se tu pouze o účast osobní nejedná: Viděli jsme tě, ergo . . . Zde platí staré „semel captus, centies reus“ Lavina zločinu, která zavalila rázem celé město, měla impuls od jediného člověka, jemuž patří logicky odpovědnost. Jsou tu podobné vztahy jako mezi příčinou a účinkem. Popříti tento charakter zločinu bylo by tolik jako prohlásiti beztrestnost všech revolučních snah právě ve chvíli, kdy vyhnaly do černých a rudých květů vražd a požárů. A je-li toto ultima ratio revoluce, nesmí s ní souhlasiti ani zdravý rozum lidský ani zájem společnosti. Proto je vtěleno do zákonníků všech států připomenutí, aby byly trestány jak jednotlivé zločiny při vzpourách, tak vše, co ke spiknutí vedlo. Nelze-li objeviti zločinců, kteří přiložili ruce k podvratnému dílu, podléhají trestu hlavní strůjcové a osnovovatelé zločinu. (§ 259. špaň. trest. zák.)

Co praví o revolučních dnech Ferrer sám?

V listě Karlu Malatovi vypisuje, kterak odpovídal vyšetřujícímu soudci na otázku, co dělal 24. 25. a 26. července. „Řekl jsem, že dne 24. a 25. nehnul jsem se z domu, vypověděl jsem dopodrobna každý svůj krok v Barceloně dne 26. července, jak jsem Vám dolíčil v předešlém listu“. Tento list ze dne 10—12. srpna byl jak se zdá částečně uveřejněn v pařížské „L' Humanité“. Výňatek ten zní: „Dne 26ho byl jsem, jako snad kde kdo, překvapen všeobecnou stávkou. Nevěděl jsem o ní ani zbla. Odebral jsem se do Barcelony, kamž jsem do své kanceláře pozval osoby, které byly pověřeny vydáním „Veliké Revoluce“ od Kropotkina, knihy to, již chci vydati v nádherné, illustrované úpravě. Dopoledne jsem byl v tiskárně, u papírníka, knihkupce a zase ve své úřadovně; odpoledne u mědirytce, jiného výrobce papíru a podruhé v tiskárně. Kolem šesté mínil jsem odjeti zpět do Mongatu, ale nádraží bylo uzavřeno. Ježto jsem byl unaven, šel jsem pojísti a pak jsem šel pěšky do Mongatu, odkudž jsem se do čtvrtku nehnul.“ Tolik Ferrer.

Co praví družka jeho Soledad Villafranca? „Le Journal“ uveřejnil koncem října téhož roku interview, který měl dosvědčiti, že Ferrer v kritických dnech neopustil svého domu: „V pondělí dne 26. července, v den kdy počaly první projevy, odejel Ferrer vlakem o ½9 do Barcelony do svého vydavatelstva, kamž pozval d o p i s e m rytce a papírníka. Ani nepomyslil, že se připravují v Barceloně jakési nepokoje. Při odchodu mi řekl: Nevím, kdy budu zpět, ježto mám mnoho vyjednávání, ale o šesté večer jsem každým způsobem doma. V ½12 vrátil

se bratr jeho, jenž byl v Barceloně na trhu s obilím, a vypravoval, že se ve městě dějí zvláštní věci, ulice jsou plny lidu a slyšeti křik: „Pryč s válkou!“ To mne zneklidnilo. O jedné s poledne nepokoj můj vzrůstal, když Ferrer se nevracel a když jsem se dověděla, že vlaky nejezdí. José (bratr Ferrerův) zašel tedy k šesté večer znova do Barcelony zjistit, co se děje, a já ho očekávala. Tu v jedenáct přišel posel z vydavatelstva, kterého Ferrer vypravil, aby mi vysvětlil, co se přihodilo, a aby mne upokojil. O páté za svítání přišel Ferrer a vyložil mi, co se stalo, jak to byl od jiných slyšel, ježto se zabýval jenom svými věcmi. Večer nemohl se vrátiti vlakem, nemohl sehnati ani povozu, proto povečeřel, přečkal noc s přáteli v kavárně a k ránu přišel pěšky domů, kde zůstal celý den 27. a 28. července. Ve čtvrtek ráno dne 29. přišla jakás osoba z Premiá k nám, která vyprávěla, co slyšela od jiné, která prý viděla Ferrera v čele zbouřenců a paličů poblíž jednoho kláštera. I šla jsem k němu do pracovny, kde klidně psal, abych mu vše sdělila. Dal se mi do smíchu. Já však netajila jsem se svými obavami a prosila ho, aby aspoň na krátkou dobu, než se město uklidní, odešel, ježto by nepřátelé mohli všecky okolnosti využitkovati, aby mu uškodili. Konečně si dal říci a při loučení mi řekl: Nedostaneš-li ode mne zprávy, jsem v bezpečí. Nemohu ti říci, kam se odeberu, ježto nevím toho ještě sám . . .“

Lidé, s kterými Ferrer onoho dne jednal a kteří při procesu jako svědkové vypovídali, líčí podrobnosti poněkud jinak, což není bez důležitosti pro soudní řízení, kde se vymezuje přesně každá chvíle a hodina.

Mariano Batllori, jeden ze zřízenců vydavatelského domu Moderní školy, dí, že Ferrer dostavil se do kanceláře až o desáté, že vyptával se na obchodní záležitosti a zmínil se, že o čtvrté má vyjednávání s rytcem Ureňou. To se také v téže místnosti stalo. Potom odešel, zmíniv se o svém úmyslu, ještě večer navrátiti se do Mongatu.

(P. d.)

Umírání nálevníků.

Mikroskopická studie k monismu. Napsal Dr. Karel Černocký.

Možno-li vůbec základní projevy životní kde pozorovati, pak jistě jest možnost ta tím větší, čím jednodušší je živý organismus. Kromě chemických reakcí, kterým také třeba do jisté míry přiřknouti životnosti, jsou to předně prvoci, jejichž stavba i ústrojí jsou nám namnoze tak průhlednými, že možno pod drobnohledem zkoumati každý jednotlivý úder života zvlášť. Třebas o změnách chemických, které nastávají při těchto životních projevech, dosud poměrně málo víme, staly se úkony životní těchto nejnižších ustrojenců samy tak známými, že ztěží již postřehneme na nich něco nového.

Mezi nejznámější vzory prvoků náleží nálevník paramaecium zvaný. Dosti veliký, tvaru vejčitého, podobného podešvě boty, se sřetelnými obrysy úst i otvoru výpustného. V jeho těle jako na obrázku jasně zračí se bublina (vakuola), která znázorňuje srdce a jest na jediné skoro místo připoutána, několik bublin zažívajících potravu, které tělem se pohybují a představují nám ústroje zažívací. Při náležitém zbarvení a při umírání zjevuje se nám jádro, jakási to opora a záloha životních činitelů. Celé tělo jakoby pásmováno je čárami bodů na zdél a pod těmito zase čárami bodů na příč. Bedlivějšímu pozorovateli neujde, že celé to klubko čár a bodů neztrácí souvislosti přímých čar, avšak že přece i mezi jednotlivými body stává vzájemný pohyb svrašťování a prodlužování a to mnohostranného. Toť obraz systemu nervového. Popis tento však jest pouze schematem, dle kterého vytvořena stavba. Jedinci sami jeví ve vnitřním uspořádání těchto částí funkcionálních dosti časté různosti. Jednak spatřujeme namnoze více bublinek se svrašťujících, různé životnosti a živosti, z nich jedna vždy více druhá méně činná bývá anebo v činnosti se střídají, jednak nacházíme v těle nálevníka více jader nehybných, na které jakoby životní činnost narážela a která jakoby určena byla k přechovávání jisté utajené chemické energie. Jádernatost těla nálevníkova a množství bublinek zažívajících jsou pak mnohdy tak veliké, že ony zmíněné čáry bodů, které nejsou nic jiného než samá malá živá tělíska jindy zřetelně se značící, jsou jakoby těmito zastřeny či přerušovány. Pak podobá se tělo paramaecia více již tělu amoeby (měňavky). Jeho zakončení těla nabývá mnohdy tvaru pseudopodií, jakýchsi končetin.

Dokud nachází se živočich v čerstvé kapce vody, v plné svěžesti, dotud není ani možno pozorovati jeho přehbité pohyby rejdivé. Přidáme-li však trochu gelatiny anebo ještě lépe, počkáme-li až voda poněkud se vypaří, pak pohyby nálevníka se uvolní, až úplně zůstává na jednom místě jakoby připoutaný. Kolem celého těla pozorujeme pak jakoby proudění tekutiny, která celé tělo oblévá. Ono proudění pochází od zvíření vody malými brvami na okraji celého těla rozloženými, nesčíslnými to končetinami. Vypadá pak tento živočich nejinak než jako lodička, která tisíci vesly zaráží do hladiny jezera, jehož voda však tuhne, živel stává se hrobem. Proud kapky dosud oblévá řasy, otvor ústní jest v pohybu, bublinky zažívací seskupují se na jeho protilehlé straně, bublinka (vakuola) svrašťující se dlouho ještě zjevuje se brzy jako hvězdice, brzy zase rozedmuta jako vak a sice na jednom místě, blíže okraje těla. V této situaci setrvá mnohdy nálevník tak dlouho, až úplným zmizením poslední součástky vody zaschne. Všechny jeho útvary funkcionální jakoby se pak rozplzly. Snad přilnavostí obou sklíček, ve kterých se pod objektivem mikroskopu nacházejí, snad uvolněním životního skupenství.

Než stává se, že smrt nálevníka nenastává jakousi degenerací, vyschnutím, nýbrž spíše předčasně, rozpoutáním celého svazku živého těla v části. Ona tělíska živým bodům podobná, která napjata byla v těle jako síť, přiblíží se či posunuta jsou jedním snad svým členem k oněm místům, kde proudí život přílivem potravy a vyměšováním výplodův odštěpování ze živého těla, místům, která v činnosti ustala, a již pozorujeme, jak celé proudy těchto tmavých bodův opouštějí umírající tělo. Tělo jakoby s nimi vydechovalo duši. Nyní poznáváme, že všechny ty provazce, představující nám v živém těle jakoby osnovu životní, nervy, byly jen potud jaksi podřadnými činiteli životními, pokud spjaty a sevřeny byly v jednotce, paramaecium zvané. Jako rozpustilá mládež unikají nyní v překotném chvatu z tohoto žaláře těla, které po jejich exodu úplně zmírá, tak že i bublina svírající se samovolně, jak se zdálo, ztrácí svoji impulsivnost, kterou jakoby byla přechovávala jen potud, dokud přibírala tlumené impulsy oněch tělísek v síti seřaděných. Celé tělo se pak rozpadne a ona vakuola svrašťující se objevuje se pak obyčejně jako zaokrouhlený rozedmutý vak mimo ostatní mrtvé tělo. Filosofické spekulaci naskýtá se tu závěr, že ony zrnité provazce tělísek, fibrilly zvaných, representují právě tak, jako nervy v lidském těle, ony organické útvary, kterými život a tedy v přeneseném slova smyslu psychické ve svých prvopočátcích se pro-

jevuje. Mohli bychom pak krátce říci, tak jako činí materialistický monismus: tato živá struktura tělísek dává život jedinci. Život nálevníka není ničím jiným nežli zmnohonásobněným nebo zmocněným životem živých jedniček, ze kterých se skládá. Pak bychom ovšem otázku po životě a psychickém odbyli, avšak nerozřešili. Napsali bychom číslici místo logarithmu, kterým povstala. Byli bychom, tvrdíce, že jednička je číslo, právě tak v právu, jako ten, kdo tvrdí, že dvojka je číslo.

Pozorujeme však, kterak umírání nastává také, jako v prvním případě, pozvolnou, povšechnou a současnou degenerací, na př. vysýcháním živlu, ve kterém žijí, případy, kdy nevymykají se ony osnovy života z celé oblasti živé hmoty. Zároveň s ní umírají. Pozorujeme-li, kterak v tomto případě bublina samovolně se svrašťující vlastně déle životnost zachovává než trvá ono vzájemné působení, utlačování a svrašťování, roztahování a uvolňování jednotlivých tělísek (fibrill), která dříve své souřadnosti pozbývají než vakuola (srdce) umírá — pak nakloněni bychom byli více k domněnce, že základním projevem životním, ať závislým od impulsů jádrových tělísek, která sama jsou jakýmis jedinci o sobě, ať původním nebo prvotním, je činnost tohoto střediska organisace. Budeme pak úkon vakuoly považovati za původ života. Přihlédneme li dále k tomu, že vakuola nejeví žádné struktury, ani ne takové, jakou má buňka nejjednodušší, budeme blízcí domněnce, že chemismus této vakuoly sám sebou jest počátkem života nálevníkova, anebo budeme náchylni tvrditi, že život sám rozložen jest jako síla po struktuře a nasazuje svoji činnost ve vakuole.

Jinak řečeno, my promluvili jsme v prvním případě o smrti nálevníka ve smyslu monismu, ve druhém případě ve smyslu vitalismu nebo dualismu. Měli jsme vlastně na zřeteli dvojí způsob umírání, dva jedince, zaniknuvší různým způsobem za různých okolností. Došli jsme tedy k různým závěrům, třebas pozorovali jsme jednotky životní totožné i strukturou i funkcemi i projevy života. Odpovídati jsme chtěli na dvojí otázky. Je to, co vidíme živým, živým proto, že oživeno jest jakousi zvláštní silou životní, anebo proto, že býti neživým znamená nebýti vůbec? Protože všechno, co jest, béře podíl na dění světovém. Odumírání nebylo by pak v tom smyslu ničím jiným než vymýcením, vyhraněním ze svazku povšechného bytí, dle mluvy monismu.

Přidáme-li k vysýchající kapce vody, ve které umírá naše nálevničí kolonie, kapku čerstvé vody, pak uvidíme, kterak celé tlupy tělísek zrnitých, která život paramaecia přečkala, z jeho těla vytáhly, pojednou oživují, nabývají větší hbitosti, shlukují se v jeden celek,

kolonii kolem dokola jakýmsi povrchem, rozpjetím ohraničenou. Zůstávají sice čilými samy v sobě, trpnými však jako celek, který brzy se rozpadne zase. Zatím, co neoživly bubliny (vakuoly), které nemohly proto, jak by se zdálo, oživovati ani dříve tělísek zrnitých (fibrill), nabývají životnosti zbytky těla nálevníkova. Nálevník sám však už se nevzkřísí. Třeba nám nyní rozlišovati od života nálevníka jako jedince, celku, život jednotlivců, tělísek zrnitých, jako částí tohoto celku. Život nálevníka paramaecia je složitější a prchavější nežli život jeho částí, menších tělísek, nálevníků jednodušších. Život nálevníka jest podmíněn životem jeho částí. Život částí pak je závislý na bytí jiném, „neživém" — kapky vody. Znamená-li tedy monismus tolik jen, co povšechnou a všeobecnou závislost všeho jsoucího, pak jistě je základní podmínkou poznání vědeckého vůbec. Chce-li býti více, vysvětlením tohoto dění světového vůbec a života psychického zvláště, pak obsazuje půdu, na které on sám musí vyhladověti.

H. Driesch snažil se uvésti počátek působení a činnosti živého na nejjednodušší myslitelné body, které nazval psychoidy. To co chová zárodek všeho života, nazval entelechií. Projev života dle daných podmínek a popudů nazval ústrojně uspořádaným sebeurčováním (organische Regulation). Měli bychom tedy rozložiti jednotlivá tělíska zrnitá, na kterých život nálevníka zosnován, na jednodušší ještě body, psychoidy. Posunouti znaménko tázací až před počátek věty, které obsahem a smyslem je život, anebo hledati ještě primitivnější a původnější projev života, než jaký nacházíme u těchto tělísek zrnitých. Tu narážíme na otázky: Jest možno kromě těch nejnižších projevů života, jaké nacházíme na př. v reakcích živého tělíska zrnitého, buňky, mysliti si ještě jednodušší popudy a projevy života? Jsou také nepozorovatelné projevy života? Dle čeho jest nám možno usuzovati na nejjednodušší nepozorovatelné projevy života? Možno tu mluviti vůbec ještě o životě? Máme také najíti kriteria a známky pro tento způsob života či podložiti třeba pouze jistou neviditelnou působící sílu, život, duši? Psychoid nemá pak ve stupnici života žádného jiného významu leč ten, že praví: život a psychické kdesi začíná. Lépe bychom řekli: zjevuje se za daných podmínek. Max Verworn (Kausale u. konditionale Weltanschauung. Jena 1912) zamítá proto všechno pátrání po příčinách zjevování se činnosti životní a praví, že stačí nám znáti podmínky, za kterých život nastává. [1])

---

[1]) Verworn pojem »příčiny« z přírodovědy vůbec vylučuje, klada místo ní »podmínky«. Není však to pěšky jako za vozem? *R.*

Na živém nálevníku poznali jsme předně činnost a pohyb celého živočicha, jisté úkony a pohyby sloužící k zachování života celku, rozeznali jsme však i podřadný život částí tělísek zrnitých, jedincu nižšího řádu, jevících jednak rozčleněnost jednak jakousi účelnost činnosti. Život celku podmíněn tu životem částí, činitelův, ale nejenom životem, nýbrž i jinými ještě podmínkami, jakými jsou na př. uspořádání jich, struktura a vzájemné působení. Z těchto pak podmínek zase jedna druhou podmiňuje. Život části sám o sobě předně podmíněn živlem, ve kterém žijí. Umírání znamená tedy ubývání podmínek k životu. Tou měrou, týmže pořadem, kterým ubývá podmínek, ubývá i úkonů. Nálevník pozbývá napřed pohyblivosti tuhnutím živlu, vody. Bubliny (vakuoly) a jádra se buď srážejí, byla-li po těle rozložena, nebo rozestavují, byla-li pohromadě. Skrovnějším přílivem potravy ubývá potřeby struktur a roztřídění. A přece ústa se dosud svírají a rozevírají, bublina svrašťující se zachovává až do posledního popudu života svůj rythmus. Zdá se, jakoby tato jedna část celku tvořila jeho střed, byla podmíněna všemi ostatními částmi, právě tak, jakobychom řekli, celek podmíněn je sám sebou. Život její, který podmiňuje, jak se zdá, do jisté míry život celku, jest podmíněn zase životem téhož celku. Naše zkušenosti nacházejí zde konec podmiňování právě tak, jak tvoří psychoid Drieschův východisko příčinnosti životní.

Monismus, zjevující se v různých obměnách, snaží se uvésti poznání naše na nejjednodušší základy a zásady vědecké, a v tom jistě má význam i zásluhu nemalou. Dokud však tak zjevným bude rozdíl mezi žitím a umíráním, mezi myšlenkou jako vlastní skutečností a předmětem myšlenky jako něčím čitelným a poznatelným, myslitelným, stěží ubude platnosti a významu dualismu ve vysvětlování dění životního a psychického.

Nábožensko-mravní otázky v krásném písemnictví ruském.

Referuje A. Vrzal. (Č. d.)

Jak účinkovaly nové pořádky na stav ruských vesnic, autor názorně ukazuje v náčrtku „Tři vesnice“ (1879), srovnávaje stav tří vesnic, ležících téměř vedle sebe v bohaté gubernii samarské. První z nich postavena na oko v nejvýhodnější hospodářské poměry, druhá — rovněž v poměry příznivé a třetí, obyčejná ruská ves, Barská (barskij=pasnký), bývalá nevolnická, má málo země a platí veliké daně. A co Uspenskij pozoroval?

„Nejhůře a nejhlouběji ze všech tří vesnic žije nejbohatší, ves S. Přes to, že důchodem z úrokových pramenů, ze mlýna, z rybolovu atd., které doslovně se značným nadbytkem kryjí rozhodně všecky obecní, okresní, zemské, státní a všeliké jiné platy, tak že musejí zbývati nadbytečné peníze na obecní potřeby, obyvatelé vesnice Soldatského dovedou to zaříditi tak, že se jim každý rok peněz nedostává“ i ukládají daně „po třech rublích z duše . . . Svých nemocných nevozí na obecní účet do nemocnice, nekrmí sirotky, žebráky na obecní útraty, . . .“ za to „často posílají své krajany na Sibiř po nálezech obecních . . .“ — „Nejlépe však ze všech a nejrozumněji žijí sedláci vesnice Barské“, totiž nejchudší. Tu „platí velké daně a celý rok trápí se výhradně zemědělskou prací . . . Dosti často setkáš se tu s bystrou hlavičkou, člověkem pevného, železného charakteru, jenž promyslil své vztahy k lidem, s nimiž má co dělati. Koná pak jen takové práce, jež docela dobře zná . . . Až do poslední doby nezavedli krčmy . . . Slovem, sedlák, jenž více než jiní vytrpěl ve svém životě, následovně, jak se nám zdá, více sklíčený, nadělený špatnou zemí, obtížený daněmi, proti všem smyslům, všem násobilkám všech dílů světa jeví se pořádnějším, positivně rozumnějším, nadanějším, poctivějším a zámožnějším, než onen sedlák, jenž maje důchody, kryjící všecky jeho vedlejší platy, . . . ničeho nevymyslil kromě krčmy, žije bídně, opile, falešně, k bližnímu je lhostejný, lhostejný k světu, k sobě, k rodině.“

Není tedy blahobyt vždy provázen mravní dokonalostí.

To ovšem neznamená, že by nevolnictví se všemi mrzkostmi svými bylo dobrodiním pro mužíka dosud. Nevolnictví přiučovalo mužíka práci a pořádnosti — holí, později změnivši se v nedostatek půdy a hojnost daní; ovšem taková hůl nemá se snad zachovati dále, nýbrž, aby nastal opravdu lidský život, hůl má se vystřídati pevnou vůlí, dovedností zvětšovati její pomocí i vlastní i cizí blahobyt. Ale právé

této pevné vůle, mravní síly, nedostává se mužíkovi, by dovedl klásti odpor svému domácímu nepříteli, vydřiduchovi, proti němuž nedovede ho ubrániti ani obezdušená selská obščina. Nicméně autor ukazuje několik světlých paprsků, živých obrazů z téhož života lidu, jako je starosta Ivan Vasiljev, jenž nepřipustil krčmy v rodnou ves; tento pevný sloup rodné vesnice, muž vroucího srdce, světlého rorumu, narodil se ve tmě a zapadlém koutě, ale řídil se „jiskrou Boží“, „v něm zůstal živ člověk i duše jeho živa“.

Ve dvou větších pracích: „Sedlák i selská práce“, „Vláda země“ (1882) spis. zastává se zvláštní vlády země i působení zemědělské práce na mužíka, při čemž čtenáři vštěpuje se zvláštní poesie této vlády země, ale zároveň v témže čtenáři vzbuzuje se s druhé strany pochybnost o tom, že by vláda země ve všech vztazích mohla uspokojiti člověka, jeho živou duši. V první práci je hrdinou Ivan Jermolajevič, čistokrevný sedlák, aristokraticky selská duše, jak praví Uspenskij, jenž zůstává poslušen „vlády země“; v druhé práci hrdinou — Ivan Bosých, sedlák, jenž vlivem okolností zpronevěřil se rolnické práci, vládě země, ale následky tohoto zpronevěření názorně dokazují nám nedotknutelnost a svatost této vlády země. Ivan Bosých zkusil, že nyní i jeho kamarád, mužík, může ho bíti, zatesknil i zužitkoval svou bohatýrskou sílu jako strojník železné dráhy, kdež mnoho vydělal, pocítil volný, lehký život, ale mravně hluboce klesl, ztrativ svědomí. Konečně se vzpamatoval, vrátil se domů, odprosil ženu i počav znova hospodařiti, nabyl bodré mysli. Zemědělská práce, život v zemědělských okolnostech není pro mužíka spojen s takovými pokušeními, s jakými spojen výdělek jinde. Ale ačkoliv autor vládu země, práci selskou do jisté míry idealisuje, že práce ta je hlavním pramenem selské výživy a podmiňuje mravnost mužíků, přece přiznává, že nevidí, „že by v hloubi této práce i v jejím konečném výsledku ležela myšlenka i starost o člověka v rozměrech, důstojných této ustavičné práce“. Usp. pozoroval při nedotknutelnosti zemědělské soustavy jakousi „zpustlost duše lidu“, jež vede k bezcitnosti k bližním. Týž čistokrevný sedlák Ivan Jermolajevič bez milosrdenství zrovna před zimou propouští pastuchu, jemuž zbývá žebrota, a na člověka pohlíží jen jako na pracovní sílu. Proto si zle naříká v jeho rodině snacha, již utrápili a nemohou se dočkati, až natáhne nohy, by si vzali zdravou ženskou. Obezdušena je též selská obščina, a spisovatel uvádí v náčrtku „Ravněnije pododno“ překvapující příklad toho, jak vesničané sbili vesničana, jenž pomohl vdově, kdežto všichni ostatní vesničané nedovedli tak učiniti. „Neopovažuj

se dělati dobro, když my všichni dohromady nemůžeme totéž učiniti“.

Je-li tedy také pozemková občina obezdušena, kde nalézti prostředky, aby se opět probudila živá duše? Dá prostředky ty civilisace, přinese je intelligence?

Uspenskij sice idealisuje „vládu země“, ale není slepý k stinným stránkám této vlády, není právě nadšen tím, aby člověk žil podle týchž zákonů, jako rostliny, nebo zvířata.

„Lid, který milujeme“, uvažuje autor, „do té doby zachovává svůj mohutný a skromný typ, dokud nad ním panuje vláda země... země zabrala ho do svých rukou beze zbytku... ale za to zase není zodpověden za nic, ani za jediný krok svůj. Jakmile dělá, co poroučí jeho hospodyně země, za nic není zodpovědný: zabil člověka, jenž mu zabil koně, i je — nevinen, protože bez koně nelze přistoupiti k zemi; pomřely mu všecky děti, — opět je nevinen, — země neurodila, nebylo čím je krmiti; do hrobu vehnal svou ženu — i je nevinen: hloupá husa, nerozuměla hospodářství, byla lenivá, pro ni práce stála...

V přírodě je sice všecko pravda, ale není všecko v ní přívětivé. Pohleďte, jaký veselý les je na hoře, jaké jsou tam veselé „ptáčků sbory...“ Ale poslouchejte pozorněji, a dovtípíte se, že tam všecko „požírá druh druha“ každé chvíle... Přejděte k lidské společnosti, postavené v přírodě v příliš nerozlučnou závislost a nemající možnosti žíti jinak, než podle týchž zákonů, jak žije les, — a tehdy tento pískot a nářek lidské bytosti bude hrozný a neobyčejně politováníhodný, protože tu ukrutnost druh nad druhem páchají lidé, ne však zvířata, ne němí živočichové...“

Kdo tu má zvolati na lid: Nedělejte to, proklatí? K tomu má býti intelligence. A skutečně za dřívějších dob pracovala uprostřed lidu „lidová intelligence“, nikoli ve jménu „zvířecí, lesní pravdy, nýbrž ve jménu vyšší, božské spravedlivosti.“ Byli to vyvolenci Boží, kteří neodcházeli do pouští, nýbrž mezi lidem žili pro lid. Za starých dob vyvolenci Boží snažili se zachovati harmonii života selského, ale hleděli živočišnou, lesní pravdu povznésti na stupeň pravdy lidské a tím rovnováhu učiniti trvalejší. Neodtrhujíce sedláka od práce zemědělské, nepřetrhujíce jeho četných svazků se zemí, hlásajíce pravdy křesťanské mravnosti, hleděli živočišnou pravdu povznésti na stupeň božské spravedlivosti. Z nejlepších zástupců tohoto typu byl Tichon Zadonský († 1783), biskup voroněžský, který vzdal se stolice biskupské a v klášteře rozvinul bohatou osvětovou činnost pro lid, hledě rozšiřovati království Boží ve světě.

„Naši intelligentní prarodičové“, správně soudí Uspenskij, „byli tak rozumni, znali asi tak dobře massu lidu, že pro společné blaho uvedli v ni

křesťanství, t. j. uchopili poslední slovo, a při tom nejlepší, jehož se dožilo lidstvo věky utrpení. A slovo to, hlásající nejvyšší stupeň sebezapírání, nebáli se vnésti v prostředí lidí, kteří žili zvířecím životem . . . Nyní však," poznamenává Uspenskij, „brabeme se ve starém národním a evropském haraburdí, v národních a evropských jamách rumových."

Lidová intelligence ruská podle Uspenského účinnou láskou křesťanskou v lidské poměry vznesla spravedlivost; spisovatel uznává, že takové intelligence třeba i nyní, zvláště pro lidovou školu, která by se neobmezovala jen učením „o koze a ovci", nýbrž „hlásala by touž přísnost vůči sobě samému i vůči bližnímu, jíž třeba lidské společnosti proti pravdě pralesa", pravdě zvířecí. Taková lidová škola, založena jsouc na uvědomělé úctě k ušlechtilosti forem života lidu, mohla by přepracovati neuvědomělou, větrem nahodilostí viklanou ušlechtilost v pevnou, uvědomělou ušlechtilost, utvrzenou vědomím spravedlivosti těchto ušlechtilých forem. Taková škola by lid oduševnila, probudila v něm svědomí, obrodila duši.

Uvědomělým hlasatelem „lidového a mužického" je Protasov v náčrtcích „Z rozmluv s přáteli", jež jsou jakousi přílohou k „Vládě země". Zatím muž tento je nespokojen lidem, t. j. jeho neuvědomělostí nejlepších stránek jeho života. Protasov hořekuje, že zdravé stránky života lidu, závislé přímo na zemi, na její vládě nad člověkem, zůstávají nepoznány samým lidem. Aby také dobra života lidu stala se uvědomělými, volá na pomoc lidu intelligenci.

„Náš lid", naříká si Protasov, „žije bez vlastní vůle, bez vlastní myšlenky, žije, podrobuje se pouze vůli své práce . . . Jako stvoření Boží pouze je výtečný, krásný a dokonalý, jako tento rozložitý strom, tento klen; ale jestliže maličká sekera poválí velikánský dub, jenž se válí a padá bez reptání, pak i našeho sedláka, jenž té chvíle je vzorem lidské dokonalosti a všestranného rozvoje, také povalí každá maličkost, která ho bije po mohutném a velkolepě organisovaném těle . . . Rubl, hvizdot stroje, — a hle, vzor budoucnosti rozvalí se v prach . . ."

Je tedy úkolem intelligence, by věděla, že Rusové mají vzorný typ života lidského, obščinu totiž, i aby působila, by typ ten, neuvědomělý dosud, „jenž se zrodil sám, jako kvítko, jako hříbátko", „změnil se v uvědoměle nejvzornější a přestal býti vzorným neuvědoměle". Má se tedy intelligence starati, by se přesvědčila o ušlechtilých formách selského života a probudila i v samém sedláku uvědomělý vztah k těmto ušlechtilým formám. Bohužel, nynější intelligence, civilisace toho nečiní. „Vláda země" ve vydání r. 1883. byla ukončena významným pou-

kázáním na to, že v ruském lidu od pradávna vedle pokorného typu Platona Karatajeva (typ sedláka ve „Vojně a míru"), blízkého přírodě i holé živočišné pravdě, žijícího a hynoucího bez reptání jako tráva v poli, býval typ dravce, umělce v utiskování a týrání krmícího jej Platona, a ještě třetí postava člověka, hlásajícího pravdu Boží a zastávajícího se Platona proti dravci, jemuž hrozila ohněm pekelným, zmíněná „lidová intelligence". Nyní vedle figur Platona a dravce nevidíme člověka, jenž by se opovážil ceknouti o oné pravdě, kterou Bůh vidí a mluví ústy lidí. Všecko je na straně dravce. I dokládá tam:

„Civilisace přichází k nám ne ta, jež by se zastávala Karatajevů, — neoblehčuje jich práce, nenaplňuje prázdný čas prací mysli a probuzením duchovních schopností, nýbrž pomáhá dravcovi, oblehčujíc dravce, lupičství pomocí evropských obratů, s nimiž venkovský dravec začíná se seznamovati a na něž dostává velikou chuť. Všecko — pro něho, a nic pro Platona. Nedivte se, že člověk srdce a pravdy, octnuv se mezi těmato dvěma typy, z nichž osobnost jednoho je uvedena na nicotnost, druhého však — rozduta do nemožných rozměrů, ztrácí hlavu. Nevyhánějte přece z lidového prostředí potřebu božské pravdy mezi lidmi — jí potřebuje lid právě tak, jak země. Nezapomínejte, že Bůh, třebas ne brzy, ale jistě řekne pravdu . . ."

Také v pozdějších náčrtcích Uspenskij maluje selský život se základní pravdou jeho zemědělské práce, se všemi postranními pokušeními, jež se v něj derou, i s vnitřním jeho zlem následkem obezdušení obščiny. A při tom ustavičně vrací se k základním svým myšlenkám o probuzení svědomí, o obrození duše, bez nichž plný život není možný, má-li se žíti „po božsku a ne po antikristsku". (P. d.)

Ištar v podsvětí.

Dr. Jan Hejčl.

Úvod.

Kdo dorazí do Kahýry, zaměří zajisté nejprve do musea starožitností egyptských. Žasne nad bohatstvím vzácných, nesčetných předmětů drobounkých i obrovitých, které nám vypravují o tisícleté vzdělanosti národa, který obýval úzké pobřeží dolního Nilu. Vzpomíná na podobné sbírky Britského musea, pařížského Louvru, berlínského oddělení egyptologického, vzpomíná, že spousty podobných památek roztroušeny jsou po celé Evropě, ano že jich bylo množství zavezeno i za Atlantický ocean — do Ameriky. A odkud jsou vzaty, odkud jsou sem přeneseny? Dílem z egyptských chrámů, dílem — snad větším — z egyptských hrobů.

Prvním cílem vycházky neb — lépe řečeno — vyjížďky (po elektrické dráze) bývá Gize a Sakkara, kde trčí vysoko k nebesům divy světa, divy starovýchodního stavitelství — pyramidy, královské to hrobky, a kde se dále rozkládá město mrtvých.

Urazíme-li rychlíkem, ženoucím se z Kahýry přímo na jih podél Nilu 674 km., staneme v Luxoru; první cesta nás vede do největšího chrámu světa — do Ammonovy svatyně v Karnaku, druhá cesta pak nás vede na druhý břeh Nilu, opět ke hrobum královským (Bîbân el-mulûk).

Sedíme na oslu, vracíme se a potkáváme Araby, kteří nám nabízejí rozmanité věci na prodej — ten ruku utrženou mumii, ten posvátného chrobáka, ten jiný předmět a tážeme-li se, kde to vše vzali, shledáme, že vykradli starý hrob.

Již tento povrchní pohled na zbytky bývalé slávy slunného pobřeží Nilu nás poučuje, jak velkou pozornost věnovali Egypťané životu posmrtnému, a když studujeme památky písemné v hrobech uložené, zejména tak zvané „pyramidové texty“ a pak „Knihu mrtvých“, jsme skutečně překvapeni, jak si Egypťané život záhrobní do nejmenších podrobností propracovali.

* * *

Egypt, jehož vliv politický, vojenský a kulturní nedal se omeziti jen na poříčí Nilu, šířil se dle zákona rozpínavosti — až narazil

na jiného velikého soupeře, který sídlil rovněž v poříčí — v poříčí dvou veletokův, Eufratu a Tigridu, až naběhl na — Babyloňany a Assyry. Oba velcí národové, Egypťané i Babyloňané, byli synové starého Východu, byli sousedy — aspoň hranice jejich zájmů se stýkaly — ano můžeme říci, že to byli dva národové bratrští. Písmo svaté (Gn. 10) nám vypravuje, že Sem a Cham byli dva rodní bratří — Jafet zde nepadá na váhu — čímž vysloven jest původní společný vznik a bratrský poměr obou národův, ač (jak již jména Sem, Cham naznačují) Babyloňané a Assyrové patřili k národům Semitským, Egypťané však byli Chamity. — Jsme si dobře vědomi, že jak písmo, tak i jazyk obou těchto starovýchodních kolosu se značně lišil na stupních pozdějšího vývoje, přece však shledáme mnoho podobného v celé kultuře, zejména však v náboženství, které bývá konservativnější a nepodléhá tolikým změnám a tak rychle jako jiné složky národního života. Jest proto velmi zajímavo vyšetřovati a srovnávati, zda-li se podobají názory Babyloňanův (a Assyrů, ku kterým vnikala krok za krokem vzdělanost babylonská) o životě v zásvětí názorům Egypťanův a zdali obyvatelé poříčí Eufratu věnovali rovněž tak velkou pozornost svým mrtvým a starali se za živa o svou budoucnost posmrtnou s toutéž péčí, jako obyvatelstvo poříčí Nilu.

1. Oba nárové shodují se v tom, že dle jejich přesvědčení dlužno mrtvolu uložiti do země. Někteří archeologové [1]) sice snažili se touto zásadou otřásti, však marně. Ničiti mrtvoly ohněm bylo v přímém rozporu s názory starovýchodními o poměru mrtvého těla k duši po smrti. Byli by musili zapřít sebe sami, aby dali mrtvoly své neb svých příbuzných páliti. [2]) Přece však, přihlédneme-li blíže ke způsobu, jakým se svěřuje tělo hrobu, shledáme tu a tam značné rozdíly.

Nejstarší památka babylonská, která nám znázorňuje způsob pochování padlých reků, jest pomník pocházející ze 3. tisíciletí př. K., zvaný sloupem supím. [3]) Dle té byli zemřelí zcela nazí, bez jakéhokoliv

[1]) Tak Koldewey. Nedošel však souhlasu Srv. M. Jastrov, Bildermappe zur Religion Babyloniens und Assyriens. Giessen 1912 Text sloupce 82.

[2]) Domnívali se, že duše i po smrti sdílí se o osudy s tělem; páliti tělo, znamenalo páliti, palčivé bolesti působiti duši zemřelého, který by se pak případně mohl na živých pomstíti. Že není ani toto pravidlo bez ojedinělých výjimek, nelze popírati. Mohlť nepřítel dáti spáliti mrtvoly padlých odpůrců ve válce a pod.

[3]) Nalezen v Telloh-u, nyní v Louvru. Nápis poučuje o vypuklině zobrazené na vápencovém pomníku, který byl nalezen roztříštěn na sedm kusů, jež důmyslně srovnal Léon Henzey. Eannatum (kolem r. 2900 před Kr.), král lagašský, chtěl jím zvěčniti

obalu, bez jakékoliv rakve narovnáni do hrobu s nataženýma nohama a to tak, že hlava jednoho odpočívala na hlavě druhého a naopak. Ačkoliv by mohlo se namítnouti, že tak, zcela nazí, byli pochováni jen padlí vojáci při pohřbu hromadném do šachty, přece dlužno míti za to, že podobným způsobem pochovávání bývali i jednotlivci, zejména chudí. Byliť nalezeny i v jiných hrobech ojedinělých mrtvoly bez jakéhokoliv obalu. Nechybíme, když se domníváme, že tyto hroby v dobách nejstarších byly poměrně velmi mělké.

Při pohřbívání zámožnějších vyvinula se již v dobách starobabylonských trojí methoda pohřbívání:[1] *a)* Buď napěchována byla mrtvola v sedě do hliněné urny, na kterou pak přiklopena urna druhá. *b)* Dle druhé, patrně mladší o něco methody, byl již vyzděn velmi mělký hrob z cihel, tak velký (či malý), že se do něho vešla mrtvola na příč, a to mrtvola s nohama skrčenýma, k bradě přiraženýma; kladla se na bok tak, že hlava čelila k severu neb k jihu; záda pak z pravidla obrácena byla k východu. Při této druhé methodě mohla již býti položena mrtvola na rákosovou rohožku, neb jí zahalena. *c)* Dle třetí methody byl na mrtvolu se skrčenýma nohama na boku ležící postaven jakýsi hliněný poklop neb obrácená velká mísa.

Jakási odruda prvé methody je způsob strčiti skrčeného nahého nebožtíka do hliněné nádoby, která měla podobu sedací koupací vany.[2])

Teprve z pozdější doby assyrské pocházejí hroby mající tvar komory zcela vyzděné a klenuté parabolovým obloukem z cihel. Půdorys podobného hrobu v Ašuru jest obdélník měřící 2·90 m a 1·67 m. Je to tedy již hrobka. Stěny jsou vystavěny z 13 vrstev cihel (vysoké celkem asi 75 cm.); cihly jsou 27 cm. dlouhé a 6 cm. široké. Otvor nevelký na západní straně hrobky ústí do důlu, kterým se do hrobky sestupovalo, a který byl jakousi předsíní komory hrobové[3]) (tvar to obvyklý i u Kanaanů).[4])

---

své vítězství nad nepřítelem Ummas zvaným (dnešní pahorek Iocha). Na jedné straně znázorňuje, kterak vítězové zohavili mrtvoly padlých nepřátel: zutínali jim hlavy, které odnášejí přilétající dravci (supi? odtud název) Zohaviti mrtvolu — toť největší potupa, kterou se lze i na mrtvém pomstíti. — Na jiné straně zobrazeno pochování hrdinů padlých v bitvě za vlast. Srv. Jastrow num č. 72 a—e.

[1]) Jastrow num č. 113—116.

[2]) Jastrow num č. 115.

[3]) Jastrow num č. 114 a—d.

[4]) Vincent, Canaan d'après l'exploration récente. Paris 1907. s. 205 dd.

V době teprv pozdní, po šestém století vyskytají se rakve našim rakvím poněkud podobnější. Jsou, jak se samo sebou rozumí hliněné, některé z nich i polévané, tedy s glasurou. Jsou to roury s okrouhlým otvorem na jedné straně, $1\frac{1}{2}$ neb $1\frac{3}{4}$ m. dlouhé, do nichž se natažený nebožtík vsouval buď hlavou napřed neb nohama, buď celý — z pravidla — neb jen částečně.

Jak nepatrný to vývoj v pohřbívání mrtvých na březích Eufratu a Tigridu, proti velkolepým hrobům a hrobkám na březích Nilu! Kde jsou tu královské hroby, které by se mohly měřiti s hrobkami králův egyptských — s pyramidami? Kde jsou hroby babylonských a assyrských velmožů, které by mohli závoditi s mastabami velmožů egyptských? Najdeme v Babylonii konkurrenta s královskými hrobkami panovníků thebských? Marné hledání . . . Babyloňané a Assyrové prý pochovávali své krále do — do bažin, na místa nepřístupná . . .[1]) I kdyby nebyla pravdivá tato zpráva, přece pochybuji, že najdou se v ssutinách babylonských podobné rozsáhlé, nesčetnými obrazy poseté hrobky, jaké nalézáme v městech mrtvých na hranicích pouště Lybické . . . Jest pravda, že Babylonie a Assyrie není dosud tak prokopána jako Egypt, sotva však najdeme i když dále se bude kopati v Babylonii a Assyrii památky, které by mohly závoditi s příbytky mrtvých v Egyptě. Se stanoviska architektonického lze sice pyramidám přirovnati věže, které mělo každé větší babylonské město, avšak tyto věže nejsou hrobky, jako pyramidy, tyto věže zplodila jiná myšlenka.

2. Do hrobů kladeny — jak známo — v Egyptě nebožtíkům ne jen nádoby s pokrmy a nápoji, nýbrž velké množství i jiných potřeb životních, kterých užíval za svého pozemského života; nebylo-li lze poskytnouti jich in natura, byly nahrazovány aspoň in effigie. Také v hrobech babylonských nalezáme nádoby z hlíny, mědi, šperky stříbrné, zlaté, z mědi, kamene, perleti, pečetidla (válečky), zbraně — tedy táž zásada, opatřiti mrtvého vším potřebným pro život posmrtný, která působila nesčetné starosti Egypťanům, táž zásada platila i v Babylonii — avšak Babyloňané, pokud lze z daného materiálu souditi — daleko nebyli tak starostliví, štědří a blahovolní ke svým mrtvým jako Egypťané. Poddaní faraonovi starali se záhy o svou posmrtnou budoucnost, by měli i po smrti ve hrobech co jísti a píti a proto zakládali fundace,

[1]) Zpráva Arrianova (Výpravy Alexandrovy VII 22) a Strabonova (XVI 11), že byli babylonští králové pochováváni v bažinách, potvrzuje se prameny klínopisnými (Delitzsch, Das Land ohne Heimkehr s. 34. pozn. 11.)

určili, aby z výnosu statků po smrti jejich byly kladeny jim do hrobu potraviny a nápoje. Po takové péči, kterou diktuje láska k sobě samému, však u Babyloňanů nenalezáme stopy. Či nalezne se kdy tabulka podobného obsahu?

2. Rakvím egyptským věnována všemožná péče. Nezmiňuji se o tom, že bývali egyptští nebožtíci uzavíráni do dvou rakví, do jedné dřevěné a druhé z tvrdého kamene, zejména z granitu, že bývala maska zemřelého na rakvi upevněna, čehož všeho v Babylonii postrádáme; upozorním jen na jeden společný rys, který lze sledovati jak v poříčí Nilu, tak v poříčí Eufratu a Tigridu: Rakve egyptské bývaly ozdobovány různými nápisy, obsahující modlitby a formulky, jichž bude nebožtík po smrti potřebovati, aby se mu otevřely všecky brány vedoucí do sídla blažených. Později, když se modliteb takových nahromadilo, že by se na stěnu rakví nevešly, psány byly na zvláštní závitky, které dávány mrtvému do rakve, ze kterých závitků se vyvinula tak zvaná „Kniha mrtvých." Také v hrobech babylonských shledán obyčej dávati mrtvému do hrobu tabulky popsané a podávající formulky. [1]) Škoda, že obsah těchto tabulek není dosud veřejnosti znám; tolik však jest jisto, že dle našich dosavadních vědomostí Babyloňané „Kniby mrtvých" neměli a sotva se kdy najde.

4. Víme, že Egypťané vyslovili touhu po delším životě mrtvého i pečlivým balsamováním, ve kterém byli mistři! Nelze pochybovati, že Babyloňanům bylo balsamování známo, že by jejich lékaři byli dovedli též konservovati mrtvoly — avšak nečinili tak. [2])

5. Že však i Babyloňané milovali své mrtvé, patrno z obyčeje velmi rozšířeného, pochovávati své milé v půdě svých vlastních příbytků. [3])

Za těchto poměrů ohlížíme se po nějaké památce literární, která nás poučí o názorech Babyloňanů o životě posmrtném. Nalezneme ji?

(P. d.)

[1]) Snad i hliněné malé kužele (kulky) popsané výzvou k živým, by bylo mrtvol šetřeno, bývaly kladeny k mrtvole do hrobu.

[2]) Údaje Herodotova (I 198), že byly mrtvoly konservovány v medu, nelze doložiti ani nálezy v babylonských hrobech ani nějakým textem klínopisným.

[3]) Srv. Delitzsch, Das Land ohne Heimkehr s. 13. n. 15 pozn. 15. Zejména při vykopávkách v Assuru shledáno mnoho případů, že mrtvoly byly pochovávány »pod podlahu« obývaných příbytků a to ne příliš hluboko! Byl to obyčej, který úplně odporoval názorům israelským o znečištění dotykem mrtvoly neb jejího hrobu!

Mikuláš z Drážďan.

Dr. Jan Sedlák.

Mezi muži, kteří měli veliký vliv na počátky tak zvané české reformace, dlužno na místě předním jmenovati mistra Mikuláše z Drážďan. Je to osobnost, jejíž život a činnost posud jsou téměř neznámy. Zmínil se o ní u nás pouze Truhlář v Paběrcích (Věstn. Ak. 1898 str. 662—664) a připsal jí dle ruk. univ. praž. IV G 15 aspoň dva traktáty mimo dva jiné v rukopisech Mikulášovi přičítané. Ale kdežto daleko méně významným Petrem z Drážďan již r. 1678 se obíral v pečlivé na tu dobu studii Schreiber (Thomasius) a v poslední době pěkné práce mu věnovali O. Meltzer[1]) a O. Richter,[2]) nedostalo se Mikuláši posud důkladnější úvahy, jež by vylíčila a ocenila jeho práci. Chtěje tak učiniti v této studii, jsem si dobře vědom, že podobná práce nemůže býti naprosto dokonalou a že ji bude třeba doplňovati, snad i v něčem opravovati.

Život Mikulášův.

Soudíc dle příjmení, jež se dává v rukopisech Mikulášovi, narodil se v Drážďanech. Mládí svého však nestrávil tam, nýbrž v některém sídle biskupském. Tak soudím ze zmínky, již o svém mládí činí Mikuláš sám ve spise „Super Pater noster". Píše tam: „Ego in quadam civitate episcopali annis XI adolevi, ubi LXII canonici sub prebendis pingwissimis ducentarum fere librarum pariziensium in matrice ecclesia serviebant, quorum plures erant beneficiorum plurium detentores. Michi testis et iudex sit sancta trinitas unus deus, quod paucos eorum vidi communi morte hominum defungi, sed subito omnes et reprobe mori." Tedy: 11 let až do dospělosti žil v městě biskupském. Tím nelze rozuměti Drážďany, kdež nebylo sídla biskupského; nelze mysliti ani na Prahu, neboť v Praze to Mikuláš píše. Snad to byla Míšeň. Či Magdeburg?

Kdy přišel Mikuláš do Prahy a studoval-li zde filosofii či jinde, nelze říci. Truhlář ho ztotožňuje s bakalářem Mikulášem, jenž byl

---

[1]) »Die Kreuzschule zu Dresden« v Mitth. des Ver. für die Gesch. Dresdens, Dresden 1886 a »Ein Traktat Peters von Dresden« v Dresdener Geschichtsblätter 1907.

[2]) »Dresdens Bedeutung in der Geschichte« v Dresdener Geschichtsblätter 1907.

r. 1396 na universitě pražské promován, a soudí, že mistrovství nabyl někde v cizině. To jest možné, ale jistoty nelze nabýti. Jisto však je, že byl Mikuláš mistrem svobodných umění; neboť ho tak jmenuje nejen rýmovaná kronika „Počátkové husitství" (Výbor z české lit. II. 233), nýbrž i písaři v nápisech jeho traktátů. Rovněž odtud víme bezpečně, že byl knězem a že studoval kanonické právo, v němž dosáhl bakalářství. [1])

Neznámy jsou také další osudy Mikulášovy. V popředí vystupuje ponejprv r. 1408 v afféře Knínově a Abrahamově radikálním spisem proti přísaze, citaci a trestu smrti na kacíře. Zajisté předcházela nějaká činnost literární již před tím.

Meltzer i Richter spojují potom životní osudy Mikulášovy s Petrovými a praví dle Eneáše Silvia, že r. 1409 odstěhovali se oba s ostatními Němci z Prahy a měli školu v Drážďanech, odtud pak že byli pro valdské nauky vypovědéni a vrátili se do Prahy, kdež řídili školu v domě Národa u Černé růže. Ale to z pramenů neplyne tak jistě. Zpráva rukopisu thun., [2]) jež zde již spojuje Mikuláše s Petrem, jest kriticky pochybna, stejně jako „Počátkové husitství". [3]) Spolehlivý

[1]) V univ. praž. III G 9 fol. 71a má Tract. de conclusionibus doctorum in Constancia nadpis: Tract. mgri Nicolai de Drazna, podobně 99a Tract. de usura. V rkp. téže knih. V G 19 fol. 251a Sermo de com. sub utr. . . . factus per Nicolaum baccal. decretorum a v V F 22 fol. 1a: finis sermonis . . . per rev. presbyterum dom. Nicolaum de Drazna.

[2]) Höfler SS. III. 156n. Pelzel, Lebensg. des K. Wenceslaus, Urkundenbuch No 238 uveřejňuje prý ji z kapit. knih. Praví se tam: Circa annum domini 1412 in civ. Draznensi Misnensis dioc., cui tunc presidebat in episcopatu Johannes dictus Ochman . . ., Petrus et Nicolaus, puerorum eruditores in ipsius nominate civitatis Draznensis scola plurimas curiosas moventes questiones, illas non sunt veriti iuxta capita sua contra auctoritatem s. scripture et sanctorum canonum sinistre diffinire. Že autor není dobře informován, viděti již ze jména biskupova. Biskupem míšeňským byl totiž tenkráte Rudolf a Ochmanem má se asi rozuměti biskup Hoffman, veliký odpůrce husitství.

[3]) Ty vypravují:

na Příkopě u Černé růže
mistři a bakalářové drážďanští bydléchu
a tu bursu mějiechu:
mistr Petr, mistr Mikuláš,
Engliš a Nikolaus Loripes.
Ti z Drážďan vyhnáni biechu,
neb tajně krev boží rozdáváchu.

Tu budí pochybnost již jména mistrů. Jeť patrno, že kronikář nemluví o čtyřech mistrech, nýbrž o dvou, jež druhým řádkem blíže určuje. Petrem tedy rozumí Engliše a Mikulášovi dává přídomek Loripes. (Meltzer čte s Höflerem Lorizes a vykládá »filius

pak pramen historický: výpověď Draendorfova [1]) jmenuje jako učitele drážďanské pouze Petra a Bedřicha. [2]) Podobá se tedy, že Petr před tím v Praze nebyl a Mikuláš Prahy roku 1409 neopustil.

Když Petr a Bedřich, vypověděni byvše z Drážďan, přišli do Prahy, přidružil se Mikuláš k nim. Kdy to bylo, nelze sice určiti přesně, ale jistě dříve než myslí Meltzer, jenž ve zmíněném článku „Ein Traktat Peters von Dresden“ příchod jich do Prahy klade až na konec roku 1412 neb začátek 1413. Tomu totiž odporuje zápis Draendorfův v rkp. kapit. knih. praž. A 40/1, [3]) dle něhož již r. 1412 byli v Praze. Tedy již koncem roku 1411 neb na začátku 1412 přišli do Prahy.

„Počátkové husitství“ praví nám, že měli Drážďanští bursu a školu v domě Národa u Černé růže na Příkopech. Totéž má kronika Prokopa, notáře pražského. Ta zpráva jest co do okolností tak určita, že není proč pochybovati o její věrohodnosti. Mikuláš byl mimo to činným na fakultě artistů, jakž patrno z quodlibetu Čížkova v lednu r. 1412, při němž mezi opponenty v rkp. univ. praž. IX F 7 uveden je také Mikuláš z Drážďan. Že však zároveň byl ve sboru mistrů drážďanských, souditi lze z toho, že jeho spis „Tabulae“ přičítají písaři v rukopisech prostě „Drážďanským“.

Škola Drážďanských měla ráz jakéhosi gymnasia. V grammatickém vyučování předpisují se mimo elementární knihy Donatovu a II. díl Alexandrova Doctrinale ještě „jiná malá a velká grammaticalia“ a vedle dialektických cvičení, obvyklých v nejvyšší třídě, jsou i vlastní

Laurentii« — asi nesprávně.) První identifikace je samozřejmě chybná. Je z toho viděti, že kronikáři zpracovávají již tradici, jež ví pouze něco o součinnosti jakéhosi Petra a Mikuláše Drážďanských při počátcích kalicha.

[1]) Jan Draendorf odpovídá 13. února 1425 v Heildelberce biskupu wormskému a komisařům na otázku »ubi fundamentaliter studuit« : *in Dresden in Misna sub mgro Friderico, consocio mgri Petri de Dresden* a na otázku »quis eum in predicta doctrina informavit« : *respondit, quod spiritus s sibi presentem doctrinam dederit, mediate tamen habuit eam a mgro suo Friderico et mgro Petro de Dresden et asseruit eorum doctrinam esse sacram et veram* . . . (Cf. Meltzer, Die Kreuzschule S. 55.)

[2]) Blíže neznámý; snad Epinge?

[3]) Je to Lyrova postilla na evangelia a na epištoly Pavlovy, z části »Prage reportata per Johannem Draendorf a. d. 1412« (fol 55a). Ostatek psal Konrad Stoecklin (fol. 175a Cf. Podlaha-Patera, Soupis rukopisů I. 37), patrně také žák školy drážďanské v Praze. Meltzer jmenuje ze žáků ještě Bartoloměje Rautenstocka.

filosofické přednášky.[1]) Než nedosti na tom. Drážďanští překračovali i tuto osnovu a zabývali se i věcmi theologickými a právnickými. To jest patrno z vynesení biskupa míšeňského Rudolfa ze dne 18. října r. 1411, jímž zakazuje v partikulárních školách míšeňské dioecese, zvláště v Drážďanech, čísti a vykládati knihy Písma a kanonického práva. Že se i ve škole pražské probíraly podobné otázky, lze viděti z výslechu Draendorfova.

Není pochybnosti, že vliv školy drážďanské v Praze byl větší než obyčejných škol partikulárních. Již proto, že poskytovala všeobecnějšího a vyššího vzdělání. Více však ještě proto, jakým duchem bylo provanuto ono vzdělání. Jeť známo, že již v Drážďanech byla škola Petrova stíhána pro bludné nauky a posléz Petr s Bedřichem a některými scholary odtud jsou vypověděni. Nauky ty dle výslechu Draendorfova byly valdské. Také Mikuláš v Praze již r. 1408 zastával bludy valdské, roku 1410 pak neb 1411 napsal traktát „De quadruplici missione" zcela ve smyslu valdském[2]) a byl i dále s druhy svými v tom duchu činným, jakž vysvitne lépe z jeho literární práce. Máme tedy v Mikuláši a ve škole drážďanské objevené ohnisko, odkud se šíří v Praze haerese valdská, jejíž vliv nutno vedle vlivů domácích nauk dřívějších a vedle mocného vlivu Viklefova vzíti v úvahu. Neboť škola drážďanská byla ve styku s veřejností pražskou netoliko žactvem, jež arci bylo z větší části německé,[3]) nýbrž i přímo, společenskými vztahy k vůdcům hnutí viklefského. Na doklad toho stačí zatím odvolati se na zmíněnou studii „Vlivy valdské", z níž jest patrno, že Hus ve druhé části prvního aktu universitního na obranu Viklefa prostě excerpoval uvedený již traktát Mikulášův „De quadruplici missione". Přesnější úsudek o tom bude lze pronésti, až bude probrána literární činnost Mikulášova.

Prameny dějepisné připomínají pak školu drážďanskou a mluví o velkém jejím vlivu v první polovici roku 1414, kdy vzniká utraquismus. Některé jmenují docela drážďanské mistry, hlavně Petra,

---

[1]) Tak stanoví školní řád nástupce Petrova v Drážďanech Mikuláše Thirmana a dodává: »als man is ouch bei Meister Peter und anderen gehalden had«. Tento školní řád, jenž nepochybně platil i v Praze, uveřejnil H. Ermisch v Neues Archiv für sächsische Geschichte 1892 str. 346 nn. Srv. Meltzer, Ein Traktat l. c. str. 193 nn.

[2]) Srv. moje Studie a texty k životopisu Husovu, seš. 1. Olom. 1913 »Vlivy valdské« str 75—117.

[3]) Německá bursa a škola v »národním« domě českém — jak slabé to národnostní uvědomění ve vznikajícím husitství.

původci kalicha. Tak připomenutý již záznam v rkp. thun. T 6, rýmovaná kronika „Počátkové husitství",[1]) Chronicon univ. Prag.[2]) a Chron. notarii Prag.[3]) Rovněž mistr Jan Papoušek v rkp. praž. univ. XI C 8, mluvě o příchodu cizinců z Drážďan do do Prahy, nadepsal: Petrus.[4]) A také vratislavský text kroniky Vavřince z Březové možno a nutno tu uvésti jako svědka. Neboť ačkoli příslušné místo v úvodu jest vloženo,[5]) přece je to doklad historický, ovšem ne Vavřincův, nýbrž pozdější. Zásluhou Eneáše Silvia byla pak theorie o drážďanském původu kalicha obecně přijata a všelijak vyzdobena. (P. d.)

---

[1]) Palacký v F R B III. 472.

[2]) Eodem anno mgr Jacobellus cum mgro Petro Theutonico de Drazdian incepit communicare populum laicalem sub utraque specie (Höfler SS. I. 34).

[3]) Theutunici de Drazdan habentes scolam in Nova Civ. penes Nigram Rosam, specialiter Petrus, qui suasit Jacobello communionem calicis ad populum (Höfler SS. I. 72) Rovněž kompilace Appendix (u Höfl. ibid. 77): Eodem anno mgr Jacobellus cum mgris Theutonicorum de Drazdyan incepit communicare.

[4]) Cf Höfler SS. III 156 162 v pozn.

[5]) A. inc. d. 1414 cum misericors et miserator dominus primo veritatem salutarem, que sacerdotum ignava desidia per multa annorum curricula in practica perniciose erat obmissa, suis fidelibus revelaret ac deiectam cuidam honeste vite viro mgro Petro de Drazdyan tunc antea multis annis in civitate prag moram trahenti miraculose patefecit, unde mgri pragenses eidem consencientes *istas scripturas* collegerunt, collectas ad Constanciense concilium transmiserunt ... Není sice správné, co tvrdí Goll (F R B V. p. XXV), že místem tím, ať se již o jakoukoliv interpunkci pokusíme, souvislost nápadně se porušuje, ale tím méně jest pravda, co praví Bachmann (Geschichte Böhmens II, Gotha 1905, str. 224 pozn.), že teprve s vratislavským přídavkem text jest úplný. Textu Vavřincovu ve znění pražském nechybí nic, ale vratislavský přídavek zase jest vložen obratně, že souvislosti neruší. Grammaticky lze arci vytknouti »revelaret — patefecit«, ale to jest chyba, jež nemá vlivu na souvislost. Že však místo jest přece interpolováno, jest patrno z obsahu. Dle Vavřince jest hlavní osobou v počátcích kalicha Jakoubek a s ním jsou »aliqui sibi assistentes sacerdotes«, mezi nimiž jest, jak uvidíme, i Petr; dle přídavku vrat. je hlavní osobou Petr a »magistri prag. eidem consencientes«, mezi nimiž jest i Jakoubek. To jsou patrně dva různé proudy tradice historické jež interpolator spojil tím, že Petrovi přiřkl zjevení (»miraculose!«) nauky a Jakoubkovi ponechal provedení. Důvodem interpolace byla mu snaha doplniti zprávu Vavřincovu a spojiti ji s traktátem, obsahujícím autority poslané do Kostnice, jenž snad v rukopise jeho předcházel (*istas* scripturas collegerunt). Ale to byly asi autority r. 1417!

Posudky.

Topografie starých Athen. Napsal *Dr. Frant. Groh.* Část II.: Atheny za doby klassické, hellenistické a římské. V Praze, nákladem České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění. 1913.

Spis Grohův jest první vědecké dílo české o topografii starých Athen. V I. díle vylíčeny jsou Atheny za doby předhistorické a v době až do vpádu perského (hlava 1—5); v díle II. seznámí se čtenář s Athenami v V. a IV. století př. Kr. a za doby hellenistické a římské (hlava 6—24). Četné illustrace (84), většinou dle fotografií pořízené, vhodně doplňují výklad textu; na konci připojen pečlivě sestavený ukazatel a 2 přílohy: akropolis athenská a plán starých Athen.

V předeslaném úvodu historickém vytčeny jsou záslahy Themistokleovy zejména o opevnění města, Kimonovy o jeho okrášlení, ale především Perikleovy v obou směrech, posléze státníka Lykurga (hl. 6). Na to uvedeni jsme na akropolis, o jejíž severní hradbě, zřízené pravděpodobně Themistokleem, a jižní, postavené snad Kimonem, jednáno v hlavě 7. Nejstavší stavbou Perikleovou na akropoli byl malý chrám Atheny Niky, z mramoru pentelského postavený v slohu ionském, jehož jest nejstarším dokladem. Stál na pravo před propylajemi na vysoké baště a to až do r. 1676 (hl. 8). Rovněž Atheně zasvěcen byl další chrám slohu dorského, zvaný Parthenon, stavba technicky dokonalá jako málo staveb na světě, dokončená v začátcích války peloponneské. Jako stavitelé připomínají se Iktinos a Kallikrates. V chrámu stála 11½ m. vysoká socha Athenina, práce Feidiova; jádro dřevěné pokryto bylo zlatem a slonovinou. V zadní části chrámové uschovány poklady bohyně Atheny. Po zevrubném popise stavby samé i jejích ozdob, většinou lordem Elginem na počátku 19. stol. odvezených, dovídáme se o osudech chrámu, jenž asi v polovici V. stol. po Kr. proměněn v chrám křesťanský, zasvěcený nejprve Boží Moudrosti, později Panně Marii. Nedlouho po r. 1458 proměněn od Turků v mešitu. Nejvíce utrpěl, když r 1687 dobývána akropolis od Benátčanů, při čemž prach Turky v chrámě uložený střelou byl zapálen, takže celá střední část Parthenonu rozražena (hl. 9).

Asi o 10 let později než Parthenon postavena za Periklea stavitelem Mnesikleem nejkrásnější stavba světská: slavnostní brána na akropoli, propylaje, z mramoru pentelského v slohu dorském provedená. Na severním jejím křídle jest budova pinakotheké v podobě dorského chrámečku; jižní křídlo jest pouhý průchod k chrámu Atheny Niky. Výbuchem prachu bleskem zapáleného r. 1645 neobyčejně propylaje utrpěly (hl. 10). Zvlášť památný jest chrám, v němž uctíván attický heros Erechtheus stotožňovaný s Poseidonem: Erechtheion v slohu ionském, jehož jest nejdokonalejším příkladem. Východní cella,

zasvěcená Atheně, chovala starobylou, s nebe prý spadlou sochu bohyně Atheny, před níž hořelo věčné světlo ve zlaté lampě, naplňované jen jednou za rok. V severní předsíni ukazována trhlina, kterou Poseidon učinil trojzubcem, dále slaný pramen jím vykouzlený. V chrámě byl hrob nejstaršího krále athenského, Kekropa. Za dob byzantských proměněn Erechtheion v chrám křesťanský, za vlády turecké v harem! Na západní straně jeho rozkládal se posvátný okrsek Pandrosin (hl. 11). Z ostatních chrámů na akropoli uveden Hekatompedon bohyně Atheny, posvátný okrsek Atheny Hygieie se sochou, jižně odtud posvátný okres Artemidy Brauronské; východně pak stála budova chalkotheké, v níž uschovávàno obětní nářadí a zbraně (hlava 12).

Vedle chrámů zdobily akropoli též četné dary zbožnými věřícími věnované: sochy, reliefy mramorové i bronzové, desky obsahující důležitá usnesení lidu athenského, seznamy pokladů chrámových a j. Votivní dary zde stojící popisuje Pausanias. Mezi jiným hned u vchodu na posvátnou půdu stála kropenka v podobě hocha s kropenkou (hl. 13).

Z akropole sestupujeme do města hradbami obehnaného, z nichž zachovaly se zbytky zcela nepatrné. Směr jejich nelze již přesně určiti. Bran bylo 11, ale rovněž nemožno místa všech stanoviti. Nejdůležitější z nich byla Dipylská, strategicky dobře promyšlená, jež mnohokráte při dobývání města se osvědčila, jiná byla Svatá brána, Peirajská, Diocharova a j. Dlouhé zdi spojovaly Atheny s Peiraieem a Falerem; třetí zeď rovnoběžně s peirajskou postavena na radu Perikleovu (hl. 14).

Seznámiv čtenáře s hradbami a branami spisovatel vede je od brány Dipylské na náměstí a seznamuje s budovami, jež kdysi zde stály. Vůdcem jest opět Pausanias. V rozsáhlé budově zvané Pompeion seřaďovaly se posvátné průvody, než nastoupily cestu po městě; nedaleko odtud byl chrám Demetřin. Pak počínala široká třída vedoucí přímo na náměstí zv. dromos, nejnádhernější ulice celého města. Po obou stranách jejích až ke vchodu na náměstí byla sloupořadí. Na náměstí (agoře) stály některé budovy úřední: Stoa královská, úřadovna archonta krále; Metroon, chrám matky bohů Rheie, jednak státní archiv; Buleuterion čili radnice určená ke schůzím rady athenské. Před ní stály sochy eponymův, t. j. heroův attických, dle nichž nazvány jednotlivé fyly. Tholos určena pro prytany, t. j. pro členy rady z fyly právě úřadující; oltář 12 bohů, jehož později užíváno za hlavní milník celé Attiky. Vedle těchto budov stály na náměstí jiné ještě, jichž poloha je neznámá, na př. strategion a poleterion. Dále byl tu chrám Appollona Patroa, sochy tyrannobijců Aristogeitona a Harmodia; uprostřed agory Leokorion, heroon dcer athenského krále Lea. K procházkám sloužily na agoře: Stoa Dia Osvoboditele, stoa pestrá, nazvaná tak dle maleb, jimiž byla ozdobena, a stoa hermovek. Ve dnech, kdy se nekonaly slavnosti, sloužila agora za tržiště (hl. 15). Severně od Areiopagu rozkládá se na malém návrší nejlépe zachovaný ze všech chrámů řeckých chrám Hefaistův, nesprávně nazvaný

Theseion dle činů Theseových na metopách jeho zobrazených. Pochází asi z doby Perikleovy. Záhy byl proměněn ve chrám sv. Řehoře (hl. 16).
Dr. F. K. (O. p.)

JUDr. Jan Kapras, Právní dějiny zemí koruny české. II. dílu část 1. Nákladem „Unie“ v Praze. 540 str. velké 8°. Cena 13 K.

Po prvém dílu, o němž jsme referovali v lonském ročníku tohoto časopisu, následuje imposantní první část druhého dílu rychle, mnohem rychleji než je zvykem u vědeckých publikací takového založení jako jsou Kaprasovy Právní dějiny. Svazek přítomný probírá dějiny státního zřízení v zemích koruny české od utvoření se českého státu až po Bílou horu. Je rozdělen dle programmu naznačeného autorem v I. díle na tři doby, které odpovídají třem periodám vývoje — době knížecí, době tvořícího se státu stavovského (tak je správnější než autorovo „doba vytvoření státu stavovského“) a době státu stavovského. Každá z těchto tří dob rozdělena uvnitř opět na tři části, z nichžto v první probrány jsou vždy nejprve podmínky státního života, t. j. půda a obyvatelstvo, pak ústava a naposled správa státu té které doby. Rozdělení to souhlasí s historickým vývojem a je i s praktického hlediska velmi vhodné a často již osvědčené. Nedůslednost je v tom, že p. spis. v době prvé, knížecí, shrnul všechny tři oddíly v jeden, nechtěje zde patrně při malém rozsahu látky děliti v příliš malé odstavce.

Kapras zabírá v obor své práce stejně všechny země koruny české, i ty, které již dávno od koruny české odpadly. S historického stanoviska je to jistě správno a kniha Kaprasova jest první, která v tomto rozsahu chce stejnoměrně probírati všechny země, které patřily k českému soustátí, třeba že pro význam i množství specielních prací základních lví podíl odnášejí vždy Čechy.

Kaprasovy Dějiny právní jsou prací kompilační v nejlepším smyslu toho slova. Autor snažil se shrnouti výsledky různých prací celkových i monografických v přehledné dílo, které má znázorňovati vývoj celkový. Z něho pak nejlépe bude možno poznati, kde bádání dosavadní podávají pevný základ a kde posud nepostačují.

A tu ukazuje se v tomto prvém díle, pojednávajícím o starších dějinách českých, že autor skoro všude mohl opříti své výklady o dobrou literaturu monografickou; úkolem jeho bylo jen přizpůsobiti ji úměrně celku, dáti jí jednotný ráz a ducha. Dovedl celkem pěkně použíti výsledků bádání specielního, seskupiti jeho výsledky a přizpůsobiti je účelu tak, že kniha působí jako celek vyrovnaně. K zásluze dlužno přičísti autorovi, že tam, kde mínění badatelů se rozcházejí, položil různé názory vedle sebe a snažil se přidržeti se nejsolidnějšího. Za příklad takové zdařilé, třeba stručné informace, uvádíme názory o poměru plemen v kapitole o hospodářství a kolonisaci. Škoda jen, že autor neřídil se touto zásadou vždy. Někdy snažil se látku podati zhuštěněji, ale neovládl jí zcela, takže se pak jeví stopy neúplného srovnání dvou pramenů se rozcházejících. V takových případech do-

poručovalo by se více obšírnosti nebo aspoň položení různých mínění vedle sebe.

Jinak dlužno říci, že Kapras rozvádí ve své knize látku čistě historickou, která tvoří vlastně jen předpoklad pro historii práva, mnohem šířeji, než bývá zvykem v právnických příručkách. S hlediska právnického bylo by zde možno činit výtku, ta však zmizí, posuzujeme-li knihu se stanoviska všeobecnějšího. Výklady čistě právnické staly se tím namnoze přístupnějšími, zajímavějšími a stravitelnějšími, což nutno oceniti zvláště při knize, která chce být úvodem mladým adeptům právnické vědy. Kniha takto jako učebnice přijde jistě velmi vhod a bude z nejpoužívanějších příruček.

Posuzujeme-li však knihu jako dílo čistě vědecké po stránce prohloubení, propracování látky a způsobu podání, zůstanou nám mnohá desideria. Nelze ovšem zabíhati do podrobností. Pravý rozbor vyžadoval by skoro stejně velké knihy jako je Kaprasova, což nemůže být úkolem stručného referátu. Upozorníme jen namátkou na některé věci zásadního rázu.

Vytkli bychom nejprve, že se Kapras při líčení některých zjevů, jež svým významem a vývojem přesahují území českého soustátí, příliš omezil na území české. Přáli bychom si mnohdy výkladu obšírnějšího, hlubšího, který by sledoval celý vývoj instituce, ne pouze onu část vlny vývojové, která se přelila přes naše země. Nebylo by při tom nutno zacházeti do podrobností, stačilo by podati jen hlavní rysy celého vývoje a souvislost vývoje domácího s ním. Tak na př. neporozumí výkladům Kaprasovým o immunitě v zemích českých, kdo nezná vývoje immunity v říši francké a německé. Nestačí zde dnes už samozřejmý poukaz, že česká immunita není samorostlá. Autor opřel se zde patrně jen o citovanou jím knihu Rojtovu o církevních immunitách v Čechách a na Moravě, ačkoliv by bylo dnes snadno na základě důkladných prací Seeligerových, Stenglových a posledně Hirschovy podati stručný vývoj immunit na západě a připojiti k tomu výklady o immunitě u nás, kde ovšem není skoro žádných prací přípravných.

Právník neměl by také směšovati immunitu církevních statků s „immunitou“ měst. Zdá se vůbec, že Kapras slova immunita užívá v příliš širokém smyslu, asi jako „vyjmutí z prav moci“. Dnes však, kdy vývin názvosloví pokročil a ustaluje se, znamená slovo immunita něco méně, je to určitě vymezený právní pojem, který nutno všude respektovati

Podobná výtka naskýtá se při výkladu o jurisdikci kastelánově. Autor praví, že kastelánovi náležela „policie i poprava“. Výrazu „poprava“ nemělo by se v právních dějinách starší doby užívati v tomto dnešním smyslu vzhledem k jeho zcela různému významu v době minulé (= správa, soud a nikoliv odnětí života následkem soudního rozsudku).

Velmi zdařilé a jasné jsou výklady Kaprasovy tam, kde se mohl opírati o výsledky vlastních bádání monografických, jako na př. v § 10.

o právě poručnickém a manželském nebo i o výsledky jiných významných badatelů, jako Kadlecovy práce o soudech staročeských nebo Niederlovy o rodu, rodině a vsi. Jinde opět, kde autor neměl patrně dost hlubokých znalostí specialních ani dosti výzkumů monografických, sdělal své výklady, zdá se, ad hoc, pro potřebu přítomné knihy, a tu jsou výklady ty ovšem nepropracované a málo pregnantní. Kdo přečte si na př. výklady o centrálních úřadech panovníků Habsburských, odnese si jen chaos různých fakt podaných úsečnými, málo propracovanými větami, jež mu nebudou mnoho platny. Jak pregnantní, šťavnaté a jasné jsou proti těmto opravdu „právnickým" výkladům výklady Riegrovy v jeho posmrtných Říšských dějinách rakouských! A Rieger byl přece také právník!

K zásluze dlužno autoru připočísti, že snažil se jíti ve svých informacích do doby nejčerstvější, a to často nejen jako divák, ale i jako činný účastník. Tak na str. 23 polemisuje s Bretholzovými názory o významu a vlivu Němců v zemích českých, které tento moravský badatel nekriticky hlásá ve svých Dějinách českých (viz níže v Rozhledu vědeckém).

Nemalou zásluhou při celém díle je také pečlivý seznam literatury nejen knižní, ale i článkové, který sám o sobě má svůj význam a poslouží příštím badatelům stejně jako výklady samy. Při § 36 za připomínku stojí knížka Praskova „Dvě léta na Buchlově", jež autorovi ušla, ač obírá se institucí právnicky i historicky tak významnou, jako jest lovecké právo buchlovské.

V jednotlivostech bylo by lze ovšem nesouhlasiti s mnohým a namítati lecco. Takových výtek neubrání se však žádná kniha, zvláště je-li rázu takového jako Kaprasova. Zásluha autorova spočívá už v odvaze k podobnému thematu, při dnešním rozsahu specielních bádání nikoliv přijemnému a proto málo vyhledávanému. *Dr. K.*

Ad. L. Krejčík, Prolegomena k vydání II. dílu T. J. Pešinova díla „Mars Moravicus" I. V Praze, nákladem České Akademie, 1913.

Vydání druhého dílu Pešinova „Mars Moravicus" započíná vydavatel jako úvodem tímto spisem. Obeznamuje s rukopisy oblíbeného díla Pešinova, vypisuje marné snahy o jeho vydání, oceňuje, ale také důležitě opravuje a doplňuje Dobnerův životopis Pešinův a podává ukázky, jak při tom Dobner pracoval, popírá na základě pramenů, že by byl Pešina historiografem markrabství moravského, uvádí knižní a rukopisnou pozůstalost Pešinovu v Duchcově a dokazuje, že „Mars Moravicus" sepsán byl v konceptu již r. 1665; jak bylo možno sepsati dílo tak rozsáhlé v době poměrně tak krátké, vysvětluje obšírným kritickým rozborem rukopisného díla Pešinova a redukcí jeho na prameny, čímž dospívá k těmto výsledkům: vnější stránka díla Pešinova o vládě Ferdinanda II. je slabá, a věcná cena ubohá; Pešinových jest jen několik suchých kronikářských záznamů.

Spisovatel zdůvodněným, kritickým probráním základních otázek o díle Pešinově podal začátek záslužné práce; jsou to základy budoucího oceňování Pešinova.

Nedůsledně píše se Chropiň a Chropyň: zaráží: Freudenthal, místo známého Bruntálu. *T.*

Alois Svojsík, Japonsko a jeho lid. Nákl. vlastním v Praze (II. 80) 1913. Str. 558 s 220 obrazy.

Skvostně vypravené dílo toto spojuje vhodně cestopis s vědeckým pojednáním, při čemž p. spis. loyálně vydává počet z toho, co sám zažil a co z osvědčených pramenů přejal. Podává takto o světě nám zcela cizím pěkný a výstižný obraz, jakého ani o národech a poměrech mnohem bližších nemáme. Líčí dvojí cestu, po moři (Tichým Oceanem z Ameriky) a po sibiřské dráze, ku kteréžto druhé cestě připojil delší pobyt v Japonsku. Popis Japonska je všestranný, třebas co nejstručnější; vypsány dějiny i nynější poměry kulturní, státní, hospodařské atd. Čte se venkoncem velmi pěkně, i v částech vědeckých.

P. spis. jest Japonskem nadšen, ale proto stinných stránek nezatajuje; rozumí se samo sebou, že chce pro svůj předmět i takto vzbuditi účast a sympathii. Národ, jenž se nedávno způsobem pro Slovana tak děsným na dějiště uvedl, zasluhuje zajisté i naší pozornosti; z missijních zpráv, jichžto v nejnovější dob utěšeně přibývá, přesvědčujeme se, že p. spis. přese vše nadšení píše pravdivě, neboť ani missionáři naši, ač v japonském materialismu narážejí na největší překážky, soudí o vlohách národu toho celkem příznivě, nemluvíc ani o hmotné vyspělosti jeho, za níž arciť zakrývá se také hrozná bída nižších tříd. O poměrech ženy japonské, ač vylíčeny tu co nejšetrněji (ve skutečnosti jsou mnohem horší), měly by čísti zvláště naše krasotinky, aby trochu vystřízlivěly z divadelního nadšení.

Některé statě cestopisu uveřejněny již v novinách, čímž vysvětliti možno tu a tam nějakou buď skutečnou nebo zdánlivou nesrovnalost, jako na př. co na str. 71 a 145 napsáno o odporu lidu proti telegrafu a pod. nebo na str. 271 o „nejčistším národě“, v čemž asi — dle jiných zpráv — má přece jen pravdu opačný úsudek Waltera del Mar později uvedený. Na str. 57 nejasně řečeno, že Japonsko nemá emigrace (m. immigrace), na str. 200 napsáno: „prospěla prosperitě“, jinde „sanitetní“ a pod.

Dle řečeného netřeba tuším knihu zvláště již doporučovati, mluvíť sama za sebe. Dle nadpisu je to jeden svazek sbírky „Knihovna cestopisů Al. Svojsíka“, k níž p. vydavateli přáti jest všeho zdaru.

* * *

Béla Pečinková, Ženy. Knihovna „Obnovy“ v Hrad. Králové, č. 20. Str. 160.

Za úvodní básní „Ženy“ obsahuje sbírka sedm obrázků. Nejsou stejně cenné, ale pěkné nadání projevují všechny. A to nadání vzdě-

lané, pěstěné, což chvalně třeba vytknouti, byť okolnost ta nebyla jim všude právě s prospěchem, tam totiž, kde se jaksi vtírá a působí poněkud afféktovaně. Je to sice manýra u mladých skoro zobecnělá, aby se nám pochlubili, co všecko četli a vědí, ale pěkná rozhodně není. Velmi mile za to čtou se místa, ať výpravná, ať náladová, kde spisovatelka je zcela svá; „Přítelkyně“, až na nějakou tu neurovnanost, je takovým kabinetním kouskem „Na svém místě“, o manželu opilci trýznícím rodinu, je tu a tam až příliš drastické. Neznám jiných prací spisovatelčiných, vydala li jaké; o těchto třeba říci, že jsou mnohoslibné. Upřímnost, umělecká umírněnost a pevnější zdůvodnění v dalších jen prospěje.

K vyznačeným tiskovým chybám buďtež poznamenány ještě jiné, zvlášť rušivé: Baškirceová, Dostojewskim, Wieuxtempovu Bercens, jinde zase Bercense a pod.

V Beaufortově „Příteli domoviny“ vydal *Karel Rožek* romány Květy krve a Smích osudu. V onom líčeny osudy českovlašské rodiny v malém českém městě. Mladík, dědic značného majetku, vydal se do Terstu, ničemu se nenaučiv, nic neuměje. Tam vženil se do rodiny vlašského stavitele, přišel o všechno a s vyhýčkanou rodinou poslán postrkem domů, kde ustanoven „vertrem“, hlídačem v nemocnici. První část děje vypravována zběžně, po novinářsku, život v českém domově vylíčen již sytěji; neblahý osud hezkých, ale chudobných děvčat zobrazen v rozmanitých obratech, více méně pravděpodobných, se silným přízvukem soucitu, ne vždy správně rozděleného. Maloměstská klevetnost, závistivost, úskočnost vůči těmto kráskám, jež lákají mnohého „z Drážďan“, ne však „z Berouna“, nemilosrdně bičována, p. spis. nevědomky sám se stává straníkem; sic by světlo a stín, když už tak rád o společnosti moralisuje, byl trochu spravedlivěji rozdělil. Rušivě působí při čtení všelijaké floskule mnohdy za vlasy přitažené. Na str. 55 nemocniční lékař přichází k poznání, že „jediné přirozené náboženství je pohanství“; inu, každý má náboženství dle toho, zač stojí.

*

Jan Malát, Mladost — radost. Dva mužské sbory. Nakl. V. Kotrba v Praze. Part. 2 K, hlasy po 25 hal.

První sbor, zvláště zdařilý, jest výzva k tanci a jeho líčení. V chodu polkovém plyne pěkný nápěv, ve kterém se hlasy laškovitě vystřídají. Jelikož nemáme mnoho takových tanečních sborů, přijde tento nový salonním pěvcům zajisté velice vhod.

Druhý sbor jest něžná milostná píseň ve slohu takořka lidovém, ač vysoce umělecky propracovaná, syté barvitosti, citupiná bez protivné nasládlosti. Mistr harmonie ani tu se nezapřel.

Rozhled

Náboženský.

Římská otázka z několika příčin octla se opět v popředí veřejného zájmu. Konstantinské jubileum, jež nabádalo mluviti o svobodě Církve, italské sněmovní volby, do nichž katolíci ne sice ještě jako strana, ale přece vydatně zasáhli, tak že dosavadní nè elettori nè eletti skutkem, třebas ne formalně opuštěno, odstoupení římského starosty žida a zednáře Nathana, ty a jiné události (úmrtí kard. Rampolly) obrátily zřetel veřejnosti balkanskými věcmi dosud zaujatý poněkud na západ, nejsoucí ostatně docela ani mimo tento obzor balkanský. Nebudiž tedy nikomu na podiv, že letoší Rozhled i my touto otázkou začínáme, jsouce ovšem z pochopitelných příčin odkázáni ad referendum.

Při poslední settimana soziale konané v Milaně za protektorátu kard. Ferrari přednášel arcibiskup Udinský Rossi o zmíněném jubileu a svobodě Církve. Stát, pravil, jest suverenní a představitel občanstva, ale přece dle účelu svého omezený, což on sám připouští uznávaje svobodu svědomí a náboženství. Svoboda tohoto obsahuje nutně také svobodu jeho organisace a její hlavy. Má-li to býti svoboda skutečná, může to býti jen svoboda ve vlastním oboru svéprávná a samosprávná. Řečník — prý samým papežem autorisovaný, což se zdá pravděpodobno dle referátu úředního „Osservatore Romano“ — vytknul ve znamenité rozpravě hlavně dvě zajímavé věci: že nic nevadí projednávati otázku církevního státu jako problem a že svobodu hlavy církevní nutno zaručiti mezinárodně, nikoli pouhým zákonem vlašským, jehož guarantigie již hned 1870 arcibiskup Westminsterský nazval illusorními a jež také časem skutečně buď porušeny (srv. na př. nehorázné barbarství, jež vláda nechala nebo snad spíše dala spáchati na mrtvém Piu IX.) neb omezeny (na př. § 15 o volbě biskupů) a samozřejmě i zrušeny býti mohou, jelikož je tu stát soudcem ve své vlastní věci.

Msgre Rossi pravil dále, že dříve takové záruky poskytoval církevní stát, jenž by však nyní předpokládal normalní poměry; ale, táže se, když společnost své křesťanské fysionomie pozbyla, není možno, že by Prozřetelnost byla určila jiný způsob svobody a neodvislosti papežské podle nových poměrů? Na této cestě lze dojíti trvalého smíru mezi Církví a státem v Italii, praví R., maje dle souvislosti na mysli dohodu bez církevního státu, ale mezinárodně zaručenou.

K tomuto lze podotknouti, že záruka ta, byť i theoreticky naprosto a navždy spolehlivou nebyla — i národové a mezinárodní zájmy se mění! — přece jistě byla by daleko spolehlivější než byl a mohl

by býti církevní stát. Dějiny ukazují, že jí vždycky, t. j. našel-li se mocnější odpůrce (nepotřeboval to býti ani Napoleon!), skutečně nebyl, aspoň ne bez cizí, tedy už jaksi mezinárodní opory (srv. zajetí avignonské a Klementa VII.). Že teprve francouzskou revolucí a Napoleonem I. byl stát ten formalně zrušen, jest vedlejší, ač ovšem od té doby „otázka římská“ zůstala „palčivou“, zrušenoť římsko-německé císařství, nastal úplný převrat věcí. Již Cromwell byl by rád na papeže táhl s — kanóny, Bismarck, jenž přes veškeru střízlivost míval i romanticko-dobrodružné záchvaty, domáhal se na Cavourovi pásku Italie, aby brannou mocí dokončil svůj kulturní boj v samém Římě, sám náš Beust nechvalné paměti radil za Rakousko již 1868 Savojsku obsaditi Řím — sama branná moc církevního státu nebyla by stačila a také nestačila jej ochrániti, a tím méně by stačila dnes, kdy se i mocnější říše a trůny otřásají. R. 1860 smluveno mezi Piem IX. (za státního tajemníka Antonelliho) a Cavourem, že Savojsko dostane státní správu papežských území, pod papežskou svrchovaností; Napoleon III. však provedení zmařil, jako vůbec vrtkavou politikou svojí poměry papežství spíše horšil než podporoval, až Sedan dílo dovršil. 1871 31. ledna navrhoval Gladstone mezinárodní konferenci na úpravu poměrů těch, jako před obsazením Říma vláda italská navrhovala Piu IX. a 29. srpna 1870 velmocem, postaviti zákony zárukové pod kontrollu mezinárodní — z Vatikánu to i nabízená čtvrt Leoninská odmítnuta (známé „non possumus“). Leo XIII. povahou i předchozím diplomatickým povoláním byl opravdový pápa re a usiloval zprvu o znovuzřízení církevního státu. Za kněžského jubilea svého dal kard. Galimbertimu mluviti o tom s Bismarckem. jenž se hovoru vyhnul poznámkou: Chaque jour a son travail (později 24. bř. 1888 podobnou: Il faut savoir attendre) a pro návštěvu Viléma II. ve Vatikáně syna svého Herberta podobně jednati zaučil, což tento také provedl, otevřev, jakmile papež o věci té začal mluviti, princi Jindřichu dvéře, aby rozmluva se přerušila. S Italií samou též o nový modus vivendi vyjednáváno (na podnět francouzský za Flourensa, kard. Lavigerie, Curci, důvěrník papežův benediktin Tosti, jenž nucen pak svůj spis odvolati, Stoppani, Fazzari, Bonomelli, Carini), z Francie dvakrát vybízeno, ovšem z politiky proti Italii, k odchodu z Říma, Anglie nabízela Maltu, jako kdysi v letech šedesátých red. „Revue Européenne“ Lacaussade nepodepsanou brošurou navrhoval dáti papeži Syrii a sídlo v Jerusalemě s 50 tisíci vojska ze všech katolických národů. Dohoda se nestala, poměr mezi oběma vrchnostmi dle vlád kolísal; přes loyalní snahy rodiny královské, zvláště zbožné bývalé královny Markéty, poměry v Římě, zásluhou židovskozednářskou přiostřovány až do surovostí, jež ani za Pia X., uznávaného to italského vlastence, docela nepřestaly, ačkoli celkem příznivého obratu nelze nepozorovati. Není pochyby, že i cizí státní vlivy někdy dohodu z vypočítavosti mařily, ale vlády Italie, jíž by smír především prospěl a proto byl mařen, také neučinily mnoho, aby smír nastal, dráždíce pod židovskozednářskou knutou katolíky všelijakým způsobem. Co na př. bývalý ministr

Galimberti (v Deutsche Revue 1913, 12) v její prospěch uvádí, je snad všechno správno, ale mnohého zase neuvádí, co mluví proti ní.

Nová úprava, dojde-li k ní, narazí na překážky zákonodárné v Italii samé. Když totiž nepodařilo se, jak podotčeno, smluviti zákony záruky na základě dohody mezinárodní, sněmovna vlašská ve Florencii přijala zákony ty, ovšem zostřené, hned z počátku jakožto zákony obecného práva domácího, jelikož Řím jí neobsazen po dobrém, nýbrž vítězstvím zbraní. Zdali by se které vládě nyní, kdy sebevědomí vlašské ohromně vzrostlo — sám Cavour nechtěl kdysi o mezinárodní kontrolle ani slyšeti — zdali tedy by se nyní podařilo s takovými výjimečnými zákony proraziti, jest vážná otázka. O světské vládě při tom sotva bude jednáno. Již o Piu IX. vypravoval Jules Favre, že si jí na konec ani nepřál; bylo to sice dementováno, ale možno si mysliti, že všechny pokusy o znovuzřízení církevního státu měly na mysli nějaký jiný způsob jeho než byl dřívější, který zájmům Církve zajisté vždycky prospěšný nebyl. Důchod, jakási civilní lista papeži zákonem vyhrazená, dosud jím nepřijímána a bude jistě kamenem úrazu, kdyby byla navržena, ačkoliv Italie a Řím přítomností papežovou jistě víc vydělává, než onen důchod obnáší. Velmi mnoho bude záležeti na tom, jak italští katolíci a cizina bude moci a chtíti ve prospěch slušné úpravy poměrů zakročiti. Možná ostatně, že rozřešení otázky té, která znepokojuje pomalu již tak dlouho jako zajetí avignonské, jest bližší než veřejnost může věděti. Právě zesnulý kard. Rampolla, ač kdysi o znovuzřízení církevního státu usiloval, nebyl už tak zásadním nepřítelem jiné úpravy, jako strana jiná, jejíž vůdce kard. Oreglia však také nedávno zemřel, tak že i v tom sboru snad se názory změnily nebo změní.

*

Též o Jerusalemě káží události uvažovati, třebas nejsou to vždy hlediska náboženská, jež tu rozhodovati mají. Oklešťování Turecka, boj mocností o převahu na východě, sionický ruch mezi židy, nepěkné poměry a půtky náboženské v Jerusalemě (území Keníset el Kijáme, kostela Božího hrobu, mající 180 : 130 m vykazuje neméně než jedenáct zástupních barev!) zavdávají podnět k úvahám, jak rozřešiti zase jerusalemskou otázku, která před skoro 60 lety byla spolupříčinou krimské války. Jako tehdy, tak i dnes Rusko tam tiše dobývá půdy, spojenci jeho Angličané a Francouzi rovněž se uplatňují, Francouzi si zde mermomocí pořád ještě proti Italům hrají na protektory katolictví, Němci pak od návštěvy Viléma II. taktéž nelení. A. v. Kirchenheim z Heidelbergu navrhuje (Deutsche Revue 1913, 12), aby Jerusalem s okolím (k Jordánu, jezeru Genesaret, Mrtvému moři, přes Akku, k Beersebě a k moři) stal se neutralním, exterritorialním, podobně snad jako jest samosprávná provincie Libanu pod křesťanským guvernérem, za souhlasu velmocí od sultana jmenovaným, aneb docela samostatným, ale pod ochranou mezinárodní, tak že by nepotřeboval četné branné moci, jak už Moltke 1841 navrhoval. Kirchenheimovi bylo by arciť milejší, kdyby tam byl dosazen raději hned kníže —

německý, jelikož německá mysl a povaha je prý zárukou sblížení a snášelivosti (!), jsouc dle Wildenbrucha die große stille Macht, die eines Volkes Seele der andern nahe gebracht (asi tak jako nás nebo Poláky?) V červnu m. r. konány v Paříži a v Berutě schůze o organisaci Syrie a tureckoasijských poměru vůbec. Snad se křižácké sny o křesťanském Jerusalemě v dohledné době přece vyplní, aspoň politicky.

A nábožensky? To bude tvrdší oříšek, neboť jak nyní věci jsou, sotva které z hlavních vyznání bude chtít ustoupiti; dle všeho by katolictví při tom pochodilo nejhůř, nemajíc v žádné velmoci upřímného a dostatečného zastance.

*

Zmíněné úmrtí kard. Rampolly (1843—1913), státního tajemníka a rádce Leona XIII. po Jacobinim, oživilo vzpomínky na politickou jeho činnost a rakouské veto proti jeho volbě po Leonu XIII. Byl čas nunciem v Madridě, spolupůsobil k tomu, že Bismarck nadcházeje si Kurii vůči Centru uznal papeže za rozhodčího ve sporu se Španělskem o ostrovy Karolinské. Opakuje se o něm, že byl nepřítelem trojspolku a proto přichyloval se k Francii, která jej na konec tak šeredně zklamala; snad nebyl šťasten ve volbě diplomatů pro Paříž.

O zlopověstném rakouském „veto“ nejsou podrobnosti veřejně ještě zjištěny. „Reichspost“ (20 pros. 1913) vypravuje, že vysl. Nigra, známý obratný pletichář, v Berlině dovedl přesvědčiti o nebezpečí volby Rampollovy pro trojspolek, načež Bülow nasadil páky ve Vídni, a náš Goluchowski nalítl. Naproti tomu ujišťuje T. Galimberti, člen tehdejšího socialisticko-radikalního ministerstva Zanardelliova, že naopak od vlády italské jednáno (pourparlers) napřed s Rampollou, víc o tom nepravě (Deutsche Revue 1913, 12 str 285[1]). Nyní po smrti R. snad vyjde pravda na jevo. Mimochodem budiž poznamenáno, že Goluchowskim o veto napřed požádán kard. Gruscha, který odpověděl, že maje se octnouti na soudě Božím nemůže si takové odpovědnosti vzíti na svědomí. Druhý dožádaný rakouský kardinál namítl, že nesvědčilo by jeho mládí pronésti před takovým sborem, jako jest konklave, projev tak dalekosáhlého významu. Teprv u krakovského kard. Puzyny G. pochodil. Výtka z tohoto činu P. padá však více na josefinské hlavy těch, kteří Puzynu, v ničem nevynikajícího, byli za biskupa a kardinála navrhli, než na něj samého, an za konklave již churavěl. Kard. Rampolla pak prohlásil v konklave, že proti vetu protestuje, ale že nikdy se nepokládal za hodna takové důstojnosti.

Po způsobu všelijakých politických kandidatur s posměchem psáno, že kard. Rampolla po volbě se nevraživě ustranil ke svým studiím a pod. Že v politické činnosti dále nerozhodoval, jest pochopitelno, avšak o nějakém stranění se nemůže býti řeči, neboť byl v čelných kongregacích činný a také v politice o radu tázán. Nejkrásnějším plodem jeho studií jest životopis sv. Melanie, vydaný 1905, dílo široce založené a souvěké poměry duchaplně líčící; podnětem k němu byl mu rukopis, jejž objevil v klášteře Escorialu ve Španělích.

Nechybělo ani zbytečných proroctví, jak by se byly za něho poměry církevní dále vyvíjely. Možno-li tu co podotknouti, bylo by to snad to, že za politické činnosti mnohé vniterní otázky, hlavně v samé Italii, čekaly naléhavé opravy (Kurie, vzdělání kněžstva, rozdělení diecesí, bohoslužby, pak breviář, Bible a j.) I tento secessus byl velepotřebný.

V poslední chvíli docházejí zprávy, že nařízeno mrtvolu kardinálovu exhumovati a že komorník jeho zatčen. Zhýralý synovec nebožtíkův častěji prý byl od kardinála, který jsa z bohaté rodiny šlechtické vládl značným jměním a jím mnoho dobrého podporoval, zachráněn prý pro čest rodiny. Závět kardinálova prý zmizela. O tomto způsobu rodinných podpor, jenž už přemnohým duchovním stal se osudným — známé německé: „der für uns ist Geistlicher geworden“ se v nesčetných variacích opakuje — lze souditi všelijak. Svět tuze drží na t. zv. „čest“ a spílá duchovnímu lakomců, když takových příbuzných nepodporuje, ale spílá mu zase jinak, když je podporuje; zvláště z církevních příjmů. Nepotismus se Církvi jaktěživ nevyplatil, a čím výše sahal, tím více zla natropil.

*

K minulé zprávě o sbírce listin, jednajících o předání arcibiskupských statkův olomouckých od býv. arcib. Dr. Kohna dlužno dodati, že tajemník jeho Dr. Botek vydal ve třech svazcích obsáhlé dějiny arcidiecese za správy arcib. Kohna, in spiritualibus et temporalibus. Z obranného účelu a rázu vyplývají samy sebou též nedostatky spisu co do úsudků. Ohromné práci co do sebrání a podání látky budiž jinak všecka čest — co do obrany skutečné napadne člověku nejednou, že něco, snad hodně méně bylo by více. Se zásluhami v úředních výkonech je to vůbec šlakovitá věc: konati povinnost jest a není „zásluhou“, jak kdo na to hledí, nekonati jí, je vždy vinou, demeritum. Dějiny čelných mužů nemohou dopodrobna rozlišovati, co se stalo za nich, od toho, co se stalo od nich, a proto zaznamenávají vše pod zřetelem prvým. Jinak zase, na př. co do hmotných podpor, záleží mnoho na okolnostech; již starý Tobiáš přikázal: Si multum tibi fuerit, abundanter tribue, tím více pak z majetku církevního, ad hoc svěřeného. Vzpomínám si, jak Fr. Bartoš, krajan arcibiskupův, psal mi po kterési generalní visitaci z prvních let, jíž nevím už za jakou příčinou byl přítomen: „Pan arcibiskup rozdává plnýma rukama; Bůh ho živ!“ Později se mnozí pozastavovali, jak nad počtem tak nad způsobem podpor. Aneb ta podnikavost: nikdo nezneuznával jeho initiativnosti a horlivé snaživosti, a přece bylo tolik výtek a nářkův, a to nejen od lenochů, kteří jím nemilosrdně burcováni, nýbrž i od pracovníků svědomitých; opět ten způsob a ty prostředky! Velcí páni mívají málo přátel, kteří by jim pravdu říci chtěli a — směli nebo mohli. O vlastních příčinách katastrofy nevím zda spis podává pravdu úplnou; zdá mi se, že nikoliv, ač ovšem nejsem do zákulisí zasvěcen. Sváděti všechno na osočování není jistě správno. Nesmí se mysleti, že tyto konce byly našim lidem lhostejny: po staletích první český muž

občanský na tomto vznešeném stolci, takové naděje do něho skládány, — pak takový obrat nemohl nikoho nechati chladným, zvláště pak ne těch, jichž nazýval se a měl býti „pastýřem“. Že resignaci přivodili činitelé jiní, jest vedlejší; nemožnost situace byla již dána rozporem názvu toho se skutečností.

Spis Dra Botka má církevní approbaci.

Právě o věci té dočítám Scheicherovy „Arme Brüder“ další díl vzpomínek, tentokrát vydaných už ne ve Vídni, nýbrž ve Stuttgartě u nakladatele spisův Hansjakobových, o němž i kniha sama obšírně mluví. (Mimochodem budiž k tomuto H., jehož spisy z kněžských jsou prý snad nejčtenější, hned poznamenáno, jak Sch. někdy přestřeluje. Sám totiž uvádí, že H. po léta již farářského úřadu nevykonává, ale farářem zůstává. V které službě na světě je to možno?) Neutěšené poměry stavu kněžského, zvláště pak neblahé osudy některých jsou tu probrány nebo zmíněny: kromě jiných z olomoucké diecese události s Palisou a Rectusem, z brněnské, jež několikrát nechvalně zmíněna, uveden dopis sesazeného faráře Petrůje, v němž nikoli bez nezamýšlené asi ironie, on, Petrůj, žehrá na svou prý „Ärgernis(!) erregende Delogierung“. Jinak rozdává Scheicher výtky nahoru i dolů, více arciť nahoru, předpokládaje zcela správně, že těm „dolním“ se jich dostane dosť a dosť od jinud, těm „horním“ nikoli — jemu jsou totiž obojí chybující „arme Brüder“, a ne pouze ti (právem či neprávem) pronásledovaní. O moravských poměrech je pouze nepřímo zpraven; kdyby je znal z vlastní zkušenosti, psal by asi jinak. Hlavní motiv knihy jest (mlčky): Plenitudo legis est dilectio (Rom. 13, 10), Finis praecepti est caritas (1 Tim. 1, 5). Sine ira et studio možno jen litovati, že v případech olomouckých a jiných jim podobných nešetřeno nejen caritatis nýbrž ani iustitiae; Scheicherovy příklady jen z části to ukazují, neboť některé z nich jsou nesprávné nebo malicherné, ale zásady jsou správné a velice pozoruhodné: když už třeba zakročiti podle práva, ať je to skutečné právo, a ne pouhá libovůle.

K tomu ještě svědek. Kníže Meščerskij ve svém „Graždaninu“ napsal o poměru biskupů pravoslavných a katolických k podřízenému duchovenstvu: „Katolický biskup je laskavým ale také přísným otcem svého duchovenstva. Nepozoroval jsem žádné známky familiérnosti, která by důstojnost katolického biskupa snižovala. Katolický biskup stará a zajímá se o každého kněze a ctí v něm kněžskou důstojnost. Za to však také neviděl jsem u katolického duchovenstva žádné otrocké poníženosti, žádného servilismu, slyšel jsem svobodná slova z úst katolického kněze, který svobodně upíral oči na biskupa. V tomto rázu vzájemného poměru mezi biskupem a duchovenstvem poznal a pochopil jsem sílu katolictví. Vida pak, jak náš duchovní v předsíni s jinými osobami nižších tříd dlouho musí čekati, než je k biskupovi předpuštěn, a jak vždycky má přednost úředník nebo statkář, vida a slyše, jak náš biskup s duchovním mluví tónem a slohem, který připomíná řeč chefa se služebnikem,

bez ohledu na přítomnost jiných lidí, kteří sami jsou rozezleni nad tímto přijetím, důstojnost kněžskou urážejícím, tu viděl jsem, v čem záleží největší nedostatek našeho církevního života. Náš biskup chová se k nižšímu duchovenstvu jako zámecký pán ke svým pacholkům za nevolnictví; ačkoli spolu hovoří, duše jejich jsou daleko od sebe, zcela sobě cizí, jedna nechápe druhé. Nižší duchovenstvo katolické, od biskupa i papeže vážené jest váženo i u osadníků. U nás je však duchovenstvo to bezmocné dvojnásob."

Ta věta: „V tomto rázu vzájemného poměru mezi biskupem a duchovenstvem poznal a pochopil jsem sílu katolictví" — ta zajisté stojí za uváženou.

Nemělo by již účelu po těchto ukázkách vraceti se k případu olomouckému a jiným podobným, které náboženskému životu na Moravě zaťaly rány sotva brzy zhojitelné. V kněžstvu našem, o jehožto vzdělání teď daleko lépe postaráno než takhle před padesáti lety, tak že by mnohem více než onino předchůdcové podati mohlo, bylo by si přáti též aspoň stejného s oním zápalu, aby pro nahodilé nepříjemnosti nepodléhalo resignované nechuti, mnohdy pochopitelné, ale přece ne správné. Per ardua, sic itur ad astra.

*

Letoší biskupské konference ve Vídni zabývaly se otázkou patronátní a kongruovou, novou Pichlerovou učebnicí náboženskou dle usnesení posledního katechetského sjezdu, vyučováním náboženství na dívčích lyceích, jež má prozatím přizpůsobeno býti nižšímu gymnasiu, zkrácením tempus clausum, akademickou duchovní správou, dodatečným vzděláním bohoslovců vyšlých z reformního gymnasia (v řečtině), výcvikem bohoslovců v ošetření nemocných a. j.

V Uhrách rozšířeno bohoslovné studium na pět let a rozmnoženo novým předmětem, totiž přednáškami o církevním umění.

Není pochyby, že bohoslovci jsou ze všech akademiků studiem nejvíc obtíženi, ne-li přetíženi. Technikům, pokud skutečně studují, zaberou sice předměty jejich a práce poměrně více času denně, ale studium bohoslovců čistě theoretické jest jistě namahavější. V novější době rozšířeno, jak známo, studium dogmatiky na dvě léta, aniž co ubráno, nauka o umění církevním probírá se již od několika let, přibyla sociologie (jež v Brně letos arciť značně omezena), rozsah i povaha bohoslovného studia tedy ukládá velmi mnoho práce, i není snad daleka doba, kdy bude třeba následovati příkladu Uher. Nebude-li totiž vaditi nedostatek kněží, jichž rozmnožené školy a jiné úkoly čím dál víc vyžadují, kdežto čekatelův ubývá, jednak (dočasně) usnadněnou možností jiných povolání, jednak okolnostmi společenskými (štvanicemi tisku a pod.) a snad i také agitací mezi abiturienty.

*

8. prosince byla v Prešově na Slovensku valná hromada katolické „Lidové jednoty", v níž jest přes 60.000 neuvědomělých Slováků.

Lid. jednota náboženství sice se zastává, ale stojí na maďaronském stanovisku, Slovákům nepřátelském. Valné hromady účastnil se košický biskup, dr. Fischer-Colbrie. Řeči pronesené byly jinak krásné, ale předsednictvo skutky svými dokazovalo, že není příznivo lidu slovenskému, jehož potřebují páni jenom k tomu, by z něho vymačkali peníze, jinak však za nejlepší vyhlásili ty kněze, kteří lidu slovenčinu berou, z kostelů ji vypuzují, děti katechismu slovensky neučí.

Téhož dne zahájena v Pešti evangelická synoda, kdež v ustavující schůzi bylo usneseno, aby se řeči, pronesené při zahájení předsednictvem, vydaly tiskem i ve slovenském jazyku. Tu však maďaronský senior Barcza ohradil se proti tomu, aby se řeči vydávaly také v jiných jazycích kromě maďarského, a tož usnesení odvoláno. Surově proti národnostem vystoupil na synodě táké Géza Kubínyi, tak že proti 11 hlasům na dobro vyloučena slovenčina i němčina z jednání na synodě. Synoda asi vymítí poslední zbytky slovenčiny z evangelické církve.

Jak katolické „Slovenské ľudové noviny“ v č. 52. oznamují, na Slovensku konají se každoročně ve farnostech „oféry na katolický tisk“. Nábožný a obětavý lid v důvěře, že tím podporuje slovenský tisk, s nadšeným zápalem klade na oltář katolického tisku dárky. Loni (1912) obětovali na ten účel katolíci biskupství ostřihomského 8.000 K, košického 5.000, báňskobystřického 1.500, spišského 1.200, — „ale z těchto tisíců, které si lid od úst utrhl, nedostalo se na slovenský tisk ani díravého halíře“, nýbrž podporují se časopisy tištěné v řeči, slovenskému lidu nesrozumitelné, noviny, „které na každého věrného Slováka přivolávají krvežíznivé: ukřižuj, které za slovenské mozolné oféry tupí slovenštinu a bojují za vytlačení slovenštiny z chrámův a škol“.

*

Zvláštní případ, že luthersky pastor ve Švédsku dceru německého katolíka tam zaměstnaného označil za nepokřtěnou, ač byla samým biskupem katolickým dávno pokřtěna, obrátil pozornost k právním poměrům katolíků ve Švedsku. Dle královských nařízení 6. srpna 1894 a 23. prosince 1910 jsou katolíci přifařeni do náboženských obcí lutherských, jsou povinni hlásiti se u pastorů jako členové jejich obce. Katoličtí kněží farářských práv nemají; i když katolické snoubence mají (před státem platně) sezdati, potřebují k tomu písemného výkazu pastorova, jemuž také vykonaný obřad povinni jsou ohlásiti. Tak i onen křest zapsán v matrice pastorově teprv po zakročení německého vyslance, ministra zahraničí, ministra kultu a lutherské dómské kapitoly v Upsale.

*

O rozdílech východní a západní církve píše Ad. Harnack ve zprávách berlínské akademie (1913, VII): Vykoupení značí v oné více osvobození pro věčnou blaženost, v této více prostředek posvěcení. Bohoslužba a svátosti tamto jsou nebeským prostředkem zbožného požitku a trpného posvěcení, zde prostředkem očistným

a sílivým. Poměr askese a života ve světě tamto jest více cizí, odloučený, zde užší, příbuznější. Poměr církve a státu jest onde souběžný, ba podřízený, ana církev hledí si jen bohocty ponechávajíc ostatní činitele vzdělanosti státu, jemuž se podřizuje, zde snaží se býti sama božským státem na zemi, jenž nejvyšší mravní zájmy i ve státech obstarává a celý život jimi prosytiti snaží. Kdežto ona utkvěla na stanovisku novoplatonskoesthetického kvietismu 3. [?] století, tato zachovávala si činorodou schopnost vývoje a přispůsobení časovým potřebám; v tomto bodě Harnack přenáší pozdější poměry církve východní příliš daleko na zad, neboť třebas jevila se ona vzhledem ke státním a společenským poměrům čím dál trpnější, tak ztrnulou ve 4. a nejbližších stoletích daleko ještě nebyla, jako ve schismatě.

*

Soustavná pronásledování katolictví na Rusi jeví se hlavně v obtížích, jaké se kladou hierarchii. Biskupové katoličtí mají charakter vládních funkcionářů, proto má stát zájem na jejich jmenování. Presentuje tři kandidáty, z nichž sv. Stolice jednoho jmenuje. Přečasto nemůže vláda najíti vhodné a povolné osoby, nebo papež nemůže mezi navrženými rozhodnouti, nebývajíť vždycky „digni“, a tak se stává, že zůstávají stolce biskupské neobsazeny drahná léta. Tak nyní čeká devět stoličních chrámů na své velepastýře.

Lze si představiti, že hodnost biskupská je v Rusku velmi těžká. Vláda žádá zhusta proti svědomí biskupovu, nespokojenost a srážky s úřady státními jsou toho následkem. V lehčích případech bývá biskup pokutován. Tak suffragán v Petrohradě zůstává po léta bez platu, který se vrací jako pokuta do státní pokladny.

Při důležitějších věcech nestačí pokuta, stát biskupa prostě dále neuznává. Tak byl vyhnán Msgr. Deniševič, arcibiskup petrohradský; žije ve Smolensku. Poslední případ stal se ve Vilně. Msgr. Ropp, jeden z nejlepších biskupů ruských, byl zbaven své hodnosti. Biskupství jeho, obývané katol. Litvany, je doposud uprázdněno. Když r. 1905 nastala konstituce, dostal se Ropp do první dumy, kde chtěl utvořiti z katol. Litvanů, Poláků a Němců stranu „katolicko-demokratickou“ a zároveň založil nový list této strany. To stačilo, aby byl po rozpuštění dumy odstraněn. S ním padl také pokus účinnější representace katolicismu v zákonodárném sboru na Rusi.

*

V Athenách odevzdala zvláštní komise mnichů z Athonu memorandum králi Konstantinovi ve prospěch připojení Athonu k Řecku. Táž komise poslala do Londýna referát, kdež nesouhlasí se s návrhem, by Athon byl neutralním, poněvadž projekt mezinárodního politického postavení Athonu bez toho neobjímá všecky državy, jež mají poddané na Athoně, na př. Rakousko, Anglii, Turecko, což je nedůsledno. Společný protektorát několika států vnesl by v život mnichů politické vášně a národnostní spory. Athon podle práva válečného přešel prý 1912 k Řecku.

Řeholní kněz Antonij (Bulatovič) uveřejnil v 10. čísle časopisu „Novyj žurnal dlja vsěch“ dopis s názvem „Pravda o Athonské tragedii“, kde poukazuje na onen právní zmatek, jenž se skončil vyhnáním ruských pravoslavných mnichů s Athonu. Athon byl od pradávna autonomním územím, jež spravovali zástupcové dvacíti klášterů athonských, tak zv. „kinot“, jenž si volil také za souhlasu turecké vlády místodržitele, kajmakana. Autonomii těšil se též ruský pravoslavný klášter pantelejmonský, andrejevská poustevna však byla závislá na řeckém klášteře vatopedském. V klášteře pantelejmonském někteří mniši veřejně prokazovali božskou poctu nejsvětějšímu jménu Ježíšovu jako nositeli božské osoby Ježíše Krista podle názoru katolického. Tu však najednou proti těmto „imjaslavcům“ někteří mniši z intelligentních kruhů athonských začali se rouhati jménu Ježíše Krista, čímž nastalo náboženské hnutí mezi mnichy ruskými. Když pak biskup Antonij ve svém časopise „Russkyj Inok“ (1912 č. 15.) přidal se na stranu rouhačů jména Ježíšova a k rouhání některých mnichů připojil ještě své rouhání, že prý víra ve jméno Ježíš jako ve jméno samého Boha hodí se jen pro chlysty (sektu ruskou), kteří pojmenují třebas nějakého mužíka jménem „Ježíš“, „imjaslavci“ se proti tomu postavili, tvrdíce, že oni jsou horlitelé pro čisté pravoslaví, že jejich učení neodporuje pravoslavné víře, o níž nemůže rozhodovati pouze petrohradský synod, nýbrž všeobecný církevní sněm (sobor), jehož by se účastnily všecky patriarcháty. A když igumen (opat) poustevny andrejevské přiklonil se též k rouhačům, mniši žádali, by se vzdal igumenstva; avšak igumen Ieronim byl persona grata i v ruském vyslanectví v Cařihradě i v synodě petrohradském a u ruské vlády, tak že se mu dostalo ještě vyznamenání a vyslanec ruský v Cařihradě, Giers, poslal do poustevny vicekonsula Ščerbinu, s poručením, by mniši se podrobili igumenovi. Přes to mniši zvolili místo Ieronima za igumena archimandrita Davida 302 hlasy proti 72, a klášter vatopedský změnu tu potvrdil 15. ledna 1913. Tu však nenadále vlivem Ščerbinovým řecký klášter vatopedský, jako představený poustevny andrejevské, začal jednati s mnichy jako s buřiči a kacíři, kteří se „vylučují z církve pro nesprávné mudrování o druhé osobě nejsvětější trojice, než církev o tom rozsoudí.“ Takto ruský vicekonsul Řeky popudil proti Rusům, ač se jich měl zastati proti cizincům, jimž namluvil, že ruští mniši špatně smýšlejí o druhé božské osobě, ač vlastně běželo jen o důstojnost jmen božích vůbec. Giers dále užil příkrých opatření odvetných proti mnichům poustevny andrejevské, zbavil je práva užívati ruského poštovního oddělení na Athonu, nařídil poštovnímu oddělení, by nepřijímalo, ani nevydávalo jim peněžných zásilek ani dopisů, zakázal dovoz potravin z Ruska do poustevny, tak že zboží hnilo v přístavě a mniši musili přepláceti zboží na Athoně.

V Cařihradě popudil Giers patriarchu proti ruským mnichům. Tu Bulatovič odebral se do Petrohradu a přimluvil se u vlády, by k nastávajícímu církevnímu soudu do Cařihradu vyslala dobré tlumočníky, by se dobře poznalo, oč se vede spor, a aby synod i ministerstvo zahraniční vyslalo zvláštní splnomocněné muže k soudu tomu, což mohlo

býti zárukou spravedlnosti pro mnichy. Giers však štval patriarchu, by nečekal na Bulatoviče a splnomocněné osoby z Ruska, nýbrž aby na rychlo odsoudil igumena Davida, jenž obviněn z pantheismu, ač David ani nevěděl, co je to pantheismus. Dále Giers dal v Oděsse zatknouti mnicha Fortunata, jenž jel do Ruska nakoupit potravin, a mnicha Gervasije, jimž odňal peníze a poslal zpět do Cařihradu. Konečně s biskupem Nikonem, rouhačem jména Ježíšova, kterého ruská vláda poslala uklidnit mnichy, Giers poslal na Athon vojáky, by vyklidili „imjaslavce" s Athonu. Takto „rouhači jména Ježíšova" zvítězili na Athoně a 1000 ruských mnichův, aniž jim byl vrácen jejich osobní majetek a patřičný podíl ze společného jmění v náhradu za léta bezplatné práce dán, bylo vyhnáno s Athonu, rozehnáno na místa, kam příslušeli, ale mnozí z nich dosud nedostali ani pasů, aby si mohli nalézti výdělek . . . Tak byli ruští mniši, kteří vlastně správně smýšleli o úctě nejsvětějšího jména Ježíšova, vlastně bez soudu odsouzeni nerozumějícími jim Řeky jako kacíři a nemilosrdně vyhnáni. Ruský tisk církevní o celé věci téměř mlčí, snad nemá dobré svědomí a stydí se za celou věc, nebo se tváří, že „rouhači jména Ježíšova" byli v právu, když tak bezprávně jednali s „imjaslavci".

*

V poslední době zbavila se pravoslavná církev dvou nebezpečných mnichů, jež lid měl za proroky, světce a divotvorce, a kteří mnoho lidí svedli za sebou. Iliodor, zakladatel caricynského kláštera, zvaný ruským Savonarolou, octl se na šikmé ploše, octl se v nevěře tolstovců, zbaven kněžského úřadu, sklonil se před duchem „starce z Jasné Poljany, velikým Lvem", byl odstraněn z kláštera a nedávno zmizel; vzal si dle všeho život. Podobně mnoho starostí pravoslavné církvi způsobil mnich Innokentij z Balty v Bessarabii, k němuž chodilo mnoho poutníků, když byl vyhnán do kláštera na jezeře Oněžském. Poutníci měli ho dle slov zjevení sv. Jana za „alfu a omegu", za „proroka", zbožňovali ho. Zbaven byv úřadu kněžského, vedl Innokentij své zbožňovatele hledat nový Sion pustými kraji, kde mnoho jich zahynulo, a on sám octl se konečně v blázinci.

*

V církevních i společenských kruzích ruských je nyní neobyčejně důležitý spor o výkladu 65 článku Základních zákonů, podle něhož „ve správě církevní samovládná moc jedná prostřednictvím sv. synodu, jí zřízeného". Většina církevních i světských činitelů vyslovila se v ten smysl, že má býti zvláštní nezávislé církevní zákonodárství, že otázky, dotýkající se podstaty církevního života, nemohou příslušeti kompetenci ústavů, jejichž členy bývají též nekřesťané. Víra i církev mohou býti na patřičné výši jen tehdy, jsou-li zcela svobodny od vnější závislosti, od světské státní moci, nepodléhá li správa církve cizím vlivům, jež by kazily její činy. Ale zastávajíce se nezávislosti církevního zákonodárství na říšské dumě a radě, nemohou se přátelé nezávislosti té odvolávati na 65. čl. Zákl. zák., neboť každý nový zákon, týkající se církve a uvádějící nový pořádek, musí projíti dumou i radou říšskou. Se stanoviska nynějších Zákl. zá-

konů je každá výjimka ze všeobecného pravidla nemyslitelna. Nutno tudíž domáhati se změny Základních zákonů zákonodárnou cestou, prostřednictvím říšské dumy a rady, aby se zabezpečilo církvi právo na zvláštní a samostatné zákonodárství. Každá jiná cesta byla by spojena s nebezpečenstvím, že může dojíti k bezúčelnému sporu mezi úřady pravoslavné církve a zákonodárnými sbory Za takové rozřešení palčivé otázky přimlouvají se vážně časopisy duchovenstva, Cerkovnyj věstnik a Cerkovnaja pravda, v níž prof. Iv. Verchovskoj velice energicky hájí názor, že nutno domáhati se plné autonomie pro církev se strany církevních kruhů, ne obcházením Základních zákonů, ne cestou toho neb onoho vhodného jich vysvětlování, nýbrž cestou přímou žádoucí změny Zákl. zákonů zákonodárným pořádkem.

*

Ženský bohoslovecký ústav, po kterémž volaly noviny rukého pravoslavného duchovenstva, bude otevřen počátkem školního roku 1914—15 v Moskvě.

Velice uboze to stojí s pravoslavnou církví na Sibiři: není kněží, není kostelů, zatím co vesnice se množí a rostou jako houby po dešti. V městě Marijinsku 3 kněží mají na starosti 7.000 obyvatel v městě, kdež je dívčí gymnasium, železniční ústav, dvě nebo tři školy vyššího stupně a asi 10 nižších, a mimo to asi 7.000 duší ve vsích, vzdálených až 40 verst. Ký div, že se tu množí sekty, rozkolníci. V Tomsku je rozkolnický biskup Ioasaf, bývalý kupec, jenž věda, že lidu třeba duchovních, světí i prosté mužíky na kněze, kteří pak činí z vesnic pravoslavných, kde kněze po léta nevidí, za krátko vesnice rozkolnické . . . Sv. synod petrohradský má dosti missionářů na obracení Poláků na pravoslaví, a zatím pravoslavní odpadají k rozkolníkům.

*

Říšské dumě v Petrohradě předložen referát konfessijní komise o návrhu zákona stran uspořádání povinností ve prospěch duchovenstva i stran zařízení farností evangelicko-lutherské církve v přibaltickém kraji. Nový zákon vlastně jenom praxi jednotlivých farností mění ve všeobecné pravidlo a všecky naturalní povinnosti farníků ve prospěch pastorův i církevních budov mění v peněžité. Podle navrženého zákona má se dostati evangelické církvi široké samosprávy a duchovenstvu slušného zaopatření hmotného, jakého by si mohlo jen přáti pravoslavné duchovenstvo „pravoslavné říše“. Přijetí zákona ve prospěch evangelického duchovenstva nevzbuzuje pochybnosti, a reforma pravoslavných farností i úprava platů pravoslavného duchovenstva hrozí vyvolati veliké třenice.

Šťastnější postavení evangelického duchovenstva na Rusi nutí pravoslavné duchovenstvo, by se organisovalo ve všeruský svaz duchovenstva k hájení zájmů hmotných i církevních a k boji s rozkolníky. A myšlenka tato nalezla ozvěnu v samém životě, jenž ukazuje na nezbytnost všeruského svazu duchovenstva.

*

Charles Dickens napsal náhodou v den, kdy jej ranila mrtvice: Vždycky snažil jsem se ve spisech svých vyjádřiti úctu k životu a naukám Kristovým, jelikož ji sám cítím a jelikož jsem jeho dějiny zvláště k užitku svých dětí napsal; ty je znaly již dlouho než uměly čísti, ba mluviti. Ovšem se střech jsem toho nikdy nerozhlašoval. — Že angličtí belletristé vůbec nejsou co do náboženství tak sprostými posměváčky, jako francouzští a jejich nohsledové v celé ostatní Evropě, je známo.

*

U společnosti státních drah zakázal kterýsi potentát podávati žádosti, aby ženám železničních strážníků byla dána dovolená pro nedělní bohoslužby. Na zábavy a pod. se jim dovolená uděluje bez překážky.

*

Evangelická slovenská církev v Uhrách rozhodla se poříditi nový překlad Bible. Dosud užívali slovenští evangelíci Bible české — kralické, jež byla tak pro ně dosti důležitým pojítkem s českou literaturou a podporovala poněkud sklon k československé vzájemnosti.

Vědecký a umělecký.

O základním názoru na dějiny české jedná ve 4. čísle Č. Č. H. 1913 prof. Josef Šusta ve článku: „Nový Antipalacký“ rozebíraje knihu Dra B. Bretholze: Geschichte Böhmens und Mährens bis zum Aussterben der Přemysliden, které byl již v Č. M. M. 1913 str. 339 násl. vytkl Rudolf Dvořák vyloženou tendenčnost a snahu stavěti výsledky bádání do služeb antagonismu národnostního. Knihu obratně psanou nelze bráti na lehkou váhu, ježto i opravdoví badatelé (Redlich, Uhlirz, Loserth) vyslovili se o ní pochvalně, a také prof. V. Novotný nazývá ji cennou. Proto třeba spolehlivost hlavních vývodů Bretholzových podrobiti úvaze.

Palackého charakterisuje Bretholz jako historika-vlastence, obětujícího bez rozpaků a vědomě vědeckou pravdu národnímu zisku, a útočí na samé základy historických konstrukcí Palackého. Podle Palackého byly totiž Čechy až do sklonku 12. věku zemí ryze slovanskou, v níž živel německý nehrál podstatné úlohy, nýbrž tvořil drobné cizinecké ostrůvky, působě více jen zvenčí, nejčastěji nepřátelsky na samobytně rostoucí český stát. Z kořene slovanského vyrůstaly v Čechách a na Moravě řády společenské, zdokonalovalo se hospodářské a kulturní rozvrstvení národa; český živel tlačil se vlastní silou tvořivě do kruhu kulturního společenstva křesťanského. Vývoj ten však na počátku 13. věku byl náhle přerván invasí řádů německých; dvůr i šlechta odcizují se českému jazyku; kolonisací německých přistěhovalců na venkově a v nových, městských osadách vznikají četné menšiny cizojazyčné, a hlavně německé právo šíří se mocně v zemi, měníc veškeren ráz života veřejného. Čechy zvláště za Václava I. a Přemysla II. Otakara zřizováním nových osad městských, v nichž německý živel nalezl baštu nejpevnější, ztratily svůj slovanský ráz a vtisknut jim trvale dvoujazyčný.

Bretholz však konstruuje celkový názor svůj na dějiny české takto: Výmyslem Palackého především jest představa, jakoby živel německý větší měrou teprve v 13. věku byl vtiskl ráz vývoji dějin českých svou kolonisací. Této nebylo; živel německý vyrostl v zemi samé znenáhlým vývojem od dob nepamětných. Domácí dynastie a větší počet domorodého obyvatelstva ochránily zemi od germanisace úplné; jinak však veřejné instituce veškeré jsou výsledkem součinnosti německého živlu v zemi od počátku 9. věku pevně zakotveného. Hrabská soustava franská byla prvním zřízením zemským; soudní řády vnikly podle vzorů franských. Moc vévody českého vyvíjela se v zápase s mocí hrabat, a vítězní Přemyslovci dospívají v 11. století nejen k zvýšené moci zevní a ke koruně, nýbrž i k absolutismu tyransky celou zemi zatěžujícímu. Z této uhnětenosti vyvádějí teprve na sklonku 12. a v 13. věku obyvatelstvo němečtí činitelé: církev vět-

šinou německá, dvůr knížecí převážně německý, ale nejvíce německý lid, sedící od nepaměti v podhradích, jenž tvoří jádro, z něhož se již v 12. stol. počínají vyvíjeti města. Města vznikla znenáhlým vzrůstem ze starých osad tržních, v nichž od počátku Němci liší se od obyvatelstva slovanského svým zvláštním, personálním právem, a v 13. stol. personální právo německých starých minorit stalo se territoriálním právem okrsků městských, pohltilo slovanské obyvatelstvo na horším právu sedící a výhodami svými lákalo také k transformaci osad venkovských. Domácí obyvatelstvo slovanské mohlo se svým vývojem již stávat účastno svobod německého lidu, vyprostiti se tak z tyranské ubnětenosti, a vítězný postup německého práva a německého mravu nemohl už býti déle zadržen. Také vlastní šlechta vzniká podle německých vzorů. Vůbec celé dějiny české až do počátku 14. věku jsou jasným řetězem vývoje dualistického, v němž nelze slovanské články od německých odděliti.

Proti této konstrukci Bretholzově uvádí Šusta v podstatě toto: Důvody Bretholzovy svědčící o větším počtu usedlého obyvatelstva německého v Čechách jsou zcela náhodné a dokázati jich nelze, ve tvrzení jeho jsou odpory, vliv říše východofranské v Čechách jest sice jednostranně zveličován, ale nejmenšího dokladu není o trvale usazeném neslovanském obyvatelstvu v Čechách. U nepřímých dokladů braných hlavně z ústavních poměrů viděti hned pochybnou logiku Bretholzova důkazu, an z pouhé existence franských institucí soudí na dávné sídlení velikého počtu německého obyvatelstva v Čechách. Není již novým objevem, že správní organisace státu českého v době Přemyslovské není zcela domorodá a že souvisí s řády franskými, ale místo toho aby Bretholz vyšetřil způsob, jakým souvislost ta vznikla a jak daleko šla, beze všeho primitivně a nesprávně klade typy franského dvora do Čech. Německé manželky Přemyslovcův a německé duchovenstvo již v 11. stol. na dvoře pražském a na dvorech údělních knížat záhy sice učinili němčinu jazykem velké části dvořanstva, ale že by cizinci v důležitých místech správních bývali pravidlem, anebo že snad část rodů hrabských byla dosazena z říše, nemá pro sebe ani dokladu v pramenech, ani nejmenší pravděpodobnosti. Vskutku Němci na počátku 12. věku tvoří v zemi jen ojedinělé skupiny privilegovaných obchodníků sedící při hradě pražském a snad i brněnském a olomouckém, nečetný počet osob světských v družině knížecí a značnější snad část duchovenstva. Duchovní vývoj doby Přemyslovské vypisován Bretholzem zase tendenčně a jednostranně, ale nepřináší příliš mnoho nových hledisk, za to nové, převratné jsou these o vývoji stavu městského, který později tvořil vlastní těžisko německého života v zemi. Než již německý odborník Adolf Zycha ukazuje důrazně na to, jak neporozuměl Bretholz namnoze podstatě vzniku měst po právní stránce; na něho odkazuje Dr. Šusta a sám se dotýká jen několika věcí methodu Bretholzovu osvětlujících. Z obezdění Prahy, jež Bretholz klade do 12. stol., vyvozuje, že bylo tak u všech měst; dopouštěje se zřejmých libovolností generalisuje a upřílišuje, aby vzbudil dojem, že v 12. věku země česká

již byla poseta německými osadami starými, vyrůstajícími znenáhla ve skutečná města. A zatím privilegium Soběslavovo z let 1174—1178 jest nejpádnějším důkazem, jak mělké byly ještě v druhé polovici 12. věku kořeny němectví v Čechách. Němci jsou tehdy výjimkou uprostřed obyvatelstva slovanského; teprve 13. věk přivedl do země české mocný proud cizích osadníkův a rozšířil tu nové, umělé útvary městské a kolonisoval také venkov, čímž zmohutněla česká šlechta. Jaký byl vznik panského stavu, nevysvětluje sice Bretholz, a nepokouší se ani o vysvětlení rozběhů ke vzniku stavovských řádův a zemského práva na sklonku 13. věku, ale líčení své upravuje si tak, že vzniká aspoň dojem, že také šlechtická společnost za posledních Přemyslovců je převážně německého původu, a že obmezení libovůle panovníkovy vyššími stavy jest výsledkem jen německého cítění právního. Ale tu zase doklady Bretholzovy nejsou zcela spolehlivé a užití jejich jest naprosto nekritické; způsob, jakým líčí počátek vývoje právního, není přesný. A tak nová stavba Bretholzova jest chatrnější staré Palackého. Základního názoru Palackého ve všem hájiti ovšem nelze a neděje se to již veskrze, ale chvatná a stranická práce Bretholzova nového názoru celkového na právní a kulturní vývoj země nepřináší. Z Palackého velikého díla zůstane mnoho trvalých pilířů, a zejména nikdo nedokáže, že by byl Palacký pouze na předpojaté smyšlence, jako je základní myšlenka Bretholzova o pravěkém sídlení německého živlu v Čechách, byl vybudoval celý spis se žurnalistickou obratností a skutečným znásilňováním pramenů, s jakým se u Bretholze bohužel potkáváme co krok.

*

Jak u nás objevila se před nějakým časem výzva k návratu do „podsvětí“, k národní tradici (Arne Novák), tak v Polsku ozývají se hlasy podobné, aby další vývoj literatury navázal se hlavně na — Mickiewicze. Činí tak na př. lvovský professor Ludvík Skoczylas v řadě článků „Do Mickiewicza!“ Domnívá se, že idea občanského návratu k dřívějším, známým již epochám a autorům jest jakýmsi přesně vyměřeným, ač ukrytým zákonem. Není objevem neplodnosti, naopak bývá znamením vzrůstající tvůrčí síly. Svědčí toliko o jistém kolísání stylu, o hledání nové formy a uměleckého výrazu, když již se přežily a padly poslední formy.

Nejplastičtěji objevuje se to nyní v písemnictví francouzském. Má tam své jméno: Mal romantisme. Pod heslem boje s romantismem děje se dnes ve Francii propaganda kultu velkých autorů sedmnáctého věku: Corneilla, Racina, Molièra. V základě jest to boj o literaturu národní, o její hlubší znacionalisování. Neboť Francouzi nepokládají romantism za svůj národní směr; byl jim importován z Německa a nevydal u nich jediného genia. Tyto ohledy a pak potřeba hledati nového výrazu pro nový obsah, jaký dal Francii současný nacionalism, rozhodly, že heslo návratu k vlastní, velké literatuře ukazuje 17. století jako zřídlo pro tvorbu nejbližší budoucnosti.

Jiným dokladem jest literatura německá. Němci volají dnes stále hlasitěji: „Zurück zu Goethe!" V něm nalézá Germanie nevyčerpatelné zřídlo národního obrodu. Tak i zde je příčinou sesílení nacionalismu. Nacionalism z politiky přechází nyní na pole umění, již ne jako idea oživující obsah samých děl, ale současně jako idea jejich formy, jako kategorie esthetická.

V Polsku dobře vycítil kritickou chvíli přítomné doby Stanislav Brzozowski, jenž ve velikém svém díle „Legenda Młodej Polski" první podrobil zdrcující kritice tvorbu Mladé Polsky a měl odvahu pověděti hořkou pravdu, že nepokračuje, nýbrž že zabloudila na bezcestí . . . Toto její bezcestí, dokazuje prof. Škoczylas, datuje se odtud, kdy nazvala díla Mickiewiczova pohrdlivým jménem „biblia pauperum". Nutno tedy se vrátiti k tomuto „žulovému jádru" tradice, k Mickiewiczovi, jenž jedině může býti zdravým, silným a nezdolným základem nové vlastní tvorby polské . . .

Ve Lvově byla premiera tragikomedie mladého dramatického spisovatele Tad. Rittnera „Lato". Jako má nepolské jméno, tak ve hře jeho všechno jest cizí, obsah, dějiště i povahy. Děj se odehrává ve velikém mezinárodním sanatoriu nad mořem a obsahem jest paradoksální na první pohled myšlenka, že zpráva o blízké a nepochybné smrti může vzbuditi v jistých abnormálních osobách touhu po plném užívání života — jako zase přesvědčení, že jich očekávají ještě dlouhá léta, dohání ke krajnímu zoufalství a vzbuzuje touhu po samovraždě. Tuto koncepci provedl mladý autor s neobyčejnou lehkostí a znalostí divadelní techniky.

Také básník a nadaný romanopisec Jindřich Zbierzchowski vystavil ve Lvově komedii „Małżeństwo Loli", ale poškodil jí jen svou dobrou pověst. Jest to vlastně fraška ve stylu Gabr. Zapolské, zručně psaná, ale triviální. Protestoval proti ní a podobným hrám i hodně liberální spisovatel Kornel Makuszyński, jejž nazývají „knížetem feuilletonu". Vytýká, že mladí spisovatelé, svedení příkladem Zapolské, ale bez jejího bystrého oka, hledají motivů pro své hry — v blátě a vzájemně se ještě hledí předstihnouti: „Na komediové sceně polské — píše — je stále totéž: zloději, otrhanci, karbaníci, pijáci, kuplíři . . ., je-li pak tam nějaký poctivý člověk, jest to jistě idiot. Kdyby divadlo bylo školou života, krásně by vypadal, maje před očima tak vděčné obrazy!"

Totéž mohlo by se říci o tříaktové hře Petra Choynowského „Ruchome piaski", jež dávána v divadle krakovském. Kromě ní byly v tomto divadle ještě dvě původní premiery: Matěje Szukiewicze „Po szarym dniu . . . słońce" a Josefa Wiśniowského „Pieśń królewska", obě obsahem ne špatné, ale divadelně slabé.

V Krakově bylo založeno v posledních dnech katolické sdružení umělecké a literární, jehož úkolem bude „pěstování a rozvoj věd a krásných umění na zásadách katolických, se zvláštním zřetelem k mariologii." Navazuje na tradici slavné „Academiae Marianae", založené v 18. století, odtud také název nového spolku

„Akademie Marianská“. Členy mohou býti katolíci s universitním vzděláním, známí již svou činností vědeckou nebo literární.

Zmínili jsme se tu před časem, jak nadšeně uvítala a ocenila německá kritika překlad Reymontových „Chłopů“. Nakladatel německého překladu — Eug. Diederichs v Jeně — ukázal nyní také rub této věci, příznačné pro literární poměry vůbec. V příloze ke svému výročnímu katalogu za rok 1913, nadepsané „Stížnost k obecenstvu“, vykládá, že rozeslal 300 recensních výtisků této knihy; asi 84 listův o ní také skutečně referovalo. A prodal v roce, kdy byla vydána, kdy byla novinkou — všeho všudy 93 výtisků!

Známý činný biskup polský Bandurski vydal k vánocím knihu povídek pro dospělou mládež a pro lid s názvem „Cieżka służba“. Obsahuje 13 procítěných, poesií a vážností prodchnutých povídek o těžké službě Poláků pro vlast.

H. Sienkiewicz začal v prosinci uveřejňovati v „Tygodniku Ill.“ svůj nový velký román o dvou dílech pod názvem „Legiony“. Děj je vzat z časů napoleonských, kdy voják polský roznášel slávu svého jména po cizině, hledaje pomoci pro nešťastnou vlast. K románu jsou připojeny barevné illustrace Vojt. Kossaka.

*

Od desíti let, kdy nastal „konec Gorkého“, kdy Gorkij vstoupil v řady socialních demokratův a svou uměleckou tvorbu podřídil zájmům strany, ani jednou již nedovedl se povznésti na výši svých prvních děl. Umění, které zradil, odstoupilo od něho, mezi nimi přetrhl se živý svazek; M. Gorkij sice umění nezavrhl, jako Tolstoj, myslí, že mu dále slouží, ale v duchovní slepotě své nevidí, co jest umění, jaký jest jeho cíl. Zavrhuje vyšší požadavky ducha, jež nyní nazývá prázdným žvaněním, podřizuje umění nudnému a úzkému sloužení politickému okamžiku, programu své strany. Svědectvím truchlivého tohoto úpadku M. Gorkého jest poslední jeho dopis z Capri, uveřejněný v 219. č. „Rusského Slova“ s názvem „O Karamazovščině“, jímž vyzývá „všecky duševně zdravé k protestu proti uvádění románů Dostojevského“ na jeviště Uměleckého divadla v Moskvě, tohoto „nejlepšího divadla v Evropě.“ Po „Bratřích Karamazovech“ mají býti na jevišti tom provozování „Běsi“ Dostojevského. A tu M. Gorkij „v zájmech socialní paedagogiky“ vystoupil proti tomuto „sadickému a chorobnému dílu“ „zlého genia“ ruské literatury, „muže chorobného svědomí“ s jeho zpátečnickými názory a „vyššími požadavky ducha“, jež prý na Rusi jsou pouze „krasořečnictvím, odtrhujícím od živého díla“, bodrého sloužení nynějšímu politickému okamžiku. „Uměleckému divadlu“ vytkl G., že obrazem chorob a útrap ruské společnosti chce pomoci „dřímajícímu svědomí společnosti, aby usnulo ještě tvrději“.

„Umělecké divadlo“ po zralé úvaze jako odpověď uveřejnilo v novinách „otevřený list Gorkému“, kde se ohradilo proti výtce, jako by uspávalo společenské svědomí, poukázaním na svůj repertoire 15 let. Nevidí-li G. v obrazech Dostojevského ničeho kromě sadismu,

epilepsie, nerozumí tomuto velikému bohohledateli a hlubokému umělci, jenž jako všichni nejlepší spisovatelé ruští sloužil oněm vyšším požadavkům ducha," které G. nazývá „jalovým krasořečnictvím."

Podobně Dostojevského proti Gorkému se zastali v časopisech nejlepší spisovatelé a kritikové současní. Tak L. Andrejev se zastává Dostojevského, jenž jest chloubou Rusů, že úkoly, které řešil, nebyly elementární úkoly dnešního dne, nýbrž úkoly světové a všelidské. M. Arcybašev míní, že D. právě tak, jako největší spisovatelé všech dob i národů, nejlepší síly své věnoval hledání smyslu života, vyšším požadavkům ducha, dalekým od „maličkého užitku dnešního dne" a „Běsy" nazývá nejgenialnějším a nejhlubším obrazem rozkladu lidského ducha, jenž ztratil starého Boha a nového nenabyl." Vyzýval-li G. k protestu proti „Běsům" na jevišti, snížil se na dobrovolného policajta a censora, chtějícího zničiti slavný román. Kritik Al. Kojranskij vyčítá Gorkému nedůslednost, že protestuje proti uvádění ukrutností života ruského na jeviště, sám předvádí ukrutnosti v kusech svých „Na dně" a „Děti slunce". Iv. Ignatov ukazuje na domýšlivost Gorkého, jenž má vysoké mínění o své činnosti, jíž slouží pomíjejícím požadavkům všedního života. D. Filosofov tvrdí, že G. výzvou k protestu chce zavésti censuru i znásilniti svobodu slova, čímž spáchal veliký hřích proti „volnosti slova". A. Gornfeld soudí, že jen duchovně slepý člověk nevidí v Běsech mnoho „pravdy nejen poznání, nýbrž i pravdy mravné". V Novém Vremeni dopis M. Gorkého nazván „smutným zjevem", kterýmž tento „rytíř svobody" ukázal se v šeredném světle. Gorkij si „nepěkným dopisem" velice špatně posloužil, jak prorokuje F. Sologub. Časy, kdy proti jeho slovům nikdo si netroufal, minuly a už se nevrátí.

O úpadku současné literatury ruské promluvil akademik, básník a romanopisec Iv. Bunin na oslavě jubilea „Rusských Vědomostí". Bunin poukázal, že v literatuře posledních 15—20 let ohyzdných, negativních zjevů bylo stokrát víc než positivních, že literatura byla ve stavu chorobném, v křečovitém zmítání se strany na stranu, že poklesl zároveň vkus a zdravý smysl čtenářstva. „Zmizelo z literatury svědomí, cit, takt, míra, rozum, hloubka, vážnost, prostota, bezprostřednost, ušlechtilost, přímost. a jako moře rozlil se špatný ton, nabubřelý a falešný. Zkažen ruský jazyk, ztracen smysl pro rytmus a organické zvláštnosti ruské prosaické řeči, zkažen verš. Co všecko jsme neprodělali za poslední léta v naší literatuře, co všecko jsme nenapodobovali? Doslovně každá zima přinášela novou modlu. Přečkali jsme i dekadentství, i symbolismus, i naturalismus, i pornografii, i bohoborectví, i mýthotvorbu, i jakýsi mystický anarchismus, i kult Dionysia i Apollina i prolety ve věčnost, i sadismus, i přijetí světa, i nepřijetí světa, i adamismus, i akmeismus." Snažili se „odstraniti z literatury ethický prvek, hlásati bezmezný individualismus, bezuzdnost osobnosti, všecko si dovolující, oslavovati prostopášnost, vykořeniti z literatury idey, oslavovati smrt, kvietismus ba i samovraždy." Již tu ve shromáždění jubilejním napadli někteří spisovatelé Bunina

pro příkrý jeho úsudek o literatuře, ale většina přítomných byla na jeho straně. Uznáno, že správně odsoudil rouhavé psaní L. Andrejeva, kluzkost Arcybaševa i Verbické, nekulturní výpady Gorkého proti Dostojevskému, „mystické mlby“ bohoslavitelů Merežkovského i jeho manželky Gippiusové-Merežkovské. V anketě, již o řeči Buninově zařídil „Golos Moskvy“, spisovatelé doby, o níž mluvil B., jako Arcybašev, Balmont, Brjusov, Zajcev a j., vyslovili se proti ocenění literatury, jaké učinil Bunin.

Ale podobně jako Bunin „O některých negativních stránkách současné literatury“ v Sěvernych zapiskách se vyslovil p. Stěppun. U ruských spisovatelů 60ých až 90ých let St. nevidí harmonického splynutí osobnosti se světem, plného ztotožnění subjektivního a objektivního principu, jakožto známky genialní tvorby, nýbrž objektivistické zkažení umělecké tvorby, harmonie subjektivního a objektivního principu, umělecky mrtvou objektivnost. Spisovatelé doby té uznávali za jediný předmět, zasluhující jejich pozornosti, něco, co leželo mimo ně, mimo jejich osobnost, t. j. lid, společnost, stát, nějaká theoretická idea, socialní utopie nebo společenský ideal. Umělci stávali se ideology, propagandisty, bojovníky za svobodu a práva osobnosti, prázdnými idealní objektivnosti nezištné umělecké tvorby.

Za našich dnů naopak vidí St. opačné odchýlení se umění od oné idealní cesty, která ustálena pro ně předpisem genialní tvorby, subjestivistické zkažení umělecké tvorby. Současný spisovatel nemá víry v abstraktní zásady a idealy, jež by obracely jeho pozornost na určité stránky života, i bezpomocně upírá zrak svůj na všecko, co nahodile povstává před ním. Současní spisovatelé naplňují knižní trh bezideovými a bezzásadními popisy faktův a událostí, shánějí se po zajímavých faktech, historických anekdotách, mystických úžasech a psychologických abnormálnostech, erotických zvrhlostech, jež popisují s nepotřebnou podrobností. Vedle tohoto nebezpečenství bezideového realismu, holého faktu beze zásadního smyslu, hrozí současné literatuře nebezečenství bezpodstatného racionalismu, theoretického nesmyslu. V současné literatuře zavládl princip subjektivnosti a libovůle, nedostatek autokritiky, nastala záplava povídek, jež nemají ani určitých živých idei, ani přísného plánu, organického spojení částí. Nedaří se romany, nedaří se tragedie, dramata, zkvétají výjevy, obrázky.

Jedinou spásou současné literatury je podle St. synthese. Prošla doba umělecky mrtvé objektivnosti, zkušena cesta lživé subjektivnosti, i musí ruská literatura vstoupiti na cestu pravého a vnitřního spojení těchto principův.

*

Po dlouhé době měla činohra brněnského Národního divadla původní premieru; zajímavost její zvýšena ještě tím, že byla to dramatická prvotina slavného již malíře a moravského rodáka, Aloisa Kalvody. Listy přinášely interviewy s autorem, dělala se silná reklama — ale při provedení dílo úplně zklamalo všechno oče-

kávání. Ukazalo hodně nápadně, že Kalvoda umí lépe vládnouti štětcem než pérem.

Jeho „Marhovský" jest prací divadelně velmi slabou a delšího života na jevišti neschopnou. Však také po premieře (29. listopadu) byla jen jedna reprisse a drama uloženo asi do prachu zapomenutí. Vůdčí myšlenka jeho není nijak novou a byla již častokrát zpracována: vnitřní zápas umělce probíjejícího se za novými ideami a narážejícího při tom na nepochopení, lhostejnost i odpor, nebo ještě stíhaného pochybnostmi o vlastním uměleckém poslání. Zde autor v malíři Marhovském pěkně projádřil touhu a snahu umělce po nových cestách, zachytil životně několik osobností z pražských uměleckých kruhů, tak žárlivých a zlomyslných při úspěchu druhého — ale nedovedl nijak zdůvodniti tragický konec svého hrdiny. Malíř, který s takovou vervou chystá se do zápasu, horuje nadšenými slovy o nových jím objevených cestách a nalézá k tomu věrnou pomocnici v ušlechtilé ženě — odhazuje zbraň hned po prvém nepříznivém posudku několika umělců, jež si pozval ku prohlídce svého obrazu, o jejichž strannickosti jest přesvědčen a jejichž umění dříve sám tak pohrdavě odsoudil. Duch jeho jest neočekávaně zlomen — Marhovský šeší a ničí svůj vzácný obraz. Divák jest překvapen a dojímavé jinak poslední sceny nevzbudí v něm ani soucitu s takovým slabochem.

Toto třetí jednání je divadelně ještě nejúčinnější. První dvě a zejména první jest přímo nudné. Dvě ženy, z nich jedna mladičká dívka v krátkých sukénkách, vedou dlouhé, někdy dosti primitivně a neobratně stylisované hovory o uměleckých otázkách.

Zevně měla premiera úspěch, ač divadlo bylo skoro poloprázdné. Ale Kalvoda snad sám cítil, že ten okázalý potlesk a vyvolávání platily spíše jemu jako malíři, než jeho dramatickému dílu. A dovede snad také čísti mezi řádky, aby se nedal omámit kadidlem, jímž nešetřila jistá část kritiky.

V prosinci dostalo se několikrát na repertoir našeho divadla Maeterlinckovo mysterium „Sestra Beatrix", zbásněná středověká legenda o jeptišce, jež opustila klášter a za niž Panna Maria po 25 let vykonávala řeholní povinnosti, až zklamána světem vrátila se zase do kláštera... Je to táž legenda, z níž náš Zeyer vytvořil svou jemnou a krásnou „Sestru Paskalinu" a Vollmöller trochu sensační kus „Mirakel". Kdosi v Čechách vynalezl v této shodě hned plagiát Zeyera. Provedení u nás bylo dosti slušné, ač nenáležitě příliš často pronikal světský, nevkusně realistický ton, do něhož upadali někteří herci. Takové nedostatky profanují a snižují celkový dojem, tak jako některé primitivnosti scenické výpravy vzbuzují úsměv místo nadšení. Jinak však možno uznati aspoň dobrou vůli ředitelství, poskytnouti obecenstvu místo stálých frašek jednou také něco jemnějšího.

*

Zvláštní židovské písemnictví, židovské totiž jazykem i duchem, pěstuje se pouze v t. zv. východním židovstvu, onom totiž, které vyšedši z Ruska, Polska a Rumunska zaplavilo i západ

četnými osadami, ale liší se od t. z. západního židovstva, které jistou měrou splynulo s jinými národy, ovládajíc je novinami a penězi, ne však svéráznou vzdělaností nebo písemnictvím. Toto „východní“ židovstvo, které si zachovalo mnoho ze starých zvykův a zlozvyků, cení se přes 9 milionů, tedy asi na dvě třetiny celého židovstva, tak že vliv jeho v houževnatém židovství vůbec nebude asi nemalý.

Řeč písemnictví toho jest hebrejská a židovská, chceme-li onou nazývati řeč a písmo starohebrejské, biblické a další, touto — Němci ji zovou jiddisch — novější směs, jargon z němčiny, hebrejštiny a slovanšiny; hebrejská řeč jest až na některé pokusy v Palestině řečí pouze spisovnou, kdežto židovština jest živou i spisovnou. Nehledě k novinářství, které se pěstuje v obou, vyznačují se plody hebrejštiny více na poli básně, zvláště lyrické, kdežto židovština hledí si více živlu výpravného, lidové povídky a divadla; ona má svůj nástroj, básnickou mluvu, již hotový, tato si jej teprve tvoří.

*

Psychoreflexologií neboli objektivní psychologií naproti dosavadní subjektivní zove Rus V. Bechtěrev svoji nauku o associačních reflexech, z nichžto chce duševní dějstvo vysvětliti jakožto reflexní činnost organismu, která se dědičností vyvinula ze ztažitelnosti buněčného protoplasmatu. Dosavadní duševěda byla prý odkázána na sebepozorování; usuzujíc pak dle něho o jevech duševných vůbec, dopouštěla se nesprávností, jelikož duševné zkušenosti každého člověka jsou jiné.

Není pochyby, že hlubším prozkoumáním fysiologických podmínek duševního dění psychologie získá a se podepře, ale že by ono celou psychologii vyplnilo a její „fantomy“, jak Bechtěrev myslí, nahradilo, to asi pravda nebude. Hypothesy jeho mohou býti sebe smělejší, konečného vysvětlení nepodají.

*

Symbiosou, po př. pansymbiosou nazývá novější přírodověda poměr pomoci, kterou si přírodní bytosti v žití svém prokazují. Je tedy opakem Darwinova boje o život; sám Darwin nestál výlučně na této bojovné zásadě, nýbrž uznával také zásadu vzájemné pomoci v přírodě, ba chtěl prý o ní zvláštní studie konati, což mu smrt překazila, a tak se stalo, že od nástupců vytýkán jednostranně jen jeho boj o život. Nejnovější přírodovědě zůstaveno také opačnou stránku dění přírodního důkladněji prozkoumati. Rus Kropotkin obírá se jí, pokud jeví se v životě zvířat a lidí, tedy takořka jen sociologicky (smíme-li slova toho i pro zvířecí společenství užíti), nevládna hlubšími vědomostmi biologickými. Důkladnější pozorování novější vedou k myšlence, že jde o zákon přírodní, kde dosud spatřovány jen výjimečné „hračky přírody“ (na př. rak poustevník živící svou sasanku a naopak jejím obalem chráněný). Připomněl-li boj o život starého Empedoklea a jeho světový svár, připomíná symbiosa jeho světovou lásku a přátelství prvků. Tedy zas nic nového!

Vychovatelský.

Vídenský školský spolek Komenský je dle novin před peněžním úpadkem. Není divu.

*

Pavla Moudrá a Jindřiška Wurmová vydaly nákladem O. Kypra v Jihlavě Mírovou čítánku a to 1. díl pro mládež. U národu, který o svém poměru k sousedům a tím též o svých zevnějších osudech jen z části může rozhodovati, jest mírové hnutí poněkud déplacé, jak Francouzi říkají, ale konečně může dobrá myšlenka, i když jako tato jest importovaná, působiti všude dobře. Zdali jí poslouží tato mírová čítanka, kdož pak ví, ale teť ostatně věc její a vydavatelek. S mírumilovností jejich mělo se tu asi svézti také novohusitství a protestantství. Vzhledem k tomu, že knížka začíná a končí Husem (a Komenským) budiž vydavatelkám nadhozeno něco k bedlivější úvaze (studia netroufám si ani žádati), než jakou čítanka prozrazuje. Správně hlásá, že nejde pouze o mír protiválečný, nýbrž také o mír osobní a o mír společenský. Nuže, byl Hus hlasatelem a šiřitelem takového míru? Byl jím Komenský se svými až nepříčetnými nadávkami církvi? Jsou jimi volnomyšlenkáři a novohusité, kteří, třebas ještě nestříleli a nezabíjeli, krajany jiného smýšlení právě jako Hus slovem i pamflety špiní, je společensky utloukají a ubíjejí, rodiny a obce rozvracejí? Či to jest mimo program, toto barbarství, horší než každá válka? Či je to pánům a dámám s tím jejich mírem podobně jako se svobodou, kterou staví na odiv, chtějíce totiž mír a svobodu pro sebe, aby druhé mohli beztrestně napadati?

A ještě něco s Husem. Myslí ti pánové a dámy skutečně, že by který kohout mimo Čechy byl za Husem zakokrhal, nebýti husitských válek, bouří a praček? Myslí, že ten „vrchol českých dějin" byl dostoupen nějakou mírovou naukou nebo prací kulturní, a ne právě bouřemi, krveproléváním a pustošením? Myslí, že by naši francouzští „přátelé" jej tolik vynášeli, kdyby výprask byl stihl Francouze a ne Němce? Až si pánové a dámy tyto otázky podle pravdy zodpovědí, bude možno s nimi o mírumilovném husitství dále mluviti. A o protestantismu jak by smet!

Jako se již dělá Desatero pro všechno a pro všechny, tak máme i v této čítance „Mírové desatero pro školy", z něhož si hoši nejspíš asi zapamatují 4. „nehrb se před nikým" (jak jemně řečeno!) a 6. „nebuď sketou", neboť to budou pro ně takhle „slova do pranice", ovšem mírové. 8. pak „nevěř ničemu, co se příčí rozumu" bude zajisté pro dětský „rozum" pravidlem velice plodným. Divno jest, že čítanka přikazuje tolik milování; vždyť podle pokrokových vychovatelů láska (na př. k Bohu) se přikazovati nedá. A proč hoch nebo děvče má každého nebo všecko milovati? Snad proto, že to stojí v mírové čítance?

Proti většině článků nelze co do obsahu nic namítati, ale osnova čítanky jest pochybená, protože jinými než opravdu výchovnými záměry diktovaná. Školství naše se bez této čítanky zcela dobře obejde.

*

Zdivočení mládeže překvapilo konečně i proslulou „ochránkyni dítěte" Ellen Key, jež měla o tomto předmětě dlouhou přednášku ve stockholmské akademii. Nejvíce zodpovědnými za to zlo činí mladé ženy, jež „nechrání náležitě důstojnosti lidské. Jsou stranou útočnou a stávají se jednou z hlavních příčin pohlavní nevázanosti. „Právo na štěstí", „individualism" atd. mají býti rozvojem nejlepších stránek člověčenstva a nesmějí probuzovati žádosti po chvilkovém užívání. Povinni jsmę stvrditi činy — zakončila Ellen Key svou řeč — že chápeme vznešenou nauku biblickou: Co prospěje člověku, kdyby celý svět získal a na své duši škodu trpěl —." Ještě nedávno mluvila švédská „reformatorka" docela jinak.

*

Svaz spolků německé mládeže v Opavě uspořádal v listopadě výstavu k potírání špatné literatury, k níž připojena výstava dobrých spisů pro mládež. Nejnápadněji tu působily spousty reklam německých knihkupectví, jež nabízely laciné a zajímavé spisy lidové jako hlavní prostředek v boji proti pornografii. Na knihy obsahu náboženského však úplně — zapomněli . . . Stěny pokrývaly zajímavé, ač nečetné a nedůkladné diagramy, znázorňující rozšíření dobrých a špatných publikací, výdělky nakladatelských firem atd. — pak titulní listy špatných knih. Tato myšlenka sotva byla šťastná. Polský referent o výstavě poznamenává, že viděl mezi návštěvníky muže, který si klidně opisoval po řadě tituly špatných knih — jistě jen proto, aby si je opatřil! Neodstrašil ho zlověstně znějící nápis nad tou sbírkou tištěných hanebností: „Grauenhafte Wirkung auf den Leser", ani druhý ve stylu lékarnickém: „Vorsicht, Gift!" Nad kollekcí spisů Mayových byla umístněna lapidární slova: „May zavraždil ve svých románech jen 2.293 lidí."

Účelně na nejširším základě uspořádaná a při tom okružná výstava podobná neškodila by jistě ani u nás. Prostřednictvím veřejných knihoven, druhořadných knihkupectví a nesvědomitých antikvariátův a ještě více pomocí všelijakých tiskovin a pseudohumoristických listů vtírá se pornografie všude. Pocit rozdílu mezi dobrou a zlou knihou vůčihledě se ztrácí.

*

Ruční a tělesná práce zavedena v obecných školách některých zemí, na př. Francie, Norska, Finska, Rumunska; v Uhrách též jest povinná, v Haliči zavedena v měšťanských školách. U nás jsou jen pro děvčata ruční práce, velmi omezeného rozsahu. Ve Vídni letos učiněn pokus se zvláštním ústavem, kde také hoši mají příležitost naučiti se různým dovednostem a tak vedeni býti k mimoškolnímu zaměstnání tělesnému; od hraček, jako lepení obrázků, vyřezávání z lepenky, ze dřeva atd. až do fotografování několik odvětví tu za-

stoupeno. Hračkou má se buditi a zaměstnávati jednak obrazivost, jednak přirozená čilost a chuť k práci. U mnohých zůstane to vždycky jen hračkou, ač ovšem nejušlechtilejšího druhu, mnohé povede to k životnímu zaměstnání. Třebas praktický zájem hned s počátku nebyl probouzen, přece nebylo by správno při těchto pokusech nepozorovaně k němu nevésti: to třeba míti také na paměti na př. při modellování, které se v našich školách tu a tam pěstuje, aby nezůstávalo pořád soběúčelnou hračkou a piplačkou, kdy všecko má svůj čas.

Pro všechny děti má tento cvik svůj význam, zvláště pak pro městské a dělnické, které jinak doma zaměstnány nejsou. Pro tělesný vývoj důležito jest, aby nebyly zanedbávány práce spojené s pohybem celého těla, sic by to znamenalo jen prodlužované vysedávání ve škole, jehož jest u dětí až nazbyt.

*

Svými často podivnými názory známý filosof polský Vincenc Lutosławski, iniciator značně dnes hlavně mezi studentstvem rozšířeného hnutí eleusijského (abstinentního), založil nyní ve Francii, v Chateau de Barby, novou školu zvanou „kuźnica polska". Chce v ní realisovati ideály vyslovené v poslední své knize „Ludzkość odrodzona". Má to býti „škola života, shodného s polským národním duchem, pro dospělé a zvláště pro rodiny — a zároveň pracovna integrální psychofysiky čili bádání o povšechném poměru duše k tělu." S počátku má „kuźnica" deset kovaříků . . .

*

Listopadový katechetický kurs v Krakově byl zakončen velkým sjezdem rodičů, na němž několik professorů, učitelů a kněží s arcibiskupem Symonem v čele přednášelo a živě diskutovalo o poměru rodiny ke škole, o četbě mládeže, divadlech, alkoholismu, scoutu atd. Sjezd zaslal mimo jiné také žádost na místodržitelství, „aby přikázalo svým podřízeným orgánům, by dbaly a přesně vykonávaly nařízení ministerstva vnitřních záležitostí ze dne 18. září r. 1912, týkající se kinematografických divadel." Zemské školní radě pak podána žádost, aby z ohledu na nesmírné mravní škody, působené stále kinematografy, vydala nařízení, že školní mládeži není dovoleno choditi do těchto divadel. Nařízení to má zahrnovati všechny školy, obecné, střední i soukromé. Výjimkou mohou býti představení t. zv. poučná, zvláště pro mládež zavedená a schválená ředitelstvím škol v dorozumění s katechety.

*

V poslední době mezi ruskými intelligentními ženami začaly se rozléhati hlasy, zvoucí k vyplnění onoho výhradného a nejdůležitějšího úkolu, který sama příroda ukládá ženě jako matce vychovatelce. Od šedesátých let 19. stol. žena ruská snažila se zbaviti právě tohoto úkolu, břemene rodinného, aby se mohla účastniti společenského života vlasti. Ale tato práce ženy, boj její za vzdělání, za samostatnost a rovnoprávnost s muži v životě občanském odstraňovala ji od rodiny, a mnohé ženy své přímé mateřské povinnosti měly za po-

nižující, tak že oddávajíce vše společenskému a občanskému životu, zanedbávaly výchov dětí, ponechávajíce jich péči nevzdělaných a často zkažených služek. Matka nepozorovala, že zařizujíc osud žen vůbec, často škodila svou činností, vychovávala ve vlastní rodině pokolení neurastheniků, lidí slabé vůle, neschopných k samostatnému boji s nehodami života, způsobilých pouze k zoufalství, samovraždě. Nedostatkem skutečné matky rodina se rozviklala, svazky její se uvolnily a a děti vycházely na jeviště života méně připraveny než kuře opuštěné slepicí.

Aby příští pokolení bylo zachráněno, O. Famincynova v článku „Příprava matek jako vychovatelek.“ (Věstník Teosofii, č. 10) prohlašuje, že v těžkém okamžiku nynějším těžiště je v ženě a její nejdůležitější úlohou, jejím posláním jest „vyvésti vychování dítek na jinou cestu, a cestou touto jest mravně náboženské vychování, začínající v rodině. L. N. Tolstoj pravil: ‚V základ každého vychování musí býti položeno přede vším to, co zahozeno v našich školách, náboženské pojímání života.‘ Náboženství jest nejvznešenější a nejušlechtilejší činitel ve vychování člověka. Všecky dobré, čisté myšlenky, vysoké snahy duše matčiny už před porodem napomáhají k formování vznešené duše dítěte, a to již dává nám možnost doufati, že takto bude založeno zlepšení jednotlivých osobností, celých skupin a národů. Široký náboženský světový názor ve smyslu uznání absolutní spravedlivosti, řídící svět, a evolučního zdokonalování duše, i ve smyslu široké snášelivosti cizích názorů, jak náboženských, tak také plemenných a národnostních musí v nynější době sehráti důležitou úlohu v pokroku člověčenstva.“

„Jenom široko vzdělaná žena, nejen ve smyslu vědomostí vědeckých, nýbrž i ve smyslu mravně náboženského rozvoje, může býti spolehlivou vychovatelkou, zárukou zlepšení příštích pokolení. Nikdy dosud svět nepotřeboval více právě takového idealu matky vychovatelky, jako v naší době všeobecného rozpadnutí, ponížení mravnosti, jevícího se ve všem našem životě státním, společenském i rodinném množstvím samovražd, spustlostí, jež vnikla i v intelligentní kruhy. Ano veškera budoucnost, veškera spása je v rukou, ženy, matky vychovatelky. Nic nepomůže kromě rodiny, odkud musejí vycházeti noví lidé mravně čistí a vznešení. Nejlepší škola je bezmocna beze spolupůsobení rodiny, jež jest první buňkou státu, národu a lidstva. Veškero vychování ženy od nynějška má ji vésti k velikému jejímu určení matky a vychovatelky příštích pokolení. Žena má svou společenskou činnost.... sloučiti se svými důležitými a vznešenými rodinnými povinnostmi i pamatovati, že její význam a povolání matky jest veliké a důležité povolání, právě tak důležité, jako ostatní povolání, poněvadž v jejích rukou je budoucnost říší a států, práce v parlamentě nebo ve státní radě. Nejbližším úkolem ženy jest vysoko pozdvihnouti prapor mateřství. Úlohou ženy, „hrdostí a slávou má býti, aby dala světu nejlepšího člověka.“ Proto od dětství mají v ženu býti vkládány

„zárodky jejího příštího určení a mravně odpovědné bytosti,“ a ona sama má pracovati o „mravně náboženském světovém názoru,“ by dovedla říditi své činy i slova, ba i myšlenky.

Od kolébky má žena-matka přiučovati dítě čistotě, sebeovládání, trpělivosti i strádání. Život podává nejen radosti, nýbrž i útrapy i hoře, a k tomu má býti dítě připravováno. Avšak slova málo pomáhají, kde se nedostává příkladu krásných vlastností i činův. „Hlavní úloha vychování v každém stáří je postupné probouzení v dítku náboženského vědomí a mravního základu v životě. A náboženské vědomí je poznání božskosti, božského základu v člověku i ve vší přírodě, jej obklopující. K tomu od nejútlejšího mládí děti mají býti obklopeny ‚krásnem‘ ve smyslu příkladu starších. Toto náboženské vědomí dá se snadno probuditi v dětech předškolního věku, staví-li se před nimi veliký poetický obraz Krista jako ideál veliké duševní krásy a lásky, vypravuje-li se jim a obrázky illustruje Jeho pozemský život, plný milosrdenství a lásky k lidem. Již v tom věku třeba dětem všelicos odepříti, aby dítě nemyslilo jen na sebe, na své já, kolem něhož má se točiti celé jeho okolí, aby se nestalo sobcem. Jest sice dobře, snažiti se učinit život dětský světlým a radostným, ale při tom dítě nesmí se rozmazliti, nýbrž třeba zvykati je, by plnilo dětské své povinnosti, připravovalo se k těžkému životu.

Když děti dosáhly věku středoškolského, úloha matky vychovatelky stává se ještě obtížnější a odpovědnější, ony přijdou nové dojmy a vlivy druhu, školy a učitelův. Se stanoviska matky vychovatelky jest si ovšem přáti, by střední škola, rozvíjejíc v dětech vědychtivost, probouzejíc v nich vědomí lidské důstojnosti a lidských práv, nezapomínala rozvíjeti v nich také cit povinnosti a svědomitosti. Ve věku tom vznikají často náboženské pochybnosti, jejichž následkem často nevěra a popírání ducha. Tu ovšem má učitel náboženství snažiti se další cestu života osvítiti vznešeným idealem křesťanství, ale v rodině má nalézati při tom podporu. „Uměti v tu dobu neztratiti důvěry dítka, pozorovati obrat v jeho duši, uměti vysvětliti dítěti zdánlivý rozpor mezi náboženstvím a vědou, vysvětliti duchovní evoluci zdokonalování lidského ducha, přesnost zákonů, řídících jak fysický, tak též duchovní svět, ukázati, jak symbolický jazyk náboženství osvětluje zdánlivé kontrasty, naváděti i energii a činnost dítěte k užitečnému sloužení jiným — rodině i spolužákům, snažiti se zaříditi jeho život v době té tak, by rodina, škola i četba (na tu třeba obrátiti zvláštní pozornost), všecky jeho zábavy šly v plném souladu k jedinému vyššímu ideálu, který má mu svítiti ustavičně jako vábné světlo v předu, toť krásná, obtížná i veliká úloha matky v tuto tragickou dobu života dětí.“

*

Slovenský tisk sestavil v poslední době statistiku žactva dle národnosti na 37 středních hornouherských školách. Z 11.554 žáků přiznalo se ke svému slovenskému původu jen 1495. V krajích slovenských bylo tedy ze všeho žactva jen 13% Slováků. Ba v ně-

kterých místech s poměrně dosti silným zastoupením slovenského živlu, jako na př. v Košicích, není ani jednoho slovenského žáka! Za to přihlásilo se 2130 žáků, kteří znali slovensky, za Maďary. Právem možno se domnívati, že jistě Maďary nebyli. Jest to znamením, že více než polovice všech slovenských žákův odnárodňuje se již na střední škole!

Rumunům v Uhrách má se nyní dostati rozsáhlých ústupků ve školství, a to pod vlivem zahraniční politiky. Školský zákon Apponyiho bude zrušen, v některých městech budou zřízeny rumunské střední školy, do ministerstva vyučování budou povoláni rumunští úředníci pro rumunské záležitosti, které budou tvořiti zvláštní sekci. Také na obecných veřejných školách udělí se jim různé koncesse. Má se tím zabrániti žalobám uherských Rumunů na maďarskou spravedlnost, jež vyvolávaly v království rumunském rozhořčení proti Rakousku. Kdo se tak ujme Slováků?!

Hospodářsko-socialní.

V rakouském průmyslu knihtiskařském došlo v minulém prosinci k vážnému sporu mezi zaměstnavateli a zaměstnanci. Cenník vzájemnou dohodou 1905 smluvený měl platiti až do 31. prosince 1913, ale mělo se zatím už vyjednávati o nový. Obě strany podaly své návrhy, které se slovy příliš nerozcházejí, ale pro tendenci prohlášeny za nepřijatelné a jednání hned po prvých pokusech rozbito. Nové představenstvo zaměstnanců prohlásilo, že svaz má peněz dost, aby stávku neb výluku vydržel, zaměstnavatelé v poslední době též skládali na t. zv. cenníkový fond; fond zaměstnanců měl by jistě býti značný, milionový, ale při známém hospodářství v socialistických spolcích nesnadno říci, jaký jest, a jest-li skutečně tak značný, jak oni prohlašují, jest ještě otázka, zdali jest výdajný, totiž není-li nějak investován. Aby zaměstnavatelé stali se poddajnějšími, pomocnictvo na některých místech, zvláště ve Vídni, začalo odpírati práci, ačkoli cenník ještě platil; psalo se o t. z. passivní resistenci, ale ta je v tomto případě nemožná, neboť nejde tu o přesnější zachovávání nějakých předpisů — což obyčejně se passivní resistencí na př. u pošty, dráhy atd. rozumí — nýbrž prostě o práci dle mzdy neb o zanedbání práce, proti kterému zaměstnavatel u zaměstnance s pevnou mzdou, tedy ne v počítání práce skutečně vykonané, jest na 14 dní od příští soboty, kdy může dělníku dáti 14denní výpověď, bezbranný. (Přímé odepření práce oprávňuje k okamžitému propuštění, ale na to dělník z pravidla dojíti nenechá, nýbrž prostě řekne, že pracuje nebo chce pracovati; jak, o to se živnostenský soud nestará a dá mu za právo.) Když v některých závodech zaměstnavatelé tuto liknavost v práci kárali, pokřikováno na ně: ja wer san's denn? das verstehen Sie nicht a pod. Tak došlo k výlukám a ke stávkám. Rozumí se samo sebou, že stávkou knihtiskařů postižen také značný počet dělníků pomocných, kteřiž ovšem milionových fondů nemají. Neshoda netýká se tentokrát jen peněžitého přídavku, třebas by zaměstnavatelé zdráhali se přidati tolik, kolik se žádá. Hlavní kámen úrazu jest, že zaměstnavatelé brání se nemírnému zasahování dělnického svazu do záležitostí závodních i nad ujednané podmínky, na př. co do přijímání nebo propouštění dělníků, co do činnosti t. zv. důvěrníků dělnictva, kteří vlastně, když se vydaří, v závodech poroučejí, a pod. O době pracovní (dosud 8¾ hod.) nebyla by dohoda as nemožná.

K posouzení mezdních poměrů buďtež na př. podmínky brněnské. Vyučenec, tedy mladík 18letý, má první rok nejméně 25 K týdně, po roce nejméně 32 K týdně. Toto minimum není však v žádném závodě pravidelným platem, neboť všude se dovednějším dělníkům přidává, tak že mzda týdenní v pozdějších letech přesahuje i 40 K, zvláště u strojmistrů, kteří obsluhují dva stroje. Ovšem nenese dělník celé mzdy domů, neboť kromě příspěvku do nemocenské pokladny neboli pojišťovny platí každý člen organisace 1·76 K (od

1. listopadu 1913 1·96 K) týdně do spolkové pokladny, která mu zaručuje příspěvek v nezaměstnanosti, v nemoci a invaliditě a j. Dále platí každý na t. zv. cenníkový fond 1% z celého výdělku. Kromě toho mají své zvláštní spolky na př. sazeči denníků, strojmistři atd., kde se zase platí týdně 20 h, tak že takové „animal sociale“ ze své mzdy na účely spolkové odvádí týdně nejméně přes půl třetí K, což s nemocenským poplatkem dělá nejméně 150 K ročně. Nyní žádá svaz, aby všem, kdo již mají nad minimum, byly přidány 3 K týdně, minimum pak zvýšeno z 25 K na 27 K (první rok po vyučení), další pak minimum, tedy již u mladíků devatenáctiletých z 32 K na 35 K. V tomto houževnatém zvyšování závazného minima jest sice jakási ochrana „slabých,“ ale ještě více promyšlený agitační trik, neboť to jsou pak nejpevnější sloupy socialní demokracie. Požadavek zaměstnavatelů, by dělníkům, kteří jsou ve výkonnosti pozadu, společným soudem mohla přiřknuta býti také podminimální přiměřená mzda, dělnictvem odmítnut; za lepší výkonnost ovšem přídavek se žádá.

Rozumí se samo sebou že dělník s vydělanou mzdou může v mezích zákonných dělati co chce, tedy také platiti do spolků kolik mu libo. Jen že vudcové jeho pak při agitaci nepočítají, kolik oni mu, často svévolně, z kapsy vytahují a že i to platí vlastně zaměstnavatel.

Některé závody (zvláště socialistické) žádané podmínky přijaly, vědouce, že nenabudou platnosti a že se později svezou s ostatními; zatím teď o vánocích dělaly proto dobré obchody, když tolik závodů nepracovalo a noviny těchto nemohly vycházeti. Ale většina odmítá na tom základě jednati. Svaz říšskoněmecký nabídl se ku zprostředkování; zaměstnavatelé nabídku přijali, zaměstnanci odmítli spoléhajíce na intervenci vládní. Vědí, že činovníci, které naše slavná vláda takovými úkoly pověřuje, obyčejně ničemu z toho nerozumějí, v čem mají prostředkovati, anebo jsou sami zakuklenými žido-socínky, kteří jménem vlády vykonávají na zaměstnavatele nátlak, aby povolili; rakouská veřejná socialní politika totiž vrcholí v tom, zacpati křičícím nespokojencům jen hubu, a to na účet cizí, o další se nestarajíc. Dle novější zprávy však odmítli již i tuto vyžádanou intervenci vládní. Podpory nepracujícím udělované dosud obnášejí obvyklé minimum.

Spolek křesťanských knihtiskařů, mající své členy v 5 závodech moravských, nebyl socialistickou organisací k součinnosti vyzván a stávky se neúčastní, trvaje dle programmu svého na pokojné domluvě se zaměstnavateli. Pokoj také v těchto závodech nebyl dosud — až na malou výtržnost několika mladíků v závodě našem — porušen. Očekávaná pomoc proti stávkujícím nemohla býti poskytnuta ani závody ani spolkem, jelikož nezaměstnaných pomocníků zde není a zásadně nebylo možno vstupovati právě jen teď do závodů, kam dříve přístupu nebylo.

Obecenstvo pocítilo krisi tuto hlavně tím, že nedostalo svých novin v obvyklém rozsahu. Snad leckomu při tom napadlo, že by se bez nich také vůbec obešel a že by nebylo právě velikým kulturním neštěstím, kdyby jich tolik nevycházelo; spíše naopak.

Jinak tato krise v našem průmyslovém ruchu mnoho neznamená. Ztráty jsou sice na obou stranách, ale ty se brzy vyrovnají — ovšem na účet netrpělivého obecenstva, jako při každé takové příležitosti. A lze se dohadovati, že tato krise svým dílem také přispěje k posílení obecného ruchu protiautonomního, neboť i zde autonomie stává se korrupcí a tyrannií.

*

Nemocenská socialnědemokratická pokladna ve Lvově před několika lety agitatorem Zelaskiewiczem okradená o 100 tisíc K, má nové značné defraudace.

V Budapešti zavřela policie socialně-demokratický klub osmačtyrycátníků, protože tam celé noci pěstovány hazardní hry, a to podvodně a o vysoké obnosy.

Francouzský průmysl letadel octnul se v peněžních nesnázích, a tu když se proneslo, že vláda objednávky letadel chce zmenšiti, propukly zprávy o vojenských podvodech. Národní sbírky nepoužito na nová letadla, nýbrž kupována stará za nová, tak že jest jich o 200 méně než mělo býti opatřeno.

Panama jakožto název podvodu chce se mermomocí zvěčniti. Nejen kdysi za francouzského vedení, nýbrž i teď, kdy podnikateli byli praktičtí Američané, zmizely velké peníze v nepravých kapsách, tentokrát u komisionářů, kteří měli na starosti zaopatření dělnictva. Uzávěrky jejich v Evropě obnášely 5,200.000 m. a veliká část peněz těch zmizela.

*

Ve Vídni tuhle koncem listopadu dostala za vyučenou první pekařka. Je věru divno, že tento obor ženám zůstává cizím, ač jinak vaření a pečení právě jim se svěřuje. Tělesná námaha je při něm arci větší než v kuchyni, a též noční práce je tam víc. Ale noční práci nuceny ženy konati i jinak. Jen aby pečivo pro úlevu jejich už se nezmenšovalo a nestávalo lehčím!

*

V Krapanji u Šibeniku ustavilo se chorvatské společenstvo s obmezeným ručením na lov a úpravu mycích hub (Ribarsko-spužvarska zadruga). Zboží jeho vyrovná prý se nejlepším t. ř. levantským.

*

Průmyslový ruch v Rakousku letos jest nejnižší za celá poslední čtyři desítiletí. Státní dráhy oznámily společnosti, která půjčuje vagony, že vzdávají se opčního práva na další podržení 1100 otevřených vozů — nemají co vozit. Jediné uhlí se po Labi více vyváželo, všechna odvětví průmyslu proti lonsku mají úbytek.

*

Ve Vídni se chystají zříditi zvláštní nádraží pro transitní zboží, jež prý potřebuje asi milion vagonů ročně. Napřed má takto spojena býti (u Süßenbrunnu) dráha severní a společnostní; rozpočet jest asi na $^1/_3$ milionu K. Podnik jest veledůležitý, neboť doprava zboží přes Vídeň pořád velice vázne, nehledě ku zbytečné práci.

*

Známý publicista Adolf Srb vydal letos knihu svých vzpomínek pod názvem „Z půl století“. Možno tam nalézti některé zajímavé věci. Tak na př. o začátcích dělnického hnutí v Praze. Dr. Chleborád svolal na den 17. prosince 1867 schůzi pražského dělnictva na Střelecký ostrov; jednalo se na ní o založení dělnického spolku „Oul“. Asi 60 súčastněných dělníků přijalo návrh Chleborádův. Dne 1. března konala se ustavující valná hromada spolku, jehož předsedou zvolen dr. Chleborád. Deputace spolku přišla pak ke kardinalu knížeti Schwarzenbergovi se žádostí, aby činnost „Oulu“ zahájil slavnou mší sv. v Týnském kostele. Při slavnosti kladení základního kamene k Národnímu divadlu zahájil dr. Chleborád dělnickou manifestační schůzi slovy: „Ve jménu Boha Trojjediného, ve jménu svatých za nás orodujících patronů českých, zahajuji první schůzi českých dělníků.“ Na schůzi té přijata resoluce, jejíž konec zněl: „K čemuž Bůh dopomáhej!“ a usneseno vyslati deputaci ke kardinálu Schwarzenbergovi, aby prosila o jeho přízeň.

*

Letoší zemědělská porada pro země rakouské za předsednictví min. Zenkera pojednávala o rozmanitých opatřeních, jež učiněna nebo chystána ve prospěch zemědělství, na př. o práci dětské, o zákoně hornickém, o rozdělování draselnatých solí, o vedení hospodářských záznamů vzhledem k nastávajícímu jednání o celní smlouvy. Odlidňování venkova projednáváno s různých hledisk jakožto předmět velice složitý. Zvýšení mzdy samo by sotva stačilo a výrobky zemědělské by opět jen zdražilo. Navrhováno zřizovati na venkově domky rolnických dělníků, ponechávati jim polní úděly, vésti rolnické dcery více k hospodářské práci a pod., zvláště pak zamezovati vystěhovalectví a vojáky hospodářsky vzdělávati. Co do předlužení pozemků třeba napřed vyšetřiti skutečné poměry, aby mohlo se přikročiti k obsáhlému podniku úvěrnímu. Pro převod nemovitostí zemědělských navrhovány daňové úlevy. Pro dobývání draselných solí má státu přiřknuta býti přednost podobně jak činí osnova zákona pro dobývání uhlí. Za znečišťování vod a plodin (odpadky, prachem, kouřem) navrhována m. j. náhrada škody; i zde však ukazuje se potřeba ještě určitých šetření, jakož i co závazných zemědělských družstev. Jakkoli bohatou látkou porada se vykazuje, u všech skoro návrhů pozorovati směr k nákladnému byrokratismu, směr za daných poměrů, kdy rolnická svépomoc zdola ještě pořád selhává, arciť pochopitelný a omluvitelný; zdali však se jím zemědělci skutečně pomůže, nedovede-li sám svým dílem přispěti, jest jiná.

*

Koncessi na zřízení telefonů v Cařihradě dostala od vlády turecké anglo-americká skupina, v níž je sdružena společnost The Western, The British Insulated and Helsby Cables Company a několik jiných. Koncesse byla udělena již r. 1909 a potrvá třicet let; dáno sdružení tomuto právo vybudovati telefonická vedení v určitých okresích a provoz telefonu na těchto tratích s výjimkou arci

oněch míst, v nichž jsou v provozu již telefony státní, městské nebo soukromé. Vláda turecká dostane za to 15% z celého příjmu a asi 15 K za každou anglickou míli délky sítě. Vláda vyhradila si dále právo k zakoupení telefonu po deseti letech; nestane-li se tak ani po třiceti letech, prodlužuje se koncesse na dalších deset let. Společnost smí v prvních desíti letech zaměstnávati jak při stavbě tak i při provozu cizí úředníky. Technická správa jest nyní v rukou třiceti cizozemců, kteří však budou vystřídáni domácími silami, jakmile nebude obav, že by provoz byl ohrožen. Úředníci telefonní musí znáti francouzsky, turecky a řecky; kromě toho má míti každá ústředna úředníky, kteří mluví též některou slovanskou řečí, vedle německé, anglické a armenské.

*

O telefonii na vzdálenost až 2000 km., tedy asi jako z Paříže do Petrohradu, přednášel v berlínském elektrotechnickém spolku inženýr Reiss. Jde tu o telefonii pomocí plynového relais, které zapnuto do linie sesiluje proudy telefonové tou měrou, že lze použitím jeho telefonovati do vzdálenosti čtyřikráte větší, než až dosud. Jinak, nemění-li se délka linie, možno použíti materialu mnohem slabšího (tenčího drátu), čímž docílí se opět značných úspor za poměrně drahý vodivý material.

O vynález tento zajímají se nejen finanční kruhy německé, nýbrž i poštovní správa, která prý již také pokusy s telefonovým relais konala a k zavedení jeho do veřejné služby nechová se odmítavě.

Vynálezem tímto byl by rozřešen konečně nesnadný problem telefonie na velké vzdálenosti a přispělo by se jím nemálo k rozvětvení telefonických sítí mezi městy, jež dosud pro značnou vzdálenost vzájemně telefonicky hovořiti nemohla.

*

Anglie a Německo bude spojeno novým podmořským kabelem telegrafním mezi Emdenem a Bactonem. Kabel bude čtyržílový a zvýší se jím počet vedení podmořských z Německa do Anglie na třicet linií.

Anglická poštovní správa žádá prý od anglických hodinářů, pokud opatřeni jsou telegrafními aparáty k zachycování značek z Eifelovy věže v Paříži nebo z Norddeichu v Německu, kteréž stanice podávají pravidelně zprávy hodinové, aby prý si dříve vyžádali svolení pošt. správy, jinak že jim nebude „odebírání" těchto hodin trpěno. Hodináři prý protestují, ale dosud marně. Zákaz tento je zajímavý tím, že Anglie sama podobné stanice k vysílání hodinových značek dosud nemá, ale přes to, že zprávy tyto pocházejí z cizích států, činí si na ně právo vlastnické, a pokud křižují nad územím jejím, značek těchto bezplatně také k vlastním účelům používá.

*

O vzrůstu bezdrátové telegrafie lze se přesvědčiti z mezinárodního seznamu bernského, dle něhož v červenci roku 1913 bylo úhrnem 3500 stanic. Z toho připadá 482 na stanice pobřežní a 3018 na stanice lodní. Roku 1911 bylo prvnějších 197, lodních pak 1386.

System Marconiho je zastoupen v počtu z r. 1913 1200, Telefunken 632 stanicemi.

Usiluje se stále o další přizpůsobení bezdrátové telegrafie lodní dopravě a její bezpečnosti. Má dojíti především k uspořádání způsobu vysílání časových signálův a povětrnostních zpráv. Lodě, pokud jsou opatřeny zařízením bezdrátovým, mají býti zákonem povinny, podávati zprávy o pohybu ledu, vraku a o všelikých jiných úkazech na moři buď stanicím pobřežním nebo stanicím jiných lodí. Oproti tomu má býti na pobřežích tolik stanic, aby bylo lze orientovati jimi plavbu lodí za husté mlhy.

Všechny lodě pro dopravu cestujících mají býti opatřeny úplnými stanicemi pro bezdrátovou telegrafii, ostatní pak mají býti vyzbrojeny přijímadly ku přijmutí signálů časových a zpráv povětrnostních.

Má býti předpisem nařízeno postavení reservních (nouzových) stanic na lodích vedle stanic hlavních. Tyto stanice mají býti ustavičně obsazeny telegrafistou z povolání, jenž na menších lodích může býti vystřídání zřízencem lodním, který by mohl aspoň důležitá volání cizích lodí a signály nouzové připnouti. Proto mají býti všecky lodě pro osobní dopravu rozděleny na tři skupiny. Lodě třídy první mají míti nejméně po dvou telegrafistech z povolání, kteří by se dnem i nocí ve službě střídali. Třída druhá má obmezený počet hodin služebních pro bezdr. telegrafii, kterouž vykonává zkoušený telegrafista; po ostatní dobu má se aspoň po deset minut v každé hodině přiměřeně vycvičeným personálem dbáti signálů které lodě dostihnou.

Všecek provoz telegrafní má býti dle mezinárodní úmluvy podřízen veliteli lodě; státy, které provozují plavbu po moři, mají bezpodmínečně přistoupiti k mezinárodní úmluvě o bezdrátové telegrafii. Nouzovou značkou je SOS; stanice, které signál tento uslyší, mají se říditi pokynem lodě nebo stanice, která SOS vyslala, čímž řízení akce záchranné bude jedině v rukou ohrožené stanice.

Normální délka vln stanovena je na 600 m; vlny mají býti čisté a pokud možno nejméně tlumené.

Moderním a všem potřebám provozu telegrafního vyhovujícím zařízením opatřen nový parník německý „Imperator". Přijímá denně po celou dobu přeplavby telegramy jak novinářské tak i soukromé a sice přímo z pevniny. Může pracovati vlnami délky 300, 600 a 1800 m, čímž umožněno po delší dobu zůstati v bezprostředním styku s Německem.

Jest upraven tak, že může při korespondenci s dlouhými vlnami přijmouti jakýkoli nouzový signál.

Stanice má trojnásobnou úpravu anten, z nichž hlavní slouží ke korespondenci o vlnách 1800 m délky a na vzdálenost 1500—3000 km, ostatní dvě jsou pro vzdálenost 600—1200 a 200—400 km.

Politický a vojenský.

V Českých Budějovicích došlo ke smíru mezi vládnoucí stranou německou a českou většinou. Čechové olomoučtí prý chtějí tento recept předložiti olomoucké radnici k použití. I stran Brna proklouzla novinami zpráva o jakémsi vyjednávání, ale hned odvolána. Rozumí se samo sebou, že kdyby vláda chtěla, jako chtěla v Č. Budějovicích, bylo by i zde narovnání velmi snadné. Ale mělo-li by se tak vyplatiti, jako ten pakt a blok Moravě, pak není oč státi.

*

Česká politika jest ve znamení postátňování. V království autonomie zemská zatím už postátněna, a lidé si na to zvykají tak, že by vláda bez velikého odporu mohla, kdyby chtěla, postátniti svými komisary celou řadu měst, matičkou Prahou počínajíc. A z moravského bloku, z něhož před několika lety se ozývalo: my (zemských financí) sanovat nebudeme! ozývá se, vlastně docela důsledně, nesmělé dosud, ale jistě upřímné, třebas ve výstrahu zaobalené přání, aby také Moravu sanovala vláda komisariátem. Když katolicko-národní strana své autonomní sanační návrhy a pokusy při volbách šťastně odpykala, blok je spokojen; nachytal na tento lep ve volbách hejlů dost, a teď ať si přijde potopa! Kterýsi uštěpačník tuhle napsal: takhle se ještě možná dočkáme, že některý český ne pouze autonomista, nýbrž docela státoprávník podá návrh, aby také česká obec sokolská, český osvětový svaz, české banky atd. byly postátněny. Bylo by to tak důstojné zakončení našich padesátiletých bojů proti vídenskému centralismu.

*

V Praze měl se 8. prosince ustaviti český svaz pro politickou rovnoprávnost žen. 14 pokročilých Moravanek přijelo na sjezd. Přípravná schůze však pražskými vůdkyněmi rozbita, a i chůze ustaveného moravského svazu jimi znemožněna; jmenují se sl. Plamínková, sl. Eliška Machová, manželé Ziegeloserovi a j., jichž útok byl prý tak ostrý, že hanácká selka paní Coufalová-Zatloukalová donucena brániti se výkřikem, že jí šatů nekoupili a tedy nemají práva jí jich na těle trhati. Slibný zajisté začátek!

*

Bývalý ministr agrárník Prášek koupil si velkostatek. Polský agrárník Stapiński, zapletený se židy do vystěhovaleckých neplech, usvědčen od samého ministra Dlugosze, jenž ovšem pak odstoupil, že dostal od hr. Stürgkha 80 tisíc K, aby hlasoval pro haličskou volební reformu, 40 tisíc K, aby opatřil noviny ve prospěch vládní politiky; kromě toho že dostal půl milionu K pro účely strany, jež do jejích pokladny nepřišly, 25 tisíc K od bar. Poppra, 10 tisíc K od petrolejní

společnosti, 75 tisíc K od parcellační banky, 100 tisíc K za koncessi lidové banky, 20 tisíc K za koncessi pojišťovny „Visla“.

Když ministr Stapińskému vyčítal, že tolik peněz vyhodil na noviny „Gazeta powszechna“, odpověděl mu St., že těch peněz nepotřebuje litovati, neboť bez těch novin by prý nebyl od Bilińského dostal 2 miliony K na záchranu parcelační banky ani koncessí pro lidovou banku.

Obyčejný občanský rozum táže se tu: Probůh, co to tam nahoře za pořádek? Obyvatelstvo se svíjí pod berněmi, a tam krvavě vydělané statisíce a miliony lítají do kapes dobrodruhům, lidem, kteří za státní peníze provozují ještě pletichy proti státnímu pořádku. A pánové od vlády tak dlouho mlčeli, tak dlouho Stapińskému trpěli špinavé rejdy s Canadian Pacific, s Rusíny proti vyrovnání, proti biskupům. Sebranka židovskoliberální patrně má všude stejný účinný recept: aby odvrátila pozornost od svých šmejdů, nadává klerikálům. V Uhrách vláda usvědčena z nekalých manipulací obchodních a vládne směle dál, u nás sami ministři prozrazují, jaká holota z erárních peněz bohatě tyje, kde na velepotřebné věci není možná dostati podpory — a věc se klidně odbude, jakoby se nechumelilo. „Politikové“ jsou nad takové lappalie povzneseni, toť náleží k požadavkům moderního státu, corrumpere et corrumpi, jak nebožtík Tacitus říkal. A polské poměry událostmi těmi zas jednou nepříjemně osvětleny. Lze si mysleti, jaké čelo a jakou oporu Stapiński v židovském okolí svém měl, že bylo na něj třeba s tak hrubou střelbou!

Pro našince bylo by tu mnoho látky k rozjímání. Především o přesile takové státní moci proti každé věcné opposici. Co záleží takovému funkcionáři, na př. ministru, na penězích, chce-li provésti svou? V nejhorším případě „padne“, ale na měkko. Ministr prostě odpověděl, že disposiční fondy, parlamentem povolené, jsou na politické účely. Ale snad možno a potřebno tu přece rozeznávati? Či je to jedno, jaké osoby a jaké účely to jsou? Poplatníkům jistě ne.

Srovnejme s tím na př. poměry n a š e h o t i s k u. Co tu třeba náporu, domluv, schůzí, než se pár těch tisícovek na nějaký list jen u p í š e, nerkuli zaplatí! Jaké to živoření našeho tisku — a tu, také z n a š i c h peněz rozhazují se statisíce na tiskoviny ceny velice pochybné. S o c i a l i s t i č t í Aristidové obráceného vydání hned přijechali ohřát si na tom ohníčku svou polívečku: oni jako že vědí, že mnohé noviny jsou takto upláceny a že oni, socialisté, to vyšetří a proti tomu zakročí. Oni!

Disposiční fondy povolují parlamenty bez další kontrolly. Jak také by byla možná, když největší pobertové právě z parlamentů vycházejí, majíce nejspíše příležitost poznati, kudy na to? Co zmohou nejčestnější požadavky, nejspravedlivější nároky, ba nejsvětější zájmy vůči takovým lidem, kteří vždycky najdou dosti stejných, aby mohli poukázati na přání a vůli „obyvatelstva“. Nemluvím ani o h m o t n ý c h následcích takového hospodářství, ač ovšem nejsou bez významu: stát takového zloděje en gros nepožene k náhradě, ten se hojí na poctivých poplatnících, ať si státní dluhy stoupají jakkoliv. Ale jak mohou takové

zásady státnímu organismu jíti k duhu, toť přece jasná věc. A výsledky se také dostavují na všech stranách: res publica agitur, a uchvatitelé moci ji takto otravují a ke zkáze vedou.

*

Francouzské t. zv. konservativní ministerstvo po jednání o válečný úvěr nuceno ustoupiti radikálnímu, v němž jest hlavní osobou Caillaux. Ruské listy tímto vítězstvím lóže, jež obává se jednak poměrného volebního práva (jako vídenští Němci!) jednak svobodných soukromých škol, nejsou příliš nadšeny; ruskofrancouzské přátelství, za balkanské války beztoho již poněkud zakalené, postaveno prý tím před novou zkoušku, a byl prý by čas mysliti na obnovu dohody trojcísařské. Tato pohrůžka do Francie — víc to asi není — by snad působila, kdyby Rusko nemělo tolik peněz z Francie a kdyby Vídeň a Petrohrad nebyly od sebe tak — daleko, dosud aspoň.

Konservativním živlům ve Francii nastávají nové těžší boje, v nichž nejvíce naděje může dodávati to, že Francouzi milují — změnu. I bojovný Delcassé opouští vyslanecké místo v Petrohradě, dlouho tam nepobyv.

Katolická Action libérale populaire usnesla se domáhati poměrných voleb, svobody vyučování jakožto požadavku svobody svědomí, hájení francouzského protektorátu v missijních zemích a diplomatického zastoupení Francie ve Vatikáně.

I radikálové, někteří umírnění republikáni a spojení socialisté sestoupili se v novou stranu, která chce ministerstvo Doumergueovo, vlastně Caillauxovo potírati. Vůdcem zdá se býti Briand, který jako Barthou velice se brání výtce reakcionářství a tím ovšem pravici od svého boje proti vládě odpuzuje. Boháče Caillauxa nazývá „demagogickým plutokratem“, který svou pěst proti kapitalismu napřahuje jen proto, aby kapitalismus chránil. Opposice tato soustřeďuje se kolem listu „Petit Parisien“, jenž mezi listy francouzskými má největší náklad (1,200.000 výt.). Pro letoší volby sněmovní chystají se tedy prudké boje; snad je to jedna z příčin, pro které vláda poražena, neboť záminka vlastní — by totiž výpůjčka na obranné potřeby nebyla zdaňována, což je v zákoně odůvodněno a rozumí se skoro samo sebou — byla příliš malicherná. Ale strana, která je u vlády, má nejsnadnější možnost, „dělati volby“ po svém; toť celý ten vtip.

*

Rovnoprávnosti národů v Turecku má býti napříště poněkud více šetřeno, než dosud. Úředníci správní mají znáti řeč většiny obyvatelstva, před jistými, zvlášť vytčenými soudy možno jednati též v jiné řeči než turecké, úřední vyhlášky a rozsudky mají se vydávati v úřední řeči většiny obyvatelstva, strážní služba má býti opatřována osobami vybranými dle poměru obyvatelstva a příspěvky na školy též dle poměru toho rozdávány.

*

Němečtí socialisté mají svým soudruhům v Hollandsku za zlé, že nepřijali nabídky královniny, vstoupiti dle výsledku voleb

do ministerstva. Rada Kautského, kterou se při tom řídili (dle něho je prý to „nebezpečná věc“), není prý včasná: radikalismus takový všude větří jenom nebezpečí, chce býti pořád jen obětí, kovadlinou, nikdy kladivem — a tak se nikam nedojde.

Danští socialisté také do ministerstva nevstoupili, ale zavázali se vládu (liberalní) podporovati. Toto navrhlo králi zrušení „excellencí“ a ministerských uniforem (vyjímaje ministra zahraničí); král povolil. Ale na vojsko sáhnouti nenechal, a tož nynější ministr války Munch, prohlásiv před rokem ve zvláštním spisku, že Dansko nepotřebuje ani vojska ani válečného loďstva, na všecko že stačí sbor strážníků, dnes jako jiný ministr války poctivě vojenský rozpočet zastává a dostává.

Naši čeští socialisté postupují naopak ku vládě. „Důvěrné“ styky s ní mají už dávno, jako socialisté s byrokracií naší vůbec, v nejnovější době i veřejně na valné hromadě v Čechách se prohlásili pro Rakousko. Není pochyby, že rozštěpení v centralisty a autonomisty bylo prvním stupínkem ke spojenectví — obou stran s buržousty, prozatím jen těmi radikalnějšími, červenými; dalším stupněm je volební domluva s moravskými agrárníky — barva červená a zelená, jak známo, pospolu oku lahodí a snad blízká budoucnost překvapí nás netušenými novinkami.

Ne bez významu jsou v té příčině názory socialistů na vojenskou službu, názory, jež mají býti programmatické, ale neustále a všude se mění. Není dávno, co zněl povel: ani haléře na vojsko, místo něho ať se zavede milice! Časem poznáno, že tato vlastně přece není totéž, co obecné odzbrojení, proto obíráno se více tímto: odzbrojit či neodzbrojit? Zastanci těchto dvou hesel stojí i v socialismu příkře proti sobě, aspoň slovy; skutkem opět se sbližují, neboť ani přátelé odzbrojení nechtějí býti počítáni mezi ty, kteří by byli hotovi, nechati vlast bez obrany a vydati ji takto nepříteli na pospas. Tedy přece nějaká ozbrojená obrana. Jen o podobě její zase jsou na rozpacích. Zásada miliční vede k tomu, co se již tu a tam provozuje, že hoch má cvičen býti ve zbrani, jakmile ji jen unésti dovede. Tento nehorázný důsledek však i mnohé socialisty, kteří přese vše násilnictví přece si vzdělanost a její pokroky představují trochu jinak, zararazil; soudí sice, že by takováto obrana, k níž by v případě potřeby každý občan svou flintu ze skříně vyndal (Cohen), byla i sebe silnějšímu stálému vojsku nepřemožitelnou (?), ale přece hrozí se jednak nákladů na obecné ozbrojení, jednak samých důsledků takového výchovu, ba podezírají (v Americe) vyrabitele zbraní, že těm na této soustavě záleží nejvíc. Proto myslí jiní, že zatím lépe zůstati při tom, co jest: jako prý kapitalismus pracuje vlastně pro socialismus a jeho budoucnost, tak také nynější militarismus (Hugo Schulz), vychovávaje lid ve zbrani pro účely socialistické. Možná dosť, ale srovnání s kapitalismem by pak pokulhávalo, neboť tam se formulka Marxova přece jenom neosvědčuje.

*

Změny ve vojenském trestním řízení rakouském povedou také k rozmnožení příslušných úřadu. První instancí bude soud brigádní, druhou divisijní a podobně bude též u námořnictva; nejvyšší soud pak bude oběma společný. U zemské obrany jest podobná trojí instance. Žalobci u prvé instance budou důstojníci v službě již nezaměstnaní, u vyšších právníci. Obhájci budou důstojníci i advokáti.

*

Německý korunní princ proti vůli své sproštěn velitelství v Langfuhr a přidělen — což asi jest prvým případem — velkému generálnímu štábu v Berlině, jelikož prý toto okolí lépe se hodí pro jeho budoucí povolání. Princovy politické pokusy, nejnověji odpor proti obsazení trůnu brunšvického, křížily politiku říšskou; otec snad sám zalekl se své kopie z mládí.

V Norsku ruské snahy, dostati se přes Skandinavii k oceanu, budí vážné obavy a některým lidem zdá se, že odluka od Švedska přece jenom nebyla tak chytrým státnickým kouskem, jak se za to mělo. Volají proto po sbratření se Švedskem, zatím ještě marně.

Radikalní vláda švedská slibovaný svůj antimilitarismus provádí zatím jen po francouzsku, totiž navrhuje pro vojsko spolčovací volnost, pro vojenské soudy účast občanských žalobců a soudců, pro mužstvo možnost odporu proti nařízením důstojníků, domnívá-li se, že pravomoc svou přestoupili a pod. Proti zamýšlenému omezení branné síly však zdvíhá se — opět pro strach ruský — obyvatelstvo samo, Sven Hedin v čele.

Turecko vyšedši poměrně tak šťastně z války podniká reorganisaci vojska i loďstva. Německý generál Limann stal se na pět let velitelem cařihradského sboru a jeho družina má turecké vojsko docvičiti ve směru v. Goltzem začatém. Anglický admirál stal se velitelem tureckého loďstva, anglická firma Armstrong se spojenými firmami má zaříditi tureckou lodní společnost, jež by zbudovala loděnici na Zlatém rohu a v Ismidě, s dodávkami ovšem anglickými (smlouva na 30 let). Osvědčené přátelství Anglie k Turecku tedy, jak viděti, jest výnosné, zatím však jen pro Anglii: ta má nyní zajištěn Perský záliv, Irak, plavbu na mesopotánských vodách (krom německé čtvrtiny), petrolejová zřídla v Mesopotanii, Syrii a Kurdistanu, a nyní celé turecké loďstvo. Rusko tedy od vytoužených Dardanel odstrčeno důkladněji než kdyby bylo umožnilo Bulharům zajeti si pro parádu (víc bez toho by to nebylo znamenalo) do Štambulu. Proto řinčí za ně francouzské noviny zbraněmi pro vpád do Armenie, který však teď už nebude asi tak snadný.

I Belgie vyjednává o 14 německých důstojníku za cvičitele vojenské.

Toto závodění (v Řecku jsou zase francouzští cvičitelé) je zajímavým soubojem států; že německé vojenské sebevědomí při tom roste, nehledě k ostatním výhodám, jest pochopitelno.

Řecko svoje vojsko proti stavu předválečnému již ztrojnásobilo.

Srbsko zamýšlí zbudovati rozsáhlou železniční síť, která by usnadnila dopravu do pohraničních středisk, odkud by zavazadla k plukům tam rozloženým povozy byla dovážena. Na hranicích bulharských mají pevnosti býti obnoveny, na albanských zatím ponechána dosavadní soustava turecká (pevné kuly), jelikož Albanie nebude tak brzy míti dostatečného dělostřelectva ani přístupu jeho na hranice. Kragujevská dělostřelecká škola, založená Moravanem gen. Zachem, má býti přeložena do Ueskübu, kam určena také nová (druhá) divise jízdy v rozpočtě na r. 1914.

Černá Hora v minulém měsíci převzala části Sandžaku dosud Srby obsazené a spravované. V Plevlji a Ipeku má býti zřízeno po divisi, čímž by vojsko černohorské o dvě třetiny bylo sesíleno. Peněžní zálohu již dostali z Paříže.

Bulharsko má po volbách do sněmu. O nějaké revoluci, jíž dynastii vyhrožováno, ani potuchy, naopak rusofilská strana přese vši agitaci doma i v cizině volbami zatlačena do skrovné menšiny; Danev i touto agitací osvědčil, že není státníkem, neboť skuteční státníci nebývají tak nediskretní, aby ze msty tak mluvili a psali proti svým panovníkům, jako mluvil a psal Danev, i kdyby pravda byla na jejich straně, čehož u Daneva není.

Vláda však volbami spolehlivé většiny nedobyla. Z nespokojenosti s válkou a jejími výsledky těžili, jako všude, socialisté, kteří ovšem s vládou nepůjdou. Agrárníci pak, na něž by se mohlo spoléhati, taktéž se zdráhají bezpodmínečně vstoupiti do většiny; ale snad si dají říci, tak že by nynější kurs Radoslavova, více západnický a trojspolku blízký, potrval, nezmohou li ho — peníze, jichž Bulharsko potřebuje a nemůže dostati. Jedinou pokladnou světa, kde jich dostati možno, jest Paříž, a tam jsou proti všem přátelům trojspolku upjati; i dle socialistů Bulharům cesta do Paříže možna jen přes Petrohrad! Bulharsko dostalo sice 30. října od rakouských bank půlroční 6% zálohu 30 milionů fr., která musí býti jednou prodloužena, kdyby se výpůjčka (asi 250 milionů fr. v Paříži) nepodařila, ale to je málo; potřeba (na rekvisice a běžné výdaje) jest asi 800 mil., hned aspoň 392 mil. Podaří-li se tuto obtížnou dobu šťastně přestáti — dle Kokovceva má světový trh jen asi 3 miliardy K k disposici, kdežto se jich hledá asi 10 miliard — jest naděje, že Bulharsko zase rychle se zvetí. Hospodářství obyvatelstva válkou mimo zemi vedenou příliš netrpělo, jelikož půda zatím obdělávána ženami a mohamedány, již nejsou vojenskou službou povinni, a vydala dobrou žeň, obchodníkům pak za přerušeného spojení podařilo se staré zásoby dobře vyprodati, tak že platební příročí ke konci září bez nemilých následků mohlo býti zrušeno.

Nevole nad týráním makedonských Bulharův a bulharských zajatců od Řecka vedla k boycottování řeckého zboží. Za to má býti v Sofii stálá výstava a tržnice ruského zboží, tak že by aspoň obchodní styky rusko-bulharské se zlepšily.

Albanie již ohraničena, Řekové slíbili jižní území co nejdříve vykliditi (kdež hollandští instruktoři doufají zříditi sbor 1000 domácích

četníků), začež jim prý bude přáno v úpravě záležitostí ostrovů egejských. Hlavní město pořád ještě není ustanoveno — Rakousko by jím rádo mělo Skadar, Italie však nechce, tak že jím asi bude Drač nebo Valona, aby tam bylo z Italie blíž. Nebylo třeba daru většího, aby se poznalo, že Albanie má zůstati ve sféře zájmů vlašských; Vlaši se tam hromadně zakupují, poštovní známky mají měnu vlašskou, vojenské kokardy zhotoveny v Italii; — i panovníka protestanta, příbuzného dynastie rumunské, dala Albanii Italie proti Rakousku. Bude to pro nás asi drahé vítězství!

*

Ve válce Bulharsko ztratilo prý 40 děl, ale dobylo 200 jiných a podobně jest i s jinými zbraněmi. Přes to zadalo již dvojí značnou objednávku zbraní do Rakouska; buď nebyla tedy kořist tak vydatná anebo zbraně příliš opotřebovány.

O druhé balkánské válce objevily se některé nové listiny, jejichžto zprávami snad prozatím bude možno tento neutěšený odstavec slovanských dějin zakončiti. Všemi podrobnostmi na jevo vyšlými se potvrzuje, že válečné úspěchy bulharské vzbudily závist, jež působila na neprozíravou diplomacii, a ta vojenským operacím jen překážela: místo rychlého pronásledování poraženého nepřítele, jež jediné zajišťuje plný úspěch, nařizován vojsku klid, místo trvalého obsazení dobytých poloh nařizován ústup, a tak se promarnilo času i sil.

Bulharsko má od 1890 s Ruskem smlouvu, dle níž toto zakročí kdyby ono bylo Rumunskem napadeno Na to Danev spoléhal a v tom smyslu ještě 14. čce vyslanci Bobčevu do Petrohradu zoufalý takořka výkřik o pomoc psal. Zatím v Petrohradě Sasonov s rumunským vyslancem jen debatoval, co by se mohlo státi — Balčik znamená válku, pravil S. — a když Rumuni pořád postupovali, učinil jakýsi pokus je zastaviti, což Majorescu odmítl: víc se pak nestalo.

Ruský vyslanec v Bělehradě Hartwig řekl po válce bulharskému spisovateli Dančevu při návštěvě ve Vídni: Rozumějte, že potřebujeme silného Srbska. Po Turecku dojde na otázku rakouskou. Vy Bulhaři dostanete Macedonii téhož dne, kdy Srbsko si svou Bosnu a svou Hercegovinu vezme nazpět. Tedy nový pokus o spolek Srbska s Bulharskem proti Rakousku, zcela ve stopách onoho původního z 29. února 1912.

V rakouské delegaci ref. Rosner, Polák, naproti německým stížnostem, že rakouské spojenectví stojí Německo tolik obětí, řekl jedenkrát pravdu. Jak za annexe 1909, která hmotně nestála za ten hluk, tak i nyní bylo Rakousko jen hromosvodem za Německo, tenkrát proti Anglii, která z obchodních příčin zbrojila proti Německu, tentokrát i s Ruskem proti Francii, která se mstila za 1870.

Pravý opak německých stížností jest pravdou: trojspolek jest více v zájmu Německa než našem. Teprv až veškery dráty z venčí do Vídně přestanou jíti přes Berlin, dobude si naše říše v trojspolku toho místa, které jí zjednal Aerenthal. Francie, jak změna vlády ukazuje, poněkud vystřízlivěla, i jest nyní vhodný okamžik styky s ní zlepšiti.

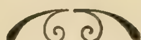
Hr. Berchtold v delegacích neustal ujišťovati, že naše diplomacie o všech přípravách balkanských byla zpravena a právě proto že jednala, jak jednala, třebas tehda za to klidila odpor. Prostý nediplomatický rozum k tomu řekne, že tedy stačilo rakouskou veřejnost lépe poučiti, a byla by leckterá mrzutá i nákladná nepříjemnost odpadla. A dodá ještě, že pochybuje, zdali takto jednáno pro říši nejvýhodněji, pro přítomnost (krise hospodářská!) i pro budoucnost (nepřátelství Srbska, drahá a pochybná Albanie!) Nákladné řinčení zbraní už není pro říše nejlepším trumfem, a diplomatickým už docela ne. Bismarck sice řekl, že zahraniční politika takových informací nedopouští, avšak i to má své meze. Ale stalo se, v říši naší jsou pořád ještě „státníci", kteří se domýšlejí, že takto svoji panslavskou hallucinaci nejlépe zničí; dodatečné vyrovnávání s Charvaty a Rumuny podobá se však obvyklým opožděným reformám po prohraných vojnách jako vejce vejci.

Debaty v rak. delegaci o tomto předmětě byly obsažné; náš hlavní mluvčí však v obraně slovanské věci nebyl na výši situace, tak že mu sám Vaněk mohl vytknouti: jak se to rýmuje!

Jak už podotčeno, Maďaři byli s naší diplomacií mnohem spokojenější než Cis, ale i tento odpor ke konci zasedání po daných vysvětleních značně se zmírnil. Jen aby hospodářské následky této nekrvavé války naší brzy se zmírnily!

Ročník XXXI. Číslo 2.

HLÍDKA.

Spor o Kanta.

Dr. Josef Vrchovecký.

Za života Kantova prohlásil jeden z jeho nadšených stoupenců, že za sto let zaujme Kant místo Kristovo v lidstvu; čím prý byl zakladatel křesťanství, tím že bude původce kriticismu budoucnosti.

Víc než sto let uplynulo od té doby, a co se stalo? Splnilo se ono odvážné proroctví? Jest modernímu lidstvu Kant vůdcem na temných cestách životních, jakým byl a je dosud Kristus? Je cestou, pravdou a životem? Vysvětlil nám Kant pravý účel životní? Hlásal zdravé mravní zásady, jež mají plodnost pro všechny lidi, pro všechny doby, zásady, jimž nelze nic vytknouti? Je Kant nynějšímu lidstvu jedinou útěchou a nadějí, jíž jest Kristus všem lidem dobré vůle? Způsobila nauka Kantova nový zdravý obrat v lidstvu jako nauka Kristova? Byla Kantem nová kulturní epocha v dějinách lidstva inaugurována? Ať nám na tyto otázky odpoví moderní filosofie a sice ústy svých hlavních představitelů. Považují tito Kantův system za nerozborný základ životní, jímž nikdo dosud neotřásl a také v budoucnosti nikdo neotřese? Co jest moderním filosofům ve filosofii kriticismu trvale cenným a nepřekonatelným? Je to snad její noetika nebo ethika či snad názory o metafysice? Všechny tyto části soustavy Kantovy byly břitce kritisovány a sice tak, že ani jediný u moderních filosofů vůbec neuznán. Každý chápal královeckého myslitele se svého stanoviska, libovolně navazoval na ten onen bod jeho soustavy, který se mu právě zdál nejdůležitějším, a není proto divu, že skoro každý dospěl k výsledku zcela jinému.

V dějinách moderní filosofie nemáme myslitele, jenž by se byl podobné autoritě a pozornosti těšil jako Kant. Žádný filosof nové doby nebyl tak pilně studován jak on; o žádném nebylo tak mnoho spisů vydáno jako o něm; a přece žádnému mysliteli nebyly názory, sobě navzájem tak odporující, připisovány jak jemu. Disharmonie v té příčině jde až do základův.

Kterou soustavu hlásal Kant? Transcendentalní idealismus, subjektivismus, realismus či snad kriticismus, jak většina moderních filosofů tvrdí? Jest veškerá soustava Kantova kriticismem snad i v ethice? Není. Kant uznává samostatně existující svět na našem vědomí nezávislý, ačkoli na některých místech mluví o té věci velmi nejasně. Avšak již Jacobi upozorňoval na to, že si Kant v té příčině s jinými názory svými odporuje.

Můžeme system myslitele královeckého nazvat realismem, protože uznává svět mimo lidské vědomí? Naprosto ne.

Co jest asi příčinou toho, že moderní filosofové tak různě chápou vlastní jádro Kantovy nauky? Nejasná terminologie ve spisech filosofových, v nichž často o téže věci nacházíme zcela různé pojmy, na př. o pravdě (vědě), osobnosti a j. Kdyby Kant byl přesných názvů — aspoň v nejdůležitějších bodech — užíval, jistotně bychom dnes takového zmatku o soustavě jeho v moderní filosofii neměli.

Dle úsudku skoro všech pokantovských myslitelů jest hlavním dílem Kantovým „Kritika čistého rozumu“. O účincích tohoto spisu dí Paulsen, že se podobají účinkům zemětřesení; vše, co prý stálo pevně, buď se rozpadlo nebo silně zakolísalo.

Co jest vlasním jádrem Kritiky čistého rozumu? Mnozí učenci tvrdí, že jest kritickým zkoumáním lidského poznání; jiní ji považují za ucelenou theorii poznání ovšem s kritickým dosahem, jak zvláště podotýkají. Vyskytli se však i učenci, jimž dílo to jest metafysickým. Kdo má pravdu?

Vaihinger, horlivý Kantovec, vydavatel časopisu „Kantstudien“, vydal dvousvazkový výklad ku „Kritice č. r.“ V předmluvě svazku druhého nazývá ji nejgenialnějším dílem filosofickým, ale podotýká také, že žádné jiné dílo není tak plným odporů jako ono. Schopenhauer dokazuje, že mezi prvním a druhým vydáním K. č. r. je zjevná disharmonie, protože vydání druhé pro příkré stanovisko vůči idealismu neobsahuje pravého kantismu. K. Fischer zamítá sice tuto výtku, avšak sám připouští, že si skutečně obě vydání odporují

slovy; proto se má každé vydání doplniti transcendentálním idealismem, aby se rozpor překonal. Bedřich A. Lange, dějepisec materialismu, píše, že jeden kritik hned po vyjití hlavního díla Kantova je neobyčejně vychvaloval, protože se prý zastává transcendentálního idealismu; ale to prý asi mysliteli připadalo tak, jak kdyby mu někdo byl vyšší hlbost (höheren Blödsinn) vytýkal.

Dosud se vede tuhý spor o vlastní jádro Kritiky č. r. Když se r. 1904 slavilo stoleté úmrtí Kantovo, bylo mnoho pojednání o významu jeho filosofie uveřejněno. Že se při takové příležitosti chválou neskrblilo, můžeme si mysliti. Avšak přes panegyrický ráz toho kterého pojednání nebo díla, r. 1904 uveřejněného, vyznívá přece z mnohých velmi ostrá kritika soustavy Kantovy, nejvíc však jeho hlavního díla. Pozoruhodný článek uveřejnil v Kantstudien (1904) prof. Hemann. „Kantův filosofický odkaz“ jest nadpis jeho pojednání. „V den stoletého úmrtí Kantova,“ píše, „má se věc takto: Buď přidržíme se dále prvního vydání ‚Kritiky‘ a jejího subjektivního a výstředního fenomenalismu, ale pak musíme 1) veškeren ostatní system Kantovy filosofie zamítnout a 2) bezprostřední nástupce Kantovy jeho legitimními pokračovateli prohlásiti; 3) filosofie Kantova zůstává neplodnou, to znamená, necháme Kanta u mrtvých a vzdáme se budoucně všech citací jeho přízraku, anebo den stoletého úmrtí Kantova nás k tomu povzbudí, abychom Kantovu filosofii za celek, za souvislý system znovu považovali a to tak, že první vydání ‚Kritiky č. r.‘ necháme stranou, abychom druhé vydání dle celého systemu a dle zavrženého idealismu vysvětlili. Pak se najdou východiska k dalšímu vývoji filosofie na základě celého systemu.“ (Srv. Philos. Jahrbuch 1904 str. 353.) Dle jasných slov těch jest v prvním vydání „Kritiky č. r.“ jiný filosofický system než v druhém, takže se tyto soustavy navzájem vylučují. Smíru lze docíliti jen tenkráte, když některé vydání úplně zamítneme; jinak se z tohoto bludiště nedostaneme nikdy ven.

Novokantovec Adickes (Kant contra Haeckel) chválí Kanta, že překonal materialismus; avšak jeho hlavnímu dílu vytýká, že jest v něm mnoho nedůsledností a rozporů. Tento učenec velmi toho lituje, že se v den stoletého úmrtí Kantova při odhalení jeho pomníku nekonal filosofický sjezd; byli by se prý při této příležitosti sešli starokantovci, novokantovci, Kantovi filologové, Kantovi impressionisté, průkopníci a veteráni hnutí Kantova — zkrátka byla by se divná směs sešla. „Má slovo Kantovec vůbec ještě smysl?“ táže se Adickes. (Archiv für systematische Philosophie 1904. Auf wem ruht Kants Geist?)

Windelband nepopírá chaosu mezi kantovci. Jakousi bezradnost projevuje svým článkem v časopise „Kantstudien" 1904. Na 5. str. píše: „Tak stojíme dnes po sto letech před otázkou: Co se má z kriticismu stát?... Jak máme Kanta správně pochopit?" Učenec tento chápe hlavní dílo myslitele královeckého jinak než Adickes, Hemann, Paulsen, Cohen a jiní. Hlavní myšlenkou, k níž Kant po mnohém kolísání dospěl, je dle Windelbanda nové stanovisko základní protivy mezi světem smyslným a nadsmyslným. „Tohoto dualismu ... se chopil od začátku se vší energií své mravní osobnosti a sledoval ho neúmornou prácí myšlenkovou ve všech jeho formách a rozvětveních." (Windelband. Im. Kant nnd seine Weltanschauung. Heildelberg 1904 str. 5.)

Ve slavnostní akademické řeči, proslovené r. 1904 u příležitosti Kantova jubilea mluvil Falckenberg o dvou věžích soustavy Kantovy, jimiž mínil theorii poznání a kategorický imperativ. O osudech Kantovy noetiky pravil, že nechce mluviti, upozornil však na různé výklady a dodal: „Takového požehnání různorodých dětí nedostalo se žádnému filosofu, jako tomuto bezdětnému muži". Divná věc, že každé z těchto „různorodých" dětí Kantových je přesvědčeno, že samojediné soustavu kriticismu vyčerpalo. Pro svůj názor, že Kantova theorie poznání jest pevnou věží, nenajde mnoho věřících. Kantova nauka o kategoriích, které v jeho theorii poznání hrají tak důležitou úlohu, jest mnohým umělkovanou ano sofistickou.

Svým hlavním dílem chtěl Kant, jak se mnozí domívají, překonat Humeův skepticism. Překonal ho? V „Zeitschrift für Philosophie und philosophische Kritik" (1911. 141. sv. 2. sešit) píše Reinach, že obraz, který nám Kant o názorech Humeových kreslí, nejen v některých jednotlivostech, nýbrž i v celku, a to v základních bodech neodpovídá pravdě; — jinými slovy — Kant Humea nepochopil, nemohl proto bojovati proti němu, nýbrž proti svým domněnkám.

K nejznamenitějším novokantovcům patřil Bedřich Paulsen. Dle něho běželo Kantovi v první řadě o smír mezi vědou a věrou. V jistém smyslu lze prý i říci, že Kantem bylo dokonáno veliké dílo — dílo reformace Lutherovy, jemuž běželo, dí Paulsen, o osamostatnění víry od vědy a svědomí od zevnějších autorit. Soustava Kantova znamená dle Paulsena dosud velmi mnoho, což prý potvrzuje okolnost, že dosud mnoho zastanců vědy stojí na stanovisku kriticismu. Ale Paulsen zapomíná, že mu mnozí podkládají názory, jež si v nejzákladnějších bodech odporují. Sotva že královecký myslitel zavřel oči, byla jeho soustava překonána; nedůvěřivý kriticism byl nahrazen logickou

aristokracii; propast mezi myšlením a bytím, podmětem a předmětem, dle Kanta nepřeklenutelná, zmizela úplně a obě protivy splynuly v jedno. Kant pravil, že jen ve zkušenosti jest pravda; ale na to se příliš brzy zapomnělo a idealisté — Fichte, Schelling, Hegel — zkušeností nejvíc opovrhovali.

Paulsen nezavírá svých očí před pochybenými názory Kantovými — sám praví, že jich není málo — avšak celkem jest přesvědčen, že soustava Kantova se hodí za trvalý základ vší filosofie, protože její základní body mají trvalou cenu. K těmto bodům patří v první řadě správné vytčení podstaty vědy a víry, čímž dle mínění Paulsenova ústřední problem moderní filosofie rozluštěn byl. Je tomu skutečně tak? Přestal snad od té doby spor mezi vědou a věrou aspoň u myslitelů, kteří se Kanta přidržovali? Nikoli. Kantovým názorem, že obory víry a vědy se nijak nestýkají, že jsou od sebe úplně odloučeny, a tím každý spor mezi nimi nemožný, se víře nijak neposlouží. Náboženství, kterého duch pravdy neosvětluje, pozbývá u lidí myslících veškerého významu. Zásadou Kantovou se otevírají dokořán dvéře náboženské lhostejnosti. (O. p.)

Ištar v podsvětí.

DR. JAN HEJČL. (Č. d.)

Ištar v podsvětí.

Na nivách poesie, která vykvetla na pobřeží Eufratu a Tigridu v době, kdy scházelo do „plnosti časů" mnoho, mnoho staletí, málo který jiný květ vábil a poutal jako báseň, která byla objevena v knihovně assyrského literatury milovného krále Assurbanipala (668 až 626). [1] Sotvaže věda dovedla jakž takž čísti složité písmo babylonsko-assyrské, již věnovala pozornost [2] hliněné tabulce, která zařazena pod značkou K (ujundžik) 162 do bohaté sbírky Britského musea v Londýně. Co bystřilo zájem o tuto báseň, nebyl jen požitek estetický, kterým

[1]) Ačkoli tabulka, na níž jest báseň napsána, pochází teprv ze VII století předkřesťanského, přece dlužno míti za to, že báseň je mnohem starší, že je kopií starobylé předlohy babylonské. Assurbanipal dal pro svoji knihovnu poříditi opisy i jiných literárních plodův, o jejichž starobabylonském původu nelze pochybovati, a které dlužno klásti do druhého, ano i třetího tisíciletí před Kristem. Na věci nic nemění, že znění »Ištary v podsvětí« není nám zachováno d v o j j a z y č n ě, t. j. sumersky a babylonsko-assyrsky, nýbrž jen assyrsky, poněvadž nebylo zákona, který ukládal assyrským opisovačům, by každou starou památku opisovali v o b o u jazycích. Vysoké stáří básně zračí se též v tom, že básník nechává bohyni sestoupiti do podsvětí úplně nahou, což odpovídá nejstaršímu způsobu pohřbívání mrtvol: básník pozdějších věků, kdy byly mrtvoly panovníků bohatěji do hrobu opatřovány, byl by mluvil jinak.

[2]) Kromě K 162 dosti zachovalé nalezeny byly duplikáty značně odrcené na zlomcích tabulek K 7600 a K 7601. — Starší literaturu uvádí Bezold ve svém anglickém seznamu tabulek kujundžických chovaných v Bridském museu pod K 162 (Londýn 1889—99). Z vydání klínopisného textu buďtež jmenována dvě: 1. Rawlinson, The Cuneiform Inscriptions of Western Asia IV. (2. vyd. Londýn 1891 str. 31) a nejnovější 2 Cuneiform Texts From Babylonian Tablets &... Part XV. London 1902. Plate 45—48. — Monografie Eb. Schradera (Die Höllenfart der Istar. Giessen 1874) jest již v mnohém zastaralá. Lepší jest prvá kapitola práce Dr. Alfreda Jeremiasa nadepsané: Die babylonisch-assyrischen Vorstellungen vom Leben nach dem Tode. Lipsko 1887 s. 4—45. Kaulen, Assyrien u Babylonien s. 177—180. — Nejdokonalejší přepis a překlad podal Jensen v Keilinschriftliche Bibliothek VI. Band 1. Teil. Berlin 1901 str. 80—91 a k tomu poznámky na str. 394—405. — Srv. též Zimmern-Winckler, Die Keilinschriften und das Alte Testament. 3. Aufl. Berlin 1903 s. 561—563 a Alfred Jeremias, Handbuch der Altorientalischen Geisteskultur. Lipsko 1913 str. 312 nn. — Literární význam »Ištary v podsvětí« ocenil též A. Baumgartner, pojav ji skoro celou (ne všude správně přeloženou) do svých »Die Literaturen Westasiens u. der Nilländer« Freib. i. Br. 1901 str. 75—77.

rozehřívala čtenářovo srdce, nýbrž obsah její. Žádný jiný plod literatury babylonsko-assyrské totiž nás nepoučuje tak jasně — pokud lze vůbec o jasnosti mluvit — o představách, jaké měli staří obyvatelé poříčí Eufratu a Tigridu o životě posmrtném, jako „Ištar v podsvětí".

Ačkoliv báseň není českému čtenáři úplně neznámou,[1]) přece se mu zajisté zavděčíme, podáme-li mu ji v novém překladě, který spočívá na nových, pokročilejších výsledcích assyriologie.

1. K zemi, z níž není návratu,[2])
ke kraji . . .
2. Ištar, Sinova[3]) *dcera,*
zřetel svůj obrátila.

Co as pohnulo bohyni lásky a života, že zaměřila do podsvětí, dovídáme se teprv na konec básně (Rub ř. 47 nn.) Její milenec Tamúz dlel v podsvětí! Toho chtěla odtud vyvésti, by zase žil. Básník náš však zde se ani slovem o této příčině nezmiňuje. Jest všecek zaujat líční záhrobní:

3. Obrátila Sinova dcera
zřetel svůj
4. k domu temnot,
k sídlu Irkallinu,[4])

---

[1]) Dr. V. Tille, Povídky o poutích na onen svět. Časopis českého musea 1894 str. 297: Pouť Istařina do zásvětí. — Vigouroux-Podlaha, Bible a nejnovější objevy . . Praha 1902. Svazek IV. str. 489—495.

[2]) Země, z níž není návratu — sumersky KUR-NU-GE-A babylonsko-semitsky irsit lá tári. — Kromě tohoto názvu vyskytují se k naznačení podsvětí následující jména: 1. KI - irsitum země. — 2. KI-GAL = kigallum Velké (GAL) podzemí (KI) — 3. KUR = Země (krajina). — 4. E-KUR — Bydliště podzemí, podzemské. — 5. E-KUR-TIL = Podzemní bydliště mrtvých. — 6. Arallú. — 7. URU-GAL = Město velké. — 8. GE-UN-NA gigunú Příbytek noci, temna. — 9. Bít múti Příbytek smrti. — 10. naqbaru = pohřeb, hrob.

[3]) Sin = bůh měsíce. — V jiných textech sluje Ištar dcerou boha Anu, jinde dcerou boha Aššur, jinde dcerou Enlil-ovou. Viz Jastrow, Die Religion Babyloniens und Assyriens. Giessen, 1905—1913. — I. 83. 146; II, 114. 284. — Vstup do podsvětí myslili si Babyloňané na západě slunce.

[4]) Irkalla jest patrně příjmení bohyně podsvětí, která níže sluje EREŠ KI-GAL — Paní velké země = Paní podsvětí. Assyrsky sluje též Allatu. — Podobně líčeno jest podsvětí ve velké epické básni o Gilgamešovi (Nimrodovi) na VII tabulce, v sloupci IV. ř. 27 (32) nn. Odtud se dovídáme, že jsou v podsvětí lidé, kteří bývali svého času králi, kněžími, zaklínači, služebníky. (Proto nazývali Egypťané zásvětí »zemí, která lidi směšuje«. Erman, Aegypten und aeg. Leben. Tübingen 1885. s. 437). Před královnou podsvětí klečí a předčítá písařka podsvětí (túp-šar-ra-at-irsi-tim), zvaná Bélit séri. (Také při soudu zemřelého dle názorů egyptských stál bůh Thoth s tabulkou

5. k domu, do něhož kdo vkročí,
již nevychází,
6. k cestě, po které jíti
znamená nevrátit se,
7. do domu, do něhož kdo vkročí,
postrádá světla,
8. kde prach jest jejich potravou
a pokrmem jejich hlína;
9. světla (tam) nevidí,
v temnotě sedí,
10. oděni jsou jako ptáci[1])
v křídelné roucho,
11. na dveřích a závorách
usadil se prach.

Kdož by tu maně nevzpomněl líčně zásvětí, kterou podává Job? (10, 20b—22):

Ulev mi tedy, bych kratičce bol svůj oplakal,
dříve než odejdu, abych se nevrátil,
do kraje šera, mrákotou smrti zachmuřeného,
do kraje bídy a temnot, kde je stín smrti,
kde žádný řád, ale věčná hrůza sídlí.

Než sledujme dále cestu Ištařinu:

12. Ištar k bráně[2]) země bez návratu
když dorazila,
13. ke strážci brány
slovo promluvila:
14. „Strážce, hoj,
otevři svou bránu!
15. Otevři svou bránu,
bych mohla vstoupit!

---

v ruce. Erman num. 417.) — Z mythu »O Nergalovi a Ereškigale« se dovídáme, že manželem Allatiným a tedy vládcem v podsvětí byl Nergal. Na zachovaných amuletech jest vyobrazena žena se lví hlavou a ptačími drápy, držící v každé ruce hada a stojící neb klečící na koni, jenž leží buď na člunĕ nebo plave ve vodě. Z jednoho jejího prsu ssaje vepř, z druhého pes. Není-li tato postava ďáblice Labartu, jest to bohyně podsvětí, Ereškigal.

[1]) Také Egypťané malovali duši zemřelého (ba) ve tvaru ptáka. Erman, Die ägyptische Religion. Berlin 1909. 2. vyd. s. 103.

[2]) Bran do nitra podsvětí vedoucích jest, jak patrno z následujícího, sedm. Dle mythu »O Nergalovi a Ereškigale« jich je však dvakrát tolik — 14! — V textě klínopisném, uveřejněném v Craig, Assyrian and Babylonian Religious Texts (Lipsko 1895) 79, 6. jmenuje se kromě hlavního vrátného sedm jiných. Srv. Zimmern-Winckler num. s. 637. pozn. 4.

16. Neotevřeš-li bránu,
nebude-li mi lze vstoupit,
17. rozbiji dvéře,
rozlámu závoru,
18. rozbiji práh
a vytrhnu křídla,
19. vyvedu mrtvé,
že budou jísti a žíti,
20. více než živých
bude (pak) mrtvých.“

Básník jest přesvědčen, že bohyně podsvětí nevydá nikoho, kdo překročil práh její říše, je si vědom, že zájmy bohyně života (Ištary) se křižují se zájmy bohyně smrti a podsvětí, obává se, že by příchod Ištařin mohl přinésti do říše smrti zase život, že nebude proto chtíti Irkalla jí do své říše vpustiti. Proto klade slova hrozby do úst bohyně života: bude li třeba, vynutí si vstup násilně. Vrátný neotvírá hned své brány, nýbrž nechává Ištaru čekati a jde ji ohlásiti:

21. Vrátný ústa svá
otevřel a mluvil,
22. (toto) pravil
velké Ištaře:
23. „Stůj, Paní má,
nevyvracuj jich!
24. Půjdu, jméno tvé ohlásím
královně Ereškigale.“
25. Šel tedy vrátný
a pravil Ereškigale:
26. „Hle je tu sestra tvá Ištar.“
— — — — — —

Zpráva, že u brány podsvětí stojí Ištar, působila na paní podsvětí hrozně:

28. Když to Ereškigal
uslyšela,
29. jako když se podetne strom,
— — — — —
30. jako když se třtina zlomí,
— — — — —

Ačkoliv jest druhá polovice tabulky, na nichž jsou psány druhé členy jednotlivých veršův, odrobena, tak že jsou nečitelny, přece možno ze zachovalých prvních půlveršův a z přirovnání v nich obsažených si představiti úžas a leknutí, které bohyně podsvětí se zmocnilo. Když se zotavila, táže se sama sebe, co as pohnulo nesmrtelnou nebeskou

bohyni, která jindy zasedá u bohatého stolu, v prostorách blaha a štěstí, co as pohnulo ji, že chce vstoupiti do říše slz:

31. *„Co as pudí její srdce ke mně,*
co pohnulo jejím nitrem?
32. *S tou tu*
mám já zasedati,
33. *místo pokrmů jísti hlínu,*
místo vína vodu píti,
34. *lkáti nad muži,*
kteří opustili manželky své,
35. *lkáti nad děvami,*
které z lůna svých milých (byly vyrvány),
36. *nad ubohými dítkami lkáti,*
které předčasně skončily?“

Jak vidno, není hodno závisti býti bohyní v podsvětí. Jí hlínu jako všichni její poddaní, a údělem jejím jsou jen — slzy a opět slzy. Jest ku podivu, že bohyně v říši mrtvých vládnoucí, které přece musí jíti o to, by co nejvíce se její poddaní množili, byť i předčasnou smrtí, která jest neúprosná a bezohledná, přece lká soucitem s těmi, kdož byli náhle z náručí rodičů vyrváni, soucitem s těmi, jejichž pouta lásky byla násilně zpřetrhána. Je to ovšem jakási nedůslednost v líčení povahy bohyně podsvětí, jakýchž nedůsledností nalézáme v náboženských názorech Babyloňanův a Assyrův ovšem více. Soustrast, kterou měl Babyloňan s lidmi předčasně zemřelými a dobromyslná představa i o bohyni podsvětí ho přiměla, že vložil do jejího srdce — milosrdenství a soustrast.

Poněvadž Ereškigal se uklidnila domněnkou, že chce Ištar — její sestra — v podsvětí zůstati, poněvadž netušila, proč do těchto nehostinných krajů vlastně zavítala, posílá strážce, by jí otevřel:

37. *„Jdi, vrátný,*
otevři jí svou bránu,
38. *učiň s ní*
dle odvěkých zákonů!“ (P. d.)

Francisco Ferrer.

BOH KYSELÝ. (Č. d.)

Alfredo Meseguer, sluha v budově vydavatelstva, líčí vše podobně, sděluje však, že Ferrer si teprve v městě Ureňu na čtvrtou hodinu objednal. Když bylo po schůzce, nabídl se mu sluha, že donese na dráhu krabici s dámským oděvem, jíž chtěl odeslati. Na nádraží setkal se s ním a vida jeho rozpaky, když vlak nebyl vypraven, byl ochoten zajíti do Mongatu s vyřízením, že Ferrer se nevrátí té noci domů. „Dlouho jsem naléhal, aby přivolil, neboť zdála se mu cesta daleká. Konečně souhlasil a rozešli jsme se. Domácí jeho nechtěli mne pustiti té noci již zpět. Zůstal jsem tedy a vyčkal návratu Ferrerova. O $\frac{1}{2}$5 byl již doma. Posnídali jsme spolu v zahradě a od té doby jsem pána svého nespatřil.“ Cristobal Litrán mluvil rovněž tak s nepatrnou odchylkou, že totiž Ferrer poslal pro Ureňu povoz.

Cesta z Mongatu do Barcelony trvá drábou pouze 20 minut a přes hodinu (od $\frac{3}{4}$9—10) měl Ferrer dosti příležitosti poohlédnouti se po ulicích, kde se dály věci tak neobvyklé. V kanceláři nečekal naň rytec listem objednaný, nýbrž bylo pro něho teprv posláno. Ferrer také nepečoval o vypravení posla, nýbrž Meseguer sám se nabídnul. Dále nezmiňuje se Ferrer ani slovem o svém pobytu v „Lidovém domě“, důležitém to středu stavkářů, až byl usvědčen svědkem Ardidem. Ten seděl v kavárně, když vešel Ferrer, a rozmlouvaje s ním, ptal se: Co myslíte o událostech dnešního dne? — Že je po všem, protože je to výraz protestu, který se omezí na město. — Což myslíte, že se hnutí nemůže rozšířiti dále? — Svědek pokládal za nebezpečno pouštěti se do dalšího hovoru a odvrátil se od něho. Připomíná, že za týmže stolem seděl s ním Litrán a že pokládá oba za osnovatele smutných událostí. Na tom všem trval Ardid i při konfrontaci s Ferrerem, tak že tento konečně „si vzpomenul“, že byl v „Casa del pueblo“, ježto tam hledal Litrána. Tento přívrženec Ferrerův vida nezbytí, přiznal rovněž, že se před čtvrtou hodinu sešel se svým patronem ve zmíněné kavárně „Lidového domu“. Na obhájení jeho nebo vyvrácení rozmluvy, jíž byl svědkem, nedovedl uvésti ani slova.

Bylať to noc přípravy, po níž vybuchla revoluce plnou silou. Ježto byl Ferrer svou dlouholetou působností policii předobře znám,

bylo uloženo strážníku Angelu Bermejovi, aby jej stopoval. I viděl, kterak (bezpochyby na své cestě k nádraží) podvečer přidával se k jednotlivým hloučkům dělníků; také byl v zástupu, jenž byl na náměstí Lopezově oddílem jízdy rozprášen, až konečně octnul se u hotelu Internacional, jehož majitel jej poznal jako svého hosta, „jenž ještě nevěděl, vrátí-li se tam na nocleh“. Rovněž dva vojíni konající tehdy hlídku potvrzují výpověď předešlého svědka a pamatují se určitě na muže v modravém šatě se slaměným kloboukem do čela stlačeným, který na něj činil dojem vůdce nebo podněcovatele ostatních, dle zevnějšku dělníků. Toho muže poznávají v obžalovaném Ferrerovi. Velitel dragonů ze Santiaga zatkl dne 28. července několik buřičů opatřených novými revolvery systému Smith, kteří prohlásili, že je mají od neznámého pána v modrém obleku se slaměným kloboukem. Jiný svědek (Francisco Domenech) vypovídá, že setkal se s Ferrerem o $^1/_2$10 v noci v kavárně hotelu Internacional, že s ním odešel do redakce listu „El Progreso“, aby prý se podívali, na čem se soudruzi usnesli, dále navštívili jinou kavárnu v „universitní ulici“, kde se sešli s Litránem, jenž měl také plné ruce práce v jiných čtvrtích města. Potom se vrátili do redakce, dověděli se od jistého Morena, že vypukly neshody mezi stávkaři (Hlídka 1913 str. 852). Tehdy také Moreno pohrozil: „Běda tomu, kdo se zpronevěří; s tím zatočíme tak, jako se činívá v Rusku se zrádci“. Potom byl viděn Ferrer ještě v pivnici ulice Aribau. Tak míjela noc ve stálých pochůzkách a přípravách. Všichni svědkové vypovídají souhlasně, že s ránem dne 27. opustil Ferrer Barcelonu. Zmíněný Domenech, holič z Masnou, ubíral se s ním až do svého domova, načež Ferrer pokračoval v cestě do vzdálenějšího Mongatu sám. Jako důvod, proč dne 29. villu svou „Germinal“ opustil, udává „klep“ děvčete z Alelly, které vykládalo, že jej vidělo při pálení kláštera. „Nebral jsem to tolik tragicky, ale při pomyšlení, že by to mohla býti odchovanka některého kláštera nebo služka nějakého klerikála, rozhodl jsem se odejíti“. Také tvrzení, že se Ferrer nehnul 28. července z domu, souhlasilo dojemně, pokud se neukázalo lživým a se Soledad smluveným. Ferrer sám přiznává v listě Malatovi (uveřejněném neprozřetelně pařížským „Comité de Defensa“ na str. 55.), že nebyl doma. Dopis ten jest důležitý proto, že Ferrer i v okolí Barcelony chtěl vzbuditi náladu pro republiku, asi v domnění, že celé Španělsko hoří po vyvrácení trůnu a že co se dálo v provincii katalonské, děje se dle úmluvy ve všech krajích poloostrova a jejich čelnějších městech. Píše: „Ve středu 28. července

byl jsem v Masnou, kteráž osada leží 2 km od Germinálu, abych se dal oholiti. Holírna se naplnila lidmi, kteří se na mne přišli podívati, ježto koloval výklad, že prý já jsem strůjcem hnutí barcelonského. Ihned jsem prohlásil, že není mi do těch věcí nic, ano, doptával jsem se, jak se události vyvinuly, zda jsou obchody otevřeny, protože jsem chtěl nezbytně navštíviti své knihkupectví hned po ukončení stávky. Té chvíle přijížděla vlečná loď od Barcelony a vyzval jsem Puiga Llarche (Ljarč), aby mne doprovodil do Premiá. Tento Llarch jest předsedou republikánského výboru v Masnou. Oba jsme se tak dostali do Premiá, ale nedověděli jsme se ničeho. Těch pět, deset minut našeho pobytu rychle uběhlo, lidé nás obstoupili a doptávali se, co nového, jak bývá vždy za podobných příležitostí. Ihned jsme se vrátili, já do Mongatu, on do Masnou. Z tohoto zájezdu se vytlouká kapitál, protože tenhle Llarch úřadům zjevil, že prý jsem ho chtěl pohnouti, aby zapálil kostel a konvent ve své obci. Také rychtář z Premiá Casas vykládal, že jsem mu namlouval, aby provolal v osadě republiku a zbořil kostel. Obojí je nepravda, oba páni tvrdili mi však před soudem do očí, že jest tomu tak, třeba jsme spolu nevyměnili leč několik bezvýznamných otázek: Jak se máte? Co nového? Co se vykládá?...“

Svědkové líčí celou činnost Ferrerovu dne 28. července méně nevinně. Ferrer dal si totiž onoho Llarche zavolati, aby se dověděl, „zda se něco dělá“. V neobydlené místnosti jednoho domu v ulici Puertorico domlouval mu, že jest potřebí rozvířiti také ticho venkova bouřemi barcelonskými, posílal ho na radnici, aby vydal vyhlášku, aby někdo se také pustil do kostela a kláštera. Předseda republikánu Llarch pochyboval, že by tím způsobem zavedla se republika, načež Ferrer: „Nejde o republiku, ale o revoluci“. Podobně v Premiá. Když se vraceli, potkali zástup mladíků, kteří se brali od města a o spoustách vykládali. „Dobře tak — přichvaloval Ferrer — jen do toho, ať se zboří všecko!“ V Premiá de Mar byla dokonce jakási konference v místnosti „Bratrstva republikánského“, jíž se mimo starostu obce Dominga Casas súčastnily 4 osoby. O věci referoval starosta v obecním sezení 30. července, takže celkem 19 mužů potvrdilo, oč Ferrer usiloval. Ferrer se ani netajil, kdo jest, byl asi jist, že co se dálo v Barceloně, děje se po celém Španělsku. „Já jsem Ferrer Guardia a přišel jsem říci panu starostovi, že se má v Premiá prohlásiti republika, jako se stalo v Barceloně“. — Pane Ferrere, takových

slov nemohu připustiti. — „Kterak by ne, když je již proklamována v Madridě, Valencii i všech důležitých městech?“

Za necelou hodinu po odchodu Ferrerově počal již působiti Casola (vlastně pravým jménem Sola) dynamitem u konventu v Premiá a řada svědků potvrdila, že přijal instrukce přímo od Ferrera. V Masnou promluvil jeden z buřičů s balkonu ke shromážděnému lidu výslovně „jménem Ferrerovým“, který nemůže prý býti všude, když hlavní věci revoluce odehrávají se v Barceloně. Lidé vypravovali, že skupiny lamačů, cyklistů („telegrafem revoluce“ zval je lid) rozprchly se po okolí města, prohlašujíce, že Ferrer jim vyplatil spoustu peněz, aby jeho rozkazy byly všude provedeny. Tedy nespočíval výrok onoho děvčete z Alelly na klepu a lze pochopiti, proč Soledad tolik naléhala, aby se Ferrer zachránil útěkem, a proč on již ve čtvrtek 29. července uposlechl a dům svůj opustil. Uvádí-li žaloba, že 28. červenec byl dnem horečné činnosti Ferrerovy, mluví pravdu. A přece zavládlo ve světě mínění, že byl zatčen z náboženské zášti pro své protináboženské smýšlení a jako nepřítel církve, nikoli státu. Ale fakt popříti nelze, proto také dopisovatelé do pařížských listů nikdy neprohlašovali (jako skutečně činili o Lerrouxovi), že Ferrer „při tom nebyl“, nýbrž pouze, že se to nedá dokázati. Když však viděli, že je zatčen, že se hlásí bezpočet svědků, nebylo pro apoštola jiné spásy, leč uspořádati světový boj proti španělské „reakci“, proti znovuzavedení inkvisice, proti štvanicím vojska a kléru, jichž cílem byla záhuba „výtečného muže, který na vymanění lidu věnoval všecky schopnosti svého ducha i úsilí své nezlomné vůle.“ Opakovalo se krátce všecko, co podniká obyčejně t. zv. pokrok pro usvědčené zločince, může-li se jenom uškoditi církvi. Cizina je vynalezavá, mystifikace a podvody staly se zbraní pro Ferrera a proti církvi i vládě španělské. Podařiti se, co se za nedlouho podařilo Limovi v Portugalsku, byl dnes Ferrrer první osobou ve Španělsku.

XIV. Ferrerův proces.

Když guvernér barcelonský Llivina vyzval Ferrera, aby se k soudu dostavil, neměla policie tušení, kam se vlastně utekl. Dne 10. srpna byla vykonána domovní prohlídka v Mongatu a měl býti lapen pomocí filiálky Banky španělské v Barceloně, která jej pozvala k urovnání peněžních záležitostí, ale Ferrer nepřišel, raději utrpěl ztrátu peněžní. Celý svět se domníval, že uchýlil se do ciziny, on však dlel ve vlasti. „L' Humanité“ psala tehdy: „Známe prohlédavost a chladnou krev

svého přítele a jsme jisti, že nesedne na vějičku všelikých úskoků nečistého macchiavelismu". Ale neznali! Ferrer se asi domníval, že mu ani soud ničeho nedokáže a že triumf po osvobození bude ještě větší než roku 1906. Pokusil se o záchranu podvedením policie, aby mohl opustiti Španělsko, a když se nepodařilo vyklouznouti, skládal své naděje ve výpovědi svých přátel a domácích. Tak octnul se ve vězení pevnosti Montjuich (-chuič) u Barcelony. Vyšetřování trvalo celý měsíc září. Z vězení směl volně korrespondovati se svými přívrženci doma i v cizině, kritisoval průběh šetření a dělal v tisku náladu pro sebe. Téže chvíle píše dva listy: „Pouze teď v noci, a to jenom laskavostí dozorce smím Vám psáti." (To bylo příteli Malatovi a určeno pro veřejnost.) Své Soledad však napsal pod stejným datem: „Píši ti toto, právě kdy mi sem svítí krásně slunce". To znamená, že směl psáti ve dne i v noci, kdy komu chtěl. Malatovi popisuje také své zatčení a tu zjevuje se ve svatozáři mučedníka: „Venkované, kteří mě znali, chovali se ke mně s krajní surovostí, zvláště jeden, jménem Bernadas, muj druh z mládí, svázal mi ruce provazem, nazývaje mne nejhorším člověkem pod sluncem, jak odevšad slyšel a v novinách četl. Šest hodin mne střežili v obecním domě a když jsem požádal vody, přinesli sice džbán, ale B. nechtěl mi uvolniti ruce, abych se napil, nýbrž nabídnul se, že mi vody sám podá. Odmítnul jsem, načež se voda odnesla a já jí ani neokusil. To Vám uvádím na doklad, jak se klerikálové ke mně chovali". Starý osvědčený recept i ve Španělsku: na klerikály sveze se všecko. (P. d.)

Účast kardinála Dietrichštejna za boje mezi arciknížetem Matyášem a Rudolfem II. roku 1608.

Napsal Jan Tenora. (Č. d.)

Uhři byli připraveni a proti císaři jíti s arciknížetem hotovi; zdálo se jim, že musí se dříve začíti, než by byla snad na říšském sněmě povolena pomoc na pokračování ve válce, neboť byli přesvědčeni, že by císař po vítězné válce sáhl jim také na svobody zajištěné posledním mírem. Sousední země také se připravovaly; rakouští a moravští pánové nekatoličtí sešli se koncem prosince 1607 v Rosicích a dohodli se o společném postupu. A Matyáš chopil se iniciativy.

Dne 15. prosince svolal bez rozkazu, vědomí a schválení císařova na 10. leden 1908 sněm celého království uherského do Prešpurka, aby se vzala rada o prostředky, jak utišiti bouři hajduckou. Zároveň vypsal o své ujmě shromáždění stavovských výborů dolnorakouských k 27. prosinci, ku kterému povolal také výbory stavů hornorakouských do Vídně.[1]) Císaři to dodatečně oznamoval, ale pozdě, až 23. prosince. Tím časem dal také Matyáš z návodu Illyésházyho najímati vojsko.[2])

V Praze nebyli beze zpráv o tom, co arcikníže zamýšlí. Již 5. ledna 1608 psal mu španělský vyslanec Don Guillen de San Clemente, že se proslýchá, že najímá proti vůli císařově uherské vojáky. V poslední zrovna chvíli ho napomínal a varoval, aby se chránil všeho, co by mohlo způsobiti podezření nebo vzbuditi víru, že pozbyl povinné úcty k císaři. Nikdo od krále španělského ničeho nedosáhne, nebude-li naprosto poslušen císaře. Jest všeobecným míněním, že Matyáš chce donutiti císaře k potvrzení míru s Turky. Císař však chce pokračovati ve válce, což schvalují mnozí, i král španělský, jenž i pomoc přislíbil, ježto Turci nebyli nikdy tak oslabeni, jako teď.[3])

Až za týden odpovídal na tento varovný přípis arcikníže, jenž zatím byl již ve Vídni přiměl výbory rakouské z obou zemí, aby odebrali se také do Prešpurka; z listu jeho vyznívá neupřímnost a

[1]) *Tomek* O nepokojích stavovských. Č. Č. M. 1856, sv. str. 28.

[2]) *Hurter* Geschichte Kaiser Ferdinands II. V. 123.

[3]) Briefe u. Acten. VI. 159. — Viděti z toho listu, že zprávná je správa Khevenhillerova (VII 8.), že věděl španělský vyslanec o záměru arciknížete, ještě před sněmem v Prešpurku, a že nemá pravdu *Hurter* V. 147, jakoby Matyáš byl vlastně sveden Illyésházym teprve v Prešpurku.

přetvářka. Ujišťoval svou oddaností k císaři a žádal, aby byl jmenován původce oněch rmutných pověstí. Připouštěl však, že se rozchází se záměrem císařovým a že nemůže působiti pro to, aby bylo ve válce s Turky pokračováno: země jsou vyčerpány, císař i arcikníže i země podepsali a přísahou stvrdili mír; z války hrozí zkáza pro Uhry pro dům rakouský, ježto cizí pomoc není zajištěna a došla by pozdě; nepřátelští Uhři by si vyvolili krále, pevnosti by vydali Turkům a okolní země by zpustošili. Císař se o Uhry nestará a již po dvě léta ničím nepřispíval na válku. Ale na konec arcikníže přece se omlouvá; míní, že k zachování zemí, domu rakouského a náboženství katolického smějí se učiniti ústupky.[1])

Jako v Uhrách a Rakousích, tak bylo i v sousedních zemích rozechvění, rozrušení a nedůvěřivé napětí; zvláště na Moravě sledoval se dychtivě další vývoj událostí. Tam strana proticísařská měla znamenité náčelníky, v první řadě Karla z Žerotína a důvěrného jeho přítele Jiřího Hodického z Hodic, za nimi stála velká většina šlechty; byla to šlechta nekatolická všecka, ale tehdy k ní z katolíků také se zřejmě přidali bohatí a vlivní pánové na příklad bratří Liechtenštejnové. Zbývající katolická menšina za své vůdce měla Františka kardinála Dietrichštejna a místodržícího úřadu zemského hejtmanství Ladislava Berku z Dubé a Lippého. Oba spolu spojovala věrnost k císaři, ale spolu opravdovými přáteli nebyli. Osobivý a pyšný Berka byl hned r. 1602, jak pravdě podobno, donášečem na kardinála u dvora císařského jsa oddaným nástrojem tajných rad na Moravě. Tehdy v listopadu kardinál ve své vznětlivosti prudce se obořil na Berku, a Berka zase jízlivě se mu opřel. Ačkoli byl Berka horlitelem katolickým, přece svého biskupa, kde mohl, schválně opomíjel a neupřímně po straně na něho sočil, ale na veřejnosti se ho bál. U stavů skoro bez výjimky byl Berka neoblíben, u mnohých přímo nenáviděn. Vytýkali mu, že se r. 1604 dopouštěl nesprávností v úřadě, a byli proti němu krajně zaujati, protože byli o něm přesvědčeni, že je všeho schopen; jak Žerotín tvrdí, sliboval Berka u dvora, že všecko učiní, cokoli mu císař poručí, bude-li mu jen svěřen úřad hejtmanský. Do něho si také stěžovali, že nenáležité řeči mluvil před kardinálem, kdyby císař jemu proti právu a řádu i svobodám jejich něco poručil, že by to udělati chtěl.[2]) Největším nepřítelem Berkovým byl Karel

---

[1]) Tamže, 160.

[2]) Strahovská knihovna, Ruk. sign. D. C. II. 9.

z Žerotína a Karel z Liechtenštejna. Berka proti návrhům kardinála Dietrichštejna vyhlášen byl za místodržícího a správce úřadu hejtmanského 17. září 1607. Jmenování jeho bylo posilou absolutismu císařského, ale nebylo na prospěch ani císaři ani katolíkům.[1])

Vysoko nad Berku vynikal kardinál Dietrichštejn. Byl sanguinig vznětlivý a prudký, popudlivý a hněvivý, měl veliké mínění o povýšenosti a měl zalíbení, když se mu prokazovala čest, rád zasahoval do veřejných záležitostí a toužil ukázati svou převahu a rozhodovati, ale byl také přímý a otevřený, při všem hájení svých práv důvodům přístupný a po chvíli již mírný, pro věc zastávanou obětavý; nebyl klamavý a lstivý, nýbrž byl až příliš důvěřivý, byl vždy poctivý; ke svým byl přísný, ale přece dobrý pán. Pro práva a svobody zemské měl plné porozumění a zastával je a hájil; tu porovnával se i s náboženskými svými odpůrci: s Karlem z Žerotína, se kterým se byl druhdy tak srazil, byl v dosti dobrém poměru; Žerotín, znaje jeho povahu, jednal s ním již mírně, a tím jej uklidňoval. Císaři podle starých tradic svého rodu byl naprosto věren a k jeho službě vždy ochoten a hotov, ačkoli měl již zkušenosti, jak vrtkavá je přízeň světa. V poslední době byly však jeho služby zase uznány; na podzim r. 1607 stal se předsedou tajné rady císařovy, ačkoli dlouho se to pokladalo za neuvěřitelno,[2]) a 5. ledna 1608 udělil mu císař po jeho žádosti povolení, aby biskupové olomoučtí směli raziti peníze zlaté a stříbrné v Kroměříži, místo v Podivíně, kde prý měli původně to právo.[3])

Na kardinála Dietrichštejna obrátil se také císař Rudolf II., aby dověděl se podrobností o poplašných zprávách, které docházely ke dvoru. Již 9. ledna 1608 dal mu důvěrně psáti a žádal ho vzhledem na to, že povstání hajduků v Uhrách je čím dále tím nebezpečnější, a ježto se vidí, že netoliko v Uhřích, nýbrž i v jiných královstvích a zemích císařových je tajné srozumění, aby na Moravě dal bedlivý pozor, dálo-li by se kde něco veřejně anebo tajně, a aby o všem tom hned podával věrnou a upřímnou zprávu.[4])

S tím listem císařským 'kardinal se netajil; ukazoval jej na sjezdu obecném v Olomouci, který se konal 15. ledna 1608, Karlu

---

[1]) Tenora, Poměry na Moravě r. 1607. ČČM. 1906, 418. 419.

[2]) Br. u. A. VI. 103.

[3]) Mikulovský archiv rodinný fasc. 143; opisy: archiv min. vnitra ve Vídni IV D. 7. fasc. 422, v zemském archivě v Praze i v Brně, kníž.-arcib. arch. v Kroměříži.

[4]) Mikulovský arch. rodinný fasc. 342, orig

z Žerotína.[1]) Nepřipouštěl si ještě velikých obav do budoucnosti, ačkoli tam bylo také již jednáno o obraně zemské. Článek o nařízení defense byl sice k jistému, správnému a dokonalému vyřízení odložen do Brna až do neděle první postní (24. února), kam měly se sjeti nařízené osoby a článek ten k místnému konci přivésti, ale již jednalo se také o zabezpečení pro možné případy. Nastávalo-li by nějaké nenadálé nebezpečenství od nepřátel, a zprávy a noviny o tom kdyby došly místodržícího úřadu hejtmanského a obyvatelům ve známost uvedeny byly, měl každý bez prodlení vypraviti počet koní na sebe uložený a desátého člověka; za nejvyššího hejtmana nad tím lidem zvolen byl Gynther z Golczen.[2])

Známkou doby byla na sjezdě tom žádost stavů k císaři proti Ladislavu Berkovi, aby císař úřad hejtmanský v markrabství co nejdříve možná dosaditi ráčil,[3]) a na vzájemný poměr prvních hodnostářů katolických v zemi ostré světlo vrhá, co Žerotín ve svých zápisech z tehdejší doby — několik dní před tím — ze soudu svatotříkrálského vypravuje. Kardinál tam vysoko dovolával se svých privilegií a svobod, kteréž „tvrdé mluvení" pokládali soudcové zemští za zlehčení soudu. „Berka se tak hněval, že se sotva čil", praví Žerotín, „a kdyby já byl chtěl pomáhati, byl by jiné snadno získal, a učinil by vůbec ňakou hrubou domluvu". „Berka všecek se svíral hněvem, a vždycky říkal, o vpravdě nemělo by to tak mlčením prominuto býti, měli bychom něco odpověditi. Strpíme-li to, co přístojící řeknou, a tak to exaggeroval, zvláště potom svou přímluvou, že jsem se obával, že přece k tomu přijde, aby mu (kardinálovi) domluva zjevná učiněna byla". Konečně však všichni přistoupili k přímluvě Žerotínově, aby se kardinálovi, když do potazu přijde, oznámilo, že se stavové neráčili do něho nadáti tak tvrdého mluvení, a aby podruhé měl na pozoru vážnost soudu, a „přistoupil k tomu naposledy i Berka". Pak ke kardinálovi „Berka od nás mluvil; ale tak strašlivě, tak bázlivě, tak pochlebně, s tolika zakazováním a zamlouváním, že se snadno věděti mohlo, že ne méně jeho se bojí, nežli ho nenávidí".[4])

Kardinál byl skutečně co do vlivu a významu první osobou v zemi, na něho všichni brali ohled a rozhněvati si ho nechtěli; i když nebyli mu upřímně nakloněni, obávali se ho. Kardinál byl si

[1]) Arch. Český, XXVII. 339.
[2]) Památky sněmovní V. fol. 365.
[3]) Tamže, fol. 366.
[4]) Brandl, Žerotín, zápisové, I. 276. 277.

této své moci vědom, a ještě nad to domníval se, že jest větší, než byla ve skutečnosti; měl za to, že strana jeho ovládá veřejné mínění, a že žádný niečho proti ní nepořídí. Tomuto svému přesvědčení dal výraz také v odpovědi své císařovi. Ujišťoval z prvu o své věrnosti a poslušnosti a že nehledě na přátelství a osobu oznámí, doví-li se někde o nějakém nebezpečném, tajném dorozumění, a že je hotov obětovati pro císaře všecko, hrdlo, krev i statek. Při tom konejšil císaře, že zajisté není bezprostředního nebezpečí; připouštěl sice, že někteří ze stavů pro některé novoty jsou poněkud nespokojeni, a radil, že by bylo záhodno, aby se tomu pokud možná odpomohlo, ale přece tvrdil, že nenapadne některým, aby něco pořídili bez kardinála a bez všech těch, kteří jsou na jeho straně, když má císař tolik věrných a poslušných služebníků ve stavu panském a rytířském, a když ostatní dva stavové, prelátský a městský, jsou tak říkajíc vlastnictvím císařovým. Nicméně ubezpečoval, že dá pilný pozor netoliko na Moravě, nýbrž i na jiných místech a že se zachová poslušně podle rozkazu císařova.[9]) (P. d.)

---

[1]) Mikulovský archiv rodinný, fasc. 342. originální koncept kardinálův německý bez bližšího data.

Z dějin města Loštic.

VÁCLAV KUBÍČEK. (Č. d.)

Veliteli unčovskému určil Torstenson panství wiesenberské a losínské, aby odtud sbíral potřebné peníze a brance,[1]) ale Dankvart vynucoval svými dragony vojenské platy po celém širém okolí až k Landskronu.[2]) Mimo to přitužil i Unčovu v té míře, že měšťané si na jeho útisky písemně stěžovali Torstensonovi. Torstenson jim dne 12. července odpověděl, že d psal Dankvartovi, aby na ně měl ohled dle nejlepší možnosti; až vojska odtáhnou, že posádka bude dostávati výživu z více míst a tím se Unčovským uleví[3]) Hlavní armáda švédská ležela té doby ode dne 3 července úplný měsíc u Tovačova. I odtud podnikány loupežné výjezdy až na severní Moravu. Jeden z nich neslavně skončil pro Švédy v Maletíně.

Dne 24. července přijelo totiž na devět set švédských jezdců s množstvím prázdných vozů do Mor. Třebové, aby vynutili poslední lhůtu výpalného, jež dne 18. června bylo měšťanům uloženo. Naloživše vozy suknem, vínem, pivem, kořalkou a p travou po městě naloupenou odjeli. Na zpáteční cestě nocovalo mužstvo většinou podnapilé v Maletíně, kdež bylo přepadno císařským oddělením z Búzova. Na hradě Búzově leželi od polovice července korneti Jan Vilém Mehrheim a Valentin Schulz. Ti vrazili přede dnem s dvěma sty jezdců z nenadání na Švédy. Švédové v domnění, že císařských je mnoho, spasili se na větším díle útěkem, něco jich padlo, ostatek s plukovníkem Debicem odveden na Búzov, kdež druhý plukovník podlehl svému zranění a zemřel. Zajatí důstojníci byli později od Švédů vyplaceni, ale Torstenson

---

[1]) Z dopisu Dankvartova dto Unčov 22. prosince 1648, kdež mezi jiným obsaženo, že Dankvart za svého téměř sedmiletého pobytu najal pro švédské vojsko přes 900 mužů — patrně z Moravy. *Dudík* Schweden p. 358.

[2]) Dne 6. července 643 poslal Landskronským dopis, aby se dostavili k úmluvě stran vojenské kontribuce A když se za týden města zmocnila tlupa 60 švédských dragonů, vynutili na měšťanech a v okolí 1000 tolarů a poslali do Unčova. Dne 26. srpna jelo městem do sta koní švédského lidu z Unčova k Litomyšli. Po dvou dnech vraceli se k Unčovu »nesouc mnoho loupeže z Litomyšle a tu okolo pobraných koní«. *D' Elvert*, l c. Pameti města Landskrona p. 375. 378. 379.

[3]) Original dopisu Torstensonova dto 2. července (dle starého kalendáře) 1643 »bei Dobitschau« v c k. dvorní knihovně vídeňské, opis v měst. arch. unčov.

byl tak rozezlen, že potrestal jednoho z nich na hrdle, plukovník Debic pak musel z vojska vystoupiti. Oba kornety vyznamenal císař zlatými řetězy.[1])

Méně vyznamenali se týmž asi časem císařští na Úsově. Hrad Úsov byl od počátku vpádu švédského důležitou stanicí obrannou proti unčovským Švédům. I když městečko pod ním v lednu roku 1643 většinou lehlo požárem, zůstala na hradě posádka. Pozůstávala v květnu, červnu a červenci ze stodvaceti Uhrů pod velením setníka Jana Wernera. Ten někdy koncem července vydal hrad Švédům bezpochyby z Unčova a z Mírova, kteří hrad zapálili a učinili nezpůsobilým k obraně.[2])

Obě armády, švédská i císařská, ležely té doby na Moravě. Počátkem září Torstenson, jemuž od vlády švédské uloženo vtrhnouti válečně do Dánska, hnul se od Brna přes Prostějov k Olomouci,

---

[1]) Zprávu o přepadení Švédů v Maletíně zaznamenal třebovský písař Martin Weidlich (*D' Elvert*, l. c. Chronik M. Trübau p. 333), dále současný dějepisec švédský *Chemnitz* (*Dudík*, Schweden 89. 90.) bez udání místa, kde se to stalo, a konečně s obšírnějšími podrobnostmi (»bei Mährisch Driba«) Theatrum europ. V. 78. — Že na Búzově ležela od 14. července 1643 jízdní posádka císařská, jde na jevo ze záznamů v zemsk. arch brněn. (»Militaria 1643«). Posádce veleli korneti Jan Vilém Mehrheim (jindy Meier) z pluku Buchheimského a Valentin Schulz z pluku Pallavicini (Chemnitz »Ballanitz«) — Co do počtu Švédů mluví všechny prameny o třech plucích. Kolik mužů měl který pluk, nesnadno říci, bývalyť tou dobou pluky vojnou zředěné třeba na půl sta mužů. Že ony tři pluky švédské úplné nebyly, je jisto *Weidlich* píše o „drei starken Regimentern zu Ross«; Theatrum »drei complet und starke Regimenter;« *Volný* (Mähren V. 592) bez označení pramene udává sílu Švédů na 900 mužů. — Švédské plukovníky jmenuje *Chemnitz* »Dewiz, Berner a Duglas«, — *Weidlich* »Debitz, Bernard Paner a třetího neuvádí jménem, jenom že Paner smrtelně poraněný zemřel na Búzově, ostatní dva když byli vyplaceni, že vojenský soud švédský odsoudil k smrti, Debitz dostal milost a musel z vojska vystoupiti, druhý byl sťat. Dle Theatrum sluli plukovníci Döbitz, Dubald a Werner zvaný Schulmann, jenž byl smrtelně raněn a všichni tři zajati, kromě nich že odvedeno na Búzov 50 důstojníků (mezi nimiž 2 rytmistři, 2 poručíci a 2 korneti) a 130 prostých jezdců se 400 koni. — V exempláři Theatrum z arcib. knihovny kroměřížské připsáno p. 78 po straně tužkou: »Johann Valentin Reichsgraf Schulze Wurlitz commandirte als Cornet diese nach Hofkriegsrath's Bestältgung bei . . . statt gehabte Affaire und wurde für diese an ein Vunder grenzende That gross vom Kaiserhofe belohnt«. — Vilém Meierheim byl v lednu 1644 rytmistrem. — *Poštulka*, Hejtmanství Zabřežské 1893 píše na str. 76., že v okolí Maletína viděti lze četné pomníky padlých Švédů. Při osobní návštěvě v Maletíně nemohl jsem se na pomníky dotázat, pouze na návsi stojí stará socha sv. Trojice zvaná »Schwedensäule«. Když se blízko ní zakládala r. 1908 okresní silnice, nalezeny tam kosti lidské.

[2]) Zemsk arch. brněn. B S. č. 1351.

opatřil tamější jakož i unčovskou posádku čerstvými silami a spíží, načež dne 13. září oblehl Sovinec. Dobyl hradu teprve po čtyrnedělním úsilí ztrativ na 800 mužů.[1])

Nejvyšší vojevůdce císařský hrabě Gallas, jenž lehce mohl Švédům znesnaditi ústup, ale neodvážil se toho, měl rozkaz, aby táhl za Torstensonem na pomoc králi dánskému. Dne 14. září octl se jeho předvoj v Litovli a vypudil odtud švédskou stráž do Unčova. Unčovský velitel, aby znepříjemnil císařským pobyt v Litovli, dal v noci 16 září zapálit Hajský a Špitalní mlýn.[2]) Téhož dne rozložil se v Nasoburkách a v okolních osadách hlavní sbor Gallasův, z něhož zůstalo v Litovli ku dvěma setninám mužů na trvalý pobyt. Hlavní tábor pošinut 18. září mezi Loštice a Mohelnici, odkudž na 700 mužů se usadilo v Mor. Třebové.[3])

Jelikož Torstenson se od Sovince ještě nehýbal, zůstalo též vojsko Gallasovo po celé tři týdny klidně ležet a použilo nabyté prázdně k vyklizení švédských posádek.[4]) Tak dne 22. září útočeno na Landskron, kdež od 14. července leželo 60 švédských dragonů rozmnožených 16. září osmdesáti muži posádky mírovské. Leč tříhodinný útok císařských v síle 300 mužů „majíc krátké žebříky“ se nezdařil. Teprve když Švédi 25. září odtáhli dobrovolně, obsadili císařští město, při čemž „sousedy nesmírně šacovali, kdež i zvony kostelní se jim vyplatiti musily, a i mnohé věci sami sobě brali; na předměstí pak rejtarstvo ležíc všecko vyrabovali, ztloukli a zplundrovali, ve všech také nemírně s ubohými lidmi nakládali, bili, mučili, sekali a stříleli, v stodolách pak sami sobě obilí mlátili a všecko do gruntu kazili, tak že žádný člověk v předměstí se ukázati nesměl.“[5])

---

[1]) Z ležení pod Sovincem bylo v okolí Šumberka ukořistěno na 6000 kusů dobytka. Theatrum europ. V. p. 117.

[2]) *Kux*, Geschichte Littau p. 120. Moravia 1881 p. 414.

[3]) *D'Elvert*, l. c. Paměti města Landskrona p. 380. 381. Na hradě Cimburku byla posádka hned od 23. srpna 1643. (Arch. zemsk. brněn. »Milit.«)

[4]) »Tři týdny a jeden den« píše se v několika zprávách souhlasně; poznat, jak obyvatelstvu každý den vojenského pobytu v kraji byl svízelný. — *Dudík*, Schweden 99 udává, že 22. října byl velitelem tábora mohelnického plukovník Albert Kapoun ze Svojkova; jelikož však vojsko tam leželo dle určitých zpráv jen až do 11. října, bude datum Dudíkovo asi nedopatřením; byloť vojsko Gallasovo hned kolem 14. října již u Krnova (Chemnitz u Dudíka l. c. p. 100.) Na nejvýš snad mohl hrabě Gallas sám, jak udává Theatrum V. 129., datovat svou relaci o pádu Sovince dne 13. října ještě z ležení u Mohelnice, ačkoliv armáda už byla odtáhla.

[5]) *D' Elvert*, l. c. Paměti města Landskrona p. 375. 381—383.

Před tím dne 23. září dobyto císařskými znovu Mírova. Čtyři dny ležel pod hradem jeneral Enkefurt s 1000 mužů pěších a 400 koňmi, střílel do zdí a házel do pevnosti oheň, až konečně se vzňalo předhradí, odkudž zachvátil požár i vnitřní pevnost. Na to vzali císařští hrad útokem, při čemž padlo z posádky na 130 mužů, ostatní s velitelem, setníkem a třiceti prostými byli zajati. Také z císařských zůstalo do třiceti mužů na bojišti. Ze zajatců, kteří seděli v mírovském vězení, osvobozen při té příležitosti zejména hejtman třebovského panství Adam Rašín z Riesenburka.[1])

Počátkem října byl z tábora před Mohelnicí potřen švédský oddíl armády pod Sovincem, při čemž na šedesát mužů zahynulo mečem a sto i s plukovníkem Jordanem upadlo v zajetí císařských.[2]) Ostatně však z ležení mohelnického šel strach více na domácí usedlé než na nepřítele. Okolí Mohelnice bylo celé vydrancováno, kromě toho pak na mírovském panství vyhořelo vinou vojska pět dědin, v ostatních pak byly střechy a dřevěné součástky domů strženy a v ležení upotřebeny, tak že mimo jednu dědinku nezbylo na panství jediné chalupy celé.[3]) V městě i v okolí Mor. Třebové pobráno císařským vojskem ze šatův, obilí, nábytků, velkého i drobného dobytka všechno, co bylo zůstalo ještě uchráněno před Švédy. V ten podzim se následkem toho ani pole nevzdělávalo. Nastala bída, jaké nebylo pamětníka, tak že lidé hladem, zimou a hořem umírali.[4])

---

[1]) *D' Elvert*, l. c. Chronik M. Trübau p. 333. — Že hradu Mírova dobyto po čtyřdenním tvrdošijném obležení, vysvítá ze zprávy královského tribunalu k císaři dto 29. října, že císařské vojsko muselo Mírov »mit grossen Spesen und Abbruch der Armada über vier ganze Tage beschiessen und ängstigen« než ho dobylo. — O požáru kronika třebovská l. c. »Schloss Meraw mit Feuer bezwungen und also mit dem Schwert eingenommen.« — Že z posádky padlo 130 mužů »capot gemacht worden« *Chemnitz* u Dudíka, Schweden p. 99. — »Zvolská všeliká registra jak kostelní tak i obecní v tom nešťastném pádu švédském na hradě Mírově k zmaření a k zkáze přišly« (Moheln. matrik. dekan. z r. 1671 p. 127. 141.) — Z toho co *Pilař Moravetz* III. p. 231 uvádějí »Arx miroviensis facile muris disjectis expugnata est caesis 130 qui tardius iter ad exercitum paraverant« možno vyčísti mezi řádky, že posádka měla vlastně od vrchního vojevůdce švédského nařízeno, hrad opustit a odejít k armadě, jakož skutečně týden před tím 60 dragounů odešlo do Landskrona, že však vojsko císařské oblehlo hrad spíše, než se Švédové odtud mohli vzdálit. — Ostatní podrobnosti o dobývání a dobytí hradu Theatrum V. 117.

[2]) *Chemnitz* u Dudíka l. c. p. 99 ke dni 3. října 1643.

[3]) Z dopisu bisk. hejtmana mírovského dto 18. dubna 1644 v arc. arch. kroměř. sub »Suecica«.

[4]) Ze zprávy městské rady třebovské dto 15. února 1644 v zemsk. arch. brněn. sub »Militaria 1643«.

O statku vranovském se z oněch dnů vysvědčuje, že „lid a armáda Jeho Milosti císařské táhnouce od Brna zase zpátkem a položíce se okolo města Mohelnice, svý ležení jest tady čtyry neděle pořadem sběhlé mělo. Tu hned v témž statečku od též armády silně futražovali a jej všechen v nic i s poddanými obrátili, pánev pivovarní, kotly k pálení páleného i ty mříže železný v oknách zazděný mocně zvytahovali, pobrali stoly i stolčky, almary, dveři poštípali a v nivec uvedli a ostatek popálili, jamy kdekoliv od šatův, obilí a jiných věcí v zemi schované měl, všechno tu všudy vyhledali, dobytky jak panské ze dvora konský, hovězí, ovčí i ty svině a summou všechen pernatý dobytek, též podobně sedlákům všechněm všudy pobrali, preč zavedli, obilí jak panský tak selský v polích všechno všudy vymlátili i co jakéhokoli v obilnicích a komorách bylo vyhledali a pobrali, tak že nyní při tom statečku jak od dobytka tak od obilí a setí, čím by se ten stateček anebo ti chudí poddaní obživiti mohli, se dokonce nic nenachází a co setí nemají.“ [1])

Možno si tudíž představit, kterak celý kraj si poznovu volněji oddechl, když dne 11. října armáda císařská od Mohelnice dala se na pochod k Unčovu, odtud pak dále do Slezska. „Z čehož milosrdný Pán Bůh pochválen buď a dále nás takových vojenských těžkostí zbaviti rač“, vzdechl si srdečně pisatel kroniky landskronské. (P. d.)

---

[1]) Zpráva dto 25. července 1644 v zemsk. arch brněn. B. S. č. 1412.

Náboženско-mravní otázky v krásném písemnictví ruském.

Referuje A. Vrzal. (Č. d.)

Jestliže Gl. Uspenskij jako pessimista soustředil svou pozornost na negativních zjevech současného venkova, do něhož nenáviděný individualismus vnáší nové tahy, v nichž pozorovati rozkladný vliv městské civilisace na základy starodávného obecního zařízení, Nik. N. Zlatovratskij (1845—1911), jsa podobným nepřítelem individualismu a ctitelem mravních základův a „obecního rozumu" vesnice, soustředil svou pozornost na positivních tazích všedního života („Všední dni" — název jednoho z jeho románů) a na světlých nositelích tradicí. V idealistických tónech a barvách namaloval Zl. v nejproslulejším románě svém „Ustoji" (Pilíře, 1882) obecní nedíl i artěl, touhu po pravdě a spravedlnosti jako staleté sloupy, jimiž žije vesnice, a kdo se jich pevně drží, jest i zámožný, i poctivý, i spravedlivý, a požehnání spočívá i na hmotném, i na duchovním jeho životě. Jako sloupy zástupce zdravého selského života Zl. vyvedl zámožného starce Pimana, jehož rodina oddána hmotné práci selské, i chudého idealistu Mina Afanasjeva, vtělení vyšší mužické pravdy, tradiční mravouky. Proti těmto zástupcům tradiční práce a mravouky selské vyvedeni jiní nadaní mužíci, kteří odtrhše se od země a poslušnosti obci, mudrujíce, jdou vstříc jisté záhubě, jako syn Pimanův Boris a Petr Bonifatjevič.

Vida v lidu uskutečněný ideál pravdy a spravedlivosti, Zl. mluví o něm slavnostním tónem, maluje jej světlými, positivními barvami, kdežto tmavými barvami maluje vtržení cizích prvků v život lidu, vnášejících v něj nepořádek a zhoubu. Zl. rozhodně zavrhoval kulturní poslání intelligence, jež by chtěla předělati selský život podle svého názoru; intelligence má se sblížiti s lidem, sloužiti jemu, učiti se od něho pravdě života. Idea ta vyjádřena zvláště v „Zlatých srdcích" (1878), kde hrdina, nadaný Morgov, vyšvihl se nad okolí, nabyl universitního vzdělání, oženil se s dcerou statkáře, ale nespokojen jako odpadlík, jenž se nevěnoval službě lidu, z něhož pošel, opouští všecko, ženu i statek. Podle mínění Zl. selský život jest nezměnitelný rámec, z něhož lid nemá vycházeti. Každý pokus, povznésti se výše — jest zrada lidu. Idealem Zl. zůstaly „pilíře" venkova, rodina i samorostlá

organisace obecní se selskou hromadou v čele i slepá oddanost starým tradicím, v nichž má spočívati přítomnost i budoucnost ruského života.

Idealisace lidových typů, sloupů života selského, selské pravdy, oddané lásky k obecnímu nedílu, k rovnosti v obecní hromadě a pod. tradicím, vlivem sympathie L. Tolstého k mužíku Karatajevu a k ozdravujícím účinkům selské práce dostoupila vrcholu v osmdesátých letech 19. století. Vlivem Uspenského i Zlatovratského kult vesnice a vlivem L. Tolstého, zavrhšího civilisaci, stereotypní theorie o nákažlivém vlivu života městského nalezly své hlasatele hlavně ve dvou národnících spisovatelích Ertělovi a Pertropavlovském.

Al. Iv. Ertěl (1855—1908) vystoupil 1880 s kresbami ze života selského s názvem „Zápiski stěpňaka“, jimiž získal název „Turgeněva osmdesátých let“: vynikajíť krásným jazykem, pravdivostí a vypuklostí některých postav. Ale již tu jeví se šablonovitost některých postav: chudým mužíkům, jejichž srdce nezištně bije oddanou láskou k obci, věnuje spisovatel svou sympathii, v samostatnějších však, zbohatlých mužících vidí jen vydřiduchy i vystupuje proti vzdělání, protože rodí jen „kuláky“, vydřiduchy. Své antipathii proti kulturním vrstvám a bázni, by vzdělání nenakazilo lid „hnilobou městskou“, dal výraz v romanech „Volchonská slečna“, „Garděnini“ a „Směna“. První román sepsán podle šablony tendenčních radikálních románů s hrdinou nevlídným hrubiánem, jenž hrubým chováním imponuje slečně Volchovské, vidoucí v drzosti důkaz duševní přednosti, a potrestané za to náhlou smrtí, že se osmělila ruku podati svému příbuznému. Názor autorův na škodlivost vlivu kultury pro starodávný život lidu nabyl výrazu též v rom. „Gardeninovi“, vysoce ceněném L. Tolstým, kdež čeleď ve dvoře popsána velice vypoukle. S jakousi zlomyslností raduje se autor ze schudnutí šlechty ve „Směně“.

Proti intelligenci, jež šla mezi lid, by s ním splynula a se obětovala v boji s vydřiduchy, k nimž však lid velkou důvěru chová jako k nejschopnějším k boji s nenáviděným u lidu panstvem, se statkáři, idealisoval lid Nik. Elp. Petropavlovskij (1853—1892), známý též pod pseud. Karonin, maje lid za vtělení křesťanských ctností. V povídce „Bojarskaja kolonija“ (1890) autorovi sympathický statistik Grubov proti požitkářství intelligence, jež se jen o to stará, jak by co nejvíce užila, klade názor lidu, myslícího především na své povinnosti, an dí:

„Víte, jaký jest rozdíl mezi námi a jimi? To je to, že my žijeme citem pro příjemné a krásné, mužík citem pro povinnost a nezbytnost. My děláme,

co se nám líbí, mužík to, co nezbytno dělati. Nemyslím, že by rozdíl ten byl k naší výhodě. Nikde život nedává nám toho, čeho si přejeme, co se nám zdá příjemným; my jej máme za nezdařilý, mužíci však za špatný mají onen život, jenž jim dal pouze hříchy. My se trápíme tím, že nemůžeme uspokojiti své tužby, mužík však — tím, že nevykonal nějakou vyšší vůli, že se prohřešil."

Podobně nadšeně soudí Petropavlovskij též v ostatních povídkách o lidu, kdežto o intelligenci mluví ironicky, vidí v jejích zástupcích jen lidi mravně zkažené nebo zmalomyslnělé, poznávající ze svého styku s venkovem zbytečnost, nepotřebnost svého života.

Přívrženec radikalismu šedesátých let, hnutí „chození v lid" a ideí Tolstého Grig. Al. Mačtět (1851—1901) snažil se idey své vyjádřiti často v melodramatických povídkách, z nichž nejumělečtější hloubkou myšlenek a zpracováním jsou povídky ze života sibiřského lidu před reformou.

V letech devadesátých idealisace selského lidu změnila se pojednou v pessimismus v popisu venkovského života. Hrozným obrazem bezcitné hrubosti, obrazem znemravnělosti a zpustlosti lidu, zvláště mladšího pokolení selského, přirozeného následku nedostatku víry, mravních pravidel a mravní vážnosti bylo již drama L. Tolstého, „Vláda tmy" (1887). Pravou sensaci způsobil Ant. Čechov (1860—1904) svými „Mužíky" (1897) a povídkou „V rokli" (1900), překvapiv čtenáře silně pessimistickým názorem na život lidu, vyssávaného vydřiduchy, zhuštěním temných barev, demonstrací oné ohavnosti zpuštění, jakou viděti na venkově střední Rusi.

Krajní národnictví sedmdesátých a osmdesátých let vlivem marxismu, jenž v letech devadesátých neobyčejně se rozšířil, změnilo se v cosi nepřátelského ruské vesnici vůbec a „sloupům" ruské obščiny, na něž tolik nadějí skládali, zvláště. Tichý typ venkovana ustoupil odvážným „bosákům", vyvrhelům a odpadkům selského i městského života, jež v literaturu uvedl Maxim Gorkij (vlastním jménem Al. M. Pěškov, nar. 1869), předváděje je v rouše „nadčlověka", jenž symbolicky představoval odsouzení všeho, co lid ruský za staletí provedl. Romantičtí tito „hrdinové", „bývalí lidé", jež G. maloval jako výkvět společnosti lidské, bouřili proti moci státní i proti všem společenským řádům, zavrhli náboženství a na něm založenou mravnost, by mohli žíti podle svých choutek. Byli to skuteční bouřliváci, věštící nedalekou revoluci.

Po revolučním hnutí na Rusi 1905—1906 úžasnou měrou na venkově rozšířila se u mládeže neváženost k rodičům i starším, hrubost

a cyničnost, nevázanost a zhovadilost následkem zviklání nábožensko-mravních základů v rodině i společnosti. Přímo děsný obraz „chuligánství“, mravní zdivočilosti a zpustlosti mládeže, zvláště mužské, znásilňující dívky i stařeny a pak je ubíjející s úsměvem na rtech, děsné hrubosti synů k rodičům, hrozných poměrů mezi manžely, povážlivého vzrůstu pijáctví, zločinných vražd i samovražd i mezi neplnoletými, odvážných krádeží, prováděných zločinci bez svědomí a „s mrtvým srdcem“, nemajícími ani víry, bázně boží, ani cti, obraz mravní zvrhlosti a převrácenosti pojmů, kdy ženy zkaženého srdce a zvrhlého rozumu podávají zločincům květiny, takový zdrcující obraz zpustlosti nakreslil 1909 Iv. A. Rodionov v knize „Naše prestuplenije“, ukazuje, že je to také vinou intelligence, která v poslední době zanedbává svou povinnost působiti na lid, mravně i hmotně hynoucí.

Velice truchlivý, téměř beznadějný obraz „vadnutí a zpustnutí“ venkova statkářského i selského nakreslil silnější a půvabnější jako novellista než jako básník, Ivan A. Bunin (nar. 1870) v pověstech „Děrevňa“ (1911) a „Suchodol“ (1912). Zatemnělost, špína, ukrutnost mravů, neustálé hádky a různice, vzájemné nepřátelství a zloba v zámožných i chudých rodinách, toť obraz nynější vesnice. V nejhlubší a nejpropracovanější novelle „Suchodol“ nefiguruje jen mužická, nýbrž jakási mystická smíšená stará ves, v níž skryty kořeny nynější vesnice. Suchodol je stará nevolnická vesnice, v níž krev i styky statkářů i čeledě jejich se smíchaly, tak že obojí poznamenáni hroznou pečetí degenerace a neschopnosti k životu. Neobyčejně krásným, vybroušeným jazykem popisuje B. též v drobných povídkách, posledně vydaných 1913 ve sbírce „Ioann Rydalec“, temné typy lidu a maluje neutěšené obrazy života venkovského. Třeba tedy nových učitelů života, jež by vesnici z nehybnosti a malátnosti vyburcovali a ji mravně povznesli, což ovšem nikterak nedokáží oplzlé spisy Arcybaševů, Verbických a jiných hlasatelů „kultu těla“ i „boje o samici“, ani bohorouhačských Andrejevů, nýbrž „lidová intelligence“, hlásající vyšší pravdu života, po níž volal Gl. Uspenskij. (P. d.)

Scholastický terminism.

Dr. Jos. Kratochvil (O.)

Occamův terminism v důsledcích svých nutně vedl ke skeptickému nazírání na rozum lidský, čímž Occam se projevil věrným a důsledným žákem svého mistra Duns Scota. Zrovna jako tento i Occam rozlišoval materielní předmět filosofie od theologie. Rozumu lidskému nepřiznával pevné jistoty v nejvyšších otázkách, zvláště v otázkách víry. Jsoucnost Boha, Jeho jednotu a nekonečnost atd. nemožno prý rozumově vůbec dokázati; jen Zjevení podává nám pravdu a jistotu. Vlastnosti boží stotožňuje Occam úplně s podstatou boží a učí, že jsou to jen různá jména pro tutéž věc. Není také žádných důkazů pro nevěčnost světa; svět věčný jest pojem o sobě úplně možný. Ani nehmotnosti a nesmrtelnosti duše nemůže pouhý rozum dostatečně dokázati.

Rozšířil tedy, jak patrno, Occam hodně oproti Duns Scotovi uzavřené území pravd rozumu pouhému nedostupných, ale kráčel jen logicky po cestách skeptického nazírání svého učitele. Mezi soustavou Duns Scotovou a Occamovou je rozdíl pouze stupňový, nikoliv podstatný, praví dobře De Wulf v díle cit str. 515. Stöckl[1]) pak dodává, že Occam nad to ještě zavedl leckteré theorie protirozumové v theologii, na př. že by Bůh byl mohl se vtěliti i v kámen, a tím, že dal odpůrcům zbraň, aby mohli tvrditi, že pravdy theologické nemožno rozumově dokázati, nýbrž že jsou přímo proti rozumu. Tomu dobře nasvědčuje výrok Occamův, že články víry pro sapientibus mundi et praecipue innitentibus rationi naturali nemají ani pravděpodobnosti.

V psychologii uznává vedle duše intellektivní (anima intellectiva) věcně různou duši sensitivní (anima sensitiva) a tělesnou formu (forma corporis). Duše sensitivní je s tělem spojena circumspective, tak že její jednotlivé části dlí v jednotlivých částech těla. Náleží tedy k tělu a s ním i zachází. Naproti tomu duše intellektivní je s tělem spojena definitive t. j. v každé části je celá. Rozdíl mezi oběma dušemi dokazuje neustálý boj mezi rozumem a smyslností, jehož by nebylo, kdyby tu byla substance jediná.

---

[1]) Gesch. der Philos. d. Mittelalters II. 2. vyd. str. 986 a násl.

S těmito názory souvisí i jeho voluntarism. Vůle zasahuje i do dějů poznávacích a Occam tím, že směšuje jednání svobodné se spontaním, učí absolutní auto-determinaci vůle. Ježto pak vůle jest podstatou duše a podstata věci nemůže se měniti, není možno uznati stupňů při volnosti. Zbytečnou je tedy otázka primátu vůle nad poznáním. Absolutní autonomie vůle u Boha činí z vůle boží suverenní rozhodování mezi zlem a dobrem. Není-li tedy ani dobra ani zla o sobě, nýbrž ze svobodné vůle boží, nemůže ovšem pouhý rozum a pozorování přírody hlásati nějaké zákony mravní. Nemožno tedy ani rozumově dokázati, že Bůh jest posledním a nejvyšším cílem vůle lidské. Nelze také proto dokázati, že jen Bůh uspokojuje lidskou touhu a vůli, ježto cíl nadpřirozený nedá se odůvodniti rozumem přirozeným.

Učení Occamovo, jež v četných bodech odporuje nauce církevní, bylo odsouzeno 25. září 1339. autoritou církevní a fakultou filosofickou university pařížské 29. prosince 1340. Proto však nikterak nemůžeme tvrditi, že by to bylo učení prostě protischolastické. Připouštím, že jeho pojetí vědy a všeobecnin odporuje scholastickému realismu, ale Occam sám nešel ve svých důsledcích až do konce. Ovšem jeho terminism, ač právem jej nazývám „scholastický“, ukazuje již úpadek velké synthesy scholastické století třináctého.[1])

Occamův terminism způsobil velký rozruch ve vědeckém snažení čtrnáctého století, zvláště při universitě pařížské. Již za života Occamova vznikla mohutná škola jeho žákův a stoupencův a veškery zákazy occamismu zdály se býti marné. V necelých 7 letech byl occamism (contra novas opiniones quorumdam, qui vocantur Occhaniste) třikráte přísně odsouzen a zapovězen, ale přes to bujel plnou silou dále. Při universitě pařížské většina professorův artistické fakulty

---

[1]) Spisův Occamových v novějším vydání dosud nemáme. Jeho Komentář k Sentencím byl vydán v Lyonu 1483 a 1495. — Quodlibeta v Paříži 1487 a ve Strassburgu 1491. — Spisy logické vydány několikráte v Paříži, Bologni a Benátkách v 15 a 16 století. — O nauce Occamově pojednávají Stöckl v díle cit., Prantl, Der Universalienstreit im 13. u. Jahrhundert, Mnichov 1864 a v Gesch. der Logik III. Str. 327—430. — Siebeck, Occam's Erkenntnisslehre in ihrer histor. Stellung. (Arch. f. Gesch. d. Phil. 1897). — B. Mischiotti, Breve saggio sulla filosofia di G. d' Occam, Fribourg 1908. — A. Kühlmann, Zur Gesch. d. Terminismus, Lipsko 1911. — Fr. Kropatscheck, Occam u. Luther, 1900. — Wulf, Histoire de la phil. méd. Louvain 1912.

hlásila se k occamismu tajně nebo i veřejně. Ba sám rektor university Jan Buridan († po roce 1350 [1]) postavil se otevřeně v boj za Occamův terminism.

Jako universita pařížská, tak i jiné tehdejší vysoké školy prohlásily se zřejmě pro učení Occamovo. Ve Vídni a v Kolíně velmi brzo po smrti Occamově počal se ujímati jeho terminism ve formě Buridanově. V Heidelbergu r. 1406 Jeronym pražský bojoval proti rektoru university Marsilovi d'Inghen († 1396), který tam byl zaváděl Occamův terminism.

Také vynikající přírodovědec té doby Albert Saský (de Saxonia, † 1390), jehož názory fysikální a mechanické měly velký vliv na theorie Leonarda da Vinci, Kopernika a Galilei, byl ve filosofických svých názorech terministou. Petr z Ailly, kancléř university pařížské a později biskup a kardinal v Cambray, nazvaný Aquila Franciae přidržel se v celku názorův Occamových, ale snažil mystikou t. j. zkušeností vniternou oproti smyslné nalézti jakousi střední cestu mezi dogmatismem na straně jedné a skepsí na straně druhé.

Z ostatních stoupenců terminismu zmiňuji se ještě o třech vynikajících theoreticích národohospodářských ve 14. století: Mikuláši z Oresme († 1382), který přeložil do frančiny Aristotela, Jindřichovi z Hessen při universitě vídenské, jakož i Janu Dorpov, z Leydenu, který vydal dobrý komentář ke spisům Buridanovým.

Nauku Occamovu v ucelený přehledný system spracoval „poslední scholastik" Gabriel Biel, učitel theologie v Tübingách. Spisy Bielovy měly značný vliv na učení Martina Luthera a Melanchtona.

Ježto terminism nemohl prospěti snahám theologickým, chovaje se k nim zcela indifferentně, hledala theologie pomoci jinde a oživila dávné vzněty mystické. Bezvýslednost sporů filosofických vedla k prohloubení života kontemplativného. Tomáš Kempenský píše

---

[1]) Jan Buridan byl žákem Occamovým. Rektorem pařížské university stal se r. 1328 a po celé čtvrtstoletí těšil se vynikajícímu postavení při fakultě artistické. Všecky zákazy occamismu nevadily mu, aby učení terministické šířil co nejúsilovněji. Zanechal spisy: Summa de dialectica, Compendium logicae, komentáře k fysice a metafysice a ethice Aristotelově, jakož i pojednání o duši a Parva Naturalia. Nejvíce pracoval o problému vůle, háje psychologický determinism. Vůle poddána prý jest určujícímu vlivu rozumu. Mezi dvěma dobry nutně volíme to, jež zdá se nám lepší. Tím však neruší se nikterak sebeurčení vůle, jež voliti může v době jiné, může úsudek svůj změniti. Odtud známý »osel Buridanův«, který hyne hladem mezi dvěma stejnými otýpkami sena. Avšak ve spisech svých Buridan tohoto příkladu nikde neužil.

ve svém „Následování Krista“: Náramná to pošetilost, že nedbajíce pravd užitečných a potřebných, schválně se sháníme po takových, které ukájejí zvědavost. Co nám na př. po rodech a druzích tvorstva? Ke komu mluví věčné Slovo, nepotřebuje se starati o všelijaké učené domněnky.“ (Násl. K. I. 3.) Z mystiků pravověrných jmenuji zmíněného již výše Petra z Ailly a zvláště jeho žáka, věhlasného kancléře pařížské university, Jana Gersona (1362—1429), který vynikl i na sněmu kostnickém. Gerson byl také nakloněn terminismu, ale přece zdálo se mu, že důležitější jest kontemplace než filosofické hloubání. Poenitemini et credite Evangelio bylo jeho heslem. Vedle těchto dvou mystiků vynikli Jan Ruysbroeck (1293—1381) Podivuhodný a Dionys chartreuxský, zvaný doctor exstaticus.

Z mystiků německých nejdůležitější jest mistr Eckhard (1260—1327), jehož učení podezřelé z pantheismu odsouzeno 1329. Z jeho školy vyšli Jindřich Suso (1300—1366), Jan Tauler (1290—1361) a autor spisu „Eine deutsche Theologie“. Theosofický racionalism hlásal španělský lékař Raymund ze Sabunde († 1437) a theosofickou mystiku Mikuláš z Kus, jehož „Apologia doctae ignorantiae“ jest jakousi směsicí mystiky, theosofie a pantheismu.

Mikuláš z Drážďan.

Dr. Jan Sedlák. (Č. d.)

Ačkoli tyto zprávy značně jsou pozdější a mnohdy v okolnostech, jež udávají, zřejmě chybny,[1]) někdy i legendárně zbarveny, nemůže jich historik přece jen tak pominouti. Úplně bez podkladu, z pouhé tendence, ať katolické, ať německé, nevznikají takové určité zprávy. Ovšem kontrolovati je a hledati historické jejich zrno není tak snadno.

Možnost kontroly dává nám literatura traktátová, jíž tu posud málo bylo dbáno. Ta zajisté jest úplně spolehliva, ježto v ní mluví původcové novoty a jejich protivníci beze vší tendence a bez jakýchkoliv ohledů. Prostudoval jsem ji a výsledky své práce uložil jsem ve studii „Počátkové kalicha" v Časopise katol. duch. 1911 a 1913, na niž tu odkazuji. Z traktátové literatury jest patrno, že Jakoubek sám se prohlašuje za původce té myšlenky a v obraně proti Brodovi vykládá, co rozumí zjevením, jehož se mu dostalo o té věci, jakož i že všichni odpůrci, Anonymus, Ondřej z Brodu, vídenský mistr Petr, kazatel Havlík, polemisují proti Jakoubkovi jako původci přijímání pod obojí. S tím se shoduje i sněm Kostnický a celá veřejnost, jež jiného původce neznají. Utraquisté nazýváni jsou docela „Jacobelliani". Na tom faktu tedy nemůže pozdější tradice nic změniti: původcem přijímání pod obojí jest mistr Jakoubek ze Stříbra.

Ale traktátová literatura pěkně nám spolu objasňuje, jak ona tradice vznikla a jaký má podklad. Drážďanští měli při počátcích kalicha opravdu veliký vliv. Zvláště mistr Mikuláš z Drážďan. Již v listopadu r. 1414 měl Mikuláš důrazné kázání k duchovenstvu, v němž hroze tresty věčnými, napomínal k podávání z kalicha.[2]) Mikuláš sebral autority pro přijímání

---

[1]) Chron. univ. prag. a Appendix mluví o roku 1416. »Počátkové husitství« tvrdí, že již v Drážďanech se podávalo pod obojí, čehož nelze dokázati. Meltzer (Ein Tractat . . . l. c. str. 196) jest nicméně ochoten to uznati a praví: »Der Widerspruch gegen diese Lehre war bekanntlich seit ihrer Festlegung nie verstummt und ist nicht erst in Böhmen im Verlauf der hussitischen Bewegung aufgekommen«. To by mohlo platiti o transsubstanciaci, ale ne o utraquismu!

[2]) Srv. Počátkové kalicha l. c. 1911 str. 786 nn.

pod obojí svědčící.[1]) Mikuláš, nikoli Jakoubek, jest autorem prudké invektivy na sněm Kostnický pro odsouzení kalicha,[2]) Mikuláš jest hlavním bojovníkem proti kazateli Havlíkovi,[3]) jenž potíral Jakoubka. V tomto posledním úkolu staví se mu po bok mistr Petr, jímž nemůže se rozuměti Engliš, nýbrž jen Petr Drážďanský.[4]) Tento Petr obstarával agitaci pro kalich, posílaje vlivným osobám krátké letáky, doporučující utraquismus.[5]) A Mikuláš a Petr asi jsou oni „duo fratres“, kteří hned na počátku tak prudce útočili na Anonyma, jenž první se postavil proti Jakoubkovi.[6])

Měli tedy Drážďanští vskutku veliký význam při vzniku kalicha. Mikuláše lze nazvati spolupůvodcem kalicha, oba pak jsou první a nejčilejší pomocníci Jakoubkovi při rozšiřování přijímání pod obojí. Tradice nahoře zmíněná má tedy podklad velmi reální a není tak zcela v neprávu, když Drážďanským připisuje zásluhu o počátky kalicha. Ale straní Petrovi, nezaslouženě odstrkujíc Mikuláše, jehož práce byla mnohem důležitější.

Stopy činnosti Mikulášovy v Praze nalézáme ještě r. 1416. Potom snad odešel do Míšně, kde působil pro nové myšlenky a snad i pro ně trpěl.[7]) Pak nám stopa jeho mizí úplně.

Mikulášovy spisy.

Abychom mohli říci, které spisy napsal Mikuláš z Drážďan, jest nám dle pravidel methodiky invence všimnouti si nejprve svědectví rukopisných. Tu především v rukopise univ. praž. III G 9 jest Mikuláši připsán „Tractatus de communicacione sub utraque specie“, t. j. Apologie proti sněmu Kostnickému. Ale ta se jinde přičítá Jakoubkovi ze Stříbra a jest jako Jakoubkova vydána Hardtem, tak že svědectví rukopisné není zcela nepochybným. V témže rukopise

[1]) ibid. str. 789.
[2]) l. c. 1913 str. 405 nn.
[3]) ibid. str. 468 nn.
[4]) ibid. str. 708 nn.
[5]) Proto píše proti němu mistr Brikcí (ibid. str. 711 nn.)
[6]) l. c. 1911 str. 99—103.
[7]) Jan Želivský v kázání r. 1419 praví: »O quantum venenum fuit porrectum mgro Johanni Huss, Jeronimo, fratri Michaheli in Polonia et Nicolao sacerdoti Christi in Misnia . . .!« (Truhlář, Paběrky v ČČH 1903 str. 189—202).

však jest Mikuláši přičten „Tractatus de usura“, kdež o správnosti údaje manuskriptního není proč pochybovati. V rkp. III G 28 téže knihovny jest „Tractatus de tribus virtutibus theologicis“ dle Truhláře [1]) ve starém katalogu také připsán Mikuláši, což arci neposkytuje plné jistoty. Nejistý je také nápis na deskách rkp. IV G 15: [2]) „Tract. ... Drazdanensis“, protože v nápisech jednotlivých traktátů není nikde Mikuláš jmenován a v rukopise jsou i věci Husovy a jeden traktát Jakoubkův. Za to určitě mistru Drážďanskému jest připsáno kázání „De communione sub utraque specie“ v V F 22. [3]) Tedy dle dokladů rukopisných jsou dva spisy jistě Mikulášovy a jeden pochybně.

V dalším zkoumání jsme odkázáni na obsah těchto spisův, a tu se nám dostává pro určení traktátů Mikulášových dvou cenných pomůcek: 1. sloh Mikulášův jest charakteristicky zvláštní, jednak že všude jest plno citátů z kanonického práva a vykladatelů jeho, jednak také že spisy vane reformní a útočně proticírkevní duch; 2. Mikuláš dovolává se často svých dřívějších spisů. První značka sama o sobě mnohdy již stačí, abychom přiřkli spis nějaký Mikulášovi, ač ovšem naprosté jistoty nemůže poskytnouti; druhá však dává jistotu neomylnou. Tak poznáváme především, že traktát zvaný „De tribus virtutibus theologicis“ jest opravdu Mikulášův a s jeho pomocí můžeme literární činnost mistrovu sledovati dále.

Pohleďme nejprve na spisy naprosto jisté a všimněme si pak i pochybných, jež jen pravděpodobně lze mu připsati.

Nejstarší spis, jejž se zmíněnými pomůckami možno bezpečně přiřknouti Mikulášovi, jest *Cortina de antichristo* nebo prostě *Cortina* t. j. Koberec, asi kde pestře antikrist jest vymalován. [4]) Jméno to dovídáme se od Mikuláše samého, jenž v „Puncta“ a „Super Pater noster“ uvádí spis s titulem. Ale který spis to jest, nedařilo se mi dlouho určiti, ježto traktátu s takovým nápisem nikde jsem nenalézal

---

[1]) Catalogus codicum . . . I. 227.

[2]) Truhlář ibid. I. 300.

[3]) Také v starém katalogu v III G 28 (Truhlář l. c.); nicméně i zde Truhlář při rkp. XI. D 9 (ibid. II. 148) a víd. dv. rkp. 4940 udávají autorem Jakoubka.

[4]) Slovo »cortina« ve středov. latině znamená také zdi městské, cimbuří, ohradu. Také to by se hodilo: ohrada antikristova, ale ježto titul je »Cortina de antichristo«, dlužno rozhodnouti se pro význam druhý: opona, koberec. Srv. Du Cange, Glossarium mediae et infimae latinitatis II. 627.

a bohatá literatura o antikristu nevykazovala míst citovaných Mikulášem. Teprve když jsem, pohnut byv poznámkou v rkp. kap. knih. praž. A 79/5[1]) připisující známý jinak spis „Tabulae veteris et novi coloris“ Drážďanským, tento spis důkladněji prostudoval, shledal jsem, že věci, při nichž se Mikuláš v jiných dílech svých odvolává na Cortinu, jsou všecky v „Tabulae“.[2]) A spis ten opravdu jedná o antikristu a maluje jej velmi pestře, má úplně ráz traktátů Mikulášových a jest v rkp. univ. praž. IV G 15 a v krakov. 2148 mezi jeho spisy — není tedy pochybnosti: „Cortina“ Mikuláše Drážďanského je spis „Tabulae veteris et novi coloris“. Písař patrně jména traktátu neznal a dal mu titul nový dle slova „color“, jež se v něm vyskytuje, a dle obsahu,[3]) jakž to uvidíme ještě při jiném spisu Mikulášově.

Mikuláš staví v Cortině proti sobě Krista, pokorného a chudobného, a jeho zákon s jedné, a moderní církev, pyšnou a bohatou, a její zákony, zvláště pak papeže, s druhé strany. Proti výrokům Písma klade výroky kanonického práva a jeho vykladatelův,[4]) ale někdy cituje kanonické právo také proti papeži.

Výroky ty jsou rozděleny na 9 částí, z nichž každá jest nadepsána „tabula“.[5]) Na každé pak desce jest řada číslovaných citátů,[6]) jež

---

[1]) Na konci traktátu fol. 261a: Finitur blasphemia contra ecclesiam. Ista scripta ad hunc sensum hereticum collecta sunt redacta in hanc formam per Draznenses, qui de Drazna expulsi plurimos seduxerunt, qui etiam nec de purgatorio quod est nec de suffragiis sanctorum tenuerunt, oppositum docendo. (Cf. Podlaha Katal. I. 105). Zde nadpisuje písař traktát: »Conversacio Christi opposita conversacioni antichristi.«

[2]) Citát v Puncta uvedený jest tabula V., citát v Pater noster je 10. obraz tabule II., citát (pouze: »de quo alibi dixi«) v De quadruplici missione jest 12. a 13. obraz tabule VI.

[3]) Víd. 4902 a krakov. 2148 jmenují jej prostě »Novus color et antiquus.«

[4]) Praví to dobře písař v kapit. kod. praž. N 7 fol. 30a, kde traktát nadepsán: »Universaliter statuta legis Christi contra statuta modernorum apostolicorum, semper Jesus et eius exempla opponuntur modernis papis« a na konci praví: »in hac igitur tabula et aliis omnibus per novum colorem intelliguntur iuriste, qui dicuntur pocius pseudoprophete; per antiquum vero colorem humiles Jesu Christi imitatores et sua lex« (Cf. Flajšhans, K literární činnosti M. Jana Husi XIV, Věst. Ak. 1903 str. 631. n.)

[5]) V krak. 2148 a v praž. IV G 15 jest desk jen osm, šestá a sedmá jsou spojeny v jednu. Poslední oddíl: »Curia Christi et curia pape« není čítán jako zvláštní tabula.

[6]) Numerace je v mask.: primus secundus . . ., asi locus. Color doplniti nelze, ten je pouze dvojí: antiquus a novus, jako bychom řekli: starý a nový system. Ve víd. dv. rkp. 4343 písař u jednotlivých výroků udává mluvícího: Ludwicus imperator, sanctus

obyčejně střídavě mluví pro a proti, někdy však i více jich za sebou je téhož smyslu.

První deska obrací se přímo proti papeži. Donace Konstantinova a Ludvíkova učinila papeže pánem území, jenž vystupuje jako vladař v lesku světském. Naproti tomu u Krista byla největší chudoba, on neměl kam by hlavu sklonil, nechtěl býti učiněn králem, korunu měl trnovou, nevykoupil nás zlatem, nýbrž krví svou, a Petrovi poručil, aby ho následoval.

Týmže předmětem, ale vzhledem k obecným poměrům církevním, obírá se deska druhá. Zákony církevní nařizují, že ordinace nemá se díti bez titulu, aspoň titulu patrimonii, biskupství že nemají býti zřizována v malých místech, čelnější nebo vzdělanější osobnosti že mají míti větší beneficia, ba že se jim může dáti dispens, aby jich měli více. Proti tomu Kristus řekl apoštolům: „Nemějte zlata...“ a Petr pravil: „Zlata a stříbra nemám...“ a „Hle, my opustili jsme všecko“, Kristus odpočíval v jeslích ve stáji a vyvolil si chudé a neučené apoštoly; dispens omlouvá před církví, nikoli však před Bohem.

(P. d.)

Petrus contradicit Ludwico, Christus ad Petrum dicit, Papa, Theologus contradicit pape, Episcopus respondet theologo, Theologus contra episcopum dicit, Jurista contradicit theologo atd. Nadpisy ty dávají traktátu ráz dialogický, pročež jej také Tabulae cod. (III. 246) nadpisují: »Dialogus satyricus . . .«, ač po dialogu není stopy.

Posudky.

Vlastimil Kybal, Svatý František z Assisi. Pokus o psychologii jeho života a myšlení. „Otázky a názory“, sv. 35. S 45 obrazy a 2 mapkami. Stran 252. Cena K 5·—. Praha 1913. Jan Laichter.

Především trochu bibliografie. Česká literatura františkánská obsahuje již několik čísel, z nichž možno o životě a díle světcově slušně se poučiti. Jsou to po výtce překlady. Františkovu slavnou báseň „Cantico del Sole“ parafrasoval Vrchlický již roku 1883 v Jeřábkově knize „Stará doba romantického básnictví“ a otiskl odtud převod ve své knize „Z niv poesie národní a umělé“ (Praha 1898). Také K. D. Lutinov otiskl básnickou parafrasi v „Novém Životě“ (VI, 1901). Od něho máme i pěkný překlad „Kvítek Svatého Františka“, pořízený za přispění Almy Gelaty (Nový Jičín 1902). Dr. M. Komínková přeložila proslulý spis Pavla Sabatiera „Život Svatého Františka z Assisi“ (Praha 1905) a Dr. Karel Vrátný zčeštil roztomilé dílo dánského konvertity Johannesa Jörgensena „Poutníkova kniha z františkánské Italie“ (Praha 1910). Z prací původních sluší uvésti recensi překladu díla Sabatierova, kterou v 2. roč. „Českého Časopisu Historického“ otiskl Dr. Jaroslav Goll a která shrnuje v sobě bohatý materiál bibliografický. Katolický essayista Dr. Alois Lang uveřejnil svou františkánskou studii „Světlo z Assisi“ v „Novém Životě“ (VII, 1902) a jako pokračování studii a překlady „Jacopone da Todi“, nejprve v „Nov. Životě“ (X, 1905) a pak knižně (Mor. Ostrava 1906). V „Nov. Životě“ otiskl svoji homilii „Svatý František Serafínský“ i Method Zavoral již roku 1897. Umělecky zpracoval františkánskou látku Jiří Karásek ze Lvovic ve svých historických novellách „Vánoce v Grecciu“ a „Večeře Svaté Kláry“. K této starší literatuře připojil mladý historik ze školy Gollovy, Vlastimil Kybal, nejnověji svůj psychologický pokus, který v předmluvě nazývá „prvním českým tributem velkému thematu mezinárodnímu“. Že však prvenství náleží Aloisu Langovi, prokázáno nahoře.

Kybal vyčerpává obsah vznešeného thematu dosti úplně. Postupuje přísně chronologicky a v patnácti kapitolách své knihy podává nám obraz Sv. Františka určitý a plastický. Poznáváme jeho veselé mládí a rytířské sny, první navštívení boží, jeho dokonalé obrácení k Bohu, jeho první tovaryše; dovídáme se o papežském schválení řehole řádu menších bratří a vnikáme do prosté krásy jeho původních ideálů; seznáváme vychovatelskou činnost Františkovu, jeho styky se sv. Klárou, jeho kázání lidu a bratřím, styky s Římem, zahraniční misie; jasně chápeme krisi v mladém řádu i důvody, proč František vzdal se jeho vedení, proč roku 1221 podal bratřím novou

řeholi i proč literárně bojoval o svůj ideál. Obsahu, vývoji i výkladu tohoto františkánského ideálu věnuje spisovatel vůbec mnoho oddané péče a v řeholi z roku 1221 snaží se trpělivým rozborem shledati prvky prařehole františkánské z r. 1209. Sledujeme pak Františka na cestě na horu Alvernskou, jsme svědky jeho příprav k zázračnému přijetí stigmat, seznáváme okolnosti, za kterých tvořil „Píseň bratra Slunce“, jeho nemoc a muka tělesná, jeho umírání, závět a smrt.

Františkovo obrácení k Bohu sleduje spisovatel bedlivě, ale vykládá je přirozeně. Vlastnosti Františkovy snaží se vyložiti ze všeobecných rysů italského člověka, jak jej nalézáme podnes v Umbrii. Uchvatné divadlo Františkovy historie vyrůstá mu samozřejmě z jeho duše, o níž věří, „že byla hluboká jako moře a veliká jako nekonečnost“, a že měla vlastnost, která je „kořenem všech ostatních: totiž sdílnost a expansivnost. . . v pravdě nadsvětskou a svatou“ (str. 7). V náhlém obrácení mladíkově nechce viděti zázračného vlivu milosti boží, ačkoliv současně musí se přiznati, že „co se potom stalo v jeho duši, není známo“ (6). Za to ví, že duchovní sladkost, která tehdy Františkovu duši zalila, byla „táž duchovní sladkost, o které mluví Janov a Komenský, a která byla společná všem mužům božím“ (7). Předává tedy případ Františkův na obecný typ a oslabuje tím jeho výjimečnost. Podivno, že autor při výkladu Františkovy „konverse“ úplně pominul oněch prvků, které nalezneme ve vypravování Sabatierově i Jörgensenově. Byl by jimi pěkně ozřejmil „přirozený“ průběh jeho obratu. Také klassický popis konverse, jak jej podal Huysmans v „En Route“, mohl býti využit a působit na přesnější postup výkladu.

Poměr svaté Kláry k Františkovi vykládá Kybal velmi taktně a delikátně. „Je jisto, že Klára milovala Františka a František miloval Kláru, ale není dovoleno vykládati tento vzájemný poměr jinak než jako nanejvýš čisté soucítění a soužití dvou andělských duší. Kdo pojímá Kláru a Františka s tohoto stanoviska, nalezne v nich tolik záchvěvů lidského srdce, plných symbolu a poesie, jako málo kde jinde, kdežto naopak kdo snižuje jejich poměr na člověckou erotiku nebo kdo je povznáší v nehybné nebe pozlacené legendy, znásilňuje oba světce i prameny jejich života“ (52). Kybal tady patrně odsuzuje laciné erotické pojetí lásky Klářiny, jak je obsahují výše uvedené Karáskovy novelly. Právě tak ideálně vykládá věc i Sabatier, ale vystihuje poměr hlouběji lapidární větou: „Pro světce jako pro hrdiny nejlepší posilou je obdiv ženy“ (Život, 317). Jörgensen se ve svém velkém díle (Den hellige Frans af Assisi) řešení tohoto problému vyhnul. — Obrat Klářin připisuje Kybal právem Fratiškovi. Poznala ho „jako výmluvného kazatele“ a „byla uchvácena svatostí jeho života“ (53). „Je vyloučeno, že by František působil na ni jinak, neboť nejen že byl o 12 let starší, nýbrž i proto, že byl zjevu zcela nepatrného a ženy spíše odpuzujícího než vábícího“ (53). Ale obrat nebyl tak náhlý, jak bychom se mohli z líčení Kybalova domnívati. Duševní vývoj Klářin dál se již dávno, pozvolna a samostatně, a

František jí poradil jen na rozcestí. Jörgensen pěkně líčí zbožnou povahu Klářiny matky, vliv četby, sklonnost celého rodu k životu kontemplativnímu. Těchto detailů Kybal nevyužil. — Známé Františkovo kázání sestrám ve Svatém Damiáně vykládá Kybal v ten smysl, jakoby je chtěl „názorně poučiti, že i ony nejsou než prach a v prach se obrátí" (50). Výklad Sabatierův je přirozenější a přijatelnější. Jörgensen ho přijal také za svůj. — Celkem možno říci, že nepopíratelný půvab zhuštěného výkladu Kybalova vynikne plně teprve po přečtení příslušných kapitol v knihách Sabetiera a Jörgensena. Kybal opravuje některé jejich drobnější omyly, ale oni doplňují jeho psychologickou kresbu, která by nám jinak zůstala často záhadnou. Klára se nevyvíjí, ale vystupuje ihned jako zjev ucelený. Kybal její podobu maloval sice barvami živými, ale ustrne mu jaksi na bezvýrazné půdě zlatého pozadí.

Zajímavé jest Kybalovo stanovisko k zázrakům. Neuvádí všech zázraků, o kterých vyprávějí staré životopisy, bully a legendy františkánské. Činí z nich přísný výbor, ve kterém lze dobře rozeznávati dvě skupiny: zázraky vykonané světcem a zázraky, které se dály s Františkem samotným. Stanoviska Kybalova k oběma skupinám jsou odlišná.

Kybal užívá starých pramenu velmi odměřeně, zejména tehdy, když má pojednati o zázracích, které světec vykonal na prosby lidu. Vznětlivá a živě obrazivá duše italského člověka „ráda věří v zázraky" (23) a populární muž „musel z blízka i z dáli dělat zázraky, jichž lid žádal nebo potřeboval" (69). Zejména méně prostí a ženy chtěli mít zázraky, a když František povolil, lid stal se „nenasytný v touze po zázracích" (202). František se ovšem vyhýbal konání zázraků, chovaje se nejčastěji „velice zdrželivě anebo zcela odmítavě" (215) a Kybal rovněž vypravuje o nich nerad a ironicky je kritisuje. Vidí s nelibostí, jak František strhován je takto „do prósy lidského života a hrubé víry" (201).

O zázračném objevení se skutečného Ježíška v jeslích o vánocích v Grecciu, o vytrysknutí zázračného pramene cestou na Alvernus, o rozehřátí mrznoucího sedláka „rukou žhoucí serafinským ohněm", o vylisování přemíry výborného vína z pošlapané farářovy vinice, i o četných zázracích v Città di Castello — vypravuje Kybal skepticky. Ve zmíněném městě vykonal prý četné zázraky, „zůstávaje v městě k úpěnlivým prosbám měšťanů celý měsíc. Bodří měšťané prosili právem: žádný městský fysikus nemohl býti užitečnější a lacinější" (204). Snadno ucítíte odpor spisovatelův, když vypravuje o tom, jak Františkova stará tunička „šla na odbyt" mezi pověrčivým lidem v Rieti (215), jak jeden bratr vyprošoval si aspoň „nehtů s rukou světcových, aby jej vysvobodily z těžkého pokušení" (215). Ale jemný nádech skepse leží i na vypravování o zázračném uzdravení hocha s nadutým břichem (202), o lehkém porodu ženy již umírající, jakmile jí položili na tělo provazovou uzdu s osla, na němž František jel (203).

Netřeba nám se horšiti ani pro tuto nedůvěru Kybalovu ve zprávy starých legend o některých zázracích, ani pro jeho ironii.

Postrádáme-li u něho často oné vřelosti věřícího katolíka, jaká na nás dýchá z františkánských knih Jörgensenových, cítíme-li spíše odmítavou skepsi Sabatierovu spolu s úzkostlivou opatrností historika — musíme si uvědomiti, že se tu nejedná o zázraky ceny věroučné, nýbrž o skupiny zázraků podružných, a že spisovatel nikde nesnižuje Františka samého, naopak, snaží se ho vyzvednouti z nižin do jasného vzduchu hor.

Okruh zázraků, které se staly jaksi bez úmyslu Františkova a jimiž Bůh jej chtěl oslaviti, vypravuje Kybal věrně dle pramenů, ale vykládá je symbolicky. Když popsal oběd Františkův a Klářin v Porciunkule a požár, vznícený nebeským ohněm, dodává: „Netřeba ovšem mluviti o zázraku . . ., ale netřeba ani zavrhovati symbol tohoto rozkošného kvítka Františkova“ (61). Symbolicky pojímá i zázračný účinek kázání Františkova ptáčkům (67), nařízení ticha vlaštovkám (68), zázračné potvrzení nové řehole na Holubičí hoře samotným Kristem (150), vyhnání zlých duchů z Arezza a pověstnou historii o vlku z Gubbia (37). Cestou přirozenou vyložiti jich nedovedl a podceňovati jich nemohl. Vidí v nich tedy symbolické vyjádření některých vlastností a snah Františkových, nepopíratelnou skutečnost podanou rouchem básnickým.

K druhé skupině zázraků patří Františkova konverse a div stigmatisace. Vyložil jsem již výše, kterak se Kybal snaží vysvětliti obrat v duši Františkově přirozeným způsobem, aniž by se musil připouštěti zázračný vliv milosti boží. Nevěří bez kritiky tomu, co „namlouvají svatozářné legendy a vypravují nasládlí životopisci“ (6) a chce vyložiti jejich divůplné zprávy psychologicky přijatelně. Jen tam, kde s psychologií nestačí a kde historický fakt příliš pádně promlouvá, cituje bez výkladu i prostý text legendy: „Co se potom stalo v jeho duši, není známo. Legenda prostě praví, že byl náhle navštíven Bohem“ (6). Mýlil by se však, kdo by chtěl tuto reservovanost učencovu vykládati snahou po znehodnocení významu Františkova. Kybal praví o duši Františkově, že dovedla „obejmout všecky obzory lidského zájmu a vyrovnat všecka údolí a strže lidského osudu“ (7). Kybal užívá o Františkovi přímĕrů hyperbolických a všude tam, kde v něm vědec byl takto potlačen lyrikem, upadá takřka v oslavný tón oněch „svatozářných“ legend, které tak nedůvěřivě posuzuje.

Divu stigmatisace věnuje Kybal bedlivě zpracovanou kapitolu „Splynutí s Ježíšem Kristem“. Analogicky podle božské tragedie Kalvárské koncipuje směle i duchovní Františkovu tragedii Alvernskou. Je to vrchol knihy nejen po stránce psychologického výkladu, ale i v ohledu uměleckého podání. Čtenář této kapitoly snadno sezná Kybalovo stanovisko k zázračné události. Konstatuje s klidem nepředpojatého učence fakta historickou kritikou ověřená a seřazuje tuto vnější i vnitřní události života Františkova s přesností psychologa tak, aby rozum logicky soudící mohl si div vyložiti přirozeně. Péče, s jakou shromáždil všecky prvky, které by osamozřejmily a

psychologicky vysvětlily nutnost stigmatisace, je podivuhodná. Tragedii Františkovou rozumí sklamání a duševní muka zakladatele, který vidí, kterak ještě za jeho života řád opouští prvotní ideály. Aby se v utrpení svém osvěžil, oslavuje v Grecciu významným způsobem narození Ježíšovo. V té chvíli zahajoval „duchovní přežití života Kristova, vedoucí přirozenou logikou citu ke stigmatům . .“ (188). Tuto křížovou cestu můžeme s Kybalem sledovati krok za krokem. Poznáme tu všecky složky určující záhadnou výslednici. Tak z otázky poslušnosti učinil František jednu z hlavních ctností řádových, a Kybal v něm proto poznává „člověka dokonale katolického“ (160), u něhož mystické zahloubání se v Umučení Páně, vedoucí konečně ke stigmatům, lze vysvětliti v neposlední řadě z touhy po následování Krista v sebeodříkavé kázni a mrtvolné poslušnosti“ (161). Velký důraz klade Kybal u Františka na předtuchu smrti. František věřil pevně, že brzo zemře, a to jest „okolnost velice důležitá pro pochopení dalšího vypravování“ (190). Hraje tu úlohu i prostředí, v němž František prodléval. Jsou to místa, v nichž „mysl sama sebou povznáší se k Bohu a mluví s Bohem“ (169). Nejnápadnější však je snaha Kybalova, aby s dostatek zdůraznil stav těla zcela apathický následkem nemocí, únavy, tvrdého a dlouhého postu i bičování (195 a 196); aby vyzvedl touhu silné vůle trpěti jako Kristus v hodině nejkrutějších bolestí (197); aby ukázal, kterak úporným upřením představ a myšlenek na jediný předmět, na Utrpení Kristovo, psychologicky zcela přirozeně doveden byl v bránu „nejhlubšího tajemství mystiky kříže“ (196 a 198).

Je tato snaha po přirozeném výkladu stigmat se stanoviska katolického přijatelna? Kybal tu kráčí cestou, kterou ukázal Sabatier. Tento protestantský theolog věří, „že stigmata skutečně byla“, ale nepokládá je za zázrak. V bytosti lidské dřímají bezmezné schopnosti a podivuhodné energie. „My sotva tušíme rozsah duševní pathologie, tak jest její obor rozsáhlý a ještě nevyzkoumaný“ (Život, 549). Touže cestou šel i Jörgensen a poukázal přímo na psychoplastickou sílu duše k přetváření těla a na výklad vzniku stigmat Františkových „účinkem jeho mohutné autosuggesce“ (Kniha poutníka, 226). Tady jsme u cíle, k němuž nás diskretně posílá i Kybal! Ale zároveň také u cíle, k němuž nás odkazuje moderní věda! Podkladem vědeckého výkladu stigmatisace autosuggescí je domněnka, že člověk živým udržováním představ určité nemoci může skutečně touto chorobou onemocněti. Analogicky tedy i soustředěním představ a myšlenek na rány Kristovy mohou ony rány vyvolány býti i na tělech osob stigmatisovaných. Katolická apologetika prohlašuje však, že tento vědecký předpoklad je zcela libovolný (jesuita Pfülf). Je sice pravda, že francouzský lékař Imbert a německý učenec Görres připouštějí, že některé průvodní zjevy stigmatisace jsou povahy zcela subjektivní, ale k uskutečnění stigmatisace samotné předpokládají oba „zvláštní a přímé působení Boha“. Nadpřirozený původ stigmatisace má svého kompetentního

vykladače ve svatém Ignáci z Loyoly. Jeho dobrozdání o stigmatisaci zní lapidárně: „Bohu je přirozeno, že duše lidské posvěcuje, na ně působí a je svými milostmi naplňuje; někdy učiní to v míře tak přehojné, že nádoba duše, milostí boží překypující, přeleje se proudem i na tělo, a pak to, co se děje v hloubi duše, prošlehne i na venek. Ale to jsou krajně vzácné případy". Snaha Kybalova, aby div Františkovy stigmatisace osvětlil přirozeně, je přes to významná. Duchovních zásluh Františkových o stigmatisaci nikterak neumenšuje. Naopak František vyrůstá na křesťanského heroa, jehož svatozář vydrží i lázeň lučavek nejmodernějších vědeckých method.

Básnický význam Františkův není v knize oceněn po zásluze. Pojednává o něm v kapitole „Píseň bratra Slunce", kde jest otištěn i nový, doslovný český překlad, ale přáli bychom si větší sytosti. Tím spíše, když krásné studie Görresova (Der heil. Franziskus als Troubadour, Řezno 1879) a Ozanamova (Les Poètes Franciscaines en Italie au Treizième Siècle, Paříž 1853) jsou u nás takřka neznámy. Po této stránce nutno četbu doplniti oběma studiemi Dra. Langa. Také o vlivu Františkově na Danta nepovídá nám kniha ničeho, ačkoliv thema je pěkně zpracováno v Matrodově studii „Dante sur les pas de Saint François" (1910).

Kniha má i jiné nedostatky. Postrádá soupisu a kritiky původních pramenů. V textu se znalost jejich předpokládá a čtenář, který nečetl obšírných děl Sabatierova a Jörgensenova, je často bezradný. Je to ovšem přítěž, která u Sabatiera pohltila asi 150 stránek, ale v knize s vědeckými aspiracemi je nutná.

Totéž platí i o citaci užitých pramenů. Kybal znemožňuje často kontrolu úplným vynecháním odkazů na původní prameny a literaturu. Omlouvá se však zřetelem k tomu „aby hlas jeho vypravování, obracející se k vrstvám posluchačstva nejruznotvárnějším, nebyl přerušován ani rozptylován, nýbrž rozvíjel se volně a plně po zákonu vlastního rhytmu a zvyku" (1). Tady ohledy učence ustoupily potřebám umělcovým.

Snaze vystihnouti psychologii světcovu věnoval spisovatel opravdu velkou píli, korunovanou krásným výsledkem. Postava Františkova vystihnuta je všestranně a schází jí k pochopení čistě lidskému pramálo. Za to však trpí nedostatkem vytknutým již postavě svaté Kláry. František objevuje se užaslým zrakum jako heros spadlý náhle s oblak do krásné Umbrie. Také jeho podoba zírá na nás ze zlatého pozadí, které pranic nemluví o zemi a přírodě, o době, o lidech a poměrech náboženských. Jak sytě podložil svuj obraz sv. Františka třeba Sabatier!

U Kybala zůstává čtenáři nezodpověděna nebo jen zpola vysvětlena i řada otázek o účinku jeho života a díla na současníky a na budoucnost. Chudáček z Assisi byl přece nejen dovrcholením středověké renaissance, ale také východiskem renaissance novověké, vlivným činitelem v rozvoji kultury, umění, vědy a zejména života duchovního. Ochráncem církve Kristovy! Kybal podává sice krásné profily Fran-

tiškovy po stránce ideové a citové, ale jsou to profily příčné, kdežto profil podélný, vystihující jeho význam v dějinách křesťanství, v rozvoji umění, schází tu téměř docela. Kybal v předmluvě vydává knihu za původní pokus „o výklad jednoho z největších náboženských duchův světových se zvláštním zřením k životu jeho srdce a mysli“. Po této stránce jest ovšem jeho pokus zdařilý.

Kniha je „stavěna podle nejpřísnější methody vědecké“ praví Kybal rovněž v předmluvě. Sami jsme na to několikrát upozornili. Opravuje mnohé zásadní omyly, zejména Sabatierovy, Müllerovy i Schnürerovy, podává cenný příspěvek ku textové kritice řehole z roku 1221 (str. 120), různé plodné hypothesy a vede čtenáře často k „nejhlubším zřídlům Františkova ideálu“, nelekaje se jemných distinkcí myšlenkových, theologických a filosofických (156).

Konečně i stránka umělecká zaslouží uznání. Knihu psal Kybal „krví svého srdce“, chráně vnitřní hlas před všelikým rozptylováním a dávaje mu vyznívati „plně po zákonu vlastního rythmu a zvuku“. O smělé koncepci tragedie Alvernské jsme se již zmínili. Sluší ještě upozorniti, že i komposice krásné této kapitoly nese ráz ducha uměleckého, který v Kybalově knize mocně proráží, jsa jen nepatrně zatlačován suchým konstatováním učencovým. Mnohá místa jakoby psal básník. Stačí srovnati Karáskovu novellu „Vánoce v Grecciu“ s kapitolou „Splynutí s Ježíšem Kristem“, aby čtenář ocenil kladné stránky knihy Kybalovy, která obstojí přes to, že Karásek ve své bezohledně příkré kritice františkánského ideálu chudoby nešetřil ani barvami ani svity ani odstíny svého osobitého slohu.

Kniha je vhodně proložena četnými reprodukcemi františkánských obrazů Giottových, pohledu na kraje a města umbrická.

Vilém Bitnar.

Eduard Schwartz, Kaiser Constantin und die christliche Kirche. Fünf Vorträge. — Verlag B. G. Teubner. Leipzig — Berlin 1913. Str. VII a 171. C. 3 mk.

V přednášce prvé (str. 1—32) vykládá spis., uznaný filolog, ústavní změny v říši římské od Augusta až do tetrarchie Deokleciánovy, jakož i vznik a vývoj církve křesťanské.

V druhé přednášce (str. 32—63) podán přehled pronásledování křesťanů.

Po těchto úvodních přednáškách následuje obsahem nejzajímavější přednáška třetí (str. 63—96)., v níž obírá se spisovatel otázkou o poměru Konstantina Vel. ke křesťanství.

Je znám příkrý soud Jakuba Burckhardta, jenž v díle Die Zeit Constantins des Grossen (2. Aufl. Leipzig. 1888 str. 347) vidí v císaři Konstantinovi individualitu vedenou jen politikou a touhou po vládě. Toto své stanovisko snažil se Burckhardt odůvodniti často citovanými slovy (na uv. m); „In einem genialen Menschen, dem der Ehrgeiz und die Herrschsucht keine ruhige Stunde gönnen, kann von

Christentum und Heidentum, bewusster Religiosität und Irreligiosität gar nicht die Rede sein; ein solcher ist ganz wesentlich unreligiös, selbst wenn er sich einbilden sollte, mitten in einer kirchlichen Gemeinschaft zu stehen. Das Heilige kennt er nur als Reminiscenz oder als abergläubige Anwandlung." A autorita, kterou si Burckhardt získal svým dílem, vytvořila v 19. století takřka školu, která úsudek jím pronesený pokládala za odůvodněný. Dnes však tento jeho příkrý soud je překonán. Vznikla reakce, která na základě kritického studia dějin dospěla k úsudku docela jinému. Už po prvním vydání díla jeho ozval se první projev odporu proti správnosti jeho výwodů spisem Theodora Keima, Der Übertritt Konstantins des Grossen zum Christentum (Zürich 1862). Pro křesťanské přesvědčení Konstantinovo vyslovil se Otto Seeck v známém díle Geschichte des Unterganges der antiken Welt I[2] v Berlíně 1897). Rovněž tak soudí V. Schultess, Konst. d. Gr. u. seine Söhne (Haucks Realencyklopaedie für prot. Theol. X.[2] 757—770). A k řadě těchto badatelů přičísti nutno i Schvartze, jenž na str. 69 dd. odmítá co nejrozhodněji představu, jakoby čin Konstantinův vyplynul z povahy pokrytecké. Každé pokrytectví — praví Schwartz na str. 70. — je zbabělý ústupek názorům všeobecně uznané společnosti. Schwartz správně ukazuje, že tohoto uznání byla církev křesťanská r. 312 ještě daleko vzdálena. Vždyť po leta platila pro úředníky, důstojníky a vojáky víra, že církev křesťanská je pro římský stát největší nebezpečí. Najednou však císař, když polovina říše římské ležela u jeho nohou, prohlásil, že symbol této církve dopomohl mu k vítězství, a přiklonil se k nejnižší vrstvě svých poddaných. „Das war eine Provokation historisch gewordener Vorurteile, die genügt, um die abgeschmackte Vorstellung zu widerlegen, als sei Constantin ain scheinheiliger Heuchler gewesen" (str. 70). Poněvadž Konstantin svůj poměr k církvi nikdy nepojímal za svoji soukromou záležitost, poněvadž církvi podal ruku co vládkyni světové, soudí Schwartz (str. 72.), že Konstantin doufal, že z tohoto poměru vzejde jeho světovládným plánům prospěch.

Ale s tímto závěrem Schwartzových výwodů nemohu souhlasiti a to z toho důvodu, že r. 312 křesťané naprosto nemohli hráti význačné úlohy v politických výpočtech Konstantinových. Byla již tehdy organisace křesťanská tak mohutná, aby císař s jejich pomocí mohl dobýti v boji s Maxentiem, jenž ovládal Řím, Italii a Afriku, vlády nad celou říší římskou?

Odpověď na tuto otázku musí zníti jistě záporně, vzpomeneme-li si, že křesťanství bylo tehda v naprosté menšině a že vyznávali je lidé, kteří náleželi k nejnižším a tudíž politicky bezvýznamným vrstvám.

Uvažujeme-li tudíž o věci po stránce čistě lidské, dospěti musíme k závěru, že pomoc křesťanů naprosto nemohla Konstantinovi zaručiti vítězství nad Maxentiem. Události zcela jiného rázu zde působily, ba můžeme říci přímo, že se stal v životě Konstantinově obrat, způsobený náhlým a to božským zasáhnutím. Biograf Konstantinův biskup Eusebius

z Caesareje vypravuje ve svém spise o životě Konstantinově (I. 28) jednotlivosti, které předcházely tomuto obratu, a odvolává se pro správnost svých vypravování přísežných výpovědí samého císaře. Když tento se strojil k rozhodné bitvě proti Maxentiovi (312), tu jednoho dne, když duše jeho naplněna byla starostmi, jak dopadne boj, viděl v hodinách poledních na nebi kříž s nápisem: ΤΟΥΤΩΙ ΝΙΚΑ. V následující noci dal Kristus císaři ve snu ponaučení (sr. Euseb. Vita Const. I. 29), aby na nebi spatřené znamení učinil si odznakem a s tím aby táhl do bitvy. Druhého dne povolal císař k sobě křesťanské kněze a tázal se jich po významu tohoto zjevu. Mezitím dovední umělci zhotovili na rozkaz napodobení na nebi se zjevivšího obrazu. Obraz představoval monogramm Kristův, t. j. spojení dvou počátečních písmen jména Kristova, kterýž při formě řeckých písmen obdržel formu kříže. Tento obraz byl hned vsazen do drahocenného, drahokamy bohatě zdobeného rámu a opatřen dlouhou žerdí. Celek zván labarum.

Schwartz nevěří Eusebiovu vypravování. Praví (str. 68): Es ist klar, dass jene Legende, die Constantin dem gelehrten Bischof von Caesarea erzählte, erst lange nach den Ereignissen gemacht ist atd.

Tento úsudek Schwartzův zdá se mi býti ukvapený a neodůvodněný. Že to není tak jasné, jak si to Schwartz představuje, vyplývá z hojné literatury, ke které dala podnět shora uvedená episoda v Eusebiově životě Konstantinově (I 28—30). Badatelé rozděleni jsou takořka na tři tábory. Jedni věří ve vidění (J. B. Weiss, Lehrbuch der Weltgeschichte. 5. Aufl. Graz 1896 II. 1. str. 446 dd.), druzí (srv. Ranke, Weltgeschichte IV. 2. str. 252) zkoumají ji se skeptickou kritikou a třetí ji konečně zamítají vůbec (Burckhardt na uv. m. str. 351 dd). A k této třetí skupině přidružil se tedy i Schwartz. V rámci recense nelze názoru toho zevrubně vyvraceti. Chci poukázati jen na to, že kdo béře v pochybnost vypravování Eusebiovo o zjevení se sv. kříže, viní tedy buď dějepisce Eusebia neb císaře z hrubého, úmyslného zkroucení pravdy, což obé pokládám za vyloučené[1]).

V přednášce čtvrté (str. 97—134) líčí se vnitřní dějiny života církve křesťanské, její organisace, filosofie křesťanská, škola Origenova a jeho theologie, spor Dionysův, Lucian a jeho škola, Melitius a konečně spor Ariův, do kterého mocně zasáhl sám císař Konstantin. Nejprve listem snaží se smířiti Aria s Athanasiem, patriarchou alexandrijským. Ale marně. Teprve když sněm nicejský roku 325 — a o něm jedná se v přednášce poslední, páté (str. 134—171) — vyslovil se pro Athanasia, Konstantin pronásleduje Aria a jeho spisy.

---

[1]) Srv. co praví A. Knöpfler, Konstantins Kreuzesvision (Historisch-politische Blätter für das kathol. Deutschland. Bd. 141 München 1908 str. 199): Der Bericht des Eusebius über die Kreuzesvision Konstantins muss nach allen Regeln einer wahrhaft objektiven, kritischen und tatsächlich voraussetzungslosen Geschichtsforschung als auf Tatschen ruhend angesehen werden: er ist Wahrheit, er ist Wirklichkeit.

Ale brzy se smýšlení jeho změnilo vlivem biskupa Eusebia z Nikomedie, takže podporuje arianismus a hrozí Athanasiovi, že ho sesadí, nesmíří-li se s Ariem. Na synodě v Tyru 335 skutečně učení Athanasiovo zavrženo, Athanasius vypuzen z Alexandrie a Arius povolán z vyhnanství. Schwartz při líčení těchto sporů zdůrazňuje tuto iniciativu Konstantinovu ve věcech vnitřně církevních, takže mluví vlastně o vítězství nikoliv církve tím, že jí udělena dekretem milánským svoboda, nýbrž o triumfu císaře Konstantina nad církví (srv. str. 135 a zejm. str. 171). Toto mínění Schwartzovo nepřesvědčuje. Zdá se mi spíše, že za vlády Konstantinovy poprve uskutečněna vzájemná součinnost církve a státu. Neboť stát zastupovaný císařem podal církvi ediktem milánským svoji ruku, hájil ji proti haeretikům a nepřátelům jejím, a v odměnu za to vlilo učení Kristovo nové proudy života v skomírající tělo antického státu. A na této shodě církve a státu vybudována kultura nová, které děkovati má Evropa za to, že se stala první kulturní zemí světa. Po této stránce nevidím tedy nějaký triumf moci státní, který v dějinách vlády Konstantinovy vidí Eduard Schwartz.

Karel Šimeček.

Topografie starých Athen. Napsal *Dr. Frant. Groh.* Část II.: Atheny za doby klassické, hellenistické a římské. V Praze, nákladem České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění. 1913.

(O.) Z náměstí veden jest čtenář k chrámu heroa athenského Theseiu. Chrám od Peršanů byl zničen, od Kimona nový postaven a umělecky vyzdoben. V peribolu jeho mohli se shromažďovati ozbrojení měšťané; i asylem byl pro uprchlé otroky. Chrám Dioskurův obyčejně zvaný Anakeion stál asi na severním upatí akropole, podobně jako Aglaurion, kde skládali efebové athenští přísahu před nastoupením vojenské služby. V těchto končinách rozkládaly se nejspíše některé budovy úřední jako úřadovna thesmothetů thesmotheteion, prytaneion, kde na útraty obecní hoštěni mužové o vlast zasloužilí a vyslanci cizích státův. Od prytaneia vedla kolem východního svahu akropole ulice trojnožek, nazvaná tak dle trojnožek, vítězných to cen fyl zvítězivších o velkých Dionysiích v závodech lyrických. Z památek toho druhu zachoval se pouze pomník Lysikratův, jenž v 17. stol. sloužil francouzským kapucínům, kteří při něm zřídili si hospic, za knihovnu. Na jižním konci ulice trojnožek stálo odeion Perikleovo, v němž herci, kteří o velkých Dionysiích hodlali záVoditi, vystupovali se svými herci, sborem. pištci i choregy (hl. 17).

Na jižním svahu akropole byl posvátný okres Dionysa Eleutherského a v něm chrám Dionysův, z něhož zachovány jen základy; v témž okresu stálo divadlo Dionysovo, jež pojalo na 17.000 diváků. Pěkně zobrazeno jest na obr. 82—84, k tomu vzadu připojena rekonstrukce dle Dörpfelda. Za skénou bylo sloupořadí, kam mohlo se uchýliti obecenstvo za nepohod. Nad nejhořejší řadou sedadel jest ve skále jeskyně zasvěcená nyní Madonně v Jeskyni. Západně od divadla

rozkládal se posvátný okres Asklepia a Hygieie. Asklepieion přimykalo se těsně ku skále akropolské. Nad pramenem zde prýštícím postavena dorská stoa, jež měla ještě vyšší patro, které určeno asi k léčení inkubací. Nemocný ulehl a v noci buď olízali a vyhojili jeho nemoc posvátní hadi, nebo Asklepios zjeviv se mu pověděl, co má činiti; v přízemí konal divy zázračný pramen. Před stoou stál chrám Asklepiův, v jehož zadní části byl dům pro kněze a sluhy chrámové. V chrámu byly četné dary od vděčných nemocných zde uzdravených postavené. V této končině uvádí Pausanias ještě jiné chrámy. Blíže Asklepieia bylo místo zvané Buzygion, kde prý poprvé byli voli do pluhu zapřaženi a kde poprvé vzešlo obilí. Pod baštou chrámu Atheny Niky stálo asi heroon Aigeovo (hl. 18).

Na západ od pahorku Nymf leželo popravné místo barathron. Byly to opuštěné lomy 12—14 m hluboké, kam svrhováni v V. a VI. stol. př. Kr. těžcí zločinci. (Sem uvrženi i poslové Dareiovi, přišedší do Athén žádati vody a země.) Představu o „skalních příbytcích“ lze si učiniti z t. zv. „vězení Sokratova“. Název je středověký, v starověku vězení tu nebylo, Nejspíše na Pykně stranou od vlastního sněmoviště leželo thesmoforion, ohrazené místo, kde provdané ženy slavily thesmoforie, k nimž muži neměli přístupu (hl. 19).

Velmi poučná jest další část, jednající o hřbitovech starých Athen. Dle zákona Solonova, jímž Atheňané za doby klassické se řídili musili býti nebožtíci pohřbíváni za městem. Vznikla tedy pohřebiště za branami vyjma ty, za nimiž rozkládala se předměstí. Nejproslulejší bylo za hlavní branou athenskou Dipylem. Čestné pohřebiště mužů v boji padlých a o vlast zasloužilých leželo ve vnějším Kerameiku na cestě od Dipyla k Akademii. Místo čestných hrobů slulo polyandreion. Jiné pohřebiště leželo na Svaté cestě vedoucí z Athen do Eleusiny; poblíž něho objeveno jiné, kde pochováváni spojenci athenští v Athenách zemřevší. Dosud zde stojí 2 náhrobky. Soukromé pohřebiště zřízeno na malém návrší s náhrobky, jež nestály za hrobem jako u nás, nýbrž před ním, hroby určeny ne pro jednotlivce, ale pro celou rodinu. (Viz plán na str. 314). Některé z náhrobků zde objevených patří ke skvostům řeckého umění, na př. Dexileův a Hegesin. Nádheru náhrobků omezil Demetrius Falerský, připustiv pouze 3 druhy náhrobkův: jednoduchý sloupek, stůl a vasu zv. lutroforos, jež bývala kladena na hrob neženatým. Když pohřebiště r. 1910 otevřeno, shledalo se, že náhrobek ukazoval jen, kdo v pohřebišti odpočívá, neurčoval však místa, kde je hrob. V hrobech, do nichž mrtvoly kladeny v rakvích dřevěných, vložených do sarkofagů, nalezeno celkem málo. Mužům do rakve dáváno stlengis, přístroj k utírání prachu a špíny po zápasech v gymnasiu; ženám předměty toiletní, dětem hračky. Za branou Jezdeckou odkryto jiné pohřebiště. Hroby zde svědčí, že Atheňané za klassické doby častěji pohřbívali, než spalovali mrtvoly. O obojím způsobu zevrubněji promluveno na str. 336 nn. Zbraň v hrobech nikde nebyla nalezena. Pozoruhodné jest, že ani v jediném případě nenalezen v hrobě obolos, který se dával v Řecku nebožtíkům do rakve jako

převozné pro Charona; patrně v Attice zvyk tento nebyl rozšířen. Jiné opět bylo pohřebiště při cestě vedoucí z Peiraiea do Athen a na cestě k Ilisu, též s několika hroby žárovými (hl. 20).

Severozápadně od města asi 1 km jsouc vzdálena rozkládala se Akademia (starší název Hekademeia dle heroa Hekadema). Za doby klassické zasvěcena byla Atheně, ale též Prometheus s Poseidonem tu ctěni, majíce zde svůj chrám. Hipparchos, syn Peisistratův, zřídil zde gymnasium, Kimon rozsáhlý sad s hřišti pro běh a stinnými procházkami. Platon zakoupiv si zahradu s akademií související postavil si zde dům a založil svatyni Mus. Obé zůstalo majetkem školy, která se dle místa, kde byla zřízena, nazývala akademickou. Severovýchodně od Akademie rozkládal se Kolonos jízdný, jejž oslavil Sofokles ve své tragoedii Oidipus na Koloně. Hlavním božstvem tu byl Poseidon hippios maje zde chrám jakož i jiná božstva. Zde v posvátném háji Eumenid ukazována byla rozsedlina skalní, jež pokládána za vchod do podsvětí. Za městem na straně východní leželo gymnasium Lykeion a při něm chrám Apollona Lykeia. Lykeion obral si za sídlo své školy, jež slula peripatetickou, Aristoteles. Ještě dále na východ leželo asi gymnasium zvané Kynosarges. Bylo méně vznešené než gymnasia jiná. Zde se cvičili tak zvaní nothoi t. j. synové nemanželští nebo synové z otce občana a matky neobčanky. Přednášky své konal tu filosof Antisthenes, a tak zv. škola kynická má od Kynosarges své jméno (hl. 21).

Atheny za doby hellenistické a římské. Předeslán jest opět historický úvod. Atheňané za této doby sami stavěli málo; nové budovy pocházejí od cizích králů, římských císařů a bohatých jednotlivců a jsou více rázu praktického; chrámů tehdy postaveno málo. Setkáváme se tu slavnými jmény, Ariobarzana a především císaře Hadriana, vzácného přítele a dobrodince Athen a j. (hl. 22).

Na akropoli u vchodu vidíme sochu vojevůdce a zetě Augustova Vipsania Agrippy. Od západu přímo k propylajím zřízeno mramorové schodiště. Brána zv. Beuléova, kterou nyní se vchází na akropolis, je z konce starověku, ne-li z doby byzantské. Ku chrámům na akropoli přibyl jediný zasvěcený Romě a Augustovi. Význačnou ozdobou akropole byly sochy, věnované pergamským králem Attalem I. na oslavu jeho vítězství nad Gally v Mysii (hl. 23).

V městě na místě staré svatyně Dionysovy pod Pyknou se rozkládající stálo Bakcheion, dům bratrstva pro kult Dionysův zvaného Iobakchové. Agora zůstala celkem jako za doby klassické. Severně od chrámu Hefaistova zjištěn okrsek Dema a Charitek. Místo zahrad Epikurových, kde filosof tento učil, stanoviti nelze. V Kerameiku stálo Agrippeion, nákladem Agrippovým postavené; sloužilo ke konání přednášek rhetorův. První stavba, kterou cizí panovník v Athenách postavil, bylo gymnasium Ptolemaiovo (Ptolemaia II. Filadelfa). Efebové konali zde tělesná cvičení a poslouchali přednášky filosofův. Východně od náměstí stála stoa Gigantův z doby

velmi pozdní a stoa Attalova (Attala II.), z níž zachovány značné zbytky. Sloužila účelům obchodním. O něco dále směrem východním leží rozsáhlá tržnice z doby římské, zřízená z darů Caesarových a Augustových Athenám věnovaných. Postavena pod ochranou Atheny Vládkyně. Nalezeny zde 2 kamenné míry, na dvou sloupech vodorovnou čarou naznačena délka attického lokte a firmy tří obchodníků. Budova vedle stojící bylo snad agoranomion: úřadovna agoranomů, dozorců nad trhem. O něco dále pojí se k tržnici horologion čili t. zv. věž yětrů. Postavil ji v I. stol. př. Kr. Andronikos z Kyrrhu v Makedonii. Účelem jejím bylo ukazovati hodiny a udávati, který vítr vane. Má formu pravidelného osmiúhelníka. Reliefy hořejší části představují osm jednotlivých větrů. Hodiny byly tu dvojí: sluneční a vodní; jak z těchto poznali Atheňané, kolik jest hodin, nevíme. Severně od tržnice byla stavba, kterou lze pokládati za bibliotheku Hadrianovu, jen z části zachovaná. Východně horologia leželo gymnasium zvané dle Diogena, vůdce makedonské posádky v Peiraieu, Diogeneion. Místo to dosud odkryto není, podobně jako místo, kde byl chrám Isidy a Serapidův. Na rozhraní mezi starým městem a novou čtvrtí zřízenou císařem Hadrianem stojí brána Hadrianova skoro neporušená. Za touto branou byly nádherné „Nové Atheny". Zde pozornost nejvíc poutal chrám Dia Olympijského. Byl to největší chrám v Athenách vůbec. Postaven v slohu korintském; sloupy jeho jsou skoro dvakrát vyšší než v Parthenonu (17·25 m) a bylo jich 104. Hadrian stavbu dokončil a zasvětil r. 128. Věnoval sem i obrovskou sochu Dia Olympského ze zlata a slonoviny, nejspíše kopii Dia Feidiova v Olympii. Zachováno jen několik sloupů. Vedle tohoto chrámu dal zbudovati Hadrian též chrám Hery a Dia Panhellenského a Pantheon pro kult všech bohův. Z těchto chrámů nezachováno nic; neznámo také, kde se rozkládalo gymnasium Hadrianovo. Nové a nádherné úpravy dostalo se za této doby od bohatého Heroda Attika stadiu panathenajskému. Ze starověké stavby, kterou obdivovali Filostratos a Pausanias, nalezeny jen skrovné zbytky sedadel. Pojmouti mohlo 50.000 diváků, kteří zasedli v 24 dolejších a 20 hořejších řadách sedadel, odkudž patřili na závody i zápasy gladiatorské a štvanice divých zvířat, pořádané na prostranném závodišti 204 m dlouhém, přes 30 m širokém. V letech 1896—1906 obnoveno nákladem alexandrijského Řeka Averova a r. 1906 poprvé v něm pořádány olympijské hry. Stilisace pana autora, jenž praví, že „Averov pojal úmysl obnoviti stadion pro první mezinárodní hry, jež byly stanoveny na rok 1896", není dosti přesná. Za nejhořejší řadou sedadel starého stadia zvedala se široká, krytá stoa. Západně od stadia na návrší Ardettu zbudoval Herodes chrám bohyně Tychy, v němž jeho manželka Appia Regilla byla první kněžkou. Na druhém východním návrší byl Herodův hrob. Přesně určiti nelze polohy, kde stálo Odeion Perikleovo r. 86 př. Kr. zapálené, jež obnovil kappadocký král Ariobarzanes II. Mnohé změny staly se s divadlem Dionysovým a to za císaře Nerona, kdy upraveno dle vzoru divadel římských. I zápasy

se šelmami se tu tehdy konaly! Jeviště, jak jest dosud zachováno, pochází od archonta Faidra z 3. stol. po Kr.; ten upravil orchestru též pro naumachie. Západně od divadla ležela rozsáhlá stoa Eumenova, postavená od Eumena II., krále pergamského. Byla to největší stoa athenská přímo pod terasou Asklepia. K ní připínalo se těsně odeion Heroda Attika, jež uzavíralo na západě jižní svah akropole. Vystavěl je Herodes na památku své manželky, jež zemřela r. 160 nebo 161 po Kr. Místa zde bylo pro 5 až 6 tisíc lidí. Určeno bylo k produkcím hudebním. Poslední památka, o níž se spisovatel zmiňuje, je skoro cele zachovaný náhrobek Filopappův, vnuka kommagenského krále Antiocha IV. (hl. 24).

Spis prof. Groha vyhovuje všem slušným požadavkům vědeckým. Pečlivě užito příslušné a velmi bohaté literatury předmětu se týkající (uvedené v I. díle), a to až do doby poslední. Z autopsie znaje místa mohl p. spis. podati všude, kde možno jest, výklad jasný a určitý. Chvály zasluhuje, že zbytečných hypothes, k nimž jiní jsou snadno sváděni, nepodává; kde tak činí, jsou téměř všude dobře odůvodněny a pravděpodobny. Dobrou službu prokáže čtenáři Ukazatel, kde shrnuto vše, o čem kniha jedná. Při jménech Isidora a Zosimy opomenuto poukázati k náhrobku jejich na str. 339. Z několika jen tiskových nedopatření poznačeno budiž na str. 398, že manželka Herodova zemřela r. 160 nebo 161 po Kr., nikoliv př. Kr. *Dr. F. K.*

Dr. Eduard Dominik, Sv. Apoštola Pavla dva listy k Soluňanům. V Olomouci, nákladem vlastním. Str. 117. Cena 1·20 K.

P. spisovatel sáhl ve spise tomto po starém a osvědčeném, ale v novější době neprávem zapomenutém způsobu výkladu Písma sv., totiž po parafrasi. Ze všech druhů výkladu parafrase nejlépe uvádí prakticky do smyslu čteného textu, nejlépe podává myšlenkový postup a vniterní vztah jednotlivých částí jeho, nejlépe zprostředkuje čtenáři přehled a jasný názor o tom, co posvátný autor chtěl říci. V rozsáhlých a učených komentářích bývá právě tato praktická stránka výkladu často zanedbávána, nebo mizí mezi vědeckým aparátem. Prof. Dominik vytknul si jako cíl vyložit jasně a srozumitelně text obou oněch listů sv. Pavla, tak aby intelligentní čtenář, na prvním místě kněz a bohoslovec, s úplným porozuměním je mohl čísti. K cíli tomu nemohl užít lepší formy než parafrase. Lze pak s potěšením konstatovat, že cíle onoho také plnou měrou dosáhl. Po úvodě, jenž pojednává o založení a osudech křesťanské obce v Soluni, přistupuje k vlastnímu výkladu. Postupuje tím způsobem, že vždy nejprve podá překlad jednotlivých myšlenkových odílů s kratičkými vysvětlujícími vložkami, na to pak následuje vlastní parafrase. Překlad je plynný a vystižný, výklad pak jasně a případně osvětluje smysl textu. Otázky čistě vědecké a otázky kritiky textové nechává autor stranou, pouze poznámky pod čarou upozorňují čtenáře znalého řečtiny na hlavní a nejdůležitější věci spadající do tohoto čistě vědeckého oboru. Jen v druhém listu,

tam, kde sv. Pavel mluví o znameních předcházejících Kristovu parusii, rozhovořil se autor ve vlastním výkladu o různých míněních a názorech, jaké mají vynikající katoličtí exegetové o smyslu této záhadné a nesnadné kapitoly. Ve výkladu temných výrazů ὁ κατέχων a τὸ κατέχον zamlouvá se autorovi nejlépe výklad Theodorův a Theofylaktův, že ona zdržující moc je úradek Boží, aby evangelium bylo všem národům hlásáno.

Ku konci předmluvy podotýká p. spis., že hodlá podobným způsobem vydat výklad i ostatních listů sv. Pavla. V zájmu české theologické literatury i praxe jest si přáti, aby tento úmysl byl brzy proveden. Splácel by se tím i dluh, jejž má Morava k přednímu biblistovi svému, Sušilovi. *H.*

Dr. F. Zach, Das religiöse Sehnen und Suchen unserer Zeit. Schöningh. Paderborn. 1913. 92 str. 1 K 20 h.

Doba, v níž se o náboženských představách mluvilo jako o překonaném stanovisku, patří minulosti. Je zvláštní, že právě nejšlechetnější duchové po trpkém zklamání přicházejí k tomuto poznání. Voltairská zloba a nenávist působí dnes jen u lidí beze všeho hlubšího vzdělání. Comte prorokoval, že bude na zemi ráj, až lidstvo nebude pohlížet vzhůru a vzdá se vší naděje v pomoc nebeskou. Co se však stalo? Místo slibované harmonie dostavila se disharmonie, místo pravdy podávají se nám subjektivní náhledy, místo kýžené jednoty vidíme hotovou anarchii. „K čemu mám naši společnost přirovnat?“ táže se Sohm, univ. prof. práv. „Přirovnávám ji k zemskému tělesu, na němž bydlíme. Tenký povrch nad ohromným, žhavým, vulkanickým, revolučním jádrem. Zevně vše v pořádku, mír, květy . . . avšak okamžik, a živelní titanské síly podsvětí změní veškeru krásu v rumiště a popel.“ Přepjatým doporučováním a vychvalováním individualismu živila moderní kultura bestii v člověku. Ve vyšších vrstvách lze pozorovati blaseovanou resignaci, v nižších trpké zoufalství. „Pokus upravit život bez náboženství skončil bídným fiaskem.“ (17 str.) „Víra v samospasitelnou kulturu a neobmezený pokrok jest otřesena. Člověk je si znovu vědom své slabosti a touží po živém prameni síly“ dí Rogge. „Nevěra se přežila . . , a znovu táží se lidé, zda není nic vyššího než tento chudičký svět, nevědí však dosud, kde ho hledat mají“, praví Naumann (str. 27). Žádná země tak vášnivě křesťanství nepotírala jako Francie, ale žádná také tolik škod neutrpěla. U novějších spisovatelů francouzských, kteří kořen zla poznali, pozorujeme obrat k lepšímu; o náboženských ideálech píší zcela jinak než jejich předchůdcové v letech osmdesátých minulého století. Tak na př. nazývá Henry Bérenger křesťanství „principem, kterým moderní svět bude zachráněn.“ Vynikající básníci posledních desítiletí prodělali cestu od nevěry k víře křesťanské. Bourget, Coppée, Huysmans, Verlaine, Retté, Charles Guérin a jiní. Vše tomu nasvědčuje, praví spis. trochu optimisticky, že „den Damašku jest francouzské společnosti blízkým“ (45 str.). Nejen ve Francii, nýbrž

i v jiných zemích nacházíme totéž přesvědčení. Busse píše, že „křesťanství je zase na denním pořádku. ...Není pochyby, odkud vítr věje. Der Geist unserer neuesten Dichtung ist dem Geiste verwandt, in dem die Menschheit Weihnacht feiert“ (53 str.) Nedá se sice upřít, že moderní svět si namnoze přeje takového Krista, který nedává žádného přikázání, který vše odpouští, který jest vtělenou láskou a milosrdenstvím, avšak takový Kristus by lidstvu neprospěl. Přenecháme-li zakladatele křesťanství subjektivním náladám jednotlivců, pak se k pravému Kristu lidstvo nikdy nedostane.

Pravdu má autor, když píše: „Horečka kritisovat a reformovat jest moderní influencí duchů, jíž veškeré dnešní náboženské hnutí trpí“ (str. 64.). Eucken je přesvědčen, že problem náboženství bude lidstvo v 20. století více zajímati a že teprv po těžkých katastrofách se ukáže, že křesťanství mělo nejen velikou minulost, ale že má i velikou budoucnost.

Dr. J. Vrchovecký.

* * *

A. Vachata, Castiglione. Historická hra o čtyřech jednáních. „Bibliotéka Julia Zeyera“, sv. 7. Stran 77. Praha 1913. Vydává „Zeyerův fond“.

Mladý autor této hry, vyznamenané cenou ze „Zeyerova fondu“, je státním úředníkem ve Vídni, kde má dosti příležitosti, aby seznal život a etiketu dvorních i aristokratických kruhů, jakož i jejich stylisaci v dramatech, hraných na vídenských jevištích. Má nejen dar postřehu, ale i píli, která jeho svěžímu talentu časem umožní vytvořiti bezvadný divadelní kus. V rozvržení děje i v úpravě scén projevuje autor skutečné nadání, a neví-li si časem rady s osobami, dovede za to rozpřádati hovory, které jiskřivostí upomínají místy na konversační hry Wildeovy. Hru o Hraběnce Castiglione, italské pletichářce při dvoře císaře Napoleona III, napsal Vachata veršem, který jest odlikou zeyerovského blankversu. Obratnost, s jakou tohoto epického verše užívá, a poměrná rytmická bezvadnost poskytují dosti naděje, že mladý autor dopracuje se časem k svému osobitému verši, a co více, že napíše i drama dobrou českou prósou. Častějšímu provedení této pěkné prvotiny na menších jevištích bude asi vaditi poměrná nákladnost scenické úpravy.

V. B.

Rozhled

Náboženský.

Zápas o náboženský názor světový přiostřuje se tím více, čím určitější jsou nároky tohoto, nezůstávati v oblasti neplodného přesvědčení, nebo vlastně pouhého cítění, nýbrž osvědčovati se v celém životě člověka, jak jest bytostí soukromou i společenskou, tedy pronikati veškeru bytost i činnost jeho v soukromí i na veřejnosti, a zde nejen v theoretickém nátěru, nýbrž i v celé praxi, ve všech tak rozvětvených zájmech kulturních i hospodářských. Zápas ten stává se tím těžším, že na jedné straně převaluje se tíha jeho v zemích obojího vyznání pořád více — k potěše i výstraze budiž to vytčeno — na bedra katolíků samotných. Protestantismus až na skrovné poměrně výjimky buďto netečně přihlíží nebo hledá své úspěchy v tom, aby podrýval činnost katolickou, zapomínaje, že vlastně jen podřezává haluz, na které sám sedí. Nedávno jim vytkl sám vydavatel (prot.) časspisu Siona (Herold), že starou dědičnou chybou protestantismu jest výměr „protestantisch = antikatolisch", kterážto přehorlivost evangelické církvi prý již mnoho uškodila, a že mnoho jest pouze býlím, co jakožto „echt protestantisch" se chová a pěstuje. Pravoslaví pak, zaujaté týmže předsudkem své povýšenosti, ani staletými dějinami nebylo dosud přesvědčeno, jak bezplodná, tedy dle přirozeného chodu věci škodlivá byla a jest jeho jsoucnost a působnost: ztrnulost a marasmus jeho přenáší se z náboženské oblasti na celý duševný život vyznavačů jeho, na Rusi i na Balkaně. Ruští „národníci" velebí sice ducha lidu svého, ale ten jednak zachoval se přes, ba proti pravoslaví, jednak není žádoucí bez výhrady, pokud je sice houževnatý víc passivně. Není ani tu přirozeného rozvoje a pokroku, tak že silnější nárazy působí bořivě. A toto pravoslaví hledá styky se všelijakými sektami, jenom ne s katolictvím, jemuž jest přece pořád ještě nejbližší, podporuje sebe nesmyslnější sekty, jsou-li namířeny proti katolictví, a vidouc, že všechno takové násilí jest marné proti síle duchovní, zakazuje, jak nedávno se stalo, i řeckokatolický, uniatský obřad, jelikož prý by podobnost jeho s pravoslavným prosté lidi sváděla k záměnám; nechce se totiž přiznati, že v samém středu jeho, v Petrohradě, právě elita obyvatelstva, která zajisté znala a zná rozdíl bohoslužby, obcuje bohoslužbě katolické, a proto proti ní brojí, právě jako protestantismus, o jehož bohoslužbě sám Riehl napsal: „Unser evangelischer Kultus ist schlicht, nüchtern, praktisch, aber auch ungemütlich und poesielos." Není sice obřad nic podstatného, měnil se a bude se měniti, a i svatí mužové, jako František Ass. nalékali na větší prostotu bohoslužby naší, jež tu a tam byla by sku-

tečně žádoucí, ale s druhé strany zase vážní protestanté naléhali a naléhají na to, aby jejich bohoslužba nevylučovala všech pomůcek, jež bohoslužbu krášlí a zdojemňují. V pravoslaví živel tento se pěstuje jednostranně, a proto bohoslužba pozbývá vniterných styků s lidem.

Odporem se věci, opět po zákonu přírodním, ženou do krajností; tak bývalo a jest vždycky a všude. I nám toho třeba býti pamětlivu při pokušení, dělati všecko právě naopak než druzí. Výstřednosti pak nejen že se vzdalují od středu, nýbrž snadno také od své vlastní podstaty, která ve středu jest jaksi ztělesněna. Rozvážnější živlové vždycky prohlédají více k tomu, co pojí a sjednocuje, a proto s hrůzou pozorují, že slepý boj proti katolictví podrývá základy křesťanství vůbec. Není sice nic nového, že křesťané v boji proti křesťanům raději dílo druhé strany dokořán zničili, když se nestalo po jejich; právě letos na př. připadá 300letá smutná památka, jak Holland'ané poštvali Japonce proti katolickým missiím, vydávajíce je za náhončí Španělska, a křesťanství v Japonsku téměř vyhubeno. Příkladů takových jest v missijních zemích dosť a dosť, u nás pak jich též není nedostatek.

Přítomnost silněji dojímá než minulost, a proto jest nám v těch přívalech kolikrát jako tam těm učeníkům Páně na zmítané loďce: „hyneme!“ Dějepis však „starých zlatých časů“ bez výhrady neuznává — škoda jen, že právě naše dějiny jsou — ne ve schematech ale — v podrobnostech tak málo známy: zvěděli bychom z nich, že bývalo v něčem sice lépe, ale v něčem také hůře, mnohem hůře než je dnes. Není tedy příčiny k zoufalství, ale ovšem ku bdělosti, a proto k práci, obranné práci.

Nejsou novými ani různosti v táboře našem, a bylo by divné, kdyby jich nebylo, kdyžtě o mnohých nerozhodnutých otázkách jsou možny různé názory, jichžto věcným přetřásáním se pravdě jen poslouží, kdežto naprostá uniformita, ideál to povah kaprálských, by mohla znamenati také jen ztrnulost a nedostatek zájmu, nikoliv jednotu. Poslední dobou vyskytlo se však na veřejnosti více zpráv o rozporech, které znamenají spíše různice než různosti Jako často, tak i tentokrát bouřliváčci přicházejí z Francie. Sotva v Němcích trochu ztišen spor o sdružení křesťanská či katolická, dávají o sobě věděti francouzští integralisté, typ to horlivců přehorlivých, jenž není právě zvláštností francouzskou, nýbrž je rozlezlý všude, typ to, jenž i dle umírněných jesuitských „Études“ domnívá se míti monopol pravověří a chce býti papežštější než papež; zdali je to opravdové přesvědčení, aneb jen justament promíšený pokrytectvím, nesnadno říci — snad oboje, tam jedno, tam druhé. Nebudu ostatně čtenářů svých unavovati věcí, o které jsme již často psali. Od nešťastné jednostranně frankofilské politiky vleče se spor mezi francouzskými katolíky bez přestávky, jen že někdy pro veřejnost utuchá, někdy ostřeji propukává. Nyní jest ve stadiu odporu proti t. zv. episkopalismu. Z Říma totiž dány pokyny, aby se katolíci seřadili kolem svých biskupův, aby spolupůsobili v organisacích diecesních, a nechali všelijakých soukromých, zvláště

novinářských extratour. A proti tomuto „episkopalismu“ bouří strana postižená, integralisté, prý jménem čistoty víry.

Cosi podobného odehrává se u rakouských Němců. 19. ledna t. r. vydalo po kněžstvu vídenské diecése několik spolkův osvědčení Vídenskému arcibiskupovi, že nesouhlasí s útoky „Oesterreichs katholisches Sonntagsblatt“ a s „Bund der deutschen katholischen Jugend Oesterreichs“ (orgány „Die Saat“ a „Die Volksbewegung“), kterými se zvláště křesťanskosocialní ruch co do pravověrnosti podezírá, nevyjímajíc ani biskupův a kněží v něm činných; jsou to dozvuky taktického boje mezi stranou katolickou a křesťanskosociální v Tyrolích, který tam kompromisem šťastně skončen, ale nyní v jiné podobě do střediska přenesen. I u nás, jak známo, stavěna v novinách strana katolickonárodní s rolnickou proti křesťanskosocialní, ač ovšem o věcech víry tu nemluveno. Ony zmíněné spolky — Katolická Unie s kníž. Zd. Lobkovicem v čele — zdůrazňují v listě svém oddanost k papeži a k biskupům, odmítajíce každou „vedlejší vládu“ jmenovaných listův a lidí za nimi stojících. (K činnosti strany křesťanskosocialní bylo by v této příčině možno leccos podotknouti, ale budiž prozatím odloženo; že proti zednářskému pokrokářstvu jest silnou hradbou, o tom není pochyby, a jest si jen přáti, aby tomuto ještě silnějšímu nepříteli neukazovala tolik — slabin!) Zajímavo jest, že zde spolek mládeže vyskytuje se na straně útočné, kdežto ve Francii „Association cath. de la jeunesse fr.“, mající přes 100 000 údů, jest vedle „Ligue patriotique de Fr.“ a „Action populaire“ hlavní oporou a nadějí organisace diecesní.

Ve sněmovně francouzské zvolen, ovšem jen demonstračně, místopředsedou suspendovaný abbé Lemire, který bez dovolení biskupova byl na poslance kandidoval a v jehož listě též proti biskupskému vedení útočeno. Jako socialní pracovník dobyl si L. nemalé obliby; úřadu místopředsednického se vzdal, nenalézaje asi v komedii té sám nic důstojného.

Mimochodem budiž tu varováno od šíření zpráv o úplném úpadku života náboženského ve Francii, tak jako zpráv příliš optimistických a povrchních, na př u poutníků. Nedávno na př. pustil v „Revue“ p. Brival-Bayard do světa číslice o „pratiquants“ katolících, kteří totiž chodí do kostela a ke svátostem Číslice ovšem mluví, ale mají býti správné, ne tak zmenšené jako Brivalovy, který chtěl jimi vlastně jen odůvodniti rozluku Církve od státu, a proto kreslil hodně do tmava. Pro Notre Dame du Rosaire udává celkem 600 návštevníkův, ač jen tamní spolek mládeže má tolik údů; St. Charles má prý návšt. jen 1207, ačkoli kolem 1000 bývá na jediné mši svaté (o 11. hod.) Mnoho tu zanedbáno, bouře přišla na nepřipravené, ale půda je zdravá i úrodná; probuzené sebevědomí jeví všude dobré účinky, ačkoli mnoho třeba doháněti.

S příliš nepříznivými zprávami nesnadno také porovnati skutek, že bohoslovná věda francouzká v posledních letech rozkvetla, jako nikdy před tím, a to všemi směry, v theologii historické i speku-

lativní, zvláště v oné, která tam vždy měla dobré pěstitele. Přílišná fantastičnost a frásovitost ustupuje věcné přesnosti, zdobíc ji pouze jako elegance výrazu a slohu, a vydána díla, jichž i pokročilé Německo jim závidí.

O † kard. Rampollovi (srv. min. č.), o poměru jeho k Francii a trojspolku, o němž podle stanoviska a stran různě se píše a ještě mnoho asi psáti bude, slušno uvésti také slova dobrého jeho známého, říšského bavorského rady sv. p. Cramer-Kletta, který i jako protestant (konvertoval teprve předloni) byl upřímným přítelem i podpůrcem katolictví, zvláště benediktinského řádu. Píše (v katol. „Augsburger Postzeitung“ 1913 č. 587), že Rampollovi záleželo mnoho na tom, aby ve Francii nastala trvalá vláda živlu konservativního, a proto raděno z Říma, by republika byla vůbec uznána a strany royalní, bonapartská a mírně republikánská se spojily; royalisté republiky neuznali, a tím radikalismus nabyl převahy. Chybou bylo, že prozíraví kard. Richard v Paříži a Langénieux v Remeši k popudům římským chovali se velice zdrželivě a málokdy se v Římě ukázali, aby varovali, kdežto optimistický arcib. a později kardinál Mathieu v Bordeaux neustával v Římě líčiti církevní poměry francouzské ve světle nejrůžovějším; neinformovanost římská byla tedy i tentokrát zaviněna známou francouzskou schlubností, která vzdálenému pozorovateli činí i dnes téměř nemožným ve francouzských poměrech se vyznati. Rampolla od monarchistů nenáviděn a snahy jeho mařeny. Cramer-Klett podotýká, že 1895 o kterési slavnosti u sv. Petra konané kard. Rampollou sám zaslechl v zástupu tázati se francouzsky, který že to kardinál slouží, a když odpověděno, že R., řekl pán své manželce: Allons nous en, je ne veux pas voir ce francmaçon! To platilo velezbožnému Rampollovi, jehož bohoslužba obcujícím byla ku povznesení, mnohým ovšem také pro délku svou k nudě (sloužíval prý přes 1½ hodiny, konaje mezi mší sv. rozjímání, dle slov Cr.-Kl. po zvláštním dovolení papežově; dle rubrik to ovšem nebylo).

S novými poměry vlašskými nemohl se arciť, jako asi žádný starší vlašský kardinál, smířiti, k Německu neměl té příchylnosti jako kard. Galimberti, ale nejméně přátelský byl jeho poměr k Vídni, a Cramer-Klett praví také, proč. Bylo to (vedle obecné nechuti vlašské k Rakušanům, můžeme předeslati my) opětovné neblahé zasahování rakouské diplomacie do papežské politiky a do konklave, již za Řehoře XIII (státní sekr. Bernetti), za josefinismu, pak za konklave benátského atd. Ano ani úředních forem vůči Vatikánu často nešetřeno z rakouského Palazzo di Venezia! Diplomaté rakouští místo co by své a své říše katolictví ukazovali co největší šetrnosti, naopak nezachovávali vždy ani obvyklé zdvořilosti. (Též o hr. Aerenthalovi se praví, že k vídenskému nunciovi nezachoval se vždy právě kavalírsky.)

Cramer-Klett, jehož údaje, jak jej známe, jsou nad všelikou pochybnost povzneseny, jinak jest pro osobnost R. pln chvály a jest jistě blíže pravdě než ti, kteří z jakýchkoli příčin jej snižují. Celkem však

již převládá úsudek, že přece dobře bylo politickou neboli diplomatickou éru v Římě vystřídati opravami vniternými.

*

V Marmarošské Sihoti koná se pověstné přelíčení proti 94 Rusínům, že prý se dopustili vlastizrady, chtěli zašantročit severovýchodní kraje uherské Rusku a mezi řecko-katolickým lidem šířili náboženské knížky pravoslavné s modlitbou za cara, chtějíce je přivésti k pravoslaví. V soudní síni odehrávají se srdcervoucí výjevy. Obžalovaného Rusína ptá se předseda soudu: „Jak dlouho jste ve vězení?" A chudák odpovídá: „Nevím — asi sto let". Ubožák byl pomaten na rozumu. Tutéž odpověď na otázku dává brzy druhý, třetí . . . Tlumočník podává často výpovědi obžalovaných soudu zkomoleně, překroucené, pravý opak toho, co obžalovaný řekl, a předseda ještě se posmívá ubohému lidu rusínskému, že „je všeobecně známo, že u nás (v Uhrách Rusínům se dobře vede." Tolik židovských pijavic nechová v Uhrách žádný národ na těle svém, jako Rusíni. Většina obžalovaných se přiznává, že se chtěli státi pravoslavnými, že se modlili z ruských modlitebních knížek, ale modlitby za ruského cara prý neříkali. O politické stránce hnutí dle všeho neměli tušení, leda snad někteří svůdcové. Podivný to soud, který soudí v řeči maďarské, jíž ani obžalovaní, ani na 200 svědků nerozumí, kde soudce nezná řeči, v níž k němu mluví obžalovaní i svědkové.

„Kolokol", blízký ruské hierarchii, rovněž popírá, že by tento ruch mezi Rusíny byl směru politického; obžalovaní prý stali se obětí panslavských snů hr. Bobrinského, kterých nelze sloučiti s realní politikou a s požadavky mezinárodních ohledů. Přes to však v Petrohradě zřídili si výbor, jenž má sbírati příspěvky pro čtyry miliony Malorusů na Červené Rusi žijících a již pravoslavných nebo k pravoslaví tíhnoucích. V tomto výboře pro haličskou propagandu jsou posl. Markov a Kurylovič, kijevský metropolita Flavian, finský arcibiskup Sergius, D. Vergun, hr. Bobrinskij, M. Suvorin, A. Bašmakov a j. Spolek sestává ze stoupenců všech politických stran; věc oněch zahraničních bratří není prý všeslovanská, nýbrž výlučně ruská, a Rusové mají prý k nim mravní povinnosti, kterým prý se nesmějí vymykati, nechtí-li se vzdáti velmocenského postavení. Takovými a podobnými nabubřelostmi hájí svůj program, na nějž rakouské úřady ovšem nemohou pohlížeti než jako na útok proti státu. Záminky ruské ovšem nejsou bez podstaty, neboť co rakouské vlády v Cis i Trans na Rusínech páchaly, jest přímo hanebné. Ale jinak by Rusové měli se poohlédnouti hezky po svých bratřích doma a napřed o ty se starati!

Je to podobné jako s protestantismem. V Německu se po tisících odpadá od protestantismu k beznáboženství, a pořád tam mají pastorův i peněz dost, aby nám sem nosili „čisté křesťanství". Je nám křesťanům až hrozno uvažovati, jaký rozvrat v protestantismu vládne, jak místo něho pohanství šmahem nastupuje, a ti lidé docela cynicky

se nám sem vtírají za apoštoly. Rozumí se samo sebou, že v zájmu čistého evangelia, jako kdysi švédské hordy blahé paměti.

*

Uherskému ministru spravedlnosti Baloghovi, jenž proti opposici měl tuhou práci s předlohami tiskového zákona a j., připomínal zednář Benedek ve sněmovně, že nemají se bořiti „díla, která moudrost vymyslila, síla vytvořila a krása vyzdobila“ (známé to heslo zednářské), a zednář Lehel Hedervary na ministra pokřikoval: „Pamatujte na svůj slib,“ za souhlasu 30 přítomných zednářů. Balogh totiž i jeho státní tajemník Vadasz jsou také zednáři, tentokrát vládní...

*

Vloni již po třetí konal se v Lovani prázdninový týdenní kurs pro náboženskou ethnologii (Sémaine d'ethnologie religieuse). Název „náboženská ethnologie“ nevystihuje zcela účelu a podstaty těchto kursů, jejichž cílem jest uvésti posluchače do studia mimokřesťanských náboženství. V život uvedl tyto kursy vydavatel revue Anthropos P. Vilém Schmidt S. V. D. Jako místo zvolena byla Lovaň v pohostinné Belgii. Kardinál Mercier myšlenku onu s radostí uvítal, universita s ochotou propůjčila své místnosti. První kurs konal se r. 1911 od 1. do 3. září za předsednictví Msgre Le Roy, známého misijního spisovatele a generálního představeného Otců sv. Ducha. Účastníků bylo 40. Druhý kurs v roku 1912 od 27. srpna do 4. září měl již účastníků 130, v roku 1913 bylo posluchačů 135. V přednáškách dle programů z let 1912 a 1913 byl ve všeobecné části podán úvod do studia náboženství, v části zvláštní pojednávalo se buď o jednotlivých náboženských zjevech (1912 totemismus, 1913 astralní mythologie) a o jednotlivých náboženských formách (1912 náboženství v Annamu a v Africe, 1913 Islam). Účastnili se oněch kursů zvláště učenci zabývající se srovnávajícím studiem náboženství, jednak praktičtí misionáři. Pro obojí ony kursy byly s velkým prospěchem Úspěch jejich jest nejen ctí pro katolickou vědu, ale i důkazem čilé vědecké práce katolických misionářů.

*

O jednotném duchovním zpěvníku, o němž i v Němcích už mnoho jednáno, vyslovuje se Gustav Erlemann v Trevíru v ten smysl, že požadavek jediného zpěvníku (jejž on sám dříve zastával) třeba opustiti a spokojiti se zpěvníkem, v němž by asi 100 stejných písní — stejných slovy i nápěvy — bylo společných, vedle toho pak dle diecesí umístěny byly osvědčené písně jednotlivým diecesím zvláštní a obvyklé. Pravidlo to zdá se zcela rozumným i proveditelným.

U nás, v oblasti mnohem užší jak co do rozlohy tak co do zásoby, bylo by tím snadnější docíliti jednoty, a to ještě větší než tam vytčena Různost u nás pochází hlavně z písní nových a pak ze slovních oprav, jež u starších a společných písní byly nezbytné, mají-li býti bohoslužeb důstojné. O obojích mohou arciť úsudky se rozcházeti, ale neposlouží se věci, když theoretický nesouhlas přechází také ve skutek,

tak že nové opravné snahy vedou jen k většímu tříštění. Jak ostudné toto jest, možno nejlépe pozorovati na poutních místech, kde se schází poutníci z různých krajin; jaká to pak matenice při společných bohoslužbách! Na Moravě, věrné snahám Sušilovým, pracováno o nápravě mnohem úsilovněji nežli v Čechách, kde sice vydáno základní dílo, kancionál Svatojanský, ale málo zužitkováno; škoda jedině, že nedocíleno aspoň tu na Moravě shody mezi kancionálem olomouckým a brněnským, jež jinak oba značí veliký pokrok v tomto předůležitém odvětví bohoslužebného umění, po stránce jak slovesné tak hudební. Dle novějších zpráv konají se nyní také v Čechách přípravy k vydání nového zpěvníku. Věc jistě bude zlepšena, jednota sotva.

*

O příspěvcích obcí na kostely správní soud rozhodl nestejně, jak i v jiných věcech. 11. prosince 1899 právo to obcím odepřel, 6. listopadu 1906 a 16. února 1911 jim je za jistých podmínek přiznal. Tato dvě rozhodnutí odpovídají zákonu, neboť zákon mezikonfessijní z r. 1868, na který se onen záporný nález odvolával, nevztahuje se, jsa vzat z protestantského zákona 1861, leč na příslušníky jiných vyznání, a t. zv. „farní obce“, jež zákonem 7. května 1874 zamýšleny, ve skutečnosti zřízeny nebyly, tak že samospráva politických obcí ani jím nijak v tomto směru omezena nebyla. Jak dalece právo to zavazuje či nezavazuje poplatníky jiných vyznání, není ovšem dosud přesně vytčeno, ale zásadní právo obecní samosprávy tím omezeno býti nemůže.

*

O různočteních evangelického textu snaží se mnichovský prof. Vogels (Bibl. Ztschr. 1913, 4) dokázati, že pocházejí nejvíce z Tatianova Diatessaron (ok. 170 po Kr.), ana zvláště Vetus Latina a Vetus Syra jeho vliv ukazují; souhlasně i v. Soden praví, že ona Tatianova harmonie Evangelií jest „hlavním pramenem skoro všech pozoruhodnějších odchylek“. Názor ten naráží u jiných badatelů, na př. Lagrange, na odpor. Zjištěno však jest už, že palimpsest Sinaisyrus před několika lety Mrs Lewisovou objevený co do stáří i co do významu kritického nad míru byl přeceněn.

*

Mezi německými biblisty přetřásá se otázka, jakou měrou může či má professor biblického studia s posluchači probrati písmo svaté za účely praktickými na kazatelně, ve škole atd. Professoři odpovídají, že oni tomuto jinak samozřejmému požadavku, by čekatelé duchovní správy v Písmě co nejvíce se vyznali, vyhověti nemohou, jelikož skrovný čas jim vyměřený nestačí hrubě ani na vědeckou průpravu a nejnutnější poznatky z vědecké biblistiky, seminář biblický pak teprv nemůže a nemá se zabývati kursorickou četbou a výkladem. Vědecky je to stanovisko docela správné; právě katolická biblistika má po vědecké stránce velmi mnoho doháněti. Na druhé straně arciť poukazuje se k tomu, že podstatná částka přípravy na duchovní správu, znalost celého Písma, se provádí velmi kuse, když vědecká cvičení

mohou probrati jen malou poměrně část Bible. V duchovní správě pak již kněz nemá ani času a pro nedostatek vhodných pomůcek ani příležitosti mezery tyto doplniti; což pak platno naříkati na zjalovnění kazatelství a katechese, která bez biblické soli nemůže býti chutnou ani živnou! A tato strana má také pravdu, bohužel až příliš. Kdyby pak debattanti vzali v úvahu ještě poměry rakouské, dopadly by stížnosti mnohem hůře, a to z obojí stránky, vědecké i praktické: pro tuto není času ani pomůcek, pro onu taktéž ne (semináře, docenti atd.), v našich krajích pak této na závadu jest ještě dvojjazyčnost, po př. latina, jejíchž textů duchovní správce, i kdyby je všecky uměl nazpamět, může použíti pouze nepřímo.

Chystaná úprava breviáře i zde má z části pomoci, prohlédajíc více než dosud k úryvkům biblickým. Ale pronikavé a potřebné znalosti Písma ovšem podati nemůže, spíše ji — dokud nebude podán text srozumitelnější — předpokládajíc.

*

Záhada o původním významu symbolu Kristova Ichthys (ryba) pro nedostatečné prozkoumání starých památek (z křesťanských nejstarší jest pomník, po př. řecký nadpis Aberkiův) pořád ještě zůstává nevysvětlenou. Münsterský badatel Dölger myslí, že původní jest ichthys jakožto znak Krista eucharistického, a pak teprve že vznikla známá zkratka ze začátečních písmen jména jeho (J. Ch. theu hyios soter). Celé pohanské středozemí znalo rybu jakožto symbol života, jakožto životodárnou stravu; naproti tomu křesťané postavili svůj životodárný pokrm a původ, Ichthys-Krista, eucharistického a ve vodě křestní oživujícího.

*

Ostatky sv. kříže v oltáři nalézáme poprvé zaznamenány v soupise ostatků r. 1890 objeveného kostela u Setifu v Alžírsku z r. 395, tedy nedlouho po stavbě kostela na Golgotě.

*

N. Dankov v časopise Řeč pozastavuje se nad truchlivým zjevem v ruské současné společnosti, jež se dala okouzliti filosofií Indů, „nákazou“, k níž západ dávno filosoficky pohlíží, nevěře slepě, jako je to na Rusi, v budhismus a theosofii, jejíž „principy uvádějí se na nekouření a požívání suchých jídel“. A takovou filosofii pěstují na Rusi zvláště nudící se „slečinky a paničky“. Je to v modě.

V Evropě zájem o indickou mysl značně již pobledl, až Nobelova 150tisícová odměna zásluh udělená bengálskému populárnímu a všestrannému prý básníku o věcech světských i duchovních, Rabindranath Tagore-ovi, zas k ní pozornost obrátila. Švéd Per Hallström něco přeložil do angličiny, Holanďan Frederik van Eeden do holandštiny. K naději některých enthusiastů, že tvorba Tagoreova znamená úvod k renaissanci Evropy na základě staroindické moudrosti, podotýká Hallström jaksi pochybovačně: ať je tomu jakkoliv, ale Eeden vidí v básních těch zrovna nové zjevení, zjevení sou-

ladu mezi slovy a skutky, vyznáním a náboženstvím, naproti západnicko-křesťanské disharmonii. Jakoby tuto některý opravdový křesťan kázal, jako prý Tagore káže pravdivost! Co se z tohoto na doklad uvádí, jest jen matný odlesk přirozené moudrosti mluvící daleko dokonaleji ve svatých knihách našich; ale je to exotické, proto zajímavější — pro blaseované děti, a na chvilku.

*

Náboženský přednosta rakouských mohammedánů, jmenovaný císařem, dostal od šejka ul islam pravomoc vykonávati svůj úřad a jmenován od kalifa mullahem Mekky a Mediny. Je tedy po šejkovi a mullahovi cařihradském třetím hodostářem islamu.

*

Verdi namnoze pokládán za liberála, zvláště pro svůj pokus o dějiny papežů, jehož později sám litoval. Ve ville své však zřídil si pěknou kapli, kde každou neděli a svátek sloužena pro něj, pro domácí a hosty mše svatá, při níž Verdi ze svého missálu s knězem se modlil. Založil nemocnici s kaplí s ustanovením, by vždycky řeholnice tu byly ošetřovatelkami.

Vědecký a umělecký.

Národní divadlo v Praze dokázalo, že patří mezi ony scény, které mají k disposici nezbytně potřebné umělecké i technické prostředky, aby mohly důstojně vypraviti Wagnerova Parsifala. Správa českého divadla věru nemeškala: sotva že 31. prosince 1913 po třicetiletém svém trvání pozbyl platnosti zákon o výhradním provozovacím právu slavnostního divadla v Bayreuthě, čeští lidé mohli již druhého dne poslouchati v zlaté kapličce nad Vltavou okouzlující proudy hudby parsifalské. Samotný fakt, že vídenská dvorní opera mohla předvésti „Parsifala" teprve za 14 dní po Praze, naplnil nás uspokojením. Naše starší generace, zajížděvši do Bayreuthu na slavnostní dny, sotva ve snách mohly se nadíti, že jejich potomci tak brzo budou sledovati symbolickou pout Parsifalovu ve své staré, hudebním uměním tak hojně posvěcené Praze, že vše, představitelé namáhavých rolí, hudebníci orchestru, kapelník, režisér, malíři dekorací . . . budou rodní synové českého národa, jichž soutěž s domýšlivými kolegy německých operních scén bude vítězná. Netřeba pochybovati, že Národní divadlo mohlo připraviti grandiosní dílo jen s napjetím všech svých sil, ale jest jisto, že hlediště, stále přeplněné dychtivým posluchačstvem, neslyšelo již dávno hudebně tak dokonalé reprodukce cizího díla. Přejte si tu i onde v pojetí nebo v detailu větší dokonalosti — ale když si na cestě z divadla zrekapitulujete vše, co jste viděli a slyšeli, uznáte, že nejen orchestr, ale i zpěváci byli dobří, a že režie vykonala obtížné dílo uspokojivě. Dobrý čin, který do naší zbahnělé doby vlétl jako bílá, žhoucí jiskra!

„Parsifal", kterého sám Wagner nazval hrou posvátnou a slavnostní, jest velmi složitý problem nejen umělecky, ale i v ohledu náboženském. Děj sám jest koncepcí básnickou, čerpající převážně ze zdrojů poesie křesťanského středověku, a právě my, katolíci, jsme často v trapných rozpacích, jaké že stanovisko máme zaujmouti k vrcholné, i nás tak uchvacující, tak mocně strhující scéně, jakou je zjevení Svatého Grálu o Velkém pátku . . .?

V pohoří severního Španělska, na onom úbočí, které k severu hledí do krajů křesťanských, zdvihá se na skále, uprostřed hlubokých a neschůdných lesů hrad strážců Svatého Grálu. Grál jest kalich, jehož použil Kristus při poslední večeři a do něhož pak Josef z Arimathie, stoje pod Křížem, zachytil krev Ukřižovaného. Po dlouhých staletích temna snesli jej zase andělé s nebe a svěřili ochranu dokonalému rytíři Titurelovi. Ten vystavěl k jeho bezpečí hrad na „hoře spásy", na Monsalvači, a založil v něm rytířské bratrstvo z mužů dokonale čistých a zbožných, jimž Grál poskytoval zázračného pokrmu a nápoje v podobě chleba a vína. Tak stal se Grál symbolem nejvyšší čistoty a zázračným zdrojem, jehož moc obnovována byla každoročně

o Velký pátek holubicí, přilétající s nebe a kladoucí naň hostii. Zároveň s Grálem přinesli andělé Titurelovi i svaté kopí, kterým Longin probodl bok Ukřižovaného. Kopí stalo se rytířům symbolem statečnosti a odvahy v bojích za víru a grálský král, jakýsi velmistr řádu, nosil je do boje. Prvním králem byl Titurel, který sestárnuv předal vznešený úřad svému synu Amfortovi. Počátek hry zastihuje Titurela již nad hrobem a Amforta v úřadě grálského krále.

Avšak na jižním svahu téhož pohoří grálského, který jest obrácen k pohanským krajům maurského Španělska, vystavěl si čaroděj Klingsor kouzelný zámek s nádhernými zahradami. Zde je sídlo pohanského zla a pekelných hříchů a tedy i protiváha ku hradu grálskému a jeho hustým lesům, sídlu křesťanského dobra a čistoty. Proti kalichu staví Klingsor kouzelné zrcadlo, jímž pozoruje hříšný běh lidského života. Proti rytířstvu má kolem sebe zástup necudných panen s pohanskou valkyrou Kundry v čele.

Přirozeno, že mezi oběma ohnisky protivných duchovních světů vede se urputný boj. Klingsor chce se zmocniti Svatého Grálu, aby zničil jeho dobrodějnou moc. A jeho ďábelské dílo se daří. Mnoho rytířů grálských zbloudilo na svých výpravách do zahrad Klingsorových a tam podlehli svůdnictví panen. Ztrativše čistotu, nenašli již cesty ku hradu grálskému, k němuž hříšník neměl vůbec přístupu, a zůstali pak ve službách čarodějových. Ale nedosti na tom. Když mladý, rekovný Amfortas ujal se vlády, chtěl zničiti hnízdo zla a vypravil se do boje se svatým kopím v ruce. Klingsor poslal mu však vstříc hrůzně krásnou Kundry, které král neodolal a podlehl smyslnému záchvatu. V nastalém zápase vypadlo hříšnému slabochu svaté kopí z ruky, a Klingsor, který se ho zmocnil, zasadil mu jím těžkou ránu do levého boku. Ztráta svatého kopí a zranění Amfortovo mají pro rytířstvo grálské neblahé následky. Rána Amfortova jest bolestná a nezhojitelná. Král chřadne utrpením a hroznými výčitkami svědomí. Léky neposkytují mu úlevy. Marně hledá pomoci u Svatého Grálu, který krmí a napájí, tedy smrt odvracuje a jeho utrpení neustále obnovuje. Amfortas touže po tělesné smrti, zoufale se brání vykonávati svůj úřad a pozdvihovati Svatý Grál. A tak rytířstvo, zbaveno jsouc zázračného pokrmu, stárne, chabne a malátní.

S pozvolným úpadkem bratrstva grálského vzrůstají naděje Klingsorovy v brzké vítězství. Jen jedna překážka staví se mu ještě do cesty. Amfortas ve svém utrpení upřímně se kál a proto byla mu jednou dána Svatým Grálem naděje, že bude zachráněn mužem čistým, naivním bloudem, který soucitem se stane vědoucím. Takové vlastnosti a předurčení má Parsifal. Vychován jsa matkou v pustině, jest čistý a naivní bloudek, nerozumějící ničemu ze svodů tohoto světa. Bloudě bezcílně světem, zaveden jest i do hradu grálského, kde vidí utrpení Amfortovo i zázračné hodování rytířstva, ale nerozumí podstatě těchto zjevů, jsa zcela nevědomý. Bloudí světem dále, až zapadne do zahrad Klingsorových. Ten zná jeho tajemné poslání osvoboditelské, a ví, že jen zničením tohoto blouda dosáhne kýženého cíle. I vyšle mu do za-

hrad vstříc opětně svůdnou Kundry. Avšak Parsifal odolá smyslnému pokušení, pochopí náhle příčinu trýzně Amfortovy, a nejen že s odporem odvrhne vilnou hříšnici, ale zmocní se i uloupeného svatého kopí, kterým Klingsor po něm mrští, a znamením kříže ztroskotá zámek i zahrady čarodějovy.

Po novém bloudění najde znova hrad grálský, pokřtí v jeho lesích kajícně žijící hříšnou Kundry a zahojí ránu Amfortovu, dotknuv se jí hrotem svatého kopí, které vítězně přinesl. Ujímá se sám královského úřadu grálského, pozdvihuje po dlouhých létech zase Svatý Grál a s omládlým rytířstvem počíná nové, slavně vítězné období bojů za Kristovu víru. Takový jest obsah Wagnerovy hry, podaný v rysech nejjednodušších, bohatství vedlejších motivů nikterak nevyčerpávajících.

Vlastní smysl dramatu jest na snadě: lidstvo oddává se smyslným žádostem a trpí proto tělesně i duševně. Představiteli trpícího lidstva jsou zde muž Amfortas a žena Kundry. Grálský král Amfortas, zaslíbivši se čistotě, podlehl přece vilné Kundry („ženy hrůzně krásný zjev jej sveď, že vzplál"), a hřešil tedy těžce, zneuživ svobody své vůle. Kundry jest pohanka a poslouchá slepě rozkazů ďábelského Klingsora, který v ní probouzí vilnost, aby porušila čistotu mužovu.

Avšak hřešící lidstvo se kaje ze svých hříchů. Amfortas, ztrestaný za svůj poklesek nezhojitelnou bolestnou ranou, žádá si v utrpení svém smrti, která by mu přinesla uzdravení tělesné a záchranu duše („Ty Všeslitovný! Smilování! zbav mne té tíhy, zavři mou ránu, ať svatě zde zemru, čist v tvář Ti stanu!"). Kundry rovněž po každém hříchu pocítí touhu po vykoupení a nemohouc ho nalézti ve věčném spánku, hledá je instinktivně u rytířů Svatého Grálu. A tak u obou sklon k hříchu a touha po kajícném vysvobození jsou dvěma póly, mezi nimiž se neustále zmítají. Oba tedy potřebují spasitele a toho se jim dostává v Parsifalovi.

Parsifalův cíl, vykoupení lidstva z hříchů není však dosažitelný pouhou naivní prostotou mysli a čistotou srdce, které provázejí Parsifala na jeho první cestě k hoře spásy. Cesta k cíli musí vésti vinou, kterou člověku v životě nutno jest poznati, má-li pochopiti význam čistoty. A tuto vinu musí překonati mohutnou silou své vůle. Parsifal střetne se s hříchem (pokušení Kundry), poznává moc smyslného záchvatu sám na sobě, ale překoná ji. Uvědomí si radostně nejen cenu vlastní čistoty, ale pozná zároveň i hloubku utrpení těch, kdož v podobných příležitostech podlehli (Amfortas) a právě toto poznání, podmíněné láskou soucitu, uschopňuje ho k dílu vykupitelskému (křest Kundry a zhojení Amforta).

Uchvacující síla tohoto symbolického procesu prýští se ovšem z idejí křesťanství. Wagner jich užil plnou měrou, neostýchaje se ani zneužíti nejvyššího tajemství katolické Eucharistie při vrcholných scénách v síni svatográlské, kdy pozvedáním Svatého Grálu nastává proměna chleba a vína za zpěvu: „Hle, zde je tělo mé, hle, zde jest má krev, . . . to na památku mou!" Přes to vše zůstal však Wagne-

rovi pravý duch křesťanství i v „Parsifalovi" cizím. Ryzost jeho pramenů zakalil prvky cizími, které se dají snadno zjistiti a které nikterak neopravňují k jásotu, jenž se i v našich katolických listech ozývá vstříc „Parsifalovi", jako dílu eminentně křesťanskému. Snadno rozeznáte ve verších této básně indickou touhu po nirvaně (Kundry), ideje preexistence a stěhování duší a s prvky buddhickými ovšem i prvky učení Schopenhauerova, promísené dovedně optimismem křesťanství. Schopenhauerské je tu samo pojímání soucitu. „Soucit zcela sám o sobě jest pravým základem veškeré svobodné spravedlnosti a vší pravé lásky k bližnímu. Jen pokud čin vyvírá ze soucitu, má cenu mravní!" Tak pravil Schopenhauer a Wagner hlásá to po něm v „Parsifalovi" svým odporem k zabíjení zvířat, svou theorií regenerace lidstva vegetariánstvím, a celým svým pojetím soucitu ve scéně Parsifalově s Kundry. „Čistý bloud" stává se „vědoucím", když byl jat nesmírným soucitem s utrpením Amforta i Kundry a chápe se teprve pak svého úkolu vykupitelského. Tady tkví základní omyl celé koncepce parsifalské. Nikoliv soucitem stává se člověk vědoucím, ale právě naopak, vědění musí soucitu předcházeti. Kristus a po něm katoličtí světci věděli o bídě hříšného lidstva a proto jati soucitem obětovali se za jeho vykoupení. Po tomto vyšším, křesťanském pojetí, které by bylo parsifalskou ideu logicky zdůvodnilo, a z dramatu učinilo výtvor umění křesťanského, není zde ani stopy. To, co nám tu Wagner hlásá, jest jakési humanitní náboženství soucitu, vzdálené na hony křišťálového učení o nadpřirozené milosti Kristově.

Wagner podává nám však zrádný plod v podobě čarokrásného, smysly omamujícího Evina jablka. Na „Parsifala" třeba nám hleděti jako na mistrovské umělecké dílo jen po stránce hudební. A také jen po této stránce přinese naší kultuře kladné obohacení. Koncepce básně, uživší vznešených idejí náboženství křesťanského, jest celkově se stanoviska katolického pochybená!

*

Brněnská Filharmonická Beseda provedla 14. ledna Lisztovo dílo, nazývané oratoriem, Kristus; některé části rozsáhlého díla, jež kdysi po částech skládáno, při tom vypuštěny. Sbor zpíval velmi pěkně, až na některé unisono v mužských hlasech, rozmnožený orkestr zdejšího českého divadla taktéž čestně obstál, solisté méně, ba některé vpády zrovna rušily.

Na latinsko-českém textě (nákl. Kahnt v Lipsku) jsme četli, že „české texty biblické otištěny jsou dle Bible Kralické, překlady textů veršovaných pořídil Hubert Doležil", prof. č. gymnasia, jenž také podal stručný výklad díla. V překladě „Stabat Mater" je také rým: nářku — Matku, v 9. sloce místo liturgického Flammis ne urar succensus, jemuž odpovídá též český překlad, voleno nesrozumitelné Inflammatus et accensus, tisková chyba Pasce oves meos také poctivě vyzpívána.

Otisk biblických slov „dle Bible Kralické" poněkud zarážel. V kterýchsi novinách napsáno při této příležitosti, a právem, že Beseda

produkcí touto znova ukázala, že pěstuje vážné umění, nikoliv pouhé flancmajorství. Možno však textovou knížku ušetřiti výtky protestantsko-pokrokářského flancmajorství?! Nevím totiž, jak jinak to nazvati, předloží-li se katolickému obecenstvu: „Otče náš, jenž jsi v nebesích“ [Bratří mají: „kterýž (jsi)“], místo obvyklého latinismu „našim vinníkům“ stejně chybný latinismus bratrský „vinníkům našim“ (m. svým) anebo „k Efesským“ [Bratří: „Efezským“] místo Efešanům, jakož vůbec nezdá se leč protestantskopokrokářským flancem, uváděti ve 20. století překlad 300 let starý, když máme už novější, arcit katolické — flancem, který právě u Liszta jest jistě nemístným, u nás pak docela zbytečným, jelikož českých protestantů, kteří knížky textové, třebas v Lipsku datované, budou užívati, není tolik, aby proto katolický překlad byl opomíjen.

Ze kterého vydání Bible Kralické ostatně p. prof. Doležil tenhle text vzal? Vydání šestidílné ani jednodílné (2.) aspoň ho takto nemá, a „Biblí Kralickou“ rozumějí se především tato vydání; a historik prof. D. přece zná vědecká pravidla o pramenech! Týž parádí »Kralickou Biblí“ také v podmínkách soutěže o překlad pašií (k Bachovi). Chce katolické členstvo mermomocí provokovati?

*

Po smrti gen. Picquarta, ministra války v kabinetě Clémenceau a osvoboditele Dreyfussova, připomínají noviny klasický program dvorní opery za pobytu Picquartova ve Vídni na podzim 1906. Ředitel Mahler, s ním spřátelený, byl totiž Dreyfussovým souvěrcem, a tu ovšem bylo dobře Picquarta klasicky poctívat.

*

Společnost Vrchlického usnesla se vydávati ročenku za redakce Dra Haškovce, Dra J. Boreckého a Ant. Klášterského. Chystá též museum Vrchlického.

*

Soutěž na Žižkův pomník na vrchu Žižkově přivodila 59 návrhů, z nichž ale žádný prvé ceny nedostal. Tři druhé ceny (po 2000 K) dostali Štursa s Kotěrou, Sapík s Vořechem a Fr. Bílek, třetí cenu Kofránek s Fultnerem. Usneseno vypsati novou soutěž, přístupnou všem českým umělcům.

*

O bývalém historiografu moravském benediktinu Dru Bedovi Dudíkovi, jež už bezmála 25 let odpočívá na hřbitově rajhradském, česká veřejnost odjakživa málo byla zpravována, a to ještě ne příliš příznivě, pro jeho německý ráz, zvláště od sporu o Velehrad v letech padesátých minulého století; věda dějepisná ovšem vydatně se o práce jeho opírá. Zajímavá jest o něm zmínka nynějšího I. král. knihovníka ve Stockholmě p Dra J. Collijna (v soukromém dopise 6. ř. 1913): „S největším zájmem četl jsem Výtah z Dudíkova denníku 1864, jejž přinesl Zeitschrift des deutschen Vereines für die Geschichte Mährens und Schlesiens (1912, 16). My Švédové považujeme Dudíka za zakladatele švédské historické bibliografie, nejen pro jeho mistrovské dílo

Forschungen in Schweden für Mährens Geschichte, ale i pro jeho přímý a nepřímý vliv na vrchního bibliotekáře Klemminga, prvního švédského historického bibliografa. Klemming vyšel skutečně ze školy Dudíkovy a děkuje v první řadě Dudíkovi za slávu učence na tomto poli. Přečetl jsem všecky dopisy, které Dudík Klemmingovi psal, a jež jsou zde v král. bibl. ve Stockholmě uloženy, a z nich jsem poznal, v jakém blízkém poměru jako žák a učitel oba učenci k sobě stáli. Mým úmyslem bylo vždy jednou na svých cestách se v Rajhradě zastaviti, abych si prohlédl Klemmingovy dopisy Dudíkovi psané, jež asi všecky švédsky psány jsou [je tomu tak]. A až doba k tomu uzrá, mohla by se obojí tato korrespondence vydati. — Posílám své uveřejněné katalogy prvotisků (inkunabulí) ze švédských knihoven. I zde můžeme viděti Dudíkův vliv. Právě tisknu katalog prvotisků stockholmských, kterážto knihovna jest nejbohatší na prvotisky olomoucké.“

*

Slovník listin papyrusových chystá vědecká společnost štrassburská s akademií heidelberskou. Vedením práce pověřen štrassburský prof. Preisigke.

*

V prosinci posvětil arcibiskup Ondřej hr. Szeptycki rusínské museum ve Lvově, jež jemu právě vděčí za svuj vznik i nejcennější část sbírek. Obsahuje četné originály i kopie starých mistrů, novější obrazy, portrety knížat a biskupů, listy atamanské, tisky, předměty kostelní, koberce, zbraně, ukázky průmyslu a výtvarnictví lidového, bohatou huculštinu — celkem přes 14.000 čísel v 21 sálech. Polské kulturní instituce, s Akademií v čele, zaslaly ke svěcení listy a telegramy.

*

Kritik Jan Lorentowicz, jenž minulého roku vydal pěknou anthologii milostné poesie polské („Polska pieśń miłosna“), připravil letos sbírku v mnohém ohledu ještě zajímavější: „Ziemia polska w pieśni“. Jistou rukou umělce vybral to nejlepší, čím polští básníci — od Kochanowského až k nejmladším — opěvovali krásu své země. A není toho věru málo Českému čtenáři mimoděk napadá otázka, zdali také z našich básníku vybralo by se tolik útvorů, jež by vyrůstaly skutečně z lásky k rodné hroudě, jež by čerpaly svou sílu ze zřídel tak poctivě svých . . . Vydavatel předeslal anthologii úvodní slovo, kde obsažně a jadrně mluví o krajinomalbě v poesii, a připojil 12 obrazů v heliogravuře z děl nejlepších krajinářů polských. Z celé sbírky vane taková čistá, svěží „vůně Polsky“.

*

Proslulý literarní kritik a historik ruský, prof. Ovsjaniko-Kulikovskij, věnoval současnému pesimismu a znehodnocování života v ruské literatuře přednášku, o níž obšírný referat přinesla Kijevskaja Mysl. Rozkládaje pojem o ceně života ve tři složky: subjektivní, pak objektivní cenu života a společenskou hodnotu člověka, tvrdí, že současná konkurrence přiostřila egoistické city s jedné strany a vede

k atrofii společenských pudů s druhé strany. Následkem toho společenská hodnota člověka klesá, a to se ovšem nepříznivě odráží na všeobecné ceně života, poněvadž osoby s atrofií společenských citů se nehodí pro společenský život. „I objevilo se množství nejhorších individualistů, kteří velice effektně vychvalují ‚nezávislost‘ osobnosti, proklínají pouta společenské povinnosti, a sami toho nepochopují, že svým kultem osobnosti plodí jen ‚zbytečné lidi‘ a všecek jejich chválený nadindividualismus není nic jiného než křik duševní choroby, změněný v system“. A „může-li vzíti konec tento demoralisující vliv individualismu“? „Může“, odpovídá Ovsjaniko-Kulikovskij. „Člověk houževnatě touží po uplatnění své společenské hodnoty. I nynější egoismus jeho — je buď zvrácená nebo zamaskovaná touha po společenské činnosti. A těžká osamělost, s níž se všude setkává, nutí ho, aby ještě silněji se snažil zreformovati život . . . tak, aby každý měl své místo na zemi, aby každému stačila práce, i aby práce ta byla prospěšna i nutna. Tehdy povýší se společenská hodnota člověka . . . tehdy vymizí předčasní starci a pochmurní popírači života. Jinými slovy, splynou subjektivní cena života i objektivní hodnota člověka, a na této půdě povýší se též objektivní cena života . . .“ „V tomto splynutí jest jediná možná formule lidského štěstí“, povýšení ceny života i vymizení pessimismu.“

G. Juškevič v ruském časopise „Den“ stručně snaží se dokázati, že „filosofie je — poslední útočiště disharmonických duší“ současných. V době naší je cítiti velikou nespokojenost s oním světovým názorem, jenž vládl před 10—15 lety, a v němž výhradní úlohu hrál system positivismu. Nesmírné úspěchy současné techniky a vymoženosti positivních věd jsou, jak by se zdálo, půdou, na níž positivismus mohl by pustiti hluboké kořeny, a zatím lze pozorovati zjev právě opačný: náboženská hledání a metafysické tendence v oboru filosofie — toť cesty, po nichž se béře duchovní život současného člověčenstva. A kde je příčina podobných snah, jdoucích proti podmínkám obklopující současnosti? V životě společenských organismů bývají okamžiky, připomínající okamžiky duševních krisí u jednotlivců, kdy člověk v běhu života náhle se zastavuje, zachvácen pochybností o důležitosti všeho toho, co dělal dosud. A takový okamžik prožívá evropská společnost v naší době, Současná intelligence pociťuje nespokojenost s automatismem dřívějšího života, s jeho stroji podobnou povahou, kloní se k metafysickým spekulacím, filosofii, náboženskému hledání. „Naše doba“, praví Juškevič, „trpí nemocí všech příliš zralých a individualistických kultur: rozdrobeností, rozmělněností pocitu života. Atomismus proniká současnou civilisaci jak v jejím celku, tak i v jejích prvcích. Osobnost vystrčena do předu ke škodě kollektivnosti, v osobnosti pak nějaká zvláštní schopnost nebo stránka ducha rozvíjí se na účet celé individualnosti, a zde zase jednotlivý okamžik jeví se cílem a korunou všeho. Okamžik — toť bůh naší kinematografické kultury; okamžik intensivní, palčivý, sladce otravující, ale nespojený s ostatními okamžiky . . . V našem životě

není „trvání“, život náš je zbaven vnitřní jednoty a nerozdílnosti . . . Není v něm významnosti, onoho zvláštního zbarvení citu, jenž povznáší naši obvyklou existenci na vyšší stupeň. Na obloze naší kultury je mnoho více méně jasných hvězd, ale není na ní oživujícího slunce, jest v ní mnoho útěch a rozkoší, ale není pravé radosti, mnoho záchvěvů drobných, ale není žádné mohutné vibrace, pronikající veškeru bytost osobnosti . . .

S tímto zbožňováním okamžiku vnitřně spojen také tak nepoměrně rozrostlý kult věcí. Obrovská technická revoluce, jež se stala základem současné civilisace, vytvořila nadbytečnost materialní kultury, jejímž vnitřním nervem není již nutné, ba ani ne užitečné, nýbrž pohodlné. Ale Moloch pohodlí žádá stále nové a nové věci, tak že všecky síly vědeckého i technického genia snaží se vyhověti jemu . . . Avšak kult pohodlí nese v sobě prvky svého rozkladu . . . nezbytně zvedá se reakce proti zpustošení vnitřní osobnosti i proti kultu okamžiku i věcí. Pestrost života objevuje se jako jeho prázdnota, kde není nač se opříti, zač se chopiti. A unavený současník odvrací se od hlučného ruchu života, zahloubává se ve svět vlastních prožívání a tužeb, ve vnitřní svou osobnost, aby skrze tajné její záhyby nalezl průsvit ve světle a radostné ovzduší světa . . . A pokud věda jest základem nynější kultury, bohaté věcmi, ale chudé ideami, potud i na ni rozprostírá se odium, spojené s kultem pohodlí, i odvracejí se od „pohodlné“ vědy současné civilisace ve stranu „radostného vědění“ — ve stranu filosofie, slibující spojiti roztržené okamžiky bytí v trvalý a významný celek . . . Proti obrovskému květu techniky nepatrný rozvoj „ideologie“ způsobil, že vrstevníci z touhy po harmoničtějším životě obracejí se k filosofii a metafysickým tendencím.“

Vychovatelský.

Osmiletá návštěva školní vydávána za nedotknutelné palladium nové pokrokové školy, i když prokazována její zbytečnost a proto škodlivost na ujmu školy odborné a pokračovací. Ale jako všecko ve světě se — až na zlolajné jazyky — obrousí, tak také se ubrousilo hodně z těch osmi let, prý naprosto nezbytných pro nevyhnutelnou úroveň obecného vzdělání; zdali také tohoto se tím poměrně ubrousilo, nenáleží zkoumati nám — zpátečníkům, aby se neřeklo tak nebo tak. „Korrespondenzblatt für den kath. Klerus Oester." v 1. č. srovnává ferialní dny v r. 1869 a dnes (od 1906)... Tehdy zabraly svátky církevní 21 dní, dnes 26 dní (svátků je sice méně, ale prázdna více, prodloužením vánočních a velkonočních svátků), nedělních prázdných dní 48, dnes 44 (následkem kratšího školního roku), prázdných všedních dní 48, dnes 44, na náboženské úkony (sv. Marek, kříž. dni, zpověď, dušičky a pod.) 4½, dnes 5½ dne, státních a místních dnů feriálních 2, dnes 4, ve velkých prázdninách 31, dnes 62 dní. Tedy celkem prázdna dříve 154½ dne, dnes 185½ dne. Zbývá dnů vyučovacích do r. 1869: 210½, dnes jen 179½! Dříve se tedy vyučovalo o 31 dní déle než dnes. Při šestileté návštěvě školní činilo to víc než jeden rok dnešního vyučování. Nemáme tedy dnes počtem dnů vyučovacích, osmiletou návštěvu školní, ale jen ne zcela sedmiletou, zvláště když se uváží, že 5 posledních měsíců před 14. rokem se může dispensovat. Dnešní osmiletá návštěva školní přináší dítkám a škole vlastně jen 52 vyučovacích dní více než stará šestiletá.

*

Učitelstvo moravské jest velice pobouřeno, že blok nehodlá honorovati směnek jeho přijatých za volební služby. Ve schůzích usnášejí se zastaviti veškeru svou činnost ve spolcích a hostincích, podporu časopisův a knih atd., zvláště dámy mají demonstrovati puritanským úborem, beze všech skvostů.

Okresní školní rady moravské sestaveny sice dle přání a potřeby bloku, ale to přece nedovedlo naradlého učitelstva upokojiti nad tím, že někteří ze jmenovaných inspektorů nebyli vybráni docela podle jejich chuti. Zemský školní referent, tedy moravský ministr vyučování Sonntag uznal proto za vhodno v kterémsi moravském listě blok obhájiti jakousi revue inspektorstva moravského co do jeho zdatnosti a ovšem hlavně pokrokářství; prozrazuje při tom, že některých klerikálních inspektorů žádali sobě i pokrokářští učitelé, tedy že nebylo vždycky vinou bloku, když ten neb onen byl skutečně jmenován. Nevíme, kolik kvalifikace p. Sonntag pro nadinspektorství má; s paedagogického a disciplinárního hlediska mu této revue rozhodně schváliti nemůžeme, neboť velcí páni mají si v projevech svých ukládati také velikou reservu. Či nezdá se paedagogům býti málo —

řekněme jen — příhodným, napíše-li o inspektoru, který jej akademickým vzděláním a školskou činností převyšuje, veřejně, že byl s Přerovska na Slovácko „degradován“?! (Dle „M.L.“)

Bývalému inspektoru Tirayovi uveřejnili bývalí jeho svěřenci v „Horácku“ posměšné úmrtní „parte“, podepsané pozůstalými „klerikalními“ inspektory. Je to zajisté „vtip“, jakého je schopen jenom, inu jenom „pokrokový“ učitel. Ať se pak nediví, že „a bove maiore discit arare minor“!

*

O jednoho „klerikalního“ činitele má moravské školství méně. Rajhradský klášter vzdal se patronátu nad obecnou, teď šestitřídní školou s dvěma pobočkami v Rajhradě. Rajhradská škola připomíná se v listině r. 1637. Z ní vyšel též arcibiskup Pražský Matouš Ferd. Sobek z Bilenberku, syn klášterního purkrabí. Patronát původně vrchnostenský stal se r. 1864 dobrovolným, když obce 7. srpna t. r. o to požádaly. Právo patronátní záleželo v tom, že klášter ustanovoval literní definitivní učitelstvo, povinnost patronátní v tom, že platil — kromě zednické a nádennické i povozní práce — náklad na školní budovu, pak otop a výpravu učeben. Roku 1827 zaplatil klášter za stavbu přízemí nynější školy (tehda pro 2 třídy) 17.709 víd. zl., 1864 zaplatil na stavbu poschodí (třetí třída, 1869 čtvrtá třída) přes 8000, obce 1840 zl., na nové rozšíření 1908 19.353 K, obce pak věnovaly na ně jen zemskou subvenci 6000 K, ze svého tedy nic.

Že patronát vykonáván klášterem, resp. opaty jeho velmi liberálně, jak po stránce osobní tak hmotné, dosvědčili by asi všichni učitelé, kteří tam kdy působili, a dosvědčuje také výbava školy. Že to ne vždy osvědčováno skutkem ani ode všech učitelův ani od školních úřadů, náleží už ke známým poměrům „unter'm Krummstab“; inspektorem v tomto bývalém volebním okrese † Šilingra jest už delší dobu předák strany lidovecko-pokrokářské Vorel. Morálního významu tedy, jejž patronát snad míti mohl, neměl, i jest pochopitelno, že kapitola klášterní konečně po dlouhých úvahách jednohlasně se usnesla problematického, doslovně drahocenného práva toho se vzdáti a vstoupiti v obvyklý zákonný poměr poplatní bez dalších závazkův, ovšem také „bez omezení dobročinnosti“.

Patronátů školních jest na Moravě už jenom několik (hr. Belcredi, obchodní komora a j.)

*

O požidovštění a poněmčení polských gymnasií ve východní Haliči svědčí tato data: v Husiatyně počátkem školního roku 1911—12 bylo na gymnasiu 38 % římsko-katol. vyznání, 4 % řecko-katol. vyzn. a 55 % vyznání mosaického; podle národnosti bylo 39 % Poláků, 3 % Rusínů a 55 % Němců. Dále z 13 soukromých polských gymnasií mají 4 gymnasia 43—47% Židů, 4 jiná 50—58 % Židův a 5 gymnasií 61—68% Židů. Jsou to tedy dle jména gymnasia polská, ve skutečnosti však německo-židovská... Jak noviny nedávno sdělily,

také brněnské německé školy se požidovštily, vykazujíť až přes 50 % žáků židovských.

*

V době, kdy Tisza začal vyjednávati s Rumuny, kteří přece jen mají několik (soukromých) škol v Uhrách s vyučovací řečí mateřskou, pozvedají Slováci hlasu svého, by jim stát zřídil aspoň tři střední školy s vyučovací řečí slovenskou. Vidíť, že slovenská střední škola jest životní otázkou Slováků, jichž mnoho, jak ukázáno v Hlídce č. 1, odnárodňuje se již ve střední škole, tak že intelligence slovenské víc a více ubývá. Myšlenka několika vlastenců (dr. Blaha), aby se střední škola slovenská zřídila na Moravě, nazvána jinými právem „neuskutečnitelným snem“, i volá se po střední škole slovenské v Uhrách. Zdá se, že chvíle dnešní je dosti vhodná pro dobývání práv slovenčiny na středních školách na základě puvodního školského zákona z r. 1868. Dle posledních zpráv Tisza jedná již se Slováky.

*

Dle zpráv o dohodě uherské vlády s chorvatsko-srbskou koalicí Chorvati nechtí připustiti více maďarských škol v Chorvatsku a Slavonsku, než jich jest, ba žádají po správě státních dráh, by postavila i pro děti chorvatsko-srbské národnosti potřebný počet chorvatsko-srbských škol. Také ve školách maďarských, do nichž mají býti přijímány jen maďarské děti, má býti chorvatsko-srbský jazyk povinným předmětem, ano i na těchto školách mají vyučovati jen učitelé, kteří znají správně mluviti chorvatsko-srbsky.

*

Otázka katechismu, jež několik let již zaměstnává většinu katechetických pracovníků v Německu, není ani tam dosud rozřešena. Konstatuje to známý Jindřich Stieglitz v 1. čísle nového ročníku mnichovských „Katech. Listů“. Na čtyři roky byl na zkoušku zaveden nový katechismus jesuity Lindena, stručnější a dokonalejší, ale po dvouleté praksi ani ten neuspokojil. Linden jest více theoretikem, jeho práce vznikla u studijního stolu, ale nikoli ze školní prakse.

Pro další práce na vybudování aspoň relativně dokonalého katechismu vyznačuje Stieglitz tyto hlavní zásady:

1. Katechismus musí korrektně obsahovati katolické učení. Není třeba korrektnosti vědecké, při níž by se musilo jíti příliš do hloubky a nemohlo by se vyhnouti mnohým těžkým theologickým výrazům. Při katechismu jedná se jen o populární vyjádření katolických nauk podle obsahu a formy; proto

2. Katechismus má se zúplna varovati theologických definicí. Pro děti nemají ceny, za krátko se zapomínají. I nejlepší žáci zachovají si o nich nanejvýš temné a mlhavé vědění . . . Když definice se nedají docela vyloučit, třeba je omeziti na nejmenší míru; a nesmí to býti definice theologické, nýbrž krátké, populární a věcné. Na př.: Církev jest viditelné království Boží na zemi.

3. Látku k memorování nutno omeziti na nejpotřebnější. Rakouský katechismus má 877 otázek, Lindenův 433, Stieglitzův návrh 325. Pravidlem musí býti: Čeho potřebují děti pro křesťanský život. Čím více od dětí žádáme, tím více zapomínají, tím spíše omrzí se jim náboženské vyučování a často i náboženství samo.

4. Co není pro děti potřebné, ale přece vědění hodné, položí se do výkladu. Látka k výkladu místa z Písma sv., sv. Otců, liturgie, apologetiky atd. — odliší se menším tiskem.

5. Učebná látka má býti podána pokud možno methodicky jednotně. Katechismus má býti učiteli základem, dítku plodem katechese. Jako katechese nebo řada katechesí tvoří thematickou jednotu, tak musí otázky nebo věty katechismu tak za sebou následovati, aby nemusily býti vytrhovány nebo jinak seskupovány.

6. Katechismus má míti aspoň poněkud ohled také na moment vzdělavací a asketicko-výchovný. Dosavadní „naučení" ve formě výstrahy, napomenutí, hrozby atd. jest psychologicky pochybeno. Proč nezakončiti raději prosbou nebo písní, praktickým předsevzetím nebo jadrnou životní zásadou, vhodným citátem z Písma sv. nebo příslovím?

7. Otázka katechismu má býti krátká a určitá, jednotná a didakticky správná. Musí se dotýkati jádra věci, proto nesmí zníti příliš všeobecně, nýbrž tak pregnantně, aby se mohla dáti na ni jen jedna odpověď. Jednotná forma otázky nemá se stále měniti, jinak ruší přehled a stěžuje značně úlohu dítkám i učiteli.

8. Odpověď katechismu má býti lehce naučitelná a proto krátká, jasná a konkretní. Nesmí užívati výrazů a obratů dítkám cizích. Dítě myslí a mluví vždy konkretně. Proto také

9. Řeč katechismu má býti dětsky populární, ale při tom přece ušlechtilá a jazykově správná.

10. Výprava katechismu má býti uvnitř i zevně vzorná. Tisk lehce čitelný a přehledný. Nezbytně je třeba obrazů, nikoliv biblických, nýbrž illustrujících hlavní pravdy.

Na konec oznamuje Stieglitz, že podle těchto zásad vypracoval sám návrh nového katechismu, tak jako spíše již vydal krásnou biblickou dějepravu.

*

Společný pastýřský listt německých biskupů shromážděných ve Fuldě pojednává o nápadném ubytku porodů v Německu a neblahých příčinách tohoto zjevu, které ohrožují křesťanskou rodinu a tím i stát.

„Německá rodina — kterak byla kdysi ve cti jako sídlo lásky a věrnosti, pořádku a cudnosti, jako obraz zdraví a plodnosti! Těžká choroba zastihla ji nyní. Na chorobu onu poukazuje slovo pochmurného znění, které dříve se nás netýkalo, slovo: úbytek porodů. Kterak zlo ono jest již rozšířeno, ukazují číslice, které tento úbytek porodů dotvrzují.

Roku 1876 připadalo v Německu na 1000 obyvatel 42 porodů, r. 1911 pouze 29. Jedno dítě méně na 1000 obyvatel značí 65 000 dítek méně v celé říši. Tedy rok 1911 vykazuje oproti roku 1876

úbytek více než 800.000 dítek. Rok od roku ubývá porodův a to za poslední desítiletí v Německu rychleji než v samé Francii a Belgii. Nepodaří-li se čeliti tomuto zlu, tu i u nás počet úmrtí převýší počet porodův, a též pro Německo budou platit slova: více rakví než kolébek.

Číslice tyto mluví hrůzně zřetelnou řečí. A zní z nich obvinění ne snad proti nouzi, ale proti vině, a to nejtěžší vině. Klamou sebe i jiné ti, kteří úbytek porodů připisují vůbec nebo hlavně nepříznivým hospodářským a socialním poměrům, drahotě potravin a těžšímu opatřování živobytí. Náš lid prodělal časy mnohem horší a přece onen zjev nikdy se neukázal. Jak lze dokázati, ono zlo má svou příčinu nikoli v nouzi, ale je následkem přepychu; ve vyšších kruzích, v zámožné a dobře postavené třídě vzalo svůj počátek a teprve ponenáhlu s neřestmi těchto kruhů vniklo i do lidu.

Nechceme jistě popírati, že socialní nedostatky přítomné doby zlo ono podporovaly a stupňovaly, tak hlavně bytová nouze ve větších městech. Tu musejí státní péče a křesťanská dobročinnost spolu býti činnými a vše vynaložiti, aby tyto zlé poměry byly překonány. Ale to jsou pouze příčiny vedlejší. Hlavní příčinou a hlavní vinou je zlá vůle, zlovolné a hříšné zneužívání manželství.

Mravní zkáza, která ihned se šíří, kdekoli vymizely křesťanská víra a křesťanský mrav, vnikla až k samému životnímu kořenu rodiny. V širokých kruzích zmizela úcta před posvátností manželství. Přemnozí chtějí vykonávat manželské právo, manželských povinností na sebe však vzíti nechtějí. Bezuzdná žádostivost, chladně vypočítavé sobectví a lakomství, zbabělá bázeň před námahami a obětmi, vše to svádí k tomu, že člověk zločinně se staví proti tvůrčí vůli Boží, že činí násilí přirozenosti, hlavní účel manželského svazku maří, manželství znesvěcuje, neplodnost do něho vnáší, počet dítek zmenšuje, ba ničením klíčícího života stává se přímo vrahem.

Takové jednání protivící se řádu božímu i přirozenému v naší zlé době bývá veřejně i tajně chváleno a doporučováno jako zvláštní opatrnost a prozíravost, jako prostředek pro uchování zdraví a blahobytu rodin, jako umění sloužící ku zvýšení rozkoše a ku zmenšení starostí a břemen. A zavržení hodný průmysl poskytuje k tomu cíli zločinnou pomoc. Veřejně i potají dovede své hanebné výrobky lidu vnucovati. Tyto musí náš ubohý německý lid zaplatiti nejen svými penězi, ale i svou krví, zdravím svého těla i duše, svým štěstím rodinným: německý národ platí je životem tisíců svých dítek.

Běda, jak hluboko jsme poklesli! Chlubili se přemnozí kulturou, jež činí zbytečnými náboženství, křesťanství i Církev a jež bez nich stoupá stále výše a výše — a nyní stojí před novými propastmi smrti. Bylo slyšeti velká slova o tom, kterak novověkými pokroky jest užívání života stupňováno — a nyní celý národ jest ohrožován ničením života, jež právem lze označiti jako pozvolnou sebevraždu. Právem lze se těšiti z toho, že se podařilo lékařskému umění číslo úmrtnosti rok od roku zmenšovati — ale současně ona tichá, utajená smrt dvacátého století pohlcuje rok co rok tisíce dětských životů“.

Hospodářsko-sociální.

Pro elektrisaci Moravy — mechanickou, ne kulturní — zřízena u zemského výboru zvláštní komise z přísedících a úředníků. Tedy jakási komise veřejných prací. Morava má dosud 31 elektráren, 12 s pohonem vodním (největší v Hejčíně 90 kw), 19 s pohonem smíšeným, vodním i tepelným (největší v Podhájí 370 kw.) Nedostatek vodní síly doporučuje Moravě soustavu smíšenou a maloelektrárenskou, kde by při poruchách jedna druhé snadněji mohla vypomáhati.

*

Anglické Times uveřejnily před nedávnem zprávy o stavu telefonových zařízení jednotlivých hlavních měst.

Dle Times je nejšpatnější telefon ve Francii, po níž hned následuje Anglie. V nejlepším stavu jest prý telefon ve Švédsku, kde soupeří spolu stát a soukromá společnost. Stát jest v menšině, neboť má ve Stockholmu jen 24.350 stanic oproti 55.609 stanicím společnosti. Dozor na službu jest velice přísný.

Dobrý je také telefon v Německu, zač děkuje jen okolnosti, že jest ode dávna již ve správě státní a že tedy netrpěl z následků převzetí z režie soukromé do rukou státních. Provoz je tu snadný a poruch jest velice pořídku. Rozmluvy meziměstské zprostředkovány jsou rychle, takže jest velmi zřídka zapotřebí ohlašovat rozmluvy nutné. Falešných spojení jest počet nepatrný.

Telefon mnichovský je dle soudu Times co do výkonnosti první v Evropě, kteréž priority bylo docíleno zavedením telefonu automatického. I pokud se týče telefonu ručního v Mnichově děje se spojování abonentů s rychlostí až překvapující. Mnichovským tato chvála ovšem nestačí a proto píšou, že tato přednost nedatuje se teprve ode dne zavedení automatického provozu, jímž jest opatřena toliko část mnichovské sítě, nýbrž že jejich telefon byl vždy na místě prvním a že tedy předčil i telefon států skandidávských. Tvrdí oprávněně, že jejich zařízení jest pečlivě udržováno, dorozumívací styk ústředny ruční s automatickou jest výtečně zorganisován; hlavní zásluhu o vyspělost služby má však dobře vyškolený a ukázněný personal. Zavedením telefonu automatického bylo naopak dorozumění z automatisovaných stanic zhoršeno, jak tomu je všude, kde telefon s místními bateriemi nahrazen je zařízením o bateriích ústředních.

O telefonu rakouském, najmě pražském, přinášejí občas denní listy zprávy ne příliš lichotivé. Národní Listy ze dne 3. ledna napsaly na př., že pražský telefon jest po alkoholu, nikotinu a cofeinu nejhorším škůdcem lidských nervů, což jest ovšem pravda. Za to však je mylným názor Nár. Listů, jakoby touto mizerií telefonní byla vinna státní správa vůbec. Paušální obviňování státu v každém případě, pokud jen věc má značku c. k., není správné. U nás je telefon dosud neznámou pevninou a v provozu telefonovém vidí nezasvěcenec jakýsi div, jejž

ovšem proklíná, neposlouží-li mu v jeho potřebě v pravý čas. Zodpovědní činitelé, a těmi jsou v prvé řadě úředníci postavení v čelo telefonických úřadů, spoléhají nezřídka na tuto neznalost předplatitelův a aby zkonejšili jejich hněv, uchylují se k výmluvám, jež jsou té které chvíle časovými. Orgány pověřené vlastní službou výkonnou svalují vinu na závady technického rázu a jsou nezřídka v právu; neboť pracovati s přístroji poškozenými nedovede ani nejzručnější manipulantka. A techničtí, jsou-li usvědčeni, naleznou také beránka, na jehož bedra přesunou vlastní vinu: řekne se zkrátka, že jest vinen zastaralý systém, a vlk je nasycen. Předplatitelům cpe se pak do úst ustavičně toto šidítko a když jim zhořkne, pocukruje se slibem, že moderní systém bude co nejdříve zaveden a pak že také bude vyhověno všem, kteří zažádali o přípojku telefonovou, na kterou čekají dva až tři roky.

Nepováží se arci, že i nejmodernější systém schátrá, neopravují-li se systematicky a pečlivě jeho nejdůležitější součástky, které při manipulaci v ústřednách nejvíce trpí, a zapomíná se také, že i nejstarší systém by byl a má býti k potřebě, udržují-li se části nejvíc potřebované v dobrém stavu.

Správa technická svěřuje se nezřídka lidem mladým s bohatou sice theorií, ale se skrovnou praxí. Podřízený personal postřehne brzy tuto slabinu svého přednosty a tahá ho potom, prostonárodně řečeno, za nos. A udržování provádí se potom, jak se zlíbí tomuto personálu a nikoliv dle potřeby, kterou má přednosta znáti. Dozorčí personal výkonný jest potom bezbranný; udá-li dle pravdy, že příčinou té neb oné poruchy je technická závada, putuje akt do ústředí technického, kde jej k dobrozdání obdrží zase jenom představený personálu pro udržování ústředen, který „příčinu“ závady vyzví od těch, jichž opomenutím nebo nedbalostí se stala. Vyřízení dopadne zpravidla v neprospěch úředníka, který se opovážil nařknouti technickou vědu; dá se mu jemný štulec, že technickému zařízení nerozumí, ani rozuměti nemůže, protože nemá o vykonaném studiu na technice potřebných vysvědčení.

Každá malichernost povýší se na vědu, nevraživost technické kategorie proti výkonným silám a naopak se stupňuje, vody se kalí jen proto, aby systém schátral tak, až je třeba vyměniti jej za nový. Stavba telefonu jest vůbec idealem všech technických zaměstnanců, počínaje prostým dozorcem stavby a konče kdesi výše, kde lesknou se zlaté límce, neboť za práce stavební jsou povoleny diéty čili stavební přídavky. Cesty k dostižení těchto diet jsou rozličné, ale chtivost jedna. A staví se dnes hojně všude; systemy se mění a odhazují jako obnošený kabát, předplatitelé jsou co chvíle překvapeni novým tarifem, vždy arci vyšším, továrny na telefonové aparáty dělají dobrý kšeft a stavební orgány diety. A telefon stává se opravdu horším všech moderních jedů, které znenáhla ukracují člověku život, drážďíce jeho přepracované nervy až k nepříčetnosti. A je znám jen po této stránce, jinak jest opravdu terra incognita a neznámou pevninou jsou také pravé příčiny jeho nespolehlivosti a nedostatku.

*

Cena jednoho kilometru podmořského kabelu v Německu i s jeho uložením do hlubin mořských činí průměrně přes 2500 K. Týče se to arci kabelu soukromých společností německých, které jsou čtyry. Délka všech podmořských kabelů, jež jsou majetkem těchto společností, je dohromady 36 051 km. Délka státního kabelu je 5886 km, úhrnem tedy 41.971 km, ceny 114,852.500 K. Hodnoty uložené v kabelech vynášejí prý akcionářům vysoké dividendy.

*

Obilní terminový obchod na burse peštské není v návrhu nového zákona zakázán, ačkoli naše polovice i uherské zemědělské kruhy si toho přály. Samospráva bursy jest zachována, ačkoli soudnictví její omezeno a vliv vládní rozšířen. Ovšem nesměly by si tu vlády počínati tak, jako při jiných obchodech, kde jim dokázány všelijaké bankovní a koncesní malversace, rozumí se millionové, neboť čím větší pán, tím také větší „zpropitné".

*

Časté a rozmanité stávky v Anglii prozrazují, že ani tam, v zemi vzorného prý parlamentarismu a pořádku, vše v pořádku není. Nehledě k bouřím proti irské samosprávě, které připomínají zrovna anarchii, stejně jako nikoliv už nevinná bláznovství suffražetek, dělnictvo všeho druhu co chvíle stávkuje a pořádek ohrožuje, jakoby se chtělo v obstrukci vystřídati. Poslední stávka, vozičův a nosičův uhlí, teď právě nejméně příjemná, měla se státi osudnou i nemocnicím a pod. ústavům, kdyby tu a tam nebyli studenti a assistenti stali se stávkokazi.

Ve stávce jihoafrických kovkopů (asi 4,700.000 černochův a 1,300.000 bělochů tam zaměstnáno nebyla vláda již tak povolná. Ačkoliv naděláno dosti škody, která s ušlým výdělkem jde do milionů, přece stávka, která hrozila býti katastrofální, poměrně brzy skončena jednoduchým prostředkem: štváči a vůdci vojskem nebo burghery schytáni.

Stávka rakouských knihtiskařů taktéž chýlí se ke konci. Zaměstnavatelé, ač jí právě v tomto období také značně trpěli, až na skrovné výjimky (zvláště ve Štyrsku) vytrvali, zaměstnanci pak přece jenom octli se na dně svých stávkových pokladů. Naučení dostalo se oběma stranám důkladného: v čí prospěch, ukáže budoucnost, jako právě minulé smluvní období ukázalo, že ty poměry jsou neudržitelné. Jak libovolný a zrovna nekulturní jest odpor dělnictva na př. proti sazecím strojům, vidno z těchto podrobností. Učeň se na stroji učiti nesměl, jen vyučenec, jemuž po dobu učební (6 neděl), kdy tedy pro závod pramálo pracoval a pro svůj větší i pohodlnější výdělek se připravoval, vyplácena plná mzda. Jak libovolné, jenom na znemožnění strojů namířené bylo zvyšování strojové mzdy, ukázalo se teď ve mnohých závodech, kde si ke strojům vzali jednoduše — písařky na strojích, které za kratičkou dobu stroje ovládly a ovšem snad ani polovici oné „odbornické" mzdy nepožadovaly. A šlo to, ačkoli dodavatelům strojů (z Německa) tamější organisace znemožnila vysílati

povinné instruktory: ti prostě odepřeli býti „stávkokazy“! „Pokrokoví“ prý socialisté nadávají našim předkům, že bránili se proti železnicím, telegrafům, tramwayím, mlátičkám atd., ale tento jejich boj proti strojům není o nic pokrokovější. Zprostředkování pak služeb ponechati, jak vůdcové dělnictva žádají, pouze jim, bylo by hotovou otročinou; všude si zaměstnavatel může zaměstnance vybrati, jen zde má vzíti každého nešiku neb lenocha, kterého mu pošlou, aby mu nemuseli vypláceti podpor. Kromě toho má si zaměstnavatel vydržovati t. zv. „důvěrníka“, který místo práce bude po závodě slíditi a poroučeti. O tom, že zaměstnanec za takových pořádků může odepříti sazbu textu, který se příčí organisaci, škoda dále mluviti, jak je to nehorázné: na papíře ovšem takový požadavek položen nebude, ale nikdo zaměstnavateli nezaručí, že mu lidé proto neodepřou pracovati.

Stávkový fond, jak minule zmíněno, mohl už býti značný, nehledě k jiným „podporám“, ku kterým si soudruzi vždycky pomohou. Podotčeno tam však také, že obnosy nebudou toliké, jako jsou na papíře. Doklad našel se ihned v pozemkové knize vídenského dělnického domu, na kterém vázne mimo dluh městské spořitelny, tedy asi do polovice ceny (400 tisíc K), také pohledávka bývalého předsedy knihtiskařského svazu Reifmüllera p. 100.00 K; nejsou to ovšem peníze tohoto „proletáře“, nýbrž peníze svazu, takto po jiných pohledávkách na domě váznoucích jistě málo zajištěné! (I jiné dělnické svazy mají tam peníze tak „uloženy“, ale ne jako svazy, nýbrž jménem svých předsedů. Ze súčastněných ústavů peněžních zajímá zvlášť Kestrankův, který teď má od socialistů docela pokoj! Umět se to musí!)

*

Bývalý místopředseda něm. říšského sněmu soc. Scheidemann vydal se — dle známých vzorů — do Ameriky na přednášky, za každý večer 60 dollarů. Nepochodil však, neboť druhá strana socialistů vytkla mu velikášství, arroganci, pomluvačství: „u něho devatenáct dvacetin toho, co mluví, je vždy vylháno.“

Berlinský „Vorwärts“ onehdy stěžoval si na úbytek odběratelů. Praliberální „Berl. Tageblatt“ podotýká k tomu, že se diví, jak může list tak nízkého tónu a sprostého obsahu ještě míti tolik čtenářů; slušnější redaktoři odtud zrovna utíkají.

*

Ve lvovském katolickém týdeníku „Kronika Povszechna“ přimlouvá se v řadě článků dr. Marie Estreicherówna, aby katolické ženské hnutí v Polsku pojalo do svého programu také otázku o účasti žen v životě politickém. Připouští, že mnoho osob, feminismu jinak příznivých, jen s hrůzou slyší, že by se měla ženám dáti také politická práva. Excesse anglických sufražetek vyvolaly všude reakci pojmů v tomto ohledu. Mnozí se domnívají, že toto účastenství sníží mravní úroveň ženy, než přece — otevíralo by se tu pro ni krásné pole činnosti: oživovati ducha Božího v politice, odstraňovati brutální převahu militarismu . . . Akce žen v životě politickém není

ničím novým: ode dávna vykonávala a vykonává žena důležité služby v mnohých počinech, i přes svou příslovnou indiskretnost. A ukázala-li se obětavou a zdatnou pracovnicí, když šlo o nebezpečnou práci podzemní, proč odháněti ji od prácí zjevných a legálních?

A právě katolická strana — dovozuje dr. Estreicherówna — měla by se chopiti této myšlenky, tak jako se to stalo v Belgii. Tam feministické hnutí těší se zvláštní přízni a podpoře kruhů katolických, poněvadž socialisté belgičtí, jak známo, stavěli se delší čas proti celému ruchu, a to z obavy před zklerikalisováním parlamentu. Se strany katolické vždycky bylo uznáváno, že žena v parlamentu může vykonati mnoho dobrého, že má mnoho zdravého úsudku a morálně stojí výše než muž. Utvořena tam také zvláštní sekce křesťanského feminismu pod názvem „Suffrage féminin", jež si vzala za úkol propagovati myšlenku mezi katolíky belgickými a zejména vychovávati ženu k životu politickému, buditi v ní vědomí zodpovědnosti, jaká na ni spočine ve chvíli, kdy obdrží hlasovací právo. Nepohrdajíc činnou propagandou, sekce zavrhuje rozhodně nedůstojný způsob boje sufražetek anglických. Nedomáhá se okamžitého zavedení hlasovacího práva, vědouc, že většina žen ještě k němu nedozrála. Nevidí v tom však zásadní překážky, neboť i muži, když byli připuštěni ke všeobecnému hlasování, nemohli se honositi lepší přípravou.

V Polsku — tak jako u nás — ujaly se této otázky skoro výlučně jen strany radikální, jež z ní budou kořistiti ne beze škody pro církev a národ . . . Proto je třeba i se strany katolické zaujmouti k ní rozhodné stanovisko, připravovati na ni nejširší kruhy, aby možná reforma nezastala katolických žen politicky nedospělých.

*

Poláci v Haliči začínají se brániti proti přílivu cizích živlů do svých měst. V prosinci byla založena v Krakově „Liga pro popolštění našich měst", jejímž úkolem prohlášeno: „samoobrana a zachování polskosti měst v Haliči, a to podporováním polských výrobcův i konsumentův, obchodu a úvěru, průmyslu a kultury polské". Na ustavující schůzi, kde mimo jiné mluvili publicista Kazimír Bartoszewicz a univ. prof. Dr. Roman Rybarski, bylo poukazováno, jak v Krakově přibývá Židů, Němcův a Čechů, kteří tam zakládají cizí střediska, poněmčují střed města i další ulice, zařizují továrny, závody a obchody a šíří jazyk německý, s nímž možno se dnes potkati na každém skoro kroku.

*

Hollandský katolický lidový spolek slavil m. m. svoje desítiletí. Má nyní přes 100.000 údů ze všech vrstev obyvatelstva a a rozvíjí velmi plodnou činnost obrannou.

*

Dle rozhodnutí správního soudu 9. ledna 1914 jsou varhaníci k pensijnímu pojištění zavázáni, i když výcvik jejich právě není umělecký. Podobně rozhodnuto již dříve o členech hudebních kapel.

*

V německém parlamentě chystá se návrh na sankcionování zákona, dle něhož možno zkrátiti utrpení osobám nevyléčitelným, žádajícím toho, za pomoci přiměřených prostředků lékařských. Vědecky nazvali tuto theorii „euthanasie" — „dobrá smrt". Hlavním jejím propagatorem je „Svět monistický", orgán monistických spolků v Německu. Za Německem nesmí ovšem zůstati ani Francie — a tak i tam rozvířena propaganda euthanasie. Otázkou tohoto „filanthropického zločinu" zabývají se nyní také lékaři a ve velké většině prohlašují se proti němu. Zvláště lékaři francouzští. Jeden z nich, slavný Dr. Eyraud, píše v „Eclaire": „Každý jednotlivec jest něčím posvátným. Nikdo nemá práva zkracovati jeho života z jakékoli příčiny. Nejlepší euthanasií pak jest — přesvědčení náboženské, silná víra v budoucí život, kde všechno bude nám počítáno. Víra ta dává sílu snášeti utrpení s resignací i s důvěryplnou oddaností . . ."

Politický a vojenský.

Rakouská sněmovna odročena pro nedělnost. Obstrukce českých agrárníků nepovalila ministerstva, nýbrž parlament. Nahoře snad již došlo se k přesvědčení, že ustavičné změny ministerstev à la française nejsou říši na prospěch, Čechové pak, ač mají mnoho příčin býti nespokojenu s ministry jako Hochenburger, s druhé strany formalně proti kabinetu nynějšímu, majíce v něm dva Čechy, nemohou nic namítati, leda až na to, že tam není X nebo Y. A když český ministr (Trnka) veřejně děkuje Dru Stránskému, že mu ve svých novinách nadal (pro zadání přístavby české brněnské techniky), a podotkne, že čekal jen ještě obvinění z úplatku, charakterisuje tím velice přiléhavě poměr českého zástupce v korunni radě k zástupci českého lidu ve sněmovně.

Křesťanským sociálům připravila panská sněmovna popudem liberálů Plenera a Becka nemilé překvapení prorazivši v poradě obou sněmoven návrhem, aby daně prosté minimum bylo zvýšeno na 1600 K (místo 1200) a aby zvýšené zdanění nastoupilo již při 1800 K příjmu, nikoliv až při 10.000 K. Ve Vídni totiž bude tím přesunut poměr voličstva IV. a III. třídy ve prospěch socialistů, z nichžto mnozí postoupí do III. třídy a ohrozí asi državu křesťansko-socialní; podaří-li se nebezpečí to odvrátiti novým zemským volebním zákonem, třeba vyčkati, místodržitel Bienerth, jejich člověk, jim překážeti nebude.

K porážce této mělo býti navázáno zřízení nové „pracovní" většiny v říšské radě, bloku to liberalního s Poláky; tito však záhy čili člověčinu a spokojili se tímto jedním vítězstvím: blok se nepodařil.

Socialisté se o porážku křesťansko-socialní poctivě přičinili. Zvýšením nezdanitelného minima sice zbavili značný počet svých příslušníků volebního práva do obcí a do zemských sněmův, ale jen když ve Vídni způsobili křesťanským sociálům takové rozpaky. Doufajíť oni taktéž, že vymohou všeobecné volební právo i do těchto sborů, tak že ztráta ona bude dokonale vyvážena.

Významný jest výrok vůdce pravice v panské sněmovně hr. Clam-Martinice k vyslancům křesťansko-socialním, kteří přišli k němu dovolávat se podpory svého návrhu. Vytknul jim totiž, prý dosti ostře, nepřátelství k českému školství ve Vídni. Neočekávané odbytí toto arciť je velice zarazilo. Nás nepotřebuje, jak se říká, jejich hlava boleti, neboť oni v nekřesťanském, zrovna hloupě slepém nacionalismu svém nešetří ani českých kněží, tím méně ostatních katolíků, ve Vídni pak svou politikou Čechy socialistům zrovna nadhánějí. Ale s druhé strany jejich nepopíratelné zásluhy v boji proti židoliberalismu třeba i nám uznati a po té stránce s nimi sympathisovati. Divíme se, že tak rozumné hlavy, jako Weiskirchner a j., nevidí nebezpečí, do kterého se ženou. Školské, bohoslužebné a jiné kulturní

otázky české ve Vídni, „největším to českém městě“, nemohou žádným magistrátem býti utlumeny a pochovány; železný chod přirozeného rozvoje takovými malichernostmi může na chvíli býti zvolněn, snad mimo koleje uveden, ale ne zastaven, zvláště v říšském hlavním městě ne, a žádná rozumná vláda, má-li říšské poměry na paměti, nemůže tohoto protikulturního řádění, ať má jméno Kolisko neb jakékoliv jiné, podporovati, nechce-li celou říši vydávati ustavičným otřesům. Slovem, počínání strany křesťansko-socialní ve Vídni jest protiříšské, protirakouské a donutí státníky, aby přes ně přešli k dennímu pořádku, k rovnoprávnosti. Co si mohou dovoliti v Schildě, nemohou si dovolovati v říšském hlavním městě, i jest čas, aby vídenští křesťanští socialové si uvědomili cesty, kterými by se dostali na výši situace. Posud neukázali, že by úkolu svému jako zástupců říšského hlavního města byli zúplna porozuměli. Nedostaví-li se porozumění to v čas, půjdou události přes ně v před.

*

Polskorusínského smíru konečně po dlouhých průtazích ve hlavních věcech dosaženo, na základě návrhů řeckokatolického metropolity Šeptyckého; v posledních dnech vyskytla se toliko překážka v mandátě rusínském za Lvov, jehož Poláci nechtějí připustiti. Bude-li i ta odklizena, budou moci polští i rusínští biskupové se svými věrnými zajásati, že osvědčili se knížaty a posly míru, oni, že zamezili shnilý spolek židovskoliberální, tito pak, že dílo dle požadavků spravedlivosti přese vše intriky dokonati pomohli.

*

Na jihu ještě všecko jest na přechodu — buďto ke klidu nebo k válce.

Bulharský nedělný sněm rozpuštěn, vláda Radoslavova doufá s pomocí nového území dobýti většiny.

Srbské volby dopadly pro vládu příznivě. Styky s Ruskem pěstují se pořád velice okázale. Nová strana Peričova, jakýsi to střed, přeje si však přátelštějších styků s Rakouskem.

Řecko není dosud s Tureckem stran ostrovů vyrovnáno. Venizelos jezdí a shání peníze a přátele, Turecko zbrojí a cvičí.

Zprávy o nových spolcích na Balkaně bulharskotureckém a rumunskořeckém se úředně vyvracejí; beze vší podstaty asi nejsou.

V Albanii Izzet paša pokusil se s tajnou pomocí tureckou o nadvládu, ale nepodařilo se; zatím jest pořád ještě Essad paša hlavním, ač neuznaným vládcem vedle jiných několika, maje jaksi nápadně mnoho peněz na rozdávání potřebným kmenům, toho právě, čeho novému knížeti Vilému Wiedskému se nedostává. Ale jakmile tento se dostaví a velmoci peníze zaručí, bude prý všechno v pořádku. Doufejme!

*

Se zavedením dvouleté vojenské služby v Rakousku nastala zvýšená potřeba déle sloužících poddůstojníků; proto se snaží vojenská správa jich co nejvíce přivábiti. První lákadlo jest kapitulační peníz, 150 K, jenž se vyplatí každému poddůstojníku, odhodlá-li se sloužiti

čtvrtý rok. Pro nejstarší poddůstojníky utvořena od 1. prosince m. r. nová šarže štábních poddůstojníků, jsou to štábní šikovatelé, štábní strážmistři a vrchní ohňostrojci. Počítají se mezi mužstvo, mají však při stejném služebním stáří přednost před gažisty nevřaděnými do hodnostních tříd (štábními profosy, stavebními voj. mistry, voj. puškaři a p.). Distinkce záleží ze tří celluloidových hvězdiček, žlutého hedvábného 13 mm širokého prýmku, podobně jako u šikovatelův, ale s černým 2 mm širokým proužkem uprostřed. Rovnoběžně s tímto žlutým prýmkem ve vzdálenosti 3 mm přišit jest ještě prýmek zlatý 6 mm široký.

Déle sloužící poddůstojníci nedostávají už plat jako dříve, vždy na 5 dní, nýbrž měsíčně, počínaje 1. lednem čtvrtého služebního roku. Plat ten obnáší u štábního poddůstojníka ve 4. roce 70 K, v 5.—7. r. 85 K, v 8.—10 r. 100 K, v 11 atd. 105, u šikovatelů 65—90 K, u četařů 55—75 K, u desátníků 36—55 K, vše kromě zaopatření. Denní mzda obnáší v prvních 3 letech služby u šikovatele 70 h, četaře 45 h, desátníka 30 h, svobodníka 20 h a u prostého vojína 16 h. Denní mzda se vyplácí 1., 11. a 21. každého měsíce.

V nejbližší době prý se sejde za předsednictví císařova maršálská rada, aby zásadně rozhodla, má-li se v omlazování generality pokračovati. Rozhodující kruhy prý trvají na tom, aby generálové po čtyřicetileté službě dáváni byli do výslužby. Nyní pak slouží i 65letí generálové pěchoty s 45 lety služby.

Aby se zvýšila úroveň vzdělání u důstojníků, odsouzeny kadetní školy k smrti; na jejich místě se znenáhla zřizují nižší a vyšší vojenské realky a akademie. Aby učitelské síly na těchto ústavech lépe vyhovovaly, tvoří se zvláštní kategorie důstojníků-učitelů. Poručíci a mladší nadporučíci vyzváni, aby se hlásili k návštěvě universit. Žadatelé se mají vykázati čtyřletou službou jako důstojníci, čtyřletou službou u setniny (batterie, švadrony) a nejdéle do konce druhého semestru, jestliže nematurovali na gymnasium, mají složiti doplňovací zkoušku z latiny.

Skupiny předmětů jsou tyto:
a) dějepis a němčina jako hlavní, zeměpis jako vedlejší;
b) němčina a chorvatština;
c) dějepis a zeměpis;
d) mathematika a fysika;
e) deskriptiva a mathematika.

Pro předměty všeobecného vzdělání a předměty vojenské mohou býti jmenováni učiteli voj. škol i bez návštěvy universit nadporučíci, kteří absolvovali sborovou školu důstojnickou nebo školu válečnou, a mladší setníci.

Dnem 1. ledna 1914 upraveny nově platy pro oddělení vzduchoplavecké: Služební přídavek pro velitele obnáší 200 K, pro pilota důstojníka 150 K, pro důstojníka přiděleného k výcviku 75 K měsíčně; z mužstva obdrží pilot 75 K, žák 40 K. Pracovní přídavek pro zaměstnané v dílnách a plynárnách obnáší u důstojníků 60—90 K měsíčně, u mužstva 30 h až 1·30 K denně.

Ve Vídni a Fischamendu zřízeny dvouměsíční theoretické kursy spojené s praktickými cvičeními pro vzduchoplavce důstojníky i mužstvo. Ve Francii jsou ve vzduchoplavbě nejdále. Espanel dokončil lety na zkoušku se svým obrněným jednoplošníkem, jež jest vyzbrojen strojní puškou a bude míti za úkol útočiti na řiditelné vzducholodi.

V červenci t. r. vyjde přepracovaný I. díl vojenských služebných předpisů. Klasická první část, jednající o povšechných povinnostech vojínů, pochází ještě od arcivévody Karla a zůstane nezměněna. V části další nejzajímavější bude asi změna pojmenovaných lékařů. Plukovní lékař se bude jmenovati setník lékař, vrchní štábní lékař 1. třídy plukovník lékař a t. d. podobně jako v Italii a v Srbsku. Žehrali na to již dávno, že už v pojmenování vyjádřena jakás méně cennost proti kombattantům. Tužbě druhé, aby totiž i při shromážděních, pozdravech a t. d. byli kombattantům úplně na roveň postaveni, asi vyhověno nebude. Při důst. shromážděních bývá totiž toto seřadění: důstojníci kombattantní, praporečníci, zásobní důstojníci (asi ze čtyř pětin bývalí poddůstojníci), voj. kněží, lékaři, auditoři, účetní důstojníci a vojenští úředníci.

Císařským rozhodnutím ke konci srpna m. r. provedená reorganisace vojenského kněžstva vypadla na papíře velmi slibně: dosud byl ve IV. hodnostní třídě 0, příště 1, v V. hodn. tř. 1, příště 1, v VI. hodn. tř. 1, příště 10, v VII. hodn. tř. 7, příště 12, v VIII. hodn. tř. 15, příště 23, v IX. hodn. tř. 127, příště 112, celkem dosud 151, příště 159 římsko a řeckokatolických kněží. Bylo ovšem hned podotknuto: „pokud finanční prostředky dovolí". Při listopadovém povýšení byl do VII. třídy povýšen jediný superior a nadkuráty v VIII. třídě jmenováni dva. Z těch tří mají první dva téměř 60 a třetí 59 let. Se 60 lety pak musí každý do pense. Pro rok 1914 není prý též lepších vyhlídek.

Záložní důstojníci velmi dobře se osvědčili ve válkách balkanských, kde tito mladí intelligentní muži svým vlasteneckým nadšením a osobí statečností strhli prosté vojáky, že konali zrovna divy rekovnosti. Proto se věnuje zvýšená pozornost kursům, jež před nedávnem zřízeny u nás i jinde pro záložní důstojníky. U nás svěří se jejich vedení v případě války u pěchoty 50—60 mužův, u jízdy asi 35 jezdcův a u dělostřelectva dvě děla. Za nynějšího způsobu válčení, kde takový malý oddíl často podniká samostatné důležité operace, třeba záložnímu důstojníku důkladnějších taktických vědomostí než si mohl osvojiti ve škole jednoročnické, a těch má nabýti v oněch kursech. Ale hned od jejich zavedení si stěžováno na slabou účast. Proto určeny ve Francii pro pilné návštěvníky odměny: uveřejnění jmen v bulletin officiel, rychlejší postup a dokonce i jmenování rytířem čestné legie.

17. ledna spuštěn v nové Rjecké loděnici dreadnought Szent Istvan na moře, je to poslední jednotka ze čtyr, roku 1910 v delegacích povolených obrů. Soudruzi jeho, Viribus unitis vřaděn na podzim 1912, Tegethoff na jaře 1913 ve svaz eskadry, třetí, Princ Eugen, spuštěn na moře a výzbroj se již dohotovuje, tak že v nej-

bližší době podnikne plavbu na zkoušku. Szent Istvan vstoupí asi v první polovici budoucího roku ve svaz loďstva. Hlavní výzbroj každé z těch lodí záleží ze 12 děl 30·5 centimetrových, umístěných ve 4 věžích, z nichž prostřední dvě položeny výše, tak že může do předu i do zadu současně stříleti 6 děl, na bok všech 12 kusů. Střední dělostřelectvo tvoří 12 děl 15 cm., dělostřelectvo určené k obraně před torpedovkami 18 děl 7 cm. 4 roury torpedové určeny pro 53 centimetrová torpeda. Pancéře jsou v pasu a věžích 280 mm silné. Turbinové stroje vyvinují sílu 25000 HP, rychlost obnáší 20·5 mořských mil, nosnost 20.000 tun.

Ve Škodových závodech v Plzni sestrojují se pro nás nová těžká děla kalibru 38 cm. Shotoví se tři modely délky 40, 45 a 50násobného kalibru. Roury budou vážiti 75, 85 a 96 tun, střela váží 565 kg, náboj 234 až 300 kg. Anglie, Německo a Italie staví již velikány o kalibru 38 cm, u nás se teprve začne se stavbou 35·5 kalibrových a pak má teprve přijíti řada na kolossy o 38 cm. Kde budou zatím ostatní velmoci? Koncem prosince bylo z Essenských Kruppových závodů vypraveno dělo lodní pro Rusko o kalibru 42 cm.

Ruské komité ku sesílení loďstva, založené r. 1910, se tyto dny rozešlo dokončivši svůj vytčený úkol. Z dobrovolných příspěvků v obnosu asi 20 mil. K postavena nejrychlejší loď světa, torpedoborec Novik o nosnosti 12·0 tun a rychlosti 37·3 uzlů, dále 8 torpedových lodic většího typu a čtyři podmořské čluny.

V Italii budou míti zkoušky pro mimořádný postup setníků na majory. V některých oborech budou dvě předběžné a jedna hlavní, všecky theoretické i praktické; bude to tedy perný chlebíček, ale někde pomůže snad i protekce, jak už bývá.

V novinách se mnoho píše o elsasském městečku Saverne. Co se stalo? Mladý poručík Forstner nadal rekrutům: „vakes“; je to asi náš pobuda. Věc se dostala do veřejnosti, obecenstvo spílalo a vysmívalo se důstojníkům a zvláště onomu poručíkovi, jenž do toho sekal jen což. Srazil se i plukovník Reuter se starostou, sborový velitel s místodržitelem, debatováno na schůzích, v novinách, ve sněmovně. Vyšetřování, soudy. Plukovník i poručík odsouzeni, ale hned zase osvobozeni, a na konec vyznamenán plukovník řádem červeného orla III. tř. se stuhou.

Spílati vojákům a je týrati je přísně zakázáno v Německu, u nás i jinde. Kdo se zapomene, musí k rapportu a snad i před soud a do vězení, a je to zcela v pořádku. Ale jako je nesnadno jednati v rukavičkách ve školách obecných s dětmi našich soudruhů, tak je tíže ještě vštípiti pojmy o autoritě, poslušnosti, pořádku atd. rekrutovi, který byl na výcviku v dělnických domech a snad i v robotárnách. Není mnohdy divu, že takový mladý hrníček někdy převře a z něho vyhrkne nějaké ostré slovo. Neomlouváme, ale pochopujeme.

*

Mexickou revoluci svádí již i odvolaný americký vyslanec Henry Lane Wilson, který přál Huertovi, na štvanici Rockefellerovy

Standard Oil Comp., která by se ráda zmocnila mexických olejoven, největších na světě; Wilson praví, že doklady toho jsou v tajných státních archivech Unie.

Dle jiných ještě zpráv jest povstalecký vůdce Pancho Villa společníkem — kinematografického podniku, pro nějž „pořádá“ bitvy a dává zachycovati snímky. Inu vlast neomezených možností! Ale jen jí pořád neklásti za vzor! Dollar přece není všechno.

Ročník XXXI. Číslo 3.

HLÍDKA.

Francisco Ferrer.

Boh. Kyselý. (Č. d.)

Nejčastěji však stěžuje si Ferrer na „nespravedlivost“, že po prvním výslechu ustanoven byl jiný soudce. „Llivina učinil na mě dojem, že je veden duchem pravého soudce, jemuž má jíti výhradně o vyšetření pravdy a ničeho jiného. Těšil jsem se, že dlouho vězněm nepobudu.“ Uplynulo pět dní a Ferrera k výslechu nevolali. Doznává, že jej to zneklidňovalo. „Když mne pak 6. září předvolali, nebyl to již dřívější soudce, nýbrž Valerio Raso, který vzbudil ve mně rázem nedůvěru. Vedl si sice vlídně, ano velmi slušně, ale příliš úředně, jako by byl moc zamilován do svého úřadu . . .“

V této záměně soudců viděli přátelé Ferrerovi opět macchiavellistický úskok. Ve skutečnosti stalo se tak proto, aby byla věc co nejdříve projednána, tedy k dobru obviněného, arci kdyby se byl ukázal nevinným. Llivina jako velitel pevnosti vydal půhon proti všem účastníkům a podněcovatelům bouří katalonských, proto byl mu také Ferrer předveden a vyslechnut. Potom byli ustanoveni soudcové a ze všeobecného přelíčení nebyla vyňata pouze záležitost Ferrerova, nýbrž i jiných anarchistů zatčených již 26. července. Po klerikální kličce tedy ani stopy!

Jako vrchol mstivých štvanic proti Ferrerovi uvádí Villafranca, že nález revolučních plakátů a provolání v domě jeho je čirým výmyslem policie. A přece byly nalezeny takové proklamace a to trojího druhu, totiž z r. 1892 a dále z let pozdějších (dle obsahu z r. 1898 a d.).

Ferrer sám doznává, autorství prvního provolání (u příležitosti sjezdu Volné myšlenky v Madridě), soudce pak poznamenává, že vidí patrnou shodu mezi tehdejší výzvou autora a mezi událostmi, pro něž stojí před soudem. Na ostatních listech viděti poznámky z péra Ferrerova, jak potvrdili znalcové písma, jimž neodporoval a proti nimž jiných se nedovolával, ač mu bylo dáno na vůli. Ostatně byla to již stará zbraň ze zbrojnice Ferrerovy, neboť již r. 1907. při prvním procesu prý „policie falšovala rozmanité listiny, jak se dalším šetřením prokáže“. Zatím však se neprokázalo nic takového, protože toho prostě nebylo. Ferrer by nebyl mlčel, neboť uvedl ku svému obhájení vše, co se dalo. Že hleděl věc ještě protáhnouti, lze pochopiti, čekalť ustavičně na rázné zakročení svých přátel, ale marně. Dne 1. října (tedy po celoměsíčním šetření) píše Malatovi: „Dnes mi sudí sdělil, že některý z příštích dnů bude závěrečné přelíčení před vojenským tribunálem. Protestoval jsem, neboť mám ještě mnoho látky o jednání policie, která podplácela mé nepřátele, aby vypovídali proti mně“. A ejhle, když mu bylo dáno slovo, aby se blíže vyjádřil, přešel na pole zhola jiné, chtěje vyvolati debatu o svém díle školním a o vychovatelských zásadách. Stěžoval si, že se mu odpírají prostředky k hájení. Ať prý se dokáže z knih, které napsal, a z učebnic Moderní školy, zda obsahují něco trestuhodného. „Jsouť to díla slavných klassiků nebo výňatky z knih autorů moderních osvědčené moudrosti a zásad hluboce humanitních. Ale kdož je kritisují, buď jich nečetli, nebo nemají uschopnění, aby je náležitě ocenili, pro vrozené předsudky, jimž bohužel téměř všichni podléháme“.

Že Ferrer očekával nějakou odezvu z ciziny, dosvědčuje telegram poslaný 8. října Naquetovi (v pařížském listu L' Action): „Přes zřejmou nevinu moji žádají trest smrti na základě denunciací, které mne vydávají za náčelníka anarchistů celého města a strůjce kdejakých vzpour a atentátů, a dokládají, že mé cesty do Londýna a Paříže mívaly jen takový účel. Tak podlými lžemi chtějí mne utratiti“. Zároveň se těšil, že v celých aktech není proti němu závažného obvinění, jak dopsal redakci listu „El País“ Ale to zase jen pro veřejnost, neboť pět dní před tím doznává v listu k Soledad, že projednával soudce před ním a jeho obhájcem všecka obvinění uváděná v obžalobě a výpovědi svědecké. Při tom pouští uzdu své ironii. „Počalo se o osmé ráno, o druhé jsem pozoroval, že sudí dřímá i s obhájcem, i navrhl jsem jim, aby šli poobědvati, což přijali s nadšením“. Ejhle, nebylo obvinění v aktech 600 stran!

Dále si Ferrer stěžuje, že nesmí čísti novin, ač se jich od počátku své vazby dožaduje. (7. října do listu „El País“). A téhož dne k Soledad: „Včera jsem obdržel všecky noviny dnem 22. září počínaje“.

Jak byl jist svým osvobozením, dosvědčuje list ze dne 2. října k Soledad: „Doufám, že se za nedlouho shledáme, neboť mi soudce včera oznámil, že podá mou věc brzo k závěrečnému přelíčení. Doručil mi také dlouhý seznam obhájců, abych si sám vyvolil. Neznal jsem žádného, i vybral jsem si namátkou hejtmana od zákopnictva jménem Galcerán y Ferrer, který je té doby v Melille, jak mi sudí řekl a jemuž třeba telegrafovati, zda přijímá či ne“. Nová křivda! Nabízí se mu obhájce, který dlí té doby na březích afrických državy španělské. A přece je to opět výmysl Ferrerův, neboť píše v dalším odstavci téhož listu (ze dne 2. října): „Slunce rozveseluje a rovněž mne rozradostnila dnes ráno návštěva mého obhájce, . . . jenž se mi zdál sympatickým člověkem; shodli jsme se.“

Toto divné jednání, jímž sám si připravoval trpké chvíle, zachoval Ferrer i vůči svým známým, kteří byli internováni v Teruelu. „Nedají nám vypovídati, nevolají nás na svědectví!“ ozývá se jejich nářek co chvíle v novinách. „Nepozvali za svědky osoby, které mohly říci pravdu!“ protestuje Ferrer a obhájce sám zmiňuje se o těchto lidech, řka: „Bylo zatčeno několik osob, které by nám mohly podati zřetelné zprávy o životě, zvyklostech a pracích obviněného“. Při tom však zapomněl, že zatčení jejich stalo se 20. srpna, Ferrerovo však teprve 31. t. m. Kolik svědků si Ferrer přál, tolik bylo k šetření pozváno, kterak se tedy stalo, že nejbližší přátelé jeho nevypovídali? V listopadových číslech listu „España Nueva“ nabýváme o tom jistoty: „Přátelé věděli, že zatykač vyzývá všecky, aby se dostavili před vyšetřujícího soudce, kdož vědí něco o obžalovaném. Domnívali se, že přišla chvíle dokázati úplnou nevinu Ferrerovu. Soledad chtěla v tom smyslu také dopsati Rasovi. Ale Litrán jí zbraňoval: Neukvapit se; teď jsou vyslýcháni svědkové proti, potom budou voláni pro něho a tu všichni se dostavíme. Tomu ovšem tak nebylo a nikdy se podobně nevyšetřuje. Sekretář Ferrerův byl tedy sám vinen, že nebyli časně přívrženci Ferrerovi voláni k soudu, nikoliv pak soudce nebo jiný člen „inkvisice“, jak vytýkají strannické listy.

Od 20. září psalo se o brzkém zakončení předběžného vyšetřování i teprv 28. t. m. promluvili přátelé. Nebyl v tom úmysl, aby se rozhodnutí oddálilo? Dne 30. srpna dopsal jim sudí Raso a 2. října podali prohlášení v „España“, která je teprve 4. t. m. uveřejnila.

Obrátili prý se na neznámého obhájce Ferrerova, aby se zasadili ještě o to, by výpovědi jejich byly rovněž protokolovány. Podepsáni jsou mimo tři zřízence nakladatelství Moderní školy s Litránem v čele ještě Soledad Villafranca a bratr Ferrerův José. Hejtman Galcerán odpověděl jim, že nezbývá, leč podati krátké a zřetelné svědectví do tří dnů. Poznali, že čas kvapí, aby potvrdili, že Ferrer nemá s událostmi barcelonskými naprosto nic společného. Napsali tedy, co pokládali za usvědčující pro nevinu obviněného a v téže obálce poslali všichni své svědectví na adressu Galceránovu a čekali uklidněni závěrečného přelíčení, které mělo býti teprv za dva dny. Byli jisti, že list dospěl právě den před tím. A přece se výpovědi ty potom nečetly. Obhájce jich vůbec ani nezmínil. Proč? Protože se s nimi ani vytasiti nemohl, nechtěl-li, aby svědčil proti tomu, koho měl vysekati. Jakou cenu mělo prohlášení Soledad, že Ferrer se od 27.—29. čce. nehnul z domu, když tento sám se přiznal, kde 28. čce. všudy dlel? Ale v tisku se z toho učinil nový hřích „inkvisice" a vláda se obvinila. Obhájce žádal dodatečný výslech matky Soledad a tří professorů z Anglie, Francie a Italie, ačkoli něčeho takového § 552. voj. trestního zákoníku nepřipouští, jde-li o přelíčení závěrečné. Proč nežádal něco podobného vzhledem k přátelům z Teruelu? Žádný ze zmíněných professorů nebyl však svědkem událostí barcelonských, šlo tedy jen o nový hymnus na Ferrera, o nové odklady a povyk ve světě. Při celém projednávání bylo prý pozorovati překotný kvap. Vzhledem k okolnosti, že „kvap" ten trval celý měsíc a 10 dní, využila procesu kniha Ferreristů Normandy-ho a Lesueura způsobem právě opačným: „Jakmile se octl Ferrer ve vězení, shledávalo se dlouho (de longs mois) po světě, co by mu přitěžovalo." Ferreristé španělští si však přáli zase průtahů, jak naznačili referátem k „Obrannému komitétu": „Vláda španělská byla nucena ustoupiti rozbouřenému mínění veřejnosti a zrušiti všudy výminečná ustanovení vyjma Katalonsko, kde prý dle ministra Maury není ještě klidu. Po pravdě mají se po 15. říjnu sejíti kortesy a očekávané protesty strany liberální, demokratické a republikánské staví se proti dalšímu trvání výminečného stavu. V tom případě bude i Ferrer souzen soudem civilním". Odtud ty průtahy, neboť soud civilní zdál se přátelům přístupnější nežli soud vojenský. Ale nedočkali se. Ferrer byl již arci odsouzen, liberální strana nabyla vrchu, ale — vojenských soudů nezrušila.

Obhájce Francisco Galcerán y Ferrer, hejtman téhož vojska, proti němuž bylo tolik za bouří barcelonských útočeno, učinil pro

Ferrera seč byl. Nižádný advokát, který by byl dobrovolně převzal obhajování, nebyl by mohl učiniti víc, než učinil tento zákonitě ustanovený obhájce. Pronesl vřelou řeč, dle níž se všecken civilisovaný svět zasazoval o Ferrera proti reakci kléru a vlády. Řeč tu si přátelé Ferrerovi tolik pochvalovali, že ji nazývají neskvělejším a nejmohutnějším projevem veřejného řečnictví. Co si asi myslil obhájce, když hleděl vzbuditi dojem, jakoby všecko svědčilo proti Ferrerovi, kdežto přátelé jeho slova nedostali, ačkoliv měl asi v kapse list těchto přátel, který Ferrera rovněž usvědčoval popíraje, co obžalovaný sám přiznával?

Očekávaný obrat ve prospěch Ferrerův se tedy nedostavil a dne 9. října 1909 vyřčen byl rozsudek vojenského soudu a to jednohlasně. Ferrer odsouzen k smrti, v případě milosti ku ztrátě všech občanských práv; dále k povinné náhradě vší škody způsobené paličstvím, loupežemi a zničením komunikačních prostředků atd.

Rozsudek byl potvrzen 10. října guvernérem katalonským, oznámen ministerské radě a 13. října z rána byl Ferrer zastřelen.

Ištar v podsvětí.

Dr. Jan Hejčl. (Č. d.)

Jak jeden z těchto odvěkých zákonů zní, o tom nás poučuje básník epickou šířkou v následujících verších, v nichž opět a opět dopadá našeho sluchu refrain: „Tak zní zákony paní podsvětí“. Člověk v okamžiku smrti zanechává tu na zemi všecku svou slávu, král loučí se se svou korunou, se svým bohatstvím, vlivem, mocí. Do podsvětí vstupuje tak jako každý jiný člověk. Slyšme, jak tento „odvěký zákon“ náš básník vylíčil.

39. *Vrátný šel*
a otevřel jí svou bránu.

Nejen že otevřel, ale také uctivě vzácného, nebeského hosta pozdravil:

40. *„Vstup, má paní,*
Podsvětí nechť ti jásá,
41. *palác země, z níž není návratu,*
plesej z tvého příchodu!“

42. *Do první brány ji zavedl, natáhl se*[1])
a sňal jí velkou korunu s hlavy.
43. *„Proč, vrátný, vzal jsi mi*
velkou korunu s hlavy?“
44. *„Dále pojď, má paní! Paní podsvětí —*
takové jsou její zákony.“

45. *Do druhé brány ji uvedl, natáhl se*
a sňal jí kroužky z uší.
46. *„Proč, vrátný, vzal jsi mi*
kroužky z mých uší?“
47. *„Dále pojď, má paní! Paní podsvětí —*
takové jsou její zákony.“

48. *Do třetí brány ji uvedl, natáhl se*
a sňal jí řetízky s hrdla.
49. *„Proč, vrátný, vzal si mi*
řetízky s mého hrdla?“

---

[1]) Um-ta-si jest tvar II/2 od kmene masû = býti dlouhým, velkým, širokým. Srv. Delitzsch, Assyrisches Handwörterbuch, Lipsko 1896. sl. 421b. Oppert-Vigouroux-Podlaha překládá: „dotkl se jí«, Jeremias: »entkleidete sie. Jensen slova překládati se vůbec neodvažuje. Je-li však jist význau základného tvaru (I/1) jest překládati tvar II/2 »natáhl se, vztáhl ruku« a pod.

50. *„Dále pojď, má paní! Paní podsvětí —*
takové jsou její zákony.“

51. *Do čtvrté brány ji uvedl, natáhl se*
a sňal jí náprsník s ňader.
52. *„Proč, vrátný, vzal jsi mi*
náprsník s mých ňader?“
53. *„Dále pojď, má paní! Paní podsvětí —*
takové jsou její zákony.“

54. *Do páté brány když ji uvedl, natáhl se*
a sňal jí pás s drahokamy s beder.
55. *„Proč, vrátný, vzal jsi mi*
pás s drahokamy s mých beder?“
56. *„Dále pojď, má paní! Paní podsvětí —*
takové jsou její zákony.“

57. *Do šesté brány ji uvedl, natáhl se*
a sňal jí sponky s rukou a nohou.
58. *„Proč, vrátný, vzal jsi mi*
sponky s rukou mých a nohou?“
59. *„Dále pojď, má paní! Paní podsvětí —*
takové jsou její zákony.“

60. *Do sedmé brány když ji uvedl, natáhl se*
a sňal jí zástěrku s jejího života.
61. *„Proč, vrátný, vzal jsi mi*
zástěrku s mého života?
62. *„Pojď dále, má paní! Paní podsvětí —*
takové jsou její zákony.“

Sedmi branami bylo tedy Ištaře vkročiti do města mrtvých. Jaké as bude shledání, setkání se dvou bohyň protichůdných? Život a smrt — toť dva kontrasty, které jsou ve stálém zápase. Zápas ten nám vykreslil básník takto:

63. *V té chvíli, kdy Ištar*
do země bez návratu sestoupila,
64. *spatřila ji Ereškigal*
a lítě ji napadla.
65. *Ištar se nerozpakovala,*
vrhla se na ni též.
66. *Ereškigal ústa svá*
otevřela a mluvila,
67. *Namtarovi*[1]*, svému poslu,*
rozkaz ohlásila:

[1]) Podřízený tento bůh podsvětí, démon, služebník (sukallu) a zástupce bohyně Ereškigal vystupuje též v mythu o Nergalovi a Ereškigale. Bohyně podsvětí poslala Namtara k hostině nebeských bohů, aby jí přinesl odtud její díl. Nergal, který tehdy

68. „Jdi, Namtare, zastrč závoru za ní
v mém paláci;
69. vypusť na ni šedesát nemocí,
na Ištaru:
70. nemoc očí
na její oči,
71. nemoc boků
na její boky,
72. nemoc nohou
na její nohy,
73. nemoc srdce
na její srdce,
74. nemoc hlavy
na její hlavu,
75. na ni na celou
— — — — —

Nemoci jsou předzvěsti smrti, proto jimi vládne bohyně smrti — Ereškigal, příp. její místovládce Namtar.

Následky vstupu Istařina do podsvětí záhy se jevily na zemi hrozným způsobem. Protože tu nevládla bohyně lásky a z ní vznikajícího života, plodnosti, vyhasla na zemi všecka láska, lidstvo i zvířena přestala se množiti a hrozilo nebezpečí, že země se promění v poušť, v podsvětí:

76. Ištar, paní,
do země bez návratu když vstoupila,
77. na krávu býk se neskláněl,
osel na oslici se nekladl,
78. k otrokyni na ulici
nechýlil se pán.
79. Pán spí ve své jizbě,
otrokyně spí na svém.

Až sem sahá líc (obvers) tabulky. Možno říci, že první jednání naší básně se tu končí. Jednání druhé nám podává rub tabulky (revers).

---

ještě sídlil v nebesích, byl odsouzen od bohů k smrti za to, že nepovstal, když Namtar přišel, a tak zneuctil Ereškigalu. Nergal podrobiv se trestu odchází do podsvětí a u brány žádá vrátného za vpuštění. Vrátný oznamuje nejprve Namtarovi příchod nebeského boha a ten teprv podává o tom zprávu své velitelce, která dovoluje Nergalovi vstup, avšak za tím účelem, by ho usmrtila. Nergal však v boji vzniklém Namtara přemůže a pak vrhá se na Ereškigalu. Spor skončí smírem a — svatbou boha s bohyní. — Jinde vystupuje Namtar v podobě démona, který přináší m o r, jinde jako původce rozmanitých nemocí. Srv. Jastrow num. I 279. 290. 348. 498. 251. Z vlastního jména vzniká pak jméno obecné (či naopak?) a číslo množné namtarê = démoni přinášející nemoci. — Podávati babylonskou démonologii není účelem této práce.

Škoda, že není text na rubu tak význačně stichometricky psán jako na líci. Pokusíme se však i zde pcdati verše v stichometrickém rozdvojení.

Nebeští bohové pozorovali s úžasem a s bolestí, že na zemi všecek pohlavní život přestal, a přiměřeným způsobem zakročili:

1. Papsukalovi, poslu velkých bohů,
sklesla hlava, obličej se zamračil;
2. oblékl smuteční roucho,
s jizvami (chodil).[1])

Kdeždo Papsukal spokojil se jen s projevy smutku, Šamaš, bůh slunce, více činil pro zachování života na zemi:

3. Šamaš předstoupil
před Sina, svého otce[2]) *s pláčem;*
4, před krále Ea
dostaly se jeho slzy:
5. „Ištar do země
sestoupila a nevrátila se.
6. Od té chvíle, co Ištar
do země bez návratu sestoupila,
7. na krávu býk se nesklání,
osel na oslici se neklade,
8. k otrokyni na ulici
nechýlí se pán.
9. Pán spí ve své jizbě,
otrokyně spí na svém."

Ea, bůh moudrosti a vědy, pomohl:

11. Ea ve své moudré mysli
utvořil si obraz,

[1]) Na znamení smutku rozdrásal si kůži. Srv. Jer. 16, 6; 41, 5; 47, 5 — Papsukal je tu patrně zvláštní bůh. Možná však, že se tu jménem tím označuje jiný bůh, jak častěji i na jiných místech se děje. Dlužno-li bráti papsukal za jméno obecné, za přívlastek, který lze dáti i jinému bohu, pak žádá souvislost, abychom tu za papsukala považovali Šamaše, boha slunce, o němž mluví poznámka následující.

[2]) Sin považován byl též za otce Ištařina (srv. poznámku předešlou), takže Šamaš byl Ištařiným bratrem. — Kromě toho, že se Šamaš zajímal o svou sestru, dlužno míti na paměti, že byl bohem světla, života a zdraví; zdraví a život byl však odchodem Ištařiným do podsvětí povážlivě ohrožen. Šamaš odebírá se k Sinovi, poněvadž Sin byl vyšším, přednějším bohem. V lokaci assyrského pantheonu stává před Sinem Ea, k němuž se také Šamaš utíká s modlitbou (ř. 4a) provázenou slzami (ř. 4b). Ea má zájem na životě ryb, které jsou v jeho říši — ve vodách (sladkých). Šamaš jest bůh slunce vůbec, i slunce palčivého a ničícího vegetaci, ochromujícího i život zvířeny a lidstva. Bohem slunce jarního však, které vyluzuje v přírodě nový život, jest Marduk syn Ea-ův. Toto příbuzenství jest nový důvod, proč Šamaš-Marduk se uchyluje k Ea-ovi.

12. *stvořil Asúšunamira,*[1]
hudce.[2]

Novému stvoření uložil jeho tvůrce:

13. *„Jdi, Asúšunamire,*
ku bráně země bez návratu zaměř.
14. *Sedmero bran země bez návratu*
nechť se před tebou otevře!
15. *Až tě Ereškigal spatří,*
nechť se před tebou zaraduje![3]
16. *Až se upokojí její srdce,*
rozveselí se její nitro,
17. *zapřisáhni ji*
jménem velkých bohů,
18. *vztyč svou hlavu,*
měchu[4] *(vody) si všimni (a rci):*
19. *Nuže, má paní, budiž mi měch dán,*
bych se mohl z něho vody napít.“

Ve jmenovaném měchu byla voda života (mê balâti), která působila oživnutí, vzkříšení člověka, který se z ní napil, neb jí byl pokropen. Byl to poklad, který Ereškigal bedlivě střežila, z něhož píti nikomu nedovolovala, protože by se byla její říše vyprázdnila. Máme-li domnělou účinnost té vody na zřeteli, vysvětlíme si, proč rozhodně zamítá bohyně Asúšunamirovu žádost a uvaluje na něho velkou klatbu.

20. *Ereškigal*
když to slyšela,
21. *bila se do boku,*
hryzla se do prstu (řkouc):
22. *„Žádáš ode mne věc,*
kterou přáti si nikdo nesmí.
23. *Kliď se, Asúšunamire, vyslovím nad tebou*
velikou klatbu:

---

[1]) Místo Asúšunamir možno čísti též Uddu-šu-namir = Jeho ranní světlo září (východ jeho září).

[2]) Z různých významů slova as(s)innu do souvislosti naší básně nejlépe se hodí »hudebník«. O jiných možnostech viz Jensen num. s. 372.

[3]) Zaradovati se má bohyně podsvětí zvuky flétny, které bude as(s)innu vyluzovati. Srv. Orfeus v podsvětí pro Eurydiku.

[4]) Měch ten sluje v originale chalziqu. Delitzsch však nepovažuje předcházející SU za ideogramm (determinativ) znamenající kůži, měch, nýbrž přičítá znaménku SU hodnotu slabičnou, spojuje s následujícím a čte suhalziqu. (Das Land ohne Heimkehr. Stuttgart 1911. S. 40 poz. 31). Měchů ve starém Východě (podobně jako ještě dosud) užívalo se všeobecně k uschovávání a dopravě vody.

24. *Bahno v městských korytech*
budiž tvým pokrmem,
25. *v městských stokách*
budiž tvůj nápoj!
26. *Stín zdi*
budiž tvým bydlištěm,
27. *kamenná plotna*
budiž tvým sedadlem,
28. *...strádání*
nechť zlomí tvou sílu!"

Z této klatby prokmítá myšlenka vyskýtající se i v jiných klínových nápisech, že duše člověka, jehož mrtvé tělo není pohřbeno, nemůže sestoupiti do podsvětí, kde by došlo pokoje, nýbrž že se potuluje po zemi jako divoký pes. Nedostalo-li se komu slušného pohřbu, nepamatují-li na něho pozůstalí příbuzní, nekladou-li na jeho hrob pokrmy a nápoje, kterých dle názorů Babyloňanů potřebuje duch zemřelého, nezbývá mu, než aby si je hledal na ulici jako divoký pes činí. Tento ubohý osud uvalen klatbou na Asúšunamira. (O. p.)

Spor o Kanta.

Dr. Josef Vrchovecký. (O.)

Druhým důležitým bodem jest prý prvenství, jež přisoudil Kant vůli před rozumem. Paulsen chválí myslitele královeckého, že překonal jednostranný intellektualism a s ním přepjaté přeceňování rozumu; tím prý dokázal, že světový názor toho kterého člověka nezávisí na rozumu nýbrž v první řadě na vůli, v nejdůležitějších otázkách životních rozhoduje vůle a nikoli rozum. Proto nemůže prý nikdo tvrdit: Tento světový názor jest výsledkem vědecké práce, přesné logiky; smí se jen říci: Mám ten onen názor o světě, protože jsem se svou vůlí proň rozhodl. „Mravní jistota,“ dí Paulsen, „jest posledním svazkem vší jistoty. Poslední pravdy, z nichž a pro něž člověk žije a umírá, nemají svého důvodu ve vědeckém poznání, pocházejíť ze srdce, z vlastního jádra vůle.“ (Paulsen, Im. Kant. Leipzig 1898. Str. 397.) Člověk věří, že posléze zvítězí pravda, dobro a právo; a má prý o tom mravní jistotu, proto věří. Tak dochází, dí Paulsen, stará věta znovu k platnosti, že víra předchází rozum (fides praecedit intellectum). Vsude žije lidstvo jen věrou a ne vědou. Toť podle Paulsena jedna z nejdůležitějších zásluh Kantových, že na tuto pravdu upozornil.

V tomto názoru Kantově je sice mnoho pravdy, avšak myslitel tento nebyl prvním, který na to upozornil. Rozluštění Kantova nelze bez výhrady přijmout. Vůle bez pravdy může snadno poblouditi a pobloudila často, jak dějiny dokazují.

Paulsen mluví o strnulém, formalistickém racionalismu v noetice Kantově a zamítá ho jako prvek nám nejvíce cizí. Co se týče relativismu, nesouhlasí Paulsen s Kantem, nýbrž s filosofem, kterého „Kritika č. r.“ potírala, s Humem. „Kritická filosofie,“ dí Paulsen, „stojí rozhodně na půdě věčných pravd“ (Paulsen, Im. Kant. Str. 404) a v té příčině staví se proti ní.

Jakou ideu měl Kant o Bohu? Mnozí učenci tvrdí, že byl po celý svůj život theistou. Dle Paulsena měl původce kriticismu pantheisticko-spinozovský pojem o Bohu, což Hemann popírá, dokládaje, že dle Kanta jest idea Boží básnickým výplodem našeho rozumu a Bůh že jest v nás přítomen jako osobní zákonodárce — kategorickým imperativem. V „Kritice soudnosti“ píše Kant: „Kdyby rozum lidský mohl s úplnou jistotou popříti Boha a nesmrtelnost, hleděl by s praktického

stanoviska na sám mravní zákon již jen jako na čirou illusi našehó rozumu.“ (Srv. Fouillée, Kritika mravních soustav naší doby. V Praze 1899. Str. 251.) Kdo má vlastně pravdu, Paulsen či Hemann? Pochopil Paulsen Kanta úplně správně? Sám tvrdil, že ano. Avšak sotva že vyšla jeho monografie, hned povstal tuhý spor. Několik filosofů, jako Cohen, Vaihinger, Goldschmied, Hemann, Rickert, Romundt a jiní mu vytýkali, že mezi jeho a Kantem pravým jest podstatný rozdíl. Paulsenova odpověď na tuto výtku je zajímavá. „Má naděje,“ píše v Kantstudien (sv. VII. str. 111), „že jest možno o Kantovi mluvit a dojít pochopení, klesla již dávno skoro pod nulu.“

Právě tak jako Paulsenovi vedlo se již dříve i Cohenovi. Tento učenec vydal dílo „Kants Theorie der Erfahrung“, jímž chtěl důležitý problem hlavního díla Kantova objasniti? Objasnil jej? Falckenberg píše, že se brzy po tom, co vyšel spis Cohenův, vtipkovalo: „Štěstí, že k dílu Cohenovu máme dobrý kommentář — od Kanta, Kritiku č. rozumu.“ Jinak by se mu prý ani nerozumělo, protože dílo to jest mnohem nejasněji psáno než dílo Kantovo. O vydání spisu Cohenova z r. 1885 dí, že jest biblí pravověrných kantovců marburské observance. Rickert, který se skoro všeobecně považuje za důkladného znalce kantismu, píše, že od té doby, kdy učenci začali si všímati Kantových netištěných poznámek a sešitů, vypracovaných pro universitní přednášky, a prohlašovali je pro nejdůležitější názory filosofovy za rozhodující, nelze prý s jistotou ani o jediné větě tvrdit, že jest jistým názorem jeho; učenec to odůvodňuje tím, že je mezi spisy Kantovými a netištěnými sešity zjevný rozpor. Ký div, že zmatek o Kantu pravém a nepravém nemizí, nýbrž vzrůstá.

Külpe porovnává Kantovu filosofii s dílem uměleckým, jež se nedá vyčerpat a novými pozorovateli stale znovu jako nové zjevení se pociťuje a posuzuje. (Külpe, Immanuel Kant. Leipzig. Teubner. 3. vyd. Str. 147.) O slepém uznání autority Kantovy nechce Külpe slyšet, avšak chválí zakladatele kriticismu, protože hlásá: 1. převahu rozumu nad smyslovými dojmy; 2. autonomii myšlení a chtění a 3. prvenství praktického rozumu před theoretickým. „Co z těchto prvků se stalo, jest obdivuhodně velkým i v nedokonalosti“ (u. m. str. 153). Že znamená rozum víc než pouhá smyslová zkušenost, tvrdili již před Kantem mnozí jiní. Přepjatá autonomie způsobila mnoho spoust ve filosofii pokantovské. Béřeme-li třetí bod absolutně, vede k absurdnostem; béře-li se relativně, pak třeba zdůraznit, že v té příčině patří zásluha jiným filosofům předkantovským.

V prvním ročníku „České Mysli“ (2. sešit. Strana 92.) píše Dr. Krejčí: „Positivní část Kantova systemu doznala tolik kritik, tolik změn, byla na vše strany tak vykořistěna, že můžeme říci, že Kant je celý stráven a zažit německou filosofií . . .“ Že tomu tak není, dosvědčuje německá literatura tohoto století. Největší rozruch vyvolalo r. 1911 dílo Vaihingerovo, nejhorlivějšího novokantovce a vydavatele časopisu „Kantstudien“, „Die Philosophie des Als—ob“. Autor je pevně přesvědčen, že dosud nikdo Kanta správně nepochopil. Vše, co se o jeho systemu psalo a v universitních přednáškách vykládalo, bylo prý bludné. „Tradiční Kant, Kant historických učebnic, jediným slovem školní Kant (Schul-Kant) není úplným a celým Kantem. Abychom Kanta úplně pochopili, k tomu netřeba jenom rozumu nýbrž i odvahy“. (Srv. Hochland 1911, č. listopadové str. 234.) Kant prý sám to předpověděl: Přišel jsem se svými spisy o století spíše; za sto let se jim teprv porozumí. Kant měl zde na mysli svůj zvláštní názor „Als—ob Betrachtung der Ideen“. Co tím Vaihinger míní? Obrat „als—ob“ (jakoby) se u Kanta častěji vyskytuje hlavně tam kde se jedná o dualismus čistého a praktického rozumu. Dle kriticismu nedá se jsoucnost Boží, nesmrtelnost duše a svoboda vůle přesně dokázat; mravní své jednání máme však tak zařídit, jakoby tyto pravdy byly jisty. Vaihinger: „Kantova „důstojnost lidská“, „říše účelů“ jsou dle doznání a učení Kantova — pouhé idee, pojmy beze vší reality, jen heuristické fikce, jen způsoby nazírání, jenom stanoviska; věc může, má a musí být tak posuzována, jakoby se tak měla; a přece přes fiktivní přirozenost tohoto způsobu myšlenek upravuje člověk jako rozumná bytost své jednání dle těchto fikcí. Zde jsme na nejvyšším vrcholu, kterého Kantovo myšlení, kterého lidské myšlení dosáhlo“. (Hochland 244. str.) Nejvyšší náboženské a mravní pravdy jsou pouhými fikcemi, vědomým sebeklamem, a toť prý nejvyšší bod Kantovy filosofie a lidského myšlení vůbec!

Takové fikce vidí Vaihinger ve všech oborech vědeckých a to i v nejzákladnějších pojmech. Pravda — toť účelný blud. Tak chápe Vaihinger Kanta a tvrdí, že sám ho zcela pochopil. Víc než sto let uplynulo od té doby, co Kant působil, a teprv r. 1911. došel Vaihingerem pravého porozumění. Toto dílo bylo některými filosofickými spisovateli jako Jerusalemem a Schultzem s velikou pochvalou přijato; někteří však je co nejrázněji odbyli, na př. Ferd. Jakub Schmidt v Preuss. Jahrbücher 1911. č. prosincové a 1912. č. dubnové. Celý 147. svazek časopisu „Zeitschrift für Philosophie und Philosophische

Kritik" 1912. jedná o díle Vaihingerově. Ale recensenti se v bodech důležitých rozcházejí.

O ethice Kantově bylo již velmi mnoho spisů a pojednání uveřejněno. Mnozí ji chválili a vynášeli zrovna do nebe jako nerozborný základ mravního života; všechny ostatní mravnostní soustavy, nejvíc takové které zdůrazňovaly náboženský základ, se a priori zamítaly jako bezcenné a zpátečnické. Kant měl svou ethikou přivésti lidstvo na vyšší mravní úroveň; mravní slabost a polovičatost měly jím být naprosto odstraněny. Lidstvo musí a bude také konat dobro jen pro dobro samo a ne z pohnutek jiných, hlavně ne náboženských. Dle Falckenberga dobyl si Kant mnoho zásluh o ethiku, protože ji vysvobodil „ze smrtícího objetí utilitarismu".

Je to pravda? Téhož roku, kdy Falckenberg Kanta tak chválil, vyjádřil se o ethice Kantově Adickes zcela jinak. Kant zásadně zamítal každý utilitarisms ze svého systemu ethického, avšak naukou o nejvyšším dobru se k němu vrátil. „Zde mluvit o důslednosti", dí Adickes, „bylo by hotovým výsměchem". V Kantovi bojuje prý osobní přesvědčení z mládí s jeho systemem. „Tím jest jeden z nejdůležitějších pramenů jeho četných nedůsledností odhalen; logická přísnost systemu vede často k myšlenkovým řadám, jež se celé jeho osobnosti v nejvniternějším směru života příčí . . ." „Tyto protivy snést a sice snést skoro bez povšimnutí mohl jen Kant". (Archiv für syst. Philosophie. 1904. 1. sešit.) Kantův kategorický imperativ byl četnými filosofy zavržen. Schopenhauerovi je zjevnou kontradikcí, „žezlem z dřevěného železa". Fouillée praví, že Schopenhauerova kritika kategorického imperativu je zuřivou. (Kritika m. s. n. d. 328. str.) „Není námitky (i mylné) ani posměchu, kterým by byl Kanta ušetřil". Avšak neméně břitce kritisuje Fouillée sám mravní soustavu Kantovu; je přesvědčen, že nejen theoretická nýbrž i praktická filosofie kriticismu je nedostatečnou; mezi oborem theoretickým a praktickým není žádného logického spojení. V ethice Kantově vidí řadu libovolných výroků. Kriticism prý kritisoval vše, jenom ne povinnost. „Kantova morálka zůstává bez základu" (tamže 183. str.) Proslulou analysu dobré vůle nazval „nejasnou, sofistickou argumentací" (201. str.)

„Kant nejen že nepodrobil kritice čistý rozum praktický, nýbrž nedokázal ani jeho existenci, jediný to ukol, na nějž posléze se mínil omezit. Kdežto „Kritika č. rozumu" logicky tíhla k ustanovení mravního skepticismu, domnělá „kritika praktického rozumu" jest naopak mravním dogmatismem, hterýž klade hned jako princip to, co třeba

dokázat, a povyšuje nade vši kritiku, co Kant se dříve zavázal kritice podrobit“ (256. str.) Ethika Kantova není dle úsudku tohoto filosofa samosprávnou nýbrž autoritářskou a heteronomní; je prý v ní i mnoho mystických prvků. „Je tedy tento system formalistickým mysticismem, formalistickou věrou“ (312. str.) V nauce Kantově je mezi oborem theoretickým a praktickým protiklad „končící rozlukou filosofie se sebou samou“ (315. str.) Kantism tíhne prý k budhismu (512. str.) „Kantismus je náboženstvím mimo meze rozumu“ (526.) Ironicky nazývá Fouillée Kanta posledním církevním otcem. Kriticistou byl Kant potud, pokud se to k jeho názorům hodilo; potřebnou kritiku opomíjel, kde jí bylo sice nezbytně třeba, ale kde byla nepohodlnou. „Každá polovice rozumu se po sobě kritisuje, aby pak více méně vší kritiky byla zbavena; hlavní úloha přechází s jedné strany na druhou podle toho, zda je řeč o vědě nebo ethice. V oboru spekulace je čistý rozum na lavici obžalovaných a zkušenost je vyšetřujícím soudcem; v oboru praktické stránky mění se vše: empirismus je obžalovaným a čistý rozum je žalobcem“. Tak Fouillée (srv. Sentroul, Kant u. Aristoteles. 1911. 285 str.)

„Společnost Kantova“, v níž zasedají přívrženci původce kriticismu, s pochvalou přijala toto dílo novothomisty Karla Sentroula „Kant u. Aristoteles“, ačkoli se v něm na mnohých místech nauka myslitele Královeckého odsuzuje. Upevnil Kant základy lidského poznání? Vyloučil vše, co přivádělo mnohé myslitele na scestí? Dává lidskému duchu neklamný návod, jak si má počínat, aby se uvaroval osudných chyb a došel pravdy? „Kant nebyl Samsonem vědy, který lehkým srdcem základními pilíři otřásá a sebe smrti zasvěcuje. Ve skutečnosti, když chtěl všechny opory zkusit, převrátil nejlepší z nich, některé udržel a větší část nahradil horšími. Jinými slovy: chtěl hasit, kde vůbec nehořelo anebo sotva hořelo, a přivedl to tak daleko, že celý dům spálil, ačkoli toho v úmyslu neměl a ani připustit nechce“ (str. 9). O dogmatismu, který v jeho soustavě jak praktické tak i theoretické nacházíme, praví Sentroul, že dle různých hledisek mohl by se zváti subjektivistickým nebo relativistickým nebo také pragmatistickým dogmatismem (str. 9). Dle Kanta vlastně ani nevíme, v kterém oboru je duch lidský pánem, zda ve zkušenosti nebo spekulaci; nevíme proto také jak lze dospěti k pravdě. „Pravda,“ píše Sentroul o soustavě kriticismu, „je důležitým, v ohnivzdorné skříni uzavřeným dokumentem. Dvě nepřátelské mocnosti mají každá jeden ze dvou různých klíčův, obou však třeba, aby skříň byla otevřena; ale nikdy se nemohou

dohodnout otevřít skříň, neboť každá se obává, že najdou se v ní authentické listiny, jež by jí samé vládu upřít a její nároky zamítnout mohly (286. str.) Sarkasticky píše Noël, že u Kanta nacházíme „vědu, která není pravdou, a pravdu, o níž se nic neví“ (Sentroul 294. str.)

Snem byla Kantovi Wolffova filosofie. „Starý Kant snil“, volá filosof nadčlověka „snem jest jeho filosofie“. Kant je mu nihilistou s křesťansko-dogmatickými vnitřnostmi. Moderní filosof Ed. šl. Hartmann se jednou vyjádřil, že v žádném lidském mozku se tak příkré protivy tak klidně nesnášely jako v mozku autora kriticismu. Nedávno prohlásil Schultz (v časopise „Vierteljahrschrift für wissenschaftliche Philosophie u. Soziologie 1912. 4. s.“), že Kantův system nevede vůbec k žádnému světovému názoru.

„Zpět ke Kantovi“ volalo se často v minulém století a měl tím filosofický chaos býti odstraněn. Žádoucího cíle nebylo však dosaženo. R. 1904. vydal však kantovec Adickes nové heslo „Dále od Kanta k úkolům přítomnosti“ (Archiv für syst. Philosophie 1904. 1. sešit.)

Z dějin města Loštic.

VÁCLAV KUBÍČEK. (Č. d.)

6. Útrapy za vpádu švédského.
(1643—1650.)

Zpuštění severní Moravy vojskem a morem. — Duchovní správa v děkanství mohelnickém. — Stížnosti proti vojsku císařskému. — Blokáda Olomouce, Unčova a Sovince. — Pokusy o dobytí Olomouce lstí a útokem. — Opětný vpád Švédů po bitvě u Jankova. — Švédové v Mor. Třebové a v Landskroně. — Dobývání Mírova. — Řádění unčovských Švédů v okolí. — Bída v Litovli, M. Třebové, Zábřehu a v Šumberku. — Vpád jenerála Wittenberka. — Zpuštění na severní Moravě. — Poslední přepadení Mohelnice — »Zlatý milý pokoj«.

Po odchodu švédské i císařské armády, za níž na rozkaz královského tribunálu se musely odebrat i zbylé salvaquardie, zůstalo na severní Moravě jen něco málo vojska k obraně proti třem stanicím švédským v Olomouci, v Unčově a na hradě Sovinci. Císařské posádky ležely v Šumberku, v Zábřehu, v Úsově, na hradech Mírově a Búzově, v Litovli a v Mor. Třebové. Bez domluvy, ale svorně a navzájem si nepřekážejíce dělili se přítel i nepřítel o poslední zbylé sousto v této krajině.

Unčovský velitel Dankvart měl od Torstensona poručeno najmouti pro švédské vojsko šest kompanií. Výživu a peníze na ten účel měl si zjednati z panství wiesenberského a losínského.[1]) K vůli vlastní posádce, jež čítala té doby na dvě stě jezdců, rozeslal hned v prvých dnech po odchodu císařské armády vyhrůžné listy na panství mírovské, svitavské a třebovské, jimiž upomínal, aby odvedli určenou jim dávku k výživě, jinak že užije rozličných prostředků přinucovacích.[2])

Pro všeobecnou nejistotu a bídu zůstalo pole v podzim toho roku většinou neoseto. Co kde zbyly ukryté zásoby sena, slámy, ovsa a jiné spíže, všechno bylo vojskem už ztráveno. Užitkového dobytka bylo poskrovnu a to málo ničil dobytčí mor, jenž se v říjnu šířil po zemi. Už hned v polovici roku 1643 odvedly osady k unčovskému panství

---

[1]) *Dudík*, Schveden in Böhmen und Mähren p. 358.

[2]) Dopis král. tribun. do M. Třebové dto 19. října 1643 v zemském arch. brněn. »Militaria«.

náležité, zejména Loštice z uložených zemským sněmem 24 měřic chmele a 960 m. rozličného obilí pouze 50 m. ovsa, z uložených pak 1077 zl. 36 kr. daně aspoň 76 zl. To bylo v červnu. Když však počátkem prosince vypisoval sněm novou berni, byla severní Morava větším dílem uznána za neschopnou k placení a statky Úsov, Zábřeh, Doubravice, Žadlovice, Červená a Bílá Lhota jakož i Unčov s Lošticemi označeny úředně jakožto „dokonce zkaženy“.[1])

Pro litovelskou posádku musela se spíže dovážet odjinud. V městě samém „nebylo kouska chleba, netak hltu piva“.[2]) Na to rozmohla se tam úmrtnost tak neslýchaná, že roku 1643 z prořídlé číslice městských obyvatelů pohřbeno neméně než 271 osob.[3]) Též v Mohelnici a přifařených osadách začali v druhé polovici října lidé umírat tak úžasně, že tam toho roku bylo celkem 485 pohřbův, asi o 400 více než za poměrův obyčejných.

V neděli dne 6. prosince 1643 konala se v Mohelnici slavnost sv. Mikuláše, jemuž byl zasvěcen jeden z oltářů. Toho dne ráno přijeli Švédové, kteří za tím účelem se byli spojili z Olomouce, Sovince a Unčova, zmocnili se města a všechno vyplenili. Též do kostela se dobyli násilím, při čemž kostelníka, že jim nechtěl ihned vydati klíčů chrámových, smrtelně zranili. Hlavní poklad kostelní vážící na 50 liber stříbra, byl na štěstí bezpečně zakopán, tak že mimo stříbrný kalich kořist Švédův odtud nebyla valná. Za to vzali s sebou děkana Václava Steckera, primatora Jiřího Kraje, purkmistra a rychtáře, aby vězením vynutili na nich a na měšťanech zbytek výpalného 2000 zl.[4]) Purkmistr i primator umřeli ve švédském vězení v Unčově. Děkan Stecker, starý dnou sklíčený kněz tam strádal přes dva měsíce. Neboť sám nic neměl a farnost úplně ochuzená nebyla s to, sehnati žádaných peněz.

[1]) *Slavík*, Morava a její obvody ve Slezsku po třicetileté válce p. 7. — *D'Elvert*, Schriften XVI. 649.

[2]) Z dopisu král. tribunálu dto 4. ledna 1644. »Militaria«.

[3]) *Kux*, Geschichte Littau 131. Jak veliké to bylo úmrtní číslo, poznati z toho, že v letech 1644 1649 umíralo tam do roka průměrně 33 osob. K posouzení zdravotních poměrů v městě je poučna zpráva současného chronisty, že plukovník Richard dal na jaře 1644 z města, jež »wegen Mistes Menge gar bald ersticket wäre« vyvézti do řeky Moravy několik set vozů hnoje a neřádu«. Moravia 1881 p. 414.

[4]) Dějiny města Mohelnice v zemsk. arch. brněn. B. S. č. 9172. — Matrika decan. z roku 1671 p. 9. 72. 73. — Purkmistr Zachariaš Šváb, jenž byl zároveň důchodním písařem mírovským, zemřel v unčovském vězení dne 31. prosince 1643, primator Jiří Kraj tamtéž 29. března 1644. Kostelník Jan Bartoš pochován 8. února 1644.

Teprve na prosbu duchovenstva děkanství svitavského byla mu prostřednictvím arciknížete biskupa Leopolda Viléma vymožena svoboda od polního zbrojmistra hraběte Buchheima [1])

Děkanství mohelnické bylo tehdy skoro bez kněží. Kostel vyšehorský patřil od roku 1630 pro nedostatek kněžstva k Mohelnici, búzovský k Bohuslavicům a vranolhotský k Trnávce. Fara měrotínská nebyla vůbec obsazena. Maletínský farář byl na odchodě, jelikož farní budova ležela v sutinách, osada byla nepřítelem i vojskem císařským zpustošena, osadníci pak hladem a morem většinou pohynuli. [2]) Z Úsova odešel farář hned první rok švédského vpádu, když městečko vyhořelo. Rovněž tak farář loštický a moravičanský Jiří Kossicius, jenž nemoha v Lošticích obstáti pro Švédy unčovské, vystěhoval se na prázdnou faru do Zábřeha, „dokavadž by na své faře skrze ten zlý nepřátelský lid obydlí svého jmíti nemohl“. [3]) Teprve po dvou letech, v druhé polovici roku 1645 se vrátil do Loštic, když si byl složením výpalného zjednal pokoj od Švédů. [4])

Jak smutně asi vypadala duchovní správa věřících za takových poměrů, není těžko si představit. V loštickém kostele se toho času nekonaly služby boží a nebyl tam tudíž sezdán onen ženich, jenž při svatební smlouvě dne 27. ledna 1644 slibuje k chudému záduší loštickému 6 zl. mor. „kdyby se trochu vojsko uhnalo“. [5])

---

[1]) Dopisy o tom v arcib. arch. kroměř. sub »Suecica«.

[2]) Odešel v červenci 1644. *Volný*, Círk. topogr. olom. I. 367. IV. 17. 31.

[3]) Rada města Zábřeha píše 9. března 1647 děkanovi mohelnickému stran ustanovení kněze Klimenta za faráře: »kterak před časem jsouce k nám do města Zábřeha Jiří Cosecius farář moravičanský od J. K. M. pána našeho milostivého podle dekretu sobě uděleného přislán, dokavadž by na své faře moravičanské skrze ten zlý nepřátelský lid obydlí svého jmíti nemohl.« Chválí kněze Klimenta, že je horlivý ve službě duchovní, mírný co do poplatků štolových, milosrdný k chudobným a znalý jazyka německého i českého pro kázaní. Je zástupcem kněze Kosicia, s nímž se však o své další vychování nemůže srovnati. Arch. zemsk. brněn. B. S. č. 8017.

[4]) Arch. zem. brněn. B S. č. 9167. Byli tudíž koncem r. 1643 v celém děkanství mohelnickém pouze čtyři kněži: kaplan v Mohelnici a faráři v Dubicku, ve Zvoli a v Zábřehu. K obvodu děkanství patřily tehda nynější farnosti Mohelnice, Moravičany, Bílá Lhota, Dubicko, Třeština, Zvole, Maletín, Zábřeh, Úsov, Loštice, Hynčina, Konice, Vyšehoří, Vranová Lhota, Jedle, Dluhomilov, Rohle, Búzov, Bohuslavice, Studená Loučka, Lesnice, Kladky, Luká, Vilímov a Pobuč. Dnes v těchto farnostech působí celkem přes 50 kněží.

[5]) Poslední smlouva svatební zapsána dne 13. května 1642, potom žádná do 27. ledna 1644.

Povzdech o vojsku měl své příčiny v tom, že za těch dnů stěhovaly se císařské pluky do Moravy na zimní pobyt. Psal sice královský tribunál koncem roku 1643 císaři, že na Moravě rozloženo dosud přes sedmdesát setnin, jimž s bídou a velkou nesnází obyvatel tak tak že se poskytuje výživa — a bránil se tudíž proti dalšímu ubytování.[1]) Nicméně určeno pro Moravu k přezimování pět pluků jízdných a dva pěší. Značné oddíly z nich se usadily na severní Moravě. Mimo jiné osady bytovalo v Mor. Třebové přes tři měsíce 225 mužů polských jezdců, kteří mimo to, co měli po právu, vynutili na měšťanech 3000 zl. hotových peněz.[2]) Dvojí stížnost na ně u královského tribunálu zůstala celkem bezvýsledna.

Dne 7. dubna 1644 stěžuje si pan Václav ze Žulkovic, držitel města Jevíčka, zemskému hejtmanovi: „Jakož ode dne 23. Januarii od regementu Rebekovského nemálo officírů i s nejvyšším Rebekem až posavad tu v Jevíčku zůstávají, s nimiž nemalé outraty budouc mimo jejich porcí z magacíny na ně vycházející peněz týhodně jím chudí lidé vydávati musí a na tom dosti nebudouce lidem do stavení lezou, berou, s chudými lidmi se bijí, což pominulého týhodne v kvartýru nejvyššího leitnanta po žebříku do stavení se vloupajíce vlezli, hospodáře až do naha vyslíkli a kdyby lidí i některých sousedův nebylo a nepřispěli, byli by jeho zamordovali. Při tom v témž stavení lunty rozbité v slamách, kterýž oni rozházeti a snad ohněm město tak zkaziti chtěli, obzvláště podle domu, v kterýmž Jeho Milosti císařské magaciny jsou“, — prosí úřad hejtmanský o pomoc — „poněvadž nemálo v pustinu město již přišlo i také lidu na mále jest a odkad co bráti není, aby dotčení soldati odtud k vyzdvížení přijíti mohli“.[3])

Téhož dne si stěžují Zábřežští dědičnému pánu svému knížeti Karlu Eusebiovi, vladaři domu lichtenštejnského: Město bylo při dvojím náhlém vpádu švédském do země dvakrát přepadeno a přinuceno k výpalnému i dávkám vojenským. Potom bytovala v městě po 24 týdny kompanie venkovských dragonů setníka Stummra, načež opět plukovník Jan Maxuel s praporcem jezdcův a mnoha důstojníky ležel v městě po třináct dní, posledně ubytována zde setnina plukovníka Vettra pod velením nejvyššího strážmistra. V městě mezi hradbami

[1]) Dopis dto 29. prosince 1643 »Militaria«.

[2]) *D' Elvert*, Mähr. und schles. Chroniken (Trübau) 334.

[3]) Arch. zemsk. brněn. B. S. č. 1358.

je pouze 49 velkých a malých domů, z nichžto čtyry neobydleny. — Kníže Lichtenštejn přiloživ dopis Zábřežských prosil u královského tribunálu, aby když ne všechno, tož aspoň část vojska se odebrala z tamějších bytů, těm pak, kteří zůstanou v městě, ať je přísně nařízeno, že se mají spokojiti s výživou císařsky poručenou a zdržeti se všeho násilí proti obyvatelstvu.[1])

Dne 18. dubna 1644 bisknpský hejtman na Mírově Alexander Vinarský podávaje vrchnímu regentovi biskupských statků zprávu o smutném stavu panství mírovského a svitavského, uvádí mezi jiným: když císařská armáda v říjnu lonského roku odtáhla od Mohelnice, byl hrad Mírov obsazen značným počtem jízdy a pěšího lidu. Též do Mohelnice nepřítelem vypleněné položena silná kompanie jízdní, jež tam zůstala po šest neděl. Dosud pak bytuje tam pěší setník s dvaceti mušketýry. Vojáky bytující na Mírově musí panství svitavské opatřovati spíží, masem, chlebem, pivem a krmivem. Bez piva a chleba pošlo na to již přes dva tisíce zlatých hotových peněz. Se setím daří se špatně, jelikož zdejší sedláci, kteří zbyli ještě na živě a jsou povinni robotou, nemají jediného koně. Síti se začalo teprve při jednom dvoře, při dvou jiných, kdež mají přístup nepřítel a císařští, netroufá si Vinarský obdělávati pro veliké nebezpečenství; jen u tří dvorů stane se to pokud možno bude.[2])

Za měsíc potom naříká městská rada mohelnická vrchnímu regentovi na bytujícího tam kapitána Daniele Kusáka, že místo určených jemu pěti tolarů týdně žádá jednou patnáct, jindy zase pět tolarů s patřičným pohoštěním pro sebe a stravou pro svého desátníka a čtyry jiné vojáky jakož i sedm měřic ovsa týdně, což však sehnati je městu nemožno. K tomu že vojáci lidi bez příčiny týrají, bijí a zraňují až i životu nebezpečně. Jelikož strážnou službu v městě zastává třicet městských mušketýrů, není tam salvaquardie potřeba.[3]) (P. d.)

---

[1]) Arch. zemsk. brněn. B. S. č. 1371.

[2]) Arcib. arch kroměříž. sub »Suecica«.

[3]) Dopis dto 20. května 1644 v arcib. arch. kroměříž. sub »Suecica«.

Účast kardinála Dietrichštejna za boje mezi arciknížetem Matyášem a Rudolfem II. roku 1608.

Napsal JAN TENORA. (Č. d.)

Ale touto sebedůvěrou kardinálovou brzo otřásl přípis kardinála ostřihomského Františka Forgáče, císařského místodržícího v Uhřích, který 26. ledna oznamoval o hotovém povstání v Uhřích proti císaři. Tam dojel do Prešpurku 16. ledna 1608 arcikníže Matyáš, a druhého dne za ním stavovský výbor z Dolních i Horních Rakous. Se shromážděnými stavy uherskými se domlouvali rakouští o stavu věcí, a výsledek vypisuje již tehdy dopis kardinála Forgáče. Výslovně naznačuje Illyésházyho za původce uherského spiknutí proti císaři; císaře zapudili a arciknížete Matyáše přijali; od něho obdrží úplné potvrzení míru vídeňského, což jest totožno s vykořeněním náboženství katolického s vyvýšením kacířství. Aby tyto své snahy utvrdili, spojili se s Rakušany, a pokud proniknouti může, také s Moravy, aby se, měli-li by císaře nebo kohokoli jiného sobě na odpor, vzájemně zbrojně brániti, turecký dar hned poslali a s Turky se srovnali. Hajduků mají již 8000 nebo 10.000 najato. Pro sebe a pro duchovenstvo vyhlídal jen nátlak, aby také odpadli, a ježto tak neučiní, buď smrt nebo vyhnanství. Protože toto zlo může také Moravu zasáhnouti, oznamoval kardinál Forgáč Dietrichštejnovi, aby v čas zakročil, aby Moravany napomenul, aby zachovali věrnost císaři, a aby statečně povstal na obhájenou víry katolické; s bolestí předvídal, jaký zmatek způsobí ta věc v celém křesťanství. [1])

Rychlý kurýr donesl toto psaní kardinálu Dietrichštejnovi 28. ledna na večer o 5. hodin. Vida kardinál svrchovanou důležitost zaslaných zpráv, vypravil se hned do Velkého Meziříčí k místodržícímu úřadu hejtmanského Ladislavu Berkovi; uznával jej přece za zástupce císařova v zemi, jemuž náleží v první řadě učiniti náležitá opatření. Smluvili se v poradě spolu, aby psaní kardinála Forgáče poslali v originálu císaři, a aby od něho si vyžádali dalších instrukcí, mělo-li by se hned jednati o nařízení zemské defense, což bylo odloženo do první neděle postní. Tento dotaz činil také hned Berka ku kanceláři české,

[1]) Tamže, latinský originál.

a poněvadž měl k tomu také zavolati nejvyšší úředníky a soudce zemské, ptal se dále, má-li se jim nyní vůbec co říci, nebo jak jim to přednésti. Bylo by prý velmi potřeba, aby mohli ústně u dvora informovati o zemských záležitostech, protože není možno písemně císaři všelicos vypsati, a na to rychlého rozhodnutí obdržeti. Ode svých osob ujišťovali oba, kardinál i Berka, že císař úplně může se na ně uspolehnouti, že hrdlo i statek za císaře povždy dají.[1])

Na tuto zprávu nemeškal císař Rudolf II. povolati k sobě „v této nynější nejvyšší potřebě" kardinála. Lichotivě psal mu 1. února, že pokládá zvláště jeho práci za nezbytnou v důležitých událostech, a vyzýval ho, jakmile jen doma si své záležitosti uspořádá, aby přibyl co nejspíše do Prahy.[2]) Měl tam předsedati tajné radě císařově[3]) za pohnutých těch časů, kdy na dvůr pražský docházela zpráva za zprávou, a všecky nepříznivé a neblahé.

Hned jakmile císař zvěděl, že arcikníže Matyáš svolal sněm do Prešpurka, rozkázal, aby se stavové rozešli, a sám vypisoval uherský sněm na 11. března. Ale ani arcikníže ani uherští stavové neuposlechli, a přemluvili také stavy rakouské, že s nimi vytrvali, až zavřen byl v Prešpurku spolek čili konfoederace mezi stavy uherskými a rakouskými, kterým se zavázali, aby utišena byla bouře hajduků, pomáhati sobě navzájem proti každému rušiteli míru vídenského i tureckého dle vší své možnosti. Společný zápis o tom učiněn byl 1. února; jediný odepřel svůj podpis kardinál Forgáč.

Účel této konfoederace, která přece přímo směřovala proti císaři, byl od stavův uherských omlouván v listě k císaři rovněž z 1. února; běží prý o zachování říše a koruny proti zhoubným úkladům hajdukův a Turků; jako dobří občané, jako věrní poddaní, ku zvýšení císařovu, nikoli k snížení, k zachování země, ano k ochraně sousedních zemí upomenuli jen splnomocněného vladaře zemského na jeho povinnost, aby mír vídenský byl vykonán, mír turecký stvrzen a posel s dary poslán k Portě; válka s Turky jest nemožná a záhubná. Zároveň však ze sněmu psáno bylo také ke stavům říšským do Řezna, aby jen císaři nepovolovali žádné vojenské pomoci proti Turkům, a stavům českým a moravským, aby přistoupili ku konfoederaci na základě své

[1]) Mikulovský archiv rodinný, svazek 342; koncept kardinálem opravovaný a částečně psaný.

[2]) Tamže, originál latinský.

[3]) Archiv vatikánský, Borghese, II. 149, fol. 115; — z vatikánského archivu použito zde opisů ze zemského archivu král. českého.

ratifikace míru vídenského. Tak dopsali i Berkovi, jako místodržícímu úřadu hejtmanského na Moravě, aby se u císaře přimlouval, aby byl potvrzen mír vídenský a turecký. [1])

Arcikníže Matyáš odejel z Prešpurku 4. února. Ještě za svého tamějšího pobytu hleděl ve svých listech k císaři (29. a 31. ledna) vylíčiti nezbytnost jednání sněmovního o potvrzení míru vídenského a tureckého a oprávněnost konfoederace, která jest jen na blaho zemí, císařovo a celého křesťanstva; ujišťoval při tom svou věrností až do smrti. A 8. února opakoval znovu toto své zakazování neupřímně zakrývaje vlastní své úmysly a ospravedlňuje se tím, že císař vídenský mír potvrdil. [2])

S nedůvěřivou pozorností sledoval císař všecko jednání Matyášovo. Chtěje nabýti jistoty o záměrech jeho, volal k sobě hned začátkem února jeho nejpřednějšího rádce, osnovatele a původce skutků arciknížecích Khlesla [3]) a jiné důvěrníky Matyášovy Seifrida Breunera, Hanuše Molarta, Krenberga a j. [4]) Ale jako koncem r. 1607 nepřišli Thurzo a Kivésházy, když je císař k sobě z Uher do Prahy povolal, tak ani teď nechtěli přijíti povolaní z Rakous; [5]) Khlesl omlouval se nemocí. [6])

Jinak u císařského dvora všecko se utajovalo. Ani španělský vyslanec ani papežský nuncius nezvěděli, že kardinál Dietrichštejn je

---

[1]) *Dobner*, Monumenta. II. 473. Berka podle všeho psaní uherských stavů poslal císaři nerozpečetěné: z domluvy s kardinálem věděl již napřed, co obsahuje. Hannewaldt jmenuje sice (*Hammer-Purgstall*, Khlesl's Leben, II. příl. č. 209, str. 82.) Karla z Liechtenštejna, ale to jest opravdu nemyslitelno. *Hurter* l. c. V. 159 omylem tu uvádí Karla z Žerotína, což Chlumecký (Carl von Zierotin, str. 404) opravuje, — ale zase myslí tu na záměnu s Kryštofem z Lobkovic. Ale tomu odporuje datum jím uváděné: 23. ledna 1508. Bude tomu takto: Hannewaldt byl zpraven, že h e j t m a n moravský poslal císaři psaní nerozpečetěné. Karla z Liechtenštejna znal dobře Hannewaldt a věděl, že byl zemským hejtmanem moravským; byl jím po několik let až do září 1607, potom teprve stal se Berka místodržícím úřadu hejtmanského. Když byl Hannewaldt zpraven, že se tak zachoval zemský hejtman moravský, v Řezně v rychlosti při svém obhajování, proč otevřel uherské psaní, tanul mu na mysli Lichtenštejn, a přímo jej jmenoval místo zemského hejtmana. Že tu byl skutečně míněn tehdejší zemský hejtman, vlastně jen místodržící úřadu hejtmanského Berka, vysvítá i ze slov. Hannewaldtových »neben den Mehrischen stenden«. Tuto věrnost Berkovu oceňoval císař velice a kladl ji za příklad Němcům pravě: »die redlichen Deutschen würden nicht weniger thuen«.

[2]) *Hurter*, V. 152, 153, 164. — *Tomek*, Č. Č. M. 1856, svaz. III. str. 34.

[3]) *Hurter*, V. 216, zpráva Khleslova z 8. února vévodovi bavorskému Vilémovi.

[4]) Monumenta Hungariae Historica. Diplomataria, III. 258.

[5]) Tamže, III. 259.

[6]) *Hammer-Purgstall*, Khlesl's Leben II., příl. č. 213, str. 91.

vyzván do Prahy, ba ani druzí tajní radové nevěděli ničeho o tom, že by byl císař poručil, aby kardinál dojel. Proto hned s jeho příchodem spojovaly se rozličné domněnky: že prý chce ho císař poslati buď do Říma nebo do Španěl, anebo že císař ho povolal k sobě v záležitostech moravských, ježto v zemích císařových je tolik zmatku, anebo že sám od sebe přišel skrze ty záležitosti. Ubytoval se v domě španělského vyslance Guillena de S. Clemente jako obyčejně; s vyslancem byl velmi za dobře, třeba se v politickém smýšlení svém nesrovnávali úplně; výslanec si kardinála vážil, a chválil, že jest císaři velice věrný a že jest horliv pro náboženství, rovněž i že jest oddaným sluhou španělského krále.[1])

Hlavní starostí císařovou bylo, jak zajistiti si peněžitou pomoc. Říšský sněm nechtěl žádné pomoci poskytnouti, a protestanti na něm byli přímo proti císaři; hned jakmile zprávy o jednání prešpurském docházely, sympathisovali s Uhry. Úsilí arciknížete Ferdinanda v Řezně něco docíliti, bylo marno. Tu pomýšlel císař sám zasáhnouti: chtěl vypraviti do říše k některým knížatům poselstva, aby podporovali snahy císařovy o peněžitou pomoc,[2]) ano připadl na myšlenku, aby sám odebral se do Řezna.[3]) Patrně všecko to souvisí s rozhodnutím císařovým v ničem neustupovati ani bratru Matyášovi ani Uhrům a jejich spojencům. Vycházelo z vnitřního přesvědčení a utkvělého trvalého odporu proti všemu, u čeho arcikníže Matyáš byl súčastněn, ale jiná byla otázka, jak platně to ve skutek uvésti. Bez peněžitých prostředků nebylo možno nic opravdově započíti; odtud ačkoli se v Praze již mluvilo o tom, že arcikníže Matyáš přitáhne, aby císaře zajal, vysvětliti lze tam všecku nerozhodnost, rozpaky a neradnost: více bylo třeba tam radu udíleti, než možno rady tam hledati.[4])

Císař Rudolf II. pokusil se za tohoto stavu věcí bratra Matyáše přiměti k obratu. Odpovídaje mu 18. února na jeho dopisy vytýkal mu, že na uherském sněmě bylo jednáno o míru s Turky a že tam zároveň domluven byl spolek také proti samému císaři na ujmu císařské důstojnosti a vážnosti (reputation) a na škodu katolického náboženství. Ještě přede dvěma roky, když se vyjednávalo o mír s Turky, napomenul císař arciknížete říšským místokancléřem Stralendorfem, aby

---

[1]) Briefe und Acten, VI. 211.

[2]) Vatik. archiv Borghese II. 149, fol. 101.

[3]) *Hurter*, l. c. V. 179.

[4]) Tamže, l. c. 163.

měl bedlivý zřetel na náboženství, a již tehdy proti ublížení jemu protestoval; — nyní takovým jednáním nemůže býti císař nikterak vázán, ježto byl arciknížeti poručil, že ani v uherském ani v tureckém jednání nesmí nic důležitého bez vědomí císařova měniti nebo uzavírati. Císař nemůže to tedy nikterak schvalovati, protože si přeje, aby vyhověl jak říši (v jednáni o mír s Turky), tak papeži (v náboženských věcech); ničí a kazí tedy konfoederaci z plnosti moci císařské a arcikníže má ji hned zrušiti. Ostatně vyslovuje císař ochotu povolati k sobě kurfiřty a knížata říšská a arcivévody, své bratry a strýce, a zašle veškeré vyjednávání císařskému komisaři na říšském sněmě v Řezně.[1]) Opis tohoto psaní dal zaslati císař kardinálu Forgáčovi a uherským stavům. Kardinál měl svolati nejpřednější osoby duchovní i světské, jim toto psaní předložiti, jeho opisy všude rozšířiti a napomenouti stavy k věrnosti k císaři.[2]) (P. d.)

---

[1]) *Hammer-Pargstall,* Khlesl's Leben, II 57.
[2]) *Hurter,* l. c. V. 166.

Mikuláš z Drážďan.

Dr. Jan Sedlák. (Č. d.)

Třetí deska jedná o vykonávání církevní moci. Zákony přikazují pro některé zločiny vinníka uvězniti, někdy i usmrtiti — Kristus káže za protivníky se modliti a sám trpělivě snáší pohanění. Papež může dle kanonů dávati zákony, sám jimi nejsa vázán, a jiné může od nich dispensovati — Kristus však vytýká fariseům, že skládají na lidi břemena těžká a sami se jich nechtějí ani prstem dotknouti, Kristus nepřišel zákona zrušit, nýbrž naplnit. Zákonodárce, jenž neplní zákona, bude přísněji trestán od Boha.

O témže předmětě pokračuje deska čtvrtá, vybírajíc některé zvláštní případy praxe. Kanony nedovolují, aby prostý lid káral biskupa a aby laik soudil duchovního, ba aby římská církev vůbec kým byla souzena — Kristus však sám pokárání chce přijmouti, pravě: „Kdo z vás mne bude trestati z hříchu?“, poroučí: „Zhřeší-li proti tobě bratr tvůj, jdi a pokárej ho“ a dí, že spravedliví budou všecky lidi s ním souditi. Kanonisté přikazují, aby soudce řídil se výpověďmi, i když ví, že nejsou pravdivy, a vykonavatel rozsudku aby jej provedl, i když jej má za nespravedlivý — Písmo žádá, abychom jednali dle svědomí. Zákon dovoluje rozloučiti manželství nekonsummované, aby jeden z manželů mohl vstoupiti do řehole — Kristus řekl: „Co Bůh spojil, toho člověk nerozlučuj.“ Církevní právo stanoví, že kdo si připisuje poslání od Boha, má je dokázati zázraky nebo svědectvím Písma — Kristus kárá chtivost zázraků, předpovídá, že lživými zázraky bude vynikati antikrist, a pravé proroky káže poznávati po skutcích. Kdo brání kázati, podoben je veleradě, jež zapovídala kázati Štěpánovi, protože mluvil proti chybám jejím.

Pátou desku začíná autor obrazem z Apok. VI, kde jezdec, sedící na černém koni, má v ruce váhy,[1]) a vykládá, že vahami těmi jest Písmo.[2]) Kdo, chtěje poznati pravdu, neutíká se k němu, nýbrž k sobě samému, jest učitel bludu, a kdo je jinak vykládá, než

---

[1]) Víd. 4843 má zde to vidění pěkně zobrazeno.

[2]) Statera est scriptura, quia sicut per stateram cognoscitur, quanti ponderis sit corpus: sic per sacram scripturam, quanti ponderis sit spiritus.

toho žádá smysl Ducha sv., jest kacíř. Největší pak kacíři jsou svatokupci. Proti svatokupectví pak uvádí autor řadu výroků kanonického práva, upouštěje zde od způsobu antithese, a dotvrzuje, že tu neomlouvá zvyk. I papež může se dopustiti simonie.

V šesté části mluví autor zase ve formě traktátu proti smilstvu kněží. Zákon církevní káže se jich, jakož i svatokupců vystříhati, neobcovati jejich mši a nepřijímati od nich svátostí.

Sedmá deska potírá kněžský přepych v oděvu, již opět protiklady. Kanonické právo přiděluje papeži zlatou korunu, některým biskupům pallium, praelátům mitry, dovoluje, aby dle obyčeje krajiny chodili v rouchu skvostném, i purpurovém, protože také Kristův oděv byl purpurový, připouští u doktorů šat zvláštní — Kristus naproti tomu byl ovinut plenkami a v roucho purpurové oděn byl na posměch a potupu. Šat má sloužiti studu a ochraně těla, nikoliv lesku a přepychu. Proto „majíce, co bychom jedli a čím bychom se kryli, s tím spokojeni buďme". Jan Křtitel zajisté byl oděn rouchem ze srsti velbloudí a boháč, jenž se odíval šarlatem, byl zavržen.

V osmém a devátém dílu vyvrací spisovatel námitky, jež by někdo „de novo colore" mohl činiti proti jeho vývodům na desce předešlé, na př. že v roucho prosté odívají se falešní proroci, že je mnohým na pohoršení, pravá pokora že je v srdci, ne v oděvu. Kristus sám měl roucho nesešité, sv. Bartoloměj a Šebastián se odívali vzácnými rouchy. „Narraverunt mihi iniqui fabulationes, sed non ut lex tua" končí autor.

Souhrn pak a tendence celého spisu jest v části poslední, jež má nadpis „Curia Christi — curia papae". Kristus myl při poslední večeři nohy učedníkům svým a kázal jim, aby se řídili tím příkladem. Kdo chce býti mezi nimi první, má býti poslední a služebníkem všech. Papež dává si proto titul „servus servorum dei", ale nechává si líbati nohy a kurie jeho jest plna zloby, zvláště pýchy a lakoty. Autor to dotvrzuje potupnými verši [1]) a několika citáty z práv-

---

[1]) Takových potupných veršů na úplatnost při kurii bylo ve středověku hojnost. Mikuláš vybírá nejpěknější:

»Curia vult marcas, bursas exhaurit et arcas;
si burse parcas, fuge papas et patriarchas;
si dederis marcas et eis impleveris arcas,
culpa solveris, quacunque ligatus eris«.

K tomu připojuje rozmluvu: Intus quis: Tu quis? Ego sum. Quid quaeris? Ut intrem. Fers aliquid? Non. Sta foris! Fero. Quid? Satis. Intra! — A zase cituje tyto verše:

níkův a dokazuje osmnácti úryvky z Písma, hlavně z Daniela, Apokalypse a II. listu k Soluňským, že papež jest antikrist.

Hlavní myšlenkou podobá se tedy Cortina spisu Viklefovu: „De Christo et suo adversario antichristo (papa)",[1]) ale formou je daleko účinnější. Ty citáty, prostě za sebou kladené, nutí čtenáře přemýšleti a vedou ho, aby konečně řekl sám, co v poslední části autor vyslovuje zase jen obrazně, totiž že papež jest antikrist. Lze si mysliti, že tyto „obrazy" působily mnohem pronikavěji než dlouhé deklamace Janovovy a prudké útoky Viklefovy.

A vliv ten se stupňoval ještě tím, že ony obrazy nezůstaly jen v literách, nýbrž že se jim dostalo i znázornění grafického. Flajšhans, jenž dle rukopisu kapit. praž. B 22/2 traktát tento chce připsati Husovi, soudí, že snad odtud vznikla pověst, že měl Hus obrazy Krista a papeže jako odpůrce Kristova, ba snad že celá ta zpráva jest pravdiva.[2]) To jest možno, ač traktát není Husův. Avšak tolik jest jisto, že takové obrazy měli Drážďanští, a podobá se, že v bouřlivých dobách r. 1412 a později byly obrazy ty i nošeny po ulicích a lid tak účinněji byl drážděn a popuzován proti Římu než kázáními a psanými traktáty.

Arci, které výjevy z Cortiny byly znázorněny, neumíme přesně pověděti. Neznámý autor, jenž, ovšem o něco později, proti nim píše, jmenuje tři protějšky. Praví:

„Depingunt enim papam in una parte equitantem et insigniis apostolice dignitatis utentem, allegantes exempla antiqua, et in alia parte depingunt Christum pauperem crucem suam in humeris baiulantem, allegantes Ys. 53: „novissimus virorum", item Mat. 21: Si quis wlt post me venire etc. Ex diversitate Christi et pape concludunt dicentes papam esse antichristum et totam romanam ecclesiam esse de secta heresis antichristi. Unde et huic tabule ascribunt titulum sic: Incipit conversacio Christi opposita conversacioni antichristi.[3])

»Roma manus rodit, quem rodere non valet, odit,
dantes exaudit, non dantibus ostia claudit.
Curia curarum genitrix nutrixque malorum,
ignotos notis inhonestos equat honestis«.

[1]) Buddensieg, Johann Wiclifs Lateinische Streitschriften, Leipzig 1883 S. 633—692.

[2]) Na místě uv.

[3]) Srv. rkp. kapit. praž. A 79/5.

Item pingunt Constantinum imperatorem et Ludwicum imperatorem donantes pape urbem Rome, pallacium, ducatum, suburbana et omnem gloriam potestatis ipsorum Constantinumque imponentem pape coronam auream, clamidem purpuream et exhibentem sibi equitanti officium stratoris ... in opposita parte depingunt Christum derisum, purpura indutum, spinis coronatum Mat. 25, dicentem: „Wlpes foveas habent etc.“ (Mat. 8) et inducunt, quomodo fugit, cum cognovisset, quod eum regem facerent (Joh. 6), similiter Petrum in cruce pendentem et dicentem: „Argentum et aurum non est michi etc.“ (Act. 3) et illud: „Non corruptibilibus auro et argento redempti estis etc.“ (1. Pet. 1)

Item depingunt papam gloriose sedentem sibi pedes osculari permittentem et in opposita parte Christum geniculantem et discipulorum pedes lavantem et dicentem: „Scitis, quid fecerim vobis etc.“ (Joh. 13)[1])

Ačkoliv do této zprávy se vmísily i rysy z traktátu Mikulášova, jež nemohly býti spolu graficky znázorněny, lze přece odtud poznati tři obrazy proti sobě postavené:[2]) Papež v slavnostním úboru na koni a Kristus nesoucí kříž; papež přijímající od Konstantina donaci a odznaky důstojnosti a Kristus v šarlatovém plášti, trním korunovaný; papež na trůně nechávající si líbati nohy, Kristus umývající nohy apoštolům.[3]) Ale snad jich bylo více.[4])

Napsán byl traktát tento jistě již před r. 1414, neboť v rkp. krakovském 2148 jest dopsán „sub anno domini 1414 sabbato ante Esto michi.[5]) Ba ježto Mikuláš již ve spise „De quadruplici missione“ Cortiny se dovolává, a spisu toho již v červenci r. 1412 použil Hus, jakž jsem dokázal ve Studiích a textech ročn. I. článek IV., byl traktát

---

[1]) Rkp. farní knih. u sv. Jakuba v Brně č. 115 fol. 56a.

[2]) Že myslí autor určitě malované obrazy, patrno z úvodu: »prout lucide apparet in tabulis et picturis ipsorum«. Tabulae je traktát, picturae jsou vyobrazení.

[3]) Tedy: I, 1. 2; I, 6. 11. 10; Curia Christi úvod.

[4]) Goll našel v Gottinkách v rkp. č 182 náš traktát rozmnožený a mnohými vyobrazeními illustrovaný. Jest zajímavo přirovnati ona vyobrazení, jež Goll obšírně popisuje (srv. Č. Č. M 1873 str. 207 nn: Bohemica ve sbírce rukopisů v Gottinkách), ke Cortině, aby bylo viděti, jaký vliv měl Mikulášův traktát i později. Jako illustrované »Speculum humanae salvationis« vštěpovalo základní pravdy náboženské, tak illustrovaná Cortina (Speculum romanae perditionis — bylo by lze říci středověkou terminologií) vštěpovala a živila zášť proti papežství.

[5]) Jest neděle Quinquagesima, jež r. 1414 byla 18. února.

již r. 1412 hotov. Vznikl, tušim, r. 1410. Že jest z nejstarších spisů Mikulášových, lze souditi i z toho, že v něm Mikuláš neuvádí žádného svého spisu.

Zbývalo by ještě odpověděti na otázku, z jakých vlivů vznikla Cortina. Je to pouze projev veřejného mínění, proti papežství podrážděného, či působil tu Viklef či Janov? První se nepodobá, protože veřejné mínění v Praze tou dobou není ještě tak bezohledně protiřímské, a process je spíše opačný: Cortina teprve tvoří to veřejné mínění. Viklefův a Janovův vliv není sice vyloučen, ale, aspoň literárně, neznamenati ho nikde. Mikuláš jest vůbec samostatný duch, jehož arsenálem jest Písmo, kanonické právo a kanonisté, nikoli však filosoficko-theologické spekulace Vikleťovy [1] a Janovovy. Teprve v lednu r. 1412 vyslovil jeho myšlenku ve formě učené questie Jakoubek ze Stříbra, používaje ke stavbě questie materiálu Janovova a Viklefova. Spíše, tušim, působí zde na Mikuláše valdství. V tom byl odpor proti Římu a proti papežství tradiční, dlouhověkým trváním upevněný a požadavek apoštolské prostoty a chudoby ozýval se v něm stále. Že působilo i zde, vysvitne ovšem teprve z celého komplexu práce Mikulášovy jasněji. [2])

Ke Cortině pojí se formou a obsahem jiný spis Mikuláše Drážďanského, zachovaný v rkp. univ. praž. IV G 15 fol 240^1b—249^2b a nadepsaný „Consuetudo et ritus primitive ecclesie et moderne sive dirivative“. Jsou to zase „tabulae“, a sice tři, z části opakující co již bylo v Cortině, celkem však přidávající věci nové. Prvá deska má 28 citátů a ukazuje, že v prvé církvi nebylo při svěcení vnějších obřadů, křesťané byli bratří vespolek a měli vše společné, apoštolové byli pouzí kněží a mezi knězem a biskupem nebylo rozdílu. Druhá deska (14 obrazů) mluví proti kněžím smilným, jedná o poslušnosti a obšírně o exkommu-

---

[1]) Loserth na m. uv. myslí, že traktát vznikl až v době táborské, a vidí v něm vliv viklefství na Tábory. To jest ovšem nepravá stopa

[2]) Mikulášova Cortina má inc. (*Christus portans crucem dicit:*) *Novissimus virorum* a expl. *arma sunt christiani. Hec Ambr. in lib. de officiis.* Jest v rukopisech univ. knih praž. IV G 15 fol. 232^2a — 240^1a a V G 15 fol. 84a—92a, kapit. knih A 79/5 fol. 256a—261a, N 7 fol. 30b—35a a O 50 fol. 127 nn., ve víd. dv. 4343 fol. (neúpl., od I 10—V zač.). 4875 fol. 29—34 a 4902 fol. 182a—187a (teprve od III 7) a v Krakov. 2148 fol. 112b—119a. Mimo to jsou poněkud zpracované excerpty v praž. univ. I D 9 fol. 137b—138b a ve víd. dv. 4488 fof. 63a—66b, kde na 67ab následuje podobný traktát »Opera Christi et antichristi«.

nikaci. Třetí konečně obrací se delšími úryvky (24) proti řeholníkům, kárá jejich oděv,[1]) množství, majetek a mravy mnichů žebravých, jež označuje jako falešné proroky, svádějící lid, kterýž nemá býti spravován mnichy, nýbrž kážícími duchovními správci.

Je li tedy thema Cortiny: „Papež a Kristus“, je toto thema zde doplněno novým: „Církev moderní a původní“. Zpracování je zde obšírnější, každý bod je malý traktát, hromadící citáty z Písma, Bernarda, Flores temporum, Jana Ondřejova a z kanonického práva.

Že autorem jest Mikuláš, nelze pochybovati. Nasvědčuje tomu spojení traktátu s Cortinou ve sborníku spisů Mikulášových a dotvrzuje to forma i obsah. Kdy však byl napsán traktát, nelze říci s jistotou. S Cortinou nesouvisel z počátku, neboť není s ní spojen v jiných rukopisech. Ale v IV G 15 jest, jakž poznamenáno na konci, dopsán již r. 1417. K bližšímu určení mohla by vésti deska druhá, kde jsou mnohé styčné body s Husem a v partii o klatbě velké podobnosti s vývody Epingovými z r. 1412, ale nenalézám důvodů, jimiž bych bezpečně mohl zde hájiti prioritu Mikulášovu. Zvláště v otázce exkommunikace jest mezi Husem, Jesenicem, Epingem a Mikulášem toliká podobnost, že není snadno říci, čí jsou ty myšlenky původně.

Nelze-li však bezpečně tvrditi, že „Consuetudo et ritus“ působily již r. 1412 na hnutí české, lze přece s jistotou říci, že měl spis veliký význam pro vývoj další. Odmítání obřadů, církví zavedených, rovnost kněží, kommunismus první církve, odpor proti řeholím — to vše bylo jím živeno a síleno.

Vliv Viklefův na Mikuláše jest i v tomto spise více než pochybný. Zvláště třetí deska, jež aforistickým nahromaděním citátů zase působí silněji než nechutné někdy útoky Viklefovy, nejeví žádné literární závislosti na něm. (P. d.)

---

[1]) V III. úryvku má oblíbené verše středověké:

Ampla cucull nimis, nigra vestis, bucca rotunda
non faciunt monachum, sed mens a crimine munda.

Náboženo-mravní otázky v krásném písemnictví ruském.

Referuje A. Vrzal. (Č. d.)

6. Spisovatelé sedmdesátých let humanitního směru.

Novodvorskij-Osipovič, Vsev. M. Garšin, Sem. Nadson, Vlad. G. Korolenko, Ign. N. Potapenko, Al. Tichonov-Lugovoj, P. Gnědič, M. Albov, K. Barancevič.

Již dříve jsme ukázali, že většina radikální mládeže šedesátých let dala se svésti lákavým obrazem svobodného a lehkého života i epikurského štěstí, jehož zástupci byli Lopuchov, Kirsanov i Věra v rom. Černyševského „Co dělati?“, a jen idealněji nadšená současná menšina viděla svůj ideal v asketickém Rachmetovu, jediné postavě románu, nesoucí na sobě pečet idealismu, altruismu i sebeobětavé lásky, jež však přijala na sebe poněkud pitvorně směšné formy. Rachmetov dobrovolně věnoval statek svůj ve prospěch bývalých nevolníkův a na dobročinné účely, dobrovolně se stal dělníkem, jenž si nedopřál žádného požitku, ano trýznil tělo své jako poustevník. Za to v letech sedmdesátých tento idealní typ začal vábiti větší počet napodobitelů, „kajících intelligentův“, upřímně nadšených jeho vědomím jakési posvátné povinnosti vůči mužíkovi, jeho poznáním nezbytnosti bojovati se zlem života i obětovati se k vyrovnání starého dluhu i na pomoc přispěti pracujícímu lidu.

Ale „kající intelligenti“ poznávajíce svou mravní povinnost, aby vrátili lidu, co jejich předkové mu vzali, aby se obětovali za bližní, již nemají radostí a útěchy v životě, pozorovali zároveň svou vlastní neschopnost k boji za své idealy, cítili se zbytečnými lidmi, Hamlety v současné společnosti. Odtud jejich duševní rozervanost a pessimismus, často beznadějný.

Typ takového kajícího intelligentního proletáře, potomka schudlé šlechty, jenž chtěl sloužiti lidu, toužil po hrdinských činech, ale nesrovnav vlastní nepatrné síly s velikostí zamýšlených činův a prostředků, jichž mu bylo možno užiti, stal se rozervancem, člověkem, jenž od jednoho břehu odrazil, k druhému však nepřistál, jenž od svých se odloučil, k cizím však se nedostal, nakreslil Andrej Osipovič Novodvorskij (1853—82), známější pod pseud. A. Osipovič, ve

svých polobelletristických, polopublistických kresbách s názvem: „Episoda ze života ani páva ani vrány“ (1877 v Otečestvennych zapiskách). Jeho duševně rozdvojený hrdina nedovede ve svém idealismu ani se smířiti se starým, aby žil jak ostatní, protože jest příliš poctivý, ani obhájiti nové, protože jest příliš skeptický, mravně schátralý, tak že se nevyšinul ani mezi „pávy“, ani nezmizel ve stádě „vran“. Okolnostem života přizpůsobiti se nedovedl, chtěje si zachovati své přesvědčení, a k boji s nimi neměl dosti sil, ba o výsledku boje za své idealy měl jen pochybnosti. Umělečtěji propracovány jsou drobnější povídky Nov., na př. „Tetička“ i „Historie“.

Silněji náladu nespokojenosti pokolení sedmdesátých let, sebeobětavé jeho lásky k trpícím, vědomí mravní povinnosti bojovati za pravdu i dobro se zlem života, a zároveň pochybování jeho o výsledku boje za idealy vyjádřil též předčasně zesnulý lidumilný idealista Vsevolod Mich. Garšin (1855—88). Umělecký talent jeho se rozvíjel pod vlivem materialisticko-positivistických ideí šedesátých let, ale duch jeho, až chorobně citlivý k cizímu neštěstí, lnul více k humanitnímu směru čtyřicátých let i zavrhoval na dobro hrubě materialistický názor na život a „rozumné sobectví“ šedesátníkův. Chtěje přispěti k osvobození ujařmených Jihoslovanů z tureckého jha, vstoupil r. 1876. jako dobrovolník k vojsku, cítě „důležitost věci, za niž ruské vojsko prolévalo krev“ na ochranu vdov a sirotků. V obraze „zbabělce“ (název stejnojmenné povídky z r. 1879) Garšin nakreslil sebe sama, člověka ohnivé fantasie a neobyčejně rozvitých lidumilných názorův, „apoštola míru“, jejž však z čista jasna překvapí skutečnost, vyžadující velkých obětí od lidu, i od něho. Zbabělec, dav se unésti nadšením lidu, vstoupí k vojsku, i ačkoliv nikomu nechtěl činiti zlo, nikoho nechtěl zabíjet, protože se proti tomu bouřilo jeho svědomí, přece střílí do lidí, zabíjí je. V duši zbabělcově jest neustálý rozpor: s jedné strany cítí zbabělec-spisovatel mravní povinnost, by aktivně bojoval proti zlu, s druhé — boj odporoval podstatě jeho měkké bytosti a zdál se beznadějným. Obraz spisovatelův splývá rovněž s obrazem hrdiny ve „Vzpomínkách řadového vojína Ivanova“ (1883), konajícího mučivé pochody, vidoucího smrt i krev a zachraňujícího druhy před koulemi nepřátel. V boji u Ajaslaru byl Garšin raněn do nohy. To, co tehdy viděl a zažil na bojišti, namaloval v mocně otřásající povídce „Četyre dňa“ (Otečestv. zap. 1877), kdež vojnu nenávidějící spisovatel podal neobyčejně jasný a konkretní obraz statečnosti, s níž raněný Ivanov s přeraženýma nohama, zapomenutý na bojišti, čtyry dny

snáší muky rány, jež mu nedovoluje, by sebou hnul, snáší vedro, žízeň a očekávání nevyhnutelné smrti. Ivanov leží téměř vedle mrtvoly zabitého jím Turka, který konec konců stal se jeho spasitelem, protože Ivanov u něho nalezl láhev s vodou a tak ušel jisté smrti.

Všecky válečné povídky Garšinovy jsou protestem proti válce a její nesmyslnosti, ale zároveň jakoby v nich autor uznával osudnou, ač nesmyslnou dějinnou nezbytnost války, vyplývající z jakéhosi nenapravitelného omylu, jehož se dopouští nešťastné lidstvo. Hrdinové povídek těchto šli do nenáviděné války o své vůli, strženi davovým nadšením, nemohouce zapomněti, že válka je „společné neštěstí, společné utrpení", jemuž se nemají vyhýbati jednotlivci, jsouce si vědomi své povinnosti vůči jiným. A proto hrdina-spisovatel, když se mu zhojila noha, znovu se chystal do války, odpovídaje na námitky okolních: „Tam ruský mužík bojuje a trpí; chci mu jíti na pomoc... Což mám zde seděti se založenýma rukama, umírá-li vojín ten za nás?" Jeho citlivé svědomí nedalo mu klidu, až se vypravil do války, jsa hotov dáti život za jiné...

Táž lidumilnost, táž nenávist ku všemu, co působí lidem utrpení, táž útrpnost k padlým a hříšným, táž lyrická melancholie proniká také jiné povídky G., věnované vniternímu životu společnosti. V nejtendenčnější povídce „Umělci" (1879) G. zobrazil kontrast mezi Dědovem, zástupcem bezstarostného veselého umění, lhostejného k cizímu utrpení, a Rjabininem, jenž si vědom povinnosti umění, by sloužilo mravnímu povznesení společnosti. Když Rjabinin jako Hamlet po duševních bojích pozná, že umění nedovede ulehčiti těžký osud pracujícímu lidu, opouští povolání, by se věnoval práci ku prospěchu trpících. V umělecky méně cenné povídce „Noc" (1880) vyveden opět Hamlet, člověk téhož duševního rozporu, jenž se odhodlal skončiti život sebevraždou, poněvadž mu vyčítalo svědomí, že „kromě špíny v jeho duši nic nezbylo". Najednou však se rozlehne hlahol zvonu, jenž mu připomene dalekou minulost, dětství, kdy „dovedl plakati, protože před ním udeřili nechráněného člověka". Ohlas dětství a ztracené víry probudí v něm novou chuť k životu. Ale v mukách ztrávená noc způsobila, že ochrnutí srdce učinilo konec jeho životu. Zde se projevil už plnou silou pessimismus Garšina, jenž ležel asi v jeho povaze jako následek přirozené neduživosti. Přes to pochmurný tón jeho povídek nemučí, protože skutečné, hluboké hoře beze zloby k lidem vzbuzuje pouze soustrast. Ještě beznadějnější pessimismus vane z bajky „To, co nebylo" (1882), prosáklé místy dobrosrdečným humorem, a zvláště z bajky „Attalea

princeps" (1880) — vypravování o hrdé jihoamerické palmě, stlačené pod skleněnou střechou skleníku a v nezkrocené touze po svobodě i světle protlačivší sklo střechy, by na volném vzduchu nalezla zimu i tmu: palma, toužíc po svobodě pro sebe i okolní květiny, jde smrti své vstříc.

Vrchol nenapodobitelné lidumilnosti a vznešeného idealismu je nejsubjektivnější povídka G. „Červený květ" (1883), v níž vyvedený šílený idealista neobyčejně vnímavého srdce chce utrhnouti na nádvoří nemocnice rostoucí mákový květ, v němž vidí vtělení všeho zla světa, všech útrap, vší nevinně prolité krve, by si jej položil na hruď, jež by v sebe vssála všechen jed, v kvítku obsažený. A když se šílenec vrhá z okna prvního patra, by utrhl květ, G. napovídá sám, že není oběti příliš veliké, jestliže by cenou její bylo skutečně možno s kořenem vytrhnouti pramen muk, by jiní žili dále, zbaveni zla. Zde představen symbol tíživé nesmírnosti hoře, a vznešeného, byť i neprospěšného sebeobětování pro spásu jiných. Zároveň máme tu rozřešení Garšinovy pomatenosti na mysli, která jej přivedla předčasně do hrobu, an se vrhl se schodů dolů. Jest-li v „Červeném květu" zobrazen sebeobětavý čin šílence, existující v jeho rozladěné obrazivosti, a symbol nesplnitelné touhy vrstevníků G., najednou odstraniti všecko zlo na světě, v „Signále" (1887) prostý výhybkář Semën, aby zamezil výšin vlaku a tak zachránil mnoho lidí, vykoná skutečný hrdinský čin, probodne si nožem levici, namočí v krvi šátek, a dává jím znamení, že vlaku hrozí nebezpečenství. A tento hrdinský čin probouzí svědomí a vyvolává vznět dobrého citu ve zločinném výhybkáři Vasiliji, jenž ze msty vytrhl koleji, nyní však vida klesati Semëna, béře mu praporek z ruky, zastaví vlak a přizná se k svému zločinu. Každá řádka těcho povídek svědčí o neobyčejném humanním citu a ušlechtilém idealismu Garšinovu. Tklivá je povídka „Medvědi", kde dojemně a umělecky popsáno zabití ochočených medvědů, voděných cikány, na rozkaz úřadův.

Otázka o padlých ženských a jich rehabilisaci nedosti zdařile zpracována v „Události" (1878) a „Naděždě Nikolajevně" (1884), kdež krvavá tragičnost, již G. vůbec si oblíbil, nepůsobí žádoucím dojmem, poněvadž ženské, podobné hrdince obou povídek, Naděždě, nemohou vyvolati takového rozuzlení. Nicméně také tyto povídky jsou hluboce procítěné studie, jejichž hrdinové, duše poněkud chorobné, jsou od narození jako odsouzeni k utrpení, teskně pohlížejí na život, nejsouce schopni dojíti osobního štěstí; plni vroucí lásky

k lidem, rádi by zničili zlo na světě, ale cítí svou neschopnost k boji, pochybují o vítězství dobra i prospěšnosti svých obětí, jsouce v duši své rozdvojeni.

Táž rozdvojenost a rozpor duše je známkou prostředního, ale velice sympathického, upřímného, něžného, chorobně nervosního talentu předčasně na souchotě zesnulého básníka Seměna Jak. Nadsona (1862—87), jenž nepochopitelné popülárnosti nabyl tím, že v pravý čas pověděl několik případných slov o těžkém žaláři života i touze, dostati se z něho na jasné světlo. Řekl to o sobě, veden nemocí, ale společnost viděla v jeho verších odraz nálady své. Společnost tehdejší, plná nespokojenosti, pochybností a bolu i zármutku nad svou neschopností k boji za idealy, potřebovala důvěrníka, unylého i laskavého, ne přísného, ne opovrhovatele, posmívajícího se jejím slabostem. Povolání Nadsonovo spočívalo tedy ne ve vyzývání k boji, o jehož nutnosti a příznivém výsledku sám pochyboval („Sotva zbudu sám“), nýbrž v tom, aby oplakával pokořené, truchlil nad svou i společenskou neschopností k boji. Čím upřímnější byl jeho nářek, tím lehčeji bylo čtenářům, jimž přišel vhod básník, s nimi truchlící. Tím si lze vysvětliti obrovský úspěch jeho básní, v nichž viděli cosi silného, originálního, ač právě síly se mu nedostávalo, a verše jeho jsou směsí občanských motivů kajícího se Někrasova s jeho „nenávistí milující“ a hrdosti Lermontova, jichž temperamentu neměl. (P. d.)

Posudky.

Bible česká. I. Písmo sv. Starého Zákona. Dle obecného znění latinského se stálým kritickým zřetelem k původním textům přeložil, úvod předeslal a výkladem provází *Dr. Jan Hejčl.* V Praze 1913. Nákl. Dědictví sv. Jana Nepomuckého. Vychází nejméně čtyrykrát do roka. Sešit 1. Stran 96. Cena 1 K.

Buď nám vřele vítáno, dílo žádoucí a vzácné, dílo zbožné píle i učené zdatnosti české! Půl století, a to právě onoho půl století, ve kterém tak úsilovně v biblistice pracováno, ve kterém biblické pravdy tolik napadány a jinde s úspěchem hájeny, bylo nám na dílo novým potřebám přiměřené čekati. Bohudík, dočkali jsme se, a to díla zdařilého.

Podrobné posouzení náleží jinam. P. vyd. bude jistě povděčen za pokyny ze zkušenosti; je chyba, že diskusse o těch a podobných vědeckých otázkách z našich orgánů kněžských docela vymizely. Zde jenom několik drobností namátkou poznačených.

Úvodní poznámky jsou stručné sice, ale co do hlavních věcí výstižné. § 13 d. v zájmu obranném mohl býti zevrubnější (které jsou nejstarší rukopisy Bible, proč asi nezachovaly se starší, srv. poměr biblických rukopisů na př. ke klassickým atd., proč potřebují biblické texty tolik výkladu a pod.); takové otázky namítají se často.

Výklad rovněž je stručný, ale obsažný; daty jest na výši doby, což právě v tomto sešitě při základních pravdách náboženských znamenitě osvědčeno, ač bez lesklého apparátu a mnohého theoretisování. Gn. 2, 21 náleželo snad přece zmíniti se o námitce tělovědně. Jiní arciť jiná přání míti budou, jež nejsou hned výtkami, jak se samo sebou rozumí; slušným požadavkům výklad zajisté vyhoví.

Co do slohové úpravy náleží dílu rovněž veškera chvála; bude dobře, když vydavatelstvo i dále bude hleděti za příkladem Sušilovým vymýtit všechny cizomluvy a archaismy, jež naše překlady, ani novějších nevyjímaje, pořád s sebou vláčejí. Ať vydání toto může býti na delší dobu moderním, stereotypním! Citace na př. Gn. 2^3 (= hl. 2. v. 3.) je sice moderní, ale každému se nezamlouvá a typograficky jest obtížnější; není ani důsledně provedena; též Genesis psána jednou Gen, jednou Gn. Gn 1, 1 přeloženo: nebe a zemi; v češtině arciť spojka a zatlačila spojku i do užších mezí, ale zde mohlo i, již vzhledem k „Věřím“, přece zůstati. Enklitické -ž (vydejž země, jaká zbytečná kakofonie!) už také mohlo býti odloženo, kam patří. Také starších genetivů zbytečně šetřeno (doprovázeje jich a j.) Gn 3, 13: Had mě obelstil, a tak jsem jedla, chybně m. i jedla jsem; my zde na Moravě říkáme tož, v Čechách tedy, ale tak je tu nejen chybné nýbrž i zbytečné (et comedi). Jinde psáno: pramenu, viz svrchu a j. Slovo Bible jest po mém soudě jméno vlastní, jedinečné, a má býti také tak psáno, již jako nadpis určitého díla; kdysi navrhováno psáti: boží.

Čím méně takových hnid se příště nahledá, tím lépe.

Prof. Dr. Rudolf Kittel, O Starém Zákoně. Přeložil Dr. Jindřich Hrozný. Nákladem Comenia v Praze 1914. Cena 3 K.

Radikální biblická kritika, pěstovaná zejména protestanty v době, kdy i paedagogika činí přísnější nároky než v minulosti, musila nutně vésti ke krisi v protestantské katechetice. V jaké míře jest při vyučování náboženském, zakládajícím se výlučně na Bibli, připustiti „zajištěné“ výsledky moderního bádání biblického? Otázkou podrobně obíral se již svým časem Kautzsch ve své „Bibelwissenschaft und Religionsunterricht“ (2. vyd. Halle 1903). Jak časový je v protestantské německé církvi tento problem, patrno z toho, že v konservativních Kropatscheckových „Biblische Zeit- und Streitfragen“ r. 1910. č. 2. VI. řady vyšla brošura nejširším vrstvám věnovaná z péra Hahnova: „Die Bibelkritik und Religionsunterricht“. Jde tu popředně o kritiku literarní, která mnoho dosavadních názorů uplatňovaných i při biblickém vyučování postavila přímo na hlavu, a více ještě o tak zvanou historickou a historicko-náboženskou kritiku, která podrobuje Bibli tak jako jakýkoliv jiný pramen starý zdrcující a ničivé moderní methodě historické kritiky a dospívá závěrů, že je v příbězích biblických mnoho nehistorického. Lze tedy žákům podávati tyto příběhy tak jako se dosud dálo bez jakékoli kritiky, či již kriticky upravené, neb snad upozorniti zejména na vyšších stupních na ten neb onen příběh, že nemá historické ceny? Tato otázka lomcovala učitelstvem protestantským, jemuž jest vyučování biblické svěřeno, a vyvolala hlasy po nápravě náboženského vyučování. Zejména šlo tu o Starý Zákon. Nescházelo ani žádostí, by se Starý Zákon z vyučování školního vůbec vymýtil. Královské saské ministerstvo vyučování uspořádalo proto učitelstvu kurs šesti přednášek, na němž Kittel, professor lipské university měl pojednati o tom, co je dnes nezvratným výsledkem starozákonního bádání. Obsah přednášek byl i s rozhovory po nich vedenými uveřejněn již r. 1909 pod názvem „Die alttestamentliche Wissenschaft“. Poněvadž se těší Kittel zvučnému jménu, a poněvadž snaží se přispěti k řešení tak praktického problemu, je pochopitelno, že práce záhy došla třetího vydání (r. 1912) a že byla přeložena i do jazyka anglického (musiť anglické protestantské církve prodělati též krisi, o níž jsme se zmínili). Nyní vyšla kniha i v rouchu českém. Spisovatel podává v I. části (s. 1.—37) výsledky na základě výkopů (známé větším dílem z populárně psaného cestopisu referentova: „Ke svatyni Kananejské“. Hradec Králové 1911), ve II. části obírá se výsledky na základě literární kritiky (známé aspoň pokud se týče nejdůležitějšího problému z tohoto oboru — původu Pentateuchu a Jos. — ze článků referentových uveřejněných v Časopise katol. duchovenstva r. 1905 dd.) a ve III. části pojednává o výsledcích na základě historického a nábožensko-historického bádání (s. 82—139).

Kniha jest myšlenkově velmi bohatá, dává podnět k přemýšlení o mnohých a mnohých věcech, obsahuje celé odstavce, které bychom mohli podepsati, všude snaží se autor uplatnit své stanovisko konser-

vativní, všady jeví se úcta a vážnost k Bibli, avšak velmi často naráží též na náš spravedlivý odpor. Referent byl zvědav, co soudí spisovatel o biblické inspiraci, kterou protestantská theologie v dobách starších nejen hájila, nýbrž na mnoze až bigotně rozšiřovala, kterou však dnes mnozí protestantští bohoslovci považují již za stanovisko překonané. Kittel sám určitě svého názoru nevyslovuje, činí to však za něho překladatel hned na str. I. a II. v (předmluvě). Narýsovav protestantský starý strohý názor o inspiraci končí tvrzením, „že jest inspirační theorie v nesčíslných případech bezradna a proto neudržitelna“ (str. II.) Nenapadá nám zastávati se inspirace v tom smyslu, jak jej chápala stará protestantská nauka, konstatujeme však, že pan překladatel, jak plyne ze souvislosti, zavrhuje biblickou inspiraci vůbec. Důvod, proč mu jest zamítnouti inspiraci Bible vůbec, tkví prý v tom, že by pak musil býti „vedle neomylné knihy zjevení i neomylný tribunal pro výklad (dokonale souhlasíme!); ten je však protestantismu naprosto cizí“ (s. III). Tolik o inspiraci knižní. Neméně zajímalo referenta, co soudí konservativní protestantský biblista o inspiraci prorocké, jinými slovy: „jak je si představiti ony scény při ‚povolání‘, jež několik proroků líčí způsobem velice názorným a v nichž nám sami kreslí, jaký počátek mělo vědomí, že Bůh sám se k nim přiblížil a vložil jim slova do úst“ (s. 127) — zjevy to které se pak v životě prorokově čas od času opakují, „zkušenosti, které ho opravňují, aby označoval své výroky a řeči jako věc, která mu byla darována jako slova Jahvova“ (tmž). „V podstatě běží o skutečné zkušenosti a nic jiného... O subjektivní pravdivosti oněch líčení specifických zažitků tedy nelze pochybovati. I zde ptáme-li se po tom, co lze s nepochybnou jistotou zjistiti jako výsledek exaktního bádání historického, nechť zůstane stranou otázka po objektivní pravdě a skutečnosti oněch příběhů, tedy otázka: i když je pravda, že se oni sami cítili povoláni Bohem a bezprostředně dotčeni — je proto už také pravda, že se Bůh sám v nich osvědčoval? Není-li sám Bůh předmětem exaktního, logicky vybudovaného vědění, nýbrž toliko předmětem osobního prožití, jež v nejlepším smyslu a co do jistoty nijak není menší hodnoty než poznání vědecké, — a předmětem přesvědčení mravního, není ovšem ničím jiným ani jeho působení v případě jednotlivém“ (s. 129) Není to agnosticismus?

Z menších nedopatření budiž uvedeno: Na s. 7. ř. 4. shora lépe čísti „dech“ místo „ducha života svého“ (Bůh vdechuje člověku). — Místo pečetního „cylindru“ lépe užívati „válečku“ (s. 7.). — Proč mluviti o říši „elamitské“ místo „elamské“ (s. 14.)? — Tell-Amarnské dopisy neosvětlují nám poměrů palestinských v době okolo r. 3000 před Kr., jak na s. 2. se tvrdí, nýbrž 1400! Omri a Achab nebyli králové ismaelští (s. 33), nýbrž israelští, podobně jako na s. 85. v opačném případě Gn 25 14 nejmenují se synové „israelští“,

nýbrž ismaelští. Nelze schvalovati k označení velkonoc užívati dle německého vzoru slova „Passa" (s. 42.) a rovněž nesprávno starozákonné letnice nazývati „Svatodušními svátky"! (tmž.) *Hejčl.*

Flavius Josefus, Válka židovská. (O zániku bývalé říše židovské a zkáze Jerusalema.) Díl I. S 12 velkými obrázkovými přílohami a mnoha obrazy v textu. Dle posledního vydání Sušilova z roku 1856 i nejnovějších překladů německých a s přísným zřetelem k původnímu textu řeckému, za přispění jiných vynikajících osobností k tisku připravil J. D. Světelský. Knihovna „Přítele lidu" r. IV. sv. IV.

Slavné dílo, jež už 1553 do češtiny přeloženo a v opraveném překladě před půl stoletím Sušilem v „Dědictví sv. Cyrilla a Methoda" vydáno, máme tu ve vydáním novém věcně i jazykově nynějším požadavkům přizpůsobeuém, úhledně vypraveném. Sbírka, ve které vydáno, je sice směru antisemitského, ale výklady k tomuto spisu jsou čistě věcné, k tomu směřujíce, aby čtenář co nejnázorněji seznal Svatou Zemi a její poměry biblické. Jak překlad, tak i vysvětlivky pracovány pečlivě; stran těchto jen se obávám, že jsou pro čtenáře i vzdělaného příliš podrobné a obšírné. P. vyd. opírá se o dobré pomůcky. Arciť nejsou všecky otázky jak náleží objasněny; na př. str. 272[21] praví se, že nauka o zmrtvýchvstání není původu židovského — ale což kniha Job v Bibli? Místopisné poznámky, jež i nynější poutníky do Svaté Země budou zajímati, připojeny nejen k textu, nýbrž i k obrazům; u Jaffy, jež nazývá se přístavem znamenitým (rozuměj však cum grano salis na tehdejší dobu!), bylo proto poznámku z části opakovati (113 a 114). Vlasní jména, jichž tu pravá spousta, psána celkem přesně — jména, jako Archelaus, Aristobulus mohla snad nechána býti v původní řecké podobě, ale na tom konečně nesejde; proč však psáti Sophokles, Pherora, Glaphyra, když máme svou příslušnou značku f? Obrázky jsou většinou pěkné, některé odlitky jsou již hodně opotřebované, čehož však vzhledem k nákladnosti nelze zazlívati. Tento I. díl obsahuje 1. a 2. knihu spisu Josefova; odvážný skoro podnik p. vyd. zaslouží hojné podpory.

Al. Zakrževskij, Religija. Psichologičeskije paralleli. Kijev 1913. Str. 473. Cena 2 rub.

Velice zajímavou trojdílnou knihu o Fed. Dostojevském napsal Al. Zakrževskij. Podle jeho mínění Dostojevskij „všecek se vtělil v současnosti" a stal se „východištěm téměř všem ruským spisovatelům, básníkům a filosofům", kteří „doslovně jím žijí, pozměňujíce pouze jeho myšlenky." Zakrževskij ukazuje charakteristické tahy ve tvorbě a světovém názoru Dost. i rovnoběžné myšlenky a názory u současných básníkův. Tři základní prvky v tvorbě a filosofii D., a to předně prokletí světa a touhu po jeho zničení, jež nalezly výraz v zápiskách z „Podzemí" a ve spisech Leonida Andrejeva, Fed. Sologuba, Lva Šestova, Al. Remizova a j.; druhým prvkem ve tvorbě

D. je šílestvi karamazovské chlípnosti, svědčící o hlubině lidského pádu, jež se odrazilo v knihách Val. Brjusova, M. Arcybaševa, V. Rozanova . . ; třetí prvek je mír trpícího člověka v náboženství a duševní svět víry, zachvacující celou bytost lidskou. Tomuto prvku věnována třetí, nejzajímavější část spisu Z, kdež podrobně probrány náboženské motivy ve tvorbě Z. Gippiusové, D. Merežkovského, N. Minského, Andreje Béléhc, Vjač. Ivanova, Al. Bloka, Bulgakova, Berďajeva a j. Ovšem v knize Z. jsou mnohé nesprávné idey o náboženství, v němž autor neuznává žádných dogmat, a jež prý je nepřátelské logice a vědě vůbec. Ale mile působí upřímná víra Z, k níž dospěl cestou pochybností, a vroucí jeho sympathie k otázkám náboženským, o něž tolik se zajímají současní spisovatelé, t. zv. „bohohledatelé" toužící po transcendentním principu, o který by se mohli opříti, a který by jim pomohl přemoci pokušení karamazovštiny a zachránil je před propastí podzemí. Ale jak to možno bez „logiky"? *A. V.*

Dr. Engelbert Krebs, Das religionsgeschichtliche Problem des Urchristentums. Münster. Aschendorff. 1913. Str. 80. C. 1·20 K.

Srovnáváme-li hlavní jádro křesťanství s obsahem jiných náboženství z dob předkřesťanských, namane se nám otázka, zda nejdůležitější body učení křesťanského jsou originelními či zda mají svůj původ v náboženstvích jiných. Učenci protikřesťanští tvrdí, že vše přejalo křesťanství z jiných náboženství. Tak je prý tomu i s pojmem Logos, který evangelista Jan přenáší na Krista. Nacházíme ovšem pojem tento u Filona a jiných filosofů hlavně stoiků, ano i v některých mythologiích. Logos u Filona má celkem dosti mlhavý ráz; hned je osobním hned neosobním. U stoiků je ohnivým rozumem světovým, jenž od hmotného světa se neliší a v něm působí; ve hmotě působí jako símě a v člověku jako rozum. Rozdíl mezi pojmem Logos u sv. Jana a všemi ostatními představami je tak patrným, že ho kritika nezaujatá uznat musí. „První významný rozdíl je v tom, že u něho (Jana) se jméno nepřenáší na filosoficko pantheistickou abstrakci nebo na mythologickou postavu božskou staršího data, nýbrž bezprostředně na historicky známou, v lidské přirozenosti na zemi se zjevivší osobnost, která krvavou smrtí rukou katanskou zemřela. Aus der Unsicherheit und nicht greifbaren Ferne der philosophischen Idee und religiösen Vorstellung ist bei Christus greitbare Nähe und scharf umrissene historische Persönlichkeit geworden. Hlavně u stoiků je myšlenka nemyslitelnou, že Logos béře na sebe lidskou přirozenost, protože Logos a tělo jsou u stoika nejzazšími protivami. Nestoickým je také prostřednictví osobního Slova mezi mimosvětským Bohem-Otcem a hříšnými lidmi. Neboť stoiku je Logos pantheistický, svět a lidi pronikající všerozum (37. str.). Měly snad orientální mythy vliv na obraz Kristův, který nám hagiografové kreslí? I zde jest veliký rozdíl, tak že autor vším právem zdůrazňuje nesmírnou svatost a zvláštnost, kterou Kristus nade vše postavy mythické vyniká. Hluboce mravní osobnost Kristova

nemůže mít svého kořene v mythech a magických základech náboženských mysterií. „Nicht alte Naturmythen, sondern das geschichtliche Leben das Nazareners Jesus war die Quelle, aus der die Lehre über das Wesen des Heilandes eschöpft wurde“ (52. str.) Je li v některých bodech příbuznost mezi Kristem a mysterii, pak se týká věcí vedlejších. „Ja gerade die Tatsache, daß die weitgehende Gemeinsamkeit der Sprache und Kultausdrücke, der Ziele und Bestrebungen, der Hoffnungen uud Befürchtungen in Mysterienreligionen und Christentum dennoch nicht seine Verschmelzung herbeiführen konnte, ähnlich der beobachteten Verschmelzung innerhalb des Heidentums, das zeigt nur umso deutlicher den Abstand, der zwischen Christentum und Mysterienreligionen bestand“ (53. str.).

A všechny tyto okolnosti nebyly s to přivoditi, aby osobnosti mythické byly Kristu na roveň postaveny. Kristova nesrovnatelná zvláštnost přežila všechny bohy mysterií pohanských.

Dr. J. Vrchovecký.

* * *

K Bohu. Román. Napsal *Jindřich Š. Baar.* Str. 127. Ludmila XVI. 1.

Noutonický horník stal se bojovným „soudruhem“ a pro štvaní své vypovězen z práce. Hornická dcera nechtěla si ho vzíti, dokud bude havířem, vzpomínajíc na smrt svého otce, teď vyhozeného „blázna“ také nechce. On odhodlá se do Ameriky — bera něco spolkových peněz s sebou, v ní ozve se zase stará láska a jede s ním. V přístavišti newyorském jej upadlého mezi schátralce opouští a jede s krajany na jih do služby. On však opět se vzpamatuje, naučí se po americku, totiž pilně pracovat a vydělávat a jako agent jede stejným směrem ji hledat.

Prostý, nesložitý příběh tento románem bych nenazval. Proč nadepsán „K Bohu“, rovněž není z něho vidno. Výchovný záměr častěji se dere do popředí (školská léta a j.) V tom smyslu také třeba rozuměti odstavcům o Americe; mnozí tam k těm zdravým názorům o staré i nové vlasti se propracují, mnozí také ne. K vystěhovalectví se tu sice nenavádí, právě naopak, ale kdož ví, nebude-li příklad a osud tohoto Pánka více lákati než jeho upřímně míněná slova.

Rozhled

Náboženský.

Dohady o „římské otázce“, již projevem v Milaně uvedl videmský arcibiskup Rossi na přetřes (Hl. str. 47.), v Italii neustávají. Celý týden objevovaly se v denním tisku vášnivé komentáře a tvrdilo se s určitostí, že monsignore Rossi byl věrným vykladačem oblíbené myšlenky papežovy. Pius X. vzdal prý se nadobro všelikých nároků na světské panství, když společnost, již by měl vládnouti, stala se pohanskou, a tak celá záležitost vstoupila do zhola jiného stadia. „Italianissimi“ protestovali rozhodně proti jakýmkoliv mezinárodním zárukám, v nichž vidí útok na svobodu státu italského. Otázka římská je prý vlastně rázu podřízeného a výlučně náboženského a může se smírně vyříditi doma, ač-li vůbec existuje, neboť někteří ji pokládají za věc — promlčenou.

Dlužno poznamenati, že na důležitý projev biskupa Rossiho nebylo z kompetentního místa dáno odpovědi, jež by vyvracela nebo opravovala. Mluvčím katolíků vlašských stal se až koncem „socialního týdne“ předák akce katolické a předseda „Lidové jednoty“ hrabě de la Torre. Výmluvný ten řečník má se vůbec za muže velmi dobře zpraveného, a to nejen vzhledem k svému postavení v bojích za práva křesťanského lidu, nýbrž i vzhledem k tomu, že otec jeho náleží k osobám ve Vatikáně velmi oblíbeným. Není divu, že čekalo se na slovo jeho s obavami i se zvědavostí od liberálů, kteří se proti katolíkům oháněji stále výtkou vlastizrady. Hrabě pravil:

„My, katoličtí Vlachové, domáháme se v první řadě svobody a neodvislosti pro papeže, jako nutné podmínky k plnému a účinnému vykonávání jeho poslání. Maje říditi celý svět katolický, potřebuje autority samosprávné, která se vymyká obmezování různými státy, i jakémukoli „znacionalisování.“

Tyto požadavky jeho nejsou něčím politickým aneb civilním, nýbrž podstatně náboženským, přihlížíme-li zejména k jeho úřadu jako hlavy církve katolické a zástupce Kristova i neomylného učitele pravdy.

Nemůžeme-li tedy jako věřící křesťané upustiti od tohoto principu, s nímž úzce souvisí svoboda svědomí našeho, domníváme se jako občané, že mír mezi státem a Církví a rozřešení zhoubných těch rozporů . . . může se státi konstitučním rozhodnutím národa tak, že se ani v nejmenším civilní svrchovanosti státu neublíží. A upřímné toto naše přesvědčení je zároveň naší oprávněnou touhou tak, že jsme právem hrdi a šťastni vidouce červánky onoho dne, v němž naše Italie, dobrovolně s Církví smířená, znova spojí slávu svou

se slávou své víry a dá se do další rozhodné práce, aby splnila svůj úkol kultury a křesťanského pokroku ve světě."

Zajisté průhledný příspěvek k řešení problému.

Za úředně zamlklého, nesdílného Rampollu mluví teď po jeho smrti memoaristé tím sdílněji, jen že namnoze věci vymyšlené, nepravdivé, vydávajíce to za jeho zápisky. Hlavní rysy, které jsme v předešlých dvou číslech podali, jsou zaručeně pravdivé, co jim podstatně odporuje (na př. že byl ochoten církevního státu se vzdáti a pod.), jest nepravdivé, aspoň pro tu dobu, o které se vypravuje. Leo XIII prý kdysi prohodil, že by potřeboval takového státníka jako je Bismarck. Jak nyní věci známe, nebyl by tu ani Bismarck mnoho pořídil, neboť i nejlepší státník potřebuje přiměřeného pozadí a prostředí, kdežto papežský Stolec ve věcech politických upřímného přítele neměl snad ve vládě žádné, aspoň v žádné z těch, jichžto slova mohla míti váhu. Nyní se už ví, že jako Bismarck využitkoval římskou ochotu proti Středu, Francie proti monarchistům, Rusko proti Polákům, tak vláda italská domněle nevlastenecké jednání Kurie, která se přece domáhala diplomaticky jen toho, co jí bylo uloupeno, využitkovala proti Církvi. Když se mluvilo o odchodu papežově z Říma (buď na anglickou Maltu nebo do francouzského Avignonu nebo do rakouského Tridentu a j.), vzkázal Crispi, že se tomu nebude protiviti, ano že dá papeži čestný průvod, ale že se papež pak už do Říma nevrátí, což prý bude na velikou škodu — Církvi. Chi lo sa? říkají Taliáni. Jako nenáleží lidem rozhodovati, jest-li Řím na věky providentielním sídlem papežovým, tak bylo by malicherné, posuzovati otázku tu zase jen hmotně. Nové události byly by vytvořily nové poměry. A že Církev na přízni toho neb onoho státu nezávisí, to přece praví dějiny dosti zřetelně. Že by naproti tomu též Italie bez papežovy přítomnosti časem nějak se byla zařídila, jakkoli by jí byla z počátku postrádala, rovněž nelze popírati, třebas by Řím pak už nikdy nebyl býval Římem.

Rampolla i Crispi byli Siciliáni, rod onoho byl přívržencem Bourbonů, tento byl pomahačem Garibaldiho. Veto prý snad připravováno již za vídenské nunciatury Galimbertiho, který byl smířlivější, uskutečněno prý však na zvláštní přání královo, jemuž měla tím dána býti náplast za to, že mu neopětována návštěva v Římě; samo v sobě ovšem bylo nesmyslem, jelikož papežského státu již nebylo — v tomto případě t. zv. „fikce" byla rakouské diplomacii dobrou záminkou.

Jakožto drobný příspěveček k oné hmotné otázce budiž dodáno, co statistikové vypočetli o peněžním výnosu dvou jubilejních roků římských. Jubilejní výstava státní vynesla kolem 15 milionů l. ztráty, jubilejní poutě církevní přinesly do Říma asi stejný obnos cizích peněz. Ale rozumí se samo sebou, že takové věci nemohou býti rozhodným měřítkem dalekosáhlých otázek ideových, jako jest otázka římská.

*

Neshody v názorech na náboženský ráz dělnických a jiných společenstev, a ba i stran ozývají se v tisku dále. Obě strany,

mírnější i ostřejší, dovolávají se rozhodnutí římského a na ně se odvolávají, ačkoli ve sporu německém — směr kolínský proti berlinskému — dopadlo ve prospěch snášelivosti a součinnosti katolickoprotestantské v otázkách čistě hospodářských. Idealní poměry to ovšem nejsou, neboť je tím u části méně uvědomělé a méně pevné otevřena cesta k indifferentismu, smíšeným sňatkům atd., i není divu, že se trpí jen jakožto nutné menší zlo společenské obrany proti nárazům nevěry socialistické. Kde nebezpečí tohoto není nebo kde od protestantův již nelze nadíti se plodné součinnosti, tam ovšem jest lépe, omeziti se na společenstva čistě katolická, zvláště pokud konservativní protestanté součinnosti ani nežádají.

Rakouské poměry jsou zcela jiné, a přece i zde, jak jsme se minule zmínili, spor propukl. Hesla jsou tu poněkud jiná: antisemitismus a němectví; dle nich, a ne dle konfesse, křesťanští sociálové hledají spojence, tak že pojítkem jest pouhý německý arismus, čehož se zase hrozí živlové toužící po semknutí křesťanských, opravdu křesťanských živlů všech národností. O politickém významu křesťanskosociální taktiky vídenské řekli jsme co potřebno v minulém rozhledě politickém i nemáme co dodati; co do významu náboženského nelze ubrániti se obavy, že taktikou takovou rovněž bude poškozen, neboť zpronevěra na vlastních zásadách nikde se tak nemstí jako právě v náboženství. Jsouce němečtější než ostatní Němci křesťanští socialové dělají berana židoliberalismu, který jejich slabiny využitkuje na škodu křesťanství vůbec.

V Němcích trvají na rozlišování spolkův a stran náboženských od politických a odborových, nechtíce, aby tyto stavěny byly pod dozor biskupský. Do odborových sdružení křesťanských vzniklých v letech 90tých teprv kolem 1900 biskupové počali zasahovati. Politické Centrum vždy se proti tomu bránilo. 14. února t. r. ve velké schůzi v Essenách, proslulém průmyslovém středisku, prohlášeno se vším durazem, že Centrum je stranou politickou, nikoli náboženskou, totiž pouze katolickou. Badenský vůdce Wacker poukazoval na dějiny Centra, z nichž vysvítá, jak rádi by nepřátelé jeho, přede všemi Bismarck, byli mu vtiskli pečeť konfessionalismu, aby konservativní protestanty s ním znepřátelili. Varoval od pokusů postaviti Centrum pod dozor biskupův, aby tito snad směli o příslušnících jeho rozhodovati; Bismarck sám a jiní častěji pokoušeli se v Římě i u biskupův o to, aby na nepohodlné jim osoby bylo působeno, po př. aby byly z Centra odstraněny. Jen jako politická strana, v náboženských, nikoli však politických věcech biskupům podřízená, může Centrum blahodárně působiti. Podobně ve Francii prohlásila se Action liberale za stranu politickou ne konfessijní.

Z dějin Centra poznamenáváme, že r. 1852, kdy náboženskopolitické poměry na nových základech začaly se vytvařovati, založena byla „Katholische Fraktion", jež 1858 nazvána „Fraktion des Centrums", jelikož poslanci její seděli uprostřed pruské sněmovny. Katolickým občanům nevyhovovala co do hájení zájmův jejich, proto 1863 zvoleno již jen 26 poslancův jejích a 1867 frakce té již vůbec nebylo; někteří

poslanci připojili se ke konservativcům, někteří zůstali divokými. Po dlouhých poradách 13. pros. r. 1870 založeno „Zentrum (Verfassungspartei)“ a 20. bř. 1871 ustaveno též ve sněmovně nové říše; mělo tehdy 67 členů.

*

Obranu katolických osob a věcí s hlediska náboženského proti jednotlivým útokům nepřátelského tisku provádí u nás soustavně „Našinec“, v Německu půlměsíčník „Der Fels“, jenž letos nastoupil místo měsíčníku „Apologetische Rundschau“ (od r. 1905) jako orgán častěji zmíněné „Zentral-Auskunftstelle der katholischen Presse“ („C-A“) ve Frankfurtě n. M. Spolek tento má 2 důvěrníky ve Francii, 3 v Italii, 3 v Rakousku, 1 v Uhrách, 1 v Belgii, 1 ve Španělsku, 2 ve Spojených Státech, 1 v jižní Americe. V r. 1913 (od září do září) „zpracováno“ 483 případů, z nichž pouze 73 ukázalo se pravdivými, ostatní byly vylhány nebo překrouceny. Zajímavo jest, že vážnější nepřátelské listy německé následkem oprav této úřadovny uveřejňování škandálních historek značně omezily. U nás, kde i největší denníky prý mají v redakcích zvláštní regály na „škopíčky špíny“ jakožto arsenál na „očistu národního života“, toho říci nelze.

Zásadně bohužel třeba říci, že prostředek tisku jest jedině možný, má-li se vůbec jaká obrana prováděti, neboť soudy dostatečné ochrany neposkytují, ba veřejné líčení, kde obhájcům často i sprosté urážky žalujících projdou, přispívá jen ještě k větší potupě napadených, protože se tiskem šíří, a to s pikantním opepřením sensacechtivých novinářů. Nejjistějším prostředkem ovšem jest — peníz, ale tím každý nevládne, a když, tedy zas ne každý, jsa si své neviny vědom, odhodlá se ho použíti. Jest věru zvláštní, že v moderním životě osobní čest oceňuje se tak různým způsobem. Většina lidí ani neví, jak přísný v té věci zákoník jest, co všecko za urážku cti trestá — naproti tomu politický a satirický tisk ze samého hanobení nepohodlných osob a věcí takořka žije a beztrestně žije; zde „veřejnost“ skutku jako by neplatila. Lidé v soukromých stycích jsou na svou čest až chorobně žárliví — a soudy jim dávají za pravdu — veřejné špinění v novinách jest pořád jen kritikou, kterou soudy veřejným líčením jen rozmazávají, tak že i konečné zadostučinění, když už se rozsudkem dá, bývá vítězstvím Pyrrhovým. Také přehodnocení hodnot!

*

Poměr evangelia Matoušova a Markova probírá znova H. J. Cladder (ve St. aus Maria-Laach 1914, 4) a končí místo domněnky často vyslovované, že Marek je starší a Matouš na něm závislý, poučkou touto: 1. Ve výběru látky závisejí oba na ústním kázání Petrově. 2. V seřazení závisí Marek na Matoušovi, původci nárysu synoptickým evangeliím společného, aramejsky sepsaného. 3. Řecký překlad Matouše, nám jedině zachovaný, závisí však na řeckém Markovi.

*

V í d e n s k ý p o s t n í ř á d nařizuje obojí půst jenom na Škaredou středu, všecky pátky postní a quatembrové, vigilie svatodušní, vánoční, nanebevzetí a všech svatých; na Zelený čtvrtek a Bílou sobotu (tuto od 12. hod.) dovoleno požívati masa, ve dny jednoho nasycení rovněž dovoleno večer požíti masa. Zrušen starý zákaz požívati o dnech ujmy ryb i masa pospolu. Doufejme, že pomalu vymizí z morálek také ty klasické unce.

*

Známý vůdce německých katolíků kníže Alois Löwenstein vydal provolání ke k a t o l i c k é š l e c h t ě, by více podporovala katolický tisk. „Šlechta už nemá dnes žádných zmínky hodných výsad; hledejme tedy svou šlechtickou hrdost v tom, že máme povinnosti.“ Bylo by si tuze přáti, zvlášť u nás, kde o věci té hanba mluvit.

*

Ve Francii literatura katolická snaží se vymaniti z područí obojetných nakladatelů, kupí se kolem „Domu dobrého tisku“ a zakládá nové a nové „hlídky“ přesně katolické. Ještě do nedávna vzpomněla si Akademie přece někdy na literáty z nábožensky smýšlejících kruhů, přijala je mezi „nesmrtelné“, odměnila práce jejich cenami (známý farář Pierre l'Ermite), ale samovládcové na Parnassu již volali po svobodě, po rozluce literatury a náboženství, literatury a morálky, literatury a tradice, literatury a — Akademie. Ano „Paris-Midi“ stěžuje si i do útiskův a volá po sdružení „Ligue pour la défense de la littérature libre“. Ligisté, salon odloučených (dissociés) míní vydávati bibliografický list výhradně pro díla svá; konference a pamflety „osvítí“ publikum, a ku potěšení budou vypisovati ceny na díla, jichž základem ani tradice ani rodina ani morálka ani náboženství. Rytíři volné literatury mají úmysl připoutati si autory zlatým řetězem, leč vládnou více nápady než zlatem a proto volají po mecenáších. Ze zuření toho sbírají katolíci aspoň zrnečka pro lepší budoucnost i na poli literárním. Zlepšení poměrů lze pozorovati v nejednom ohledu. Jakási zdrženlivost jest patrna v revuích i knihách od doby náboženské obnovy mladé literatury, třebas byla spíše vynucena konkurencí. Vydavatelé musejí získávati odběratelstvo katolické a proto třeba čtenářů šetřiti. Jisté nakladatelstvo hledí vymýtiti nevhodná slova ze všech knih, které tiskne, arci nikoliv z horlivosti náboženské, nýbrž z ohledů čistě obchodních. Takoví censoři bez cítění katolického stírají ovšem často jen zevnější hrubosti, vnitřní jed však zůstává. Leč svědomitost jejich svědčí aspoň o skutečné snaze upokojiti věřící čtenářstvo.

„Oh, kdyby si katolíci dovedli vynutiti respekt! Kdyby se ihned obrátili na redaktory, jakmile se cítí uraženými ve svém přesvědčení, kdyby odmítali knihy a spisy potud, pokud se jim nedostane zadostučinění, jak brzy by se literatura zbavila nebezpečné přítěže! Či neučívá každého obchodníka moudrosti právě obava před ztrátou zákaznictva?“ Taková policie by se osvědčila výborně i v listech, které se zdají úplně nezávadnými. Nejeden má firmu katolickou a kruh čtenářstva velikou většinou věřícího, a přece najdeme mezi přispívateli

jména úplných nevěrců i pronásledovatelů Církve (Henriot, Paul Adam, Barthou). Proto není divu, že mladá genenrace katolických spisovatelů založila a zakládá si nové listy. Před třemi lety počala vycházeti příloha „Cahiers de l'Amitié de France", která se nyní osamostatnila pod názvem „Cahiers" (Sešity). Mezi stálými spolupracovníky jsou Francis Jammes a Claudel, tedy spisovatelé nejzvučnějších jmen. Program jest výlučně katolický. Red. Robert Wallery-Radot píše v úvodníku: „Názor katolický zdá se nám jedině přijatelným a nade všecky školy povýšeným. Jest nanejvýš grandiosní a nanejvýš jednoduchý. Díla umělecká jsou v něm pouze odleskem Geneze. Jako děl Bůh: Učiňme člověka k obrazu svému, tak modlí se srdce naše: Přetvořme člověka i svět podle obrazu božího. Toť celá estetika a budou-li oči naše hodny viděti tak, zazáří dílo naše krásou originálu." „Cahiers" stojí ročně 8 fr.

Druhá revue „Les Lettres" (abon. 6 fr.) počala vycházeti v listopadu r. 1913 redakcí Gaétana Bernoville. Jest určena užšímu kruhu čtenářstva, ale jest rovněž rozhodně katolická. „Chceme po mladé literatuře katolické, aby si osvojila sílu katolicismu a zjevila jí i jeho hlubokou, duševní obrodnou krásu. Nemylme se: současnému intelligentu jest katolicismus stále sympatičtějším, ale pro nějaký katolicismus podloudný, oděný v naturalistické snění a nasládlou zbožnost beze změny života jaktěživ horovati nebude. Buďme katolíky od základu, a nemusíme stavěti na odiv katolicismus ‚ex professo'; postačí nám mluviti a jednati; formulky umění křesťanského nebude třeba hledati; naše umění bude přirozeně křesťanským, jako je duše naturaliter christiana."

A touž dobou (15. listopadu 1913) počala vycházeti třetí slibná revue „Pensée française" (10 fr.), z níž stačí uvésti krásný program: „Bude to revue rozvážně a upřímně katolická smýšlením i směrem. Povstala z nutnosti, aby dala výraz všemu, co svědčí o obnově ideálův u současné mládeže, aby ukazovala kouzlo mravní krásy a moc náboženského přesvědčení. Tak velikým věcem chce sloužiti . . ."

Tato rozhodnost, s jakou se mladé listy staví na půdu náboženskou, jest jedna z nejpotěšitelnějších známek obratu ve Francii. Bázeň lidská nepůsobí již na mladé spisovatele, kteří se hrdě hlásí ke své víře, nepůsobí ani na čtenářstvo, které jest ochotno vyslechnouti obhájce staré víry. Uvážíme-li, že ve Francii objeví se na knižním trhu jenom z poesie 3—400 svazků ročně, pochopíme, kolik odvahy je zapotřebí postaviti se tu proti proudu. Ale z odvahy zkvétá čest a roste síla. Toť meta mladé literární Francie.

*

Literární týdeník francouzský „Revue hebdomadaire" přinesl překlad „Vyznání" slavného již nyní anglického romanopisce a kazatele Roberta-Hugh Bensona, vydaných v originále p. t. „Confessions of a convert". V těchto „Vyznáních" s vlastní sobě bystrostí analysuje svou náboženskou evoluci — od konvencionálního

anglikanismu, jaký praktikoval ve svém mládí, až k plnému světlu víry katolické, jež ovládla jeho duši po řadě let horečného hledání.

Robert-Hugh Benson jest, jak známo, synem anglikánského biskupa z Canterbury, jenž zaujímal vysoké to postavení v letech 1881—1896, jsa vedle svého přítelele Gladstona-jednou z nejhlavnějších osob posledního období vlády královny Viktorie. Narodil se r. 1871. Otec žije v jeho paměti jako člověk silného, bezohledného charakteru, plný dobroty, jenž však neuměl postřehnouti ve svém synu vnímavosti, zápalu a hlubokého citu, což všechno tvoří základ povahy Bensonovy. V oboru dogmatickém učil syna, že „třeba věřiti ve skutečnou přítomnost bez přesného jejího vyměření, chápati a oceňovati krásno kultu, hledati v Bibli pravdivé slovo boží — a pohrdati předsudky římskými.“

Benson ve svém mládí neprošel skutečnou krisí náboženskou. „Ani dnes — praví — nemohu ještě pochopiti, proč jsem se rozhodl státi se pastorem.“ Teprve když se připravoval k životu kněžskému, začal se v něm tvořiti nový názor náboženský. Byl přítomen kdysi řeči anglikánského mnicha Mathurina, konajícího jakýsi druh rekollekce. Mathurin, později obrácený mnich katolický, podal ve svém kázání hlavní body nauky katolické o zjevení a vzniku křesťanství; jeho slova působila rozhodujícím vlivem na další náboženskou evoluci Bensonovu. „Poprvé nauka křesťanská, kterou hlásal P. Mathurin, objevila se mi jako soustava souřadná. Viděl jsem odtud, jak zásady křesťanské úzce navzájem se spojovaly, pochopil jsem, že nutným následkem vtělení byly svátosti a že milost boží odvolává se současně k duši i tělu. Doporučoval nám zpověď, ukazuje její podklad v boží oekonomii, ale přirozeně v tomto bodě nejrozhodněji jsem opponoval.“

A přece názory P. Mathurina zvítězily přede dnem jeho „kněžských svěcení“: s dovolením otcovým vykonal Benson generalní zpověď. „Radost, jakou mi způsobila první ta zpověď, nedá se popsati. Vrátil jsem se onoho dne pln šťastné extase.“ Od té doby praktika zpovědní a nutnost vysvětliti si zvláštní chování církve anglikánské, jež v jednom kostele ji dovoluje, ve druhém zakazuje, začínají reflekční práci. „Náležel jsem k církvi, jejíž praktiky zdály se mi nesnesitelné. Desetitisíce dítek jejích umíraly v úplné neznalosti toho, več já jsem věřil jako v dogma křesťanské; nevědomost ta nevyplývala z jejich nedbalosti, ale z vůle jednotlivců, kteří byli služebníky církve mně podobnými a kteří jako já chtěli učiti jen jejím zásadám a sami dle nich se chovati“.

V říjnu r. 1896 arcibiskup Canterburský náhle zemřel. Benson ze zdravotních ohledů vykonal cestu do Egypta a do Sv. země — a výsledek všech dojmů z ní byl, že poznenáhlu vždy více se vzdaloval od vyznání anglikánského za cenu hrozných bojů vniterních. Obrátil se k dru Goremu, nyní biskupu v Oxfordě, tehdy představenému anglikánské kongregace v Mirfieldu, jejíž řehole je sloučením řehole benediktinské a redemptoristické. Byl přijat za novice a zůstal tam osm let, oddávaje se hlavně úsilným studiím o podstatě církve angli-

kánské. Silným dojmem tam působilo naň Newmanovo dílo „Historie rozvoje nauky křesťanské.“

Opustiv klášter anglikánský, odešel do katolického kláštera dominikánského ve Woodchester a tam 11. října r. 1913 složil slavné vyznání víry katolické. Brzy na to vydal se do Říma a následujícího roku vrátil se do Anglie jako kněz katolický. Svá „Vyznání“ končí Benson krásným hymnem na oslavu matky-církve; pěknou formou vyličuje svou neskonalou vděčnost Bohu za obdržené milosti. Od té doby s neúmornou horlivostí pracuje slovem i pérem o spásu duší svých krajanů.

Z jeho románů nedávno byl přeložen do češtiny „Pán světa“, kde v apokalyptické visi kreslí budoucí společnost ve chvíli panování Antikrista; svého času vyvolal v Anglii nejrůznější úsudky, ale nicméně kritika jednohlasně přiznala autoru originalnost a silný talent. „Necromancers“ líčí spousty, jaké působí spiritistické pokusy v jistých prostředích. „Conventionalistes“ staví mystický a křesťanský názor životní proti světskému fariseismu a kultu konvencí ve vyšší společnosti. „Sentimentalistes“ kreslí život mladého herce, jehož romantism uvedl na nejhorší scestí, jenž však díky energii starého lorda-askety končí u stop kříže. „Coward“ líčí smutné následky nedostatku mravních zásad v duši mladého člověka.

V Anglii dosáhly romany Bensonovy velikého úspěchu. Na nás působí dojmem poněkud nezvyklým, ale přes to uchvacují svěžestí, idealností a hlubokou analysí psychologickou.

*

Na řeckokatolického biskupa hajdu-dorožského v Debrecíně spáchaný bombový útok povede prý k jakési revisi jazykových poměrů v jednotlivých obcích ve prospěch utlačovaných Rumunův; attentát přičítá se totiž Rumunům, kteří v novém biskupství měli ještě více býti pomaďařováni než už jsou. A biskupové se k takovému nekřesťanskému dílu propůjčují! Právě jmenovaný biskup nedávno učinil i proti nynějším dorozumívacím jednáním veřejný projev, který nemálo zarážel.

O smiřovačkách maďarské vlády s Rumuny, kdy i biskupové zavrhli návrhy uherského ministerského předsedy jako nedostačující Rumunům, píší Slovenské ludové noviny: „Nedá se ani mysliti, že by biskupi anebo kněží mezi Rumuny zapřeli lid svůj, že by neuznávali práv rumunštiny, že by náboženství nechtěli vyučovati v mateřštině ...“ Tam biskupové vydržují semináře, kde se učí rumunsky, kdežto mezi Slováky v seminářích nevyučuje se slovensky ani slovenštině, nesmí se ani mluviti slovensky, a „katolické jednoty“ zmocnili se mezi nimi lidé, kteří zapírají krev svou a nepřejí Slovákům národního života. V Římě v ústavě „De propaganda fide“ vyučují se asijští a afričtí domorodci v mateřském jazyku, by šířili víru mezi pohany — a „my tisíciletí křesťanští Slováci ani toho nemáme!“

Když Slováci nemohou míti „slovenskou katolickou jednotu“ doma, v Uhrách, založili si ji aspoň 8. února ve Vídni.

V Marmarošské Sihoti v processu proti Rusínům, obžalovaným pro vlastizrádu, byl 5. února vyslýchán jako svědek hr. Bobrinskij, jenž prý stál v čele kruhů, chtějících získati uherské Rusíny pro ruského cara. Hr. Bobrinskij skutečně je předsedou slovanského dobročinného spolku a znal se s obžalovaným Kabaljukem, jemuž prý při jeho cestě z Ameriky nabídl peníze jako podporu pro uherské Slováky, kterých však K. nepřijal. O svém spolku pravil B., že se obírá jen otázkami náboženskými a kulturními, ne politickými, že měl v úmyslu šířiti pravoslaví jen přesvědčením, ne násilím, poněvadž je pro náboženskou svobodu. Modlitbu za cara spolek jeho dal vymazati z knížek, jež byly upraveny pro jiné státy, tak že Rusíni neměli knížek s modlitbami za cara. B. doznává konečně, že Rusíny brání jen proti Polákům a proti ukrajinismu, podporuje Rusíny, ale do politiky se nemíchá.

Po Bobr. byl vyslýchán detektiv Duliškovič, jenž jako agent provocateur se všude stavěl rusínským národovcem, navštěvoval pravoslavné, pobuřoval je proti Maďarům a takto chytal na lep ubohé Rusíny, jimž v ústa vkládá své řeči. Sám bouřil Rusíny, vetřel se v důvěru mnohých vážených Slovanů, pouštěje se s nimi v nejintimnější rozmluvy, Bobrinského měl k tomu, by podporoval politický ruch mezi Rusíny proti Maďarům, vylákal na něm 2000 K pro chudobné rodiny, jimž ničeho prý nedal. Na oko všude zuřil proti Maďarům.

Bobrinskij jakožto svědek vývodní měl tu vůči nepřátelské byrokracii a vůči — skutečnosti nesnadný úkol, cítě se sám asi nejvíce vinným. Vystoupení jeho pak také dopadlo co nejuboženji, jak samo o sobě, tak vzhledem k osudu obžalovaných. Vypovídal velice zmateně, tak že možno se právem ptáti, proč vlastně se za svědka přihlásil, neměl-li co závažnějšího uvésti; poseurství celého výstupu i ruským listům napadlo. Na chytlavou otázku soudcovu, zda myslí, že by Rusko na svém území podobnou činnost Rakušanů trpělo, odpověděl klasicky, že v Rusku panuje náboženská svoboda!! ačkoli sám svou a svých přátel propagandu hleděl vylíčiti jako náboženskou, nepolitickou, doufaje, že tím otázku zavede na pole před soudem méně nebezpečné neb docela bezpečné, a předpokládaje, že ona svoboda v Rakousku panuje skutečně a ne pouze na papíře a že soudcové zdejší k proselytství nejsou tak tuze jemnocitní.

Konec konců, tahle kapitolka ze styků rusko-rakouských není ke cti žádné straně. A byla-li propaganda ruská čistě náboženskou, o čemž jinak možno pochybovati, neboť vše poukazuje na to, že náboženství mělo tu býti pouze lapákem pro záměry další, pak ještě vždy by v platnosti zůstávala rada, aby si Rusové náboženské propagandy hleděli raději doma, kde jí jest potřebí až až.

Podle výpočtů kalendáře, který vydává katolické „všeobecné dobročinné družstvo“ v Petrohradě, jest na Rusi 12 katolických biskupství, 2710 far, 4106 kněží a 12,102 479 věřících. Z toho připadá na Polsko 7 biskupství a 4,745 923 katolíkův. „Uniati“ — sjednocení řeckého obřadu nejsou v to počítáni. Povážíme-li, co všecko v Rusku

bylo katolíkům trpěti od dob Kateřiny II., jest počet katolíků na Rusko dosti slušný.

*

Ku konci minulého roku opustil na dobro bulharský exarcha Josif své dosavadní bydliště v Cařihradě a usadil se v sídelním městě bulharského království, v Sofii, odkudž jako předseda sv. synodu bulharské církve poslal 19. prosince „okružní list“, kdež snaží se vyvrátiti důvody obhájcův unie s Římem a dokázati Bulharům nutnost zůstati v lůně pravoslavné církve, těsně spojující bulharský národ s Ruskem, mezi nímž a Bulharskem unie snaží prý se utvořiti na vždy propast. List vystupuje i proti unionistickým pokusům římským i proti sloučení samostatné církve bulharské s řeckou. Psán jest ve prospěch sblížení Bulharska s Ruskem a proti snahám Říma i Rakouska, v jejichž objetí prý se chtěli vrhnouti jen někteří Makedonci, již se dostali pod vládu srbskou a bulharskou . . . Ruské noviny si přichvalují, že „okružní list“ exarchův prý rozptýlil všecky malicherné důvody, jež prý agitatoři rozšiřovali ve prospěch unie . . . Není jásot jejich předčasný?

*

Nové doklady o úpadku mariavitů v Polsku přináší poslední „Ateneum kapłańskie“. I úřední zprávy již potvrzují, že hnutí nijak nepokračuje a v některých místech, pokládaných za hlavní střediska, přímo klesá. Dle úřední statistiky během r. 1912 a 1913 odpadlo 18.000 stoupenců. Rozestavěné kostely a kaple mariavitské z nedostatku peněz stojí nedokončeny, v jiných pak znáti úplnou bídu. Dobročinné ústavy a spolky pro nedostatek prostředkův a členů sotva živoří. Polská společnost a tisk, i radikální, mariavity úplně ignoruje.

Po Varšavě, kde vystoupil kněz Żebrowski, došlo nyní k veliké krisi v Lodzi, která byla hlavním sídlem hnutí. Má tři chrámy a počet mariavitů v r. 1910 obnášel podle úředního sčítání 50.000. A hle — nedávno jeden z chrámů byl prodán ve veřejné dražbě! Je to neklamným důkazem seslabení oekonomického i náboženského. A veliká část stoupenců drží se odpadlíků jen proto, že složili značné peníze u duchovních mariavitských a nyní jich nemohou od nich dostati. Pokladna jejich jest úplně vyprázdněna, takže spíše či později musí nastati hrozný a těžký úpadek, jenž postihne právě nejchudší obyvatelstvo, služebné, drožkaře, dělníky, domovníky a pod. lidi, kteří důvěřivě přinesli jim své peníze.

Mariavité stále byli podezříváni, že přijímají peníze na svou propagandu od živlů církvi i vlasti nepřátelských. Patrného důkazu však nebylo. Teprve nyní p. Krysiak, jenž tak jasně odhalil styky haličských Rusínů s pruskými hakatisty, objevil neočekávaně, že tamtéž o podporu se ucházeli a ji nalezli i mariavité!

Jejich hnutí v Lodzi zaznamenává v poslední době novou ztrátu: duchovní vůdce jejich, bývalý velice činný katolický kněz Eduard Marks složil v prosinci 1913 vyznání víry katolické před arcibiskupem Bilczewskim. Když mariavité snažili se tento fakt popříti, arcibiskup sám potvrdil jej veřejným listem v novinách.

*

Jitřenka náboženské svobody v Číně značně pobledla tím, že předsede republiky, který očividně šplhá na císařství, prohlásil nové konfucijské slavnosti, o nichžto sám jako hlava státu bude přinášeti oběti jménem státu a obyvatelsva s velikou úřední okázalostí. Budou-li křesťanští úředníci nuceni těmto obřadům obcovati, což je skoro jisto, a nebudou-li chtíti, nastane ještě horší výluka křesťanů z veřejných úřadů.

*

Solnohradské sňatky, totiž konkubináty rozvedených „žehnané“ suspendovaným Kirchsteigrem, uznány soudem opět za církevně i státně nezávadné! K. nyní píše, že mezi těmi, kteří se k němu o takové „sezdání“ obrátili, jsou i tři rozvedení státní návládní, tedy úřední strážcové zákonů.

*

Assyriolog Arno Poebel nalezl ve filadelfickém museu některé tabulky, které podávají vzácné příspěvky zejména ke zprávám babylonsko-assyrským, nám dosud známým o stvoření světa, o potopě a o prakrálích babylonských. Předběžnou, zatímnou zprávu o svém nálezu podává v časopise The Museum Journal IV, 2 (červen 1913). Nález je tak důležitý, že würzburský assyriolog J. Hehn uznal za nutné zprávu i německé veřejnosti reprodukovati v „Biblische Zeitschrift 337—341 (roč. XI. [1913]). Dlužno ovšem čekati, až Poebel uveřejní kopii nalezených tabulek; již dnes však možno upozorniti, že třetí, čtvrtý a pátý sloupec jedné nově nalezené tabulky vypravuje, že „za onoho času byl Ziugiddu, král a kněz boha Enki (Ea), jenž denně a neustále sloužil svému bohu. Za tuto zbožnost zjevil mu Enki, že na žádost Eulibovu (Bél-ovu) ustanoveno bylo v radě bohů lidstvo potopou zničiti. Zpráva o stavbě lodi jest odrcena, zachována jest však líčeň, kterak se zvedla bouře. Když se po sedmi dnech slunce opět znova objevilo, obětuje Ziugiddu býka a ovci. Jako na XI. tabulce epu o Gilgamešovi se vypravuje, že Utnapištim byl povolán mezi bohy, tak i dle této tabulky praví Eulib o Ziugiddovi: „Život jako život boha mu dávám“ a „Věčnou duši jako duši mu utvořím.“ Hrdinové babylonsko assyrských zpráv o potopě slují buď Utnapištim (Epos o Gilgamešovi-Nimrodovi), neb Atarchasis (jiné zlomky klínopisné), neb Xisustras (Berosus). K těm druží se nyní nové jméno Ziugiddu. Poebel se domnívá, že zpráva, kterou nalezl, je starší než ostatní dosud nám známé. — Jinou tabulkou možno prý vyplniti mezeru na sloupu, na němž vytesán byl zákoník krále Chammurapiho. — Zvláštní cenu přisuzuje tabulce obsahu grammatického, která prý bude podkladem pevným pro mluvnici jazyka sumerského.

*

V 2. sešitě svých „Studií a textů k náboženským dějinám českým“ Dr. J. Sedlák ukazuje, že Husův traktát O svatokupectví zpracován dle Wiklefova De simonia, zvláště pak že největší český spis Husův Výklad Desatera a Páteře jest přeložen z Viklefova Decalogu, že tedy Hus ani zde není obsahově samostatný.

Vědecký a umělecký.

Při nastupování rektorátu na universitě v Berlíně dne 15. října 1913 pravil rektor Max Planck ku konci své přednášky o fysice: „Také pro fysiku platí zásada, že bez víry nelze býti spasenu, zde při nejmenším bez víry v jistou jsoucnost mimo nás. Tato víra určuje pak směr našemu tvoření a ona jediná poskytuje žádoucí opory fantasii v nejistotách tápající. Jen víra taková je s to vzpružiti unaveného ducha a rozohniti jej k novým zápasům a útokům.

Badatel, pokud není při svých pracích veden určitou domněnkou, třeba opatrnou nebo jen prozatimní, zříká se již napřed hlubšího porozumění výsledků své práce. Kdo nevěří v jsoucnost atomů a elektronů nebo v elektromagnetickou povahu světelných vln, nebo kdo zavrhuje totožnost tepla těles s pohybem, nebude nikdy usvědčen z rozporu logického nebo přezvědného a nechť také nedoufá, že tímto způsobem rozšíří fysikální poznatky. Víra sama toho ovšem také neučiní, neboť i ona může, jak z historie vědy povědomo, vésti k omylům nebo zvrhnouti se ve fanatismus. Má-li tedy zůstati spolehlivým vůdcem, je třeba srovnávati ji se zkušenostmi a představami, a tomu napomáhá svědomitá, nezřídka také usilovná a odříkáníplná práce. Nebude králem vědy, kdo není ochoten nebo schopen v čas potřeby vykonávati služby kolečkáře ať v laboratoři, v archivu, ve volné přírodě nebo u psacího stolu. Právě těmito úpornými zápasy tříbí se názor světový. Důležitost a smysl tohoto poznání ocení jenom ten, kdo na svém vlastním těle okusil tvrdost těchto bojů“.

*

Energetický imperativ monisty W. Ostwalda přikazuje: Neplýtvej žádnou energií, nýbrž využitkuj každou co nejvíce. Takto chce O. neúprosný zákon o rozptylování energie a vyrovnávání tepelných rozdílů — jen vyšší teplota totiž vůči nižší vykonává práci, ale ne celá se v práci přeměňuje, nýbrž část se vyplýtvá na pouhé oteplení, tedy vyrovnání, jež se končí nečinným klidem, smrtí (entropie) — když ne překonati tedy aspoň zvolniti rozumným zužitkováním. O. myslí, že svým energetismem, který platí o veškerém dějstvu, překonává materialismus. Zatajuje si však, že zákony energetismu u dějstva duševního selhávají; víme sice, že jakási tělesná energie se u nich ztrácí, tedy asi proměňuje, ale jich samých už měřiti nedovedeme a nedovedeme proto ani určiti, kolik té neb oné energie se mění v práci a kolik se rozptyluje. Proto jest i jeho hodnocení energií zcela libovolné. Stupnice její řídí se mu dle toho, jak složité jsou pochody proměňovací: čím složitější totiž jsou, tím více energie se prý rozptyluje, a proto je výsledek složitějších tím cennější; mimovolně připomíná to pochod destillační. Nejcennější jest i Ostwaldovi energie duševní, jelikož u ní zbytek nebo výsledek práce jest fysicky

jaksi nejmenší. Vedle tohoto zajisté nedostatečného měřítka energií stanoví O. ještě jiná, důležitost, prospěšnost pro zachování života a pod. Jako zboží je tím vzácnější, čím méně ho jest, tak též výsledky všelikých energií. Celkem tedy redukuje se Ostwaldův imperativ, jak kterýsi kritik praví, na praobyčejné a dávno známé technické pravidlo: z prostředků k jednomu cíli vedoucích použij toho, který vyžaduje nejméně energie. Dle toho sám O. svého imperativu nešetřil, vyplýtvav na důkaz jeho zbytečně tolik energie.

Spolupracovník Oswaldův na poli přírodovědném, jenž však uchránil se monistických pošetilostí, chemik Ludvík Staudenmaier ve Freisingen použil nauky o energii k výkladům jevů magických (okkultismu, spiritismu, somnambulismu atd.) Jádro jejich spatřuje ve vyzařování energie ze smyslověduševné bytosti lidské samostatnou činností středisk podvědomí. Hallucinace (oční, ušní, motorické) působí v abnormálních případech (na př. dospívání) u osob bohatou zásobou energie opatřených jakési rozprašování atomů na venek, promítaná energie tato provádí ony jevy především pro citlivou osobu samu (medium), která tyto svoje stavy přenáší také na jiné méně citlivé účastníky, aby viděli a slyšeli, co ona slyší, stolohyb a pod. prováděli s ní. Uran a radium v těle prý jsou hlavními dodavateli této překypující energie.

Vše to je snad možné, ale hlavním pramenem jevů těch, aspoň ve veřejných představeních, bude asi přece jen obratné kejklířství, čímž nebuďtež popírány zcela zaručené a magnetickou energií vysvětlitelné výkony zmíněných jednotlivých osob (zvláště děvčat kolem 13. roku). O t. z. podvědomí úsudky psychologův, jak známo, velice se rozcházejí.

*

Příčinou smrti proudem elektrickým jest podle Dra S. Jelinka ve Vídni buď ochromení činnosti srdeční nebo orgánu dýchacího nebo otřesení mozku, vedle ještě jiných poruch činnosti orgánů těla lidského V mnohých případech nastává však jen smrt zdánlivá, která arci, není-li po ruce odborné pomoci, končí smrtí skutečnou. Proud elektrický nepůsobí také na každé individuum stejně; rozhodujícím je tu, byl-li postižený zasažen proudem elektrickým náhle nebo byl-li na úder již napřed připraven.

Mnozí dělníci elektrotechničtí snesou nezřídka proudy značné síly, aniž by jim bylo ublíženo, jiní opět, přišli-li nepředvídaně do styku s elektrickým vedením, klesnou mrtvi, třeba že proud, který je zasáhl, byl slabý. Nejčastější příčinou úrazu bývá dotyk neisolovaného, proud vodícího drátu, zvlášť stojí-li postižený na zemi. Půda vlhkem prosáklá je také nebezpečnější nežli země suchá. Není nebezpečno dotknouti se proudovodného drátu toliko jednou rukou, stojí-li člověk na předmětu, který proud nevodí. Proto předpisy pojednávající o pomoci při úrazech proudem elektrickým, varují každého, aby se nedotýkal postiženého, pokud není dokonale od země isolován, nebo pokud pomáhající sám nestojí na předmětu proud nevodivém. Je také

velmi nebezpečno dotýkati se přetrhaných drátů telegrafních a telefonních, protože není nikdy známo, není-li přetržený drát v průběhu své trati v dotyku s vedením proudů silných, jakých se užívá k pohonu elektrických drah nebo k převádění proudu v závodech průmyslových. Bylo by záhodno zvláště školní mládež v tomto směru důkladně poučiti.

*

Zajímavé pokusy s magnety, plovoucími na vodě, konal professor J. J. Thomson. Nad miskou, vodou naplněnou, zavěsil do prostřed silný magnet tak, aby jižní pól byl dole. Menší magnety upevnil pak na korkové deštičky. Hodí li se takovýto magnet do vody, snaží se dosíci positivním pólem svým pólu negativního na magnetu zavěšeném nad nádobkou; plove tedy jistou dobu po vodě, než zaujme určité místo pod magnetem velkým. Vhodíme-li do vody magnet druhý, přidruží se k prvnímu a postaví se k němu rovnoběžně. Další, třetí magnet, utvoří s dvěma již plovoucími pravidelný trojúhelník, čtvrtý změní trojúhelník ve čtverec, pátý utvoří pravidelný pětiúhelník. Vhodíme-li do vody magnet šestý, vybočí jeden magnet z pětiúhelníkového obrazce a pluje do prostřed, kdežto nově přibylý zaujme jeho místo v otevřeném pětiúhelníku. Sedm magnetů utvoří pak prav. šestiúhelník kolem magnetu uprostřed plovoucího, osmý utvoří sedmiúhelník, kdežto při devíti odbočí opět jeden a plove do středu a devátý zaujme jeho místo.

Thomson soudí z toho, že i částice atomů, které si v jejich nepředstavitelném rozměru myslíme jako volně v prostoru se pohybující, reagují na přitažlivost těles buď kladně nebo záporně elektrických.

*

Drobounký přístrojek pro bezdrátovou telegrafii, kterým lze snadno přijímati telegramy, vysílané z bezdrátových stanic, zhotovil francouzský inženýr Justi Landry. Jako tykadla k zachycování vln lze při tomto aparátu použíti třeba i vodovodní roury, nebo kovových částí vozu nebo automobilu. Kde těchto pomůcek není, lze aparát připnouti buď k plechovým střešním žlabům nebo k odpadním rourám, k drátěným plotům zahrad i k jiným kovovým se zemí spojeným předmětům. Ba postačil prý i hřebík neb nebozez zavrtaný do vyššího stromu, aby přístroj na elektrické vlny reagoval. Tímto způsobem bylo lze odposlechnouti telegramy z Eiffelovy věže ze vzdálenosti až 40 km od Paříže. Při vzdálenostech kolem 1000 km fungovaly jako tykadla telefonové dráty, vedené po sloupech podél silnic. Aparát hlásí také atmosferické bouře, jejichž výboje jsou v naslouchátku slyšitelny jako zvlášť syčivý zvuk.

*

O paleontologii, dle Haeckela vedle srovnavací anatomie a ontogenie hlavním to prameni nauky o vývoji živoků, píše referent zářijového přírodnického sjezdu ve Vídni prof. O. Abel (Naturwiss. 1914, 2), že paleontologii ještě mnoho třeba pracovati, než se může oněm dvěma vědám ve vytčeném úkolu postaviti rovnocenně po

bok. Právě v tom byly zásadní dvě chyby dřívějška, že časový postup útvarů rozhodoval neprávem o příbuznosti, a že příbuznost tvarů zaměňována neprávem s příbuzností stavby (analogie s homologií), dle čehož sestrojovány rodokmeny naprosto nesprávné, ačkoli mnohdy šlo jen o přizpůsobení rodů zcela různých k zevnějším podmínkám. Celkem je dosud známo asi 10 rodových řad, kdežto ostatní řady mylně fylogenetickými nazývané jsou jen řadami stupňovitými. Abel znova zdůrazňuje zákon, jejž 1893 L. Dollo stanovil a Reinhardt 1908 zkoumáním konské pleiodaktylie potvrdil, že není t. ř. morfologických atavismů, že totiž ústrojí zakrnělé nebo zmizelé nikdy se v kmenové řadě neobnovuje, nýbrž nanejvýš za obnovených stejných okolností životních anatomicky jiným ústrojím nahrazuje.

*

Slezina počítána mezi t. z. zbytečná, po případě škodlivá ústrojí živočišného těla, proto také bez rozpakův odstraňována nejen při chorobách vlastních, nýbrž i takových, které se zdály nějak s ní souviseti. Nynější chirurgie stala se opatrnější. Ačkoliv úkol onen ještě pořád vymezen není, přece shledáno důležité účastenství sleziny při haemolysi a různých chorobách krevních, z nichž některé s odstraněním sleziny vyléčeny, u jiných sice souvislost zjištěna, ne však ještě tolik, aby chirurgické zasažení se tím bezpečně říditi mohlo. Zjištěnější již jest účastenství sleziny co do výměny železa v těle: slezina je skladištěm uvolněného železa, podobně jako játra, jen že ne tak houževnatým, jako slezina a proto ji jen z části mohou nahraditi; vyjmutí sleziny znamená tedy částečnou ztrátu železa pro krev tak potřebného.

Ze zkušební síně lékařské do nedávna vypravována anekdota, jak se professor táže Aesculapiova žáka po úkolu sleziny. Žák vzpomíná, ale nevzpomene a vyrazí ze sebe jen, že to věděl, ale zapomněl. „Nešťastníče! vzkřikne professor, vy jediný na celém světě jste to věděl a vy to zapomenete; tušíte, jaká to ztráta pro naši vědu?!“ Dnes by už tato anekdota nebyla moderní.

Cosi podobného jest asi se slepým střevem a jeho červovitým přívěskem. Domněnka, že je to zbylý a zbytečný ústroj zvířecí, nemá vědeckého důvodu. Není jím to, že některá zvířata je mají vyvinutější než člověk. Jsou to býložravci, na př. králíci, kteří ho potřebují pro množství potravy; za to mnozí masožravci mají střevo to menší než člověk. Že přívěsek může u lidí scházeti nebo býti beze škody vyňat, nic nedokazuje; jsou to právě jedinci deformovaní, u nichž sousední podobně utvářené ústrojí nedostatek vyrovnává. V přívěsku tvoří se t. ř. hormony, látky, které střeva povzbuzují ke stupňované činnosti. V nedostatečné činnosti jejich a zácpě odtud vznikající třeba totiž hlavně hledati původ zánětu slepého střeva, totiž ne samého střeva, nýbrž onoho přívěsku; Američané zavedli pro zhoubnou nemoc tu výraz appendicitis. Domněnky, že nemoc pochází od cizích tělísek do přívěsku vniklých (email, jádra, kostečky, guma, houby atd.) jsou pouhými fantasiemi. Zánět střeva i přívěsku může

vzniknouti jako jiné záněty, katary střevní, **zvláště při chřipce** a, jak už podotčeno, při zácpě, při „zkaženém žaludku“ vůbec; zdali výlučně masitá strava také spolupůsobí, není zjištěno. Někteří poukazují na tuto okolnost proto. že je to nemoc hlavně „civilisovaných“, což jest pravda; méně pravdou zdá se býti, že příčinou také jest nadvýživa, jelikož i venkované vyvinují, jak známo, důkladný apetit na maso a to právě tehdy, kdy nejméně pracují. v zimě. Dle chirurga Riedela zemřelo v Německu 1870—1902 asi 150.000 lidí touto nemocí, tedy po souchotinách nejvíc, víc než tyfem neb cholerou.

*

V Německu bude vystavěno nové **museum**, jehož plány jsou již hotovy a k jehož vybudování nabídli četní, na slovo vzatí učenci a odborníci své vědomosti a zkušenosti. V nejhornějším patře bude oddělení pro astronomii, kde budou vystaveny modely a obrazy znázorňující vývoj hvězdáren, počínaje hvězdárnami starých Arabů, pak hvězdárnou Tyto de Brahe a Jana Hevela až k nynějším moderním observatořím hvězdářsko-fysikálním.

V oddělení tomto budou umístěny staré i nové přístroje, kterých se užívalo k určení polohy a pohybu hvězd a bude tu také příslušnými planetariemi znázorněno, kterak si lidé za různých věků představovali pohyb země a hvězd. Zvlášť zajímavým bude planetarium, které bude míti osm metrů v průměru a z jehož středu bude lze návštěvníkům musea pozorovati polohu slunce, měsíce a hvězd, při čemž tělesa nebeská budou se pohybovati tak, aby v tu kterou hodinu nalézala se ve vzájemné poloze, v jaké nalézají se ve skutečnosti na obloze nebeské.

Pohyb těles nebeských dle nauky Koperníkovy bude znázorněn ve druhém planetariu průměru devítimetrového. Strop bude představovati klenbu oblohy se sluncem a ostatními stálicemi, mezi nimiž budou se pohybovati planety jako ve skutečnosti.

Museum bude míti také věž pro bezdrátovou telegrafii a telefonii, pro niž dodá potřebné elektrotechnické zařízení společnost pro radiografii. Na této věži bude také umístěna skupina přístrojů geodetických a meteorologických. Uvnitř bude zavěšeno Foucaultovo kývadlo kromě jiných aparátů, potřebných k pokusům akustickým, mechanickým a thermickým, a vůbec k pokusům, k nimž je třeba, aby konaly se vysoko nad zemí.

Druhé patro jest určeno pro fysiku a chemii. Budou zde tedy přístroje pro mechaniku, pro elektrotechniku, telegraf, telefon, pro teplo, akustiku a optiku. Několik sálů bude upraveno pro umístění hudebních nástrojů od dob nejstarších až po naše časy. Oddělení chemie bude míti laboratoře starých alchymistů až po naše pracovny nejnovější chemie; bude tu zvláštní demonstrační sál pro chemické pokusy a místnost, znázorňující chemický velkoprůmysl.

První patro bude upraveno jako galerie pomníků významných badatelů a inženýrů; vedle toho budou zde oddělení pro vodárny, kanalisace, osvětlování, větrání a pro vytápění; zvláštní křídlo bude

sloužiti pro tkalcovny a přádelny, pro koželužny, papírny, tiskárny a jiné.

Přízemí jest určeno pro hutnictví a hornictví. Postupně bude tu znázorněno vyhledávání ložisek rud a uhlí až k jejich těžení a zpracování. Obrábění a zpracování kovů bude viditelno ve slévárnách, válcovnách a kovárnách; budou tu dále soustruhy a hoblovací stroje, větrné motory, vodní kola, turbiny, parní stroje a kotly, plynové a olejové motory všech soustav. V jiném křídle bude umístěno dopravnictví, kde budou vystaveny různé vozy, saně, kola, automobily a lokomotivy; k tomu bude se družiti oddělení pro stavbu silnic, mostů a tunelů, kde bude též umístěn vzácný model gotthardského tunelu. Nebude opomenuta ani stavba lodí a vzduchoplavba, kteráž bude umístěna v prostoře vysoké s prostornými galeriemi.

V hutnictví a hornictví budou zvlášť pozoruhodny modely dolů a hutí s jejich zařízeními od dob prvního kutání až po naše doby. Bude tu lze viděti též dolování na sůl pomocí vody, jak se kdysi ve Wieličce dolovalo, dále všecky těžné stroje, třaskaviny, kahance, přístroje bezpečnostní, všechny nástroje, počínaje nebozezem a konče moderními stroji jak dopravními tak i různými čerpadly a ventilatory.

*

Na lesním a lučním okruží Vídně má se zbudovati rakouské lidovědné museum, sestávající z řady chalup ve slohu jednotlivých zemí s památkami jejich; náklad má nésti každá země pro svůj dům.

*

Nové směry v krásném písemnictví ruském rostou jako houby po dešti. Po symbolistech a dekadentech devadesátých let minulého století přišli „akmeisté“ i „adamisté“, a posléze mnoho hluku nadělali futuristé (= budoucníci) svými almanachy „Políček společenskému vkusu“, „Neo-futurismus“, „Vyzvání společenským vkusům“, kde mladí básníci „vyhazují s Parolodi současnosti Puškina, Dostojevského, Tolstého . . .“ a hrdě hlásají, že pouze oni jsou „tvář naší doby“. Futurismus jest — dítkem Západu, Italie, kdež básník F. Marinetti, v jehož osobě spojen exotismus východního Afričana s cynickým lhářstvím Pařížana i komediantstvím Neapolitána, v šílené domýšlivosti a touze po sensaci dal povel k obnovení poesie a vyhnání z ní všeho zastaralého. Pod jeho buřičský prapor sešli se mladí italští básníci, plni boje, ohnivosti a ve Figaru 20. února 1909 uveřejnili svůj manifest, kdež prohlásili, že „chtějí opěvovati lásku k nebezpečenství, návyk energii a smělosti; zmužilost, odvaha, vzpoura budou základními prvky naší poesie. Dosud literatura opěvovala nehybnost, extasi a sen. My chceme velebiti nastupující hnutí, horečnou bezesnost, rychlý pochod, salto mortale, políček a ránu pěstí.“ V Italii futuristé provedli mnoho v reformě formy verše a vynálezu nových zvukův i založili určitou literarní školu, vychvalující „pěst i políček“ a toužící po sensaci a škandálu.

Ruští futuristé počítají rovněž na úspěch škandálu a políčkují společenské mínění, nemajíce jinak vlastních ideí, ani vlastní školy,

tvoříce již nyní několik „frakcí“, jež se navzájem potírají. Vznikše na rozvalinách symbolismu, přijali některé součástky tohoto směru, nejzazší individualismus, esthetické opovržení „davem“, tvoření nových slov, nejasnost jazyka, což zvláště znamenati na petrohradském „egofuturismu“ (hlásání sobectví, egoismu v poesii budoucnosti), jehož hlavou byl jinak nadaný Igor Sěverjanin. Týž svými verši v knize „Hromem klokotající pohár“ vnesl v poesii ruskou svěží proud, nové a jasné tóny, opojující vůni květů, nová slova, volená s uměleckým vkusem. Mnohé jeho verše vynikají silou, světlou, jasnou náladou, již marně bychom hledali u jiných futuristů, kterých se Sěverjanin na dobro zřekl, přilnuv k přírodě a Ťutčevovu pantheismu. Skupina moskevských „kubo-futuristů“, „rečitvůrců“, počítá jen na křik, hluk, škandál svými referáty o „vykořisťovatelích schřadlých žab“, svými verši, jako jest:

„Po hlouposti zrzavé toužím!“

nebo básnickou perlou, činící dojem nesmyslného třeštění pomatených lidí:

„Dyr-bul-cyl
ubeščur
skum
vy-so-bu
r-l-ez.“

Autor tohoto nesmyslného skupení zvuků, ne slov, A. Kručenych, je přesvědčen, že je to pra á poesie. Podobné nesmyslné hromadění zvukův podává V. Chlěbnikov, rovněž vysoko o sobě myslící. Kazanští „neofuturisté“ s hrdostí přisvojují si název „šílenců“, chlubí se na každém kroku zmateností svých pojmů, sobě odporujících, zavrhují všeobecně uznaný jazyk a píší jakýmsi „zmoudřelým“ jazykem, jemuž nikdo nerozumí. Na Rusi zvedá se oprávněný odpor proti takovým básníkům, snažícím se poesii obmeziti skřeky, jaké vydávají snad opice, ale ne lidé. Degenerace vyložená!

Koncem minulého roku známý kritik K. Arabažin měl přednášku o Leonidu Andrejevu před četným posluchačstvem, kdež dospěl k závěrku, že Andrejev „utrpěl fiasco ve všech svých literarních posicích“. A u nás nemají nic pilnějšího, než překládati jeho povídky i dramata, protože v nich plno — „rouhačství“.

Za „krále básníků“ ruských v Uměleckém saloně v Moskvě po přednášce básnířky Stolicové zástupci všech směrův a škol prohlášen byl K. D. Balmont, podle obyčeje fracouzských spisovatelů voliti si „krále básníků“.

Mezi hrab. S. A. Tolstou i její dcerou A. L. Tolstou vede se spor o denníky Tolstého za poslední léta minulého století. Žádná z nich nechce ponechati druhé denníky ty; i navrhla dcera matce, by byly pořízeny kopie denníků, jichž otisky dostaly by se oběma. Prvý ze čtyř svazků toho „Denníku L. N. Tolstého“, počínající r. 1900, vyjde na jaře. K tisku se chystají dopisy L. N. Tolstého, jichž doufají sebrati na 15.000.

M. Gorkij vrátil se v poslední den r. 1913 z Capri přes Berlín do Ruska; první 3 neděle ztrávil v Mustavjakách ve Finsku, odkudž se přestěhoval na statek J. D. Sytina nedaleko Moskvy. Je prý úplně zdráv a prodal prý svá literarní díla asi za půl milionu rublův.

Evropské a zvláště ruské divadlo prožívá těžkou krisi. Pozorovati boj různých hesel, množství knih o divadelních otázkách. V časopise „Teatr i iskusstvo“ č. 46. a 48. za rok 1913 Al. Voznesenskij a Homo Novus (pseud. A. R. Kugela) spojují krisi divadla s krisí mravouky. „Znovuzrození divadla“, praví Vozn., „možno ovšem jen se znovuzrozením jediného základního kořene jeho: živé lidské mravouky. O ukončení propagandy nemravných ideí a nálad . . . zajímá se i život, i literatura, i umění — ale nejvíce ze všech divadelní umění. Všecko, čím chtěli nahraditi skutečnou mravouku, tuto organickou tkáň divadla, neujímalo se a nerostlo, jako se neujímá a neroste dřevěná noha, nahrazující skutečnou nohu . . . Odtud „úpadek divadla“ spojen „s úpadkem mravouky“.

Homo Novus ukazuje, jaké oblibě na jevišti těšil se „nejkřesťanštější dramatický spisovatel — Ostrovskij“, upozorňuje, že divadelních kusů je nyní hojnost, dramatických spisovatelů ještě více než kusů, repertoiru však není, „neboť není živého mravoučného repertoiru od spisovatelů, vychovaných mrtvou amorálností . . . Ovzduší spisovatelské tvorby je plno filosofie, esthetismu, ale nemá prostého dobra, onoho lidského požehnání, bez něhož Ostrovskij, veliký dramatický spisovatel, nebyl by s to, aby napsal pro jeviště ani hloupou komedii . . . Obecenstvo má až po krk i filosofických pochybností, i esthetické zlosti, i všeliké amorálky i polomorálky s jeviště. Obecenstvo zatoužilo po prosté pravdě a kráse, po těchto jedině velikých idealech. Třebas jen zápalkou posviť duši, ale posviť! Třebas jen podpatkem kopni do zla, ale kopni . . .“

„Všecko více méně“, píše dále Homo Novus, „touží po obnovení a omlazení života . . . Divadlo obnoví se divadelním nadáním velikých herců nebo velikých spisovatelů a poněvadž nadání není možno bez nadšení, bez náboženské idey, nutno míti za to, že obnovení divadla bude proniknuto náruživým hledáním smyslu života . . . A všecko neštěstí Maeterlincků, Brjusovů, Belmontů, Bloků a Vjač. Ivanovů . . . spočívá v tom, že u nich nemůžeme nalézti ničeho o smysle života, že neslyšíme u nich vyzvání k boji, nesetkáváme se u nich s ospravedlněním dobra, potupením zla, nýbrž že naopak všichni učí nás hledati chuť v hořkém, hledati hořké ve sladkém, lživé v pravdivém“, což jest zvrácením podstaty divadla, jakožto činného boje vášní, jako potyčky dobra i zla. „Ostrovskij proto je veliký jako spisovatel dramatický, že je dojemný jako básník srdce. I jsa často špatným technikem jeviště, je všemi milován jako rovný, protože srdce srdci zprávu podává. Také o hercích řeknu totéž. Buďte, jak chcete, čímkoliv! Ale jedno je důležito, nutno a nevyhnutelno: vášeň, srdce, odevzdání části vlastní duše obecenstvu na ukojení jeho emočního

hladu. Není víry — v tom spočívá ‚krise divadla‘. Nejen víry, jako díla života, nýbrž i vznětů víry, extasí, očisťujících srdce . . .“

S. Ljuboš v Sovremenném Slově č. 2. 2084. ukazuje na zhrubění divadla, kde výjevy zhovadilých rvaček neustále se opakují. Odporně se perou v „Dědicích“ hr. A. Tolstého, v „Žárlivosti“ M. Arcybaševa, v „Tržním domě“ Surgučeva . . . Takové hrubé výjevy možno beztrestně předkládati divákům, již nikterak se neurazí, když v Petrohradě představí jim do naha svlečenou ženskou. Je prý to v pořádku pro „vznešené poetické cíle“, které má divadlo.

*

Po mnohých odkladech zahrálo pražské Národní divadlo konečně 6. února dlouho slibované Claudelovo mysterium „Zvěstování“. Naděje, které jsme do provedení cenného díla katolické poesie skládali, nebyly všecky splněny. Snad ani jinak nemohlo býti. Uvažme okolnosti, za jakých výjimečné dílo bylo hráno. Claudel napsal mysterium, odehrávající se ve středověké Francii, kdesi u Remeše, u nás v Čechách, kde silně na něho působila gotika staré katolické Prahy, feudální ráz ruin panských hradů (Trosky), reminiscence grálské poesie, pojící se ke Karlštýnu a mystika poutního marianského hradu Svatohorského u Příbrami... Kdo z upřímných Čechů nepřilnul by již předem k dílu, které nese takový pel ryzího umění a vydechuje tolik známé vůně drahých domácích krajů? Po provedení hry na malé scéně pařížské a po německy bezohledném sehrání v Hellerau, co bylo přirozenějšího, než že velká česká scena, representující nás nejočividněji před celým světem, nabídla básníkovi důstojné provedení, mající již ráz officielního uvedení hry do světového repertoiru. Kritik a básník Miloš Marten, sám osobní přítel Claudelův, ujal se s režiserem namahavé práce vypraviti dílo co nejdokonaleji a co nejvíce v intencích básníkových. A přece radost naše nebyla úplná. Mnoho z toho, co bylo dobré a delikátní, spadá na vrub pana Martena a jeho ušlechtilé choti. Mnoho pěkného lze přičísti dobré vůli pana Kvapila i našich herců. Že tolik snahy nedovedlo předvésti nám dílo v celku harmonickém, sluší shledávati v díle samém a v poměrech, do jakých zavlečeno naše reprodukční umění. Dílo samo, jsouc naprosto originelním pokusem o duchovní drama moderní, kladouc váhu i na lahodu a rytmickou krásu řeči, pracujíc však methodou naturalistickou — umožňuje několik způsobů scenické reprodukce a poskytuje volné pole režiserské individualitě tím spíše, že básník sám určité a jasné představy o jevištním provedení neměl a činil všeliké podrobné návrhy, které později měnil. Proto lze vysvětliti, že vedle tolika dobrých detailů bylo drama sehráno bez jednotné koncepce režiserské, že každé jednání bylo hrou samo pro sebe, vždy s úpravou i náladou odlišnou od přechozích. Krásný, pevný gotický portál, který znamenitě objímal všechny scenerie dramatu, nedovedl přece jen dodati stylovosti, po které se snad režie ani nepachtila. Jsme toho náhledu, že Národní divadlo, které tolik již učinilo pro Shakespeara, mělo před „Zvěstováním“ zahráti některou ze slavných posvátných her katolického básníka Calderona — takový

„Kvas krále Baltasara“ chcete-li — která by svojí monumentalitou donutila režii k jednotné koncepci výpravy. Claudel jeví vedle Calderona ovšem všechny dobré i zlé vlastnosti několika století dalšího vývoje, především však neschopnost dítěte dvacátého století, udržeti monumentalnost, s jakou stavěl svůj neskonale krásný „Prolog“, i v dalších čtyrech jednáních. Režie, která právě v tomto žulovém „Prologu“ nesmyslně a hanebně škrtala, naučila by se na Calderonovi také umění vyškrtati z moderního Claudela místa, která mohutnému účinku celku skutečně vadila, ale která přes to byla sehrána. A tak dále! — Díky vzácně krásné dikci básníkově, která nijakž neztratila výborným překladdem Martenovým, slyšeli jsme z jeviště tentokráte jasnou, plynnou a srozumitelnou češtinu, po jaké léta marně dychtíme v obou velkých pražských divadlech. Vzorně deklamoval zejména Šteinsberg svého patriarchalního otce Vercorse. A přece i po této stránce bylo na jevišti hřešeno nepřirozeným protahováním a nemožným přízvukem. To jest však kletba repertoiru příliš plytkého a režie, která deklamaci po léta podceňuje. Kritika, náb. ženskému obrodu v Čechách většinou nepřející a snahy Národního divadla, zahráti časem i díla autorů nábožensky smýšlejících, škodolibě glossující, vesměs konstatovala chladné přijetí hry obecenstvem. Příčinu tohoto fakta, kterého nelze popříti, nevidím v náboženských živlech hry, kterých prý moderní divák již dobře nesnáší, ani v nedokonalostech režie, které přece postřehne jen divák nadprůměrné kultury. Myslím, že kořen zla jest v nepřipravenosti, s jakou obecenstvo přichází do divadla vyslechnouti i hry takového těžkého zrna, jako je „Zvěstování“. Vychována jsouc veselohrami, jejichž vtipy a narážky chápe snadno a rychle, naše společenská smetana neobtěžuje se četbou předem již vydaného překladu a pak ovšem jí zůstane naprosto utajen pravý smysl zázraku Violeny i jejího heroismu při políbení malomocného stavitele. Jaká rozkoš znáti hru z vlastní oddané četby a pak jíti si ji poslechnout a tím oživit i prostřednictvím jiného smyslu! Národnímu divadlu přejeme odvahy k dalším bojům na obtížném poli duchovního dramatu.

Národní divadlo v Brně stalo se v poslední době předmětem četných sporů, v nichž hlavní úlohu hraje p. ředitel Fencl a obhájce jeho v „Lidových Novinách“. Neměli jsme od počátku valné důvěry v jeho pěkné sliby a dnes můžeme říci, že z nich nesplnil skoro ničeho. Nejlepších herců se zbavil, s ostatním personálem se sváří, potřebných rekvisit nemá a tak nemůže vypraviti samostatně slušnější hry. Co dobrého bylo vykonáno, stalo se jen za pomoci Vojanovy, jehož pohostinství se snad až příliš zneužívá.

Ostatní repertoir činoherní je praubohý. Výtka, že národní divadlo naše kleslo v mnohém na úroveň chantanu, je bohužel skutečně oprávněna. Čeho nepokazí francouzské kluzké zboží, dodělá „původní“ — jako na př. poslední původní novinka „Střevíček paní markýzy“ od jakéhosi Otom. Schäfera. Rozvlačným způsobem řeší se otázka sexuelního poučování dospívající mládeže — trochou nasládlé sentimentality a notnou dávkou frivolností.

Sám výbor Družstva národního divadla byl nucen na únorové schůzi vystoupiti proti řediteli a vyzvati jej, aby učinil nápravu. Pro budoucnost pak usneseno, že již příští sezonou počínaje bude divadlo zadáváno cestou veřejné soutěže. Tak se snad Brno zbaví p. ředitele Fencla, ale škody jím způsobené tak brzy se nenapraví.

*

Japonský romanopisec Kion Te Bakin dopsal nedávno román, který začal 1850, a který má 106 svazků, z nichž každý obsahuje 1000 stránek, a každá stránka 30 řádek. Máť celý román 106.000 stránek, 3,180.000 řádek a 31,800.000 slov, i váží asi 110 kg.

*

K posledním sporům o Nobelovu cenu přihlásil se také jeden z posledních dosud žijících svědků závěti Nobelovy, švédský vynálezce a inženýr Leonad Hwass. Protestuje proti způsobu, jakým se nyní cena ta obyčejně uděluje. „Nobeltický a jemně cítící germánský aristokrat“, byl povahy úplně sociálně-oekonomické, chtěl prospěti básníkům a vynálezcům směřujícím k velikým ideálním cílům, aby jaksi finanční pohnutkou ulehčil jim práci. Nikdy nemyslil na „čestnou cenu“, nýbrž na podporu. „Nobelovy ceny nemají býti známkou pocty, ani pamětní mincí veteránů, nýbrž pobídkou ku práci pro blaho lidstva.“ Doufá, že všichni jeho krajané se vynasnaží zároveň s ním, aby Nobelova závět byla plněna podle vlastního jeho přání.

Vychovatelský.

Poslušnost nazývá se vzhledem ku svobodě vychovatelskou antinomií. Nižší stupně její — poslušnost ze strachu a poslušnost z úcty k osobě rozkazujícího — skutečně ani mravně ani vychovatelsky oprávněným požadavkům nevyhovují. Poslušnost z pouhého strachu mravní ceny vůbec nemá, výchovnou však má aspoň potud, pokud vede k zevnější správnosti skutkův a zamezuje pohoršení. Poslušnost z úcty, dle které, jak Nietzsche praví, poslouchající vychovateli více důvěřuje než sobě a proto poslouchá, je sice mravně vyšší a výchovně působivější, jen že příliš vydána náhodnostem: který vychovatel u kterého vychovance budí takovou potřebnou důvěru a úctu? Rousseau v Lyoně sám se přiznává, že byl jako vychovatel „andělem, dokud vše dobře šlo; jakmile to šlo špatně, byl jsem čertem“.

Antinomii onu lze řešiti jen tak, že pohnutky poslušnosti vyvozují se z nadřízených idei, praví pasovský prof. Eggersdorfer (Pharus 1913, 12), jež působí poslušnost v pravdě dobrovolnou, jsouce dospělému člověku jedině přiměřeny; dospívajícímu nejsou ještě zřejmy, ale má k nim a dle nich býti veden. A zde právě nejúčinněji a nejvýchovněji zasahuje náboženství svými ideami a ideály, ideami božské vůle a ideály, ve kterých se zračí uskutečňování její: buď vůle Tvá jako v nebi tak i na zemi — buď věčně vůle Tvá. V těch také uskutečňovány pohnutky pomocné: statečnost, sebevláda, spolehlivost atd. Ovšem nevykoná úkolu toho náboženství jenom naučené aneb mechanicky vykonávané, nýbrž náboženství prožívané a procítované — tedy ideál jako prostředek i cíl zároveň, jako prostředek ve stálém sebecviku prováděný, jako cíl aspoň jistou měrou dosažený a uskutečněný.

V témže měsíčníku pražský prof. Toischer jedná o samosprávě žactva. Poukazuje na samosprávné spolky středověkých scholárů — lidí to ovšem dospělých — na osvícenská neosvědčená filanthropina v Německu před 100 lety a na nynější School-cities v Americe, jejichžto self-government i nám bývá doporučován jakožto nejlepší prostředek, vychovávati sebevědomé, ale ukázněné občany. Tento individualismus a parlamentarismus má však mnoho zásadně stinných stránek, ačkoliv byl a jest v něčem zdravou reakcí proti slídivému pietismu, jenž pořád jen dohlíží a mistruje. Úplná samospráva vládniž jen ve hrách. Ale jako již v nich ukazují se jakási ustálená pravidla, tím méně lze dětským republikám ponechati úplnou libovůli ve vážných věcech; jdeť přece o to, aby si každý zvykal zachovávati zákony nejen které si sám odhlasoval, nýbrž také ty, které byly dány jinými, třebas na př. jen předchůdci; sice vychovají se místo charakterů nekáranci, jimž jest jediným zákonem jejich zvůle (srv. naše hračky na parlament!) Jistou měrou osvědčilo

se ponechati žákům jakousi účast ve společné správě co do školních řádův a pod.; neosvědčilo se ponechati jim také soudnictví. A všechny zkušenosti v tomto směru vždy poukazují přece jen k řízení vrchnímu, jednotnému, totiž učitelovu a vychovatelovu, již pro jeho zkušenost a vědění i v těchto otázkách, jehož děti míti nemohou a pro které právě do školy jsou posílány. Spolky žákovské (hudební, těsnopisné a pod.) jsou v Rakousku zakázány; Toischer myslí, že neprávem, jelikož v nich právě mohli by žáci v jakési samosprávě se cvičiti, nehledě k dobrým výsledkům odborným. Arciť mohou se spolky takové také zvrhnouti (časté bývají v nich zpronevěry!), ale toť možno všude jinde také.

*

Zajímavý článek proti samovraždě, která v poslední době vyskytuje se tak často i u mládeže školní, jež si bere život „z odporu k životu", přinesl Bogoslovskij Věstnik r. 1913 z péra A. M. Tuberovského s názvem „Sladosť bytija". Spisovatel s nadšenou věrou báji rozkoš, půvab života, dokazuje, že žíti nejen stojí za to, nýbrž jest i nutno. Samovražda se stanoviska spisovatelova jest možna jen při ponížení citu životního. Člověk, u něhož rozvit pud života, nebude dlouho přemýšleti o tom, stojí-li za to žíti, protože už sám process života upokojuje jeho pud, nutí vážiti si života jako dobra, a na smrt, odnětí toho dobra, pohlížeti jako na největší zlo. Bylo by ovšem omylem pojímati pud života u člověka pouze ve smyslu fysickém neb fysiologickém. Co je správno vzhledem ke zvířatům, to daleko nelze tvrditi vzhledem k lidem. U lidí pud života zaplétá se ještě také duchovními hodnotami: náboženstvím, mravoukou, vědou, uměním, z nichž každá dodává bytí člověka zvláštní půvab. Obmezení zvířeckými potřebami brzy otupuje chut k životu, vede k přesycení. Opovržení některou z vyšších potřeb našeho ducha těžko se ozývá na životní cestě člověka. „Nechtějí-li tedy rodiče, aby jejich děti, přesytíce se životem, někdy se ho zbavily spolu se všeobecnou rozkoší bytí, s laskavostí a láskou rodičů, musejí dáti dětem pocítiti rozkoš víry, modlitby a jiných idealních nálad, přístupných dětskému věku. Vychovatelé, aby nezbudili ve svých chovancích předčasné taedium vitae, musejí jim vnukati zájem o vzdělání, o umění, hlavně však vychovávati v nich potřebu práce, mravní čistoty a zbožnosti . . ."

Mezi samovrahy poslední doby snadno rozeznati dva typy: adogmatický a romantický. Typy ty jsou zajímavy hlavně v subjektivně-psychologickém ohledu, protože ztráta chuti k životu není u nich podmíněna jednostranným zvířecím živořením, nýbrž neuspokojením dvou nejušlechtilejších potřeb lidského ducha: hledání smyslu života a vzájemné lásky. Klassickým příkladem adogmatického samovraha je hrdina Sienkiewiczova rom. „Bez dogmatu", jenž žije měnivou hrou citů, ničím neřízenou, neuznává žadného náboženského dogmatu, nemá žádného životního základu, opory života, a proto sahá na svůj život. Dogma i život tak jsou sloučeny, že otázka víry a nevěry není jen otázkou pravdy a lži,

nýbrž především života i smrti. Hořkost popírání, pochybnosti, otravujíc náš duchovní organismus, potlačuje cit „rozkoše bytí“ a vede k násilnému ukončení bezúčelného života. Jenom náboženství dělá člověku lehkým a radostným to, co za jiných okolností jeví se mu jařmem nevlídné nezbytnosti. „Jest-li náboženství jedinou silou, jež je schopna vyplniti tento úkol, pak hodnota jeho jako projevu lidského ducha stojí nade vši pochybnost. Náboženství nabývá významu takového orgánu našeho duchovního života, jenž koná funkce, jichž žádná jiná stránka naší přirozenosti nedovede vykonati s takovým úpěchem“. Jen v paprscích víry je smysl života jasným, víra je síla života i bude do těch dob, pokud lidstvo bude existovati; zříci se víry nelze jinak, nežli zříci se zároveň světlé radosti života. „Moudrý v každé době chrání víru svou, která je základ jeho života“.

Romantický typ samovrahů vzniká na půdě ne rozumové nespokojenosti životem, nýbrž zklamání srdce, vědomí, že není možno spojiti se s idealem, spojiti duši s duší. Ale stačí-li to, bychom uznali život za „dar marný a nahodilý“? Ať osud rozbije naše pozemské štěstí, nesmíme proto zabíjeti sebe. Nesmímeť potřebu naší duše a schopnost k nekonečné lásce omezovati dočasným, konečným. Za prahem svatyně lidské lásky leží ještě svatyně božské lásky, kamž náš duch spěje jako ke svému cíli . . . Rozkoš bytí, hodnota života spočívá tedy v odkrytí všech sil lidského ducha, v uspokojení jeho vyšších potřeb, mezi nimiž nejdůležitější je touha po dogmatu i lásce, t. j. potřeba náboženská.

*

O sexuelním poučování mládeže vydala biskupská konference ve Fuldě tato rozhodnutí, jež v krátkosti obsahují výsledky tak často v posledních letech diskuttované otázky:

1. Všeobecně při sexuelním poučování mládeže jest si počínati s největší opatrností a zdrženlivostí. V jednotlivých případech, kde jest nutno, přináleží rodičům neb učiteli náboženství, zpovědníku neb učiteli, resp. učitelce.

2. Společné sexuelní poučování přednáškami skupinám žákův a ze škol propuštěných nutno zavrhnouti.

3. Výchov ke stydlivosti a úcta k čistotě musí býti časně pěstována.

4. Ukáže-li se potřeba sexuelního poučení pro propuštěné ze školy, ať udělí je s největší opatrností u děvčat matka, u jinochů matka neb otec nebo v obou případech také zpovědník. Také duchovní vůdcové spolků jinošských nebo vychovávacích ústavů atd. mohou někdy uklidniti a povzbuditi diskretním poučením nebo varováním mezi čtyřma očima.

5. Nikdy nesmí se dovoliti společná tělocvičná cvičení hochův a děvčat, společné výlety, závody v plavbě atd.

*

Snaha francouzského atheismu, hned od mládí odvrátiti ducha lidského od pojmů Boha, duše, svatosti atd. — nespokojila se již pouze „opravou“ čítanek, ale přešla i ke školním mluvnicím. Nové

vydání známé mluvnice francouzské „Larive et Fleury“, jíž se užívá hojně také v cizině, obsahuje v tom ohledu 70 malých, ale charakteristických změn. Na př. tam, kde jako mluvnický příklad bylo dříve uvedeno: „Věřím, že Bůh existuje“, čteme v nynějším vydání: „Vím, že země se točí“. Jinde stálo: „Když pravím: Bůh jest veliký, činím tím soud, že přívlastek velikosti vztahuje se k Bohu“ — nyní však: „Když pravím: Paříž jest veliká“ atd. Jméno „Bůh“ je z mluvnice úplně vyškrtnuto, i z vykřičníků, užívaných nevěrci. Ve starším vydání bylo: „K vykřičníkům počítáme rčení jako: Velký Bože! a jak: ticho! atd.“ Nyní však máme: „K vykřičníkům počítáme rčení jako! Běda přemoženým! a jak! ticho! atd.“

„Proskripce“ netýká se však jenom slova „Bůh“. Rozšířena na všechno, co souvisí s náboženstvím. Místo „sv. Vincenc z Pauly“ stojí nyní „filanthrop“, místo „prorokyně Marie“ „čarodějka Marie“, místo „sestřenec blahoslaveného Řehoře, biskupa z Langres“ čteme nyní „sestřenec Řehoře, soudce z Langres“. Těchto několik příkladů dostačí snad k charakteristice jedné ze současných akcí protináboženských.

*

Koncem prosince byla vydána dvě nová nařízení o školní povinnosti a pokračovacích školách v Bavorsku. Dle nich budou příště dva druhy pokračovacích škol: obecná a odborná škola pokračovací. Obecná nastoupí na místo dosavadních škol nedělních. Bude, tak jako tyto, částí školy obecné a rozdělena pravidelně podle náboženských vyznání. Odborná škola pokračovací pokládá se za samostatný ústav vyučovací, jenž s obecnou školou právně nesouvisí a jenž může býti dobrovolně zařízen. Pravidelně nedá se provésti, aby žáci, kteří jsou rozděleni již na skupiny podle jednotlivých zaměstnání a odborů, byli rozdělováni také ještě podle konfessí. Nebude také podléhati dozorčím orgánům obecné školy, nýbrž bude řízena vlastní odbornou správou s bezprostředním dozorem státním. Náboženské vyučování bude však povinným předmětem i na odborných pokračovacích školách — na rozdíl od Pruska, kde bylo nedávno vyloučeno.

*

Ve Lvově založila Liga průmyslová paedagogické kinematografické divadlo „Światowid“, jehož úkolem jest předváděti nezávadná divadelní představení ceny výchovné a vzdělávací. Při něm zařízeno kuratorium, v němž zasedají delegáti Rady školní, Spolku učitelského, Musea školního a Sdružení Petra Skargy. Kuratorium má bdíti nad censurou filmů a starati se o zakládání dalších poučných kinematografů.

*

V obecní radě vídenské navrženo, by zrušen byl požadavek celibátu pěstounek.

U haličských učitelek prý se zrušení celibátu osvědčuje; na šestinedělí skládají si příspěvky ze svého platu. Většinou provdávají se za učitele. Zda to poměr společensky zdravý, jest ovšem jiná.

Na moravském sněmě uváděno, že v posledním desítiletí odcházelo do výslužby 2·38% učitelek a 0·27% učitelův. Učitelé sloužili průměrně 36·3 roků, učitelky 18·3 roků, tedy v poměru 2 : 1, ač by dle počtu mělo býti 8 : 1. V r. 1913 vyplaceno učitelkám výslužného 154.275 K. I zde navrženo zrušiti celibát a místo pensí zavésti odbytné.

Sněm odhlasoval také (hlavně na německý nátlak, neboť z českých stran žádná do toho moc chuti neměla) zvýšení platův učitelských o 6 milionů K, na něž obcím zvýšeny přirážky. V rokování vytýkáno, že se zřizuje zbytečně mnoho poboček, že zemské vychovací a lidumilné ústavy se zřizují se zbytečným přepychem, že by bylo lacinší a účelnější dávati sirotky do slušných rodin a pod.

Hospodářsko-socialní.

Rumunské banky na národní účely přispívají velice pilně. Předně po několika stech korun ročně ukládají na stálý vzdělavací fond, který loni dosáhl obnosu 205.777 K. Mimo to dává každá rumunská banka na dobročinné a národní účely značné obnosy. 147 bank rumunských vydělalo r. 1912 korun 4,081.764, z nichž dobročinným účelům se dostalo 4·42% t. j. 108.000 K. Banka „Poporul" dala na dobročinné účely 23% svého čistého zisku, banka „Crisana" 19%, „Economul" 13%, „Lumina" 18%, „Aurora" 17%. Slovenské banky vydělaly toho roku asi 1,200.000 K a daly na dobročinné účely pouze asi 1% čistého zisku.

*

Nářky na drahotu poživatin neustávají, ačkoliv rolníci zase naříkají na pokles cen dobytka; jedna z příčin drahoty, překupnická ziskuchtivost jest nesporná. Dělnické výčitky proti ochrannému clu zemědělských plodin ukázaly se za to neoprávněnými a socialisté sami již uznávají, že hlavní příčinou jest přece jen opouštění zemědělské práce a hromadění lidstva ve městech; zrušením ochranných cel by nevýnosnost zemědělská ještě vzrostla a tím více lidí by se od něho odvracelo, tak že drahota by ještě stoupla. Ze statistiky zaměstnání vysvítá, že naproti všem jiným, zvláště t. z. učeným přítok čeledínův jest nejmenší, že ho stále ubývá; trpí tím polní práce a zvláště chov dobytka.

Půdy plodné na poživatiny rozšiřováním měst, parkův atd. sice ubývá, ale na druhé straně otvírají se daleko větší plochy zemědělskému zužitkování (Sibíř, Mandžursko, Mesopotamie, Sudan a j.), nehledě k tomu, že zužitkování dosavadních daleko ještě není tak vydatné, jak by mohlo býti — i u nás, zvláště na jihu, v Uhrách atd. Za posledních dvacet let rozšířila se obilní plocha, jak Méline na gentském zemědělském sjezdě uvedl, o 34%, sklizeň o 42%, obyvatelstva však přibylo ještě více, tak že dnes připadá na jednoho člověka asi 117 kg obilnin proti 126 kg před 30 lety. Náklad na živobytí vůbec vzrostl 1900—1912 v Anglii o 15%, Německu 30%, Holandsku 23%, Italii 20%, Norsku 19%, v Rakousku 35% a ve Spojených Sttech ještě výše, ačkoliv ony a Belgie mají velmi nízká cla; anglické nízké % vysvětluje se účelným zprostředkováním dovozu a prodeje.

Jak i blízké nám a již daleko pokročilé kraje snaží se ornou půdu rozšířiti, aniž se sahá na lesy, ukazuje se v Nizozemí a Německu.

Hollandská sněmovna usnesla se vysušiti jezero Zuiderské ze 3139 č. km. na 600 km. Tento Caesarův Lacus Flevo 1277 a 1278 nárazem severního moře pozbyl své přehrady a přestal býti vnitrozemním jezerem. Hrází Ewijk—Wierinden—Piaam má tedy býti znova oddělen a pak ona část vypumpována, což bude státi přes 300 milionů

korun a 24 let práce. Dobytá plocha bude asi sedminou Nizozemska, dá 24.000 ha orné půdy, tedy obživy asi 200.000 lidí; bude tím sice poškozen lov anžoviček, ale výnos jeho (asi 5·5 milionů K) nemůže ovšem daleko závoditi s výnosem úrodné půdy. O plavbu bude i dále postaráno zbytkem jezera a průplavy k moři.

Velká část rolí hollandských vznikla odstraněním rašelinných bařin a stejným způsobem chystají se v severním Německu rozsáhlé takové slatiny (asi 2—3 miliony ha, tedy jako celé Würtembersko) proměniti v ornou půdu. Rašelina totiž má jako palivo cenu jen pro nejbližší okolí, jsouc poměrně 3 × tak těžká jak uhlí a zaujímajíc 4 × tolik místa; strusky její však naproti uhelným dávají půdě dobré hnojivo, kdežto uhelné ji mění v poušť. V bažinných krajích tedy dává rašelina především palivo pro elektrický pohon na zbudování odvodňovacích průplavů a zároveň hnojivo na dobytou takto půdu, která hned může býti zorávána a vápnem zůrodněna. Vlastní zušlechtění její nastává však teprve potom, totiž chemicko-fysikalním dobýváním a odklízením rašeliny z ní, kterážto práce již sama se vyplácí odbytem rašeliny po průplavech do blízkých ústředen a nad to činí půdu daleko výnosnější.

Dle výpočtu anglického chemika Viléma Ramsaye budou prý zásoby uhelných dolů velkobritanských vyčerpány za 170 až 220 let. Zabývá se tedy Ramsay myšlenkou, kterak by bylo možno vytěžiti z uhlí přímo v dolech plyn, aniž by bylo třeba uhlí z dolů dopravovati do plynáren. Ušetřilo by se tím arci mnoho. Ramsay tvrdí, že parní stroje zaujmou potom místo podřízené, za to však že se rozšíří užívání motorů plynových, poněvadž bude lze energii tepelnou, uloženou v zásobách uhlí pod zemí, dvojnásobnou měrou využitkovati. Plynovými motory bude pak lze poháněti silná dynama, z nichž se elektrický proud bude rozváděti k nádražím, kde ho bude použito k pohánění vlaků a do továren, k pohonu pracovních strojů. Cena hybné síly klesla by prý tímto způsobem až na desetinu ceny dosavadní. Elektrického proudu, takto získaného, bude vedle toho lze ještě použíti vydatnější měrou a rovněž za levnější cenu k osvětlování a k otopu v domech soukromých, čímž se opět omezí spotřeba uhlí.

Methodou Ramsayovou bude prý možno zužitkovati i menší pánve uhelné, z nichž by se těžba uhlí způsobem dosavadním nevyplácela.

Je známo, že dosavadním zužitkováním uhlí, tedy spalováním na roštech pod kotly parních strojů a všude, kde se uhlím topí, přichází nemalé procento kalorií na zmar jak unikáním žhavých plynů do ovzduší tak i ztrátou na práci, jaké je třeba, aby se voda v kotlech proměnila ze skupenství kapalného ve skupenství plynové, tedy v páru. Této ztráty by pak arci nebylo. Žel však, že schází důkazů, že by bylo lze methody Ramsayovy opravdu v praksi použíti a že tudíž myšlenka Ramsayova zůstane ještě asi po drahná leta neproveditelnou, arci k nevýhodě celého průmyslu a obchodu.

*

Proudu elektrického u vysoké frekvenci používají ku zrychlení vzrůstu drůbeže na farmě S. Meechově v Poole v Americe. Drůbežárna tamější byla rozdělena na pět oddělení, každé pro 75 kuřat. Kolem drůbežárny byly napnuty svitky z dobře isolovaného drátu, kterými každou hodinu ve dne po deset minut pouštěn byl elektrický proud vysoké frekvence. Úmrtnost zvířat obnášela v tomto případu toliko 1·5% a kuřata potřebovala k vzrůstu svému jen pět neděl, po kteréž době byla zralá pro trh. Elektricky pěstěná kuřata potřebují prý k docílení své obvyklé váhy o jednu třetinu méně potravy; při hojnějším krmení docílí se pak až dvojnásobné váhy nežli při chovu obyčejném. Kuřata lze nabíti elektřinou tak, že při doteku přeskakuje z jejich zobáku jiskra, provázená hlasitou elektrickou ranou.

Vyzařováním téhož proudu lze také umrtviti zárodky hub a mechu na rostlinách. Pokropí li se roztokem siřičníku očka angreštu, ochuravělého červenou americkou hnilobou a ponechají li se pak keře po nějakou dobu v atmosféře prostoupené sálavými proudy vysokofrekventními, zhynou zárodky choroboplodné. Tímtéž způsobem lze zahubiti červy sýru, arciže bez pokropení siřičníkem. Proudy tyto nemají však vlivu na houbu, která usazuje se na sušených norských treskách, ba podporují její vzrůst, jsou-li silnější.

Používá-li se elektřiny k rychlejšímu vzrůstu rostlin, tu je dle Thorne Bakera třeba míti na zřeteli druh rostlin a voliti dle toho sílu proudu. Zhusta se tedy chybuje používáním silných proudů.

V Americe a v Egyptě byly konány pokusy tohoto druhu a docílilo prý se vysoko frekventovaným proudem střídavým lepších výsledků, než-li s vybíjením toliko kladné elektřiny z mřížoví, kterým byly pozemky oploceny.

V ovocných sadech severoamerických Spojených Států používají proudu elektrického také k signalisování mrazu. Slouží k tomu několik teploměrů, umístěných v různých končinách zahrad a upravených tak, že sloupec rtuťový, jakmile byl poklesl na bod blízký mrazu, uvede v činnost elektrické návěštní zařízení, dle něhož zřízenec v dozorčí stanici pozná, ve kterém díle zahrady jsou stromy mrazem ohroženy. Zavolá pak telefonem na hlídače sadu, aby zapálil smůlu v pánvích, které byly již dříve v zahradách rozestaveny, čímž se teplota vzduchu v ohrožených místech zase zvýší.

*

O Slovanech v Australii zmiňuje se cestovatel P. Klotz, solnohradský benediktin, státním stipendiem podporovaný v cestopisných obrázcích denníku „Reichspost" (č. 27). Ve zlatých dolech Cargoorlie jest prý tolik Slovanů — kterého nářečí, Tyrolák nepraví, neznaje „slovansky", bezpochyby česky, než „gute Nacht" — že obyvatelstvo tamější vůbec se domnívá, že slovanská řeč jest vlastní řečí rakouskou a že „Rakousko ve vzdělanosti není právě tuze daleko" (!) Slované tito „pracují pilně a hodně šetří, směšují se však silno s Vlachy, zůstávajíce Angličanům cizími. Po několika letech vracejí se domů, by za nedlouho přišli opět".

*

Francouzský dělnický svaz navrhuje sdruženým spolkům podniknouti — jen prý na důkaz moci dělnictva — 1. a 2. května 48hodinnou obecnou stávku.

Stávka knihtiskařská v Rakousku skončena, 17. února začato místy pracovati. Závazné minimum stanoveno proti dřívějším dvěma oddělením (na rok po vyučení a pak dále) pro tři: rok po vyučení 26 K, po roce 32 K a po 23. roce věku 35 K týdně (v Brně), pracovní doba ($8^3/_4$ hod. denně) zkrácena o ½ hod. týdně. Jiné přídavky doporučeno uděliti. Zrušena výluka dělníků jiných organisací v jednom závodě, hlášení do práce není vázáno na zprostředkovatelnu dělnickou, důvěrník v závodě má býti volen ze starších dělníků, výpověď možno dáti ne jako dříve v den výplatní pouze, nýbrž každé chvíle. Stávka prý stála asi 4 mil. K. Bez nátlaku německoříšských znalců (z obojí strany) sotva by ještě byla skončena. Stávkující dostávali ze stávkového fondu ženatí 34 K, svobodní 28 K týdně (v Brně). Jelikož výsledek stávky pro zaměstnance až na zvýšené třetí minimum a °₀ní přirážky za práci strojovou není takový, jak štváči slibován, a nad to mnoho dělníků nebylo do závodů znova přijato, lze pochybovati, bude li na dlouho pokoj. Poměry německé teprv oběma stranám ukázaly, jak nesmyslná byla některá ustanovení cenníku dosavadního. Organisace socialistická vybírá prý teď ještě větší příspěvky spolkové.

Spolek křesťanských knihtiskařů dal si teď jméno „Melantrich, spolek knihtiskařův a písmolijců československých v Rakousku". Koncem r. 1913 měl odborných členů 85, jmění 22.163·19 K.

*

Socialistická sklárna v Albi, založená 1896 od stávkařů sklárny v Carmaux jistinou 500.000 fr. (25 °₀ z toho dala, jako Ferrerovi kterási lidumilná dáma), prodělávala skoro pořád vážné krise, ukazující takořka makavě, že výrobní a mezdní zásady socialistické jsou neuskutečnitelné: pokusy zavésti ve stejných třídách práce stejnou mzdu vedly ku stávce dovednějších a pilnějších, aniž lenivých přiměly k pilnosti, nedostatek kázně, nešetrné zacházení s materiálem, to vše nemohlo vésti než k rozkladu.

*

Representační povinnosti socialistických předáků dostavších se na úřední místa působí straně již po léta nemalé rozpaky. Poslanci její u nás dosud odcházejí ze sněmovny, když se provolává sláva panovníkovi, místopředseda říšské rady Pernerstorfer však do hradu chodí, ba panovník jednou po audienci prohodil k okolí, že P. byl k němu docela vlídný. V Mnichově vítal člen obecního představenstva Witti císaře, kterýž mu podal ruku; konservativci kárali císaře, že ji podal, socialisté Vittiho, že si s císařem plácl. Ale věc jest jim už vážná, neboť případů, kdy třeba se rozhodnouti, přibývá, čím více vůdčích míst socialistům se dostává, a oni také počítají s možností, že by jim při jejich representační návštěvě míst neb úřadů buržoustních tito representanti mohli nezdvořilost jejich oplatiti. Revisionisté proto praví, že buďto chce strana své příslušníky na vládní místa

pouštěti, a pak nutno se vládním zvyklostem podříditi, anebo nechce jim tohoto dovoliti, a pak třeba jim taková místa uzavříti; v tomto případě by se tedy z vlády vyloučila a mohla by prý na lepší časy hodně dlouho čekati — jako kdysi Fourier na balkoně svého domu čekal na nějakého boháče, který by mu ten milion na zřízení jeho falanstèrů přinesl. A proto prý — žádné bubáctví!

*

Spor mezi nemocenskými pokladnami a lékaři skončen v Německu na sklonku minulého roku domluvou, že všichni lékaři, kteří se pokladniční praxi nabídnou, mají býti k pojištěným nemocným dle výběru těchto připouštěni, ovšem s nárokem na odměnu z pokladny. V tuhém boji, který předcházel, vyčítali lékaři socialistům, že podceňují jejich práci vůbec, že činovníci pokladen se k nim chovají jako zaměstnavatelé ke svým zřízencům a pod. Socialisté zas naopak vyčítali lékařům ledabylost v léčení pojištěných, nemírné nároky atd.

*

Kaviarkarten zovou Němci mapy, kde na pobřežích černými body označena místa, na kterých lodě nárazem na skálu buď v noci nebo za husté mlhy ztroskotaly. Neštěstí tohoto druhu jest úžasně větší počet nežli nehod, nastalých vzájemnou srážkou lodí, a proto zdá se, jakoby mapy tyto byly pokryty kaviárem.

Srážkám lodě s lodí lze se ještě jakž takž vyhnouti, poněvadž četné lodě jsou vyzbrojeny návěštními zařízeními podvodními, kterými za husté mlhy vysílají zvonové signály, jejichž zvuk šíří hmota vodní, na tento opět reagují přijímadla tvaru citlivého mikrofonu, ten zvuky zachycené transformuje do telefonu, kterýmž potom přicházejí k sluchu lodních hlídek. Tím tedy zpravují se lodě navzájem jak o své blízkosti, tak i o směru cesty, kterou se berou, což ostatně lze rozeznati již dle síly zvukové vlny, která přijímací aparát stihne.

K zamezení srážek lodí s překážkami, nahodile jim ve směr jejich dráhy vepluvšími, jako jsou tedy trosky nebo ledovce, nebylo dosud zcela spolehlivých přístrojů, jak vidno z neblahého případu největšího parníku „Titanic," neboť na funkci všech přístrojů nezůstávaly bez vlivu změny v atmosféře, i když jich mužstvo skutečně použilo, což jak známo, vždy nebývá.

Teď Angličan H. S. Maxim sestrojil aparát, jehož důmyslným zařízeními lze překážku v cestě jaksi sluchem viděti.

Toto návěštní zařízení pozůstává, dle „Systému k zabránění srážek na moři" (A new System for Preventing Collisions at Sea, Hiram S. Maxim) z následujících částí:

1. Ze sirény, která vyluzuje tóny lidskému uchu neslyšitelné, aby cestující na lodi nebyli zvuky jejími obtěžováni;

2. Z přístrojku, který zachycuje vlny zvukové sirénou vysílané a jež narazivše na nějaký pevný předmět na loď se vrátí, kdež se promění v slyšitelný tón;

3. Z přístrojku, dle něhož lze odhadnouti, a sice z doby nežli se vlny na loď vrátí, vzdálenost lodě od překážky.

Siréna jest obvyklé úpravy, jako všecky parní sirény, kde výfukem páry skrze proděravěnou a rychle se otáčející desku povstávají zvuky, které se trychtýřem do dálky vysílají.

Apparát k zachycení zvuků vrátivších se na loď, když byly v prostoru kdes na překážku narazily, pozůstává z dutéhoválečku, uzavřeného v zadu nepohyblivým dnem, v předu pak opatřeného dýnkem, pozůstávajícím z pevně napnuté blány. Tato membrána přivede se do ochvěvů, jakmile na ni vrátivší se vlny narazí; záchvěvy těmito uvedou se v činnost zvonky, čímž překážka, nalézající se někde v kursu lodě, se sluchu lidskému ozřejmí.

K odhadnutí vzdálenosti této překážky slouží zařízení, které udává frekvenci a amplitudu tonů na loď se vracejících. Přístrojek tento má také membrám, která zachycuje tóny a zvláštní jehlou kreslí na odvinující se proužek papíru své záchvěvy. Z úsečky vidné na papíře od doby vyslání zvuku až k jeho navrácení se na loď, dá se pak vzdálenost lodi od překážky odhadnouti.

Má-li zařízení toto spolehlivě účinkovati, tu je třeba chrániti je pečlivě od záchvěvů lodního tělesa, čehož docílí se vhodným uložením celé soupravy na pružnou látku.

Zajímavo je, že k sestrojení těchto přístrojů přikročil Maxim na základě tak zvaného „šestého“ smyslu, jejž prý lze pozorovati u netopýra. Je známo, že netopýři pohybují se za úplné tmy právě tak bezpečně jako za dne a že i při čiré temnotě dovedou si vynajíti potravu. Tento šestý smysl byl prý znám již před sto lety abbé Spallanzanimu, jenž zjistil vidnost netopýrů tím způsobem, že jich několik oslepil, načež netopýři létali opět tak jistě a bezpečně, jakoby byli ani zraku nepozbyli.

Orgány, kterými některé druhy netopýrů čijí překážku, neviditelnou pouhým okem, jsou umístěny po celém těle zvířete. Nejcitlivější nalézají se na obličeji, na nose a v uších, kdežto oči jejich jsou toliko nepatrné velikosti. Tyto čivy uvede netopýr při letu do ochvěvů, které se šíří prostorem; narazivše při tom na pevnou překážku, vrátí se k ústřednímu čivu zvířete, jehož sídlo je v uších, kde ozřejmí se zvukem, netopýru slyšitelným. U některých netopýrů nalézají se čivy pro toto cítění do dálky na vnitřních plochách křídel; upír má je nad nosem.

Použitím šestého smyslu k principu vybudování přístrojů, jež mají býti jakoby ochrannými tykadly lodím za hustých mlh, rozmnožil Maxim řadu aparatů, jež buď znásobují mohoucnost orgánů lidských, nebo tyto vůbec nahrazují. V touze po vítězství nad silami přírodními uchyluje se člověk nezřídka k prostředkům, jakými vítězí nad nimi pták, ryba nebo kterékoliv zvíře. Při konstrukci letadla řídil se tvarem křídel, jejich lehkostí a rozpjetím; u ryb a živočichů vodních odpozoroval funkci ploutve a použil tvaru jejich k veslům, jimiž mohl se pohybovati po vodě. U červů hlodajících ve dřevě vypůjčil si vzor pro nebozezy; dutina stébla napověděla mu, že tyče tvaru roury vzdorují více síle v ohybu a v lomu, nežli tyče plné. Vedle toho zmnožoval

vhodnými přístroji mohoucnost vlastních smyslů a sil; mikroskopem zbystřil svůj zrak, telefonem, telegrafem, gramofonem a jinými přístroji umožnil si mluvené nebo psané slovo rychlostí závratnou sděliti vzdálenému druhu svému.

Při té příležitosti budiž ještě zmíněn nový německý přístroj na ohlašování bicích větrů v dolech. Zjištěno, že jistý útvar zvláštní píšťaly dává jiný zvuk proudem pouhého vzduchu a jiný, třaslavý, proudem vzduchu promíchaného uhelnými plyny. Zvuky lze dobře rozeznati, tak že dělníci mohou v čas býti upozorněni. Jen že píšťala nepíská samočinně, nýbrž vyžaduje činnosti lidské, a dělník nemá kdy pohlížeti častěji na přístroj oznamující nebezpečné procento plynů, nechce-li přijíti o mzdu a práci. Nejjistější jest proto pořád ještě benzinový kahanec Davyho.

*

Kouzelný proutek, také proutek plivníku nebo proutek dračí nebo virgule, znám je v pověře lidu již ode dvou tisíců let. Dle německého „Wünschelrute“ a starogermánského „Wunschiligerta“ soudě, je kouzelný proutek talismanem, který majiteli přináší štěstí a napomáhá mu k bohatství a k vyhledávání netoliko zakopaných pokladů, ale i různých vzácných kovů a hlavně pak označuje mu místa, kde zcela určitě protéká pod zemí vodní pramen.

Kouzelný proutek v nejprimitivnějším tvaru lze zhotoviti z větvičky lískové nebo z řešetáku (Rhamnus, Kreuzdorn). Mělo-li se jím docíliti jakéhos výsledku, tedy měl-li se proutek v ruce hledatelově pohnouti za přechodu přes místo, kde byl pod zemí ukryt buď vodní pramen nebo ruda kovová nebo zřídlo petrolejové, bylo dlužno držeti jej správně a říkati při tom dle pověry jistou zaříkávací formuli.

Přes obecný názor, jakoby kouzelný proutek byl toliko hříčkou různých samozvaných divotvorcův, nescházelo ani vážných badatelů, kteří výsledkům a způsobu hledání tímto nejprimitivnějším nástrojem fysickým snažili se přijíti na kloub.

Prvním z nich byl mnichovský technik Ritter, který již před sto lety snažil se uvésti funkci proutku v souvislost s reakcí nervů na proudy elektrické. Když poslední leta počaly se v různých časopisech objevovati zprávy o zdárných výsledcích hledání pramenů vodních kouzelným proutkem a když bylo arci k nemalému úžasu vědeckého světa konstatováno, že zprávy tyto jsou doloženy i autoritami úředními, počalo se jaksi se soustavným studiem této záhady. A zjistilo se nesporně, že z výkyvu proudku kouzelného v ruce hledatelově dalo se zcela určitě souditi na blízkost vodního zřídla, protékajícího půdou zemskou pod místem, kde chodec s proutkem stanul. Zůstává arci dosud záhadou, proč proutek reaguje jen v rukou určitých lidí a proč u ostatních nikoli, jak bude z několika případů poněkud vidno.

Německý časopis „Das Wasser“ napsal r. 1911, že majitelem panství Albersmeierem byl zavolán hledač s kouzelným proutkem, aby mu vyhledal místo v komplexu nově vystavěného dvoru, kde by mohl počíti s vrtáním studně. Když bylo místo hledačem naznačeno, dal

majitel vrtati studnu strojním nebozezem, který však se ve hloubce asi šedesáti metrů ulomil. Nežli se mohlo v práci postupovati, bylo dlužno úlomek nebozezem dříve z otvoru vytáhnouti, což arci zdrželo navrtávání po několik dnů. Když pak ani v hloubi sedmdesáti metrů se voda neukázala, hodlal majitel od dalšího vrtání upustiti; leč na opětovné a důrazné tvrzení majitele proutku, který neustával k pokračování pobízeti, šlo se ještě hlouběji, až konečně v sedmdesátiosmi metrech vytryskl vydatný proud, jehož síla neochabla ani po několikadenním čerpání motorovou pumpou.

Šetřením o upotřebitelnosti kouzelného proutku k vyhledávání vodorovného potrubí v ulicích městských zabýval se mnichovský magistrát. Dva z vodárenských řízenců tamějších, opatření kouzelnými proutky, vydali se v průvodu komise, jejímiž členy byli úředníci vodárenští a MUDr. Aigner, do ulic mnichovských, v nichž měli přesně určiti místo vodovodního potrubí. Pokus u jednoho řízence selhal, druhý řízenec však dle nepokoje proutku přesně místo uložení vodního potrubí označil, což bylo přítomnými vodárenskými inženýry dle plánu dosvědčeno.

Kouzelného proutku použili opět v Mnichově také k vyhledávání závad na rourách vodovodních, aby ušetřili zjišťování prasklých rour a závad vůbec nákladnými a často i zbytečnými vykopávkami. V protokolech vodárny jsou dle „Münchener Neueste Nachrichten“ o výsledcích hledání poruch vodovodních kouzelným proutkem zprávy, pokud jde o přesnost údajů. až překvapující. Chodec s proutkem prošel při hledání dráhu třeba několika set metrů a označil pak místo poruchy na blízkost několika decimetrů. Jsou tu arci zaznamenány též případy, kdy se hledání nepovedlo, ale mnichovský úřad tu podotýká, že příčinou nezdaru jsou také sítě potrubí plynových a elektrické kabely, na něž proutek také reaguje a na které se také skutečně při nápotomním kopání přišlo.

Dle statistiky stojí tu 21 výsledků proti šesti nezdarům, po př. 18 úspěchů proti šestnácti nezdařeným a dvánácti nerozhodným případům. (O. p.)

Politický a vojenský.

Moravský sněm konaný ve znamení sanace zemských financí odhlasoval výpůjčku 100 milionů K. Rozpočtové úspory jsou celkem malicherné; na své državy, jako živnostenskou a zemědělskou radu, nedal si blok sáhnouti. Přirážky značně vzrostou, zemské o 17%, školní o 8% (z 15 na 23%), zdravotní pro obce 3%. Úroveň sněmování byla dosti nízká, rozpočet zrovna promrskán.

Haličská volební oprava konečně stala se skutkem. Biskupové polští vydali veřejný projev, kde odůvodňují svůj odpor proti dřívějšímu radikálnímu návrhu a vyslovují souhlas s ujednáním polskoruským, ačkoli přáním jejich zúplna nevyhovuje.

Důležité usnesení učiněno na sněmě dolnorakouském, totiž o poměrném volebním právu obecním. Volební skupiny (politické, živnostenské atd.) jmenují své kandidáty; v obcích pod 6000 obyvatel musí tento návrh býti podepsán aspoň 15, v jiných aspoň 30 voliči. V každém sboru odevzdáno platné hlasy dělí se počtem uprázdněných míst sboru toho + 1, a výsledku tomu nejbližší vyšší číslice je t. ř. číslice volební, kterou se pak dělí číslice v tom sboru odevzdaných hlasů; pořadí těchto podílů značí zvolené.

Poměrná volba zavedena v Krajině, Vorarlbergu, Horních Rakousích, navržena ve Štyrském Hradci. Ve Vídni jí liberálové odpírali pod záminkou, že tak budou některé obce počeštěny a země ukáže se dvojjazyčnou, což by ovšem mělo časem následky dalekosáhlé. Viděti tu zase liberálnickou obojakost: na jedné straně lákají Čechy do opposice proti křesťanským sociálům, slibujíce jim české školy a vše možné, na druhé straně hrozbou počeštění brojí proti spravedlivému zákona na ochranu (jakýchkoli) menšin.

Ve Vídni samé spojili se Čechové k obecním volbám opět se židoliberální německou oposicí. Ve schůzi volič Sedlák projevil obavu, zda spojenci své sliby také splní, ale byl upokojen, neboť Hus byl prý předchůdcem Lutherovým, pravil Blasel; no teda!

*

Ve Francii jest nyní vláda krajně radikální (Doumerge, Caillaux), ale proto necítí se staří stoupenci Brianda a Barthoua poraženými, nýbrž chtějí utvořiti velikou stranu republikánskou z pěti roztříštěných skupin levice: mají v programu rovněž laicismus do nejkrajnějších důsledků, ale přece mluví o jakési svornosti mezi občany, národní obraně, socialním pokroku, čímž dávají na jevo, že chtějí býti lepší než Combes a při nastávajících volbách dostávati hlasy. Centrální komise se ustavila a 105 poslanců a jiných vlivných osobností se přidalo. Prozatím bude přední snahou nového klubu ztrpčovati co nejvíce život Combesovi a Clemenceauovi.

Ubohá hlava státu Poincaré je zatím jako ve státním vězení ve své oficielní residenci. „L'Intransigeant“ vypráví, že nikdo z radikálního ministerstva nechce presidenta provázeti při úředních projevech, tak že sešlo s nejedné cesty, banketu atd., ježto bez doprovodu ministra pozbývá všecko to úředního rázu. Tak jest muž moudrý a vlastenec velmi schopný, třeba vyšel ze zednářstva, odsouzen tráviti své dny v čestné, ale bezvýznamné nečinnosti.

*

Na všech stranách se zbrojí; zvláště z Ruska docházejí poplašné zprávy. Proto není bez zajímavosti přirovnati síly trojspolku a trojdohody, kdyby byla provedena všeobecná první mobilisace.

	Prapory pěchoty	švadrony	děla
Rusko:	972	636	3578
Francie:	656	370	2832
Anglie:	74	51	414
Celkem trojdohoda:	1702	1057	6814
Německo:	669	440	3906
Rakousko:	685	367	3624
Italie:	391	147	1432
Celkem trojspolek:	1745	954	8962

Francie by se asi omezila proti Italii na defensivu, v níž jsou jí Alpy dobrým spojencem. Pro záda Rakouska byl by velmi nepohodlný Balkán, pro Rusko nové hnutí ve Švédsku a možná komplikace na dalném východě. Poněvadž nejvíce záleží na prvním úspěchu, není divu, že Rusko hromadí na hranicích rakouských a německých vojsko a staví dráhy, jichž tam arciť až příliš málo, tak že by stavba nových nebyla ničím nápadným, proti Švédsku pak se opevňuje. U nás se zatím mluví a píše o zřízení nového armádního sboru ve Stanislavově. Za to odvody odloženy na neurčitou dobu, protože předloha o kontingentu rekrutů nebyla dosud v parlamentě vyřízena. V Uhrách se bude odváděti jak obyčejně.

Naše zeměbrana byla dosud umístěna výhradně v garnisonách položených v území vlastního armádního sboru, pluky pak se jen vzájemně doplňovaly. Od nás posíláni vojáci k plukům tyrolským, aby tam doplnili stále zvýšený mírový stav setnin, anebo přesazováni do Haliče a jinam jako řemeslníci, šoféři, písaři, hudebníci atd. a za to z Haliče dodáváni k nám jiní vhodní pro nižší služby. Letos však budou umístěny celé prapory v území cizích sborů. Z Těšínska přeložen jeden prapor 31. pluku do Lublaně, jeden pak prapor 27. pluku lublanského bude umístěn v Karfeit v Přímoří. Celkem prý se letos jedná o 6 praporů. Při této exterritorialní dislokaci jest nevýhodno, že mobilisace nemůže býti tak rychle provedena, výhoda se rozhodně jeví v ohledu mravním, neboť v cizině se mužstvo vždy lépe chová, nepodléhajíc tolik vlivu starých druhův a spolků vojenskému duchu mnohdy dosti nepříznivých.

Nový vojenský trestní řád vejde v platnost počatkem letošího července. Pravidelně se bude konati u nás přelíčení v řeči muže, v Uhrách jen maďarsky. Protože však není dosti maďarských auditorů (z velké části jsou Češi) bude se tam ještě 8 let souditi německy, do té doby prý se vojenská správa postará o dorost maďarský.

Při zavádění dvouleté branné služby pociťuje se nejen nedostatek poddůstojníků, ale i mladších (subalterních) důstojníků, kterýžto byl nedávno, aby se zlepšil postup, uměle vyvolán tím, že do kadetních škol přijímána jen asi polovice dřívějšího počtu žactva, a záložním důstojníkům aktivování téměř znemožněno. Tito se nyní vyzývají, aby se přihlásili k činné službě.

Kádr pro mostní oddělení bude rozdělen a utvoří se z něho: prapor pro stavbu mostů v Kremži a setnina pro kladení říčních min se sídlem v Prešpurku.

Na základě příznivých výsledků, jichž docíleno v Bosně, zavádějí se u pěších pluků jízdní ordonance (Meldereiter). Službu tu zastávala dosud jízda, ale byla tím příliš oslabována ve svých samostatných úkonech. Pořádají se tedy 3—4 měsíční kursy jízdecké pro pěšáky, a to u zeměbrany při každé divisi, u vojska řadového ve větších posádkách.

Letos po 25 letech dokončeno vyzbrojení naší domobrany 8 mm mannlicherovkami. Dosud byly pro ni částečně ještě určeny staré werndlovky. Za to ještě vojsko prvo- a druhořadové nemá jednotné výzbroje. Jen asi třetina pěchoty a myslivců mají novou opakovačku, model 95, dvě třetiny jsou ještě vyzbrojeny starými opakovačkami m. 88/90 a m. 90.

U četnictva budou po dvouletých pokusech bodáky upevněny na konci hlavně a pravidelně přehnuty, pouhým stisknutím knoflíčku se dají vztýčiti. Budou 35 cm dlouhé, v průřezu trojhranné a aby na četníka již zdaleka neupozorňovaly, temně kalené.

Císařským nařízením dovoleno štábním poddůstojníkům, gažistům do hodnostních tříd nezařaděným a šikovatelům (ohňostrůjcům, strážmistrům) poříditi si na vlastní náklad pelleriny, jako mají praporečníci. Límec ze sukna, paroli bez knoflíků.

Deset torpedových člunů bylo upraveno ku hledání min ukrytých pod vodou, aby mohly býti učiněny neškodnými. Čluny, jež opatřeny jsou ocelovými lany, pracovati budou vždy dva společně. Každý má nosnost 78 tun a 900 HP silné stroje.

Nově upraven theoretický výcvik důstojníků vzduchoplaveckých. V době zimní poslouchají na technice přednášky o stavbě strojů, zvláště létacích, o elektřině, chemii atd., na grafickém ústavě přednášky o fotografii, na průmyslovém museu technologickém o bezdrátové telegrafii, na ústředním ústavě meteorologickém o meteorologii. Tyto kursy se navštěvují souběžně se zvláštními kursy pro vzduchoplavce a jsou spojeny s praktickými lety. V ministerstvu války prý se zřizuje zvláštní vzduchoplavecké oddělení, a v roce 1915 prý bude sestaven vzduchoplavecký pluk, jenž se bude skládati ze dvou

praporů létacích, používajících aeroplánů, a jednoho vzduchoplaveckého, používajícího řiditelných vzducholodí.

Italie má celkem 10 řiditelných vzducholodí, k nim přibudou letos tři nové, jedna soustavy Verduzio s obsahem 15.000 m³, jedna s. Forlanini o 18.000³ a jedna s. Crocco o 30.000 m³. Tyto nové budou létati vlastní rychlostí (nepočítáno s větrem) 90 km za hodinu. Kromě toho je v Italii 14 létacích oddílů po 7 aeroplanech. Tvoří se nových pět se sídlem ve Veroně, Benátkách, Bologni, Busto, Mirafiori, Lecco a Piacenza. Tím zaujme Italie v oboru tom mezi velmocemi velmi výhodné postavení. V ministerstvu války bude zřízeno vzduchoplavecké oddělení a v min. námořnictva aviatická sekce.

Ve Florencii dala italská vláda vyzkoušeti F paprsky inženýra Ulivího, jimiž ze dají přivésti k explosi výbušné látky na větší vzdálenost. V Arnu potopena 4 torpeda naplněná prachem, dvě bílým a dvě černým. Ulivi namířil tím směrem své elektrické paprsky a za necelou minutu vybuchla všecka torpeda. Vojenská správa italská vyjednává již o zakoupení tohoto vynálezu.

Ruské vzduchoplavectvo činí pod dovednou rukou generala Šiškieviče a plukovníka Němčenka takové pokroky, že brzo zaujme v tom ohledu třetí místo mezi velmocemi. Nařízení Ruska o návštěvě válečných lodí v přístavech ruských nadělalo v Německu mnoho křiku. Přístavy ty rozděleny na tři kategorie: otevřené, otevřené jen po diplomatickém vyjednávání a zcela zavřené. Lodě, na nichž cestují mocnáři a lodě ohrožené bouří jsou vyjmuty. Samy vážnější listy německé prohlašují, že nařízení to není příliš rigorosní. Jen dotěrné rozpinavosti našich milých sousedů z říše se šláplo na kuří oko a proto ten křik.

Mezi loďmi, které se letos stavějí ve Francii, budí všeobecnou pozornost dvě lodě ke kladení podmořských min, Pluton a Cerbère. Jsou to stavby na zkoušku zcela nové kategorie. Při nosnosti 600 tun může každá naložiti 140 min. Tyto jsou uloženy na vozích, jež se pohybují na palubě po čtyrech rovnoběžných párech kolejí, jež ústí u otvoru na zádi lodi, tak že může býti najednou 80 min pohotově ku zpuštění. Ostatní zásoba jest uvnitř lodě. Stroje mohou při 6000 HP docíliti rychlosti 20 uzlů, dalo by se tedy těmi loďmi prováděti offensivní uzavření nepřátelských přístavů. Posádku jedné lodi tvoří 65 mužů. Osvědčí li se tento typ, vybuduje se jich deset.

V létě 1913 proběhly novinami zprávy o konstrukci nových 105milimetrových polních děl, jež měla nésti na vzdálenost 9—10 km. Ač měla býti dohotovena v říjnu nebo listopadu, není o jejich vyzkoušeni dosud zpráv. O posledních manevrech prý se osvědčily 120milimetrové houfnice lépe než dřívější 105milimetrové. Ani velká váha 2200 kg nebyla prý na úkor pohyblivosti.

V Belgii opět po několikaletých srovnávacích pokusech mezi 95 a 105milimetrovými houfnicemi se rozhodli pro menší, aby mohli lépe podporovati a doplňovati rychlopalná děla, jichž mají nedostatek. Střela váží 11 kg a nese při počáteční rychlosti až 330 m asi na 6 km.

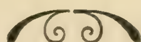
V Řecku provedena nová voj. organisace. Před válkou 1912 až 1913 měli 4 pěší divise a jednu jízdní brigádu, v případě války byly projektovány nové 4 divise, ale ve skutečnosti jich bylo postupně ustaveno 7, tak že jich bylo celkem 11 v poli. Když se území značně zvětšilo, nařídil král v srpnu 1913 dekretem zřízení 6 sborů armádních, obsahujících celkem 15—18 divisí. Ale seznali, že k tomu nemají dosti rekrutů. Zmocněn tedy král novým zákonem upraviti novou organisaci. Počátkem ledna 1914 byl dle Messager d'Athènes uveřejněn královský dekret, dle něhož moc válečná se má skládati ze 14 divisí v 5 armádních sborech a jedné divise jízdní.

Německému říšskému sněmu byl předložen návrh zákona, jímž se pozměňují některé výměry trestů. Deserce se trestala vězením do 2 let, nyní v lehčích případech 14 dny až 3 měsíci. Neposlušnost před shromážděným vojskem dosud 1 rokem vězení nebo pevnosti, nyní může býti trest až na 14 dní přísného vězení zredukován. Překážeti představenému ve vykonávání rozkazu bude trestáno místo šesti třemi měsíci.

V poslední době nabyly pověsti o zavedení všeobecné branné povinnosti v Číně určitých forem. Ministr války Duaň-Zi-Šuj vypracoval návrh, dle něhož pro všechny zbraně schopné muže bez rozdílu národnosti 24. rokem nastává branná povinnost. Aktivní služba trvá tři roky, mírový stav má obnášeti 50.000 mužů. Část vysloužilců obdrží pozemky na hranici říše. Roku 1914 mají místní úřady sestaviti seznamy branců a r. 1915 budou první odvody, ale jen na severu, na revolučním jihu teprve později.

Ročník XXXI. Číslo 4.

HLÍDKA.

Náboženско-mravní otázky v krásném písemnictví ruském.

Referuje A. VRZAL. (Č. d.)

Otázky o poctivosti, o svědomí, o plnění toho, co básník měl za mravní povinnost každého člověka, milujícího vlast, o sebeobětavé činnosti, o soustrastné lásce k trpícím a utlačovaným — jsou obvyklá themata „občanské“ musy Nadsonovy. Svůj pojem o úkolu básníka jako proroka i hlasatele mravní očisty, spravedlivosti, dobra i pravdy, N. vyjádřil v básni „Nadarmo hledám mohutného proroka“ (1875) a neobyčejně ušlechtilý lidumilný názor na život pronáší slovy: „Neříkej, že život jest hračkou v rukou nesmyslného osudu, hostinou bezstarostné hlouposti a jedem pochybností i boje... Ne, život jest — rozumné tíhnutí tam, kde věčné světlo hoří...“ (Ideál.) Život není místem požitků, rozkoší, nýbrž jevištěm práce a šlechetné činnosti, rozsévání zrn lásky a pravdy v srdcích lidí. Jeho citlivému srdci, v němž se ozývá každá cizí slza, jest pochopitelným obraz Spasitele — „Boha trpících, Boha zbroceného krví, Boha-člověka i bratra s nebeskou duší... A před utrpením i čistou láskou skláním se s vroucí modlitbou...“ Tu jakož i v básni „Žíti lásky, bez Boha — ne, raději už nežíti“, kde prohlašuje život bez Boha za nemožný, i v básni „Ja ně Tomu moljus“, plné zbožné lásky ke Spasiteli, N. vysvětluje své náboženské stanovisko, jímž se blíží Dostojevskému s jeho věrou ve spasitelnou sílu utrpení. Víra ve svatost, pravdu i spasitelnou moc učení Kristova byla v Nadsonovi tak silna, že ve zle života spatřoval porušení bož-

ského učení Kristova. V jedné básni obrací se na př. ke „Kristu, zářícímu paprsky nesmrtelné pravdy, svobody a lásky“, se stížností na to, že chrám Jeho jest opět zhanoben a převrací se ve světě to, „čemu On kdysi učil pod břemenem kříže“. Aby lidé přišli zase k rozumu i napravili se, nutno jim podle mínění N. připomněti onen zákon života, který ukázal Bůh, nutno mluviti o „pravdě, Bohu“. Nejobšírnější básně N. obsahem i duchem jsou náboženské, čerpané z motivů biblických, nebo z dějin křesťanských, na př. „Jidáš“, „Legenda o vánočním stromku“, „Křesťanka“, „Svjatitěl“, a jsou proniknuty upřímnou a hlubokou poesií věřícího srdce.

V některých básních N. zvučí téměř beznadějný pessimismus (Budoucnost, Trp, Hnětoucí zármutek, Jako bílým rubášem, Opona shozena, Nešetřil jsem sebe), plynoucí z rozporu mezi svatými snahami básníkovými a ošklivou skutečností. Jeho idealismus bouří se proti sobectví a smyslnosti jménem lásky, bez níž „není umění, pravdy, dobra, krásy“, jménem vroucí lásky k lidem, jménem sebeobětavé schopnosti „míti soustrast se všemi, mučiti se mukami jiných“. Nadson rád se zastavoval na obraze žádoucí lepší budoucnosti, na obraze všeobecného míru i blaha, království pravdy a lásky na zemi. Slova „láska“ užívá N. ve smyslu vyšším, ušlechtilém a křesťanském, bez příměsku smyslnosti. Umělecky vyjádřil to N. v rozkošné básni „Jen jitro lásky krásno“. Láska k ženě v jeho verších nemá v sobě ničeho cynického, hrubého, spíše byla idealně čista. Předmětem jeho lásky byla předně vřele milovaná matka, dále lidé-bratři, konečně příroda. Ušlechtilá potřeba těšiti, „pomáhati ztrápeným bratřím“, dodávati mysli v těžkou hodinu, projevovati soustrast s jejich neštěstím, nutila N. psáti i tehdy, když si byl vědom nedostatku sil a bledosti slova.

Vůbec v poesii Nadsonově převládají idealy křesťanské, hluboká úcta ke Spasiteli, lidumilná, křesťanská láska k lidem a sebeobětavá soustrast s bližním, čisté kochání se přírodou boží, láska k božímu světu, tedy prvky ušlechťující a povznášející člověka. N. učí nás viděti v člověku bratra, snažiti se uskutečniti království boží na zemi, míti úctu k pravdě boží; učí nás z této pravdy boží čerpati sílu, bychom zachovali čistotu a svěžest idealů, by život, ohýbaje naše tělo k zemi, povznášel našeho ducha.

Duševní drama, jež tak mučivě hnětlo Garšina i Nadsona, již s jedné strany pociťovali ve svědomí mravní povinnost bojovati za dobro i pravdu proti zlu, proti všemu, co také ve všech nás vzbuzuje

více méně nevoli a odpor, s druhé strany však pochybovali o nezbytnosti a úspěchu boje, jenž se ostatně protivil celé jejich bytosti, nebylo prožívati tak mučivě jejich staršímu, ale oba je přečkavšímu vrstevníku, Vladimíru Galakt. Korolenkovi (nar. 1853 v Žitoměři), jenž nedokončiv studií na zemědělské Petrovské akademii, r. 1877 administrativní cestou byl z Moskvy poslán do vyhnanství do Vologdy a od té doby až do r. 1884 byl honěn z místa na místo po širé severní Rusi, z Vologdy do Velikého Ustugu, odtud vrátil se k rodným do Kronštadtu, později do Petrohradu, odkudž 1879 s bratrem vypovězen v Glazov, dále do vsi Berezovských Počinek, kdež se živil šitím bot, po té vsazen do žaláře ve Vjatce, převezen do Tomsku, Permě a posléze do jakutské oblasti na pusté Sibiři. Ale útrapy žaláře a zimy sibiřské neuhasily hořícího v něm plamene, neochladily jeho lásky k životu, nerozzlobily ho, neubily v něm uměleckého talentu, za to obohatily zásobu jeho dojmův, upevnily jeho náladu, tak že u K. není pozorovati oné nerozhodnosti, rozdvojenosti, duševního rozporu a pochybností, jež jsou známkou Garšina i Nadsona. K. jak na Rusi, tak na Sibiři bez duševní sklíčenosti, směle hledal v žaláři, v tundrách i pralesech sibiřských, v hrozné bídě nepokoj lidské duše, zmítající se ve svých základních vznětech lásky, pravdy a dobra, v otázkách o víře, Bohu, věčnosti a nesmrtelnosti.

Charakteristickým pro Kor. jest epitheton „hledatel“, nacházející se v jeho prvním literárním pokuse, umělecky slabých „Episodách ze života hledatele“ (1879 v časop. Slovo), v jejichž hrdinovi, studentu-hledateli, Korolenko nakreslil sebe, svůj vnitřní svět, snahu splatiti starý dluh lidu, jemuž nutno sloužiti. Je to historie intelligentního mladíka s bohatými schopnostmi, s láskou k přírodě, k životu, ke člověčenstvu, odsuzujícího ty, kdo hledají jen osobní štěstí, „měšťáckou spokojenost“. V povídce této máme již zárodky oněch vlastností spisovatelových, jež se postupně rozvíjely v šířku i hloubku zároveň s prvními záblesky umělce genristy, citlivého pro krásy přírodní a podavšího několik jemných tahů psychologických v popise duševní krise, již prožil jeho hrdina. Ale hrdina Kor. na rozdíl od hrdinů dřívějšího typu nevystupuje v úloze učitele a hlasatele lidových „sloupů“ života, ani nevybízí, by intelligence šla se učit od lidu, jak by měla žíti, neřeší proklatých otázek napřed, nýbrž pozoruje jako umělec a hledá smysl života i ideový jeho obsah.

Prodělav krisi zklamání a těžké nálady, kdy se zdálo, že život nemá smyslu, „hledatel“ pohlédl na život „se dvou stran“ (název

povídky z r. 1888, kde K. popsal svou náladu, sny o sloužení lidu, o „přetvoření světa v nejbližší budoucnosti“ — v době, kdy studoval na Petrovské akademii) a nechoval ve šlechetném a něžném srdci svém nenávisti k zničeným svým chrámům, nýbrž nalezl smiřující princip a pobídku k činnosti, aby něčím vyplnil prázdné místo. K., jak je viděti z obrazu pokrokového studenstva tehdejšího v novelle „Prochor a studenti“ (1887), hledaje pravdu života, jako student přilnul k materialistickým názorům, ale obzor jeho světového názoru záhy se rozšířil, trpitelský život lidu ho upoutal, i sám zkusiv mnoho útrap, pochopil, že „život je širší a hlubší než všeliké theorie“ abstraktní. Hledaje dále bezprostřední pravdu života, poznal tuto pravdu v lásce, jež nutí člověka, by vyšel ze svého „já“, a léčí soucitem k cizímu utrpení. Od té doby K. po celou svou literární a publicistickou činnost zůstal „hledatelem“, jenž stoje před záhadami života, jeho abnormními zjevy, odporujícími vyšším zákonům, před rozporem života s vyššími idealy, bodře hledá pravdu, víru, Boha i pracuje za uskutečnění svých idealův. Z hluboké své lásky ke člověčenstvu K. snaží se v každém člověku, i ve vyvrheli člověčenstva, dopátrati se lepších stránek lidského ducha, „obrazu božího“, byť se skrýval i pod sebe tlustší a na pohled neproniknutelnou korou životní špíny. Velice si váží K. z nevyčerpatelné dobroty, lidumilnosti, soustrasti, světlých paprsků v temnotách žaláře života, „božské jiskry“, skrývající se v duši padlé, zvrhlé, ztrativší obraz a podobenství boží, náruživě hledá jiskru boží, ať se skrývá v duši otrhaného tuláka, či v duši zloděje, opilce, polodivokého Jakuta, či trestance na Sachalině. Všecky takové typy své K. ozařuje jasnou září lidumilnosti a soustrasti, jsa přesvědčen, že „živ jest Bůh ve člověku“ nejen v ideale, nýbrž realně v takovém, jakým jest, se vší pozemskou špinou a prachem. Vůbec K. soustřeďuje svou pozornost hlavně na starosti o duši, na hledání Boha, pravdy, smyslu života, na otázkách svědomí, víry, náboženství a mravnosti, jichž dotýkají se všecky jeho umělecké práce.

Mezi bohatou galerií „hledajících víru“ jsou u K. všemožné stupně „hledatelů“: jsouť mezi nimi takoví, kteří nalezli předmět svého hledání a stojí na své víře jako na skále, na př. fanatický usvědčovatel „Jaška“ („Ve vyšetřovacím oddělení“, 1881), jenž neobyčejně mužně, nezištně a vytrvale zastává se svých názorův a přesvědčení, a vysokým, bezprostředním smyslem pro sloužení své idei okouzluje i spisovatele samého; jsou tam též beznadějně zklamaní, skuteční nihilisté, popíratelé náboženství, jako je duševně tupý a zvířecky svéhlavý kamyšinský

měšťan (tamtéž); jsou tam fanatikové lidoví ve jménu mravnosti a víry, soustředění nositelé lidové moudrosti a vyjadřovatelé živelní náklonnosti lidu k pravdě i světlu („Zabiják“, 1885); jsou tam prostí mužíci různých vesnic, ohnivě posuzující na břehu řeky („Řeka hraje“, 1892) vyšší otázky životní, otázky víry, kontrast mezi věrou, uvádí-li se tato pouze na plnění obřadův, a mezi nepěkným životem skutečným. O témž nepokoji duše, toužící po pravdě, víře i Bohu, mluví se v povídkách „At-Davan“ a „Zatmění“; touž náladou proniknut Matvěj Lozinskij a Nilov v povídce „Bez jazyka“ (1895), Panov v náčrtku „Na cestě“ a konečně naivně pravdu hledající děti („Ve špatné společnosti“, „Nočju“ a „Paradoxon“).

Mnozí neuspokojení „hledatelé“ dostali se „pro víru“ na Sibiř, nebo šli hledat pravou víru třebas i do žaláře. Tak „Zabiják“ odstrčen lidmi a „zdrcen Bohem“, jenž mu vzal syna, byl zviklán ve víře své i opustiv všecko, hledal „jak lidé žijí, jak se k Bohu modlí, věří... Spravedlivé lidi hledal“ a hledaje pravou víru, dobrovolně se stal vězněm, podřídil se vlivu nově přivedeného vězně, „kajicníka Bezrukého“, jejž měl za světce, z něhož se však vyklubal hrozný zlosyn, jejž „Zabiják“ zabil, když Bezruký přepadl bezbrannou paní s dětmi, jím chráněnou... Marně hledal tulák Panov odpověď na záhady, nejasné otázky své duše v životě i v knize jdoucího s ním intelligenta, kdež tužkou byla podškrtnuta slova: „Náš věk dychtivě hledá víru.“ Pevně drží se positivní víry v Boha Jaška, sebeobětavý bojovník za svou pravdu věrně sloužící „právu zákonu“. Uniát Ostrovskij v povídce „Hosudarovi vozkové“ (1901) šel do káznice sibiřské jen proto, že nechtěl se vzdáti svých názorů, jež má za jediné pravé, a potom, uražen sousedy, nebyl s to, aby snesl urážky, zapálí svůj dům v hrdosti a s holýma rukama jako žebrák odchází, neponíživ se před svými nepřáteli. K. rád předvádí takové fanatiky svého přesvědčení náboženského, takové povstalce za práva lidské osobnosti a probudivší se cti, důstojnosti lidské. Je to spojení hrdinské vůle, boje a protestu s měkkou básnickou, lyrickou duší, s měkkým okouzlujícím humorem, jak se odrážejí v poetických povídkách jeho. (P. d.)

Poznámky k pokusu o sanaci zemského hospodářství moravského.

J. Ratiborský.

Poslední zasedání zemského sněmu markrabství moravského bylo neobyčejně důležito. Zemský náš parlament pokusil se o věc, jejíž zdar by přinesl do života naší moravské samosprávy vědomí jistoty a bezpečnosti, posílení nejen samosprávných těles, ale i úlevu všem, kdož přispívají na útraty spojené s vykonáváním práv autonomních.

Celý náš veřejný život je z velké míry zvrácený a trpí chronickou vadou, že se vydává více, než příjem stačiti může.

V hospodářství soukromém i veřejném. Dluhy rostou a mají za následek nové dluhy. Trvající hospodářská krise dobíjí tam, kde by jinak ještě dalo se žíti. By se předešlo katastrofě, hledí se k tomu, by jednak byla vydání zmenšena a jednak pátrá se po větších příjmech. Touží se po nápravě, hledá se způsob ozdravění, činí se všady rozběh: k sanaci všeobecné. Morava úpí dnes pod tíhou ohromných dluhů, které poslední doba zdvojnásobila, značná část příjmů zemských jest pohlcována úroky z dluhů a splátkami na dluhy. Proto i u nás po kolik let se aspoň mluví, že by měl být učiněn jednou pořádek, — ale lehčeji plyne slovo, než může dojíti ke skutku.

A nad to ještě i ten nepatrný krok ku předu stal se způsobem, který ve svých důsledcích nutí k úvaze.

Není účelem těchto řádek kritisovati se stanoviska stranicko-politického, naopak omezí se tento článek jen na několik ukázek, jak břímě ukládané poplatníkům roste a jaký už je nepoměr mezi příjmem a penízem, jenž do berní pokladny se odvádí.

V Rakousku stalo se téměř zvykem, jakmile se jedná o nějaké nové obřemenění poplatnictva, že se sáhne hned po tom způsobu, jenž je nejsnadnější a nejjistější. V první řadě postihují se reality, což platí v plné míře o samosprávných přirážkách.

V zásadě není možno reality od přirážek osvoboditi, ba naopak nutno je přirozeně i samosprávnými dávkami obtížiti, ale nesmí či nemá se tak díti bez úvahy, kam až možno v obtížení dávkami jíti, aby se nezpůsobily obyvatelstvu nezměrné škody, které pak mají tak zhoubný vliv na utváření se všech poměrů, sloučených v tak zvané otázce bytové.

Nuže přejděme nyní k jádru věci. Jak známo, usnesl se zemský sněm markrabství moravského, že kromě jiných nových neb zvýšených dávek zvyšují se i zemské přirážky o 17%, tedy u domovní daně činžovní zvyšuje se zemská přirážka z 61% na 78%! Číslice tedy, která nutí k úvaze, zvláště přihlíží-li se na zdanění budov ve městě vůbec.

Několik číslic nám znázorní výši zdanění domů v Brně, jak se bude jeviti po zavedení tohoto zvýšení. Při základu 100 K nájemného, v němž jsou obsaženy všecky činžovní haléře, činiti bude celková berní dávka u starých domů: činžovní daň 19 K 13 h, zemská přirážka 17 K 66 h, obecní přirážka 5 K 80 h, 17% činžovních haléřů 17 K, celkem 60 K 29 h; u domů, na něž se vztahuje zákon ze dne 28. pros. 1911 ř. z. č. 242 bude činiti daňové břemeno po uplynutí doby osvobození u obyčejných budov činžovní daň 16 K 15 h, zemská přirážka 12 K 54 h, obecní přirážka 4 K 18 h, 17% činž. haléře 17 K; celkem 49 K 87 h. U soukromých budov s malými byty a dílnami činžovní daň 14 K 45 h, zemská přirážka 11 K 22 h, obecní přirážka 3 K 73 h, 17% činž. haléře 17 K, celkem 46 K 41 h. U budov s malými dílnami, byly-li vystavěny veřejnými korporacemi a t. d. činžovní daň 12 K 75 h, zemská přirážka 9 K 90 h, obecní přirážka 3 K 30 h, 17% činž. haléře 17 K; celkem 42 K 95 h. Po dobu osvobození činí pak celkové zdanění u budov osvobozených dle zák. z r. 1880 44 K 71 h, u budov asanačních 26 K 81 h, u budov obyčejných osvobozených dle zák. 1911. 37 K 97 h, u budov s malými byty a dílnami dle zák. z r. 1911. 36 K 21 h, u budov s malými byty a dílnami dle zák. z r. 1911 vystavěných veř. korporacemi a t. d. 34 K 45 h.

Znázorněné výpočty nám ukazují, že z každých 100 korun nájemného (z bytů o činži přes 4:00 K ročně) připadá na berní břímě u starých domů 60 K 29 h, u domů podléhajících zákonu z r. 1911 49 K 87, 46 K 41 h, po případě 42 K 95 h po dobu plného zdanění a u domů osvobozených na 12 let 44 K 71 h, u domů osvobozených na 18 let 26 K 81 h a u domů osvobozených dle zák. z r. 1911 37 K 96 h, 36 K 21 h, po případě 34 K 45 h po dobu osvobození.

U budov starých činí berní dávka celkem 60% z celého nájemného, jinde jde hranice mezi 43—50% v době plné daně. V době osvobození pak je tu rozdíl jen ohledně státní daně, jinak ostatní dávky zůstávají stejné.

Nyní uvažujme. Majiteli starého domu zbývá z nájemného jen 40 %, z čehož má hraditi úroky z investovaného kapitálu, správu domu, opravy a amortisaci atd. Že těchto 40% na to všecko nestačí, je patrno. Právě zde je viděti, kam se došlo neustálým zvyšováním přirážek. Kdo zná poměry v Brně, musí poctivě doznati, že takovým jednostranným opatřováním nových příjmů přiveden bude majetek domovní do úplného zadlužení, což může míti následky nedozírné, kdyby snad mělo dojíti k četnějším nuceným prodejům.

Těžce jsou postihnuty i budovy podléhající mírným sazbám daňovým dle moderního zákona ze dne 28. pros. 1911 ř. z. čís. 422. Tento zákon přinesl na státní dani tak značné úlevy, že bylo zcela bezpečně očekáváno, že nájemné v těchto budovách bude hodně mírnější, — ale jednostranné samosprávné hospodářství v prvé řadě bylo příčinou, že idealní zákonodárce byl úplně sklamán. Státní daň byla snížena, ale samosprávné dávky stouply. Přihlédneme-li blíže ku znázorněným příkladům, shledáme, že rozdíl mezi státní daní a zemskou přirážkou není již značný a že stačí už jen 28% a zemské přirážky dostoupí 100% daně.

Ale ještě nepříznivější je nepoměr mezi státní daní a dávkami obecními. Přirážka obecní činí ovšem jen 25%, ale nesmí se zapomínati na činžovní haléře. Zde neplatí námitka, že činžovní haléře nejsou dávkou z domu, nýbrž z bytu, že jimi není obtížen majitel domu, nýbrž jenom nájemníci. Tu platí a stačí ta okolnost, že tyto haléře platí nájemník s činží a že výdaj za byt, ať v té neb oné formě, tíží vždy více a více nájemníka, jenž dle zkušenosti zcela určitě celou čtvrtinu, ne-li třetinu celého příjmu svého věnovati musí na nájemné obsahující i činžovní haléře. Víme dále, že na platební schopnosti závisí nejen ceny bytů, ale i rozsah bytů najímaných a konečně i schopnost ku placení u majitele domu samého.

Nemůže-li nájemník zaplatiti za byt, který by se mu hodil a který by odpovídal i zdravotním poměrům, tolik, kolik se zaň žádá pod titulem nájemného a činžovních haléřů, zůstává buď dlužen, nebo najímá byt menší, a děje-li se tak v míře větší, snadno tu přichází bezpečnost existence majitele domu v nejistotu. A což odlidňování města z důvodů nesnesitelné činže je snad maličkostí?

Příspěvky ve formě obecní přirážky a činžovních haléřů dostoupily té výše, že v každém případě přesahují státní daň činžovní, činíce u bytů přes 480 K nájemného nesoucích při každých 100 K nájemného u starých domů 22 K 80 h čili 100% daně, u nových domů 21 K

18 h, 20 K 74, 20 K 30 h, čili 133% až 150% daně. Převedeme-li veškeré přirážky a činž. haléře na procenta z daně obdržíme, že ze 100 K daně činí zemské a obecní dávky celkem 200%, čili z celkového předpisu činí státní daň jednu a samosprávné dávky dvě třetiny, z čehož patrno, jak autonomie chápe prakticky, kterak se má řešiti otázka bytová.

Tento závěr je těžkou obžalobou autonomních těles, neboť pro okamžitou výpomoc v nouzi finanční hledají záchrany způsobem, který je krvavou ironií a satyrou na všecky ty ušlechtilé snahy poctivých národohospodářských pracovníků, kteří v laciném a zdravém obydlí vidí jednu cestu k povznesení obyvatelstva moralnímu i fysickému.

Zde nepomůže nějaká subvence stavebním družstvům, ani jich podpora, zde nepomůže ani sebe větší úleva na státní dani, tím méně dojímavá slova na schůzích o lidské bídě, pakli nepřestane systém přirážkový, jenž v první řadě tuto bídu zaviňuje.

Tak zvaná sanace zemských financí je naprosto jednostranná, a tím i nespravedlivá. Na příklad majitel domu, který jest zároveň obchodníkem a má nějaké polnosti, musí ze všech těchto tří pramenů příjmů zaplatiti příspěvek na sanaci.

Měl se tu činiti aspoň nějaký rozdíl mezi poplatníky malými a poplatníky, kteří stávající berní soustavou docílili různých výhod, následkem nichž při poměrně nízké berní poplatnosti přispívají méně na účely obecní, zemské, než ostatní slabší vrstvy poplatnictva; poplatníci takoví měli pak býti nějakou zvláštní dávkou k tomu přivedeni, aby aspoň takto vyrovnali nesrovnalost mezi dávkami odváděnými slabými a mezi dávkami odváděnými jimi.

Mezi ostatními prostředky sanačními lze uvítati daň z přírůstku ceny realit. Tato dávka ale na př. ohledně Brna přichází pozdě, protože celá sta prodejů a jiných transakcí již provedena, a nynější krise, která tak těžce dolehla zvláště na odbor stavitelský a s ním spojené živnosti, zničila veškeren stavební ruch, a na radikální zlepšení nelze prozatím počítati. Je to tedy prozatím dávka více méně — užitek teprve v budoucnosti nesoucí.

Francisco Ferrer.

BOH. KYSELÝ. (Č. d.)

XV. Evropské mínění.

Jest příznačno, že ve Španělsku bylo za procesu celkem ticho, až na ojedinělé sensační zprávy v radikálních listech, o nichž byla učinéna již zmínka a které byly poctěny zpravodajstvím vězně samého. Jinak bylo v cizině. Signál k boji udávala pařížská L'Humanité. „Kde jest Ferrer? Jsme znepokojeni o občana Ferrera, slovutného druha svého, jenž je tak řídkým příkladem... Vysvobodili jsme Ferrera již jednou z vězeni španělských a učiníme tak i podruhé. Nedáme se prohlásiti poraženými a slavně zvítězíme. Ale ať si dá vláda španělská pozor! (Výhružka králi.) Hodný lid, vědomý své cti a hodnosti, nedráždí se beztrestně. Ferrer i jeho druhové vyjdou z vězení Montjuich... Jsou zločiny, kterých nesmíme dopustiti. Raději bychom vycedili poslední krůpěj krve."

Sotva došla zvěst o popravě, rozlétl se hned revoluční tisk po hlavním městě francouzském ve zvláštních vydáních a rozhazovány všude letáky: „Odvážili se! Zločin je dokonán. Ferrer vešel ve slávu nesmrtelnou, Alfons XIII. i se svými ministry v hanbu věčnou. Španělská kapitalistická monarchie spoléhajíc na slabost Evropy i Ameriky zadrhla smyčku svědomí celého světa. Ale bandité v Madridě se mýlí: čeho nekonají vlády, to vykoná lid. Ferrer a všecky vzácné oběti španělské represse budou pomstěny. Ať krev jejich padne na hlavu katů! Pryč s Alfonsem XIII! Pryč s vrahem! Této noci všichni před španělské vyslanectví!" A podepsáni byli Naquet, Albert, Laisant, s nimiž Ferrer často si dopisoval. Výzvy poslechlo 12—15 tisíc soudruhů. V čele kráčeli social. poslanci s Jaurèsem. Za potupných výkřikův a písní sváděny pravé bitvy, ano na boulevardu Courcelles vztýčena i jakás barikáda. Ale k vyslanectví samému dospěla pouze jedna četa, ostatní policie zatlačila. Alfons XIII, spojenec Francie, jenž tolikrát dlel v jejím srdci, Paříži, byl častován v časopisech větami takového zrna: „Zločinnému zastřelení odpoví puma pomsty. Život Alfonsův za život Ferrerův. Krev žádá krev. Zákonitá vražda najde odezvu v logické kralovraždě." (Paříž.) „Obáváme se, že Alfons XIII. podepsal svůj ortel smrti, když odepřel podepsati dekret milosti." (Le Peuple v Bryselu.) „Zavraždění Ferrerovo jest předehrou dramatu, jež

se rozzlí v Madridě." (Morning v Londýně.) „Ferrer byl zavražděn před očima Evropy ministry nové inkvisice. Španělsko postoupilo na poslední místo mezi vzdělanými národy, nebo lépe vystoupilo z jejich sboru." (Berlin.)

Z úsudků rozličných listů je často patrna neznalost poměrů, jaké se ve Španělsku utvářily, a povšechné podceňování pravého směru Moderní školy i hnutí, jaké se objevilo více méně ve všech říších evropských. Jméno Ferrerovo stalo se heslem a teprv po procesu zkonstruován systém ferrerismu, pod nímž si představoval každý cosi jiného. Jedni viděli v něm theoretického revolucionáře rázu Tolstého, filosofa a reformatora, který chtěl společnost obroditi ne pumami, ale novými ideami. Přes praktické výsledky, k nimž dospěla podvratná theorie, proti níž se bránili ve Španělsku, jako by se bránili i jinde, dala se žurnalistika do kritisování vojenského soudu, který nazván parodií soudního tribunalu, protože prý chtěl mermomocí dokázati, že nepadlo sveřepějšího rozsudku v Evropě od popravy Marie Antoinetty. Jiní však viděli poněkud dále, třeba jim byl Ferrer apoštolem sociálního převratu a třeba se těšili, že poprava vyvolá přede vším náboženský boj. Jakmile se počaly ozývati „dozvuky" revoluce barcelonské na půdě mimošpanělské, bylo jinak. „Journal des Débats" dí: „Události v Barceloně měly ráz příznačně anarchistický a zdály se nésti skutečně značku Ferrerovu. Ať si soudí kdokoliv o jednání vlády španělské — že totiž Ferrera nedoporučila milosti královĕ — po svém způsobu, nezapomínejme, že jde o věc čistě španělskou, která se týká výlučně vlády španělské. Proto nemají nejmenší omluvy, kdož vyvolávají nepokoje v zemi, jež nemá co činiti s Ferrerem, jeho soudci a popravčími. Kdož chtějí pomstíti Ferrera v Paříži, nepatří k žádné straně, s níž je možna domluva. Massy demonstrantů skládaly se většinou z chátry, která tvoří spodinu velkých měst." Ještě zřetelněji mluví „Le Soleil": „Mezinárodními revolucionáři v Barceloně prolitá krev teče i v Lisaboně při vraždění královské rodiny, v Lyoně při probodnutí Carnota, v ulici Rohanově při atentátu na mladistvého krále Alfonsa, i na nábřeží v Ženevě, kde padla císařovna Alžběta a konečně i u nás v ulici Courcelles, kde včera padli strážcové pokoje, oběti své povinnosti pod koulemi vrahů." „Republique Française" pak souhlasí úplně s vládou ve Španělsku: „Vláda španělská vybrala si cestu výbornou. Evropa, ano celý svět, pokud si uchoval kus cti a vážnosti, jde s ní. Energie, s jakou udusila revoluci v Barceloně, ráznost dnes všude uznávaná, jsou věci, které překvapí nás, obyvatele říší, v nichž vládne chabost

a poroučí strach. Ať řvou hyeny ulice, ať loupí, vraždí a pálí, vláda nesmí se ohlížeti na štěkající, ale musí se bráti směrem, jaký jí diktuje ochrana cti národní, obhajoba společnosti a armády . . . Ať si protestuje Jaurès a přátelé jeho v časopisech proti usmrcení Ferrera, je to přirozeno vzhledem k stejným ideam. Ale stavěti na ulicích barikády, napadati surově nevinné chodce, vražditi strážníky, to nikoliv! Aby se nám na paměť Ferrerovu pořádalo nové vydání krvavých bouří barcelonských, toho nedopustíme!"

Anglický tisk smýšlí podobně: „Takového učení (jako jest Ferrerovo) netrpěla by žádná země na světě. Ve Španělsku prohlásil jeho vinu netoliko vojenský soud, nýbrž nesmírná většina celého národa. Revise procesu Evropě nepřísluší, neboť jeho vlast měla plné právo, aby soudila . . . Trest vyřknutý nad Ferrerem jest aktem spravedlivosti. Tak smýšleti musíme jako zastancové pořádku, bez něhož nižádná společnost neobstojí. Ferrer věnoval svůj život práci pro revoluci, vzpouru, anarchii. Proti takovým buřičům budeme, ať si jsou kdekoliv, hájiti vždycky právo trestu." Také vídenský „Fremdenblatt" usuzuje: „Poprava Ferrerova stala se úplně po právu; tolik debaty vyvolala pouze ta okolnost, že se užilo proti zakladateli Moderní školy opatření vojenských." Max Nordau, požádán jsa, aby podepsal protest proti justiční vraždě, odvětil: „Žádný rozumný člověk nemůže cos podobného podepsati."

*

Zatím se dostavila trocha rozvahy a horlitelé pro Ferrera vystřízlivěli. Pochopili, že třeba dáti oslavám jeho jiný podklad, aby se dosáhlo něčeho trvanlivějšího. Najíti tak ve století XX nového Giordana Bruna, aby se mohla rozvířiti štvanice proti církvi, to bylo přece cílem protiklerikalismu. A Ferrer poskytl takovou atrakci. Taková kost mohla se již hoditi nemyslícím davům, které se pídily po něčem, aby nenávist jejich nabyla života, Ferrer byl vnadidlem i pro pseudointelligenci, která hledala, nač složiti zločiny mravního bankrotu, jenž hrozil z autoritářské pavědy. Proto se začalo pracovati soustavněji. První manifestační schůze byla svolána v Paříži socialistickou federací na 17. říjen. Soudruzi měli klidně projíti ulicemi, neboť za zbrklé projevy dne 13. t. m. styděli se i svolavatelé, jak dí provolání revolučního listu „Guerre sociale". Sešlo se tedy 15—20.000 osob (dle „Temps"), 30.000 (dle „La Presse"), 60.000 („Matin") a dle vedoucí „Humanité" dokonce 100.000 a něco nad to! Úplný pořádek byl zachován, aspoň v prvních řadách, kde se nacházeli politikové a vůdcové. Policejní

prefekt Lepine referuje alespoň, že všecko ostatní mělo pečet ubohého rozvratu; výkřiky, písničky a spílání vojsku se ozývalo. „Důstojná“ tato oslava byla by o páté hodině podvečer skončila málem vraždou kněze Anneraua poblíž sadů tuilerijských. Policie chtěla ho uchrániti hození do rybníka, jak bylo projektováno, a tak vznikla bitka, která skončila zatčením devíti soudruhů. Tichá demonstrace měla hlučný konec, ale vše dálo se dle programu stanoveného v „Socialní válce“: „Klerikálové nařídili zabíti Ferrera. Je to banda vrahů, pomstíme ho tedy při nejbližší příležitosti na klerikálech francouzských.“

Výsledek manifestace byl tedy žalostný a Jaurès byl opět zakřiknut: „Nezaměňujme demagogické šarlatánství s republikánskou demokracií. Kdo pak má u nás zájem, aby vyvolána byla válka mezi Španělskem a Francií? Chce-li Jaurès a jeho přátelé o takových otázkách uvažovati, jsme jisti, že přestanou „oslavovati“ Ferrera a chystati evropskou válku, jejíž konec by byl znovuzřízení království ve Francii.“

Tak se omezily další oslavy na několik knížek, které měly manifestace zvěčniti, na projev v parlamentě, žádající přerušení diplomatických styků se Španělskem, na pojmenování několika ulic ke cti Ferrera, na subskripce k postavení pomníku, až do vydání fotografií a pohlednic.

Po Francii protestovalo se nejvíce v Italii, která jest anarchismem snad ještě více zamořena než Francie. Římský starosta Nathan vydal provolání, v němž nazývá smrt Ferrerovu „urážkou posvátnosti lidského života, svobody svědomí a pokroku zápolícího se zpátečnictvím. Klidná, důstojná a slavná manifestace oviň věncem mučenickým muže, jenž prolil krev za svou ideu, jíž žil...“ Černé prapory, stuhy všeobecného smutku, stávky, projevy proti Španělsku, Ferrerovy ulice a ovšem insulty kněží, osnova zákona na vyhnání jesuitů, toť byly ukázky „pomsty“ za Ferrera. V Pise chtěla luza dokonce vypáliti proslulý velechrám se šikmou věží.

Portugalsko arci zazářilo, revoluce se chystala a puma v kostele San Luis v Lisaboně byla předzvěstí událostí, které se ve hlavním Portugalska lépe povedly než v Katalonsku.

V Anglii byla manifestace v Londýně, při níž se mnoho hlučelo. Z 5000 mužů bylo velmi málo Angličanů, většinou to byli cizinci, a nejhorší spodina. „My nestrpíme, aby se zarazil u nás tento pitomý a proto nebezpečný prapor. Socialismus, jako ideal, lze snésti; neuškodí, leč omezeným lidem, kteří věří v úplné jeho uskutečnění, ale socialismus, jenž se zvrhá v anarchii, třeba vymítiti. U nás není místo pro kralovrahy a žádná slušná obec jim neposkytne útulku... Většina mani-

festantů neví ani, oč jde. Demagogové využívají světového povyku, protože míní něco vytlouci pro socialismus nebo anarchismus. O Ferrerovi vědí také pramálo a ještě méně o Barceloně a Španělsku, o Alfonsovi XIII. a politice vlády španělské již dokonce ani zbla. Ale to právě otevírá bránu šalby a lži . . .“ (Daily Telegraph.)

Když evropské Španělsko mlčelo, přidali se argentinští Španělé v Buenos Ayres a Montevideo k protestům proti odsouzení Ferrerovu. Jméno jeho přeletělo oceán. Tak mohl napsati Naquet: „Slavné manifestace v Paříži, Římě, Bryselu, Londýně, Buenos Ayres, Berlině a mnohých městech rakouských, manifestace, jichž ohlas ozval se i v trudném Rusku, které na druhém konci Evropy tvoří ‚pendant‘ Španělska, znamenají dobu obrodu.“

Církev učinil zodpovědnou Jaurès. Jako prý Dreyfus zlomil jí ve Francii vaz, tak Ferrer učiní nejen ve Španělsku, ale všude, kde si ještě uchovala nějakou moc.

Zmíněný Naquet vidí „legendu Golgotskou uskutečněnou na poli vědy“. Rouhavě srovnává život Kristův s Ferrerem, jehož zove vykupitelem, jenž splnil své poslání nejen pro vlast, ale pro celé lidstvo.

Hlouček protestantů francouzských těší se, že všude klesne vážnost Říma a poroste vliv hlasatelů očištěného náboženství.

Mezinárodní „Volná myšlenka“, „raněná v osobě svého nejvýtečnějšího bojovníka pochopí vznešené své poslání. Církvi římské, která chce uvaliti na národy hrůzy středověku a inkvisice, odpovíme ještě intensivněji a prohloubenější propagandou ve prospěch idejí Volnosti, Spravedlnosti a Pokroku“.

O zednářstvu netřeba se ani šířiti. „Veliký Orient“ podal také „truchlivou zprávu o politické vraždě Fr. Ferrera . . . Co mělo býti v něm zabito, jest ideálem zednářstva . . . Památka jeho zůstane nesmrtelnou jako památka Giordana Bruna a jiných bojovníků za pokrok a pravdu. „Veliký Orient“ protestuje důrazně proti spáchanému barbarství vyjadřuje své neochvějné přesvědčení o konečném vítězství Vědy nad Dogmatem, Rozumu nad Pověrou a pozdravuje Ferrera — velikého, dobrého — jako mučedníka Volné Myšlenky“.

Zednářské volnomyšlenkářské časopisy přinášely také básně a oslavné hymny na Ferrera, ba „L'Action“ otiskla i píseň s nápěvem, věnovanou „šlechetným dcerám Ferrerovým“.

Ani u nás nebylo jinak a jistý venkovský list vyloží podnes kolem 13. října každoročně ubohý obrázek „mučedníka za svobodu myšlenky . . .“

(P. d.)

Ištar v podsvětí.

Dr. Jan Hejčl. (O.)

Ačkoli však Ereškigal proklela posla bohu, který se osmělil vysloviti přání napíti se vody oživující, myšlenku to proti zákonu, že z podsvětí není žádného návratu, přece vidíme dále, že bohyně smrti připouští výjimku od odvěkého zákona. Poznává, že Asúšanamir byl poslán od nebeských bohů, by vyvedl ze stínu smrti Ištaru, podrobuje se tomuto přání, této vůli bohů, jest ochotna Ištaru propustiti, třeba však dbáti jiných činitelů — tak zvaných „Anunnaki". Jsou to bohové nižšího řádu, kteří mrtvé soudí, kteří střeží „vodu života". Také těm přísluší tu slovo. Majíce na paměti tuto poznámku pochopíme již následující verše:

29. *Ereškigal otevřela ústa svá*
a mluvila,
30. *Namtarovi, svému poslu,*
dává rozkaz:
31. *„Jdi, o Namtare, zaklepej*
na Egalginu,[1])
32. *zabuš na veřeje,*
jež jsou z kamene...
33. *Anunnaki vyveď,*
na zlatý trůn je posaď."

Anunnaki budou patrně zasedati na zlatém trůnu soudcovském, by rozhodli, zda zasluhuje Ištar, by se jí dostalo nového života, vzkříšení. Pro případ, že bude božskými soudci věc její uznána za spravedlivou, káže Ereškigal Namtarovi:

34. *„Pokrop Ištaru vodou života,*
a odveď ji ode mne!"

Pokračování tohoto rozkazu následuje teprve v ř. 46—50. Při opisování patrně nedopatřením opisovače se dostal na místo, kam nepatří a kde by nám nedal smyslu. Souvislost nutně žádá, bychom jmenované řádky položili sem. K porozumění třeba si vzpomenouti, proč vlastně vstoupila Ištar do podsvětí — aby si odtud odvedla k no-

---

[1]) Egalgina jest název nějakého paláce, snad paláce spravedlnosti. Srv. egyptskou síni »obou pravd«, ve které zemřelý jest před 42 soudci vyšetřován. Viz Erman, Aeg. Religion s. 117 nn.

novému životu vzkříšeného svého milce Tammúza. Ereškigal jsouc ochotna propustiti Ištaru, ano přejíc si sama, by se vrátila a zahájila zase nový život na zemi, který by pak sama mohla kositi, nařizuje Namtarovi pro případ, že Ištar nebude chtíti vyjíti sama:

46. *„Nebude-li chtíti dáti se vyvést,*
přiveď ji zpět,
47. *Tamuza, milovníka*
jejího mládí
48. *vodou čistou polej,*[1]
(pomaž) dobrým olejem,
49. *oděj ho slavnostním rouchem,*
flétna lazurová nechť . . .
50. *děvy nechť rozechvějí*
svoje nitro."

Namtar, věrný sluha své velitelky poslechl:

35. *Namtar šel a zaklepal*
na Egalginu,
36. *zabušil na veřeje,*
jež jsou z kamene . . .
37. *Anunnaki vyvedl,*
na zlatý trůn je posadil.
38. *Ištaru vodou života pokropil*
a odvedl ji.
39. *Prvou branou ji vyvedl*
a vrátil jí zástěrku jejího života.
40. *Druhou branou ji vyvedl*
a vrátil jí sponky jejích rukou a nohou.
41. *Třetí branou ji vyvedl*
a vrátil jí pás s drahokamy na bedra.
42. *Čtvrtou branou ji vyvedl*
a vrátil jí náprsník jejích ňader.
43. *Pátou branou ji vyvedl*
a vrátil jí řetízky na hrdlo.
44. *Šestou branou ji vyvedl*
a vrátil jí kroužky na uši.
45. *Sedmou branou ji vyvedl*
a vrátil jí velkou korunu na hlavu.

Následuje ještě osm řádků, bohužel však, že jsou jednak porušeny jednak nesrozumitelny. Zdá se však, že tu bohyně podsvětí vystupuje pod novým jménem Belili, uvědomuje si žalostný osud svůj i svých

[1]) 48 nn. připomíná jarní veselé slavnosti konané zejména mládeží, která se radovala z nového života v přírodě — ze vzkříšení milence Ištařina, Tamúza.

poddaných a prosí odcházejícího Tamúza, až bude nyní na zemi radovati se se svou družinou z nového života, by nezapomněl též na mrtvé:

51. Belili byla oblečena v roucho plné krásy,
52. její lůno bylo plno třpytných drahokamů.
53. Zvuky svého bratra když uslyšela, roztrhla krásné roucho,
54. naplnila svými třpytnými drahokamy své kobky.

Jest pochopitelno, že bohyně podsvětí s bolestí a smutkem pozoruje, že dvě tak vzácné oběti, Ištaru a Tamúze musí vydati zpět, proto odkládá slavnostní skvosty a trhá roucho na znamení smutku. Vzpomíná, kterak její „bratr" Tamúz bude na zemi se svými druhy a družkami ze života se radovati, hráti, a prosí odcházejícího Tamúze, aby při těchto radovánkách způsobil obětí kadidla i mrtvým potěšení. Prosbu svou pronáší jednak přímo Tamúze oslovujíc (ř. 55.), jednak v podobě přání, v němž mluví o Tamúzovi ve třetí osobě (ř. 56—58.)

55. „Jediný můj bratře, neubliž mi!"
56. „Až bude Tamúz na lazurovou píšťalu hráti, až budou na nástroje z drahokamu s ním hráti,
57. až budou hráti s ním hudebníci i hudebnice,
58. kéž (pak) mrtví vystoupí a kadidlo dýchají!"

* * *

Báseň těmito verši ukončená jest zajisté mythus vzatý z přírody, v němž však uloženo je ne jedno zrno pravdy.

Tamúz jest zosobněný vzrůst rostlinstva. V letních měsících, kdy na Východě vůbec neprší, vadne rostlinstvo, odumírá a tam, kde byl na jaře takořka ráj, jest nyní poušť. Tento zjev si živá obrazotvornost Babyloňanů zpracovala tak, že si představovala, kterak bůh vegetace zemřel a sestoupil do podsvětí. V této době byly konány různé smuteční slavnosti, při nichž pištci, žalostníci a žalostnice v rozmanitých elegiích oplakávali smrt a odchod Tamúzův. Mythus ten a spojený s ním obyčej oplakávati zánik rostlinstva byl po starém Východě značně rozšířen. (Tamúz = Adonis) Srv. Ez. 8, 14.

Zvadnutí a zánik vegetace byl škodlivým životu a vzrůstu živočišstva i člověka. Škoda nemohla býti lhostejnou bohyni života, která pečovala o rozvoj živočišstva. Proto vybájila obrazivost, že Ištar vstupuje do podsvětí, by odtud vyvedla Tamúze, t. j. novou vegetaci. Podnik se jí zdařil, Ištar Tamúze vyvedla a následkem toho země zase se rozzelenala a oblékla v jarní pestrý háv, který naplnil kde koho radostí. Pištci, žalostníci a žalostnice, kteří byli v pokročilém

létě ve svých žalozpěvech lkali nad smrtí Tamúzovou, jásají nyní na jaře dvojnásobně nad návratem Tamúze, t. j. jarní vegetace, která zvířatům i lidem přináší potravu, sílu, život a radost.

Jako v mythu vyslovili Babyloňané a Assyrové pravdu, kterou postřehli v přírodě, a která se opakovala před jejich zraky každoročně, tak vložili do něho ne jednu starší pravdivou představu o životě posmrtném.

Z těchto pravd lze zajisté na 1. místě jmenovati přesvědčení jejich, že smrtí člověka nezaniká úplně jeho život, nýbrž že duše jeho žije i dále . . . 2. Jiná myšlenka, která se dere z nitra básníkova, je přesvědčení, že živí mají pamatovati na mrtvé a že jim mohou způsobiti radost (ř. 56—58). 3. Neméně jasně prokmitá z básně přesvědčení, že vůle nebeských bohů může dokázati, by někdo, kdo se napije vody života, byl z podsvětí vyveden, tedy myšlenka možnosti aspoň ojedinělého vzkříšení. 4. Představa o trestu a odměně posmrtné sice v naší básni zřetelně vyslovena není, shledáváme se s ní však na jiných místech literarních památek babylonsko-assyrských.[1])

---

[1]) Že je ekimmu, duše zemřelého po smrti souzena, vysvítá z výroku Utnapištimova v básni o Gilgamešovi, kde na X. tabulce v sloupci VI. ř. 36—38.

36. Shromažďují se Anunnaki, velcí bohové,
37. Mammetu, která osud tvoří, určuje s nimi úděly,
38. stanoví život nebo smrt.

Je-li duše zemřelého po smrti souzena, následuje zajisté též nějaký rozsudek, který ustanovuje odměnu nebo trest. - Rozdíl v osudu obyvatelů podsvětí lze spatřovati v tom, že dle epu o Gilgamešovi vojíni v bitvě padlí po smrti odpočívají v ložnici a pijí čistou vodu (mê zakuti. Tabulka XII, sl. VI. ř. 1.); naproti tomu hrozí se zločinci v zákonníku Chammurapiově (XXVII 37 nn.), že jeho mrtvý duch bude dole v podsvětí (mê lišasmi) práhnouti po vodě, které se mu nedostane. — Že může smrtelník býti přenesen za svůj zbožný život i na ostrov blažených, toho dokladem jest opět Utnapištim, hrdina babylonské zprávy o potopě, a jeho manželka. Po potopě žehná oběma sám Bél (XI. tabulka, ř. 202—204.) řka:

202. Dříve byl Utnapištim člověkem,
203. Teď buď Utnapištim a jeho manželka roven nám bohům;
204. Nechť bydlí Utnapištim v dálavě, při ústí řek!

Dle tabulky, kterou nalezl Arno Poebel v museu filadelfickém r. 1912, praví na konci potopy bůh Enlil k hrdinovi potopy, který vynikal zbožností a slul Ziugiddu: »Život, jako život boha mu dávám« a opět: »Věčnou duši, jako duši boha mu utvořím«. Srv. Hehn v »Biblische Zeitschrift« (XI 1913), s. 340 n. Na jiném zlomku klínopisném, nalezeném roku 1912 Poeblem, se dočítáme, že Tamúz (Dumuzi) byl původně rybářem, k němuž Ištar vzplála láskou a učinila ho králem v Erechu. (Tamže str. 341.)

Ovšem, jsou tyto představy o posmrtném životě zatemněny. Neboť jasně tyto záhady pohrobního života osvětliti bylo zůstaveno teprv tomu, jenž mohl právem o sobě říci: „Já jsem vzkříšení i život“ (Jan 11, 25). Určitě záhady posmrtného života rozřešiti zůstaveno tomu, o němž miliony po tisíciletí již vyznávají a dále vyznávati budou: „Vstoupil do pekel, třetího dne vstal z mrtvých“.

Z dějin města Loštic.

VÁCLAV KUBÍČEK. (Č. d.)

Tak znějí stížnosti proti císařskému vojsku ojediněle zachované. Ozývaly se však jistotně též z jiných osad. A kolik vzdechů, pláče a kleteb zanikalo hluše a bez ozvěny! Za všechno pak nedostalo se lidu ani patřičné ochrany před nepřítelem.

Blokáda císařských vůči švédským posádkám v Olomouci, Unčově a na Sovinci byla velmi slabá. Začala v listopadu roku 1643 pod vedením hraběte Buchheima. Užitečné služby prokazoval vojsku proti Olomouci v okolí Šternberka dobrovolný sbor asi šedesáti myslivců.[1]) Jediným výsledkem císařských bylo koncem ledna 1644, že vypudili švédskou stráž asi čtyřiceti mušketýrů ze Šternberka, kdež olomučtí a unčovští Švédové dozvěděvše se o úmyslu nepřítele, den před tím vydrancovali zámek i město.[2]) Dne 12. února 1644 píše hrabě Buchheim z Prostějova, že Olomouc i Unčov jest velmi sklíčen a vážný útok že dává tím lepší naději na výsledek, jelikož nepřítel jest ustrašen od valašské expedice; Buchheim totiž počátkem února byl rozprášil kolem Vsetína ozbrojený sbor asi sedmi set Valachů, kteří dováželi Švédům potraviny.[3]) Od polovice února velel při blokádě olomucké místo Buchheima plukovník Richard, jenž se svým plukem sídlel v Litovli a v Přerově.[4])

Jenerál Joachim Arnošt Krokav, jenž počátkem dubna převzal vrchní vedení blokády, slíbil prý císaři, že mu odevzdá Olomouc do čtyr neděl. Za tím účelem stáhl dne 5. dubna před město posádky z Litovle, Prostějova a Šternberka, musel však pro velkou vodu hned po dvou dnech upustit od chystaného obležení.[5]) A jakoby císařských kolem Olomouce ani nebylo, spojila se dne 19. dubna četa Švédův odtud podporovaná asi 100 Valachů s oddílem Švédův unčov-

---

[1]) Dopis král. tribunálu císaři dto 19. prosince 1643.

[2]) *Flade*, Tagebuch des feindl. Einfalls der Schweden. Archiv für oesterr. Gesch. sv. 65. p. 421.

[3]) *Dudík*, Schweden 101.

[4]) Z dopisu král. tribunálu krajskému hejtmanovi olom. Albr. Kotulinskému dto 15. února 1644 v zemsk. arch. brněn. »Militaria«.

[5]) Moravia 1881 p. 414. Theatrum europ. V. 431.

ských a přepadli okolí šumberské. Zapálili ves Vikýřovice a uloupili zde a v jiných osadách na tři sta kusů dobytka. Když jim plukovník Vetter s posádkou šumberskou chtěl zastoupiti cestu, byl císařský setník s několika vojáky od Švédů zajat a několik měšťanů šumberských zastřeleno.[1])

Po tomto loupežném výjezdu pokračovalo se v blokádě účinněji. Od 7. května byl už Olomouc uzavřen se všech stran, v druhé pak polovici téhož měsíce stahováno tam vojsko ležící dosud v zimních bytech.[2]) Shromáždiv takto jenerál Krokav na 3500 mužů, položil se s nimi na dostřel od města a zbudoval dva šance, obležení je však v noci zase rozházeli.[3]) Též Sovinec a Unčov byl současně blokován, ale nedostatečně. Ležeľť před Unčovem, kdež se čítalo té doby přes 100 švédských jezdcův, ani ne celé dvě setniny.[4])

Tak se dá vysvětlit, že v červnu mohli unčovští Švédové bez překážky napadnouti vozy jedoucí se spíží ze Šternberka do Hradiště, vypustiti pivo ze sudův a vzíti s sebou 16 koní.[5]) Ano i dále do kraje se odvažovali, zvláště když začaly žně. Počátkem srpna oznamuje biskupský hejtman Alexander Vinarský z Mírova, že v noci dne 29. července přijeli na panství mírovské švédští jezdci z Unčova, skoro ráno pak ujížděli rychle ven z lesa ku Květině, sebrali sedlákům všechny koně a zajali dva přední rychtáře z panství. Ačkoliv už dříve mívali rychtáře v moci, nevzali jich dosud nikdy s sebou, až teprve nyní, co císařští dragoni kolem Unčova nadělali značné škody, mstí se Švédové na lidech a žádají po nich výpalné

---

[1]) Dopis plukovníka Jana Baltaz. Vettra dto Šumberk 24. dubna 1644. zemsk. hejtmanovi. »Militaria«. — Theatrum europ. V. p. 294.

[2]) *D' Elvert*, Mähr. und schles. Chroniken (Olmützer Sammelchronik) p. 59. 56. — Král. tribunál dne 10. května 1644 sděluje Valent. Gabrielovi do Č. Rudy, že jeneral Krokav v nejbližší době odvolá vojsko bytující v Šumberku a v okolí, aby he upotřebil ke skutečné činné službě. Plukovník Vetter že dle doslechu zaujme postavení před Unčovem. — Dne 17. května Valentin Gabriel tč. správce panství zábřežského král. tribunálu sděluje mezi jiným, že skoro všichni důstojníci, dragoni a jezdci z goldštýnské čtvrti pod velením plukovníka Vettra vytáhnou v nejbližších dnech k blokádě Unčova a Sovince. »Militaria« v zemsk. arch. brněn.

[3]) Theatrum europ. V. p. 431.

[4]) *Flade*, Tagebuch l. c. p. 426. 427. — V zemsk. arch. brněn. »Militaria« dto 22. července 1644: seznam vojska ležícího pod velením plukovníka Balt. Vettra před Unčovem: jízdných dragonů 101 muž, bez koní ale ozbrojených 43 mužů, bez koní a beze zbroje 21 mužů, nemocných 12 mužů a zajatých 5, celkem 182 mužů.

[5]) Z dopisu královského tribun. dto 27. června 1644 »Militaria«.

nebo pravidelné příspěvky. Odtud odebrali se jezdci následujícího dne směrem k Olomouci, snad k Helfštýnu.[1])

Takovým způsobem jezdili unčovští Švédové skoro denně do okolí Loštic, Mohelnice a jiných osad, mlátili na poli a zrní odváželi.[2]) I když brzy potom císařských před Unčovem přibylo, nebyli přece s to, sevřít město dokonale, tak že švédská posádka mohla volně používat aspoň pastvy o blízku hradeb. O lsti, kterou se chtěli císařští smluvení s domácím obyvatelstvem dostat otevřenou branou do města, dozvěděl se Dankvart, nechal císařské se přiblížit, a když tito zpozorovavše že jsou prozrazeni dali se na ústup, zabil jich 20 mužů na místě a několik jich zajal.[3])

Nejvyšším velitelem císařské blokády byl od konce června hrabě Ladislav z Waldštejna. Obklíčil Olomouc šanci, bateriemi a příkopy tak důkladně, že nikdo nemohl z města ani nebylo lze přinášeti potraviny do města. Zároveň velmi škodil obleženým střelbou z kusů, házením ohně a minováním. Značnou ujmu způsobil švédské posádce tím, že před Litovlí u řimického stavu zachytil hlavní tok řeky Moravy a odvedl jej z dosavadního řečiště směrem k Mladči. Od 9. srpna roku 1644 do 10. března 1645 byl Olomouc následkem toho bez říční vody, vodní mlýny nepracovaly a s vařením piva byla potíž.[4])

Dne 20. září 1644 Olomouc tak tak že nepadl do rukou císařských. Domluvou s několika měšťany dostalo se v noci přes 600 mužů na děkanství a do biskupské residence. Měli uloženo, z vnitřku dobýti hradní brány dómské a otevřít ji jezdcům venku čekajícím.

---

[1]) Arcib. arch. kroměř. »Suecica«.

[2]) Vinarský dto Mírov 4. srpna 1644 vrchnímu regentovi: Moheln**ičtí** už třetí rok neplatí ani císařských daní ani panských úroků. Poddanskému osení daří se velmi špatně, jelikož futražníci z Unčova sem denně zajíždějí a mlátí na polích. Vinarský že prosil plukovníka Vettra o tři jezdce na salvaquardii, ale nic nedostal. Arcib. arch. kroměř. »Suecica«.

[3]) *Dudík*, Schweden p. 106. O blokádě Sovince sděluje hrabě Waldštejn dto 28 srpna 1644 před Olomoucem arciknížeti Karlu Vilémovi, že blokáda hradu je nesnadna, jelikož nepřítel má ne pouze jeden nýbrž tři východy, nemůže tudíž bez zbudování tří redut s výsledkem býti blokován. K tomu zase je žádoucno značného počtu vojska. Nicméně prosí o zaslání 50 jezdců z Kladska, ty chce s důstojníky a s vojskem, které by jim přidal, položit mezi Sovincem a Unčovem, k čemuž se právě chystá. Arcib. arch. kroměř. »Suecica«. V září leželo pod Sovincem vojsko německého řádu. (*Dudík*, Schweden 106.)

[4]) Theatrum europ. V. 431. 432. — *Flade*, Tagebuch l. c. 452. — *Kux*, Geschichte Littau 121. — Olmützer Sammelchronik 59.

Ale Švédové zvětřili zavčas nebezpečenství a podnikli na císařské v jejich úkrytu soustředěný útok. Většina z nich spasila se útěkem, plukovník s několika důstojníky a mušketýry byl zajat a 76 jich zůstalo mrtvých na bojišti. Také Švédové ztratili toho dne na půldruha sta mužů, kteří buď byli zajati nebo těžce raněni aneb usmrceni.[1] V říjnu povolili stavové dalších 1500 mužů venkovského lidu k dobývání Olomouce. Též všichni mušketýři, co jich kde po zemi leželo na stráži, byli počátkem listopadu kommandováni před hlavní město. Čety vojska bídně ztravovaného rozjížděly se denně do okolí až za Loštice a obtěžovaly lupem a plenem domácí obecenstvo.[2] Ale při hlavním útoku, kterýmž v den sv. Martina 11. listopadu dvěma průlomy v hradební zdi chtěli vniknouti do města, byli od Švédů se značnou ztrátou odraženi.[3]

Jediné, čeho dlouhým obležením dosaženo, byl citelný nedostatek potravy v Olomouci i v Unčově. Obě města byla by aspoň tím způsobem padla do rukou císařských, kdyby zatím nebyl nastal zhoubný obrat na severním bojišti. Tam porazil Torstenson armádu Gallasovu a když skrovné zbytky její se spojily v Čechách s novým vojskem císařským, zvítězil opět v krvavé bitvě u Jankova dne 6. března roku 1645.

Jakmile k večeru dne 7. března se dostala zvěst o porážce císařského vojska k Olomouci, dal se hrabě Waldštejn s předvojem na spěšný pochod k Uh. Hradišti, kamž dorazil druhého dne.[4] Po celé zemi nastala všeobecná hrůza před nepřítelem. V Litovli rozmohl se večer dne 8. března takový strach, že skoro veškeré obyvatelstvo, mladí, staří, ženy, děti, bohatí a žebráci dali se na útěk do hor a v městě nezbylo pro první chvíli víc nežli šest osob mužských. Většinou se ovšem zase vrátili, když první leknutí pominulo. Ale hladní Švédové unčovští odváželi bez překážky po tři následující dny obilí a víno z Litovle a prohledávali opět domy od obyvatelův opuštěné. Město se muselo zavázat i k týdennímu příspěvku 6 korců rži do Unčova.[5]

I loštických obyvatelů poznov ubylo „v těch outěkách a roztržitostech". Čím kdo byl chudší, čím méně odchodem tratil

[1]) *Flade*, Tagebuch l. c. p. 461. 462. — *Dudík*, Schweden p. 104. 105.

[2]) Alex. Vinarský dto Mírov 1. října 1644 vrchnímu regentovi oznamuje, že hospodářství dosud špatně se vede, jelikož vesnice denně jezdci z ležení velmi jsou obtěžovány a pleněny bez ohledu na jejich salvaquardie. Arcib. arch. kroměř. »Suecica«.

[3]) *Flade*, Tagebuch l. c. p. 474. 475. — *Dudík*, Schweden 108.

[4]) *D' Elvert*, Mähr. und schles Chroniken (Paměti kraje hradišt.) p. 363.

[5]) *Kux*, Geschichte Littau 120. — Moravia 1881. p. 415.

jmění nemovitého, tím více pospíchal, aby zachoval aspoň život. Pro jiné býval úkrytem před Švédy les „na stadlích".[1]) Též valy nad „Kozím vrchem" bývaly snad i za těch dob útočištěm lidu a skrovných statečků jeho.

Zatím co Švédové olomučtí rozhazovali před městem hradby a náspy obléhací, přitáhl Torstenson dne 13. března do Jihlavy a poslal odtud plukovníka Jana Waltra se silným oddílem jízdy k Olomouci. Už po dvou dnech vjížděla tam první četa tohoto pluku, téhož dne pak stanul plukovník Walter s 1000 jezdců před branami Mor. Třebové.[2]) Jelikož panský hejtman a jiní úředníci knížecí se zavčas uchýlili do bezpečí, vpustili měšťané nepřítele bez boje do města. Výpalného jim uložil 1000 říšských tolarův a jenom na velké prosby jejich se spokojil se 400 tol. a třemi postavy sukna. Za tři dny potom přirazili do Třebové ještě i Švédové z Unčova a z Olomouce v počtu 400 mužův a taktéž rozložili se po městě i v zámku. Major, velitel jejich, žádal ihned s hrozbou meče a ohně 1000 říšských tolarů, nad to pak měsíčně 1000 tol., 200 korců rži a 200 korcův ovsa kontribuce do Unčova. Ze žádaného tisíce sehnali a odvedli měšťané majorovi 400 tol. Stran zbývajících 600 museli slíbit, že je v 8 dnech dodají do Unčova nebo do Mohelnice, jež rovněž byla Švédy obsazena. Teprv 21. března odtáhlo švédské vojsko, jehož výživa stála město 6000 zl. rýn.[3])

Z ujednané kontribuce platili Třebovští po 1000 tol. měsíčně Švédům nejprve do Unčova, potom od června do srpna do Litovle. Na prosbu u švédského vojevůdce Torstensona byla jim snížena dávka na 600, posledně pak na 400 tol. Obilí na ten účel odvedli celkem 1700 korců. Kromě toho museli do Unčova posílat a platit vozky, zedníky, tesaře a jiné dělníky. Aby dodávky z města i z okolí se přesně vyřizovaly, bytoval v městě švédský důstojník s vojenskou stráží. Teprve 15. května zmocnili se Mor. Třebové opět císařští z goldštýnské posádky a pozajímali nebo postříleli Švédy tam bytující. Několik měšťanských domů bylo při tom vydrancováno. Obyvatelstvu se tím

---

[1]) Při obnově úřadu r. 1708 je zmínka, že se les »na stadlích« začal před 4 lety kácet, »da doch dieser Wald vor und sonderlich in schwedischen Zeiten zur Sicherheit gedienet«. Reg. unčov.

[2]) *Dudík*, Schweden 127. — *D' Elvert*, Mähr. und schles. Chroniken (Olmützer Sammelchronik) 59. (Chronik M. Trübau) 334

[3]) Arch. zem. brněn. B. S. č. 1463 a 10. 882. — Unčovští Švédové udělali si z třebovského lupu několik dobrých dní. *Dudík*, Schweden p. 358.

ulevilo potud, že k povinné i dále kontribuci švédské přibyly dávky spíže a peněz císařským na Goldštýn a na Mírov.[1])

Měsíc před tím zle hospodařili Švédové v Landskroně. „Dne 18. aprilis zase sem mimo nadání jízdného i pěšího lidu, jich vůdce byl nejvyšší Winter do 1500 přitáhlo, kdež své zvyklé tyranství nad ubohými lidmi provozujíc zase odtud s nemalou loupeží od peněz, dobytkův i jiných znamenitých věcí k Olomouci a Unčovu dne 1. máje odtáhli“ — „mlčením pomíjíc, co se potom do Unčova od obce peněz, obilí a jiných viktualních věcí kontribuirovati musilo“.[2]) Též v Zábřehu vynutili Švédové 1000 tol. výpalného a leželi tam nějaký čas na zámku. Odtud jakož i z celé severní a vůbec ze všech končin Moravy vozily se do Olomouce a do Unčova ony tisíce korcův obilí, o nichž se zmiňuje současný dějepisec švédský.[3]) Torstenson ležel tehdy s hlavní armádou od 3. května před Brnem.

Hrad Búzov byl v onen čas opuštěn od císařské posádky, snad z nedostatku spíže. Švédové zničili opevnění jeho z přední strany úplně. Též o Mírov se pokoušeli. Na usilování vrchního regenta biskupských statků byl hrad hned v lednu 1645 opatřen řádnou posádkou pod velením kapitána lieutenanta Matiáše Winklera, jenž opravil hradební zdi. Dne 5. května ráno přitáhlo od Litovle a položilo se kolem hradu 300 švédských mušketýrů s majorem. Zřídili nejprve na dvou místech baterie, postavili u brány dva hmoždíře a nahoře dvě malá polní děla. Granáty a velkými kameny bombardovali hrad od rána do noci. Balvany, které vážily až dva centy, působily velkou škodu na obytných budovách hradních. Ale obležení se hájili statně. Vystříleli proti nepříteli přes 1300 ran z kusů, tak že Švédové ztrativše něco mužstva odtáhli s nepořízenou dne 6. května.[4]) (P. d.)

---

[1]) *D' Elvert,* Chronik Trübau l. c. p. 334. 335.

[2]) *D' Elvert,* Mähr. und schles. Chroniken (Paměti Landskr.) p. 383. — *Dudík,* Schweden p. 139. 140. — Alex. Vinarský dto Mírov 28. dubna 1645 vrchnímu regentovi: »Švedové po odchodu z Bruntálu zůstávají s pěším lidem i jízdou dosud v Landskroně a žádají ode všech okolních panství výpalné«. Arcib. arch. kroměř. »Suecica«.

[3]) Chemnitz u *Dudíka,* Schweden 127.

[4]) Moravia, 1881 p. 415. — Dopis Mat. Winklera dto Mírov 7. května 1645 vrchnímu regentovi v arcib. arch. kroměř. sub »Suecica«.

Účast kardinála Dietrichštejna za boje mezi arciknížetem Matyášem a Rudolfem II. roku 1608.

Napsal JAN TENORA. (Č. d.)

Téhož dne, když toto psaní vyšlo z císařské kanceláře, přijel do Prahy z Řezna hrabě Trautmannsdorf poslaný od arciknížete Ferdinanda se zachycenými dopisy uherských stavů, z nichž bylo patrno, jak hodlá se jednání prešpurské uváděti ve skutek. A docházely další zprávy o počínání arciknížete Matyáše: již 9. února kázal svolati sněmy dolnorakouský i hornorakouský na nejbližší dobu,[1] a pod záminkou, že není peněz na vojáky císařské, rozpustil vojáky nedávno teprve najaté, kteří hned vstoupili do služeb rakouských stavů;[2] sám pak činil již přípravy vojenské a pro něho najímal jeho tajný rada a komorník Karel z Liechtenštejna na vlastní své peníze vojsko, za něž záplatu sliboval arcikníže Matyáš také jmenem svých bratří a bratrovcův a rovněž tak zaručoval Liechtenštejnovi a jeho bratřím požadavek 170.000 tol., který si Karel čítal za korunou českou.[3] V kanceláři arciknížecí zavládla horečná činnost; připravovány byly spisy informační a agitační, jichž cílem bylo ospravedlniti jednání Matyášovo a osamotniti císaře. Již byli určeni a začínali se vypravovati poslové arciknížecí k papeži, ke dvorům italským, ke králi španělskému, francouzskému, k arcivévodkyni Marii, k arcivévodovi Albertovi, na dvory knížat německých, k falckraběti Anhaltovi, landkraběti hessenskému, ke kurfiřtovi braniborskému, saskému, ke kurfiřtům duchovním, k vévodovi bavorskému, na říšský sněm řezenský a j.[4] Arcikníže Matyáš odložil již všecky ohledy na císaře a nebyl přístupen žádné výstraze.

Rozhořčený císař projevil mu svůj hněv příkrým a trpkým psaním z 23. února. Poroučel jako římský císař, nejstarší arcikníže a panující hlava, aby ustál ode všech novot a násilností, aby zastavil všeliké sjezdy stavů rakouských, uherských a jiných, jakož i všecko další jednání s Turky i jiné jakékoli praktiky, a aby jemu říšského sněmu nekazil. Císař že míní co nejdříve povolati k sobě arcivévody, některé

---

[1]) Tamže, V. 169.
[2]) Vatik. archiv, Borghese, II. 149, fol. 142.
[3]) *Hurter*, l. c. V. 170.
[4]) *Kybal*, l. c. 92.

kurfiřty a také Matyáše samého, aby se rada vzala o těch záležitostech; odpovědi očekával hned a bez prodlení.[1]) Současně zakazoval císař stavům rakouským pod uvarováním se nejvyšší nemilosti a pod ztrátou hrdla a statků bráti podíl radou nebo skutkem na všelikých novotách, praktikách a nepořádných sjezdech, a rozkazoval zemskému maršálku přečísti to psaní u přítomnosti stavů, a týmiž slovy varoval také rady Matyášovy.[2]) Arcikníže však listy císařské stavům a radám jeho svědčící zadržel a jim jich nevydal.

Na dvoře císařském byli si vědomi důležitosti doby; porada tajných rad střídala poradu; předsedal kardinál Dietrichštejn a súčastňovali se svobodný pán Attems, Lamberg a vícekancléř Stralendorf; pomíjen byl však Arnošt Molart jako podezřelý a pomýšlelo se na to, aby byl z rady odstraněn.[3]) Často mezi tajné rady volána byla vojenská rada, která sama mívala také hojné porady. Výsledek porad se tajil a zvláště kardinál zachovával o všem mlčení více než druzí. Zase však jednalo se o tom, aby se vypravili poslové ke knížatům protestantským, zvláště do Sas, aby se naklonili k peněžité pomoci na říšském sněmě. Od toho záleželo všecko konečné rozhodnutí.

Císař sám byl nepřístupen; ani kardinálu Dietrichštejnu nebyla udělena audience.[4]) Zadumčivý císař v mračném hněvu nejraději by všecek odpor zdeptal, a ve vojenské jeho radě bylo skutečné pomýšleno na branné zakročení. Velitelé vojska byli jmenováni, a maršál Tilly a nejvyšší Petz byli pověřeni úkolem, najímati vojsko. Když nebylo jinak peněz na vojsko, dal se konečně sám císař od tajné rady pohnouti k tomu, aby zapůjčil 130.000 dukátův, aby se najaly dva pluky pěší a jízda; ovšem vyhražoval si císař při tom, aby mu byly později ty peníze vráceny. Také jednalo se o tom, aby se svolala zemská hotovost, a aby zavoláni byli na pomoc kurfiřti a knížata říšští, kteří měli s Čechami dědičné smlouvy.[5])

K vojsku v Uhrách a Rakousích vydal císař 24. února manifest, v němž vyslovoval pevnou naději, že nezapomene svých přísah a povinné věrnosti a nenechá se rozpustiti. Kdyby se však přece tak stalo, aby se pod svými vůdci znovu sebralo. K pluku Trautmannsdorfovu do Dolních Rakous vypraven byl z Prahy maršál Čerklas

---

[1]) *Hurter*, l. c. V, příl. CXCII. str. 507.

[2]) *Hurter*, l. c. V. 167; *Hammer-Purgstall*, l. c. II. 58. příl. č. 210, str. 85.

[3]) Briefe u. Acten. VI. 232.

[4]) Vatik. archiv, Borghese, II. 149, fol. 162.

[5]) Briefe u. Acten, VI. 223, 232.

Tilly, který dojel právě v čas, aby překažen byl záměr arciknížete Matyáše, jenž kázal pluku, aby se rozešel, chtěje jej hned sám najmouti do svých služeb. Jménem císařovým uvázal se sám Tilly ve velitelství nad tou jízdou. V Uhřích však naopak císařský velitel Seifrid Kolonič přestoupil ke straně Matyášově. [1])

Než ještě jinými plány obíral se císař; chtěl prý sám jeti do Vídně nebo do Lince. [2]) Nedošlo ovšem k tomu, za to však císař 27. února přísně zakazoval stavům obojích Rakous pod ztrátou všech len, privilejí a všech jiných milostí na jejich sjezdě něco před se bráti kromě toho, co zbývalo z poslední sněmovní proposice; všichni pak, kteří přistoupili ke konfoederaci prešpurské, která jest neplatná a zrušená, aby se jí hned odřekli a tím svou povinnou věrnost osvědčili. Na obou sněmech měl býti tento zákaz císařským stavům přečten. [3])

Ani další záměry arciknížete Matyáše neváhali u pražského dvora křížiti. Hned jakmile došla tam zpráva, že komoří Matyášův Alexander Ridolfi je poslán do Říma a odtud do Španěl, aby působil náladu pro Matyáše, jménem císařovým mluvili 25. února kardinál Dietrichštejn a svob. pán Lamberk se španělským vyslancem a papežským nunciem. Císař dobře tušil i věděl, že vyslanec i nuncius pro otázku nástupnickou, kterou pokládali za velmi důležitou pro budoucnost, kloní se k arciknížeti Matyášovi, a proto projevoval jim veškerým svým jednáním svou nespokojenost, — ale nyní bylo třeba získati je a s nimi jejich panovníky pro císaře; proto poslán byl k nim kardinál a Lamberk a císař žádal od vyslance a nuncia písemné osvědčení a zaručení, že budou jeho zájmy zastávati. V řeči své kladl kardinál důraz na to, jak vždycky císař hájil i hájí náboženství katolické a že nepřipustí, aby vzalo ujmu mírem vídenským, a žádal, aby ani papež ani král španělský nevěřili Ridolfimu, když jim bude podávati zprávu o záležitostech uherských, nýbrž aby vyčkali zprávu císařovu. Dietrichštejn i Lamberk žádali pak španělského vyslance, aby sám také napsal císaři psaní, jímž by vyvrátil podezření císařovo, že by pravdivá byla pověsť, že arcikníže Matyáš v odboji svém proti císařovi kryje se králem španělským. Aby tím více byla zabezpečena přízeň krále španělského, bylo vyslanci řečeno, že císař chce slíbiti králi jmenování jeho králem římským, — ale na takovou řeč ani sám vyslanec mnoho

---

[1]) *Hurter,* l. c. V. 173, *Tomek,* l. c. ČČM. 1856, svaz. 3. str. 46, 48.

[2]) Briefe u. Acten, VI. 223.

[3]) *Hurter,* l. c. V. 168, *Tomek,* l. c. str. 45.

nedával. V témže smyslu přednášel kardinál své poslání nunciovi vyličuje císaře jako oběť hájení zájmů náboženství katolického, který vlastního svého prospěchu a zájmu nehledí.

Jak vyslanec, tak i nuncius vyhověli žádosti císařově, podávati zprávu svým panovníkům a psáti taktéž císařovi. Vyslanec oznamoval to králi Filipu III. dne 29. února listem, z něhož vyznívá nesouhlas s celou dosavadní politikou císařovou, ale přece prosil, aby král zatím všecko své rozhodnutí poodložil; císaři však psal již 26. února a děkuje mu za hájení zájmů náboženských i důstojnosti císařské ubezpečoval, že to svému králi oznámí, aby se nerozhodoval, dokud nedostane zprávy od císaře, a aby král psal svému vyslanci v Římě, by v témže smyslu působil na papeže. Nuncius psal do Říma o tom státnímu sekretáři již 26. února a po opětovném rozhovoru s kardinálem, jenž mu vytýkal, že v tak důležitých věcech, kdy běží o zachování náboženství ve všech zemích císařových, tolik zůstává stranou, podal také memorial císaři podobně jako vyslanec španělský, aby nezavdal snad podnět u císaře k nedůvěře ke stolici apoštolské, a aby jej utvrdil v obhajování náboženství; všeobecnými mnohými slovy nesliboval ničeho, aby zase nenarazil u arciknížete.[1]) Zřejmě poznati, že ani vyslanec ani nuncius ve prospěch císařův u svých vlád se neprohlásili.

Za to však kardinál působil ochotně pro císaře a dopsal 25. února do Říma kardinálu Paravicinovi, jenž jsa protektorem Germanie měl svým úřadem hájiti zájmy císařovy, posílaje mu zároveň list císařův, aby o něm zpravil papeže a působil, aby nevěřil tomu, co arcikníže Matyáš oznamuje, a aby se neodpovědělo arciknížeti, dokud nebude papež o všem úplně zpraven buď vyslancem nebo obšírným tiskem, což se brzy stane.[2])

Síly s obou stran počínaly se měřiti, a tehdy nebyly ještě vyhlídky císařovy do budoucnosti beznadějné. Autorita císařova spočívala přece jen na širokém základě; v zemích jeho zdálo se býti dosti moci, která by mohla odboj ovládnouti a pokořiti. O Matyáše a Rakušany obavy projevoval arcikníže Ferdinand v polovici února, a ještě 10. března věřilo se, že asi podivně se povede rádcům Matyášovým a Matyášovi samému.[3])

---

[1]) Briefe u. Acten. VI. 232: Vatik. arch. Borghese II. 149, fol. 134, a 163. V tomto listě vypisuje nuncius podrobně své dosavadní vyčkávací stanovisko.

[2]) Vatik. archiv, Borghese II. 326, III. 45c fol. 207.

[3]) *Hurter*, l. c. V. 179: Briefe u. Acten, VI. 252.

Než arcikníže a jeho rádcové a spojenci nedbali varovných hlasův a úsilovně brali se za svým cílem odvážně přecházejíce přes překážky. V prostředcích nebyli vybíraví; zbraní jejich nebyla pravda, ale dělali, jakoby měli pravdu. Arcikníže Matyáš vydal 24. února manifest proti císaři, v němž osvědčoval, že všecko, co posud učinil, stalo se jen z povinné péče, aby zachován byl dům rakouský, jeho země a obyvatelé za svorného souhlasu a zplnomocnění milých bratří a strýců. Na sněmě dolnorakouském, který se přes zákaz císařský přece sešel, počínal si úplně jako samostatný panovník. Dal potvrditi od stavů konfoederaci prešpurskou, předložil návrhy na zbrojení, žádal pomoci peněžité ujišťuje při tom, že chce se stavy i umříti. Podobně dal podnět k tomu, aby na sněmu hornorakouském v Linci byla schválena konfoederace prešpurská (1. března), a rovněž dožadoval se nařízení vojenské hotovosti, v čemž však stavové ani v Dolních ani v Horních Rakousích nebyli mu po vůli. Neprohlédli stavové ještě úmysl Matyášův zbaviti císaře vlády a nebylo ještě možno všecky do něho zasvětiti, ano zdálo se, že poměry tak se ještě nevytvářily a tak daleko nedospěly; většina stavů ještě omylně si myslila, že běží arciknížeti jen o mír vídenský a turecký, a domněnce této dala výrazu radou, aby se císař poprosil o stvrzení míru.[1])

Ale již byl začal arcikníže Matyáš sám své záměry vždy zřejměji odhalovati. Již posílal své listy a spisy do zemí císařových, do říše a dále ještě ke knížatům a panovníkům, v nichž běh událostí ve svém smyslu a ku svému prospěchu vypisoval, a to, co by proti němu svědčiti mohlo, schválně potlačoval: tak vynechal dovolávaje se toho, že císař byl mír vídenský potvrdil, restrikci císařovu při onom potvrzení.[2]) Odhodlal se pak uveřejniti a do všech zemí křesťanských rozeslati tajnou smlouvu mezi arciknížaty ujednanou 25. dubna 1606, by všemu jeho počínání byla vtisknuta pečeť oprávněnosti: za ním že jsou všecka arciknížata a Matyáš jest jen vykonavatelem společné dohody, která již dávno byla prohlásila císaře za neschopného k další vládě. Zároveň vypočítavý tento skutek měl mravně donutiti arcivévody, kteří smlouvu podepsali, aby se k Matyášovi přidali a jej v důsledcích oné smlouvy podporovali. Uveřejnění smlouvy bylo skutečně rozhodným tahem, který osvětlil a naznačil všecek další směr politiky arciknížete Matyáše.

(P. d.)

[1]) *Hurter,* l. c. V. 170—172; *Tomek,* l. c. ČČM. 1856, seš. 3. str. 46, 47.

[2]) Mikulovský archiv rodinný, fasc. 342, instrukce Dietrichštejnova z 9. dubna 1608. *Hurter,* l. c. V. 219.

Mikuláš z Drážďan.

Dr. Jan Sedlák. (Č. d.)

Druhý spis, jehož se Mikuláš v pozdějších traktátech dovolává jako svého a jejž tedy bezpečně mu lze připsati, jest „De quadruplici missione".

Předmětem je „svoboda slova Božího". Dle církevních zákonů smějí kázati jen ti, kteří k tomu mají církevní poslání (missio) od biskupa. Mikuláš však rozeznává dle sv. Augustina poslání čtveré: první jenom od Boha, druhé od Boha a od člověka, třetí pouze od člověka a čtvrté od sebe samého. Nejdůležitější a pro kázání slova Božího rozhodující jest poslání od Boha. Kdo je má, tomu není třeba poslání lidského; ten může, ba jest povinen kázati pravdu Kristovu, i kdyby to byla žena. Důkazem tohoto poslání je svatý život, zvláště láska k bližnímu, zhrdání světem a snášení utrpení. Dokazovati božské poslání zázraky, jak toho žádají kanony, není muž Boží povinen — vždyť chtivost zázraků Kristus kárá a zázraky mohou býti od ďábla. Moderní kazatelé, kteří mají poslání spočívající na lidských tradicích, pyšní a chtiví zisku, omlouvající zvykem všecky nepravosti, zvláště svatokupectví, lichvu a smilstvo, jsou kazatelé antikristovi.

Jak patrno, jest předmět i celý ráz spisu úplně valdský. Svobodné kázání všech, i žen, jest přední dogma Valdských a při vyšetřování jich nechybí nikdy otázka, kázal-li ve shromáždění věřících. Proti nim právě obnovují a zdůrazňují se předpisy církevní, jež potírá Mikuláš v traktátu. Viklefovy vývody, hlavně ve spise „De veritate s. scripturae" obsažené, jsou mnohem mírnější a neměly vlivu na Mikuláše.

Že traktát „De quadruplici missione" je z prvních spisů Mikulášových, lze souditi z toho, že se v něm neuvádí než Cortina a že od r. 1414 jest citován téměř ve všech spisech Mikulášových. Bližší datování umožňuje okolnost, že Hus tohoto traktátu použil velmi vydatně, opisuje z něho celé části doslovně, v obraně 15. článku Viklefova roku 1412. Byl tedy napsán již počátkem 1412 nebo již roku předchozího.

Ježto jsem traktát tento ve Studiích I 95—117 uveřejnil a závislost Husovu na něm dokázal, netřeba se jím déle obírati.

Od r. 1412—1414 jest ve spisovatelské činnosti Mikulášově mezera. V pozdějších spisech nejmenuje Mikuláš výslovně žádného traktátu, jejž by bylo lze vročiti do této doby, nýbrž činí jen narážky, pomocí nichž tuto mezeru vyplníme později.

Třetí traktát, jasným svědectvím autora samého dosvědčený, vede nás ke kolébce kalicha. Již na začátku r. 1414 bojuje Mikuláš s Petrem po boku Jakoubkově pro obranu a rozšíření této myšlenky. V říjnu pak neb listopadu toho roku činí Mikuláš krok pro počátky kalicha velmi důležitý: předkládá a odůvodňuje nutnost přijímání pod obojí v řeči, konané k duchovenstvu, shromážděnému v kostele u sv. Michala, na thema: „Nebudete-li jísti těla syna člověka a píti jeho krve, nebudete míti života v sobě". Z těch slov Kristových dokazuje Mikuláš, že přijímati pod obojí způsobou jest zákon uložený Kristem, jenž neplatí jen pro kněze, nýbrž pro všecky věřící, a netýká se pouze přijímání duchovního, nýbrž svátostného. Nelze se vymlouvati, že by vzniklo pohoršení, ježto farisejského pohoršení netřeba dbáti, aniž lze se odvolávati na dávný zvyk, protože v prvotní církvi se přijímalo pod obojí a takové nové zvyky jsou „corruptelae". Nebezpečí pak jest i při mnohých jiných věcech.

Kázání toto, o jehož obsahu a významu jsem již pojednal v Časop. katol. duch. 1911 str. 786—789, nazývá Mikuláš sám „Sermo ad clerum de materia sanguinis nebo de communione sanguinis sub forma vini". S Jakoubkem jsou tu mnohé podobnosti, ale ráz spisu je zcela jiný. Kázání jest prostoupeno zrovna citáty z kanonického práva a vyzdobeno výroky kanonistův. Ostiensis, Johanes Andreae, Goffredus, Bartholomaeus Brixiensis, Bernardus glossator, Summa Astesana, ba i Collectio II. předstupují v pestrém střídání před zrak posluchačův neb čtenářův[1]) a dotvrzují vývody Mikulášovy, dokazujíce spolu jeho obsáhlé vědomosti kanonistické. Ve výkladu Písma[2]) jest mu autoritou Lyra, v theologických věcech Augustin, Tomáš a Bonaventura. Řeč Mikulášova jest, zvláště ve druhé části, vášnivá, někdy připomínající Cortinu[3])

---

[1]) Uváděni jsou stereotypním: Concor. (= concordat).

[2]) Sv. Pavlu dává titul »coelestis studens«.

[3]) »Ideo dicitur Apok. XI de duobus testibus missis ad pugnandum cum antichristo, quod sint amicti saccis, et non dicit, quod debent incedere togati, variati, ornati, ut dicit Joh. And. de exces. prel. Ut apostolice. Ideo dicit Moises Deut XXXII: Impinguatus, dilatatus est dilectus meus et recalcitravit«. (Praž. univ. IV G 15 fol. 206 [1]b).

někdy janovovsky zbarvena,[1]) vždy však význačná apokalyptickým nátěrem[2]) a nemírnými útoky. Proti scholastickým vývodům Jakoubkovým jest řeč tato jako prudká, dravá bystřina proti tichému potůčku.

Pravil jsem již nahoře, že na počátky kalicha měl Mikuláš vliv veliký. To jest nejlépe viděti z tohoto jeho kázání. Jeho důkazy nepřesvědčují, nýbrž strhují a plní současně duši hořkostí a odporem proti těm, kteří z pohodlnosti a lakoty odhodili zákon Kristův. Církev, praeláti nemají tu co poroučeti neb zapovídati. Pronásledování, kterým jsou stíháni zavádějící kalich, jest pronásledování antikristovo a v tom právě nutno se síliti krví Páně. „Ergo non resistamus, sed pareamus et incipiamus“, totiž podávati pod obojí, ta slova Mikulášova, spojená s poukazem na Matěje z Janova, jistě uchvátila mnoho poslouchajících kněží a pohnula je k následování.

Ke kázání připojil Mikuláš po příkladu Jakoubkově autority ze sv. Tomáše, Dionysia, Alberta Velkého, Bernarda, Matěje Janovského a Cypriána.[3]) (P. d.)

---

[1]) »Nos autem sumus, in quos fines seculorum devenerunt, cum dies mali sunt, in quibus superhabundavit iniquitas cleri et refriguit caritas populi, quod eciam in multis iuge sacrificium est ablatum i. e. sacrificium altaris (Lira Dan. XII), ita quod sacerdotes impinguati, incrassati, dilatati beneficiis temporalibus et pompa huius seculi celebrare non optant, ita quod inveniuntur multi, eciam episcopatus, canonicatus et alia beneficia curata tenentes et occupantes, adhuc in sacris non existentes, qui secundum quod dicit Hugo a S. Vict. legem nesciunt nec discunt, sed vacantes ocio, commessacionibus et ebrietatibus student, terrena sapiunt, assidui in plateis, raro in ecclesiis, tardi ad investigandum culpam peccatorum, parati ad investigandum vestigia leporum, velociores sunt ad congregandum canes quam ad convocandum pauperes, cicius porrigunt panem canibus quam pauperibus, cicius extendunt manum ad taxillum quam missam« (ibid. 209^2a).

[2]) »Sed tempore persecucionis antichristi maximum solacium est fidelibus memoria passionis Christi (Lira Dan. XII). Et antichristus permittitur a domino tribulare fideles, ut purgentur a peccatis, que circa illa tempora habundabunt . . . Ideo Iudas Machabeus elegit sacerdotes sine macula, voluntatem habentes in lege domini . . . Matathias zelatus est pro lege domini . . . Eleazarus senex . . . mater cum VII filiis . . . O quam gloriose isti certaverunt pro lege patrum suorum . . . nos autem legem nostram, que est perfecte libertatis, veritas et gracia, per filium omnipotentis dei data . . . quasi pro nichilo ducimus nec practicare curamus« (ibid. 211^2b 212^1a).

[3]) Srv. Čas. kat. duch. 1911 str. 789.

Posudky.

F. V. Krejčí, Jaroslav Vrchlický. „Zlatoroh“, sv. 16—18. S podobiznou od M. Švabinského a 22 přílohami. Stran 159. Cena 5·40 K. Praha 1913. Spolek výtvarných umělců „Manes“.

Významu Jaroslava Vrchlického naprosto neodpovídá zájem, který o jeho rozlehlé dílo projevovala až dosud česká literární kritika a historie. Je to až nápadné, srovnáme-li počet monografií, které byly napsány třeba o Máchovi nebo o Nerudovi, s počtem větších prací o Vrchlickém. Kdežto o Máchovi psali všichni naši přední kritikové, Vrchlickému vyhýbal se kde kdo. Jan Voborník vydal o jeho „Legendě o svatém Prokopu“ sice již r. 1890 menší knižní studii a Eduard Albert vytiskl svoji průkopnickou „přípravu k budoucím studiím jeho lyriky a epiky“ již r. 1893, ale první opravdu obšírný a vyčerpávající pokus o studium jeho díla napsal teprve Jaromír Borecký a vydal ve „Zvonu“ r. 1903, knižně pak r. 1906. Po něm přišel švédský učenec Alfred Jensen s druhou velkou knižní studií, kterou do češtiny přeložil Arnošt Kraus r. 1906. K nim přibyla nyní třetí, napsaná socialním demokratem F. V. Krejčím. Oproti oběma předchozím má jeho knižní publikace značnou přednost již proto, že vyšla po smrti básníkově, a mohla nejen pojmouti celé jeho dílo a celý jeho život, ale odvážiti se i první synthese, po níž marně bylo dosud touženo. Ovšem že i Krejčí vydal ji předčasně, neboť nemohl se opříti takřka ani o jedinou specielní studii analytickou, kterých bude teprve třeba napsati o díle Vrchlického dlouhé řady. Proto portrét básníkův, jak na vás zírá z práce Krejčího, bude opravován a měněn s postupujícím prohlubováním znalosti jeho díla.

Důležitým a velmi nesnadným problemem bude třeba utřídění ohromného díla básníkova v určitá vývojová období. Kdo se jen poněkud studiem Vrchlického obíral, ví, jaké jsou tu obtíže. Zejména v periodě první, jinošské, nutno zjistiti vlivy výchovu, školy, četby, a pomocí těchto znalostí zjistiti i chronologicky přesně vznik prvních jeho plodů v knihách „Z hlubin“ a „Epických básních“. Při talentu tak bohatém a tak prudce se vyvíjejícím je třeba tento vývoj znáti takřka den za dnem. Dnes o tom nevíme nic určitého. Stačí porovnati v tomto ohledu práce Voboníkovy a Šaldovy, aby vysvitla bezradnost kritiky, která posuzuje první knihy Vrchlického jako celky dle roku jejich vytištění! V tomto směru přináší kniha Krejčího leccos určitého, přesně zjištěného, ale posledního slova ani zde rozhodně neřekla. A takových otázek jsou ovšem celé řady.

Krejčí psal svou knihu o Vrchlickém se zřejmou snahou vylíčiti ho jako monistu. V celé monografii táhne se řetěz úvah a citátů, z nichž Krejčí sestavuje mosaiku moderního pantheistického názoru

básníkova, aby konečně mohl jej zcela vtáhnouti v síť své dobře promyšlené agitace pro monism. Rád přiznávám, že z Vrchlického nebude lze učiniti básníka katolického, ale čím více bude se prohlubovati znalost jeho díla, tím jasněji vynikne i marnost jakékoli snahy po využití jeho odkazu k účelům tak hrubě stranickým, jak se o to pokouší Krejčí.

Zdánlivě pevná a nezničitelná jeho soustava důkazů o moderním monistickém vyznání Vrchlického má ovšem své trhliny a nedůslednosti, jako vše, co jest příliš uměle zkonstruováno. Tak musí i Krejčí přiznati, že ne filosofické poznání, ale pouze básnický kult přírody vedl Vrchlického k pantheismu; nemoha potlačiti záplavu prvků křesťansko-dualistických, o které v díle neustále naráží, musí je nutně a nevyhnutelně vysvětliti a činí tak velmi pohodlně a z bídy theorií konvence v tvorbě básníkově!

Krejčí napsal knihu o Vrchlickém po svém způsobu velmi lahodným slohem a po velmi pilné přípravě. Lze-li s mnohými estetickými vývody plně souhlasiti, nutno tím spíše odmítnouti knihu se stanoviska náboženského jako zjev nebezpečný a pravdu tendenčně zkalující.

Vilém Bitnar.

Dr. Fr. X. Kryštůfek, Rozluka církve a státu ve Spojených státech severoamerických, v Brasilii, v Genevě a v Irsku. Nakl. V. Kotrba v Praze 1913. Str. 107. C. 1·20. Vzdělavací knihovny katolické sv. 58.

Po ohlášeném již spise o rozluce církve a státu ve Francii (sv. 52) vydává týž p. spis. nový přehled též otázky rozlukové na jiných čtyřech místech. Jelikož zprávy o třech z nich zaujaly jen po několika stránkách, spojil všecky čtyři rozpravy v jeden svazek, ačkoli poměry církevnopolitické tam líčené značně se od sebe liší. Jedno mají společné, že jsou náboženství celkem příznivější než ve Francii.

I tento spis poskytne čtenářům českým mnoho zajímavého a cenného poučení o věcech, o nichž noviny se častěji zmiňují a jež potřebí znáti, abychom příležitostným zprávám z krajů těch poněkud rozuměli. Zásadním rozborům poměrů těch se p. spis. tentokráte vyhnul, a to zcela správně. Ukazujeť se právě v těchto zemích, jak spletitá jest otázka vztahů církevnostátních a že nemožno jí podle jedné šablony řešiti — a stane-li se kde tak, že řešení to nemá dlouhého trvání. Jak poměry jsou, nezbývá zatím leda spokojiti se jakýmsi snesitelným modus vivendi a vniternou silou pracovati o úkolech náboženských, o něž jedině pak může se opírati zákonodárná moc, jež by poměry zlepšila.

Joris Karl Huysmans. Vypsání jeho literární tvorby a její význam náboženský. Napsal *František Odvalil*. Praha 1913. Str. 202.

Huysmans (1848—1907) čestné zaujímá místo ve skupině onech umělců francouzských, kteří dílem svým přispěli a stále ještě přispívají k obnově ducha a myšlenky v umění nejen francouzském, nýbrž svě-

tovém, v obnově ducha náboženského proti záporu a lhostejnosti. Zovou se namnoze konvertity, ne sice ve smyslu formalním, ale ve smyslu skutkovém, že z náboženské otupělosti okolí svého vybřednuvše slovem i skutkem vydali svědectví pravdě katolické, každý ovšem po svém způsobu a rázu uměleckém, Huysmans po výtce velikolepým pojetím v celku, překonávajícím bohatstvím v podrobnostech skoro studijních, mnohdy nepoddajných a jednostranných. Jeho nespokojenost není ještě svatá, jest příliš kritická a pessimisticky zahrocená.

P. spis. rozšířeným tímto rozborem osobnosti a díla básníkova svými i básníkovými slovy podal nám názorný a výstižný obraz jeho. Uznává sám a poněkud vysvětluje, proč díla Huysmansova nebyla a nebudou knihami obecné obliby; něco viny jest v nich, něco v nás, ale bylo by nemístno chtíti oboje jinak míti. Jestiť i zde jen „výsek ze života", pozoruhodný, ve mnohém vzácný, na nějž ale ovšem každý jinak nazírá a nazírati nepřestane: není-li francouzský způsob náboženské otázky pojímati a projednávati každému sympathický, ký div, že stupňování jeho dle svéráznosti Huysmansovy ve všech částech každého nepodmaní?

Rádce správné češtiny. Sepsal *Dr. Petr Zenkel.* Druhé přepracované a rozmnožené vydání. Nákl. Unie v Praze.

Rádce tento zpracován po výtce za účelem praktickým, bez výkladů thoretických. Sestaven proto jako slovník dle abecedy, jakožto hledadlo pravopisné, mluvnické a skladební zároveň. Výrazy, jež pokládá za nesprávné nebo zbytečné, dává do závorek. Dle mnohých hesel (na př. divadlo a m. j.) soudíc, nepředpokládá pan vydavatel u používatelů skoro nic; arciť je zdivočilost v českém psaní, zvláště novinářském, toliká, že již ani u t. zv. intelligence z českých škol vyšlé mnoho předpokládati nelze.

Celkem jest nový tento rádce dosti liberální, tak že některé opravy jeho (na př. m. doručiti — dodati, m. dlouhá cesta — daleká a m. j.) překvapují. Na štěstí, nebo vlastně na neštěstí sotva jich bude dbáno; nevázanost jazyková půjde asi i přes tohoto oprávce jako přes jeho předchůdce svou cestou dál. Ale kdo se jím říditi chce, dobře učiní již proto, že bychom se tak aspoň poněkud přiblížili k žádoucí jednotě pravopisné; mluvnická a slovotvorná stránka mluvy pořád se rozvíjí a není ještě tak probádána, by názorem jednotlivců mohla býti omezována.

Dr. Paul Heinisch, Griechische Philosophie und Altes Testament. I. Die palästinensischen Bücher. Münster. Aschendorff 1913. 80 str. Cena 1 K 20 hal.

O vztahu mezi Starým Zákonem a řeckou filosofií bylo již ve starověku mnoho uvažováno. Jak křesťanským, tak i židovským spisovatelům bylo jistým, že o závislosti řecké filosofie na ideách staro-

zákonních nelze pochybovat. Originálem jim byly posvátné knihy židovské a jich kopií nejvýznamnější díla řecké filosofie. Předním zastancem tohoto názoru byl ze spisovatelů židovských Josephus Flavius, který píše, že nejslavnější myslitelé řečtí — Pythagoras, Anaxagoras, Plato a stoici — jistě čerpali z Mojžíšových knih. Nejinak smýšleli o tom křesťanští spisovatelé — hlavně Justin, Tatian, Klement Alex., Tertullian, Eusebius a jiní. Dnes se jejich názoru nezastává skoro nikdo. Naopak prohlašují mnozí učenci, že řecká filosofie je originálem a knihy St. Zákona kopií. — Žalmy a „Kazatel" jsou prý hlavně dokladem toho. V těchto knihách prý nacházíme filosofické názory Xenofanovy, Heraklitovy, Platonovy, Aristotelovy, názory stoiků a dokonce prý i zásady Epikurovy. Je tomu skutečně tak? Nikdo nepopře, že mezi hlavními ideami St. Zákona a ideami těchto řeckých filosofů je veliký rozdíl, který jde až do základů. Stoa učila panteismu; zná jen boha takového, který je tomuto světu immanentním, mezi nimi není žádného podstatného rozdílu; duše lidská je částí božstva. Dle Kazatele a všech ostatních knih St. Zákona je Bůh od světa rozdílným, jiné podstaty a soudcem veškerého lidstva. Stoikové stotožňovali ctnost s blažeností, kdo žije ctnostně, je dle jejich učení blaženým. Moudrý člověk byl jim naprosto dokonalým a šťastným, nerozumný stále chybujícím, plným všech mravních vad a naprosto nešťastným; ano i šíleným prohlašovali někteří stoikové nemoudrého. V „Kazateli" se však často naříká, že se ctnostnému nezřídka vede zle a zlému dobře. Autor „Kazatele" znal bez pochyby řeckou filosofii, ale píše přece v duchu svých předchůdců, jako věřící israelita. I Delitzsch nazývá „Kazatele" „velepísní bázně boží" a racionalistický spisovatel Cornill píše, že v „Kazateli" slaví zbožnost starozákonní triumf. „Autor trvá" píše Heinisch na str. 86. „nevývratně na víře v osobního Boha a v mravní řád světový, a idee, kterých nabyl z lidové filosofie, prozrazují znalci jencm, že v poslední řadě pocházejí ze spekulací, které byly v příkrém odporu k židovské víře. Jeho theistický názor na svět nebyl jimi zatemněn".

Ani u díla Ježíše Siracha nelze o závislosti na ideách řecké filosofie mluvit. Hellenismus se svým vlastním jádrem je dle něho největším nepřítelem židovského národa. Proti řecké filosofii se obrací, když píše, že moudrost přebývá jen u národa israelského a že došla v zákoně Mojžíšově výrazu; projevuje také hluboký žal nad tím, že bezbožní lidé opustili zákon „Nejvyššího". Právě tak jako všichni starší hagiografové měl tento správný názor o Bohu a jeho poměru k světu, názor, který se stoickým pantheismem a determinismem neměl nic společného.

Dr. J. Vrchovecký.

Rozhled

Náboženský.

Ascendismem nazývá se nová životní filosofie (O. R. Hübnerova). Jelikož prý křesťanství nevyhovuje požadavkům vědeckým, monismus pak požadavkům citovým, nutno přejíti přes obojí a na základě descendence postoupiti k ascendenci, ku vzestupu: „tuž výše, člověče, ušlechťuj se a učiň tento příkaz nejvyšším zákonem svého života". No ano, ale jak?

*

Hebrejská Bible od katolických theologů dosud nevydána, ačkoli konstituce Leona XIII „Officiorum ac munerum" (1897) katolíkům zakazuje nekatolických vydání užívati; jak to s textem hebrejským provésti, když katolického vydání není? Mnichovský prof. Göttsberger, red. „Biblische Zeitschrift", zmiňuje se tam (1914, 1) o záměru jiného znamenitého biblisty padernbornského prof Petersa z r. 1905, neprovedeném snad proto, že „rozhodování církevních autoritativních kruhův o jednotlivých sporných otázkách biblických ukládá zdrželivost, aby mnohá namahavá a obětavá práce pak snad krátce před cílem nebyla zmařena", totiž nějakou zápovědí. G. přes to chce se o postupné vydání takové příruční Bible pro theology pokusiti: vedle textu masoretského Vulgatu; ukázka z Ezechiele na u. m. podána velice se pro účel onen zamlouvá, podávajíc s obojím textem nejnutnější kritický apparát. Ovšem práce taková trvala by roky.

Cursus s. Scripturae ohlašuje kromě toho vydání nové biblické polyglotty, dokonalejší než mohl podati Vigouroux.

O nové české Bibli píše sám p. vyd. v pražském denníku odpovídaje k některým výtkám tam uveřejněným, zvláště co do shody s Vulgatou a se staršími překlady. Jest mu ovšem velmi snadno odpovídati, a divno jest, že v té věci vůbec ještě dokazovati třeba, že překlad jen dle Vulgaty pořízený zůstal by vždycky z velké části nesrozumitelným; toť přece věc už dávno vyřízená, a kdyby na př. Žalmy měly kdysi také tak konservativně býti přeloženy, nepřispěje překlad k jich porozumění, jež obzvláště nyní za nové úpravy kněžských hodinek bude tak žádoucí. Nerád ve vědeckých otázkách čtu o Scylle a Charybdě, jako tam napsáno co do požadavku „Hlídky" o vymýcení cizomluvů a archaismů naproti konservatismu, neboť rozhoduje tu jediný požadavek, správnost, jíž ovšem může býti dosaženo i rozdílnými překlady (viz překlady jinojazyčné!), o níž však nemůže rozhodovati ani konservatismus ani modernismus. Rozumí se přece samo sebou, že překlad vydaný r. 1914 má býti pořízen češtinou r. 1914. Jistou měrou snad možno šetřiti ustálených úsloví na př. modlitebních, ačkoliv i zde „ctihodnost" se nenáležitě přeceňuje a snadno by ctihodnější správností

mohla býti nahrazena. Jestliže dnešní dějepisec na př. nemůže už docela věrně psáti vzorným kdysi slohem Palackého, tím méně smí se překládati způsobem staletým. Věta „pobili jsou čtyrmecítma tisíc m.“ a pod. je zajisté česká, ale ne češtinou XX. století. Mnohá taková starobylost působila by prostě směšně, nehledě k tomu, že mnohé úsloví biblické češtiny, které se zdá ctihodným dědictvím ze starobylosti, není než obyčejným, nesprávným latinismem, jejž nutno vymýtiti. Jak dalece možno snésti cizomluvy původní, nazírání a mluvě východní vlastní, s celým obsahem a slohem starozákonních knih srostlé, toť ovšem jiná; pokud přešly v obecný majetek a nejsou nesrozumitelny, nevadí zajisté nic jich ponechati („věky věkův“ a pod.). Konservatismus pochází namnoze z neorientovanosti; co jinde jest samozřejmým, u nás, kde theologická biblistika vesměs pěstuje se latinsky, zdá se nepřípustným novotařením. V tom smyslu pořád nutno poukazovati na příklad Sušilův a jeho překlady (nemíním filologickou stránku výkladů, kde nahromaděno mnoho látky dialektické), z nepochopení i mezi námi tak podceňované. Nebudiž tu hlásán žádný radikalismus a novotaření libovolné, ale pokrok jest nutný, nemá-li český text biblický nazýván býti zaostalým, nynější potřebě nevyhovujícím. A tento požadavek novým překladem Hejčlovým bohda bude splněn.

*

A. Marmorstein ve Skočově vydává svým nákladem Religionsgeschichtliche Studien, v jejichž 2. sešitě jedná o t. ř. zákonnících a praví, že v nepříznivém posuzování jejich se N. Zákon s písemnictvím židovským shoduje, že podrobnosti o nich v Evangeliích vytýkané jsou historicky zaručené.

*

Mimokřesťanská svědectví o Kristu (Tacit. Annal. 15, 44. Plinius ad Traianum 96. Sueton. Vita Neronis 16, 2. Jofeph. Flavii Antiqu. 18, 63) znova zkoumá kralovecký prof. Kurt Linck v latinském spise (De antiquissimis veterum quae ad Jesum Nazarenum spectant testimoniis, Gießen 1913) a kromě Josefova uznává za dukazná; bordeauxský prof. Borchart prohlásil 1885 místo u Tacita za podvržené, avšak brzy potom obě hlavní díla Tacitova za výrobek — humanistů! Místo u Josefa Flavia (srv. článek prof. Dra Hudce v Hlídce 1913) pokládá Link za podvržené, avšak i o tom proniká nejnověji názor opačný. Sám Harnack (Internat. Monatschrift 1913, 6) rozhoduje se již pro pravost, poukazuje na to, že křesťan by nebyl psal o paradoxních skutcích Kristových, o davu křesťanův a pod. Opatrný dvořan Josef Flavius, jenž křesťanem nebyl a židům se byl odcizil, psal právě opatrně, tak že z místa nelze si o jeho přesvědčení nic vybrati. Filologická námitky (na př. že sloveso epitiman u Josefa není) jsou mylné. Rozhodnuta věc ovšem ještě není. Pravost rozhodně hájí Burkitt v Theol. Tijdschrift 1913 str. 135 dd.

*

Církevní nakladatelství Dessainovo v Malíně vydalo Zpěvník pro farní bohoslužby se zpěvy chorálními dle posledních vydání vati-

kánských. Pro Francii má význam hluboký, neboť souvisí to s pokusy zavésti do chrámů církevní zpěv, aby i lid se ho mohl súčastniti. O písních, jako jsou naše lidové, kostelní, nemůže býti v zemích jazyků románských téměř ani řeči. „La société Palestrina“ chce býti spolkem „pro duchovní a náboženské umění hudební, jímž míní povznášeti ochotné duše do výšin k nejbližšímu doteku s čistou Krásou“. V předměstí Paříže Clignancourtu sestavil abbé Théodas sbor celého sta horlivých pěvců z tříd dělnických, kteří zpívají ve chámech chorály, žalmy a mše až k nejtěžším skladbám Bachovým. Pro svátky Velkonoční chystají překvapení Paříži. Ve farnostech zakládají se kroužky zpěvácké. Nazývají je „schola“. Nápěvy kostelních písní brány z pokladnice národního zpěvu, jako bylo často i u nás. Byly to písně arci populární, ale leckdy i příliš všední, pro chrám nevhodné. Proto snaží se „scholy“ nahraditi je církevnějšími a vážnějšími. Mimo snažší latinské chorální Kyrie, Gloria, Credo, Sanctus, Agnus upozorňují znalci na pět čistě francouzských mší Henryho du Mont, které si vždy uhájily své místo ve chrámech, jako vzpomínky liturgické na veliké století. Přes jistou pompésnost mají přece ráz liturgický a proto gregorianisté marně je vykazovali z kostela. „Nám Francouzům třeba reformní snahy Pia X v oboru církevního zpěvu jen vítati. Byli jsme dlouho pozadu v církevní malbě, v sochařství i hudbě a to všichni, kněžstvo světské i řeholní i věřící. Byla to snad smutná památka z dob jansenismu . . .“

Reformě zpěvu gregoriánského věnovali ve Francii své síly benediktini, lidový zpěv v kostelích upravil Charles Bordes.

*

Motiv zpovědního tajemství a mučenictví sv. Jana Nepomuckého zpracovala Ilse von Stach v povídce Die Beichte (Boisserée, Köln). Líčí výjev u královny Žofie („Offnei“) v noci 20. března 1393. Pod hradem utracen mučeník, na hradě vniká král s arcibiskupem a kancléřem do pokoje královny, u níž dlí přidělený jí dvořan Jindřich z Rožmberka, a nutí ji k vyznání, jehož na vikáři Janovi z Nepomuku vynutiti nemohl. Uštvaná mladistvá královna vyznává se z náklonnosti k Jindřichovi; arcibiskup posílá ji do kláštera a tím ji zachraňuje z rukou surového krále. Výjev je skoro příšerný, líčení osob a zpovědí královniných fantastické. — Knížka je 1. svazkem jakési sbírky, o níž se tu dále ničeho nedovídáme; tištěna jest písmem missálovým.

*

Bývalý professor náboženství v Ječné ulici pražské a spisovatel Jan Ježek odkázal z úspor i sbírek 100.000 K na katolický literární ústav, nové jakési středisko svépomocné. Středisk takových sbírkami a odkazy nám přibývá; jest otázka, přibývá-li také periferie, totiž cenné práce a prospěchu z ní. Společnosti a ústavy takové pro větší podniky jsou nezbytné. Byť se tam mnoho peněz potratilo na režii a representaci, přece jsou-li jen poněkud slušně založeny, mohou nákladnějších podniků spíše se odvážiti než nakladatel soukromý. Ale na naší straně, kde se hodně sbírá, se tento družstevní způsob přece

snad přeceňuje a podnikavost soukromá zanedbává. Máme různá Dědictví, Matice, Křesťanskou akademii atd., ale nikde neviděti prácí, jichž by soukromý nakladatel se nemohl odvážiti, kdyby jen byl jak náleží podporován. Všecka čest oněm šlechetným dárcům a jejich úmyslům, avšak dle zkušeností dosavadních lze silno pochybovati, zda krásné počiny jejich budou míti přiměřený výsledek. Již sama otázka peněžitá nutí uvažovati. Na př. těch 100.000 K jsou pěkné peníze, ale roční užitek z nich neznamená pro podporu literatury skoro nic. Dále ponechává se práce (mám zde na mysli především vědeckou, neboť poetae nascuntur, těch penězi vylouditi nelze) pořád náhodě, až se někdo nebo něco najde. Ale odkud? Kde mají pracovníci se vzdělávati? Na pražské alma mater neb její theologické fakultě? Kdy mají bádati a pracovati? Vedle svého úředního zaměstnání? Pravda, mnozí tak činí, ale s jakými potížemi, zvláště co do pomůcek! Jiní sice by tak mohli činiti, jsouce úřadem k tomu skoro zavázáni, ale buďto nedostává se řádné kvalifikace (schopnosti + chuti) aneb i řádné podpory hmotné (na pomůcky, cesty atd.)

Katolická universita v Solnohradě proto má zatím připravována býti ústavem badatelským, kde by graduovaným pracovníkům za stálého platu bylo umožněno věnovati se docela vědecké práci ve směru katolickém, ovšem s podmínkou, kdyby vědecky neb nábožensky nevyhovovali, že mohou býti propuštěni.

*

Jako u nás, také na Rusi zvláště intelligence pracuje o rozmnožení důvodů pro rozluku manželskou, i obmezení stupňů pokrevného příbuzenství a švakrovství. V „Cerkovné Pravdě“ Malcevově se pozastavuje M. nad tím, proč se zapovídá sňatek se švakrovou, kdežto přece po smrti manželky je švakrová (nebo tchyně) přirozenou pomocnicí ve vychování dětí, čímž mezi vdovcem i švakrovou snadně může vzniknouti sblížení a touha po založení společné rodiny. A církev pravoslavná zakazuje sňatek mezi nimi.

*

„Cerkovnyj Vostok“, vydávaný duchovně-církevním Spolkem sv. Jana Zlat. ve Lvově, časopis rusko-národní strany rusínské, přináší v 1. seš. 1914 „bilanci církevně-náboženského života za rok 1913“ a poukazuje při tom na velice neutěšené zjevy náboženského ducha, zvláště mezi mládeží. Ve dnech 2. až 5. července m. r. konán ve Lvově studentský sjezd, kdež několik rozpálených mladických mozků v přítomnosti professorů navrhlo resoluce proti klerikalismu a pro školy po vzoru Ferrerově, vyzývalo k odpadnutí od Říma, a jakýsi řezbář z Ruska, Gavrilko, přišel k úsudku, „že třeba se přimknouti ne ku křesťanství, plnému otrockých tendencí, nýbrž vrátiti se k pohanství našich předků“, jemuž prý patří přednost před křesťanstvím. „Usmrtiti Boha!“ — toť heslo, vydané atheistickou mládeží universitní národu tak malého, chudého, jako jest národ rusínský v Haliči. Za takových okolností vznikla „Bezkonfessijní

hromada“, jež se snaží povaliti poslední sloupy národní existence rusínské — víru i církev. To už není moderní pohanství, co chce tato mládež, nýbrž zdivočilost, úplná nevázanost, kterou přítomný Ivan Franko, slovutný spisovatel rusínský, k jehož poctě onen sjezd konán, velice mírně nazval „dětinstvím“.

Velice smutným mezi Rusíny je spor řecko-katolického duchovenstva, jež se rozdělilo na dvě strany, ukrajinofilskou a rusofilskou, jež proti sobě bojují přímo fanatickým štvaním, udavačstvím, pomluvou a provokací. Špiněn i sám rusínský metropolita Andrej hr. Šeptickij, jehož brošura „Boža sijba“ ničemně strhána na sloupcích ve Vídni vycházejícího německého týdenníku „Oesterreichs katholisches Sonntagsblatt“ č. 50. z r. 1913 „von treu zu Rom haltendem Ukrainer“. V novinách těchto, proti jejichž „nadkatolictví“ letos v únoru vystoupil sám arcibiskup vídenský Fr. Piffl, nazvav jejich jednání „nekatolickým“, štvavě se upozorňuje na „veliké nebezpečenství náboženské v Haliči“, pomlouvají se kněží strany ruskonárodní, protože prý „podporují schisma v Haliči“, vyhlašují prý „víru Rusů za lepší a jedině pravou víru“ a chtějí prý Halič přivésti pod žezlo Romanovů. Za to „ukrajinští kněží jsou — dobří katolíci a rakouští vlastenci“. Drzý útok na metropolitovu brošuru přísně katolického ducha končí slovy: „Mělo by se této brošuře dáti druhé záhlaví: nazvati ji ne ‚Boží símě‘, nýbrž ‚Plevel‘, to by bylo správnější.“ Také do Říma byla podána stížnost na metropolitu Šeptického, že prý šíří ruské schisma a podporuje rusofilské duchovenstvo. Udání to prý, také podle mínění ukrajinských kněží, napsal lvovský Basilian o. Ioakim Feščak... A zatím týž metropolita Šeptickij jest v Rusku nejnenáviděnější osobou, a sám ukrajinofilský časopis duchovenstva „Niva“ rázně se zastal metropolity proti „věrně Říma se držícímu Ukrajincovi“, takové drzé hany kydajícímu na biskupa svého, jemuž podkládá myšlenky jím nikdy nepronesené.

*

26. ledna v zasedání nábožensko-filosofického spolku v Petrohradě vyloučen ze skutečných členův jeho V. V. Rozanov, ale ne pro své rouhavé a cynické výstřední kousky proti náboženství, nýbrž pro své společensko-politické názory. Politika nad náboženství a filosofii — toť nové heslo tohoto nábožensko-filosofického spolku!

Na častou námitku nepřátel, že křesťanství je nepřítelem vzdělanosti a umění, odpovídá prof. P. Světlov v „Cerk. Pravdě“, že to může tvrditi pouze ten, kdo nezná dějin církve. Kdyby křesťanství bylo nepřátelským vzdělanosti, musilo by se též nepřátelsky chovati k hudbě, jako tvaru vzdělanosti. Ve skutečnosti vidíme pravý opak, že totiž hudba má ode dávna posvátný význam v bohoslužbě, jako prostředek k vyjádření nejvznešenějších náboženských citův a nálad. Hudba budí u nás náboženské city, povznáší nás od země ve svět čisté krásy, a proto také písmo sv. velebí hudbu a vybízí, abychom Boha oslavovali hudbou. Křesťanství žehná architekturu, malířství a vůbec každé umění, slouží-li skutečně krásnu, protože

pravé krásno shoduje se s dobrem. I náboženství i umění slouží touze duše po světě vyšší idealní skutečnosti, pouze s tím rozdílem, „že náboženství kreslí nám tento idealní svět skutečně bytujícím a má za nejbližší cíl zjistiti skutečnost jeho, kdežto umění spokojuje se snivou představou o vyšším světě jako ideále". Jen tehdy, když umění z veliké mravní síly se mění v nástroj zla, jestliže v jeho čistém ovzduší staví si teplé hnízdo raffinované sobectví, samolibost, ukrutnost ke všemu, co se vztahuje k jiným, jen takové umění církev zavrhuje . . . Ovšem takovým je z větší části nynější umění.

*

Známo, že pravoslavné duchovenstvo na Rusi vůbec nekáže, nebo jen velice zřídka. V. Běljajev snaží se v „Cerk. Věstniku" dokázati, že nedostatek kazatelské horlivosti u duchovenstva nemá příčinu v jeho lenosti a nevzdělanosti, nýbrž ve zvláštnostech ducha ruského a ve zvláštnostech tomuto duchu vlastního osvojování představ. Rus prý je náchylen přijímati náboženství estheticky, poněvadž v ruské duši umělecké náklonnosti mají převahu nad ostatními. Umělecké zárodky pak jeví se ve všech stranách života ruského lidu, hlavní však umělecké schopnosti ponořily se v náboženství. Zvláště pravoslavné bohoslužby jsou prý proniknuty velebnou krásou a svědčí o veliké lásce ruského lidu k velkoleposti kultu, v němž skrývá se veliká vychovávací síla. Bohoslužby samy prý poučují lid lépe než sebe lepší kázání . . . Nicméně doznává spisovatel ku konci článku svého, že mnoho lidu ruského pravoslavného odpadá k sektám, které duchovním potřebám lidu vyhovují kázáním, poučováním, stravou duchovní.

Málo péče věnuje se v ruských seminářích i duchovních akademiích klassickým jazykům, latině i řečtině, ač důvodů ve prospěch pečlivějšího studia klassických řečí pro duchovenstvo je velmi mnoho. D. V. Šestakov v „Bogoslovském Věstn." přimlouvá se, aby klasicismus zaujal znova naležející mu místo v ruských duchovních školách.

Ke čtyřem duchovním akademiím (petrohradské, moskevské, kazaňské a kijevské) má přibýti pátá, nejspíše ve Vilně, ač jiní by si přáli, by akademie byla otevřena na Sibiři, v Tomsku, kdež jest jí více třeba. Ale vláda a sv. synod podle všeho spíše pomýšlejí na působení na katolické duchovenstvo polské, než na skutečné vzdělání pravoslavných duchovních na Sibiři.

*

V Řecku po válce s Turky nastala doba pokojného pokroku a rozvoje. Vedle různých chystaných reforem přední místo zaujímá církevní reforma. Dopisovatel řecký do ruského „Cerk. Věstniku" ukazuje, že při reformě té bude třeba obrátiti zřetel přede vším na lepší vzdělání duchovenstva, poněvadž nynější nevzdělané kněžstvo řecké nedovede kázati, lidí poučovati a míní, že „nikterak nebude odporovati duchu pravoslaví, jestliže v Athénách i jiných městech budou neženatí faráři, ale při tom mravní kněží, poněvadž tito nemajíce rodinných starostí, budou pracovati lépe slovem i skutkem". Při tom

dopisovatel ukazuje, že „bohužel latiníci pevně se usadili v mezích Hellady, mají zde mnoho škol i chrámů, mají pravidelně organisovanou propagandu mezi vyšší třídou řecké společnosti“. Uznává přednosti latinských kněží, a přece je proti nim!

*

Že konfucianismus zatím nestal se státním náboženstvím Číny, jak jsme oznámili, dlužno přičísti ústnímu i písemnému zakročení vážených katolíkův u sněmovny a jejího výboru. Protestanté chovali se v té věci vlažně, ba přední zástupce jejich navrhoval dorozuměti se s konfuciány. V Dru Sunjatsenovi, osnovateli revoluce proti dynastii, jenž je také protestant, měli dosud silnou oporu, aspoň na ni spoléhali; nová jeho revoluce v Kvantungu Juanšikajem potlačena a vliv jeho značně klesl.

Vnikání Ruska do Mongolska tamní katoličtí missionáři právem nemálo se obávají, i vyskytují se návrhy, aby se postavili pod protektorát anglický nebo americký.

*

Čtyři leta vede Maurice Barrès boj proti Bestia triumphans (ve Francii zovou ji Bête jacobine). Třikrát zastal se venkovských kostelů v parlamentě vážnou svou a důraznou výmluvností, která se o tlusté zdi lhostejnosti a hlouposti tříštila. Počal tedy bojovati novinami, brošurami, konferencemi s výsledkem, jak sám doznává, posud nevalným. Doposud trvá „triple scandal“: 1. Příspěvky na kultus slavnostně při rozluce slíbené jsou pořád odpírány. 2. Obce smějí odmítati dobrovolné dary na záchranu kostelů. 3. Trpí se, aby polovice obec. zastupitelstev stavěla se proti prácím komise konservatorův. I to, čeho Barrès jakž takž v parlamentě dosáhl, bylo senátem zamítnuto. Přes tento nezdar ukázalo se však, že ani ve Francii není parlament skutečným zástupcem smýšlení lidu, jakým by dle idealu býti měl. Lid se přece ozývá a nejde to již tak snadno bořiti a vylupovati chrámy. Své zkušenosti v tomto zápolení vydal teď Barrès knižně pod názvem: „La grande pitié des églises de France“ ((Veliká bída chrámů francouzských — 3.50 fr.) Po lyrickém prologu zpěvnou prosou následuje rozbor otázky, řeči ve sněmovně a úvahy, v nichž se střídají satirické šlehy a povznášející něhy, promeditované takořka v ubohých těch kostelích. Ať mluví Barrès jako historik, psycholog, básník či filosof, vždy jeví se mistrem a prostý venkovský kostelík na spadnutí nadchnul ho k stránkám jeho tvorby nejdokonalejším. Nemluví však pouze jménem umění (jako Péladan hájící jen chrámy architektonicky důležité). Jemu jsou popelky venkova zrovna jako kathedrály budovami duchovními, vzdělávajícími duše. Do kostelů vtělil se cit náboženský, jsou „beata pacis visio,“ a proto je nutno hájiti i jménem civilisace, která jistě poklesne, zmizí-li s povrchu zemského kostely.

Barrès liší se smýšlením od názorů křesťanských, náboženství není mu zjevením s hora, nýbrž jakýmsi výronem neklidu, jenž se člověka zmocňuje již z tajůplného okolí. Brání tedy kostely asi tak jako by se stavěl proti sveřepému kácení lesů, surovému znečištění jasné stu-

dánky. Podle některých úryvků, ku př. kde předkládá, překládá a vykládá panu Briandovi starý latinský hymnus „Coelestis urbs Jerusalem“ nebo „Dětské přijímání v kathedrále Remešské“, soudili někteří na zmodernisované pokračování Chateaubriandova „Génie du Christianisme“, ale třeba srdce nadšence bije křesťansky, rozum jest ještě víry dalek.

*

Po debrecínském útoku na tamního řeckokatolického biskupa má dojíti k revisi národnostního ohraničení, tak že by rumunské obce byly co možno vyloučeny a biskupství zůstalo pouze maďarským. Je to následek jednak lonské návštěvy papežského vyslance v diecesi, hlavně však následek attentátu; tak „státníci“ petrolejníky zrovna odchovávají, když nešetří práva a spravedlivosti. Také sídlo biskupské má býti přeneseno do Nyieregyházy.

Vědecký a umělecký.

Duševěda pokusná, kterou mnozí zaměňují za duševědu vůbec, potkává se mnohdy s nedůvěrou pro materialistický způsob popisů. Avšak to, co se pokusem duševědným zjišťuje, daleko nevyčerpává celého pochodu, kterým se pokus obíral. Třeba totiž rozeznávati ve všech duševných úkonech dvojí stránku, nebo lépe řečeno, dvojí zřetel: hodnotný a skutkový, logický (pojem, soud atd.) a psychický. Tento druhý znamená hlavně sílu počitků, jich jasnost, jakost atd., což možno pojímati jakožto veličiny, ne sice o sobě ale ve vzájemném poměru jejich, a takto měřiti. Podobně měříme také teplotu, kde ovšem máme jakousi jednotku za měřítko, kdežto duševědné měření nuceno spokojiti se pouze zjištěním jakýchsi stupňů neboli rozdílů; tak měří učitel zdatnost své třídy pořád ještě dle jakési lokace, ačkoliv jí sám ve svých studiích třebas už nezažil, ana před lety ouředně zakázána. Hranice duševědného experimentu jsou dány rozsahem možného sebepozorování, dále nesahají. Bylo by tedy vědeckým podvodem odvozovati z toho, že dále za jevy zkusnými také už nic není. Neboť daleko větším právem než nejexaktnější věda, fysika, předpokládá neb dosuzuje se svých elektronů, vln atd., soudí psychologie o duchovém pozadí neboli podkladě vyzkoušených jevů.

*

V nauce o výživě živočišné velikou pozornost budí objevy o vitaminech, dusíkatých to tělískách, jež lučebně tvoří novou, zvláštní skupinu, jsouce pro výživu nezbytná, farmakologicky však nelišná. Pod slupkou zrnka na př. pšeničného neb rýžového jest vrstva buněk aleuronových, bohatých na protein, mastnotu, lipoidy a soli, a v nich také jsou obsaženy vitaminy. Mletím neb otíráním se ztrácejí; podobně ztrácejí se vitaminy sušením u ovoce, zeleniny, zemáků, jakož i delším a silným vařením u mléka, u masa silným vyvařováním a odléváním šťávy.

Následky výživy avitaminské jeví se hlavně v nervech, míše a srdci, tedy časem smrtelně; jsou to nemoci beriberi, skorbut, pellagra, kromě celkového seslabení organismu vůbec. Nedostatečnými jeví se takto pokrmy: bílý chléb, loupaná rýže, sušené zeleniny (krmivo), sterilisované mléko atd. Jak známo, doporučoval i Kneipp černý chléb (i ovoce se slupkami, o těchto však hlavní zástupce nauky o vitaminech londýnský Dr. Cas. Funk nemluví, jen o ovoci čerstvém, šťavnatém). Věc jest pro zdravotnictví i pro národohospodářství na výsost důležitá.

Potravou starých Egypťanů byla m. j. ryba Tilopia nilotica, Barilius niloticus a — myš, pak ječmen, proso a šachor. Tak zjistila „Heart Egyptian Expedition“ v žaludku mrtvol pohřebiště Girga v Horním Egyptě. Byla tedy strava před 5000 roků skoro táž jako dnes, neboť i nynější mládež egyptská ryby a myši pojídá.

*

Ruský inženýr Sikorskij rozřešil problem „těžkých aeroplánů“ proti těžkopádným a nebezpečným Zeppelinům, které první unášely do výše omnibusové zařízení pro mnoho osob. Již před několika roky mohl veliký aeroplán jeho unésti zároveň 6—8 osob. Nyní dosáhl rekordu sestrojením obrovského biplánu, kde nepohodlné umístění osob nahrazeno skutečným, zaskleným vozíkem se sedadly a místem pro pilota. Aerobus Ilja Muromec hnán jest čtyřmi motory. Při prvním letu v Petrohradě vzal Sikorský s sebou osm osob, při druhém třináct a při posledním výkonu pobyl ve vzduchu sedmnáct minut se šestnácti osobami. Zvednutá tíže činila přes jednu tunu. „Vzdušná taktika“ obra cílí především zase ku škodě nepřítele ve válce. Nenadálé přistání na určitém místě, aby mužstvo mohlo položiti pumy na trať, poškoditi mosty atd. hned po prohlášení války, t. j. válečný úkol gen. štábu německého, který hodlá provésti menším Zeppelinem v Metách — to vše lze prý mnohem lépe vykonati hybnějším aerobusem.

Předchůdcem aviatiky lze nazvati známého poštmistra Jeana Droueta (1763—1824), jenž dal prchajícího Ludvíka XVI ve Varennes zatknouti. Ve „Vzpomínkách z vyhnanství“ (Souvenirs d'exil) Ferd. Baca nalézáme zmínku o nuceném pobytu Drouetově na Špilberku roku 1792. Ve vězení sestrojil si létací stroj, aby mohl prchnouti. Ale přepočítal se v jeho nosnosti, padl do příkopu a zlomil si nohu. Při druhém pokusu osvobozovacím byl šťastnějším, neboť se mu podařilo utéci pěšky a dostati se do Belgie. V celém Rakousku byly prý tehdy prodávány hračky na způsob jeho přístroje, barevná křidélka z lepenky v podobě „mlýnku“, která se větrem otáčela za pokřiku dětí: „Leť, Drouete, leť!“

*

V polských listech ozývají se nářky, že přese všechen hlásaný pokrok a boj proti analfabetismu ubývá čtenářů knih. Stěžují si knihkupci a vydavatelé, že literární produkce v poměru k počtu čtenářstva jest minimální, ale konstatují to i správci čítáren a veřejných knihoven, že zájem o knihy je stále menší. Statistika posledních let pak ukazuje, že na 19 lidí v Polsku připadá jen 1 kniha koupená během roku a na jednu osobu v téže době čítají se jen dvě knihy přečtené! Všech tisků (nejen knih, ale i cenníků, reklam, zpráv atd.) vyšlo 3.134 v 9,389 464 exemplářích. Z toho se rozprodala sotva třetina (3,127 821 ex.), z čehož na knihy připadá jen 1,698.154 ex., počítaje v to i kalendáře (asi 600.000 ex.) a tak zv. „literaturu sensační“.

Významem a důvody tohoto faktu obírá se také spisovatel Stanislav Lam ve lvovském týdenníku „Kronika Powszechna“. Poukazuje zvláště na to, že na předním místě mezi vydanými knihami stojí belletrie, díla vědecká a kritická zaujímají pak teprve 14. místo. Následek toho jest, že životní hodnoty a názory utvářejí se ne na reálných základech, ale na tvůrčí fikci, na vzoru hrdinů románových. Proto charakter dnešní společnosti polské jest romantický. „Máme stále gest trubadura, úsměch stylisované ironie, povznesenost lorda, nedostává se nám pak systemisované práce a určitě stanovených cílů. Na

všem jest patrno jakési rozesnění. I tehdy, když máme bojovati proti nepřátelským útokům, vystupujeme s pěstí ozbrojenou pérem publicisty a knižní frasí. Naší odpovědí — slovo. Tvoříme literaturu života". Čtenář polský vybírá toliko lekturu, působící na jeden smysl: na fantasii. Belletrie jest pro něho jen zábavou, slouží jen k „zabíjení času".

Dokladem k tomu uvádí autor tak zv. „literaturu sensační"; v posledních dvou letech klesla její spotřeba více než o polovici: r. 1909 vyrobeno takových „děl" 120 v 570.000 exemplářích, r. 1910 a 1911 již jen 57 v počtu 260.000 ex. Úpadek není nahodilý. Převrat ten způsobila dle něho kinematografická divadla: jimi povstala nová možnost „zabíjení času"; z filmu promluvila táž fabule jako v sensačním románě, zbavená k tomu předlouhých nejednou popisů spisovatelových a zbytečných digressí. Kina vypověděla boj knize; několikahodinovou četbu zastupuje nyní „kilometrový obraz", jenž proběhne před očima diváka za nějakých 20 minut! Ti, kteří hledali v četbě jen zábavy, odhodili knihu a studují „arcidíla" literární prostřednictvím filmu...

Jinou příčinou úpadku četby je dnešní stav společenský. Jsme v době vynálezů, politických převratů a všemocného panování — nervů. Vytvořil se zvláštní typ nervosního člověka, honícího se netrpělivě za každou myšlenkou, toužícího věděti všechno a o všem, ale cestou nejkratší a nejlehčí. Tuto úlohu plní noviny... K tomu přistupuje dnešní politikomanie, kavárenský život, různé schůze, nesčetné sporty atd. Při tom všem nemůže zbýti času ani chuti k vážnější četbě.

Mnozí spisovatelé a zvláště nakladatelé bránili se s počátku proti tomu, aby význačná jejich díla byla zpracovávána pro kinematografická divadla — ovšem nejvíce z ohledů finančních. Později nastal obrat: spisovatelé začali sami psáti pro kina neb upravovati pro ně své starší práce, poněvadž objevili tu nový, ne bezvýznamný pramen příjmův a snad měli také dobrou snahu, aby svým spolupracovnictvím pozdvihli program těchto divadel na vyšší úroveň. A nakladatelé zase přišli na to, že kino předváděním literárních prací dělá reklamu knihám.

Než tato otázka, jaký vliv má filmování literárních děl na knihkupecký odbyt, není dosud praktickými výsledky rozhodnuto. Obírá se jí v jednom z článků, jichž celou řadu věnoval kinu, také nový literární a kritický čtrnáctidenník „Der Turmhahn", redigovaný známým spisovatelem Karlem H. Stroblem, jenž do nedávna byl činným v Brně.

Autor dokazuje, že po umělecké stránce filmování literární díla spíše poškozuje. Každému básníku záleží na tom, jakým způsobem jest jeho výtvor interpretován nebo plasticky znázorňován. Musí žádati, aby jeho báseň byla sprostředkována veřejnosti jen v důstojném rámci, poněvadž ví, že nedostatečné podání poškozuje citelně jak jeho práci, tak jej samého. Poněvadž film může předváděti na plátno jen positivní výjevy, odpadá při filmování dramatu nebo románu všechno psychologické a lyrické. Ve filmu ukazují se jen prosté události, vidíme po sobě ubíhající sceny beze všech oněch psychologických přechodův a detailů, jichž líčení vtiskuje právě básni osobitý ráz. Proto jsme

vždycky sklamáni, kdykoli vidíme ve filmu známé básnické dílo. Duchaplný, hluboký román, jenž v kinu projde před námi jak kostra jednotlivých scen, zdá se nám náhle banálním a mimoděk začínáme autora umělecky podceňovati. Návštěvníkům divadla, kterým filmované dílo není známo, neliší se ničím od filmovaných dramat jiných neznámých autorů, poněvadž posuzují jen podle zevnějších effektův, a tak známý autor ztrácí na svém uměleckém renomé.

Po finanční stránce nejsou ještě nakladatelé a spisovatelé za jedno, zda filmování knihy její odbyt zvyšuje či seslabuje. Tvrdí se obojí. Ale je známo, že publikum kinematografických divadel skládá se z větší části z chudších a nevzdělanějších lidových kruhů. Většině těchto lidí bylo dosavadní divadlo příliš drahé a literárně nesrozumitelné. V kinu nalézají rozptýlení a podnícení. Programový lístek, udávající obyčejně krátký obsah dramat, nahrazuje knihu. Zájem průměrného publika při literárním filmovaném dramatě končí se pravidelně s posledním obrazem, napětí koncentruje se vždy hned na nejbližší číslo. Kdo viděl v kinu akci sfilmovaného díla, sotva bude míti chuť — zvlaště když napjetí již minulo — čísti potom ještě knihu samu. A ostatně chybí tomuto publiku duchovní i materielní podmínky ke koupi knih.

Vlastní čtenářské a knihy kupující obecenstvo, jež ostatně navštěvuje kino jen výjimkou, nenechá se jistě při volbě své literatury vésti reklamou prázdných filmových dramat.

Všechno mluví tedy pro to, že knihkupecký odbyt sfilmovaného díla spíše klesá než vyrůstá. Může ovšem kino přispěti, aby autor stal se populárním. Ale i tato „sláva" při pestrosti a rychlém střídání programu bude více než efemérní.

*

Polská Akademie začala letos své páté desítiletí několika novými důležitými podniky. Na prvním místě je to realisovaní dlouho připravovaného a široce založeného díla „Encyklopedya Polska". Úkolem jejím jest podati v zásadních rysech celkové vědění o Polsce způsobem přístupným vzdělanému obecenstvu, ale při tom přísně vědeckým. Práce súčastní se stejnoměrně všechny vědy, které mají o Polsce co povědít. Vyšel první díl, jenž podává úplně vyčerpávající obraz geografie, geologie, hydro a orografie, klimatologie, flory i fauny zemí polských a ve čtyřech studiích obšírnou anthropologii Polsky. Ohlášena jest již část dílu čtvrtého, osvětlující otázky o prvotní kultuře polské; spolupracovníky tohoto dílu vedle Brücknera jsou dva čeští učenci: Niederle a Kadlec.

Druhým, také již dlouho připravovaným podnikem jsou „Monumenta Poloniae Vaticana", jichž vyšly první dva svazky „Acta camerae Apostolicae" z let 1207—1377, vydané Drem Janem Ptaśnikem. — Pro nejbližší dobu ohlášeny jsou dvě nové publikace: „Archivum filomatów", kde bude vydáno velké množství listů tohoto reformního hnutí v mládí Mickiewiczově, a edice řeckých církevních Otců, kde vyjdou nejprve spisy sv. Řehoře Nazianského.

Akademie zaznamenává v poslední době dva veliké dary, jež budou míti pronikavý význam pro celou její další činnost: „senator“ Maleszewski věnoval jí půl druhého milionu korun a p. Jerzmanowski založil při ní více než milionovou fundaci, jenž má býti jaksi pendentem ceny Nobelovy, poskytujíc každoroční odměny za největší zásluhy na poli vědy, literatury a činnosti humanitní.

*

Básník a romanopisec Jiří Żuławski, jehož všechna díla jsou proniknuta vážnou, často až těžkou filosofií, vydal nyní souborně řadu svých literárních a filosofických studií v knize „Szkice literarckie“. První z nich — „Legenda Tatr“ — jest věnována básníku Tater, Tetmajerovi. Żuławski snaží se oproti kritice poslední doby přiřknouti mu jedno z vůdčích míst v současné poesii polské. Zajímavá je studie o významu idee mickiewiczovské; autor dokazuje, že i kdyby díla Mickiewiczova ve své klassické formě ztratila kdysi půvab a nadšení vzbuzoval ještě Słowacki, že přece i tehdy a po dlouhé věky, ba na vždy v poesii polské vévoditi bude Mickiewicz a nikoli Słowacki — neboť Mickiewicz první dal jí vznešenou ideu, která ji učinila velkou a spojila úzce se životem . . . z moderních básníků píše autor zvláště o Przybyszewském a Ad. Nowaczyńském, jejž si velice cení, ale lituje, že někdejší bojovník „Mladé Polsky“ přešel nyní do tábora jejích odpůrců. Zvláštní zálibu Żuławského ukazuje studie „Prometeusz żydowski“, kde rozebírá se stanoviska literárního a filosofického knihu Job; již dříve obíral se básník hojně poesií starozákonní a překládal právě tuto knihu.

Také známý Zenon Przesmycki-Miriam vydal v obsáhlé (asi 600 stran) knize své studie, rozpravy a úvahy o umění a kultuře, jež nadepsal významně „Pro arte“. Ač byly tištěny již asi před 10 lety v „Chimerze“, neztratily dosud na své aktualnosti, zvláště programové úvahy o literatuře, divadle, plastických uměních a mnohých zjevech kulturních.

*

Před časem proběhla také skoro všemi českými novinami zpráva, že ukrajinský básník Dr. Ivan Franko objevil neznámé dosud dramatické dílo Adama Mieckiewicze. Poláci chovali se k sensačnímu „objevu“ hned od počátku zdrželivě nebo přímo odmítavě; nevěřili spisovateli, jenž v dávných svých pracích nijak se netajil nepřízní k bratrskému národu. Nyní Dr. Franko vydal ono dílo tiskem, připojiv životopis Mickiewiczův a výbor jeho básní v překladě ukrajinském.

V úvodě slibuje, že nese v dar „svým krajanům i bratřím Polákům knihu, jaké nikdo neočekává“, „genialní útvor Adama Mickiewicze“, dosud neznámý, pod titulem „Wielka Utrata“. Důkazů žádných nepodává, jen lakonicky a tajůplně vypravuje, že rukopis objevil u lvovského antikváře a „na podzim roku 1908 cestou podle obyčejných názorů nadpřirozenou, ale v nynějším jeho stavu úplně přirozenou obdržel vědomost, že rukopis v červené vazbě, jenž jest

jeho majetkem, obsahuje útvor Mickiewiczův, ne sice autograf, ale kopii, přepsanou v Paříži nedlouho po vzniku útvoru známou ženy Mickiewiczovy, Janinou Witwickou, bez vědomí samého Mickiewicze, a že titul útvoru podle záměru autorova byl „Wielka Utrata". Vykládá dále, že tázal se o úsudek v této otázce prof. Brücknera a Dra Jindřicha Biegeleisena, polských odborníkův, ale že ho nepřesvědčili o opaku. Jest přesvědčen, že obohatil literaturu o neznámé arcidílo Mickiewiczovo, „převyšující značně i třetí část Dziadůa jež by bylo možno postaviti vedle velké národní epopeje Mickiewiczovy jako velkou národní tragedii".

Polská kritika soudí, že Dr. Franko stal se obětí sebeklamu. Že by „Wielka Utrata" byla dílem autora „Pana Tadeusze", naprosto vylučuje. Syn básníkův, Vladislav Mickiewicz, v posledním čísle měsíčníku „Książka" prohlašuje, že v objeveném díle „není ani dvou veršů, které by vzbuzovaly dojem, že pocházejí z péra Adama M." Přičítati mu je, bylo by urážkou básníka, zvláště když také názory v díle projevené (na př. o papežství) odporují docela těm, jež vyznával Adam. Rodina Mickiewiczova nikdy také neslyšela o nějaké pí Witwické a její jméno nevyslovuje se nikde v seznamech emigrantů polských. Je to dle něho asi dílo některého z bezejmenných autorů, kteří napodobovali Mickiewicze a popisovali veršem různé episody národního mučenictví po úpadku povstání z roku 1831.

Podobně soudí tamtéž Dr. Jiří Koller, který uvádí některé doklady odvislosti objeveného díla od Mickiewiczových Dziadův. Uznává však a oceňuje dobrou vůli Dra Franka, jenž s velikou hmotnou obětí vydal dílo zajímavé a pro svou dobu charakteristické, a to tím více, že v připojeném životopise a překladech dal na jevo tak vřelou úctu k největšímu polskému básníku.

*

Zmínili jsme se v minulém čísle „Hlídky", že v Rusku mnoho se mluví o krisi divadla, jehož úpadek spojují s úpadkem mravnosti. K četným pokusům ukázati cestu k uzdravení a obrození divadla náleží kniha J. A. Apolonské (herečky petrohradského divadla Stravinské) „Křesťanské divadlo" v níž pokřesťanění divadla uznáno za jedinou záchranu jeho, záchrancem jeho prohlašuje se „křesťanský herec".

Divadlo pěstuje krásu, ale třeba rozeznávati krásu duchovní a pozemskou, křesťanskou a pohanskou. Kdežto pohanství uznávalo za krásu každou vnější dokonalost, nežádajíc splynutí v jedno pravdy, dobra i krásy, krása v křesťanském pojmu je nemyslitelna bez pravdy a dobra. „Meč Kristův" i v umění i v kráse rozdělil pravdu ode lži. Co však v zásadě vykonáno jednou pro vždy, to daleko ještě neuskutečnilo se ve skutečnosti, kdež dosud existují vedle sebe pohanské i křesťanské pohlížení na život, na umění i krásu. V umění se dosud hlásá pohanský princip mravní nelišnosti, heslo „umění pro umění." A přece heslo to ubíjí umění, „neboť vše, co neslouží vyššímu cíli, klesá, nemá přítoku svěžích sil a nerozvíjí se." Nikoliv zásada

„umění pro umění“ obohatí umění, nýbrž „umění pro Boha,“ jako ani ne „život pro život,“ nýbrž pro vyšší cíl, pro Boha, pro nesmrtelnost. Zdokonalení všeho pozemského principu a postupné jeho přiblížení k Bohu, jsouc cílem všeho života, je cílem také každého jednotlivého díla, tedy též umění. Je tedy cíl umění sloužiti všeobecnému hnutí ku předu zdokonalování, a umělci mají realisovat v oboru umění onu mezi, kterou v zásadě provedl meč Kristův mezi pravdou a lží.

Jestliže všecka náboženství více méně byla předtuchou náboženství Kristova, nejvyšší duchovní pravdy, pak nejintuitivnější lidé všech dob zvláště jasně je pocitovali. A poněvadž obor umění je zvláště obor intuitivní tvorby, proto již v umění pohanském je krása Kristova, ovšem neuvědomělá, nerozdělená od padělku krásy. Jestliže pohanství přijímalo všecku krásu bez rozdílu, první křesťanství, neosvojivši si dosud úplně pravdu Kristovu, vpadlo v opačnou chybu, zavrhlo všecku krásu. I byla nutna reakce, jež se dostavila v době renaissance, která však vzkřísila pravdu neočištěnou, křesťanstvím kdysi zavrženou. A tak pohanská a křesťanská pravda dosud jsou vedle sebe, ba život náš a naše umění je spíše pohanským než křesťanským. Ale pomalu ve člověčenstvu dozrává vědomí nezbytnosti převratu v umění a již John Ruskin rozdělil umění na „špatné a dobré.“ Křesťanský názor na umění pronáší Vl. Solovjev v „Kritice abstraktních principů“ hlásaje, že „úkol umění nezáleží v tom, aby existující skutečnost reprodukovalo, nýbrž v tom, aby ji přetvořovalo, aby na místo vnějších vztahů mezi božským, lidským a přírodním principem ustálilo i v celku i v jednotlivostech, ve všem i v každém vnitřní, organické vztahy těchto tří principů. Pohlížíme-li tak na umění, není v něm místa pro „amoralnost“ a úkolem lidské tvorby není pouhá esthetická zábava. Tu ethické a esthetické úkoly stýkají se v oné všejednotě, o níž mluví Solovjev: „Jestliže v oboru mravním (pro vůli) všejednota je absolutní dobro, jestliže v oboru poznávacím (pro rozum) všejednota jest absolutní pravda, pak uskutečnění všejednoty v oboru pocitovaného hmotného bytí jest absolutní krása. Poněvadž tato realisace všejednoty není dosud v naší skutečnosti, nýbrž se zde jen zdokonaluje pomocí nás samých, pak realisace ta je úkolem člověčenstva, a vyplněním jejím jest umění.“

Jak divadlo může se státi neviditelným stupněm k pravdě, jak se může státi křesťanským? V divadlo vedou dvě cesty: z chrámu a s křižovatky, divadlo má dva praotce: žrece a šaška. V divadle nejjasněji se jeví dvojakost pramenův umění: nebeský i pozemský, náboženský a světský, duchovní a hmotný, křesťanský a pohanský princip. Odtud dva nepřátelské směry a věčný spor o tom, co je divadlo, chrám či podívaná, poučení či zábava. Žrec a šašek sešli se na novém kolbišti a zápasí o přednost. Oba jsou povoláni vyplnit poselství, jež přesahuje síly každého zvláště. Žrec, opustiv chrám, zřekl se toho, co jej odcizovalo životu. Šašek, ustoupiv s hlučné

křižovatky, střásl se sebe prach a bláto; vstoupivše na místo, jež není ani chrám ani křižovatka, oba se změnili v divadle v herce. Symbolické setkání se žrece i šaška na jednom kolbišti na vždy určito charakter divadla: duchovní jde vstříc pozemskému, pozemské ustupuje od příliš hmotného. Na divadle mají harmonicky splynouti dva principy, vlastní mu od narození, duchovní i tělesný, a proto pravý herec je žrec v obleku šaška, je šašek s duší žrece. Odtud jasný úkol herce: on může baviti svým šaškovským vzezřením, ale má zachovávati plamen žrece. „Divadlo může se zdáti zábavou, ale má sloučiti očištění". „Šaškovská forma divadla má se spojovati s duchovní podstatou, a jen při takovém splynutí dvou principů divadlo může býti stupněm k pokřesťanění všeho života". „Divadlu, to jest herci nedostačí hráti komedii nebo tragedii, nýbrž nutno dodati jim smyslu, pochopiti, že jak úžasno, tak také směšno je výsledek odchylky života na stranu od základní pravdy. Jinými slovy: nutno pod vnější, hmotnou roušku skutečnosti uvésti její věčný, nezvratný základ, sloučiti hmotné s duchovním v té míře, aby hmotné bylo na dobro proniknuto duchovním. Takto šaškovská forma bude osvětlena vyšším duchovním smyslem a sama sebou prozradí pravdu i nepravdu života." V tom spočívá určení divadla, kde herec stává se vůdcem člověčenstva k pravdě.

V doby rozkvětu divadla vždycky jasně hoří v něm princip žrece, princip duchovní, ale působí téměř výhradně vysoce nadanými jednotlivci, po jejichž zmizení se stmívá, místo žrece nastupuje šašek a divadlo vnitřních prožívání mění se v divadlo vnější podívané. Místo živých citův a nálad v divadle začne převládati vnější zdokonalená technika, vnější forma Hlavním materialem pro herce je pak ne jeho duše, nýbrž jeho tělo, v popředí vystupuje dekorace, osvětlení, jež přece mají míti skromný význam. Ale jakmile herci začnou se úzkoprse skláněti před vnější formou na ujmu smyslu, divadlo začíná umírati, jako umírá vše živé, v němž zničeno organické spojení duše a těla. A tak nyní umírá divadlo přes to, že tolik práce se věnuje jeho oživení. To všichni cítí, ale nepochopují příčiny toho. A věc se má tak, že žrec na divadle umlkl, a pitvoří se jen šašek: duše divadla odletěla, zbylo divadelní tělo. Pro takové divadlo bez duše vzrostl hrozný soupeř v kinematografu, jenž není nebezpečný pro divadlo vnitřních prožívání, pro herce, pokud je žrecem v oděvu šaška, šaškem s duší žrece. Proto nezbytno, aby žrec opět vstoupil ve svá práva, duchovní princip aby se obrodil. Divadlo oživí zase jen idea, spojení vyššího duchovního principu, křesťanství, s plastickým vyobrazením pozemského života, harmonické spojení dvou principů divadla (žrece a šaška) v osobě křesťanského herce, jenž je nemyslitelný bez duchovního rozvoje, onoho totiž rozkvětu a očištění duše, jehož poskytuje křesťanství. Nový herec nesmí všecek čas věnovati jenom technické stránce divadelního umění, nýbrž musí vzdělávati svůj vnitřní svět, duši i srdce. „Kdysi pochopí všichni", končí spisovatelka, „že

Kristus je středem, k němuž se nese každé dílo, že tedy také umění povoláno sloužiti Jemu."

O křesťanské drama pokusil se velko-kníže ruský Konstantin Konstantinovič Romanov v nedávno na císařské divadlo v Petrohradě uvedeném kuse „Král židovský". Časopisy konservativního směru uznávají dílo toto za „literární událost," chválíce na něm ne tak originalnost námětu jako básnické zpracování posledních dní Ježíše Krista na zemi. Spisovatel nadšenými verši uvádí diváky a čtenáře ve styk s vroucí věrou a ideály člověčenstva i budí v nás umlklé hlasy dobra a věčné pravdy. Před čtenářem i divákem vynořují se obrazy a osoby, tak blízko známé duši naší, v živém vtělení jeviště: Josef z Arimathie, Nikodém, Šimon Cyrenský, Pontský Pilát, odehrává se velebná světová tragedie utrpení Páně. Všecko v kuse je naplněno Ježíšem, všecko je věnováno Jemu, všecka jednání, všecky řeči věnovány Jemu, a Jeho nevidíme, jenom slyšíme z úst ostatních jednajících osob, Jeho slova, téměř úplně vzatá ze sv. evangelií. Kritika uznává, že již s čistě uměleckého stanoviska nelze připustiti, by Kristus zjevoval se na jevišti jako všední jednající osoba kusu. U každého z nás od útlého dětství složil se obraz Kristův, velice velebný, a objevení se herce, přestrojeného za Krista, snadno by učinilo rouhavý a jistě bolestný dojem. Hercův obraz nesrovnával by se s pojmem, jaký máme v duši o Kristu, urážel by tělesnou hrubostí. Proto spisovatel s neobyčejným uměleckým taktem Krista nevyvedl jako jednající osobu, ač v kuse je neviditelný, ale v duši pociťovaný božský obraz Krista, jehož blízkost cítíme od počátku kusu, vjezdu Kristova do Jerusalema, až do Jeho zmrtvýchvstání.

Ruský žid Šalom-Aš napsal drama „Dědicové", k němuž čerpal látku ze života mládeže, vstupující do života bez víry, bez Boha, „bez dědictví otců". Drama nebylo připuštěno na jeviště.

Dosti pěknému úspěchu těší se v Petrohradě i Moskvě dramata S. Poljakova: „Labirint", jež obdrželo loni cenu jména Ostrovského, a „Ognënnoje kolco". Kritika vytýká jim nedostatek jednání, ale uznává obratnost rozmluv v řešení otázky, co je člověku potřebnější, zdali pravda či lež. Kusy jeho, zvláště první, jsou zdramatisovanou výměnou názorů na dané thema.

*

Poslední volby do francouzské Akademie v polovici února rozvířily poněkud více veřejnost, třeba byly tři stolce obsazeny v půlhodince. Ernest Daudet podává svůj úsudek v ten smysl, že napjetí mezi „nesmrtelnými" bylo před volbou tím větší, ano že měly volby ty nátěr politický. Jsouť mezi akademiky lidé konservativní, držící se starých tradic, aby se soudilo dílo bez ohledu na smýšlení, ale je známo, že již leckdy dříve odehrály se volební půtky, při nichž rozhodovaly názory kandidátův a voličů. Tak zamezil Dupanloup jednou volbu Littréovu, když pak jí po druhé zameziti nemohl, prohlásil, že nevkročí již do budovy Akademie. Nechtěl se setkati v témže sboru s mužem, jehož osobních vlastností si velmi vážil, jehož učení však

naznával podvratným a nebezpečným náboženství, kterého byl sám představitelem a jako biskup obhájcem. Nyní byla brána Akademie otevřena lidem, které vynesla na povrch pouze politika. Stávalo se arci i dříve, že vynikající politikové octli se ve sboru čtyřiceti, ale výhradně proto, že se mohli vykázati i úspěchy v oborech vědeckých; jinak pokládáno zvolení za čin směřující proti intencím zakladatele Akademie. (Thiers na př. byl zvolen jako historik, nikoliv jako politik a pověděl sám, že po skončení úkolu svého politického milerád se vrátí ku drahému svému studiu, které mu přineslo stolec v Akademii.) Dnes po náhledu Daudetově není mnoho akademiků, kteří by tak mohli mluviti, ano většinou byly poslední boje o volbách rozhodovány výlučně politikou.

Alfred Capus (* 1858) uznaný dramatický spisovatel byl považován za jistého, protože literární jeho zásluhy jsou všeobecně oceňovány. A hle, den před volbou vynořil se i jemu konkurent v osobě Léona Bourgeoise, kterého podporovala právě strana politiků v Akademii. Bylo to překvapením a velebitel jeho neuměl uvésti jiných zásluh, leč snahy kandidátovy o odzbrojení a osobní vlastnosti. Bylo namítáno, že nestačí předsedati mírovým konferencím v Haagu, a „advocatus" jeho uváděl v přípravném sezení důvody tak chabé, že i přátelé Bourgeoisovi byli zaraženi. Nabyli sice opět odvahy, ba kandidát sám se holedbal, že volba jeho je zajištěna a že zvědavá veřejnost bude se moci pouze tázati po počtu hlasů, jimiž protikandidáta „přebil", ale skrutinium ukázalo, že se mýlil on i jeho přátelé: Capus dostal 16, Bourgeois 13 hlasů. Vypravovalo se, že jeden z votantů přišel pozdě a octnuv se vedle B. z ohledu na souseda neodevzdal prázdného lístku jako dva jiní, nýbrž napsal jméno Bourgeoisovo pro něhož nadšen nebyl.

Katolíci byli zklamáni vítězstvím Henriho Bergsona (* 1859) proti Pomairolsovi. Módní „bergsonismus" vynáší tohoto filosofa na Collège de France až nesmírně a umísťuje ho hned vedle Sokrata, Descartesa a Kanta. Velmi blízká budoucnost však vykáže prý mu ve škole filosofů místečko daleko skromnější. Za to byli potěšeni jak porážkou zednáře Bourgeoise, tak volbou katolického historika Pierra de la Gorce (ve druhém skrutiniu 16 hlasů proti 9 a 4 dvou protikandidátů). La Gorce (* 1846) vzdal se soudní kariery pro zákony protiřeholní a oddal se cele studiu historie. Roku 1887 vydal nestrannou a poctivou „Histoire de la seconde République". Hlavní jeho dílo je však 7svazková „Histoire du second Empire" (1892—1905), za které již r. 1900 byl odměněn Akademií cenou Jobertovou. Také „Histoire religieuse de la Révolution", jíž vyšly posud dva svazky, zajišťuje mu místo mezi předními historiky. René Bazin, který oceňoval práci La Gorceovu, neodvolával se pouze na jeho veledílo, které mělo již dvanáct vydání, nýbrž i na stanovy zakladatelů Akademie, dle nichž jest La Gorce kandidátem velevhodným, „jenž bude i pro svou osobní skromnost, ochotu a poctivé snažení svého talentu milým spolubratrem všem bez rozdílu smýšlení."

*

V pražské „Umělecké Besedě" přednášel 18. ledna mladý literární historik Dr Otakar Fischer na thema o účasti umělecké

tvořivosti v bádání literárním. Sluší ihned upozorniti, že obsahem jeho řeči byl doslovný překlad německé přednášky, kterou měl 7. ř. 1913 na kongresu estetiků v Berlíně a kterou známý německý estetik Max Dessoir otiskl nyní v lednovém čísle své znamenité revue „Zeitschrift für Aesthetik". Dostává se nám tedy této práce oklikou přes Německo, což je u germanisty Fischera zjevem často se opakujícím. Své poznámky opíráme o německý text v zmíněné revui. Fischer má jistě právo promluviti o ožehavé otázce stálého antagonismu a přece zase neustálého splývání vědy a umění v literatuře. Sám je badatelem přísně methodicky pracujícím o problemech německé literatury (viz jeho nová česká díla o Kleistovi a Nietzscheovi) a současně pozoruhodným lyrikem (vydal knihu básní „Království světa") i výstižným překladatelem básníků. Mohl tedy studovati nesnadný problem sám na sobě a výsledky, které v přednášce podává, mají proto význam, jehož nelze podceňovati. Nedostatek přednášky vidíme pouze v tom, že své vývody opírá jen o citáty a poukazy k literatuře německé, což je jinak pochopitelno vzhledem k místu, pro které byl originál práce určen. Chceme zde nahraditi příslušná místa poukazy na literaturu českou.

Literární historik začte se do svého básníka tak intensivně, že zná celé jeho dílo, je poučen o jeho stylu, zná rozsah i hloubku jeho ideí. I pocítí posléze jistou příbuznost se studovaným autorem a temný pud ho dohání, aby s ním změřil své síly. Vědecké zpracování thematu mu již nestačí, je tu jakýsi přebytek, který chce býti odveden uměleckým výtvorem podobným onomu autorovu. Ale byť i v detailech odlišil se od svého názoru, zůstane mu přece vždy věren v pojímání uměleckého díla jako celku, a je li dosti skromný, aby plod své reprodukční schopnosti nevydával za výtvor prvotřídní, není tato cílevědomá činnost bádání nikterak nebezpečná. Fischer mohl takový případ ovšem studovati sám na sobě: pohřížil se v dílo Nietzscheovo, naučil se na něm znáti principy lyriky a onen „přebytek" odváděl nejen překládáním, ale i nápodobou ve vlastní básnické tvorbě.

Vlastní nebezpečí uměleckého pudu v literárně historickém bádání vidí však Fischer ve zvláštní posici, které ono zaujímá v duchovních vědách: umění, jímž se literární historik obírá, má co činiti se slovy; jeho vlastním nástrojem jsou však opětně slova. V této okolnosti spočívá pokušení, kterého historik malířství nebo hudby nikdy nepozná: neboť nevykládají své mistry barvami nebo tóny, nepotřebují téhož nástroje, který mají popsati, nýbrž vykládají je slovy, opírajíce se o určité stylistické předpoklady. Literární historik však přesazuje slova do slov a snadno ocitá se v pokušení, aby studovaný zjev vyložil ne střízlivou prósou vědce, ale aby poetické thema oděl novým, svým poetickým nebo polopoetickým hávem. „Cituplnost obsahu; západ slunce, v jehož odlesku báseň se čte; drahé Já a okamžitá nálada: takové pocity, impresse, umělecké vedlejší instinkty probudí se ve vnímavém kritikovi, který místo aby nám báseň pojmově a

názorně popsal, podá jen své osobní dojmy. Sklonnost, která byla trefně označena pojmenováním: vnitřní feuilletonismus. Oslnivý příklad Wildeových paradoxů; přeceňování ryze literárního; nepatrný respekt před opravdu tvůrčím; nedostatek hluboké úcty, neukojená ctižádostivost; přeceňování sebe samého a virtuósnost výrazu — to jsou nejdůležitější předpoklady pro onen předsudek, vyjádřený formulí, že i kritika je uměním a že posuzování uměleckých děl je rovnocenno uměleckému tvoření". (Z. f. Aesthetik, 106.)

Fischerovo ostré odmítnutí tohoto předsudku zasahuje i u nás autory nemenšího významu než je Šalda a Karásek. Známá Šaldova meditace „Kritika pathosem a inspirací" žádá po kritikovi osobně prožitý a vášnivý vztah k umění, krajní vnímavost, citlivost a vznětlivost, smysly krásné a jemné, neboť kritika je uměním, „uměním jako třeba poesie nebo malba, uměním, jež lze zdokonaliti, tříbiti a šlechtiti, ale jemuž nelze se naučiti . . ." (Boje o zítřek, 189.) Kritik tvoří stejně jako jiný umělec a „mezi potencí básnickou a kritickou není v podstatě rozdílu . . ." (191). Jiří Karásek ze Lvovic praví, že kritika vůbec neaspiruje na „klamné zdání vědeckosti. Aspiruje pouze na všecka práva a volnosti genru uměleckého" (Chimerické výpravy, 219). Dle něho nemá kritik podávati obraz duše cizí, duše studovaného autora, ale prostřednictvím kritisovaného díla „obraz duše vlastní" (220).

Fischer dále vykládá o literárních badatelích, kteří zanechali svého vědeckého řemesla, aby se stali básníky. Popustili otěže svému temperamentu, přetvářeli odjinud přejaté dojmy, zjednávajíce si lacinou inspiraci z druhé ruky. V českých poměrech hodí se tato charakteristika výborně na známého socialistu a monistu F. V. Krejčího, který znalosti získané studiem cizích autorů úporně využitkoval i „umělecky" a vydal několik dychavičných prací novellistických a dramatických. Fischer připouští, že takovéto sběhnutí od práce vědecké má smysl jen tehdy, cítí-li badatel v sobě mohutnou sílu k umělecké tvorbě. Raditi, aby se jí někdo vzdaloval, bylo by absurdním: „básnický pud nedá se ani vědeckým studiem ani jinými okolnostmi omezovati, a ti učenci, kteří naříkají, ze jim nezbývá k umělecké práci času, jsou neplodní sentimentalisté" (107).

Fischera však především zajímá otázka, jak se utváří vědecká činnost oněch umělecky založených povah, které se rozhodly setrvati při své badatelské práci. „Nuže, badatel budiž i umělcem! Nechť upotřebí své básnické tušivosti k uhodnutí pravých cest, které pak přísným zkoumáním zkontroluje. Nechť vniká zbystřenou sensibilitou do tajemství tvorby, nechť vyciťuje se stupňovanou intensitou náladu doby, melodii verše, pádnost dramatické struktury, národní rysy. Ale nechť se nedá svésti vrozeným uměleckým instinktem a básnickou sklonností k pomíšení obou základních pudů. Jde-li o vědecký projev problému, ať se vycvičí ve tvrdé bezohlednosti vůči sobě samotnému, ať se podřídí takové zocelující sebekázni, aby umělce v sobě překonal, a své umělecké cítění podrobil účelu vlastní vědecké

úlohy, a tak ji oplodnil. Nechť je nepřítelem všeliké neurčitosti, všeho polovičatého, všech divokých výstřelků. Nechť poslouchá zákonů svého citu a intellektu a své vůle. Poučen jsa varovnými příklady velkých dvojitých povah, nechť jde vlastními cestami, snaže se o vědu tvořivou, o stopování problémů jen jemu k rozluštění určených. Nechť si uschová k autoru pocit oddalující hluboké úcty, ať se nesnaží mluviti příliš „o básníku", jako spíše „opakovati po básníku", a nechť od zachycení jednotlivých individualit postupuje k vyšší úloze, ke zdůrazňovanému příkazu vědecké synthese" (108).

Fischer účast uměleckého instinktu badatelova pojímá tedy zcela odlišně od Šaldy i Karáska a jeho náhled má i ve vývoji české literární kritiky značný význam.

*

Národní divadlo brněnské si pospíšilo, aby také co nejdříve předvedlo Brieuxovu „sensační" hru „Utajované zlo". Že ho nevedla při tom výchovná snaha, je za našich poměrů více než jisto. Chytrou reklamou stalo se „Utajované zlo" kusem kasovním, ač před několika lety v Paříži docela zaslouženě skoro propadlo a bylo pak zapomenuto. Nyní se ho chopili Němci a pod rouškou osvěty učinili z něho sensaci dne. Za Němci ovšem nemohla zůstati Praha, kde je dávali dokonce za zvýšených cen, a za ní hned následovalo naše divadlo, ačkoliv dosud neprovedlo velikou většinu her, jež byly slibovány napočátku sezony.

Brieuxova hra jest umělecky úplně bezcenná a únavná. Tendence vystupuje do popředí tak silně, že zabíjí i těch několik málo scen, jež samy o sobě mohly by vzrušiti. A ničí v diváku i to, co mělo býti vlastně účelem hry: nedovede vzbuditi skutečnou hrůzu před následky „utajovaných" chorob ani propagovati některé opravdu dobré návrhy autorovy. Divák, jenž přišel s dobrým úmyslem se poučit, zůstane na konec chladným a pomyslí si: ničeho nového jsem se nedověděl, lépe bylo by jíti na přednášku zkušeného odborníka. A kdo hledal v divadle dryáčnicky — aspoň u nás — reklamované „sensace", byl sklamán, po případě se poučil o některých nových „zajímavostech" a odnesl si snad jako výslední dojem naučení: buď opatrným ve styku se ženami a když si přece uženeš nemoc, jdi k lékaři, nežeň se po 3—4 roky a všechno bude zase dobře.

Kromě Shakespearova „Kupce benátského" a „Othella", jež přivedl na naši scenu zase p. Vojan z Prahy, přinesl poslední měsíc pěknou novinku: Shawovu veselohru „Pygmalion". Je to vtipně zpracovaná anekdota o sázce slavného professora fonetiky s přítelem, že z pouliční květinářky vytvoří za půl roku skutečnou dámu a představí ji na dvorní zahradní slavnosti jako vévodkyni. Podaří se mu to, ale mimoděk se změnou zevnějších způsobů způsobil u dívky i přerod vnitřní: z poběhlice stala se jemná, taktní a půvabná bytost, která právě těmito vlastnostmi vynikne nad svého učitele. Veselohra jest mírně satyrická, plná života, prostá laciných trivialností i erotické sentimentality — a snad právě proto zmizela tak brzy z našeho repertoiru.

Vychovatelský.

Psychanalysi vídenského neurologa Freuda, která celý duševný rozvoj a život člověka uvádí v přímý vztah s pohlavností, chtějí někteří přenésti také do vychovatelství jako prý jediný zdárný prostředek opravný. Proti tomu ohradil se vratislavský sjezd spolku pro školní reformu, kde zastoupena řada vychovatelských pracovníků všech tříd; znalci ti nechtí se obírati psychanalysí jakožto léčebnou soustavou pro dospělé, ale u dětí ji pokládají nejen za bezcennou, nýbrž docela za nebezpečnou a nákažlivou, jelikož předčasně vnuká dětem představy a city pohlavní, porušujíc zdravou nevinnost jejich.

*

V severní Americe učinili pokus o pohlavní poučování na veřejných školách. Výtahy ze dvou přednášek měly býti poslány poštou rodičům dítek. Ale poštovní správa je zadržela a odpověděla: „Zásilka poštou podle § 211. trestního zákona z r. 1909 nepřípustna.“ A tyto přednášky byly konány před dětmi!

*

Na povznesení živnostnictva bosenského má vládou býti tamější mládeži usnadněna návštěva odborných škol v Rakousku a Uhrách.

*

V Mnichově vydáno dílo s reklamou „Was muss ein junges Mädchen vor der Ehe wissen?“ a rozesíláno pouze doběrem. Za krátko ho rozebráno přes 25.000 výtisků. Byla to obyčejná „Kuchařka“; můžeme si tedy představiti sklamání těch „nevinných“ tisíců, které nad zkažeností mužskou tolik hořekují. Smutné, ale významné.

O schopnostech ženských píše anglický psycholog West na základě zkoušek svých a cizích, že co do smyslů nad muže vynikají; barvoslepých na př. jsou mužských 4%, ženských jen 1%. Citovost bolesti a příjemnosti jest u ženských vyšší. Mechanická pamět předmětů lhostejných taktéž, myšlenkových úkonů však nikoli. Dle toho dopadá také činnost vědecká, jež u žen málokdy stoupá nad prostřednost. Co z jiných stran se dokazuje, že koedukace není ani hochům ani děvčatům celkem prospěšná, ač některé snad výhody má, potvrzuje se i zkoumáním psychologickým; jakmile differencování přirozených vlastností se začne jeviti, má i výchov a výuka býti rozdělena, v městech asi hned od začátku.

*

Myšlenka dáti dětem nižších stupňů (1—3. školní rok) místo odiosního Malého katechismu „náboženskou knížku,“ kde by byla spojena biblická dějeprava s katechismem tak, aby hlavní pravdy náboženské vytryskovaly přirozeně z vypravování biblického, razí si již

vítězně cestu, zatím ovšem jen ve světě katechetském. U nás pronesly ji nejprvé a odůvodnily „Vychovatelské Listy;“ před časem objevily se zprávy, že se již pracuje o její realisaci, a to současně na dvou místech, na Olomoucku i Brněnsku. Pro malou Moravu snad trochu zbytečný luxus!

Zatím také katechetický kongres vídeňský (1912) uložil Vilému Pichlerovi, aby sepsal v týchž intencích „Religionsbüchlein.“ Dílko vyšlo na podzim, je v podstatě velice dobré, v jednotlivostech bude jistě zdokonaleno podle návrhů katech. spolků německých. Autor oznamuje nyní ve vídeňském katech. listě „Christlich-päd. Blätter“, že knižka buď bude zavedena v celém Rakousku nebo vůbec nikde. Má býti jednotná jako katechismus. Proto vybízí, aby také neněmecké diecese postaraly se o překlad, jenž má se státi volným, duchu jazyka dokonale přiměřeným způsobem, zvláště v modlitbách, písních a příslovných rčeních

Jest ovšem otázka, zdali zdravá otázka „náboženské knížky“ pronikla již také do rozhodujících kruhů. Zdá se, že tyto nechtějí se vzdáti tak snadno Malého katechismu, jenž jest již pravým břemenem mezi učebnými knihami.

Nejnověji oznamuje také Jindřich Stieglitz z Mnichova, že dal do tisku „Religionsbüchlein für die Kleinen“, kde biblická dějeprava a katechismus jsou organicky spojeny.

*

Zajímavou osnovu náboženského vyučování pro Sasko vydal, jak oznamuje „Pharus“, tamní učitelský splek: jest určena zároveň pro školy protestanské i katolické. Jakým duchem jest vedena, možno posouditi již z těchto několika ukázek: Úkolem prvních čtyř školních roků jest oceniti náboženské a mravně osobní vztahy k rodičům, příbuzným, spolužákům, k životu školskému a přírodnímu. K tomuto náboženskému názornému vyučování třeba použiti látky z dětských písní, z pohádek a zbožných pověstí, z bajek zvířecích, obrazův a hudby.

Vzdělavací látkou pro další školní roky (5.—8.) mají býti obrazy z náboženského a mravního života doby předkřesťanské, ze života Ježíšova, života a působení apoštolův a obrazy z náboženského a mravního života vlastního národa se zvláštním ohledem na novou dobu.

Náboženské vyučování musí míti stále zřetel na výsledky biblického zkoumání, nesmí uváděti do sporu s ostatními světskými vědami a musí býti v souladu s mravním cítěním naší doby.

Obecná škola není pro systematické a dogmatické vyučování. Katechismus Lutherův nemůže býti základem a východiskem, nýbrž třeba jej pokládati jen za nábožensko-dějepisný dokument víry. Náboženské zkoušky a známky odpadají.

Z velké části je to vlastně, jak patrno, tak zv. laická, světská morálka, kterou chtějí protestanské vnutiti i katolíkům!

*

Universitní professor Dr. Josef Göttler obrací se v mnichovských „Katechetických Listech“ (čís. 3.) proti způsobu, jakým nyní všeobecně znázorňován jest na obrazech Nejsv. Trojice Duch svatý, totiž v podobě holubice. Ukazuje na příkladech, jak v očích dětí i lidu mimoděk se tím snižuje význam Ducha sv. Co smyslem zrakovým vniká do duše člověkovy, udržuje se tam lépe a trvaleji určuje celkovou představu, než co přichází sluchem, a ovládne konečně samo. Nejsou vzácné případy, že lidé přese všechno vysvětlování ve škole pokládají na konec Ducha sv. za holubici. Na obrazech také bývá holubice u srovnání s oběma druhými postavami nepoměrně malá, tedy pro smyslově usuzující dítě nevýznamná, podřadná. I pozdějším poučováním těžko se dává dítě povzbuditi k opravdové úctě k Duchu sv., poněvadž první představa, podoba holubice působí tak rozhodně.

Psychologicky a paedagogicky správným by bylo, kdyby Duch sv. od počátku již dítěti také obrazně tak se přiblížil, aby připadal rovnocenným oběma druhým postavám; kdyby také obraz říkal, co říká katechismus a katecheta, co dítě také snad opakuje, ale v duchu nemůže si vytvořiti. Když znázorňujeme v podobě lidské Boha Otce, jenž nikdy člověkem se nestal, proč ne týmž právem i Ducha svatého? Středověk učinil tak nesčíslněkrát.

Dr. Göttler vyvrací možné námitky z církevního stanoviska a oznamuje, že mnichovský katechetický spolek získal již moderního náboženského umělce, jenž vytvořil s tohoto hlediska krásný obraz Nejsv. Trojice, určený pro školy. Byl podán již k církevnímu schválení.

*

Paedagogický měsíčník polský „Muzeum“ upozorňuje na nápadný vzrůst soukromých středních škol v Haliči. Roku 1910 bylo soukromých gymnasií a reálných gymnasií 21. r. 1912 již 45 — a kromě toho ještě 13 dívčích učitelských ústavů. Počátkem roku 1912–13 bylo na chlapeckých soukromých gymnasiích a reálných gymnasiích asi 3400 žáků, z nich 1785 vyznání římsko katolického, 196 řecko-katolického, 1294 židovského a jiných. Nápadný jest velký počet židovských žáků: 37% — kdežto na státních školách jest jich jen 23%. Možno vysvětliti tím, že soukromá gymnasia jsou většinou v malých městech, kde bydlí židů nejvíce, a to zase ve východní Haliči, kde v některých ústavech je přes 60% židovských žáků.

Podobný poměr jest také na soukromých dívčích gymnasiích, jichž bylo 18: vyznání římsko kat. 1587, řecko kat. 78, židovského 1114. Jen na učitelských ženských ústavech, jichž bylo 13, jest málo židovských kandidátek, pouze 84, kdežto římsko katol. 1100, řecko-katol. 100.

Jako dobrou stránku soukromých středních škol vytýká „Muzeum“, že nejsou přeplněny žactvem, jako je tomu ve většině státních škol haličských, a že umožňují užší styk učitelů s rodiči žáků, poněvadž jsou skoro vesměs v malých městečkách. Proto je také prospěch v nich poměrně větší. Vyučují v nich po většině professoři a učitelé z veřejných škol.

*

Na Rusi chystají reformu seminářů, proto v listech pečlivě se přetřásají otázky, co zničiti nebo zachovati ze starého, jak se zachovati k seminářským internátům a konviktům. V „Cerk. Věstn." 1914 velice rozhodně proti internátům vystoupil bývalý ředitel semináře professor I. Galachov, ujišťuje, že „z ovzduší, prosáklého tradicemi bursy (domu, kde chudí žáci spolu bydlí a stravují) nejen knězem, nýbrž i věřícím člověkem vyjíti je těžko... Nynější seminář nemůže dávati lidí ke službě církve..." Vhodně mu odpovídá v témž časopise kněz Dim. Silin, že v církvi západní se internáty osvědčily, tam si nestěžují na chovance, vyšlé ze seminářů. Ani na Rusi není třeba kláštery, semináře, internáty ničiti, jen třeba změniti směr jejich, aby chovancům seminářů bylo v nich teplo, by „alma mater" skutečně je vychovávala...

Ženský bohoslovecký ústav bude otevřen v Moskvě, aby připravoval professorky pro střední diecesní školy dívčí, v nichž objevil se nedostatek učitelův od té doby, co učitelům na gymnasiích zvýšeny byly platy.

*

V časopise ruském „Podolija" odpovídá se na otázku, jakých škol potřebuje ruský venkov, že nestačí škola, poskytující lidu jen znalost čtení a psaní, a neobohacujíc ho potřebnými praktickými vědomostmi. Nyní se venkov neobejde bez židovských řemeslníků, cizopasníků, využitkujících ho k svému obohacení. Nutno tedy, by venkovan dovedl pomáhati sám sobě, obešel se bez židů, zanevřel na opilství, lenost a naučil se různým prácím, nutným venkovanům, jež by poskytly možnost vyplniti hodiny zimní prázdné chvíle. Dokud toho škola lidu neposkytne, dotud lid nevyjde z tíživé židovské kabaly. Škola má poskytnouti žákovi začátky hospodářských vědomostí, pročež má se sblížiti s okolní přírodou, se zemědělstvím, píše se v programě reformy lidových škol.

Podle zprávy Rusských Vědomostí provedli lékaři v okrese krasninském výslech školních dítek o alkoholismu i dospěli ke smutným výsledkům. Chuťové pocity alkoholu byly známy 90% hochův a 95% děvčat, z 1157 žákův „užívalo lihových nápojů 896," pili i čistý líh, a děti 7-8 leté se přiznaly, že byly už opilé na mol. Na otázku „kdo jim dával píti", odpověděno v 797 případech, že otcové, ve 342 případech matky, v 374 případech známí. Někteří „pijí samostatně", „v dětské společnosti" za naskládané peníze. Je viděti, že výzva carova k ostřízlivění ruského lidu byla vyvolána skutečně úžasným vzrůstem alkoholismu mezi lidem ruským.

*

Předseda ministerstva Tisza ve své řeči o národnostech v Uhrách promluvil též o vyučování náboženství, řka: „Co se týče vyučování náboženství, je stanovisko vlády to, že náboženské vyučování žáků má se konati v jich mateřské řeči. Proto na místo nyní platného nařízení vydá se nové, založené na této zásadě". Vyučování náboženství v jazyku, dětem nesrozumitelném, jest už přímým

hříchem proti Bohu a zahrazuje cestu k věčné blaženosti, což je proti zřejmému znění písma sv. V římských školách dovolil vládní komisař učení náboženství, Nathanem protizákonně odstraněné.

*

V jedné brněnské obecné škole uspořádaná (socialisty) stávka proti radnici, že nechce českých škol rozmnožiti. Děti místo do školy chodí do hostinské zahrady na hry a na pohoštěnou; pilně se ovšem sbírá. Na manifestační schůzi mluvil m. j. Dr. Budínský; za jeho předsednictví Matice školská přišla na mizinu, ale lidé ho poslouchají dále. K. Sonntag à la Mirabeau volal na tajné policajty, co mají na radnici vyříditi: „jsme zde (na schůzi) z vůle národa!“ Bylo tedy postaráno i o legraci.

Starší učitelstvo obecných škol moravských, nejsouc spokojeno s novým přilepšovacím návrhem, vytýká původcům, učitelům to měšťanských škol, že se starali jen o učitele škol měšťanských a o mladé štváče; daleko od pravdy to není, druhá část pravdy je ta, že návrh vůbec nebyl řádně propracován a připraven, i chytli tedy pánové, co jim nejbližší. Ale bloku to nic neudělá; kdyby zítra byly volby, „uvědomělé“ učitelstvo bude mu otročiti zas. Dostalo tedy jen co zasloužilo, řekl by člověk, kdyby nebyli postiženi též učitelé opravdu svědomití.

Hospodářsko-socialní.

Kouzelný proutek. (O.) O pozoruhodném výsledku hledání vodních pramenů, ba i ložisek kovů, uhlí a petroleje proutkem kouzelným uveřejnila r. 1912 zprávu „Neue Freie Presse“ z pera cís. rady doktora Degrého. Degré měl příležitost přesvědčiti se o výsledcích pátrání velkostatkářky z Türköry, která za své úspěšné hledání ložisek uhelných v revíru Kladenském obdržela od horního inspektorátu tamějšího písemné poděkování. Proutkem nalezla vydatné prameny studené vody v píšťanských lázních a na statku Kubelíkově v Býchorech čtyři zřídla, z nichž voda jednoho má prý dle rozboru chemické laboratoře pražské léčivé součástky jako zřídlo Rudolfovo v Mar. Lázních.

V novější době zabývá se studiem pokusů a výsledků docílených kouzelným proutkem mnichovský lékař Dr. E. Aigner. Vyžádal si zprávy o výsledcích hledání pramenů vodních téměř z celé střední Evropy, z nichž utvořil si potom závěr, že vedle osobních schopností jednotlivých chodců s proutkem má na zdárný výsledek hledání vliv také slunce s jinými ještě arci činiteli, jichž původ dlužno hledati opět v paprscích slunečních. Dr. Aigner nabyl přesvědčení, že lze zcela určitě kouzelným proutkem objeviti jak prameny vodní tak i ložiska kovů, a tvrdí, že nelze výsledky již docílené a limine ignorovati. Je dlužno však konati pokusy s proutkem buď za jasného dne nebo při svitu měsíce; při zamračeném nebi nebo za noci bezměsíčné se pokusy nedaří.

Zjišťuje dále, že příčina nezdaru s proutkem souvisí s nespolehlivostí funkce lidského organismu. Považuje výkyv proutku jakožto reagens nervu na elektrické proudy zemské, při čemž arci uplatňují se též četné vedlejší zjevy a úkazy, které reakci nervu jsou na ujmu.

Tvrdí proto, že je nutno působiti k tomu, aby byl proutek učiněn úplně nezávislým od lidského organismu, čehož lze docíliti jen prostředkem technickým, tedy přístrojkem, který by reagoval na proudy země.

A tu již setkáváme se s konkurentem virgule, s aparátem fungujícím dle zákonů fysických, s přístrojem, který nemá příbuznosti s výkony lidských nervů a který lze každému ovládati; tu lze pak mluviti o virguli mechanické.

Přístroj dle těchto zákonů zhotovil Adolf Schmidt v Bernu. Aparátek byl s hlediska odborně vědeckého vyzkoušen profesorem frýburské university, doktorem Albertem Glockelem, odborníkem, jenž četnými a cennými prácemi o atmosferické elektřině a o radioaktivitě dobyl si zvučného jména. Profesor Glockel praví, že síla zemských proudů elektrických působí vydatněji, po případě že zemní proudy elektrické vznikají v místech, kde voda protéká uvolněnou půdou, jak bylo také Bachmetěvem potvrzeno. Pokusy poslednějšího bylo také

zjištěno, že síla těchto proudů klesá na nulu, je-li půda prosáklá vlhkem; na takových místech aparát Schmidtův neučinkuje vůbec. Bylo též konstatováno, že intensita zemních proudů elektrických zhusta kolísá a že tato variace je zřejmou nejen ve výchylkách jehly galvanometru nýbrž i z funkce Schmidtova přístroje.

Také doktor Aigner přesvědčil se z pokusů, které provedl nad tekoucí vodou, že síla zemních proudů je v místech podobných různá a měnivá. Užil k pokusům těmto naslouchátka telefonového, které zapnul do okruhu zemního proudu. Blána telefonu byla potud neklidnou, pokud se nalézali na místě, pod kterým proudila voda.

Přístroj Schmidtův selhává při zamračeném počasí právě tak jako virgule přírodní. Názor Schmidtův souhlasí tu s poznáním doktora Aignera a J. E. Burbanka, vedle jiných badatelů, kteří vesměs uvádějí, že zemské proudy elektrické jsou u vzájemné souvislosti se spádem potentiály a že tedy funkce přístroje souvisí s kolísáním síly proudů zemních, se kterýmž jak četnými pokusy s atmosferickou elektřinou zjištěno spojeno je také vyrovnání elektřiny atmosferické s elektřinou země.

Schmidtův přístroj zkoušel také P. Lowositz, inženýr švycarských drah v Bernu, jehož úřední povinností bylo časté vyhledávání zřídel vodních podél železničních tratí. Lowositz přiznává účelnost aparátu Schmidtova a praví, že funguje jenom za suchého počasí a je-li postaven nad místem, kde pod zemí teče voda.

Podobný konkurent kouzelného proutku byl r. 1909 patentován v Anglii. Je prý to zcela jednoduchý přístrojek, kterým každý laik může zjistiti vodní pramen ve hloubce až 1000 stop. Je zhotoven dle zásady vyrovnávání se elektřiny atmosferická s elektřinou země, kteréž vyrovnávání jest nejsilnějším nad místy vodních proudů podzemních, poněvadž tyto proudy jsou do jisté míry elektřinou nabity. Střelka přístroje jeví tedy nepokoj nad místem zřídla vodního a kde je tento neklid nejsilnějším, tam lze přikročiti ku kopání nebo k vrtání studny. Zůstane-li jehla v klidu, pak není pod místem, kde přístroj stojí, žádného pramene; hledání dlužno prováděti buď před polednem nebo za časných hodin odpoledních a vždy jen za jasného a suchého dne, poněvadž přístroj pracuje nespolehlivě, je-li ovzduší prosyceno mlhami nebo vlhkem.

Vyhledati lze jím toliko prameny přírodní nikoli však proudy umělé, jako jsou trati městských vodovodů a j.

Lze doufati, že přístroje tyto, jichžto základem jest zcela obyčejný lískový proutek, se za nynějšího rozpjetí ducha lidského zdokonalí tou měrou, aby byly spolehlivými pomocníky a vůdci v boji člověka s přírodou a s jejími dosud neprozkoumanými a duchu člověkovu stále ještě nepřístupnými silami a že povedou jej k obzorům, za kterými, vyzbrojen vynálezy svého ducha, nová objeví pole pro svoji činnost.

*

Biskupové na různých místech uznali za dobré, pozvednouti hlasu svého proti výstřelkům ženské módy s hlediska mravnosti. Je

smutné, že i tím nuceni biskupové se zabývati, že tu nestačí zdravý rozum. Žena ze samé emancipace stává se otrokyní módy, protože jest otrokyní líbivosti, kterou dosahuje opačného účinku, nežli snad zamýšlí: slušného muže odpuzuje. Pak ty nářky nad staropanenstvím!

Židoliberální tisk, aby sesměšnil hierarchické projevy toho druhu, vymýšlí pikanterie, jako že si papež dal ve Vatikáně zatančiti tango a pod., a dav takovým pitomostem věří. Co do onoho tance argentinských nevěstinců — odkud ostatně berou se nejnovější módy nežli z těch kruhů? — zdá se, že zákazy přece mu nebyly reklamou. Vážnější lidé uznali oprávněnost zákazů biskupských a tanec stěhoval se ze salonů, neboť i všemocná móda jej opustila.

Příznačno je, že „professor" tanga v Paříži podal žalobu proti kardinálu Amette, že zákazem tance ve své diecesi kazí mu živnost. Než i soud přiznal duchovním právo, když upozorňují duše svěřené na nebezpečí, které jim z té či oné zábavy hrozí. Nižádný zákon také občanu nebrání vysloviti své mínění o zjevech veřejných, jako smí kritik podati úsudek o divadle nebo knize. Ostatně kardinál pařížský v pastýřském listu nikoho nejmenoval, nýbrž podal pouze úsudek se stanoviska mravního a křesťanského. Dedukci učinili věřící sami. — Podobný zákaz vydal kard. Luçon v Remeši a řada jiných biskupů francouzských.

*

Nezaměstnaných mělo po válečných nepokojích ubývati, ale stalo se tak nevalnou měrou. Nedávná drahota peněz ochromuje ještě dále podnikavost stavební, která nyní by se měla tím více rozvinouti, kdyby nebylo drahoty bytů, která na př. u nás hrozí býti ještě tísnivější než už jest. Průmysl tkalcovský a železářský trpí dosud nejistotou jihovýchodních odbytišť.

V tomto neštěstí ještě je štěstím, jak obyčejně bývá, že sama nezaměstnanost dovede tolik lidí zaměstnati. Především jsou to činovníci různých podpůrných pokladen. Pak dělničtí štváči, kteří nemají nic jiného na práci, nežli slovem a písmem bouřiti proti nezaměstnanosti a jsou z toho pěkně živi. A konečně ti, kteří nezaměstnanost sociologicky a právnicky studují, údaje o ní sbírají a zpracovávají, kamž počítati chceme také poslance, kteří u vlády intervenují, aby se vykázali nějakou činností. Tak nedávno čeští radikálové, tedy opposičníci, kteří nepovolili vládě rozpočet, byli u hr. Stürgkha, aby smíchovským waggonkám dal práci, sic že tolik a tolik dělníků bude bez práce; jest zajisté vyšší diplomatikou, dáti náčelníku poražené vlády tak lacinou příležitost ku škodolibému pokrčení ramen: za málo peněz málo muziky, měli jste povoliti investiční rozpočet!

Zdali nastávající jaro skutečně nezaměstnanost znatelněji zmenší, o tom vedle uvedených příčin lze pochybovati také z té, že nezaměstnaní, již o sobě politování hodní, trpí politování hodnou nepřizpůsobilostí, totiž že neumějí a nechtějí se chopiti jiné práce nežli své obvyklé, i kdyby se naskytovala. V berlínské obecní radě na př. jednoho dne minulé zimy žádali soudruzi 500.000 m. na podporu nezaměstna-

ných dělníků. Tu doslovně jako s nebe napadlo tolik sněhu, že hledán aspoň tisíc dělníků, by sníh odklidili, avšak ze všech těch udaných 80 000 nezaměstnanců s bídou podařilo se jich na práci tu sehnati 636. Připomíná to případ z činnosti bývalého pražského starosty, právě zesnulého Dra. Podlipného, který také chtěl četným nezaměstnancům v Praze poskytnouti zaměstnání bouráním letenských hradeb; odpověděno mu však velice vtipně: když se panu doktorovi chce kopat, ať si jde sám! Právem také poukazuje se na tisíce cizích dělníků, kteří zde po drahnou dobu nacházejí obživu a úspory pro zimu, kdežto domácí zaměstnávají se nezaměstnaností. Namítá se ovšem, že to není práce stálá; že v továrnách se vždycky také nepracuje a neplatí stále, na to se nehledí! Že úspory jsou nedostatečné, toť ve mnohých případech pravda; ale také jest pravda, že lepší něco než nic. Organisované dělnictvo je tu pak ještě v té nevýhodě, že obrátí li se k jiné práci a organisaci přímo neb nepřímo opustí, pozbývá nárokův na příště potřebnou podporu. Tu by pomohlo jen pojištění všeobecné, do kterého však máme asi ještě daleko; a nebude-li rozumně provedeno, bude lidu jen ještě větší závadou pracovitosti a podnikavosti.

*

Tučňáci (pinguini) žili dosud bezpečněji nežli spřízněné s nimi severní alky, jsouce pokládáni za ptáky neužitečné. Jakmile se však objevilo, že skýtají výborný olej, utvořila se ihned „Lovecká společnost", která rozvíjí svou zhobnou činnost na ostrovech Makarských, náležejících k Tasmanii. Souostroví to, mající na 10.000 hektarů, leží v půli cesty z Melbournu ke krajům antarktickým. Počet ptáků byl odhadnut na 80 milionů. Lze si představiti lovecké hekatomby. Ubité ptactvo zpracuje se jednoduše; hodí se do ohromných kotlův a když jest rozvařeno na polévku, přivádí se znenáhla čistý tuk čili pinguinol na povrch vody, která po kapkách vtéká do rozpuštěné mastnoty. Dává se potom ihned do sudův a rozváží na trhy australské i asijské. Obchodování jest poněkud stíženo nedostatkem přístavů, tak že zboží třeba na vorech převážeti k lodím daleko v moři kotvícím. Při bezohlednosti spekulantů jsou oprávněné obavy, aby se tučňáci nestali záhy zjevy tak vzácnými jako alky.

Politický a vojenský.

Rakouská říšská rada po 10denním zasedání, ve kterém o předmětě denního pořádku mluvil jediný řečník, a to c. k. ministr Georgi, odročena; diety 17. března přestaly, jen 52členný socialní stálý výbor je pobírá dál. V jediném sezení panské sněmovny vyřizovány jen formality; nejvážnější činitelé její odmítli promrskati novellu o pensijním pojištění, učitelskou pragmatiku a pojištění hornické vzhledem k tomu, že parlamentní krise vyvolána lehkováženou, sobeckou obstrukcí k vůli ministerskému fraku. Česká politika, která zásluhou nesmiřitelných Němcův à la Bachmann byla chvíli na vrchu, klesla odpíráním „státních nezbytností“ ještě hloub než byla před tím: nic nevymohla a vyšší kruhy proti sobě poštvala.

Není-li sama tato politická nešikovnost naším národním neštěstím, tedy třeba neúspěchy její vedle ní sčítati také na skutečné národní neštěstí, nepoctivost mnohých předáků. V boji obstrukčním jako by na zavolanou přišla protivníkům našim na pomoc záležitost národně-socialního poslance, soudce Dra Švihy, jenž mladočeskými činovníky (zápisky † red. Anýže) prozrazen jakožto placený vládní důvěrník. Sotva nás tedy nebožtík Gebauer svými „Pravidly hledícími“ trochu naučil říkati „švižný“ místo chybného prý „svižný“, již se nám toto pomstilo. Bahno, bahno zalévá český pokrok; rok 1913 byl mokrý rok! A nejhorší, v pravdě již hrůzná jest otrlost národu k této prašivině. Chvíli se v novinách nad novým Sabinou láteří, brzy se to však pokroku stane nepříjemným a dá se povel, aby se to příliš nerozmazovalo, že by to jako byla národní hanba, anebo začne, jako u Sabiny, dokonce obhajoba. Ozvaly se nesmělé hlasy za národní očistu, za soustředění vážných lidí — ale kde vzíti takové koště, aby tolik neřádu odklidilo?! Kde bují Machařiny, tam růže nepokvetou!

Na Moravě uzavřena úmluva s Němci, i našimi zástupci podepsaná, kterou se zavádí skoro německé veto co do školství a nový nám nepříznivý klíč co do zemských míst a dodávek.

Ve vídenských obecních volbách Čechové buďto šli se židoliberály nebo volili české kandidáty, kteří v nejčeštějších okresech (na př. X.) dostali tak hanebně málo hlasů, že vídenské češství nehorázně blamováno Křesťanskosocialní radnice, jež posice své ještě jen upevnila, bude se k němu jistě dle toho chovati a na úřední číslice ukazovati. Vy pak, Čecháčkové z celého světa, posílejte do Vídně peníze („Komenskému“ a j.), aby pánové tam mohli své židoliberalní kousky prováděti dále. Noviny jejich teď teprve hubují, že vídenské češství se soustřeďuje v karbanu a pijatikách.

Vláda vládne podle § 14. Hlavní věc, peníze (375 mil. K) opatřila si 15letými poukázkami, jež poštovní spořitelnou a j. ústavy mají

býti umístěny zde, v Německu, Hollandsku a Švýcarsku. Námitka dvou členů kontrolní komise — třetí opposičník Maštálka nepřišel, an prý sám je v súčastněných bankách — proti tomuto zatížení § 14. vyvrácena tím, že to není zatížení trvalé, jak zákon káže, budouc ročně umořováno: navrhovaná lhůta 6letá že jest finančně nevýhodná a formálně stejně závadná či nezávadná jako 15letá, což ovšem jest pravda.

*

V Italii po krisi způsobené chováním socialistických členů ministerstva Giolittinova převzal vládu „liberalní konservativec“ Salandra, však prý jen, aby si Giolitti zatím odpočal. Ostrý boj chystá se o návrh závazného občanského sňatku; mírní liberálové, kteří katolickým voličům před volbou slibovali vše možné, nemají teď odvahy proti němu vystoupiti — jak obyčejně bývá. Jest-li ostatně pravda, že jen asi 2% sňatkův uzavírá se tu jen církevně, pak nelze katolíkům nevytknouti, že se měli o tu věc starati dříve; takto se obyvatelstvo i se závazným občanským sňatkem snadno smíří, jsouc na nezávazný zvyklé.

Při sestavování ministerstva byla obava, že přítel trojspolku San Giuliano bude vystřídán přítelem Francie pařížským vyslancem Tittonim; San Giuliano však dal si říci, tak že zahraničí půjde směrem trojspolkovým dále.

*

Francie před volbami zažila nový otřes. Druhá nebo třetí žena ministra Caillaux, rezvedená Claretie, „pomstila“ muže svého zastřelením Calmettea, redaktora Figara, který uveřejňoval důvěrné dopisy o všelijakých peněžních a politických praktikách C. Ten i ministr Monis odstoupli, vyšetřovací parlamentní komise hodně po francouzsku vyšetřuje, jak se stalo, že procès proti milionovému podvodníku Rochetteovi byl na vyšší pokyny zastaven, že C. pro návrh dřívější vlády, aby státní výpůjčka nebyla zdaňována tak agitoval, aby jej pohřbil a sám pak v jiné podobě jej podal atd. Slovem, zase bahno a bahno, ale ti lidé v něm již umějí plovat.

Pařížský kard. Amette prohlásil, že z Říma si dovezl heslo, aby se biskupové zdrželi práce pro jedinou politickou stranu katolickou. Při volbách ať každý katolík plní svou povinnost, ale jednotná politická strana, kterou právě teď tam chtěli ustaviti, jest prý nevčasná. Rozuměti tu asi třeba jednotu pod heslem buď republikanským nebo monarchickým, a tu ještě ve prospěch toho či onoho nápadníka.

I Tittoni totiž uznal za možné v pařížském saloně odvážiti se otázky, komu že nyní dávají pánové více naděje, Bourbonům či Orleanům! Ačkoli ve Francii takový náhlý převrat nebyl by ničím novým, 19. století zažilo jich několik, nezdá se, že by již byl s dostatek připraven. Ostatně mluví se, že by monarchie byla jistě výbojnější než republika, které co chvíle se něco pokazí, buď prach nebo děla nebo důstojníci nebo mužstvo.

Se zbrojením ruským současně pronikají zprávičky, jak v nedávné době (za ministra Witte) umlouván spolek francouzsko-německo-

ruský (proti Anglii) a **rozdělení Rakouska**; tak snadno by to asi nebylo šlo, jak mluveno a psáno, ale drahý náš spojenec by do toho nebyl býval, jestiť Drang nach Osten jeho dědičnou nemocí. Záměr onen vykládá se nyní tak, že nepřítel Anglie Lobanov chtěl skutečně takový spolek, ale s Rakouskem; toto však a Německo odmítlo.

Maďarské listy tvrdí, že situce naše jest jako před Solferinem: materiál dobrý, vedení špatné. Možná, možná také, že maďarské oposiční listy, které tak píší, nevyjímají ani svých lidí, kteří stát zastupují neb řídí, ale tolik jest jistě pravda, že maďarská národnostní i státní politika by měla nejvíc viny, kdyby nějaké Solferino mělo se ukázati.

*

Jaká nálada vzhledem k zahraniční situaci (Rusko) panuje v Německu, vyčísti lze z řeči předsedy „Vojenské ligy“ německé generála Keina v Erfurtě. Vývody jeho vrcholí v těchto bodech: 1. Pro ustavičné přepínání ve zbrojení je vojenská situace Německa horší než kdy. 2. Diplomacie německá pokládá mezinárodní situaci za výbornou, ale domněnky diplomatů nemají žádné ceny. 3. Zdatnost vojska nekotví v počtu, ale v duchu jeho. 4. Lid německý nesbání se bohužel leč po bohatství; nemá svérázné hrdosti a obdivuje pouze cizinu. 5. To všecko musí se od základů změniti a to výchovem dítek, jejž nedobře chápou jak rodiče tak učitelé.

*

Volby ve Španělsku konaly se ve znamení roztříštěnosti obou hlavních stran, konservativní a liberální. Poslední dělí se na skupinu bývalého min. presidenta hr de Romanones a na přívržence Garcia Priety (garcipretistas). Konservativní pravice je roztříštěna na Mauristy (Antonio Maura předsedal ministerstvu od 1904—9) a Datisty (Dato, nynější president). Jest ještě v paměti, kterak zvítězil „ministr stodenní“ Segismundo Moret nad Maurou za pomoci liberálů, republikánův a demokratů, když byla připravována půda pro antiklerikálního Canalejasa a Romanonesa. I ve Španělsku poroučí kabinetům žurnály a Maura byl dost neopatrný, že si dovolil mysliti jinak než hlavní listy El Heraldo, Imparcial a El Liberal, které tvoří trojmoc. Dlužno jen uvážiti, že Imparcial představuje kapitál 2,100.000 peset, El Liberal pak oceněn na $2\frac{1}{2}$ mil. Tyto tři listy pokládaly i Canalejasa za stvůru Maurovu a dodnes jest jim tento postrachem. O situaci, která je stěžována ještě otázkou dynastickou (Dom Jaime) píše „Epoca“ dle Maurova projevu „El problema politico actual“: „Španělsku a koruně není třeba 9 ministrův a několika set veřejných funkcionářů v kortesích, nýbrž opravdové vlády, která by nebyla zmítána stranami, ale dovedla napravovat chyby minulé a čelit zlům přítomnosti. Semknou-li se konservativní živly na nových podkladech a zreorganisují-li se ku společným cílům, stanou se jedinou nadějí vlasti anarchií zmítané. Roztříští-li se však ještě více frakcí, pochová se parlamentarismus nadobro. Chceme fusi konservativních stran ne aby vzaly věc dona Jaimea za svou nebo ji potíraly, nýbrž aby uskutečnily důkladné reformy . . .“

Protivná strana za nedávné churavosti královy mluvila o nemoci trůnu. Jsou to radikálové, kteří vidí jedinou spásu Španělska v odstranění nynější dynastie. „Uzná-li don Jaime dynastii, což není pravděpodobno, nebo vymře-li jeho rod, najde si Španělsko jinou ratolest královského kmene, ale neuzná té, která nyní kvete, kdy parlament umřel a nejdůležitější zákony se neprojednávají, nýbrž prostě oddekretují“.

Nepřátelské strany soudí, že svornost u konservativců je možna teprv tehdy, až přijde vláda sekularisační s návrhy o škole laické, o občanském sňatku a pohřbu, o řeholích. Zatím však i Romanones klíží rozvaděné liberální frakce připomínaje svým stoupencům, že pouze on přivedl Mauru a s ním vládu konservativní k pádu, že Dato pracuje vlastně v jeho intencích, chladí rozpálené hlavy a hladí propadlé své věrné, aby zachránil, co se zachrániti dá. — Dle zpráv o ukončených volbách zvítězili vládní kandidáti strany konservativní a don Jaime smířil se s vládnoucí dynastií.

*

Síly pozemní trojspolku a trojdohody srovnány v tomto časopise na str. 257. Převaha trojdohody na moři vysvitne z těchto číslic:

	Bitevní lodi I. tř.			Obrněné křižníky		
Anglie	47	o	1,017.000 tun.	43	o	621.400 tun.
Francie	20	o	311.000 tun.	19	o	200.600 tun.
Rusko	8	o	110.000 tun.	6	o	65.200 tun.
Celkem trojdohoda	85	o	1,438.000 tun.	68	o	887.200 tun.
Německo	33	o	337.000 tun.	13	o	186.000 tun.
Rakousko	14	o	147.000 tun.	2	o	13.700 tun.
Italie	11	o	163.000 tun.	9	o	76.700 tun.
Celkem trojspolek	58	o	657.000 tun.	24	o	276.400 tun.

Všecky ty lodě nejsou přes 20 let, a dle stavu ze dne 1. ledna 1914.

	Dreadnoughty.		
Anglie	18	o	419.000 tun.
Francie	8	o	157.000 tun.
Rusko	—	o	— tun.
Celkem trojdohoda	26	o	576.000 tun.
Německo	13	o	290.000 tun.
Rakousko	2	o	40.600 tun.
Italie	3	o	66.000 tun.
Celkem trojspolek	18	o	396.000 tun.

Japonsko mělo 1. ledna 1914 4 dread. o 81.800 tun., Spojené Státy 9 dread. o 211.000 tun. Nad to má Velká Britanie hotových bitevních křižníků 9 o 308.550 tun., Německo 4 o 90.400 tun., Japonsko 1 o 28.000 tun. Ve stavbě jest v Anglii 1 křižník bitevní, v Německu 3, v Rusku 3, v Japonsku 3.

Dále jest ve stavbě:

	Lodí I. třídy.	Obrněných křižníků.
Anglie	14 o 385.500 tun.	1 o 30.000 tun.
Francie	9 o 218.500 tun.	— o — tun.
Rusko	7 o 162.000 tun.	4 o 130.000 tun.
Německo	6 o 250.000 tun. (?)	4 o 75.000 tun. (?)
Rakousko	2 o 40.600 tun.	— o — tun.
Italie	3 o 67.900 tun.	— o — tun.
Spoj. Státy	5 o 152 600 tun.	— o — tun.
Japonsko	4 o 152.800 tun.	3 o 84.000 tun.

Císlice této statistiky ukazují, že Anlie, Rusko a Spoj. Státy připravují se na moři horečně a nápadno jest, že právě tyto státy přicházejí nejčastěji s návrhy na odzbrojení neb omezení moci námořní.

*

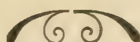
Počátkem roku 1913 počala vycházeti „Militärische Rundschau“, orgán ministerstva války, jenž přinášel osobní změny a nová nařízení asi o den dříve než úřední Verordnungsblatt, rozesílaný pouze vojenským úřadům, a též obyčejné novinářské zprávy nejméně 12 hodin z jiných novin známé. Min. Auffenberg ji založil, nynější ministr se jí vřele ujal, ale když 1. dubnem t. r. deficit její dosáhl úctyhodné výše 230.000 K kázal zastaviti tento nezdařený žurnalistický pokus. Kromě tohoto finančního nadělení zanechává v ministerstvu ještě jinou, málo příjemnou vzpomínku na veliké rozčilení, jež tam způsobila, oslavujíc již pochod rakouského vojska na bojiště, když napětí válečné bylo už ua ostří nože, ale aspoň na venek měl panovati klid. Mil. R. převzala akciová společnost, jež vydává Interessantes Blatt. Protože nyní ubudou asi ti odběratelé, kteří byli morálně nuceni ji předpláceti, nebude asi jejího života na dlouho.

*

Bývalý srbský ministr Vulovič prozradil ve své volební řeči plány srbské do budoucna. První starostí prý bude vojensky využitkovati nově nabyté území, doplniti výzbroj a rozmnožiti síť železničních dráh, na něž nedávno vypůjčeno v Paříži 800 millionů franků. „Dáli nám Rakousko pět roků pokoj, pak promluvíme jinak s mocnářstvím, neboť do té doby bude i Rusko hotovo.“ Rusko touží nejen po rozšíření svého území — ještě! — ale hlavně se mu jedná o nezamrzající přístavy, jimiž by mělo přístup k moři atlantickému, středozemnímu a tichému. Jako prostředky k dosažení toho cíle mají sloužiti: zvýšení mírového stavu o půl millionu mužů, rozmnožení armádních sborů o 4½, zvýšení počtu děl, technické zlepšení všeho druhu, sesílení pevností na hranicích jihozápadních a konečně stavba dráh krytá 2½ milliardovou půjčkou.

Ročník XXXI. Číslo 5.

HLÍDKA.

Bratři Lilečtí čili Habrovanští.

K dějinám sektářství na Vyškovsku. BOHUMÍR BUNŽA.

Vyškovsko ve století XVI. a XVII. skýtá nejpestřejší obraz náboženských sekt. Kdybychom zhotovili mapu Vyškovska té doby, na níž by barvami byla označena různá vyznání, vznikla by pravá mosaika všech odstínů barev.[1] Morava byla tehdy útočištěm všech novotářů náboženských nejen českých, ale i německých. Více než o Čechách platí o Moravě slova Bohuslava z Lobkovic: Všichni bludové do země této se stekli jako do louže. Shrblé baby a pošetilí starci na pivě nebo víně sedíce, tajemství sv. Trojice prokletými otázkami zpytují.[2] Byla to století jakéhos náboženského šílení, které doneslo zrůdné ovoce utkvělých představ věro a mravoučných, které měly, dle domnění novotářů, napraviti zkažený svět a zatím zvrhly se často v pravé orgie nemravnosti, kde hřích přestal býti hříchem, podryty nejzákladnější principy společenské mravnosti (Adamité). Vystoupení Husovo zasadilo těžkou ránu autoritě církevní, přivodilo rozvrat náboženský, který pak dokonali reformatoři němečtí s Lutherem v čele. — Hus a po něm ostatní přijali zásadu, že jediným pramenem víry jest písmo sv., a učitelem víry i knězem každý „osvícený“ Duchem sv. Hus sice ještě hájil kněžství, ale už jeho nástupci prohlásili vlivem učení waldského,

[1]) V samém Slavkově vypočítává *Středovský* 13 (!) sekt: luterány, kalviny, sobotáře, pikarty, plačtivé, bratry, Husity, židy, Korneliany, novokřtěnce, Zwingliany, Adamity, Ariany.

[2]) Dle *Wintra*: Život církevní.

že ke kněžství neopravňuje ani svěcení ani misse, nýbrž vniterní hodnota, mravní bezúhonnost. Každý jest oprávněným učitelem víry, kdo vede život mravný a „osvícen“ jest k porozumění písma sv. Poněvadž tuto čistě vnitřní kompetenci bylo daleko snáze si přivlastniti než ji popříti, otevřena tím dokořán brána náboženskému novotářství. Náboženských reforem chápají se lidé prostí, neučení, a to tak intensivně, že živel kněžský, zajisté nejpovolanější, jest úplně zatlačen do pozadí, zvláště ve hnutí českém. Zde bylo přesvědčení, že „Bůh lidi jazyka slovanského, Čechy a Moravce, nad jiné národy známostí písem sv. obdaroval.“ [1]) Toto přesvědčení zplodilo množství sekt, které nesly povahu svých původců, neústupnost, výlučnost, úzký obzor náboženského porozumění, neznalost dějinného života křesťanství. Principy protichůdné hájeny s fanatickou horlivostí, jako jedině „pravé a křesťanské“, protivníci nemilosrdně odsuzováni a prohlašováni za antikristy slovem živým i tiskem. Ba i v téže sektě povstávali nábožensští „múdráci a vrtláci“, kteří na základě svobody bádání Písma učili věcem zcela protichůdným, takže Jednota českých bratří úsilovně varovala od přijímání učených do lůna svého ještě za Řehoře. Různost náboženského nazírání mělo v zápětí nenávistné osočování a škorpení. Katolíkům spíláno „papeženců, modlářů“, táborským vyčítá Chelčický, že jsou „muži krvaví, pilní v zabíjení, žižkují“, Habrovanští Bratřím, že „hlúpě a po selsku věří“ a ti zase jim opláceli: „že Písmo cizoložně falšují“ atd. [2]) Toto vzájemné „požírání se“ jen podporovalo žalostný rozklad v národě českém, takže v mnohém městě bylo více sekt než kostelův a oprávněno bylo přísloví té doby: Kolik mlynářů tolik měr, kolik farářů tolik věr. — Kdo měl zastaviti tento smutný rozvrat, kdo se měl vyznati v tomto náboženském labyrintu, kdo uspořádati tento chaos? Byla to anarchie, náboženská revoluce, která v lůně svém nesla revoluci politickou. Tragika příští katastrofy jeví se jasnými obrysy; splnila se prorocká slova Petra z Rožmberka: [3]) „Jsme všichni Čechové, jsme

[1]) Ep. Jakuba lékaře (*Winter*).

[2]) Jakým tonem psány byly současné spisy polemické, o tom výmluvně dává svědectví knížka pana Vojtěcha z Pernštýna, který útočí na Bratry: všecky plundrujete, na věčné zatracení odsuzujete lichevníkům, chudých lidí dráčům, kuběny chovajícím nic neříkáte, ... žádný muž nebo žena umříti nemůže, aby něco ke zboru poručiti nemusil. O čistotě svobodného kněžstva bratrského prý svědčí »děti, které co prasata kvičí«. Psal-li tak člen mocného, novotám nakloněného rodu moravského, jak vypadaly spisy ostatní? Bratři v »Osvědčení« 1558 v Prostějově proti Pernštýnovi vydaném nazývají tuto kniha »sliny rouhání šenkující knížka«, ale příliš jemně neodpovídají též.

[3]) Skála P.

krev jedni druhých, jednoho Pána Boha, jednoho krále, jedno právo české máme, trpme raději Čechové sebe, než cizí daleké národy, kteří by nás i ven ze země vyhnati usilovali“.

Dle Wolného[1]) jeví se asi tento obraz poměrů náboženských XVI. a XVII. stol. na Vyškovsku: Vyškov vlivem biskupův olomuckých zůstává katolickým, ač r. 1470 upálen zde Jakub Cholava (Chulava) pro bludařství. Toufaři vyškovští se asi nevyhnuli styku s novokřtěnci slavkovskými, výbornými mistry keramiky, a proto biskup Stanislav Pavlovský je r. 1580 napomíná, aby nekatolíků v městě netrpěli. Za věrnost udíleli biskupové svému městu hojné vysady a svobody. Dědice neodolaly záplavě protestantismu. Katolická fara zahynula r. 1590 a objevuje se až r. 1609. Za trest, že Dědičtí podporovali stavy protestantské, musili pykati. Uloženo jim 8 dní roboty, 2 groše, 3 slepice, 30 vajec na lán. Rychtářovská fara též mizí r. 1580. Až r. 1634 známo první ustanovení faráře katolického. Drnovského kostela zmocnili se v XVI. stol. podobojí. Ješkovice jsou úplně nekatolické, Boček dokonce tvrdí, že byla tam nekatolická tiskárna, ale neprávem. Zanikla fara v Komořanech, Želči, Krásensku, kde r. 1580 zabit katolický kněz a náboženský život úplně ovládá nekatolík Lukavský. Silně ohroženy propagandou podobojích a bratrskou, později luterskou, byly Orlovice, Švábenice, Hoštice, Mor. Prusy, Topolany, Pozořice, z nichž některé (i Bohdalice) zanikají jako farnosti katolické, ale jen na krátkou dobu. V Nov. Rousinově odpadl far. David r. 1567, začež ho dal biskup Prusinovský uvězniti ve Vyškově. Zde dokonce jakýsi soukeník r. 1570 kázal v kostele, proto dostává se důtky zástavnímu pánu rousinovskému, Březnickému z Náchoda, od biskupa olomuckého.[2]) Dokonce v zapadlých Pařezovicích, v lůně arcibiskupských lesův u Rychtářova, šířil r. 1606 protestanství jakýsi pastor Daniel. Zvláštní sektu tvořili konečně obyvatelé Lulče, Habrovan a Nemojan, založenou Janem Dubčanským ze Zdenína na Habrovanech, známou pode jménem bratři Habrovanští nebo Lilečtí.

Jedeme-li vlakem z Přerova do Brna, jest první stanicí za Vyškovem Lulč. Vesnici s 950 obyvately vévodí kostel svatého Martina na návrší, které slulo v dějinách sekty „mons liliorum“. Za tímto návrším jest ves Nemojany (asi 500 ob.), přifařená do Lulče, a poněkud dále od

[1]) Kirchliche Topographie.

[2]) Kopiář kroměřížský 8. 63.

dráhy ves Habrovany (asi 980 ob.), přifařená do Vážan (královopolských). To je dějiště zápasu náboženského, který chceme vylíčiti. Dle Brandla[1]) koupil r. 1476 ves Luleč s dvěma dvory, 7 lány, podacím fary a kaple, a ves Nemojany Václav z Ludanic; pozdějším držitelem Lulče a Nemojan byl Jindřich z Lichtenburka,[2]) který r. 1523 zboží to prodal Janu staršímu Plzákovi ze Zdenína na Habrovanech, který na statek habrovanský od manželky své Salomeny ze Lhoty na spolek přijat byl. Od té doby zůstal statek Lulečský s Nemojany přivtělen k Habrovanům, sídle Jana Dubčanského[3]) ze Zdenína. Sekta jím založená nazývá se odtud Habrovanští nebo Lilečtí, poněvadž měli svou tiskárnu v Lulči. Původně rod pánů ze Zdenína pocházel z Čech.

Jan Dubčanský, soudíc dle častých sporů s katolickými vrchnostmi, katolíkem nebyl ani před založením své sekty. Nejspíše byl asi vyznání bratrského nebo novokřtěnců. Dá se tak aspoň souditi dle jeho spisů, ve kterých vykládá své názory o náboženském vývoji u národu českého. Pozdější prudké jeho spory s Jednotou mínění tomu nejsou na odpor. Dříve nežli s Jednotou měl spory se svými faráři Janem a Bartošem, kteří oba pravděpodobně byli nekatolíci. Spor s Bartošem, farářem Vážanským, měl krvavý konec. Dubčanský dal ho mučiti na skřipci, aby z něho vynutil přiznání, že navedl jakéhos Matěje Habrovce, aby Dubčanského zastřelil. Bartoš své přiznání odvolal, ale znovu mučen, opětně doznal, že o život Dubčanského ukládal. Biskup olomucký, Stanislav Pavlovský, pohnal za to Habrovanského pána k zodpovědnosti do Olomouce, ale faráře Bartoše od smrti nezachránil. Byl upálen u šibenice olomucké. Zda vinen byl či ne, těžko rozhodnouti, ale Dubčanský od té doby považován byl za krutého nepřítele kněžstva. Již r. 1520 přistoupil k založení vlastní sekty a prováděl dílo své s obdivuhodnou energií. Zjednával si spisy náboženských novotářů, navazoval s nimi osobní styky, získával vlivné členy šlechty, súčastňoval se schůzek, na které vážil cestu ať do Prahy nebo Hoštěhradic na Znojemsku, nebo do Rouštky na Letovsku, do Prostějova, Ml. Boleslavi, do Kyjova. Volal na Habrovany pomocníky, zvláště Matěje poustevníka, psal a vydával knihy, kde hájil svoji nauku. Jest pří-

---

[1]) Čas. Matice Moravské r. 1882.

[2]) Manželka Václava z Ludanic byla Johanka z Lichtenburka.

[3]) Jméno »Dubčanský« má rod od vesnice Dubčan u Olomouce, které koupil kolem r. 1482 Jan Plzák ze Zdetína od Martina z Choltic, ale již r. 1490 je prodal Markvartovi ze Zvole (*Wolný*, V).

značno pro energii tohoto muže, že první český tisk na Moravě jest právě kniha jeho. Jsou to r. 1527 v Prostějově vytisknutí Listové Jana Dubčanského nebo Habrovanského bratřím Boleslavským poslaní i také jejich odpovědi zase psané, tuto spolu jsou vytištěni k žádosti urozeným Pánům Janovi z Lipého a na Krumlově, nejvyššímu maršálku království českého, panu Dobešovi z Boskovic a na Rosicích, panu Krištofovi z Boskovic a na Třebové, v Prostějově 1527. Pan ze Zdenína a na Habrovanech: 8 listů lit. Laus Deo.[1]) Už těmito „Listy“ octl se Dubčanský v prudké polemice s Bratry. Poněvadž tito ovládali tiskárnu prostějovskou, přikročil neunavný Dubčanský k založení tiskárny vlastní v Lulči „in monte liliorum“, ba získal pro svůj podnik výborného tiskaře prostějovského Kašpara Neděle, typografickým jménem Aorgus nebo Aory zvaného, který na tiscích lulečských se zve Kašpar Prostějovský. Ten přesídlil i se svými přístroji tiskařskými na horu lulečskou, takže až do r. 1543 není žádný tisk prostějovský znám.

(P. d.)

[1]) *Šturm*, Krátké ozvání.

Účast kardinála Dietrichštejna za boje mezi arciknížetem Matyášem a Rudolfem II. roku 1608.

Napsal JAN TENORA. (Č. d.)

Posel Matyášův, který nesl s sebou také smlouvu vídeňskou, byl však 2. března v Řezně zastaven. Císařští radové zhrozili se neočekávaného nálezu, kterým byl kompromitován také zástupce císařův na sněmu řezenském arcikníže Ferdinand. Ustrašen a zaražen nad zrádným jednáním Matyášovým Ferdinand, jenž upřímně a věrně sloužil císaři, hned 3. března se omlouval; rovněž i matka jeho Maria 12. března vymlouvala císaři své syny. Hned také ospravedlňoval se arcikníže Albert, a později Maximilian. V této snaze, aby se arciknížata přidala na stranu Matyášovu, nezdařilo se mu a zase zdála se posice císařova upevnější.

Při všem tomto jednání neostýchal se arcikníže Matyáš vůči císaři trvati na své posavadní neupřímnosti a licoměrnosti. Dne 5. března psal mu odpověď na přísné psaní císařovo z 23. února, v níž svaloval příčinu projevené zaujatosti císařovy na některé nepokojné služebníky císařovy a osvědčoval se býti věrným bratrem jemu, jenž ve všem hledal jen jeho zvelebení a prospěch království a domu rakouského. Z druhých listů zasílaných císařem stavům a radám arciknížecím, které otevřel, ještě více poznal, jak nevinně je vzat v podezření a jak ve zlé se vykládají jeho věrné služby; proto listy tyto zadržel. Ve svém bratrském smýšlení chce vytrvati a rád se dostaví na sjezd arciknížat a kurfiřtů, doufaje, že bratr jeho nepropůjčí sluchu takovým služebníkům, kteří je chtějí od sebe odtrhnouti. Stěžuje si však, že 1500 jezdců císařových zajelo do země, a že to způsobí u stavů novou neznáz.[1])

Jak málo shodovalo se toto oddané ujišťování věrnosti se skutečností! Naopak Matyáš bezohledně postupoval všude proti císařovi. Říšské stavy nabádal, aby odřekli císaři všelikou pomoc, v Rakousích zmocnil se skutečně vlády, Uhry stály jemu po boku, Moravu odluzoval císaři.

Morava na pohled ovládána byla císařem: Ladislav Berka byl místodržícím úřadu hejtmanského a nejvyšší úřady zemské byly většinou

---

[1]) *Hurter*, l. c. V. 190 sqq. *Gindely*, l. c. I. 189.

v rukou katolíkův. Ale tu menšina panovala nad většinou: rozhodná převaha byla na straně, která na svůj štít proti císaři vyzvedla arciknížete Matyáše pod záminkou zachování míru s Uhry a Turky. Byla to strana Karla ze Žerotína, jenž byl v důvěrných stycích s hlavními stranníky Matyášovými s Illyésházym, Starhenbergem, Tschernemblem, a jenž měl také podíl na přípravách ke konfoederaci prešpurské. Snahou Žerotínovou bylo tu zabezpečiti mír a dojíti svobody náboženské, a proto byl veškerou svou energií proti císařovi, jehož pokládal za největšího odpůrce těchto snah, ale ani jemu nebyly tehdy ještě známy dalekosáhlejší záměry Matyášovy. Ani arciknížeti zprvu nedůvěřoval a sám maje o moci císařově a o prostředcích, kterých použije, veliké míněni obával se, že všecky jejich plány sosnované se ztroskotají. Uherští stavové z počátku na Žerotina mnoho se neskládali; teprve 16. února dostal od nich úřední vědomost o konfoederaci. Morava totiž byla na zatím odsunuta; napřed měla býti konfoederace schválena v zemích pod vládou Matyášovou, v Dolních a Horních Rakousích, a pak teprve měla přijíti na řadu Morava. O událostech v Rakousích byl Žerotín zpravován důvěrným svým přítelem Jiřím Hodickým z Hodic, jenž již tehdy dlel u dvora Matyášova jako jeden z budoucích vůdců jeho vojska; a když byl nabyl lepších vědomostí o průběhu odbojného hnutí, rozhodl se sám určitě a ostatní k témuž měl; když ho docházely zprávy o rozpacích v Rakousích, pobízel k dalšímu postupu: už není času k návratu, je třeba zachovávati a obhajovati mír, nemají-li býti všichni zhubeni; hrozeb malomocných aby se nebáli. Sám byl odhodlán spojiti se s nimi.[1])

Na první neděli postní (24. února) konati se měl v Brně sjezd stavů, na němž by se jednalo o nařízení defense zemské, jak otázka ta byla na sjezdě svatotříkrálském tam odložena; potom měl býti konán soud zemský. U valném počtu sjížděli se páni. Dne 25. února v noci dojel také Karel z Liechtenštejna, jehož úkolem bylo započíti nepokrytou propagandu pro arciknížete Matyše. K arciknížeti odebral se vzdav se úřadu nejvyššího hofmistra u dvora císařského, a u Matyáše naskytla se mu příležitost ukojiti svůj hněv a mstu nad císařem, upokojiti svou nezkrocenou ctižádost a pýchu a dojíti nové skvělé kariery. Nedbaje nemilosti a velikého podezření císařova osud svůj budoucí spojil s osudem Matyášovým; stal se jemu předním z tajných rad, ba co Khlesl ustoupil zdánlivě v ústraní, ředitelem Matyášovy politiky,

[1]) Archiv český XXVII. 340, 343, 344.

jemu posloužil výbornými informacemi i z bohatých svých důchodů hotovými penězi. Sám Liechtenštejn navrhl asi arciknížeti, že mu k poslušnosti přivede Moravu; aspoň Matyáš, jakmile dostal přísné ono psaní císařovo z 23. února, vybídnul Liechtenštejna, aby na svém úmyslu se vší pilností trval. A Liechtenštejn činil tak; v Brně hned 26. února byli u něho někteří šlechtici na hostině, a tu začal mluviti o záležitostech uherských a rakouských, a přede všemi i před služebníky otevřeně řekl, že císař jest již starý pán, a že by měl vládu někomu jinému poručiti a jíti na odpočinek. Od té doby každé chvíle scházeli se u něho páni, a snadno pochopiti, co mezi sebou domlouvali.[1]) Nemluvilo se v důvěrné společnosti již o stvrzení míru císařem, nýbrž o změně vlády, o nahrazení Rudolfa Matyášem. Co na veřejnost se dávalo o zachování pokoje, o zachránění zemí císařovi, bylo pro nezasvěcené a bylo vypočteno na klam a mam.

Na Moravě bylo brzo pozorovati jitření a vření. Byly konány na rozličných místech schůzky a ozývaly se všelijaké řeči, ano bez obalu obecně se mluvilo, vpadne-li arcikníže Matyáš nebo Uhři do země, že Moravu nejen snadno poplení, nýbrž i na svou stranu mohou přivésti. Nenadálého nepřátelského vpádu Matyášova do země obával se Berka již počátkem března a honem psal císaři o rozkaz, co by měl v případě tom činiti a jak se obraňovati, ale sám neradil k tomu, aby byla svolána zemská hotovost. Projevoval však mínění, aby hranice zemské proti Uhrám a Rakousům dobře byly obsazeny a aby byla zajištěna města moravská. Ale na Moravě nebylo vojska císařského kromě pluku Peczova, který byl ubytován v Novém Jičíně a Kyjově.[2])

U dvora císařského nebyli beze zpráv o Moravě, a to, co bylo zvěstováno, naplňovalo obavou a starostmi. Proto byl z Prahy poslán na Moravu kardinál Dietrichštejn, aby napravil odcizování se myslí císařovi.[3]) Odejel 1. března večer a spěchal do Brna. Odjezd jeho byl sprovázen pověstmi, že mu dáno na cestu mnoho peněz, a že se zase odtud vrátí do Prahy a potom že bude poslán do Říma a do Španěl.[4])

Ale kardinál nemohl na Moravě nic napraviti; sotva dojel, již zase byl volán nazpět do Prahy. Dne 2. března psal císař pro něho,

---

[1]) Briefe u. Acten VI. 80, 100, 182; *Hammer-Purgstall*, l. c. II. 58; Notizen-Blatt, 1872, č. 4. str. 28 list Berkův k císaři z 5. března.

[2]) Notizen-Blatt, l. c.; ČČM, 1906 str. 427; Čas. Mor. Musea zem. 1913 str. 265.

[3]) Vatik. arch. Borgh. II. 149, fol. 162: per riparar a molte pratiche, che si facevano in quella provincia da gli Ungari et Austriaci.

[4]) Monum. Hung. hist. III. 257, 259.

že se přihodily věci, ve kterých zvláště ho potřebuje, aby tedy, jakmile vyřídí, co mu bylo od císaře poručeno, bezodkladně se vrátil a nedal se ničím zdržeti. Kardinál odejel hned 4. března z Brna do Prahy.[1])

Příčinou, proč císař kardinála zase volal zpátky, byly zajisté zprávy z Rakous, které naznačovaly tam konec panství císařova. Tam byla konfoederace přijata a Matyáš jal se zbrojiti. Zpráva o tom došla teprve teď do Prahy a všem bylo patrno, že události v Rakousích budou vrhati stín také na Moravu. Rovněž bylo již asi oznámeno, že Khlesl vypravuje se na cestu do Prahy. Kardinál byl tedy volán, aby určoval další běh věcí, aby zasáhl zase do všeho jednání u dvora císařova jako předseda tajné rady. V ní za něho bylo již viděti činnost jeho; dosavadní liknavost a pomalost přestala a bez odpočinku a oddechu ráno i odpoledne se pracovalo, tak že již bylo expedováno veliké množství listin a memoriálů nahromaděných od dávného času. Všecko poháněl a urychloval horlivě a upřímně, jako žádný druhý. Když byl odejel ode dvora, ostatní tajní radové zase dělali, jak již byli uvykli; málo se scházeli a liknavě věci vyřizovali. Návratem kardinálovým zavládla u nich opět trochu větší horlivost.[2])

Ale všechny schůze a porady nepřinášely užitku. Císař nevěděl, co počíti; jako vždycky uhýbal každému rozhodnutí, tak teď ještě více. Nescházelo návrhů příkrých a násilných a zase bylo usilováno o pokojný smír. Z oněch jest pověstný návrh Hannewaldtův z 1. března: kromě toho aby císař poklady své štědře otevřel, aby přízeň Čechů si udržel a ku pomoci přiměl kurfiřty falckého, saského, braniborského pro léna, která měli od koruny České, aby na svou stranu přivedl měšťany a radu ve Vídni a přičinil se o příznivé usnešení říšského sněmu, navrhoval také, aby prohlásil pány v Rakousích a na Moravě, kteří schvalovali konfoederaci uherskou, za věrolomné, poddané jejich aby vyvázal z poddanství a z povinnosti k nim a přijal je za své neprostřední svobodné poddané.[3]) Proti násilným jak zavržitelným tak neproveditelným návrhům stála druhá strana vedená nunciem a španělským vyslancem, kteří chtěli všechnu rozepři mezi císařem a arciknížetem předložiti papeži a králi španělskému ke klidnému, pokojnému urovnání. Obávali se, že boj a válka byly by na škodu jak domu

---

[1]) Mikulovský archiv rodinný, fasc. 342, originál. — Notizen-Blatt, 1872. č. 4, strana 28.

[2]) Vatikánský archiv, Borghese II. 149, fol. 162, 176.

[3]) Monum. Hung. hist. III. 258.

rakouského tak i náboženství správně posuzujíce nemohoucnost jak císařovu tak Matyášovu. Domnívali se, že by smír nastal, kdyby císař zabezpečil arciknížeti Matyášovi následnictví. Nuncius nepochyboval, že by Matyáš rád ke smíru přistoupil — než v tom, jakkoli byl bystrým pozorovatelem, klamal se úplně.[1])

Přese všechnu nerozhodnost byli si u dvora císařského vědomi vážnosti situace i jejího dosahu. Bylo také již nemožno nechati se klamati poddanými slovy, kde nepřátelské skutky Matyášovy příliš jasně mluvily. Dne 5. března byl vypraven císařem hrabě Vilém z Fürstenberka ke kurfiřtům saskému a braniborskému; měl podle své instrukce kurfiřtům přednésti, že sice ze začátku dělalo se, jakoby běželo jenom o mír, a že se to snad posud chce jim namluviti, ale že jeví se to býti jen zábarkou, a že se chopili zbraně proti císaři samému, aby napadli jeho vládu.[2]) Listy arciknížete Matyáše v Řezně zachycené jasně osvětlily záměry arciknížete a císaře naplnily hněvem a novým podezříváním. Útěchou bylo ještě císaři ujišťování nejvyšších zemských úředníků českých projevené jménem veškeré země, že až do těch hrdel a statků věrnost mu zachovají. Nadějí pak jeho bylo, že český sněm na 10. březen svolávaný osvědčí se za takové tísně císařovy ve všem povolný. Tajní radové chtěli, aby císař osobně sněm zahájil a stavy o pomoc požádal.[3])

Že všeho toho bylo třeba, a že odboj proti bezmocnému císaři tak vzplanul, obecně a právem přičítalo se důvěrníku arciknížete Matyáše biskupu Khleslovi, třebas od zákazu císařova koncem r. 1606 daného neúčastnil se tak veřejně v radě Matyášově. Přesvědčeni o tom byli říšští radové, z nichž Hegemüller výslovně označil Khlesla a Cavrianiho za původce, přesvědčení to měl bavorský dvůr, kde dobře Khlesla znali,[4]) i císař. Proto císař jak již dotčeno, předvolával sobě na první zvěsti o konfoederaci prešpurské s druhými rádci Matyášovými také Khlesla, aby dal jim pocítiti svou nemilost a hněv, což jim, když se nedostavilli, projevil potom 23. února přísným psaním. Khlesl tehdy

---

[1]) Vatik. archiv, Borghese II. 149, fol. 162, 176.

[2]) Briefe und Acten, VI, 239.

[3]) *Hurter*, l. c. V. 163; Vatikánský archiv, Borghese II. 149, fol. 162.

[4]) *Hurter*, l. c. V. 221; *Hammer-Purgstall*, l. c. II. příl. č. 265, str. 189. Zajímavo, jak Karel ze Žerotína počátkem r. 1610 po svém způsobu se vyjadřuje o Khleslovi: »Co se Klezle dotejče, tehdy jest to vědomá věc, že ten všeho zlého původ jest; nebo zřejmá věc jest, jak v Praze poštval císaře proti králi, a ve Vídni zase krále proti císaři.« Paměti Hynka ml. Bruntálského z Vrbna vydal Dr. V. J. Nováček (Věstník král. české společnosti nauk 1896).

vymluvil se nemocí, ale potom přece na podnět Althanův a Attemsův [1]) bez dalšího rozkazu císařova [2]) vypravil se do Prahy; z Nového Města vyjel 1. brezna.

Khleslova cesta ke dvoru císařovu byla mistrovským diplomatickým tahem. Překvapil tím dvůr, kde již nebyl očekáván. Khlesl osvědčil ani ne tak odvahu, jako vypočítavost; obávati se hněvu císařova za změněných poměrů již nemusil věda, že nedovolí si císař sáhnouti na něho, aby ještě více nepopudil Matyáše a nedohnal ho ke krokům ještě rozhodnějším. Za ním stál arcikníže, jehož moc a spojení s celým světem Khlesl tak vynášel a zveličoval, aby jen všecky zastrašil. A že přišel, nebylo to dokladem jeho poslušnosti a věrnosti, a nemůže snad označiti a ukázati cestu, po které by Matyáš mohl býti přiveden k obratu? Na pohled jen vydává se Khlesl do jámy lvové, ale vede jej tam vědomí převahy, kterou dovede ukrotiti všecky. Ale při tom za každé vhodné příležitosti používaje všech nálad pracuje pro zájmy arciknížete Matyáše, i když na zdánlivý doklad tehdejší nemilosti předkládá listy jeho. [3]) (P. d.)

---

[1]) Monum. Hung. III. 265 o Althanovi; — o Attemsovi praví sám Khlesl: ich sei auf sein begern herein zogen, er sei schuldig mir zu helfen (*Hammer-Purgstall*, l. c. II. příl. 213, str. 89).

[2]) Tak zajisté rozuměti jest slovům Khleslovým: das ich auf den ersten E. M. bevelich mit erschienen, hat mich nit mein unterthenigiste affection, sondern Gottes gewalt daran verhindtert, sobald mich aber dieselb licentiert, bin ich unerwart E. M. anderen bevelich, welchen ich nit empfangen, alher khumen (*Hammer-Purgstall*, l. c. II. příl. 213, str. 91). — *Hurter*, l. c. V. 229 nesprávně mluví o trojím vyzvání císařově.

[3]) O Khleslovi v Praze vypravuji za jiného pojetí — a myslím, že důvodně — než jak posud bylo obvyklo.

Náboženskо-mravní otázky v krásném písemnictví ruském.

Referuje A. Vrzal. (Č. d.)

Korolenko sám neměl takové hluboké, teplé a živé víry náboženské, jež dává sílu lásce a smysl pokoře, a proto v náčrtku „Za svatým obrazem" (1887) nedovedl umělecky vyobraziti zjevy, jichž se dotkl, ač náladu duše, blízkou křesťanské lásce i pokoře, měl. Vlastním však předmětem jeho náboženského nadšení byla živá osobnost lidská, v níž žije Bůh. A jménem obrany práv této lidské osobnosti hledal K. Boha, pravdu a spravedlivost. Všude v uměleckých dílech K. starost o duši, otázky svědomí, hledání Boha, touha po víře nesou zřejmé stopy jeho nadšení lidskou osobností, bojující za svá práva. Neobyčejně vypukle tento boj za práva i důstojnost lidské osobnosti, uražené lidskou nespravedlivostí, zobrazen v rozkošné povídce „Sen Makarův" (1885), jímž spisovatel po návratu z vyhnanství obrátil na sebe pozornost. Velenadaný umělec popisuje tu se srdečným humorem pout polodivokého opilce, ubohého čalganského sedláka Makara, jenž žije mezi Jakuty zapomněl i mluviti rusky — symbol to ruského sedláka, pracujícího do úpadu, žijícího bídně o hladu a zimě — v průvodě dávno zemřelého popa Ivana, vedoucího jej na soud velikého boha Tojona. Aspoň ve sně Makar, ponížený, zastrašený v životě, aspoň po smrti najednou v sobě poznal lidskou osobnost s jejími právy, hrdě pozvedl hlavu a drze aspoň ve sně chce užiti práv svých a jménem jich protestuje proti nespravedlivosti, nemilosrdně šlapoucí práva lidské osobnosti. Týž hlas procitlé lidské osobnosti, bojující za svá práva, možno nalézti v zábavných vzpourách okouzlujícího poutníka obuvníka (Za svatým obrazem), směle obviňujícího své ztučnělé zákazníky, v komickém otrhanci, panu Turkeviči (Ve špatné společnosti) i ve zmíněném Jaškovi, a zvláště v publicistických kresbách, v nichž zhuštěna lidumilná snaha spisovatelova hájiti práva lidské osobnosti.

Ale apologie důstojnosti, cti a práv lidské osobnosti nevyčerpává složitých motivův umělecké tvorby K. Jemu je člověk milý nejen v boji za svou důstojnost, nýbrž i ve svobodném sebeobětování, v hrdinském činu procitlého svědomí, v sebeobětavé lásce k jiným, protože není většího přikázání v zákoně, než

položiti život svůj za přátele své. A tento hrdinský čin procitlého svědomí, jež na čas zdánlivě zamrzlo, nakreslil K. v překrásné povídce „Mráz“ (1901), kde vše jest prosyceno poesií svědomí, kterou okouzlen též básník sám. Zde zvláště jasně se odrazil jeho oblíbený způsob umělecký — oduševňovati, oživovati okolní dějstvo, naplňovati přírodu světlem vlastních nálad, citův a myšlenek, zahřávati ji teplem lidského svědomí, „počlověčovati“ ji. Zároveň K. jasně tu vyjadřuje svou pochybnost o všecko řešící, vše uklidňující a léčivé síle mohutné přírody, jest-li příroda někdy schopna, by sáhla na lidskou pravdu a svědomí a zamrazila je. V takových okamžicích konfliktu idealu a skutečnosti, požadavků mravní pravdy a projevů života přírody samé je těžko spisovateli milovati skutečnost a přírodu, otupují-li svědomí člověka. A právě v tom cítiti šlechetný idealismus K., jenž výše staví člověka, v jehož duši žije Bůh, svědomí a pravda, člověka, který jest mu milejší, než rozkošná příroda Ukrajiny, šplouchající řeky a šumící vrcholky lesů, tundry sibiřské a hvězdnaté noci ukrajinských stepí. Více než k úchvatným obrazům přírody srdce jeho bylo citlivé pro „otázky mravnosti a spravedlivosti“, pro lásku a soustrast s člověkem.

Zastávaje se práv lidské osobnosti, K. ve svých poetických povídkách nedovedl se smířiti s nepěknou skutečností, sahající na práva ta. I kresle pohanění člověka životem, předváděje celou řadu lidí ponížených a zmrzačených životem, jako ubohého Makara, politování hodného hajného v hrozném dramatě, odehrávajícím se za šumotu lesa („Les šumí“, 1885), „Starého zvoníka“, jako přikovaného ke zvonici, tesknícího „Sokolince“ (1888), truchlivého hrdinu „At-Davanu“, člověka na řetěze v povídce „Smirennyje“ (1899), K. v měkké lidumilnosti své trápí se beztrestným šlapáním práv lidské osobnosti, vyzývá k boji proti němu, neodsuzuje však příkře skutečnosti v celku, poněvadž není v ní vše bez výjimky ošklivo, a ani protest jeho proti temným stránkám skutečnosti nepřijímá formy chladného opovržení jí. Jeho duch se vznáší nad zemí, on však nespouští s očí země a jejích zájmů, neodtrhuje se od světa skutečnosti, nýbrž chce se vrátiti ke skutečnosti s jejími slzami a utrpením. Život nepřipadá mu na dobro bezútěšnou, vyprahlou pouští, a proto také nehledí na svět tak pessimisticky a zoufale, jako jeho vrstevníci. Sám zaživ mnoho nehod, muk a těžkých zkoušek, odsuzoval skutky zlé, ale k lidem, dělajícím zlo, choval se s hlubokou útrpností: ani na nesympathické osoby neobořuje se hněvem, zlobou, i v nich hledá lidské tahy v lidumilnosti své.

Zvláštností talentu Kor. je dovednost vnikati v duševní život dětí, protože právě nevinné děti jsou nejprostější a nejnázornější illustrací k tomu přirozeně mravnímu pořádku, jaký by měl podle jeho mínění vládnouti ve světě. Čisté hnutí prostých duší dětských jest mu zvláště sympathické, proto je zachycuje s takovou něžností v povídkách „Ve špatné společnosti“ (1885), „Slepý hudebník“ (1886), „Paradoxon“ a „V noci“ (1888). Povídka „Ve špatné společnosti“ vším svým smyslem svědčí, že jen nálada kajícího publikána činí člověka člověkem v pravém smyslu toho slova, a všecko, co jest mimo to — je lež a pokrytectví, výsledek tuposti srdce, hra malicherných a špatných citů i snah. Podstata duševní krise, již prodělal „slepý hudebník“, záleží v potlačení sobeckého zahloubání se v sebe a v rozvoji altruistických citův. Okouzlující jemnost dětské psychologie, umělecké zpracování thematu, půvabné a nanejvýše dojemné vypravování o osudech dětských jest předností těchto poetických perel Korolenkových.

Ohlas na svou náladu hledal K. koncem let osmdesátých zvláště v prosté víře, náboženském životě lidu, cítě ve svém citu jasně a živě blízkost k víře lidu. Navštěvoval kláštery a poustevny v novgorodské gubernii, doprovázel divotvorné obrazy, poslouchal spory rozkolníků na jezeře Světlojaru. Jeho popis Světlojaru (Na Světlojarě, v první redakci 1890, v druhé 1909) jest pln světlé, hluboké poesie jako tajemné, báječné Svaté jezero. Světlojar jest legenda o dvou světech, o tom, jak Kitěž, zpustošený Tatary, dosud stojí kolem jezera, skryt jsa našemu hříšnému zraku, jemuž dostupna jen mámivá viditelnost; je to stará pohádka o tom, že neviditelné jest realnější, skutečnější, než viditelné. K. pěkně porozuměl pohádce obyvatel Kitěže, věřících ve své neviditelné, ale skutečné město, porozuměl lidské touze — proniknouti za viditelnou realnost v neviditelnou, tajemnou podstatu života.

„Lidé jsou všude stejni . . . Mnozí také z nás, již dávno opustili stezky starodávného Kitěže, odešli i od takové víry i od takové modlitby — přece však hledají právě tak náruživě své hledané město. Ba časem dokonce slyší volající hlahol zvonů . . . V takových okamžicích mimovolně obracejí se pohledy tam, kde prostá, kritikou netknutá víra lidu vidí své hledané město. Proto právě jsem dva roky po sobě přicházel k Světlojaru dívat se na obrazy jeho modlení, naslouchat důkazům jeho vášnivých sporů.“

Hledání „hledaného města“ je to, co „hledatel“ K. nacházel u sebe společného s prostou věrou lidu. Ale ve zpracování r. 1909. K. chce pohádku i život, sen i skutečnost, víru lidu v neviditelný svět

i viditelnou realnost sloučiti v celek, však toto zavržení dvou světův. uznání jen všední skutečnosti ničí poetickou pohádku.

Tak K., jenž byl zbožně vychován otcem, nezištným soudcem, s jeho nezvratnou věrou v Boha na nebi, a milující něžnou matkou, sám v mládí odsuzoval materialismus, byl však později na studiích zviklán ve své prosté víře a s věrou v sílu rozumu, jako pružiny pokroku, spojil materialistický názor na zjevy života. Ale ani hrubý materialismus, ani positivismus ho dlouho neuspokojil, i začal hledati smysl života a jako něžně lidumilný člověk tichým, sympathickým hlasem vypravoval ve svých poetických povídkách s něžným, křesťansky starostlivým účastenstvím o staletém zármutku člověka, hledajícího odpověď na záhady života, ač sám odpovědi nedal. Kdežto Garšin vida tolik zla na zemi, jehož nelze najednou zničiti žádným hrdinstvím (Červený květ), ztrácí víru v možnost štěstí, zoufá, Nadson pochybuje o vítězství dobra, Čechov v ubohé všednosti života se nesnesitelně nudí, Korolenko přese všecky těžké zkoušky života nezoufá, nenudí se, vida, že život tají v sobě mnoho vznešených požitků, věří ve vítězství dobra, v lepší budoucnost a proto hledí také prakticky pomáhati „mladšímu bratru" — lidu v nouzi a nehodách života. Proto prakticky pomáhal lidu v roce hladovém (1891—92), jak o tom svědčí kniha „Rok hladu" a publicistickými články zastával se lidu nespravedlivě pronásledovaného.

Nadaným vyjadřovatelem téhož altruistického proudu, jenž nadchl Garšina, Nadsona i Korolenku, jest neobyčejně plodný romanopisec a dramatický spisovatel Ignatij Nik. Potapenko (* 1856), jenž vyvystoupil na jeviště literární v letech osmdesátých několika povídkami, vyznačujícími se dosti šablonovitým radikalismem, ale jméno získal teprve r. 1890. povídkou ze života duchovenstva „V praktické službě" a novellami „Zdravé pojmy" a „Sekretář jeho prevoschoditělstva", v nichž bylo tolik svěžesti, zdravé komičnosti, dobrosrdečného humoru maloruského (P. jest původu maloruského) a nadšeného idealismu, že P. byl ihned přičten k nejsilnějším talentům své doby. Zvláště v idealní postavu svého sebeobětavého hrdiny v povídce „V praktické službě" spisovatel vložil tolik upřímného nadšení a teplé sympathie, že postava idealního selského kněze životní pravdivostí okouzlila čtenáře. Mladý akademik, jenž skvěle ukončil studia, přede všemi vyhlídkami na biskupskou kariéru dává přednost skromnému místu kněze na venkově, by uskutečnil ideal povolání duchovního. Otec Kirill jako věrný hlasatel evangelia pohlíží na své

povolání jako na nezištnou službu lidu, jejž chce osvěcovati a vésti k dobru. Všecky klevety, posměch jiných duchovních, pronásledování venkovských předáků, výčitky manželky, jež v nadšené práci ve prospěch bližních není mu pomocnicí, nýbrž spíše dělá mu předhůzky, že se nestará o statky světské, nepodlomí jeho mladé energie. Mnoho idealismu je v této snaze otce Kirilla uskutečniti ideal vznešeného povolání, jehož v sobě necítí mladý Ošujev, syn jáhnův, otcem nucený k přijetí hodnosti kněžské, by nalezl zaopatření. Mladý Ošujev brání se proti takovým pojmům, a když po nezdaru zkoušek na světské zaměstnání svolí přijmouti duchovní hodnost, snaží se v sobě nalézti „povolání" (název jiné povídky 1903). Potapenko rád vyhledává „světlé paprsky" mezi ruským pravoslavným duchovenstvem, jehož život výborně zná, i předvedl celou gallerii více méně idealních duchovních, již nadšeně věnovali síly své hmotnému i mravnímu prospěchu svého stáda. S takovou tklivou teplotou a uměleckým citem nakreslené postavy djačka „velikého srdce" („Výkonný zřízenec"), jáhna, obtíženého četnou rodinou a ztrácejícího naději na povýšení, protože mu žena umírá, kdy jemu je teprve 28 let a před čtyřicátým rokem vdovec na kněžství nemůže býti vysvěcen („Šestero"), světlé postavy duchovních v „Říčních lidech", v románě „Živý život" (1897), v povídkách „Ku prospěchu služby" (1907), „Nevěsta Varvara" (1905) — apologie coelibatu katolických duchovních — a j., působí povzbuzujícím citem útěchy a nadchnou k sebeobětavé lásce ve prospěch bližních. (P. d.)

Mikuláš z Drážďan.

Dr. Jan Sedlák. (Č. d.)

Nejzajímavější mezi spisy, jichž se Mikuláš sám dovolává, je traktát, který v pražsk. univ. rkp. III G 28 je dle začátku nadepsán „De tribus virtutibus theologicis". Že nadpis ten není správný, vidno z toho, že jen nepatrná část spisu jedná o božských ctnostech, ostatek pak probírá věci různé, s názvem tím nijak nesouvislé.[1]) Nutno tedy jako u Cortiny pravý název spisu hledati.

Na stopu vedou nás tu odkazy v pozdějších spisech Mikulášových, v nichž se často vyskytuje: „potes videre in punctis, dictum est in puncto de...." Přirovnav místa ta k našemu traktátu, nalezl jsem v něm všecka. Ba ve spise samém dovolává se Mikuláš předchozího oddílu slovy: „ut supra in puncto proximo in fine" (IV G 15 fol. 14¹a) a „quere supra in multis punctis" (fol. 28¹b). Patrně tedy sestavuje Mikuláš spis tento z úvah o různých předmětech a označuje každou úvahu jako „punctum — bod".[2]) Titul spisu tedy jest Puncta. Dohad ten, o jehož správnosti nemohlo vzhledem k odkazům Mikulášovým býti pochybnosti, nalezl jsem i rukopisně potvrzený ve druhém sborníku prací Mikulášových, totiž v rkp. krakovském 2148, kde na fol. 120a—157b je traktát náš celý s nadpisem „De tribus virtutibus theologicis", ale se subskriptem: Expliciunt Puncta Mgri Nicolai de Drazna".

Jak již bylo řečeno a jak názvem spisu jest naznačeno, nemají Puncta Mikulášova myšlenky jednotné. Je to souborné vydání různých

---

[1]) Truhlář na to dobře upozorňuje, ale činí z toho nesprávný závěr, pravě v Katal. I 227: Quae sequuntur a fol. 142b, non conveniunt titulo inscripto, sed ad diversum tractatum spectare videntur, ut etiam docet novus titulus marginalis »de oblationibus«. Ve sborníku spisů Mikulášových IV G 15 (Katal. I 299) jej nadpisuje proto: »Tractatus varii doctrinam haereticam (Waldensium?) redolentes«.

[2]) Dle druhého citátu bylo by lze souditi, že každý výrok jest punctum, jako v Cortině jsou většinou výroky každý pro sebe celkem. Ale citát první ukazuje, že tomu není tak; neboť výrok, na nějž tu odkazuje Mikuláš, jest na fol. 13²a a za ním následuje teprve na fol. 14¹a začátek nového punctum. Jsou to tedy delší úryvky, vždy více citátův o jedné věci, asi jako v Cortině tab. V. a VI. Ježto však v rukopisech chybí číslování (udání obsahu in marg. nestačí), nelze přesně určiti počet punktů. Patrně jest každá nová myšlenka (náš odstavec) nový bod.

úvah, jež v celek pojí cíl, k němuž směřuje dílo: podati kanonistický materiál pro snahy reformní.

Nejprve ukazuje Mikuláš, kolikerý význam má slovo „víra“ v kanonickém právu, a definuje theologickou víru, jakož i naději a lásku. Rozlišiv „fides informis“ a „fides formata“, dvanáctero článků víry a trojí vyznání víry, upozorňuje na rozdíl „credere in deum, credere deo, credere deum“ a prohlašuje, že se nemá věřiti v svatou církev katolickou.[1])

Jako pak jediné v Boha máme věřiti, tak máme také jedinému Bohu se klaněti, a nikoli modlám. Modle lakoty klanějí se duchovní,[2]) od nichž žádá Mikuláš úplné chudoby a útočí na ně,[3]) hlavně slovy Augustinovými a Pseudo-Jeronymovými.[4])

Jsou zajisté dva druhy křesťanů: Jedni jsou duchovní, kteří oddáni jsouce službě Boží, rozjímání a modlitbě, mají se straniti všelikého hluku světského a majíce pokrm a oděv, vše ostatní mají míti společné. Jakým právem tedy odsuzuje dekret jako kacíře „bratry apoštolské“, kteří se těmi předpisy chtějí říditi?[5]) Obtížení církve majetkem a panstvím zavedeno je teprve Konstantinem a potvrzeno Karlem, Otou, Jindřichem a Bedřichem. O tom byl slyšán hlas s nebe: Dnes je rozlit jed v církev Boží. Kristus však učeníkům svým majetek zapovídá; jeho dotace jest: „Hoden jest dělník mzdy své.“ Proto také sv. Bernard kárá papeže Eugenia, Origenes pak majetné kněze nazývá „magy faraonovými“ a Bernard modloslužebníky.[6])

---

[1]) Srv. výklady Husovy »de credere« a polemiku Jana Holešovského.

[2]) Jen tak lze spojiti bod o klanění s bodem následujícím. Rkp. IV G 15 má tu sice in marg. »de oblacionibus« a dále »decime«, ale o tom jedná teprve bod pozdější, zde se o tom děje zmínka jen k vůli útoku na lakotné duchovenstvo.

[3]) Sed nos subsarcinati auro [quomodo] Christum pauperem sequimur et sub pretextu elemosine pristinis operibus incubantes quomodo possumus aliena fideliter distribuere, qui nostra timide reservamus? (fol. 4^1b).

[4]) Nulla certe in mundo tam crudelis bestia est quam malus sacerdos vel monachus (4^2a).

[5]) Zde jest Mikuláš doma a výklady jeho jsou tu velmi podobny Cortině. Bystře ironicky staví i zde proti sobě zákon církevní a zákon Kristův: »Apostolici ... inter hereticos numerantur, per illam regulam: Nisi quis renuncciaverit omnibus ..., et per illam: Nolite possidere aurum ..., et per illam: Filius hominis non habet, ubi caput reclinet, et per illam: Regnum meum non est de hoc mundo, et per illam: Nichil tuleritis in via, et per illam: Beati pauperes (fol. 5^2b nn.). A tím ironickým »per illam regulam« glossuje Mikuláš i další ustanovení dekretu (XXIV. q. ult.) o kacířích, jakož i donaci Konstantinovu a císařů německých.

[6]) Mikuláš tu používá nějaké homilie na Mat. XIII, jejíhož autora bohužel nejmenuje, a vypisuje z ní prudce útočné části na duchovenstvo, prokládaje je podob-

Druhý druh křesťanů jsou laici. Těm jest dovoleno míti majetek, ale i jim zapovídá se lakota a přikazuje se dobře činiti bližnímu.

Následující bod Mikulášův jedná o oblacích a desátcích. Těch nejsou povinni věřící dávati kněžím, kteří mají živobytí nebo kteří neplní povinností neb nežijí dle zákona Kristova. Pak je mají dáti vyšším představeným a nejsou-li ti jich hodni, chudým. Věřící, kteří vydržují kněze nehodného, mají podíl na jeho hříších. Z toho pak, co kněz dostane na desátcích a darech, má si opatřiti živobytí a ostatní rozdati chudým.[1])

Mohou tedy věřící, ba jsou povinni duchovní správce, chybují-li, napomenouti a není-li duchovní vrchnost s to, aby je pohnula k nápravě, mohou je i trestati. Zákony církevní samy dávají to právo laikům, dovolávajíce se často pomoci ramene světského. I papež může býti kárán a souzen, aspoň z kacířství.[2]) Neprávem uvádějí klerikové pro sebe kanony, dle nichž laikové na ně nemají pravomoci. Vždyť dle výroků světců špatný kněz nebo biskup není knězem nebo biskupem.[3]) Zákony církevní přikazují vystříhati se mší takových kněží, tak že se některým zdá, že jejich mše nejsou platny. Jiní arci soudí,[4]) že mše špatného kněze jest platna, ač jest lépe slyšeti mši kněze hodného než špatného, jistě však neplatí mše svatokupců. Ti jsou první a největší kacíři, a úkony jejich jsou neplatny.

Důsledně pojednává Mikuláš v dalším bodě obšírně (fol. 19²a až 27²b) o svatokupectví, rozlišuje svatokupectví při svěcení kněží, při obročích a při jiných svátostech. Svatokupectví při svěcení

nými výroky Bernardovými, Augustinovými a Řehořovými. Tituly kněží v oné homilii: »sacerdotes Baal, sacerdotes Beelphegor, sacerdotes Dagon« vyskytují se i jinde v době Husově. Pro posouzení závislosti by homilie ta a poznání jejího autora nebyly bez ceny.

[1]) »Sufficit ergo discipulo (Christi), ut sit sicut magister, simplex, pauper, humilis et paciens« praví Mikuláš (fol. 14¹b)

[2]) Výrok kanonistův: »nunquam potest denuncciari crimen pape« odbývá Mikuláš zase ironicky: »secundum regulam: Si peccaverit in te frater tuus« (fol. 16²a).

[3]) Mikuláš tu cituje známá místa z dekretu, jako Jeronymovo: Non omnes episcopi sunt episcopi, Chrysostomovo: Multi sacerdotes, pauci sacerdotes . . . non omnis sacerdos sanctus, sed omnis sanctus est sacerdos, Augustinovo: Qui nec regiminis in se racionem habuerit nec sua delicta deterserit nec filiorum crimen correxerit, canis inpudicus dicendus est magis quam episcopus, a jiná.

[4]) Autor cituje zde sv. Tomáše, ale co uvádí, není ze sv. Tomáše, nýbrž ze spisu »Compendium theologicae veritatis« Hugy Štrassburského, jehož i Hus používá, připisuje jej také sv. Tomáši.

zbavuje světícího jeho úřadu a svěcenci nedává nic než zavržení. Kdo svatokupecky nabyli obročí, mají ho býti zbaveni. To jsou oni prodavači holubic v evangeliu, jež Kristus vyhnal z chrámu. Mikuláš uvádí proti nim pět citátů: slova Petrova k Šimonovi Magovi, ustanovení sněmu Chalcedonského, výrok Paschalův, Augustinův a Urbanův. Neomlouvá jich zvyk ani tvrzení některých kanonistů, kteří rozeznávajíce mezi „prohibita, quia simoniaca" a „simoniaca, quia prohibita", praví, že v těchto může papež dispensovati a že při kurii tento druhý způsob simonie jest vůbec nemožný. To jsou „deliramenta", jež způsobila již mnoho zla v hlavě i v údech.[1]) Vždyť Kristus praví výslovně: „Darmo jste vzali, darmo dejte" a Petr dí Šimonovi Magovi: „Peníze tvoje buďtež s tebou k zatracení" — jak tedy může papež měniti zákon Kristův a Petrův?[2]) Dle obecného mínění doktorů nemůže papež dispensovati od ustanovení sněmů církevních, zvláště čtyř prvních — jakým právem tedy vymáhá užitek prvního roku proti zápovědi sněmu Chalcedonského? Není pochybnosti, že i papež se proviňuje svatokupectvím, a všichni, kteří mu slouží, jsou účastni toho hříchu.[3]) Jidáš, Šimon Magus, Jeroboam a Giezi jsou typy těchto svatokupců.[4])

Při ostatních svátostech zapovídají kanony cokoliv žádati neb dávati před úkonem nebo po něm. Ale jak, nechce-li kněz jinak svátosti uděliti? Mikuláš uvádí různá mínění kanonistův a rozhoduje se pro nejkrajnější: raději ať dítě zemře beze křtu, nemocný bez zpovědi, než aby spácháno bylo svatokupectví, raději ať křesťan podstoupí smrt, než aby tak přijímal. Zvyk opačný je tu „corruptela" a nic neplatí.[5])

---

[1]) »Omnes ergo, quotquot sunt in ista parte in hoc gravissimo errore concurrentes . . . uvas acerbas comederunt secundum sentenciam b. Jeronimi super Is., scripturas aliter intelligentes quam veritas habet« dí Mikuláš fol. 23[2]ab.

[2]) »Qua igitur audacia excusatores symoniace heresis putant verum dicere, papam nedum dispensare posse, sed eciam tollere . . ., non video nisi cecitatis pertinacia astruant Christum non potuisse pape legem ponere vel quod papa possit pro suo libito ewangelium mutare« (fol. 24[1]a).

[3]) Mikuláš tu uvádí traktát zvaný »Speculum aureum« nebo dle obsahu »De titulis beneficiorum« nebo dle rozmlouvajících osob »Petrus Paulus«. Traktát ten byl napsán v Praze r. 1404 a má autorem mistra Engelschalka. Jeho vývody o svatokupectví kurie jsou tak ostré, že ani dravý Mikuláš nemohl nalézti nic lepšího.

[4]) Srv. Husovo kázání synod. State succinti a O svatokupectví hl. III. (Nov 19). Také o Balámovi má Mikuláš o něco dříve.

[5]) Srv. k tomuto a předcházejícímu Cortinu tab. V.

V dalším jedná Mikuláš „de malitia clericorum et abusione saeculi“. Citáty dokazuje, že duchovní jsou horší než laikové a špatní řeholníci jsou nejhorší. Uvádí zase: „Ampla cuculla nimis . . .“ a Bernardovo: „Monachus habens obolum non valet obolum“, posměšně mluví o slibu poslušnosti,[1]) žádá, aby kláštery nebyly ve městech, ukazuje z Flores temporum, kdy která řehole vznikla, a stěžuje si na přílišnou různost řeholí.[2]) Učeník Kristův neobmezuje se na jedno místo, nýbrž dle zákona mistrova chce kázati všem.[3])

Potom následuje úvaha o pokání. První a nejpodstatnější část pokání jest lítost, jež jest ve vůli, nechtějící již hřešiti, a může se tak stupňovati, že se jí odpouští netoliko vina, nýbrž i trest. To jest pláč duši omývající, mimo nějž jest ještě pláč zbožnosti a pláč soustrasti. Toho pláče neznají milovníci světa, kteří hledají ukojení v rozkoších, požitcích a zábavách, kdežto milovníci Boha radují se z utrpení.[4]) Onino libují si v krásných zpěvech a dlouhých modlitbách, tito pějí a modlí se k Bohu v duši, řídíce se příkazem Kristovým, abychom modlíce se vešli do komůrky a nemluvili mnoho. Jejich breviřem jest modlitba Páně, jež jest nejduchovnější ze všech modliteb a jíž se konají všecky svátosti; co jest nad ni, přidali kněží Bálovi, milující dlouhé a hlučné modlitby.[5])

Druhá část pokání jest vyznání, jež jest trojí: první vyznání víry Kristovy,[6]) každému potřebné, druhé vyznání viny samému Bohu, třetí vyznání ústní knězi. O tom, zda stačí vyznání samému Bohu či je-li nutné vyznání ústní, ponechává autor soud čtenáři, ale sbírá citáty, jež odůvodňují část první. K tomu směřuje také bod následující „de potestate ligandi et solvendi“, kde obratně vybranými citáty se dokazuje, že hříšný kněz, nemající Ducha sv.,

---

[1]) »sunt similes quibusdam hominibus monstruosis . . .« ; jizlivě dodává: »Tamen potest generare« (fol. 29[1]a).

[2]) Srv. »Consuetudo et ritus« desku III., kde je také hned za tím o kázání.

[3]) Srv. De quadruplici missione.

[4]) Puncta tato, jakási mystika valdsky zladěná, mají nadpisy: De triplici fletu, de amatoribus mundi et gaudio mundano, de festo malorum (fol. 14[1]a—35[2]a)

[5]) Tento bod »de cantu et oratione« jest nesporně valdský a souvislost jeho s myšlenkami táborskými a Chelčického zasluhuje povšimnutí.

[6]) A na křtu dostává se každému křesťanu skládáním rukou Ducha svatého, aby kázal víru Kristovu jiným; neboť i apoštolové, když je Kristus rozesílal kázat, byli ještě laikové. Zde se dovolává Mikuláš svých spisů De quadruplici missione a de com. sanguinis sub forma vini.

nemůže odpouštěti ani zadržovati ani z církve vylučovati, ježto sám není z církve. A dotvrzuje to bod poslední (de triplici iudicio), dle něhož je trojí soud: První je soud Boží, jímž Bůh osvobozuje duši litující; tak absolvuje hříšníka také slovo Boží t. j. Kristus neb i kázání, pokud budí lítost. Druhý soud jest Petrův, jenž hříšníka osvobozuje mocí klíčův, oznamuje mu, že jest od Boha osvobozen. Nemůže zajisté kněz nikoho rozhřešiti, leč jest prve rozhřešen od Boha, a bloudí-li v soudu svém, jest rozsudek jeho neplatný, třebas byl soudcem i papež. Modlitba Kristova, aby Petr neposlesl ve víře, netýká se hříšného papeže, nýbrž celé církve a všech věřících, již vlastně jsou nástupci Kristovi.[1]) Třetí soud je schválení kurie nebeské. —

Podivný to spis! Tak nejednotný v celku a tak nezpracovaný v částech! Skoro jen množství citátů jako v Cortině, ale za účelem opačným. Kdežto v Cortině staví autor výroky kanonického práva proti výrokům Písma, hledí zde myšlenky svoje kanonickým právem doložiti.[2]) Co bylo řečeno o Písmu:

Hic liber est, in quo quaerit sua dogmata quisque,
invenit et pariter dogmata quisque sua,

to platí u Mikuláše také o Corpus iuris canonici. Zdroj pravé víry, theologické učenosti a církevního řádu stává se v jeho rukou zdrojem kacířství a proticírkevního boje. A jak obratně jsou ty výroky vybrány a sestaveny! Ani zkušený kanonista dnešní nedovedl by toho tak lehce. Jak effektně působí celek!

Zase tu slyšíme celou řadu vykladatelů církevního práva[3]) a mimo ně výroky Grossetestovy, Matouše z Krakova (de freq. com.) a Šimona z Kassie. Z reformních spisů novějších cituje Mikuláš „Speculum aureum“ a neznámou nám homilii na Mat. XIII, ze svých spisů pak uvádí Cortinu, De quadruplici missione a De communione sanguinis, mimo to dva neurčitě.[4])

Myšlenky, jež Mikuláš podává v Punktech, mají často ráz úplně valdský a mnohé z nich — rovnost kněží, povinnost kázati,

---

[1]) »... papa peccatore obmisso extenditur oracio ad alios fideles ecclesie, qui proprie dicuntur successores et in ipsis oracio exauditur« (fol. 43^1b).

[2]) Ovšem i tu se ozývá nezřídka ona opposice.

[3]) Také starou jakousi Summu »Queritur, utrum Christus ...«

[4]) »de quibus alibi habet videri« (16^2a), tedy pozdější, a »ut patet alibi« (35^2b).

zpěv a modlitba v duši, zpověď Bohu — tvoří důležitý článek ve vzniku táborství a působily na vývoj mystiky Chelčického. Zde byl vliv Mikulášův a jeho Punktů veliký.

Poměr k Husovi však, s jehož myšlenkami mnohdy se Puncta stýkají, není tak průhledný. Puncta totiž nevznikla dříve než koncem r. 1414, ježto se v nich Mikuláš dovolává svého kázání o přijímání pod obojí — bylo by tedy lze z toho uzavírati na vliv Husův na Mikuláše. Než to není tak jisté a vzhledem na známý poměr Husův k Mikulášovu „De quadruplici missione" není to podobno pravdě. Nutno uvážiti, že Puncta jako celek nevyplynula z péra Mikulášova najednou a že odkaz onen jest až na konci. Je tedy dobře možno, že jednotlivé části vznikají dříve — o některých bude to lze i dokázati — a že jich tedy Hus mohl použiti. Ostatně i když nepřipustíme vlivu literárního, lze přece z tohoto spisu souditi, že Mikuláš měl vliv na práci Husovu. Nelze zajisté zapomenouti, že Hus neměl vzdělání kanonického — na fakultě právnické nebyl zapsán — a že mu tudíž nebylo tak snadno shledávati výroky církevního práva, jichž potřeboval k práci reformní. Co tu tedy přirozenější, než že apparát kanonistický, pokud ho nenašel u Viklefa, přijímal od právníků? Pak měl ovšem vedle mistra Jesenice Mikuláš z Drážďan v té práci značný podíl. Byl tu spolupracovníkem Husovým, jako byl při vzniku kalicha pomocníkem Jakoubkovým.

Puncta Mikulášova mají inc. *Pax fratribus et caritas* a expl. *ut XV. q. I. Nec hiis.*[1]) Jsou v rukopisech univ. praž. III G 28 fol. 140a—163b neúpl. a IV G 15 fol. 1—43²b, v krakov. 2148 fol. 120a—157b a budyš. VIII⁰ 8 fol. 35a—90b. V pražsk. univ. X D 10 jsou některé excerpty z nich: fol. 80³ a —82²b de simonia, 201—208b zase de simonia, de malitia clericorum et abusione saeculi a de poenitentia, 208b—211b de decimis et oblacionibus. (P. d.)

---

[1]) Krak. a Budyš. ještě: *Et tantum de isto triplici iudicio.*

Z dějin města Loštic.

VÁCLAV KUBÍČEK. (Č. d.)

Také v Litovli se mínili Švédové pevně usadit. V prvních dnech června přijel tam švédský major Jakub Immes s praporcem 80 jezdců. Mimo ty leželo v městě třicet dragonů a třicet mušketýrů ze Sovince. Po tři týdny byly zřizovány hradební náspy, při čemž museli měšťané vypomáhat. Osení v okolí obce ztrávily koně, když pak švédští jezdci odtáhli, sužovali měšťany mušketýři. Teprve na prosbu Litovelských v Unčově slíbil velitel odvolati mušketýry, když se měšťané uvolili, rozházet šance právě zbudované. Lid se dal do práce s takovou chutí, že bylo rozházeno ve dvou hodinách, co po tři týdny se stavělo. Téhož dne odešlo třicet mušketýrů. Městu na dále zbyla jen povinnost, dodávat životní potřeby do Olomouce a vydržovati v městě švédskou stráž. [1])

Mírovské okolí nemělo z hradní posádky valného užitku. Zvláště když nastávaly žně, toho roku pěkné, zajížděli unčovští Švédové až pod samý hrad. Měli namířeno hlavně na selský dobytek a polní úrodu. Dne 12. července 1645 píšou Mohelničtí vrchnímu regentovi biskupských statků: po rozpuštění císařských blokád byli od Švédů přinuceni složit 360 říšských tolarů zasedělých dávek, načež museli po čtyry nebo pět týdnů dávati Švédům po 10 tolarech, potom zase vpadl do Mohelnice unčovský praporec jízdný a ležel tu po deset dní. Kdo měl kde prášek mouky nebo věrtel rži, všechno ztrávili, vykopávali ze země skryté věci a brali nešetříce ani kostela. Po jejich odchodu nezbylo v městě ani zrnka sladu, nicméně musí se jim stále posílat maso, pivo, sůl, světlo, kuřata, vejce, máslo a co si vůbec denně vymyslí. Posílalo se napřed do Unčova, potom do Litovle, nyní do Olomouce, což týdně stojí přes 50 zlatých. Ba i po pěti dělnících dlužno jim týdně posílat do Unčova. Obyvatelstvo je tak chudobné, že už není odkud co brát. Žně jsou sice přede dveřmi, ale v poli nikdo není bezpečen a jest obava, že Švédové to s pole vezmou. Nyní právě dochází rozkaz z Olomouce, zaopatřit 300 vozů sena. Pro milosrdenství boží prosí o radu, co si mají počít.

Vrchní regent obratem odpověděl Mohelnickým, aby každý co nejpilněji své obilí nočním časem sežal, vyklepal nebo zhruba vymlátil

---

[1]) Moravia 1881 p. 416.

a zachránil na Mírov. Podobně přikazuje vrchní regent správci mírovskému, aby co nejrychleji v noci dal obilí sklidit a nařídil totéž vesničanům.[1])

Tak si počínali Švédové na severní Moravě ne pouze kolem Mohelnice, nýbrž i v jiných osadách, ač o tom není zpráv. Nejobyčejnější způsob byl ten, že přijeli z nenadání, pobrali co našli, zajali zvláště dobytky, z nichž přebytečné si dali od majitelů vyplatit, vynutili na obci výpalné a odjeli. Nebylo li výpalné složeno hotově, vzali s sebou čelnější osoby do vězení. V Lošticích unčovský velitel Dankvart při jedné takové návštěvě chtěl odvézt i zvony, za něž měšťané „nechtějíc tomu dopustiti 200 širokých tolarů složiti museli, žádný ten čas se jich neujímal ani jakou pomoc k tomu učinil.“ [2]) Ještě hůř bylo, když menší nebo větší zástup Švédů se ubytoval v osadě: osadníci museli mužstvo ztravovat, dodávat píci pro koně a mimo to určitý obnos velícímu důstojníkovi na výplatu vojáků. Památkou takových pobytů jsou místní názvy: ulice „Švédka“ ve Zvoli, trať „Švédka“ u Pálonína, „Švédovec“ u Kozova.

Když opouštěli Švédové vyžranou osadu, zanechávali tam ochrannou stráž „salvaquardia“, která měla místo „chránit“, dokud nepřišel nový oddíl. Spolu pečovala, by se do Olomouce a do Unčova včas a správně odvádělo, co bylo smluveno: potraviny, obilí, seno, chmel, popel a týdenní nebo měsíční kontribuce v penězích. Strážnému vojínovi platilo se týdně od lidu tři až čtyři tolary. V Lošticích byl roku 1645 Tomáš Salvaquarda i svědkem při smlouvě svatební. Mimo jiné dávky bylo dlužno Švédům posílati časem zedníky, tesaře a nádeníky na hradební robotu k opravě zdí a zákopů, jakož i bezplatné povozy a přípřeže. Zdravé muže Švédové rádi zařaďovali násilím do vojska, když se mezi ně nedali dobrovolně. Což bývalo nezřídka.[3])

O nic lépe, spíš hůře si počínali císařští. Kázeň v armádě byla bídná. Žoldnéřům, většinou to lidem z ciziny, byla vojna řemeslem, z něhož hleděli užit a vytěžit co nejvíce. Proto bezohledně brali kde co pro sebe, pro ženy a pro děti, jež mívali s sebou. Brali i když byli syti a jinak zaopatřeni, netak když měli hlad a nouzi o potřebné. Že

[1]) Arcib. arch. kroměř. »Suecica«. — Chemnitz (*Dudík*, Schweden 207) píše, že toho léta bylo do Olomouce přivezeno přes 4000 vozů sena.

[2]) Z dopisu Lošt. do Unčova dto 17. února 1666.

[3]) Doklady o tom při zápisech domů v městské knize zábřežské. Unčovský velitel Dankvart naverboval za svého pobytu v městě pro Švédy na 900 mužů. *Dudík*, Schweden 358.

se dávky pro ně mohly odčítat od zemské berně, bylo náhradou zcela nedostatečnou. Poddaní sirotčích statků Vranové a Lhoty stěžují si roku 1645 královskému tribunálu, kterak ty oba dva rozdílné statečky sirotčí Vranová i Lhota skrze lid vojenský jak švédský nepřátelský tak i Jeho Milosti císařské k dokonalé ruině přivedeny jsou, tak že jak v sirotčích dvořích tak i nám chudým lidem poddaným žádného dobytečka též obilíčka jak v stodolách tak na polích jsouce vše vymláceno a na zkázu uvedeno nepozůstalo, nýbrž tak jsme z dopuštění božího k zkáze přišli, že toliko v těch chalupách svých sedíme a od ohně jsme zachráněni, jináče sice, čím bychom se obživiti mohli dokonce nemáme". Ačkoli jim zemská berně roku 1644 o tři čtvrtiny byla slevena, přece ni tu čtvrtinu „nemajíce kusu chleba svého byť nám hned o hrdla naše jíti mělo kde vzíti a odpraviti nikoli nemůžeme."[1])

A když od polovice září téhož léta po celý téměř rok leželo na hradě Cimburku oddělení císařských k obraně průsmyku Trnavského, mělo z něho panství a město Mor. Třebová „nevypověditelné soužení" a mnoho set zlatých výloh nečítaje dodaného zboží, ale ochrany proti Švédům žádné.[2]) Búzov, Moravičany, Pálonín, Loštice odváděly na Cimburk týdně dohromady po 5 zlatých. Jinak Loštice nebyly s to, odvésti za rok 1644 ani předepsanou skrovnou berni 5 zl. 54 kr. ani zemskou na ně připadající dávku po 8 měřicích a osmině rži a ovsa. Následujícího léta byly všechny osady patřící Unčovu uznány za neschopny k zemské berni, toliko Lošticům předepsáno 87 zl. 52¼ kr., z nichžto však skutečně odvedeno pouze 22 zl. 30 kr.

V polovici října 1645 opustil Moravu Torstenson s armádou hodně seslabenou bezúspěšným obléháním Brna. Místo něho vpadl dne 10. října do země jenerál Königsmark, aby znovu zaopatřil spíží posádky v Olomouci, v Unčově a na Sovinci. Hlavní bojiště bylo sice přeneseno za hranice zemí císařských, ale Morava trpěla dále ustavičnými průchody císařských pluků a sužováním švédských posádek. Škoda, že se o tom nezachovalo víc, leč jenom ojedinělé črty.

Farář litovelský Eliáš Reiman když se vracel do města roku 1645 byl na cestě od švédských dragonů stryzněn a oloupen, ačkoli měl s sebou průvodní listy švédský i císařský.[3]) Stařičký farář zvolský

---

[1]) Arch. zemsk. brněn. B. S. č. 8918.

[2]) »Die Tirnavische unfruchtbare nichtswert gewesene Besatzung«, píše o posádce současný chronista třebovský. *D'Elvert*, Mähr. und schles. Chroniken (Trübau) 335.

[3]) Moravia 1881 p. 415.

Urban Chulavinus, jehož farnost pro přílišné útisky obojí armády hladem a morem tak zřídla, že neměl z čeho být živ, byl od císařských na faře přepaden a nemoha jim dáti peněz tak zbit, že na útěku z fary v opuštěné dědince hořem a hladem třetího dne zahynul.[1]) Děkan unčovský Adam Florencius Giss umřel roku 1645 ve vězení, že nemohl zaplatit, kolik na něm žádal lakomý velitel Dankvart. Nástupci jeho v duchovní správě, Jiřímu Galaniovi, kvardianu místního kláštera, vyrazil Dankvart holí levé oko a dal ho tak ztýrat, že následkem toho později umřel.[2])

Na jaře roku 1646 byla Morava téměř úplně bez císařského vojska. K obraně proti Švédům z Olomouce, Unčova a Sovince ležely na severu markrabství posádky na Mírově, Cimburku, Goldštýně, v Šumberku a na Rabštýně.[3])

Litovel zpuštěná a zničená odváděla do Olomouce měsíčně 100 říšských tolarů, 10 měřic obilí a švédské stráži v městě tři tolary týdně. Též farář musel se zavázati k měsíčnímu příspěvku šesti tolarů.[4]) Dne 13. dubna 1646 vymlouvá se městská rada královskémn tribunálu, že obyvatelstvo nestačí na zemskou berni vypsanou březnovými patenty, jelikož „polozbořené městečko“ je nuceno měsíčně posílat vojenské dávky do Olomouce. Aby purkmistra a dva radní vysvobodili z olomuckého vězení, museli se k příspěvku zavázat reversem. Před devíti dny že z Olomouce přijela kompanie jezdcův a začali bořit a rozhazovat brány, hradby, valy a palisády. Jen na veliké prosby měšťanů že upustili od toho. Bůh ví, na jak dlouho! — V druhé polovici května přitáhl do města s velikým počtem mužstva jenerál hrabě z Vrbna a vymáhal i bitím zaopatření od lidu. Když po třech dnech odtáhl, nezůstalo v městě kusu chleba. Bída byla té doby tak veliká, že mnozí i z měšťanů chodili po kraji žebrotou.[5])

Město Mor. Třebová položené při hlavní silnici do Čech trpělo častými průchody vojska. Nečítaje jiných škod vydalo na císařské

[1]) Arch. zemsk. brněn. B. S. č. 9167. Kněz Urban byl ve Zvoli nástupcem Tobiáše Kristina, jenž investován byv r. 1617 se tam r. 1624 na posled připomíná, kdežto kněz Urban Chulavinus poprvé r. 1625. Čas. Mat. mor. 1903 p. 308. Měst. kn. moheln. Tom. 32. fol. 205. 235. — Album bratrstva božího Těla v dekan. arch. moheln. Doplň Volný, Círk. top. olom. IV. 86.

[2]) Paul. Žáčkovic, Diarium (Archiv für oesterr. Gesch. sv. 62.) p. 554. 555.

[3]) Z dopisu Mik. Dankvarta dto Unčov 17. března 1646. *Dudík*, Schweden p. 223.

[4]) Moravia 1881 p. 417.

[5]) Dopisy městské rady litov. král. tribunálu dto 13. dubna a 26. května 1646 v zemsk. arch. brněn. »Militaria.«

pluky, jež tam v lednu a v květnu po 25 dní bytovaly, 4723 zl.[1]) Vzdor tomu rozpakovali se zasekat jediný městský les, aby znesnadněny byly švédské zájezdy, a musel je k tomu královský tribunál dohánět opětovnými rozkazy.[2]) V polovici října vyjel do krajiny třebovské oddíl Švédův olomouckých, zajal na panském sídle v okolí čtrnáct vojínů císařských a vrátil se s dobrou kořistí do Olomouce.[3])

Unčovští Švédové zajížděli až do Landskrona. „Dne 4. Junii zase partaj švédská z Unčova 200 koní na panství zdejší vpadla a jak u města tak i na vsech drahní sumu všelikých dobytkův vzala“. — „Zase 20. septembris jiná partaj z Unčova množství dobytka zajala.“ Dohromady uloupeno v městě a v okolí za těch příležitostí 40 koní, 419 kusů hovězího, 1341 ovčího, 53 svinského a 59 kusů kozího dobytka.[4])

Ještě blíž ležel Zábřeh pro násilné ruce unčovského nepřítele. Dne 26. srpna 1646 sděluje Valentin Gabriel, správce panství českorudského královskému tribunálu, že švédský komissař Busso a velitel Dankvart s hrozbou meče a ohně uložil statku České Rudě 600, Zábřehu 300, správci pak osobně 100 korcův obilí. Švédům buď padne do rukou mnoho spíže anebo se stane veliká škoda ohněm, nedostane-li se kraji vojenské ochrany. Od šumberské posádky nelze nadíti se pro zdejší statky žádné pomoci, neboť kdyby Švédové napadli některou ves, posádka nevyjde z města.[5]) (P. d.)

---

[1]) *D' Elvert*, l. c. Chronik Trübau 335.

[2]) *Hormayr*, Taschenbuch 1829 p. 133.

[3]) Theatrum europ. V. 934.

[4]) *D' Elvert*, l. c. Paměti města Landskrona p. 384 k roku 1646.

[5]) Dopisy Val. Gabriele král. tribunálu dto 26. a 31. srpna 1646 v zemsk. arch. brněn. »Militaria«.

Francisco Ferrer.

Boh. Kyselý. (Č. d.)

Cizina byla by zůstala v oslavách Ferrerových osamocená, kdyby se nebyly ve Španělsku vyvinuly věci politické tak, že konservativní vláda zůstala opuštěna, ona vláda, jež rázným zakročením v Barceloně zachránila snad trůn krále Alfonsa. Ale t. zv. liberální živly — počínaje exministry až po anarchisty — postavili se proti ní, jako by chtěly zachrániti „dobré jméno" liberalismu španělského a očistiti je od „nařknutí z inkvisice", jak si hluk ve světě vykládaly. Činili tak všichni dle hesla: My nic, to všecko strana katolická.

Salvador Canals dí o tom v podstatě toto: V celém vzdělaném světě zavládl povšechně řečeno směr, který znamená úpadek všeho nadšení pro ideal. Jeví se to arci různě u různých národů, tu silněji tu slaběji, ale vyznívá vždy v nápadnou náchylnost k výstřelkům uvolnění, k jakési snaze přizpůsobiti se k revoluci. Povinnost celku ukládá vždy oběti jednotlivcům a nelze jí vyplniti bez vznešeného cíle, světlého ideálu. A tato ochota k obětem a k podřízení zájmů jednotlivce zájmu celku jest v úpadku, jenž je všeobecnější a hlubší u národů, kteří se více vzpírají vlivu ducha náboženského. Tak bývá i s vlastenectvím, kde nepřešlo až do kořene tělesa národního. Zdá se, jako by národní i náboženské uvědomění prodělávalo podobnou krisi, jaké vzdělanost řecko-římská nepřečkala, když na její místo vstupovalo křesťanství. Padne-li ideál, nač ukládati si oběti pro něco mrtvého? Odtud ony povážlivé, příznačné proudy v politice, která se chce smířiti a vyrovnati jakž takž i s destruktivními snahami revoluce. Následek jest chabost a málo rázné vystupování při událostech, které bývají předzvěstí revoluce. Tím však roste její odvaha a z té lze vysvětliti křik proti barbarské, inhumanní repressi. Vzpomeneme-li ještě na stále pokračující odkatoličení románských národů, na neznalost osobnosti Ferrerovy, na povrchní vědomosti o poměrech španělských, na které se pořád ještě hledí pod zorným úhlem inkvisičních legend, jimiž se staletí živila, vysvětlíme si, proč nová liberální vláda podlehla všeobecné náladě evropské, když nahradila 21. října 1909 vládu Maurovu. Aby si smířil mrzutou vládu ve Francii, která nepočítala s ráznějším zakročením Španělska v otázce marocké, vztyčil nový kabinet Moretův a Canalejasův ihned prapor vojny proti klerikalismu, církev prohlášena

uchvatitelkou a za zednáře Romanonesa již chystala se odluka a vyhrožováno přerušením styků s Vatikánem. Za těch poměrů není divu, že se i části španělské společnosti vočkovalo mínění o justiční vraždě. Právě opak zdál by se podivným. Kdo nepřihlédne ke konečným snahám škol Ferrerových a o Španělsku utvořil si úsudek, o jaký se sama vláda přičinila, nejednal by logicky, kdyby se chtěl různiti v nazírání na Ferrera od celého světa. Tak vypravují Španělé, kteří v letech 1910 a 1911 Evropou cestovali, že se všude shledali s míněním o Španělsku pramálo lichotivým, a vycítili, jak bylo jméno vlasti jejich v cizině znehodnoceno. Kněz, který v těch dobách dlel v Německu za studiemi filologickými několik měsíců, vykládá o svém úžasu, když slyšel rozmlouvati dva německé katolické kněze, kteří byli hluboce přesvědčeni, že poprava Ferrerova byla podlostí.

Za poslední výstavy ve hlavním městě Belgie dalo se to také Španělsku „písemně", když byla odhalena v nejživější ulici mramorová deska, jejíž nápis zní:

> Deska tato byla mezinarodním komitétem věnována památce hrabat z Egmontu a Hornu, kteří byli na tomto místě sťati roku 1568 z nařízení Filipa II., protože hájili svobodu svědomí, a na paměť hrdinské smrti Francisca Ferrera, zastřeleného v Montjuichu pro touž příčinu r. 1909.

Vláda španělská se neohradila. A jako padl 12. listopadu 1912 Canalejas, tak měl padnouti i jeho král dne 13. dubna 1913, když ubíral se koňmo kolem Banky španělské z přehlídky vojska. Zasažen byl šťastnou náhodou jen kůň, kterého dříve vrah si podržel za uzdu. Rafael Sanchez Allègre, 25letý tesař a anarchista, prohlásil, že chtěl pomstíti — smrt Ferrerovu.

XVI. Ferrerův charakter.

Život a dílo Ferrerovo podává jasné doklady o mravním stupni zbožňovaného apoštola. Zbývá ještě doplniti podobku několika rysy vybranými z ultraliberálních svědectví, abychom mohli usouditi, zda muž ten zaslouží takového vynášení, i bychom se přesvědčili, že jako mnoho jiných, i jeho vynesla na vrchol slávy pouze špinavá vlna boje proticírkevního.

Z mužů, kteří mohli a dovedli posouditi Ferrera po pravdě a zásluze, je nejpovolanějším svědkem Rafael Salillas, jenž byl pro

vědecké své práce postaven v čelo správy státního vězení v Madridě právě v době, kdy Ferrer byl internován. Salillas jmín vždy za nejradikálnějšího a nejpokrokovějšího stoupence Lerrouxova a jako poslanec stál v jeho táboře. Nelze mu tedy vytknouti pražádné reakcionářské zaujatosti.

Světový povyk, který strhli zednáři, volnomyšlenkáři a revolucionáři r. 1906 po uvěznění Ferrerově dotknul se ředitele věznice ne právě příjemně. Zvláště po glorifikaci Colajannově dne 2. prosince 1906 v Atheneu v Římě neodolal a uveřejnil r. 1907 svá pozorování ve studii nadepsané „En la celda de Ferrer“ (V cele F.), již věnoval Lombrosovi.

„Doznávám bez obalu, že se mi zdá nenapravitelnou omezenost lidská vyráběti modly a že jí nejsou prosti ani ti, kteří se vyhřívají v paprscích slunce svobody. Fysiolog Mosso, univ. vědec, pověděl to již materialistům, že nedělají vlastně nic jiného nežli že potírají dogma, aby jiné povznesli. Tak lze říci i o volných myslitelích, že někdy jednání jejich rovná se stavění model. Také na konferencích ‚pro Ferrera‘ byla jeho osoba ne-li zbožněna, tož aspoň na trůn svatosti povýšena, prohlášena symbolem, praporem. Ale cela č. 17 na první galerii věznice madridské, obývaná přes jeden rok Ferrerem, svědčí o něčem jiném. Leckdo by nevěřil, že zakladatel Moderní školy škrabal a mazal po stěnách (manchaparedes) jako jiný více méně sprostý vězeň. Vždyť platí to buď za jednání dětinské nebo pitomé. Chtěli by jej snad omlouvati, že se mu nedostávalo péra nebo papíru, aby své dojmy zaznamenal? Neračte tomu věřiti, slovutný pane profesore, neboť by bylo potom snadno prohlásiti, že ‚nový mučedník svobody myšlenky‘ byl tak ukrutně týrán, a toho by nepřipustila nesmazatelná reputace našich inkvisitorů. Po celou dobu vazby bylo Ferrerovi volno dopisovati i do ciziny...“

Cítil-li Ferrer neodolatelné nutkání zvěčniti ve své cele všecko, co duchem jeho hýbalo, byly to asi vznešené, vzletné a originelní nápady nebo pedagogické aforismy? „Ferrer věnoval se nejprve ‚pictografii‘ a výzdobě svého bytu. Pokryl totiž stěny protináboženskými a protivojenskými karikaturami vystřiženými ze surových (indisciplados) listů jako Asino, Les Temps nouveaux, L'Action, El Diluvio. Učinil slovem totéž, co by udělal člověk nejnižší úrovně ducha, proletář myšlením, který polepí stěny tiskovinami, které se mu namanou“.

Potom umísťoval Ferrer na zdech výplody vlastního ducha, z nichž Salillal také některé uvádí:

Od jiných nechtěj ničeho, ať staví
ti nejkrasší věc na oči,
když mocní, nebo jistí vědci dají,
za to tě potom zotročí.

Život tvůj jest otroctvím,
stojíš-li o cizí přízeň,
nechceš-li být nikdy svým,
bez konce nes žal a trýzeň!

Je velký úkol člověčenstva,
by svorně všeho světa lid
měl volnost, rovnost, bratrství
bez rozdílu stavů, tříd.

Dělnictvo se osvobodí,
až si moc svou uvědomí,
až cizácké jařmo shodí,
sílu „vyvolených“ zlomí.

Takové básnění běžných hesel nedovedlo nadchnouti ani rozumné lidi, jimž bylo věnováno, a list „Democratie Sociale“ soudí o Ferrerovi takto: „Při svém povrchním vzdělání a pavědecké autokultuře neměl Ferrer vlastností, které se žádají po vůdci strany a tvořiteli nebo průbojci nových ideí. Byl to filosof prostřední a nevhodný vychovatel lidu“. Ano, vychovatel, kterého staví na roveň Rousseauovi, Pestalozzimu, Komenskému! Ani zásad odjinud přijatých sám prakticky neprováděl a vyučování španělštině, jímž se zaměstnával, nelze přece nazvati jeho životním dílem vychovatelským!

Salillas pokračuje: „Ferrer je zakladatelem školy. Založiti školu, jako to činí američtí milionáři, s kolejemi, instituty a universitami, může značiti upřímnou snahu po rozvoji kultury, třeba se zakladatel dále nestará, kterak se bude v jeho ústavech kultura rozvíjeti. Ale rozhodně nemíní žádný z takových mecenášů zaříditi školu starou, nýbrž moderní, nejpokročilejší, nejdokonalejší. Lze-li říci, že všeliký pokrok ve škole záleží v methodě, nezařídil Ferrer svoji školu na tom základě. Jeho škola byla škola vášnivé, nesnášelivé výlučnosti. Filantropický filosof Ferrer, který dle italského velebitele třímá prapor v boji proti nesnášelivosti, je sám povahy intolerantní. Vylučuje-li náboženství domněnky příčící se absolutní pravdě, již hlásá, je to logické, ale činí-li se totéž ve jménu volného myšlení, je v tom naprostá kontradikce, a jistí volní myslitelé nejsou pak leč přemrštění dogmatikáři. Episoda z vězení ukáže to líp než celá kniha o povaze Ferrerově. Jednou stál před cellou svou spolehnut na zábradlí s hlavou nepokrytou, jako té doby vždy. Té chvíle zazněl zvonek. Kněz přicházel nesa viaticum do nemocnice. Ferrer vklouzl rychle do celly pro čepici a přihlížel potom s hlavou pokrytou, když kněz přecházel kolem věznice.“

(O. p.)

Posudky.

J e ž í š K r i s t u s jako božský Messiáš a pravý Syn boží dle synoptikův. Napsal *Dr. Richard Špaček,* c. k. prof. bohosl. fakulty v Olomouci. Nakl. V. Kotrba v Praze 1911. Str. 143. Cena 1·50 K. Vzdělavací knihovny katolické sv. 59.

Christologická otázka, o niž tu běží a jež souvisí se samými základy víry křesťanské, jest především biblická a zní: za nepopíratelně značných rozdílů, jaké jsou mezi třemi prvými evangelii (synoptickými) a čtvrtým, jak jeví se podstata Kristova v oněch a jak v tomto? T. zv. kritická biblistika a za ní dogmatika z rozdílův učinila různosti a praví, že u synoptiků nejeví se Kristus ani zaslíbeným Messiášem ani Bohem, jímž jej učinila teprve theologická spekulace posledního a pozdějšího evangelisty, dle tradice Jana. Jelikož pak ze slov evangelických věc ta tak samozřejmě nevysvítá, jak by theorie chtěla, ač zase naopak bez nějakých opor není, hledí se texty dle toho upraviti a vyložiti. Širší obecenstvo, jež je zvyklé pohlížeti na slovesná díla vůbec se stanoviska nynějšího jakožto na díla s o u s t a v n á, tedy především předmět svůj vědecky úplně vyčerpávající, dále soustavně, souvisle a jednolitě pracovaná, slovem upravená jako nynější aneb jistou měrou i antické životopisy, to obecenstvo snadno nechá se přesvědčiti, že „mezery“ spisu jsou také mezerami předmětu, že čeho jeden spis nemá, není ani v předmětě, že přídavky spisu jiného jsou vsuvkami pozdějšími a pod. Na tento zásadní omyl o původu a úkolu evangelií, jenž jest podkladem protestantské theologie, nutno lid častěji upozorňovati, že totiž evangelia nejsou spisy thematicky soustavnými, nýbrž příležitostnými, že nejsou plody slovesnými v obyklém smyslu spisovatelském, nýbrž jaksi prostým, co do bohatství obsahu náhodným — budiž tomu dobře rozuměno — ohlasem slova od začátku hlásaného, kerygmatu, jak se učeně říká; pak mnohá námitka nebo pochybnost, již i prostý čtenář tu a tam v socialistických domněle vědeckých traktátcích najde, snáze bez účinku se odrazí.

P. spis. v uvedeném spise probral otázku onu důkladně. Ve dvou dílech (Messiáš — Syn boží, Bůh) ukazuje, že obojí přesvědčení v životě i slově Kristově i jak od synoptiků zobrazen, se projevuje, že není tam dodatečně z obecné víry, jinými vlivy už zpracované, vneseno, nýbrž že jest původní, z prvopramene a prvoučitele čerpáno.

Dr. Rudolf Eucken, Z u r S a m m l u n g d e r G e i s t e r. Leipzig, Quelle u. Meyer. 1913. Str. 151. Cena váz. sv. 4·32 K.

Již titul díla je pozoruhodným. Psal-li autor v díle „Erkennen und Leben“ (r. 1912) na str. 158., že v nynější době vidíme velikou

touhu po jednotě, hloubce a věčnosti, pak v tomto díle touhu tu mnohem silněji zdůrazňuje; za všeobecné roztříštěnosti je prý opravdu třeba, aby se vůdčí duchové sjednotili a dalšímu rozkladu, který na život neobyčejně zhoubně působí, zabránili. Není tím nepřímo řečeno, že autonomie zklamala? Nikdy nebyla volnost v bádání tak velikou a přece nebylo lidstvo nikdy tak daleko od kýženého cíle v nejpalčivějších otázkách jako nyní. Ve vědách přírodních dodělali jsme se skvělých úspěchů, o nichž se lidstvu před několika desítiletími snad ani nezdálo, ale nitro lidské zůstalo při tom chudým; nejistota, pochybování, negace jím zmítají. Při veškerém lesku zevnější kultury schází nám společný cíl životní a určitý, jistý směr, kterým bychom se měli bráti, a veliké většině lidstva nedostává se ani potřebné rozhodné vůle, spěti za vyšším cílem. Mnozí se dusí v temnostech naturalismu, který každý vzlet prohlašuje za klam. Lidstvo tím trpí, a dle Euckena zvláště národ německý. Autor je pevně přesvědčen, že tento národ je v první řadě povolán, aby veškerému lidstvu z této bídy pomohl; vyniká prý neobyčejně bohatou niterností, která je pevným základem samostatného života duševního, hlavně, když ji spojíme se světem věčných hodnot. Eucken zabíhá velice daleko, přeceňuje sílu německého ducha, an praví, že Němci stačí, když zůstane věren svému nitru a důsledně o jeho vývoji a zdokonalení pracuje; tak prý dojde pravého cíle. Avšak právě moderní filosofie německá je pádným dokladem toho, že německý duch, čerpá-li pouze ze sebe, dospívá k prapodivným výsledkům. — Že rozluštění životních problemů přesahuje síly jednotlivcovy, je nepochybným. Víc než třicet let věnuje se Eucken těmto záhadám, dopátral se mnohého zrnka pravdy, ale jak mnohé body pro život důležité jsou dosud záhadnými! O náboženství a hlavně o křesťanském mluví s nadšením, a přece je mezi jeho křesťanstvím a křesťanstvím pravým veliký rozdíl. Vůdčí duchové se mají sjednotit, avšak na jakém podkladě? Má-li jednotlivec své nejvniternější podstatě zůstat věren, pak nebude individualism nikdy odstraněn, ano tím se mu dostane jakési sankce.

Jako jiná díla Euckenova tak i toto nové je protestem proti suchoparnému naturalismu a duchamornému splošení života. Zda však k soustředění duchů přispěje, jest otázka. *Dr. J. Vrchovecký.*

* * *

Poslední soud. Román od *J. Š. Baara.* Nákl. Cyrillo-Methodějského knihkupectví Gustav Francl v Praze. Str. 261. C. 3·40 K.

Román ze zámožné chodské rodiny, jejíž dva synové uzavřevše proti přání rázného otce nerovný sňatek, s chudobnými děvčicemi, poděleni rovným dílem z rodného statku. Čím více styčných bodů takto vzniklo, tím zuřivější nepřátelství a sudilství se mezi nimi vyvinulo, až jeden bratr s bojiště bratrovraždou zmizel, druhý pak porotou jako nepříčetný osvobozen v klášterní zahradě pražské našel útulek.

Smutně zajímavý děj tento z rodného prý kraje svého — ač jinak v selském životě typický a snad nesčíslněkrát v různých obměnách zpracovaný — líčí p. spis. se zřejmou láskou a soucitem. Nanášeje veliké množství podrobností jest místy nucen spokojiti se skoro pouhým výčtem lidopisným.

Na str. 30 se praví: „hned jak minula Popeleční středa, udeřil (sedlák) na syny: Vožeňte se ha čerstva, masopust je krátkej“; jak to? 47: „Sebral svůj širák, truhlu, lože, stůl, dvě nebo tři židle a stěhoval si to“; jak to?

Rozmluvy podány podřečím chodským, jež pěkné právě není, nehledě k četným nesrozumitelným výrazům: ceny umělecké tím románu nepřibývá.

Gab. Romay, Sluneční píseň. Drama v pěti dějstvích. Vyd. Revue „Archa“ v Prostějově 1914. C. 62.

Podnebí italské, ovzduší umělecké, malířské. Hrabě s guardianem objednávají u malíře do kostela obraz sv. Františka poveretta, hrabě zároveň ho žádá, by dceru jeho zdokonalil v malířství. Tato záletná Giulietta, vášnivá ctitelka antiky, odloudí malíře jeho ženě a rodině, pak jej jako předešlé odkopne. Obraz pěvce „Sluneční písně“ nedokončen: snad naň dojde později, až umělec se zúplna vzpamatuje.

Děj hry obratně zosnován, živě a účinně podán. Rozmluvy někdy připadají příliš škrobenými, jmenovitě kde vystupuje hrabě a zvláště guardian. Nevím, hodí-li se zbožné průpovědi tohoto na naše jeviště tak, jak zde podány; zdají se zníti jaksi affektovaně v tomto malém ovzduší, v těchto malých okamžicích, i jest nebezpečí, aby pěkná jinak slova Písma nebyla tu přezvána kapucinádou. Vůbec jest mluva hry vybroušená, květnatá.

Královna Palmýrská. Román. Levná illustrovaná knihovna, r. XV. Stran 810.

S počátku jste na rozpacích, má-li to býti nějaké smyšlené veselé dobrodružství, že Ludmila Brodská z Prahy stane se místodržitelkou v Bagdadě. Brzy však se přesvědčíte, že příběh míněn vážně. Osiřelá po otci úřednická dcerka sezdána v Praze s řeckým kuplířem, který ji prodá do harému: odtud stane se manželkou onoho tureckého hodnostáře, který však za několik let umře, zůstavuje ji se synkem a s tchyní ve hmotném blahobytě a spokojenosti. Ctitel její z Prahy, nepatrný řemeslník, objeven orientalistou Voráčkem jakožto nadaný zpěvák, koná světové cesty, až se v Asii s Ludmilou shledají. I bratr její jako mladý missionář vydá se jí tam hledat, ale zatím zatáhla se kolem ní osidla onoho Řeka, se kterým kdysi sezdána, a ten nemoha se jí už zmocniti živé ji usmrcuje. Zpěvák i missionář se vracejí do Prahy, právě k revoluci 1848.

Vypravování jest velice zajímavé, třebas místy fantastické a snad i nemožné. Poznámky o věcech a zvycích východních jsou v jednotlivostech správné, jen celkové pojetí jest příliš idealisované, jako jinde jsou úsudky zase snad neprávem příkré; narážky o věcech náboženských jsou trochu popletené. Spojitost dějová mezi hlavním příběhem a vlasteneckými záchvaty v Praze není vlastně žádná, leda že některé osoby z onoho súčastnily se také těchto. Ale, jak praveno, dobrodružný a poutavě vypravovaný děj najde jistě vděčné čtenáře i čtenářky, jež asi velice bude zajímati pěkně vylíčená postava Ludmily-hanim; kdyby i mezi děvčaty bylo indiánství zvykem, nechci se sázeti, že by osudy její mnohou holku nepobláznily.

Rozhled.

Náboženský.

Římská konsistorní kongregace nedávno dostala nové oddělení, pro vystěhovalectví, nyní pak motu proprio zřizuje se seminář pro kněze, chtějící se věnovati duchovní správě mezi vystěhovalci; hlavní píle má se obraceti k cizím jazykům.

U kněží, kteří chtějí se vystěhovati do Ameriky a tam v duchovní správě působiti, zdůrazněna znova podmínka vysvědčení o bezúhonnosti z působiště dosavadního.

*

Kant filosofem katolicismu? Zdá se, že filosofie stává se čím dál tím víc oborem neomezených možností. Mohl li Schopenhauer býti nazván filosofem optimismu (Dr. Raphael Bazardjan, Schopenhauer der Philosoph des Optimismus. Leipzig 1990), proč by Kant nemohl býti filosofem katolicismu? Královecký myslitel nebyl ovšem ani církví katolickou ani katolickými učenci filosofem katolicismu prohlášen, nýbrž orthodoxním protestantem, H. Bundem, který svůj názor objemným dílem se snaží dokázati (Kant als Philosoph des Katholizismus. 1913. Berlin. 357 str. 8·40 K). Co nejdůrazněji se obrací proti Kaftanovi a Paulsenovi, dle nichž je Kant pravým filosofem protestantismu. Bund jest přesvědčen, že autor kriticismu jest budoucím „normálním filosofem“ římské církve; v jeho soustavě prý nacházíme všechny prvky jesuitismu. Jest jisto, praví Bund, že Luther by se proti kantismu byl tak ostrými slovy ohradil, že by dnes pro ně ani sazeče nenašel. Vaihinger se chlubí, že správně Kanta pochopil. Nikdy však nebylo zásadou protestantskou, soustavou „vědomých lží“ pravdy náboženské odůvodňovat. Ve svém díle „Die Philosophie des Als-ob“ má prý Vaihinger „neslýchaně železné čelo“, že v takové nauce vidí nejvyšší vrchol, kterého lidské myšlení dosáhlo. Kant je dle Bunda upírem, který německého ducha dusí, a jest nejvyšší čas, aby se ho německý národ zbavil a zaslouženého klidu jemu v hrobě dopřál. Sláva jeho prý záleží v neuvěřitelné nejasnosti myšlení, a tak se stalo, že všechno možné se dalo z jeho nauky odvodit. Obraz, který nám Kant svými spisy nakreslil, stává se rok co rok podivnějším. Theorie „jakoby“ (als — ob) ukazuje nám ho přímo jako prohnaného (abgefeimt) atheistu a ethického materialistu, jehož počínání tím odporněji působí, že celé století dovedl oklamat, co jest jeho pravým úmyslem. Co tvrdil Paulsen o hlavním díle kriticismu, že nezná druhého díla v dějinách lidského myšlení, jež by vniterně bylo tak nesouvislým, lze o veškeré soustavě Kantově říci, protože jsou v něm zjevné odpory, snůška vět, jež se navzájem ruší. Nejrůznější názory mohou se Kanta dovolávat. Pruská vláda vychvalo-

vala Kanta jako původce své státní myšlenky; prof. filosofie Cohen ho nazval „pravým a skutečným původcem německého socialismu“. Bund upozorňuje také, že vynikající filosofové moderní Kanta zavrhli. Fichte praví, že soustava královeckého myslitele jest nejdobrodružnějším výplodem, jež vůbec lidskou fantasií byl vymyšlen. Genialním idealistům se krčí práce subjektivisty (Kanta) musila zhnusiti. Jest opravdu věcí divnou, že Kant těší se přece dosud veliké vážnosti i u takových učenců, kteří jeho soustavu zamítají; u některých lze dokonce i o Kantově kultu mluviti; takovým může dílo Bundovo otevřít oči. Neprávem nazývá Kanta filosofem katolicismu; neboť Kant a církev katolická — toť dva světy, jež se sloučiti nedají. Názor Bundův jest proto směšným. Původce kriticismu se stal protestantům nepohodlným a proto chtí se ho zbavit, ztotožňujíce jeho nauku s naukou církve katolické; že se to děje neprávem, je zcela jasno. Kant — jesuitou! Jestli toto nové pojmenování neschladí slepého nadšení ctitelů Kantových, pak nepomůže žádný jiný prostředek, aby vystřízlivěli, praví ironicky Gutberlet (Philosophisches Jahrbuch. 1914, 1.)

*

V obsažném článečku v Cerk. Věstniku V. Běljajev o slavnosti zmrtvýchvstání Páně poukazuje na to, že „největším svátkem křesťanství je svátek vzkříšení, vítězství nad smrtí“ což dokazuje, že „v křesťanství světlý, radostný živel převládá nad druhým — stínovým a žalostným, a křesťanství je náboženstvím vítězícího života, náboženstvím ze života se těšícím“. Mnozí básníci opěvují náboženství hellenské jako náboženství nezkalené radosti ze života, poněvadž prý v něm práva těla nacházela uznání právě tak, jako práva ducha. Avšak týž ze života těšící se duch v očištěné, zdokonalené a oduševněné podobě nalézá se v křesťanství, pro něž je člověk nejen duší, ale i tělem. Křesťanství nejen duši uznává nesmrtelnou, nýbrž zvěstuje nesmrtelnost i tělu! Pro Řeka fakticky vítězil ne život, nýbrž smrt; fakticky světlý obraz života byl jemu jen pomíjejícím snem, skutečností byl jen mračný hades, tartarus, pohlcující pokolení ctitelů „veselých řeckých bohů“ za pokolením. Křesťanství naopak zbavilo smrt jejího jedovatého žahadla, ba i smrt připojilo v kruh svých vítězících a ze života se těšících idcí. Křesťanství hlásá nesmrtelnost těla, ale tato nesmrtelnost sděluje se mu vzkříšením. Musí tedy předcházeti smrt. Bůh sice sám smrti neučinil, hniloba vešla v tělo později jako výsledek veliké katastrofy v morálním světě, totiž hříchu. Hniloba a smrt byla následkem a trestem za hřích, ale táž smrt i hniloba byla takořka protijedem proti hříchu. Trest smrti jest už počátkem lidské spásy, jež se dokonává vzkříšením, které jest úplným vítězstvím nad hříchem a odstraněním všech škodlivých následků hříchu. Vzkříšení jako vítězství nad hříchem a smrtí je pramenem vítězící síly křesťanství a jeho nezkalené radosti ze života.

*

Jakub Arbes zapověděl si pro svůj pohřeb veškeru obvyklou okázalost, řeči nad hrobem atd. Někdo nazve to podivínstvím, jež

u Arbesa není vzácností, někde by se však nad tím mohli zamysliti, zvláště v našich kruzích. V našem názoru náboženském setkávají se dva živlové: proti nesmírnému smutku beznadějnosti víra a naděje, tedy útěcha, proti materialistické rozpustilosti vážnost přechodu ze známa do neznáma — a k žádnému nehodí se nynější „nekřesťanský“ a co hlavního, tak duchaprázdný přepych. Ve větších městech aby se lidé již „báli umříti“ — tak se doslovně říká — ne bázní spasitelnou, nýbrž strachem, jak rodina sežene na „slušný“ pohřeb, který mnohou rodinu stojí takořka majetek; výdělky pohřebních společností jsou dle toho. (NB nejpěknější při tom jest, že odium se obyčejně sveze na zástupce církevní, které však v pravdě společnost odbývá jako kteréhokoli svého zřízence; proč s tím nejíti na veřejnost a nebrániti se?). Proti omezení přepychu namítá se ledacos: výdělek živnostníků, pieta, která však jest velmi skrovná a mohla by jinak prospěšněji se uplatniti, stránka esthetická a j. — ale v zásadě je to tyran móda. Církev arciť i zde pozbývá svého přímého vlivu, ale píše-li a káže se proti přepychu vůbec, neškodilo by ani zde.

Řečňovati nad hrobem není, kromě mimořádných případův, u katolíků zvykem; na venkově bývá o kněžských pohřbech přiměřené kázaní v kostele. U samých protestantů nesčetněkrát vysloveno, že by příslušníci zesnulého se svým smutkem byli raději doma, než poslouchali nad sebou dlouhé řeči. A bezcitným zástupům by to asi bylo jedno.

Co platí o pohřbech, platí též o hřbitovech. I v té otázce potýkají se různé názory — živnostenské, umělecké, náboženské a j., mezi nimiž nesnadno rozhodovati. Ale že by i zde obromný přepych bez omezení esthetičnosti mohl býti značně omezen, o tom není pochyby; řevnivost módy i zde svádí k nesmyslnostem. Společnost si potrpí na skvělý zdaj!

Zvláštní recept od vážných myšlenek o pohřbech a na hřbitovech, o které našemu náboženství přece hlavně musí jíti, i přese všechnu naději věčného života, podává futurista Aldo Pallazeschi. Na školních dvorech mají býti pořádány průvody s rakví naplněnou mlsky, které se pak mládeži vysypou, aby se naučila smrti se smáti. Nemocnice mají se státi zábavnými místnostmi jako variété, pohřby šibřinkovými průvody řízenými od komiků, hřbitovy zábavními místnostmi s houpačkami, hospodami, nočními plesy atd. Vše to proto, aby se člověk učil smáti, všemu bolu smáti, a „ničiti romantický přelud životní vážnosti“. Tedy již ani ne trpělivost a odevzdanost, tím méně nadpřirozená útěcha, nýbrž bohopustá nevázanost! Bez logiky však tato surovost vzhledem k nynější módě by nebyla. V nemocnicích pařížských ošetřovatelky s mladými doktory prý před nemocnými takové šantanové produkce pořádaly, jinde leckterý sekundář jest celý bez sebe, když některá svědomitější ošetřovatelka bez jeho „dovolení“ povolá kněze k zaopatřování, tak že hrozně vysoké procento umírá bez něho; zda by takový byl tak tuze od toho?

Jakub Arbes celou tu bezcitnost dobře ocenil.

Právě zemřelí vysocí hodnostáři církevní kard. Kopp i arcibiskup Posilovič, oba z chudobných rodin, vynikali neobyčejně prostou životosprávou. Zvláště Posilovič odlišoval se velmi ostře od jiných magnášů v krajích, kde se na okázalost klade toliká váha. V Záhřebě si naň časem jakž takž uvykli, ale v Pešti když někde svou ubohou ekypáží „předjel", na př. u sněmovny, uváděl do rozpaků nádherné okolí; sebe nikoliv. A šlo to také! Nedobyl sobě sice jména Štrossmajerova u vlastencův, u nichžto jmín lakomcem, ale učinil velmi mnoho, snad více než onen pro náboženskou věc své diecese (tisk, kostely atd.)

Oba jmenovaní vládli arcif velikými příjmy, které nepřátelský tisk ještě notně zveličuje. Jest však přece ohromný rozdíl mezi těmito příjmy ze svěřeného obročí, které nikomu nevzato, nýbrž darováno, nikoho neobtěžuje, nýbrž kdekoho kolkolem podporuje, ba živí, neslouží rodinné rozpínavosti, nýbrž obecnému dobru, — a příjmy židokapitalistů, kteří bohatnou a tyjí z břemen uvalovaných na poplatníky říší neb dokonce dělnických společností.

*

Stěžujeme si u nás, že věřící málo navštěvují bohoslužby, že jsou lhostejni ke chrámu. Mnozí věřící se vymlouvají tím, že prý bohoslužby dlouho trvají a že nerozumějí latině, v níž se konají, že by se měly konati jak v církvi pravoslavné na Rusi. Ale také na Rusi vedou podobné nářky a v Cerkovné pravdě č. 8 prof. P. Verchovskoj velice případně vysvětluje, proč lid kostelu a bohoslužbám pravoslavným se vyhýbá. Předně pravoslavné bohoslužby jsou vlastně vypočteny na kláštery, jsou velice dlouhé (mše asi dvě hodiny) a unavují věřící. By se tomu odpomohlo, na mnohých místech zkracují bohoslužby, ale neuměle, beze smyslu, kazíce celek. Mimo délku bohoslužby pravoslavné trpí nesprávnou úpravou církevního zpěvu. Hudba i zpěv mají v chrámě podřízený význam čistě akustické povahy. Prosté čtení bylo by špatně slyšeti, nebylo by dosti výrazným; proto chrámový zpěv nemá škoditi vnímání obsahu modlitby. Zatím u současných hudebních skladatelů modlitba mění se v koncert, natahují se a opakují jednotlivé fráse až do omrzení pro modlícího se. Také duchovenstvo jest vinno, jsouc často hluboko lhostejno k bohoslužbě, již koná. Spisovatel poukazuje na okouzlující bohoslužbu otce Ioanna Kronštadtského, jenž v modlitbě hluboko prožíval své spojení s Bohem a proto věřící nikdy se nenudili při jeho bohoslužbách a nechtělo se jim z chrámu. Vinen je též bohoslužebný jazyk staroslovanský, jemuž lid nerozumí, překlad modliteb z řečtiny je špatný, nesrozumitelný. Také vyšší hierarchie málo dbá při bohoslužbách požadavkův a potřeb lidu, a řídí se spíše vkusem světských hodnostářův a dam, jež se sjíždějí na bohoslužby jako na zábavu.

Otázka latiny v naší bohoslužbě je složitější, než na pohled se jeví. Každý z nás má o ní svůj názor, jejž projeviti za nynějších poměrů není radno, který však asi u každého vyvrcholí v tom, že je

té latiny příliš a zbytečně mnoho, jelikož se všecko řídí dle poměrů vlašských, kde však lid latině rozumí. U bohoslužby vlastní a společné, hlavně tedy mše svaté, neměla by sice domácí řeč — nehledě k nejvážnějšímu důvodu, že podstatou její jest úkon, nikoli slovo — valného významu, jelikož většina slovní části se říká tiše neb aspoň ne tak hlasitě, aby celý kostel mohl rozuměti. U některých výkonů (křest, pohřeb, úvod, přijímání atd.) by domácí řeč byla rozhodně užitečnější a škoda, že odstraněno, co dříve bylo zvykem. V městech národnostně smíšených pohříchu nabývá už platnosti známý Havlíčkův posměšek na latinu (že prý jako jest universalní, totiž nerozumí jí nikdo, tedy rovnoprávně), ale v jiném smyslu: aby se nenarazilo na vášnivost národnostní.

Něco podobného je se zpěvem lidovým. U národův, již ho nemají, u Francouzův a Němců, se horlivě zavádí, u nás, kteří jsme ho měli, organický vývoj přerušen t. zv. chorální reformou, nad jejímiž produkcemi by člověk kolikrát zplakal a při nichž lid bezúčastně stojí neb sedí, jsa jimi mnohdy z pobožnosti leda vyrušován — aneb vůbec se kostelu vyhne, necítě tam účastenství. Theoretisujte mu o podstatě a závaznosti bohoslužby jak chcete — on žádá a potřebuje k tomu pomůcky a pobídky.

*

V socialismu ruském pozorovati známky změny v základech. Až do nedávna socialismus byl v příkře nepřátelském poměru k náboženství, zakladatelé socialismu byli vášnivými atheisty. V poslední době však theoretikové socialismu obrátili se k filosofii a ta je přivádí k náboženství. Tak v socialistických „Zavětech“ píší nyní o podstatě náboženství, o nesmrtelnosti, což dříve bylo nemyslitelno. Ovšem autorové těchto článků nedovedli se povznésti nad obvyklé předsudky socialistů, skutek však, že píší o náboženství, a že články jejich socialisté čtou, je význačný. Ještě význačnější je referát učeného marxisty, professora Tugana Baranovského o petrohradském Nábožensko-filosofickém spolku na thema: „Křesťanství a individualismus“, kdež marxistický professor jeví se horlivým straníkem zásady náboženské vůbec a křesťanského náboženství zvláště. Professor veřejně přiznal, že „demokratičnost současného individualismu — ležící v jeho základě idea absolutní hodnoty — je vypůjčena z křesťanského světového názoru . . .“ a že „jen křesťanská idea absolutní hodnoty každého člověka jako syna Božího může býti logickým základem důsledného demokratického individualismu“ a že podle jeho přesvědčení „pravá a nejvyšší kultura živí se náboženstvím, že bez náboženství klesá a rozpadá se“.

V půlměsíčníku „Sozialistische Monatshefte“ (1914, 7) píše H. Müller o moci a víře: Moc musí býti mravně odůvodněna, na mravní cíl namířena, má-li obstáti. Pro každé společenstvo jest velmi důležito, aby ti, kterým ono jich moc svěřuje, věřili, věřili ve vyšší moc než jest jejich, v mravní zákon. V té víře jest jediná záruka, že se moci nebude zneužívati. Právě socialista musí rozhodně odmítnouti

všecky snahy, které by v dělnictvu mohly zničiti víru v mravní řád, základ veškera společenského pokroku. Náboženské síly emancipaci dělnictva nejen se neprotiví, nýbrž právě ony ji pomohou provésti. V zaslíbenou zemi vejde dělnictvo náboženské, arciť ne co do zevnějšího dogmatu [!], ale co do vniterného citu.

Přiznání to zajímavé, třebas k víře v našem smyslu odmítavé; logika lidské mysli i dějinných událostí by zajisté i přes tuto propast při dobré vůli převedla k víře skutečné. kdyby socialistický tisk tohoto základního pudu sveřepými útoky nevykořeňoval. Praxe socialistická jest ještě tuze daleko od těchto jinak potěšitelných záblesků lepší theorie.

V 6. seš. téhož časopisu (str. 382) p dotýká se k berlínské akci o vystupování z vyznání protestantského: „Strana socialnédemokratická trvá teď jako dříve pevně na přísné nestrannosti vůči všem náboženským vyznáním. Že by se od ní nechala odvrátiti, lze předpokládati tím méně, čím více i v socialistických kruzích pozorovati duševné proudy, které prozrazují omrzelost nad pouhým osvětářstvím (Aufklärerei), i v jeho monistických a pod. podobách". U nás v šíření „osvěty" hrají však právě tyto monistické a jim podobné pitomosti hlavní úlohu.

Právě rozesílá svaz čelných přírodozpytců něm. Keplerbund ze schůze své (17. a 18. dubna ve Frankfurtě n. M.) úřední prohlášku proti (materialistickému) monismu, kde podle hesla svého: „dávejte přírodovědě, co patří přírodovědě a náboženství, co patří náboženství" m. j. praví: *a)* přírodověda sama není s to, aby dala světový názor, *b)* přírodovědné jevy jsou co do světového názoru a náboženství neutrálními v tom smyslu, že jich lze použíti k různým světovým názorům. Tím i s přírodovědného hlediska dána oprávněnost víry v Boha a spojitelnost její s myšlením přírodovědným.

*

Sloučení politické bude v nově rozdělených balkanských provinciích míti v zápětí i sloučení církevní (a tím i školní). Celá individualita kulturní toho kterého národa spočívá v Turecku dosud v autonomii církevní. Řekové jako mizivá menšina ale za to panující a bohatý městský živel udrží se dobře a dlouho i beze své autonomie církevní. Církev srbská a bulharská měly různý vývoj a různé osudy Do druhé polovice minulého století byly úplně od Řeků absorbovány a Řekům (patriarchátu v Cařihradě) podrobeny. V letech 70tých osamostatnila se církev bulharská a jeden kraj po druhém jednu osadu po druhé Řekům odnímala. Srbové však v hranicích říše turecké se z područí řeckého nevymanili; jen uznání nár. srbského rázu některých diecesí docílili a na konec měli tři biskupy srbské (Prizren, Skoplje, Dibra). Teď tato část stavši se srbskou osamostatní úplně i církevně, ale v organisaci srbské církve. Bulharská biskupství míní Srbové zrušit (byla rovněž tři: Skoplje, Dibra, Monastir). Bránice se proti Řekům, bránili se Srbové a Bulhaři též řecké liturgii a řeckému národnímu nátěru církve. V srbské a bulharské církvi však je liturgie táž. slovanská, a tedy po té stránce nebude různic a nesnází. Jen jméno

národa a organisace bude osou sporů. Totéž co dnes slulo buď srbské nebo bulharské, má se nazývati teď jen srbským! Snad i v církvi toto splynutí půjde lehčeji, hůře bude se školami.

*

Zmínili jsme se na str. 230. v Hlídce t. r. o „okružním poslání" exarchy bulharského Josifa, v němž omlouvá své přestěhování z Cařihradu do Sofie a vystupuje proti snahám spojiti bulharskou církev pravoslavnou s katolickou. Nyní docházejí zprávy, že nacionalisté bulharští mají exarchovi za zlé, že opustil Cařihrad, a protestují proti jeho „okružnímu poslání". Poukazují na to, že makedonské Bulhary pod vládou srbskou i řeckou očekává odnárodnění, nepřipojí-li se k Římu, aby pravoslavné Srbsko a Řecko marně se pokoušelo o splynutí jich se Srby nebo Řeky. Za čas pravoslavní Srbové i Řekové by se přesvědčili, že marna je snaha jejich, by s pravoslavnými splynuli Bulhaři Římem sjednocení, kteří by tak zachovali svou národnost... Samy ruské listy připouštějí, že Srbové i Řekové špatně nakládají s makedonskými Bulhary, hůře než Turci, odstraňujíce ze škol jejich mateřský jazyk a trýznice nepovolné.

Opakoval by se tu mutatis mutandis úkaz našich dějin, že jen přijetí křesťanství naši a polskou národnost a vzdělanost zachránilo, kdežto jiní polabští Slované zmizeli, a v 17. století zas jen katolická obnova zachránila nás od poněmčení falcko-protestantského. Vzdálenému pozorovateli arciť připadá tato jediná pohnutka návratu k Církvi jaksi sobeckou, nenáboženskou, a u některých vůdců, kterým záleží pouze na národnosti, nikoli na náboženství, jí také skutečně jest, a kdyby náboženská myšlenka neměla vůbec míti hlubších kořenů než tento, ani sjednocení by asi na dlouho neobstálo; nacionalismus jako jediná a výhradní dějetvorná základna není dosti pevný a spolehlivý. Ale v tom pak již také onino jednotlivci nerozhodují a rozhodovati nesmějí, nemá-li národ upadnouti; známe ty otřesy ze svých vlastních dějin. Širší kruhy obecenstva zakusíce životní rozdíl mezi pravoslavím a katolictvím, jistě by k tomuto přilnuly vniterně, nábožensky, bez vedlejších záměrů politických, které by se v něm uskutečnily samy sebou.

Unie v Bulharsku samém bude narážeti na silné překážky hlavně pro nedostatek školské výuky náboženské. Jest málo známo, že bulharská škola jest úplně zliberalisovaná, beznáboženská (à la française); ze všech četných vad jejích je tato nejhorší. Kněz jakožto učitel náboženství nemá do školy bulharské přístupu. Učitelé světští, kteří mají žákům podávati cosi jako náboženství, a to pouze po hodině týdně v obecných školách, na gymnasiích v 1. třídě 1 hodinu, v druhé třídě 2 hodiny, v 3. třídě 1 hodinu týdně, výš pak už vůbec nic, sami z něho buď nic nevědí nebo ještě posměch si tropí, znajíce je na nejvýš z nějakých nevěreckých pamfletů. Následkem jest úžasný vzrůst nejhrubšího socialismu, který v začátcích vždy a všude, jak známo, jest napřed protináboženský a pak teprv hospodářský. I soukromé školy, jsouce pod státním dozorem, budou tímto nedostatkem strádati, dokud nenastane rozhodná změna zákonodárství školského, která však bude čím

později tím nesnadnější. Snad pro odpor národu? Ale kdež pak! Vždyť víme, jak se smýšlení „národu“ dělá!

*

Konkordátu, který Srbsko chce uzavříti s Římem, prý nepřeje Rakousko, které prý jest proti tomu, by katolíci srbští podléhali přímo Římu, nýbrž chce, aby Vídeň byla prostředníkem mezi Srbskem a Římem. Ruské listy však tvrdí, že srbská vláda přece jen stojí na tom, aby katolíci v Srbsku zbavili se závislosti na Vídni a přímo podléhali Římu. Již r. 1853, kdy poměry v Srbsku byly pro katolíky mnohem příznivější než dnes, vyjednával nuncius Viale Prelà (týž, který podepsal 1855 konkordát s Rakouskem), ale odpor pravoslaví byl toliký, že vyslanec byl ze Srbska vypuzen. Dnes jest ještě hůř, ačkoli pravoslaví je tu tak zubožené, že najdou se mezi biskupy a opaty jeho lidé, kteří neumějí čísti a psáti.

Že ostatně Řím právě tuze snad nespěchá protektorát svěřiti vídenské vládě, jest pochopitelno nejen z vlašských antipathií k Rakousku vůbec, ale zvláště z vatikánských zkušeností s rakouskou diplomacií in ecclesiasticis, o čemž nedávné spory o kard. Rampollovi vyvolaly nepěkné vzpomínky. Ještě v posledním sešitě „Hochland“ zdůrazňuje, jak rakouská vláda skoro ve všech papežských volbách poslední doby zakročovala svým vetem (i proti Piu IX), a to ne ve prospěch věci náboženské, ale aby na stolci tom měla své povolné stvůry. V diplomacii pak se takové věci nezapomínají, že právě nejkatoličtější stát šetří církevní svobody a náboženských zájmů nejméně. Příslovná nešikovnost rakouských diplomatů vybíjí se tu proti bezmocnému ještě hrubstvím.

Bylo by dobře poměr tento podržeti na zřeteli také při posuzování poměrů církevních v Rakousku za minulého století, co všecko sčítáno na vrub Církve, ačkoli zaviněno byrokracií. Sem patří též kapitola o germanisaci. Vytýká se totiž tehdejším hodnostářům církevním, že jí neodpírali, že tedy Církev germanisovala, nepoužívši své moci k odporu; tak na př. i zde na Moravě uprostřed minulého století. Ale právě tento předpoklad o moci biskupské není správný, neboť nahoře považováni za orgány státní a dle toho s nimi zacházeno. Že mnozí hodnostáři také ze svého přidali víc než bylo třeba, nelze a netřeba popírati; ale nade všemi byl neúprosný systém, který ani s biskupy velikých okolků nedělal, tak že modus vivendi byl velmi nesnadný.

*

Zmiňujíc se o sporu německých katolíků „berlínského a kolínského“ směru, praví londýnské „Catholic Times“ (2427) s ohledem na anglické poměry: „Mají-li němečtí integralisté (berlín.) pravdu, že je záhubno a nedovoleno katolíku organisovati se spolu s evangelíky, pak náš anglický episkopat a celá katol. anglická veřejnost zanedbává už po léta své povinnosti. Vždyť u nás v Anglii dosud nikomu nenapadlo rozrazit naše „trade-unions“ na dva tábory, katolický a evangelický, a katolíky z našich trade-unionů vytáhnouti. A ani dnes na to nikdo nepomýšlí, a kdyby tu myšlenku někdo u nás pronesl, byl by

ihned se všech stran okřiknut jako rušitel míru a poškozovatel dělnického stavu, zatahující věc víry a církve na pole, kam nepatří!“

*

Sedmdesátiny proslulého dominikána A. M. Weissa obnovily vzpomínku, jak on kdysi s pražským kard. Schönbornem v Římě pracoval proti Luegrovi a jeho straně. Jako kronikář lineckého kněžského časopisu (po Scheichrovi!) i jinak psal proti novému ruchu, neprozrazuje už mnoho porozumění pro nové požadavky. Vídenským vyšším kruhům byla protižidovská činnost Luegrova na výsost nepohodlná, proto musel kard. Schönborn v Římě „zakročiti“, i naproti nunciovi, který novému hnutí přál. Kde by nyní Vídeň byla bez Luegra, a jak by Praha nějakého Luegra potřebovala!

*

Po smrti kard. Koppa, jenž m. j. pro zásluhy o ukončení kulturního boje byl u dvora berlinského vlivnou osobností, vyskytly se zprávy o neslýchaně hrubé urážce katolictví, napsané Vilémem II. kněžně z rodu Hohenzollernů při jejím návratu do Církve („pověra“, „vykořeniti“ a pod.); dopis choval u sebe kard. Kopp. Protestanté jásali, katolíci byli zaraženi, německé listy křesťanského směru v Rakousku tvářily se až směšně rozpačitě — jakoby od Viléma II. toho nebylo možno se obávati; prozradilo se tu, jak velice jim na něm záleží, co se všecko pour le roi Prusse i v katolických listech ututlá, aby se za to tím šťavnatěji nadávalo panovníkům slovanským. Úřední tisk a nyní i vykonavatel závěti Koppovy popírá, že by v listě tom bylo něco pro katolíky urážlivého. Budiž tomu jakkoliv, jihoněmecké listy měly pravdu, když o jubileu císařově pravily, aby katolíci naproti císaři byli trochu zdrženlivější, neboť přítelem jim rozhodně není. O císařovně se píše veřejně, že z jejího přičinění a nákladu se k nám dere totik hetzpastorů, kteří by doma měli práce nad hlavu, kdyby jim šlo o náboženství. A přece se u spřáteleného dvora z Rakouska diplomaticky proti těmto vlastizrádným rejdům nezakročí. I nesmířlivost českých Němců živena je z Berlína skrze vídenského velevyslance.

Jinak velmi sympatický obraz o Vilémovi II. podává polský malíř Vojtěch Kossak ve vzpomínkách na svou činnost u dvora berlinského. Čilá, živá povaha, všestranný zájem a mecenášství spojené s chováním téměř kamarádským jemu čtenáře získává. I když Kossak, nadšený vlastenec, uražen hakatistickými protipolskými rejdy ze slunného dvorského ovzduší odchází, císař se naň nehorší, nýbrž dává mu věděti, že by jej opět milerád přijal. I osobní vlastnosti K. velice chválí, poukazuje jinak na velikou jeho impulsivnost a sdílnost. „S. Majestät haben sich hinreißen lassen“, říká prý se v Berlíně, a tak to asi bude také s tím dopisem o katolictví. O vídenské aristokracii, mimochodem ještě řečeno, soudí K. velice nepříznivě; tresti jejich názorů prý jest: to není žádný kavalír, on pracuje! Když to vyčítá polský, haličský šlechtic, tedy je to asi dost nápadné!

Z protestantského dvora německého mimovolně zalétáme na spřízněný dvůr anglický. V zemi loyality a pořádku již již měla

vypuknouti vzpoura vojska, protože mělo táhnouti proti protestantským Ulsterákům, kteří brannou mocí protiví se samosprávě katolického Irska. Toto jest ještě dnes živým dokladem, co dovede z kvetoucí země a vzorného lidu časem udělati protestantská sveřepost a nesnášelivost; nejdeť o krajiny smíšené, kde by snad se mohlo mluviti o ochraně říšského náboženství, nýbrž o čistě katolické. Branné poměry Anglie, kde důstojníci bez ostychu odpírají službu proti vzbouřencům ulsterským, osvětleny tu září bleskovou; s takovým vojskem bylo by ovšem těžko vpádu čeliti. A pozadí opět jest: král prý Irům a homeruli nepřeje, proto důstojníci nepozavíráni, nýbrž vláda nucena s nimi vyjednávati a je chlácholiti. Arciť Irové se již nedají.

Příznivé zprávy o pokroku katolictví v Anglii, jež čítáme, s jiných stran se silně omezují: přestupův arciť přibývá, ale poměr k přírůstku obyvatelstva stává se pro katolictví nepříznivým, jelikož sňatky a školy mu většinu dorostu odvádějí.

Anglická příslovná svoboda i jinak jeví se výsledky ne právě vábivými, výsledky, jež rozvratu podobají se jako vejce vejci. Řádění suffražetek proti osobám, majetku, uměleckým památkám nemohlo by ve spořádaném státě tak beztrestně minouti. Co horšího však, nejnověji zašly i na pole náboženské. Nespokojily se již ani kazatelstvím po americké módě, nýbrž budují zcela zvláštní, jen ženskou organisaci náboženskou, kde by žena vstoupila na dosavadní místo mužovo jako přednostka, muž pak byl odkázán na podřízené místo její; místo mulier taceat in ecclesia bude to pravidlem pro muže. V městě Wallasey vystavěn „chrám nového ideálu", v němž bude pěstováno náboženství „ženské duši, ženským touhám, ženským citům přiměřenější" než bylo dosavadní.

*

Známo, že „Ruská společnost horlitelů pro sblížení anglikánské církve s pravoslavnou" pozvala r. 1912 do Petrohradu na přednášky o anglikánské církvi f. Pullera a letos na počátku března uspořádala veřejné přednášky vynikajícího liturgisty a církevního dějepisce, anglického mnicha Dra W. H. Frerea. Themata přednášek byla: 1. povšechný nárys stavu anglikánské církve; 2. život ve farnostech anglických; 3. vzdělání a život duchovenstva; 3. zvláštní zjevy v anglickém životě církevním. Dr. W. Frere přednášel anglicky a řeč jeho překládal do ruštiny N. Ladyženskij. Po vnější stránce řeči Frereovy měly prý ještě větší úspěch než Pullerovy. Přednášek se účastnili též vyšší hierarchové, mezi nimi metropolita petrohradský Vladimir. Vřele prý se vyslovil vrchní prokurator sv. synodu V. Sabler o snaze Anglikánů spojiti se s pravoslavnou církví. Přes to jest velmi daleko ke sblížení pravoslavné církve s anglikánskou, jež jest nyní plna vnitřních sporů mezi vyšší církví, klonící se ke katolictví, a nižší, lnoucí k protestantství a racionalismu, i třeba hledati, jak obě strany uznaly, nových prostředků k dosažení cíle. Pozoruhodno, že ruské listy píší příjně o církvi anglikánské, za to pro katolickou církev mají jen posměch a radují se z každého útoku na katolictví.

A měli by pravoslavní práce doma dosti. Časopis „Řěč" uznává, že v církvi pravoslavné věřící nenalézají upokojení náboženského citu i hledají je — v sektách, jež rostou jako houby po dešti. V petrohradském předměstí Ochtě jakási odvážlivá ženská, Darja Smirnova, vydávala se za „Bohorodičku" a v lidu dovedla udržeti víru ve svou božskost Klaněli se jí jako — Bohu. Značnou úlohu brál tu modní mysticismus, zbarvený silným erotismem. Lidu se málo káže, protože duchovní jsou nevzdělaní, a tak pohanské pojmy u lidu smíchány s křesťanskými, jemuž nerozumí.

Výbor dumy zamítl většinou hlasů (Poláků, kadetův a oktabristů) návrhy sv. synodu, směřující ku ztížení přestupů z pravoslaví na katolictví. Ve skutečnosti to arciť mnoho nepomůže.

Noviny ruské stěžuji si, že v Bari v Italii, kde odpočívají ostatky sv. Mikuláše, v řecké církvi zvlášť uctívaného, nedovoleno dvěma popům v ornátě vésti pravoslavné poutníky do onoho (katolického) kostela a tam konati pravoslavné bohoslužby. Na Rusi znemožňují katolíkům bohoslužby i v jejich kostelech!

Katoličtí missionáři nesmějí od nynějška jezditi po sibiřské dráze leč po zvláštním dovolení petrohradského ministerstva!

Mariavité ustavičně žebrají o pomoc u pravoslavných Rusů. V březnu t. r. jejich biskup Pruchnevský zajel si do Petrohradu, zbožně se modlil v pravoslavných kostelech, stěžoval si na pronásledování od katolíkův a projevil naději, že „dobří lidé pomohou Mariavitům v jejich nouzi a starostech".

*

Vyšetřovati příčiny rozluky manželské náleželo na Rusi soudu církevnímu. Ale v poslední době, jak sděluje „Cerkovnaja pravda", mnozí biskupové rázně se vyjádřili pro to, by vyšetřování příčin rozluky manželské bylo ponecháno soudu světskému, protože „manželské rozluky s jejich špinou, předstíraním cizoložství, s nepochybně falešnými svědectvími — přinášely duchovní správě jen zármutek, škodily autoritě duchovního soudu, který se stal příslovným". Jednou z příčin pro rozluku manželskou v pravoslavné církvi je cizoložství jedné strany. Processy, v nichž se jednalo o cizoložství jako příčině k rozluce, bývaly dle slov biskupův „ošklivé, zločinné a rouhavé", nemožné stávalo se tu možným. Manželé, kteří se chtěli dáti rozvésti, sehráli skutečně nebo fiktivně komedii cizoložství, — k soudu dostavili se dva svědkové, kteří „viděli" takové cizoložství, a rozluka provedena . . . na zřejmě falešné svědectví . . . Byli specialisté, kteří přicházeli jako z řemesla svědčit, že „viděli", kdykoliv toho ten neb onen žádal. Proto nyní církev hledí se zbaviti těchto špinavých processův, aby nemusila míti účastenství v této cynicky špinavé proceduře, k níž třeba mnoho nestoudnosti.

*

Dle „Atlas hierarchicus" největší diecesí jest kolínská se 3,873.751 katolíky, převyšujíc počtem tím celé Irsko, jež má čtyry arcidiecese a 24 diecesí. Druhou diecesí jest právě osiřelá vratislavská

(3,675.300), dále jest Paříž (3,439.000), Milan (2.960.000), Malines (2,450.000), Vídeň (2,257.000), Praha (2.330 000). Olomoucká má přes 1,836.000, brněnská přes 1,086.000 katolíků.

Ve Franci jest katolíků 38,400.000 (41.448 kněží), v Italii 45,900 000 (71 513 kněží), v Rakousku 33 300 000, v Německu 24,000 000 (23.963 kněží), v Brasilii 21.000.00, ve Španělsku 18,600.000, ve Spojených Státech 15,000.000 katolíků.

*

Katolický tisk francouzský jásá nad utvořením „katolické unie“ jako výsledkem důrazného vybízení papežova. V unii nebude se nikdy tázati, odkud kdo přišel, nýbrž zdali chce sledovati veliké její cíle a jak. Jako moc politická nesmí se pokládati za stranu toužící po moci, ani za sdružení delegátů z několika klubů politických. Unie má úkolem utvoření ohromného svazu občanů smýšlení katolického, který by se soustavně uplatňoval v otázkách národně-politických a to všemi prostředky, jichž mohou občané republiky využívati za plné svobody a rovnosti, jež se státem ustavičně hlásá. Unie je důkazem vzchopení se nábožensky smýšlejících lidí, kteří byli doposud hrstkou zednářských koryfeů znásilňováni. Dosud byli katolíci poličkováni a trpělivě nastavovali tvář ke stupňujícím se potupám. Nyní nastala doba, aby se při každém pokusu podobném rázně zeptali: „Proč mne tepeš?“

Jest na bíledni, že unii čeká práce nesmírná, zvláště výchovná a organisační. Kdo uvykl jhu, hledí i na zákmit svobody s nedůvěrou. Již otázka vedení má své obtíže: má platiti i zde heslo „nil sine episcopo“, nebo má býti zřízena rada z kněží i laiků? Dále třeba vypracovati podrobný program. Hlavní myšlenky jsou asi tyto: Znovuzřízení styků se sv. Stolcem, zákonem zaručené uznání práv Církve ve Francii, obnovení církevního patrimonia za souhlasu Říma, dovolení návratu vypuzených kongregací, uvedení milosrdných sester do nemocnic, hájení svobody vyučovací, podíl svobodných t. j. soukromých katolických škol na rozpočtu, odstranění rozvodového zákona . . . Úkol veliký, ale přece zase překotným „pokrokem“ a zbahněním polit. života poněkud usnadněný.

*

Pět selských poslancův italských (Cirianni, Micheli, Miglioli, Schiavon, Tovini) ohlásilo se ve sněmovně římské jako zvláštní skupina „křesťansko-socialní“. Mluvčí strany této Cirianni pravil při tom, že křesťansko-socialní snahy mají veliký počet stoupenců v lidu a že snahy tyto ve svém socialním programu jsou zcela protivny socialní demokracii, ale i všem liberalním a konservativním stranám, kteréž dosud tvořívaly vládní většinu a vládu. Ohlásila se křesť. socialní skupina tato jako strana „socialního činu“, jejž vidí hlavně v hospodářsko-svépomocné organisaci lidu. — „Osservatore Romano“ jako úřední mluvčí Vatikánu prohlásil však ihned, že nejvyšší autorita církve nikdy v Italii neschválí sněmovní skupiny, která by se nazývala „katolickou“. — Uplatněno tedy „non expedit“ i proti této „selské křesť. socialní“ skupině. Je v tom ostatně něco i jinak

výhodného. Jakýkoliv zákon a jakékoliv usnesení italské sněmovny a jakýkoliv krok v ní učiněný, z kterékoliv by strany vycházel — postrádá úředního pověření „katolicismu"; tím je Vatikán kryt oproti jakýmkoli výčitkám a předhůzkám stran. Tímto způsobem provozované „non expedit" stává se konečně velmi rozumnou politikou i bez ohledu na rok 1870 a na nesmířenost obou dvorů, Vatikánu a Kvirinálu — politikou danou už pro samu suverenitu obou dvorů!

*

Organisace katolické práce pro celou Čínu po bouřích vypracovaná začíná se po diecesích prováděti. Obyvatelstvo na mnohých místech přichází ochotně vstříc. Jen v Pekingu přestoupilo 1913 na 37.000 dospělých na katolictví.

Missionáři severní Číny, 15 zástupců dvanácti apoštolských vikariatů, měli nedávno školské porady, na nichž usneseno vybudovati tam soustavně veškero školství s universitou v čele a zvelebiti katolický tisk.

Jesuité z Portugalska vyhnaní založili missii v Siu-Hing, zajímavou tím, že právě tam před stylety první jesuitský missionář, proslulý mathematik Ricci evangelium zvěstoval.

*

O 350tých narozeninách Shakespearových přetřásá se opět otázka, jakého byl náboženství. Dcery byly protestantky, on sám v protestantském kostele pokřtěn a pochován, svědkové na závěti jsou protestanti, to vše jest pravda, ale za tehdejší persekuce zcela přirozeno. Díla sama prozrazují smýšlení katolické, nejen že katolických osob a věcí neurážejí, jako sesměšňují protestantské puritánství, ale přímo vyslovují katolické nauky (ospravedlnění, dobré skutky, očistec, úcta svatých, pokání, sliby atd.), kterým se protestantismus příčil, oslavují katolickou minulost (v „Historiích"), katolická zřízení a názory. Byl-li zevně snad protestantem, uvnitř byl jistě katolíkem, katolicky smýšlel; význačná jest podrobnost, že v „Králi Janu", kterého pracoval dle předlohy protikatolické, vypustil právě všechno, co by katolíky uráželo, kdežto Jindřicha VIII vylíčil jako krutého a vilného tyrana, a to tehdy, za zuřivého stíhání katolíkův od „panenské" královny, které jiní básníci pochlebovali!

*

Maeterlinckovy spisy dala římská kurie na index. Zdravý rozum obecenstva a kritiky to měl udělat již dávno.

Vědecký a umělecký.

Dva prý mladí francouzští učenci Denien a Ville poznali v pátrání svém po příčinách a zdrojích studeného světla, jež vyzařují četná zvířata, zejména některé druhy ryb v hlubokých vodách mořských, že světlo toto vzniká okysličováním zvláštní látky, kterou zvířata světélkující vylučují a které dali jméno „lophin". Fysik Berthelot pravil ve své přednášce ve spolku elektrotechnickém, že světluška ku př. je nejdokonalejším organismem k výrobě studeného světla, protože sto jednotek energie promění ve sto jednotek světelných, aniž by tu tedy nějaká část energie přicházela na zmar proměnou v energii tepelnou, jako je tomu u světel jiných druhů. I světlo sluneční pokulhává značně za světlem, které vzniká okysličením lophinu, poněvadž slunce 86% energie vyzářené promění v teplo a toliko 14% ve světlo. Plynové světlo svítí pouze 1·2%, elektrické 1·5%, zbytek se ztrácí proměnou v teplo. Tyto úžasné ztráty volají arci po hospodárnějším zužitkování energie a nebude snad dalekou doba, kdy duchu lidskému podaří se i zde docíliti příznivějších výsledků.

*

Berlínský profesor Ruhmer, známý již čtenářům „Hlídky" z článku o přístrojích k telegrafování obrazů a písma, zhotovil galvanický článek o napjetí 100 Voltů. Tohoto napjetí docílil prý Ruhmer volbou hmoty k plnění článku, jež má tvar krystalů, které každý o sobě jsou článkem, jehož napjetí sesiluje napjetí článku předchozího, tak že všecka směs dá potom úhrnné napjetí na svorkách elementu, rovnající se jednomu stu Voltů.

Ruhmera překonal dle zprávy časopisu „Eclairage et Force Motrice" mladý inženýr, který sestavil článek rozměru obyčejného galvanického elementu o napjetí 130 Voltů a intensity 1 Ampèru. Článek tento má podobu válečku z mědi a dodá potřebné množství proudu elektrické žárovce o svítivosti 100 svíček, napjetí 110 Voltů, po 30 hodin.

Osvědčí-li se tyto vynálezy, pak lze opravdu mluviti o pokroku ve výrobě galvanických článků, jichž dosavadní druhy zřídka přesahují napjetí 1·2 Voltů.

*

J. C. Barolin ve Vídni navrhuje zdecimalisovati čas. Den by měl sto jednotek, tedy asi čtvrthodin. Ciferník nových hodin má tři ručky, z nichž jedna jej obejde za den jednou, druhá za desetinu dne, třetí za desettisícinu dne. V románských zemích provedená změna v počítání 24hodinné by tím tedy zase odpadla.

Sjednocení Rusíni dosud užívají kalendáře juliánského, jenž za naším kalendářem gregoriánským, pojmenovaným podle Řehoře XIII, jenž provedl opravu starého kalendáře, zůstává pozadu

nyní o 13 dní. V naší době sjednocení stydí se za dosavadní popírání „očividné pravdy“, za čistý anachronismus a agitují o zavedení gregorianského kalendáře, by zároveň dokázali, že jest jim „milejší hlas papeže Řehoře — nástupce sv. Petra — než hlavy sv. synodu petrohradského — cara“. O změnu tu se přičiňují hlavně řecko-katoličtí biskupi uherští.

*

Hluboký převrat v hudební osnově připravují někteří skladatelé. Jde hlavně o stupnici šesti (neb i pěti) celých tónů proti naší dosavadní stupnici o sedmi tónech se dvěma půltóny, tedy na př. c d e fis gis ais c. Naproti dosavadní chromatice nebo vedle ní ujímá se v nejnovějších skladbách tento způsob celých tónů, jenž má do sebe cosi měkkého, neurčitého, nerozhodného. Jeví se tu vliv zpěvu východního, jehož nápěvy do nedávna v operách neb symfoniích vyskytovaly se jen jako ukázky, vzorky na charakterisování východních motivů, znenáhla však pronikají do vedení celých skladeb. Rimskij-Korsakov, Balakirev, Musoriskij postupně zužitkovali motivy hudby východní a působili na hudbu francouzskou (Claude Debussy), která tímto směrem pokročila ještě dále. Kromě ojedinělých ozvuků z hudby arabsko-turecké působí tu hlavně vlivy jiných kmenů s Ruskem sousedících, nejnověji japonské a čínské. Budou-li to vlivy trvalé, bylo by, jak řečeno, počítati s převratem hluboko sahajícím, nejen co do zpěvnosti, nýbrž i co do uvolnění rythmu, kontrapunkty atd. „Beseda Brněnská“ [1]) 6. dubna provedla Debussyho „La damoiselle élue“ („U nebes mříže“); byla to hudba opravdu poněkud nezvyklá, překvapující, ale milá, náladová.

*

Jednu část archivu vatikánského nucena byla správa uzavříti, jelikož děly se s listinami jeho veliké podvody. V oddělení katastrů římských vyhledávali totiž pokoutní advokáti italští staré zápisy a nynější nebo domnělé dřívější majitele vtahovali do processů majetkových, které na konec obyčejně špatně dopadly. Tato část archivu notariatního, zvaná „Buon Governo“, teď uzavřena, ale i to jen na čas, než se vydají pro užívání jeho takové normy, které by zneužívání zápisů znemožnily. Zprávy o uzavření celého archivu jsou nesprávny.

*

Legenda o Polyfémovi, kterého Odysseus usmrtil, vykládá se prof. paleontologie Dr. O. Abelem velmi prosaicky. Obr ten byl dle Homéra a Ovidia synem Poseidonovým, dle zmíněného badatele však — slonem. Ve slujích sicilských, kam básníci umísťují oba své reky, nalezá se veliké množství předhistorických zbytků, mezi nimi i části lebek podoby skoro lidské, které však mají značnou jamku v kostech

[1]) Mimochodem podotýkáme, že posud neudáno ono vydání Bible Kralické, ze kterého p. prof. Doležil »čerpal« text Lisztova »Krista« (srv. Hlídka 1914, str. 156). Či to měl přece jen býti pokrokový (300 let nazad) flanc?

čelních. Empedokles viděl v tom stopy jednookých obrů, kyklopů a středověk držel se té legendy. Boccaccio vypravuje o objevu takové obrovské lebky v jeskyni u Trapani a měří dle ní výšku kyklopa na 300 stop. P. Kircher, který zkoumal lebku dvě stě let po italském romancierovi, hádá pouze na 30 stop. Moderní věda však tvrdí, že lebka náleží jistému druhu malých slonů vymizelých ze Sicilie. Otvor prostřed čela je prostě dutina nosní, k níž pojil se chobot. Menší postranní oční důlky arci potom se přehlédly. Tak prý vybájili cestovatelé z doby Homérovy pohádku o jednookých obrech.

*

Časopisečtí veteráni naši, Č. Č. Musea, Osvěta, Časopis Matice Moravské ukazují v letoším ročníku nějaké novoty. V ČČM mají nadále, jako kdysi, býti uveřejňovány též práce přírodovědné (odb. red. ryt. Purkyně), Osvěta podává obrázkové přílohy, ČMM dostal k dosavadním redaktorům (Kameníčkovi a Rypáčkovi) dva nové z opposice, archiv. Dra B. Navrátila a prof. Dra Stanislava Součka.[1]) Zdali tímto nechutné spory v Matici moravské a moravském Museu budou odklizeny, třeba teprve vyčkati; v obsahu prvého dvojsešitu jeví se změna především hojnými zprávami literarními.[2]) Pro naše čtenářstvo při této příležitosti podotýkáme, že kdysi navrhováno, by si oba časopisy práci rozdělily tak, že by ČMM zůstal čistě historickým, „Hlídka" pak omezila se na obsah revyjní. Ašak nehledě k tomu, že ČMM pro menší rozsah nemůže přinášeti obšírnějších článkův historických, kterých by naši pilní historikové jinde uveřejniti nemohli, nesmí se zapomínati, že i články čistě historické přispívají k vytříbení názorů náboženských, filosofických atd., k vytříbení názoru na smysl našich dějin, tedy že kromě ceny odborné mají též povšechný vzdělavací význam. Proto jim část místa ochotně ponecháváme.

*

Známý ruský polonofil prof. Pogodin odpověděl — dle „Światu Słow." — na otázku, proč je mu Polska sympathickou: Miluji Poláky pro jejich nepřemožitelný optimismus, který jim dovoluje po nejtěžších vzpomínkách znovu se chápati tvůrčí práce. Zničena Matice Školská, uzavřeno „Towarzystwo Kultury". Dnes útisk a bolest, zítra zase činnost a snaha, by rány se zahojily a začala se nová práce. A čím silnější útisk, tím silnější společenská energie.

---

[1]) Tohoto dovolujeme si upozorniti, že po našem soudu literární fixlování se jen zjišťuje a zaznamenává — kritika se o něm nepíše. A tím se také řídíme. I my uznáváme, že fixlování je kumšt, který se někomu líbí; někomu však, na př. nám, se nelíbí. A vědou se nestane, ani kdyby celá pokrokářská pojišťovací a podkuřovací společnost s n. r. je za vědu prohlásiła. — Tolik na vysvětlenou, jednou pro vždy

[2]) K poznámce str. 217 (o rozchodu L. Čecha s »Hlídkou«) podotýkám, že důvodu jeho »určitě nepřiznávám« jen proto, že ho jistě neznám. Čech mi ho nikdy neřekl a odjinud jsem ho též nezvěděl: zná-li jej p. pis ze spolehlivého pramene, nemám proč nepřisvědčiti, zvláště kdy zjištěno účastenství Čechovo při straně lidovopokrokové (Dra Stránského), jež bych dle dřívější známosti s Čechem byl pokládal za nemožné. V.

Vím, že není mezi vámi politické jednoty, že v polském životě politickém jsou veliké nedostatky (na př. zdá mi se, že vaši političtí pracovníci bojí se davu a jeho soudu). Leč za to máte něco velmi těsného: národní jednotu. Nastane přiměřená chvíle, a vášeň politická zmizí. Každý jest Polákem, jak to bylo za národního pochodu r. 1905. Proto také jsou bezmocny všechny pokusy o rozbití národní jednoty Poláků: úpadek a pravděpodobně úplný zánik mariavitismu svědčí také o tom.

Tato jednota národní ve spojení se zdravým optimismem činí národ polský nezničitelným a zajišťuje mu budoucnost v Evropě. Národ sangvinický, živě se ozývající na volání života, rozumný a veselý, povolán jest ku práci tvůrčí a přirozeně vybojuje si pro ni pole. Proto nemohu pochopit, komu prospívá utiskovati národní život v království. Absurdnost ta musí přestati, jakmile v Rusku nastane rozumější doba.

Povahou naroda Polského se zabývá také dr. Dragutin Prohazka, docent university záhřebské, v literárním měsíčníku chorvatském „Savremenik". O Polácích — píše — mluvíme zřídka, a když mluvíme, to vždycky se srdcem. Srdcem a ne rozumem možno národ polský chápati a milovati. Naopak národ český lépe se miluje rozumem. A rozumem milovati nemůžeme; naše sympathie je mimovolná. Můžeme oceňovati kulturu českou, ale nemůžeme pro ni ještě zamilovati si národ český. Čechové to vědí dobře. Prof. Masaryk praví: Rusové, Poláci a Jihoslované drží se církve a my Čechové — osvěty [oh! oh!] Mezi chorvatskými studenty v Praze svého času sám jsem slyšel, že „Pemaci" jsou antipatičtí. „Pemak" má u nás v Chorvatsku význam komický . . . Poláci nejsou pro nikoho komičtí. Jich nenávidí nebo milují. V nich jsou rysy velikosti a tragičnosti. Rus nenávidí Poláků z politických ohledů, plane fanatismem konfessijním: nenávidí jejich „jesuitské moralnosti". . .

Je to výsledek jistě hodně povrchní, jak je zvláště patrno tam, kde se snaží vysvětliti katolické stanovisko Poláků: „Osudným jest pro národ polský, že má kolem sebe nepřátele-nekatolíky; s jedné strany jsou nepřáteli protestanté (v Prusku), s druhé pravoslavní (Rusové). Proto cítí se v katolicismu jako v jakémsi „jedině spasitelném" zřídle. Odtud pochází ta polská náklonnost k Vídni. Ve Vídni stýkají se katoličtí Poláci s husitskými Čechy, a tu jim není těžko nezůstati konsekventními katolíky pod zástěrou vlády. Tato situace dává směr veškerému polskému myšlení, polským sympathiím i antipathiím." Pisatel vůbec nepochopil význam katolicismu.

Poměr českopolský od let sedmdesátých m. stol. se jen zhoršuje. Příčiny jsou různé, vina asi na obou stranách a — škoda též. Vyčítáme si navzájem, že nejsme Slované; ale jak pak ne? což neperem se ještě dost? Vyčítáme si neupřímnost, nespolehlivost a pod. — Kdo větším právem? Ba v novější době, zdá se, již i výčitky ochabují a nastává, což ještě horšího, vzájemná lhostejnost, která pouze na hranicích českopolských nahrazována jest zuřivým bojem o školství. Komu boj ten půjde k duhu, kdož ví? nám asi nejméně. A v naší

národní nekázni není nikoho, kdo by za národ s Poláky rozumně a spolehlivě mohl vyjednávati o pokojné řešení sporných otázek. Proto se řeší nadáváním v novinách.

*

Národní divadlo v Praze jest ve volbě novinek letos šťastnější než jiná léta. V době necelých tří měsíců překvapilo nás výpravou Wagnerova „Parsifala“, Claudelova „Zvěstování“, Zeyerovy pohádky „Raduz a Mahulena“, nyní pak pečlivým provedením Shakespearova „Krále Leara“.

Se Shakespearem mají v Národním divadle pražském vůbec štěstí. Vypravení každého nového díla jest očekáváno s napjetím a provedení sledováno s vřelým zájmem. Večery shakespearské náležejí vskutku též ke dnům umělecky svátečním. Národní divadlo má k disposici nejen dokonalé překlady Sládkovy, ale pro veliké postavy Shakespearových tragedií a komedií i znamenitého představitele ve Vojanovi. On dovede strhnouti několik mladších pánů a dam k harmonickému zladění jejich menších úloh s jeho dominujícím výkonem. Proto také představení shakespearská bývají pravidlem stylově nejjednotnější výkony královské české scény. Značnou měrou k tomu přispívá ovšem i režie Kvapilova, který zcela důsledně dává Shakespeara hráti v neměnícím se prosceniu a dosahuje tak účinné jednotnosti zevního rámce, jehož stylovou jednoduchost jen zřídka kdy poruší nešťastným použitím nějaké staré dekorace z realistických her.

Hráti Shakespeara znamená pro nás nejen ryzí umělecký požitek a velké obohacení života novými prvky citovými i ideovými — znamená nad to mnoho i mravně: do záplavy frivolního živoření moderní dramatické tvorby zahřmí každým novým Shakespearovým kusem mohutný hlas vážného a mravného, duchovně žijícího člověka, který nás dovede grandiosními příklady varovati před nekřesťanskými neřestmi krutosti, zbabělosti, zvířecí smyslnosti, před všelikými těmi hříchy, které doutnají stále ještě v šerých koutech naší duše.

Takové ohromující příklady podává Shakespeare i v „Králi Learovi“. Je to pochmurný obraz vření divokých vášní, v němž lidé zapomínají na své lidství, na všecky svazky rodinné lásky. Obraz tak hrůzný, že básník svého hrdinu Leara s jeho současníky přeložil až do pohanského středověku, křesťanskou kulturou zcela nedotčeného. Jsa králem Velké Britanie, stařičkým a vlády sytým, chce Lear své země rozděliti třem dcerám, při čemž má rozhodovati velikost lásky, již jednotlivé dcery k němu chovají. Počíná si však při tom s nevysvětlitelnou pošetilostí, neboť se jich přímo po jejich lásce táže a poskytuje tak zlobně nenávistné Gonerile i studeně tvrdé Regáně příležitosti, aby se rozplývaly v strojeně něžných projevech, kdežto Kordelii, ušlechtile ho milující, pomate tak, že studem jata mlčí. Senilní stařec rozděluje tedy království mezi Gonerilu a Regánu, Kordelii však vyhání bez podílu od sebe.

Těžko pochopitelné jednání starého Leara vysvětluje se již na počátku druhého jednání povlovným pozbýváním jasného rozumu.

Proces urychluje se u něho až k záchvatu šílenosti následkem krutého jednání obou bohatě podělených dcer, které po řadě drobnějších ústrků a urážek zavřou konečně před otcem brány svých zámkův a přinutí ho opuštěného a ochuzeného k bludnému putování pustinou a k živoření v bídné chatrči, kterou sdílí se starým šaškem a zdánlivě blbým tulákem, mladým hrabětem Edgarem Glosterem. Lear tu propadá šílenosti nadobro.

Vypuzena Kordelie odešla do Francie, kde se stala chotí královou. Sem za ní přišel Learův věrný šlechtic Kent, aby jí sdělil osud královského otce. Kordelie vypraví se s vojskem do Anglie, vyhledá svého otce, pečlivě ho ošetřuje, těšíc se toužebně na jeho procitnutí z mrákot. Skutečně také Lear, posilněn odpočinkem a rozradostněn shledáním s dcerou, nabývá zase rozumu a s pláčem, klekaje, prosí dceru za odpuštění. Ale netěší se dlouho ze své radosti. Vojsko královny Kordelie jest poraženo, ona sama zajata a s Learem uvězněna. Na popud Edmunda, druhého syna Glosterova, jest Kordelie před zraky otcovými uškrcena a Lear, znova z toho sešíliv, umírá zároveň.

Souběžně s tímto hlavním pásmem dějovým běží v tragedii pásmo vedlejší. Lear není jediným pošetilým otcem, jest jím i starý hrabě Gloster, který piklemi svého levobočného syna Edmunda lehkomyslně zanevře na syna Edgara, jenž vypuzen musí blouditi v přestrojení za blbého tuláka, aby ušel nástrahám na svůj život. Sdílí s Learem onu chudou chýši, v které starý král našel útulek. Edmund, typ zločince, odmění se otci podlou zradou, jejíž hrozné důsledky jsou zmírněny shledáním oslepeného otce před smrtí s věrným synem Edgarem.

V strašném zápase, který nám tragedie předvádí, podléhají i lidé dobří temnému zlu, ale básník usmiřuje spravedlnost zaslouženou odplatou, které se dostává všem zločincům. Obě zlé dcery Learovy zamilují se do Edmunda, který oběma nalhává lásku. Ale hnusné plány Edmundovy ničí Edgar zabitím levobočka v souboji, zatím co Regána umírá, otrávena jsouc jedem své žárlící sestry a travička Gonerila probodá se dýkou v zoufalství nad smrtí Edmundovou.

Shakespeare vypracoval v „Králi Learovi" hluboce založenou psychologickou studii šílenství a názorně lidem představil i hrozné následky zhrzené lásky otcovské a zneuznání lásky dětinné. V měřítku zmenšeném a za jiných okolností může se odehráti strašlivé drama i v našem vlastním, všedním životě. Shakespeare umělec je tu i velkým kazatelem, osvíceným duchem křesťanského učení lásky, cítícím zcela katolicky. I při „Králi Learovi" chápeme, proč romantikové zvedli Shakespeara na své korouhve vedle Danta a Calderona. I z nejpochmurnějšího díla tohoto velkého znalce lidských vášní line se bílé světlo učení Kristova právě tak, jako z posvátných autos Calderonových a z visionářské velebásně Dantovy.

*

Národní divadlo v Brně zadáno pro nové období p. Lacinovi. Je to nejen odsouzení činnosti ředitele p. Fencla, ale i porážka „kritiky" Lidových Novin: jejich chráněnec dostal jen 4 hlasy. S operou odejel

p. Lacina již na venkov, p. Fencl s činohrou zůstal v Brně. A hraje se, jako v letní sezoně: divadlo zeje často prázdnotou, obecenstvo i herci se nudí, výprava jeviště po odvezení lepších rekvisit je tak prostředně ochotnická.

S pomocí Vojanovou vypraven Ernstův „Flachsmann vychovatel“, ale bylo patrno, jak někdejší půvab jeho hodně již vyprchal, vtipy nepůsobí a satirické šlehy zůstavují chladným. Docela bez úspěchu prošla naším jevištěm Shawova komedie „Živnost paní Varrenové“, vážná sice svou očistnou ideou, ale únavná a v jednotlivostech odpuzující. Také „Začarované kolo“ Lucyana Rydla úplně sklamalo, a možno říci, že jen vinou režie a herců. Poetická hra slavného dramatika, jež jest v Polsku tak populární, u nás skoro propadla, ač na její studium bylo dosti času: byla původně oznámena již v období dušičkovém.

Pokračováním jakéhosi shakespearského cyklu, jenž jest jediným jasným bodem v letoší sezoně a jenž byl uskutečněn jedině zásluhou Vojanovou, byly hry „Král Lear“ a „Mnoho povyku pro nic za nic“. Tato poslední je slíbena již na samý konec sezony, kdy se ještě vrhají na kvap vypravené a většinou pro jedno představení určené premiery, jako Cankarova komedie „Pro blaho národa“, Molièrův „Ošálený manžel“, Jiráskova „Vojnarka“ — a tak trochu varietní vystoupení japonských herců.

Vychovatelský.

„*Archiv pro kulturu mládeže*“ zamýšleli založiti učenci seskupení ve „Volné Škole“ vídenské. Archiv jako učená společnost svým věstníkem měl za úkol sbírati: líčení a kritiky žákovské o životě školy a zařízeních školních, o rodině a státě, o životě v internatech, o zvláštnostech pudového a duchovního života mládeže, a o společenském ruchu mládeže. Místodržitelství zakázalo však takový spolek učenců, protože sbírati takové dokumenty a vyzývati mládež ku podávání jejich znamená pobuřovati mládež a to nedospělou proti škole, rodině a státu, místo poslušnosti vůči učitelům, rodičům a úřadům buditi v ní rýpalství a posuzovačství, a dokumenty o pudovém životě sváděti ji na mravní scestí a mravní cit v ní podrývati. — Spolek tedy zakázán. Ale ojedinělé všetečné a zbytečné ankety o víře a náboženských věcech, o rodinném a pudovém životě se mezi mládeží pořádají přece. A konečně se stává, že „kdo mnoho se ptá, mnoho zví“ — t. j. zví více než je pravda, neboť mládež ráda nadsazuje a buď se upěkňuje nebo zhoršuje, aby se tázajícímu zalíbila a dojem učinila.

O thematě tomto debattováno na schůzi spolku „*Mittelschule*“ ve Vídni 20. dubna za veliké účasti obecenstva. Rakouští zástupci středoškolští soustavu v „Anfangu“ a škole Wynekenově hlásanou odsuzovali, že rozvrací autoritu školy a rodiny. Ale přítomný soc. dem. poslanec (z říše) Heine soustavu Wynekenovu hájil, že má dva syny ve škole Wynekenově, a že prý kromě samostatného mužného a otevřeného úsudku a chování, jimž je škola ta přiučila, nic zhoubného na nich nepozoroval! — Přirozeně však tímto důvodem našich středoškolských vážných zástupců nepřesvědčil.

*

Výbor pro správní reformu doporučuje vládě, by ve svých podnicích po příkladě francouzském a pruském zaměstnávala *více odchovanců středních průmyslových škol*. Ve Francii vstupují odchovanci vysokých i středních škol přímo do státní služby, v poměru $^1/_3$: $^2/_3$, dle něhož také omezeně do škol jsou přijímáni (140 : 300 ročně); v Prusku jest poměr zaměstnanců vysokoškolských ku středoškolským asi $37^0/_0$: $67^0/_0$, avšak bez omezení žactva. V Rakousku je dosud poměr skorem obrácený. Změnou by získalo obyvatelstvo, jeho synové by takto dříve došli zaměstnání, pro něž vyšších studií netřeba, a vysokým školám by se ulevilo, tak že by i požadavky jejich mohly býti pak vyšší.

*

Moravská zemská školní rada oznámila správám škol, že v budoucím školním roce mají se státi pokusy s *novou vyučovací methodou*, která pod názvem „*pracovní (činná) škola*“ dostala se k nám z Ameriky obvyklou již cestou — přes Německo. Pokusy

mají se konati zatím jen na třech školách obecných, na nichž se pracuje za příznivých podmínek a na nichž v první třídě jsou toliko děti prvního školního roku — a to ponenáhlu, nenásilně, rozvážně a tak, aby při tom nebyly pomíjeny zřetele psychologické . . .

Proti těmto pokusům nemožno jistě nic namítati, ač v učitelstvu nejeví se pro ně právě největší nadšení. Nová methoda má v sobě mnoho dobrého. Základem jejím je známý požadavek, aby škola za hlavní cíl si postavila práci, t. j. naučiti mládež, jak má pracovati. Chce toho dosáhnouti tím, že mládež učí se samostatně pozorovati, mysliti samostatně a srovnávati svoje pozorování se skutečností, představujíc pokud možno věrně skutečnost pomocí kresby, výstřižků papíru nebo z hlíny. Tak na př. pojem domu, ulice, zvířete ustálí si dítě, když ulepí z hlíny domy, koně, vozy atd.

Jsou to cvičení jistě velmi cenná, která vzbudí u dětí větší zájem pro vyučování a přispějí k rozvoji smyslu pro skutečnost. Ale nicméně methoda důsledně provedená stala by se nebezpečnou a škodlivou pro svou jednostrannost. Je to patrno zvláště tam, kde dítě mělo by vytvořovati skutečnost vyššího typu: psychologickou neb intellektualní.

Skutečnost psychologickou mají všechna slova, vypravování nebo básně povahy převážně emoční: legendy, historické příběhy, události ze života a pod. Děti slyší nebo čtou ve škole takový příběh a pak kreslí na kartoně nebo hnětou z hlíny, co si zapamatovaly.

Jak budou vypadati takové „práce" ! Kresby, řezby, výstřižky svou primitivní realisací zbaví příběh všelikého dojmu krásna a půvabu, jejž autor snad na prvním místě zamýšlel vyvolati. „Pracovní škola", strhujíc nejkrásnější, drahá a často i svatá themata k omezeným schematům skutečnosti každodenního života — skřivuje a zabíjí smysl esthetický, jenž jest přece také důležitý při výchovu.

Směšujíc kromě toho skutečnost psychologickou se skutečností denního života, přispívá k úplně mylným pojmům o životě. A co je škodlivějšího při výchovu nad klamné pojmy o věcech, ustálené při tom pomocí pateré paměti: zrakové, sluchové, grafické, artikulační i plastické!

Proto docela správně výnos zemské šk. rady apeluje na paedagogickou rozvahu učitelů, kteří se podejmou — dobrovolně — pokusů s novou methodou, aby opírajíce se o dosavadní zkušenosti vlastní a dbajíce didaktických a paedagogickýchh zásad obecně za správné uznaných, vybrali z příslušných německých spisů jen myšlenky skutečně dobré.

Myslíme, že „pracovní škola" dojde časem u nás uznání —, ale nesmí býti bez rozvahy aplikována na všechno. Postavení její nesmí býti dominující, byť měla na sobě známku amerického vynálezu s dodatkem: made in Germany!

*

„Největší vliv zjednalo si hnutí realistické na středních školách. Ve všech téměř sborech středoškolských převládají realističtí professoři, a všimněte si, jaká bezkrevná mládež z jejich rukou vychází. Jest úplně apatická ke všem otázkám týkajícím se veřejného života. Dnešní

intelligentní dorost neuvidíte v obranné práci národní. Dřívější živá účast na literatuře, umění, politice je ta tam“, píše mladočeský orgán na Moravě. Snad tedy věnují se vědě? O tom by zase bylo otisknouti stesky prof. Krále a jiných universitních učitelů, nemluvě ani o žalostných výsledcích maturitních zkoušek, jež sice staly se již takořka bezcennou formalitou, ale přísedícím mohou ještě dosti zřetelně ukázati, čeho se škola za 7—8 let dodělala.

*

Veliký nedostatek učitelů, který se jevil již po delší čas v Chorvatsku, v poslední době stále vzrůstá. Příčina je také v tom, že mnoho chorvatských učitelů odchází do Srbska, kde mají větší platy i lepší životní podmínky. Poslední měsíc prý se jich přihlásilo 200 u ministerstva osvěty v Bělehradě. Proto jest nyní v Chorvatsku již 23 škol zavřeno pro nedostatek učitelů, ve 223 učí osoby nekvalifikované, ve 336 školách musilo býti zavedeno vyučování po půldnech.

Nový sněm chorvatský, aby nedostatku odpomohl, zrušil celibát učitelek. Bylo usneseno: „Vdaná osoba může obdržeti místo učitelské ve veřejných lidových školách a ústavech učitelských se svolením zemské vlády. Pro učitelky ve službě, když se provdávají za definitivního učitele veřejné školy lidové, není potřebí tohoto svolení.“

Záhřeb může se pochlubiti, že bude míti první státní ženské gymnasium. Nejbližším školním rokem bude totiž dosavadní tamější ženské lyceum přeměněno v „královské ženské gymnasium reálné v Záhřebě“, takže každým rokem bude přibývati po jedné třídě gymnasijní na místě ubývající třídy lycejní.

*

Na podzim vejdou v život dvě nové maďarské university, a to v Debrecíně a Prešpurku. Úřední listy ohlásily již konkurs na na stolice professorské od počátku nejbližšího školního roku. V Debrecíně budou obsazeny hlavní stolice fakulty theologické (kalvínské), právnické a filosofické: v Prešpurku bude pro počátek jen fakulta právnická, ale za to obsadí se hned 13 stolic. Prešpurská universita bude míti jistě značný význam pro kulturní rozvoj Slováků, kteří ji zahrnou svými studenty. — Dosud má království uherské jen dvě úplné university, a to v Budapešti a Kolosváru.

*

Ruský časopis „Zakonoučitel“ stěžuje si, že esthetický výchov je z nejslabších stránek současné školy, že žáci vycházejí ze škol jako naprostí nevědomci ve všem, co se týče umění; neznajíce světových malířů Raffaela, Murilla, Leonarda da Vinci, proslulých sochařů, ač právě díla umění podávají zdravou stravu mladým i starým a díla s náboženským charakterem mohou míti značný blahodárný vliv na člověka ve smyslu vzdělávacím. Časopis se přimlouvá, by ve školách byly přednášky o památkách křesťanského umění a že by je mohli míti katecheti. Ale katecheti k tomu jsou velmi nedostatečně připraveni a proto nejdříve třeba, by sami byli obeznámeni křesťanským uměním než by mohli o něm přednášeti. Chyba ostatně

je také v učebnicích dějepisu, kam látka tato patří (s obrazy) a kde příliš málo zastoupena. Jen tak se vysvětluje, že v naší intelligenci, zvláště ženské mohlo dojíti ohlasu macharské omezené láteření o dílech křesťanského umění naproti antice.

Zákonem ze dne 15. července 1913 zvýšeny byly platy učitelů na duchovních ústavech v Rusku, což mělo za následek, že ze ženských ústavův učitelé začali odcházeti na ústavy chlapecké. I vznikla otázka, jak doplniti učitelský personál dívčích ústavů. To bylo příčinou, že v Moskvě otevřeny ženské bohoslovecké kursy a vypracován návrh zákona o vyšším ženském bohosloveckém ústavě. Jelikož však jeden ústav nestačí pro celou Rus, pomýšlí se založiti ještě jeden vyšší ženský duchovně-učebný ústav, aby ženské ústavy nižší mohly odtud bráti učící síly a tím aby přestal nedostatek kandidátek na učitelská místa.

*

Řeholnice o vzdělání dívčím. Mnoho se mluví o vzdělání a vyučování, nové methody se vymýšlejí, zkoušejí a odkládají, u nás pak je hlavním trumfem proti vzdělání v klášteřích „zaostalost", neznalost světa u jeptišek. Je s podivem, že u jiných a velikých národů nehledí se na řeholnice s takovým pohrdáním.

Ředitelka velikého klášterního vychovávacího ústavu v Anglii Janet Erskine Stuartová (sestra kong. Božského Srdce) vydala knihu o dívčím vzdělání, jež je zároveň apologií výchovu klášterního a bystře oceňuje různé problémy výchovné.

„Škola pro život" je prastaré pravidlo pedagogické. ale zda platí? Na velmi četných školách nikoliv; zvrhlo se v jiné: „škola pro zkoušku". Nezáživnou přítěží znechucuje se studium a srdce vyprahne. Výchov pro život klade jisté a pevné základy pro budoucí vzdělání, jež se má vztýčiti a vyzdobiti později. Předním, úhelným kamenem je náboženské přesvědčení. Pravý pojem o Bohu a člověku, pravý názor o hříchu a posledních věcech třeba vštípiti dívce ve škole. Autorka je daleka přehnané zbožnosti, jak jevívá se leckdy v krajinách jižnějších, ale dovede se vřele rozhovořiti o svatosti a svatých, obrniti dívčí duši proti útokům, jimž i ona je vydána. Zbožnost nesmí se zvrhnouti v individualism náboženský, jenž svádí často na scestí. Dívka katolická má se cítiti vždycky dcerou Církve, znáti hlavní její zásady co do výkladu Písem, všímati si vnitřního života a rozvoje Církve, neodhazovati bez pročtení úryvky ze spisů světců a světic, z listů biskupských a papežských, kde se formou přístupnou v časopisech podávají. Tak se vzdělá v katoličku uvědomělou a nebude rovna zbožným bezmyšlenkovitým loutkám, které stejně horlivě říkají růženec a čtou víře nepřátelský časopis, který jim muž přinese.

Se vzděláním náboženským ruku v ruce jde vzdělání povahy. Kapitolu věnuje spisovatelka učitelům a vychovatelům, neboť vidí v nich živé vzory, rozvité květy, dle nichž poupata se utvářejí. Nenávidí papouškování pravidel ve školních lavicích, jež není nepodobno stokrát

opisovaným trestům školáků: „Mám býti pilný, Mám choditi v čas do školy . . .“

Do látky učebné připomíná spisovatelka nejprve jakýsi výbor filosofický, což přispěje dívkám, aby nestaly se otrokyněmi svých nervů a vybuduje obrannou tvrz víry. Znalost přírody povznáší, věda početní je prakticky důležita. Řeči mateřské budiž věnována péče největší. „U děvčat se na pravopis nehledí“ je smutně známé pravidlo, které ženu znehodnocuje jako „první učitelku mluvnice u dětí“. I z literatury má děvče něco věděti; jsou jména slavná i nechvalná, která denně slyší, třeba i od dorůstajících dětí svých, které má vésti i varovati.

Zvláštní kapitola je věnována „vyššímu vzdělání“ v hudbě, umění, cizích řečech. Jsou li dívky nadané, jež mají zájem pro takové věci, hlediž vychovatel studium prohloubiti, dej výhost větroplašskému diletantismu, jenž jeví se příkladně v tak zv. kupecké nebo turistické francouzštině. Katolická dívka studující některý jazyk románský měla by znáti i základy řeči liturgické — latiny. I hry a zábavy tvoří část výchovu, ježto při nich často pravá povaha nejlépe vyniká.

Spisovatelka ničeho nepomíjí, co je důležito v oboru tak rozsáhlém a složitém; žádný moderní názor o výchově ženy nezůstal bez odpovědi a strany o vyšším vzdělání dotýkají se širokým, moudrým rozhledem i nejmodernějšího feminismu.

Práce řeholní vychovatelky anglické nese se vlídným tonem životní zkušenosti, obsáhlé a hluboké vzdělanosti, shovívavého, ale přesného pozovatele, neupjatého strohou umíněností, nýbrž cítícího moderně a osvíceného starou moudrostí křesťanského výchovu. Byla již přeložena do francouzského a italského jazyka.

*

Katolická universita pro dívky. V pařížském konventě Anglických panen byla minulý měsíc slavnostně vysvěcena arcibiskupem kardinálem Amette volná t. katolická universita pro dívky. Pozůstává ze dvou různých odvětví: z vysoké školy, kde se dívky připravují k profesuře na vyšších ženských učelištích a k učitelství na školách katolických, soukromých. Druhé odvětví tvoří studium klasické, které jest vůbec první ve Francii, neboť na státních lyceích dívčích nevyučuje se latině leč výjimkou a nelze také dosáhnouti akademické hodnosti (bakalářství). Ženská universita čítá již 250 posluchaček.

*

Varovný hlas německých biskupů co do omezovaní lidnatosti, které již není jen francouzskou zvláštností, obrátil pozornost vychovatelů také na Boy scouts v Anglii a na dřívější ještě Wandervogelbewegung v Německu, pokud vystupuje samostatně, bez vychovatelského vedení a dohledu. Jakožto část tělocviku v nejrozšířenějším smyslu (otužování, střídání stravy atd.), dále jakožto doplněk vzdělávání knižního a školského (cestování vůbec, požitek krás přírodních atd.) uznán ruch tento, připomínající někdejší scholárské a studentské putování, za prospěšný, třebas kázni školské nevždy přiměřený: touha po

samostatnosti, jež v organisaci těchto hloučků se ukájela, vybíjela se na druhé straně ve vzdoru naproti „organisaci" školské. U někoho kázeň tlupy vedla ke smyslu a zvyku pro kázeň vůbec, tak že výchov školský jaksi nahrazovala neb jej podporovala, u někoho však znamenala totéž co nekázeň, nechut k podřízenosti, jež nechtěla poslouchati než sebe — a potud ovšem byla škodlivá. Psychiatrie však všimla si ještě jiné stránky v ruchu tom: spatřuje v něm sklon homosexuelní, čili jak dějepisec jeho Hans Blüher dle školy psychoanalytické říká, sklon k pohlavní inversi. Nelze na tomto místě vývodů Blüherových, jenž homosexualitu nejen omlouvá nýbrž i schvaluje, obšírněji podávati neb vyvraceti. Nechut ke druhému pohlaví, která se v tomto ruchu jeví — některé tlupy účast žen přímo vylučují — jest mu příznačná. Blüher vidí v tom — dle něho prý zdravý — odpor proti evropské gynaekokratii, proti společenské nadvládě pohlaví s velkým účesem a malým mozkem, jak dí Schopenhauer. O této gynaekokratii dalo by se skutečně ledaco říci, neschvalujíc jinak použití Blüherova. Křesťanství ženu-otrokyni osvobodilo — ať si machařiny mluví co chtějí — ale lidstvo si ji pak učinilo despotou, otrokářkou: slabší pohlaví vládne silnějším a působí na veřejné poměry, ani náboženských nevyjímajíc, ne vždy příznivě. Zjemňovací vliv jeho jest nepopíratelný, avšak nepopíratelno také jest, že jemnost a raffinovanost, jsouce blízko sebe, snadno se zaměňují, a přílišná jemnost přechází u těch, kteří společností ženskou hodně se zjemňují, v raffinovanou hrubost a hrubou raffinovanost. Škola tomuto nadnášení snad nenadržuje: praví se, že učitelky (vyšších dívčích škol ovšem) bývají na žačky žárlivy a tedy přísny, učitelé arciť jak kdy a jak který; hlavně však kazí ženu společnost, opět ne ženská, nýbrž mužská.

*

Na Komenského škole v Poštorné působil učitel, který, dle novin, odsouzen pro mravnostní přečin na 8 měsíců do žaláře. Tentýž byl už 1902 na Moravě, kde působil na veřejné škole, pro totéž odsouzen na 5 měsíců. Tak se školy Komenského nezvednou!

Hospodářsko-socialní.

O říšské železniční radě vyslovuje se jeden člen (Steinwender) velice nechvalně. Členové nemají potřebných odborných znalostí, nebývají na jednání připraveni, a tož se odhlasuje, co kdo navrhne. Pravidelně opakují se návrhy, jako aby ten onen vlak rychleji jezdil, ale častěji zastavoval, aby se přikoupilo vozů, ceny aby byly sníženy a pod. — slovem, aby „dráhy více vydávaly a méně vydělávaly".

Sem s komisariátem! tak to zní na všech stranách! Ale pokrok je také na všech stranách!

*

Z Čech a Haliče docházejí stále do Srbska dotazy, je-li možno usaditi se v nově nabytých rozlehlých zemích. Srbské ministerstvo orby vysvětluje nyní, že třeba ještě mnohých přípravných prací, než bude možno započíti s kolonisací Nového Srbska. Zvláště že je třeba vykonati nejprve sčítání lidu v nových zemích, aby se ukázala zalidněnost v jednotlivých krajích a národnost obyvatelstva. Kde je lidnatost menší a kde živel srbský je slabší, tam nastane kolonisování. Dále je třeba sepsati majetek, aby se vědělo určitě, co je vlastnictvím státu a co náleží jednotlivcům, co je majetek „spahijů", kmetů a náboženských obcí.

Než bude připravena nová ústava kolonisační, vláda musí rozhodovati, bude-li prováděti kolonisaci sama, či svěří-li ji nějakému družstvu, ponechávajíc si při tom právo kontroly, či bude-li se země rozdávati bezplatně a jak mnoho na jednu duši. Nemálo času také zabere uvažování, jak provésti uvlastnění kmetů, pracujících dosud na statcích pána a pro pána. Než povstanou kolonie, vláda chce vybudovati nejprve cesty komunikační a připraviti plány škol, úřadů atd. Práce potrvá několik let, a až přijde doba, vláda sama oznámí ve slovanském tisku, že se započne kolonisování Nového Srbska.

*

Srbská vláda stará se nápadně o židy. Utvořila jim nejvyšší státní rabinát a rozhodla se zbudovati státním nákladem několik synagog, „aby posílila srbský patriotismus u židů . . ."

*

Extense Ústřední banky českých spořitelen do Bukoviny, kam hozeno 17½ milionu K, dopadla nešťastně. Nejen že tam dle přiznání ztracen přes milion K, bukovinské raiffeisenky strženy bez mála do záhuby, kdyby nebyla pomohla vláda; peněz prý použito ne na dřevní obchody, nýbrž na stavbu vil činovníkům atd. Ředitel Pátek, takto veliký pokrokář, ukázav se neschopným, propuštěn s 15 000 K roční pense a jinými výhodami, ač prý závod byl jeho vinou veden tak, že jest na posměch celému finančnímu světu. Pobočka brněnská jediná jest aktivní, Vídeň vydělává 2%, Krakov nic, Terst, Lvov, Černovice mnoho prodělávají.

I Slovinci (liberalní „Slovenski Narod") na český kapitál naříkají, že místo co by jim prospíval, konkurencí a spojením s nepřátelskými ústavy je utlouká a domácím činí všemožné obtíže.

*

V Bělehradě založili londýnští kapitalisté banku, jejímž úkolem mimo jiné má býti oživení obchodního ruchu mezi Srbskem a Anglií. Místo rakouského zboží ocitnou se nyní na srbském trhu vedle německých tovary anglické.

*

Podle zprávy c. k. statistické centrální komise bylo v roce 1848 v Rakousku 1094 poštovních úřadů, které dopravily 20,737.000 dopisů, koresp. lístků, tiskopisův a vzorků; příjem činil téhož roku 11,744.000 K, vydání 10,021.000 K. Na jeden poštovní úřad připadlo 274 km² plochy a 15.884 obyvatel, na 1000 obyvatel 1193 zásilek poštovních.

Roku 1911 bylo poštovních úřadů 9692, zásilek pošty listovní 1.908,955.000, příjem 189,910.000, vydání 184,034 000, na 1 poštovní úřad připadlo 31 km² půdy a 2973 obyvatel, a 66.251 zásilek pošty listovní na 1000 obyvatel.

Telegrafních stanic bylo roku 1848 toliko 10, roku 1911 7039, zprostředkovaných telegramů 8000 proti 22,968.000 roku 1911.

*

V anglických uhelných dolech konaly se pokusy s bezdrátovou telefonií, zdali by bylo lze ve případech důlních katastrof dohodnouti se telefonicky s horníky v ohrožené štole uzavřenými. Obyčejný telefonický aparát byl za tou příčinou spojen oběma svými vedeními s kusem železa do země zaraženým, nebo s vodní rourou, či s kteroukoli částí železné konstrukce, která jest vodivě se zemí spojena. V úřadě upravilo se zařízení podobné. Mluvilo-li se pak v důlní šachtě do aparátu, spojeného podobným způsobem se zemí, nebo naopak, byly hovory dobře slyšitelny. Konány také zkoušky s přístrojem přenosným při témže zapojení a rovněž s dobrým výsledkem.

*

Dosud musilo Srbsko všechnu sůl dovážeti z ciziny. Nyní však v Novém Srbsku v okrese kumanovském byly nalezeny poklady soli. Rovněž u Prilepu byly objeveny rozlehlé solné vrstvy. Kromě toho chemická analyse potvrdila, že voda ze zřídla pod Slanskem v okrese brodském je právě tak slaná, jako voda Mrtvého moře.

*

Elektrotechnický a také čile se vyvinující průmysl dopravní zjednává značný odbyt látkám, po nichž dříve byla jen slabá poptávka, Zmínky zasluhuje tu kaučuk, jehož ceny značně stoupají a pak rtuť, které se v elektrotechnice užívá hojně k výrobě přístrojů sloužících k proměňování střídavého proudu elektrického na proud stejnoměrný. Že i železniční správy hojně rtuti používají, toho důkazem jest návěští berlinského ředitelství drah, které vypsalo konkurs na dodání 1250 kg rtuti.

*

V Německu utvořil se svaz zájemníků k omezování srážek vlaků, které se za poslední doby tak zhusta opakují. Sídlo svazu jest v Berlině, členy jsou ponejvíce bývalí železniční úředníci, kteří si učinili úkolem zdokonalovati zařízení bezpečnostní a návěštní při železniční dopravě. Svaz vybízí badatele a vynálezce zejména z oboru elektrotechnického k úsilovnější práci v tomto směru; k podpoře vynálezců bude vypisovati ceny na nejlepší přístroje toho druhu, o jichž upotřebitelnosti bude rozhodovati komise, jejímiž přísedícími jsou členové svazu. Cenou poctěné zařízení bude pak po osm dní nepřetržitě v železniční službě zkoušeno a uvede se trvale do železničního provozu jen tehdy, bude-li v komisi schváleno a způsobilým shledáno.

*

Aéraptér. Jak houževnatě hledí inženýři zdokonaliti letadla. zvláště co do stability, zmenšení odporu vzduchového, nosnosti atd., svědčí jména: gyroplány, helikoptéry, ornithoptéry a nejnovější typ aéraptéru. Inženýr Domingo počal zkoušeti a zdokonalovati v Issy-les-Moulineaux nový druh letadla podivné formy. Na rámci opatřeném kolečky vypíná se konstrukce pro motor o 100 H P, jenž pohání vrtuli silných a širokých křídel. To vše jest na způsob lodic u balonů připevněno k hořejší „stanovité“ části, zdéli 9 metrů, jež jest napnuta na několika obloucích. Vzadu jest kormidlo. Aparát zdá se na první pohled mohutnějším než aeroplan a není nepodoben zmenšenému řiditelnému balonu. Vynálezce dbal asi okolnosti, že malé plochy ku př. blériotů zvětšují třeba pohyblivost, ale zároveň umenšují stabilnost stroje. Chtěl tedy docíliti větší jistoty „stanovou“ konstrukcí, již považuje za lepší než několik nosných ploch multiplanů nad sebou.

*

Za nedlouho bude položen podmořský kabel mezi Nagasaki a Šanghaiem; poplatek za jedno slovo bude obnášeti 30 senů (asi 74 h). Americká kabelová společnost (Pacific Cable Company) obávajíc se, že by po otevření této linie mohly býti telegramy mezi Japonskem a Amerikou dirigovány přes Evropu, nabídla Japonsku snížení poplatků, kterouž nabídku japonská vláda asi přijme. Chystá se kromě toho zřízení bezdrátové linie mezi pobřežím japonským a Honolulem, za kterouž příčinou bude v Choši vybudována bezdrátová stanice telegrafická. Zatím podařilo se po četných nezdařených pokusech docíliti bezdrátového spojení Japonska se stanicí na ostrovech Havaiských, kteráž linie bude v brzku veřejnému používání přístupna.

Pro bezdrátovou korespondenci Evropy s Amerikou přes atlantický oceán bude brzo k disposici pět linií.

Nejstarší je spojení západního výběžku Irska (z Clifdenu) do Kanady a patří americké Marconiově společnosti; vzdálenost obnáší asi 3200 km. Společnost tato staví nyní dvě nové linie jednu na jihu Anglie, druhou v Kristianii, které budou ve styku s New-Yorkem; vzdálenost jest asi 5600 km.

Čtvrté spojení buduje německá společnost strojová pro vysokou frekvenci elektrických vln mezi Hanoverem a Tuckertonem; zařízení

pokročilo již tak, že mohl německý císař zaslati pozdravný radiogram Wilsonovi do Ameriky.

Konečně bude za nedlouho otevřeno spojení Nauenu u Berlína se stanicí v Sayville na Long Islandu, na kterém bude udržován bezdrátový provoz v režii německé bezdrátové společnosti. Vzdálenost, kterou tu dlužno překonati, měří asi 6000 km.

Pro účely vojenské válečného námořnictva německého dojde také k vybudování bezdrátové stanice v Holštýně; potřebný pozemek již správa námořní zakoupila.

Ve vybudování stanic bezdrátových rychle pokračuje Argentina, která ku svým dosavadním padesátiosmi stanicím přidruží 7 nových na svém pobřeží, jichž zařízení bylo zadáno německé jiskrové společnosti.

Vláda argentinská hodlá také zříditi bezdrátové spojení s Gibraltarem, odkud by pokračovalo do Janovy a do Hamburku; translačními stanicemi mezi Evropou a Amerikou byly by ostrov Noronha, dále ostrovy Kanárské a Kapverdské. Komisionelního šetření dotyčného súčastní se zástupci Brasilie, Portugalska, Španělska, Anglie, Francie a Italie.

Francouzskému parlamentu má býti předložen zákon na zmonopolisování bezdrátové telegrafie francouzské. Ve Francii vzmáhá se totiž hojně radiografické sportovnictví, asi jako v Americe, čemuž má býti novým zákonem učiněna přítrž. Podle vývodu ministerstva války, na jehož podnět má býti monopolisace provedena, používá prý bezdrátových stanic amateurských také hojně podezřelých cizinců, zejména na východní hranici a ve válečných přístavech, což arci neděje se z pouhé libůstky, protože prý cizinci tito zachycují šifrované telegramy vysílané z Eiffelovy věže, aby je luštili. Vláda chce tedy používání stanic amateurských zakázati a z těch, které dovolí, chce vybírati poplatek. Zamezí-li tím vyzvědačství na svých hranicích, jest ovšem otázkou.

Soukromí majitelé bezdrátových stanic v Anglii hodlají se semknouti ve svaz, jehož členy budou jednotlivé spolky amateurů v tomto odvětví. Spolky tyto existují už v Derby, Liverpoolu, Northhamptonu, Birminghamu a Leicestru. Hodlá se tím čeliti proti zamýšlenému obmezování v udílení povolení k bezdrátové telegrafi soukromým osobám, kterým chce vláda zakročiti, jinak opět má se působiti k tomu, aby povolení uděleno bylo jen osobám, u nichž se dá předpokládati, že přístroji svými nebudou rušiti korespondenci jak státních tak i obchodních stanic.

Návrh jenerálního poštmistra anglického H. Samuela, dle něhož mělo dojíti ke zřízení šesti velkých bezdrátových stanic, jež měly sloužiti ku korespondenci všech zemí a držav britské veleříše a které měly býti zadány k provedení Marconiově společnosti, neprošel v dolní sněmovně. Zvoleno bylo zvláštní komité odborníků, kteří měli návrh podrobně prostudovati. Výsledek byl Marconiově smlouvě nepříznivý, následkem čehož došlo k novému vypsání konkursu, prozatím jenom na tři stanice, jejichž místa jsou již určena. Soutěže mohou se súčast-

niti všecky společnosti bezdrátové telegrafie a je třeba, aby každá, pokud se bude o stanice tyto ucházeti, demonstrovala zároveň svůj systém. Žádá se, by stanice korespondovaly na vzdálenosti asi 4000 km a to jak ve dne tak v noci. Za výkonnost tuto musí kontrahent ručiti.

*

Automobily místo železnic zavádí francouzská vláda na Madagaskaru. Příjmy odtud jsou prý čtyrykrát větší, výdaje pouze $2^1/_2$krát větší než u železnic.

*

Spolek majitelů tiskáren v západní Haliči na své valné hromadě usnesl se jednohlasně, že se nesúčastní grafické výstavy v Lipsku — z ohledů politických. Kromě známých a bolestných pronásledování Poláků v Poznaňsku udává za důvod, že knihkupci, nakladatelé a tiskaři polští jsou v posledních letech vydáni neslýchaným ústrkům ve styku s říší německou. Zásilky knih, i takové, jež obsahují toliko díla polských klassiků, Mickiewicze, Słowackého, Niemcewicze, konfiskují úřady na pohraničních stanicích a po provedeném řízení u nejbližšího soudu dávají je ničiti. Časopisům polským každou chvíli odnímá se přístup na území německé. Tím trpí celý vydavatelský ruch polský, jenž nemůže počítati na odbyt v polských provinciích německého císařství.

*

Koncentrace průmyslu jeví se u nás v Rakousku nápadněji než kde jinde hromaděním správních míst v jedněch rukách. Tak podle průmyslového „Kompasu“ na rok 1914 má 74 osob dohromady 1142 radovských správních míst v různých bankách a dopravních nebo průmyslových společnostech. Nejvíc takových koncentrovaných posicí je 43 a připadají na Siegfrieda Wernera (isr. konf.), vůbec mezi oněmi 74 osobami mnohoradovskými jsou převážně židé zastoupeni. Velmi často do správních rad voleni jsou politikové, poslanci, bývalí ministři, aby svým vlivem pomáhali společnosti k různým výhodám. Tak se stává 100 až 150 osob velmocí ve státě, ve sněmovnách a všem veřejném životě. Zvláště patrným stává se tento vliv velkokapitalistův a správních radů poslední dobu v panské sněmovně! A jeden z takových koncentratorů Dr. Sieghart, guverneur Bodenkreditky (dříve Singer, isr. konf., sekční chef v min.), tvoří v panské sněmovně zvláštní skupinu pairů na obranu průmyslu. Už dnes se nemohlo nikdy se žádným zákonem jen poněkud průmysl zatěžujícím projíti bez úrazu panskou sněmovnou, která vždy zákon takový pohřbila, teď tedy bude tím více panská sněmovna obrankyní velkokapitalismu a velkoprůmyslu.

*

V brožurce red. Mich. Gasteigra: Die christliche Arbeiterbewegung uvádí se podle posledních údajů takováto početnost organisací dělnictva, stojícího na křesťanském stanovisku ať katolickém ať evangelickém. Bylo totiž

	vzdělavacích spolků:	členů jejich
katol. muž. mládeže	2656	257.456
katol. dívčí mládeže	120	8.000

evangel. muž. mládeže	2419	142.000
evangel. dívčí mládeže	4600	240.000
katol. tovaryšské	954	65.000
evangel. tovaryšské	?	2.000
evangel. mládenecké (Burschenv.)	512	12.128

Tedy členstva ve vzdělavacích spolcích mládeže celkem 731.584, z čehož v katolických 328.456.

Dále bylo ve sdružení stavovském

	spolků:	členů
katol. dělníků	4.400	513 000
evangel. dělníků	1.020	185.000
katol. dělnic	204	46.500
evangel. dělnic	42	3.500
katol. služek	90	12.000
evangel. služek	38	3.000

Všeho členstva ve stavovských čili třídních organisacích bylo 780.000, v tom 588.500 katolických. V obou těchto řadách sdružení bylo mezi 1,511.585 členy katolických příslušníků 916.956, tedy skoro dvě třetiny (tři pětiny). K tomu všemu přistupují odborové organisace křesťanské, podle konfessí nerozděleny (christliche Gewerkschaften); ty sdružovaly v 25 centrálách a 4615 skupinách 352.752 členů katolíků a evangelíků (poměr je v různých odborech různý, celkem však katolíci mají v odborech více než dvoutřetinovou většinu). Na polovičně křesťanském stanovisku stojí i odborové sdružení „Deutscher Arbeiterkongress", v němž převahu mají protestanté a který čítá 235.000 členů hlavně obch. příručí (121.000) a železničních zřízenců (90.000). Řady dělnictva na křesťanském a občanském stanovisku stojících dostupují tedy v Německu dnes čísla 2,088.336 — značně přes dva miliony! Takové řady už něco znamenají! Arciť ne všichni vychovatelé a duchovní správcové mají ze spolkaření toho radost: odcizuje prý rodině a tím více škodí než prospívá.

*

V Paříži vloni ukazována v různých okresích musea bídy, aby obecenstvo bylo upozorněno na vykořisťování podomního dělnictva. Výstavky pořádány Ligou de la jeune Republique, vedenou někdejším předsedou „Sillonu" Marc Sangnierem, a měly za následek, že ve sněmě přijat zákon na ochranu dělnictva toho co do mzdy za odvedenou práci. Proti duchu zákonů francouzských, které jsou silně individualistické, povoleno i soukromým společnostem žalobami ujímati se utlačovaných dělníků.

*

Ruské ministerstvo obchodu a průmyslu vypracovalo návrh zákona o tovární práci nezletilých dělníkův a žen. Hlavní body jeho jsou tyto:

1. Děti do 12 let bezpodmínečně nemohou býti připuštěny do továren a dolů; ty pak, které ukončily 12. rok, ale nemají ještě 15 let, mohou býti přijímány do práce, když ukončily obecnou školu.

2. Nezletilí dělníci do 17 let a vůbec všechny ženy nemohou býti používáni ku pracím podzemním v dolech a kamenných lomech. Rovněž nemohou býti připuštěni k takovým prácím, které by uškodily jejich zdraví nebo hrozily nebezpečenstvím života; dále ku práci noční, t. j. od 9 hod. večer do 9 hod. ráno, jelikož noční práce má zvláště zhoubný vliv na jejich zdraví.

3. Pracovní doba pro dělníky od 12 do 15 let nemůže býti delší než 6 hodin denně; pro dělníky od 15 do 17 let a pro dělnice ne delší než $10\frac{1}{2}$ hod. denně. K prácím nad normální počet hodin mohou býti připuštěni jen tehdy, když jich vyžaduje potřeba státní nebo společenská, na př. pokud jsou nutné k odstranění nahodilých překážek, jež znemožňují užívání vodovodů, osvětlení, veřejné komunikace.

4. Počet hodin práce povinné a práce nad normu nesmí převyšovati pro dělníky od 12 do 15 let — 40 hodin týdně; pro dělníky od 15 do 17 let a pro ženy — 75 hodin týdně.

*

V Opavě odsouzen jakýsi socialista dle § 305 trest. z., že telegrafoval socialistickému sjezdu do Basileje: „Nieder der Krieg, hoch der Generalstreik!" Opavský soud prohlédal více k druhému výroku, poukazuje na to, že ne sice stávka, ale stávka obecná jest činem protizákonným (u drah, pošt atd.). Kasační soud se k tomu přidal, ale zdůraznil ještě více protizákonnost výroku co do zamýšleného znemožnění nebo znesnadnění války.

*

Značný rozruch způsobilo neobyčejně kruté odsouzení professora petrohradské university, Jana Baudouina de Courtenay, obžalovaného, že prý ve své brošuře vydané na podzim r. 1913 vybízel ku vzpouře proti státu. Člen akademie věd v Petrohradě, člen krakovské Akademie, doktor filosofie, doktor srovnávacího jazykozpytu, učenec světového jména, jenž nejednou representoval Rusko na rozmanitých mezinárodních sjezdech a kongresech, k tomu sedmdesátiletý stařec s nevalným zdravím — odsouzen byl na dva roky do pevnosti za to, že ve svém spisku vědecky a theoreticky rozebíral některé současné otázky. Prof. Baudouin jest ovšem Polák a katolík.

*

Kterési pokrokářské noviny tuhle napsaly: „Z velkých a charakterních mužů nikdo nesníží se k zasílání tiskových oprav, zvláště nesníží se nikterak k tomu, aby utíkal se při nich pod ochranu pověstného v tom ohledu § 19 . . . Opravy zasílají jen lidé malí, kteří chtějí, aby veřejnost na ně upoutala svou pozornost a neznají k tomu jiných prostředků".

O prvé větě možno souditi jakkoli — možná, že je správná jen potud, že lidé dále za příklad uváděni neposílali oprav proto, že jich protivný, totiž nepokrokářský tisk osobními lžemi nenapadal, jak se dějo

naopak. Druhá jest jistě nesprávná. Ale v každém případě bylo by veřejnosti naší ještě prospěšnějším říci a hodně často opakovati, k čemu se nesníží slušný (nepotřebuje být ani „velký“) a charakterní novinář! Kdyby se nesnižoval tento, „nesnižovali“ by se ani napadení!

*

Ještě o kouzlech virgule. (Viz čís. 3. a 4. t. r.) Podivné chvění, sklony a výkyvy lískového proutku, který často v ruce jistých hledačů pramenů (sourciers) udivoval lid, zavdaly příčinu k domněnce, že neděje se tak cestou přirozenou, třeba tajemnou a že oni „sourciers“ jsou spíše „sorciers“ — kouzelníci, kteří objevují netoliko podzemní vodstva, ale i poklady, ztracené věci, zloděje a věci budoucí. Oblíbenost proutku v některých krajinách, ku př. v jižní Francii vedla učence k důkladnějšímu studiu onoho zjevu. Tak byl před lety jistý vesničan, jenž se pod zemí vyznal lépe než nejvzdělanější geolog nebo hydrograf, sledován po 30 let proslulým fysikem Thouvenelem a chemik Chevreul vydal 1854 zvláštní spis, v němž se pokouší vědecky vyložiti kouzelný prut. Ritter uvádí působení proutku v souvislost s reakcí nervů, Chevreul pak staví smělou theorii o reakci myšlenky, ba teprv „embrya myšlenky“. Taková rodící se, ještě duchu se vymykající, neuvědoměná myšlenka stačí prý k rozechvění proutku a prudké kyvy jeho jsou výsledkem nejužšího dotyku neznámých pohybů s aktem myšlenky, jež nedospěla ještě k určité vůli řídící svalstvo. Při tom zůstává arci záhadou, kterak „zárodek myšlenky“ dovede vynalézti, co se vymyká myšlence hotové nebo i obtížnému bádání podporovanému dlouhým studiem.

Koncem 17. století dala virgule ve Francii podnět k vášnivým polemikám a není bez zajímavosti sledovati, jak smýšleli o těch úkazech přední duchové těch dob.

Dne 16. července 1692 byli v jednom sklepě v Lyoně zardoušeni jistý obchodník s vínem a jeho manželka. Pátrání po vrahu zůstalo bezvýsledným. Známý sourcier z Dauphiné Jacques Aymar byl povolán na místo činu. Vyšetřující soudce a královský komisař doprovodili ho slavně do sklepa. Tepna počala mu bušiti jako v největší horečce a prut obrátil se ihned směrem k místu, kde mrtvoly ležely. Potom počal Aymar, veden jsa svým kouzelným proutkem, dlouhé putování nejdříve ulicemi lyonskými, potom polem a lesem od města k městu, ode vsi ke vsi, pořád po stopách vrahů, vnikal do hospod, ukazoval lože, v nichž spali, židle, na nichž poseděli, sklenice, z kterých se napili. Konečně dorazil do Beaucaire, dal si otevříti šatlavu a u přítomnosti patnácti osob prohlásil vrahem jakéhosi hrbáče, který byl teprv před hodinou zatčen pro krádež. Ale proutek se neuklidnil, nýbrž ukazoval cestu za spoluvinníky. Aymar dospěl do Toulonu, sedl na loď a pronásledoval vrahy po moři až na hranice říše, ukazuje každé místečko, kde vystoupili na chvíli na břeh. Tehdejší justice nedovolovala pátrati mimo říši a tak vrazi až na hrbatého mužíka uprchli. Ten zprvu zapíral, ale neklamné svědectví proutku přimělo jej na konec k doznání,

jež potvrdilo do slova všecko, co Aymar napověděl. Vrah byl potom veřejně lámán na kole.

P. Lebrun, jenž po léta studoval praktiky hledatelů zřídel a zvláště Aymara, kterému věnoval téměř celý svazek „Traité des superstitions", vysvětluje zjev krátce takto: „Sourcier drží ovšem prut, ale někdo jiný, neviditelný jím pohybuje. Popřeje-li tento ‚někdo' zavdy zdaru pro potřeby lidské, přece obyčejně vodí lidi s rozkoší za nos. Dle toho již lze jej snadno poznati a můžete ho nazvati třeba ‚duchem lži', jak činí Písma, nebo ‚potutelnou elektřinou', jak činí moderní okultisté." P. Ménestrierovi, jenž osobně se súčastňoval zkoušek s prutem, bylo to vše zřejmým kouzelnictvím nebo patrným podvodem. Podobně smýšlel zakladatel řehole trapistské abbé de Rancé. Slavný filosof Malebranche prohlašuje všecko čarování s prutem za hrubou ignoranci a za vrchol pošetilosti.

Jisto jest, že pověrčivost lidská přikládala záhadným zjevům těm větší význam, než jim po právu náleží a tak v praxi zdůrazňovala po způsobu theoretických materialistů přes příliš hmotu. Zmínění myslitelé obraceli se zajisté proti přehánění, jež škodívá i ve věcech nejsvětějších, majíce na paměti slovo Písma: „Lid můj dřeva svého dotazoval se a hůl jeho zvěstovala mu, neboť duch smilství (modlářství) oklamal je" (Oseáš 4, 12.).

Politický a vojenský.

V českých stranách na podkladě náboženském činěny v poslední době úsilné pokusy o nějaké sjednocení v politickém a osvětovém postupu.

V Praze nebylo pro spolky toho směru dosud střediska. Jednáno tedy o koupi domu od českého šlechtice, jenž ho jistě nepředražil. Šlo o 350.000 K. Jednání v rozhodné schůzi bylo jak trapné, tak pro české poměry příznačné. Co všecko museli navrhovatelé zajistiti! Nájem celého poschodí od theologické fakulty (!), nájem prodejen atd., aby se takový pakatel zaručil. Tak vypadají naše veliké akce! Na druhé straně když se něco přičinlivostí vybuduje, jaká to řevnivost!

V Haliči lidová skupina Stapinského spojila se již veřejně se socialisty a židy; dle známých vzorů. Hlavní body programu jsou: boj proti šlechtě a proti kněžstvu; také dle známých vzorů.

*

Bez parlamentu se nyní vládne v Rakousku, a zdá se, že dosti dobře. Nebýti projevů novinářských, o nichž nemožno vždy zjistiti, jakou měrou jsou upřímné, hlavně pak poslanců socialistických, kterým poslanectví jest živností, zdálo by se, že je všecko v nejlepším pořádku. Naproti cizině třeba ovšem zarachotiti nějakým silným — slovem, neboť hlouběji uváženo jest přece jen hanba, že ústavnost se takto sama zahodila a znemožnila. Čelný židoliberalní list v zoufalství neví si jiné rady, nežli že vybízí poslance, aby se sami nesvoláni sešli a uradili, jak odkliditi § 14; tedy cosi jako nějaká konstituanta dle neosvědčeného vzoru — avšak ani to asi není vážně míněno. I čeští agrárníci, kteří „za stávajících okolností“ odpřisáhli parlamentní obstrukci, volají po parlamentě, především, aby subvence a podobná dobrodiní ústavního života nebyla tak dlouho zadržována; možno-li pak, aby ministerstvo bylo „zparlamentarisováno“, totiž z nich doplněno.

Národnostní spory, hlavní příčinu těchto poměrů, chce pomoci urovnávati společnost „Austria nova“. Provolání, složené statkářem A. J. Rossmanithem a podepsané několika více méně známými jmény, klade důraz na to, že poměr nynější vyplynul z vývoje národností jevícího se vzájemným bojem, že však t. j. mocí upraven býti nemůže, nýbrž jen vniternou prací o dohodu, dorozumíváním na základě společných zájmů, hlavně hospodářských. Myšlenka není nesprávná, pokud nevylučuje zřetelův ethických, t. j., abychom nemluvili ve frasích, lásky a snášelivosti bliženské ve smyslu křesťanském. Provolání správně předpokládá, že smíru nelze přivoditi jen zevně, politicky, když totiž lidé sami nebudou smířlivě smýšleti a jednati. Ale též o zájmech hospodářských a třebas i kulturních, jak se jim obyčejně rozumí, třeba přiznati, že samotné nestačí; je to vždycky jen jakási nutnost, ze které vlastního, trvalého tmele uhnísti nelze. Zásada národnostní, jakmile povýšena na zásadu svrchovanou, stala se politickou v nedobrém slova

významu. Zde v Rakousku nebylo vinou menšin, totiž skutečných menšin co do moci, nikoliv co do počtu, že boj nabyl té podoby, jaké nabyl. Obyvatelstvo samo bylo smířlivé, na obou stranách, a němečtí naši krajané v letech padesátých minulého století nebyli ústupkům tak nepřízniví, jako z nich udělala politika vlády a nadvlády. Menšiny domáhaly se svých přirozených a zákonných práv, která však jim krátkozrakou politikou odpírána, a odtud se boj stal takovým, že lidumilu a křesťanu se líbiti nemůže, totiž násilnickým; i když podklad této sebeobrany zůstával mravně správným, prostředky její v jednotlivostech byly správné i nesprávné, t. j. zřetele ethické s obou stran vylučovány, a tím se stalo dorozumění čím dál nesnadnějším. Již několikrát poukázali jsme na to, jak na př. kněžstvo, které v boji za práva národnostní vždy a všude stálo v předním šiku, působíc mezi lidem a jsouc s ním více srostlé než ostatní vzdělané stavy, ocítalo se nejednou ve vážných rozporech svědomí: boj totiž nebyl theoretický, nýbrž často existenční, a tu pro duchovního pastýře velmi zhusta nastala trapná chvíle, že měl bojovati proti hodným svým svěřencům, nepřímo poškozovati jejich a jich rodin zájmy jen proto, že byli německé národnosti a okolnostmi v popředí postaveni. Jakého díku se jim od vděčného národu, t. j. jeho nových vůdců dostalo, je známo, a konečně na tom už nezáleží. Je to příliš lidské. Ale hlavní neštěstí je to, že boj sesurověl, t. j. vládním a politickým bojem vyvolávan odpor za každou cenu a každým možným prostředkem, jen dobrým ne. Takto sice dobyli jsme jistých nepopíratelných úspěchův, ale probojovali také mnoho mravních hodnot, jak pro sebe, tak pro celek, A výsledek jest: rvavá nálada na všech stranách, zhnusení nejlepších lidí, neklid, hřešení na vlastenectví a zanedbávání osobních povinností, škody hospodářské. „Austria nova“ předčasně vylučuje vliv vlády z činnosti smiřovací. Nynější nebo pozdější vláda musí ještě mnoho doháněti, co předešlé omeškaly, aby autoritativně dala národům neněmeckým, co jim dle klíče patří, a mezi tím možno připravovati smířlivou náladu v obecenstvu. Není to hysteron proteron. Co na př. na Moravě se obojí národnosti z vůle vlády přiděluje (místa, práce atd.), toho žádná česká smířlivost schváliti a přijmouti nemůže, nechce-li se proti sobě prohřešiti. Zde (i jinde, na př. ve Štyrsku, v Korutanech atd.) nutno napřed politicky, tedy mocí zavésti správný poměr ve veřejných řádech, a na tom základě budovati palác míru; jinak to nepůjde.

V Uhrách ovšem ani tak daleko ještě nejsou; Tisza, o kterém se zdálo, že rozumí znamením doby, an častěji mluvil o otázce národnostní (snad z vyššího pokynu), skutkem uráží i ty, o které se zajímá i zahraničí (což u nás bohužel odjakživa rozhodovalo), Rumuny. Mnohoslibná jednání s nimi se rozbila, Maďaři štvou proti našemu vyslanci v Bukarešti hr. Černínovi, jenž by nám Rumunsko rád opět naklonil. O Slovácích — mají po Mudroňovi vůdcem Dra Dulu — se vůbec ani nemluví. Budou-li porady nemaďarských národností i pro tyto s nějakým příznivým výsledkem spojeny, kdož ví. Na ústředních místech se dobře ví, že maďaronství znamená tříštění a nebezpečí pro celou

říši, ale pro nějaké parlamentní úspěchy, povolení rozpočtu a vojska, se na toto hlubší zlo zapomíná. Ví se, že oligarchie „gentry“ jak od jakživa tak i nyní ohrožuje jednotu a sílu říše, ale protiváha proti ní, věrné nemaďarské národnosti, dle programu Beustova musely býti tlačeny ke zdi, a nejsou nyní dosti silné, aby jho její svrhly. Ví se také, jak nebezpečno je sousedství nespokojených sourodáků na východě a na jihu, ale maďarskožidovská šlechta umí všechna opatření proti sobě zmařiti. Ve sněmovně a na schůzích jsou proti sobě, konečné záměry jejich jsou však stejné: maďarskou nadvládu udržeti, děj se jinak co děj.

Zatím co v Bosně hledí se domácímu živlu jakž takž vyhověti — zvláště jmenování katolického Chorvata Dra Mandiče podnáčelníkem vlády přijato s uspokojením — maďarská vláda vyjednávajíc se zástupci „spojeného“ Chorvatska některé příliš trkavé ostny školského a železničního zákona aspoň na papíře zmírnila, ale jinak, kořistíc z politické rozštěpenosti v Chorvatsku, hledí državu chorvatskou osekávati co možná. Rjeku si neprávem přivlastnila, nyní pak předložila sněmu i osnovu zákona na zabrání chorvatského pobřeží: „uherský stát“ má tam míti právo rybolovu a přístavních staveb. Arciť směřuje to ku zvelebení pobřeží, jež jest možno jen z Budapešti, nikoli ze Záhřebu, který zbaven potřebných na to prostředků. V koalici pak našli se obhájcové tohoto samovražedného záměru: Srbové totiž vládě nadbíhají. Ban Škerlecs zvolen v Záhřebě za poslance: ten proti ní sotva bude!

Rumunsko Maďary disgustované mělo býti s Ruskem sblíženo sňatkem syna korunního prince s dcerou carovou Olgou. Ta ho však nechce majíc prý v srdci bratrance Dimitrije, jenž by snad i na trůn se mohl dostati, an korunní princ jest nevyléčitelně nemocen; ale sňatku tomu v ruské církvi nepřekonatelně brání příbuznost. Princ rumunský s matkou odjel z Petrohradu uražen, carští manželé nerozloučivše se ujeli již před ním z Petrohradu. Vězí-li za tím neobvyklým pohostinstvím co intimnějšího, nepíše se.

*

Dělení Rakouska, jež od návrhu Pogodinova k následníku Alexandru II. (1838) a od Danilevského spisu „Rusko a Evropa“ v Rusku více mysli zaměstnává než jim zdrávo, probíráno i nyní v ruských novinách způsobem až neomaleným; naopak zase ruský vyslanec ve Vídni si stěžoval na útoky vídenských listů. Neúspěchy ruské na Balkáně, v Cařihradě (proti německému veliteli Limanovi), v Armenii, domácí nejistota — vše to rozčiluje tisk ruský, který hledí rakouskou sílu co nejvíc podceňovati a nutí vládu zbrojiti, tím více, ana by Francie za své půjčky na zbrojení také ráda něco viděla.

*

Srbsko ať již v unii s Černou Horou, či každá země samostatně budou nejspolehlivějšími spojenci Ruska. K dosavadním 10 divisím první a druhé výzvy přibude Srbsku v zabraném území nových 5 až

6 divisí, jichž počet se zdvojnásobí, až první výzva po 10 letech přejde ve druhou.

Vulovič myslí, že po 5 letech postaví Srbsko do pole půl millionu mužů, Černá Hora 50 tisíc a že dovedou zaměstnati 15 až 20 rakouských divisí. Po 5 letech bude míti trojspolek, zůstane-li Italie na naší straně, 174 pěších a 28 jízdních divisí proti 183 pěším a 47 jízdním divisím Ruska, Francie, Srbska a Černé Hory. Že navazované příbuzenské svazky mezi Rumuskem a Ruskem, by nebyly bez trvalého vlivu na poměr Rumunska k nám, jest jisto. Proto není divu, že se u nás zase ozývají bojovné hlasy: Čím později, tím hůře pro nás. Než doufejme, že naše diplomacie bude míti více dovednosti nebo aspoň štěstí než mívala v minulosti.

*

Berlinská firma Mendelssohn & Co hlavně obstarává Rusku peníze. Pravnuci filosofa Mojžíše Mendelssohna, vnuci zakladatelů banky Josefa a Abrahama M., která vznikla z výdělkův obchodníka s hedbávím Bernarda M. a jeho společníka Mojžíše, sedí ještě v úřadovnách banky a ačkoliv už nejsou židy — předseda berlinské obchodní komory jmenuje se Dr. Franz M. — přece i vůči říši pogromů řídí se zásadou: Geschäft ist Geschäft, dodávajíce jí z vlastní říše peníze proti ní. Tak naříkají německé listy.

*

Že Rusko na válku vážně pomýšlí, dokazuje též intensivní vyzvědačství. Vyzvídá se sice stále a všude, ale úsilí ruské jest více než nápadné, připomínajíc živě dobu před rokem 1866, kdy se sev. Čechy hemžily německými důstojníky turisty, anebo před rokem 1904, kdy Mandžursko bylo zaplaveno japonskými podomními obchodníky a lehkými ženštinami.

Privilegovaným vyzvědačem každého státu jest jeho vojenský attaché přidělený vyslanectvu. Jeho agenti vyzvídají, kteří důstojníci jsou zadluženi anebo kteří žijí nad své poměry. Že mají zvláštní zálusk na generalní štáb a jeho přípravu, válečnou školu, není divu. Neopovrhnou však ani zprávami, jichž se mohou dověděti od prostých vojáků o síle jednotlivých oddílů, poloze opevněných míst, o polní výzbroji atd.

Je v tom jistá nedůslednost, že vojenské kruhy jinak tolik nedůtklivé v pojmech cti, soustředí u sebe vyvrhel lidstva, neboť jen toto pojmenování se hodí pro vlastizrádce, ať nosí uniformu či ošumělé hadry. Nedá se jinak vysvětliti, nežli že považují takové individuum za pouhý ošklivý nástroj jako torpedo, pumu, jenže se tím nástrojem bojuje už v míru a užívati se ho musí, protože ho používají všichni ostatní.

Je k tomu třeba zvláštního ostrovtipu, aby člověk rozeznal informace správné od lichých. V posledním processu lvovském se ukázalo, že ruští vyzvědači se nabízeli i do služeb rakouských, jen aby se tu mohli volněji pohybovati a snad též aby vyzvěděli, co z ruských tajností u nás je známo.

V civilních kruzích se význam vyzvěděných věcí z pravidla přeceňuje. Tak se mluvilo s pathosem o tom, že Jandrič vyzradil učebné pomůcky ze školy válečné, a hned se myslilo na plány pevnostní, na mobilisační plány atd. Zatím se týkají ony tajné pomůcky ponejvíce vojenského zeměpisu a vojenské organisace ve válce. Voj. organisace se dá dle jistých analogií znalcem aspoň přibližně uhádnouti, vojenský zeměpis pak může snadno seznati každý důstojník turista. Ovšem, že co by zde bylo spojeno s velkou námahou, je v oněch pomůckách už pohotově. Nebezpečnější už bývá prozrazení plánů pevnostních a podkopů na důležitých přechodech horských. Není tajemstvím, že u staveb pevnostních nezřídka se hlásí ku práci nádenické inženýři nebo i důstojníci nepřátelských mocí. Vyzvědač a vlastizrádce v postavení Redlově mohl jednak prozrazením mobilisačních plánů, jednak tím, že by měl asi důležité slovo u vedení vojska, přivésti celou armádu do záhuby.

Proto se poslední dobou mluví ve vojenských kruzích o tom, zda by nebylo spravedlivo na vyzvědačství a velezradu i v míru ustanoviti trest smrti. Zajisté pochopitelno, považíme-li, kolik lidských životů může takový zrádce míti na svědomí.

Protože záložní důstojníci a důstojničtí aspiranti při cvičeních, k nimž byli povoláváni, ani sami se mnoho nepřiučili, ani nebyli aktivním důstojníkům podporou, nýbrž spíše závadou, nařídilo ministerstvo války, aby u všech zbraní a pluků 1. května zřídily se kursy, v nichž by se záložní důstojníci a aspiranti cvičili výhradně v polní službě, u pěchoty a dělostřelectva hlavně ve střelbě a ve vedení střelby. Kursy ty zaujmou dvě třetiny každého cvičení ve zbrani. Až budou skončeny, mají o nich podati všichni velitelé svá dobrozdání.

Aby poddůstojníci navštěvující poddůstojnické pokračovací kursy dovedli zastupovati důstojníky při výcviku mužstva, utvořeny z nich 20. dubna tři cvičné setniny po 150 mužích a to v Brucku nad Litavou pro Němce, Čechy, Poláky a Slováky, v Ostřihomě pro Maďary a Rumuny a v Bondone u Tridentu pro Vlachy a Němce. Běhy ty potrvají 10 neděl. U každé z těch setnin bude jeden setník jejím velitelem, čtyři setníci veliteli čet. Kromě toho bude každé z nich přidělen jeden subalterní důstojník, jenž absolvoval ústav tělocvičný a šermířský. Každý poddůstojník obdrží 140 ostrých a 100 cvičných patron jako školní střelivo.

26. a 27. března konaly se před zvanými hosty ve Vídni zajímavé pokusy ve střelbě na pohyblivý terč. Přístroj záleží z kinematografického aparátu a projekční dvojnásobné stěny z papíru, za níž je jediná stěna jasně osvětlená. Na projekční stěně se zobrazuje manevrující vojsko, letící aeroplan, plující člun, anebo běžící zvěř, letící ptáci, jedoucí automobil a pod. Když se vystřelí, zastaví se otřesem takto způsobeným samočinně kinematografický přístroj a místo prostřelené na projekční stěně se objeví jako světlý bod. Asi po jedné až dvou vteřinách posunou se papírové stěny tvořící stěnu projekční tak, že světlý bod zmizí, a současně začne pracovati aparát kinematografický

dále. Protože mezi zastavením se přístroje a mezi nárazem koule na stěnu projekční neuplyne ani tisícina vteřiny, možno zcela přesně posuzovati výsledek střelby.

Nyní má každý sbor vyjma sarajevský a dubrovnický těžkou houfnicovou divisi o třech bateriích o čtyřech 15 cm houfnicích, každá pěší divise je pak přidělena polní houfnicové divisi o dvou bateriích po šesti 10 cm houfnicích. Protože oba typy houfnic jsou ve mnohém ohledu zastaralé, hodlá vojenská správa zavésti místo lehkých 10 cm nové rychlopalné a místo těžkých 15 cm nová taktéž rychlopalná pohyblivější děla menšího kalibru. Za tím účelem konaly se ve Steinfeldu zkoušky s 12 cm dalekonosnými děly z ocele, jež prý dokonale uspokojily. O jejich zavedení však ještě nebylo rozhodnuto.

Podobně jako za správné odhadování vzdálenosti, za dobrou jízdu na koni nebo potahem, za pečlivé ošetřování nemocných, zaveden též čestný odznak zz věrné plnění povinností pro technické dělostřelectvo a pro bicyklisty. Onen zobrazuje ozubené kolo, přes ně křížem dvě lafety, nahoře korunu a dole písmeno T, kolem se vine dubový věnec. Cyklistický odznak zobrazuje cyklistu jedoucího na kole, nad ním nahoře císařská koruna a kolem z polovice vavřínový, z polovice dubový věnec. Odznaky jsou mosazné, pozlacené a nosí se na pravé straně prsou beze stužky.

Úřednická pragmatika nezůstane asi bez vlivu na postup důstojníků. Pro jednotlivé hodnostní třídy bude asi zavedena maximální služební doba, snad pro XI. třídu (poručíky) 5 let, pro X. tř. (nadporučíky) 7 let, pro IX. tř. (setníky) 8 let, tak že by každý důstojník po 20 letech dosáhl osmé hodnostní třídy, kdežto dosud na ni musel čekati 24 až 30 let, nepočítaje let praporečnických. Postoupivší důstojníci podrží však službu dosavadní, tak že by mladší majoři veleli setninám anebo generáli plukům, jak se to děje v Rusku a jak to prováděl už i Napoleon.

V květnu zřídí se vzduchoplavecký pluk sestávající ze dvou praporů aeroplanových a jednoho vzducholoďního. Za tím účelem měl se zříditi kurs pro štábní důstojníky a škola pro piloty z mužstva. Štábní důstojníci měli se státi veliteli nových formací a mužstvo mělo býti tak ve službě vycvičeno, aby spolehlivě řídilo létadla, aby důstojníci se mohli zcela zabývati službou pozorovací. Ze štábních důstojníků prý se nepřihlásil téměř nikdo, kdežto mužstva se hlásil veliký nával. Je to pochopitelno. Když důstojník dosáhne štábní hodnosti, již není daleko od padesátky, a tu těžko po něm žádati, aby opustil službu, na niž uvykl a v níž se vyzná, aby se v tom věku věnoval službě neznámé, nebezpečné a nanejvýš zodpovědné bez veškerých vyhlídek pro budoucnost; neboť snadno se mu může říci, že nedovede veleti pluku, natož celé brigádě, když již po tolik a tolik let nevelel praporu. K tomu patří rozhodně mladší síly a pružnější kosti. I z mladších důstojníků prý jich několik odešlo do civilní služby. Dali se zlákati několikanásobným služným a větší volností. Náklady na vzduchoplavectvo jsou ovšem velké. Do věci prý se vložily účtárny, jimž nejsou po chuti

velké náklady. Ministerstvo pak vydalo úkaz, jímž se zakazuje důstojníkům pěstiti vzduchoplavectví jako sport a nedoporučuje účast na závodech, při nichž si mohou civilní vzduchoplavci něco přivydělat. Při Schichtově letu, jenž ostatně ukázal, že u nás je ten obor ještě v plénkách, účast sice dovolena, ale nepoužil prý toho dovolení žádný.

La France militaire přináší zajímavou zprávu o optických signálech dávaných z létadel. Aviatik Derome spolupůsobil při střílení z děl a dával z výše 1000 m dle umluveného klíče znamení, jež se jako mocné černé čárky a body (Morseova znaménka) od nebe odrážela a byla viditelna ještě dvě minuty potom co letec ono místo opustil. Týmže způsobem podával zprávy i o pohybech jízdy a konečně i o sestavení a směru pochodu celého armádního sboru. Jak vše prováděno, se tají, ale má se za to, že ona znaménka byly delší nebo kratší mráčky ze sazí, jež jednoduchým přístrojem do vzduchu vyráženy.

Ve zprávě červeného kříže o zkušenostech z válek balkánských poukazováno na to, že mnoho raněných zůstalo na bojišti bez veškerého lékařského ošetření. Je to zajisté jedna z nejhroznějších válečných hrůz. Není tedy divu, že se vyskytl i návrh, aby se použilo k vyhledání raněných na opuštěném bojišti slídicích psů.

O velikonocích uvedl bývalý ministr, generál pěchoty bar. Schönaich v novinách na přetřes otázku, jak tomu nedostatku odpomoci. Poukazuje na spolek červeného kříže, který má u nás k disposici asi 2000 ošetřovatelek; kdežto potřeba by jich bylo asi 25.000. V Německu prý mají na 80.000 vycvičených ošetřovatelek, z nichž by mohli vyslati 30.000 na bojiště. Navrhuje se, aby se při spolcích vysloužilců vojenských zřídily zdravotní sbory, jež by konaly ve válce službu nosičů raněných.

Aby se odpomohlo nedostatku vojenských lékařů, budou u stálých velitelstev a ústavů jako místních velitelství, invalidoven atd. ustanoveni vojenští lékaři na odpočinku, jimž se po čas služby doplní pense na plný plat lékařův aktivních.

*

Bezdrátové telegrafní stanice německé armády lze rozděliti na dvě skupiny, totiž na stanice přenosné a pevné.

K přenosným patří především stanice na řiditelných vzducholodích, které jsou opatřeny zařízením toliko vysílacím, účinkujícím na vzdálenost asi 300 km Stanice tyto mohou podávati zprávy stanicím pevnostním a jednotlivým pohyblivým stanicím jízdních divisí, kteréž stanice jsou pojezdné a sice typu těžšího nebo lehčího.

Těžší stanice pojezdné pozůstávají ze dvou vozů, v nichž umístěna jsou zařízení jak k přijímání tak i k vysílání telegramů, dále benzinový motor a dynamický stroj. Naslouchání telegramů děje se telefonem. K přenosu stanic těchto určeno je šest koní, službu u stanic koná mužstvo jízdy. Telegrafují na vzdálenost 200 km a jsou k disposici velitelstvím hlavních táborů a vrchním velitelstvím armády.

Jenerálním velitelstvím dány jsou k disposici ve výjimečných případech po dvou pojezdných stanicích typu tohoto, které se pak ve službě střídají. Doba přípravy k pohotovosti stanic trvá nejvýš 15 minut. Jízdecké divise mají stanice typu lehčího a používají jich k podávání zpráv vrchním velitelstvím armády; lze jimi telegrafovati na vzdálenost nejvýše 70 km.

Ku pevným čili stálým stanicím patří stanice pevnostní; jejich nosnost činí 1000 km. Z těchto stanic, ať jsou v pevnosti kterékoli části říše, lze dostihnouti stanice v Nauenu u Berlína.

*

Břitký kritik Ernest Daudet nazývá nynější Francii prosycenou atmosferou tragiky, která hrozí bouří revoluce. Revolver objevil se na jevišti politickém, obět šlechetná padla ženou, která nebudí nejmenší sympatie. Trudná ta událost ponořila Francii ještě více do bahna, ve které ji zatáhl režim, jenž tak dlouho již tíží poctivé Francouze. Sešlí politikové nynější neodstoupí od vesla a pouze násilnostmi prodlužují agonii, jež chová ještě nejedno překvapení. Jakmile zavalí společenský život politika ohrožující existenci, je to počátek konce. O pozadí poslední aféry rozepisují se přirozeně mimofrancouzské listy daleko ostřeji vysvětlujíce „řev radikální bestie“ v republice. Poincaré dosáhl stolce presidentského proti vůli stran levice. Clemenceau sliboval pomstu a sklížil oposiční blok v Pau. Politiku Doumergueovu vedl ministr Caillaux. Nechut proti presidentu jevila se příliš okatě a to mu získalo sympatie stran konservativních, které poukazovaly na klesání Francie vedle vypínajícího se Německa. Hlasatelem umírněných názorů byl právě zavražděný Gaston Calmette, redaktor Figara, jenž i při útocích oplýval zdvořilostí a bojoval ve špinavých aférách v rukavičkách. List Caillauxův psaný jisté „dámě“ pod důvěrným pseudonymem Moi (Já) rozlítil jeho souložnici Henriettu Rainouardovu, že zahrála revolverem do politiky. Byl to arci list důvěrný, ale Figaro kladl důraz na nezvratný doklad v něm uvedený, že Caillaux již před lety jako finanční ministr pohřbil předlohu o dani z příjmů a že dnešní poměry lze vysvětliti bezcharakterním jednáním osob s tak pošramocenou politickou minulostí.

*

Návštěva krále anglického v Paříži nevedla k tomu, co očekáváno, k upevnění trojdohody v trojspolek. Anglická vláda ani veřejnost nechce se příliš poutati; na Německu jí přece také záleží.

*

Po nešťastné válce 1898/99 proti Spoj. Státům, v níž ztratilo Španělsko své největší kvetoucí osady Kubu, Portorico a Filipiny, zdálo se, že oslabená a ožebračená země obrátí se k vnitřní reorganisaci. Bez loďstva, které ztratilo v bitvách u Cavite na Luzonu a Santiaga de Cuba, prodalo Španělsko zbývající své kolonie (Mariany, Karoliny) Německu a podrželo pouze blízké ostrovy Kanárské, Baleáry, Pitiusy, aby se po zdání věnovalo upevnění toho, co mu zbylo. Ale zastaralá vnitřní správa zemská zůstala i nadále přítěží, na vzdělání lidu ne-

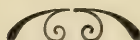
věnováno ničeho, 75% analfabetů zůstalo. Výjimku tvoří pouze čilejší, ale ovšem i bouřlivější provincie Katalonie (Barcelona, Valencia), kde je pouze 20% analfabetů. Země je rozryta stranickými boji, Jaimisté (Jaime, syn pretendenta dona Karlosa) vyhrožují při každé příležitosti a k tomu zapletla se vláda otázkou marockou tak, že smlouva v Algecirasu dopomohla zemi nikoli k nové, bohaté kolonii, nýbrž k novým, obrovským výdajům na penězích i na — krvi. Nikde snad není korupce veřejné správy tak veliká jako ve Španělsku. Odvěký nepotismus kvete dodnes a tak se soustřeďuje všecka moc v rukou několika rodin šlechtických. Náprava těžká, zvláště když vládní strana paktuje s hr. Romanonesem a pronásleduje Mauristy. Ze 47 konservativců zvolených o posledních volbách je 9 t. zv. Mauristů, kteří soustředili 11.160 hlasů, což při teprv nedávné organisaci jejich překvapuje. I protivné listy (Liberal) přiznávají, že mladá strana ta má slibný program, houževnatost a nadšení. Nápadný je také vítězný postup „Ligy katalanské" a úpadek radikálů v Barceloně, kteří prošli pouze dvěma zvolenými. Z Ferrerových procesů známý soc. Lerroux dostal od vlády „darem" okres Posadas, v němž zvítězil pouze 130hlasovou většinou. Tvrdí se, že 20 poslanců jiných stran slíbilo všemožnou podporu Maurovi.

*

Aby práce nestála, bojuje se v Mexiku dále, avšak již nejen mezi usurpatorem Huertem a opposicí, nýbrž mezi Unií a Mexikem bez rozdílu stran. Americká vláda vzala si za záminku nepozdravení americké vlajky loďstvem mexickým a vpadla do Veracruzu. Snad doufala ve větší úspěch, neboť po prvním nárazu přichází rozvaha: Což kdyby Japonsko se zamíchalo, jak by to s nehotovostí americkou dopadlo? A s válkou světovou?

Ročník XXXI. Číslo 6.

HLÍDKA.

Právo osobního přesvědčení.

Dr. Josef Vrchovecký.

Napořád vštěpuje se nyní zásada, že každý člověk má právo a to nezadatelné právo na to, aby si utvořil samostatně svůj názor o životě, nezávisle na všeliké autoritě, a že nikdo nesmí jednotlivci práva toho zkrátit. V té příčině dlužno prý každou autoritu bez rozdílu zamítnout a sice proto, poněvadž autorita, jak se říká, značí v té věci nedůstojné poručníkování ducha. Moderní člověk musí se proti každému zotročení, ať se děje tou neb onou autoritou, ozvat a trvat za každé okolnosti na tom, že jeho rozum samojediný rozhoduje v první a poslední řadě o všech životních pravdách a mravních zásadách. Zásada Protagorova — člověk měrou všeho — neměla nikdy tolik stoupenců jako nyní. Příčinou toho jest nynější filosofie, která stojí ve znamení individualismu, jenž se žádnou autoritou nedá se sloučit. „Já jest vším", „Das Ich ist alles" volá Stirner a s ním mnozí jiní. Samostatnost rozumu jest jim palladiem moderního člověka, jehož se nesmí vzdát a jehož musí bránit, a to za každou cenu. Na každého se pohlíží jako na nezralého člověka a zpátečníka, jakmile projeví pochybnost o správnosti této zásady. „Kořenem a květem veškerého moderního názoru na svět jest autonomie rozumu" dí Gideon Spicker[1]) a chválí Kanta, že udělal jednou pro vždy vychodiskem vlastní já. „Novým a moderním je vědecké povznesení subjektu nad

---

[1]) Kampf zweier Weltanschauungen. Stuttgart 1898. Str. 143.

přírodu a vši objektivnost vůbec. Dříve závisel člověk buď na přírodě nebo na zjevení nebo na obou. Dnes je tomu opačně . . . Dnes má člověk zákony v sobě, jest autonomním.“ [1])

Samostatnost v otázkách životních — toť „magna charta“ moderního lidstva, která jedině umožňuje pokrok a vede k pravé mravnosti. Na všech stranách a v různých variacích slyšíme pěti paiany na autonomii.

Ale právě v novější době ozývají se také hlasy vážných myslitelů, kteří poukazují na spousty moderní autonomií způsobené, na znamek v otázkách životních jí zaviněný, a se vší rozhodností prohlašují, že autonomií nedospělo lidstvo ani k nepochybné pravdě, tím méně k vyšší mravnosti, a co nejdůrazněji dokazují, že každý jednotlivec není schopen — i kdyby ve službách vědy sešedivěl — aby samostatně o záhadách životních rozhodoval a při tom každého nebezpečného bludu se uvaroval.

Moderní filosofové hledali pravdy bez ohledu na tu kterou autoritu, spoléhajíce pouze na své já ; v té příčině měli naprostou volnost a rázně odbyli každého, kdo se proti ní nějak ozval, dokládajíce, že bez autonomie přestává filosofie existovat. Ale pohlížíme-li na výsledky jejich práce, jíž se mnoký po celý svůj život zasvětil, neubráníme se zklamání. Místo zjištěných pravd životních a neochvějných mravních zásad, jichž nám třeba, po nichž rozum náš prahne, nacházíme domněnky, jež si v nedůležitějších bodech odporují a se navzájem potírají. Kde jest pravda, která jako slunce ozařovala temné stezky životní? Není přece možno, aby si pravda odporovala, řekne si každý; vždyť pravda může být jenom jedna. Jen rozumové, nezvratné důvody prý rozhodují ve filosofii! Ale jak může rozum nepředpojatý — a každý filosof si na tom zakládá, že je naprosto nepředpojatým — dospět k názorům, jež si tak odporují? V čem vězí příčina?

Především v neobyčejném přeceňování síly lidského rozumu, který často a často jediným a neomylným vůdcem k pravdě bývá prohlašován. Dějiny moderní filosofie jsou nejpádnějším vyvrácením bludného nazoru individualistického. Když učenci, kteří veškeren svůj život hledání pravdy věnovali, nedospěli k cíli kýženému — k pravdě jisté — nýbrž pouze k míněním, jak může k ní dospět člověk, který především povinen věnovat se svému povolání, s vědou nijak nesouvislému, aby se uživil, když nemá na to kdy a nad to nedostalo se mu ani

[6]) Tamže.

nezbytného předběžného vzdělání? Kolik lidí se může bádání o životních problemech tak nerušeně věnovat jak vysokoškolští professoři filosofie? Když tito pobloudili, ačkoli v myšlení nebyli žádnými začátečníky, jak nemá pobloudit člověk bez takového vzdělání, v myšlení nevyškolený? Kam dospějeme teprv, když každému člověku, který nemá ani schopnosti ani patřičného vzdělání přiřkneme právo, rozhodovat samostatně o pravdách a zásadách životních? Všímejme si lidí, kteří se s náboženstvím rozešli, a pátrejme po jejich světovém názoru, který si pak utvořili a který za své přesvědčení považují. Mnozí, již se počítají k inteligenci, řeknou: Četl jsem Voltaira, Renana, Darwina, Haeckla a na základě studia jsem dospěl k svému přesvědčení, jehož se vzdáti nemohu. Možná, že jim vůbec ani nenapadne bádat dále, zda tito spisovatelé a věda si neodporují, zda nejsou nezaujatou vědou dávno již překonáni; zkrátka — slepě se jim věří, a tomu se říká — pevné přesvědčení!

Ještě hůř je tomu u lidí beze všeho hlubšího vzdělání. Když se s náboženským názorem rozejdou, nastává u nich vláda bezmyšlenkovitosti. I z bezcených brošur a denníků čerpají poučení a utvoří si na základě toho přesvědčení své. U těchto lidí najdeme ohromně mnoho látky k thematu — vláda tmy. Jak bizarní, stokrát vyvrácené, člověka ve dvacátém století nedůstojné názory jsou přesvědčením mnohých a mnohých! Při tom veliká většina ani nenahlíží, že nemyslila volně a že se stala obětí slepé víry. A jak sebevědomě mluví nezřídka lidé toho druhu o životních pravdách! Ani učenec na slovo vzatý nedovolí si v té příčině tak jistě mluvit a rozhodovat jako polovzdělanci a nevzdělanci. Tak se přivádí „absolutní právo jednotlivce na své přesvědčení" samo ad absurdum.

Uvažme tedy předně výsledky individualismu v theoretické filosofii.

Když moderní filosofové nedovedli vysvětlit, proč si ve svých výsledcích tak odporují, prohlásili, že objektivní pravda jest pro náš rozum nedostižitelnou, a proto že se máme spokojiti s pravdou čistě subjektivní — s tím, co se nám pravdou býti zdá. Kleinpeter[1]) praví, že nikoli objektivní pravda, nýbrž subjektivní přesvědčení je cílem našeho myšlení. Přesně rozlišuje mezi objektivní pravdou a osobním přesvědčením, jímž prý může být jen subjektivní pravda. A přece znamenalo dosud míti přesvědčení — míti

[1]) Die Erkenntnistheorie der Naturforschung der Gegenwart. Leipzig 1904.

pro svůj názor a své zásady pevné, objektivně nezvratné důvody. Vždy se mělo za to, že jenom objektivní pravda a nikoliv domnělá, subjektivní má býti základem přesvědčení. Nemůže-li nám věda poskytnout jisté, objektivní pravdy, pak od ní přesvědčení nenabudeme. Avšak moderní filosofie nechce ani na autoritě ani na objektivitě záviset, jak dí Gideon Spicker;[1]) pak jí ovšem nezbývá nic jiného než subjektivní pravda, kterou si jednotlivec tvoří a s ní také své přesvědčení. Kam zásada tato vede, dokazují dějiny moderní filosofie každému, kdo nezavírá očí svých, co nejjasněji. Nikdy nebyl snad ve filosofii takový zmatek jako v době nejnovější.

Moderní filosof Paulsen si naříkal, že nemáme „žádných pevných, všeobecně uznaných principií".[2]) V mnohých kruzích prý pozorovat zvláštní dychtivost po neslýchaných myšlenkách, což prý se někdy stupňuje až v pravý shon po paradoxním. Kdo prý se nejkřiklavějším způsobem[3]) proti všemu, co dosud platilo, ozve, může býti jist, že bude míti nejvíc přívrženců. Paulsen poukazuje na známé dílo „Rembrandt als Erzieher" pak díla Nordauova a Nietzscheova. „Každý nový docent", píše Paulsen,[4]) „pokládá za svou čest, míti svůj vlastní system a místo ‚staré pravdy', o níž Goethe jednou mluví, míti něco nového, i kdyby to bylo nesprávným a klamným. Se stanoviska svévolně zvoleného utvoří se nové překroucené pojmy a jimi se vybuduje system. Pak se získají žáci a novými pojmy se napěchují (eingedrillt); není nerozumu (Narrheit), pro který by se v Německu, jen když vystoupí ve formě systemu, brzy nenašli žáci, kteří ho za nejnovější moudrost prohlašují a v novinách a časopisech na velikou událost přítomnosti vyvyšují. Tak je tvůrce nového systemu, zakladatel nové školy hotov, dostane se do dějin filosofie a patří nesmrtelnosti." Co působí takový zmatek v širokých vrstvách? Dle Paulsena „duševní neurasthenii a absolutní bezmyšlenkovitost"[5]) a proto prý slovo „bankrot vědy" obsahuje hlubokou pravdu. Bezmyšlenkovitosti propadají prý „tak zvaní vzdělanci".[6]) „Brzy zde, brzy tam ozve se hlas: Zde je spasitel, tajemný císař, zázračný lékař, který všechna zla choré doby léčí. A hned ženou se tisíce ven, aby ho uviděli, a rozhlašují pak

[1]) l. c. str. 145.

[2]) Die deutschen Universitäten. Berlin 1902. Str. 30.

[3]) Tamže.

[4]) l. c. str. 290.

[5]) Philosophia militans. Berlin 1901. Str. 66.

[6]) l. c. tamže.

v novinách — ejhle, našli jsme ho; a v krátké době se dav rozuteče a nikdo již ničeho o tom neví. Není pochybnosti, že je to pravá duševní disposice — státi se katolíkem.“ [1])

Právě tak jako Paulsen nesou i mnozí jiní filosofové velmi těžce rozháranost nynější filosofie, na př. Eucken, Spicker, Wahle, Frischeisen-Köhler. První [2]) z nich dí, že dnešní stav filosofie nemůže nikoho uspokojit, hledá-li v ní poučení o světě. Filosofii prý schází společný cíl, úzké spojení s nejvniternější touhou doby a energická snaha k překonání zmatku, jímž náš myšlenkový svět trpí. Velikých rozporů v moderní filosofii nelze se snadno zbavit. Eucken [3]) se těší tím, že snad dosud nejsou všechny možnosti ve filosofii vyčerpány, jimiž by se mohlo dojít kýženého cíle.

„Jasnými, pevnými, nezvratnými“, dí Wahle, [4]) „měla by býti filosofická přesvědčení lidstva, tak pevnými a nezvratnými, jako jeho stanovisko k vědě přírodní.“ Místo toho však vidíme v nejdůležitějších bodech stálý boj a nejistotu. „Kdyby tento zmatek trval dál, musilo by se psaní filosofických spisů zakázati“, praví Wahle. [5]) Zdá se, že spisovatel tento nevěří v urovnání sporů moderní filosofie; končí totiž své objemné dílo slovy: „Kéž přijde doba, v níž se bude moci říci — filosofie kdysi byla“. [6]) Své dílo nazývá lékem proti vší filosofii. [7]) Toť úsudek professora filosofie! (P. d.)

---

[1]) l. c. str. 66.

[2]) Grundlinien einer neuen Lebensanschauung. Leipzig 1907. Str. 286.

[3]) l. c. 293.

[4]) Das Ganze der Philosophie und ihr Ende. Wien 1894. Str. IX.

[5]) l. c. str. VIII.

[6]) l. c. 539.

[7]) l. c. 538.

K lidnatosti evropských států.

DR. JAN KOUTNÝ.

Časopis kr. bavorského statistického úřadu přináší tento příspěvek k populačnímu problému evropských států, o němž se dnes mnoho uvažuje v řadách socialních politiků a mnoho píše v tisku odborném i denním.

Stát	1910			1901—1910		
	Na 1000 obyvatel připadá					
	živých novorozeňat	úmrtí	oč se víc narodilo než zemřelo	živých novorozeňat	úmrtí	oč se víc narodilo než zemřelo
Rakousko	32·6	21·3	11·3	34·7	23·3	11·4
Uhry	35·7	23·6	12·1	37·0	25 7	11·3
Německo	29·8	16·2	13·6	32·9	18·7	14·2
Rusko	43·9[1])	28·9[1])	15·0[1])	49·2[2])	14·1[2])	15·1[2])
Finsko	30·1	16·5	13·6	31·2	18·0	13·2
Srbsko	38·5	22·1	16·4	38·9	23·3	15·6
Rumunsko	39·2	24·8	14·4	39·8	25·8	14·0
Bulharsko	42·0	23·5	18·5	41·4	23·2	18·2
Italie	33·3	19·9	13·4	32·7	21·6	11·1
Španělsko	33·1	23·3	9·8	34·4	25·2	9·2
Portugalsko	32·3	19 6	12·7	31·8	20·2	11·6
Švýcary	25·0	15·1	9·9	26·9	16·7	10·2
Francie	19·6	17·8	1·8	20·6	19·4	1·2
Belgie	23·8	15·2	8·6	26·1	16·4	9·7
Nizozemí	28·6	13·6	15·0	30·5	15·1	15 4
Dánsko	27·5	12·9	14·6	28·6	14·2	14·4
Švédsko	24·7	14·0	10·7	25·8	14·9	10·9
Norsko	26·1	13·5	12·6	27·4	14·2	13·2
Vel. Britanie a Irsko	25·0	14·0	11·0	26·9	15·7	11·2

První a čtvrtý sloupec číslic vztahují se na poměrný počet narozených a ukazují jasně, že porodů ubývá ve všech evropských státech a to od východu k západu. Největší počet novorozeňat vykazuje Rusko a státy balkánské, po nich přijde Rakousko-Uhersko, Italie, Španěly, Portugalsko, Německo, Nizozemí,

[1]) R. 1909.

[2]) R. 1891—1900.

Skandinavie, Vel. Britanie, Švýcary, Belgie a na posledním místě je Francie s číslicí 19·6‰ proti 43·9‰ v Rusku.

Aby se mohlo správně souditi na lidnatost v jednotlivých státech a na její změny, jsou uvedeny v tabulce vedle číslic narozených také číslice zemřelých, jež ukazují, že největší úmrtnost je v Rusku, kde připadá na 1000 obyvatel 29 (28·9) úmrtí za rok. Po Rusku následují hned balkánské státy, Rumunsko 24·8‰, Bulharsko 23·5‰, Srbsko 22·1‰, pak Uhry (23·6‰), Rakousko (21·3‰), Španěly (23·?‰) a Portugalsko (19·6‰); potom jsou státy s prostřední úmrtností totiž Francie (17·8), Finsko (16·5), Německo (16·2), Belgie (15·2) a Švýcary (15·1); řadu úmrtnosti zakončují Velká Britanie (14), Švédsko (14), Nizozemí (13·6), Norsko (13·5) a Dánsko (12·9).

Sloupec 3., který jest rozdílem prvého a druhého, udává převahu narozených nad zemřelými čili skutečný vzrůst obyvatelstva. Tak největší vzrůst obyvatelstva má Bulharsko (18·5‰) a nejmenší Francie (1·8, desetinu Bulharska). Ostatní země dle dat z roku 1910 činí tuto posloupnost: Srbsko (16·4), Nizozemí (15), Rusko (15), Dánsko (14·6), Rumunsko (14·4), Německo (13·6), Finsko (13·6), Italie (13·4), Portugalsko (12·7), Norsko (12·6), Uhry (12·1), Rakousko (11·3), Vel. Britanie (11), Švédsko (10·7), Švýcary (9·9), Španěly (9·8) a Belgie (8·6).

Úmrtnost částečně vyrovnává značné rozdíly v počtu narozených u jednotlivých států. Proto se Němci těší — patrně vzhledem k budoucí válce mezi Germány a Slovany — že státy slovanské, které plodností daleko předčí Německo, Dánsko a Nizozemí, pro svou velikou úmrtnost neliší se valně od těchto ve vzrůstu obyvatelstva.

Rakousko má roční přírůstek obyvatelstva menší (11·3) nežli Německo (13·6), ač vykazuje větší plodnost (32·6) než Německo (29·8). Němci těžce nesou, že nejsou ve všem na prvním místě a proto také u nich najdeme různé návrhy na zvýšení plodnosti. V poslední době přinesly Annalen für soziale Politik und Gesetzgebung návrh professora Dra Landsberga, aby otcové četných rodin dostávali v případě nemoci, úrazu a invalidity, totiž v době, kdy je mzda zastavena, větší požitky z pojištění socialního. Takové odstupňování požitků z pojištění socialního dle počtu dětí bylo by tím potřebnějším, poněvadž požitky činí jen část plné mzdy, takže ono zmenšení příjmů mnohem více cítí rodina četná než rodina menší neb dokonce než jednotlivec.

U nás v Rakousku by bylo zase možno roční přírůstek obyvatelstva zvýšiti snížením úmrtnosti, t. j. zlepšením zdravotních

poměrů. Westergaard vypočítává, že by se prodloužil průměrný věk Angličana o 4—6 let, kdyby byla vyléčitelna tuberkulosa, rakovina, zápal střev a j., že by byl průměrný věk 20letého muže v Dánsku as o 4 roky delší, kdyby byl odstraněn alkoholismus, a že by žil v Rakousku každý člověk průměrně až o 13 let déle, kdyby se použilo všech zdravotních vymožeností v největším rozsahu.

U nás by se mělo věnovati více pozornosti lidovým nemocem než se jim věnuje dosud. Náš zákon zdravotní ani nepovažuje tuberkulosu plicní za nemoc nakažlivou tak jako na př. osýpky, spálu atd., neboť žák tuberkulosní smí bez závady chodit do školy, sedět v lavici se spolužákem nepřetržitě 5 hodin denně a ohrožovat celé okolí svou nemocí třebas nejvýš pokročilou; má-li však někdo osýpky nebo záušnice nebo jinou nakažlivou, ale nikterak nebezpečnou nemoc, musí býti hned poslán domů, aby nenakazil druhých.

Soukromé životní pojišťovny rakouské dosud neorganisují zdravotního výchovu lidu, jak činí pojišťovny americké, švédské a dánské. V Novém Yorku se otvírá právě zvláštní ústav „Life Extension Institut" t. j. ústav na prodloužení života. Ústav soustřeďuje sbor největších autorit lékařských, který bude vydávati v pravidelných lhůtách obecenstvu praktické pokyny zdravotní a popularisovati nejnovější objevy v oboru zdravotním. Za nepatrný poplatek může se každý dáti v ústavě autoritou prohlédnouti, může si dát obšírný nález o své nemoci vystaviti, domácí léčení kontrolovati, po případě může se i v ústavě léčiti. V čele podniku jest bývalý president Spojených států severoamerických, Taft. Toto lidumilné zařízení má též pozadí obchodní. Kapitál investovaly většinou životní pojišťovny, které sice chtějí od ústavu prodloužení věku lidského vůbec, ale zvláště svých pojištěnců a tím i větší zisk z pojištění životního.

Čeká tedy ještě šlechetné jednotlivce a humanitní spolky — bez nichž se u nás žádná kulturní idea neobejde — velmi mnoho práce, aby získali zákonodárce, pojišťovny soukromé a veřejné do svých řad k boji proti lidovým nemocem, a aby vybojovali každému těch 13 let života, o které nás dle Westergaarda olupují lidové nemoci a zdravotní poměry vůbec, a aby přispěli tak vydatně ke zvýšení ročního přírůstku obyvatelstva rakouského.

Z novější turecké literatury.

Podává [1]) Alois Koudelka.

Užil jsem slova „turecká“ literatura, ač správnější označení by bylo „osmanská“, neboť dnešní řeč turecká v tureckých knihách a v mluvě společenské zove se „osmanli lisan“, než turecký jest u nás příliš vžito, by bylo lze je vykořeniti.

Otcem nové turecké literatury jest Ibrahim Šinasi (1827—71). Ib. Šinasi efendi narodil se v Cařihradě, kdež také nabyl prvního vzdělání. Vstoupil po té do služeb voj. ministerstva, kdež se naučil (od hrab. Chateauneufa) francouzštině. Po revoluci r. 1848 odebral se do ciziny. Vrátiv se po pěti letech do Cařihradu, věnoval všecky své síly, schopnosti a nabyté vědomosti a zkušenosti národu. Svoje idee šířil v časopise, který založil a vydával, „Tasvir-i efkjar“ (po našem: Zobrazení, znázornění myšlenek). První cíl, který v časopise tom sledoval, byl obeznámiti východ se západní vzdělaností, dále buditi v obecenstvu lásku k vlasti a jeho politické neodvislosti. Snažil pak se toho docíliti vybudováním, vytvořením nového — abych tak řekl — jazyka a slohu; neboť až do té v turečtině převládaly perské tradice, sloh byl těžkopádný, až nesrozumitelný pro přílišné množství uměle šroubovaných metafor a obrazův. A snaha jeho potkávala se nejenom s morálním úspěchem (o čemž svědčí jeho polemika s časopisem „Ruzname“ — česky Denník, noviny vůbec), nýbrž i se zdarem hmotným, neboť za krátko vycházel jeho časopis nákladem až 24 000 výt. Nebylo otázky poněkud vážnější, jíž by se nebyl ve svém listě obíral a s níž by nebyl své krajany obeznamoval.

Než Šinasi efendi nebyl pouze publicistou; jeho jméno značí v turecké literatuře začátek nového období, a to jak v tom smyslu, že uvedl v širší známost Osmanců západno-evropské idee, tak i v tom ohledu, že zavedl nové literární formy pro ty nové myšlenky. Roku 1859 vydal sbírečku překladů z franc. spisovatelů, jako: Racinea, Lamartinea, Lafontainea, Fénelona a j. Z výboru patrno, že S. byl romantik. Větší význam má jeho veselohra: „Ša'ir evlenmesi“ („Ženitba básníkova“), v níž si posměch činí z člena „Učené společnosti cařihradské“, z hloupého mully Vechbi. Na sklonku svého života jal se pracovat o slov-

[1]) Mimo turecké pomůcky použil jsem i jiných (časopiseckých, najmě ruských a práce P. Hornovy).

níku jazyka džagatajského (středoasijsko-tureckého), než smrt nedopřála mu díla dokončiti. Zemřel za hranicí své vlasti.

Ještě ostřejšího a vyhraněnějšího výrazu dostalo se západním ideám u žáka Šinasiho, u Mehmeda Namika Kemal-beje (1848—88). Orientalista Luigi Bonelli (ve spisku „La letteratura ottomana") praví o něm, že byl „apoštolem evropských ideí". Byl to v pravém slova významu demokrat, který se celý svůj život bil s předsudky, které spoutávaly svobodu jeho krajanů. Když Šinasi, obávaje se pro jakýsi článek žaláře, opustil Cařihrad, předal redaktorství „Tasvir-i efkjar" Kemal-beji. Z počátku vedl si K. bej tak neobratně a nezkušeně, že by byl časopis málem ubil, ale roku 1866 — při vypuknutí rakousko-pruské války — „Tasvir-i efkjar" zase se povznesl, a to hlavně články politickými a literárními K. beje, jenž se zatím také naučil choditi v redaktorském úboru. Za něho poprvé vyskytl se v „Tasvir-i efkjar" výraz „mladoturek"; než brzo stal se K. bej vládě nepohodlným svými ideami a svými plány, a následek? — — Inu, bylo mu prchnouti. Uchýlil pak se s ostatními členy mladotureckého komitétu do Londýna, kde založili časopisy „Mühbir" (čti mychbir = Dopisovatel) a „Hürrijet" (Svoboda), jež potom přeloženy do Paříže. V Londýně přesvědčil se K. bej na vlastní oči o síle lidského ducha (z té doby pochází jeho spis Cesta do L.), jenž si podrobuje síly přírodní. Od té doby ještě ohnivěji a náruživěji potíral všecky (turecké) nepřátele osvěty, vzdělanosti. Výrazu sem spadajícím myšlenkám propůjčil v řadě článků uveřejněných v časopise „Ibret" (Příklad). Když se roku 1869 mohli mladoturci do Cařihradu vrátiti, zakoupili právě jmenovaný časopis (od Armena; — podivná věc, největší nakladatelé atd. tureckých knih jsou Armeni) a den vyjití prvního čísla (pod mladot. red.) očekáván v ulicích Cařihradu s nevídaným napjetím. Časopis, denně vycházející, uveřejňoval statě týkající se domácí i zahraniční politiky, ale neměl na růžích zrovna ustláno, až jej vláda prostě potlačila. Kemal-bej dobyl si však ještě větší slávy svými literárními pracemi, najmě svými dramaty.

„Zevalî[1]) čoĝuq" (Nešťastné dítě) napsáno r. 1873 a je to první drama K. bejovo. V dramatě tom chtěl autor podati konflikt mezi povinností (rozumem) a citem (srdcem), a s hlediska musulmanského toho cíle dosáhl. Se stanoviska uměleckého a hlavně dramatického arci kus — slabý. Patrný v kuse vliv románu Dumasova syna Dáma s kameliemi (překlad jeho mám z péra Ahmed Mehmeda).

---

[1]) Poznačení î značí, že i zvučí skoro jako e, ĝ = dž, q = tvrdé, hrtanové k.

Druhý kus jeho zove se „Vatan jahod Silistra“ (Vlast neboli S.) a měl větší úspěch. Hrdina kusu, Islam bej, mladý důstojník, opouští na první vyzvání vroucně jím milovanou dívku, Zekiji hanem, a jde hájit svou vlast, kterou ohrožují Rusové. Dívka, nemohouc snésti odluky, tajně převlečena za muže následuje svého milého do vojenského ležení. Za útoku na Silistrii Islam bej jest raněn, a procitnuv, spatřuje v hlavách svou Zekiji. Aby Rusy vypudili ze S., třeba Turkům vyhodit do povětří prachárnu. V úkol ten uvazuje se Islam bej se svou nevěstou a jejich „čauš“ (asi náš strážmistr, desátník). Domnívali byste se, že odvážlivci při tom podniku zahynou, než podaří se jim se zachrániti. Zatím se ukáže, že velitelem armády před S. jest otec nevěstin, který byl dávno již nezvěstným. Když se velitel doví, že před ním jest jeho dcera, milerád ji dává za ženu Islam bejovi, a tak k radosti a slávě vojína pojí se jásot z osobního štěstí.

Kus do dneška patří k oblíbeným číslům tureckého repertoiru divadelního, podnes prolévají Turci slzy při „tyrádách o lásce k vlasti“. Praví se, že po prvním představení toho kusu v Cařihradě provolávalo se při vyjití z divadla K. bejovi „Ať žije!“ Kus po vnější stránce efektní, ale nudný svými deklamacemi. Láska k vlasti jest rovněž vůdčí myšlenkou v Kemal bejových básních. V kuse nazvaném „Dželal-ed-din“ obzor K. bejův se rozšiřuje, neboť v něm horuje o sjednocení všech Musulmanů. Tu asi působil na autora Hugův „Cromwel“.

V románech Kemal bejových je ton klidnější. Uvádím z nich: „Intibah jahod Ali-bej sergüzešti“ (Výstraha neboli Ali bejovy příhody) a „Džezme“ (Procházka). Hlavní zásluhou literární činnosti Kemal bejovy je, že upozornil na důležitý fakt, totiž že třeba knihy psáti nejenom pro elitu, nýbrž pro celý národ, a že bořil bez milosrdenství starý literární Parnas. I on zemřel vzdálen Cařihradu, který tak miloval.

Hlásané myšlenky o nezbytnosti obeznámení se se západní vzdělaností daly podnět k založení (1861) „Učené společnosti“ (osmanské), organem pak jejím byl sborník „Medžmuaji funun“, byl to nestranný pokrokový měsíčník, přinášející po většině učená pojednání. Nedošel však tento první turecký měsíčník pochopení v širších kruzích a když požárem zničena knihtiskárna „Učené společnosti“, vzala za své i společnost a její blahodárná činnost.

Tevfik[1]) bej Abu-z-zija (* 1848) jako kritik objasňoval a rozbíral význam literárních prací pro národ, jako praktik — zreorga-

[1]) Správnější transkripce »Tevfiq«.

nisoval v Turecku knihtiskařství a vydal na trh bez počtu prací starších a novějších. On vydal také první literární almanach, jenom že vládou pro článek „Původ (příčina) zemětřesení“ byl spálen, ale Abu-z-zijovi hrazeny výlohy na rozkaz sultánův. Abu-z-zija znám i jako dramaturg. Jeho kus „Edžell-i Kaza“ (Osudná smrt) je spíše melodramatem; v něm hájil autor práva srdce na lásku. Jako vůbec ve všech osmanských dramatických pracích děj nerozvíjí se ani tu logicky, rozuzlení však kusu naprosto nepochopitelné. Dívka Nijmet, jež už už — po mnohých překážkách — ocítá se na prahu štěstí, ze strachu (nevalně odůvodněného) vrací se k svému nelidskému otci, sešílí a umírá v náruči svého milého.

Mnohem větší význam pro širší vrstvy měla jeho knihovna, v níž vydal přes sto knížeček, v nichž seznamoval čtenářstvo jak s původními vzdělavacími pracemi, tak i s cizojazyčnými (v překladech). On se pokusil také o vydávání illustrovaného slovníku po vzoru franc. Larousseova. Abu-z-zija byl posledním Mohykánem prvního mladotureckého kroužku, jenž snil o „ústavě“.

Ahmed Midhat (* 1844) patří k nejplodnějším a nejvšestrannějším spisovatelům tureckým; on osvobodil sloh od přílišných příkras a přiblížil jazyk vzdělaného Osmance k jazyku národních vypravovatelů („meddah“), snaže se o to, aby práce jeho byly přístupny co co nejširším vrstvám čtenářů. Slovem, on to byl, jenž teprve lidu tureckému učinil četbu milou, on byl tvůrcem vlastního románu v Turecku (pod vlivem Dumasových románů).

Mládí strávil Midhat v Bulharsku, v Ruščuku přiučil se frančině. Z té doby pocházejí také jeho první liter. pokusy v časopise „Tuna“ (Dunaj). Z Bulharska dostal se (byl státním zřízencem) do Bagdadu. Asi koncem 60. let vrátil se do Cařihradu, kdež jako spolupracovník časopisu „Basiret“ (Rozhled) a jako redaktor organu vál. ministerstva (Džeridej-i askerie) vystoupil jako belletrista. Jeho „Letajif-i rivaját“ (Zábavné povídky) kritika přijala velmi nepříznivě, ale obecenstvo se o ně zrovna dralo. Látku k nim čerpal jednak z cizozemských námětův, ale ještě častěji ze života tureckého. Povídky ty jsou sentimentalního rázu a tendence demokratické. Romány jeho jsou nápodobením prací francouzských spisovatelů: Xavier de Montepin, Gaboriau a j. Z nejpozoruhodnějších románů jeho jsou: Osmanec v Paříži, Plavec Hasan, Druhé objevení se na světě.

Povzbuzen Kemal bejem napsal tyto kusy divadelní: „Aček baš“ (Prostovlasý), Čengi (Tanečnice) a j. Napsal i několik cestopisů, kritik

a řadu historických monografií, na základě nichž povolán byl za professora „Všeobecné historie“ na universitu (roku 1908).

Abdul Haq Hamid bej (* 1852). Pocházeje ze šlechtické rodiny vstoupil do služeb zahraničního ministerstva, jako tajemník vyslanecký v Persii naučil se důkladně perštině a arabštině, potom byl v Anglii (u vyslanectví) a v Indii, teď v Brusselu. Pokládá-li se Kemal bej za reformatora osmanské prosy, tak lze Abdul Haqa nazývati reformatorem tureckého básnictví. R. 1879 vydal svazeček básní pod názvem „Sahra“ (Kraj), kdež po prve užívaje metriky evropské podává živé, skutečné obrazy z přírody. V jeho básních vypoukle vystupuje kontrast mezi civilisací a idylou venkovského života. Jako v křišťalově čistém prameni odráží se v duši básníkově vesmír se všemi svými radostmi a žalostmi.

Hamid bej uvedl v osmanskou literaturu psychologickou analysi. V romaně „Ičli qîz“ (Ideová dívka) líčí dívku, která žije jedině niterným (ičli), reflexivním životem a je následkem toho nešťastna, ač vroucně svého muže miluje. Ve svých dramatických pracích (F. E. W. I. Gibb-a: A History of Otoman poetry) dává výraz a průchod svým snům a tužbám, nebera zřetele na to, hodí-li se na jeviště; zkrátka Hamid bej je ve svých dramatických pracích raisonneurem hlásajícím v nich morálku. Jmenuji z nich „Tarik“ — drama z dob, kdy Musulmani ve Španělsku panovali, „Tezer neboli Abd-ur-rahman III.“ Kemal bej nenalézá dost slov pochvalných pro tento kus, děj vzat z dějin španělského chalifata (v X. stol.). Hrdinka jeho Tezer (t. j. Teréza) jest křesťanská dívka, jež poturčivši se dobyla srdce Abd-ur-rahmana. Ale když v Cordobě vypukla revoluce, tu lid žádal jejího utracení, a ona usmrcena.

Redža-i zade Mahmud Ekrem (* 1845) jest představitelem zádumčivosti, nedím pessimismu, v turecké poesii. Život v lese, prostřed přírody, daleko od dusného města, jest jeho srdci zrovna tak milý jako Chateaubriandovým hrdinům, jehož „Atalu“ do turečtiny přeložil. Čistá duše jeho nesnese špíny; on jest — esthetikem a snaží se ve svých výtvorech soustřediti troje krásno: vznešenost myšlenky, vznešenost výrazu i dikce a vznešenost citu. (O. p.)

Z dějin města Loštic.

VÁCLAV KUBÍČEK. (Č. d.)

Šumberk byl obsazen posádkou původně v síle 150 dragonů. Od 13. května 1646 přibylo k nim nových sto dragonův a pěší setnina z pluku Václava Zahrádeckého ze Zahrádky. Když krátce na to byli dragoni z města přeloženi a zbylo tam napřed 125 mušketýrů, v říjnu pak dokonce jen 40 vojáků pod velením Víta Nussbauma, troufali si unčovští Švédové ne pouze na šumberské okolí, nýbrž i na město samo. Dne 11. října psal švédský komissař Jan Busso z Unčova obyvatelům města i panství Šumberka, že už častokrát byli vyzváni, aby se dostavili před unčovského velitele a odvedli, co jsou povinni, že však dosud nepřišli. Nyní že se jim velmi důtklivě dává na vědomí, aby co nejspěšněji se dostavili k domluvě stran vojenské kontribuce. Neposlechnou li, že to na nich násilím a s největší škodou jejich bude vymoženo, až přitáhne jenerál Wittenberk.

Šumberští měšťané strádali tehda velice. V městě a na předměstí stálo mnoho domů spáleno. Denně muselo polovice obyvatelstva nechávat řemesla a ležet na stráži. Na strážné ohně spotřebovalo se týdně sedm sáhů dřeva. Nicméně když dopis byl přečten shromážděné obci, rozhodli se krátce, že tentokrát nemíní nepříteli ničím přispívat, nýbrž že se budou bránit do poslední krůpěje krve.[1])

Švédská vyhrůžka za nedlouho se smutně vyplnila. Koncem října blížila se k Moravě nepřítelská armáda pod jenerálem Wittenberkem, nocovala dne 27. ve vsi Výprachticích, překročila následujícího dne u Landskrona moravské hranice a v pondělí dopoledne 29. října přitáhla k Šumberku. Pravým křídlem se položila do Frankštatu, levým do Hanušovic a Bratrušova, hlavním stanem před Šumberk. Městský velitel Nussbaum opustil se svým mužstvem město potichu hned v sobotu v noci. Měli tudíž Švédové v Šumberku pole úplně volné. Veškera spíže byla ihned sepsána, nalezené zásoby mouky a chleba v duchovních i světských domech docela pobrány. V domech a stodolách na předměstí, kdež vojsko tábořilo, bylo zle hospodařeno: vše rozbito a co ze dřeva, spáleno. Druhého dne potom dalo se 200 mušketýrů do městských hradeb, zničili cimbuří na celé hradební zdi a nechali

---

[1]) Arch. zemský brněn. B. S. č. 10. 516, 1622 a 1620.

městskou zeď na některých místech tak nízko, že se dalo lehce přecházet. Konečně zapálili zámek a nechali hořet. Ve středu teprve vyrazili ze zničeného města a zamířili pochodem k Unčovu zanechavše pověst, že rozboří Olomouc, vezmou odtud posádku a vrátí se do Opavy.[1])

V patách za švédským vojskem táhla severní Moravou císařská armáda osmnácti pluků jízdy pod jenerálem hrabětem Montecuculi. V Mor. Třebové jen malý oddíl její při pětidenním pobytu vynutil na měšťanech 1400 zl. V Landskroně jenerál „po dva dni sám osobně na rathausu, lid pak větším dílem v městě a na předměstí ležel, a tak opět ubohým lidem co tak toho roku s pole obilí pracně sklidili a od dobytka ještě měli, větším dílem ztráveno a na mizinu přivedeno jest“.[2]) A tak všude po celé krajině bylo jak od kobylek císařským vojskem spotřebováno všechno, co ještě zbylo po Švédech.[3]) Švédové pak vyssávali zemi svým způsobem dále. Počátkem prosince roku 1646 sděluje královský tribunál císaři, že stále docházejí nářky, kterak nepřítel z Olomouce opět vyjíždí s oddíly velmi silnými, v poslední dny prošel několik panství, Jevíčko, Letovice a jiné osady že zcela vyloupil a poplenil, a nenašed nikde odporu vypsal válečnou kontribuci.[4])

Válkou dokonce zbidačeno bylo panství úsovské. Když panský ředitel a zároveň hejtman kraje olomuckého Albrecht Kotulinský počátkem roku 1647 hrozil úsovským poddaným vojenskou exekucí pro nedoplatky zemské berně, odpověděli mu, že nemůže-li být jinak, přijmou exekuci, že však ani ta nic u nich nepořídí, jelikož nemají ani koní ani jiného dobytka, ani chleba ani ničeho, leda jen těch

---

[1]) Zpráva dto Šumberk 31. října 1646 v zemsk. arch. brněn. B. S. č. 1632. — *D'Elvert*, l. c. Chronik Schönberg 344.

[2]) *D'Elvert*, l. c. Chronik Trübau p. 335. Paměti Landskrona p. 385.

[3]) Dne 9. listopadu 1646 král. tribunál oznamuje císaři, že švédský jenerál polní zbrojmistr Wittenberk u Landskronu vpadl do země, přitáhl goldštýnskou čtvrtí k Rudě, Šumberku a Bludovu, vše úplně vyplenil, potom se dal k Unčovu, odtud pak k Olomouci, kdež nedaleko města se položil. — Dne 13. ún. 1647 psal Albr. Kotulinský, hejtman panství úsovského zemskému hejtmanovi, že nedoplatky zemské berně vzdor vojenské exekuci jsou nedobytny, »neboť švédský jenerál Wittenberk jakož i jenerál Montecuculi zdejší osady, jako panství úsovské, Dlouhou Loučku a Sovinec úplně zničil« (»total ruinirt«). Dne 26. března 1647 Valentin Gabriel sděluje král. tribunálu stran nařízeného stravování pluků určených do goldštýnské čtvrti, že tato čtvrt jakož i statky kolem Šumberka císařskou armádou jenerála Montecuculi a švédskou Wittenberkovou tak jsou zbidačeny (»elendiglich zugerichtet worden«), že ani pro sebe nemají ni kouska chleba ni hrsti krmiva. Arch. zemsk. brněn. sub »Militaria«.

[4]) Dopis ze dne 7. prosince 1646 »Militaria«.

několik chalup, co jim neshořely. Jinak že se musí živit žebrotou. I nepřítel unčovský bral z leckteré vsi, která se pokládala za nejlepší měsíčně jen po 1 zl., ba z některé pouze 30 a 15 krejcarů.[1]) Koncem téhož roku bylo v městečku jenom ještě šest hospodářů, ve vsích pak Unčovu blízkých někde žádný, někde dva, tři nebo pět usedlých. Některé osady byly docela, jiné pak částečně spáleny nebo strženy a dříví z nich odvezeno do Unčova. Vsi odlehlejší byly vyčerpány průchody vojska a častými návštěvami vojenských čet.[2])

Nejvyšší míry dostupovalo vojenské soužení v Mor. Třebové. Od konce března do polovice června roku 1647 vystřídaly se tam na pobyt tři pluky císařské. Pošlo na ně, co jen od měšťanův a hospodářů bylo vynuceno v potravinách, řemeslném zboží a hotově v penězích 14.250 zl. Skoro polovice všech domů, zvláště mezi hradbami, byla pusta, čtvrtý díl domů rozbořen. Na celém panství třebovském čítalo se ku konci války dle úředního výkazu 723.679 zl. 18 kr. škody, tedy tři čtvrti milionu zlatých, obnos to na ony časy ohromný.[3])

O všech farářích svého obvodu píše děkan mohelnický koncem března 1647, že jsou vyssáti téměř do krve od nepřátel i císařských.[4]) Mohelnici přepadli Švédové poznovu na Zelený čtvrtek dne 18. dubna 1647, při čemž se utkali s hradební stráží tak prudce, že s obou stran bylo po několika mrtvých. Císařský poručík Holzapfel byl v boji zastřelen a do naha svlečen. Do města se však Švédové přece nedostali.[5]) Nejistota v okolí byla tak veliká, že během půl roku 1647 zaznamenány v úmrtní matrice mohelnické tři vraždy v poli.

Podobně bylo v Litovli, kde Švédové v létě toho roku zničili na celých hradbách nově zbudované cimbuří, aby se v městě nemohlo držet žádné vojsko císařské. Úřadu radního nechtěl nikdo zastávat, jelikož purkmistři byli stále v nebezpečenství života, ostatní pak mnoho trpěli opětovným vězněním od nepřítele a sužováním od císařských. Protože byly hradby částečně pobořeny, loudili se do města za zimních nocí loupežníci. Ze 420 usedlých zbývalo tam ke konci války pouze 131, mezi nimiž bylo 39 vdov a přes 40 takových, kteří buď se živili nádenictvím nebo žebrali před kostelem a v okolních osadách.[6])

---

[1]) Z dopisu Albr. Kotulinského zemsk. hejtmanovi dto 13. února 1647 »Militaria«.
[2]) Dopis ze dne 9. prosince 1647. Zemsk. arch. brněn. B. S. č. 1676.
[3]) *D'Elvert*, l. c. Chronik Trübau p. 336. — *Volný*, Mähren V. p. 802.
[4]) Arch. zemsk. brněn. B. S. č. 9167. 9168.
[5]) Arch. zemsk. brněn. »Militaria« k 18. dubnu 1647.
[6]) *Kux*, Geschichte Littau p. 120. 123. 124.

„Tak vypadala válka!“ [1]) Nelze si tudíž ani představit, s jakými city uvítána byla zpráva o domluveném míru ze dne 24. října 1648, že „Pán Bůh všemohoucí svůj svatej a dávno žádostivej pokoj dáti ráčil“, — a „to těžké švédské nepřátelské jho“ s beder ožebračené země bylo složeno. Jistotně nejen stavové na sněmě roku 1649 shromáždění, nýbrž i veškeří obyvatelé „s velikým potěšením a obveselením mysli děkovali Bohu a králi za ten skrze slzavé úpění všeho křesťanského lidu dávno vinšovaný a již se vyskytlý zlatý milý pokoj“.[2]) Dne 8. července roku 1650 vytáhly švédské posádky z Olomouce, Sovince a z Unčova nadobro a na vždy.

7. Rozepře s vrchností o platy.
(1650—1654.)

Loštice s okolím po válce třicetileté. — Počet osídlených domů v městečku. — Porovnání stran zasedělých úroků vrchnostenských — Úrok z opuštěných gruntů. — Purkmistři loštičtí v Unčově uvězněni. — Žaloba proti vrchnosti u podkomořího. — Loštice chtějí býti městem komorním. — Daniel Glugar obhájce zájmův obecních. — Spor o sedmé sto na čas usíná.

Teprve když uzavřením míru nastaly časy klidnější, bylo lze přehlédnouti spousty způsobené dlouholetou válkou. Byly veliké. Jevily se zvláště úbytkem obyvatelstva, jehož během válečných let mnoho se vystěhovalo nebo zahynulo mečem nepřátelským anebo pomřelo hladem nákažlivými nemocemi.

Výsledkem toho byly pusté čili neobydlené domy a nevzdělané role. Dle úředního soupisu roku 1656, tedy osm let po vyhlášení míru, za kteroužto dobu se již mnoho zlepšilo, leželo ladem poddanských rolí na panství búzovském $974^6/_8$ měřic, na bělolhotském $150^7/_8$, na červenolhotském $441^4/_8$, na vranolhotském 160, v Lišnici 300, v Újezdě $128^1/_8$, ve Studené Loučce 190. Na panství lechovském, k němuž patřily vsi Pavlov a Hrádnice z 569 měřic nebylo ještě nic vzděláno.[3])

Na Búzově zůstalo po válce ze 46 osadníků jenom 16. Městečko Lišnice, kdež ze dřívějších 35 zbylo po válce pouze šest chudobných

---

[1]) »Hie merk, was krieg ist!« — povzdechl si současný chronista litovelský.

[2]) *D'Elvert*, l. c. Paměti Prostějova p. 351. Paměti Landskrona p. 386. — *Slavík*, Morava a její obvody ve Slezsku po třicetileté válce p. 228.

[3]) *Slavík*, Morava a její obvody ve Slezsku po třicetileté válce p. 66—71. Dle záznamů v zámeckém archivě búzovském bylo pustých pozemků na panství 989 m.

obyvatelů, pozbylo své výsady trhové a stalo se vsí.[1]) Ves Lhotka nynější Zavadilka, stála prázdna a zbořena do základů. V Pavlově místo 33 usedlých bylo pouze deset a 439 měřic pole leželo ladem. V Hrádnici ze 16 usedlých zbylo pět a ladem leželo 130 měřic pozemků. V Obectově z deseti osadníků zbyli tři a 50 měřic rolí se nevzdělávalo. Ves Moravičany byla dle popisu z roku 1650 většinou spáleniskem a klášter kartouzský, vrchnost její, nebyl s to ji znovu vystavět pro nedostatek koní, vozův a jiných potřeb. Pálonín byl z polovice lidoprázdný.[2]) Žadlovská tvrz byla zbořeninou. Pozemky neorané a neoseté zarůstaly travou, křovím a stromovím.[3])

Podle toho vypadalo zpuštění též v Lošticích. Špitál a škola byly napolo zbořeny, od obyvatelů pak opuštěno stálo šest domů s polem o 133 m. výsevu, 47 domů bez pole, z nichžto z 25 nezbývaly leda základy, a deset domů židovských. Zůstalo tudíž ze 160 dřívějších čísel pouze 94, totiž radnice, fara, dva mlýny, 80 domů křesťanských a 10 židovských s počtem obyvatelstva asi 650 duší. Loštické usedlosti, jež dle podrobného počítání měly za pokojných let úhrnem cenu 60.000 zl., stály po válce sotva 40.000, pozbyly tedy třetinu své bývalé ceny.[4]) (P. d.)

---

[1]) V. dek. matr. moheln. 1671 p. 211 »Pagus quondam oppidum Markt Lexen«. Dřív se odtamtud odvádělo desátku po 40 m. rži a tolikéž ovsa, toho roku jen po 21 m. Pole obdělávala vrchnost. Ze tří bývalých mlýnů stály jen dva. Osada měla ještě roku 1684 českou pečet: PECZET OBCE LESSENSKE (*Slavík*, Staré znaky a pečeti městské a vesnické na Moravě p. 89.), přílivem nových osadníků se poněmčila.

[2]) Arch. zem. brněn. č. 900 Gerhardi Lefebre, Moravia monastica IV. p. 183.

[3]) Dekan. matr. moheln. 1671 p. 79. 176.

[4]) Panství búzovské prodáno r. 1618 za 34.000 zl., r. 1651 jen za 24.000 zl. Statek lechovský koupený r. 1638 za 16.300 zl. mor. prodán r. 1653 za 10.000 zl. rýn.

Bratři Lilečtí čili Habrovanští.

K dějinám sektářství na Vyškovsku. BOHUMÍR BUNŽA. (Č. d.)

Tiskárna v Lulči trvala od r. 1530—1537 a jest nám zachováno celkem pět děl, které jsou až na jedno vesměs spisy Dubčanského ve službách propagandy jeho náboženských novot.[1])

1. Písničky křesťanské ke cti a slávě Boží z mnohých jiných sebrané i v nově složené přes celý rok a mnohé jiné obecní. Závěrek: A tak se dokonavají písně podle pořádku času . . . vytištěny při sv. Bartoloměji léta 1530. Kaspar in monte Liliorum 8⁰ A—EE. IV. a 5 listů rejstřík. (V praž. univ. knihovně.) Vydáno pomocí p. Jana Dubčanského.[2])

2. Ukázání v dvojí stránce. Najprv pořádku služebného tak v věcech podstatních jako nápadních, kteréhož za řád pravý a bohu vzácný užívali od počátku lidského pokolení až do příchodu Krista Pána. Druhé o původu jednoty i také o všem pořádku služebném, kteréhož ve svém shromáždění užívají podle Krista Pána a naučení apoštolského Bratří a starších de monte liliorum jináč z Hory Lilecké l. 1533. Kašpar Prostějovský. (V zem. arch. v Brně.) Dílo toto je „vyznání víry“ Dubčanského a pojednáme o něm šířeji.

3. Spis z písem sv. sebraný o pravém a věčném bohu otci synu i duchu sv. v osobách rozdílném ale v podstatě božského bytu jediném. Při tom i o p. Kristu pravém bohu a člověku v poctě a pokloně bohu otci rovnému. Proti těm v nově povstalým bludům, kteréž nyní smějí někteří převrácení lidé mezi mnohé vtrušovati, zapírajíce Krista pána býti bohem, kterýžto smysl že je bludný a scestný i také obecné víře křesťanské odporný, to se písmy sv. zjevně ukazuje. Od bratří a starších de Monte Liliorum l. 1534. Kašpar Prostějovský. (Dvorní knihovna ve Vídni a zem. archiv v Brně.)

4. Zřízení markrabství moravského o soudu zemském, které jest učiněno ve Znojmě léta 1535. Vytištěno in monte Liliorum. Nákladem Otmara z Nepomuku. (Frant. museum a zemský archiv v Brně.)

5. Apologia. Zjevné dostiučinění, aneb všem vůbec vydání počtu z víry, z učení i ze všeho pořádku, kteréhož v náboženství křesťanském užívají bratři a starší, kterýmž někteří Habrovanští neb Lylečtí říkati obyčej mají 1536. In monte Liliorum. Kašpar Prostějovský.

Jireček ve své „Rukověti“ uvádí ještě neznamé spisy: „Ukázání nedostatkův i také neupřímnosti učiněné nám od starších Bratří“ 1531. „Na to od Bratří odpověď“ 1532. „Spis proti tomu, počínající se: de monte

[1]) *Dudík*, Dějiny knihtiskařství na Moravě.

[2]) *Brandl* v Č. Mat. Mor. praví, že jest v nich hrozně málo poesie, ale za to mnoho dogmatiky.

liliorum" 1532 a „Psaní J. Habrovanského a jeho Braří a Michalcova" 1535. — Jungmann pak ve své historii (str. 157) „Jana Dubčanského zpráva prostá a pravá o bratřích a starších jednoty.

Jak vidno, byla tiskárna in monte liliorum čistě osobním podnikem Dubčanského a nikoliv obchodnickou tiskárnou, jaké vznikaly v době pozdější. Pádem Dubčanského, zákazem jeho nauky králem Ferdinandem I. padá i tiskárna lulečská. Tiskař Kašpar odešel asi do Náměště, kde už r. 1533 zařizoval s Matějem z Dvořiště tiskárnu. Když i ta na rozkaz Ferdinandův zavřena, odešel pravděpodobně za korrektora do Norimberka. Roku 1553 vrací se do svého rodiště Prostějova, převzal tam tiskárnu Günterovu, které se po šesti letech pro vysoké stáří vzdal. Zemřel asi roku 1562.

Poněvadž spisy Dubčanského nebyly psány tak, aby získaly mu přízeň ostatních vyznání, zvláště Jednoty bratrské, a on rád by byl přívržence získal, pokoušel se o to osobním vyjednáváním. Nejprve u kněží katolických, jak píše ve svém „Ukázání", ale ti prý vraceli se opět k „římskému modlářství" — z pohodlí.[1]) Hlavní zřetel však obracel k Jednotě Bratří. Vyjednával s nimi v Přerově, v Boleslavi, r. 1531 v Prostějově, r. 1535 v Kyjově, náležejícím jeho příteli panu Kunovi z Kunštátu. Výsledek těchto disputací byl, jako všech, že se sokové rozešli znesvářeni více než před tím, každý u vědomí své nepřemožitelné pravdy a neomylnosti.[2]) Povaha Dubčanského, prchlivá, prudká, nebyla pro smír nejvhodnější, a neskromná podmínka, aby Jednota, mohutná, rozvětvěná, přidala se k jeho nepatrné sektě, byla pro Bratry nepřijatelna. Prudké invektivy na Bratry ve spisech Dubčanského byly výsledkem těchto pokusův o smír.

Té doby přišel na Moravu Hubmaier a z Mikulova šířil nauku novokřtěncův. I s tímto navázal Dubčanský styky. Na jeho popud svolána schůze Novokřtěnců na 14. března 1526 do Hoštěhradic na Znojemsku, na panství Viléma Kuny, které předsedal důvěrník Hubmaierův Glaidt. Dubčanský i se svým švakrem Janem Lhotským na schůzi se dostavil, ale k novokřtěncům nepřistoupil, prý proto, že mu jako dosti bohatému šlechtici nezamlouval se jejich komunismus.[3]) Hubmaier věnoval Dubčanskému spis: „Ein Form zu Tauffen im

[1]) Čteme-li *Wintrův* »Život církevní« shledáme, že bylo postavení kněžstva té doby přímo žalostné, a to »pohodlí« nikterak záviděníhodné.

[2]) *Gindely* v »Gesch. d. böhm. Brüder« praví o disputaci kyjovské, že to byl »ošklivost budící spor omezených hlav«.

[3]) *Brandl*, Čas. M. Mor.

wasser die underrichten im glauben", tištěný v Mikulově r. 1527, v němž vyličuje, jak se křtí v Mikulově, žádá, aby srovnal to s Písmem a u Habrovanských zavedl. [1])

Když selhaly plány na získání jiných společností náboženských, vrhl se neúnavný Dubčanský na práci ve svých dědinách, kde poddaní chtěj nechtěj museli mu poskytnouti material pro jeho církev. Už r. 1523 postavil si v Habrovanech kostel, [2]) spíše kapli, ve které sám konal bohoslužby, usurpovav si tak úřad kněze a „biskupa", jak jej aspoň současné spisy, hlavně Bratři, nazývají. Za pomocníky v díle pastoračním přibral si známého Matěje „poustevníka" a Václava zvaného z Lulče. Matěj poustevník jest postava v dějinách hnutí náboženského XVI. století velmi známá. Dubčanský přivezl si jej z Prahy, zrovna z vězení, kde půl druhého roku odpykával svoje snahy reformatorské a propuštěn byl 24. října r. 1526. Zajímavý tento „světec" stal se dvorním theologem Dubčanského.

Nazývá se v historii obyčejně Matěj „poustevník", neboť na poušti kdesi na Práchensku 5—6 let se zdržoval a prostý špinavý šat kajícího poustevníka byl obyčejným jeho oblekem. Narodil se v Žatci a vyučil se kožešnictví. Vzdělání neměl, ale písmo sv. znal prý celé (!) zpaměti. Hlásal vlastně zásady Lutrovy, aspoň pokud se nenávisti k Církvi týkaly. Byl fanatik, kterému všichni byli modláři a sodomáři, ať pod jednou nebo pod obojí nebo Bratři. U Dubčanského asi dlouho nevydržel, což se dá při jejich povaze očekávati. Matěj jest oblíbený hrdina Bartoše, který mu ve své „Kronice Pražské" rád místa dopřává. Že byl tehdy osobou velmi známou, svědčí, že mezi otázkami dolejší konsistoře o pravověrnosti je též otázka: Co by držel o bratru Matějovi? — Už ze své poustevny pod horou Boubínem roku 1519 napsal Pražanům list, [3]) ve kterém lapidárními slovy starozákonních prorokův a apokalypse líčí mravní zkaženost obyvatel Prahy a napomíná k pokání. List protkán hojnými citáty z Písma, zvláště těmi, kde

[1]) *Loserth*, Balthasar Hubmaier.

[2]) *Wolný* ve své »Topografii« praví, že nynější filialní kostel habrovanský Nejsv. Trojice je týž, který Dubčanský dle farního protokolu 1523. »extra pagum prope castrum« vystavěl. Dp. farář Matonoha je toho názoru, že loď chrámová jest pozdějším přístavkem a ona modlitebna Dubčanského byla jen nynější presbytář (ve formě pětiboké apsidy) poněkud snad prodloužený (nebo tvaru desítiúhelného?). Nynější p. farář dal strhnouti nízkou klenbu presbytáře a nahraditi vyšší.

[3]) Je to vlastně traktát dosti dlouhý, neboť čítá plných 27 str. Erbenova vydání Bartošovy kroniky.

proroci kárají zkaženost Israele. Nejprve dostávají kněží svůj díl, bez rozdílu vyznání. Dlouhý řetěz jejich hříchů v drastických výrazech častěji se opakuje. Zastává se pak chudých proti boháčům, kteří „chudým pokrm odjímají a sami nad potřebu žerú“. Líčí barvami přehnanými znemravnělost Prahy, kde prý „i pověří se kazí těmi hříchy sodomskými“. Čte levity parádníkům mužského i ženského pohlaví, jich „oděv pohanský a sodomský se vidí“. Tyto hříchy jsou příčinou všeho zla, tak že Pán Bůh pro ně „téměř ode všech rozum a moudrost odjal“. Bratr bratra jako Turka oklame, otce jako žida, jedni druhým statky sežrali. Pomsta se blíží, proroctví se naplňují, „neběží o řemen, ale o celou kůži“, čiňte pokání. Kéž mne poslechne Praha, jako Jonáše Ninive. — Poněvadž se toto přání Matějovo nesplnilo, přišel Prahu obracet osobně. Kázal po „hospodách, někdy po ostrovech, po březích“, „v Kapalínově vápenici a lázni písané“, v jiných městečkách a vsích. Nelekl se ani diktatora pražského Paška z Vratu ani krajana svého, administratora konsistoře, Havla Cahery, kterému psal listy, v nichž mu zle vyčítal jeho odklon od luterství a „bídným Havlem“ nazýval. Mocný Cahera vsadil nepohodlného kazatele do věže, kde pobyl půl druhého roku. Na rozkaz Ferdinanda I. propuštěn, ale z Prahy vypovězen. A tu mu Dubčanský poskytl útulku a odvezl si jej na Habrovany, kdež v jeho službách ve svém kazatelském díle pokračoval, ba dokonce „leik jsa kněze světil“ a hodnost „biskupskou“ si osvojil.

Druhým pomocníkem Dubčanského byl Václav z Lulče. Brandl praví jen „jakýsi Václav“. Víme však, že ten Václav byl bývalý katolický kněz; tedy ani Dubčanský, nepřítel kněžství, neodolal touze, kterou u všech tehdejších sekt spatřujeme,[1]) dodati sektě své nimbu mylně vykládané „apoštolské“ kontinuity. V knihovně kláštera křižovnického v Praze v rukopisu A 27 jest několik náboženských listů polemických, z nichž 8 uveřejnil Fr. Dvorský v Archivu českém č. XIV.[2]) Je to polemická korrespondence kališného kněze Šimona v Habrech s protestantským Janem farářem v Něm. Brodě, kterému Karníček říkají.

Šimon mladý dosud, „třeba že už vlasy mu prokvítají“, upřímný Čech, který třeba že těžce nese výtku Janovu, že v latině „jedno

[1]) Bratří ve svých spisech často poukazují, že mezi prvními zakladateli Jednoty byli i kněží, ne samí »lejci«, zvláště proti Pernštýnovi, který se jim posmívá, »že kloboučník ševce, ševc koželuha světí«.

[2]) Archiv český XIV. str. 227—367.

s druhým miesil jest", přece se těší, že „neodsúdil jeho češtiny". Je vřelý přívrženec podobojí jako víry české. Římanů „se nezastává ani neschvaluje", raděj o nich „řeči nechati chce", ale luterských novot nenávidí, neboť původce jejich Luther jest „muož krve, tělesný a hanec vymyšlený. Kto neumí hanět bližního svého, čti Luthera". „Misterný" národ český nepotřebuje „vieře se učiti od němců, kteří jsou nikdá Pánu bohu věrni nebyli a viery neuměli". Listy mezi oběma kněžími jsou psány se stupňovanou rozhořčeností, tak že poslední (7.) už Jan nepřijal dle připsané Šimonem poznámky. Pro nás však nejzajímavější je list 8., psaný srdečně, otcovsky, třeba že obsahuje několik satirických šlehů, zvláště na „Jeho Milost biskupa Matěje", což není nikdo jiný nežli zneuznaný prorok pražský, Matěj „poustevník". Z tohoto historicky velmi zajímavého listu se dovídáme, že onen Václav z Lulče byl bývalý benediktinský mnich a rektor kláštera Vilémovského. List píše kněz Šimon (1529) sousedu Vilémovskému Václavu Knapovi napomínaje ho, aby ve staré víře křesťanské setrval, k Luteránům ani k Pikhartům se nenakloňoval, zvláště pak jej vystříhá před Habrovanskými, jichž učení vyvracuje. Píše: [1]) „Václave, bratře milý! Kdež si mi pravil, kdys šel z vlasti své, žes naschval zašel k Václavovi kmotru svému na Luleč, který byl bratrem i také rektorem v klášteře, [2]) jenž tehdáž volen jest od sektařuov za kněze a Matěj za biskupa, abys shlédl jich sektu a náboženství, ale že sou při tom býti tobě i některým jiným nedali; protož zdálo se mi jest za dobré z lásky nětco tobě proti jich sektě na to co sem od tebe slyšel napsati." (P. d.)

[1]) Podáváme jen výňatky.
[2]) Vilémovském.

Účast kardinála Dietrichštejna za boje mezi arciknížetem Matyášem a Rudolfem II. roku 1608.

Napsal JAN TENORA. (Č. d.)

Do Prahy dojel Khlesl 8. března; byl přijat kardinálem Dietrichštejnem a pozván na druhý den na snídani, u níž se pak kardinál za něho zaručoval svou ctí a svým životem. Ze záruky této vyznívalo již rozhodující slovo, které bude pronášeti Khlesl, jenž nad to byv Barvitiem i druhými informován lehce se vpravil do tamějších poměrů; stal se najednou obhájcem císařovým proti Matyášovi, mluvil proti arciknížeti a jeho radám, odsuzoval jednání jeho proti císaři jako nespravedlivé, — ale s důrazem vystupoval proti válce. Činil tak s obmyslem, a aby jen více na paměť přivedl slabotu císařovu, vyličoval temnými barvami všecko veliké nebezpečí, které hrozí. V hovorech pak zejména s nunciem a španělským vyslancem přistoupil úplně na jejich stanovisko a utvrzoval je na něm, aby se císaři nikterak neradilo k válce, nýbrž k míru, a aby se arciknížeti Matyášovi zabezpečilo následnictví. Oba důvěřujíce Khleslovi žádali ho, aby byl prostředníkem mezi oběma stranami, čímž zase dodávali Khleslovi více vlivu.

Jen císař odpíral mu posud audienci, ačkoli skutkem byl již před ním kapituloval. Hněv, který v císaři rostl ze smutných zpráv, které stále docházely — tajná smlouva arciknížat z r. 1606 byla prozrazena, Morava odpadávala, nový posel Matyášův hr. Mansfeld v Řezně zadržen a do Prahy poslán — netroufal si již na něho vyliti, ale přijmouti nechtěl v milostivé audienci toho, proti němuž cítil nechuť a odpor, a jehož obviňoval také jako původce všeho zla, — zvláště když nepřipouštěl k audienci ani oddaných svých věrných. Všecky dovedl Khlesl přesvědčiti o své důležitosti a nezbytnosti při jednání s arciknížetem Matyášem, a o pilné potřebě, aby byl přijat císařem v audienci, jen nedůvěřivě zaujatý císař rozpakoval se a nemilou audienci oddaloval. Ale právě proto Khlesl o ni stál, jí se domáhal a si vynucoval, když císař váhal a podmínky předkládal. Dne 11. března vzkázal sice císař Khleslovi, že jej míní slyšeti u přítomnosti kardinála Dietrichštejna, ale Khleslovi nebylo to vhod. Nechtěl míti svědka, který by ho kontroloval. Ani tajným radám nechtěl vypovídati, nýbrž dovolával se slyšení u císaře. Připovídali mu je hned na 12. březen, ale císař je každého dne odkládal.

Za těchto průtahů dosáhl konečně audience kardinál Dietrichštejn, jehož si Khlesl úplně získal. Také se postavil po bok Khleslovi a otevřeně při ní řekl, že jenom sám císař zaviňuje svou nerozhodností svrchované nebezpečí jak svých zemí a náboženství, tak i osoby své vlastní. A vrátiv se do tajné rady pravil, že zřekne se obtížného úřadu svého, protože žádné rozhodnutí se nikterak neuskutečňuje, a k němu hned přidal se svob. pán Lamberk i president válečné rady hrabě Suls. Jakmile však císař to zvěděl, jal se žádati jak kardinála tak ostatní, aby ho v takových potřebách neopouštěli. Vyplnili přání jeho a kardinál zase sloužil tak pilně a horlivě jako dříve,[1]) — ale při tom dosáhl také přípovědi císařovy, na které všem nemálo záleželo, a která zdála se býti směrodatná pro další politiku, že totiž přijme císař Khlesla u slyšení.

Nestalo se tak hned; císař ještě se vymlouval, že není mu dobře, že jest unaven a rozmrzen a obává se, že onemocní z těch nepříjemných výkladův, ale přece již ubezpečil Khlesla, že mu slyšení dá; zároveň žádal císař, aby prvé aspoň tolik oznámil kardinálovi, co by bylo tak tvrdé, že by císaře mohlo zarmoutiti. Khlesl svolil sice na to, že chce vylíčiti stav věcí, ale odkud to všecko pochází, a jak tomu odpomoci, že nevypoví žádnému, leč jedinému císaři. Tak si chtěl všemožně audienci zajistiti, kteráž měla býti vítězstvím Khleslovým a pokořením císařovým.

Napřed ještě vypověděl Khlesl kardinálu Dietrichštejnovi, jak vlastně beznadějné je stanovisko císařovo, při čemž ovšem nadsazoval a nemluvil ve všem pravdu: že v Rakousích není osoby mezi světskými stavy a duchovním, která by byla v záležitosti uherské na straně císařově, a protestanti nejraději by odevzdali zemi arciknížeti; rakouští stavové jednají pilně se štyrskými, uherští s odbojnými Poláky, sám arcikníže s říšskými knížaty i s francouzským králem; rovněž jsou arciknížeti nakloněni mnozí kardinálové a vlašská knížata, v Uhřích jest pro něho pohotově s pomocí Turkův a Tatarů 40.000 vojska, a všude všichni nespokojení s vládou císařovou prohlásí se pro arciknížete.

Pod tísnivým dojmem této zprávy Khleslovy zdálo se kardinálovi býti nejúčelnějším, aby se jednalo s Matyášem o smírné narovnání a chtěl proto vypraviti se sám do Vídně. Khlesl to schvaloval, ale narážeje na poslední list arciknížete k císaři z 5. března, v němž vinu zaujatosti císařovy proti Matyášovi přičítá císařovým služebníkům, odpo-

[1]) Vatik. arch. *Borghese* II. 149. fol. 184.

věděl, že by bylo prvé třeba, aby se nepříznivé smýšlení Matyášovo o kardinálovi upravilo a příznivě naladilo, načež kardinál hned projádřil, že by bylo dobře, kdyby císař Khlesla vypravil, aby připravil napřed na to jednání.[1]) Tak snadno dosahoval Khlesl na dvoře císařském úspěchu a důvěry, že byl pokládán za nejvhodnějšího prostředníka mezi císařem a arciknížetem — Kklesl, důvěrník Matyášův a protivník císařův!

Sklonu politiky římské a španělské k Matyášovi, zastupované nunciem a vyslancem, jíž hlavně záleželo na tom, aby co nejspíše definitivně ve prospěch arciknížete rozhodnuto bylo o následnictví po císaři, dobře použil také Khlesl pro svého pána. Chtěje při zbrojení arciknížete odzbrojiti císaře utvrzoval nuncia i španělského vyslance v naději na možný, ba snadný smír, k němuž arciknížete přivede, přistoupí-li jen císař na slušné požadavky arciknížete. Oběma lichotil Khlesl, že by sami místo kardinála Dietrichštejna měli jednání se chopiti, což by asi chtěl také arcikníže. Zejména nuncius byl proto nadšen a hořel nedočkavostí, aby jen mohl zasáhnouti. Nemoha tak snadno dosíci audience u císaře, pronášel své tužby kardinálovi za přítomnosti svob. pána Lamberka i španělského vyslance a projádřil své mínění, že neblahému nynějšímu stavu jest možno odpomoci jen dobrým a úplným smírem mezi bratry; nuncius jako zástupce společného otce křesťanstva u této intervence že snad nemůže přijíti do podezření, že by mu běželo o něco jiného, než o obecné dobro a o prospěch císařův, a že by rád toto mínění své projevil císaři buď ústně ve slyšení nebo písemně. S náhledem nunciovým souhlasil také španělský vyslanec, ale kardinál o účelnosti toho kroku vyslovil pochybnosti, že by za nynější chvíle oživlo jen staré podezřívání císařovo, že všecek ten odboj jen zosnován proto, aby byl císař donucen vysloviti se o nástupnictví; až bude doba vhodnější, že oznámí nunciovi. Nuncius odmítavou tuto odpověď vykládal kardinálovi na zlou stránku, vytýkaje mu marnou ctižádostivost, že sám by jenom chtěl, aby se říkalo, že mír i válka, porada i rozhodnutí a zkrátka všecko běží rukama kardinálovýma, jenž by chtěl býti na tisícerých stranách a sám všecko všude dělati a předělávati. Ale v tomto návalu zklamání křivdil nuncius kardinálovi, jenž dobře znal smýšlení císařovo; pozdější chování se císařovo za cesty papežského legáta k jeho dvoru dává úplně kardinálovi za pravdu. Ostatně rozdílné stanovisko, na kterém stáli kardinál a nuncius, ne-

[1]) Vatik. archiv, *Borghese* II. 149, fol. 184.

hledě ani k horečné touze, aby také nuncius platně a skvěle vystoupil před širou veřejností, vysvětluje další projevy; kardinál vždycky byl služebníkem císařovým, i když si sám přál rychlého i jiného rozhodování, kdežto nuncius byl stranníkem Matyášovým, proti němuž ani nechtěl vystoupiti, a rád by byl viděl, aby první krok ke smíru sám císař učinil, aby snad nikterak nebylo zadáno reputaci Matyášové. Větší vinu přičítal nuncius císařovi nežli Matyášovi. Odtud také bylo, že jak nuncius tak španělský vyslanec nepřimlouvali se u svých dvorů za pomoc peněžitou pro císaře, aby snad zbrojnou mocí mohl potlačiti povstání, při čemž ovšem také je zdržovalo vědomí, že císař má peníze, avšak vydati jich nechce. Ale v pravdě nových běžných příjmův u dvora nebylo, ježto vzbouřené země odpíraly všecky poplatky, čímž pak taková tíseň u dvora nastala, že nebylo ani groše na nejvšednější potřeby, a ani vína by nebylo bývalo, kdyby se byl kardinál nezaručil, že je zaplatí.[1])

Císaři nepřístupnému, rozhněvanému, podezřívavému a věčně nerozhodnému těžko bylo raditi, a tajná rada se svým předsedou kardinálem Dietrichštejnem byla malomocna. Její plány a záměry se nepotvrzovaly císařem, jenž neprojevil ani, chce-li mír nebo válku nebo příměří, tak že nebylo možno tomu přiměřeně se uraditi a všecko uspořádati. A císař při tom všecko břímě zodpovědnosti svaloval na své rádce, hlavně na kardinála; Dietrichštejn sám měl slyšeti trpké zprávy Khleslovy, které by se císaře nemile dotkly. Mohlo by se to sice pokládati za znamení důvěry císařovy, ale vskutku byla uchystána příležitost, aby se v nezdaru přičetla všecka vina druhému.

Povšechné náladě u dvora poddal se kardinál, jenž zároveň neměl již tam žádného stání, ježto zaražen byl bouřlivými zprávami z Moravy. Chystal se tam již netrpělivě, ale než-li by odjel, ještě chtěl se dočkati výsledku audience Khleslovy u císaře; jí měla býti dána sankce císařova pokojnému jednání o smír. Tak o nezbytnosti tohoto kroku dovedl Khlesl přesvědčiti u dvora, že ovládl všecky kromě císaře. Konečně i císař povolil nátlaku svých rad a udělil 17. března Khleslovi slyšení. Jak císaři bylo však nemilo přijmouti Khlesla a jak odporná mu byla všecka ponižující ho audience, poznati ještě ze vzkazu, kterým dvakráte po Attemsovi Khlesla napomenul, aby jen krátce mluvil.

U audience osvědčoval Khlesl svou věrnost a poslušnost k císaři, k němuž přišel nedbaje prý ani dvojího psaní arciknížete Matyáše. Ale

[1]) Briefe und Acten, VI. 259; Vat. archiv, *Borghese* II. 149, fol. 184.

potom mluvě o tom, jak dalo by se odpomoci všem rozepřím a nesnázím, projevil se Khlesl věrným služebníkem svého pána Matyáše. Všecku vinu přikládal císaři, — ovšem nepřímo pravě, že zlí lidé ho štvali proti bratru již od kolika let, a to až tak daleko, že následnictví na jinou linii mělo býti přeneseno. Dotýkal se pak císaře na místě pro panovníka nejchoulostivějším, že špatně vládl, a že odepřev a nemoha pomoci svým zemím, sám se jich zřekl. Císař aby honem povolil, — neboť arcikníže Matyáš chce již dáti do tisku ve všech řečech svůj protest proti císaři, kterým mnohé na svou stranu přivede. A již by to před třemi lety bylo vypuklo, kdyby sám Khlesl a Cavriani toho nezadrželi; oba jsou císaři naprosto věrni a nevinni a císař měl jich dávno poslechnouti. A nyní zrovna Khlesl radí a staví se se vším důrazem proti válce; používaje nechuti a zdráhání se císařova, aby sám na válku přispěl, staví se proti vojenské radě: ti nejvyšší rádi by se jen obohatili na útraty císařovy. A na koho chce císař spoléhati? Ostatní má proti sobě, a Čechové — nejsou tak vrtkaví? A komu by císař válkou uškodil? Jen sobě, vždyť jsou to jeho země, které budou popleněny a zhubeny.

Když pak císař zaleknut tímto smutným líčením povoloval a poukazoval, že jsou také ještě jiné prostředky, Khlesl hned to potvrzoval a ujišťoval, že arcikníže Matyáš je dobré povahy a dá si říci, jen aby císař vyšel mu naproti, že již se najdou, kteří rádi budou přimlouvati Matyášovi k pokoji. Další podrobnosti chtěl Khlesl potom vyložiti svob. p. Lamberkovi, Attemsovi a Barvitiovi. [1])

Takto mistrovsky dovršil Khlesl svou činnost na dvoře císařském. Obratností a diplomatickým uměním všecky své vůli podřídil a podrobil, a i to dostiučinění si vymohl, že byl zkrušeným císařem přijat v milostivé audienci a že císař také sám vešel na nejvyšší tužbu Khleslovu a konečný jeho záměr, aby pokojně jednal o smír a nezbrojil — tak bezbranný císař vydával se v moc ozbrojeného Matyáše. Jaký vnitřní triumf pociťoval Khlesl! (P. d.)

---

[1]) *Hammer-Purgstall*, l. c. II. příl. 213, str. 87—93.

Francisco Ferrer.

Boh. Kyselý. (O.)

Jiný svědek nábožensky nestranný Miguel Unamuno, rektor university v Salamance napsal v „El Progreso Latino“: „Neznám záležitosti Ferrerovy dopodrobna, ale přece lépe než ti, kdo slepě protestují. Třeba doznati, že neodsoudil ho klerikalismus, nýbrž stát v zákonité obraně. Školy Ferrerovy se zavřely nikoliv pro antikatolicismus, nýbrž pro anarchismus a schvalování lupu a plenu. Jeho školy byly v ohledu pedagogickém hnusné (detestables). Vyučovalo se v nich ne pravé vědě, ni staré ni nové, nýbrž fanatismu. Čítanky jejich jsou politování hodny. Byly to školy pověry a nesnášelivosti, zrovna tak nebo ještě víc nežli školy katolické. Byly v nich přednášeny věci proti všemu sociálnímu řádu. Školy moderní nelze co do vědecké pedagogiky obhajovati . . . Nevyslovuji se ani pro nevinu ani pro vinu Ferrerovu — ač jsem nakloněn věřiti v tuto — ale pokládám směšným, činiti z něho téměř genia. Byl to člověk životem bezvýznamný, prostředního nadání a fanatik. Přes protesty ciziny můžeme my Španělé klidně spáti, vždyť víme, kolik pyramidálních lží, pitomostí, pomluv a bludů putuje světem na náš vrub! Z protestujících ví jistě málokdo, oč vlastně jde. Tento internacionální rumrej složený z anarchistů, židů a pavědců — [páni z Prahy račte si posloužiti] — není přece úsudek a přesvědčení světa! To pravím já, jenž jsem větším nepřítelem toho všeho, proč byl Ferrer, jak se dí, zastřelen. Pravím to jako liberál a nekatolík“.

Nejupřímnějším rysem povahy Ferrerovy, kde se nikdy nezapřel, byla bezmezná nenávist Boha; jeho protiklerikalismus nebyl poctivým přesvědčením o škodách, jakými trpí náboženství pro zneužívání náboženství k účelům nekalým — jak se klerikalismus alespoň definuje. Jeho životní zásady a atheismus měly živnou půdu v zednářství a republikánském revolucionářství. Zašel však dále do praxe, do zhoubného a ničícího anarchismu. Zášť a nenávist určovaly směr jeho počinů.

V žádném jeho projevu nenajdeme naprosto ničeho, co by se mohlo pokládati za jakýsi princip sociologický. „Tento filosof doupat nemá pojem o sociálním životě a otázkách, které se tu naskytají.“ (Revue Critique 1909.) Nesměřoval ku zlepšení řádu sociálního, nýbrž k jeho vyvrácení. Organisační idea byla mu cizí, byl individualistou, a proto

socialisty osud jeho příliš nedojal. Berlínský list „Vorwärts" píše: „Pokrokové orgány německé líčí Ferrera jako bojovníka proletariátu, ale je nutno říci, že to byl jeden z anarchistů, opojených nenávistí antiklerikální a theoriemi z Manchestru, kteří se staví proti sociálnímu hnutí ve Španělích."

Mravně stál „apoštol" ještě níže než vědecky.

Muž, který chtěl podle své hlavy přetvořiti celý svět k „bratrství" jevil tak málo citu ku svým nejbližším, že to zaráží. Až po smrti jeho objevily se podvodné praktiky se jměním, které mu nenáleželo. „Družka" jeho Bonnaldová dožadovala se jmění, jež jí bylo pí Meunieurovou odkázáno, ale zmizelo v kapsách Ferrerových. Soud jí také skutečně přiřkl 105.000 franků. Ušlechtilosti jeho zakusila častěji v životě. Když odcestovala se synem Riegem do Hollandska (snad za propagandou ferrerismu, nebo aby ustoupila nové lásce, jíž byla Soledad Villafranca), žádal pro ni Domela, anarchistický agitátor, 2500 franků. Ferrer velkomyslně poslal pětinu a vysvětloval jí, že bude lépe ostatek uschovati pro bídnější časy. Peněžní transakce byly mu velmi milým zaměstnáním a neváhal vyloučiti ze své školy každého, kdo se mu nezachoval v tom ohledu.

S Ferrerem nemohl obstáti nikdo, kdo se mu nepodrobil jako otrok. Salillas dí: „Neměl-li Ferrrer moci, aby ovládnul massy, měl zvláštní zručnost podmaňovati jednotlivce." Ale vedle sebe nestrpěl nikoho a cizího náhledu, ani dobrého si nevšímal, jak dokazuje případ se sl. Jacquinetovou. Byla to jediná síla pedagogicky vzdělaná při počátcích „moderní školy". Té zotročiti nemohl a proto musila r. 1902 opustiti ředitelské místo a 1903 i učitelské. Kniha Klementiny Jacquinetové o ibsenismu (z r. 1907) na jednom místě podává doklady, v čem rozpor její se zakladatelem nové školy záležel.

Rovněž jiní spolupracovníci Fererovi Salas Antón (velmi zasloužilý o vzdělání nižších tříd barcelonských), Colominas Maseras (ředitel vydavatelstva) odloučili se od něho pro nesnášelivost jeho, nechtějíce býti slepými nástroji v jeho rukou. Děkuje přátelům za blahopřejné projevy za tou příčinou poslané, nechce Maseras uváděti důvodů s ohledem na svého nástupce Litrána. Tento dí: „Jest uznanou věcí, že Ferrer nebyl duch neobyčejný, genialní. Ale tím se nepopírá, že byl muž pevné vůle, přísný, vyrovnaný charakter."

Přísnost ta byla však podivná. Z listů při zakládání školy patrno, jak celé dílo až do pojmenování spočívalo na záludnosti a kličkování. Píše sám Bonnaldové: „Pravdu mají továrníci, prohlašují-li, že nepři-

jmou dělnictva ze škol volných vyšlého. Proto, i abychom lidí neděsili, abychom nezavdávali příčiny vládě k zavření naší školy, dali jsme jí právě jméno školy „moderní“ a ne „volné“.

Celé přelíčení shora uvedené, do světa pouštěné zprávy o pronásledování, vyrábění nálady pro „apoštola“ v cizině, to vše podává hojnost dokladů o předivu pletich, jimiž tak rád operoval. O velikášství Ferrerově svědčí poznámka Salillasova, že se ve svém vězení zval rád sokem (rival providencial) vězně vatikánského, jako by na obou záležely osudy společnosti a světa. Týž ředitel věznice má dojem, jako by katalonský agitátor churavěl dvojí strašnou manií: pronásledování a velikosti. Zač stojí potom skromná výmluva žurnalistovi žádajícímu po něm fotografii: „Nikdy jsem neměl touhy po zvěčnění své podoby fotografem. Podobenky? Nikdy jsem jich neměl.“ Téhož rázu je také jeho testament. Ferrer chtěl umříti, jak byl živ, v póse divadelní:

1. Přeji si, aby se při žádné příležitosti nepořádaly manifestace rázu politického nebo náboženského před mými pozůstatky, neboť míním, že času, který se vynaloží na zájem o mrtvého, lépe by se užilo ku zlepšení postavení živých.

2. Lituji, že není v tomto městě krematoria, jako v Miláně, Paříži a jinde, neboť bych si přál, aby mé tělo bylo spáleno. Jest žádoucno, aby co nejdříve zmizely hřbitovy v zájmu zdravotním a byly nahrazeny pecemi ku spalování mrtvol nebo jiným způsobem, aby mrtvoly co nejrychleji zmizely.

3. Rovněž si přeji, aby moji přátelé ani moc ani málo o mně nemluvili, neboť tak vznikají modly, které jsou potom brzdou pokroku. Zásady jsou pokládány za nedotknutelné příkazy a to bývá v budoucnosti neštěstím. O snahách člověka má se pouze diskutovati; nechť se lidé napřed přesvědčí, jsou-li dobré či zlé, a potom se teprv jimi řídí nebo neřídí.

Neodporuje tu bod první a třetí příkře druhému?

Ferrer trpěl slavomamem, odtud také jeho marnivá „grafomanie“. Přátelům a listům (liberální levice) psával listy se žádostí o reprodukce prý „pro známé a příbuzné“. Ministerskému předsedovi Moretovi napsal „otevřený list“, aby jej získal pro svůj program a upozornil na svou osobu.

Salillas zmiňuje se o touze Fererrově, aby jeho cela z r. 1906 zůstala ve stavu, jak ji opustil. Některé z veršů napsal pečlivě a písmem velikým, neboť si přál (snad proto, že ještě neměl podobenky?!) býti v cele své fotografován, prý na památku pro rodinu. Za krátko rozlétl

se jeho obraz časopisy po světě. „Ferrer nebyl tedy ke mně upřímný a jednání takové lze označiti povšechně podvodným.“ Před posledním přelíčením vyslovil opět přání po fotografování v cele. Když to nebylo dovoleno, odvrátil se uraženě od ředitele, s nímž o tom již nemluvil.

Ještě den před popravou žádal, aby se směl písemně rozloučiti se svou rodinou. Ministerský předseda Canalejas potvrdil potom 10. listopadu při zasedání kortesů, že místo listů k rodině napsal Ferrer šest až osm dopisův adresovaných předákům revolučních snah mimo Španělsko . . . Tehdy padla nejedna ironická poznámka v parlamentě i mezi radikály o smutném faktu, že člověk tak málo významný může platiti ve světě za representanta liberálního a pokrokového Španělska.

Julio Camba zakončil článek svůj o Ferrerovi zdrcujícím sarkasmem, který svědčí patrně o tom, jak na význam Ferrerův hledí jeho krajané:

„Kdybych byl šéfem konservativní vlády a chtěl Ferrera zostuditi, dal bych jej obléci v trestanecký šat a poslal bych jej do roboty mezi pevnostní zajatce, kteří by jistě na sebe zamňoukali: Ejhle, apoštol!“

*

Poznavše na základě nepředpojatých, většinou španělských a proticlerikálních svědectví život i dílo Ferrerovo, smíme říci, že cizina činí s ním z důvodů protináboženských, co se ani v jeho vlasti díti nemůže z ohledů vlasteneckých. Velebitelé využívají ho pouze jako berana proti Církvi, právě jako z téže příčiny oslavují tolik jiných, s jejichž učením a zásadami stojí v přímém rozporu.

Budiž dovoleno poopraviti výrok pařížského „Obranného komitétu“ asi v tomto smyslu: Muž, jenž ve svém záštiplném fanatismu byl mravním původcem zkázy tolika chrámů, dobročinných a vědeckých ústavů, jakož i smrti nejednoho z nenáviděného kléru, nesmí a nemůže slouti apoštolem, neboť neměl přesvědčení, klidu, přímosti ani bezúhonnosti apoštola.

Mikuláš z Drážďan.

Dr Jan Sedlák. (Č. d.)

V časovém pořadí spisů Mikulášových nutno za „Puncta“ položiti traktát „De usura“. Z prudkých bojů theologických a politicko-církevních ocitáme se tu náhle v otázkách hospodářských a právních, v nichž ovšem nauka a právo katolické církve má v té době veliký význam.

Dle výroku Kristova: „Mutuum date, nihil inde sperantes“ stanoví kanonické právo, že půjčka věcí, jež užitím se stravují, má býti bezúročnou. Veliký úrok slove usura = lichva. Takovou věcí jsou především peníze. „Pecunia est per se sterilis“, „nummus nummum non parit“, „proprius et principalis usus pecuniae est ipsius consumptio“, „pecunia alium usum non habet nisi consumptionem substantiae“ — tak a podobně čteme u všech kanonistů. Vrátí li tedy dlužník, kolik si vypůjčil, učiněno je spravedlivosti zadost; věřitel, jenž by žádal více, jednal by proti spravedlivosti, dopustil by se lichvy.

A lichvu trestá církevní právo velmi přísně. Lichevník stává se bezectným a pozbývá tím práv, jež souvisejí se ctí, především na poli církevním, což jest pro středověkého člověka zvláště citelným, a tím i částečně v životě občanském. Proto se obírají půjčováním na úroky čili lichvou hlavně židé, jimž církev nedává zákonův a již práv církevních a plných občanských nemají. Ti pak arci provozují lichvu v moderním smyslu slova.

Ale hospodářský vývoj západní Evropy již dávno před počátkem XV. věku pokročil tolik, že bylo těžko zásadu tu zachovávati, ba že nebyla ani zcela pravdivou. Vzrůst obchodu zajisté, rozmach měst a řemesel v nich a značné uvolnění venkova daly penězům ráz plodnosti a opravňovaly již úrok. Když tedy právní doktrina i nadále chtěla udržeti starou zásadu, bylo to opravdu obětí a dobrodiním, poskytnul-li někdo potřebnému půjčky.[1])

[1]) Bylo kdysi sv. Janu Nepomuckému vytýkáno jako mravní provinění, že půjčoval peníze a zaplacení jich vymáhal tresty církevními. Taková výtka je důkazem neznalosti tehdejších poměrů. Půjčil-li kněz nebo vůbec katolík peníze v právní formě půjčky, nemohl žádati úroků; že pak si peníze hleděl zajistiti, kdo pak je tak naivní, že by mu to zazlíval? Kněz však patřil před forum církevní a musil si půjčku zajistiti před ním; a církev užívá, neb aspoň tehdy i v takových případech užívala jako donucovacích

Aby se i zákonu vyhovělo i půjčka za změněných poměrův umožnila, vyhýbají se strany právní formě půjčky a převádějí ji na na formu jinou, při níž je dovoleno žádati zpět více než pouhý půjčený kapitál, obyčejně na právní formu kupu a prodeje. Zákon se tím arci jen obchází, ale vlastně připravuje tak prakse mírnější zákonodárství, jež napřed má známé tituly úroku: lucrum cessans, damnum emergens, periculum sortis a pak i přidává moderní: census legalis.

Že o této otázce byly i v Čechách na konci XIV. a na počátku XV. stol. živé rozhovory, rozumí se při hospodářském rozkvětu království na jedné a při probudilém mravním vědomí na druhé straně samo sebou a máme pro to i literární doklady, z nichž jedním je zmíněný spis Mikulášův.

Lze si mysliti předem, že Mikuláš jako radikální mravokárce jest v tomto bodě konservativcem nejhrubšího zrna. Podav výměr lichvy, probírá pojmy zapůjčení, nájmu, směny, zástavy a kupu, zkoumaje vždy dle kanonistů, jest-li dovoleno vzíti nad kapital. Při půjčce je to ovšem nedovoleno; jen náhradu za dokázanou škodu a trest za prodlení splátky připustil by Mikuláš. Smlouvy zpětného kupu a zakoupení ročních důchodů dějí se „in fraudem legis“ a nejsou než zakrytá lichva. Od toho nemůže nikdo dispensovati, ani papež, ježto je to zákon boží.[1]) Kdo tvrdí, že je to dovoleno, jest kacíř, a doktoři, kteří to omlouvají zvykem, jsou učitelé antikristovi.

---

prostředků trestů církevních. Co jest nad to přirozenější? Neviděl v tom nic zlého ani Mistr Jan Hus, jenž již 2. července 1402 Habartovi z Chrastě a pastorkovi jeho Janovi půjčil s klerikem Janem Žídkem 10 kop grošů, obnos na tu dobu značný, a zavázal dlužníky ku splacení před církevním soudem trestem exkommunikace (*Tadra*, Soudní akta kons. IV 132). A nedlouho po tom ručil Hus s farářem Martinem z Leštné za Mistra Štěpána z Pálče pod týmže trestem (ibid. 133). A ještě na konci r. 1407 zavazuje se starokolínský rychtář Václav řečený Ficek pod trestem exkommunikace, že splatí knězi Vavřinci ze Záboří a Mistru Janu Husovi dluh 3 kop grošů (ibid. VI 122). Proti exkommunikaci pro peníze později sice Hus horuje — z pravidla k ní ani nedošlo — ale půjčovati bez úroků byl by Hus nikdy nekáral.

[1]) V dosavadním suchoparném materiálu právnickém ani bychom Mikuláše nehledali, teprve zde se ozývá zase jeho útočný temperament: »Non est securus quoad deum, si dispensatur eciam a papa, licet habet excepcionem quoad ecclesiam istam, que sepe fallit et fallitur, tamen quoad deum sibi hec allegacio non valebit, ubi iudicabitur eo teste quo iudice . . . Vnde dixerunt quidam, quod dispensacio est amplioris licencie impetracio ad infernum intrandam« (praž univ. kod. III G 9 fol. 110 b).

Potom obrací se Mikuláš proti spisu nějakému začínajícímu se *Dicturus aliqua de censibus ad reemendum*, jenž podobných smluv hájí, omlouvaje je jednak zvykem, jednak i že prospívají dlužníku. Mikuláš uvádí čtyři these jeho: 1. Kdo jest pánem nějaké věci, je také pánem jejího užití; 2. pán věci může její majetnictví přenésti na jiného zdarma neb za cenu nějakou neb směniti za věc jinou; 3. majitel věci může přenésti na jiného použití věci i její užitek a po držeti její vlastnictví a 4. jako může dáti nebo prodati vlastnictví neb užitek věci trvale, tak může učiniti i na čas. Z těch vět, praví Mikuláš, správně-li se vykládají, neplyne, že by smlouva zpětného kupu neb zakoupení důchodů byla dovolena. Jsou to jen pavučiny na chytání mušek, prostředky na utlačování lidu, sítě pro lov[1]) lakoty, jako prodejné odpustky a různé milosti papežovy, kardinálů, biskupův a mnichů. Však to uznal sám Kostnický sněm, jenž pro podobné obchody Jana XXIII. odsoudil.[2])

Praví-li opponent, že se tak děje pro potřeby lidské, jež jsou v různých dobách různé, je to dle Mikuláše výmluva, jež neospravedlňuje lichvy. Pomocí bližnímu bylo by to lze zváti, kdyby se čítal spláceny důchod jako splátka na kapitál, ale takto je to ochuzování potřebných, k nimž jsou věřitelé neuprosně krutí. Mikuláš o nich praví: »Ipsi enim primo integram pecuniam capitalem habere volunt et

[1]) Mikuláš při té příležitosti pojednává opravdu o lovu!

[2]) Vydatně použil tu Mikuláš žalobných článků proti Janu XXIII. na sněmu podaných . . . Vypisuje z nich celou řadu a připojuje k nim — zde arci právem — jizlivé poznámky. Píše: O quam grandis permutacio! Qui olim sanctissimus, nunc pessimus bulderinus et dyabolus incarnatus vocitatur! Ubi nunc ista vox, qua extollebatur super omne id quod dicitur deus, cum dicebatur sanctissimus . . ? Ubi nunc, quod dicebatur, quod non potest errare et cum prosternebant se ad pedes sanctitatis et ad oscula pedum beatorum? Sunt hec omnia in oppositam qualitatem versa et eradicata quasi plantacio a patre celesti non plantata. Veniant nunc ad medium Palecz et Stanislaus doctores cum ecclesia eorum romana, de qua in tractatibus eorum »De ecclesia« intitulatis inquiunt in hiis verbis: »Ecclesie romane caput est papa et summus pater in terris ymmo cor, fons et alveus continens plenitudinem potestatis universas Christi oves informandi, illuminandi, dirigendi, certificandi . . .« et sequitur: »Hii cum papa sunt ecclesia sancta que non debet esse alicui in precepto vel in institucione aliqua suspecta etc« An non ita non volens credere posset palpare, an collegium cardinalium in eligendo talem erravit . . ? (cod. cit. fol. 128a). Podobně jako zde Mikuláš ve druhé části, mluví Hus v listě poslaném asi 20. června přátelům v Kostnici (Doc. 125), ale závislost jakákoli jest vyloučena již dobou a pak doslovnými citáty Mikulášovými ze Stanislavova spisu »Alma et venerabilis«. (Srv. *Loserth*, Archiv 75 str. 175).

capiunt, nulla percepcione deducta sive diffalcata. Secundo postquam sic extenuaverint debitorem et depauperaverint, nullum habent iubileum, in quo ipsum libertarent possessione ipsius ad ipsum reversa, sed ipsum extenuatum tam in bonis mobilibus quam in immobilibus nichilominus de ea expellunt et exulari et egere cum prole sua et herede compellunt! O iniquitas omnium iniquitatum! quis audivit umquam in aliqua gente talia, dic rogo, facta?«[1]) Staletým trváním, jehož se dovolává odpůrce, nestává se taková nespravedlivost zákonem. Je-li bližní v nouzi, jest křesťan povinen pomoci mu zdarma.[2])

Nutno tedy všecky podobné smlouvy zrušiti a dáti náhradu.

V Mikulášově spise „De usura“ máme cenný příspěvek pro hospodářské poměry a snahy v Čechách před válkami husitskými, jež i pro posouzení činnosti Husovy jsou důležity. Duch, jenž vane spisem, je týž, jako v Cortině a Punktech, ale neuplatňuje se tolik. Názor Mikulášův je ryze církevní (ještě v XIX. stol. hájila ho škola Vogelsangova), ale poměry dobové nutily kanonisty k názorům mírnějším. Radikální rozluštění, jež navrhuje Mikuláš, bylo neproveditelné a nebylo by mnoho pomohlo. Hospodářský vývoj nedal se jím zastaviti.

Dobu, kdy spis vznikl, lze přesně určiti. V Čechách byly již známy žalobné články proti Janovi a jeho sesazení, jež se stalo 25. května, a Mikuláš cituje tento svůj traktát již v Apologii proti sněmu Kostnickému, kterouž napsal koncem června — tedy traktát „De usura“ napsal Mikuláš v první polovici června r. 1415. Není však vyloučeno, že jest první část starší.

Ze svých spisů připomíná zde výslovně jen „De quadruplici missione“.[3]) Odkaz: „de quo dictum est in materia „de symonia“,[4]) není jasný. Možno jej vztahovati na zvláštní spis nebo na „Puncta“. Jinak setkáváme se zde opět s celým apparátem kanonistickým, zvláště častěji citován Boech (Bohić).

Mimo útoky na Jana XXIII. zasluhuje v něm pozornosti odmítnutí Pálčova a Stanislavova pojmu církve, jež jest nám prvním do-

---

[1]) Cod. cit. fol. 137a.

[2]) Mikuláš tu odpůrce podezírá: Sed forsitan non placet hoc oppositum scribenti, eo quod manus habeat erectas et extensas ad recipiendum, retractas autem ad dandum, et ideo libenter acceptat qualitates, que videntur sibi pro congregatione mamone iniquitatis, et non illas, que sunt ad communicandum cum proximo tempore necessitatis (cod. cit. fol. 140a).

[3]) Cod. cit. fol. 125b.

[4]) Cod. cit. fol. 109b.

kladem, že i v polemice proti odpůrcům pracoval Mikuláš s Husem. Traktát, proti němuž Mikuláš polemisuje, nepodařilo se mi zjistiti, ani opponenta. Ale poslal-li tento spis někdo Mikulášovi jako svůj [1]), chlubil se cizím peřím. Neboť tento spis existoval již na konci XIV. století a již tehdy byl předmětem sporů. O tom však zde nelze se šířiti.

Spis Mikulášův má inc. *Species usure sunt due* a expl. *in casto proposito audacius loqui. Hec (autem) ad presens dicta sufficiant.* Jest v praž. univ. sborníku prací Mikulášových III G 9 fol. 99a—142b se subskr.: „Explicit tractatus Mgri Nicolai de Drazn tractans de usura“, a v X D 10 fol. 220²b—228²a nadepsaný: „Tractatus cuiusdam iuriste de usura“ a v VIII F 3 fol. 127a—153a bez udání autora a neúplný. (P. d)

[1]) Mikuláš sám nezná autora: »Debet enim scire predictus scribens, quicunque sit« (cod. c. fol. 136b).

Náboženskо-mravní otázky v krásném písemnictví ruském.

Referuje A. Vrzal. (Č. d.)

Mimo povídky ze života duchovenstva Potapenko napsal dlouhou řadu románův a povídek ze života maloruského, jejž také jako Malorus dobře zná a s dojemnou srdečností kreslí. Mile působí u Potapenky jasný světový názor, hojnost nadšeného lyrismu, jenž jest jinak jeho flegmatické povaze cizí, svěžích barev a dobrosrdečného humoru. Za to práce, k nimž P. čerpal látku z vyšších kruhů velkoměstských, ze života intelligence, úřednictva, umělců, literatů, nevynikají ani uměleckou pravdivostí, ani svěžestí barev, ani sympathičností názorů, jež autor vkládá v ústa sympathických jemu hrdinův. Základní ideou Pot. jest idea trpělivé, neustálé práce „praktické služby“, k níž autor energicky vyzývá, nemilosrdně se posmívaje všem, kdo se snaží žíti „na cizí účet“, „na pensi“ (název románu), jíž nezasloužili. Při tom jeho požadavky nejsou vysoké; zastávať se „malého díla“, „středního člověka“, „ne-hrdiny“ (název románu), lidí sice pracovitých, ale svými mravními pojmy nesympathických. Popisuje-li život „ponížených a uražených“, kreslí-li positivní typy, dovede P. psáti tklivě a unáší čtenáře. Ale flegmatický jeho temperament příliš shovívavě maluje mravní mrzáky a ničemy, tak že připadá, jako by sdílel „zdravé pojmy“ (název románu) těchto odporných padouchův, a jako by sám byl lhostejný k dobru i zlu.

Boha i smysl života po celý život hledal současník Korolenkův Alexěj Al. Tichonov (n. 1853), píšící pod pseud. A. Lugovoj, jenž 1894 vzbudil skvělé naděje historickými parallelami „Pollice verso“ (Doraz jej!), znázorňujícími ve čtyřech obrazech z různých dob nemilosrdnou ukrutnost nízkých pudů davu, kořícího se vítězi a neznajícího milosrdenství s přemoženým. Neobyčejnou lidumilností a srdečnou teplotou jsou zahřáty jeho povídky „Vrátný“ a „Teplo zarálo“. Jinak však autor dlouho bloudil, hlásaje „odpuštění padlým“, ve verších i prosou psaných povídkách a komediích jevil lhostejnost k dobru i zlu a sympathii s mravními nestvůrami, jako na př. ve smutně proslulém rom. „Hrany života“, jehož cynický výjev svedení dívky nevysokých mravních pojmů prostopášným boháčem, ctitelem plastického umění a sličného těla ženského Sarmatovem, dělá „ostudu

ruské literatuře“. Tu však 1910 T. uveřejnil povídku „Bezsmertije“, kdež ústy starce, jenž ztratil jedinou dceru a v noci na Hod boží velikonoční se ženou navštíví hrob své dcerušky, popisuje vývoj svých názorů nábožensko-mravních; stařec praví své manželce:

„Po celý život hledal jsem svého Boha. A což jsem kdy rušil tvou víru svou nevěrou? Jestliže jsi také ty jako já odpadla od dětinné víry svých otců, což nestalo se to samo sebou, celým útvarem obklopujícího nás života? Tu však život odštípil od nás neočekávaně částečku nás samých — Olji. I dělám bilanci z toho, co jsem prožil, a pravím: Jest Bůh a Jeho vůle nade mnou. Stavěli jsme palác svých nadějí. naplnili jsme jej krásou svých tužeb, pyšnili jsme se zdarem své tvorby, — a najednou z toho nic nezbylo. O, jakou zlou hračkou připadl by mně život, kdybych neměl opory v poznání, že tato ztráta zde otevřela mi nový život tam.

Mé bloudění po lese pochybností a odporů skončilo. Z lesa jsem vyšel. Kam — dosud nevím. Přede mnou je — tabula rasa — step bez hranic. Půjdu po ní přímo . . . Jak ohnivý sloup v poušti povede mne ku předu má víra, že Bůh povolá mne k sobě, až Mu toho bude třeba . . . I vidím tam daleko, velmi daleko, ale v usilovném letu k blízkému království Krista Přicházejícího. Království světla, tepla, plnosti života, království radosti pozemské i nebeské i velikého všeobecného odpuštění . . . Kristus vstává z mrtvých, a já, jenž jsem se Ho zřekl a odpadl od Něho, jdu k Němu s novým porozuměním prvého i druhého příští Jeho.

Poslouchej! Stane-li se, že zemru dříve, než toho čekáme, tuhle máš nyní mou poslední vůli. Až mne zde, vedle Olji, budeš pochovávati a přijdou doprovodit mne moji bývalí kolegové, přátelé a známí, ti, s nimiž jsem se tolikrát i přel i souhlasil, řekni všem, komu se mi nepodaří říci to dříve, řekni jménem mým: ‚Pozdvihuji vzpouru proti všem autoritám positivismu! Pravím jim: Jste právě takoví dogmatikové, jako vámi nenávidění mystikové; kromě toho ještě také jste nevděční využitkovatelé schopností duchovních, Bohem vám daných, těch schopností, kterými jste vystavěli chrám svých věd, a nechcete pustiti tam skutečného Tvůrce jeho! A máte-li vy za hrdinský čin povstati proti Bohu, mám já za prostou spravedlivost povstati proti vám, velicí myslitelé. Nestačí mi vaše nadutá snášelivost náboženská a svoboda vyznání, já chci ještě, byste si vážili svobody mé čisté, žádnými rámci neomezené víry. Já celý život hledal Boha, vy celý život mluvili jste mi o Jeho přízračnosti. A má pozemská duše tesknila o samotě po svém nebeském dvojníku. Shazuji nyní jho autority vaší moudrosti, překážející svobodnému vzletu mého ducha! Nepůjdu ani v řady hledatelů Boha, scházejících se na večírky, by ve sporech a rozepřích založili novou církev, vzavše pro ni obrazy a nářadí ze staré . . . Ti nehledají Boha — ti obchodují s Bohem . . . Ani vaší positivní vědy, racionalističtí myslitelé, ani vaší dogmatiky, mystičtí hledatelé Boha, nepozvu za prostředníci. Nikoli vy dali jste mi uzříti Boha — On sám v záři svého světového tvoření sestoupil v mou osamělou duši a ukázal jí nesmrtelnost...“

Těmi slovy charakterisuje Al. Tichonov nejen sebe a hledání svého Boha, nýbrž také hledání Boha mnohými vrstevníky, Merežkovským, Minským, Rozanovem a j.

Bezvýznamné v ohledu nábožensko-mravním jsou veselé komedie a žertovné výstupy Vlad. Al. Tichonova (* 1857), jakož i svůdnou veselostí a rozmarným tónem vynikající anekdotické povídky a komedie Petra P. Gnědiče (* 1856), jenž nemaje pevného světového názoru, který by pronikal vše, co píše, podal také v delším rom. „Čínské stíny“ vlastně jen kaleidoskopicky pestrou řadu anekdot ze života petrohradského, nepůsobící dojmem obrazu, jenž by objal život ten v celku. Jako bývalý posluchač malířské akademie i autor obšírných „Dějin umění nejstarších dob“ (1885) G. béře náměty k četným náčrtkům nejraději ze života uměleckého, ale ani, tu na př. v novelle „Svobodné umění“, nezpracoval thema vážně.

Tragedii velikého citu v nepatrném srdci, zoufalý křik protestu a vzpoury slabého, utlačeného člověka proti tíživé skutečnosti nalézáme spíše v psychiatrických než psychologických studiích beznadějně ponurého Mich. Nil. Albova (1851—1911). Hned v proslulé studii „Deň itoga“ (ve Slově 1879) vystupují typické tahy jeho lyrického talentu, záliba v chorobných duševních processech, jíž připomíná charakter i sloh tvorby Dostojevského, a hromadění nepotřebných mikroskopických podrobností, jež připomínají Zolu a činí jeho povídky nudnými. Hrdina „Dne účtů“ Glazkov je psychiatrický typ nového „zbytečného člověka“, ne již tichého, poníženého a beznadějného melancholika čtyřicátých let, nýbrž muže zdvihajícího se proti okolní skutečnosti, a pevně, hrdě odhodlaného říditi se pouze zákonem svého „svědomí“ a tím, co by ho postavilo vysoko ve vlastních očích. V tom záleží „blaženost pokloniti se sobě samu“, o níž s příměskem šíleného třeštění blouzní Glazkov, jenž zamítnut milovanou ženskou, zmítán zoufalstvím, běhá sem a tam po Petrohradě, mstí se komusi tím, že obcuje s nemilovanou, trýzní ji, šlape ji nohama na vzdor té, jež ho urazila, až všecko vůkol stává se fantastickým, a v duši jeho dochází k složité práci svědomí, rozumu a fantasie, jež ho žene k samovraždě: vrhá se do Něvy. Pod tíží neúspěšného nadšení, nezpůsobilého vtěliti se v nějaké formy, s jakousi zlomyslností nezbytně hyne týž hrdina, jejž Albov staví v jiných pracích literárních jenom v jiné postavení a obléká v jiný šat. Albov líčí tohoto slabocha nepatrné duše v okamžicích, kdy mučivě poznává svou slabost, snaží se svrhnouti se sebe břímě své, stává se silným, bouří se, jedná, chápe se nejodvážnějších

podnikův, a právě v popisu tohoto nenadálého nadšení velikého citu, naplnivšího nepatrnou duši hrdinovu, tohoto třeštění, vzpoury dočasných tuláků stává se Albov skutečným umělcem, nadšeným lyrikem. I v teplé povídce „Vospitanije Lëlki“ (1880) Al. okouzluje hlavně uměleckým, poetickým obrazem dětské bouřící se duše, trpícího srdéčka pětiletého osiřelého děvčátka, rozzlobeného proti trýznícím je vychovatelům. A pěvcem vzpoury zoufající slabé duše jeví se Albov také v ostatních povídkách, v nichž kreslí život petrohradských intelligentních ubožákův, drobných úředníků, měšťanů, duchovních (v rom. „Rjasa“ 1888), hamletovských samotářů z podstřeší i přízemí, malomocně se zlobících na trudný život a nedostatek krásy i smyslu v životě.

Podobně černě maluje v drobných kresbách i románech hroznou bídu petrohradských drobných lidí, úředníků, měšťanů, spisovatelů, vůbec intelligentích proletářů Kaz. Stan. Barancevič (* 1851), sám jsa naplněn vroucí láskou k ubohým lidem a snaže se vzbuditi ve čtenářích vřelé účastenství s jejich těžkým stavem.

VII.

Doba společenské i literární roztříštěnosti, rychlé změny nálad, reakce a sklíčenosti.

Praktický materialismus „dětí“ osmdesátých let. — Nábožensko-mystická vlna. Vlad. Solovjev, L. N. Tolstoj i jeho učení o „neodpírání zlu“. Učení slavjanofilských počvenníkův o hnilobě Západu. Lhostejnost intelligence k lidu. Nová theorie umění. Bezmyšlenkovitý naturalismus. Vliv západního symbolismu a dekadentství na Rusi. Pornografie. Marxismus. V. Burenin — kritik doby té.

Jestliže ve společenském i literarním životě ruském v letech čtyřicátých pozorovati pouze dva hlavní proudy a směry, západnický a slavjanofilský, v šedesátých pak letech pouze směr více méně radikálně pokrokový a konservativní, v posledních desíti letech 19. století dva hlavní proudy roztříštily se na četné drobnější proudy a nálady, jež brzy šly rovnoběžně zároveň, brzy se střídaly v krátkých mezerách času, ježto brzy ten, brzy onen směr vystupoval více v popředí, zatlačuje druhý v pozadí.

Vedle této roztříštěnosti společenských nálad po katastrofě 1. března 1881, která rázem přetrhla niti, spojující sympathie velké části libe-

ralní ruské intelligence s revolučními agitátory a vedla v politice k reakci i k absolutismu „národní vlády“ Alexandra III (1881—94), založené na „samoděržaví, pravoslaví a těsném svazku cara s národem“, také ve společenském životě ruském pozorovati změnu nálady. Po době vášnivého společenského vzrušení a nejvyššího rozvoje altruistických ideí přišla doba všeobecné sklíčenosti, apathie a lhostejnosti, odkvétání ideálův a mizení vyšších snah v lenivém zátiší společenského života. V letech šedesátých viděli jsme zvláštní sloučení materialistických theorií s idealismem v praktických otázkách, kdy intelligence filosofii a zvláště metafysice se vyhýbala proto, by všecky síly své věnovala prospěchu selského lidu a dělnictva, znetvořeného těžkou dobou nevolnictví. Ale materialismus jako theoretické vysvětlení života snadno přechází v učení, řídící život také v praksi. A tu mladé pokolení osmdesátých let, jež se naučilo od svých otců, šedesátníků, theoretickému materialismu, jako praktičtější zbavilo se idealismu otcův a snažilo se jen uplatniti materialismus v životě. Jest-li podle materialistických theorií člověk se svými představami i se svým společenským zařízením jenom přirozeným plodem pravidelného rozvoje, proč by se měl obětovati myšlence všelidského bratrství? Nastane-li doba reformy společnosti lidské sama sebou, až se změní rovnováha hospodářských a duševních sil, nač se obětovati pro uskutečnění reformy? Uvádí-li se duševní život člověka na pocity, jež samy o sobě jsou nelišny, nač se obětovati pro uskutečnění reformy? Uvádí-li se duševní život člověka na pocity, jež samy o sobě jsou nelišny, nač se obětovati pro jakýsi nevzdělaný lid? V základě pokroku leží hmotný prospěch, na němž se buduje duchovní rozvoj, a hmotný prospěch se uvádí na obohacení se. Kdo se tedy snaží o osobní blahobyt, o rozmnožení prostředků k životu, stará se vlastně o všeobecný blahobyt. Tak rozumovali praktičtí potomci theoretických materialistů, zavrhli asketičtější, idealističtější názory N. Dobroljubova, jež nabyly vrchu u altruistů sedmdesátých let, poněvadž závazné sebeobětování není slučitelno s materialistickými názory, oddali se mravouce epikurské, sobeckému hledání hmotných statků, lhostejnosti k vyšším snahám, idealům a úkolům života. Z otců, theoretických materialistů, zrodilo se pokolení dětí, hrubých materialistů v praxi. Narodil se „střední člověk“ s materialistickými názory, jenž vypověděl válku době velkých činů sedmdesátých let. (P. d.)

Posudky.

Zd. Nejedlý, Dějiny husitského zpěvu za válek husitských. Praha 1913. Str. XXI 952. Cena 15 K.

O zcela speciální otázce, a to v době pouze válek husitských, napsal Nejedlý nepoměrně veliký spis. Vysvětluje to tím, že se mu z dějin husitského zpěvu „tvořily pod rukama" kulturní dějiny husitství, ba dějiny husitství vůbec. To již není slibné. Dějiny netvoří se „pod rukama", žádají cílevědomé a účelné práce. Co při studiu speciální otázky takřka samo sebou se vytvoří o otázce daleko širší, je z pravidla neúplné, ba snad nesprávné. A pak: Nejedlý jest očarován stranou táborskou, „touto mocnou, ve své mravní opravdovosti tak krásnou stranou husitskou", v níž vidí základní ton husitství. To je druhá chyba. Zamilovaný historik jest jako zamilovaný člověk. Chyb své zbožňované nevidí, přednosti její zveličuje, omlouvá ji chybami druhých, skutečnými neb i domnělými — zkrátka nemá vlastností historikovi nezbytných: nestrannosti a jasného, kritického zraku. Dle toho také dopadly Nejedlého „dějiny husitství".

V prvním článku „Husitství a umění" (5—52) chce Nejedlý dokázati, že husitství nebylo „hnutí neumělecké neb i protiumělecké", což prý za reakce se vytýkalo se zjevnou zálibou na potupu husitství, a upozorňuje proto na „nutnost rozlišovati důvody principiální (protikulturní, protiumělecké) od důvodův, opřených pouze o chybnou uměleckou praxi té doby". Tyto druhé důvody jsou dle Nejedlého náboženské a mravní, a chybná umělecká praxe jsou chyby, jichž se dopouštěli katolíci. A Nejedlý pak vykládá: „Odpor Táborů proti světské učenosti nebyl doktrinou, nýbrž náboženským přesvědčením", „umělecké věci jsou špatné jen tím, že slouží k okázalosti, že jich lidé užívají pro svou chloubu" (8), „v tomto odporu proti nádheře není obsažen nějaký princip protiesthetický, nýbrž jeho důvod jest pouze moralistní" (9),[1] „nepřítelem umění v husitství byla spíše praxe než theorie" (14),[2] „obrazoborectví dělo se vědomě, z náboženských důvodů" (16),[3] „ve svém odporu

[1] »V praksi ovšem důvody moralistní zatlačily do pozadí tyto záliby esthetické«, dí Nejedlý tamže.

[2] Ale »odpor husitů proti sladké melodii jest tudíž jen theoretický« (37).

[3] Ale na str. násl přiznává tu Nejedlý sám, proti své zásadě: »Zde zajisté lze mluviti o kulturní negaci, o protiumělecké tendenci husitství, třebas důvody byly ryze náboženské.« Hned však dodává: »Ve vášnivé nenávisti Táboru k obrazům jest však značně uměleckosti, neboť nenávist toho druhu předpokládá vnímavost k nenáviděnému umění.« To nelze nazvati jinak než nedůstojným eskamoterstvím!

proti všemu formalismu, jenž ubíjí ducha, proti vší nádheře, jež zbavuje člověka niterné lásky k b. hu, zavrhovali Táboři přirozeně i knihy" (27)[1]) a pod.

K tomu nutno podotknouti: Kultura, tudíž i umění, souvisí nutně s náboženskými a mravními názory, hlavně ve středověku. Katolická církev vypěstila všude takové květy kultury, že se jim musí obdivovati každý jen trochu vidoucí a myslící člověk. Vybudovala umělecké stavby, vyzdobila je uměleckými (když již o tom „umělectví" Nejedlý pořád mluví) sochami a obrazy, vytvořila liturgii, v níž se pojí umění slovesné, zpěvní, hudební, řečnické i dramatické a k jejíž velebnosti má přispívati co má člověk nejvzácnějšího, v rouchu i v nádobách, starala se o vzdělanost, o studia, knihovny atd. Její úcta Nejsvětější Svátosti, pro kterou chrámy buduje, je dogmaticky odůvodněna, její úcta soch a obrazů není modloslužbou, její liturgie není svým účelem lidskou pompou a okázalostí, její knihy nejsou špatné a nejsou formalismem, jenž ubíjí ducha. A tu vyvstane v jejím lůně směr, jenž bludně učí o svátosti oltářní a proto boří kostely katolické, nenávidí řehole a proto pálí kláštery, úctu obrazův a soch prohlašuje za modloslužbu a proto je rozbíjí, krásnou liturgii její má za pouhou nádheru světskou a proto ničí vše, co s ní souvisí, zamítá z morálních důvodův i studia, knihy atd. — co jiného lze říci historikovi, a zvláště je-li spolu umělcem, než že ty zásady náboženské a mravní, ta náboženská a mravní theorie jest protikulturní a protiumělecká? A že tedy to hnutí jest protikulturní a protiumělecké, třebas ne z důvodů protikulturních a protiuměleckých? A jak může historik po všem tom, co hlásá zpustošená země, viděti „kulturnost a uměleckost" v tom, že přece někteří znali latinsky, že v Praze zůstala přece nějaká řemesla, že tu byli i malíři a na Táboře že malovali pavézy a jeden hejtman že si dal illuminovati i Bibli, že měli nějaké knihy atd.? Smí pak historik napsati: „Malířství, sochařství i hudba pykaly tu stejně těžce za hříchy svých pěstitelů?" (21) Snad za to, co nazývali nesprávně hříchem husité a zvláště Táboři! Ale to je chyba jejich, nikoliv pěstitelů kultury české! To jest ovoce protikatolického fanatismu!

Ale Nejedlý jde v lásce k Táborům ještě dále: aby je omluvil aspoň částečně, připisuje část zničení kulturního majetku českého na vrub katolíků! Slyšme: „Avšak ani umělecky není bilance husitské destruktivnosti tak hrozná, jak bychom snad mohli souditi podle uvedených suchých faktů. Jest totiž jisto, že velká část uměleckých děl byla tehdy zničena i vinou strany druhé, především jich zašantročením do ciziny neb do soukromého majetku" (12). Toto je skutečně „historické novum"! Je snad dovoleno tázati se: Kolik chrámů, klášterů, soch a obrazů zašantročili katolíci do ciziny neb soukromého majetku? A kdo má o to zásluhu, že Eneáš neshledal v Čechách

[1]) »Mnoho kněh vzalo za své«, ale útěchou nám budiž: »principiální nenávisti ke knize mezi těmi příčinami nevidíme« (27).

umělecké pouště, nýbrž naopak obdivuje se nádheře českých chrámů (14)? Snad husité? Asi tím, že nezbořili všeho! A jak bezvýznamné jest proti táborskému obrazoborectví vybití kláštera tepelského Míšňany a odnětí pokladů chrámu pražského Sigmundem, ač ovšem ani toho nikdo neschvaluje!

Nejvíce křivdí Nejedlý katolíkům, zvláště katolickým kněžím, mluvě o knihách. Liturgické knihy ničili Táboři „ve službách vyšší ideje" (17), ale jen jistá částka ztrát spadá na husitství, neboť „strana protivná také není bez viny na ztrátě liturgických kněh" (27). A doklad? „Schováním kněh přišly tedy kláštery, pokud měly ve svém majetku větší zásobu kněh, často k větším škodám než válkou" (29). Tážeme se: Lze takto psáti, nepravíme ani dějepisci XX. století, nýbrž vůbec rozumnému člověku? Pomysleme: Husité ničí kláštery zásadně a poklady knižní přijdou jistě na zmar. Aby se aspoň toto zamezilo, stará se klášter, jemuž hrozí nebezpečí, aby knihovnu dostal na místo bezpečné, do příbuzného kláštera v Rakousích neb na pevný nějaký hrad. Po válce některé kláštery obdrží své poklady zpět, jiné nikoli, vinou těch, jimž je svěřily. Kdyby je kláštery byly nechaly doma, byly by asi spáleny, takhle snad nejsou v klášteře, ale jsou přece zachráněny. A přece „strana protivná není bez viny na ztrátě liturgických kněh"!

Naproti tomu „husité nejenom ničili, nýbrž také zachraňovali liturgické knihy před ztrátou,[1] jež jim hrozila z nesvědomitosti katolických kněží, kteří ani v této pro ně tak těžké době s kostelními knihami nezacházeli vždy poctivě. Konsistoř, uprchlá do Žitavy, soudí často pře o knihy, často pře málo čestné. Nejenom že se mešní knihy od katolických farářů ledajakýms způsobem prodávaly, nýbrž ani krádeže takových kněh nejsou vzácností" (29 n.). A nyní čtěte, prosím, doklady pod čarou! Z Tadrových Soudních akt VII uvádí vám Nejedlý 4 případy, kde Petr z Prahy prodává svůj breviř a ještě jednu knihu samému administrátorovi Janovi z Dubé, farář z Dobrušky Dětřich prodává missál, jejž patrně vzal s sebou do vyhnanství, a zaručuje se kupitelům, že jim vše nahradí, kdyby missál byl od nich požadován, farář Zákupský prodává svůj breviř, a vikář pražský Jan a Ondřej doznávají, že si vypůjčili 1 kopu grošů na zástavu missálu, jenž zůstal v Praze. A to jsou smlouvy, které se uzavírají legálně před církevní vrchností! Tedy nikoliv nepoctivě. A nic se při nich neztratilo! A Nejedlý vám řekne, že byly „mešní knihy od katolických farářů ledajakýms způsobem prodávány"!

A krádeže? Nehájím Kunše, jenž asi Benešovi breviř uzmul, ale Beneš se oň svědomitě staral, protože naň kostelní hospodáři naléhali; a ve druhém případě se Ondřejovi jen ukládá, aby Machutovi žaltář

---

[1]) To dovozuje Nejedlý z toho, že po válce byly mešní kniky v rukou »četných« soukromníků, tedy nebyly spáleny, nýbrž při drancování odňaty! Neboť ať už majitel je měl sám z kořisti válečné nebo koupí od obchodníků, jinak první »majetnictví« nevzniklo. Ale ovšem Nejedlý věří pevně, že husité ničili vše nezištně!

vrátil — snad mu ho půjčil, kdo to ví? A Nejedlý dí, že krádeže takových kněh nejsou vzácností!

Je pravda: exulanti katoličtí prodávali knihy, neměli-li z čeho býti živi. To vysvítá z jejich korrespondence, již jsem ve II. čísle svých Studií uveřejnil, a z poznámek v rukopisech pražské knihovny klementinské a hlavně kapitolní je pro to řada dokladů. I později dálo se tak a děje se tak i dnes. Ale tím se neztratily a nedálo se to „ledajakýms způsobem". A nebylo v tom nic „nesvědomitého" a „nepoctivého"? Naopak ti čeští kněží, kteří měli prostředky, hleděli je koupiti, někdy i jen proto, aby nepřišly z Čech.[1]) A katolickým českým kněžím před bouřemi husitskými vytýká Anonymus,[2]) že chtějí míti kde kterou knihu, a v bouřích a po nich máme sběratele knih, jako Prokopa z Kladrub a Hertembergra, jimiž se možno chlubiti!

Že bylo starých liturgických knih používáno k vazbě (30 n.), možno snad pominouti mlčením. Dálo se to všude a později více než v této době. Porozumění pro význam staré knihy, prakticky nepotřebné, dalo na sebe čekati ještě dlouho. Jinak by se nám nebyly mohly ztratiti bohaté sbírky rukopisné různých zrušených klášterů na konci XVIII., pravím osmnáctého, tedy „osvíceného" století. (P. d.)

Nástin základův a všeobecných zásad společensko-hospodářských. Příspěvek katolické mravouky k řešení otázky sociální. Napsal *Dr. Alois Soldát*, c. k. univ. prof. v Praze. Nákl. Dědictví sv. Prokopa na r. 1913. Č. 56. Str. 535. C. 10 K.

Kniha tato dle slov p. spis. vzešla z valné části z výkladů školských, prohlédajíc k potřebám širšího obecenstva; avšak i odborník najde v ní dobrou pomůcku, jednak pro přehled všech otázek sem spadajících, jednak pro poznání a ocenění stránky náboženské, jež v odborných dílech jiného směru buď zanedbána nebo nepřesně vylíčena. I dnes ještě a vzhledem k rozmnoženým záhadám života společenskohospodářského snad i častěji slyšíme, že Bible a zvlášť Evangelium není dostatečnou základnou pro řešení jejich. V tom je tolik pravdy, že nauky jeho záhadami těmi dopodrobna se neobírají, tedy jich ani neřeší, jelikož účel jejich jest jiný, náboženský; mají tedy na mysli především vyšší život duševný, „království boží" v duši jednotlivce a ovšem pak i společnosti jeho. Ale nepřímo, dle souvislosti duše s tělem a potřebami jeho, dány jimi také povšechné zásady pro správné utváření života lidského vůbec, nejen záporně, nýbrž i kladně, zásady nejširší, jež propracovati a dle daných poměrů zužitkovati náleží bádání lidskému. Zaměňujeť se často dvojí věc, docela různá: nemožnost, řiditi hospo-

[1]) Srv. kod. praž. kapit. A 38/9: Mgr Procopius de Cladrub, s theol. prof. emit hunc librum apud clericum dictum Clenowecz de Muta pro 34 gr. et hoc ideo, ne liber portaretur de Boemia et paratus eundem reddere pecunia prescripta restituta. (Podlaha-Patera Soupis I 121).

[2]) Studie a texty seš. III

dářský ruch zásadami náboženskými, již nutno rozhodně popříti, a skutečný rozvoj toho ruchu, kterýž ovšem namnoze bral se cestami mimonáboženskými, ano protináboženskými. V některých věcech přirozený vývoj ten chtě nechtě se s těmi zásadami srovnával, jelikož jsou rozumné a rovněž přirozené, v některých se od nich odchyloval neb jim i příčil, zajisté že ne v prospěch lidstva, třebas i ve hmotný prospěch jednotlivých lidí. V každém případě jest potřebno i užitečno, vzájemný poměr tento znáti a dle toho jednotlivé jevy společenské i celek jejich posuzovati, co správno uznati, co nesprávno odmítnouti. V té příčině bude spis náš velmi dobrým vodítkem.

Avšak cena jeho dále spočívá i v podrobném a přesném výkladě všech otázek, jež se v oboru národohospodářském — v nejširším slova toho pojmu — naskytují. A jsou to otázky namnoze velmi spletité, tak že nemožno se pozastavovati nad mnohými protichůdnými návrhy jejich řešení; bylo by osudným předsudkem na př. s naší strany, kdybychom řešení jejich měli za tak snadné, jak se mnohdy v povšechných úvahách naivně hlásá (stačí prý katechismus a pod.) Nikoli, zde potřebí pilného studia nejen knih, nýbrž i skutečnosti, skutečnosti dějinné i současné. A k obojímu opět spis náš velmi účinně nabádá, jakkoliv účel jeho jest hlavně informační, předkládaje u sporných otázek po různých odpovědech dle blízkých nám pramenů výsledky pravdě nejpodobnější. Lesklé theorie budí sice víc pozornosti nežli prosté střízlivé poučení, ale dávají méně užitku.

Tím budiž dílo Soldátovo co nejlépe doporučeno.

Pohledy do života církevního a vlasteneckého na Moravě. Napsal *Jan Halouzka,* Díl II. Str. 223. V Praze 1911. Nákladem vlastním.

Pilný životopisec našich kněžských buditelů (Kuldy, Soukopa, hr. Sylva-Taroucy, šl. Medňanského, Dědka) podává v knize této souborně další podrobnosti z rušných let uprostřed minulého století, na základě zpráv tištěných, ústních i rukopisných, v oddílech: Z ovzduší r. 1848 — Školy — Dodatek o semináři olomúckém — Akademie stavovská — Ochranovna v Brně — Moravská jednota národní — Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje — Jednota katolická. Nešlo mu o vypsání soustavné, nýbrž o zachování neb doplnění jednotlivých zpráv a vzpomínek; tak jmenovitě poslední oddíl, o Jednotě katolické, bylo by možno důkladně zpracovati pouze na základě protokollů dosud neuveřejněných. Na některých místech bylo by záhodno bývalo přidati vysvětlivky, na př. u jmen.

Obraz tehdejšího života na Moravě příspěvky p. H. velmi platně se doplňuje, pestré barvitosti jimi nabývaje. P. spis. píše zřejmě za účelem obranným; zdálo by se, že skutky budou mluviti za sebe dosti zřetelně, ale opačná tendence, začavši už v politických bojích let sedmdesátých kněžskou práci na Moravě podceňovati, nutí zásluhy buditelů těch po pravdě obhajovati. Hledisko má býti historické, t. z. zjevy tehdejší dlužno oceňovati podle poměrův a možností tehdejších,

i když nám nyní by se zdály malichernými; i drobná práce měla své dobré výsledky, nám už takořka nepostižitelné. Všeplatné měřítko literární jest ovšem vyšší a přísnější; pod ním mnohé — ne každé — dílo tehdejší propadne, ale svůj úkol i tehdy vykonalo, třebas toho nyní už nedovedeme zjistiti. A konečně i dobrá snaha sama o sobě zaslouží uznání, zvláště v době, kdy ani méně významné nebylo bez významu.

Dr. Josef Petzold, Das Weltproblem vom Standpunkte des relativistischen Positivismus. Leipzig, Teubner 1912 Zweite vermehrte Auflage. Str. 210. Cena 4 K 50 h.

První vydání vyšlo ve sbírce „Aus Natur und Geisteswelt" a druhé ve sbírce, do níž se lépe hodí, „Wissenschaft und Hypothese". V předmluvě k prvnímu vydání praví spisovatel, že chce dokázat, proč dějiny přemýšlení o světě byly dosud dějinami bludův. Všechny soustavy se mýlily pojmem světa o sobě! „Není světa o sobě, je jen svět pro nás." Zrušením pojmu podstaty dojde tisíceletý boj myšlenkový konečného míru. Veškera dosavadní práce filosofická byla bezvýslednou, brala se bludnými cestami, byvši pojmem podstaty svedena na scestí. Není prý žádné podstaty a proto její pojem je neoprávněný a nefilosofický. A přece praví autor, že otázky o podstatě světa, člověka, jeho původu a cíli jsou nám v krvi. Vždy toužilo lidstvo po správné odpovědi, ale vždy dostalo se mu odpovědí velmi různých. „Divit se můžeme, odkud přichází odvaha k těmto otázkám a odpovědem, přihlédneme-li k marným pracím, čtyři tisíce let trvajícím" (1. str.).

Největším myslitelem starověku jest autorovi Protagoras; je mu větším než Sokrates, Platon a Aristoteles. Nehynoucí slávu zjednal si svým bojem proti pojmu naprosté podstaty. V dějinách myšlení je prvním zastancem relativismu. Kdyby vynikající osobnosti na Protagorův relativism byly navázaly, byly by prý tím scholastické duševní ponížení lidstvu uspořily. Částečně zavinil prý Protagoras věc sám, protože jeho filosofický genius byl k tak „roztříštěné osobnosti" připoután. Princip relativismu, jak jej Protagoras hlásal, přijímá Petzold v celém rozsahu. Všechny představy o světě, kterých smysly nabýváme, jsou správny. „Představy, rozumem vytvořené, jsou vesměs nesprávny" (85. str.). Nemáme žádné obecně platné pravdy. „Není žádné absolutní pravdy, protože není žádného absolutního bodu klidu, žádného absolutního začátku . . . žádné absolutní substance, vůbec nic absolutního. Skutečnost ukazuje nám jen vztahy a relace" (48. str.). „Ptolomaeovo popisování astronomických zjevů je právě tak správným jako Koperníkovo. Neodporují si . . ." (202. str.). Praví-li někdo, že se země točí okolo slunce, a někdo jiný, že se slunce točí okolo země, pak nesmíme říci, že jeden z nich má pravdu a druhý že jí nemá; naopak každý má pravdu. „Princip relativity zakládá se na důležitém poznatku, že žádný vztahový system co do theorie poznání nemá přednosti před jinými. Každý je stejně oprávněn. Toť nový výraz pro Protagorův princip

relativity. ‚Svět je každému takovým, jak se mu jeví.‘ t. j. protiva mezi bytím a bytím smyslovým musí být zrušena . . . Každá pravda je vždy jen relace“ (203., 204. str). Autor je přesvědčen, že soustavou relativistického positivismu je spor filosofie ukončen a tím prý docházejí i dějiny filosofie svého „zcela přirozeného ukončení“.

Je system Petzoldův absolutní nebo relativní? Je-li absolutní hodnoty, pak se autor sám vyvrací, je-li systemem relativním, pak platí pouze pro zvláštní stanovisko Petzoldovo. Ale jakou cenu má v posledním případě pro vědu?

Dr. Franz X. Kiefl, Leibniz. Kirchheim. Mainz. 1913. Str. 150. Cena váz. 5 K 40 h.

Leibniz, filosof optimismu, patří do řady největších myslitelů a nejšlechetnějších duchů lidstva. Činnost jeho neomezovala se jen na obor filosofický, i v jiných oborech se uplatňovala. O systemu byl přesvědčen, že jako perspektivní střed všechny ostatní soustavy v sobě spojuje; je prý v něm zastoupen skepticism, pokud se jím podstata smyslových věcí popírá; redukcí všech věcí na harmonie a čísla představy a srdce uplatňuje se v něm pythagoreism a platonism; Parmenidova a Plotinova soustava je zastoupena „jedním a týmže celkem“, soustava Aristotelova entelechiemi, ano neschází prý v něm ani filosofie kabbalistů a hermetiků. Pojem podstaty je dle Leibnize klíčem vší filosofie. Hmotných podstat filosof optimismu neuznává; existují jen monady, nedílné, jednoduché, duchové. Spinozův pantheism zásadně zavrhoval a o ethice jeho dí, že je v ní plno chyb, a vývody její jsou mu „ubohé a nesrozumitelné“. Když r. 1706 Wachter dokazoval, že spinozism má svůj pramen v židovské kabbale, Leibniz znova zdůrazňuje rozdíl mezi naukou svou a Spinozovou, nejvíc zamítal thesi, že Bůh nutně tvoří. Locke byl Leibnizovi povrchním metafysikem.

Rozervanost protestantismu nesl myslitel velmi těžce a není proto divu, že se všemožně zasazoval o smír. Mimo to sledoval ještě jiný významný cíl — spojení protestantismu s církví katolickou. Za tou příčinou navázal styky s vynikajícími osobnostmi, které pro jeho plán jevily porozumění. Z četných jeho spisů lze poznati, jak sympatickým mu katolicism byl. Nacházíme v nich velmi cenné myšlenky, jichž k obraně katolických dogmat, hlavně transsubstanciace použíti lze. Některé ostřejší výrazy proti církvi katolické nejsou vlastně namířeny proti ní, nýbrž proti církvi ve Francii, která, jsouc služkou Ludvíka XIV., byla vlastně karikaturou církve pravé. Leibniz je přesvědčen, že nic není tak nerozumným jako nedostatek zbožnosti a že nic neodpovídá našim zájmům tak jako pravá zbožnost. Conringovi psal: „Příroda sama podává neustále předmět božské chvály. Bůh sám je nejlepším interpretem své velikosti, jeho obdivuhodné stopy pokrývají zemi.“

O Leibnizově snaze spojiti protestantism s katolicismem píše Kiefl: „Návrhy, jež vypracoval, a osobní námahy, jichž se podjal, samy stačily by vyplnit život muže a jemu první místo mezi zprostřed-

kovateli církevního míru zajistit . . . Nelze nám dnes bez pohnutí číst líčení, které o neblahých následcích církevního rozdvojení pro Německo podává. Církevní smír byl to především, který ho podněcoval, aby přátelství všech velikých panovníků hledal, a jak vévoda Antonín Ulrich se vyjadřuje, „alle adelers auf seine Seite zu bringen, wienerische, moskowitische und preussische“ (143. str.). Korespondence Leibnizova byla zrovna neuvěřitelnou, dopisovalť si s císaři, císařovnami a skoro všemi panovnickými rodinami státův evropských. Klopp napočítal 32 adres knížecích, 1022 adresy občanské; z posledních poznáváme, že si se všemi stavy dopisoval.

Ačkoliv optimism filosofův je neudržitelným, přece ho lze mocným protestem proti prázdnému atheismu nazvati. *Dr. J. Vrchovecký.*

Rozhled

náboženský.

V Cerkovné Pravdě píše prof. P. Světlov o nynější „Krisi nevěry“, krisi atheismu, rozkladu nevěry spojeném se všeobecnou krisí kulturní na Západě a zvláště v Rusku. Hlavním charakteristickým rysem v současné náladě kulturního světa považuje se zjevný převrat ve vztazích nevěřícího světa k náboženství, nevěry k víře, jemuž říkají „náboženské hnutí“, „probuzení náboženského zájmu“, náboženské „hledání Boha“. Skutečně je pozorovati, že dogmatický atheismus ustoupil místo nejprve skepticismu a indifferentismu, který před našimi zraky ustupuje vzrůstající pozornosti k náboženství při hledání pravdy a smyslu života, zároveň však znamenati ochladnutí k filosofii a vědám jako pramenům štěstí a prostředkům k vyléčení všeho zla v životě lidském.

A kde je příčina, původ tohoto obratu, probuzení zájmu k náboženství v nevěřící společnosti? Lze v tomto hnutí spatřovati skutečný návrat intelligence k náboženství, ke křesťanství?

Jisto jest, že v nevěřícím, kulturním světě nynějším, jenž zapomněl na Krista, znamenati vůbec krisi všeho duchovního života, a hlavní symptom tohoto zjevu je krise nevěry. Není tajemstvím, že současná evropská kultura, vytvořená křesťanstvím, vyrostlá z něho jako rostlina z kořene, od renaissance již nabyla rázu materialistického nebo pohanského, i neodpovídá idealu křesťanské kultury. Ale tuto nepřirozenost poměru pro kulturní svět, jenž zaměnil víru v Boha věrou v člověčenstvo i v pokrok silou samého člověka bez Boha, začíná pociťovati sám kulturní svět, ztrativ dřívější rovnováhu, spokojenost sebou i svou kulturou. To doznal na př. německý filosof R. Eucken, náležející úplně kulturnímu světu, odtrženému od Krista, poukazuje na to, že „otřesení náboženství je pouze nejčelnějším bodem otřesení všeho duchovního života, a dojde-li k novému upevnění života, bude to jen na prospěch náboženství“.

Kulturní svět, nadšený atheistickým humanismem nebo věrou ve člověka, místo víry v Boha, zaviklal se, poznav niterný rozklad mezi ideálem a skutečností, mezi úkoly kultury a svou lidskou slabostí, zaviklal se ve svém základě, v atheistickém humanismu. Obrat ve vztazích nevěry k víře jeví se tedy přirozeným následkem duchovní krise v nevěřícím kulturním světě. Francie, jež první uskutečnila v životě ideal beznáboženské kultury podle programu atheistického humanismu, nadšena věrou v mohutnost lidského rozumu i šlechetnost lidské přirozenosti, koncem 19. stol. víru v rozum ztratila, plna skepticismu a zoufalství zatesknila po idealu a víře v Boha. Tam uznali, že

„veliké idey svobody, rovnosti a bratrství, napovězené rozumu hlavně vnějšími společenskými a politickými okolnostmi, kladly za cíl vnější blahobyt člověka, založený na zásadách rozumu. Člověk vnitřní však se všemi svými city, sny, tužbami, věrou nejen nebyl uspokojen, nýbrž byl pominut jako opora starých nerozumových zásad. Nyní tento vnitřní člověk se probouzí a žádá potravy . . .“ Nevěřící kulturní svět začal zavrhovati víru v rozum, ve vědu. je nespokojen svou kulturou, svým životem. Kristus řekl: „Beze mne nemůžete nic učiniti.“ Vše, co zbudováno ne na skále víry křesťanské, nýbrž na písku atheistického humanismu, nebo víry člověka v sebe bez víry v Boha, je marnost. Taková je též současná kultura, neoplodněná náboženstvím křesťanským. Nevěřící svět poznává marnost, slabost takové kultury, prázdnotu všeho života i nesmyslnost děl lidských bez vyššího osvětlení života náboženstvím s jeho učením o nesmrtelnosti a se zajištěním všech lidských hodnot. Jen křesťanské náboženství dává útěchu a pevnost nám, sklíčeným vědomím závislosti naší na zákonech lhostejné k nám přírody, svým učením, že příroda je královstvím všemohoucího a nejdobrotivějšího Boha, a ne královstvím nějakého ukrutného osudu, hračkou slepých sil přírody, že vše v přírodě i životě uprostřed zdánlivého chaosu vedeno k rozumnému cíli všemohoucí pravicí Boha, že člověk není jen částí přírody, nýbrž osobností, určenou k tomu, by podrobil svému vnitřnímu světu jako nástroj i samu přírodu, na oko lhostejnou k našim pojmům o dobru a zlu, k našim tužbám po štěstí, nesmrtelnosti, pravdě, kráse, ke všem lidským hodnotám. To uznávají ve svých vyznáních nevěřící a od nevěry se probouzející ke střízlivému poznání skutečnosti, přivedeni k poznání marnosti beznáboženské kultury na zemi trpkou zkušeností, ztrativše duchovní rovnováhu.

Nejjasnějším výrazem poznání marnosti beznáboženské kultury je ztráta víry ve vědu a pohrdání vědou. Od krajnosti falešné idealisace vědy jako léku od všelikého zla nastal příkrý přechod k druhé krajnosti, ponižování vědy. Úkol positivní vědy obmezuje se poznáním — v mezích zkušenosti — událostí a zjevů přírody, ale nemůže rozřešiti věčných světových otázek, úplně upokojiti vědychtivost, touhu po poznání, upokojiti potřebu vyšší mravní pravdy. Podrobujíc člověku hmotnou přírodu, věda nedovede pokořiti samého člověka pravdě, zákonům mravního světa, dáti člověku přemoci sobectví a strach před smrtí a tak poskytnouti mu vnitřního pokoje. Se vzrůstem positivních vědomostí ubývá poznání nejpotřebnější pravdy, poznání sebe, Boha i smyslu života; se vzrůstem naší moci nad mrtvou přírodou menší se moc člověka nad sebou samým, nad samolibostí; s rozmnožením výzkumů technických, jimiž se nabývá více statků pozemských, menší se štěstí a spokojenost sebou i životem; vedle nestydaté rozkoše menšiny, užívající plodů vědy, pozorovati hroznou bídu většiny, ubývání svědomitosti, šlapání vyšších snah i citů duše lidské. „Člověk pozbyl duše“, praví T. Carlyle, „a tato ztráta duše je naše bolačka, střed všesvětové společenské gangreny, hrozící vší současné kultuře hroznou smrtí“.

Poznáním slabosti ducha lidského v jeho beznáboženském směru a bankrotem vědy přiveden nynější svět ke krisi. Výtečně nakreslil hrůzu tohoto bankrotu vědy pro člověka, žijícího pouze věrou ve vědu, S. Bourget v romaně „Žák“. I sám Zola uznal marnost vědy, jež může vésti člověka jen k zoufalství a ubíjeti v něm energii. Věda sice dává člověku vládu nad přírodou, ale není s to, by upokojila vyšší duchovní požadavky a zbavila nás duševní chudoby, horší, než chudoba tělesná. Žádnou z vyšších hodnot nezabezpečuje člověku věda, ani touhu po spravedlivosti, ani víru v život po smrti, jež tolik mluví srdci lidskému.

S úpadkem víry v mohutnost rozumu vybledla i víra v kulturu, v pokrok, jež nahrazovaly nevěřícím náboženství. Nevěřící, již se domnívali býti „bohy“, začali naříkati na slabost člověka vůči přírodou... a začali obraceti zraky své k náboženství. „Dejte mi víru!“ volali dle slov Em. Fagueta, klesajíce pod břemenem nevěry. Charakteristickým rysem současného náboženského hledání těch, kdo sešli s pravé cesty, jest — snaha, dostati se na přímou cestu k pravdě a štěstí návratem evropské kultury k prvotným kořenům křesťanským.

Můžeme se radovati z této krise nevěry? Ovšem by se věřící radovali, kdyby krise nevěry byla zničením, koncem nevěry a rozhodným obratem k víře. Ale tomu tak není ani na Západě, a tím méně na Rusi.

Jestliže bezvýchodné postavení nevěřícího kulturního světa bylo vytvořeno atheistickým humanismem a snahou obejíti se v životě bez Boha, vystoupením z církve křesťanské: přirozeným východiskem z tohoto těžkého postavení nebo z krise kulturní byl by návrat ke křesťanství. A skutečně ve Francii ozývá se od konce 19. stol. výzva k obecenstvu navrátiti se ke křesťanství, k náboženství. V čele tohoto náboženského hnutí stojí: Taine, Rod, Huysmans, Brunetière, Fouillée, Bourget, Lemaître a j. Francie první zavrhla náboženství v 18. stol., a koncem 19. stol. hledá oporu pro život v náboženství. „Ne věda, ne umění nebo literatura dají nám spasení“, praví Fouillée, „protože neobsahují léku proti naší duševní rozviklanosti a mravní zvrhlosti, nýbrž náboženství“. Ale ani ve Francii toto „křesťanské hnutí“ nepodalo ničeho positivního, makavého, nešlo dále od slov. Nevěřící vzdělaná společnost, odvrátivši se od racionalistického, materialistického a positivistického světového názoru, ztrativši víru ve vědu jako páku kultury a lék proti všem zlům, nešla hledat světlo duše v církvi křesťanské, chovající v sobě světu zářící pravdu Kristovu, nýbrž vidí světlo a spasení v bludičkách budhismu, agnosticismu, neokantismu, spiritismu, occultismu, theosofie, mysticismu, dekadentství a jiných mámivých bludičkách, vyskakujících v bažině současného duchovního chaosu. Vůbec náboženské hnutí naší doby ve formě hledání positivního idealu náboženského, zvláště cestou tíhnutí k historickému křesťanství nebo k církvi, není typickým pro náš věk.

Charakterističtější pro současné náboženské hnutí nevěřící vzdělané společnosti je zjevná snaha — v základech zreformovati

křesťanství historické nebo církev, uvésti ve shodu křesťanství se současným světovým názorem kulturního světa cestou kompromisů, nebo vytvořiti nové náboženství, přizpůsobené potřebám i vkusům kulturního prostředí. Církev v nynějším náboženském hledání se ignoruje, ano náboženské hledání má zde ráz bezcírkevní. Toto své odcizení se církvi, ano opposici proti církvi omlouvají hledající domnělými nedostatky církevního života i ukazují na to, že prý současná kultura přerostla historické křesťanství. Tak pohrdá církví katolickou i protestantskou Fr. Coppée — na Rusi zase Merežkovskij, Rozanov a jiní pravoslavnou církví. Tak tedy v náboženském hnutí nejurčitější jest onen proud, který přijímá křesťanství jen podstatně změněné, zreformované, tak že bezcírkevní náboženské hnutí jeví se protikřesťanským.

V době naší znovuzrozené antické pohanství snaží se přizpůsobiti k sobě křesťanství, ale ne, aby se povzneslo k němu, nýbrž aby je snížilo k sobě; a proto z křesťanství vyhazuje se vše, co neodpovídá pohanskému světovému názoru. Filosofickým základem pohanství, jako zbožnění člověka i přírody, jest pantheismus, zavrhující živého osobního Boha, nadpřirozené zjevení božské i zázraky, slévaje Boha se světem jako projevem božstva ve světě, v němž Bůh přichází k sebepoznání a stává se osobností. S tohoto hlediska vtělení Boha v křesťanském smyslu hypostatického spojení dvou přirozeností v Kristu nebo uznání Ježíše Krista za Bohočlověka jest nemyslitelno pro pohanství, jež připouští pouze universální bohočlověctví či množství bohočlověků, správněji řečeno člověkobožství při pantheistickém zbožňování každého člověka. Tak pantheismus rozvíjí hrdou myšlenku o bezprostřední blízkosti každého člověka k Bohu i touhu bezprostředního spojení s Bohem cestou mystického, vniterního zjevení Boha v duši lidské. Při takové náladě křesťanská víra je člověku zbytečná, domnívá-li se, že sám jest nositelem božstva, člověkobohem. Proto bohotvorci naší doby mají církevní víru v Krista Bohočlověka za zastaralou a hlásají „nové náboženské vědomí", „nové křesťanství" (na rozdíl od Kristova křesťanství). Merežkovskij a jiní zástupcové „nového náboženského vědomí" zavrhují tedy křesťanství, neodpovídající potřebám „současného náboženského vědomí", poněvadž prý člověčenstvo přerostlo křesťanství s jeho pohrdáním světa i kultury, s jeho popíráním země a těla, i vstupuje prý v novou vyšší fasi synthese těla i ducha, země i nebe, božského i lidského. Očekává se nový zákon Ducha sv., by vystřídal zákon Kristův, nové zjevení Boha v duchu. Křesťanství jest prý přežitá chvíle v náboženských dějinách člověčenstva, jest vyčerpáno... Třeba nové církve — ne Kristovy, nýbrž církve Ducha sv., a nynější církev musí se radikalně obnoviti v tomto směru. Toto nadkřesťanství Merežkovského, Filosofova a j., podivínská to směs starodávného montanismu, nikolaismu, kainismu, nietzscheovství, symbolismu, mystického modernismu a individualismu, vyrostlo z pohanské nálady duševní, nepřátelské historickému křesťanství. A tak náboženské hledání na Rusi ve formě „nového náboženského vědomí" a „nového křesťanství" jest vlastně ná-

boženským kvašením a hnutím od náboženství, a ne k náboženství, snahou zaměniti náboženství — náhražkami jeho, i odstraniti náboženství křesťanské pod záminkou nedostatků historického neboli církevního křesťanství.

Jisto, že ruská vzdělaná společnost touží po víře, ale touha ta nemá určitého charakteru chtění víry náboženské, zvláště víry křesťanské. O bezpředmětnosti víry svědčí tužby míti „aspoň kousíček nějaké víry", „aspoň v něco věřiti", lhostejno več, zda v kulturu, v lidstvo, v socialismus. Náboženství z takové bezpředmětné víry nic nezbude. Mimo „touhu po víře" jest na Rusi zájem o náboženství, o náboženské otázky, ale tímto zájmem přikrývá se často nuda, móda. I na Rusi jde hnutí to ne k náboženství, nýbrž od náboženství, zvláště od náboženství křesťanského, je tu hledání, ale bohonepřátelské, snaha zaměniti pravého Boha modlami svého rozumu a nečistého srdce, a útěk hledajících ode všeho, kde může býti nalezena pravda i dokázáno křesťanství. Intelligence věnuje svou pozornost jen nevěřící negativní literatuře, dílům Renana, L. Tolstého, jest však lhostejna k dílům bohoslovným lepších spisovatelů, jako na př. Vl. Solovjeva, Chomjakova, Něpljujeva, a pohrdá positivní a vědeckou literaturou spisovatelů jak ruských, tak západních.

Nepříznivým zjevem pro „náboženský zájem" v ruské intelligenci jest okolnost, všem bijící do očí, že ruská intelligence ve svých náboženských hledáních hned při prvních krocích, neznajíc ještě ani abecedy náboženských vědomostí, beze vší theoretické i duchovní přípravy má nezkrotitelnou náklonnost poučovati všecky jiné — věřící, bohoslovce, církev. Toť známka, že tu nemáme co dělati s hledajícími pravdu a Boha v pokoře rozumu i srdce, ne s Bohohledateli, nýbrž s „bohotvorci", „bohobudovateli", nadšenými naivní snahou — jiným vnucovati své bohy, vymyšlené vlastní fantasií.

Není tedy vlastně určitého náboženského hnutí, nýbrž pouze kvašení, krise, rozklad nevěry, spojený se všeobecnou krisí kulturní, která může skončiti buď úplným uzdravením, buď smrtí duchovního života, nebo může se státi chronickou. Jisto jest, že nálada, již prožívá kulturní svět, jest náboženství příznivější, než když se myslelo, že kulturní život jest možný bez náboženství, a nálada ta vrátí křesťanství mnohé, kteří jsou s to, aby přijali pravdu. Dále také jisto, že hrubý materialismus dřívější doby vytlačuje se nyní idealismem i spiritualismem, avšak pod touto novou zjemnělou formou vystupuje do boje s křesťanským idealismem dřívější protikřesťanská síla pohanství, kdysi přemožená křesťanstvím. Do světa znova dere se protikřesťanský názor pantheismu, popírající Boha živého i Bohočlověka v Kristu. Místo náboženství Bohočlověka zavádí se pantheistické náboženství člověkoboha.

*

Archiv für Religionspsychologie začal vydávati Dr. W. Stählin (Tübingen) s četnými spolupracovníky. Předmětem jeho má býti náboženství pouze jakožto duševní jev, pokud působí na zažitky a činy

jednotlivce a společnosti. O podstatě a pojmu náboženství nemá zatím býti rozhodováno; každému badateli jest volno psáti o tom, co za náboženský jev považuje. Podobně i jiné podniky mající na zřeteli více dějiny náboženství snaží se odezírati od otázky správnosti jednotlivých náboženství. Jakou měrou se to zdaří a kolika spisovatelům, jest ovšem jiná.

*

Není mnoho knih pojednávajících o kulturní činnosti Církve v dobách po ediktu milánském. Dosti těžko učiniti si obraz rozvíjejícího se života náboženského i společenského po bouřích stěhování národů. Jak použila osvobozená Církev své svobody? Příspěvek k osvětlení prvých století středověku, kdy mohla se Církev již ujati otroků, podává Paul Allard ve knize: Les esclaves chrétiens, poctěné cenou Akademie francouzské a vyšlé právě v 5. vydání. Třebas evangelium, epištoly sv. Pavla zřejmě hlásají rovnost lidí před Bohem, trvalo to velmi dlouho, než podařilo se Církvi staré, kruté otroctví aspoň zmírniti. Zaniklo-li v Evropě v původním smyslu se sklonkem XIII. století, bylo již koncem pátého působením Církve tak zmírněno, že za Justiniana nepodobá se otrok ani dost málo otroku v době Augustově. Faktum to všeobecně uznávané hledí mnozí vyložiti na úkor Církve jakýmsi filosofickým liberalismem, jenž působil na masy sociální, neb hospodářským vývojem a přesunutím celého života na jiné základy. Allard odmítá takové neúplné vysvětlení a dokazuje, že křesťanství přísluší hlavní zásluha a úplný obrat ve smýšlení lidstva vzhledem k otroctví a že prvních pět století éry křesťanské připravilo bez sociálních otřesů a bez revoluce odstranění otroctví.

Nelze sice upříti vlivu, jakým působila filosofie stoická na zlepšení smutného stavu otroků římských, ale vliv ten je přece pranepatrný. Filon a Dio odmítali otroctví jako zvyk stojící v přímém odporu s právem přirozeným, že ani Otcové v prvních dvou stoletích nemohli mluviti rozhodněji. Ale učení filosofů nemělo dosti moci, byla to pouhá theorie, kdežto Církev hlásala praxi. A v moudré obezřetnosti, s jakou to činila, aby neporušila bratrské vlídnosti prvních křesťanů a nerozpoutala boje mezi tak různorodými prvky, z nichž se obce jejich skládaly, sluší hledati přispění shora. Sv. Klement Alex., Tatian, Origenes, Tertullian mluví tak opatrně o svých sociálních theoriích, jako by „cítili svou velikou odpovědnost za zachování míru ve světě“.

A s pronikáním křesťanství v širý svět stává se i slovo představitelů Církve určitějším a rozhodnějším. Oba sv. Řehořové, Jan Zlatoustý, Laktanc již protestují proti násilnické nerovnosti mezi lidmi, jako protivící se zákonům Božím. „Rcete, jak se liší pán a otrok? Nebudou-li po smrti oba obráceni v prach? souzeni týmž Bohem? Nebude-li oběma rovné nebe, rovné peklo? Jakým právem osobuje si tedy člověk právo nad jiným člověkem“? Jsa člověkem sám, kterak činíš se pánem člověka?“

V praxi učinila Církev křtem pána rovným otroku a pozdvihla nevolníka k hodnostem hierarchickým. Rehabilitací práce srovnala pána

i raba. Právo římské neznalo svazku manželského mezi otroky, Církev od prvopočátku uznávala jeho platnost a nerozlučitelnost, ano, k velikému pohoršení vysoké společnosti římanské, nenamítala ničeho proti sňatkům mezi lidmi volnými a otroky. Rozhodnutím papeže Kalixta byl by málem povstal zmatek i v obcích křesťanských. Srovnejme stav otroků, ano i propuštěnců u Plauta a za dob Justinianových a poznáme, jak proměnila se rodina vlivem Církve. Plautova komedie „Cistellaria“ uvádí na jeviště dvě otrokyně, jimž zákon dovoloval „lásku“, ne však manželství. „Toužím milovati stále jednoho muže, jemuž bych směla věnovati celý svůj život.“ — „Ach, moje Silentium (odpovídá družka), toť jenom výsada matron.“ Tuto výsadu dala Církev otrokům a Justinian dovolil i senatorům vcházeti ve sňatek se ženami otrockými.

Celá řada zákonů Konstantinových, Valentinianových, Gratianových, Theodosiových svědčí o blahodárném vlivu Církve na povznesení zavrhovaných. Výjimkou jest jediný Julian, který je dokladem, jak ohromný rozdíl názorů na otroctví je mezi duchem pohanským a křesťanským. Uváží-li se, že ještě r. 1864 vyvolala otázka otrokářská občanskou válku v Americe, oceníme tím spíše působnost Církve, jež neutuchla, až vyrostla v nádherné květy podniků sv. Jana z Mathy, Petra z Noly, Felixe z Valois až do kard. Lavigerie.

*

Dlouholetý spor o význam bully Aeternus ille, kterou Sixtus V 1590 svoje vydání Bible uváděl, vyličuje peremptoricky J. Nisius v insbrucké Ztschrft f. kath. Theol. 1914, 183 dd. Sixtinský biblický výbor předložil papeži výsledek svých prací, jak jej máme v Codex Caraffae, který vyznamenává se velikou, na tu dobu podivuhodnou přesností, tak že i nyní, kdy o konečné úpravě biblického latinského textu, benediktinům svěřené, se pracuje, ale ovšem také se uznává, že bude vyžadovati dlouholetou ještě práci, vyskytl se vážný návrh uveřejniti zatím ještě text podle onoho codexu. Sixtus V však předlohy této neuznal, nýbrž sám do opravného díla zasáhl; „für die feine und kleine kritische Arbeit aber war die ‚eiserne Faust‘, die selbstherrliche Natur des Papstes, ganz abgesehen von dem Mangel an Sprachkenntnissen und kritischer Schulung, nicht geeignet“ (u. m. 261). Přes odpor znalců byl text s jeho povážlivými a neodůvodněnými změnami otištěn a vydán, ačkoli papež sám i potom ještě stále jej opravoval. Po smrti jeho zatím nastalé kongregace kardinálů 5. září 1590 zakázala Bibli tu i zaváděcí bullu, což 26. září Urban VII učinil znova. Za to pak vydána nynější Sixtino-Clementina (1592), která nedostatky vyvydání Sixtova odstranila, kriticky však nebyla neb není na výši předlohy Caraffovy.

Spor pak roznícen kolem 1870 stran dogmatického významu bully Aeternus ille: Döllinger ji uváděl za námitku proti neomylnosti papežské in rebus fidei. V posledních letech, kdy biblickému studiu v Římě věnuje se více péče, uveřejněna celá řada příslušných rozprav na základě původních listin a učiněny různé pokusy, námitku tu vyvrátiti.

Obyčejně odpovídá se, že ač vydání Sixtovo bylo kriticky chybné, přece neodchylovalo se od biblického textu, pokud jest bezpečným pramenem víry. Nisiovi to nestačí, neboť, podle něho, právě to jest otázkou, pokud Vulgata jest oním authentickým pramenem a pokud Sixtův text právě v tom se s ní shoduje. Dle N. námitka prostě a platně vyvrací se tím, že bulla Aeternus ille, ač na různá místa, zvláště panovnickým dvorům, rozeslána, tedy jaksi officiosně, jak dí N., uveřejněna, nebyla uveřejněna officielně, právoplatně, t. j. právně a kanonicky jako výnos pro Církev závazný, zůstavši takto listinou informní, právně neplatnou; důkazy z průběhu celé akce historicky vedené potvrzují se právě zmíněným zákazem kardinálské kongregace, který by jinak byl býval neplatný a nemožný.

*

Nauka o pokladě zásluh Kristových a svatých v Církvi (thesaurus Ecclesiae), zásluh to nadbytečných, ze kterých se udělují odpustky, totiž odpuštění časných trestů dle měřítka starocírkevní kázně (50 dní atd.), objevuje se v theologii teprve u scholastiků 13. stol., jak ukazuje známý mnichovský badatel Dr. N. Paulus (v Theologie u. Glaube 1914, 4 d.). Původně, v 2. a 3. stol. na přímluvu a pro nadbytečné zásluhy mučenníků zkracována doba pokání. Podkladem bylo přesvědčení, že v mystickém těle Kristově, v Církvi dle nauky o „svatých obcování" (communio sanctorum) nejen hlava a její zásluhy ostatním údům prospívají, nýbrž i zásluhy jednotlivých údů vespolek. Po sv. Cyprianovi, tedy po 3. století neobjevují se zprávy, že by na přímluvy obce kajicná doba byla bývala zkracována; byly to prostě modlitby o slitování boží, kterými, jakož i jinými dobrými skutky druh druhu před Bohem pomáhal. Teprve v 7. stol. v Irsku a Anglii vyskytují se t. ř. redemptiones, jimiž obtížné a dlouhé pokání, zvláště půst, se proměňovalo v lehčí, v modlitby a příspěvky na dobré účely, které ve zvlášť obtížných případech, jmenovitě za nemocné i jiní mohli vykonati. (Pokání za zemřelé připomíná již orleanský biskup Theodulf † 821.) Že se zmírnění toho také zneužívalo, bylo lidské; naukou nikdy a nikde zneužívání nepodporováno. V 11. stol. začato udělovati odpustky za dobré skutky jakožto jakousi náhradu za časné tresty (= kajicné skutky), avšak nikoliv, jak se z pravidla za to má, na základě zadostčinného pokladu zásluh Kristových a svatých, nýbrž pouze na základě biskupské jurisdikční moci vzhledem na přímluvu svatých a věřících; tak Urban II 1096 křižákům poenitentiam totam peccatorum, de quibus veram et perfectam confessionem fecerint, per omnipotentis Dei misericordiam et Ecclesiae catholicae preces ... dimittimus. Augustinova však zásada: puniendum est peccatum aut a te aut a me, působila theologům neznáze vzhledem na odpustky, i shledáno vysvětlení právě v náhradné, zadostčinné moci nadbytečných oněch zásluh, kterážto nauka o pokladě vyskytuje se poprvé po r. 1230. Ne tedy nauka o odpustcích, nýbrž nauka o náhradním pokladě církevním vyvinula se z přesvědčení o náhradním zadostčinění mezi věřícími; odpustky teprve později tak

odůvodňovány. (Paulus opravuje také běžný údaj, že první doklad odpustku vyskytuje se v rkp. jakési passio z 9. stol. Rkp. jest předně pozdější, legenda pak — sama o sobě pravdě nepodobná — vůbec o vlastním církevním odpustku nemluví.)

*

Stran českých společných poutí lourdských vyskytly se u veřejnosti jakési neshody. Naproti výpravám sodálským, pořádaným péčí pí Marie Benešové-Machainové, vybízí nový pražský poutní spolek k účasti na jeho pouti. Účastníci oněch, gener. defin. P. Alois Majer v čele, rozeslali brošurku, v níž je proti výtkám spolkovým hájí, poznamenávajíce naopak, že „vedoucím, za spolek se skrývajícím činitelům pod rouškou duševního prospěchu, důstojné representace národa jednalo se o jinou, obratně tajenou a zakrývanou stránku podniku“.

Co před nedávnem zdálo se skoro nemožným, tak četné pouti do vzdálených krajin, není dnes, kdy i střední vrstvy a mládež podniká výpravy k jižním i severním mořím, ničím neobyčejným již; odpadajíť i obvyklé nářky na utrácení peněz v cizině, kterých výletníci tam utratí jistě více než poutníci. Ale dlužno ovšem dbáti toho, aby to byly pouti, ne něco jiného. Jmenovaný poutní spolek i nám kdysi poslal jakési ohražení, když jsme vyslovili pochybnost, že by Čechové v Lourdech dělali tolik furore, jak v novinových reklamách psáno, ohražení, které pro jeho velkopanský tón jsme hodili do koše; psal je jednatel spolku, podepsal je předseda a místopředseda, skládal je však asi také nějaký „činitel za spolek se skrývající“. Zmíněnou polemiku však bude dobře urovnati pokojně, předpokládajíc, že nepřístojnosti budou zamezeny, aby ještě snad i tam nevznikly nějaké národní ostudy!

*

Studie Aug. Gatarda „Musique grégorienne“ podává obšírný výklad o zpěvu chorálním, historii jeho původu, rozkvětu, úpadku a obnovení v intencích Pia X.

Hlavní činnost v organisaci a ustálení chorálu latinského přisuzuje s jiným znalcem, Germainem Morinem, sv. Řehoři Velikému, dleněhož prý „cantus gregorianus“ se nazývá. Již za tohoto papeže zaveden byl v Anglii a později péčí Pipina a Karla Vel. také ve Francii. Ale různosti se záhy objevily. Škola cášská nedovedla uchovati tradici římskou v původní ryzosti. O Velkonocích r. 787 byl Karel v Římě překvapen rozdílem mezi chorálem gallským a chorálem sboru papežského. „Vy jste patrně pokazili zpěv církevní“ — pravil svým zpěvákům — „vraťte se k původnímu prameni, revertimini vos ad fontem sancti Gregorii.“

Středověk neobohatil melodického pokladu Řehořova. Jeho dílo uchovalo se neporušeno až do věku XVI. Pro nové svátky vybírány chorály ze starých mší nebo nový text přizpůsoben staré melodii — arci ne vždycky šťastně. Tak podává mše de Sanctissimo složená v XIII. století sv. Tomášem příklad k obému: Introit Cibavit vzat z pondělka svatodušního, graduale Oculi omnium z XX. ne-

děle po sv. Duchu, kdežto offertorium a communio dosti nejapně přizpůsobeny chorálu svátků Svatodušních.

Renesance zasadila chorálu hlubokou ránu. Humanisté tonoucí v metrice a prosodii nechápali rytmiky středověké. Řehoř XIII. nechal si namluviti, že je třeba oprav dle nejnovějších zákonů hudebních. Dík přímluvě španělského znalce Fernanda de las Ynfantas bylo nebezpečí na poprvé zažehnáno. Ale za Pavla V. dostal ředitel medicejské tiskárny na 15 let privilej tisknouti všecky knihy chorální. A v několika letech byla „reforma“ hotova. Anerio a Soriano slují oprávcové neoprávnění. Řídili se hlavně snahou zkracovati, vlastně osekávati delší modulace, jichž smyslu nechápali. Ale chtěli si dodati lesku i něčím positivním: vpašovali kratší ozdůbky notové, kde viděli často notu jedinou, upravovali melodie bez důvodů, hromadili skupiny not na slabiky přízvučné, přesmykovali přízvuk, slovem, ze živého, organického zpěvu učinili mrtvolu, kostru. Příklad jejich táhl a ve věku XIX. nebylo zpěvu gregoriánského leč ve starých rukopisech.

Ve Francii počala „restaurace chorálu“. Upíná se na jména dom Guérangera, Pothiera, Mocquereaua. Protivníci reformy namítali, že ve zmatku odchylných manuskriptů nepodaří se nikdy zjistiti, jaký vlastně původní chorál byl. Guéranger possavil pravidlo: „Souhlasí-li veliký počet textů z různých dob a zemí, lze míti za to, že uchován v nich text původní.“ Mocquereau přinesl hned doklady ve své „Paléographie musicale“. Uvedl graduale „Iustus ut palma“, jak je nalezl ve více než dvoustech rukopisů z různých dob od století IX. do XVI. Souhlasný text ukazoval jasně na znění původní. U všech kusů se takový průhledný důkaz arci nepodaří, ale znalci jako don Pothier dovedou srovnávací methodou vyčísti aspoň pravděpodobnost toho kterého znění, jako kritikové činívají s texty starých autorů.

Další díl studie Gatardovy podává důkladný rozbor tonin, rytmiky a textů zpěvu gregoriánského.

*

Vídenská konsistoř zakázala integralistickému týdenníku „Oester. kath. Sonntagsblatt“ útoky na Piův spolek, jež prý vedle všech jiných nespravedlivostí jsou útoky na jeho protektora, arcib. Piffla. Dle zvyku státních úřadů rozkázala konsistoř výstrahu tu otisknouti v čele čísla beze všech dodatků.

*

Nostrifikace římských theologických doktorátův výnosem ministerstva vyučování ze 16. bř 1914 upravena tak, že fakulty naše bez předchozího dovolení, jak žádal § 3. výnosu ze 6. června 1850, smějí uznati a úředně za svůj vyhlásiti doktorát nabytý od rakouských příslušníků v římských učilištích: gregorianské universitě, v semináři sv. Apollináře, Collegium Urbanum de propaganda fide, Collegium pontificium internationale angelicum (nově upravené z collegia S. Maria sopra Minerva). Předpokládá se jako dříve zdejší maturita, vedle toho pak předběžná práce písemná práce písemní (dle výn. 8. dubna 1903), vysvědčení o zkoušce z arabštiny a aramejštiny

a rigorosum z církevních dějin a práva; z práva odpadá, nabyl-li žadatel římského doktorátu nebo licenciátu práv. Takovéto nostrifikace třeba jen v roční zprávě ministerstvu oznámiti.

*

Republika Argentinská, jejíž representace není ani dost málo klerikální, odmítá zasahování zednářstva do státního zřízení z těchto důvodů: 1. Zednářstvo nesměřuje ku společnému dobru občanstva, ale sobecké zájmy jednotlivců jsou mu na úkor; 2. stanovy zednářské ukládají členům boj proti svobodě vyučovací, aby ze škol byli vyloučeni kněží a řeholnice; tím staví se proti základním zákonům republiky zaručujícím všem právo vyučování dle přesvědčení jejich; 3. zednářstvo zbavuje své členy svobody a politické neodvislosti vyhrožujíc jim tresty, nebudou-li voliti kandidáty předurčené; 4. zednářstvo tvoří stát ve státě nebo lépe řečeno pitvoří se po něm . . . Ve Francii toho dosud neuznali.

*

Smutnou událostí s prvním sv. přijímáním polských dětí v Moabitech, jež vzbudila v celém Polsku nesmírné rozhořčení, zabývá se v posledním čísle také vědecký orgán professorů bohosloví „Ateneum kapłańskie". V této čtvrti berlínské bydlí přes 7000 Poláků. V dominikánském kostele mají polské služby boží, zpovědi a kázání. Nemají však polské přípravy dětí k prvnímu sv. přijímání. Rodičové padesáti dětí postarali se, aby byly připraveny po polsku jedním dělníkem, což potvrdili potom dva polští kněží. Představený dominikánů na prosbu rodičů svojil, že jim může býti uděleno první sv. přijímání zvláště, ne společně se slavností dětí německých — ale s podmínkou, že přijímání polských dětí nebude míti zevnějších známek zvláštní slavnosti, že nebude praporu a promluvy. Děti přišly oděny v bílé šatečky, vínky na hlavě a svíce v rukou, byly přítomny mši sv., ale sv. přijímání neobdržely. Poručeno jim, že mají odejíti z kostela. Když neodcházely a některé pláčem a reptáním vyjadřovaly svou bolest, vkročila do kostela policie a bezbranné násilím vyhnala . . .

S polské strany byly tu asi nějaké neformálnosti, snad bílý šat, vínky a svíce dávaly pobožnosti slavnostní ráz, ale nicméně celý případ jest dokladem, jak daleko může strhnouti přepjatý nacionalismus i církevní osoby.

Autor zmíněného článku hlavní příčinu nepřátelského chování hakatistických kněží pruských k Polákům vidí v tom, že duchovenstvo pruské nechalo se úplně opanovati vládou, že v církvi pruské často poroučejí úřady světské a ne duchovní. Stará to tradice Bedřichů a Jindřichů, by vládli v církvi, křižáků, by idee a instituce náboženské vykořistili ve prospěch své materielní moci. Toť i filosofická tradice Kantova, by moralnost poddala se legalnosti. A to jest neštěstím církve pruské, že se staví na roveň s církví protestantskou, jejíž hlavou je vláda světská.

Jaké následky má takové otročení duchovenstva vládě, ukázalo se brzy po události moabitské: školní inspektor v Poznani rozeslal

jednotlivým správám škol nařízení, že vyučování náboženství jazykem polským má se omeziti i v nejnižších třídách a v některých školách úplně přestati . . .

Záležitostí zabývá se nyní živě také Vatikán, kde předseda kola polského, kníže Radziwiłł, ve zvláštní audienci podával o ní papeži podrobnou zprávu.

*

Denní praxe ukazuje na Rusi, jak daleko jest od papírových zákonů ke skutečnému jejich provádění. Přiznaná svoboda náboženská a spolčovací je „zákonitě" omezována. Ministerstvo vnitra žádá zrušení 22 spolkův ustavených přesně dle zákona ze dne 4. března 1906. Spolky jsou souzeny i odsouzeny nikoliv na základě prokázaných fakt nebo činnosti, nýbrž výhradně na základě libolného výkladu stanov. Tak má býti rozpuštěno sdružení křesťan. dělnictva, protože jeho úkolem je rozvoj povšechného i náboženského vzdělání ve kruzích dělných tříd. „Chorální spolek" ve Zdunské Vole postrádá práva existenčního, protože míní dle stanov „povznésti zpěv a hudbu chrámovou". To vše je státu nebezpečno a spolky prý dostaly schválení pouze „přehlédnutím". Soudní tribunal v Minsku odsoudil k devítidennímu vězení katol. sedláka, který si vzal za choť pravoslavnou dívku přestoupivší na katolickou víru. V policii není místa pro katolíka nebo pro pravoslavného s katolickým příbuzenstvem.

Úkaz toleranční z r. 1905 platil vlastně pouze čtyři měsíce, neboť již v srpnu téhož roku „modifikovalo" jej ministerstvo vnitra, když se celé, násilím za orthodoxní prohlašované osady přihlašovaly k církvi římské. Dík této libovolné interpretaci dobrého onoho zákona svobody je třeba pořád ještě podávati kolkované žádosti za schválení přestupu, platiti taxy 1 rub. 50 kop. a stavěti se tak pod zřejmý dohled policejní. Odtud také každodenní odsuzování k pokutám, odvolává-li se kdo na neodvolaný posud zákon svobody!

Zemí skutečné náboženské svobody zdá se býti dnes Kolumbie. Pět milionů katolických obyvatel tohoto státu nemusí se domáhati státní ochrany pro své náboženství. Víra je ctěna ne ve jménu svobody svědomí, nýbrž proto, že jeví se nezbytnou potřebou jednotlivci i celku. Od třiceti let zasedají v ministerstvu upřímní katolíci, a lid vidí, že stát není méně pokročilým než jinde.

*

Známo, že pravoslavné duchovenstvo na Rusi nestojí na vysokém stupni vzdělanosti, a proto je tím divnější, že světští spisovatelé, kteří jinak si hrají na horlitele pravoslaví, vystupují proti návrhu zákona o zřízení dvou nových duchovních akademií, ve Vilně a Tomsku. Tak Meňšikov v Novém Vremeni vystoupil proti akademickému vzdělání duchovních, protože prý náboženská víra i osvícený rozum jsou neslučitelny. Čím učenější prý duchovenstvo, tím méně prý vštěpuje víru, ducha náboženského. Meňšikov vlastně nevěří v pravdivost křesťanství, ale jako volnomyslitel vysoko je cení jako prostředek, udržující v pořádku a ušlechťující lid. A po-

nevadž lidé vyšší kultury jsou dosti disciplinovaní (??), není jim vlastně náboženství třeba, a pro lid stačí duchovní nevzdělaní, jen jsou-li zbožni, ctnostni. A ctnosti, zbožnosti prý nenabude člověk vzděláním Že nevzdělaní kněží nedovedli by víry proti útokům nevěrců hájiti, na to Meňšikov nedbá.

Při té příležitosti poznáváme, že pravoslavné Rusko má dosud pouze 4 vyšší ústavy bohoslovecké, t. zv. akademie, 46 seminářů, 186 mužských (chlapeckých) učilišť a 70 dívčích ústavů, což na rozsáhlost Ruska a velký počet obyvatelstva jest nesmírně málo.

Vedle nevzdělanosti vyčítá se pravoslavnému duchovenstvu, že nakaženo neduhem opilství zároveň s lidem, který by mělo slovem i příkladem vésti ke střídmosti. Proto N. Naděždin v časopise „Deň" ukazuje, že naděje na duchovenstvo v boji protialkoholistickém jest velice slabá a proto bylo by třeba nejprve duchovenstvo samo přivésti ke střídmosti, než je povolávají k boji „s národní ruskou nepravostí". Sjezd duchovních diecese archangelské přiznal se ostatně sám k této „nepravosti". V Cerk. Věstn. ohrazují se však proti takovému všeobecnému obvinění duchovenstva z nestřídmosti intelligencí, která prý není také prosta téhož neduhu... A ještě hůře je to u šlechty, kupectva a jiných stavů. Na koho tedy lze spolehnouti v boji s alkoholismem?

*

Provádění biskupského dozoru stává se na Rusi velmi obtížným pro rozsáhlost ruských diecesí, z nichž některé mají rozlohu prostředních států evropských. By se tedy biskup sblížil s lidem, nutno zmenšiti rozměry diecesí. Taková reforma však naráží na překážku finanční. Zřízení celé řady nových biskupství vyžadovalo by značných prostředků, a státní pokladna nerada dává peníze na potřeby duchovní správy.

Nemůže-li se však snadno uskutečniti založení biskupství v okresech, pak doufají, že bez zvláštní námahy lze dosíci jisté organisace církevně společenského života v okresních městech jako středech. Mnoho od takové organisace pro náboženský život očekává Lukinskij v Rossiji, poukazuje, že duchovenstvo jelabužského okresu ve vjatské diecesi již dosáhlo od biskupa práva, by smělo zříditi pastýřské organisace po okresech Tím podle jeho mínění snaha utvořiti z okresů středy církevního života nabyla určité formy, a okresy takové budou se asi v budoucnosti množiti a obnoví církevní život... Jiní však vyslovují se pro organisaci farní jako bližší k potřebám jednotlivců, přibližující ji rodině.

Trpce si naříkají na Rusi na nesjednocenost mezi duchovenstvem vůbec a mezi duchovenstvem městským a venkovským zvláště. A to škodí velice hájení zájmů duchovenstva, jež má nepřátele v jiných stavech a mezi sebou není sjednoceno. Venkovské duchovenstvo vytýká městskému hrdost, ano se téměř štítí venkovských baťušků, chladnost v obcování, tak že bude těžko očekávati, že by se obojí duchovenstvo upřímně, srdečně spojilo v jeden celek. Je to smutné, praví

kněz A. Ch., ale duchovenstvo nesmí vinu dávati žádnému jinému, než sobě samu.

*

Jistý vzdělaný Angličan vykonal s ruskými poutníky, jsa oděn v oděv ruského sedláka, pout do Jerusalema i vydal o této své cestě knihu, která je nepřetržitým chvalozpěvem na zbožnost ruského lidu, jenž odtrhnuv se od všední práce své, odtrhuje se též od svých zlozvyků, na pouti je velice střídmý, přísně zachovává posty, nejí nejen masa, nýbrž ani mléka a másla, nekouří, nepije vodky a velice zbožně se modlí, ano poskytuje cizinci téměř nedostižné příklady zbožné nálady.

*

Rada professorů duchovní akademie petrohradské dodala synodu prosbu — již třetí — o prohlídnutí a novém vědeckém vydání staroslovanského textu Bible, protože nynější text nehodí se k vědeckému upotřebení. Práce s opravou a vydáním Bible spojená bude trvati asi 50—60 let a na vydání bude třeba přes 80 000 rublů.

*

Již loni jsme se zmínili, jak východní církev krutě zachovala se k pravoslavným mnichům ruským na hoře Athos, kteří prokazovali božskou poctu jménu Ježíš, jak ji prokazuje církev katolická. Synod řecké církve v Cařihradě prohlásil učení toto za kacířské, mniši ruští byli násilně odvezeni a z Oděsy rozehnáni po Rusku. Nyní také synod petrohradský pohání k soudu mnichy, že prý šířili „rouhavé a kacířské učení o Božstvu Jména Božího“. A tu poslal bývalý mnich Antonij, ve světě zvaný Alexandr Bulatovič, s 11 mnichy synodu oznamení, že k soudu se nedostaví a hájí své učení o božské poctě jména Ježíšova, odvolávaje se na pravoslavný katechismus a spisy sv. otců, Cyrilla Alex., Jana Zlatoúst. a j., kteří potvrzují jeho učení. Tím, že východní církev tak příkře se postavila proti učení o božské poctě jména Ježíš, prohlasivši je za blud, rozšířila se propast mezi církví východní a západní a zmenšily se naděje na sjednocení obou církví, o něž se u nás tolik přičiňují. Ostatně na Rusi sami nevědí, jak pohlížeti na „imebožniky“, jak s opovržením jmenují přívržence učení Bulatovičova. Aspoň soukromý docent A Pokrovskij v Utru Rossiji dokazuje, že odsouzení nauky o božské poctě jména J. jako kacířské vrhá na pravoslavnou církev kanonickou klatbu pěti sněmů cařihradských ze 14. století odsoudivších učení Barlaamovo.

*

Patronátní právo, kořen mnohého zla v duchovenstvu a tím i v náboženských poměrech našich, mnohem hůře působí v církvi anglikánské. Sněmem 1897 povoleno patronátní právo též prodati. Kdežto u nás by se na takový artikul asi pramálo kupců našlo, prodavačů však víc než dost, v Anglii jest naopak, a to z té příčiny, že obročí jsou bohatá a mohou státi se bohatým pramenem příjmů nějakému chráněnci, který se odhodlá přijmouti svěcení, ano i samému kupci, který si jako patron od obročníka vymíní určité dávky. Není-li takový neb onaký obročník hned pohotově, obsadí se obročí

nějakým žadatelem, který bude zavazeti jen tak dlouho, než se ten pravý najde. Dávky obročníka patronovi jsou prý někde toliké, že obročník nucen hledati si vedle úřadu živnosti jiné; jsou mezi nimi agenti, cestující, zubní lékaři atd. Tedy doslovně officium propter beneficium.

U nás dle občasných neurčitých zpráv se o úpravě patronátních poměrů pořád „jedná". Lid, ba obecenstvo vůbec ani netuší, jak jsou pro kněze mnohdy tísnivé a ponižující. Na druhé straně však jsou tak spletité, že i jen poněkud uspokojivé řešení naráží na mnohé, zdánlivě nepřekonatelné překážky, překážky, kterých s novověkým vývojem hospodářství a finančnictví spíše přibývá než ubývá. Vyvlastniti totiž práva patronská nebylo by ani tak nesnadno; ale na koho uvaliti povinnosti? Obročníku neb obročí samému patron již poměrně málokde co dává, máme-li na mysli dávky pravidelné. Ale jsou tu dávky mimořádné, příspěvky na budovy (chrámové nebo farní), které někdy mohou býti velmi značné. Jsou místa, kde by jen poněkud slušná oprava budov těch poplatníky přímo zničila, kdyby se dálo vše podle přísných dobrozdání ústřední komise pro zachování památek. Ba i taková místa jsou, kde poplatníci s patronem v čele nejsou nebo nebyli s to, budovy i jen od zkázy udržeti; připomínám velkolepé stavby, pořízené kdysi od klášterů, které pak lehkovážně zrušeny, aniž pamatováno na nějakou zálohu, ze které by povinnosti jejich dále mohly býti hrazeny.

Nejjednodušší návrh jest, jako vždy: ať všechny povinnosti převezme stát, jako časem přebíral práva a částečně též povinnosti (doplatek na kongruu, nedávno pense kněžské atd.) Avšak řešení toto, pro okamžik snad nejvhodnější (t. z. matice náboženská by převzala všechny povinnosti a práva, tato ovšem v rámci kanonických předpisův, jak dosud, všechna obročí byla by všem přístupná dle zásad konkursních, tedy kus jakési rovnosti mezi kněžími, které za nynějších patronátních poměrů v pravdě není) — zdali jest možno nazvati je pro náboženství nejvhodnějším také pro budoucnost, toť vzhledem k sekularisačním choutkám otázka velmi choulostivá, nehledě ani k tomu, že výbava nebo vyvlastnění takové z práv a ještě více z povinností patronových bude naražeti na nemalé obtíže, chtěl-li by stát, jak by po právu i z důvodů peněžních chtíti mohl a musel, na patronech nějaké přiměřené výkupné, a to na všech, jak se samo sebou rozumí, má-li oné rovnosti a rovnoprávnosti býti docíleno. Tak, vzhledem k tolika činitelům v otázce té rozhodujícím, ač se všude uznává, že „se něco státi musí", málokdo, nebo snad nikdo neví, co, aby to bylo dobré. Rozluka, některými navrhovaná, mohla kdysi býti výhodná, nyní po dobrém sotva půjde — a půjde-li po zlém, bude pro nás konfiskací a ožebračením.

Vědecký a umělecký.

V posledním č. Nov. Obz.“ začíná Jan Blokša uveřejňovati dopisy, jež mu kdysi poslal Vrchlický (první 9. dubna 1891). Jeden z nich týká se naší „Hlídky literární“, zvláště rozboru, jež v ní 1890 podal prof. Lev Šolc o prvním překladě „Božské komedie“ Danteovy I. dílu („Pekla“). Proto také se o dopisech a úvodě p. vyd. zmiňujeme. P. vyd. straničtěji, než u takových edicí bývá zvykem,[1]) staví se po bok Vrchlickému. Není to sice bez jakési pikantnosti — horlivý eucharistian Blokša po boku Vrchlického proti nám — ale kdyby se tomuto byla stala křivda, nemohli bychom ani my nic namítati, že divné to spojenectví právě proti nám namířeno. Avšak toho důvodu zde není, naopak, výtky p. vyd. jsou v pravdě nesprávné, nevěcné. Nebožtík Šolc se již hájiti nemůže, tedy budiž promluveno za něj.

Předně zaráží, že p. vyd. přidává se ke stížnosti Vrchlického, že kritika vrhla se na jeho překlady teprv po desíti letech („Peklo“ vyšlo 1879). Ale co probůh na tom? Kdyby po dvaceti, po třiceti... co na tom? Na nejvýš by to byla nepřímá výtka kritice současné, že nechtěla neb neuměla k významnému dílu tomu konati svou povinnost. „Hlídka lit.“ však 1879 ještě dlouho nevycházela, i nemohla se na ně „vrhnouti“, Šolc pak měl tehda 18 let, i bylo mu ještě „vrhati“ se na jiné klassiky než na Danteho. Tož co s tím?

Naopak, myslím, že právě proto nutno Šolcovi přičísti v zásluhu, že byl první, jenž „pustil se do ‚Pekla‘ pitevní kritikou“, jak p. vyd. píše. Pražská kritika totiž (mimo „Vlast“) Vrchlickému jen lichotila a tak jej zpovykala, že každý odpor jej dráždil a sváděl k nadávkám: pracný a nevděčný úkol probrati jeho překlady, připadl nám klerikálům. Byl arciť i s naší strany vykonán jen částečně, neboť i našincům odpadla chuť nechati si nadávati od přemocné kliky, kterou i někteří našinci z nerozhodnosti nebo krátkozrakosti podporovali. Ale, má-li celá činnost Vrchl. býti kriticky oceněna, úkol ten venkoncem vykonán býti musí po způsobu Šolcově, verš za veršem. Co o posledních překladech jeho napsal Dr. Sterzinger, snad p. vyd. zná, bylo to i v „Hlídce“ zmíněno (1913, 393); i jest obava, že ani ostatní překlady po další „pitevní kritice“ nebudou shledány tak zdařilými, za jaké je současné posudky vyhlašovaly.

Ale k věci samé. Sám Vrchlický se přiznává, že I. vydání „Pekla“ bylo ukvapené. P. Blokša pak píše doslovně, „že do I. vydání překladu Božské komedie vloudilo se dosti mnoho nedostatků, ba až nejapností“.

---

[1]) Místo polemiky bylo lépe přidati nějaké vysvětlivky k dopisům samým, na př. ke zmínce o Vrchl. o Vltavě, kterou v I. vyd. byl vynechal (srv. »Hlídka lit.« 1880 175[1]).

Nuže, co zlého spáchal Šolc s „Hl. lit.“, když tyto nedostatky a nejapnosti dopodrobna zjistil?! Arciť p. vyd. podotýká hned také, že překlady německé, na př. „Kannegiesrů, Gildemeistrů (sic), Hasencleverové a nedávno Zoozmannů“, nevynikají „co do obsahu a formy nad náš“ Nejsem dantistou jako p. vyd. a četl jsem před lety jen ty starší překlady, avšak o správnosti úsudku toho dovoluji si vzhledem k I. vydání Vrchlického, o něž jedině tu jde, silno pochybovati. Ale buď si, chyba chyby neomlouvá. Vrchlický sám I. vydání značně opravil, při čemž mu „pitevní kritika“ Šolcova (a později Dra Šimanka) mohla prokázati velmi dobré služby, a také prokázala.

P. vyd. téhož r. 1890 na str. 175 též „Hlídky literarní“ právě hned za posudkem Šolcovým a mojí red. poznámkou uveřejnil zcela pochvalný posudek o překladě Vrchl. z Buonarotti (nebo Buonarroti), arciť jen povšechný, bez pitvání, však také bez nejmenšího rozpaku se strany redakční. Nešlo nám tedy o to, by Vrchlický mermomocí byl „pronásledován“, jak on píše. Mojí redakční zásadou bylo uveřejňovati beze změny a omezení (mimo věci fidei vel morum) příspěvky s podpisem odborných znalců — a tím Šolc byl zajisté! Tak se stalo, že i Šolcův rozbor po přednosti filologický byl uveřejněn do slova, ačkoliv i jiným spolupracovníkům i mně zabíhal do méně důležitých podrobností, které vzhledem k obtížím překladu i od Šolce uznávaným mohly pro širší veřejnost ostati nepoznačeny nebo býti zkrátka odbyty; kritik sám pro sebe ovšem, stejně jako překladatel, jich pominouti nemůže, jde-li o dokonalé vystižení originálu, jaké měl Šolc na mysli. Ale toť konečně byla stránka čistě formální, o které znalec jako Šolc měl právo rozhodovati si sám a která škodila na nejvýš působivosti kritiky, nikoli významu a hodnotě její. Já aspoň spatřoval jsem v tom snahu, poznamenati filologicky všechna místa, na nichž potřebí ještě pilovati, tak jako v každé jiné kritice upozorňuje se i na podřízené podrobnosti, které spisovateli snad ušly. Naše obecenstvo, na takovou akribii nezvyklé, mohlo v tom spatřovati úmyslné hnidopišství, avšak i toto omezené hledisko ustoupí časem správnému, které v jiných literaturách již déle jako samozřejmé rozhoduje.

Jde však hlavně o to, že správnosti Šolcovu rozboru nikdo neupřel a neupře, tedy že Šolc měl pravdu, Vrchlický ne. Toliko v posledním výčtě (co do fonetiky) ozývá se naproti českým zvyklostem Moravan a žák Bartošův; kakofonií nepotřebných ostatně mají i jiné spisy Vrchlického víc než dosť, i nebylo zbytečno na ně upozorňovati.

Vzhledem k tomu, že Šolc pokládal dokonalý český překlad rýmovaný takořka za nemožný a radil spokojiti se k vůli smyslu originálu nerýmovaným, předeslal rozboru svému několik slov o rýmu, která i dnes ještě stojí za přečtení. Byl to jeho názor, jejž jako dobrý znalec básnické techniky měl právo vysloviti a o kterém možno diskutovati. Vrchlický opraveným vydáním jej z části překonal a český

překlad takto mezi jiné světové překlady čestně zařadil. K dokonalosti v Šolcově smyslu schází arciť ještě mnoho.

P. Blokša však také podotýká, že Šolc kritiku svou „kořenil jizlivostmi“. Četl p. Bl. kritiku Šolcovu teď, než tato slova napsal, či napsal je pouze dle vzpomínky a jako ohlas stížností Vrchlického? Ostrá byla, toť pravda; jizlivá? — nevím a neřekl bych. Ostatně je to věcí gusta, tak jako to, když Vrchlický píše o „fanatismu p. Šolce a jeho soudruhů“ neb o „cynickém pronásledování P. Vychodila a soudruhů“. Vrchlický obviňující někoho z cynismu — toť opravdu Gracchi de seditione querentes! Či myslí p. vyd., že ne?

P. Blokša má na Vrchlického příjemné vzpomínky osobní, an po oněch kritikách V. požádán byv nakl. Ottou prohlédl Blokšovu práci o Danteovi, v níž viděl jakési zadostučinění, a poradil mu ucházeti se u Č. Akademie o podporu na vydání, slibuje žádost co nejvíce podporovati. Avšak byť byl amicus Plato, magis amica veritas!

Tím budiž i tato kapitolka vzhledem k Vrchlickému s naší strany vyřízena.

*

Pražský „Zvon“ srovnává dnešní literární poměry s dřívějšími a domnívá se, že záhy se dostaví reakce proti nynější erotomanii, která zachvátila kde jakého mladého novelistu. „Nelze otevříti knihy, aby při každé příležitosti, v každé piece necpalo se nám nejnabubřelejším slohem líčení milostných scen, které by naši předchůdci byli prostě označili pornografickými, ale který my musíme přijímati jako moderní oprávněnost (!), shledávají-li autoři v takovém rozjímání ukonejšení svých libůstek.“ A táže se: „Nelze už v mladším životě vskutku nalézti jiných vznětů, jiných zájmů, hodných uměleckého zpracování, jiných životních základů stejně důležitých? — Komu je četba kulturní potřebou, tomu se literatura takovouto manií ovšem znechutí.“ Tak píše „Zvon“ docela správně na svých zadních stránkách, ale v přední belletristické části sám není někdy o mnoho lepší. Stačí čísti třebas jen jako tasemnice roztáhlé práce E. Trévala, jež skoro vesměs obírají se jen pathologickými zjevy sexuelní perversity a líčí je nejednou naturalisticky až do hnusných podrobností — a člověku se opravdu „literatura takovouto manií znechutí“.

*

Přátelé českého archeologa Dra Jos. Lad. Píče prof. Dr. Jan Kryštůfek a řed. panství Jan Waněk vydali „Píčův poslední odkaz“, totiž několik poznámek ke sporu o Rukopis Královédvorský, jehož pravost Píč do poslední chvíle hájil, a paleografické úsudky odborníků pařížských a milanských, ku kterým P. 1911 se dvěma listy RK byl zajel; úsudky ty, jak známo, neznějí pro RK nepříznivě, ale od protivné strany přijaty s pochybnostmi, že by se vůbec zakládaly na zcela jistém přesvědčení vědeckém — psáno o osobní ochotě k tazateli. To a ještě více zpráva, že musejní sbor o jeho podání nejednal, jak si P. přál, hned druhého dne, rozrušila churavého učence tak, že již koncem r. 1911 sáhl si na život. Vydavatelé chtějí brošurou vy-

vrátiti též vyslovené podezření, jakoby ho k neblahému činu bylo dohnalo chování některé určité osobnosti.

*

Německá společnost Goethova letoším 34. svazkem za 1913 svůj sborník uzavírá. Dlouholetému předsedovi jejímu Erichu Schmidtovi právě v posledním svazku souzena posmrtní vzpomínka. Jelikož látka pro životopis G. jest už důkladně vyčerpána a, jak kdosi podotýká, alles Wichtige und sogar alles Nichtige veřejnosti předloženo, není proč obsáhlou ročenku vydávati dále, i bude spolek zprávy své uveřejňovati v ročence menší Jahrbuch der Goethegesellschaft.

Společnosti takové přispívají k udržování památky těch kterých osobností, ku sbírání cenných i bezcenných dokladů z jejich života a činnosti, avšak také k malichernému modlářství.

*

„Bulletin de l'Institut international de bibliographie", udává počet vydaných knih ve všech zemích (!) od vynalezení tisku na 11,638.810 včetně inkunabulí či prvotisků vyšlých od r. 1436 do 1500. Němci se chlubí, že počet jejich inkunabulí jest největší: 20.000. Francouzským učencům zdá se počet ten upřílišeným, ač li nemíní se tu Německem celá říše římského císaře i se zeměmi jiných jazyků. Vlaši čítají kolem 6536, Hollanďané 2049, Francouzi 1125 prvotisků. Teprv počátkem 19. století nabyla knižní produkce rozměrův obrovských. Od r. 1900 do 1908 vyšlo z lisů tiskařských 8,714.000 knih. V období 1500 až 1536 byl průměrný roční počet pouze 1250 knih, v jediném roce 1700 převýšil již 10.000 a 1887 překročila produkce po prvé 100.000. Průměr roční v době 1900—1908 dostupuje 174.375. Od Guttenbergových počátků číslice jest víc než stonásobná a přesněji počítáno jest v uvedeném osmiletí 140krát větší než v letech 1500—1535.

Statistika tato arci nemůže určiti, kolik v úžasných těch číslicích jest knih dobrých, kolik zlých a jaká potopa vody, kalu i špíny zaplavila z nich svět.

*

Roku 1911 byla vyslána krakovskou Akademií vědecká výprava do Švédska, aby probádala a popsala všechny tisky a památky polské, jež tam byly vyvezeny jako kořist v minulých stoletích. Vůdcové výpravy vydali nyní nákladem Akademie obšírnou „Zprávu" o výsledcích svého pátrání, jež přineslo mnohý zajímavý vědecký objev. „Zpráva" popisuje celkem 205 rukopisů, pocházejících z Polska; většina z nich náleží do knihoven poznaňských, mnoho do korunního archivu a královské knihovny. Z nich 160 obsahuje úplně neznámé knihy, ve vlasti zaniklé a zapomenuté. Poněvadž švédské lupy v Polsku neměly úkolem ničiti památky, ale byly vykonány účelně pro obohacení královských sbírek a povstávajících tehdy knihoven, není divu, že nalezly se tu věci prvořádné hodnoty pro literární dějiny polské. „Zpráva" obsahuje důkladné popisy probádaných knih a rukopisů, někdy jejich obsah, otiskuje čelnější části a podává obrazy titulních listů četných unikátů.

*

Literatura ruská letos nepřinesla nic významnějšího. Povídky starších spisovatelů, na př. L. Andrejeva „Nadsmertnoje“ a F. Sologuba „Žena umnago čelověka“ jsou věci bezvýznamné a přímo nudné. Jedinou poněkud zajímavou novinkou jest povídka mladého spisovatele K. Treněva „Ljubov (láska) Borise Nikolajeviča“, uveřejněná v měsíčníku „Zavěty“, napsaná na thema: ukázati mravní osvícení, „vzkříšení“ hlavního hrdiny od těžkého provinění před ženou, a pokáním i lítostí povznesšího se na vysoký stupeň lásky k ní. Thema to, jehož ani Tolstoj sám nezmohl není sice mladým spisovatelem úplně zdařile provedeno, ale povídka jeho se čte se zájmem.

*

28. března 1914 měl básník N. M. Minskij v Petrohradě zajímavou přednášku o „lásce k předmětům a lásce k lidem“ v níž hleděl poukázati na rozdíl mezi zásadami evropské a ruské literatury. Evropská literatura podle jeho mínění vznikla z klassicismu s jeho kultem osobnosti, později však byla nadšena kultem předmětů přírody (romantismus) i kultem předmětů, vytvořených člověkem (realismus). Zcela jiný motiv je základem ruské literatury, jejíž kořen je láska k lidem ve smyslu sebeobětavé lásky evangelické, ve smyslu lidumilnosti křesťanské.

*

Fossilní nálezy koster lidských obohaceny v poslední době předmětem dosud snad nejcennějším, kostrou člověka, nalezenou při kopání ve svahu rokle Oldoway v (německé) středovýchodní Africe. Na Javě v řečišti u Trinilu našel beze svědkův E. Dubois svého pithekanthropa na čtyřikrát (v září 1891 zub, pravý molár, v říjnu o metr dále poškozený hořejšek lebky, v srpnu 1892 o 15 m. dále levou kost stehenní, později v téže vrstvě levý molár), ovšem mezi jinými kostmi. 1856 náhodou prokopali se dělníci u Dornapu v Neanderském údolí (u Düsseldorfu) do jeskyně naplněné asi 2metrovou vrstvou diluvialní hlíny a tu při odklízení zakopli do ložiska kostí, jež pak sebrány a s jinými již pohozenými sestaveny nedaly sice kostry celé, ale přece více částek jejich než nález Duboisův, třebas také silno poškozených. 1907 v píščině u Mauer v okolí Heidelbergu taktéž dělníci našli 24 m hluboko spodní čelist, podle které usouzen a sestrojen homo Heidelbergensis.

Od nálezů těchto, jichž důležitost nebudiž podceňována, ač se také fantasticky přeceňuje, výhodně liší se nález oldowayský, že nalezena kostra celá v jednom ložisku pohromadě a vyňata znalci (berlinského geologicko paleontologického ústavu), tak že záměna celku nebo částí jest vyloučena, což u jiných nálezů vyloučeno není. Zpravodaj Dr. H. Reck píše hned o desíti ba statisících let stáří této kostry (v tuffě zachované), z čehož bude asi třeba trochu sleviti, ale jistě jest kostra prastará. Tato kostra pak vykazuje velmi málo primitivních známek, svědčíc o vysoce vyvinutém plemeni lidském v pravěku na africké pevnině. Tedy zase žádná poloopice, nýbrž docela řádný člověk, první, který se z africké starobylosti našel. Zvířecí

druhové jeho tamtéž nalezení jsou větší nežli všichni dosud známí, na př. žebro jednoho z nich 2½ m dlouhé (u diplodoka jen 1·86 m).

Vytěžek kopání oldowayského odvezen v 800 bednách o váze 150.000 kg. Nálezem oné kostry byly vykopávky neočekávaně dovršeny. V zájmu vědecké pravdy třeba tohoto nesporného předka našeho uvítati s radostí právě v Evropě, která, jak přirozeno, sice lépe prozkoumána a více svědkův již vydala, avšak nespolehlivých, protože nedobře zachovalých a objevených za okolností ne vždy nad veškero podezření povznesených; vždyť je dosti známo, co dělníci při takových příležitostech vůči badatelům dovedou!

*

K úplnému zatmění slunce dne 21. srpna t. r, které bude viditelno v Gronsku, Norsku, Švédsku, Rusku, Persii a při ústí Indu, vydal sekretář londýnské university Dr. W. Eccles, jako zástupce sdružení pro zkoumání vlivu paprsků slunečních na bezdrátovou telegrafii, obšírné provolání, ve kterém žádá všecky, kdož mají příležitost a vůli konati pozorování vlivu zatmění slunečního na šíření vln elektrických, aby mu výsledek svých poznatků sdělili. Praví při tom, že je dlužno zejména míti zřetel k šíření se vln elektrických, jichž lomivost a absorpce bude docela jiná, pokud procházejí prostorem zatmělým, než procházejí-li krajem od slunce ozářeným. Míní, že síla, frekvence a způsob přirozených elektrických vln a atmosferických výbojů doznají ve krajích zatmělých určité změny. Mají-li se pozorovati značky telegrafické, pokud procházejí stínem slunečním, je třeba řiditi je osou setmělého prostoru. Zatmění potrvá asi dvě minuty; je tedy žádoucno, aby skandinavské a ruské stanice korespondovaly po nějakou dobu před zatměním, pak ve chvíli, kdy zatmění trvá a konečně když přestaly. Je pravděpodobno, že i stanice v Indii a ve východní Africe, jakož i stanice na lodích, plujících Indickým oceanem, budou moci pozorovati vliv zatmění na radiografii, a sice odpoledne, kdežto lodě v Atlantickém oceanu, dále místa ve východní Kanadě a ve Spoj. Státech severoamerických budou míti příležitost pozorovati, účinky zatmění již záhy z rána. Není vyloučeno, že i v krajích, kde zatmění nebude viditelno, budou účinky jeho patrny. Výbor sdružení rozešle zvláštní formuláře, v nichž bude udáno, ve které době se má vliv zatmění pozorovati a do nichž bude nutno výsledky pozorování zapsati. Zpracování došlé látky převezme sdružení a uveřejní pak úhrnný výsledek.

*

V namanganských horách oblasti Ferghanské ve středu asijského Ruska byl dle „Welt der Technik“ nalezen měkký kov špinavě hnědé barvy a neobyčejně velké váhy. V chemické laboratoři v Moskvě, kde byla hmota tato zkoušena, objeveny pak její další, neméně podivuhodné vlastnosti; mezi jiným zjištěno, že ve sloučení s kyselinou vyvinuje náramně nízkou teplotu a že všecky nádoby, do kterých smíšeninu tuto dali, rozsypaly se ihned na prášek, třeba byly ze skla, z porcelánu, ze železa nebo z kamene. Je též pozoruhodno, že všecky

předměty, jakmile přijdou do styku s tímto kovem, pozbudou mnoho ze své váhy.

Naleziště kovu tohoto leží v místech bohatých na rudy uranové, ale příbuznost s radiem nebyla u něho zjištěna, třeba že chemikové doufají, že podaří se jim objeviti i léčivé vlastnosti jeho.

Při pokusech s touto látkou dlužno prý býti velice opatrným, a to vzhledem k vlastnostem již označeným.

*

Španělský fysik Blanco objevil prý, dle zpráv z Madridu, způsoby zužitkování atmosferické elektřiny k účelům osvětlovacím. Přístroji připnutými k několika antenám, upevněným na dřevěných věžích výšky 10—12 m, podařilo prý se mu získati proud až 6000 Voltů, kteráž energie dalším převodem však poklesla na 150 Voltů, což arci ještě postačilo, aby proudem tím hořelo 15 žárovek, kterých k pokusu užil.

O podobných technických nemožnostech proskakují co chvíle zprávy a Blanco není prvním ani posledním, který si chce zužitkováním elektřiny atmosferické dobýti vavřínů. O pokusech druhu tohoto přednášel l. r. Dr. v. Link ve fysikálním spolku ve Frankfurtě a z jeho přednášky lze bezpečně usuzovati, že všecky byť i na pohled nejduchaplnější objevy v tomto směru nelze bráti nikterak vážně. Pravil, že atmosferická elektřina celé naší zeměkoule vydala by asi 1500 Ampèrů, z čehož by na 1 km^2 připadla asi jedna tisícina milontiny Ampèra. A jen s proudem tohoto nepatrného množství dalo prý by se trvale experimentovati a technické využití jeho mělo by výsledky pranepatrné. Větších proudů dalo by se dobýti pomocí kovových desek zakopaných do země, jež by bylo dlužno spojiti měděným drátem. Obnášela-li by vzdálenost desky k desce 1 km a měl-li by drát je spojující asi 20 Ω odporu, dalo by se získati asi 0·5 Miliampèra; účin tohoto proudu rovnal by se asi pětisetině tisíciny Wattu, což jest asi desetimiliontina jedné koňské síly.

Proudy tyto mohou při mimořádných atmosferických a megnetických poruchách dosíci arci vyšších hodnot, ale zase jenom na krátkou dobu. Silnější jsou tak zvané toulavé proudy zemní, ale na tyto nelze pohlížeti jako na síly kosmické, poněvadž pocházejí z elektrických centrál, sloužících k pohonu pouličních dráh.

Proudy zemní jsou u vzájemném vztahu s magnetismem země. I tato síla dala by se snad zužitkovati k technickým účelům, arci zase jen s použitím motoru hnaného silou jinou, buď tedy parní, vodní nebo elektrickou, jejíž vyvozování by obět souviselo se zdrojem jiné síly mechanické.

Dlužno tedy zprávy o objevech druhu Blancova přijímati s náležitou opatrností.

*

O vzniku neonu (Ne, at. váha 20·2) a helia (He, at. váha 3·99) přednášeli v chemické společnosti v Londýně chemikové Collie, Patterson a Ramsay. Collie a Patterson zjistili, že lze neon získati též, nechá-li

se vodíkem po delší dobu procházeti elektrický proud. Vznik plynů vzácných jako jsou helium, argon a neon zjistil též Ramsay při průchodu paprsků kathodových (β paprsků) paprsky röntgenovými (γ paprsky). K výsledku tomuto došel Ramsay přezkoušením plynu zbylého v röntgenové rouře, která byla po delší dobu v použití a která před tím byla naplněna vzduchem, jenž se při röntgenování nejvyšší měrou zředí. Jinak, dle zpráv Mourena a Lepapeho, členů francouzské akademie, vyskytují se tyto plyny jak v atmosféře, tak i ve vodních zřídlech přírodních a sice ve stejném množství. Jen helia vyskytuje se v některých zřídlech více než ovzduší. V pramenech Cote d'Orských ve Francii obnáší množství jeho 10% všech ze zřídla unikajících plynů, zřídlo Carnotovo v Santenazu dává prý 17.845 litrů helia ročně.

Vychovatelský.

Americký filolog, jenž byl zkoušky složil v Německu, pravil hostu, seminarnímu řediteli z Německa: Řekněte tam svým Němcům, aby se od Američanů neučili příliš mnoho. Vztahovalo se to především na školství, na které se v Americe vynakládá ohromně mnoho, aniž výsledky samých Američanův uspokojují. Dle úředního Report of the Commissioner of Education (Wash. 1912. I.) obnášel 1909/10 náklad na obecné školství 426,250 434 doll., dvakrát tolik co před 10 lety. Na vyšší školství darovali boháči jen v prvním desítiletí 300 millionů dollarův! A vedle toho vydržují si jednotlivé denominace náboženské svoje školství konfessijní. Tak katolíci v r. 1911 pro 1,500.000 dětí nákladem asi 1500 millionů doll.; jejich majetek školský cení se asi na 100 mill. doll. Co by stály platy učitelské, nelze ani odhadnouti, jelikož z 31.000 učitelských osob jest asi $^{9}/_{10}$ řeholníkův a řeholnic.

I zde stává se otázka konfessijní školy naléhavou. Spojené Státy mají totiž více vražd, rozvodův a krádeží než celá Evropa a více pohlavních zločinů než Evropa s asijským Ruskem; dle statistiky z r. 1910 bylo mezi rozvedenými 156.176 muži (3% obyv.) a 185.101 ženou (4%) 994 hochův a 3714 děvčat pod 15 lety! Psycholog G. St. Hall, ještě 1909 rozhodný nepřítel náboženské výuky, napsal již 1911 (New York Times 19. srpna): „Ačkoli jsem protestant, přece mám za to, že u mládeže úspěšný mravní výchov bez náboženského živlu jest nemyslitelný. Dnes docela přisvědčuji katolíkům, že bylo přehmatem státní školu tak posvětštiti, že se stala líhní neznabožství.“

Třeba totiž naproti rozšířenému předsudku poznamenati, že škola americká původně nebyla beznáboženskou. Vždyť původně byla založena od missionářů, se kterými závodily protestantské sekty, aby školou své stoupence udržely a rozmnožily. Dřívější presidenti Spojených Států, Washington, zednář Jefferson, i ještě Taft viděli v náboženské výuce hlavní základ národní mravnosti. Původně tedy podporovány školy s náboženskou výukou ze státního pokladu. Protestantské sekty buď že měly někdy málo stoupenců nebo že katolíkům podporu záviděly, ochotně pomáhaly zednářům brojiti proti náboženství ve škole, zapomínajíce, že řežou do vlastního masa. Nesmí se ovšem přehlížeti, že množství náboženských sekt úpravu náboženské výuky ve společných školách náramně znesnadňovalo, což bylo vítanou záminkou k prostředku nejpohodlnějšímu, ale také nejosudnějšímu: vyloučiti ji ze školy vůbec. To se stalo napřed (1842) v New Yorku, ostatní státy následovaly; i četba Bible ve škole prohlášena za nezákonnou. Nezbylo tedy nežli sáhnouti ke školám soukromým, ačkoli to vyžaduje ohromných obětí hmotých, neboť poplatníci jsou nuceni platiti také na školy státní. K tomuto prostředku sáhli nejen ka-

tolíci, nýbrž i protestanté a dokonce i židé, kteří aspoň v New Yorku si své farní školy zřídili a udržují. Výsledky těchto náboženských škol ve směru naukovém jsou stejné ne-li lepší než u škol státních — rozumíť se samo sebou, že zvedená mládež průměrně také se lépe učí — ve směru mravním však daleko předčí, jak statistika zločinův ukazuje.

Když tedy se u nás o škole americké píše, má se psáti pravda, kterou i úřední školdozorci přiznávají, navrhujíce, by se z vyučovacích hodin něco věnovalo náboženství, ale v kostelích toho kterého vyznání. S polovičatostí tou však rázní Američané sotva se spokojí, zvláště kdyby byla nezávazná, jak dosud v nedělních školách.

Zkušenosti podobné mluví zřetelnou mluvou i v jiných zemích s podobným zařízením. Ve Francii úpadek mravnosti a kázně naplňuje týmiž obavami jako v Americe, v Belgii po prudkých bojích uzákoněno proto dávati soukromým („svobodným“) školám touž podporu jako veřejným.[1]) V Německu, jehožto šulmajstr (NB konfessijní!) nad námi 1866 prý zvítězil — v pravdě byly to lepší pušky a lepší velení — vede se o konfessijní školu a dozor v ní tuhý boj, ovšem se strany protivníků ne z důvodů školských a výchovných, nýbrž politických.

Budiž ale otázce té dobře rozuměno! U nás totiž se zvláštní zálibou se poukazuje na školu před 40 lety, než nynější školské zákony byly zavedeny, na pokrok nynější naproti ní atd. Jest-li vůbec velikou omezeností, vytýkati starším, že neuměli tolik co my — potomci budou o nás říkati totéž — v tomto případě neznalost poměrův u těch, kteří ex offo studují dějiny vychovatelství, je dvojnásob výtky hodna. Má-li se tu vůbec srovnávati, což není právě snadno, bylo by třeba srovnati nejen výsledky, nýbrž i podmínky, a pak kdo ví, zdali by srovnání dopadlo tak tuze v neprospěch staré školy! Ale o to zde nyní nejde, nýbrž o konfessijnost, ačkoli právě této se „zaostalost“ dřívější školy klade za vinu. Byla jí vinna, a nebyla, jak se to vezme. Nebyla jí vinna sama konfessijnost, neboť i tak bylo hojně výtečných jak škol, tak učitelův i žáků. Byla jí vinna potud, pokud o školství rozhodovala soustava neodborná, totiž vedle lidí odborně zdatných také lidé jinak snad výteční, avšak didakticky a vychovatelsky nedostateční, dle pravidla „Wem Gott gibt ein Amt, dem gibt er auch Verstand“. Škola byla svěřena sice církvi, ale nebyla jí zcela ponechána; mluvilo do věcí školských také mnoho jiných lidí — jenom nákladu se vyhýbal kde kdo. Hlavní chyba byla, že odborného vzdělání vychovatelského nebylo, že se ponechávalo náhodě.

---

[1]) Dle nového zákona má ve všech školách uznávána býti jsoucnost boží, posmrtný život, Desatero. Konfessijní vyučování má býti jen v těch školách, kde není odštěpencův od náboženského vyučování dispensovaných. Na tomto zajisté dosti liberálním podkladě povolena katolickou většinou — liberálům a socialistům ani to nestačilo — stejná státní podpora všem školám, veřejným i soukromým (svobodným). Podobně stalo se dříve v Anglii a Hollandsku, aniž nově nastouplé liberální vlády toho zrušily.

Není tím řečeno, že nynější šablona jest neomylná, že totiž kdo vystuduje učitelský ústav, již proto je také dobrým učitelem a vychovatelem, daleko ne! Ale nějaké % pravděpodobnosti neb dokonce jistoty je v tom, a přidáme-li odborně znalecký dozor s donucovacími prostředky, pravděpodobnost ona ještě vzroste. A toho všeho starší škola často postrádala, odborné organisace, odborného dozoru, závaznosti — vždy a všude však postrádala toho jednoho potřebného — peněz. Stát měl jiné starosti; církvi katolické sice peníze na školství pobrali, ale nestačily. Těch poměrů tedy si nikdo rozumný přáti nemůže: v konfessijní škole budoucnosti, má-li prospívati, bude vždy třeba lidí odborně vzdělaných a odborně řízených. Ale ovšem nikdy zase v tom výlučném smyslu, jak nyní mnozí z učitelstva se domnívají, by o škole rozhodoval jen učitel — to ne. Výsledky školy spatřují se v životě, a ten posouditi nenáleží jen učiteli! Chápeme trochu stavovský odpor, že do školství mluví kde kdo, právníci — ti u nás především — poslanci atd, ale neschvalujeme ho; škola jest věc veřejná, s velikými nejen zájmy ale i obětmi veřejnosti spojená, proto také úsudku a vlivu veřejnosti podrobená. Proto třeba tu součinnosti všech zájemníkův, odborných i neodborných, každého po svém. Přímý vliv a dozor na stránku didaktickou nutno však vždycky vyhraditi osobám odborně povolaným a osvědčeným, nikoli spojovati ho s úřady, jež mohou zcela dobře zastávati i lidé didakticky neschopní nebo málo schopní; mnohostranných lidí není nadbytek.

Po škole konfessijní volá se nejen od katolíků, nýbrž i od protestantův. Obyvatelstvu nábožensky smýšlejícímu nemůže býti lhostejno, mluví-li se ve škole podle náboženství nebo proti němu. Povrchní lidé se posmívají, že prý se žádá i katolická mathematika, chemie atd. Ale právě v tomto „atd." to vězí. Učitel dějepisu může jej přednášeti nestranně; češtinář a ostatní učitelé mohou si počínati nestranně jak ve výkladech, tak v úlohách. Ale jak zkušenost ukazuje, budou takoví učitelé brzy výjimkou, nehledě k tomu, že vyučování takové, beze vší zmínky o Bohu a věcech náboženských v jistých předmětech jest jaksi nedokrevné, slaměné, neslané nemastné. Tak studovala asi ještě větší část starší intelligence. Nyní však jest poměr značně jiný: lidé nábožensky smýšlející jsou postaveni vůči ne snesitelné ještě lhostejnosti, nýbrž vůči výslovné a útočné nevěře učitelův. A tu již mlčeti nelze a mlčeno nebude.

V jakém smyslu a jakou měrou má se škola státi konfessijní, na to ovšem bude třeba mnoho porad. Záporně to určiti není nesnadno: neútočiti na náboženství, sporné body konfessijní pak vykládati dle chápavosti žáků nestranně, nabádajíc vždy ke snášelivosti životní. Kladně bude výměr již nesnadnější. Nutno však varovati nezdravého pobožnůstkářství a nechtíti jim snad nahrazovati solidní vědění a dovednost. Všechny takové zženštilé pokusy nutno a limine odmítnouti, a kde se snad ujaly vymítiti. Jen rationabile a v jistých výchovných mezích liberum obsequium! Jen zvýšenou úrovní požadovaného a potřebného vzdělání aspoň ceteris paribus možno prora-

ziti; přistoupí-li k tomu nádavek náboženského smýšlení a ctnostného života, bude úkolu dosaženo.

Bylo by dobře již nyní udělati nějakou bilanci soukromých řeholních ústavů. Na př. průpraven učitelek, které vyslaly zajisté už hezký počet odchovanek do světa. Kde pak jsou? Jak pak působí? Vždyť spolek katolických učitelů by měl o nich něco více věděti než organisace pokrokářská. V této jsou, orgány jejími i ty zbylé drobty náboženského přesvědčení svého si otravují — dostávajíť je prý za členský příspěvek zdarma — v onom spolku, kam by vlastně patřily, nejsou; a nebo kolik jest jich tam? Nač potom ty oběti na takové ústavy? A to má býti elita, avantgarda; jak pak by bylo, kdyby ústavů těch bylo více? Neobelhávejme se frasemi, zvláště ne ženskými!

*

Kdysi frivolní romanopisec francouzský Marcel Prévost stává se v poslední době stále více paedagogem. Referovali jsme minulého roku o jeho románě „Andělé Strážní“, kde bojuje proti špatnému mravnímu vlivu cizích vychovatelek v rodinách francouzských; román byl zpracován také v divadelní hru, jež se těšila letos s jara v Paříži neobyčejnému úspěchu. Nedávno pak vydal Prévost nový výchovný román psaný ve formě listův a věnovaný matkám p. t. „Lettres à Françoise-maman“. Názory tu vyslovené nejsou ovšem všechny nové, ale jsou zajímavé jak osobou autorovou, tak prostředím, z něhož vyšly, i způsobem, jak jsou podávány.

Matkám chybí především znalost hygieny dětského věku. Předmětu tomu neučí se dívky ve školách, učí se mu tedy mladé matky prakticky na svém prvním dítku, které však, jak učí zkušenost, ne vždycky má prospěch z těchto studií. Nejvýš nemorální je zvyk bráti dětem placené kojné; je to velice charakteristický úkaz vykořisťování privilegovaných vrstev, jenž dává dítku zámožné rodiny dvě matky a chudému neponechává žádné. Ideálem výchovu do 7 let je život selského dítka, přizpůsobený předpisům, jež nám udává hygiena — věda, neznámá dosud pod vesnickou střechou.

Duševní rozvoj musí se díti hlavně pěstováním pozornosti: dítě ať pozoruje přírodu kolem sobe a předměty je obklopující. Ať kreslí a modeluje tyto předměty. Ať se učí lehce a jasně vyslovovati svůj názor o nich.

Učiti je čísti před 8 rokem jest podle Prévosta zbytečno, poněvadž kniha stává se pak záclonou mezi dítětem a skutečností. Dítě čtoucí příliš časně vidí svět očima knihy. Hříchem jest učiti děti předčasně jazykům cizím, neboť paměť lidská, než dovede se vyjadřovati dvojím způsobem, musí nejprve ovládnouti jeden. Nutno omeziti se na to, že rozšiřujeme zásobu slov dítěte v rodném jazyku.

V osmém roce, když se již dítě naučilo „pozorovat a uvažovat“, naučí se již velmi rychle čísti a psáti. Když se začne již samo zahloubávati do knihy, nedovolme mu čísti více než hodinu denně. Neboť mnohé dítě, jež má příležitost ke svobodné výměně knih, hltá je formálně, zvyká si na stálou změnu dojmův a zapomíná pozastaviti se nad

obsahem, protože vábí je již zase obsah nové neznámé mu dosud knihy. Prévost klade také důraz na to, aby kniha, kterou dáváme dítku do ruky, byla morální a pokud možno původní, neboť překladem i nejlepších cizích útvorů nedostává se ducha a mravů vlastního národa.

Protestuje také proti modernímu dnes fysickému přetěžování mládeže, jež je dle něho horší než přetěžování duševní, neboť dítě se proti němu neubrání; třeba proto zavrhnouti ve značné míře různé sporty, jako šerm, jízdu na koni, kopanou atd. Za to mají děti uměti rychle běhat, plovat a rozumně se otužovat. Fysickým ideálem dospívajícího chlapce má býti všeobecná schopnost vydržeti námahu, podstoupiti obtížnou práci, a nikoli mistrovství v jednom odvětví sportu, tennisu či jiném.

V otázce náboženské přijímá Prévost za svůj názor Julia Lemaîtra: „Vychovávejte děti v náboženství svých otců. Odhodí je později, nebude-li jim vyhovovati. Nezasejete-li v duši dítěte náboženství, tu jeho místo zaujme předsudek nebo sektářství. Nedáteli dítěti náboženství, učiní to snad někdo cizí, a to způsobem protivným vaší idei. Vychovávejte tedy děti ve víře otcův a začněte tento výchov náboženský časně.“ Nařízení papežské, ustanovující sv. přijímání na sedmý rok života, pokládá autor za velmi šťastné.

Dítě musí se pak brzy učit účtovati se svým svědomím, vážiti svoje činy — souditi. Katechismus jest „nejlepším kursem moralnosti“, ale nechť náboženství není vyučovacím předmětem, z něhož se skládá zkouška, ale ať se slévá se životem dítěte, ať mravní naučení stává se mu vůdčí nití, ukazatelem v každé chvíli denního života.

Ke konci své zajímavé knihy podává autor ještě několik vážných úvah o nedostatku úcty mládeže ke starším a o potřebě sexuelního poučování.

*

Řídící učitel v povídce Karla Rožka „Jen jednou jsem se zapomněl“ (Přít. domov. r. 30, sv. 6. str. 150) vykládá o sobě toto: „Kdekoli jsem jako učitel působil, ať na vsi, ať v městě, nikde jsem nižádným způsobem nezasahoval do záležitostí obecních. Nařízení, že se mají učitelé zdržeti jakýchkoli volebních agitací, nikterak se mne netýkalo. Ne snad z přepiaté úcty před zákonem, jako spíše z důvodů jiných, věcných. Uvažoval jsem vždy takto: Mám před sebou v lavicích děti občanů obou (nebo všech) stran, rodiče mých žáků přispívají na potřeby školy ve stejném poměru. Sama nestrannost a spravedlnost vyžaduje na učiteli, aby se zdržel veškerých projevů, které by na něj vrhaly i jen pouhé zdání nadržování té neb oné straně. Neboť jak snadno — i při spravedlnosti nejpřísnější — padá na učitele temný stín, nucen-li trestati, drží-li se strany, rodičům káraného protivné; anebo naopak chválí-li nebo za pilnost dobrými známkami odmění žáka strany ‚své‘! Ať nemluvím ani o důvěře a lásce malých svěřenců, bez které se práce školní a výchova zajisté dařiti nemůže.“

Slova to zajisté vážná, vyšla z mysli zanícené pro úkoly školy, hodná, by se o nich uvažovalo. Je zásada ta venkoncem správná? Jest učitel jen pro školu? Či také pro občany? Může a má mu býti lhostejno, ne která, nýbrž jaká strana řídí záležitosti obecní, a tedy také školské? Pravda, tyto na obecní vládě nemnoho závisejí, ale trochu přece. A může či má mu býti lhostejno, jak se obecní záležitosti spravují? Jak dnes poměry jsou, domníváme se odevšad slyšeti odpověď: Nikoliv! A přece, přece jest ve slovech oněch mnoho pravdy, a to nejen pro učitele. Proto odpověď není tak snadná, jak snadno se dnes dává. Stojí za uváženou. A za bedlivou diskussi!

*

Dne 29. dubna vydal uherský ministr vyučování nařízení, jímž se zrušuje ministerské nařízení o vyučování náboženství v obecných školách pouze jazykem maďarským (r. 1908) a dovoluje se, by se na státních a obecních, dále soukromníky i spolky (náboženskými) vydržovaných školách lidových, ve školách měšťanských, v průpravnách pro učitele, učitelky i pro pěstounky vyučovalo náboženství v mateřské řeči žáků. Nedávno pak vydal týž ministr nařízení, že ředitelové středních škol jsou povinni vypláceti učitelům náboženství plat i tehdy, vyučují-li tito ne v řeči maďarské, nýbrž v mateřské řeči. Všeobecně se uznává s povděkem, že od počátku ústavního života v Uhrách je nařízení toto prvním krokem k zatlačení maďarisace aspoň ve školách lidových. Ovšem nařízení to vyhlašuje vyučování náboženství v mateřském jazyku za dovolitelné, i bude třeba, by se lid postaral, aby nařízení bylo prováděno vydržovateli škol, a tak právo mateřštiny ve školách se uplatnilo. A dne 5. května slíbil ministerský předseda ve své řeči na sněmu, že vydá nařízení, by v lidových školách státních i náboženských děti se učili čísti a psáti také ve své mateřštině. Také na školách středních a v průpravnách má se vyučovati jazykům nemaďarských národností. Za tím účelem pro Slováky má býti zřízena v Budapešti stolice slovenského jazyka, kde by se příští professoři mohli učiti slovenštině. To znamená jisté ústupky nemaďarským národnostem, o nichž Tisza doufá, že tím spíše stanou se oddanými občany uherské vlasti, bude-li se řečem nemaďarským vyučovati v duchu vlasteneckém, t. j. maďarském.

*

Českoněmecké nevyrovnání přeskočilo z politiky již také do sportu, do kopané. Rezešli se footbalisté čeští od německých. Ale jako alpští Němci mají vrtochů českoněmeckých už dost, tak také se odlučují němečtí kopatelé z českého kraje, cítíce se odstrkovány footbalisty pražského německého klubu. Tedy nové nesnáze.

Ale bez žertu možno říci, že i oné rozluky v zájmu národnostního klidu třeba litovati, jako jinak ji litují rozvážní politikové, živnostníci a všichni, kterým na pokojném rozvoji našich zemí záleží. Obyvatelstvo jejich jest bohužel příliš pod nátlakem lidí nezodpovědných, kteří ze svárů žijí a tyjí a proto jen ještě zdůrazňují, co by je rozdvo-

jilo. Vlastenecká činnost to rozhodně není, byť právě ona pod nejkřiklavěji vlasteneckou vlajkou postupovala.

*

University evropské. „La Science“ sděluje, že universita v Paříži postoupila 1913 po prvé své prvenství berlinské. Čítala na všech fakultách 12.985 posluchačů proti 13.884 studujícím navštěvujícím vysoké školy berlinské. Při té příležitosti podává obraz universitního studia v Evropě s přibližným počtem posluchačů. Na 125 universitách studovalo 228.732 posluchačů: Německo mělo 21 universit s 49.000 stud., Italie 21 univ. s 24.000 stud., Francie 16 un. s 32.000 stud., Anglie 14 univ. s 25.000 stud., Rakousko-Uhersko 11 univ. s 30.000 stud., Rusko 9 univ. s 23.000 stud., Španělsko 9 univ. s 12.000 stud., Švýcary 7 univ. se 6500 stud., Hollandsko 5 univ. se 4000 stud., Belgie 4 univ. s 5000 stud., Švédsko 2 univ. s 5000 stud., Rumunsko 2 univ. s 5000 studujících.

*

Cvikem obou rukou, jenž má docíliti přímého vzrůstu, stejnoměrného vývoje obou polovic těla, zvýšiti výkonnost tělesnou, ano i duševnou, zabývají se v severních krajích, ve Švédsku, Dansku, Anglii a též v Německu. Ve školách pro různé dovednosti, na př. hospodyňských, se jakž takž osvědčil, jinak ne valně, aspoň nevynesl tolik, kolik učení při něm zanedbáno a pozornosti i trpělivosti naň vyplýtváno; stupňované intelligence ani v „městě čistého rozumu“ (Kralovci) nezpozorovali, proto výcviku toho nechali. Berlinský školdozorce Dr. Dickhoff, který sám nejvíce k pokusům nabádal, jest jimi ve školách zklamán a myslí, že snad v internátech, kde umožněn stálý dohled, by se lépe dařily.

Hospodářsko-socialní.

Objevují se zprávy o zdokonalení přístrojů pro bezdrátovou telegrafii v tom směru, že nyní lze podaný telegram ze stanice vysílací automaticky ve stanici dodací napsati. Podařilo prý se to dvěma francouzským inženýrům Ducretelovi a Rogerovi. Praví se, že by bylo nedošlo ani ke katastrofě Titaniku, kdyby byly bývaly lodě opatřeny tímto zařízením, když aparáty jejich nebyly telegrafisty obsazeny; arciť, čísti by zprávy někdo byl přece musel!

Jistý Kristián Berger vynalezl prý nový způsob bezdrátové telegrafie loď od lodě, při čemž použil jednak hmoty vodní za prostředí k přenášení zvukových vln, jednak napnuté drátěné struny mezi oběma lodními stěnami. Rozezvučí-li se struna, ať již úderem kladívka nebo jakýmkoli jiným způsobem, převedou se záchvěvy její na stěny lodní, odkudž sdělují se vodou buď ostatním lodím nebo stanicím pobřežním, jichž mikrofonové přijímadlo musí arci ponořeno býti pod vodou. Americké námořní správy konaly prý se zařízením tímto četné zkoušky a docílily převádění zpráv na vzdálenost 10 km při rychlosti osmi slov ve značkách Morseových za minutu.

Soustava tato hodí prý se velmi dobře k telegrafii podmořských člunů s loděmi je doprovázejícími.

Podle usnesení mezinárodní konference podávají se nyní z bezdrátové stanice telegrafní na Eifelově věži v Paříži hodinové a povětrnostní signály a počíná se s vysíláním jich kolem jedenácté hodiny dopolední (dle středoevropského času). Povětrnostní telegramy počínají vždy písmenami B C M (—· · · —·—· ——) v Morseových značkách; BCM jest zkráceninou stanice bureau central météorologique. První část telegramu udává stav tlakoměru, směr větru a jeho sílu a pak stav moře šesti míst a sice: Reykjaviku (R), Valencie (V.), Ouessantu (O.), Coruny (CO), Horty (HO), St. Pierru (SP) a Miquelonu. Slovy udává se kromě toho stav počasí v Evropě a místa o nejvyšším a nejnižším tlaku vzduchu. Druhá část telegramu podává výsledky pozorování z následujících míst: Paříže, Clermond-Ferrandu, Biarize, Marseillu, Nizzy, Alžíru, Sternowaye, Shieldsu, Helderu, Skudesnesu, Stokholmu, Prahy, Terstu a Říma. Pak následuje předpověď o stavu oblohy a větru ve Francii a o síle větru na Eifelově věži. O páté hodině odpolední podává se doplněk telegramu předešlého, jehož obsahem jest pozorování konané o druhé hodině odpolední.

*

Dle franc. časop. „Matin“ obnášely půjčky ve všech státech světa za desítiletí 1903—1912 175.397 millionů franků, z čehož připadá na půjčky států, obcí a pod. 64 242 mil. fr., na úvěrní ústavy 21.378 mil. fr., na železnice a průmyslové podniky 89.777 mil. franků.

Jednotlivé státy se súčastnily půjček těmito obnosy: Spojené Státy 39.468 mil. fr., Německo 29.111 mil. fr., Anglie 26.044 mil. fr.,

Rusko 13.190 mil. fr., Francie 13.070 mil. fr., Rakousko-Uhersko 4.112 mil. fr., Italie 1.183 mil. fr., ostatní státy 49.219 mil. fr.

Dle jednotlivých kategorií půjček jeví se tento obraz:

	státní a p. půjčky	půjčky bank	půjčky železn. a prům. podniků
Spojené Státy	2.890 mil. fr.	200 mil. fr.	36.378 mil. fr.
Německo	12.640 „	7.453 „	9.019 „
Anglie	8.645 „	2.282 „	15.166 „
Rusko	9.385 „	1.059 „	2.746 „
Francie	2.346 „	3.112 „	7.612 „
Rak.-Uhersko	2.856 „	886 „	368 „
Italie	668 „	342 „	175 „
Ostatní státy	24.812 „	6.044 „	18.363 „
	64.242 mil. fr.	21.378 mil. fr.	89.777 mil. fr.

Číslice dobře ukazují hospodářskou sílu jednotlivých států. Rakousko na př. dosti vypůjčuje pro sebe (2.856), málo však druhým; Francie právě naopak sobě vypůjčuje nejméně, druhým skoro nejvíc.

*

Obchod Německa s Balkánem páčil se roku 1912 na 514 millionů M, z čehož připadá na

	dovoz	vývoz
Rumunsko	138 mil. M.	132 mil. M.
Bulharsko	18 „	27 „
Srbsko	20 „	15 „
Řecko	25 „	19 „
Albanie	0·4 „	0·1 „
Černá Hora	— „	0·5 „
Evr. Turecko	40 „	80 „
	241 mil. M.	273 mil. M.

Německé podniky (půjčky státní, doly, továrny, elektrická síla, banky, koncesse) se odhadují v Rumunsku na 550 mil. M, v evrop. Turecku 330 mil. M (bez půjčky), v Srbsku 250, v Řecku 120, v Bulharsku 50 (bez půjčky), v Černé Hoře 0·05, v Albanii 0.

V Rumunsku ovládá Německo ⅓ obchodu; německý obchod se poslední dvě leta v Rumunsku zdvojnásobil a v Bulharsku ztrojnásobil. Dle doznání samého tisku německého se na Balkaně obohacuje obchodník německý na ujmu obchodníka rakouského.

*

V Uhrách bez Slavonie a Chorvatska bylo dle úředních výkazů r. 1912 9,944.000 Maďarů (se židy!) a 8,320.000 jiné národnosti. Za 50 let přibylo tam židův o 45%, římských katolíků jen 37·5%, řeckých katolíků 34%, reformovaných 20%, lutheránů 17%. Analfabetů bylo 35%, nejvíc, jak úřední zpráva podotýká, mezi nemaďarskými národnostmi; proč, tím se zpráva nechlubí. Na 161.000

sňatků toho roku připadlo 8100 rozvodů; 16% porodů bylo nemanželských. 33% půdy zaujímaly velkostatky, malorolníků bylo jen 1,085.129, za to drobných usedlostí do 5 jiter 1,259.718. Pozemkových dluhů bylo 1700 mil. K. Vystěhovalo se 1896—1912 1,600.000 lidí.

Nejosudnější jest nedostatek malorolnictva. Gentry, která tolik politických nesnází působí, ovládá vše, a ji ovládají židé. Odtud ty nápory proti jednotnému mocnářství, bez něhož by Uhry byly zbankrotěly. Odtud také to rdousení národností, stálé to nebezpečí pro trvání říše.

Uhry občas řinčí zbraněmi, hrozíce svým hospodářským usamostatněním, vědouce, že z politických příčin (jednoty mocnářství) k němu dojíti nemůže, ačkoliv by stálo za pokus, aby se makavě přesvědčili, za kolik vděčí Předlitavsku, bez něhož by rázem propadly bankrotu. Sám Tisza nedávno nazval peněžní poměry uherské děsnými. Čím to je v zemi přírodou tak požehnané? Tím to je, že magnáti majetek svůj, na kterém chudý bezzemek pracuje skoro jako nevolník, namnoze probýří, aby pak vepluli v přístav nějakého státního úřadu. 65% obyvatelstva tamějšího má roční důchod 300 K, 35% jest analfabetů, není lékařů, není učitelův, ale úředníků je daleko více než dost, mnohem více ještě než-li v bohatě jimi obdařeném Rakousku; rozumí se tedy samo sebou, že pozůstává hlavně ze šlechty a ze židovstva, ztravujíc takto skoro třetinu celého dvoumiliardového rozpočtu. Takový stát osamostatniti stálo by skutečně za pokus, kdyby to jinak nebylo nebezpečno.

*

Polské listy se těší, že bojkot židů v Království, zahájený s takovým nadšením přede dvěma skoro roky, neslábne, ale vrůstá ve všech oborech a přináší již patrné úspěchy. Vlna bojkotová přelila se i do větších továren a dílen. Poměrně nejméně rozšířil se tento emancipační ruch po vsích. Šlechtic, zvláště drobný, nemůže se obejíti bez záloh, poskytovaných dosud židovskými obchodníky. Ale větší statkáři shodují se již s bojkotem. Ze mnohých vsí odchází nájemce polností, sadů, mlýnů, aby ustoupil polským svým nástupcům. Židé chystají se proto svolati do Varšavy sjezd obchodníků židovských z celého Království, aby se poradili o prostředcích k zápasu s bojkotem a polským obchodnictvem. Ve Varšavě na veliké kavárně byl nápis, že židům vstup zakázán; kteří vstoupili, neobsluhováni.

Nový guverner varšavský Żyliński však vydal tajný úřední okružník, že se snahy ty mají potírati jako státu nebezpečné; tedy jinak v Rusku, jinak v Polsku. Očividně mají katoličtí Poláci i takto býti seslabováni, k čemuž vláda ruská neštítí se prostředků žádných.

*

Proces Hilsnerův na popud Oesterreichisch-israelitische Union, která svým agentem za vraha uváděla jakéhosi občana z Polné, skorem rok znova zkoumán. Výsledek jest, že proces obnoven nebude a listiny se uloží kam patří. Dobře ještě, že Rakousko má tolik zby-

tečných úředníků, kteří každým žídětem po chuti jeho přátel mohou se zabývati.

*

Tabákový monopol zavedený v Rakousku před 130 lety Josefem II. vynášel z počátku asi 11 mil. K ročně, r. 1913 již 344 mil., z čehož čistých 236 mil. připadlo fisku, tedy 10% všech jeho příjmů. Dobrota zboží však s tím stejnoměrně nestoupala, naopak stávalo se menším a špatnějším.

*

Americké maso, jež u nás přijato s jakousi snad neoprávněnou nedůvěrou, stane se nám jakoby za trest asi nepřístupným, jelikož ho ani v Americe nebudou míti nazbyt. Dle zprávy zemědělského úřadu washingtonského přibylo ve Spojených státech 1910—1914 asi 7 milionů lidí (91·97—98·65 mil.), kdežto dobytčat rovněž tolik ubylo (151·8—144·5 mil.) Příčinou hlavní jest asi soustředění dobytka na velikých porážkách (trustových), čímž menším a vzdálenějším farmařům odbyt dobytka znesnadněn a přeměna pastvisk v ornou půdu podporována. Mají tedy naši zemědělci poněkud pravdu, když nás odkazují na odchov zdejší, který za minulé krise nám sice dosti zdražen, ale přece neselhal tak, abychom byli na cizinu, zvláště na libovůli jejích kartelův odkázáni. Tím ovšem není řečeno, že bychom se levnému dovozu z Balkánu měli uzavírati a vydávati se v područí pěstitelů zdejších. Zdravá soutěž je právě zdravá všem, pěstitelům i spotřebníkům.

*

Proces vystěhovalecké společnosti Canadian-Pacific Railway, která tolik rekrutů z Rakouska odvezla, má býti projednáván ve Vídni; tak navrhuje sám zemský soud lvovský, který šetření vedl. Listiny při tom sebrané jsou trojí. Jednak týkají se vlivných, sněmovních a jiných osobností, které v obchodech společnosti spolupůsobily a pomáhaly; tyto listiny ze soudního líčení vyloučeny. Druhá řada listin obsahuje látku statistickou, která má býti podkladem nového zákona vystěhovaleckého. Třetí řada konečně — 19 silných svazků! — obsahuje látku pro trestní stíhání.

*

Socialistická velkopekárna ve Vídni (Hammebrotwerke) octla se v peněžních nesnázích, i vyjednává se o její prodej. Zajímavo jest, že 1908 a 1909 půjčila jí m. j. také Živnostenská banka 1 mil. K. Roku 1910 dluhy převzaty 3 peněžními ústavy v Haagu! Celkem obnášejí hypotekární dluhy 3,320.000, což vyžaduje ročně přes 160.000 K úroků. Na zboží pak byly časté stížnosti, tak že v tom vina schodku nebyla (říkalo se Jammerbrotwerke, bramborový chléb). Prodati podnik takto předlužený nebude tedy snadno. Či snad pomůže nějaká subvence na účet poplatnictva?

*

V Německu se spojily veřejné pojišťovny lidové se spořitelnami v organický celek na prospěch lidového pojištění. Spořitelny

převezmou na sebe inkasso premií pojišťovacích; každý pojištěnec totiž musí míti své konto ve spořitelně, z něhož spořitelny zapraví splatné premie. Do spořitelny si pak může ukládat pojištěnec tehdy, kdy peníze má, což je velmi výhodné pro dělníky saisonní, pro rolníky a j., kterým činí pravidelné spláceni premií značné obtíže, jež bývají u nich často příčinou, že nechávají pojistky propadnouti. Od tohoto spojení čekají pojišťovny zvětšení svých obchodů, poněvadž se sníží tím správní výlohy, které u lidového pojištění činí kol 25% premie, a poněvadž pojistky nebudou tak propadati, spořitelny zase si slibují větší příliv kapitálu.

U nás není lidové pojištění ještě mnoho rozšířeno právě pro ty vady, které spojením lidových pojišťoven a spořitelen chtějí odstraniti. Nemohly by také u nás životní pojišťovny vůbec, nejen lidové, navázati podobné styky s peněžními ústavy našimi na venkově i v městech za týmž účelem? Pomohly by sobě, ale i drobnému lidu, který by spořil, aby se mohl pojistiti.

V zemích, kde myšlenka pojištění už zdomácněla, najdeme pojištění proti všemu. U anglické pojišťovny Lloyds možno se pojistiti proti zápalu slepého střeva, proti staropanenství, proti dvojčatům, proti sufražetkám a j.; spisovatelé-začátečníci a mladí skladatelé hudební pojišťují romány, básně, divadelní kusy a hudební skladby, aby dostali odškodné, když jejich plody nedojdou patřičného úspěchu. Než pošle malíř svůj obraz na výstavu, pojistí si ho na určitý obnos, který mu pojišťovna vyplatí, není-li obraz na výstavu přijat. Táž pojišťovna Lloyds uzavřela pojištění s továrníkem na rakve. U tohoto oboru jest možné, že sluha doručí rakev do jiného domu. Nájemníci se ovšem polekají a žádají po továrníkovi peněžitou náhradu; tento je odkáže na pojišťovnu, jež se s nimi vyrovná.

U amerických pojišťoven jest už pojištěna řada herereček a krásek z povolání proti ztrátě tělesné krásy. Tak má pojištěny oči jedna zpěvačka na 125.000 fr., francouzská herečka pojistila si své vlasy na 190.000 fr. a ruská první baletka si pojistila nohy na 300 000 fr.

Zajímavé pojištění oznamuje právě německá životní pojišťovna v Norimberce, která chce vypláceti doživotně roční důchod mezi 110—2400 M neprovdaným dámám po ukončení 37. roku, ovšem jen tehdy, když je po ukončení 37. roku svobodna. Důchod plyne dále, i když by se osoba pojištěná později vdala. Premie se platí jen do 20. roku a mohou se vrátiti buď úplně nebo jen částečně, když by pojištěná osoba do 37. roku zemřela neb se provdala.

*

Bavorská vyšší sněmovna (Reichsratskammer) zamítla vládní předlohu na pojištění v nezaměstnanosti a schválila příslušnou položku 75 000 marek jen jakožto příspěvek na podpůrné podniky v případech nezaměstnanosti. Vláda však hodlá předlohu podati sněmovnám ještě jednou k příznivému vyřízení. Obavy před pojištěním nejsou bezpodstatné, neboť jest jisto, že ono povede k četným pod-

vodům a přetvářkám, čímž se počet nebezpečných „nixmochrů“ ještě rozmnoží.

Zajímavo jest, že socialistické listy proti odpůrcům pojištění v bavorské sněmovně přímo soptí, zapomínajíce, že předloha jest částí rozpočtu, socialisté pak, sjezdem magdeburským (1910) zavázáni, každý rozpočet hlasováním zamítají, tedy také tuto předlohu; tedy buržousti mají jim pojištění zrovna vnutiti!

*

Hrozná stávka na začátku letošího roku v dolech transvaalských, udušená od anglické vlády deportací devíti vůdců — bez výslechu, bez soudu! — měla při volbách sněmovních neočekávané následky. Obyvatelstvo vidouc, že vláda tak bezohledně nadržuje židovským vykořisťovatelům, neboť židům patří skoro všecka zlatá a diamantová těžiště, i proti oprávněným požadavkům vydíraného dělnictva, spojilo se s ním a zvolilo do sněmu transvaalského místo dosavadních šesti zástupců 23, tak že mají většinu (mezi 45). Podotknouti ještě dlužno, že strana ta není socialistická. Pro kramářskou Anglii zdravá dávka.

Ve zprávě o rozpočtu anglickém varoval ministr Lloyd George anglické boháče od skouposti co do veřejných dávek na ujmu chudšího obyvatelstva. Neodhodlají-li se v čas přinésti nějaké oběti na jeho úlevu, přijde prý brzy den, kdy s úžasem a lítostí budou vzpomínati, že protestovali proti zvýšení daně z příjmu o 1 shilling 4 pencí (asi 2 K) jako pojistce proti revoluci!

Španělský předseda ministerstva Dato dosáhnuv o volbách většiny stanovil za svůj program především opravy socialní ve smyslu papežského okružníku Rerum novarum, zřízení ministerstva prácí, starobní pojištění dělnictva, zprostředkování práce a podporu nezaměstnaných. V politice vniterní přeje decentralisaci správy, která se v Katalonii již osvědčila, přispěvši včasnou pomocí k tlumení místních přemrštěností. Bude-li konservativní politik tento spřízněnými stranami podporován, kyne zuboženému Španělsku šťastnější doba.

*

O chystané úprávě dědické daně ve Francii rozepisují se listy i pod titulem „Un retour au servage“ (Návrat k otroctví) a odůvodňují také tvrdé to slovo v zemi rovnosti a bratrství. Henry Reverdy cituje jistý pružný a mlhavý paragraf sepsaný „řečí fisku“ a překládá jej do obyčejné frančiny takto: Chce-li kdo převzíti dědictví z ciziny, je nucen zažádati k soudnímu dvoru o povolení. Aby je obdržel, musí nezbytně hlásiti, kolik podědí, a na tom právě fisku záleží. A tento nutný souhlas státu znamená skok o několik století nazpět. Římský otrok míval původně jakýsi doživotní příspěvek existenční. Co ušetřil, připadlo pánu. Když se otroctví vlivem křesťanského mravu zmírnilo a změnilo v poměr služební — jenž zvrhl se pak opět v tužší robotnictví — pozůstal duch zákona římského. Nevolníci nemohli zanechati majetku dědicům, byli to lidé „mrtvé ruky“, jež byla takořka ochro-

mena zákonem, aby nesměla podati nikomu, co byla nashromáždila. (Slovo to má zde ovšem význam pouze historický, a nesmí se zaměňovati se strašákem pro naivní papoušky, kteří vykřikují bohatství církve pod týmž názvem. Je to zbraň z téhož arsenálu, jako pověstná nezvěstná miliarda francouzských kongregací!) V životě sociálním budí však útisk reakci. Se vzmáhající se volností osobní nastal i rozvoj práva dědického. Semkly se rody ku společnému vlastnictví „chleba a soli". Pán povolil vida v mírnosti svůj prospěch a rozšiřoval výsady. Poddaný směl děditi a odkazovati, ale obměnou přiznal pánu svému aspoň zdánlivé právo na svůj majetek; odevzdal totiž vlastnictví své v ruce pána, jenž syna nebo jiného dědice v užívání jeho uvedl (investoval), ovšem za jistou dávku. Ta stala se základem daně dědické, když práva vrchností převzal stát. V kraji orleanském zbavili se nejdříve této odvislosti a vládli neobmezeně svým majetkem, tak že „dědic krve" stal se přímým dědicem majetku bez jakéhokoliv prostřednictví a poplatnictví. To byla praxe nejen dle zákona, ale i dle srdce. Tuto theorii práva dědického chce nový zákon sněmovnou odhlasovaný úplně zvrátiti, bude-li senátem potvrzen. Montesquieu odsuzoval posloupnickou praxi v Turecku v XVIII. století, ačkoliv prý sultán se spokojoval třemi procenty ze sta a nedědil jako někde v Indii všecko, i dům, ženu a děti, nebo v Pégu, kde brával dvě třetiny.

Zákon z r. 1901, předpisující poplatek z čisté hodnoty dle dvojího měřítka (totiž dle poměru příbuzenského a dle výše jmění) stanovil pro přímé potomstvo 1—2½% ze sta, mezi manžely 3¾—7%, mezi bratry a sestrami 8½—12%. Zákon ze dne 30. března 1902 zvyšuje procento značně a to pro přímé potomstvo na 3—5%, pro manžely na 7—9%, pro dědice bratří a sester na 12—14% atd. až pro dědice pátého stupně příbuzenstva na 17½—19% ze sta. R. 1910 byla sazba ještě více vyšroubována a to rozvrstvením příbuzenstva přímé linie na první, druhý a třetí stupeň. Tak se daň ještě přitužila a dosahuje v přímém příbuzenstvu až 7½, mezi manžely 12¼, mezi bratřími 18¼, mezi příbuzenstvem nad 4. stupeň až 29% ze sta!

Pomyslíme-li, že při určování daně béře se za základ předpisu 20tinásobná hodnota budov a 25tinásobná cena pozemků, přisvědčíme, že při třetím převodu majetkovém v pobočním příbuzenstvu nepoužil stát svého „spoludědického" práva, nýbrž že stal se vlastně dědicem sám a pohltil všecko. Tak octli se obyvatelé nejpokrokovější země daleko za středověkými nevolníky.

Táže-li se kdo, jak mohou zákonodárci odhlasovati zákony, které stíhají krutě je samy, odpovídá mu Reverdy: Nelze mluviti o starých, poctivých rodinách, příbuzenské svazky se uvolňují a souvislost rodinná je ta tam, neboť osvětlí-li nějaký skandál soukromý život takových „zákonodárců", vidí se, že jsou ne jednou, ale dva až třikrát rozvedeni. Proto jim záleží pramálo na tom, budou-li řádné rodiny zákonem ožebračeny, čili nic, oni jsou přece ex lex, jim se zákonem neukřivdí!

Politický a vojenský.

Uveřejnění paměti Kaizlových jest významnou událostí ve mnohé příčině. Mladočeši podléhajíce týmž duchům, které vyvolali, mohli by na tohoto svého ministra právem býti hrdi, kdyby byli jeho radami se řídili. Jsa na výši politické rozhledny posuzoval poměry naše v Rakousku jinak a lépe než ostatní jejich okresní politikové, varoval od radikálčení, nabádal k positivní, třebas i opportunní politice, ale marně. Národ zaslepený slavomamem šel a jde za těmi, kteří více bouří. Český ministr, takový totiž, kterému jde o dobro národní a ne jen o tučnou pensi, jest ve svém způsobu mučeníkem: na jedné straně žádá po něm národ nemožnosti, na druhé straně dělá týž národ vše, aby mu úspěch znemožnil, i vlastní stranníci; malichernost a závist podrážejí mu nohy.

Jednoho mladočeši uveřejněním zápisů těch dosáhli: ukázali, že příslušník jejich v ministerském úřadě nelenil, nýbrž pro národ pilně pracoval, čehož o všech jiných ministrech našich říci nelze, zvláště o ministrech jiných stran. Vyšly tu ovšem na jevo mnohé podrobnosti, které zásluhy Kaizlovy jen více osvětlují a tím jaksi i straně mladočeské proti příboji radikalních stran mají prospěti, které však také neopportunně celému světu prozrazují Kaizlovu taktiku, o níž právě proto, že to byla taktika zákulisní v náš prospěch, bylo by lépe bývalo pomlčeti; stará chyba naší politiky, že všecko se dává na buben veřejnosti, spáchána i zde. Nepravíme tak proto, že Němci už křičí o porušování úředních tajemství se strany Kaizlovy — tof příliš průhledný udavačský manévr — ale proto, že i v diplomacii a politice mlčeti jest někdy zlato; kdy, to právě mají věděti politikové sami, a těmi vydavatelé Kaizlových pamětí chtějí býti. Takto se vzácná jinak publikace stala zbraní dvojsečnou — pro mladočechy samy a což horšího, i pro národ.

*

O úplatnosti a defraudaci zahořekoval kdysi kterýsi Říman: Romam venalem et mature perituram, si emptorem invenerit! Bylo to za velikého pokroku v Římě. I my — jinak obou veličin nepřirovnávajíc — nalezáme se již v tomto znamení pokroku, kde jest na prodej všechno. Proto se také ničeho nešetří. A národ vidí v tom jen sensaci, protože noviny jeho jiného hlediska neznají.

Šviha od poroty jednohlasně uznán usvědčeným, jiné švihoviny jsou na obzoru. Pokročilá matička Praha má se pořád čím baviti.

Není skoro týdne, aby nějaká defraudace spolkových peněz nebyla hlášena. Nemocenské a jinak podpůrné pokladny se statečně drancují — volnost, rovnost, bratrství se v nich věrně provádí; jen že ti druzí jsou odkazováni až na dělení příští, zbude-li ještě co. I ve spolku českých žurnalistů, tedy těch, kteří odjakživa nadbytkem netrpěli,

našel se defraudant, arciť člověk silno pokrokový. Nestála-li autonomie nikdy za mnoho, socialistický kvas ji jen dobije.

A v tomto znamení chceme s tak silnými odpůrci bojovati o samobytnost národní!

*

Kruhy zahraniční politiky naší porouchány trochu revolucí albanskou, roznícenou prý z Cařihradu z důvodů náboženských; Italie nechtěla knížetem čili mbretem katolíka, Rakousko asi nechtělo pravoslavného, Rusko nechtělo mohamedána, tedy udělán jím rovnoprávně, jelikož v Albanii protestantů není, protestant, a Turecko chce přece mohamedána, zástupce většiny obyvatelstva. Ale ono to s tím náboženstvím nebude asi tak zlé, politika trojdohody se kozla o ně stará; hlavní jest, aby trojspolku byly činěny nesnáze. Kníže sám jest bezradný, ač rázně začal, vypověděv záškodného Essada pašu, který nápadně spřátelen s italským vyslancem Aliottim a také v Italii přelaskavě přijat; divná trojspolková politika! Německo nápadně mlčí.

*

V Rusku poměry vniterní od zavražděného Stolypina, který snažil se jakž takž čeliti zkaženosti v úřadech a vychovati obecenstvo v uvědomělé svésprávě, spíše se zhoršují nežli zlepšují. Již pod Kokovcovem, který si hleděl hlavně financí, pověstná policejní vláda řádila opět směleji, nyní pak, kdy duma odsuzována k bezmocnosti, libovláda náčelníků je čím dál bezohlednější. Ministr vnitra Maklakov snaží se omeziti immunitu poslanců. Za to duma předsedovi ministerstva Goremykinovi, když v rozpočetním jednání chtěl řečniti, udělala kocovinu, při čemž poprvé vstoupila stráž do sněmovny, aby 7 radikálních poslanců vyvedla. Senát, nejvyšší vykladač zákonů, již od Stolypina a Kokovcova připraven o neodvislost. Veřejná zodpovědnost úřadů sotva poněkud zaváděná bude takto zase mařena.

*

Aby se vojákům dostalo dobré a laciné četby, věnovalo ministerstvo války 2000 K na ceny za vojenské knížky a to 500 K jako první cenu a po 300 K pro pět dalších. Za rukopisy, jež nebudou poctěny cenou, bude vyplacen honorář 80 K za jeden tiskový arch, 120 K za dva. Knihy mohou býti sepsány v kterékoli řeči v Rakousku obvyklé, v objemu jednoho nebo dvou archů, a mají prostým, dle možnosti humoristickým vypravováním nabádati ku mravním oporám naší armády, jako jsou: věrnost k císaři a vlasti, víra, obětavost, družnost a vytrvalost. Mají ukazovati, že vojsko jest národ ve zbrani, nestarající se o politické sváry, a že každý z národů rakouských má stejně cenný podíl na slavných dějinách naší říše.

Rukopisy se mají podati do 15. července u ministerstva války s přiloženým prohlášením, že spisovatel se vzdává veškerých práv autorských i práva překladatelského, bude-li jeho dílo přijato.

*

Vyzvědačské skandály přiměly ministerstvo války, že vydalo nové předpisy o kvalifikačním popisování oněch dů-

stojníků, kteří se hlásí do vyšších škol a kursů (školy válečné, dělostřeleckého, ženijního nebo intendančního kursu). Protože učitelé těchto škol nemají času a příležitosti poznati zevrubně osobní vlastnosti posluchačův, nařízeno velitelům, aby zvláště přísně a zevrubně popisovali ty, kteří se do škol těch hlásí, i co do smýšlení, charakteru, osobnosti, společenských a družných styků, morálních a soukromých poměrů. Zvláště přesně nutno uvésti finanční závazky, jež musí každý žadatel pod přísnou zodpovědností zevrubně udati. Ministerstvo pak rozhodne, může-li přes to býti přijat. Velitelům pluků též nařízeno, aby vyzvali zvláště důstojníky vynikajícího pevného charakteru k návštěvě vyšších škol.

Z 18.200 rakouských důstojníků jest 13280 rakouských, 4866 uherských příslušníků, 32 z Bosny a Hercegoviny a 22 cizinců (s přivolením císařským). Z těch, kteří v létech 1908 až 1913 vstoupili do vojska, vyšlo 26·7% z vojenských akademií a 66·1% z kadetních škol. 6·6% bylo aktivovaných reservních důstojníků a zbytek 0·6% byli oni, kteří nenavštěvovavše škol kadetních, složili kadetskou zkoušku. Nyní se bude pro nedostatek důstojnictva aktivovati záložních důstojníků mnohem více.

Úmrtím generála pěchoty Gézy barona Fejérváryho vymřeli v Rakousku členové řádu Marie Terezie. Vyznamenání toto, nejvyšší po řádu zlatého rouna, uděluje se, jak známo, jen ve válce a to za takové činy, jež by byl mohl každý důstojník opominouti bez nejmenší výtky důstojnické cti, vykonány-li se zvláštní obezřetností a statečností a z vlastního popudu. Čin musí býti dotvrzen očitými svědky. Člen řádu dosahuje ipso facto rakouského neb uherského šlechtictví, na žádost pak obdrží dědičné baronství. Rytíři i jejich vdovy dostávají řádovou pensi. Fejérváry získal tento řád roku 1859 u Solferina jako 26letý setník generálního štábu.

Ustanovením druhého pluku železničního ve Vácově dokonána bude nová organisace železničního vojska. Pluk dosavadní skládal se ze tří praporů po čtyřech setninách a měl 127 gážistů, 12 důstojnických aspirantů, 2032 mužů a 37 koní. Dle nové organisace budou z toho pluku utvořeny dva, každý o dvou praporech s celkovým stavem 193 gážistů, 2818 mužů a 66 koní.

Když se před časem psalo o zamýšleném zmilitarisování finanční stráže pohraniční, nadělalo to mnoho hluku, ač v Italii je to už ode dávno provedeno. Letos zmilitarisována námořní finanční stráž z cela po tichu. Orgány této stráže mají místo zeleného vojenské portepee a jiné vojenské odznaky. Jejich parníky jsou vyzbrojeny sedmimilimetrovými rychlopalnými děly, mužstvo pak počtem 350 vojenskou puškou. Abnormalita je však v tom, že dosud podléhají ministerstvu financí.

V souvislosti s vývinem aviatiky nastávají taktikům starosti, jak se chrániti před pozorováním létadel. V jistém ruském vojenském obvodu se doporučuje zavésti při pochodech nepravidelné vzdálenosti jednotlivých oddílů, aby se tím znesnadnil odhad délky

celé kolony. Dělostřelectvo má býti v četách nebo batteriích vřaděno do řad pěchoty. Pochody se mají konati pokud možno jen v noci nebo za bouřlivého a deštivého počasí. Protože rychlý pohyb je s vrchu snáze sledovati než pomalý, doporučuje se jezdeckým hlídkám klidné tempo. Odpočívati se má jen v osadách a jakmile se objeví létadlo, má se zastaviti veškerá doprava na silnicích k takové osadě vedoucích. Za boje se doporučuje zálohu co nejvíce rozptýliti, využitkovati co nejvíce ochranu, již skýtá krajina, děla a střelecké zákopy pokrýti větvemi, snopy, vozovými plachtami atd. V každém samostatném oddílu má býti určen důstojník, v každé setnině (švadroně, batterii) poddůstojník který by neměl na starosti než pozorovati, zda se neblíží létadlo, a když by se ukázalo, hned to oznámiti štábu.

I anglické ministerstvo války dává mnohé praktické pokyny. Vojáci nemají se dívati na létadla nad nimi, protože světlá barva tváře se znatelně odráží od barvy uniformy. Čety jdoucí po široké silnici mají jíti jen po jedné straně, protože druhá strana pak s vrchu vypadá jako prázdná silnice. Na úzkých cestách se doporučuje vyhledati chvílemi úkryt pod stromy a u živých plotů. Tábořícím oddílům se doporučuje, aby zevnějškem dle možnosti uváděly v omyl co do druhu zbraně, na př. děla pokrytá vozovými plachtami mohou vypadati jako nákladní vozy zákopníků.

Je na snadě otázka, jak dlouho se může nějaký oddíl ukrývati, protože ztráta času mnohdy více padá na váhu, než okolnost, že nepřítel sezná jeho postavení. Rozhodnutí o tom často dosti nesnadné bude asi ponecháno zodpovědným vyšším velitelům.

Dosavadní pokusy v boji proti létadlům neměly valného výsledku. Aeroplany pro svou rychlost a malé rozměry jsou zrovna nezranitelny a i vzducholodě je prý velmi těžko střelou zasáhnouti. Pozoruhodný vynález učinil Američan John Bennet Semple. Střela vydávající kouř označuje dráhu, kterou letěla, a umožňuje střelci opravu pro výstřel následující. — Celkem se zdá, že nejspolehlivější zbraní proti létadlům bude taktéž létadla, ale i zde bude střílení s pohyblivého předmětu na pohyblivý cíl velmi nejisté.

Aby létadla byla co možno neviditelná, použil münsterský inženýr Knobel pro nosné plochy průhledného, celluloidu podobného materiálu, jenž se prý snadno nezlomí ani nezapálí. Látka ta prý propouští světlo tak dobře, že na 1000 m jest létadlo téměř neviditelné.

Osud starých vysloužilých válečných lodí je, že se buď prodají nebo zbourají anebo se jich použije jako terče při střílení na ostro. Nepříjemno je při tom, že se obyčejně dříve potopí než by si toho pořadatelé přáli, a že pak není možno posouditi výsledek střelby, leč by byla loď s velikým nákladem z hlubiny vytažena. Nedávno potkal tento osud u přítomnosti prvního námořního lorda starou bitevní loď „Empress of India". Že její vrak z veliké hloubky nebylo možno vytáhnouti, jest tím více litovati, protože při těch cvičeních použito největších děl, z nichž se střílelo na dosud neslýchanou vzdálenost, prý 14 až 16 km.

V Turecku prozatímně zaveden nový branný zákon. Dle něho je každý 19letý Turčín k vojenské službě zavázán. Branná povinnost obnáší u pěchoty a vozatajstva 25 let, u ostatních zbraní 20 let, u námořnictva 17 let. Aktivní služba obnáší u pěchoty a vozatajstva dvě, u ostatních zbraní tři, u námořnictva pět let. Dosud trvala branná povinnost 24 let a začínala 21. rokem; aktivně se sloužilo tři léta. Nejdůležitější novotou je částečné zavedení dvouleté služby. Zákon tento opírá se poněkud o branný zákon rakouský; účinkem jeho bude hlavně větší počet vycvičeného mužstva. Poslední branný zákon z roku 1880 byl doplňován v letech 1886, 1888, 1904, 1907, 1909 a 1912. Tyto stálé změny ukazují, že tam není pevného vedení. Co do dvouleté služby, ukázalo se v Italii, k jakým zmatkům vede její náhlé zavedení. U nás se zavádí od roku 1912, zcela provedena bude však teprve roku 1915.

Jádro švédského vojska záleží v dobrovolnících najatých na 2, 3 až 4 léta. Ostatní vojáci slouží u pěchoty v prvním roce 150 dní a v následujících třech letech konají cvičení ve zbrani pokaždé 30 dní, tedy celkem 240 dní, u jízdy pak 364 dní. Najatých dobrovolníků bývalo dosud 21.437, rekrutů pak 25 000. Armáda se skládá ze 6 pěších divisí a k tomu příslušných ostatních oddílů, celkem 56 praporů, 59 švadron a 106 baterií; v čas války čítá vojsko prvořadové u pěchoty 73.000, u jízdy 5400 mužů a 247 děl. Protože v posledních volbách zvítězily strany přející zvýšení válečné moci, nedá branná reforma na sebe dlouho čekati.

Ročník XXXI. Číslo 7.

HLÍDKA.

Naše reformy středoškolské.

Napsal PAVEL KRIPPNER.

Kdo před r. 1908 pozorněji sledoval vývoj středního školství v Rakousku od r. 1849, jistě pozastavil se nad podivným zjevem, že, kdežto v jiných státech, zvláště v sousedním Německu sváděny byly již dávno prudké boje o časovou reformu středních škol, u nás stále v platnosti zůstávaly základní rysy „Organisační osnovy pro rakouská gymnasia“ z r. 1849; i dal se mnohý strhnouti dokonce k obdivu, jaké to po každé stránce dokonalé dílo vytvořili oba původcové této osnovy (Exner — Bonitz), že s nepatrnými ob čas provedenými změnami může vyhovovati ještě po šedesáti letech požadavkům všeobecného vzdělání!

Než jiní kritikové, vycházejíce z předpokladu, že při tom ohromném pokroku všech věd a zvláště přírodních a technických, jaký se udál za posledních šedesát let, při tom množství nově vzniklých idei, které ze základů přetvořily názory lidstva o potřebě a ceně nejdůležitějších vědomostí pro život, prohlašovali krátce za nemožné, aby dílo školské vytvořené v r. 1849, ať již na svou dobu sebe dokonalejší, mohlo ještě po 50—60 letech vyhovovati oprávněným požadavkům moderním. Naopak dokazovali, že rozvoj středního školství v Rakousku značně se opozdil proti cizině, kde v posledních letech zvláště v Německu na základě středoškolských konferencí berlínských z r. 1890 a 1900 byly dalekosáhlé reformy provedeny.

Počet těchto druhých posuzovatelů rostl stále více, a tak v prvních letech našeho století hemžilo se v odborných i také neodborných časopisech články a polemikami, resolucemi různých spolků a jednot, jimiž o přítrž dokazovala a na pranýř stavěla se zastaralost rakouských gymnasií. Objektivnější kritikové připouštěli sice, že byl kdysi čas, kdy jsme si vůči cizině mohli právem zakládati na organisaci našich gymnasií a kdy nám jí také cizina dokonce i záviděla.

Nebude tu od místa aspoň krátce upozorniti na některé hlavní přednosti této osnovy organisační. Se zvláštní pochvalou bylo vždy uznáváno, že za cíl všeho vyučování jest tam vytčeno všeobecné vyšší vzdělání, k němuž jako k harmonickému celku mají všecky předměty, humanistické i realistické, vzájemnými vztahy a cílevědomou součinností přiměřeně přispívati. S nemenším uznáním potkávalo se u zkušených paedagogů a opravdových přátel mládeže, že organisační osnova kladla velmi důležitou váhu také na stránku výchovnou, na vypěstování vzdělaného, ušlechtilého charakteru, k němužto jako konečnému cíli veškeré vzdělávání mládeže má směřovati. A tu stojíme u věci, které se stanoviska paedagogického nelze ani dosti silně zdůrazňovati. Věnujme jí krátkou pozornost.

Když r. 1908 ve středoškolské anketě vídeňské, o níž později šíře bude promluveno, bylo rokováno o různých problémech reformních, mezi jiným bylo jednáno také o tom, jak dalece má střední škola resp. gymnasium bráti na sebe také povinnost výchovnou. A tu mínění daleko se rozcházela. Jedni bez obalu hlásali, že za dnešního stavu věcí je směšno pokládati gymnasia a reálky také za ústavy výchovné; jsou prý výhradně jen ústavy učebnými. Jiní však členové (buďtež tu jmenováni jen Martinak, Pidoll, Reichelt) prohlašovali a dle mého přesvědčení plným právem, že střední škola má se děliti o povinnost výchovnou s rodiči žáků; úkol výchovný, vzdělání a posílení vůle, zušlechtění a zpevnění charakteru že náleží nezbytně k povinnostem a povolání středoškolského učitele.[1]) Vadou, těžkou naší vadou jest, že příliš málo vychováváme. Ovšem mravokárná kázání neb nadšené chvalořeči nedosahují u mládeže hlubšího a trvalejšího účinu; živý příklad učitelův, pokud jej žák může sledovati v jeho činnosti, musí býti žáku vzorem,

---

[1]) O této předůležité povinnosti učitelově vykládá zvláště přesvědčivě F. W. Foerster v knize »Schule und Charakter« (10. Aufl. Zürich 1910), v níž každý učitel, jenž vážně pojímá svůj úkol výchovný, najde mnoho velmi cenných rad a poučení.

jehož by mohl následovati.[1]) A tu nesmíme zapomínati, že vzácná slova, jimiž v „Návodě k zastávání úřadu učitelského na gymnasiích rakouských“ v oddílu V. líčen jest tento vznešený, ale nesnadný úkol výchovný, vzdělávati mládež v pevné a v pravdě mravné a ušlechtilé povahy, a jimiž tak přesvědčivě doporučovány jsou vlastnosti, jaké zdobiti mají každého pravého učitele — že ta vzácná slova mají svůj původ v duchu a požadavcích staré osnovy organisační.

Než také hlavní předpisy o zkoušce maturitní byly již org. osnovou tak upraveny, že ještě r. 1908 při anketě středoškolské pronesen byl o tom významný výrok: „Kdyby byla maturita tím, čím chtěla ji míti org. osnova, nebylo by možno proti ní ničeho namítati.“ [2]) Ale přes tyto a jiné ještě nepopíratelné přednosti org. osnovy, kterých tuto nehodlám šíře vyličovati a které mají podnes nezměněnou důležitost a cenu, nebylo možno neuznávati, že ve výtkách a obžalobách nespokojenců a útočníků jest mnoho pravdy a že dosavadní gymnasium nemůže již vyhovovati oprávněným požadavkům moderním. Nejtěžší výtka, kterou protivníci vyslovovali se zvláštní oblibou, byla, že gymnasium propouští do života mladíky zhola nepraktické a nepřipravené, bez vědomostí pro život nejvýš užitečných a potřebných, beze vší znalosti proudů, směrů a hesel, jež hýbou a otřásají dobou moderní a obklopují mladíka hned při vstupu jeho do života, který tu pak stojí slep, bez rady, jako v nějakém cizím světě. A tak si vysvětlíme, že i s míst jinak velmi povolaných pronášeny byly výroky, že „gymnasium vzdaluje se stále více ducha času neunavně ku předu spějícího a požadavků moderních věd“.[3])

Tak šířilo se pořád více přesvědčení, že gymnasium nemůže již podávati všeobecného vyššího vzdělání, poněvadž buď vůbec nevyučuje předmětům pro toto vzdělání v moderní době nevyhnutelně potřebným

[1]) Prof. Reichelt uvádí tu na dotvrzení hořejších slov drastický příklad ze života školského. Učitel právě s nadšením vykládal o statečnosti kteréhosi Římana. V tom vkročí do třídy inspektor — a učiteli začnou se třásti kolena! Žáci bystře si toho všimnou a již nikdy neuvěří sebe nadšenějším jeho výkladům! Jak snadno dal by se tento příklad rozšířiti na jiné zjevy v životě školském, jest na bíledni. Učitel, který za přítomnosti inspektorovy neb hospitace ředitelovy vede si před žáky jinak než obyčejně nebo hledí tu stav třídy na úkor skutečnosti postaviti do růžového světla neb docíliti skvělého »effektu«, marně bude žákům doporučovati poctivost, přímost atd.

[2]) Tak vyslovil se týž prof. Reichelt ve zmíněné anketě při rokování o maturitě.

[3]) Tak se vyjádřil dv. rada prof. Schipper, ředitel zkušební komise pro učitelství na gymnasiích a reálkách ve Vídni, ve své inaugurační řeči jako rektor university vídenské r. 1901.

neb činí to jen nedostatečně a mezerovitě. I navrhováno tu o překot množství nauk, bez jichžto přiměřené znalosti nelze si mysliti všeobecné vzdělání doby moderní. Především pozorovalo se značné rozšíření přírodních věd, které v posledních desetiletích učinily ohromné pokroky; zvláště chemie jest prý žalostným a přímo zahanbujícím způsobem odbývána na gymnasiu; dále geologie, které, ač jest základní vědou o naší zemi, se vlastně na gymnasiu ani nevyučuje; somatologie s hygienou; zeměpis na vyšším stupni, a to zvláště hospodářský a obchodní, neboť je prý téměř neuvěřitelno, jak hrubou nevědomost jeví tu přečasto abiturienti gymnasijní; nauka občanská, neboť je prý tu jistě nehorázná neznalost od abiturienta, nemá-li na př. ponětí, co jsou to delegace, jaká jsou práva a jaké povinnosti státních občanů v Rakousko-Uhersku atd.; deskriptivní geometrie, tato jakási „filosofie mathematiky“, která nemůže-li se státi závazným předmětem na gymnasiu, měla by tu prý aspoň fakultativně býti zavedena vzhledem k vysoké ceně a důležitosti pro každého vzdělance. Kromě kreslení a tělocviku, jež samozřejmě mají býti na moderním gymnasiu předměty závaznými, mělo by prý na každém gymnasiu, když už se tam učí mrtvým jazykům, žákům býti umožněno osvojiti si také nějaký světový jazyk moderní, což by jim zajisté pro jejich budoucnost přineslo převeliký užitek.

Všechny tyto opravné myšlenky a návrhy měly také ve středoškolské anketě své zástupce, kteří je tam s velikým přesvědčením pronášeli a hájili.

Ale jmenované předměty, jichžto potřeba pro všeobecné vzdělání moderní doby zdála se nepochybnou, nedostačovaly ještě mnohým reformatorům. Na základě předpokladu, že moderní gymnasium mělo by vyzbrojiti mladíka co nejvíce vědomostmi pro praktický život užitečnými, byla tu v návalu reformatorské horečky navrhována za povinné ještě celá řada předmětů, jež tuto uváděti bylo by bezúčelno. (P. d.)

Nábožensko-mravní otázky v krásném písemnictví ruském.

Referuje A. Vrzal. (Č. d.)

Proti tomuto hrubému materialismu a positivismu, zavrhujícímu otázky vyšší, věčné pravdy, metafysiku i každé náboženství, se stanoviska čistě křesťanského vystupoval od r. 1874. filosoficko-náboženskými spisy Vlad. Serg. Solovjev (1853—1900), filosof, publicista, básník a mystik hlubokého náboženského přesvědčení, muž, jehož život řídila účinná láska k bližnímu a snášelivost, muž pevně věřící v Krista i v nesmrtelnost, muž křišťálově čisté duše, jenž snil o jednom pastýři a jednom stádě, o obecné církvi, v jejímž společenství zemřel, o velké rodině národů, kde není ani „Žida ani Řeka“. Ale vznešené idey tohoto nejoriginalnějšího filosofa ruského málo působily na mládež, odchovanou positivismem a materialismem, lhostejnou k ideám nábožensko-mravního rázu.

Mnohem silnější vliv na mládež osmdesátých let měl Lev N. Tolstoj svou nábožensko-hlasatelskou činností a filosofickými spisy, jimiž přiměl současníky, by se obírali náboženskomravními otázkami vnitřního sebezdokonalení. Ale jeho učení o „neodpírání zlu“, o „oproštění se“, o životě blízkém přírodě, o „nedělání“ a pod., působilo jenom neblaze na mládež, bez toho již lhostejnou k dobru i zlu, k boji za ideály pravdy a spravedlivosti.

Současně mezi posledními slavjanofily, t. zv. počvenníky, a západníky vznikl spor o „národní otázku v Rusku“ ve spojení s otázkou náboženskou, k čemuž dala podnět kniha Nik. Jak. Danilevského „Rossija i Evropa“, vydaná o sobě 1871, na jejíž slavjanofilské idey upozornil kritik N. N. Strachov knihou „Borba (boj) s Zapadom“ (1883). Idea o nábožensko-mravně společenské hnilobě Západu přišla vhod národní vládě, přidržující se jako počvenníci národnosti, historických podání, idey o nezbytnosti „národního sebeurčení“ a nenávidějící Západ. Takovou úzkoprsou národnost odmítal zmíněný Vl. Solovjev, N. Karějev a N. Michajlovskij.

A v týchž osmdesátých letech, kdy Tolstoj radil oprostiti se a učiti se od lidu prostotě života, kdy vláda se snažila o úzký svazek mezi carem i lidem, intelligentní vrstvy přešly pod vlivem nových proudů

téhož zhnilého Západu od náruživé lásky k mužíku i vroucí víry v jeho idealy, jíž se vyznamenávaly v letech sedmdesátých, k nietzscheovství a dekadentství, k úplné lhostejnosti vůči témuž lidu. Vlivem Nietzscheovým mladé pokolení pěstovalo v sobě nadčlověka, jenž o neškodného mužíka se nestaral a zřekl se dědictví otců, lásky k lidu. Novým proudům a úkolům nové doby přizpůsobila se též nová theorie umění, již 1884 v kijevské Zarji formuloval Ieronim Jasinskij (Maxim Bělinskij) prohlásiv, že „cíl umění nespočívá v tom, aby poučovalo, nýbrž v tom, aby učinilo lidi šťastnějšími, poskytujíc jim jednoho z nejvyšších požitkův.“ Tuto myšlenku rozvil N. Minskij v též Zarji. Zavrhnuv theorii umění sedmdesátých let, podle níž „ruská musa stala se ve skutečnosti služkou vítězící publicistiky“, tvrdí, že od poesie nelze „žádati ničeho kromě esthetického požitku... Radost ze života — toť, čím se vysvětluje tajemství esthetického požitku“. A tato nová esthetická theorie brzy rozkvetla i realisovala se v životě — v kultě těla, erotismu i pornografii. Pod vlivem nového ovzduší snížila se poptávka po ideách a idealismu v umělecké literatuře. Vznešený realismus koryfeův ruského písemnictví Puškina, Lermontova, Turgeněva, Gončarova, Doslojevského, Tolstého a j., kteří se snažili vyjádřiti v tom, co psali, vše, co mohli, ve svých obrazech skutečnosti hleděli odkrýti jejich hluboký obsah a význam, zvrhl se v naivní naturalismus, v prosté, bezmyšlenkovité kopirování skutečnosti, jemuž se druhdy vnucovaly publicistické úkoly. Proti takovému nevysokému umění naturalistickému na Západě vzniklo nové literarní hnutí, jemuž dali jméno symbolismus a dekadentství, které měly obroditi realismus jako zákonitou formu symbolického umění. Symbolicko-dekadentský a novoidealistický směr na Rusi nalezl v letech 1891—98 útočiště v Sěverném Věstniku za redakce L. Gurevičové, kdež hlavní slovo měl autor „Borby za idealizm“, kritik Ak. Volynskij (pseud. Akima Lv. Fleksera, nar. 1863), a později v Miru iskusstva (1899—1904). Avšak záhy na Rusi západní dekadentství se zvrhlo v chorobnou touhu učiniti si z popírání zásad — zásadu, z nemravnosti — mravoučný zákonník, ve smradu hniloby pociťovati jemnou vůni, v příšerném viděti normu, ve všem zvrhlém — esthetickou rozkoš. Plody této dekadentsko-pornografické literatury nejhojněji se objevily po revoluci 1905—06.

Tolstojské neodpírání zlu s jeho duchem fatalismu, theorie malého činu, apologie středního člověka a dekadentství připravilo v osmdesátých letech půdu marxismu, jehož prvními theoretiky byli G.

Plechanov-Beltov, P. Struve, Bulgakov a Tugan Baranovskij. Lhostejnost dekadentů k lidu selskému přešla vlivem učení K. Marxa i B. Engelsa, jakož i vlivem hladu a cholery v letech 1891—92, kdy nevzdělaný lid ubíjel intelligenci, lékaře, kteří se obětovali pro lid, v rozhodné nepřátelství k „idiotskému mužíkovi“, v opovržení jeho tradicemi, odvěkými ideály, v zavrhování jeho historické osobnosti. Marxismus zaměnil národnický kult a idealisaci mužíka kultem a idealisací proletariatu, organisovaného dělnictva. Socialisté zmocnili se 1897 národnického časopisu „Novoje slovo“, založeného 1895, do něhož přispívali marxističtí spisovatelé Veresajev, Čirikov, Gorkij, kteří po jeho zániku přešli v Načalo, Žizň a Božij Mir, do nichž přispívali též dekadenti, sloučení s marxisty společnou nenávistí k národníkům a jejich idealům. Ale tato marxistická nálada ruské intelligence netrvala dlouho: již 1903 bývalí vůdcové marxismu S. N. Bulgakov, N. Berďajev, P. Struve a j. přešli k novoidealismu ve sbírce článků „Problemy idealismu“ a 1909 ve sbírce „Věchi“ (Meze).

Toto rychlé střídání společenských nálad, bezzásadnost a ochladnutí k ideám vyššího řádu pozorovati též v umělecké kritice doby té, jejímž nejrázovitějším zástupcem byl básník a kritik Viktor Petr Burenin (naroz. 1841). Jizlivý vtip jeho veršem i prosou psaných feuilletonů byl obrácen v mírně liberalních Koršových S. Petěrburgských Vědomostech od r. 1865 hlavně proti konservativnímu písemnictvu. Ale když 1876 B. přešel v noviny Novoje Vremja, jež získal jeho přítel, proslulý feuilletonista Alexěj Serg. Suvorin (1834—1912), začal bičovati tendenci v umění, ať liberalní, ať konservativní, čímž si znepřátelil radikalní epigony šedesátníků, vysmívaje se v pamfletech i parodiích, veršem i prosou neschopnosti domýšlivých novellistův i veršovců, zvláště dekadentských. Ale vysmívaje se jim pouze jménem čistého umění, B. zůstal příliš lhostejným k ideám vyššího řádu, k nábožensko-mravním zásadám, než aby vychovával začínající spisovatele a ukázal jim správnou cestu. Nicméně Suvorin svými publicistickými „Maleňkými pismy“ a Burenin kritickými články dosáhli, že Novoje vremja stalo se nejrázovitějším a nejčtenějším denníkem doby té, do něhož přispívali jak starší spisovatelé nejrozmanitějších táborů, liberalních a radikalních nevyjímajíc, a v němž útočiště našli nejlepší spisovatelé mladého pokolení, Čechov, Gnědič, Ščeglov, nadaný feuilletonista Al. Amfitěatrov (* 1864) a jiní.

I.

Realističtí spisovatelé.

Ant. Čechov — hlavní zástupce společensko-literarního života doby té. — Leontjev-Ščeglov, Maslov-Běžeckij, Kign-Dědlov, Golicyn-Muravlin, Budiščev, Timkovskij, Iv. Bunin, Al. M. Fedorov, Juškevič, Svirskij, Serafimovič; M. Krestovská, L. Veselitská-Mikuličova, E. Lětkova; Jakubovič-Melšin, N. Garin-Michajlovskij, Jelpatjevsskij, Jeleonskij, Gusev-Orenburgskij, Izmailov, Tan-Bogoraz. Básníci: Fofanov, Frug, Veličko, Konst. Romanov, Vlad. Solovjev, Lochvická, Žiberova, Ščepkinova-Kupernikova.

Tato doba neurasthenické zmalátnělosti, společenské tesklivosti, ochabnutí idealních vznětů, lhostejnosti k mravním pojmům a všeobecné malomyslnosti nalezla svého uměleckého historika v posledním klassiku ruském Ant. Pavl. Čechovu (1860—1904), pěvci nudy a „soumraku" života ruského, těžké doby, drtící každý svobodný vznět, podtínající idealistické snahy různých Ivanovů, „chmurných" a „zbytečných" lidí nové formace, tesklivců slabé vůle, proniknutých vědomím, že hlavou zdi neprorazíš — pěvci rozčarování živé duše, jež v letu plácla o stěnu lidské všednosti, prosy, formalismu, kancelářštiny, změnila se v „člověka v pouzdře" a beznadějně si lámala svá krásná, ale křehká křídla. Již v jeho prvních „pestrých povídkách", jež od roku 1880. uveřejňoval v humoristických listech, jako byly: Strekoza, Lejkinovy Oskolki, Budilnik, odkud přešel 1886 do Nového vremeni, pozorovati mistrnost, s níž Č. dovede několika slovy říci mnoho, na několika stránkách vypoukle nakresliti celé obrazy, zobraziti hrozné drama, několika tahy podati psychologii té neb oné duševní nálady, toho neb onoho typu, a miniaturními obrázky učiniti na čtenáře mocný dojem. V drobných těchto pracích z první doby jeho umělecké činnosti, jež vynikají podivuhodnou stručností a obsažností, lahodnou harmonií formy s obsahem, prostoty s elegancí, neurážlivého vtipu, bezprostřední veselosti a jemného humoru s tklivou srdečností, nalézáme celou galerii malomyslných „slabých povah", neschopných jednati podle své vůle, passivních otroků života i jeho pořádků, nezpůsobilých ani k protestu ani k odporu ani k boji se všedností a bahnem života, s hrubostí a bezcitností chladného formalismu. A právě v tom, že Čechov ne zlomyslným smíchem bičujícího satirika, nýbrž s měkkým zármutkem

a útrpností kreslil tyto slabochy smutné doby osmdesátých let, spočívá tajemství jeho zvláštního kouzla. Veškeru hrůzu podmanění člověka prosou a všedností života, veškeru tragičnost nedostatku vůle a passivního podřízení se nepěknému životu namaloval Cechov tak jasně, že mimovolně se dralo z úst: „Tak žíti nelze! Hle, jak hrozno žíti v bahně všednosti bez vůdčí hvězdy, bez přímé životní úlohy, bez živého Boha v duši, bez touhy po lepší budoucnosti, pro niž vše, co nyní žije, jen připravuje cestu!“ A na tuto lepší světlou budoucnost Č. ukazoval zvláště v pozdějších pracích svých.

Čechov, jak se přiznal v dopise Iv. L. Ščeglovu, „obdržel v dětství náboženské vzdělání a rovněž takové vychování: s církevním zpěvem, se čtením žalmů v kostele, se správným navštěvováním jitřní, s povinností zvoniti na věži“, i poznal podrobně veškero církevní zařízení pravoslaví. A toto zbožné vychování v rodině vštípilo v srdce živou, upřímnou víru, která však byla zviklána na fakultě lékařské, kde slyšel, že existuje jen hmota, i v redakcích; od té doby Č. nebyl sice mučen jako Dostojevskij ideou Boha, nebyl však tak lhostejným k víře a náboženství jako Gončarov, Pisemskij a Turgeněv, u nichžto zřídka řeč o Bohu, víře a nesmrtelnosti. Zajímavá směs vnějších podrobností života, lidských příhod, anekdot, vše, co o sobě nasycovalo Gončarova nebo Pisemského, pro Čechova bylo málo zajímavo bez duchovního osvětlení. „Na tomto světě je vše bezvýznamno a nezajímavo kromě vyšších duševních projevů ducha lidského“, pravil Č. ústy lékaře v „Pokoji č. 6“ (1892), kde snaha zjednati lidem blahobyt a zármutek při pohledu na společenské nepořádky byla východištěm šílenství hrdinova. Hrdinové jeho často předkládají otázky o „světových záhadách“, prou se a rozčilují se při náboženských rozmluvách, pronášejí často své náboženské názory a pochybnosti, konají obřady církevní, účastní se bohoslužeb a prožívají hluboké náboženské pocity živého Boha i nadpozemské radosti. A tyto pocity církevní krásy nevzbuzovaly v něm žádné ironie, nýbrž popisovány vážným tónem, místy s teplotou. Církevní obřady byly mu známy do nejmenších podrobností. Ve své ku podivu poetické povídce „V noci velikonoční“ podrobně popisuje bohoslužby, dí, že „modlitby vůbec nebylo, nýbrž jakási nepřetržitá, dětsky neuvědomělá radost, hledající záminku, by se prodrala na venek a vylila se v nějakém hnutí“. A ta radost byla toliká, že zachvátila i málo věřícího Čechova, jenž „se slil se zástupem a byl uchvácen všeobecným radostným nadšením“. Lhostejnost k víře v této veliké noci ustupuje pocitu radosti a slavnostní nálady. (P. d.)

Z dějin města Loštic.

VÁCLAV KUBÍČEK. (Č. d.)

Ve většině zbylých obydlených domů nebylo ani hospodářských svrškův a potřeb ani dobytka. Lidé sami se zapřáhali do pluhu, aby dobyli z půdy kousek chleba. Řemeslo stálo, obchody nešly, trhy se nekonaly.[1]) Vrchnost unčovská vůbec neúřadovala „jsouce lidem nepřátelským obklíčena“. Do gruntovních knih v Lošticích od vpádu švédského nezapisovalo se do roku 1644 vůbec, potom jen po různu. Uřad loštický dříve vrchností ročně sázený obnovoval se teprve roku 1647. Koncem roku 1648 dlužily Loštice vrchnosti 4550 zl. ochranné činže, „jsouce nad míru od lidu válečného sužovaní a obraní“.

Když po uzavření míru vrchnostenský poměr Unčova k poddanému městečku vstoupil do pravidelných kolejí, objevila se ihned trhlina zůstalá z roku 1638 vinou smlouvy s nechutí uznané. Měšťané unčovští, kteří po osm let nepřetržité byli nuceni hostit mezi hradbami švédského nepřítele, schudli docela. Předměstí, mlýny a dvory městské byly zničeny. V městě samém, jež roku 1643 padlo větším dílem za obět požáru, zbývalo sotva 150 domů. Obyvatelů nebylo tam snad ani tolik co v Lošticích.[2])

Aby si pomohli, sháněli Unčovští po válce důchody vrchnostenské ber kde ber. O sv. Jiří roku 1649 upomínali Loštické o vyrovnání zasedělých peněz úročních začínaje rokem 1642 po 700 zl. mor. ročně. Loštice „pro tu ruinu a dokonalou zkázu, v kterou jsou přišli“ během let válečných, nebyly s to zapravit ochrannou činži ani v bývalém obnose 600 zl. mor., sedmé pak sto, neobdrževše svobod dle přání, nyní už vůbec nechtěly platit. „Skrze což ne malé než velké nedorozumění mezi stranami vzešlo a povstalo.“

Prostřednictvím zemského podkomoří Jana Jakardovského ze Sudic, kdysi pána bělolhotského,[3]) došlo dne 21. července 1649 v Lošticích k porovnání, při němž došlo na přetřes, kterak městečko Loštice

[1]) V Litovli konal se první trh v sedmi letech o sv. Mikuláši ř. 1648. *Kux*, Geschichte Littau 122.

[2]) Ještě r. 1658 čítalo se jich pouze 963 osob. *Eugl*, Geschichte M. Neustadt p. 126. Dle popisu z r. 1650 bylo město »dirutum in umbram mortis et fumi cumulos per plateas et vicos«. Zápis v nejstarší matrice unčovské.

[3]) V letech 1634—1637.

za války odbývalo „všelijaké povinné a nesnesitelné kontribuci i za město Unčov v moci a v rukách nepřátelských“ položené. Jednání skončilo smlouvou, ve kteréž císařský rychtář, purkmistr a páni unčovští odpustili Lošticům veškeren dosavadní dlužný úrok, úřad pak loštický na místě celé obce připověděl, odvozovat a dodávati vrchnosti pololetně další úrok od sv. Václava příštího „vedle povinnosti své beze vší nesnáze jakž na věrné a poslušné poddané sluší.[1])

Jádro porovnání leželo v prominutí zasedělých platů, sporné sto sedmé zůstalo nerozhodnuto. Když je Unčov při svatováclavském účtování roku 1649 požadoval, vypukla tudíž rozepře znova.[2]) Loštice, jimž nešlo ani tolik o žádaný Unčovem příplatek, jak o nabytí rovnocenné náhrady zaň, podaly roku 1650 v té příčině prosbu zemskému podkomořímu. Byly to zejména čtyři věci, po nichž toužilo město: hrdelní čili krevní právo, celý příjem z pokut, svobodné propouštění sousedův a sirotků na cizí grunty a vyjednání dvou nových trhů výročních.[3])

Leč prosba vyzněla na prázdno. Měla pouze ten účin, že Unčov záležitost sedmého sta poodstavil. Ale jen na chvíli. Rada královského města v podzim téhož roku pokomořím obnovená přidala ke sporné věci dosavadní novou, žádajíc úrok vrchnostenský také z gruntů za války opuštěných. Bylo jich tehda v Lošticích přes 40 úplně neosazeno. Několik jiných dříve pustých bylo již opět ujato novými majiteli, jimž obec při knihovním zápisu dle sněmovního usnesení ze dne 13. října 1650 promíjela na tři léta všechny úklady zemské i panský úrok.[4]) Z ostatních gruntů dosud pustých, pokud bylo lze obdělávati je, brala užitky obec.

Unčov bez ohledu na sněmovní snesení vymáhal ze všech gruntů těchto vrchnostenský plat a to tak přísně, že noví osadníci raději vy-

---

[1]) Správný opis smlouvy v arch. c. k. okresního soudu moheln. kniha městská sv. XI. fol. 508. Místo 27. Juli má státi správně 21, na kterýžto den připadla středa před sv. Maří Magdalenou. Svědky při smlouvě byli Bedřich hrabě z Oppersdorfu svobodný pán z Dubu a Friedštejnu a na hradě Bouzově, Kašpar Melichar Baltazar Lev svobodný pán z Rožmitále a Blatné na Blansku a Borotíně a kněz Karel Albrecht, děkan mohelnický. Výše pololetní povinné činže ve smlouvě neudána; v opise po straně jiným inkoustem připsáno později: »po 300 zl. mor.« Oprav dle toho *Houdek*, Loštice p. 46.

[2]) Při účtování odčítávají si Loštice i pocty vrchnostenské: »Poznamenání, co se ouroku svatováclavského léta 1649 J. M. pánům na hotově odvedlo: — Item jak J. M. cís. pan rychtář zde bejti ráčil za 3 másy vína 27 kr. Item jak pan Jiřík Leander Král a Martin Domáhal zde byli za 4 másy vína 36 kr.« Registr. unčov.

[3]) *Houdek*, Loštice p. 46.

[4]) Srv. *Slavík*, Morava a její obvody l. c. p. 9.

povídali své usedlosti a odcházeli. Současně naléhal magistrát na placení sedmého sta a když ani v této příčině ani stran úroku z pustých gruntů nebylo vyhověno, dokračoval na úřad i na sousedy vězením. Dne 26. srpna 1651 byli oba purkmistři Tomáš Brtníček a Jan Škůrek, staří šediví měšťané, povoláni do Unčova, kdež na rozkaz královského rychtáře Ondřeje Začala z Bíletína „pro neodpravení úroků ze zcela pustých gruntů“ zadrženi v šatlavním vězení.[1])

Tím sužované obci došla trpělivost. „Jestli se tak s námi chudejmi lidmi, jakž již dávno začátek jest, zle a neslušně postupovati bude, jistě na něco jiného pomýšleti a zachránění vyhledávati musíme“ — píše obec vrchnosti dne 28. srpna a hned potom stěžuje si podkomořímu: „Nemoha již déle tej křivdy, která se nám nyní od vrchnosti naší činí snášeti“, jelikož „zřídka jeden týden vynalezti se může, abychom vězením šatlavním obtěžování od nich nebyli, tak že se nám již stejská na biřice sbírati a jednu kontribuci a kvotu naši bychom mohli odpraviti, co biřici dáti musíme. Toho nám od předkův jejich nikoliv se nedálo ani se pamětník vynalezti může, aby kdy s Loštickými postupováno býti mělo, jako nyní za tejto vrchnosti. Pro jejich příkrost a zlé postupování s námi od toho času jak od Vaší Milosti ouřad (v Unčově) složen jest, žádný se u nás osaditi nechce; příčinou jejich k větší ruině a zkáze nežli kdy prve od nepřítele naše Loštice přicházejí.“

„V kontribucích všelijakých nás než bychom povinni byli přetahují,[2]) na specifikaci pana hejtmana kraje olomuckého co bychom dávati měli dbáti nechtějí, pokutami nesnesitelnými nás pokutují, na útraty kdy do Brna ráčí jeti za příčinou jejich neuznávajíce my toho abychom čím povinni byli, co jen poručí vem kde vem dávati musíme. Jestli to při nich pohledáváme, tehdy Jeho Milost císařský pan rychtář ukáže k panu primátorovi, pan primátor ku panu purkmistrovi a ten zase k druhému purkmistrovi, a tak nás jen chudé lidi za nic sobě dělají a při nás to nařizují, abychom my tam každý týden sobotním dnem se dostavovali, toho račte povážiti, k jakým nás outratám chudé lidi přivozují. Ani na předešlé jim od Vaší Milosti učiněné poručení,

[1]) Tomáš Brtníček, měšťan z č. 50 zemřel brzy potom ve věku přes 70 let.

[2]) Pokud viděti ze zachovaných zpráv účetních v městské registratuře unčovské, nelze udat, byla-li tato stížnost oprávněna. Za první pololetí 1650 odvedl Unčov daní a poplatků zemských celkem 1234 zl. Na Loštice, jež platívaly z toho třetinu, připadalo 411 zl. 11 groší, skutečně pak zaplatily 414 zl. 10 gr., tedy plus poměrně neznačné.

aby když jaký patent k nim přijde k nám vejpis jeho abychom věděli co dávati máme odsílali, toho se až posavad od nich nic nečiní.“

Vzhledem k útiskům těmto prosí obec, aby třetí díl berní zemských na panství unčovské uložených mohli sami odváděti do krajské pokladny olomucké, aby jim staré svobody byly znova potvrzeny a sedmé sto ze smlouvy, která roku 1638 byla učiněna bez povolení a vědomí plné obce a bez souhlasu Jeho Milosti císařské „aby kassirováno a vymazáno bylo“ — konečně pak aby stran pustých gruntů mohli užiti dobrodiní dle sněmovního snesení a nebyli povinni odváděti z nich úrok vrchnostenský.[1])

Zemský podkomoří pan Jakardovský ze Sudic ač „volný a dobrý přítel“[2]) unčovských pánů vyřídil stížnost přísným dopisem z Brna dne 8. září: „Pokudž by tomu tak bylo, jakž dokládají, v pravdě by mně to samému s podivením přišlo, že s poddanými tak nenáležitě a příkře se postupuje — což kdyby v tom dýle postupováno tak bejti mělo, přicházejíc beztoho jinší žaloby, špatný konec by to vaše příkré postupování naposledy vzalo a snad i pan prokurátor Jeho Milosti císařské by se v to s škodú vaší vložiti musel. Pročež s přísností ouřadu svého pokomořského vás napomínám, abyste ty purkmistry loštické, jichž ve vězení až posavad zdržujete, vypustili a až do příjezdu mého bohda k vám v krátce s touž věcí v pokoji zůstali, při kterýmžto času chci ji před sebe vzíti a vyslyšeti.“

Na vyzvání podkomořího, jenž koncem září měsíce obnovoval městský úřad v Unčově, dostavila se tam v neděli dne 1. října téměř do jednoho souseda loštická obec pod vedením měšťana Daniele Glugara. Unčovští velmi neradi viděli, že Daniel Glugar „před obcí celou loštickou jakožto buřič napřed jel a s nimi v prostřed rinku se v zbroji postavil“. Spatřovali v tom pozdvižení proti sobě. Kromě stížných bodů písemně zaslaných v srpnu podkomořímu jednalo se též o nové výsady, kterých se Loštice prosebně byly domáhaly loni u téhož pána jakožto správce královských měst. Při tom vyjádřil se Unčov, že by Loštice raději prodal a zakoupil místo nich k městu lacinší Sokolomi.[3]) Proč, není zřejmo. Zní to vyjádření jako výron chvilkové nálady, že s Lošticemi mají stálé oplety a mrzutosti, zdá se však, že řeč stran odprodeje neminěna doopravdy.

---

[1]) Stížnost Loštických bez data přiložena k dopisu podkomořího Unčovským dto 8. praesent. 11. září 1651 v měst. registr. unčovské.

[2]) Přidal vlastní rukou k listu psanému písařem.

[3]) Roku 1629 byla ves Sokolom prodána za 18.000 zl. mor. *Volný*, Mähren V. 309.

Obec loštická však pojímala věc vážně a jelikož zároveň Unčovu co do stížností poddaných se dostalo důtky, vraceli se vítězoslavně domů za hlaholu zvonů s nadějí v lepší budoucnost. Se zřetelem na vyjádření unčovské usneseno, složiti vrchnosti 10.000 zl. mor. a vkoupiti se pod ochranu zeměpanskou „obávajíce se, aby některému jinému cizímu pánu v ruce, v moc a v poddanost nepřišli".

Loštice byly by se tím staly městem komorním,[1]) jako byl Kyjov a před bitvou bělohorskou Nový Jičín a Šumberk od polovice šestnáctého věku a jako se chtělo tím způsobem vykoupiti z poddanství Jevíčko roku 1591.[2]) Ale cech soukenický, jenž jakožto nejčetnější a nejzámožnější v Unčově měl v otázkách finančních důležité slovo,[3]) a na kterýž se obec loštická v příčině prodeje prosebně obrátila, nechtěl dopisu vůbec ani přijmout a vrátil jej.[4])

Mínilť Unčov poddané loštické nejenom dále podržet, nýbrž i citelně potrestat za nenáležité chování před podkomořím a za výstupky způsobené „k potupě a despektu vrchnosti" při oslavě památného dne 1. října. (P. d.)

---

[1]) Ne královským, jak míní *Houdek,* Loštice p. 46.

[2]) *Kameníček,* Zemské sněmy a sjezdy mor. III. 703. 704. Komorní města byla pod zeměpanskou ochranou, nebylo jim však přiznáno právo stavovské. *Kameníček,* l. c. 103. 710. Čas. mat. mor. 1902 p. 261.

[3]) *Winter,* Kulturní obraz českých měst p. 634.

[4]) Dopis, jenž vrácen 6. října 1651, otiskl *Houdek,* Loštice p. 46. 47.

Právo osobního přesvědčení.

DR. JOSEF VRCHOVECKÝ. (Č. d.)

Gideon Spicker[1]) podotýká zcela správně, že nikdy nebyla volnost myšlení a bádání tak velikou, jako nyní; i pud po vědění prý nebyl nikdy tak silným a „přece nepožívá filosofie žádné vážnosti a důvěry“. „Chce-li být pouze empirickou vědou, zůstává na poloviční cestě stát.“ [2]) „Filosofie jest opravdu v zoufalé situaci.“ Úkolem jejím je rozluštění nejvyšších problemů a „na konci vývoje, dva tisíce pět set let trvajícího, přichází konečně k náhledu, že to vůbec není jejím úkolem, že filosofie jako vědy dosud vůbec ještě ani nebylo“. [3]) „Filosofie ztratí veškeren vliv na život, mravnost a náboženství.“ [4])

Když rozum nevedl k cíli — k pevnému přesvědčení, hledaly se cesty nové a přiřknut v té příčině primát vůli, citu nebo životu. Pevné přesvědčení není dílem rozumových důkazů, neochvějných, pádných důvodů, proti nimž vážná věda nemůže ničeho namítat, nýbrž dílem vůle, jejího nejvniternějšího přání, a mimo to i stránky citové. Názoru toho zastává se Paulsen na různých místech svých spisů. Tak píše, [5]) že nikoli věrou živ jest člověk a proto rozhoduje v přesvědčení vůle a ne rozum. Je prý tomu tak i u fanatiků vědy. Ano Paulsen jde tak daleko, že nazývá víru — akt vůle — prvkem a dokonce formálním principem každé filosofie. [6]) V prvním svazku díla „System der Ethik“ 148. píše, že přesvědčení o tom neb onom názoru na svět závisí na citu, v němž jsou prý nejhlubší kořeny každého přesvědčení vůbec.

Na rozhodující vliv vůle a jejích affektů na přesvědčení upozorňuje i Falckenberg[7]). Světové názory nejsou mu theoriemi, nýbrž rythmy myšlení, způsoby nazírání, proniknuté citovými hodnotami (von Wertgefühlen durchtränkte Anschauungsweisen), lze prý o ně vésti spor, důvody je doporučit a potírat, „avšak pádnými (zwingend) dů-

[1]) Ursachen des Verfalls der Philosophie. 1892. Str. 2.

[2]) l. c. 6.

[3]) l. c. str. 8.

[4]) l. c. 254.

[5]) Einleitung in die Philosophie. Berlin 1901. Str. 323.

[6]) Tamže str. 320.

[7]) Geschichte der neueren Philosophie. 1905. VI. vydání. Str. 3.

vody nedají se ani upevnit ani vyvrátit. Nejen optimismus a pessimismus, determinismus a učení o svobodě vůle, nýbrž i pantheismus a individualismus, idealismus a materialismus, i dokonce racionalismus a sensualismus mají své poslední kořeny v affektu a zůstávají, i když prostředky myšlení pracují, v nejvyšší instanci věcí víry, citu a (osobního) rozhodnutí. Esthetický světový názor Řeků, nábožensko-transcendentní názor křesťanství, intellektualistický názor Leibnitzův a Hegelův, pantheistický názor Fichteův a Schopenhauerův jsou životní moci (Lebensmächte), nikoli doktriny, jsou předpoklady, nikoli výsledky myšlení.“ Dle jasných slov filosofových není osobní přesvědčení výsledkem namahavé práce vědecké, nýbrž předpokladem jejím. Předpoklady tedy rozhodují a ne vědecké důvody! Proto se asi této vědě říká také nepředpojatá!

Dle Ludvíka Steina[1]) jsou filosofické systemy fotografiemi duší, odlesky osobností svých původců. Z toho důvodu není žádné definitivní filosofie s jistými pravdami a nemůže být žádného uceleného názoru na svět. Nejenom že každá doba má svůj zvláštní typus myšlenkový, nýbrž každá osobnost zvláštního střihu (!) má nutně svůj zvláštní světový názor. Dějepisec filosofie má prý povinnost, pestrou různost názorů o světě uspořádat v celek. Stein se počítá k optimistům, o nichž dí,[2]) že dospívají k světovému názoru tím, že své životní ideály stupňují do nekonečna a svá přání s nadějemi povznášejí na světové principie. Ne rozum a věda, nýbrž přání a naděje rozhodují o jejich přesvědčení. Myslitele rozděluje na myslitele rozumu a myslitele temperamentu; všichni jsou však svým více méně vyvinutým smyslem pro pořádek pro ten který typus myšlení předurčeni. Každý výklad světa je prý „jemnějším nebo hrubším anthropomorfismem.[3]) Co nazýváme přírodou, je prý velký universalní fonograf, který nám pouze takové melodie hraje, jež jsme do něho zpívali. O objektivních myslitelích rozumu píše, že filosofují hlavou, o subjektivních, že filosofují srdcem a citem. Stein upozorňuje na doznání Rousseau-ovo, jenž o svých spisech tvrdil, že jsou pouhým otiskem (Siegelabdrück) jeho osobnosti. Nejinak smýšlel i Fichte: „Jakou filosofii kdo má, závisí na tom, jakým člověkem jest“. System Schopenhauerův, dle Windelbanda „skvělá mosaika“, dle K. Fischera „umělecká koncepce“,

---

[1]) Der Sim des Lebens 1994. VIII. Úvod.

[2]) Tamže str. 8.

[3]) Tamže str. 462.

je dle Steina silným výrazem osobnosti myslitelovy. Nietzsche je mu dokonalým typem myslitele temperamentu; filosof nadčlověka praví o svých spisech: „Mihi ipsi scripsi“.

Adickes, prof. filosofie, přiřkl rozhodující slovo v přesvědčení srdci: „v něm, ne ve věcech a jejich vědeckém prozkoumání ani ne v logických úvahách dlužno hledat kořen k světovému názoru jednotlivcovu“. [1]) Když rozhoduje srdce, pak nelze o vědeckém, na vědecky zjištěných základech spočívajícím světovém názoru vůbec mluvit. Stránka citová má ráz čistě subjektivní; člověk citově naladěný hned se nadchne pro to hned pro ono. — V témž díle zmiňuje se Adickes, že zásadně rozdílná rozhodnutí ve velikých metafysických a náboženských problemech se dají vysvětlit různými typy lidskými; kolik různých typů máme, tolik je také ruzných názorů životních a odstranit by se ty které daly jen zničením příslušných typův. „Různé podle charakterů jsou nároky, které dělá srdce a cit. Jim odpovídá světový názor, k němuž se jednotlivec vnitřní nutností přikloní: . . . vlastní, co určuje směr, je osobnost“. Vnitřní nutností, svým charakterem je každý k některému názoru na svět puzen. „Tak, jakým je můj charakter, odráží se svět vnitřní nutností ve mně . . . a žádný odpůrce není s to, aby důvody rozumovými nebo fakty zkušenosti mým stanoviskem otřásl . . . Ale přirozeně nemohu ani na to myslit, protivnému světovému názoru zbraněmi vědy nějak uškodit.“ [2]) Veškera vědecká diskusse o pravém světovém názoru stává se na tomto podkladě marnou a zbytečnou.

Fichte dí, že přesvědčení jeho pochází ze srdce: „Dějiny mého myšlenkového vývoje jsou dějinami mého srdce.“ O. Flügel [3]) praví o Wundtově systemu, že jeho voluntarismus považuje za druh vůle a že se tím vůli dává rozhodující slovo ve filosofii.

Theobald Ziegler [4]) dí, že nejdůležitější pravdy se nám nepodávají exaktní vědou, nýbrž básnickými plody; básníky nazývá „věštci lidstva“, již nás o smyslu života poučují.

Pozoruhodný článek uveřejnil soukromý docent filosofie v Berlíně — Frischeisen-Köhler — ve vědeckém časopise filosofickém. [5]) Pojednává v něm o „historické anarchii filosofických systemů a o problemu filosofie jako vědy“. Hned na začátku dí, že znalec dějin filo-

---

[1]) Charakter und Weltanschauung. Tübingen 1905. Str. 4.

[2]) l. c. 45.

[3]) Zeitschrift für Philosophie und Pädagogik. 1911. 11. a 12. sešit.

[4]) Das Gefühl. 1908⁴. Str. 203.

[5]) Zeitschrift für Philosophie und philosoph. Kritik. Sv. 131. a 132.

sofie je naplněn obavami o tuto vědu. „Pokud filosofie chce býti vědou, pokud nechce pouze osobní ‚raisonnement', nýbrž dokázané věty podávat, uceleného a jednotného systemu dosáhnout, nezdá se, že veškeré dějiny proti této možnosti — dosáhnout tohoto cíle — mluví?... Každá filosofická epocha zdá se být naplněna ilusí, každý veliký filosof míní být tím, jemuž se podařilo poslední záhadu rozluštit, avšak každá epocha bývá vystřídána jinou, jež znovu poznává, jak málo trvalého předcházející dokázala, každý filosof má svého nástupce a protivníka zároveň, který ho vyvrací; každá filosofie nosí svůj zárodek smrti v sobě. Dějiny filosofického myšlení neukazují žádné souvislosti, žádného pokroku, naopak chaos mínění a anarchii názorů a theorií, z nichž žádná není dokázatelnou a přece vystupuje každá se stejným nárokem na všeobecnou platnost. V tom oboru je boj všech proti — všem. Domněnky vznikají, domněnky zanikají, a zůstává jen, jak se zdá, skepticism, který z této dissonance hlasů, z tohoto rozporu a protiv tvrzení jen jediný soud vyvoditi může — filosofie jako vědy není... Není pochyby, že dějiny skutečně k pochybnostem toho druhu dávají příčinu“ (sv. 131., str. 65. 66.). Na str. 73. téhož svazku dí, že vědeckost nové filosofie je problematickou. Dle některých učenců je prý filosofie jen potud vědou, pokud se zabývá jen svými dějinami. „Není to svévole, není to povrchní módní moudrost, jež k takové resignaci vede; dějiny samy, zdá se, hlásají každému, který slyšeti chce, tisícerými jazyky, že jednotný, vědeckými prostředky dokázatelný světový názor je nemožný“ (str. 77). Frischeisen-Köhler leká se přece jenom těchto důsledků a doufá, že se zmatek přece nějak dá odstranit. „Aspoň zásadní nemožnost všeobecně platné filosofie nebyla ještě nikdy všeobecně platně dokázána. Ani nemožnost metafysiky jako vědy není jistou“ (str. 78). Kantem prý byl pouze určitý druh metafysiky potřen. Zásadně zamítá se názor, který metafysiku stotožňuje s pojmovým básněním. „Filosofie je objektivním výkladem světa anebo není vůbec“ (132. sv., str. 25). Spisovatel má pravdu, když píše, že jednotlivec, který po pravdě o světě touží, nemá kdy čekat, až věda svou nekonečnou úlohu dokončí. Ve své bezradnosti chce si Frischeisen-Köhler následující větou pomoci: „Ale proč nemají ona poslední a všeobsáhlá přesvědčení a ony výklady světa, i když se trvale od sebe liší, býti stejnoměrně oprávněná a tím také pravá (wahr)? Snad je svět příliš velikým, příliš hlubokým, příliš nezbadatelným, tak že člověk celku jediným pojmovým systemem podat, v jedinou pojmovou souvislost uvésti nemůže... Anebo jako rovnici vyššího řádu několik kořenů

dostačí, připouští snad i problem světový několik stejně oprávněných, ale sobě odporujících rozluštění. Ale ať se má věc jakkoli ... víra, že v každém světovém názoru, pokud se jenom upřímně prožije, je pravda, i když to není celá nebo jediná pravda, nedá se žádným skeptickým argumentem zmásti ve své jistotě ... A proto také získá filosofie jako věda novými systemy". (132. sv., 26. str.)

Tak dospívá věda k víře, která se žádnými důvody nedá ve své jistotě zmásti, že v každém systemu je pravda. Pravdou je tedy materialismus, pantheismus, idealismus, který popírá skutečný svět mimo vědomí, a realismus, který ho uznává, optimismus i pessimismus; a utvoří-li se nové systemy, bude v nich také pravda. Jen s chutí k dílu a vše upřímně prožít, neboť to jedině rozhoduje. I dle Frischeisen-Köhlera má veškero filosofické myšlení „v srdci své nejhlubší kořeny" (sv. 132 str. 27) a proto dle něho nerozhoduje věda, nýbrž tužby srdce, proti nimž věda ničeho nesvede. Následkem toho bude prý boj v myšlení trvat věčně.

J. B. Erdmann tvrdí, že naprostou nutností vzniká system po systemu a každý z nich jest podmíněn rázem své doby. Je-li tomu skutečně tak, pak nemá Erdmann žádného práva mluviti o „zdivočilosti v přesvědčeních" (Verwilderung der Überzeugungen.[1]) Vznikají-li různé názory o světě za jistých podmínek toho kterého národa, proč by nemohly vzniknout u různých osobností za různých podmínek? Pak se ovšem proti nejfantastičtějšímu názoru nedá nic namítat; vznikl nutně a za zvláštních okolností. (P. d.)

[1]) Srv. H. Richert, Philosophie. Leipzig 1908. Str. 3.

Z novější turecké literatury.

Podává Alois Koudelka. (O.)

Šems-ed-din Sami bej, ač původem Albanec, vykonal pro studium turečtiny snad více než sami Osmanci. Prvně vystoupil na literární kolbiště jako dramatický spisovatel. Nejpopulárnějším jeho kusem jest „Besa neboli věrnost v daném slově". Tuť obsah jeho: V domě zámožného pastýře Zubejra roste jeho bratranec Redžeb, mezi nímž a Merevše, sestřenkou jeho, vzniká přátelství, z něhož se vyvíjí láska, jíž však oni si nejsou vlastně ani vědomi. Když R. poodroste, poznává, jaký cit v jeho ňadrech hárá, ale spolu se též dovídá, že i dívka ho miluje. Otec nemá nic proti jejich sňatku, než matka se tomu z pověrčivosti (že mezi příbuznými nemůže býti šťastného manželství) vzpírá, a to tím více, ježto dcera měla ženicha Sulejmana. Sulejman dověděv se o úmyslu milované dívky (že si míní vzíti pastýře), všecek se zarmoutí a když Demir bej nemůže S. sňatek s Merevše vymluviti, káže svojí četě zmocniti se otce jejího Zubejra, když se dostaví do města, by nakoupil potřebných věcí na svatbu. Přivedou Zubejra k náčelníku lupičů, kdež onen na jevo dává mravní převahu nad lupičem, jemuž uniká. Demir bej posílá svou četu do vsi uloupit dívku; vzniká bitka, Sulejman uchvátí dívku usmrtiv Zubejra. Žena pastýřova přísahá nad mrtvolou mužovou pomstu vrahovi a s puškou v ruce vydává se do hor. Tu vrací se do vsi po 20leté vzdálenosti otec Sulejmanův, Fettah. Za spánku přikrádá se k němu jeho starý nepřítel a odzbrojiv ho chce jej usmrtiti. Ale Zubejrova žena usmrtí vraha a Fettah z vděčnosti přísahá (alb. to „besa"), že si nedopřeje pokoje, dokud nezabije vraha jejího muže. Jak ale ustrne dověděv se, že jím jest vlastní syn jeho, než věren slovu danému usmrtí svého syna a pak sám si život béře.

Kromě tohoto kusu napsal Sami bej ještě několik divad. kusů, než brzo poznal, že jeho pole leží jinde, a tož nechal divad. spisovatelství. On první pojednal vědecky o postavení ženy ve společ. životě vůbec (Qadînlar). Mimo to napsal několik knížeček na př. o člověku, o řeči (klasifikaci jazyků), o nebi, zemi atd. Zajímaje se o náboženský výchov národa přeložil Koran do turečtiny. Ale největší slávy dosáhl svým slovníkem turecko-francouzským (dnes vydán po druhé Armenem Mihranem pod redakcí T. Kełekiana) a pak „Životopisným a zeměpisným slovníkem", jenž dlouho ještě podrží svou cenu i přes mnohé svoje chyby.

Muallim Nadži (1850—1893) dobyl si největších zásluh jako pedagog (muallim). Celá řada jeho literárně-lexikálních prací svědčí o veliké sečtělosti Nadžiho, a to nejenom v staré turecké literatuře, nýbrž i arabské a perské. Uvádím jenom nejpozoruhodnější: Slovník vlastních jmen, Slovník cizích slov, Theorie slovesnosti, Slovník paedagoga, atd. Kromě toho zanechal po sobě několik svazků původních i přeložených básní; v původních jeví se napodobitelem V. Huga a Sully Proudhomma.

Až dosud mluvil jsem jenom o stoupencích západo-evropských ideí, třeba však se zmíniti také několika slovy o těch, kteří se vzpírali přílišnému vlivu franc. mody atd., na život turecký. A tu jest Alij Julvi, jenž si tropí z turecké jeunesse dorée (chic) posměch, Hussejn Rahmi, jenž ve svých pracích mrská vůbec pošetilosti tur. společnosti, otrocky se poddávající vlivům evropským. Charakteristickým v té příčině jest jeho spisek (satyrický) „Ajna jahod šik“ (= Zrcadlo nebo větroplach). V románě „Mürebbije“ (Vychovatelka) protřípá turec. shon po evrop. vychovatelkách bez ohledu na jejich duševní schopnosti a mravní cenu. V románě „Rozvedená“ líčí „věčný spor“ mezi mladou ženou a tchyní. H. Rahmiho, toho turec. Paul de Kocka, jazyk vyniká nejenom svou originalností, ale i idiotismy, a proto zajímavý po stránce lexikální.

Mehmed Tevfiq (1844—1898) zajímavý svými pracemi po stránce ethnografické. Z jeho „Istambolda bir sene“ (Rok v Cařihr.) podala něm. překlad Türkische Bibl., a to ve svazcích II., III., IV., VI. a X. Cílem autorovým bylo seznámiti veřejnost se životem vymírajícího starého Cařihradu. Škoda, že díla neukončil. Proslul též jako sbíratel anekdot, na základě pak jich vydal celou řadu povídek pod názvem „Bu adam“ (Tento člověk).

Ahmed Rasim je též výborným znalcem národního života osmanského, než podmínky novinářské „roboty“ vtiskují svou pečeť jeho živým, ale feuilletonicky nahozeným črtám, jež vyšly částečně souborně pod názvem „Menakîb-i islam“ (Ctnosti islamské) ve dvou svazcích a pak „Šehir mektublarî“ (Dopisy z města). Líčí v nich život moham. čtvrtí, národních kaváren, hádky mezi ženskými, hry dětské a národ. zábavy, a to vše s přídechem humoru. V románech a povídkách líčí zase život flirtujícího stambul. obecenstva. Je též autorem „Osmanských dějin“.

Nabi-zade Nazim jest autorem románu „Kara-bebek“, jehož hrdini vzati z vesnického lidu. Jsa žákem Zolovým podává

v hrubých momentkách život anatolského (rolníka) venkovana. Ježto spisovatel uvádí ve svém románě mnoho výrazů z národní (lidové) mluvy, byl nucen ku konci přidati vysvětlující slovníček. Vydal též dvě knížečky básní. Zemřel mlád na souchotě.

Lastikli (gutaperčový) Said bej (Lastikli — přídomek — dostal pro svou tloušťku). Vychován byl v Jeně a po svém návratu do vlasti snažil se o popularisaci myšlenek Rousseau-ových. Jeho statě, vynikající silou argumentů, neprodleně posílány za hranice po telegrafu. Jako člen ministerstva spravedlnosti sestavil projekt nezbytných reforem v zařízeních domácích v Turecku. Báseň, v které vyzýval krajany, aby byli cele svými, a jež měla i tyto verše: „Je-li kdo Arabem, ať si jde do Arabie, Peršan pak ať uchýlí se v Iran — my však — Turci, nám budiž vše turecké“ (= biz türkiz, bize türkizlik gerek-tir). Báseň ta vynesla mu, že on — předseda soudu I. stupně — poslán byl do vyhnanství do pustinaté Arabie, odkudž se vrátil zlomeným starcem.

Mehmed Emin (nar. 1869) je pěvcem národních citů. V jeho „Türkče ša'jiler“ (tur. básně) ozval se po prvé hlas národní, po prvé v básnických obrazích opěván osman. venkovan (rolník). V jeho tvorech lze rozpoznati dvojí fasi. První jeho básně napsány za řecko-turecké války, i dýší jakousi výlučností, úzkou láskou k národu. V pozdějších básních převládá tichá láska k pracujícímu lidu, zvučí z nich socialně kulturní noty; líčí úchvatnými rysy pokojné reky, Gutenberga, Luthera (!) atd. a vyzývá národ svůj k boji s nevědomostí, nevzdělaností. Válka budí v něm hrůzu, i sní o době, kdy národové, zapomenouce rozporů a rozbrojů, sjednotí se v jednu rodinu.

„Do tebe záležela celá poesie osmanská z písní o Keroglu (hrdina všeobecně mezi Turky rozšířené básně) a zkazek, ty's však dovedl nám v ní pověděti vznešené pravdy a přiměti nás, abychom tě poslouchali“, tak se vyslovil o Eminovi „filosof“ Riza Tevfiq, jenž první pochopil snahy a intence poetovy a jako nadaný člověk osvojil si charakteristické známky jeho Musy. Riza Tevfiq obíral se přírodními vědami, i uvalil na sebe podezření, že jest atheistou. Načež vrhl se s celým zápalem na náboženství a seznámil se s „bektoši“ (řádem dervišů), u nichž se mu podařilo sebrat a zapsati celou řadu zvláštních náboženských básní, v nichž se líčí ne bez humoru božství. Třeba se mu podařilo oklamati vládu, lidu zůstal přece jenom filosofem, t. j. Voltairiánem. Riza Tevfiq jako stoupenec Eminův proslul básněmi národního rázu, z nichž zvláště v lid pronikly „Malumat“ (Vědomosti) a „Kur'a“ (Osud).

Tvůrcem pak národního románu jest Sami-paša-zade Sezai. V románě, jemuž dal prostý název „události“ = Ser-güzešt, líčí útrapplný život uloupené Čerkesky — Dilber. Dívka pozná se na své trudné pouti, jsouc z jedněch rukou do druhých prodávána, s umělcem Dželal bejem, i zamilují se do sebe. Rodiče však umělcovi je roztrhnou; Dželal bej teskní a rmoutí se, Dilber, jež si byla uhnala zárodek souchotin, chřadne a vadne, až prodána byvši do Egypta hledá klidu od svých strázní ve vlnách Nilu. Kromě toho vydal sbírku drobností, z nichž patrný vliv P. Lotiho, „Küčük šejler“.

Dnešní tur. literáti jako Sami-paša-zade Sezai kupí se kolem časopisu „Servet-i funun“ (Bohatství věd). Neuzavírajíce se osvětě západní, naopak snažíce se, by se vliv její ve všech oborech co nejvíce prohloubil a rozšířil — dnes už se nespokojují jenom znalostí francouzské literatury, ale pilně si všímají jak německé, tak i zvláště anglické — stojí přece jenom na stráži národních zájmů, bijí se za ně, usilují o povšechné ozdravení existenčních poměrů své otčiny.

Zakladatelem a vydavatelem jeho jest Ahmed Ihsan (založen byl r. 1890). Z kroužku mladých spisovatelů v něm vystoupivších největší vliv měli Ekrem bej a Tevfiq Fikret. Fikret narodil se r. 1869 a proslul jako básník vzdělavší se na vzorech: Musset, Lamartine, Baudelaire, Verlaine. Sebrané básně vyšly pod názvem „Rebab-i šikeste“ (Rozbitá lýra). Obsah tvůrčí T. F. jest široký; jako pravověrný Musulman chválí a slaví velebnost boží, hrdinské činy tur. vojáků za řeckoturecké války budí jeho obdiv, jsa proniknut láskou k „menším a nižším“ bratřím, truchlí se strádajícími krajany; rozumí řeči přírody, jež se mu jeví v jarní kráse své, ale občas jako by tou řečí probleskla tajná myšlenka, neboť lká „než byť překrásnou byla vezdejším světem pouť, proč na konci jejím šklebí se bezedná propast“! V jiné sbírce svých básní „Ḫalîqîñ defteri“ (Kniha Tvůrcova) zpívá mládeži o práci a nadějích. Pro tuto výchovnou, paedagogickou tendenci básní Fikretových rozhořela se polemika ostrá v časopisech tur. Čím dále však vyznívá z F. básní pessimismus. Doklady toho jeho delší básně „Tarich“ (Historie) a „Sis“ (Mlha).

Dženab Šehab-ed-din-a básně vyznačují se krásnou formou a hloubkou myšlenek. Kromě toho napsal cestopis, vlastně svoje dojmy z pouti do Arabie, a nedávno dáván v Cařihradě na divadle jeho kus „Jalan“ (Lež).

Hüsein Suad oddává se v prvních svých básních zcela smutku (což přirozeno, ježto mu zemřela milovaná žena), ale jak jeho

veselohry neboli správněji řečeno frašky, a to: „Špinavé prádlo“ (Kirli čamaširlar) a „Lék od lásky“, nasvědčují, že již se trochu potěšil. Jinými spolupracovníky „Servet-i funun“ jsou ještě básníci: Faîq Ali, H. Siret, Ali Nadir.

Z prosatérů měl bych tu uvést Ahmed Hikmeta, ale poněvadž jsem o něm už obšírněji v „Hlídce“ jednou mluvil, pomíjím ho.

Ušaqi-zade Ḫalid Zia narodil se ve Smyrně okolo r. 1868. Vychován byl ve škole Mechitaristů. Záhy seznámil se s francouzskou literaturou. „Myslil jsem francouzsky, posmíval se protivníkům francouzské literatury; abych se naučil osmanskému jazyku, četl přeložené Ahmedem Midhatem romány, srovnávaje je s originály.“ Z počátku miláčky jeho byli: Al. Dumas, Lamartine a Musset, potom však si zalíbil spisy Daudetovy, Maupassantovy a bratří Goncourtových, jejichž vliv patrný ve všech spisech jeho, jež jsou tak originalními, že kdybyste východní jména (vlastní) zaměnili francouzskými, nikdy byste nepoznali, že autorem jest — Osmanec. A přece žádný spisovatel turecký není tak honorován, — časopis „Iqdam“ platí mu za feuilleton 1 liru tur., t. j. našich starých poctivých 10 zl. — jako H. Zia, a spisy jeho jdou zrovna na dračku. Proč? Inu, jak pro švižnost jazyka, tak vůbec pro styl, jenž je skorem stylem — naším. Jakousi autografií jest „Bir jaziñ tarichi“ (Historie jednoho léta); sbírce drobných povídek, vlastně studií, dal nápis „Küčük fikralar“ — tam na okamžik opouští svou hravost a vážně zajímá se o svoje hrdiny. Z větších prací (románů) uvedeny buďtež: „Mavi ve sijah“ (Modř a čerň) — děj vzat ze života žurnalistů, „Ašq-i memnu“ (Zakázaná láska), „Nesl-i achir“ (Poslední pokolení), „Bir ölünüñ defteri“ (Denník nebožtíkův), „Nümide“ (Zoufalá), „Ferdi ve šürekiasi“ (Ferdi a spol.)

První práce — asi následkem dusné zpátečnické atmosfery, jež zavládla za posledních let panování sesazeného sultana Abd-ul Hamida II. a jež přímo spisovatelům brala všecku chuť a lásku k životu — Hüsein Džahidovy vyznačují se zoufalým téměř pessimismem. Tak ve sbírce krátkých povídek „Ḫajat-i muchajel“ (Domnělý, smýšlený život) sní o „komuně“, v níž všichni členi stejně pracují a v klopotném životě zapomínají hoře. Je to pessimistický analytik, když sestupuje s výšin nadzemských v skutečný život; najmě zajímá ho krušný úděl žen. Takým aspoň byl před desíti lety, než po zavedení ústavy jako by se byl vzpamatoval a z Džahida, jenž kdysi myslil symbolisticky, stal se realista. Spolu s básníkem T. Fikretem založil list „Tanin“ (= Ozvěna) a píše do něho články, týkající se všech otázek pospolitého

života. Jeho úsudky o koryfeích osmanské literatury vyvolaly nemalou bouři, nedá se však upříti, že psány jsou s neobyčejným temperamentem.

Mehmed Reuf (vulg. Reüf) narodil se r. 1875 v Cařihradě a vychován byl v námořnické škole v Portsmouthu. Propast, rozvírající se mezi poměry v Anglii a v Turecku, vzbudila v něm asi hnus a hrůzu, a tož, aby je ohlušil, stal se nymfomanem. Snad je to také následek četby Byrona, neboť zklamání Reufovo je — prostě řečeno — vulgárního rázu. V něm žije nesmírná vášeň k ženám a v honbě za „jašmanem“ (závojem) upadá v jakési šílení, za něhož dráždí obrazotvornost představami o vnadách a půvabech té, jejíž tvář se tají pod tajemným závojem. Z toho arci plyne i jeho pessimismus, ježto nedosahuje toho, po čem touží. Z prací jeho dosud vydaných jmenuji: „Ejlul“ (román) a pak sbírky povídek „Sijah indžiler“ (Černé perly) a „Ichtisar“ (Zkrácení).

Po zavedení konstituce v Turecku vynořila se celá řada nových jmen, která representují do jisté míry odboj proti včerejším, t. j. proti učitelům těch nejmladších. „Dnešní“ založili si literarní kroužek „Fedžr-i ati“ (Nastávající jitřenka), než neměl dlouhého trvání ani spojení jeho s časopisem „Rebab“, takže většina zase pracuje pro „Servet-i funun“. Z členů kroužku jmenuji: Hamdul-la Subhi, básníka městských strážní; A. Chašim-a, nápodobitele Rodenbacha; Refika Chalid-a, novelistu, jenž si vybírá náměty ke svým povídkám ze života dělného lidu a vystupuje ostře proti kapitalismu; Jakuba Kadri-ho, jehož povídky jsou plny pessimismu — snad to dědičné, otec mu sešílel; Köprülü-zade M. Tevfiq-a, kritika „Servet-i funun“; Izzet-a Melih-a, novelistu, jenž píše i francouzsky. Jeho divadelní kus „Lejla“ dáván v Paříži; Džemila Sulejman-a, povídkáře a romanciéra; Šehab-ed-din Sulejman-a, representanta „bohemy“, zapřisáhlého nepřítele předsudků. Napsal též drama „Furtuna“ (Bouře), jež má býti jakýmsi turec. Hamletem, kromě toho píše historicko-liter. pojednání a novinaří. Z básníků stůjtež tu ještě: Emin Bülend, Šejir-bej (píše pod pseudonymem Nevin), Dželal Sahir, básník erotoman, Tahsin Nahid, básník cynický. Z učenců uvádím pedagoga Fasil Ahmeda; Chair-ed-dina — autora několika svazků historických prací a diplomatických zápisků; Sulejmana Fehmi — profesora osmanské literatury.

Účast kardinála Dietrichštejna za boje mezi arciknížetem Matyášem a Rudolfem II. roku 1608.

Napsal Jan Tenora. (Č. d.)

Bylo tedy rozhodnuto pro pokojné smírné vyjednávání, a to zrovna ve chvíli, kdy zdárně pro císaře skončil český sněm své zasedání. Svolán byl 10. března a trval jen týden, ale vyřídil ve prospěch císařův mnoho: stavové čeští svolili k požadavku císařovu, který zdál se býti k uklidnění a pevnému semknutí všech zemí koruny české nejpůsobivějším, aby totiž 14. dubna byl konán v Praze generální sněm, a co ještě více vážilo, splnomocnili císaře, aby s nejvyššími úředníky zařídil všecko, čeho by bylo třeba na obranu země, to jest aby byla svolána zemská hotovost; rovněž stavové souhlasili, aby manové české koruny v říši (světští kurfiřti) byli vyzváni přispěti císaři pomocí.[1]) Ale na požadavek, jenž by nejvýše byl císaři vítán, aby stavové mezi sebou pohledali císaři neodkladně 300.000 kop míš., přece nepřistoupili, nýbrž odložili toho do budoucího generálního sněmu.[2]) V proposici sněmovní ozývala se ještě touha a žádost císařova čeliti nebezpečí ozbrojenou mocí, a stavové poněkud byli po vůli, — ale na konec projevilo se tak rozdílné stanovisko stavovské: byli jen pro obranu země při útoku na ni — na útočný boj a povalení odboje v zárodku nepřistoupili a peněz nepovolili. Tím také stlačili znova původní záměry císařovy, že v nezbytí svolil k jednání smírnému nemoha požadavků svých podepříti zbraní.

Vyjednávání s arciknížetem Matyášem bylo svěřeno kardinálu Dietrichštejnovi, jehož návrhy byly schváleny. Napřed měl odejeti na Moravu a odtud do Vídně. Ale konečný účel cesty oddálil se kromě nadání, protože Morava byla se již zřejmě přidala na stranu arciknížete Matyáše a jeho stoupenců, a tak se prohlásila proti císaři.

První soud zemský v Brně roku 1608 držán byl v pondělí po druhé neděli postní (3. března). A zrovna na soudě tomto byl interessován jak Ladislav Berka, tak Karel z Liechtenštejna a Karel z Žerotína. Manželka Berkova Eliška, dcera Jana Jetřicha z Žerotína, vedla již po léta spor s bratrem Karla z Žerotína Janem Divišem o dědictví po p. Friedrichovi starším z Žerotína a na Židlochovicích; poháněla

[1]) *Gindely*, l. c. I. 200.

[2]) *Skála* ze Zhoře, l. c. I. 84.

jej o statek židlochovský, k němuž jakožto pravá dědička a nápadnice po témž pánu jakožto strýci svém vlastním a nejbližším pravila lepší právo míti, než Jan Diviš, který statek držel. Dovolávala se toho, že Friedrich starší z Žerotína před svou smrtí více nežli jedno poručenství udělal a dal spečetiti, a hledala ke své potřebě svědky. Kromě jiných uváděla za svědka Jindřicha Vodického z Jemník, ale pán jeho Karel z Liechtenštejna nechtěl tohoto „služebníka a čeledína svého" paní Elišce před p. hejtmana a nejvyšší úředníky a soudce zemské postaviti; proto poháněla jej z 50.000 kop gr. č. Tato rozepře dlouho odkládaná projednávala se skutečně tehdy o postním soudě brněnském. Za Jindřicha Vodickeho slíbili p. Jiřík z Hodic a Bohuslav Pergar, že chce dáti svědomí paní Elišce Berkové jako osoba stavu rytířského. Ale přece ještě ani tehdy tato pře s Janem Divišem z Žerotína nebyla skončena, nýbrž byla zase odložena do nejprvnějšího soudu zemského v Brně.[1])

Rozepře tato, třebas byla jen podružnou episodou, přece ještě více roztrpčovala, a zvláště Karlu z Žerotína byla dalším podpalem k nenávisti Ladislava Berky. U Žerotína přistupoval k tomu také zájem náboženský; nemohl ve zlé nevzpomínati Berkovi, že bratrskou jednotu pronásledoval a hubil, a nemohl zapomenouti, že Berka zajisté proti vůli Karlově pojal za manželku příbuznou jeho Elišku z Žerotína, kterou převedl k náboženství katolickému.[2])

Ale nebylo snad jen výbuchem osobní nevraživosti, že Liechtenštejn i Žerotín srazili se s Berkou. Příčiny byly hlouběji; Berka byl v zemi náměstkem císařovým a representantem jeho vlády, a císaři platilo, co bylo na pohled proti Berkovi; na Berku se mířilo a císař měl býti trefen. Nepřátelé císařovi a stranníci arcikněžete Matyáše ostentativně ukazovali na Berku, jakoby jenom jemu patřily rány, kterými byl zasahován císař ve skutečnosti. Opravdové a konečné záměry jejich měly býti pokud jen možno zakryty a tajeny a zároveň mělo jim býti dáno zdání oprávněnosti, a zřejmý odboj měl býti ospravedlněn žalobami na křivdy na nich spáchané a okrášlen frasemi o hájení starobylých pořádkův a chvalitebných zvyklostí. Účinnou zbraní při tom bylo klamání veřejnosti vymyšlenými a převrácenými zprávami.

---

[1]) Půhonné knihy brněnské (1601—1608) čís. 33 fol. 193, 194, 234, 235. Tento soud postní není tu zapsán, ale jsou po něm stopy u některých půhonů, kde stranou poznamenáno, o čem se jednalo tehdy. — Teprve koncem r. 1610 nebo začátkem 1611 pronešen nález, že Jan Diviš Elišce odpovídati nemá.

[2]) Briefe und Acten, VI. 429; o Liechtenštejnovi nevypravuje tu však *Tilly* správně.

Za naprosté nerozhodnosti u dvora císařského a za resignované nejistoty Berkovy na Moravě, jenž žádal jen naučení od císaře, jak by si počínati měl, a netroufal si samostatně jednati, ba ani raditi ku svolání hotovosti zemské, cílevědomě, směle a skoro již vítězně jednal Karel z Liechtenštejna, jenž k sobě vábil pány dosud císaři věrné, jakož i nejvyšší úředníky a soudce zemské. Dne 4. března dával zase velikou hostinu, na níž byl nejvyšší sudí zemský Maximilian Lev z Rožmitálu, Ladislav Popel z Lobkovic, hrabě Weykhart z Salmu, Jiří Hodický, jeden pán z Puchheima, Samuel Radešinský, prokurátor cís. komory. Vesele a radostně připíjeli Karlu z Liechtenštejna na zdraví, a potom připíjeli všem věrným srdcím; první přípitek pronesl zemský sudí Maximilian Lev. Žáci při tom zpívali všeliké písničky. Za tohoto veselí jinak opatrný pán Karel z Liechtenštejna nabídnul zemským soudcům, že jim beze všeho zápisu a úroku půjčí 3000 tolarů.

Časně ráno 5. března, ještě než se šlo do soudnice, byla zase u p. Karla z Liechtenštejna schůzka a porada. Mezi jinými byli přítomni Karel z Žerotína, Jiří Hodický a Václav Zahrádecký. Po této poradě vypravil Liechtenštejn v největším spěchu koňmo jednoho vojáka do Vídně.[1])

Co na schůzkách u Liechtenštejna se osnovalo a domlouvalo, brzy vyšlo na jevo. V pátek 7. března byli na soudě zemském právě slyšáni rokové, když mezi 11.—12. hodinou vešel v čele víc než 60 šlechticů[2]) Karel z Liechtenštejna do soudnice, a tam vstoupil do šraňků. Když tak hlučným způsobem bylo přerušeno jednání soudní, vyvstal ze šlechty, z rytířstva, Bohuslav Pergar z Perku a na Bouzově a hned po něm z pánů Karel z Liechtenštejna a oba žádali, aby nejvyšší úředníci a soudcové zemští povolali je všecky mezi sebe do lavic a tam s nimi spolu promluvili a se poradili o nutných záležitostech zemských a o znamenitém a náhlém nebezpečenství, které jim hrozí. Za důvod této žádosti udávali, že dostali mnozí z nich jisté a pevné zprávy, že Uhři se pozdvihli a že již konali přehlídku znamenitého počtu lidu, ano že i na Moravu psali některým z předních pánův a i všechněm stavům, rovněž že u stavů rakouských jest veliké a nebezpečné pohnutí a jisté srozumění a snesení s Uhry, aby byl pokoj zdržen a aby se postavili

¹) List Berkův císaři z 5. března. Notizen-Blatt 1872 č. 4., str. 28.

²) Žerotín udává asi 60 šlechticů (AČ XXVII. 346), Berka sám praví, že jich bylo 100, nebo i přes 100 (list jeho k císaři z 8. března, l. c), jinde uvedeno, že jich bylo přes 70; stavové sami praví: »někteří páni obyvateli zemští z předních osob obojího stavu panského a rytířského u velikém a vzácném počtu«.

společně proti těm, kteří by toho chtěli býti rušitelé, a že stavové rakouští již válečný lid najímají, kromě toho že mají zprávu, že pluk Geisspergerský ma táhnouti k Hradišti, což jest na odpor reversu danému stavům, a že četná jízda má jeti ke Znojmu, aby tam byla abdankována, jakož již někteří ze stavů dostali z domů psaní, že se již nějaký lid válečný skrze Moravu po 30 a 40 koních trousí, škodu činí a vyhrožuje, že brzy mocí se položí na statky jejich. Proto že vznášejí to na soud, aby s nejvyššími úředníky a soudci zemskými o všem tom promluvili a se poradili, což by dále pro zachování země císaři a ku prospěchu země a vlasti své mělo býti před se vzato a dovolávali se starobylého pořádku a zvyklosti.

Liechtenštejn a jeho strana chtěli takto docíliti, aby zemský soud byl změněn v zemský sněm. Mohlo se tak státi, a byl příklad toho z nedávno pominulé doby, když donesena byla na soud novina o vpádu Tatarů do země, ale způsob, jakým se toho Liechtenštejn domáhal a si to vynucoval, nebyl obvyklý, nýbrž byl přímo násilný. Podle pořádku musil by dříve býti soud vzdán, a o tom rozhodovali zemští soudcové, a k tomu musili dovolení dáti ti, kteří při soudě měli činiti.[1])

Berka dobře znamenal, že v tehdejší době zaměniti soud za sněm, bylo by dáti se znásilniti, a že by pak snadno Liechtenštejn provedl svou ve všem: konec by byl, zřejmě prohlásiti se pro konfoederaci prešpurskou, a tím pro Matyáše proti císaři. Svolal potaz, který dosti dlouho trval. V něm Berka rozhodně hned zprvu přede všemi soudci zemskými prohlásil, že žádost ona ani nemůže býti předmětem potazu, a že proto nechce vůkol podávati žádných přímluv, mělo-li by jim k žádosti jejich povoleno býti nebo ne. Soudcové zemští prý poukazovali, že se tu nic neobyčejného a nebývalého nevyhledává, ale Berka setrval na svém mínění. Odpovídaje pak Liechtenštejnovi a straně jeho obšírně projevil, že sám má dobré zprávy a že o žádném nebezpečenství neví. Odmítal potom snad příkře všecko zasahování do své pravomoci a každý pokus úřad jeho zlehčiti a potlačiti pravě, že nenáleží to místo, na kterémž sedí na místě císařově žádnému jinému, nežli jemu, a odkazoval ve všem na císaře nabízeje, že chce prve o tom císaři oznámiti a po dovolení jeho jim s nejvyššími úředníky a soudci zem-

---

[1]) Srv. Dr. *V. J. Nováček:* Paměti Hynka mladšího Bruntálského z Vrbna o věcech veřejných na Moravě a v Opavsku z let 1610 a 1611 — o soudě svatotříkrálském v Olomouci 1611. Separát str. 33.

skými promluvení o ty věci přáti; pročež žádal jich, aby od této nevčasné žádosti ustoupili.[5])

Zase však se ozval Karel z Liechtenštejna a vyslovuje takto pochybnost, že by tato odpověď Berkova vyšla ze společného snesení soudců zemských, tázal se ho, mluví-li to sám od sebe. Berka odvětil, že mluví to sám od sebe i na místě, na kterém z vůle císařově sedí. A navzájem tázal se Liechtenštejna: „Pane Karle z Liechtenštejna, sami-li od sebe to mluviti ráčíte?“, načež odpověděl Liechtenštejn, že na místě jich všech, k čemuž všecka jeho strana ihned se přiznala. Berka svolal opět potaz a byl v něm se soudci zemskými dlouho, načež pánům a rytířům podobnou dal odpověď jako prve, dokládaje, že to z úřadu svého mluví. Liechtenštejn však znovu ujal se slova, že rozumějí tomu všichni, že nemluví k nim Berka ze společného snesení zemských soudců, nýbrž že k nim promlouvá sám od sebe jen o své ujmě, a že na tom přestati nemohou. A pomíjeje již Berky vyzýval přímo zemské soudce, aby aspoň sami k nim vystoupili a s nimi o ty věci promluvili. Obšírně se při tom dovolával nebezpečenství již dříve připomenutých a dále ještě dodával, že se nočním časem brány městské snad bez vědomí soudcův otvírají, že se lidé tajemně do města uvozují a že se pánům mnohé výstrahy dávají, tak že nevědí, jak jsou svými hrdly bezpečni před úklady zlých a nešlechetných lidí. Končil vyzváním, když Berka, místodržící úřadu hejtmanského, nemá péče o obecné dobré a aby Morava císaři a obyvatelům mohla býti zachována, aby aspoň soudcové zemští si to k srdci připustili a k nim vystoupili.

(P. d.)

---

[5]) Že Berka dobře věděl, kam záměr Liechtenštejnův směřuje, naznačuje současný spis »Mehrerischer Verlauf« (Ntz.-Bl. 1872 č. 4, str. 30) slovy, že Berka napomínal ty, kteří jsou pro prešpurské ujednání a vídenský mír, aby od svého zámyslu ustoupili.

Bratři Lilečtí čili Habrovanští.

K dějinám sektářství na Vyškovsku. BOHUMÍR BUNŽA. (Č. d.)

Onen Václav tedy přišel do Lulče z Čech, nejen aby navštívil kmotra Vaňka (Václava), nýbrž puzen též touhou „srovnávací“, která hnala české blouznivce až do Armenie hledat pravého křesťanství.[1]) Súčastnil se i „zboru na Rautkově“ t. j. ustavující schůze sekty, kterou Dubčanský svolal „v neděli na konec masopustu r. 1528 do Routky“ u Letovic,[2]) kde Matěj biskupem a Vaněk knězem zvolen. Tam však se mu zle vedlo, neboť Habrovanští ho do schůze nepřipustili a „s některými vyvrhli“. — Na toto jednání stěžoval si asi milý Václav knězi Šimonovi. Ten jej těší: „Nedbaj na to, shlédl si jich neupřimnost a pokútnost aneb potměšilost“. Zrovna tak prý jest neupřímný jeho kmotr Václav, který jej do zboru na Routku přivedl a pak ven jíti kázal. Matěj prý je důstojným biskupem sekty. „Nevím, v který sektě ten Matěj cesty do nebe nehledal a již v biskupství chce ji nalézti. Prve když se pletl v kázáni slova božieho, veleli mu přijíti ouřad kněžský, nechtěl, a již v biskupství se dal“. Byl prý vždy „třtinou od větru klácenou, vždy z jedné sekty do druhé jde, aniž mám naději, by v té sektě v kterúž šel, dlúho byl a opět do jiný nevšel, leč mu nebeský Pán (aby již tolik nesvodil lidí) let ukrátiti ráčí, aneb po jeho vuoli všecko bude, aby sě jemu žádný nezpěčoval, než po něm amen říkal“. — Ta „pokútnost“ není známkou ducha božího, neboť tak se nedělo ani ve starém ani novém zákoně.

Správně varuje Václava před vírou Habrovanských o svátostech a obřadech, neboť tam, jak později zvíme, Dubčanský od tradicionelního křesťanství uchýlil se nejpovážlivěji. „Již pak i alba i vomeral i vornát i štůla, manipulář i světlo i korúhve i jiné věci kaciřuom jako Jidášovi ona mast smrdí“, stěžuje si dále Šimon.

Ve shromáždění prý „jeden kněz hanebně proti kněžím mluvil, modláře jim dávaje, a že svátosti sú modlářství“. Divno mi, píše dále, „že Václav v tom rúhání také jest, tomu rúhání v uši své jíti dal,

---

[1]) I tam prý věděli o českých kacířích (*Winter*, Život církevní).

[2]) *Brandl* (Č. M. M.) uvádí dva důvody, proč Habrovanští shromáždili se v Routce, jednak aby prý nevzbudili pozornost biskupa olomuckého v blízkém Vyškově, jednak vábila je přítomnost Kalence, nepřítele Jednoty jako byl Dubčanský, v Letovicích.

ješto byl u jednoho kněze, ne pikarthského ale božieho, jenž jako palice byl na Pikharty, totiž u dobré paměti kněze Matúše Suchana, na Písku v Limburce i jinde, u něhožto nemnoho skvostného jídla vídal;[1]) neb krom neděle svaté (ač čeledi dával) přes celý rok málo masa jídal a ještě v neděle svaté mnohokrát nevečeříval, střídmě se velmi choval a nás pacholata, kteří jsme u něho byli, střídmosti učil. Kéž sobě na tom knězi, horší-li se na jiných, naučení vzal, ješto s ním několik let v obcování byl a sám i po smrti jeho jej vychvaloval, jak byl dobrého a svatého života". Potom opět u dobrého kněze Bartoše v klášteře byl. Chybují prý tito sektáři, kteří „na zlých kněží se horší a na dobrých se nevzdělávají, pro zlé činy některých kněží odstupují od viery a pro dobré obcování jiných kněží u vieře se netvrdí". Ten kněz prý ne proto, že by pohoršení vzal na životě kněžském odstoupil a mezi sektáře se dal, nýbrž „z pouhé zlosti, aneb že snad je z vyobcovaných, aneb zmazaný a své pověsti . . ." „Od nás k sektařuom žádný bratr věrný a zachovalý nepuojde než což my vyvržem, oni přijmou".

Přilehavá jest kritika pisatele sektářského separatismu: „to jest předivné, že všelicí ti sektáři od nás se oddělují ve věcech duchovních, jako by naší nehodností porušeny byly, v tělesných však mají s námi spolek". Takový bratr „přijda mezi přátely neb na jarmark neb na kupectví, netoliko u zlého hospodáře bude, ale i také do krčmy mezi vožralce vejde na pivo neb na víno a netbá na to, že někdy šenkýř bude zlolajce, kostkář, vražedník, cizoložník; a do kostela nepuojde, aby se nepoškvrnil, nébrž ještě jako Pikharté a snad i jiní sektáři zapovídají chození do kosteluov a do krčem nic". — „Toliž je zákon nábožničkové?"

Na výtku dobrého bydla navazuje pisatel, že prý se kněz v tu sektu jistě nedal, aby se postil, poněvadž Habrovanští posty tupí, „jakož si sám to shled v tom zboře, když tě také posadili za stuol k jídlu, a bylo v pátek, dali dvoje ryby, jedny podpúštené máslem a druhé tak z rosola a naposledy sajr, k němuž praj najprv Matěj sáhl. Neměj mu to za zlé, neb jest panem biskupem, jenž muož jiné rozhřešiti jako Římané rozhřešují, netoliko sajr jísti v pátek nebo v postě, ale i maso, takéž i on tak činí. Nazuove-liž to ten poběhlec kněz dobrým bydlem či zlým? U nás praví dobré bydlo býti a sami v pátek zlého neměli, žerouc s máslem. Já bych to rád časem v středu neb sobotu přijal, ten jich puost, který si viděl u nich v pátek. A tak

[1]) Onen háncе vyčítal totiž kněžím, že »u nich dobré bydlo viděl«.

muožeš rozuměti, že jako mnich z kláštera pro svobodu uchází, tak on také, aby svobodu měl, v postě i v pátek svatý mlíčný i maso jísti, potom se i voženiti, od nás odšel."

Co dále popuzuje k hněvu pravověrného kališníka, je, „že v tom sboru když zpívali, mluvili a to jméno svaté Ježíš jmenovali, že poctivosti a poklony žádné nečinili", což prý i ten „múdrák" Václav proti zákonu božímu obhajoval, že prý toliko v srdci činí se poklona. — Dovozuje citáty z Písma nutnost zevnějších úkonův a končí: Miajž se dobře a pamatuoj na mne ve svých modlitbách. Budiž Pán Buoh s tebú a ostříhajž tě ode všeho zlého. Amen. 1529.

Vedle těchto svých „dvorních theologů" [1]) měl Dubčanský znamenité pomocníky na rozšiřování svého učení ve šlechtě. Byli to jeho švagr Václav ze Lhoty, hejtman kraje brněnského Albrecht Vojkovský, který doprovázel Dubčanského do Prahy před soudnou stolici Ferdinanda I., ba i vězení v černé věži s ním sdílel. Kyjovské disputaci Dubčanského s Bratry súčastnil se jeho přítel, šlechetný Vilém Kuna z Kunštátu, podkomoří moravský, bratr Smila, Zikmunda a Jana z Kunštátu, který přiměl Dubčanského více zdůrazňovati nutnost dobrých skutků, než byl v učení svém činil, drže se reformatorů německých. Pan Kuna z Kunštátu činil tak na základě učení Kašpara Švenkfelda, jehož spis „O vzdělání svědomí" přeložil a v Olomouci roku 1540 vydal. [2])

Ne tak vyznavačem učení Dubčanského, jako spíše ochráncem, a to velmi mocným, jeho osobní svobody, byl pan Václav z Ludanic, majitel Chropyně, [3]) zemský hejtman markrabství moravského 1531—1546. Slovo tohoto slavného vlasteneckého hejtmana moravského padlo nejednou ve prospěch Dubčanského, který často se octl ve sporu

[1]) Současné prameny připomínají ještě Petra Malého, který byl jedním z průvodců Dubč., kteří se octli v černé věži, Krutiše, kloboučníka prostějovského, biskupa Habrovanských, který s Pernštýnem vyjednával (viz Todtenbuch der Geistlichkeit der böhm. Brüder str. 243). Krátkou dobu kolem r. 1526 i Barteš z Biliny na podacím Dubčanského působil, ale brzy odešel do Zábřehu.

[2]) Knížka nová velmi utěšená: O vzdělání svědomí dobrého a o rozmnožení víry spasitelné, křesťanskému životu prospěšné od znamenitého a učeného muže Kašpara Šweinfelda (!) vydaná Z řeči německé na českú přeložena od urozeného Pána Pana Viléma Kuny z Kunštátu a na Hrádku etc. Též i nákladem jeho Milosti jest v Olomúci tlačena. 1540.

[3]) Stříbrná husa ve znaku těchto pánů svedla Paprockého, že s vážnou tváří vykládá ve svém »Zrcadle«, že rod tento pochází od Kamilla, ochránce římského Kapitolu proti Gallům.

se zákony a nařízeními královskými, vydanými proti kacířství. Václav z Ludanic byl sice nekatolík, český bratr, ale u Ferdinanda I. ve velké vážnosti pro svoji rozvahu a důmysl. Jako později Žerotín tak on marně zrazoval stavy české i moravské od odboje proti Ferdinandovi I. a byl od tohoto po vítězné bitvě u Mühlberka (1547) jmenován předsedou nejvyššího soudu nad provinilými stavy českými.

II. Učení Habrovanských.

O učení Habrovanských vlastně nelze mluviti, nýbrž o učení Dubčanského. On svými spisy representoval jediný na venek věro- i mravouku své „církve“.[1]) Netřeba dlouho pátrati po pramenech, odkud Dubčanský čerpal, sám je udává: Jsou to současní novotáři němečtí, Luther, Zwingli, Oecolampadius, Melanchton, Bucerus, Osiander, učitelé „svaté paměti“. Byl Dubčanský eklektikem, jeho vlastního bychom nesnadno něčeho se dopídili, jeť bezpodmínečným obdivovatelem jmenovaných učitelů „horních zemí“ i Bucera, kterého Brandl[2]) svým způsobem charakterisuje: „onen mezi Luterány a Zwingliány se klátíc ramenáč, jenž zjevného falšování písma se neštítil, nicméně však od Luleckých ‚znamenitým učitelem‘ nazván byl“. Celkem můžeme říci, že Dubčanský převzal věrouku od Zwingliho, mravouku od Zwingliho, Schwenkfelda a částečně působily též vlivy waldské živené Kalencem v Malé Stránce. V učení o samospasitelnosti víry a hlavně spílání „šelmě a nevěstce“ církvi a „antikristu“ papeži slyšíme dosti jasně bezohlednou hrubost Martina Luthra. — „Kredem“ Dubčanského jest jeho „Ukázání“ a podáme je tedy ve výtahu dle zachovaného exempláře zemského archivu moravského. Obsahuje 333 osmerkových stran pěkného tisku Kašparova s miniovanými inicialkami.

V předmluvě se praví: „Jako v této zemi i v horních a okolních krajinách, věrní poslové a učitelé osvícení světlem pravdy a z bludů Antichristových vyprostěni jiným všem touž milostí svítí, káží a učí, též i my podle nich, ačkoli méně jsouce světlem výmluvnosti ozdobeni a osvíceni, ale však ne menší víry a milování pravdy Krista Pána, zjevně netoliko učíme a kážeme ale také v české řeči, slovy prostými, jako lidé v retorice neučení sepsavše v obce jsme vydali“. — Slibuje

---

[1]) Dovolává se sice „usnesení starších“ avšak to bylo jen přijetím jeho návrhů ve shromáždění.

[2]) Čas. Mat. Mor. 1882

dále, že každý nedostatek proti písmu sv. ať se týká věcí, na nichž „gruntovně spasení záleží, nebo věcí případních, jimž cerymonie říkají“ budou-li mu dokázany z Písma „řečí povlovnou a křesťanským psaním“ odvolá. To prý se mu dosud nestalo, „neboť k našemu pokornému (!) podávání dává se nám rozličné hanění a mnohé potupování, do vazeb sázení, ven z obci vypovídání“. Nehlásá nové víry habrovanské, nýbrž očišťuje víru, „která se skrz falešné křesťany v potupu dává“.

Následují známé nářky, že každá jednota sebe chválí, jiné zatracuje, což však Dubčanskému nevadí nazývati po lutrovsku církev „nevěstkou opilou smilstvím“ a zavrhovati Bratry. — Artikul II.—VIII. jest rekapitulací Písma starého i nového zákona, kde často vrací se k zásadě, že vnitřní víra ospravedlňuje, nikoli skutky a rozdělení úkonů náboženských „podstatních“ a „nápadních“. Věci „nápadní“, které jsou vlastně dle pisatele mimo víru vnitřní všechno ostatní, jsou „nálezkové lidští“ duši neužiteční. Třeba je odvrci jako zbytečné břemeno, jako Kristus odvrhl obřady židovské. Nesmí se však postupovati libovolně, neboť ani Kristus všeho nezamítl v židovství. Kdo má býti zde autoritou, nepraví. Zrovna bravurní důkaz vede Dubčanský, že chrám, tedy i chrám židovský, stavěný na přímý rozkaz Boha, je věcí „nápadní“ — nepotřebnou: David chce stavěti chrám. Prorok Nathan mu úmysl schválí. Ale, praví D[illegible]ký „ač oba proroci, oba se mýlili“, proto prý Nathan schválení odvolává: nebudeš stavěti! — Šalomounův chrám sice Hospodin přijímá i „cerymonie“ schvaluje, ale hrozí, že oboji zavrhne pro výstrahu všem národům, odvrátí-li se Šalomoun od něho vérou. — V artyk. VIII. podává definici pravého náboženství: „které v sobě tyto věci zavírá: víru, milování, chválu, děkování, zákon, evangelion, život ctný . . .“ (P. d.)

Mikuláš z Drážďan.

Dr. Jan Sedlák. (Č. d.)

V literární činnosti Mikulášově následuje dále polemika o kalich. S napjetím očekávali Drážďanští s Jakoubkem výsledek jednání Kostnického sněmu o přijímání pod obojí. Jim jest kalich „zákonem Kristovým" a podávání pod jednou jen způsobou jest dle nich odpadem zkažené církve moderní od Krista a církve prvotní. Proto nežádali od sněmu, aby novotu jejich schválil, jak je vyzýval Hus, nýbrž ohradili se jen proti výtkám, jež předložil sněmu Jan Litomyšlský, a čekali, jak rozhodne sněm. Když pak shromáždění církevní na votum vídenského mistra Petra Zacha přijímání pod obojí zakázalo, prohlašujíc všecky, kdo by nutnost jeho tvrdili, za kacíře a dovolávajíc se proti nim ramene světského, odpověděla Praha na tento dekret spisem plným hněvu a nenávisti. Nazývá se obyčejně dle Hardta Apologií a připisoval se původci a hlavě utraquismu Jakoubkovi ze Stříbra. Autorem jeho však není Jakoubek, nýbrž Mikuláš z Drážďan, a pravý název spisu jest „De conclusionibus doctorum in Constancia de materia sanguinis (de communione calicis)". Mikuláš odkazuje naň jako na svůj v traktátech „Super Pater noster", „Quaerite" a „De purgatorio" a dovolává se v něm, arci jen neurčitě, svých spisů „De usura" a „Puncta". Sloh jest úplně Mikulášův, prorockým tonem Písma zbarvený, citáty z práva zdůrazněný, někdy dojemně, někdy až odpudivě vášnivý.[1]) Zmínka o počátcích kalicha, o pražské universitě a Pálčově a Stanislavově pojmu církve činí spis i historicky cenným, třebas látka jeho z Mikulášova kázání a ze spisů reformních jest známa.

---

[1]) »O bone Jesu, cum tu invenisti et instituisti, ut per se fatentur, et tu sancte Paule, vas electionis, a domino dicis sic te accepisse, sicut omnibus Corinthiis tradidisti . . . quomodo ergo dicunt huiusmodi veritatem novam sectam« (Hardt III 623). »O domine deus, respice in testamentum tuum, quia obscurati sunt, qui repleti sunt tenebris in domibus iniquitatum . . . O Jesu Christe, qui es institutor huius veritatis, nonne quantum in eis est te faciunt heresiarcham?« (627). »O rex regum et domine dominancium, angustie sunt michi undique, pater eterne! Si enim filium tuum carissimum secundum tuum preceptum audiero . . . excommunicabor, hereticabor, condempnabor, cremabor vel alias trucidabor ab ista ecclesia romana, que non sapit naturam sive morem ecclesie primitive; si autem ewangelio non obediero, mors michi eterna et flamme perpetue dabuntur . . .« (628)

Touž dobou postavili se oba Drážďanští, Mikuláš i Petr, na obranu kalicha proti kazateli betlemskému Havlíkovi, jehož byl již Hus marně napomínal, aby neodporoval Jakoubkovi. Proti Havlíkovu traktátu, jenž se zabýval více otázkou, je-li přijímání potřebno ke spasení ze zákona Božího, než utraquismem,[1]) napsal Mikuláš důkladný spis, ve kterém sleduje a obratně vyvrací důvody Havlíkovy. Již obsah velmi podobný jiným spisům Mikulášovým, kanonistický nátěr traktátu a některé příznačné obraty[2]) vedly by na Mikuláše, jistoty pak poskytuje autor sám, dovolávaje se svého spisu „De usura“ a „De conclusionibus doctorum“, ač v pozdějších spisech svých traktátu „Contra Gallum“ necituje.

Poněvadž jsem o těchto dvou spisech Mikulášových pojednal již v Čas. kat. duch. 1913 str. 405 nn. a 468 nn., kde jest i traktát Havlíkův určen a polemika Petra Drážďanského, mnou objevená, prozkoumána, mohu zde odkázati na „Počátky kalicha“.

Tamže str. 708 nn. ukázal jsem také, jak se starali Drážďanští o rozšíření utraquismu, posílajíce vlivnějším osobám lístky, na nichž krátce byly uvedeny hlavní důvody pro kalich, a probral jsem polemiku mistra Brikcí proti takovému letáku Petrovu (ibid. str. 711 nn.). Že měl na té práci i Mikuláš podíl, nelze pochybovati. A neobmezovali se jen na Čechy, nýbrž posílali takové letáky i do Polska a do Německa, kde později někteří z nich neb z jejich školy působili osobně. V kapit. knih. pražské jest v rkp. D 118 na fol. 1a—51b traktát, škoda že neúplný, začínající se *Dominus Jesus, deus et homo, cuius perfecta sunt opera,* v němž autor vyvrací námitky, které mu proti přijímání pod obojí učinil kdosi na jeho list. Tím adressátem byl rektor škol v Korbachu, později ve Wildungách, a autorem jest dle slohu Mikuláš.[3]) Třebas polemika tato nepodává nic theolo-

[1]) Havlík tu potíral důvody Jakoubkovy, přednesené s kazatelny neb kathedry na thema II. ned. po sv. Duchu »Homo quidam fecit cenam magnam«. Tuto řeč, bohužel necelou, podařilo se mi objeviti v rkp Mikulov. II 35 fol 164a a pokračování (autority) našel jsem v rkp. čís. knih Olomuc. 34 fol. 115ab, zase neúplné.

[2]) Sv. Pavel jest »celestis miles et studens«; často jest citován kanonista Bohič; doklady jsou uváděny stereotypním: Concor

[3]) »Hanc enim sentenciam scripsi quondam rectori in Corbach, pro tunc regentem (!) et posui pedem huius sentencie super illud ewangelii Joh. VI: Nisi manducaveritis . . .« A rektor píše: »Visum est michi rectorem (!) pro nunc in Wildungen nonnullis perturbare motivis sacre textualibus scripture rebellionem ritus conswetudinisque superlaudabilis, quibus obpugnare nititur catholice necnon romane militanti ecclesie una cum auctoritatibus apparentibus in reprobum sensum adductis.“

gicky nového, jest přece zajímavým dokladem, jak úsilovně pracovali Drážďanští hned z počátku mezi svými známými v Německu pro kalich.

*

Dva spisy, jež napsal ve druhé polovici r. 1415, věnoval Mikuláš theologickému výkladu, první výkladu mravoučnému, druhý opravnému. Je to Výklad Otčenáše a výklad na „Quaerite primum regnum dei“.

Výklad Otčenáše, jejž Mikuláš cituje v „Quaerite“ pod názvem „Super Pater noster“ a v traktátu „De purgatorio“ pod titulem „Super oracione dominica“, jest v Mikulášově sborníku pražském IV G 15 fol. 44^{1}a—81^{2}b a v rkp. budyšín. VIII° 8 fol. 193a—262b. Má inc.: *Pater noster etc. Prima peticio est* a expl.: *ut nemo sine gracia spiritus s. percipere possit, quam nobis concedat trinus et unus in secula sec. deus benedictus Amen.*

Mikuláš určuje při každé prosbě, který dar Ducha sv. se jí vyprošuje a který hřích se mu protiví, a pojednává tak obšírně o sedmeru hlavních hříchů. Při první prosbě jedná o smilství, při druhé o obžerství, při třetí o lakotě, při čtvrté o lenosti, při páté o závisti, při šesté o hněvu a při sedmé o pýše. Krátce pojednává vždy o prostředcích proti hříchu a důkladně rozebírá druhy jeho a hříchy, k nimž vede. Po stránce theologické není tu nic, co by zasluhovalo pozornosti. Množství citátů z Písma, sv. Otců a kanonického práva ukazuje sice sečtělost autorovu, ale rozvržení a zpracování látky neliší se v ničem od tak četných moralistních spisů středověkých. Výklad jest většinou úplně bezbarvý, jen zřídka slyšeti v něm reformní tón. Tak když mluví proti nestřídmosti, praví, že Kristus neměl zlatých a stříbrných nádob, jaké jsou dnes na stolech prelátů a v klášterech, stěžuje si, že z hostiny Kristovy odňato jest víno svátostné,[1]) a vytýká nestřídmost kněží;[2]) důrazně mluví

[1]) »Christo deficiebant vasa aurea et argentea mira subtilitate et curiositate fabricata, cuiusmodi inveniuntur hodie in mensis et curiis modernorum episcoporum, canonicorum, abbatum, priorum, monachorum et monialium« (IV G 15 fol. 55^{1}a), »ad auferendum iuge sacrificium — qui per oppositum in nupciis et convivio sui sacratissimi corporis et sanguinis vinum, quod letificat cor hominis et quod miscuit omnibus fidelibus (Prov. IX), converterent in aquam sive manuum et digitorum ipsorum locionem“ (55^{1}b).

[2]) »Est ergo huius nominis presbiter facta permutatio non dextere dei excelsi sed dyaboli persuasione sinistri, ut pocius dicatur presbiter quasi pre aliis bibens ter quam populo prebens iter sc. regni celestis« (57^{2}a).

proti mnohoobročnictví (63^1a—65^2a), jehož nečiní dovoleným ani dispens ani zvyk neb dlouhé trvání,[1] a hovoří o mzdě právníků, lékařů a mistrů, je-li dovolena čili nic. Soubrnem moudrosti jest mu Písmo, jehož neznati jest neznati Krista (60^2b) a jež každý musí hlásati.[2] Prelátům vytýká jako Janov, že chyby proti sobě spáchané trestají, chyb proti Bohu pak nekárají.[3]

„Super Pater noster" jest nejklidnější spis Mikulášův a individualita autorova jeví se v něm nejméně.[4] Velmi četné jsou tu odkazy na dřívější spisy. Mikuláš se tu dovolává Cortiny, De quadruplici missione, Punktů (čtrnáctkráte), De usura a De conclusionibus doctorum.

(P. d.)

---

[1]) Mikuláš uvádí proti němu několik příkladů ze života, mezi nimi také jeden z vlastní zkušenosti, jenž shora v životopise jeho byl uveden, a dovolává se známého traktátu »Quicumque hoc legerit«. Na otázku, z čeho má žíti kněz, jenž má chudý kostel, odpovídá Mikuláš: »querat victum artificio honesto sc. agricultura, quod exeat ad opus rurale vel alias« (63^1a) a končí: »habere beneficia plura cum cura sive sine cura sive mixtim . . . est sacrilegium, est contra racionem, contra ius naturale et divinum et certum continet periculum animarum« (65^2a).

[2]) »Quantum quis accepit sive eciam unicum ewangelium vel exhortacionem, quod debeat aliis ministrare, si assit qui velit audire, eciam ubique in platea, in domo, in agro sive in mari« (72^1b).

[3]) » . . . prelati corrigunt minima et non curant corrigere maiora vicia . . . Ecce enim si episcopus debitum honorem non acceperit a presbitero . . . irascitur, tribulatur. Si autem viderit episcopus presbiterum . . . circa ecclesie obsequium non permanentem aut alias peccantem in deum, nec irascitur ei nec curat, quia omnes de suo honore solliciti sunt, de honore dei autem nullus" (74^2a).

[4]) I zde jest několikrát citován Bohić a doklady uvádějí se: Concor.

Posudky.

Zd. Nejedlý, Dějiny husitského zpěvu za válek husitských. Praha 1913. Str. XXI 952. Cena 15 K. (Č. d.)

Druhý článek (str. 55—128) nadpisuje N. „doba krise“ a pojednává v něm nejprve o Jakoubkovi. Jakoubek označen tu správně jako theoretický radikál, jenž v praxi sám se zaráží před provedením svých myšlenek (59 n.). Nelze však tvrditi, že nevíme o jediném hnutí lidu, jež by byl Jakoubek sám vedl (60). Vždyť kalich jest Jakoubkovým dílem a rozšíření a obrana jeho jest popředně Jakoubkovou zásluhou. Drážďanští a Příbram jsou tu jeho pomocníky a spolupracovníky. Množství spisů, jež k tomu účelu Jakoubek napsal,[1]) a veliký význam, jejž má právě toto hnutí, nedovoluje Jakoubka podceňovati. Zvláště když zde radikalismus jeho není pouze theoretický, nýbrž eminentně praktický.

Správně také dí N., že za nález university[2]) 25/1 1417 není zodpovědným Jakoubek, jenž r. 1417 jest na vrcholu radikalismu (61). Přátelé Husovi na universitě totiž, kteří dobře znali názory mistrovy, nedali se strhnouti „theoretickým radikálem“ Jakoubkem.[3]) Stranu pražskou netvořil Jakoubek, nýbrž hlavně Jesenic, jenž měl přední zásluhu na dekretu universitním r. 1417 i na rozhodnutí proti přijímání nemluvňat. Příbram tehdy ještě nebyl takovým sokem Jakoubkovým, za jakého jej má N.

Pro posouzení Jakoubka v otázkách uměleckých (63 nn.) bylo nutno napřed určiti obsah a cíl Jakoubkova radikalismu. Toho Nejedlý neučinil a proto spočívá to, co píše o Jakoubkově „kulturní negativnosti“, již staví proti Husově positivnosti, na základech vratkých. Jakoubek prý byl „duch tak neobyčejně suchý, že vše, i umění, podřizoval své chladné spekulaci a doktrinářsky je formoval zcela v duchu toho středověku, jemuž vše bylo pouhým nástrojem jiného, domněle(!) vyššího účele(!)“. Ale tak suchý byl přece i Hus, jenž by se byl škaredě podíval na každého, kdo by mu byl chtěl vytýkati, že mu vše, i umění (proč právě umění ne?), jest nástrojem jiného, domněle(!) vyššího účelu. Že chybělo Jakoubkovi „i to protiumělecké nadšení, jež zase jest podmíněno právě smyslem pro umění“, jak se jeví u Táborů, je pravda, a historik to Jakoubkovi rád odpustí. Že

---

[1]) Většinou jsou ovšem suchopárné, jako jsou suchopárné i podobné spisy Husovy (»Utrum expedit . . .«) a Příbramovy, ale jsou mezi nimi i spisy dosti temperamentní, na př. Proti Brodovi a česká Obrana proti sněmu Kostn.

[2]) Proč a v jakém smyslu »reakční«?

[3]) Ani v nauce o přijímání pod obojí nepovolili mu tak rychle (srv. můj článek Počátkové kalicha v »Čas. katol. duchovenstva« 1914 čís. 2. a 3).

však jest mu umění zbytečné (63), že „světská věda jest pravé pohanství, hříšný nálezek lidský“ (68), že geografie jest všetečnost (69 n.) atd., že „umělecké tvoření právě pro svou volnost jest Jakoubkovi bezcenné, neužitečné“ (72 n.), toho nelze vyčísti z pramenů.

Jakoubek je totiž jako Janov theoretickým radikálem zákona Božího. Zákon Boží jest mu nejvyšší a jedinou postačitelnou normou lidského jednání a snažení. Jej znáti, jej plniti jest naprostá povinnost každého. Proto zavádí Jakoubek přijímání pod obojí a přijímání nemluvňat, proto disputuje i o tom, má-li se světiti sobota místo neděle a smí-li se požívati masa zvířat udušených. Co není v zákoně obsaženo, jest pochybné, co od něho může odvésti, jest nebezpečné, a co jest proti němu, jest hříšné. Umění a vědy mají samozřejmě proti zákonu Božímu cenu jen podružnou, pokud k němu vedou. Ty věty jsou theologicky úplně správné, ale v závěrech theoretického radikála, jakým byl Janov a Jakoubek, nabývají rázu protikulturního zvláště když se z nich začnou odvozovati důsledky i v praxi. Zavrhovati však vědy a umění nenapadá ani Janovovi ani Jakoubkovi; doklady, jež N. uvádí ze spisů Jakoubkových „Contra graduatos“ a „Postilly“, mluví výslovně o poměru k zákonu Božímu. Vždyť ani obrazů nezakazuje Jakoubek míti naprosto, nýbrž rozhoduje, že jest lépe je nemíti než míti, třebas mu v radikálním puritanismu zákona Božího a úcty svátosti oltářní proklouzlo i „destruere“ (80).

Tak jest tomu i se zpěvem a obřady. Co píše Jakoubek o vnitřní a vnější modlitbě a zpěvu (82 n.), jest úplně katolické, a Hus se v tom nelišil od Jakoubka. Není správné, že Jakoubek „odsuzuje liturgický zpěv vůbec“ (87) a že se dal vésti „důsledky svých názorů o zbytečnosti zpěvu k radikální opposici proti mešnímu ritu, jenž zvláště tehdy byl nerozlučně spojen s hojným zpíváním“ (92). Takové opposice proti mešnímu ritu, jakou předpokládá N., u Jakoubka vůbec nebylo; není správné, že Jakoubek odsoudil mešní řád v církvi užívaný“ (93) a že „vytvořil schema mše“ (94). A k tomu, čím dal podnět k táborskému ritu, nevedla ho zbytečnost zpěvu — v Betlemě zpíval lid jako za Husa a Jakoubek sám zpíval mše ritem katolickým dále — ani názor na úkol kněžský (92). Neboť třebas dle Jakoubka jest důležitější kázati a učiti lid než sloužiti mše a modliti se hodinky, přece mu nejsou všechny ceremonie bezcenné, a když přílišné, v Písmě nezaložené „ceremonie“ zaniknou, nezanikne dle Jakoubka i kněžství, ježto mše a svátosti zůstanou.

Odpor Jakoubkův proti Táborům v otázce roucha mešního (94) plyne z téhož zdroje jako odpor proti nim ohledně ritu mešního, svátostí, očistce atd. Jednak názory Jakoubkovy, jichž se dovolávají Táboři, nebyly tak radikální, jak Táboři tvrdí, jednak byly proneseny theoreticky, nikoliv přikazovány prakticky, a Jakoubek se praktických důsledků zhrozil. To se radikálním theoretikům stává častěji.

Že byl Jakoubek zaujat i proti lidovému zpěvu v kostele a „ve své nechuti ke každému zpěvu si ho ani nepřál“ a jen jej

trpěl (98 n.), to jsou věty, jichž N. z pramenů nedoloží.[1]) Traktát proti tanci a kázání proti němu nedokazuje odporu proti zpěvu a hudbě. Traktát jest Husův, jenž jako všichni mravokárci mluví proti tanci stejně jako Jakoubek, žádaje i, aby jej páni stavovali, a se zpěvem a hudbou nemá vše to žádné souvislosti.

Významu Jakoubkova touto statí N. nevystihl a kresle muže tak reformně nábožensky založeného dle nedostatečných pramenů v zorném úhlu zpěvu a hudby neb kultury, zkreslil poněkud jeho podobu. Budoucí životopisec Jakoubkův, jemuž bude pracovati na základě mnohem širším, najde tu obsah Jakoubkovy posice „De imaginibus“ a kázání „Qui non diligit me“ jakož i excerpty z postill. (P. d.)

Dr. Em. Rádl, Úvahy vědecké a filosofické. Grossman a Svoboda. Praha 1914. Stran 162. Cena 2 K.

Dílo obsahuje různá pojednání p. spis., která dříve v různých časopisech — v České Mysli, v Živě, Středě a jiných — uveřejnil. Rádl je stoupencem realismu, ovšem jiného než Masaryk. Hned v prvním pojednání „Konec darwinismu“ pronáší autor svůj úsudek o darwinismu „Vývojová theorie, selekce, darvinism a jak se jinak říká, to jsou jen slova, flatus vocis; co jedině žije, jest činorodá víra lidí“ (str. 8). Několik řádků níže „ . . . dnes mnozí ještě činně věří v darwinovství“. Jinak nachází Rádl na theorii Darwinově mnoho sympatického. „Haeckel mně na př. velmi imponuje, třeba bych na jeho nauky nic nedal, ba ani to nevadí, že nemluvil pravdy“ (str. 9). V učeném světě jinak platila dosud vždy zásada, že badatel, který úmyslně klamal, se tím sám mravně popravil! Ještě zajímavějším je úsudek o lamarckovství. Je prý dnes v modě; „jest to mechanism, ale i vitalism; jest to exaktní věda pohrdající filosofií, ale také filosofie vynášející se nad vědu; zkrátka jest to čert ví co, ale je to moderní a píší se o tom knihy — mnoho knih“ (str. 18). Darvinism zamlouvá se spisovateli pro boj, který „proti nehybné vědě universitní vede“ (str. 9).

Pojednávaje o vědě objektivní a subjektivní praví, že první věda je dnes v krisi. Uznává, že měla své přednosti; „zavedla pořádek, přehlednost, pravidla pro jednání mezi učenci a tím řádný vědecký styk mezi jednotlivci“ (10). Ale přece jí vytýká, že „pochopila vzájemný poměr učenců příliš úřednicky“, a zapomíná prý na důležitý moment subjektivní. „Každý člověk jest subjektem a každý — tak věřím — chápe vědecké pravdy po svém“ (str. 11). Spis. kloní se k subjektivní vědě. „Příliš často slýcháme, že vědecká pravda jest pro každého závazná, že dvakrát dvě jsou po celém světě čtyry; věda prý, to jest soubor takových pro všechny lidi stejně platných pravd.

[1]) List »Eloquenti viro« jest míněn na Husa. Z nadpisu 15. kap. »De novo Jitu publice in ecclesia cantandi plebi per Jac. de Misa indulto« nelze usuzovati, že Jakoubek zpěv jen trpěl, jak činí N., podtrhuje »indulto« Neboť »indulgere« nemá toho smyslu a nadpis kapitoly jest Hardtův.

Nejde však o to, kolik je dvakrát dvě, nýbrž jak který člověk na tento logický, sám o sobě mrtvý soud reaguje" (str. 11, 12). Dle spis. káže nám individuelní věda, aby každý sám za své myšlenky ručil a neschovával se za jiné, za „vědu" (13). Že taková věda upadá, tomu se nikdo nesmí divit; prostě upadat musí. „Uspáváme se pořád vírou v pokrok — a zatím . . ." (16).

Universitní vědy si Rádl, jak dí na 27. str., čím dál tím méně váží. Nedá se upřít, že kdyby vše, co se současně na universitách přednáší, mělo být pravdou, že není vůbec žádné pravdy. — Dle autora má věda v programu „samostatnost úsudku pro každého jednotlivce a proto: nevěřte nikomu, jen sobě! Jest zajisté třeba průpravy, vzdělání, opatrnosti, abychom svůj úsudek veřejně projeviti směli, ale všechny tyto věci marny jsou, kde není vůle k samostatnému náhledu" (39). Jen tak dá prý se zabránit tomu, abychom se neudusili v zápachu stojaté vody, jakou dnes naše věda jest. Tak končí pojednání o vědecké kritice.

V pojednání „Masaryk a Nietzsche" pokouší se o důkaz, že filosof humanity a filosof nadčlověka se nestýkají jen v bodech, jen v ploše . . . pronikají se veskrz (str. 99). Spisy Masarykovy jsou mu „neklidné, útočné, vášnivé . . . samý boj myšlenek, samý výkřik, pochybování a upozorňování, samé výbuchy citové" (str. 121). Dle Rádla to není věci na škodu!

Rádl nazývá Masaryka svéráznou individualitou; o všech věcech, o nichž píše, má svůj názor. Zkus jej však v jeho spisech najíti — a shledáš, že jest většinou k nepoznání zastřen výklady o názorech jiných spisovatelů. V jeho knihách všude zápasí spolu jednak učitel, který tě upozorňuje na to a to a to, který by rád rozvinul své názory, ale pro samé upozorňování se k tomu nedostane (str. 119). Neprávem se mu prý vytýkala „studená vědeckost", „pedantství", „nedostatek" porozumění pro život a „profesorství". „Masaryk, pravda, stavíval zásady odbornické na hlavu: nazval na př. brožuru o Polenském procesu vědeckým spisem, brožuru, ve které filosof píše o konkretní medicině a právnictví; jen odborník pochopí pohoršení, jaké tím tu a tam způsobil" (str. 120). I Rádl uznává, že „Konkrétná logika" je překročením odbornické kompetence, protože se v ní o astronomii, fysice, chemii, biologii atd. jedná. „Hranice objektivní vědy byly překročeny zásadou Masarykovou, že osoba veřejně činná má osobně, celým svým vědomím a svědomím ručiti za své veřejné jednání; že má vystupovati ve jménu svém a nekrýti se cizí pravdou" (143, 144). Každý povinen za svou pravdu svým vědomím ručit. Tím jistojistě pravá věda neobyčejně získá. Zásada ta je spis. „samozřejmou sice, ale v praxi choulostivou" (144). Masarykův realism lze prý správně pochopit „jako protivu proti moderní filosofii po Descartovi a po Baconovi a jako pokus oživit náladu myšlenkovou, jaká vladla v platonství, ve starší scholastice, v mystice, a spojiti tuto náladu s moderní kritičností" (str. 149). Kde je pravda? U Masaryka či Nitzschea? „Kdo z obou má větší pravdu, ať každý z čtenářů pro sebe si životem svým zod-

poví (str. 127). — Dle filosofie realistické, praví spis., je každá zkušenost, každý i nejdrobnější poznatek „genialním činem“ (str. 156), „zcela osobitým tvořením“. Na další stránce čteme, že realism jako svojí touhou po přímém styku se skutečnem tak i svojí nechutí k logice (i logickým zákonům?) a svoji theorií o zkušenosti jako o dějství nepochopitelném je příbuzným mystice! Dle své zásady individualistické má ovšem Rádl právo chápat vše po svém.

Dr. Josef Kratochvil, Filosofa Seneky Vybrané Rozhovory. II. vydání. Drdácký, Příbor 1914. Stran 136. Cena 1·50 K.

Před sedmi roky vyšlo dílo poprvé. K novému vydání připojen Senekův rozhovor „o blaženém životě“. Dílo seznamuje nás s mravními zásadami předního filosofa římského. U stoiků měla filosofie vlastně jen potud význam, pokud byla ethikou. Z mnohých kapitol díla mluví k nám anima naturaliter christiana. Autor vystihl jádro životní moudrosti Senekovy slovy: „Štěstí a spokojenosti nesmíme hledati zevně, nýbrž v sobě, ve ctnosti, ve shodě s přirozeností svou. Bůh sám vložil v duši naši símě dobra: třeba tedy dále símě to pěstiti. Vystříhati se musíme všeho, co dobru škodí, jako jsou tělesné bolesti, smutek, starosti, bázeň před smrtí, vášně, přílišné radosti atd. Taková filosofie, praví Seneka, je hodná celých mužů a liší se od jiných systemů jako mužové od žen“ (str. 8).

V prvním rozhovoru poučuje nás Seneka, čeho třeba, abychom duševního klidu dosáhli. Vedle zásad zdravých jsou zde i zásady ceny pochybné. Tak na př. praví Seneka: „Catonovi bylo předhozeno opilství. Tato chyba spíše ke cti jest Catonovi než k pohaně, vytýká li mu ji někdo. Avšak nesmíme tak často činiti, aby nenabyla duše špatného zvyku; někdy ovšem nechť se oddá veselí a nevázanosti a smutná střídmost ať na chvíli ustoupí“ (str. 54). V druhé rozpravě o „krátkosti života“ dává nám filosof radu, jak máme využít času, aby životní cíl byl dosažen. Rázně se ozývá Seneka proti takovým, kteří své poklesky špatným příkladem bohův omlouvali. „Co jiného víc roznítí naše poklesky, než když bohy nazveme svými předchůdci a v božském příkladu nalezneme omluvu a dovolení ke svým hříchům“ (str. 86). V rozpravě o „životě blaženém“ zdůrazňuje nejvíc hlavní zásadu všech stoiků — žíti dle přírody. „Ostatně řídím se podle přírody, v čemž souhlasí všichni stoikové. Pravá moudrost zajisté jest, neuchylovati se od přírody, nýbrž říditi se podle jejího zákona a příkladu. Blažený život je tedy ten, který souhlasí s přírodou“ (str. 99). Někteří filosové omlouvali i nejhorší neřesti zásadou, že odpovídají přirozenosti; ani pederastie jim nebyla nepřirozenou. Dle Seneky jsme vůči osudu bezmocni. „Všichni osudem jsme spoutáni; jedni mají okovy zlaté, druzí uvolněné, jiní utažené a špinavé . . . Veškeren život otroctvím jest. — Nutno tedy zvykati svému postavení a co nejméně si do něho stěžovati, co pak má v sobě příjemného, toho se chápati“ (str. 37 a 38). Jak veliký to rozdíl mezi fatalismem Senekovým, dle něhož jsme na

milost a nemilost osudu vydáni, a mezi křesťanstvím, jež každému dává sílu, jíž nad každým sebe krutějším neštěstím zvítězit může. Mezi theorií a praxí byl u Seneky rozdíl. Již tenkráte se vytýkalo filosofům: „Filosofové sami nejednají podle toho, čemu učí. Připouštím, ale mnoho již činí, když hovoří a ukazují ideal ctnosti“ (str. 121).

Mezi mravními zásadami a stoickým pantheismem a determinismem, jimiž se metafysická osobnost a tím i samostatnost ničí, jest nepřeklenutelná propast. Ani o zodpovědnosti nedalo by se pak mluviti. Z překladu Kratochvilova můžeme poznat, jak se přední myslitel římský marně pokoušel, aby se správných zásad životních dopátral.

Dr. Martin Grabmann, Der Gegenwartswert der geschichtlichen Erforschung der mittlalterlichen Philosophie. Herder, Freiburg 1913. Stran 94. Cena 1·80 K.

Zvýšený zájem o křesťanskou kulturu středověkou vyvolali i zájem pro středověkou filosofii i v kruzích nekatolických. Bedlivým studiem scholastiky byly již mnohé předsudky odstraněny. Na 80. sjezdě německých přírodozpytcův a lékařů, konaném r. 1908 v Kolíně n. R., nazval Stadler Alberta Velikého pozorovatelem prvního řádu. I protestant Seeberg vyzývá k pilnému studiu scholastiky: Píšeť: „Kdo jen poněkud se v tom oboru vyzná, pozná všude, jak nejistým jest ještě naše poznání v jednotlivostech. Z této příčiny jest naléhavou potřebou veškeré vědy, aby s probádáním středověké filosofie a theologie konečně systematicky a methodicky bylo započato. Úloha velkolepá (grandios) je tím naznačena“ (str. 10). Má studium scholastiky jen historický význam či také filosofický? V různých směrech moderní filosofie nacházíme zdravá jádra, která nezřídka jsou již ve filosofii scholastické obsažena nebo jsou výsledkem vývoje té které scholastické myšlenky, což autor zcela jasně dokazuje. Středověcí myslitelé byli přesvědčeni, že nedosáhli vrcholu, jehož lidské myšlení vůbec může dosáhnout; naopak měli přesvědčení, že i v myšlení třeba organického vývoje a stálého pravého pokroku.

Náhled, že filosofie středověká byla jen služkou theologie, třeba po pravdě vyložiti. Právě u knížete scholastiky nacházíme pravé ocenění rozumu lidského, jasné oddělení otázek theologických a filosofických. S jakou opatrností mluví Tomáš v úvodu svého díla „Summa contra Gentes“ a v Komentáři k dílu Boethiovu „De Trinitate“ o poměru mezi theologií a filosofií. Tomášovi a jiným scholastikům nejednalo se o nic jiného leč o pravdu. „Dojemná touha, pravdu — plnou pravdu najít, napjetí vší energie myslící, dosáhnout dobra pravdy“ (str. 30) jeví se u všech scholastiků. „Má-li filosofie ‚vědou o všeobecně platném‘ být a jí zůstat a chce-li relativismus, který právem ‚smrtí filosofie a její resignací‘ byl nazván, pak nemohou pominout myšlenkové pochody a přesvědčení, k nimž se Aristoteles a Tomáš Akv. hlásili“ (str. 93).

Kurt Udeis, Der Kampf um Gott. Prag 1914. Str. 324. C. váz. 4 K.

Úkolem díla je dokázat, že víra v Boha není slepou, že není smyšlenkou bez podkladu ve skutečnosti, nýbrž že je výsledkem zdravého myšlení. Mezi atheismem a vědou není žádného vnitřního spojení. Proto nesmíme nijak vědě vytýkat, že zavinila moderní nevěru. Atheismus bývá obyčejně nedostatkem důsledného myšlení zaviněn. Důrazně obrací se autor proti neoprávněné výtce, že přírodověda vede k nevěře. „Přírodověda jako taková nemá na tom žádné viny; nedokazují to jen přírodovědecké důvody pro existenci Boží, nýbrž i okolnost, že právě největší koryfové přírodních věd v Boha věřili“ (str. 88). „Rozpor mezi vědou a věrou není ani ve hvězdách ani ho nelze v přírodě nalézti“ (str. 89). Příroda sama vede nás k svému Tvůrci, mluvíc o něm tisícerými hlasy. Účelnost její lze jen tenkrát popřít, když před ní zavíráme oči. Jak ve velkém tak i v malém nacházíme účelné zařízení. O stavbě lidského těla dal by se veliký svazek napsat. Novými objevy přicházíme na účelnost tak mnohého zjevu, o němž se ještě před nedávnem nic nevědělo. O námitkách dysteleologických praví Udeis, že některé jsou naprosto bezpodstatné a mnohé že jsou tak duchaplné, jako následující: „Všechny sluneční systemy mohly by býti větší. Proto není Bůh všemohoucí. Některé děti mají křivé nohy. Proto není Bůh nejvýš dobrý. Nos máme — dieses unanständige Möbel — právě ve tváři. Proto není Bůh nekonečně moudrý“ (str. 72). Nejen viditelná příroda, nýbrž i říše myšlenková vydává o Bohu svědectví. Vliv živé víry na společnost lidskou — na rodinu a stát — jest příliš patrným; jen zaujatost ho nevidí. Náhled, že vzdělání samo i bez Boha lidstvo umravní, ukázal se býti klamným; čím dál tím víc přichází se nyní k tomu poznání. Boha nenahradí nám ani vzdělání ani statky pozemské. Kdo pouze na tomto světě svého cíle hledá, neujde zklamání a mluví s Alex. Humboldtem o smutném svém osudu a o rozervanosti života svého. „Večer života mého je trapný a nesmírně smutný“ pravil tento učenec, který měl vše, co tento svět dáti nám může.

Idealismus může svět rozháraný zachránit, ale musí to být náboženský idealism. „Žádný idealism není tak správným a tak zdůvodněným jako náboženský. Jest jediným pravým idealismem. Učí zdokonalení všech lidí a všech národů...“ (str. 151.) *Dr. J. Vrchovecký.*

Russland und der Panslavismus. Statistische und socialistische Studien von *Rudolf Vrba*. Prag 1913. Selbstverlag. Band I. 532. S., B. II. 611 S. Preis 18 K.

Známý národohospodářský spisovatel český R. Vrba ve dvou obsáhlých svazcích podává velice mnoho zajímavého statisticko-společenského materialu o Rusku, zvláště z doby rusko-japonské války a revoluce ruské z let 1904—6. Jak spisovatel sám na konci své práce poznamenal, rukopis byl ukončen 6. června 1906, kdežto kniha tiskem

vyšla teprve koncem r. 1913. I nelze upříti, že před 7 lety byla by mnohem více vděčných čtenářů nalezla než nyní, kdy mnohá data v ní jsou již poněkud zastaralá a zájem o revoluci ruskou značně ochabl. Nicméně kniha je tak bohata obsahem, že rád sáhne po ní každý, kdokoliv o jakoukoliv záležitost Ruska i slovanských národů se zajímá.

Poukázav, že dle zdravého rozumu lépe jest býti než nebýti, autor statisticky dokazuje, jak úžasně lidstvo se rozmnožilo, zvláště v 19. stol. Bohužel se vzrůstem populace nešíří se rovnoměrně mravnost, naopak viděti, jak vzrůstá počet nemanželských porodův i sebevražd; kde mizí náboženství, množí se prostopášnost. U slovanských národů, zvláště u Rusů, pozorovati dosud vliv náboženství na lid: U Rusů na příklad jest průměrně 5 krát méně nemanželských porodův a sebevražd než v Rakousku.

Podle počtu obyvatelstva slovanští národové měli by míti v Evropě nadvládu (jestiť jich na 130 mil.), zatím však ve skutečnosti jsou z velké části ujařmeni jinými národy, hlavně Němci, a také Rusko, jediný větší samostatný stát slovanský, má se podle přání židů rozpadnouti na federativní republiky. Snahou židův a jejich tisku jest, aby dobyli celého světa, což se jim ve skutečnosti na mnoze už podařilo. Dle jména v Evropě vládnou vladařové křesťanští, kteří však i se svými vládami jsou závisli na bursovních kapitalistech židovských. A tito kapitalisté židovští, hlavně londýnští, to byli, kteří ve svém zájmu štvali Japonce proti Rusku, které chtěli zničiti, protože na Rusi jejich souvěrci nemají těch práv, jaká mají jinde. Nepřipravené Rusko (žid Bloch namluvil carovi, že válka je v době nynější nemožna) utrpělo hroznou porážku od výtečně připraveného Japonska, které bylo jen „útočným beranem“ Anglie a jejích židovských kapitalistů, jak autor četnými doklady dokazuje. Zvláště nápadno je, že židovský tisk hájil taktiku duševně neschopného vojevůdce ruského Kuropatkina i zrádce Stessela a velebil hr. Wittea, jehož autor právem nazývá „nepřítelem Ruska“, „důvěrníkem internacionalního židovstva“ a „prohnaným generalním agentem židovských finančníkův“, jejichž zájmy jako ministr financí a ministerský předseda v Rusku obstarával. Týž Witte byl obviňován Kuropatkinem a Liněvičem, že pracoval proti nim spolu s generalním štábem petrohradským, jenž byl jeho slepým nástrojem, stěžoval dopravu vojska na bojiště, by tím přiměl cara k uzavření potupného pro Rusko míru v Portsmouthu, kde východoasijská politika Ruska utrpěla nejbolestnější ránu, horší než na bojišti mandžurském.

Mírem v Portsmouthu bylo jen bojiště přeneseno do srdce Ruska, kdež nepříznivý mír vyvolal nespokojenost lidu s carem a jeho rádci, z nichž Wittemu dostalo se vysokého vyznamenání. Židé doufali, že přišel vhodný pro ně okamžik, by nabyli úplné rovnoprávnosti s ostatními občany, svrhli rod Romanovců s trůnu a založili demokratickou republiku. Lid, zvláště dělnictvo i studující mládež štvali, by se bila za práva i svobodu židů. Revoluce byla připravována v cizině pod heslem „země a svoboda“. Židovský dělnický „Bund“ vrhl se

s největší zuřivostí na ministra vnitra Plehve (usmrcen pumou 1904), jenž poznal nebezpečenství židů pro Rusko, jež by zničili mravně, fysicky a hmotně. Po míru v Portsmouthu (5. září 1905) revoluce pozvedla hlavu a car viděl se nucena 17. (30.) října vydati manifest, jímž udělil svobodu víry, slova, svobodu shromažďovací i spolčovací a konstituci. Manifest učinil dobrý dojem na lid carovi věrný, ale židé, již chtěli míti z Ruska republiku, sesaditi cara, pobuřovali lid dále. V Oděse, kdež je přes polovici obyvatelstva židovského, prohlásili republiku, jejímž předsedou a ministry byli sami židé. Když caru věrné obyvatelstvo počalo se brániti, drzí židé počali na lid stříleti, házeti pumy a pak židovský tisk měl ještě drzost do světa hlásati o pogromech, pronásledování židů křesťany. V Jekatěrinoslavi židé zavěsili psům na krky kříže a vyhnali je s posměchem na ulice (pravoslavnému Rusovi při křtu zavěsí se křížek na krk), jinde ničili svaté obrazy, stříleli do obrazu carova a j. Ký div, že křesťané se bránili proti takovým urážkám citu náboženského! Ale jisto, že revoluci rozněcovali židé a jsou vinni nevinnou krví, jež v ní prolita. Ve Varšavě z 22 k zastřelení odsouzených revolucionářů bylo 21 židů. V Kijevě začali židé, v Moskvě organisatorem povstání byl žid, ředitel realky Fiedler; žid Schmidt šířil vzpouru mezi námořníky. A tyto padouchy, žháře, vrahy, zločince židovské spolu se štváčem Gaponem, takto pokřtěným židem, později na kněze vysvěceným, vychvalují židovské noviny jako „nevinné oběti", hrdiny a mučeníky za svobodu a sbírají pro ně příspěvky také mezi dobromyslnými křesťany.

Zajímavá je zpráva o udatnosti a lásce k vlasti, jakou vynikli židé ve válce s Japonci. Na bojiště jich odesláno asi 18.000, z nichž před nepřítele přišlo ne více než 12.000 a těchto 12.000 židů dalo se vesměs od Japonců zajmout. Takové procento zajatých dějiny válečné dosud nezaznamenaly!

Hlavním úkolem spisu Vrbova jest, nakresliti poměry ruské. Ale autor tu a tam srovnává Rusko s jinými státy a podává doklady toho, jak všecky státy evropské i Spojené Státy severoamerické jsou nadobro zadluženy u židův a daně ze státních dluhů plynou do kapes židovských finančníků, takže se naplnilo proroctví Isaiášovo o národě židovském: „I vystavějí synové přespolních zdi tvé, a králové jejich přisluhovati budou tobě... I přijdou k tobě synové těch, kteříž tě snižovali... a ssáti budeš mléko národů a prsem králů kojen budeš... Místo mědi přinesu zlato, a místo železa přinesu stříbro... A státi budou cizí a pásti dobytek váš: a synové příchozích vašimi oráči a vinaři budou... Sílu národů jísti a v slávě jejich chlubiti se budete" (Is. 60 a 61).

Zajímavy jsou bohaté zprávy o Alexandru III. a jeho manželce Marii Fedorovně, jež nabyla v poslední době jeho panování značného vlivu na správu státní, která trvala také za panování jejího syna Mikuláše II., muže něžné a citlivé duše, výtečného otce rodiny, milovníka tiché domácnosti, dbalého povinností svých, snícího o světovém míru, nenávidícího válku, uznávajícího, že samovládce je zodpověden za krev, kterou lid prolil jeho vinou, nerozhodného proti revolucionářům;

dále o členech dynastie Romanovů, z nichž nejschopnějšího velikého knížete Sergěje židé r. 1905 zabili, o triumvirátu, skládajícím se z bystrozrakého Pobědonosceva, Katkova i D. Tolstého, kteří zastrašili Alexandra III., by neprohlašoval návrh ústavy Lorisa Melikova, jemuž 1881 zavražděný Alexandr II. udělil už sankci, a konečně o neblahém vlivu „největšího škůdce pravoslavné církve“ na Rusi, internacionalním a kosmopolitickým židovstvem tolik velebeného hr. Lva Tolstého na ruskou intelligenci i na lid venkovský, který svými nábožensko-filosofickými články přiváděl k nevěře v Krista jako Boha, k nevěře v osobního Boha, v osobní nesmrtelnost.

Mnoho podrobných zpráv jest v knize o velké nouzi ruského venkova, trpícího nedostatkem půdy(!) a obtíženého velkými daněmi, o nevzdělanosti lidu, o nevhodnosti společného držení majetku obecních polností, jenž každý třetí rok se rozděluje mezi dospělé občany, což bývá příčinou špatného obdělávání těchto polností, o studentech a židech, pobuřujících selský lid, by si násilím vzal selskou půdu atd. (O. p.)

Rozhled

Náboženský.

Srbský konkordát (24. čna podeps.) ve 22 článcích m. j. stanoví: 1. Římskokatolické náboženství smí se v Srbsku svobodně a veřejně vykonávati. 2. Srbská církevní provincie obsahuje arcibiskupství Bělehradské v dřívějším území, biskupství Ueskübské na území nově dobytém. 3. Oba tito hodnostáři ve svém úřadě jsou podřízeni přímo apoštolskému Stolci, 4. který je také sám jmenuje, ale před jmenováním v Srbsku oznamuje, není-li proti nim politických věcných námitek. 5. Platí je srbská vláda. 10. a 11. jedná o vyučování náboženství, o semináři. 12.—14. jedná o právu manželském; srbská vláda uznává platnost sňatků katolických a v přítomnosti katolického faráře uzavřených smíšených. 15. Modlitba Domine, salvum fac regem bude se díti dle místních poměrů při službách božích slovansky neb latinsky. (O slovanském jazyku jinak v konkordátě nepojednáno. Vzhledem k dřívějšímu rozhodnutí, že glagolice má býti, kde byla 30 let, zdálo by se to zbytečným, ale v Srbsku dřívějším se tím řiditi nelze, jelikož tam vůbec katolických kostelů nebylo, až na kapli rakouského vyslanectví a jeden kostelík v kraji; snad to ponecháno dalšímu jednání. Některé noviny píší, že toto „opomenutí" jest úspěchem rakouské diplomacie, o čemž možno pochybovati, neboť nynější Srbsko by sotva takovou intervenci strpělo.) 15.—18. stanoví práva Církve jakožto právní osobnosti co do majetku atd. Dle 19. nemohou kněží býti nuceni k veřejným úřadům, které s kněžským povoláním by se neshodovaly, dle 20. porovnávají se vyskytlé potíže vzájemnou dohodou Říma a Srbska dle kanonického práva.

Konkordát (Wormský 1122 zove se concordia, později pax nebo tractatus, Kostnický concordia nebo capitula concordata, odkudž ono jméno, v 19. století jest úřední název conventio) pokládá se od některých za jistý způsob mezinárodní (ius gentium, völkerrechtlich) smlouvy, od jiných za pouhé privilegium papežem poskytnuté, od jiných za státní zákon. První názor jest asi jedině správný, třebas by Církev nemohla dodržování smlouvy násilím vynutiti; vždyť mezi slušnými stranami i bez toho platí: Pacta sunt servanda. Že papežové sami je pokládali za smlouvy synallagmatické, lze několika výroky jejich doložiti (na př. i Pius X 14. list. 1904, 11. ún. 1906, 21. ún. 1906).

Všelicos psáno o tom, kdo se o konkordát nejvíc přičiňoval, z jakých příčin a pod. Srbský vyslanec v Paříži z návodu ruského chtěl prý hlavně takto zlomiti protektorát rakouský. Možná, aspoň co do nových území. Ale srbští státníci přece jsou Evropané a nemohli se uzavírati myšlence, že taková kulturní moc, jakou jest náboženství katolické, nemůže déle býti ze součinnosti vylučována, zvláště kde

pravoslaví zůstává pořád sterilním. Na chvíli tu stát Církvi něco dává, ovšem, ale ví dobře, že se mu to v krátce mnohonásobně vynahradí; válka a zdivočelost obyvatelstva zajisté poučila vůdčí činitele, čeho tu potřebí a co časem jistě se dostaví, bude-li Církvi slíbená svoboda také skutečně dána (školy, nemocnice, nehledě k náboženskému životu samému, který mezi Srby je tak ubohý). A rozumí se pak samo sebou, že hlavní činitel veřejného pořádku, jakým jest naše náboženství, sám také v tomto pořádku lépe může se rozvíjeti a působiti. A Srbsko pořádku na výsost potřebuje!

*

6 suburbikarních diecesí (Ostia s Velletri, Porto se S. Rufina, Sabina, Albano, Frascati, Palestrina) po smrti děkana kard. koll. Oreglie rozděleno na 7 (Ostia a Velletri odděleny), a každá dostane svého residujícího světicího biskupa jako generalního vikáře se 6000 lir platu a úředním bytem, tak že jen tituly jejich budou ponechány příslušným kardinálům, kteří při kurii jsou vrchovatě zaměstnáni v různých poradních sborech; jen děkan kard. kollegia převezme také správu diecése Ostijské, ve které jedině býval zástupcem světicí biskup, dokud byla s Velletri spojena.

*

Litoměřická diecese má dle posledního výkazu 1,643.443 katolíků (přes 78 tisíc jinověrcův a 4223 osob bez vyznání). Ze 27 vikariatů (děkanství) jest jen 8 úplně nebo většinou českých, avšak bohoslovců jest mezi 89 pouze 12 českých; jest-li tu nedostatek kněží vůbec veliký — litoměřická diecese trpí losvonromisty snad nejvíc — nedostatek českých je tím citelnější. V diecesi jest jediné české gymnasium (v Mladé Boleslavi, s biskupským konviktem), jehož dorost nemůže potřebě stačiti, i kdyby sklon abiturientů byl příznivější než bývá. Z 1029 kněží vůbec je 153 řeholníkův a 116 mimo duchovní správu.

*

Vzrůst katolicismu a obrození konservatismu v království polském konstatuje i u nás známý autor „Návratu" Vincenc Kosiakiewicz v obsáhlé své studii „Katolicyzm a konserwatyzm". Spisovatel věnoval se v poslední době ještě více než dříve činnosti publicistické a ve snaze prohloubiti ideje konservatismu začal sám vydávati „Biblioteku konservativní". „Můj konservatism — píše — jest plodem mého katolicismu. Jako člen Strany Politiky Realné a jako spolupracovník „Słowa" měl jsem nejčinnější snad účast, pérem, slovem i činem v probuzeném po roku 1905 hnutí katolicko kulturním. Přes patnáct let již dozrává ve mně harmonie těchto dvou činitelů."

Rok 1913 bude dle něho pravděpodobně uznán od budoucích badatelů za rozhodný v historii polského života po rozboru. Židovstvo vyloučilo se v něm ze solidarity s ostatním národem, vymizely poslední snahy assimilační. Varšavský pokrok, zbavený podnětu a podpory semitské, zredukoval se na mikroskopické rozměry a jest v agonii. Vůdce atheismu, Alex. Świętochowski, ztrativ hlásáním bojkotu své přirozené spojence: židovstvo, zůstal osamocen. Činnosti Niemojewského

nikdo vážnější si dnes nevšimne. Uprostřed mládeže sorganisovali se filareti. Realisté přiznali se ke konservatismu. Projevy uvědomění katolického stávají se mohutnými, triumfálními, o což největší zásluhu má horlivá práce duchovenstva za posledních deset let. Emigrant polský, který by po desíti letech vrátil se nyní do vlasti, ani by jí nepoznal . . .

*

V r. XXX. Hlídky bylo referováno o hromadném přestoupení 60 mnichů v Caldey, jichž příkladu následovalo v zápětí 37 sester benediktinek v Milford Haven. Od té doby vzrostl počet konversí opět značně. Řeholníci dostávají množství dopisů, jež vyznívají ve slova rozhodná: „Nemůžeme déle setrvati, kde jsme. Modlete se za nás.“ Zvláště pozoruhodny jsou konverse kněží církve anglikánské. V listopadu m. r. čtyři vydali se do Říma studovat katolickou theologii a připravovat se na kněžství. Jsou to Rev. Reginald Ekins z koleje Lincolnovy v Oxfordu, Arthur Dudley, angl. vikář v Upton-Parku, Percy Gateley, někdejší novic u caldeyských konvertitův a vikář v Birminghamu, a Ronald Alexander, vnuk prvního protestantského biskupa v Jerusalemě. Ve vlasti zůstali z kléru anglikánského konvertité Rev. Hillyard Swinstead z Oxfordu, William Anderson a Leonard Corsbie v Cambridge.

*

R. 1898 v Londýně utvořil se spolek ke křesťanství se přiznávajících židů s názvem: „Hebrew christian Testimony to Israel“ (Hebrejsko-křesťanské svědectví Israelovi), který má nyní filialky ve velkých městech evropských a má za úkol „rozšíření blahé zvěsti o životě i skutcích Pána našeho Ježíše Krista, krále i messiáše židovského, Spasitele světa“. K. popisuje v Cerk. pravdě svou návštěvu toho spolku v Berlině, v synagoze, kde se modlili; bylo kázání o zázracích Spasitelových, jež působilo dojmem úplně křesťanského kázání. Ale jak prakticky uskutečniti program spolku, zachovati úplně předpisy zákona Mojžíšova a zároveň přikázání evangelia Kristova, jak možno hebrejci-křesťanu svléci starého člověka a obléci se v nového, jak možno smířiti obřízku se křtem, přikázání „oko za oko“ se zákonem o všeobecném odpuštění? Nebude přijetí křesťanství bez odřeknutí se židovství jen „sléváním nového vína ve staré měchy“? K. se ovšem těší myšlence obnoviti sešlé židovství, vlíti v ně živý pramen křesťanství, otevříti Israelitům spasitelné prameny pravdy evangelia, proraziti cestu „k odstranění pro člověčenstvo zhoubného antagoismu mezi židovstvem a křesťanstvem“.

*

Duchovní a služba vojenská ve Francii. Ve Francii konávají se po velkých službách Božích modlitby za theology na vojně. Bohoslovci nepožívají totiž žádných výhod a slouží dvě — nyní tři — leta jako jiní. Takové namnoze úplné přerušení všech ideálních snah na dlouhá tři leta není s prospěchem pro nastávající kněze. „Bulletin du diecèse de Reims“ uveřejňuje pokyny, jak lze umenšiti „zlo kasárny“ a využíti nuceného pobytu na vojně. Poznáváme, kterak dovede se

církev přizpůsobiti nejtěžším útiskům a obraceti zlo v dobré. Neškodí pohlédnouti na poměry, o nichž nemáme za naší bezstarostné „náboženské svobody“ namnoze ani potuchy.

Zákony republiky a rozluka učinily kněze rovnými jiným občanům — aspoň co do vojny. Ježto za přítomných okolností nepomáhají prosby ani protesty, ustanovili biskupové francouzští v seminářích jakousi přípravu na kasárnu, a to nejen morální, nýbrž i praktickou. Tak zvaná „préparation militaire“ branného zákona skýtá značné výhody mladým lidem, kteří se poněkud vyznají ve střelbě, tělocviku, topografii. Mohou totiž složiti před zvláštní komisí zkoušku a obdržeti vysvědčení způsobilosti vojenské, přizvané BAM (Brevet d'Aptitude militaire). Tím nabývají práva voliti si druh, často i místo služby a mají před jinými nároky na šarži. Tak mohou se bohoslovci vyhnouti snadno službě u jízdectva a dělostřelectva, kde není tolik času volného; mohou si vybrati místa, kde najdou ve hlavních seminářích (Reims, Châlons) vlídné přijetí a docházejí brzy míst poddůstojnických. Poddůstojník má světničku svou, kam se může uchýliti k modlitbě i studiu, není vystaven hrubostem „cimry“, ocitá se v okolí vzdělanějším a i mravně povznešenějším. Dle starého zákona tvořila inteligence zvláštní oddíly, kde si odbyla svých deset měsíců (po způsobu našich jednoročáků) a s mužstvem se vůbec nestýkala. Dnes je jinak a tu se radí, aby bohoslovec na vojně využil svého vlivu na mužstvo tím, že úsilovně získává půdu pro laicismus. Nejeden nastávající kněz prožil již v kasárnách kus praxe pastorální a dovedl odstraniti řeči kluzké a rouhavé nebo surové písně. Poslední schůze členů „Alliance des grands séminaires“ v červenci 1913 konstatovala v té věci potěšitelná fakta a tak je ku př. v Paříži a Toulouse v prvním ročníku bohosloví zvláštní přípravka na vojenskou službu, již řídí nejzkušenější z ročníků vyšších, kteří si svá tři leta již odbyli. Mladí lidé se tolik vojny nelekají, vědouce, co mohou získati pro sebe a pro jiné a očekávajíce zpravdění slov Písma: „všecko prospívá k dobrému“. Šarže není jim potom jen ctí, nýbrž povinností, není cetou marnivosti, ale nástrojem apoštolátu. Stává se arci — dle svědectví prof. Ricarda v Toulouse velmi zřídka — že se někdo do semináře již nevrátí, nýbrž zůstává při vojsku nebo se obrací na jinou dráhu životní. Některé v zátiší seminárním klíčící povolání bývá udušeno v ovzduší kasárny, jiným podává vojna právě příležitost, aby poznali, že se ke stavu kněžskému nehodí, a to je prospěchem pro ně i pro církev.

Taková organisace zmírňuje značně tvrdost zkoušky a odstraňuje mnohé nebezpečí, když voják cítí se přece časem theologem v semináři biskupského města, které si zvolil za svou garnisonu. Zmíněný abbé Ricard vydává dokonce pro seminaristy na vojně list „Recrutement sacerdotal“.

*

Událost veledůležitá pro církevní i politické dějiny Brasilie zavírala rok 1913, vážná totiž diskuse v parlamentě o potřebě zastoupení státního u Sv. Stolce, jehož zrušení navrhoval posl. de Lacerda.

Jiný poslanec Lamenha Linz dovozoval před liberální komorou bezdůvodnost námitky, že prý papež po ztrátě státu svého přestal býti suverénem, čímž padla všecka práva na všeliké styky se státy. Před rokem 1870 sjednocoval papež, jako hlava církve, ve své osobě nejvyšší moc světskou i duchovní; obojí suverenita splývala v theorii mezinárodního práva a rozlišování počalo teprv po zrušení církevního státu, ovšem v praxi jen tam, kde se to hodilo (Francie, Portugalsko). Někteří právníci italští komentují „garanční zákon“ v ten smysl, jako by byl suverenitu papežovu „zachránil“, kdežto ve skutečnosti pouze formuloval právní disposice, jež měly zabezpečiti respektování této suverenity se strany italské vlády. „Kdo zbavili papeže suverenity politické,“ dí brasilský poslanec, „uznali gar. zákonem jeho suverenitu mezinárodní. Vládě italské, která zabrala Řím, záleželo zcela jistě na uklidnění katolických národů vzhledem k neobmezenému vykonávání duchovní moci papežovy. Proto vydala 13. května 1871 zákon v dějinách ojedinělý, jímž přiznala papeži „extraterritorialitu“ Vatikánu a jistých basilik, všecky pocty panovnické na území italském, aktivní i passivní právo zastoupení u všech vlád, svobodu poštovní a telegrafní, zkrátka všecky čestné přednosti suveréna“. To vše jsou záruky řádu mezinárodního a nemohou býti beze všeho odvolány ani vládou, jež je vydala. Poti tomu staví se ovšem liberální juristé italští přiznávajíce všecko, jenom ne mezinárodní právní ráz suverenity papežovy. Linz cituje však přední znalce práva, a to i nekatolíky a nevěrce, kteří pokládají věc za samozřejmou:

Pascale Fiore (Nouveau droit internat. I, 460) dí: Celý svět svorně uznává, že hlava církve nezbytně potřebuje nezávislosti, aby mohla bezpečně vykonávati duchovní svůj úřad, a že je nutno zajistiti papeži naprostou nedotknutelnost osobní.

Pradier Fedéré v Droit diplomatique I, 193: Přiznávaje papeži mezinárodní postavení, uznal zákon garanční prostě nový stav, jaký se utvářil, a není v moci vlády italské zameziti jeho následky.

Bonfils dí v Manuel de droit international str. 191 krátce: Důstojnost hlavy církve není italská, nýbrž všeobecná.

Postavení osoby papežovy, duchovní hlavy katol. křesťanstva, je rázu tak vznešeného, že nelze si představiti, aby podléhala nějaké moci státní (River, Principes du droit des gens I, 120 § 8). De Martens, prof. univ. v Petrohradě, Buntschli, Heffter, Holtzendorff v Německu mluví podobně.

Parlament brasilský schválil vývody referentovy a odhlasoval další zastoupení u Sv. Stolce.

*

Msgre Epifanos, apoštolský vikář macedonských Bulharů, přesvědčiv se o trýznění svých svěřencův od řeckých úřadů podal řecké vládě rozklad, v němž ukazuje, že úřadové řečtí proti svému slibu katolíkům kostely i školy pobrali, jeho samého, ač mu guvernérem návštěva ohrožených míst byla dovolena, zatkli a jako zločince do Kilkiše dovedli, katolíky i s kněžími za pravoslavné pro-

hlásili, sestry eucharistianky z vychovatelny jejich v Dolním Dodoraku nelidským způsobem vyhnali a řeckými pravoslavnými učitelkami nahradili; kdo nechce se prohlásiti pravoslavným, je žalářován a všemožně týrán atd. Také šiřitelé orthodoxie = dosl. pravověří!

*

Před sněmovní poradou v Petrohradě podán návrh na reformu pravoslavné konsistoře v diecesích. Proti návrhu povstali hned mnozí, prorokujíce, že v říšské dumě nebude schválen, nebo bude zcela přepracován. Zvláště je zaráží, že církevní soud nemá býti podstatně oddělen od administrace, naopak v návrhu nynějším proti návrhu r. 1906 vyhlazeny všecky stopy nezávislosti duchovních soudců na biskupovi, nejvyšší administrativní moci v diecesi. Mnohým se nezamlouvá také to, že tajemníka konsistoře nemá ustanovovati jako dosud sv. synod, nýbrž biskup, čímž známky nezávislosti konsistoře od biskupa mizí. Správně však jiní poukazují na to, že tajemník konsistoře, ustanovovaný vrchním prokuratorem, jest „zrakem i sluchem světské vlády“ v církevním zřízení, a že v takovém sekretáři vtělena soustava urážlivého dozoru státu na církev.

V měsíčníku „Golos minuvšago“ uveřejněna zpověď bývalého pravoslavného kněze N. A. Tolstého, v níž vypsán duševní process, který ho přiměl k rozluce s pravoslavím a k přechodu ke katolictví. Mezi jiným píše T., čím mu zvláště imponovala církev katolická: „Srdce mé se chvělo rozčilením při pohledu na tuto velkolepou budovu jediné Církve, nezávislé na žádné cizí moci, nesvázané se žádnou říší, se žádnou národností, ale osvěcující všecky. Jak se mi zachtělo v tu chvíli býti členem této skutečně katolické církve, v níž i nyní neustále a bez překážky svolávají se sněmy církevní a prolévá se mučenická krev, jako za prvních dob křesťanských“.

*

Ve sv. synodě petrohradském i ve společnosti ruské horlivě se obírají otázkami manželského práva. Jak M. v Cerk. pravdě sděluje, duchovní vrchnost konečně po padesátiletém boji za reformu otázky o rozvodu manželském uznala za nutnou sekularisaci procesu o rozvod, ponechati vyšetřování o této věci občanskému soudu, protože rozvody manželské s jich špinou, simulováním cizoložství, hodnověrným lžisvědectvím přinášely duchovní správě jen trpkosti a snižovaly církevní soud. Z procesu budou odstraněni advokáti a osobně budou se museti účastniti strany, čímž se doufá, že se zmenší počet rozvodů, protože čistý člověk raději se vzdá rozvodu, než by účastnil se špinavé procedury rozvodní pře.

Církevní právo ruské žádá, by kněz byl jednoženec, a zemře-li mu manželka, by se už neženil po druhé. S. Trojickij ve své studii „Vtorobračije klirikov“ (1912) dokazuje ze slov apoštola Pavla „unius uxoris virum“ (1 Tim. 3, 2), že je kněžím zakázáno postupné dvojženství, a že zákaz druhého sňatku manželského kněžím je všeobecná a nepřetržitá tendence církevního zákonodárství od I. stol. Zmíněný M. v Cerk. pravdě namítá, že zákaz druhého manželství kněžím

nebyl všeobecným pravidlem a druhé manželství nevylučovalo možnost kněžím konati služby boží. Všeobecné sněmy církevní nevyslovily se proti druhému manželství, krajské sněmy i spisovatelé církevní v III. a IV. stol. zakazují sice sňatek po vysvěcení a druhý sňatek kněží, ale to byla pia desideria. Hippolyt Římský (218—223) dosvědčuje, že byli svěceni na kněze a biskupy také po druhé ženatí, papež Lev I svědčí, že v Africe bylo mnoho po druhé ženatých, císař Justinian, přivrženec celibatu, musil 4 novellami připomínati zákon, který patrně v životě špatně se ujímal. Sněm trullanský (692) svědčí, že také v jeho době vstupovali po posvěcení v manželství a to i v druhé manželství, nevědouce o zákazu, i byl k nim shovívavý. Tak tedy zákaz druhého manželství je staré kanonické pravidlo, jež nebylo zachováváno příliš přísně. V přítomné době tři biskupové ruští uznali druhé manželství kněží za možné.

*

Plovoucí kostel, zasvěcený sv. Mikulášovi, jezdil vloni po 6 měsíců na řece Volze a na moři Kaspickém. Pluje s místa na místo, sloužil náboženským potřebám rybářského i dělnického lidu na březích Volhy a moře Kaspického. Vykonáno v něm 80 celonočních pobožností a liturgií, při nichž bývalo kázání, udělovaly se sv. svátosti, 17 dětí bylo pokřtěno a 13 lidí pohřbeno. Malý plovoucí kostelíček býval lidem přeplněn.

*

Nedávno navštívilo Lvov několik členů říšské dumy, z nichž člen konstitučně demokratické strany V. Laškevič byl pozván lvovskými Ukrajinci v místnosti „Prosvěty". Na jeho otázku, jaké vyznání Ukrajinci mají za své národní, zamítají-li pravoslaví, odpověděli, že pravoslaví i unie jsou jim stejně cizí a za své vyznání náboženské že uznávají — štundu (sekta ruská).

*

Čeští Sokoli navštívili nedávno bratry balkanské a obcovali m. j. také svěcení sokolského praporu v Sofii. Sám náčelník Dr. Scheiner, který doma mezi Sokoly štve jak může proti katolictví zastupoval „s otevřeným hledím" české Sokolíky při církevních obřadech, jež prý byly „velice zdlouhavé, ale zajímavé", „kněžstvo v nádherných, zlatem vyšívaných hávech, a nejvyšší kněz se zlatou korunou na hlavě, imposantní stařec sněhobílého vousu" (toť asi to hlavní) jejich knězožroutství pranic nevadil.

O posledním sokolském sletě v Brně mimochodem tu podotýkáme, ač to patří do jiné kapitoly, že dle zprávy novin, odnikud nepopírané, dovolení sokolského průvodu vykoupeno vládní sanací zkrachované zdejší severomoravské poněmčovací banky. Kdyby to tak udělali klerikáli!

Vědecký a umělecký.

Pražský přítel našeho měsíčníku poslal nám několik vzpomínek na Adolfa Pateru, jež tuto beze vší poznámky podáváme.

Jméno Paterovo nalézáme na každé stránce dějin nejstarší literatury české. Bez jeho neúnavné píle a obětavé lásky k památkám české literatury podnes by leckterý skvost její byl pro nás skrytý, nebyl-li by — jako nepovšimnuté proužky — na věky ztracen. Ve zvláštním zápisníku měl zaznamenánu kde kterou zmínku o staré knihovně nebo nalezišti starého rukopisu; a záznamy ty nosil též ve své hlavě. Jeho oddechem o prázdninách bývalo prohlížeti a popisovati bohemika roztroušená po rukopisných knihovnách českých, moravských, uherských, pruských i rakouských. Podrobné zprávy týkající se této činnosti jsou ve výročních zprávách musejních. Všude ovšem nebyl ani on. Nejvíce snad litoval, že mu nebylo popřáno hledati ve dvorní knihovně vídeňské dalších zlomků českých legend, které tam tušil. Bolelo jej, když celé knihovny, které jeho předchůdce ještě zastal, neb některý jednotlivý rukopis, jako z knihovny dominikánů olomouckých ohromný foliant se životy českých svatých, jejž Dobrovský měl v rukou, zmizely beze stopy.

Žádné námahy a oběti neodvrátily ho od této horlivé činnosti. Nedostalot se mu všude takové důvěry a takového přátelství jako v pražské knihovně kapitulní (se strany t. kan. Frinda), v knihovně rajhradské a jinde. Někde mu předkládány jen věci, které ho nezajímaly, o jiných se proň nevědělo (Osek), jinde mu bylo pracovati na kvap, aby nezdržoval knihovníka (Olomouc kap. knihovna), bylo mu zůstati bez oběda atd. Někdy dostavily se nesnáze jiné po návštěvě. Když mu bylo v Brně dovoleno vzíti si — jako věc bezcennou — proužky, ze kterých on sestavil legendu o sv. Kateřině, psáno mu pak (dopis jsem sám četl), když již byly v Museu, aby je laskavě vrátil, anoť prý se na dárce útočí, že dopustil, aby památka byla Moravě odcizena. Jinde vytýkáno mu později, že prý někdy užil tinktury Giobertiho; neprávem, byl ze zásady proti tomu, znaje její účinky, ale užíval — zřídka kdy — v nezbytných případech s dovolením knihovníkovým sirníku ammonatého, doporučeného mu českým chemikem.

Dostalo se mu ovšem též náležité odměny za jeho neúnavnou píli — v nálezech vzácných. Sám často vzpomínal oné čisté radosti, kterou skytá podobný objev. Největší požitek pocítil v životě, když v rukopise, který již tolik učenců před ním mělo v rukou, ale jehož ovšem nikdo neprohledal tak důkladně jak on, objevil píseň Kunhutinu.

Láska jeho k památkám českého jazyka byla ryzí. Nesouhlasil se způsobem, jakým se na př. dostal kdysi cizí rukopis s pozůstalostí po kterémsi učenci do Musea, kde byl od horlivého knihovníka poset značkami musejními, aby tam byl ukován. Jen lístky vložené do knihy od čtenáře na označenou některého místa dovolil si sbírati, poněvadž

by byly jinak pohozeny a v jeho očích měly cenu, i když to byly pouhé náčrtky jesuitských disputací nebo lístky zpovědní, měsíční patronové a pod. Co mělo cenu a bylo na prodej, kupoval za své peníze a přenechával Museu, když si jich přálo; byl znám u antikvářů a zván, kdykoli mu mohli něčím posloužiti.

Dle vzoru Dobrovského byl úhlavním nepřítelem všech padělků. Ovšem vždy skromně, bez křiku, a kde bylo třeba, tichou neúnavnou prací. Říci, že „pouhá náhoda (srovnání musejního rukopisu s universitními tisky M. Verb.) přivedla Pateru na stopu padělku aspoň při Mater Verborum“ a tím uváděti v pochybnost paleografický bystrozrak Paterův nebo jeho kritickou objektivnost, charakterisuje vědecké šarlatánství protivníků. Toť holý nesmysl — v prvotisku (který Patera ostatně nalezl teprve později) přece není meziřádkových glos! Patera vůbec nestudoval starých tisků, jen pokud byly předlohou pro české rukopisy. Odkud tedy vzata ona data? — Kritická tato práce (při Mater Verborum) stála ho později zrak; tak aspoň soudil o příčině svého neštěstí (mimo noční četbu na znaku). Skromnost jeho pak zavinila, že ještě as rok před jeho smrtí mohlo mu býti vytýkáno, proč prý Gebauerovi nepověděl, že Ev. Svjan. je padělek. Čeho historik Kalousek a j. si ihned všimli rok před tím v ČČM v práci Paterově o nejstarších zbytcích žaltáře, to češtináře Gebauera ovšem ušlo; a jak měl skromný Patera protestovati proti vydání Gebauerovu, když Jireček byl pro Gebauera velmi zaujat; ostatně bylo vydání brzy rozebráno, škody nevzala Matice žádné. Táž skromnost pak ho zdržela, aby se veřejně obhajoval.

Rukopis Královédvorský pokládal za památku pravou, vyjma ovšem iniciálky as Horčičkou malované, pod nimiž však jsou mikrogramy. Jsa dokonalým znalcem české paleografie, i když skromnost jeho nedovolila mu se tím proslaviti, a srovnávav bedlivě písmo RK dle fotografické reprodukce, kterou nosil stále u sebe na výzkumných cestách, s památkami nepochybnými, byl přesvědčen, že po stránce paleografické, tedy tam, kde boj by měl býti vědecky rozhodnut dle jasného methodologického výkladu Kalouskova, je RK naprosto neotřesen. Nepřátelé RK se ovšem také dovolávají autorit po paleografické stránce otázky. J. Truhlář, z něhož někteří dělají autoritu (Novák-Novák, Stručné děj. lit. č. str. 352) paleografickou, si při tom zadal velmi, na př. když tvrdil, že zkratky vyskytující se koncem XIV. st. nemohou se již vyskytovati ve století XV. Fejfalik RK ani neviděl (leda snímek), Wattenbach a Sickl rovněž. Gaston Paris, jehož Vlček r. 1912 (str. 483) stavěl proti odborníkům, není v té věci autoritou. Pertz RK viděl a za pravý uznal. Že Elie Berger kladl rkp. do st. XIII. (místo do pol. XIV.) vysvětluje se snadno tím, že rukopisy francouzské jeví dříve písmo, které naše jeví později. Proti různým námitkám paleografickým Patera hájil RK prostě tím, že ve vitrině pod ním vyložil latinský rkp. kázání (sermones) téhož formátu kabelkového (proti námitce vyslovené Jagićem v Asl Philol., jenž patrně neznal ani Hradeckého rukopisu ani německých zpěvníků) a téhož

písma (nachýlená, shrbená s), které, že rukopis byl v místnosti vlhké i podobně bylo pozměněno: vrchní pigment se jaksi odloupl a jen písmo vniklé do pergamenu je viděti — proto hned vyniká, když se duběnkovou tinkturou potře; vedle pak položil legendu o sv. Jiří, podobnou aspoň formátem a drobností písma. Ovšem i v jiných knihovnách našel rukopisy písma podobného: v pražské kapitulní (A C IV z 1. pol. století XIV), v rajhradské (Umučení: zvláště též ocáskovité s), v klementinské (IX B 4 za přední deskou 4 listy), v olom. kapitulní (č. 186), v brněnském zemském archivu (12307 z 1. pol. XV 4 listy de luxuria in 16°; str. 328. 329. 334. 335), v mikulovské — jen že výrobce pravých padělků ani jednoho z těchto rukopisů znáti nemohl. To je jedna ze záhad, jichž řešení doporučoval odpůrcům pravosti RK: Místo stálého přeceňování autority Gebauerovy (jenž filologicky kladl Karla IV. do XIII. stol. [Passionál s leg. o sv. Václavu], EJ pokládal za pravé, glossy svatořehořské za padělek, jenž asi příliš spoléhal na práci svých žáků, tak že ho v Museu nebývalo viděti, a jenž dle ústního svědectví Tadrova se vyjádřil, když ten ho upozorňoval na kterési slovo vyskytující se i v jiných památkách, že on to také věděl, ale nač prý by uváděl něco proti sobě) a j. — a ohřívání dávno vyvrácených námitek (bodrost-bedrost LF 1911!) a zamlčování toho, co je příznivé pro RK — měli by se, i když nechají paleografii stranou — odpůrci jednou pokusit vyložiti různé záhady psychologické a j., jež z jejich domněnky plynou. Padělatel — 18letý? —, který dovedl psáti inkoustem ničím se nelišícím od inkoustu XIV. století (někteří ovšem dokonce vyslovili domněnku, že starobylým jeví se písmo teprve nyní: Dobrovský byl příliš dobrý paleograf, než aby ho něco takového ušlo) — padělal později pouze barvou (glossy MV, píseň Vyšehr., EJ, Jelen, Václ. atd. nebo barvou smíšenou s inkoustem)! Padělatel, který znal rozmanitá písma XIII. i XIV. v., vybral si tvar písma, pro něž předlohy (rkp. lat. kázání z poč. XIV. st. opravdu podobný dostal se do Musea teprve v letech třicátých) neznal. Padělatel, který nedovedl RK čísti a bez chyb vydati — napsal RK tak, že aspoň přepsáním se neprozradil, a prokázal v tolika případech (Gebauer na př. pokládal s = ss za chybu) znalost lepší než nejzdatnější odpůrci pravosti rukopisu. Padělatel, který si dovolil písmena tužkou nakresliti a potom barvičkou vyplňovati, nezapomněl v RK mikrogramů pro iniciálky atd. Než ty záhady rozřeší, snad se najde i leckterý nový doklad k „nedoložitelným“ zvláštnostem filologickým RK. — Kdyby RK byl padělek, bylo by hanbou pro českou vědu, že dosud nepodala všestranného důkazu toho.

Nevědeckost námitek činěných charakterisuje se ještě jednak tím, že tak veliké procento jich ukázalo se bezpodstatným, jednak tím, že jsou namířeny zároveň proti RZ — že se míchá, co dlužno posuzovati odděleně, což je nevědecké, ať si tak počíná Žunkovič ať Vlček. V RZ, pro jehož vznik Patera podával výklad podobný Schleicherovu — písmena jsou psána — proti jednolitému písmu RK — brzy tak brzy onak, což ovšem Masaryk mohl si dovoliti neznati, když napsal,

že jedním písmem psán RK a RZ; snad jich ani neviděl, soudil z toho Patera.

Do řešení námitek filologických Patera se nepouštěl. Když jsem na př. upozorňoval, že by bylo lze tvar nejvíce vytýkaný „viesti“ právě filologicky obhájiti (co je pravděpodobnější: analogie přímá či oklikou? Nethematické sloveso vêmь [sr. êmь] as dle 3. os. pl. vědętь podobného vidętь přešlo v infinitivu do vzoru viděti: věděti, vědiech, věděch. Avšak máme part. věda, vědúci. Jak to vyložiti? Buď vzniklo přímo dle *viesti anebo teprve oklikou přes jěda: nejprve jěda dle inf. siesti přitvořeno k jiesti a potom teprve jědie: x : jěda = vědie : jědie), podotkl jen, že podle jeho mínění filologicky rozepři rozhodnouti nelze.

Ovšem ani do historických se nepouštěl. Jak o novějších literárněhistorických nálezech soudil, lze poznati z toho, že Flajšhansovo vyjádření o prameni popisu bitvy (v C. Slově) vykládal za satiru na takové pokusy. Lindovo umění (Zář nad pohanstvem) ocenil jako nemotorné povídání. Když se dověděl, že se prý našel Hankův exemplář písní ruských s jeho glossami shodnými s RK, divil se, proč by Hanka nebyl směl obojí pilně srovnávati, když to směli jiní po něm.

Co se týče provenience, soudil takto: Máme zprávu o rkp. v kolleji Všech Svatých ve sklepě pod oratoriem (1603) obsahujícím cantilene bohemicales (otiskl Dvorský a j.; sr. Květy 1866 č. 17 st. 66); tento rkp. dostal se as do knihovny klementinské. Tu se v letech 1814—15 mnoho ztratilo; snad onen rkp. zakoupen od Hanky; ten pak ovšem nemohl říci, odkud jej má; je-li tedy nález pochybný, není to ještě důkazem padělanosti.

Šovinistou Patera nikdy nebyl, ale v hvězdu Masarykovu, jenž se chlubil, že již jako 10letý student (něm. gymn.) dospěl k poznání nepravosti RK, nevěřil, a také ne v hvězdu Gebauerovu. Proto též mladá generace málo uspokojovala jeho pojmy o vědecké práci, když na př. opakují stále některé vážné omyly, jako o Bibli Leskovecké (je jistě ze XIV. stol.). Autoritářství na jedné straně, na druhé pak — jeho povaze zvláště se příčící — nadutost, velikášství nových kapacit — jež dovedou na př. J. Truhláře vydávati za autoritu v paleografii — a konečně z části i nedostatek poctivosti — znechucoval mu nový ruch; ovšem byl spravedlivý k výjimkám: prof. Smetánky na př. si vážil; zvláště mu imponovalo, když protestoval, aby byl od Akademie odměněn podruhé za práci, za kterou již jednou odměnu vzal. Tím těsněji lnul k úzkému kroužku přátel, s nimiž se v sobotu scházíval.

Poslední léta jeho byla léta velikého sebezapírání: snaha a píle let dřívějších zůstala, přibyl ohromný materiál, který měl býti zpracován, a on byl odsouzen k vědecké zahálce. Zrak jeho oslábl tak, že nemohl ani čísti ani psáti. S počátku dlouhý čas ještě se těšil aspoň nadějí, že zraku opět nabude, na konec odevzdal se v nezměnitelnou skutečnost. V té době mu byla milá každá novinka o vědeckých pracích z jeho oboru a s neutuchlým zájmem přijímal drobty z nich nahodile mu poskytnuté. Stýskal si, že ti, kterým dobrodiní prokázal, na něho úplně zapomínali. Tím vděčnější byl za návštěvy Dra Vajsa a mé.

Mimo účast v Akademii zabýval se poslední léta s pomocí svého syna a jiných vydáváním korrespondence Dobrovského, s pomocí Dra Trávníčka a později mou v upravování soupisu bohemik mikulovských pro tisk, k čemuž jej prof. Smetánka vybídl; podobně revidoval část Truhlářova soupisu rukopisů knihovny klementinské; hodlal dokonce ještě ucházeti se o cenu vypsanou — po smrti Hlávkově — Píčem na studii o RK. Když se odstěhoval na Letnou, přestal docházeti již i do Akademie, kde bez toho v III. třídě úmrtím nejvěrnějšího přítele jeho Ant. Truhláře jeho strana pozbyla na dobro vlivu. Přestal pak docházeti i do kroužku starých přátel. Za to skytala mu Letná příležitost k četnějším procházkám.

To ovšem nebyl život, který by byl uspokojoval tak neúnavného pracovníka. Nad to ztrpčován mu ještě výtkami, které mu činěny ne jen se stran vzdálenějších, ale i z kruhů, od kterých toho nečekal. Neslyšel jsem sice nikdy z úst jeho nějaké kvalifikace podobných urážek, ale bolely ho. Nedovedl na př. zapomenouti, že jemu, jenž měl ovšem zcela jiné pojmy o úřadu bibliotékářském, dávána vina, že prý se za něho ztratily vlasy milenky Goetheovy. Omylem reklamován na P. po odchodu jeho z Musea rukopis tam nalezený, protože měl stejnou vazbu jako kterýsi rukopis musejní; byl to však majetek soukromý, poslaný P-ovi na určení od soukromého majetníka z Litoměřic. P. určení odkládal, až nabude zraku, k čemuž bohužel již nedošlo. Jakési napjetí mezi ním a správou musejní částečně bylo již dříve. O svém odchodu z úřadu bibliotékáře Musea vykládal mi, že bylo na něm žádáno, aby podal soupis rukopisů musejních. Když po roce nebyl soupis ukončen, byl mu dán pokyn, aby se poděkoval. To byla ovšem záminka; příčina byla v osobních zájmech kteréhosi vlivného člena. Soupis podnes ukončen není — bylo-li vůbec v něm pokračováno.

Není divu, že tím jeho zájem o Museum ochladl. Nicméně byla by jediná návštěva a dobré slovo postačilo, aby zamýšlená štědrost jeho vůči národní instituci naší byla znovu oživena v úplné míře. To se však nestalo, a tak odkázal Museu pouze knihy české; jiný by ani toho nebyl učinil; ale Patera byl člověk šlechetný, který pochopil, že instituce nemá býti nedbáno proto, že je spravována od lidí osobně nemilých. Mnoho knih tímto způsobem ovšem zůstalo majetkem soukromým, na př. Komenského Atrium.

První posel blížící se smrti zaklepal u něho na letním pobytě v Lensedlích 1912; ztrnula noha, nemohl vstáti. Tajena mu sice povaha jeho nemoci, i když pokročila dále, ale on si byl svého stavu vědom. Zachvácena potom celá polovice těla, mluvil málo srozumitelně. Potěšen návštěvou hraběte z Kolovrat a zaopatřen od svého přítele Dra Vajsa zesnul na věky.

S ním zmizelo mnoho vědomostí nastřádaných a věrnou pamětí uschovaných; pozbyli jsme především paleografa, který stálým studiem rukopisů XIII.—XVI. stol. dovedl stáří rukop. XIV.—XV. stol. určiti dle písma na 20letí; zajímavý doklad toho jsem poznal, když v kterémsi rukopise přes svou akribii přehlédl datum umístěné na rubu jedné z po-

sledních prázdných stránek a datoval rukopis dle písma do doby zahrnující právě 10 let před tím a 10 let potom. Pozbyli jsme též výtečného znalce českých památek, jejž ovšem snáze lze nahraditi, ač jeho paměť byla někdy věrnější než rejstřík Truhlářova soupisu a ač leckterá podrobnost klesla s ním do hrobu; na př. našel předlohu Tkadlečka v kterémsi prvotisku knihovny klementinské, vlašského původu, jíž nikde nezaznamenal.

Za příčinou úmrtí jeho vzpomínáno zvláště na Rusi s vděčností úsluh jím za jeho bibliotékářství prokázaných; u nás, pokud víme, pouze XX. Věk přinesl poněkud vřelejší vzpomínku. Úslužnost jeho byla neobyčejná. Poklady tak namáhavě nastřádané dával ochotně jiným k disposici, i takovým, kteří si nezískali zásluh o něho, a takovým, kteří toho zneužili; to ho, jak se zdá, ani nebolelo, jako to, že se nesolidně vydávala věc jako nově objevená, které „nálezce“ sám ani neviděl.

Končím tuto hrstku svých vzpomínek přáním, aby nám přibylo na poli vědecké práce nových povah tak šlechetných a skromných. *Š.*

*

Bergsonismus čili filosofii professora na Collège de France Henriho Bergsona rozbírá důkladně kritická studie J. Maritaina „La philosophie bergsonienne“, uveřejněná z části v Revue de philosophie. Bergson byl přes míru vynášen jako smířlivý filosof chtějící sloučiti nova et vetera z pokladu moudrosti, ba mnozí viděli v něm pokračovatele scholastiků, tak že arcibiskup pařížský varoval před takovým přeceňováním. Maritain upozorňuje na mnohé mezery, kontradikce, bludy a nebezpečné dedukce v jeho theorii. Nelze upříti, že Bergson pilně si všímal středověké filosofie, nad níž dodnes tolik univ. profesorů krčí nosem jako nad výplodem věku polobarbarského, ba lze míti za to, že při své svědomitosti dospěl by tu a tam k velikým thesím metafysiky křesťanské, ale spisy jeho nejen nesouhlasí s thomismem, nýbrž jsou s ním ve všech důležitých věcech v přímém odporu. Bergson je přesvědčen o neudržitelnosti „scientismu“ positivistického, není monistou, mluví o životním rozmachu, élan vital, o síle, jíž přikládá „durée concrète“, nezničitelnost. Zasazoval rány myslitelům, kteří příliš zdůrazňovali činnost rozumovou, kteří rozumu zneužívali, a dospěl k přesvědčení, že rozum není ani s to přivésti k poznání bytí a života. Zavrhuje nástroj, jehož někdo zneužil. Materialisté vykládali všecky jevy hmotou, Bergson ji zamítá, chápaje život intuicí, nazíráním. Ale nedospívá k přesvědčení, že lékem by bylo neodhazovati nástroj rozumu, nýbrž raději lépe ho používati. Zaměňuje intelligenci s „imaginací“, ale čím chce ji nahraditi, není než opět jen rozšířená imaginace . . .

Rozruch, jaký způsobila volba Bergsonova do Akademie, lze poněkud vysvětliti příslovím: Cherchez le juif! „L'Univers israélite“ alespoň jásá: „Je to první žid mezi „nesmrtelnými“. První, jenž vešel, nikoliv první, jenž vejíti zasloužil.“ Ale Bergson není jinak židem ani pře-

svědčením ani prácí. Myšlenka židovská nijak jeho filosofie neinspirovala. Straní se ruchu židovského a lze jej nazvati odžidovštělým (déjuivé). Ale židé těší se přece: „Žid, cizozemec a jenom naturalisovaný Francouz, jenž stává se representantem kultury francouzské a blýská se francouzským espritem v celém vzdělaném světě, jako málo jich bylo před ním v dlouhé historii duševní práce francouzské, poráží najednou všecky výklady o zaostalosti a neplodnosti plemene židovského". V tom kotví příčina židovského uspokojení po volbě Bergsonově a možná i příčina přehnaného obdivu pro „filosofa mody".

Poslední knihy Bergsonovy, zvlášť „Matière et mémoire" a „Tvůrčí evoluce" (Evolution créatrice) byly dány na index.

*

O myšlení přírodnickém a technickém rozepisuje se jenský prof. Zschimmer (Philosophie der Technik 1914, Naturwissenschaften 1914, 17). Základní myšlenkou bádání přírodnického jest: popsati přírodní skutečnost, ji pochopiti a v soustavu uvésti příslušné pojmy. Podobně i technologie, v nejširším smyslu, popisuje, snaží se pochopiti a v soustavu uvádí nabyté pojmy. Ale kdežto tam dovršením práce je theorie přírody, je zde dovršenim theorie techniky, dovednosti, která směřuje k tomu, by uskutečnila, neb jak Z. praví, zmaterialisovala co nejvíce stupňů svobody a volnosti v našem hmotném počínání možných a uskutečnitelných, by uvolňovala co nejvíce hmotný život náš od nadvlády hmoty samé a přispívala tím k vyšší vzdělanosti, než jest možná na stupni stavu čistě přírodního. K bádání v přírodě, o přírodě, přistupuje snaha utvořiti něco z přírody, z jejích částí a sil. Takto zdá se obojí myšlení býti zásadně různé, ale v pravdě není, neboť největší přírodozpytci snad i nevědomky pracovali pod nátlakem, smíme li tak říci, myšlenky: jelikož možno z přírody něco vytvořiti, nutno o ní něco věděti. Jedno se při této technologické snaze myšlení našemu zřejmě vtírá, jakkoli cize to zní právě v oboru mechaniky a strojnictví, v oboru „železné" nutnosti: je to účelnost a volba k ní směřující, kterou se příroda podmaňuje a v službu člověka uvádí. Determinismem naprostým toho ani provésti ani vysvětliti nelze, i pro tuto činnost potřebí jakési svobody ve vědomém rozhodování a jednání, které směřuje k tomu, jak s poznanou vlastností věci přírodní naložiti, aby provedeno bylo něco dosud neznámého, fysické svobodě člověka sloužícího. Tak právě technologie předpokládá svobodné rozhodování o nutnostech přírodních.

*

Úmrtí Alfonsa Bertillona, jenž prvý začal totožnost zločinců zjišťovati t. z. anthropometrickým způsobem, obrátilo poněkud více pozornost k tomuto odvětví kriminalistiky. Je tomu jen asi čtvrt století, kdy úřady při tom zjišťování byly odkázány na pouhé popisy a fotografie, tedy pomůcky zhola nedostatečné. Bertillon vycházeje z poznatku, že u člověka rozměry kostí od 21. roku zůstávají stejnými a že není dvou lidí o stejných rozměrech, zavedl měření některých částí kostry, které po různých zdokonaleních nyní zaznamenává délku

a šířku hlavy, šířku jařmové kosti, délku levého prostředního prstu a malíčku a otisk pravé ruky (tento místo počátečného měření délky levého předloktí, levé nohy a barvy duhovky). Kromě toho kázal Bertillon všímati si i jiných zvláštností měr při sedění, rozpětí ramen, tvarů hlavy atd., tak že na místo dřívější podobky obrázkové nastoupila věrnější podobka vyslovená (portrait parlé), vlastně psaná.

V našem století uplatňuje se však víc a více t. z. daktyloskopie, kterou nejen známí zločinci se zjišťují, nýbrž i pachatelé zločinů vypátráni býti mohou. V Indii již v minulém století po otiscích prstů poznáváni. U Turků, Číňanů a Japonců byl otisk pravého palce neb ukazováčku (v krabičce nošena sepiová barva s houbou) podpisem místo našich křížků. Náš Purkyně již 1828 ukazoval, že vroubky na prstech u každého mají zvláštní tvary a ty že se nemění. Po něm Francis Galton, William Herschel a j. úsilovně otázkou tou se zabývali, až Edward Henry vypracoval jakousi soustavu pro vyšetřovací použití těchto takořka neklamných známek. Románské kraje, zvláště Francouzi, trvají sice při anthropometrii, ale nebudou dlouho moci vzpírati se výhodám daktyloskopie. Krádež Mony Lisy a dlouhá nezvěstnost zlodějova zavdala podnět k prudkým útokům na pařížskou policii a na Bertillona, že záznamů svých nevedli též podle daktyloskopie. Zloděj totiž, zaměstnaný v Louvru, byl sice v seznamě anthropometrickém popsán, a nadbytkem zanechal svou „navštívenku“, totiž otisk prstů na rámci ukradeného obrazu, ale nebyv daktyloskopován, nemohl dlouho býti vypátrán.

Mimochodem při této příležitosti budiž podotčeno, že jiný detektivní prostředek, policejní psi nesplňují docela nadějí v ně skládaných, prostě proto, že byly přemrštěné, nesmyslné. Očekáváno totiž od nich, že stopy najdou i po delší době, a to na dráhách různými lidmi ošlapaných nebo křižovaných; ukázalo se však, že jen několik málo hodin lze na spolehlivý popud stopy hledaného počítati, a to jen tehdy zcela jistě, když dráha původní jinými stopami nebyla přerušena. Přes to však výkony některých těch zvířat zůstávají obdivuhodny, zvláště když i pouhá vzdálená indicia mnohdy mohou k vypátrání platně přispěti, užívá-li se jich ovšem opatrně.

*

Nedávná zpráva denních listův o nalezení nového obrazu Tizianova ve Lvově byla nyní potvrzena a zjištěna i vědecky. Museum knížat Lubomirských, jež tvoří nerozdílný celek se známým Ustavem Ossolińských ve Lvově, mělo ve své galerii „portret muže“, darovaný ústavu r. 1858. Veliké přednosti obrazu obrátily na sebe pozornost kustodův a znalců, zvláště prof. Dra Jana Antoniewicze který již r. 1907 vykonal s četným zástupem svých posluchačů zvláštní odborné zkoumání cenného originálu, dokazuje na základě srovnávacího materialu autorství Tizianovo, při čemž upozornil především na analogie, jaké se vyskytují mezi portretem lékaře Parmy v císařské galerii ve Vídni a jmenovaným obrazem. Poznamenal rovněž, že celá hodnota

obrazu ukáže se teprve, až bude důkladně očištěn a odstraněno pozdější přemalování.

Kuratorium Ossolinea odevzdalo obraz k restauraci prof. Jos. Gerischovi, kustodu akademie krásných umění ve Vídni, který po dlouhé a namáhavé práci nalezl v pravém horním rohu plátna nápis: Titianus P(inxit). Poláci mají ovšem velikou radost nad „lvovským Tizianem", jak dnes obraz jmenují.

*

V belletrii polské neukázálo se již po delší dobu žádné významnější dílo. Jen Kazimír Tetmajer dokončil svou dosud největší práci, rozsáhlou trilogii z dob Napolenských „Koniec epopei" (Varšava 1913—1914), o jejíž první části jsme svým časem referovali. Celek tvoří zajímavou četbu pro Poláka, nadšeného pro své hrdiny bojující v řadách velikého válečníka, ale cizího čtenáře sotva dovede více upoutati. Autor sám na posledních stranách připojuje poznámku, kde upozorňuje čtenáře, že to, co právě přestal čísti, není románem, neboť nešlo mu o románovou fabuli, o barvité sceny a intriky, nýbrž jedině o přísnou pravdu.

Trochu ruchu vzbudil, jak obyčejně, nový román Gabriely Zapolské „O czem się nawet myśleć nie chce" (Varš. 1914), plný trpkosti a pessimismu. Pomocí všech chirurgických nástrojů svého naturalismu líčí autorka smutné osudy neuvědomělé ženy, kterou v manželství potkávají nepředvídané a nejtragičtější příhody. Mužové jsou jako vždycky brutální a nesvědomití, ženy naivní, trpící a bezradné.

Podobnou denní sensací byl román Vladimíra Perzyńského „Dzieje Józefa" (Varšava 1914). Je to od počátku až do konce persiflage biblických příběhů Josefa Egyptského. Josefem je tu lokaj v domě bohatého finančníka, egyptského konsula ve Varšavě. Zvítězí nad pokušením ne silou své čistoty, ale z vypočítavosti, jsa pod vlivem módních dnes proudů theosofických, jež mu slibují dosáhnouti tak cíle: bohatství. Vězení stane se pro něho pravou školou: naučí se tam chiromantii, hádání z ruky, jež pak učiní z něho slavného a bohatého muže. — Román, psaný ve formě dialogů spojených poznámkami, jest myšlen jako satira plná ironie a komismu, ale často i cynismu. Není proto divu, že zpracován autorem hned také pro divadlo dočkal se hlučného úspěchu.

Nyní skoro všecka kritika píše o novém románu Jiřího Żuławského „Laus feminae", jenž je rozpočten také na tři části. Autor, filosof, dramatik a básník, poprvé čerpal ke svému románu látku ze současného života a poprvé vstoupil na půdu těsně erotickou, ale své dobré pověsti spisovatelské, jak uznává vážná kritika skoro jednomyslně, tím málo pomohl. Přiznává to i kritik „Przegładu Polského" Dr. Josef Flach, jenž kdysi hájíval Żuławského proti jeho literarním odpůrcům.

Vytýká mu nyní, že se dal vtáhnouti v kruh idei Przybyszewského. Vliv ten spočívá především v umělé konstrukci oslavovaného „tance lásky a smrti". Podle něho celé lidstvo nic nedělá, jen se miluje, či

lépe vyvolává žádosti; kromě toho není jiného citu ani vůle ani činu. Výsledkem šíleného „tance lásky“ je smrt fysická i morální. Dostáváme se v jakousi nemocnici oblouzených erotomanů, ve které bohužel není ani lékařů ani milosrdných sester. Jsou toliko nemocní, místo lékařů jsou toliko rozmnožovatelé utrpení druhých a místo milosrdných sester zastupují jakési demonické ženy, rozsévající kolem sebe zničení, s ďábelským smíchem nebo pathologickou „moral insanity“.

Román Žuławského, psaný jinak s velikou kulturou spisovatelskou, živě a plasticky, odehrává se převážně ve světě uměleckém a v některých osobách podává skoro portrety ze skutečného života polského. Druhá jeho část se právě tiskne v časopisech.

*

Litevský tisk oslavil v květnu desítileté jubileum své svobody. Před 10 lety totiž vláda ruská zrušila zákaz r. 1864, podle něhož nesmělo se vůbec užívati v litevském tisku latinských písmen; na jejich místo snažily se úřady zaváděti všude písmena ruská. Poněvadž tento zákaz při tehdejších potřebách Litvinů dotýkal se hlavně knih modlitebních a pod., vyvolal v obyvatelstvu velkou oposici. Litvini se domnívali, že podrobení se zákonu znamenalo by odpadlictví od víry katolické. Když se nesmělo tisknouti latinkou doma, dodávány knihy z Litvy pruské.

V Rusku je ovšem horlivě konfiskovali. Tak bylo policejně skonfiskováno, jak oznamuje polská „Książka“, v letech 1891—1893 knih 37.718, v letech 1894—1896 již 40.335, 1897—1899 39.024, 1900 až 1902 56.182, celkem 173.259 knih.

To trvalo do roku 1904. Když tehdy zákaz byl zrušen, založeny hned tři litevské časopisy, dva ve Vilně a jeden v Petrohradě. Na další vývoj litevského tisku mělo nejsilnější vliv duchovenstvo, jež zvláště v r. 1905—6 založilo několik listů. Středem vydavatelského ruchu jest Vilno, nejvíce jich však vychází v Americe.

Ostatně, jaká svoboda tisku panuje dnes v Rusku, viděti ze stálé rubriky kritického a bibliografického časopisu „Książka“, vydávaného ve Lvově: konfiskace a tresty tiskové. Tak na př. poslední číslo uvádí mezi knihami policejně v Rusku zakázanými také tato díla: Dr. Jos. Tretiak „Bohdan Zaleski, život a poesie“, kněz Jan Zawada „Jak vésti práci skautů“, Z. Rogoszówna „Rodný dvůr“, povídka pro děti od 8 do 12 let atd.

*

Družstvo národního divadla v Brně má jmění 46.175 K, o 20.863 K méně než vloni. Stavební jistina jest 972.716·66 K. Členův jest 496, v tom 5 čestných, 45 zakládajících.

Vychovatelský.

Výsledky katolického a beznáboženského výchovu dobře osvětluje statistika o školním vzdělání trestanců v největších trestnicích amerických. V západní části Pennsylvanie navštěvuje asi třetina dětí katolickou školu. Roku 1890 bylo z 89 zločinců, ve věku 21 let a níže, 61 ve svém dětství žáky veřejných škol a jen 3 žáky katolických farních škol. Ze všech zločinců, kteří byli v r. 1902 odsouzeni, bylo 371 vychováno ve veřejných školách, 14 v soukromých a 33 částečně v soukromých, částečně ve státních. 44 trestanců téhož roku ve věku 21 let a níže požívalo výchovu ve veřejných školách, 4 v katolických soukromých a 3 častečně ve státních. Roku 1903 jest poměr: 5 žáků proti 350, r. 1904 8 proti 406, r. 1905 9 proti 399, r. 1906 8 proti 348, r. 1907 9 proti 367, r. 1908 9 proti 542.

*

V posledních letech byli často pobádáni studenti, aby v prázdninách věnovali se tělesné práci. Myšlenka byla jistě dobrá: odvrátiti mládež od lenošení nebo zase přílišného sportu, vésti ku práci fysické, jež přispívá ke zdraví, zušlechťuje, učí vážiti si zaměstnání jiných, zvyká časně šetrnosti atd. Volání nalezlo značného ohlasu zvláště v Haliči, kde i ti, kteří spíše nehledali výdělku v prázdninové době, jali se bráti do rukou kladiva a lopaty. Ale dobrá myšlenka má i své stíny. Nikdo se neptal, jak takový student žije, jaké má okolí, kdo naň dozírá. A prázdninová výdělečná práce studentů dostoupila nyní takového rozsahu — je zaměstnáno asi 4.000 studentů, kteří vydělávají na 100.000 K — že se věci musila zaujmouti zemská školní rada a ozvali se také lékaři.

V orgánu lékařů polských „Słowo lekarskie“ píše o tom na základě přesných bádání dr. Josef Glassner. Na výdělečnou práci prázdninovou dávají se synové lidí chudých, žijící celý rok v málo příznivých poměrech materielních a nejhorších hygienických. Skuteční dělníci pocházejí převážně z lidu vesnického, jsou velmi silní, zdraví a tělesně dobře vyvinutí. Studenti-dělníci jsou bídně vyživováni a často zakrnělí. A takto nekvalifikovaným svěřuje se práce v kamenných lomech, cihelnách, při stavbě drah, kanálů i při stavbách městských. Pracují často „na akord“ — 12 hodin denně. Ctižádost je nutí, aby se snažili vyrovnati dělníkům. A ti zase hledí s nechutí na mladíky, ubírající jim výdělku.

Podnikatelé nemají ovšem na mysli fysického výchovu mládeže. Tím méně jim záleží na jejím mravním stavu. Chtějí jen vykořistiti mladé síly!

Proto shledal dr. Glassner u studentů-dělníků velmi časté zjevy vyčerpání srdce, povstalé nepochybně z přílišné práce za nepříhodných podmínek; dále tuberkulosu plic, která sice vznikla snad již dříve, ale

přílišnou námahou a zanedbáváním hygieny při pracích začala postupovati rychle a silně; konečně katarhy průdušnic, jako následek zaměstnání v cihelnách a kamenných lomech uprostřed škodlivého prachu. Nejsou řídké ani případy neštěstí a úrazů, jež pocházejí z nedostatku cviku, zručnosti a vrozené odborným dělníkům orientace.

„Není pochyby — končí dr. Glassner — že práce fysická, přiměřeně upravená, mohla by prospěti zdraví mládeže. Ba jest nutná pro pravidelný rozvoj těla i duše, ale musí míti známky a přibližnou hodnotu léčebné gymnastiky; v každém případě musí býti individualisována, a což jest nejdůležitější, pod přísným dozorem. Dosud prázdninová práce studentů, podle mých zkušeností, nejen jim nedala zdraví, ale zbavila je namnoze tohoto nejcennějšího pokladu, činíc z lidí ruměnných a mladých bledé, chorobné proletáře. Ani jeden z těch studentů neujal se věci pro zdraví, ale výlučně pro chléb . . . Jest proto povinností lidí, vybízejících k tomu mládež, pomýšleti na zlepšení jejich hmotných podmínek, ale nikoli za cenu zdraví.“

Jsou tu však také námitky se stanoviska výchovného. Mládež v oné době zůstává bez ochrany a kontroly. Společnost dělníků stálých i sezonových má na ni osudný vliv. Jak snadno se tu přebere míra v požívání alkoholu a tabáku! Jak hrubnou mravy a kazí se mluva!

Fysickou práci mládeže studující o prázdninách možno tedy schváliti, jsou-li splněny aspoň dvě hlavní podmínky: musí býti mládeži přizpůsobena a konati se za patřičného dozoru neb aspoň v neškodném prostředí.

*

V mnichovských „Katechetische Bläter“ přimlouvá se Jindřich Stieglitz, aby vyučování církevním dějinám bylo zavedeno — v přiměřeném rozsahu — i na nejvyšším stupni obecné školy a ne pouze, jako dosud, na škole měšťanské. Nejen proto, že církevní dějiny těší se u dětí nadmíru živému zájmu, ale i k vůli náboženství. Útoky našich odpůrců namířeny jsou dnes se zálibou proti Církvi. Slovem i písmem představují Církev jako moci a peněz chtivou vládkyni, na které již po staletí je mnoho skvrn; rozkřikují ji jako nepřítelkyni kultury lidu. Chtějí již mládeži ze srdce vyrvati lásku a věrnost k Církvi, aby tím vzbudili nedůvěru a nechuť k náboženství vůbec. Poněvadž značná část mládeže vychodí jen obecnou školu, vstupují každoročně do života tisíce dětí, jež právě v tak důležitém bodu nejsou nijak vyzbrojeny oproti námitkám nepřátel.

Právě církevní dějiny jsou nejlepší apologií křesťanství. Provázejí-li děti Církev v jejím staletém vývoji, pozorují-li její požehnanou činnost náboženskou a mravní, kulturní i socialní, přesvědčí se snadno, že Církev jest největší dobroditelkou národů, že jest dílem božím. A vezme-li si mládež to pevné přesvědčení do života, odrazí si pak snadno útoky a pomluvy nepřátel.

U nás bylo by zvláště potřebno věnovati poslední (8.) rok obecné školy církevním dějinám. Byl by to také záslužný kus přípravy na rok 1915. Ve světském dějepise vykládá se dětem o Husovi již

v 3. školním roce a pak skoro každoročně. V jakém duchu často, je známo. Katecheta, drží li se předepsaného dnes rozvrhu látky, má málo příležitosti, aby se o této otázce přiměřeně zmínil, a když tak učiní, nedosáhne nikdy takového účinku, jako může-li soustavně a názorně v jednotlivých obrazech vylíčiti vývoj a působení Církve u nás. A pak vypadá často takové mimořádné odbočení od látky jako nemilá kontrola učitele.

A není to jen otázka Husova, ale i sv. Cyrill a Methoděj, svatý Václav, sv. Jan Nepomucký atd. Ne nadarmo jistě konal protestant prof. Váša svou přednášku o slovanských apoštolech také ještě zvláště v učitelské schůzi v Brně a snad i jinde. Brücknerovské názory budou za chvíli vštěpovány již dětem na obecné škole!

Ostatně při církevních dějinách dají se pěkně názorně zopakovati a vštípiti i nejhlavnější pravdy věroučné a zásady mravní pro život. Přemílati v takové závěrečné třídě již po šesté či po sedmé katechismus, je přece jen odporno — dětem i učiteli.

Bylo by tedy záhodno při chystané úpravě nového učebného plánu (v brněnské diecesi) pamatovati i na tuto věc!

*

Čtvrtý mezinárodní kongres pro vychovatelství a lidovou osvětu bude se konati letos v Lipsku od 25. do 29. září. Hlavním předmětem porad a referatů bude výchov a vzdělání mládeže, jež ve všech kulturních zemích stává se nyní předmětem zvláštní péče. Program uvádí mezi jiným tyto otázky: Četba mládeže. Populární přednášky, lidové university. Úlohy umění, musei a divadla v životě a výchovu mládeže. Kinematograf a mládež. Fysický výchov mládeže, tělesná cvičení, sport. Ochrana mládeže zanedbané a opuštěné. Mezi referenty je také prof. F. Foerster, prof. Stanley Hall, ministr B. Buisson, W. Hoffman, Dr. P. Ladewig a j.

*

„Apostolskij cenz“ jest název článku publicisty M. Meňšikova v Novém Vrem., kde spisovatel u příležitosti návrhu na zřízení dvou duchovních akademií, ve Vilně a Tomsku, dokazuje, že církev nepotřebuje učenosti akademikův, nýbrž živé víry, jíž podmíněno právo na úřad kněžský. Spisovatel bojuje proti učenosti duchovních, zapomíná, že jí třeba k poučování lidu a hájení pravé víry proti bludům. P. Nikolskij v Cerk. Věstniku souhlasí částečně s míněním M. Meňšikova, že by totiž akademie měly nejen vyučovati, nýbrž i vychovávati. Proto ze starých akademií by se do nových mělo vzíti pouze to, co je ve starých skutečně křesťanského, a zamítnouti vše světské, mrtvé. I vzpomíná na myšlenku, jíž asi před 20 lety pronesl V. Rozanov, že by akademie duchovní měly býti umístěny v klášteřích, „těchto praktických vyšších školách křesťanského života, kde by studenti, učíce se pokladům ducha, osvojovali si zároveň živého ducha křesťanské víry“. Nikolskij však poznamenává při tom, že tři ze 4 akademií jsou v klášterních zdech, ale poněvadž ve dvou klášterech není asketického ducha, neodráží se duch klášterního aske-

tismu ani na akademicích. Jen v Trojicko-Sergijevském klášteře u Moskvy ton života akademiků jest pod vlivem kláštera a vliv asketické nálady klášterní jeví se na přesvědčení akademiků. A takových akademií bylo by třeba.

*

Návrh reformy duchovní školy v Rusku potkal se s překážkou se strany ministerstva národní osvěty jež nechtělo připustiti žáky navržených šestitřídních všeobecně vzdělávacích duchovních škol v sedmou třídu ministerských gymnasií. Po dlouhém vyjednávání došlo ke kompromisu, při němž rozhodnuto, že první čtyry třídy duchovních škol mají se co do programu shodovati se školami ministerskými, a pak žáci ze 4. třídy duchovní školy mohou beze zkoušky přestoupiti do 5. třídy gymnasia; totéž dovoleno ze šesté třídy duchovní školy do 7. třídy gymnasia po zkoušce. Ale toto souřadění všeobecně vzdělavacích škol duchovních se světskými gymnasii nelíbí se těm, kteří si přáli, by duchovní škola zachovala svůj vlastní typ a nebyla kopií školy světské, v níž je mnoho nedostatků.

*

O konviktech při duchovně-učebných ústavech ruských prou se v Cerk. Věstn. už půl roku. Otec Galachov píše, že konvikt ve škole duchovní je — zlo; o. Silin míní, že konvikt, je-li řádně upraven, může přinésti mnoho užitku; a nyní P. Smolič dokazuje, že společné žití v duchovních školách vede k třenicím, neposkytuje příznivých podmínek ku práci, k učení se, dělá z jinochů lenochy, učí je lehkomyslně pohlížeti na práci, že ovzduší konviktů bývá prosáklo licoměrností, přetvářkou, vůbec kazí mladé povahy . . . Patrně vidí p. pisatel už proto vše velice černě, že konvikty má církev katolická.

*

„Zastaralým aforismem“ nazval zemský inspektor Mečislav Zaleski na učitelské konferenci v Krakově ono oblíbené tvrzení, že Halič jest „klassickou zemí analfabetů“, že 60 procent obyvatelstva haličského neumí čísti. Ještě v únoru r. 1907 — pravil dle „Głosu Narodu“ — ze 6243 obcí 625 nemělo obecných škol. Dnes však sotva 24 obcí beze škol. Mezi těmi 24 obcemi 19 jich nemá přímo základních podmínek k zařízení školy. Je to pokrok imponující. Halič za krátko může slaviti svátek, že všechny obce budou míti svou vlastní školu.

Halič má dle statistiky 5963 škol se 16.496 třídami. Učitelů je 17.097.

Při této příležitosti upozorňují polské listy na zvláštního dobrodince lidových škol: je to starý šedivý veteran, jejž zná celý Krakov a každý, kdo třeba na krátko Krakov navštívil. Denně chodí po restauracích a kavárnách, s obětavou trpělivostí a milou diskretností obejde všechny stoly a prosí o malou národní daň na školu lidovou. A tak po haléřích sebral vytrvalý veteran již — 100.000 korun!

*

Po mnohých námahách dosaženo toho, že vysvědčení university záhřebské, arciť ještě kusé, mají platiti také v Předlitavsku. Zdejší university pozbudou tím asi značnou část charvatských posluchačů, prozatím snad bude to působiti nepříznivě i na vědeckou úroveň charvatských akademikův, avšak bude tím vyplněn aspoň částečně jeden požadavek přirozeného práva na usnadnění akademických studií domácím lidem, kteří tím více přilnou k Záhřebu jakožto přirozenému a snadno přístupnému středisku rakouských Jihoslovanů. Snad smiřovačky maďarskocharvatské, jež Charvatům vynesly přece nějaké ústupky v otázce jazykové (na dráhách na př.), povedou časem i k vybudování celé university jihoslovanské. Mnoho peněz by jim takto zůstalo doma — jihoslovanští studující mívají na zdejších vysokých školách značná stipendia z domova, která jim nebývají vždycky ani tuze zdravá — a jestliže nepochytnou hned s počátku doma tolik vědomostí, co zde, nepoznají v cizině zase ledačeho, po čem nic.

*

Ve Skadru položen o Letnicích základní kámen k malissorské útulně „Josefinum“, budované nákladem rakouským. Mají tam býti tři učebny, tři řemeslnické dílny, dvě velké spárny atd., celkem 16 místnosti.

Hospodářsko-socialní.

V zemi „volnosti, rovnosti, bratrství“ vyšla nedávno kniha „L'élite dans la société moderne“ od Paula de Rousiers, kde se znova dokazuje, že rovnost lidí právě v nynějším lidstvu prováděla by se jen se škodou jeho, neboť tato doba potřebuje duševní elity ve všech oborech, jež by lidstvo nestranně a nezištně vedla.

*

Před několika týdny se utvořil v Německu syndikát pro světovou službu zpravodajskou, který si vzal za úkol informovati cizinu o všech kulturních a průmyslových novinkách německých a na pravou míru uváděti tendenční zprávy cizích listův o Německu. Podnik dostane 1/4 mil. M subvence od ministerstva zahraničního, bude-li týž obnos složen od členů syndikátu.

*

Ruské ministerstvo osvěty vypracovalo projekt na pojištění vyššího vzdělání pro žáky středních škol. Rodiče totiž mají platiti mimo zápisné na začátku školního roku také dobrovolné příspěvky na utvoření kapitálu, z něhož by mohli žáci studovati po maturitě na vysokých školách. Vklady osob, které z jakýchkoliv důvodů se zřeknou vyššího vzdělání, propadnou ve prospěch fondu k tomu cíli zřízenému. Podrobnosti projektu nejsou dosud blíže známy.

Posluchači některých vysokých škol v Rakousku jsou hromadně pojištěni proti úrazu. Ministerstvo kultu a vyučování doporoučí tento druh pojištění. A bylo by si přáti, aby školní správa rozšířila toto kollektivní pojištění proti školskému úrazu i na studenty středních a žáky obecných škol.

Úrazová pojišťovna v Halle (Iduna) zavedla pojištění jednoročních dobrovolníků proti vojenskému úrazu a povinnému ručení. K úrazu patří též onemocnění úpalem, úraz při jízdě na kole, na koni atd., pokud se to všecko stane při výcviku. Pojištěnec obdrží 5000 M v případě smrtelného úrazu, 10.000 M v případě trvalé invalidity a 5 M denní renty v případě dočasné invalidity. Premie obnáší 35·50 M u pěšího dobrovolníka. V povinném ručení jsou zahrnuty škody, které se způsobí osobám nebo věcem ve službě užíváním zbraně, při jízdě na koni atd. Jediná premie činí 10 M pro pěšího a 20 M pro jízdního dobrovolníka, při čemž jsou kryty škody na věcech do 10.000 M a na osobách bez omezení. Myslím, že by podobná kombinace proti služebnímu úrazu a povinnému ručení také došla příznivého přijetí u organisací professorských a učitelských.

Bavorská vláda pro státní úředníky. Bavorská vláda vyjednává s domácími velkými pojišťovnami životními stran laciného a snadného životního pojistění státních úředníků.

Rusko hodlá zmonopolisovati soukromé pojištění a z výtěžku krýti výlohy, které jsou spojeny se zbrojením.

V Srbsku přijal parlament vládní předlohu o zaopatření vojenských invalidů. Rozpočet na invalidní renty obnáší přes 5 millionů, jež mají býti uhrazeny daňovými přirážkami.

*

Koncem května slavil se v Madridě sjezd diecesních spolků díla „Accion católica“, ve které sdruženy jsou „katolicko-dělnické korporace“, farní jednoty (Juntas parroquiales), založené původně pouze pro biskupství madridské, rozvětvené však nyní hojně v zemích kol Granady, Malagy, Valencie, Barcelony. Listy nazývají dílo to, stávající teprv 10—12 let, ohromným. Dvě stě rolnických katolických spolků bylo rovněž zastoupeno. Kdyby kapitál španělský dovedl ustaviti lidové bankovní hospodářství, přispěl by značně k řešení otázky sociální a ještě více vystěhovalecké, neboť toto pro mateřskou zemi s nečetným poměrně obyvatelstvem nebezpečné zlo počíná bujeti podobně jako v Italii.

*

Na Balkáně je řada německých bank, které mají podporovati obchodní a hospodářské zájmy Německa. Dle Balcan-Revue jsou v Rumunsku 2 banky německé, z nichž jedna byla založena roku 1897, akciový kapitál má 15 mil. lvů a vyplácela r. 1913 12%. Druhá trvá od r. 1904, má 20 mil. lvů akciového kapitálu (německého, uherského a francouzského) a vyplácela posledně 11% dividendy. V Bulharsku zastupuje německé zájmy Kreditna banka v Sofii (3 mil., 5% dividendy). Nejsilnější oporou něm. obchodu v Turecka je filialka Německé banky v Cařihradě. Vedle ní je tam ještě Něm. orient. banka s 32 milliony akciového kapitálu. Od poslední války balkanské není v Srbsku a v Řecku samostatného peněžního ústavu německéko. Rozumí se, že německá rozpínavost nebude moci dočkati, až se poměry albanské uklidní, aby i tam předběhly rakouskou těžkopádnost.

*

Správní rada lázní luhačovských doplněna letos dvěma členy t. z. reformního komitétu místo členů dřívějších, tak že tento komitét má nyní ve správní radě většinu a přejímá odpovědnost. Finační stav lázní je špatný. Nepříznivé počasí posledních dvou let přispělo pochybenému vedení poněkud na pomoc, aby se toto mělo aspoň z části nač vymluviti. Všelijaké drahé nápady (s „dřevěnou poesií“ staveb na př., bezmyšlenkovité a nákladné podniky t. z. znalců) porušily rovnováhu podniku bez toho ne skvěle opatřeného a s mnohou nepřízní bojujícího.

Brzy po valné hromadě založen byl, jak „reformní komitét“ oběžníkem oznamuje, „opposiční komitét oněmi pány, kteří nebyli opětně do správní rady voleni, poněvadž se neosvědčili“; český ráz lázní tedy zatím zajištěn, neboť o strany a půtky postaráno.

*

S nezaměstnými „ubožáky“ zakusili minulé zimy ve Vídni totéž co v Berlině (srv. zde str. 327). I ve Vídni potřebovali asi 140 lidí na odklizení sněhu. Vzkázalo se do útulku pro lidí bez pří-

střeší, jichž tam bylo 1000. Z toho tisíce dostavilo se k práci celých sedm, dva z nich vyžádali si hned zálohu, o 9. hodině dopoledne pracovalo jich už jen 5, v poledne 3, o 4. hod. odpoledne nikdo, druhého dne nepřišel vůbec nikdo. To je ta městská bída nezaměstnaných, na kterou mnoho jiných skutečných ubožáků se musí dřít.

*

Začátkem ledna roku 1913 bylo na celém světě 13,570.874 telefonických stanic, z toho pak 9.842.336 přináleželo soukromým a 3.728.538 státním správám. Na celou Ameriku připadlo 9,370.610, na Evropu 3,695.363, na Asii 258.006, na Afriku 56 800, na země australské 190.095 stanic. Z jednotlivých států měly stanic: Spojené státy severoamerické 8,729.592 (vesměs soukromých), Německo 1,302.672, Vel. Britanie 738.738, Francie 293.195, Rusko 282.481 Švédsko 217.554, Rakousko 161. 230 (Cis), Uhry 75.738, Japonsko 198,435, Čína 17.737 atd. — Úhrnná délka telefonového drátu na celém světě obnášela asi 33,261.940, telegrafního 5.196 890 mil. Hrubý příjem činil za telefon v celé Americe 303,793.100, v Evropě 123,868.500, v Asii 8,490.300, v Africe 2,656.300, v zemích australských 6,073.100, úhrnem v celém světě 444,881.200 dolarů, dohromady s příjmem za telegraf (173,218.100) 718,099.300 dol., průměrně za jednu telef. stanici 33·9 dol. Kapitál vložený do telefonových podniků obnášel v Americe (severní i jižní) 1.199,595.000, v Evropě 635,925.000, v Asii 28,422.000, v Africe 11,281.000, v zemích australských 29,818.090, úhrnem na celém světě 2.906,041.000. Na jednu stanici připadá: na ostrově Kuba 909 (nejvíce), v rep. Ecuador 470, v Bosně 353, v Jihoafrické Unii 303, v Rakousku 211, v Uhrách 192, v Japonsku 108, v Norsku 96, ve Finsku 80 (nejméně) dol.; průměrně na jednu stanici 140 dol.

Telefonických rozhovorů sprostředkovalo se za rok 1912 ve Spoj. Státech 15.600,000.000 (na 1000 obyv. 161.995), v Evropě 6.809,297.000 (na 1000 obyv. 15.172). Nejvíce hovorů vykazuje Německo (2.224,880.000), pak Velká Britanie (1,098,395.000), Rusko s Finskem mělo 900.000.000, Švédsko 434,163.000, Francie 396,102.000, Rakousko 364,578.000 atd.

Počet dopravených dopisů v Evropě roku 1912 obnášel 17.775,402.000 (na 1000 obyv. 39.607 dopisů za rok), ve Spoj. Státech 10 212,237.000 (na 1000 obyv. 106.047), v Rakousku 1.642,006.000, v Německu 5.450,565.000 atd.

Úhrnný počet sdělení (telefon, telegraf a dopisy) obnášel v Evropě 24.972,501.000, z toho 71% na dopisy, 29% na telegraf a telefon. Bosna má nejvyšší % dopisů (91), Bulharsko 82, Rakousko 81, Švédsko 31 (nejméně). Hodnoty tyto jsou arci toliko přibližné.

*

V posední době píše se více o zhoubném účinku elektrických vln, jichž užívá se při bezdrátové telegrafii a přisuzují jim vinu různých katastrof lodních, vzniklých zpravidla výbuchem lodní prachárny. Vyšetřováním těchto záhadných účinků zabývala se též komise, jejímž úkolem bylo zjistiti příčinu explose na francouzské lodi Jeně. O dobrozdání v tomto směru byli požádáni tehdy též dva francouzští

učenci Ducretet a Branly, ale z úsudku jejich nebylo lze míti za to, že by loď byla bývala zničena vlivem elektrických vln, třeba že mechanik, který před výbuchem měl na lodi službu, tvrdil, že krátce před katastrofou pozoroval poruchy na měřicích přístrojích následkem vln Hertzových, kterými telegrafovala jistá lodní stanice.

Přes to však, že nebyla příčina výbuchu a bezprostřední její souvislost s účinkem těchto vln bezpečně zjištěna, neschází nyní dukazů (dle zprávy berlínského bursovního kurýru), že výbuchy tohoto druhu jsou ve příčinném vztahu s určitými elektrickými úkazy, jak o tom nasvědčuje explose prašné věže na Madagaskaru. Jmenovaný list poznamenává dále, že válečné námořnictvo anglické použilo ochvěvu elektrických vln k pokusu, jehož předmětem bylo zničení trupu nepotřebné lodi. Podrobnosti tohoto pokusu, jejž na podnět admirality provedli angličtí inženýři s úplným zdarem, se arci úzkostlivě tají, poněvadž vojenským úřadům záleží na tom, aby se neprozradil způsob, kterým mohou zničiti za války lodě nepřátel.

Že nejde tu o žádnou technickou hříčku, toho důkazem jsou nedávné pokusy konané také v Italii za účasti námořního úřadu. Vynálezcem způsobu, kterak lze použíti elektrických paprsků, aby pod jejich vlivem vybuchly třaskaviny v místech vzdálených od místa pokusů, jest italský inženýr Ulivi. Vytvořuje prý přístrojem ultra červené paprsky, kterými pak experimentuje.

Při zkoušce s výbušnými paprsky Uliviho vynálezce použil čtvero třaskavin, které zabalil do kaučuku, do asbestu, do porcelánu a do skla; třaskaviny takto chráněné ponořil na dno řeky Arny a přivedl je s vrchu Monte Senario za Fiesolou svými paprsky k výbuchu. Vzdálenost přístroje Uliviho od místa výbuchu obnášela asi 16 km. Výsledek zkoušky překvapil jak přítomné členy komise, tak i množství diváků, jež bylo přítomno produkci Uliviho. Vynález jeho prohlášen za nejdůležitější v tomto století a dá se očekávati, že učiní přítrž dosavadnímu zbrojení jak na moři tak i na pevnině.

Politický a vojenský.

Hnusné zákeřnictví, hodné srbskodivošských pudů, sklálo říši naší nadějného následníka trůnu s manželkou jeho, když 28. června po bosenských manevrech byli hosty Sarajeva. Ztráty té nelze ani odhadnouti. Žurnalistika rakouská nepsávala o Františku Ferdinandovi příliš chvalně: již to budiž nám důkazem, že pro říši a její budoucnost něco znamenal, neboť koho židovstvo haní, ten jistě jest člověk nevšední.

Nám především budiž památka obou mučeníků velkosrbské sveřeposti posvátnou pro vzorně náboženský život jejich. Tklivé jsou zprávy, jak tento rázný vojín modlitbou a svátostmi na cestu svou se připravoval, a jak družka jeho právě vzhledem k výstrahám — i úředním, od min. Bilińského — s rekovnou věrností se odhodlala jej provázeti. Bůh dopustil, aby obět byla dokonána — dobré skutky jejich tím nezmařeny, jen bohužel zastaveny.

V příčině politické cítí se vůbec, že odňat říši reorganisator, jehož právě v těchto kritických dobách potřebovala. Jak dalece šla závislost jeho na Vilému II, jemuž nejedním rysem se podobal, nesnadno říci; že spojenectví s ním pěstoval, jest za daných poměrů víc než přirozené, jako jen ku chvále jeho se uvádí, že přál triimperalismu, totiž dohodě tří císařství. Nepřál prý rakouskému dualismu; ale kdož by mu vytýkal, že tohoto klatého Beustova zmetka, původ mnohých běd v říši a v národech, neměl rád, že naopak iustitia mu byla regni fundamentum, že přál třebas jen v zájmu říšské síly rovnoprávnosti Jihoslovanův a Rumunů? Byl-li záměrem jeho trialismus, je sporné. Rozvoji Jihoslovanův jistě přál a jej podporoval — právě proto je tím tragičtější, že na jejich půdě, jsa jejich hostem od příslušníků srbských vládou v Bosně hýčkaných takové odměny se dočkal! Poměr jeho k Čechám, kde tak rád sídlel, byl příznivý — poměr však k Čechům nebyl prý docela přátelský — zvláště manželce jeho přičítáno přímé nepřátelství k českým věcem, ale kdož by se tomu za nynější pokrokářské, zhusta protidynastické rabulistiky divil?

Vojenství a loďstvu věnoval velikou péči, maje velmocenskou sílu říše na zřeteli. Vytýká se mu zde až i bezohlednost jakási. Nemožno však popříti, že i v tomto směru mnohá náprava byla a jest nezbytnou, má-li se s Rakouskem počítati — a my Čechové máme zajiste proč s ním počítati, chceme-li býti; náš vůdce napsal kdysi, že jsme bez Rakouska byli a také budeme — je toto však za nynějších poměrů tak jisté jak ono?!

Přičteme-li k tomu všemu i jiné přednosti osobní, mezi nimiž láska k umění a vzdělanosti vůbec neposlední zaujímala místo, snoubíc se svorně s činností vojenskou i politickou, pocítíme tím hlouběji tíhu ztráty a vyložíme si moc odporu mysli jen poněkud citlivé proti přímým a ještě více nepřímým původcům činu tak nelidského, jenž neomluví se ani poukazem na vládní přehmaty proti Srbsku ani záminkou, že

měla býti pomštěna „provokace“ manévrů a návštěvy bosenské právě v den výročí kosovopolského. Vysvětluje se pouze rozeštvaným barbarismem. A sahají-li nitky tohoto pro Slovany tak trapného výjevu skutečně přes Bělehrad do Petrohradu, tím hůře, neboť z pod skleněné střechy se kamenem nehází. A dej jim tam Bůh, aby se opět nesplnilo všeplatné exoriare aliquis nostris ex ossibus ultor!

* * *

Dr. Felix Koneczny uveřejnil v letošním ročníku „Światu Słow.“ několik pozoruhodných studií o vzájemných poměrech česko-polských, ve kterých hodlá ještě pokračovati. Úvahy jeho jsou, jak obyčejně, střízlivé, nestranné a zaslouží, by si jich dobře povšimli zvláště radikální politikové čeští.

V červnovém sešitě svého měsíčníku obírá se autor problemem, který se naskytoval zvláště často minulého roku, kdy známým sběhem okolností mezinárodní politiky hrozila válka s Ruskem — problemem Rakouska bez Poláků. Kdyby Halič měla býti rozdělena mezi Prusko žádostivé jejího uhlí a Rusko toužící po její východní části, byl by tím rozhodnut nejen osud dynastie habsburské a říše rakouské, ale i osud Čech: Češi stali by se první obětí molochu pangermanismu. Říše seslabená territorialně i oekonomicky, se zmenšenou armádou, zbavená svého významu v mezinárodních kombinacích, ztratila by živel nutný k dokonalé protiváze v rozmanitých svých vnitřních sporech a seslabila by se i ideově.

Čím více by pak byla poutána, tím ochotněji musila by se chápati protekce německé a upadla by neodvratně v bludné kolo bez východiska: na jedné straně byla by nucena hledati opory u Němcův a na druhé straně obávati se, že u týchž Němců klesne nejprve na služku a později — na pokrm. A Čechy byly by prvním zádavkem této oběti...

Proto dovozuje autor, že pro české politiky není jiné rady, než porozuměti si a shodnouti se s Poláky, jinak že žádný ideal český nemůže býti nikdy splněn. „Češi bez spojení s Poláky — praví — nemají žádné politické budoucnosti, nemohou tvořiti ve střední Evropě trvalého činitele politického, nedovedou přes nejúsilnější práci zabezpečiti se před německou zátopou, a ani řeči již býti nemůže o oekonomické expansi, hodné jejich sil a snah. Po chvilkovém úspěchu nastal by tím hlubší úpadek.“

Český liberalismus arciť nebude mít chuti spojiti se s konservativními Poláky, jako dosud k nim cesty nenašel, rozbiv naopak i dřívější třebas ne idealní ale přece jakousi shodu, která nám jistě na škodu nebyla. Arciť i v Haliči vzmáhá se proud liberální, lvovský, ale tříbí a třídí se tam také programy z dřívější nespolehlivé zmatenosti. Že pak lidová katolická strana soustředí v sobě největší část obyvatelstva, o tom není pochyby, zvláště vůči takovému protivníku, jako je — Stapiński!

Trapné jsou poměry pohraniční mezi Čechy a Poláky, které vyvíjejí se pořád nepřízněji pro Čechy, již proto, že vládnoucí Němectvo vždy spíše podporuje Poláky než nás. I zde třeba klidného dorozumění, které se však neprovede pustým nadáváním v novinách!

*

Spolek bulharských publicistův a literátů chce se ujmouti práce na očistu cti národa bulharského proti mylným nebo tendenčně překrouceným zprávám evropského tisku. Stěžuje si, že ani v nejnovější době nezměnilo se mnoho v tom ohledu, zvláště v tisku slovanském — ruském a českém.

Předseda spolku, spisovatel S. S. Bolčev, prohlásil, že to zavinila malá činnost bulharské intelligence, která neinspirovala zahraničního tisku a významných osob v cizině, tak jako to učinila intelligence řecká a srbská. Aby bulharský svět byl představen Evropě ve skutečném světle, bylo usneseno rozšířiti tiskovou kancelář a na všechny cizí články odpovídati se strany bulharské v tisku zahraničním, ve vlastních dennících psáti vždy s taktem, tak aby každý úsudek byl dostatečně odůvodněn. Intelligence bulharská má při pobytu za hranicemi osobně nebo prostřednictvím jiných osob šířiti známost pravdy o Bulharech.

V Paříži byl již založen za týmž účelem zvláštní spolek, v jehož čele stojí jako čestní předsedové Louis Leger a Victor Berac. Bulharský tisk radí založiti podobné spolky ve všech důležitějších centrech evropské kultury.

*

Sněmovny volby francouzské přivodily sice značné vítězství socialistů, kteří podporou stran pravice docílili se spojenými radikalními socialisty 275 míst, avšak částečně na účet těchto spojenců. Jelikož pak sněmovna má přes 600 poslanců, není tu žádné většiny, jež by převzala zodpovědnost, zvláště co do tříleté vojenské služby a berní úpravy. Ministerstvo Doumergue ovšem hned po volbách se vzdalo, radikalní socialista Viviani, který chtěl pilulku tříleté služby nějak obaleně podati, nemohl ministerstva sehnati, umírněný Ribot, jenž už r. 1880 bojoval proti výjimečným zákonům o řádech a 1905 za skvělé výkony řečnické proti podobným snahám ministerstva Waldeck-Rousseau jmenován údem Akademie, hned prvý den byl nucen odstoupiti, ač prohlašoval, že chce vládnouti s levicí. Vrátil se tedy Viviani, prý žid, jenž udrží se snad, aby aspoň rozpočet vyřídil, ale klopýtne asi opět o vojenské požadavky, jelikož Rusko poukazujíc na své ohromné přípravy žádá neodbytně, by i Francie se hotovila jak náleží. Zatím zavděčuje se svým přátelům chystaje zrušení 15 řádů, které nesledují veřejné dobročinnosti, a uzavření posledních 127 řádových škol.

Umírněné strany, jako jinde, se nedovedou semknouti, aby řádění zednářstva a židovstva konečně znemožnily.

Za to obecní volby italské pokročily ještě dále proti židovskozednářskému bloku než nedávné volby sněmovní. Ve všech čelných městech zvítězila většina liberálů (konstitučních) a katolíků, blok dostal jen menšinové zastoupení, v Římě na př. zvolen Nathan

až na předposledním místě. V Milaně zvítězili většinou socialisté — hlavně následkem intergralistických štvanic a nesvornosti konservativců; pro blok to však není výhodou, jelikož socialisté řídí se anconským usnesením, nejíti se žádnou stranou a zednáře ze své strany vyloučiti.

Duchovním tentokrát poprvé dovoleno s vědomím biskupským kandidovati. Účastenství volební bylo slabé, jen asi 50%, v Milaně ještě méně; lze z toho viděti, že porážka bloku, který jistě všechny své lidi hnal do boje, mohla býti ještě důkladnější.

Porážka podvratných živlů vysvětluje se nedávnými bouřemi, které způsobili socialisté chtějíce zas jednou všeobecnou stávkou ukázati svou moc. V Anconě demonstrováno proti trestaneckým plukům, zavedeným po francouzském vzoru, zvláště když i jejich vůdce do takového pluku zařazen. Tak i tentokrát vyznamenala se Romagna, odkud před půl stoletím vzešla revoluce proti církevnímu státu; 11. června 1914 založena a také zrušena tu republika Fabriano, na jejíž počest lidé od světa odříznutí a o úspěchu své republiky přesvědčení pustošili, nač připadli.

Vláda Salandrova zachovala touž taktiku, jako 1904 vláda Giolittiho: laisser faire, „nebrániti zlému", volně dle Tolstého, tak že způsobeny ohromné zpousty. Ale za to lidu se otevřely oči a on postavil se na odpor. A jako tehdy poprvé katolíci úspěšně zasáhli do voleb, tak také tentokrát vítězství občanských stran rozhodli.

*

List London Magazine přináší článek o situaci v Indii, v němž tvrdí, že není nikterak růžová a že hnutí proti nadvládě anglické nabývá rozměrů povážlivých. Není to však ojediněle se vyskytující, místní nějaké vzbouření, nýbrž účelné, organisační působení společnosti „anonymní", proti níž jest policie bezmocna. Hustá síť odboček a důvěrnických spolků řízena jest proslulým Tilakem, jenž náleží k největším organisatorům světa. Hlavní strůjcové chystaného převratu nejsou však v Indii, nýbrž v cizině. V Kalifornii, předním sídle svém, vydávají ústřední list Hindostan Libre a odtud rozšiřují se také letáky v milionech výtisků hlavně mezi domorodým vojskem a u sektářů sichů, jichž netečnosti a bezúčasti lze přičísti brzké potlačení revoluce r. 1857. Věrnost sipáků t. j. indického, po evropsku vycvičeného vojska není spolehliva. Mezi 325.000 je pouze 75 000 vojáků anglických, jimž by bylo utkati se s 300 miliony Indů. Tak daleko věci arci ještě nedospěly, ale stížnosti proti vládě anglické rostou stále hrozivěji. Hlavní příčina leží v okolnosti, že nikdy ještě za dlouhé vlády britské nebyl stav země tak smutný jako teď. Bida, hlad a mor bytují v Indii trvale přes chvalozpěvy na kolonisaci britskou. Dle úředních výkazů zachvátil mor za posledních 14 let šest milionů obětí. Jenom v provincii Rendžabu zhynulo v týdni 75 000 osob. Od r. 1860—1900 umřelo hladem na 30 milionů lidí. Boj proti blechám, komárům, krysám, domnělým to šiřitelům moru nepomáhá a přes tisíce importovaných koček zuří hlíza dále. Bezmoc evropské kultury vyvolala tři strany proti anglickému panství: mírní žádají rozsáhlé reformy, radikálové hlásají pro-

pagandu činu pumami, revolverem a dýkou, **pokrokovci** chtějí dociliti neodvislosti pravidelnou válkou. Kastovnictví v Indii mizí a sjednocení národů indických, ať mohamedánů nebo přívrženců hinduismu, se připravuje. Ani tajné podporování panislamismu od vlády nedovede zameziti sbratření živlů domácích proti cizím ovladatelům. Polosamostatné státy pod anglickým protektorátem sotva zachovají neutralitu, zachvátí-li vzbouření celý poloostrov.

*

Rakousko. Příznačno pro naše státoprávní poměry je že nový vojenský trestní řád uveden v život pěti, až na předpisy jazykové, doslovně stejnými zákony pro společnou armádu zákonem předlitavským, zalitavským a bosenským, pro zeměbranu pak zase zákonem předlitavským a zalitavským.

Soudy jsou trojího druhu: brigádní (námořnický), divisní (admirálský) a nejvyšší soudní dvůr.

Soudu brigádnímu podléhají přestupky a přečiny mužstva, které se trestají nejvýše 6měsíčním jednoduchým nebo přísným vězením buď se ztrátou šarže nebo bez ní, nebo pouze peněžitou pokutou nebo jen ztrátou šarže. Mimo to spolupůsobí tyto soudy ve vyšetřování případů podléhajících soudům divisním. Soud divisní rozhoduje o trestních záležitostech důstojníků, o všech zločinech a těch přečinech (přestupcích) mužstva, jež se vymykají z působnosti soudů brigádních; kromě toho rozhoduje o odvolání proti rozsudkům soudů brigádních a o jistých stížnostech. Nejvyšší soudní dvůr rozhoduje mimo jiné o odvolání proti rozsudkům s. divisních a o zmatečních stížnostech.

Žalobcem je u soudů br. soudní důstojník (Gerichtsoffizier, jímž se stane z pravidla důstojník méně schopný pro službu v poli), u s. div. vojenský zástupce u n. s. dv. generální vojenský zástupce. Tito dva poslední jsou důstojníci justiční.

Soudu br. předsedá podplukovník nebo major, přísedícím jest setník a jednání vede důstojník justiční. O rozsudku hlasuje při všech soudech napřed justiční důstojník jako referent nebo jako vedoucí jednání, pak důstojníci stavu vojenského, napřed nižší a pak vyšší dle hodnosti, naposled předseda. O vině i trestu se hlasuje zvlášť.

Soud div. sestává z důst. justičního vedoucího jednání a ze čtyr důst. stavu vojenského. Hodnost těchto důstojníků se řídí dle hodnosti obžalovaného.

Je-li obžalovaný z mužstva anebo gážista bez hodnostní třídy: 1 štábní důstojník, 2 setníci a 1 nadporučík; je-li obž. důstojnický aspirant, důst. subalterní nebo setník: 1 plukovník nebo podplukovník, 1 major a 2 setníci; o plukovníku soudí 1 generalmajor a 3 plukovníci; kdyby byl obžalován general pěchoty nebo jízdy nebo polní zbrojmistr, určí soudce Jeho Veličenstvo. Je-li obžalovaný vojenský lékař, účetní důstojník nebo voj. úředník, zasedají v soudu místo dvou nejmladších důstojníků dva důstojníci či úředníci jeho skupiny, jedná-li se pak o voj. kněze či o důstojníka justičního, vezmou se na místě dvou nejmladších dva důstojníci justiční jeho šarže.

Nejvyšší soudní dvůr sestává z generálů jako presidenta a jednoho nebo více místopředsedů. Senáty soudní se tvoří dle potřeby a skládají se z presidenta předsedajícího, presidenta senátu, potřebného počtu radů a důstojníků stavu vojenského.

Obhájce může býti dán obžalovanému v některých případech úředně; obžalovaný má právo určiti si soukromého obhájce také sám. Obhajovati mohou: 1) důstojníci stavu voj. a pro ostatní skupiny důstojníků a jim na roveň postavených též činné osoby jejich odvětví, 2) aktivní důstojníci a aspiranti justiční, 3) advokáti zapsaní v seznamu vojenských obhájců a neaktivní důstojníci justiční.

Hlavní přelíčení je veřejné Přístup k němu mají osoby mužské, jeví-li soudu důstojné chování. Je-li však obžalovaný důstojník a pod., mají přístup jen důstojníci a jim na roveň postaveni v uniformě. Veřejnost může se vyloučiti, je li ohrožena mravnost, veřejný pořádek, bezpečnost státu, vojenské služební zájmy, též na návrh žalovaného nebo žalobce, nebo jedná-li se o urážce na cti, vyděračství nebo na ochranu cti a dobrého jména.

Místo dosavadního názvu důstojnický sbor auditorů, užívá se v zákoně důsledně pojmenování: důstojníci justiční, ale staré pojmenování jednotlivých hodností ponecháno.

Dle nové organisace pro službu justiční u společné armády bude: 1 generalchefauditor, 9 generálaud., 30 plukovníků aud., 42 podplukovníků aud., 55 majorů aud., 157 setníků aud., a 61 nadporučíků auditorů, celkem 355 justičních důstojníků; u voj. námořnictva jest 1 generál, 1 plukovník, 2 podplukovníci, 5 majorů, 9 setníků a 5 nadporučíků auditorů.

*

Pro mladé poručíky a praporečníky zamýšlí se zavésti učebné kursy v Mostě nad Litavou. Velitelé si totiž ode dávna stěžují, že tito mladí mužové znají sice dosti věcí z knih, ale o službě u setniny nemají ponětí. V prvním roce vůbec ho nemožno upotřebiti; a přece má býti učitelem a vůdcem. Jen v Rusku jsou tytéž poměry, jinde, zvláště v Německu, Italii a Francii musí každý důstojnický čekatel napřed u oddílu sloužiti jako obyčejný voják, a teprve když nabyl o službě náležité představy, pokračuje ve studiích školních.

Budou tedy i u nás poručíci a praporečníci, jakmile opustí školu, navštěvovati praktický kurs, kde se obeznámí se službou u setniny a s výcvikem ve střelbě, jakož i v jejím vedení.

Není ještě jisto, zřídí-li se též podobné kursy pro jízdu a dělostřelectvo, protože u těchto zbraní jsou zavedeny jízdecké školy, v nichž se dostává frequentantům praktických pokynů.

Nebyl by na škodu též paedagogický kurs a ten nejen pro důstojníky, ale i pro déle sloužící poddůstojníky.

*

Dosud se doplňovaly z Bosny a Hercegoviny 4 bosenské pluky pěchoty. Nyní mají býti zřízeny ještě dva pluky pěchoty a čtyry prapory myslivců. Tyto prapory budou míti výlučně moha-

medánské mužstvo, protože respektování jejich náboženských předpisů, jako pokrmy s bylinným tukem, obřadní mytí, pravidelné modlitby, způsobovalo při praporech smíšených veliké obtíže.

V ministerstvu války konají se porady o reorganisaci stavebních oddělení. Oddělení toto pracuje sice svědomitě, šetrně a přesně, ale nad jiné těžkopádně. K jednoduché práci, kterou by spravil zedník za málo dní, třeba náčrtků, plánů, nákladných komisí a po měsících se rozhodne, že se ta oprava pro nedostatek peněz na čas odkládá. Evropské pověsti dobyla si kamna, jež za annexe pro pohraniční kasárny na zimu objednána, ale teprve za následujícího léta upejpavě se stavěla na svá místa. Nyní zase pro nově zavedené divisní a brigádní soudy zavedeny budovy jednotného typu pro celé mocnářství. Aby se ušetřilo, určeny sklepní místnosti za vězení. Dle této šablony též kdesi v Hercegovině byla vylámána skála pro takový sklep. Stálo prý to více, než by stála čtyřpatrová soudní budova, ale typ byl zachován To prý zavdalo příčinu k rozkazu, že se zde „něco musí stát“.

*

V posledních delegacích povolená druhá serie dreadnoughtů má býti náhradou zastaralé třídy „Monarch“ a bude prý postupně vřaděna v loďstvo do roku 1918.

Abychom mohli porovnati obě třídy, uvádíme o nich nejdůležitější data

Dreadnoughty		1. serie	2. serie
Největší délka	metrů	151	172
Největší šířka	metrů	26·3	28·5
Největší ponor	metrů	8·2	8·4
Nosnost	tun	20.000	24.500
Koňských sil		25.000	31.000
Rychlost v námořních mílích		20—21½	21
Průměrná tlouštka pancíře	cm	192	silnější
35 cm děl		—	10
30 cm děl		12	—
15 cm děl		12	14
9 cm děl		—	20
7 cm děl		20	
4·7 cm děl		2	
Děla Maximova		3	
Torpedové roury		4	4

Střely z děl 35 centimetrových prorazí prý na 10.000 až 12.000 m i nejsilnější pancíře. Zvýšení nosnosti o 4500 tun projektováno proto, aby loď snesla silnější pancíře a protože se počítá napřed s adaptacemi, jež se často na základě nových vynálezů teprve za stavby ano i na lodích již dostavěných provádějí, čímž pak vzniká nedostatek místa, hlubší ponor a tudíž menší hybnost.

*

Jak to dopadá, když excellence všemu „lépe rozumí“, ukázalo se nedávno, když na jednom nádraží vídenském tisíc vojáků bylo na

zkoušku poděleno obědem. Z počátku šlo vše v nejlepším pořádku, jen velicí páni napomínali poddůstojníky, aby naběračky ponořovali hlouběji do risotta. Ale když kotly byly poloprázdné a řada čekajících ještě nepřehledná, ani nedutali, ač se vojákům dávalo jen po půl naběračce: a když konečně poslední část válečného praporu přišla na řadu, nezbylo, než dáti oběd ve stříbře. Dobře to posoudil jeden starší, vyšší pán: Dopadlo to špatně, protože jsme se do toho míchali. Kaprál tomu lépe rozumí, než my. Necháme jich podruhé na pokoji, půjde to jistě dobře.

*

Továrny na létadla založeny u nás německými firmami a to ve Stadlau u Vídně továrnou „Albatroswerke“ z Johanisthalu u Berlína a v Aszódě u Budapešti továrnou „Flugzeugwerke“ z Lindenthalu u Lipska.

*

Ve vojenském časopise tureckém „La défense nationale“ uvádí generál Mehmet Ali Nushet tyto příčiny tureckých porážek: Nedostatečný počet vojáků v jednotlivých oddílech, nedostatek prostředků kommunikačních, nedostatek střeliva a potravin, vadná výkonnost služby intendanční — krátce špatnou organisaci a nepřipravenost. Naproti tomu hájí dělový material z Kruppových továren proti útokům. Že mnohdy mužstvo děla obsluhující nebylo vycvičeno, anebo že děla ještě dva dny po vypuknutí války byla ještě v železničních vozích, za to ovšem nemůže material.

*

Ve Francii vyšlo nové vojenské reglement pro pěchotu; zajímavé jest v něm, že kladou velký důraz na službu setníka, jemuž ponechána rozsáhlá initiativa ve výcviku, a že každý představený jest povinen se často o tom přesvědčiti, zda prostředky z initiativy jeho podřízených volené skutečně vedou k cíli.

Plány nových lodí francouzských, s jichž stavbou se začne koncem letošího roku, jsou dohotoveny. První loď bude míti názek „Duquesne“. Čtyry lodě toho druhu budou míti děla kalibru 34 cm jako lodě třídy Flandre. Ač budou míti těchto děl 16 místo dosavadních 12, nezvýší se nosnost nad 28.500 tun. Kalibr nezvýšen, protože prý novými vymoženostmi bude zvýšen účinek děl 34 cm. Věže této nové třídy nebudou prý pohybovány elektřinou, nýbrž tlakem vodním, protože prý se výlučné použití elektřiny při pancířovém křižníku Invincible neosvědčilo. Nové lodě budou opatřeny sítěmi na ochranu před torpedy.

*

Italské sněmovně předložen návrh zákona o zrušení služby jednoročních dobrovolníků ve vojsku i námořnictvu. Projekt tento jest oprávněn, protože tam se toto právo nezískává vzděláním, nýbrž pouze splacením 1500 až 2000 lir. Podnět k tomuto návrhu vyšel z kruhů námořnictva.

*

K dalekým pochodům v Egyptě, Sudanu a v Somali na vyschlých stepích a pouštích používají Angličané oddílu velbloudího. Oddělení to skládá se ze 4 arabských a 1 egyptské setniny. Velitel oddílu, jeho adjutant a velitelé setnin jsou Angličané, důstojníci subalterní domorodí. Každá setnina má kromě velitele 5 subalterních důstojníkův a 150 mužů. Sídlo štábu jest na oase El-Obejd v Kordofanu.

Každý velbloud nese na svém hřbetě jezdce vyzbrojeného puškou a 300 patron, 5—7denní zásobu vody pro jezdce (sám vydrží tu dobu bez vody i při suché píci), ovsa na týden, potravy pro jezdce na 5—7 neděl a mimo to oděv, pokrývky, nádobí k vaření atd. Ve vyprahlých a málo zalidněných krajích Afriky je toto oddělení nenahraditelné. Nese vše čeho potřebuje a urazí za den 40—60 km. (Střední rychlost obnáší 6—7 km., největší 12 km. za hodinu.) Pochod se koná z rána, večer a třeba-li i v noci. Výhodná jest jejich výška při službě výzvědné, nevýhodný: velký cíl a citlivost při útocích jízdy a nepohotovost k boji, protože před palbou jsou nuceni jezdci napřed sesednouti a odvésti je na místo chráněné. Velbloudi se kupují pro službu vojenskou teprve když snesou suché a tvrdé krmivo, ve stáří od 7 až do 10 let a používají se až do svého 15. roku.

Kromě toho oddělení mají Angličané ještě jedno menší policejní oddělení o dvou setninách po 75 mužích v území Somali.

*

O vojenských opatřeních ruských není dovoleno ruským listům psáti, za to tím lépe nás o tom zpravují listy mimoruské. Zamýšlí prý se tam: 1. prodloužiti dobu služební o tři měsíce od 1. ledna do 1. dubna, tak že po celý rok budou ve zbrani u pěchoty a jízdného dělostřelectva tři, u ostatních zbraní čtyry úplně vycvičené ročníky branců. 2. zvýšiti mírový stav v letech 1913 až 1916 asi o 400.000 mužů. To znamená mírový stav v roce 1916 1,800.000, v zimních měsících 2,200.000 mužů. 3. vytvořiti nové vojenské sbory. Ve Finsku se tvoří čtvrtá brigáda střelecká, nové armádní sbory se utvoří ve Vilně, Varšavě, na Kavkazu a v Sibiři. 4. nově zříditi 19 jezdeckých pluků, jimiž se mají nahraditi v každé jízdní divisí pluky kozácké. 5. zvýšiti počet děl v každém armádním sboru ze 108 na 144. 6. nově zříditi moderní obléhací dělostřelectvo. 8. rozmnožiti oddíly technické, zvláště železniční, létací a ozařovací.

*

V Rusku, Norsku a ve Spojených Státech vydána nařízení, jimiž se buď zakazuje neb omezuje požívání alkoholu u mužstva i důstojníků ve službě i mimo službu. Neškodilo by časem ani u nás.

Ročník XXXI. Číslo 8.

HLÍDKA.

Z dějin města Loštic.

VÁCLAV KUBÍČEK. (Č. d.)

Za hlavního strůjce považován Daniel Glugar. Daniel Glugar po otci, jenž se byl před 70 lety do Loštic přiženil z Řimic, vlastně Šilhavý, byl měšťanem na čísle 115 a 116. Nad ostatní sousedy slynul nadáním, podnikavostí a bohatstvím, jež i za války rozmnožil jakožto řezník dodávkami masa pro vojsko. Už před vpádem švédkým a zvláště za let válečných býval jedním z obou purkmistrů, kteří se souhlasem vrchnosti stáli v čele městecké rady. Umíval mluvit i s vyššími pány. Na plukovníka Anochemana ze Šumberka stěžoval si roku 1643 u královského tribunálu pro jakýsi přehmat vůči své osobě a vyhrál. Jmenovitě zájmů farního kostela se zastával srdečně. Když se ujal záležitosti loštické proti Unčovským, měl už 66 let. Za své jednání proti vrchnosti byl ovšem v očích Unčova „zlopověstný člověk, kterýž už více než od 20 let každoročně vší obce buřičem byl a až posavad netoliko celou obec loštickou, ale také i zdejší městskou vždy proti nám vzbuzovati nepřestává a všech těch nynějších nepříležitostí původcem a rádcem jest.“

Zejména „se opovážil mluviti v domě císařského rychtáře, že by raději visel, nežli by pod takovou vrchností zůstával; že Jeho Milosti panu rychtáři císařskému pistolí a kordem vyhrožoval a že k potupě vrchnosti s velikým triumfem zvoniti rozkázal, poněvadž již panu císařskému rychtáři jedno křídlo uťal a nad vrchností svou zvítězil, konečně pak že při obci loštické poručil, aby každoročně ten den světili a toho vítězství památku drželi“. S Glugarem souhlasila a jednala většina obce.

Když pak městecký rychtář Václav Kozel z č. 121 nechtěl držet a podpisovati s nimi, bouřili se proti němu, vyhlašovali jej za šelmu a zrádce a chtěli jej shoditi s úřadu. Za to a vůbec „pro nevypravitedlnou a nesnesitedlnou spúru, protivenství a všelijaké jiné veliké opovážlivosti a lehkomyslnosti, kterýmž oni poddaní již dávno příliš hrubě navykli a posavad odvyknouti nechtějí“, byl Daniel Glugar jakož i dva jiní „spolubuřiči“ purkmistr Jan Škůrek z č. 63 a Jiřík Karger z č. 73 s jistou vůlí všech tří rad královského města v Unčově uvězněn.[1])

Zároveň vymáhán vrchnostenský plat z pustých gruntů. V tomto bodě mínila se obec zatím podrobit a prodala v polovici října dvě měřice roli od obecního mlýna za 21 měřic pšenice „jednu každou měřici po 1 zl. 15 kr. počítajíce“ na ten účel, aby se pšenice použilo k obecní várce a výnosu z várky „k zaplacení ourokův zasedělých Jejich Milostem pánům vrchnosti“.[2]) Část občanů stěžovala si však současně podkomořímu.

Když podkomoří žalobný memoriál Loštic v těchto příčinách zaslal vrchnosti k vyjádření, litoval Unčov, odpovídaje dne 22. listopadu 1651, „že pro nevypravitedlnou spúru a již dávno navyklou tvrdošijnost a velikou neposlušnost poddaných našich Vaší Milosti tak veliké zaměstknání a nepříležitost se děje“, vysvětluje, proč loštické měšťany uvěznil a že nemůže odpustiti placení z pustých gruntů, jelikož oni z nich užitky brali a posavad berou, my pak takové platy k opravě zdejšího velice zkaženého chrámu Páně jsme obrátiti umínili“. Prosí tudíž, aby podkomoří na žalobu loštickou nedbal a jich se neujímal, „v čemž my také buďto při slavném soudu zemským anebo královském ouřadu hejtmanským sobě stěžovati a jak bychom takové rebelanty

---

[1]) Purkmistr Jan Škůrek obviněn zvláště, že některé zápisy z knih městských vytrhal a mimo to se chlubil, že již pánů unčovských více jsouc oni sami páni poslouchati nemají a nebudou, tvrdě, že taková výpověď od podkomořího mezi Lošticemi a Unčovem vynešena jest. Na Jíru Kargera stěžovali si Unčovští, že »lehkovážně nám k potupě s bubnem po celým městečku chodil a bubnoval, druhý s ním Falta (Molík) s paltazanem šel a třetí vyvolával, ku kterémužto bubnování sběř a chasa svobodná se zběhnouce v nemalém počtu tu různici mezi sebou počali a kdyby někteří se v to nebyli vložili, jistotně že by i bez mordu od sebe byli neodešli, což jemu zvláště bejvajíc on předešle v ouřadě nikoliv činiti neslušelo. K tomu také na rychtáře městeckého povolával, jemu šelem a zrádců jest nadal a že jak z něho úřad sňat bude jeho dokonce živiti nechce, nýbrž z světa sprovoditi míní«.

[2]) Kniha městská sv. 35. p. 151.

budoucně zkrotiti mohli, milostivého naučení žádati neopomineme". [1]) Obnova úřadu, obvyklá v tom století při čase sv. Martina, se toho roku v Lošticích nekonala.

Jak věc ostatně dopadla, ze spisů nevysvítá. Zdá se však, že rozhlášené sněmovní nařízení dané týž měsíc dle vůle císařovy vrchnostem, „aby ode všeho zlého s lidmi poddanými svými nakládání a nepřislušejícího jich obtěžování upustili, ničím novým a nepovinným je nepřekládali, méněji pak v těch od předešlých vrchností dosažených nadáních neb svobodách hyndrovali, nýbrž raději místo neslušné a zapověděné přísnosti s nimi mírně a dobrotivě zacházeli" [2]) — přispělo k uklidnění myslí, vězňové si odbyli své trestání a spory usnuly.

Druhý rok potom nastaly starosti s odvodem berní o dávek, jež statky unčovské zůstaly dlužny zemské pokladně z let válečných [3]) a Unčovu nezbývalo, leč chtě nechtě poshověti s vlastními požadavky. Jinak byl by narazil u zemské vlády, že soukromě přetěžuje poddané na úkor veřejné poplatnosti jejich. Týmže časem chystali se v Unčově ke stavbě kostela, při čemž dobrá shoda s poddanými slibovala jim vítanou pomoc. Od Loštických si přáli, aby ne z povinnosti, nýbrž z lásky pomohli dovážeti stavební material a poskytli něco dříví z obecních lesův. Obojí pomoci se dostalo Unčovským později na přímluvu Daniele Glugara.

Teprve na jaře roku 1654 vrchnost opětně s důrazem upomínala Loštické, aby vrátili smlouvu, jež jim byla vydána roku 1638. Loštičtí tvrdili, že jim „nevědouce jakým způsobem přišla k zmaření" a že jí nemohou najíti. Spolu vzpírali se uznati rozvrh zemské berně Unčovem sdělaný.

Unčovský magistrát se souhlasem podkomořího, s nímž se byl poradil, chtěje přivésti obec k povolnosti stran sporného sta zlatých, uvěznil v červnu čtyři osoby z úřadu, zejména též Daniele Glugara, poněvadž nepřistoupili na to, co vrchnost „nebývalého aniž slýchaného" žádala. [4])

---

[1]) »Concept čili vejpis psaní panu podkomořímu« dto 22. listopadu 1651 v měst. registr. unčov.

[2]) *Slavík*, Morava a její obvody p. 9.

[3]) Dluh obnášel celkem 1108 zl. a 2277 m. rozličného obilí.

[4]) Dopis Unčovských podkomořímu ze dne 3. března 1654 v měst. registr. unčov. — Dopis z Loštic dto 22. června 1654 adressovaný vězňům v Unčově chová se mezi spisy hrnčířského cechu v Lošticích.

Když si loštická deputace s přispěním brněnského advokata Kyrama stěžovala v Brně u podkomořího, žádajíc ochrany proti vrchnosti, dal jí za odpověď, že by nejlépe bylo, cítí-li se zkráceni požadavkem unčovským v záležitosti sedmého sta, nastoupiti proti pánům cestu právní, jelikož není obvyklo v zemi, aby vrchnost své poddané soudně stíhala a s nimi se přela: počin že náleží poddaným.[1]) Loštice skutečně předložily věc u královského tribunálu, jenž vyzval unčovský magistrát k vyjádření. Magistrát se vyjádřil. Ale jak spor dopadl dále, o tom zprávy mlčí. Jistotně byl na jakýsi způsob prozatím urovnán, jelikož do let 1670 není po něm stopy. Neznámo však, co pohnulo vrchnost ke klidu, zdali zakročení zemských úřadů nebo záležitosti domácí anebo snad obojí. V Unčově tou dobou nítily se těžké rozbroje mezi obcí a královským rychtářem Ondřejem Začalem z Bíletína a pracovalo se na obnově kostela.[2])

8. Těžké začátky samostatné správy duchovní.
(1654–1661.)

Závět faráře Kossicia. — Administratura mohelnická. — Farář moravičanský správcem farnosti loštické. — Snaby obce o usamostatnění fary. — Obvod loštické farnosti. — Svízele s bytováním vojska. — Jiří Gallovský farářem v Lošticích. — Měrotín a Búzov přidělen k duchovní správě do Loštic. — První kaplan. — Rozepře o plný desátek.

Loštice toho roku 1654 zasadily se poznov o samostatnou správu duchovní. Farář moravičanský a správce loštické fary stařeček Jiří Kossicius, o němž děkan mohelnický v dopise na konsistoř roku 1647 podal vysvědčení nikoli nejlepší,[3]) nedlouho na to buď úřadu se vzdal

---

[1]) »denn der Obrigkeit über die Untertanen bei Gerichten zu klagen und mit ihnen zu rechten, ist es in diesem Lande nicht bräuchlich, sondern gebührt den Untertanen, Roky und Tagfahrten auszubringen«. Z dopisu podkomořího do Unčova dto 29. června praesent. 1. července 1654 v měst. registr. unčov.

[2]) Dne 14. května 1656 píše unčovský magistrát do Loštic, že už jednou žádal obec loštickou, »abyste vy ne z povinnosti a zrušením privilegium a nadáním vašim, nýbrž pro odplatu boží dříví k vystavení chrámu Páně zdejšího z hor roudských sem přivezli, avšak až posavad na čemž ta věc pozůstává a zdali od sousedův vašich takové dříví odvezeno bude věděti nemůžeme. Z tej příčiny k vám se ještě jednou důvěřujeme a vás za to žádáme, že na časté pohledávání naše a pro odplatu boží to učiníte a těch nadepsaných dříví k témuž chrámu Páně přivézti nikoli odporni nebudete«. — Dne 24. srpna 1656 stěžuje si obec unčovská podkomořímu na císařského rychtáře a brání se dne 18. září proti jeho žalobě u král. tribunálu (V měst. registr. unčov.)

[3]) Zemsk. arch. brněn. B S. č. 9168.

anebo, což více pravděpodobno, zemřel.[1]) Už roku 1638 jsa těžce nemocen čili dle tehdejšího rčení „jsouce v trestání božím“, poručil v závěti, kdyby ho „Pán Bůh neuchoval, aby po smrti žádných handrunků a nářků nebylo“, grunt číslo 103 v Lošticích se vším příslušenstvím v ceně 400 zl. mor. a 300 zl. rýnských na hotovosti své hospodyni Anně Studenské „za věrnou službu“, z ostatní hotovosti pak bratru Bartošovi, chudému záduší loštickému a moravičanskému po 100 zl. V nové závěti den sv. Jana Křtitele 1647 odevzdal hospodyni chalupu č. 103 s půl čtvrtí rolí obecnou v ceně 750 zl. mor. s doložkou, aby ji v případě prodeje „žádnému z duchovních neb rytířských osob prodati neměla, než z obecních lidí komukoliv“.[2])

Někdy koncem roku 1647 se obročí loštické uprázdnilo. Sotva se však po Jiřím Kossiciovi jednalo o to, by obsazeno bylo vlastním samostatným farářem.[3]) Více podobá se pravdě, že Loštice hned tehdy pro nedostatek kněží a chudobu farnosti připadly k duchovní správě do **Mohelnice**.

Tam v srpnu roku 1648 zemřel děkan Václav Bernard Stecker. Ve smyslu jeho prosby nedlouho před smrtí,[4]) aby mohelnickému faráři k polepšení důchodů byla svěřena Zvole, ačkoli té doby spravoval faru vyšehorskou, maletínskou a studenoloučskou, byl nástupce jeho mistr **Karel Ign. Albert** v druhé polovici roku 1649 ustanoven správcem fary loštické.[5]) Byl dle vyjádření městské rady mohelnické kněz horlivý v duchovní správě, nemoha však bez kaplana zastati všech povinností, vzdal se loštické fary před sv. Jiřím roku 1651.

(P. d.)

[1]) Záznam v rejstříku pozůstalostním (městský arch. lošt.), že zemřel 15. listopadu 1650, je nespolehlivý. Z Loštic a Moravičan konají se v únoru 1648 sdavky v **Mohelnici, patrně byly tudíž obě osady tehda bez faráře.**

[2]) Obě závěti v měst. knihách lošt. v arch. c. k. okres. soudu moheln.

[3]) V »Catalogus cleri olom.« byla do let 1910 při loštické faře poznámka, že »1647 de ea restauranda fuerit actum«. Správněji však asi ve starších ročnících téhož katalogu (1867) stojí rok 1656.

[4]) Dopis ke konsistoři dto 23. dubna 1647 v zemsk. arch. brněn. B. S. č. 9167.

[5]) V zápisech se uvádí s titulem »Z Oder«, protože tam od r. 1640 býval farářem. Nemoha zaplatit 100 dukátů výpalného, byl od Švédů zajat a uvězněn v Olomouci, kde zůstal půl třetího roku kazatelem, když ho Švédové r. 1645 byli propustili z vězení. V Mohelnici nastoupil 5 listopadu 1648. *Volný*. Círk. top. olom III. 182. 203. Archiv für oesterr. Gesch. sv. 62. p. 602. *Dudík*. Olmützer Sammelchronik p. 70. *Flade*, Tagebuch (Archiv für oesterr. Gesch. sv. 65. p. 483). Že farnost loštická r. 1649 kommendována do Mohelnice. *Volný*, Církevní top. olom. IV. p. 28.

Bratři Lilečtí čili Habrovanští.

K dějinám sektářství na Vyškovsku. BOHUMÍR BUNŽA. (Č. d.)

Křesťanstvo se obrátilo k falešnému náboženství okolo roku třístého, „z kteréhož do dnešního dne nemůže vyjíti". „Od doby Konstantina císaře papežové nadělali rozličných zákonů řádů a obyčejů služebných a nutili je zachovávati. Kdož by jejich nálezků nezachovával, toho kaceřují, světskou moc na něj popouzejí, čehož mnozí se obávají a modlářství povolují". Proti tomu čas od času vystupují mužové osvícení a slovem i písmem, chrání nevědomý lid před „modlářstvím" jako byli: Waldo, měšťan Lugdunský, Jan Wykleff, znamenitý učitel, mistr Jan Hus „dobré paměti, který tak z písma sv. jako z učení Jana Wykleffa . . . mnohé bludy oznamovati počal". Po jeho smrti „Čechové se roztrhli na čtyři strany, veliké odpory proti sobě tak řečí jako psaním vedouce". Tři prý opět splynuly působením Rokycanovým, pravé náboženství zachovala si jen čtvrtá (Bratři) kteří: „všechna ustanovení papežská zamítají, mši v aparatých neslouží . . . chleb jídali a z kalichu píjeli někdy na památku těla Kristova" (str. 112). Ale i tato čtvrtá strana se zkazila, když „Lukáš, chtěje získati bohaté a urozené, širší cestu a prostrannější bránu do své jednoty prodělal" a tak se „šelmě poklonili a caych neb caracter její na svá čela přijali". Na svém sněmu Brandejském povolili, aby bratr mohl býti „s přísahou rychtářem, konšelem, šenkéřem, cechmistrem, na smrt zloděje odsouditi, na vojnu táhnouti". Rovněž připustili „že ve svátosti je celý Kristus pravé tělo a víno pravá krev a tak sobě pokoj s Antikrystem učinili, se světem se srovnali". Proto nové hnutí vyvoláno proti náboženství „papežskému" „skrze věrné učitele a v písmech svatých osvícence Martina Luthra, Zwiglia, Oecolampadia, učitele znamenité". Odnikud spásy čekati nelze, neboť jsou roztržky veliké. „Jedni sobotu se židy světí, druzí učí, že Kristus jen prorokem byl, nikoli Bohem, jiní se chlubí, že bez hříchu jsou, nikoho nepozdravují aniž komu děkují, buď doma nebo na poli poctivosti žádnému činiti nechtějí, manželství rozlučují, žádného přikázaní nemají, protož hříchové jejich každý den se rozmáhají, tak že David Burda na kolenou prosil, aby na slavkovské novokřtěnce oheň s nebe sstoupil a spálil". Bratři pak dle Kalence „jsou horší hříšníci a zatracenci než Sodomáři" (str. 123).

Když si byl Dubčanský skreslil toto temné pozadí, na kterém vyniknouti mělo světlo jeho sekty, počíná na str. 124: „Protož my milostí pána Boha a z písem svatých jasně i ze spisů všech věrných učitelů v jistotě poznavše veliké od pravdy pobloužení, nejprve kněze papežské jsme napomínali, aby vyjdouce z bludu modlářského, ku poznané pravdě spolu s námi přistoupiti neprodlévali“. Někteří prý to „napomenutí s vděčností přijali“, tedy odpadli, ale „poněvadž řemeslo od rána do večera konati musili z pohodlí do modlářství se vrátili“. Jiní však byli ještě nevděčnější, nejen „napomenutí“ nepřijali, „ale nám Luteráuů a novokřtěnců nadali a vzbouřili proti nám všechnu moc světa“. Proto „usnesli jsme se my starší na kněze více nehleděti ani jich déle čekati“, nýbrž „podle exempláře zákona božího všecky jednoty změřiti a která by nejblíž smyslu jeho byla, k té přistoupiti“. A Dubčanský šel „do Němec pravdu získati“. „V těch časech“ — popisuje dále D. vznik své jednoty — „vyšli rozliční spisové a traktátové v latinské i německé řeči, zvláště z města Basylé, Cyricha, Štrosspurka“ atd., kde to pravé náboženství „oznamují a vypisují“. „Když ta vydání těch spisů některé léto stála a žádný (!) je z písem nevyvrátil, tehdy my starší v Routce 1528 v neděli na konec masopustu, kam se téměř všichni bratři sešli, jsme tyto řeči předložili a jednomyslně přijali“. Nezaložili jsme „svémyslně a všetečně“ žádné nové jednoty (!) ale „k dávné a starobylé“ přistoupili. Nejsme ani Zvinglianští ani Habrovanští, nýbrž Krystyanové. Nedržíme jen lidské nálezky jako katolíci (!) ani nálezky lidské s božími nemícháme jako Bratři, nýbrž „jen službu boží, bohu vzácnú a užitečnú lidem“. V tomto svém „očišťování“ od nálezků lidských šel Dubčanský tak daleko, že všechny svátosti, i křest a nejsv. svátost oltářní, které nalezly milost v očích německých reformatorů, prohlásil za „nápadní“, toliko svatých věcí znamení. Od Zwinglia přejímá úplně i nevlídnou nauku o „předzvědení“. Píše na str. 157: Jediným gruntem spasení je Kristus, ale ne všichni v něm života věčného docházejí, než toliko vyvolení a k tomu před ustanovením světa předzvědění.

Kdo chce býti spasen, musí věřiti srdcem, ústy vyznávati víru v Boha, Krista, Ducha sv., Trojici (str. 159). Samou vírou spaseni býváme, neboť „oči boží jen na víru patří“, skutků našich dobrých Bůh nepotřebuje (str. 177). Následujícími však řádky zmirňuje tento osudný názor Lutherův, jak jsme s vrchu podotkli, vlivem učení Schwenkfeldova: Bůh v nouzi pomáhá, i my jej máme napodobovati a též dobré skutky činiti. „Nedomnívej se žádný pravé víry míti a

Boha milovati, kdož by také milování bližnímu v skutcích milosrdných neprokazoval“ (str. 178.)

IV. artykul jedná o křtu. Kristus slíbil křtíti Duchem svatým. „Duch sv. je Boha Otce dechnutí, větříček obživující, moc milostná... která mysl věřících obnovuje, zapaluje, očišťuje, aby opustíce věci pozemské, nebeské zamilovali a v nich ustavičné přemyšlování měli“. Tato náklonnost jest vlastním křtem i bez svátosti, je známka vyvolení božího, poněvadž „přirozenost lidská sama ze sebe věci nebeské nemiluje nýbrž potupuje“. Kde přímo písmo sv. mluví o vodě, obmytí atd. to prý jest všechno obrazně.

V. artykul jedná o církvi opět úplně ve smyslu Luthra a Zwinglia. Církev není viditelná společnost, nýbrž společnost „vyvolenců, kteří z vůle Boha všemohúcího předeslání jsou k životu věčnému“ a to jsou ti, „kteří věří právě“. Kdo právě věří „žádný, nezná jedině ten sám, který věří“. Nikdo nemá práva ba ani možnosti z církve vylučovati, trestati. „Protož my Boha v jistotě a beze strachu otcem nazýváme, bezpečni súc, že věčné dědictví máme dojíti“. Uznává sice D., že církev byla společnost viditelná, ale i tento pojem církve bezohledně omezuje na svoji sektu. „Učíme také (str. 223) věřiti a vyznávati i obecnou, čitedlnou neb zevnitřní býti církev jednu, když pravé vyznání, to o kterém povědíno jest drží a na něm se zakládá“. Když Bratři proti takové definici církve Kristovy se ohradili, odpovídá jim D. (str. 228): „Nerozumíme co se při tom zakroutilo v hlavě těm starším a učitelům, které z omylu Pikharty nazývají, že se jim nezdá tento věcný důvod z písma pravým býti“.

VI. artykul jedná o kacířství, které zaměňuje s atheismem. „Od dědictví Kristova žádný nemůže odloučiti, ani papež se svú (jak říkají) duchovní mocí, ani světská moc, než jediná nevěra a zjevní hříchové, kteří z ní pocházejí“. — Žádný však „aby kacíře násilím k víře nehnal, ani mu škody na statku neb zdraví činil, nad to žádného aby pro víru nemordoval“. Kristus nedal koukole trhati.

VII. O pokání. Správně definuje, vynechávaje ovšem psychologicky tak oprávněnou část, totiž vyznání a část sakramentální, rozhřešení. Pokání je „sebepoznání od zlého oželením odvracení k dobrému přistoupení“ a přidává hrubě nespravedlivý útok na učení církve katolické: ne jak to učí falešné křesťanstvo podle ustanovení papežského „toliko před velikonocí chtí pokání činiti, zakládajíce je na zpovědech ústních na postech a rozdílech pokrmů na jedení kysela a jiných pokrmů s olejem (!) A po velikonocích ve všecko prvnější se navracují“.

Jak Habrovanští svátost pokání nahražovali, popsáno na straně 271 a násl.: „My ve svém shromáždění při tom toho užíváme takto. Nejprv zákon boží v upřímnosti bez přimíšení všelijakého přidání lidmi smyšleného kážeme a učíme, totiž ukazujeme a oznamujeme, co Bůh všemohoucí chce neb nechce za řád služby sobě vlastně činěné do svých služebníků míti, čeho se mají varovati a co zachovávati pod pokutou věčného zahynutí. A komu všemohoucí Bůh ráčí předcházeje milostí svou posvítiti a k té známosti přivésti, aby mohl ze slyšeného slova zákona božího své nedostatky a hříchy poznati, buď s strany smyslu buď s strany skutečného činění proti písmu svatému z toho má-li těžkost a žalost na své hříchy, znaje, že tím Boha velmi rozhněval, od něho se i ode všech věrných oddělil k ďáblu a věčnému zahynutí přiblížil; při tom žádá-li z bludů a hříchů vyjíti, od nich vysvobozen býti, v dobrém po všecky dni života svého, což na něm jest, trvati a tak se všemi věrnými v tom se srovnati a s nimi zase jedno v účastnosti býti... Takovému hned evangelium kážeme... že z víry v Jesu Krista beze všech našich skutků a zásluh, dává se od Boha Otce všem hříchům odpuštění, věčné spasení i také od zákona, smrti a pekla vysvobození... toť jest v pravdě evangelion" — ovšem Lutherovo.

V VIII. art. rozvádí D. svůj názor o svátostech, který již známe: Jsou jen znameními, hesly: „Jako hesly ve vojště oznamují čího krále neb z kterého vojska by byli tak těmito znameními, kterým nevlastně svátosti říkají, oznamují se, z kterého by lidu podle těla byli z pohanů-li, z židů-li čili z křesťanů... aniž jim (svátostem) co vedle toho má více přidáno býti" (str. 278). Správně vytkli Habrovanským Bratři, že tímto učením „svátosti potupují a vyprazdňují".

V IX. artyk. konečně hájí své učení o svátosti oltářní stojící v diametrálním rozporu nejen s katolicismem, husitismem, Bratry nýbrž i s učením Lutherovým. Dle D. je svátost oltářní jen „znamením veliké dobroty a milosti, kterouž všemohoucí Bůh v Synu svém milém všemu lidskému pokolení učiniti ráčil... aby k sobě lásku měli, aby nebylo mezi nimi žádného rozdílu, jako není mezi mnohými zrny v jednom chlebě". Není tělem ani krví Páně. Slova Kristova: Toto je tělo mé, toto jest krev má jsou myšlena „figurně". Kdož věří, že ve svátosti je tělo a krev Páně, jakož Římané, Čechové a Boleslavští věří, těch „víra je tupá" a „rozum hloupý". Důkazy umělkovanými [1]) hledí D.

---

[1]) Slova sv. Pavla ke Korinťanům: kdo jí a pije nehodně, odsouzení sobě jí a pije, poněvadž nerozsuzuje Těla Páně (non diiudicans) proto zkus atd ... vysvětluje: rozsuzovati

vymítiti ze své sekty veliké mysterium křesťanské, ačkoli tajemství nejsv. Trojice uznává a ve „Spise z písem“ hájí.

Svoji „Ukázaní“ končí D.: „Poněvadž služba boží v posledních časech v neznámosti jest, a služba antichristova na místě služby boží stojí a již velmi nesnadně mohou se lidé doptati cesty spasení“, tedy »my jsouc přinuceni prosbami, i nuznou potřebou bližních spasení žádostivých, teď podle daru milosti boží nám půjčeného, sdělujeme se všemi řád spasení lidského“. — Může papež končiti sebevědoměji svoji bullu než to činí „biskup“ Habrovanských?

Dosti obsáhlý [1]) je též jeho „Spis z písem“, avšak pro kulturní historii málo významný; obsahuje učený výklad nejsv. Trojice, jak již z nápisu vyčísti lze. — Poslední kapitola má nápis: O božském věčném pana Krysta z samého otce bez matky (!) narození, jenž jest slovo neb řeč a moudrost boží“ — Píseň — Notha obecní. — Tedy jedna z písní bratří s hory lilečské:

Znamenej lide věřící
o té věčné božské řeči
o božské věčné múdrosti,
jenž jest sám Kristus Syn Boží.

Svatý Jan evangelista
z strany bludného kacířstva
v evangelistské svědectví
kdy kde a co bylo svědčí.

Ač to světlo vždycky svítí
a zbožní je dobře cítí,
ale temnosti nevěrné
nikdy ho nebyly chopné.

Byl člověk od Boha poslán,
jemužto jméno bylo Jan
by svědectví světlu vydal
a lid k víře jeho přitáhl.

— — — — — — —

Viděli jsme slávu jeho
syna božího milého
Božským rodem zplozeného
od Otce jednorozeného.

---

prý je: rozjímati s vážností velikau, kterak to jeho nejsv. tělo nebylo jako jiné hříšné tělo, ale že je Duchem sv. v životě čisté Panny Marie počato . . . pro nás pracovalo, smrt ohavnú na kříži trpělo — zkusiti prý se má proto, že se chce státi údem těla Kristova.

[1]) 118 stran osmerkových.

A v té hojné plnosti
božské pravdy i milosti
abychom z jeho plnosti
všichni my to obé vzali atd.

Musíme říci s Brandlem — „hrozně málo poesie“ jeví tento pokus uvésti v píseň první kapitolu evangelia sv. Jana. Bylť Dubčanský přece jen lepším theologem své sekty než básníkem. Připisujeme jemu tuto píseň, nebo jej jako autora prozrazuje dodatek ke „Spisu“ připojený, v němž slibuje v brzkém čase vydati nový spis „proti velikému a nedůvodnému tractatu Bratří Boleslavských“. Že nepodpisuje vždy svého jména, toho příčina je, že tak činiti na spisech kacířských bylo za ostražitého Ferdinanda I. nebezpečno a nejen autoři, ale i tiskárny se skrývaly za jména symbolická „in monte liliorum“ (Lulč), „in monte Carmeli“ (Litomyšl), „ex horto neb ex insula hortensi“ (Ivančice) atd. (O. p.)

Právo osobního přesvědčení.

Dr. Josef Vrchovecký. (Č. d.)

Ve sbírce[1]) různých filosofických pojednání o světových názorech uveřejnil Dilthey pojednání o „typech světového názoru". „Život každého jednotlivce tvoří ze sebe svůj zvláštní svět" i přesvědčení (str. 7). „Životní nálady, nesčetné nuance stanoviska k světu tvoří podklad (die untere Schicht) pro vytvoření názorů o světě" (str. 11). „Světové názory nejsou plody myšlení . . . Z jednání v životě (Lebensverhalten), ze zkušenosti životní, ze struktury našeho psychického celku vycházejí" (str. 15). „Boj metafysických systemů má svůj základ v životě a v různém stanovisku k životnímu problemu. Může věda o pravdě toho kterého názoru na svět vůbec mluvit? Naprosto ne. Každé individualitě odpovídá jiný názor — jiné přesvědčení."

V téže sbírce pozoruhodné pojednání Eduarda Sprangera, soukr. docenta na universitě v Berlíně: „Fantasie a světový názor". Celkový názor o světě, ať prý se jeví v umění, náboženství nebo ve filosofii, je „fantastickým předivem čistě duševního (des Geistigen) v schematu prostoru a času" (142).

Erich Adickes v článku „Die Zukunft der Metaphysik" (219—251) opakuje svá hořejší tvrzení z uvedeného díla. Poznání (Gnosis) v otázkách světového názoru není a přirozeně prý ani nemůže být. Svým srdcem je každý k tomu kterému názoru předurčen. „Čistě subjektivní činitelé jsou rozhodujícími u světového názoru . . . tak poukazuje každý názor o světě na určité zvláštnosti charakterů a opačně: každý lidský typus směřuje od přirozenosti k určitému názoru o světě" (str. 223). Že si světové názory odporují, je zcela přirozené. Jinak to vůbec nemůže ani být. Objektivně vzato, jsou prý všechny názory stejně oprávněny. Agnostik — a za takového se prohlásil Adickes — prý dobře ví, že jenom jeden světový názor může skutečnosti odpovídat. „Ale nic mu v tom nepřekáží, naopak všechno ho pobádá, aby co nejpevněji věřil a doufal, že právě jeho světový názor se osvědčí jako pravý" (str. 224.) O tom má subjektivní jistotu, jež svou pevností žádnou náboženskou věrou a žádným metafysickým nebo přírodovědeckým dogmatismem nemůže být překonána. Jistota ta je spojena

[1]) Weltanschauung. Philosophie u. Religion in Darstellungen. Berlin 1910.

„s jasným vědomím, že světový názor je individuelně oddůvodněn, že každý jiný člověk vniterní nutností pro svůj světový názor tutéž naději má a proto nestranně usuzující třetí všechny nároky za zcela stejně oprávněné uznati musí“ (str. 224). Jakým právem zavrhuje Adickes názor materialistický? Jestliže to činí z důvodů vědeckých, pak jedná zřejmě proti svým zásadám, dle nichž nitro samo bez vědeckých důkazů člověka k tomu kterému názoru o světě předurčí. Rozhodně nejedná důsledně, když materialisty nazývá „otroky (Knechte) svých dogmat, svého radikalismu“ a monisty „fanatiky jednoty“ (str. 231). Adickes se těší, že „takových k materialismu takřka predestinovaných osobností“ je přece jen nepatrný počet (str. 248). Ve skutečnosti však propadá materialismu, který moderním filosofickým spisovatelem případně byl nazván „Die Religion des Blödsinns“, ohromná přesila lidí polovzdělaných, kteří ztratili víru.

Úvod k dílu „Weltanschauung“ napsal Frischeisen-Köhler. Hned v první větě praví, že pojednání chtějí podporovat snahu naší doby, dopracovat se jednotného světového a životního názoru. A co praví Adickes v témž díle? Mezi mnohými pojednáními jsou zcela zjevné odpory; n. př. mezi pojednáním Dobberminovým a Simmelovým, Wiesnerovým (theista) a Deussenovým (atheista). Dílo rozhodně nesplní naděje, první větou předmluvy vyjádřené.

Adickes[1]) praví, že Plato, Aristoteles, Zeno a Epikur by se dnes divili, jak nepatrný pokrok od jejich dob udělala filosofie; a po nových tisíciletích nebude prý tomu jinak, leč by se srdce lidské změnilo.

Tak jako Adickes, smýšlí v té příčině i Kirchner.[2]) Světový názor jest mu výrazem charakteru toho kterého člověka.

Lze touto cestou odstranit disharmonii v moderní filosofii a posloužit pravdě? Rozhodně ne. Tímto způsobem dostane se chaosu jakéhosi schválení. Kdyby sobě někdo sebe nelogičtější názor o světě vymyslil, pak mu ho nelze nijak vědecky vyvrátit, když odpovídá jeho nitru. Směle může každý odpovědět slovy Adickesovými[3]): „Jakým je můj charakter, tak odráží se svět vniternou nutností ve mně, jak má víra ho ukazuje. A žádný protivník není s to, aby důvody rozumovými nebo fakty ze zkušenosti mou posicí otřásl . . . Ale přirozeně mohu i já tím méně na to pomyslit, protivnému názoru zbraněmi vědy uškoditi.“

---

[1]) Charakter und Weltanschauung. Tübingen 1905. Str. 4.

[2]) Wörterbuch der philos. Grundbegriffe. 4. Aufl. 1903. Str. 544.

[3]) Charakter und W. Str. 45.

Co má taková filosofie s vědou společného? Co je v ní trvale cenným? „Klamné bylo by“, píše Fr. Krejčí, „shledávati ráz moderní filosofie ve zvědečtění jejím a čistě vědeckou filosofii považovati za filosofii budoucnosti, za ideál, k němuž vývoj filosofie spěje . . . hlavní problemy lidského poznání, jichž rozřešení tvoří podstatný myšlenkový obsah náboženstev a o jichž rozumové rozřešení filosofie usiluje, jsou nerozřešeny dnes zrovna tak jako dříve. Jenom nefilosofický duch může to neviděti.“ [1]) Na stránce předcházející píše: „Filosofie za všech dob zkoušela všechny cesty, zkouší je . . . nyní a bude je zkoušeti“. A výsledek její úsilovné práce? Skepticism, který se rapidně šíří. „Vědecká filosofie v tom smyslu, že by filosofické problémy o podstatě světa a života na něm mohly býti rozřešeny cestou vědeckou t. j. na základě empirie methodami přírodovědeckými, je protimluv“ (tamže str. 444).

Pravdu má Richter,[2]) když píše: „Nejsou to duševně méně cenní, kteří při sporu mínění, který se dnes ve všech oborech a právě ve všech základních otázkách vede, pociťují, že se jejich vlastní síly poznání bez pomoci hroutí“. Skepticism je směrem nezdravým.

Rázně se obrací proti němu Gideon Spicker: „Věda, která nemůže přesvědčit, nemá žádné pravdy. Každá filosofie, jež ku skepticismu vede, musí být v základech nesprávnou. Větší absurdnost nedá se vůbec myslit než, že věda vrcholí ve výsledku, že nemůžeme nic věděti“. Tímto prohlášením bankrotu uznává, že není žádnou vědou.

Moderní filosofie neposkytla nám pevného přesvědčení životního, nepřinesla nám pravdy kýžené, naopak vzvešený pojem pravdy, základní tento pojem každé vědy znehodnotila. Co znamená vlastně subjektivní pravda v důsledcích? Že každý má a může mít svou pravdu. Subjektivism, individualism a relativism jsou články jednoho řetězu a pravda není dle nich něčím trvale a všeobecně platným. Když každá doba měla svou pravdu, proč by jí nemohl mít i jednotlivec? Dle relativismu je každá pravda prozatímní, ať se jedná o kteroukoli vědu. H. Poincaré[3]) dí, že jen povrchnímu pozorovateli je vědecká pravda nepochybnou. Každé zpovšechnění, bez něhož se ovšem žádná věda neobejde, je mu domněnkou.[4]) „Laici jsou nad tím zaraženi“, dí Poincaré na jiném místě téhož díla, „jak mnoho vědeckých theorií pomíjí“. Několik let se uznávají, pak se prý učenci jedné po druhé vzdávají,

---

[1]) O filosofii přítomnosti. 1904. Str. 443.

[2]) Der Skeptizismus. I. S. V. Str. XXI. v úvodě.

[3]) Wissenschaft und Hypothese. Leipzig. II. vydání 1906. Str. XII.

[4]) Tamže str. 152.

a laici „vidí, jak se trosky na trosky hromadí, předvídají, že theorie, které jsou dnes v módě, v krátké době upadnou v zapomenutí, a usuzují z toho, že tyto theorie jsou naprosto marny. Nazývají to: fallisment vědy".[1]) Ký div, že veliký počet lidstva pohlíží jaksi s nedůvěrou na vědu; ovšem k veliké škodě věci. Relativism natropil již mnoho zla, ale nejvíc ve filosofii. Není divu, že jej Windelband[2]) nazval resignací a smrtí filosofie.

Dle mnohých filosofů není pravdou, co se skutečností souhlasí, nýbrž co se v životě osvědčí, co prospívá. Kategorie „správný a nesprávný" (richtig und falsch) nejsou nikde tak nedostatečny jako v oboru filosofie, praví Falckenberg.[3]) Dle Simmela není snad pravda vůbec úplně přiměřeným pojmem, jímž se má cena té které filosofie vyjádřit (Hauptprobleme der Philosophie. Leipzig 1911, str. 28.) Pravdou ve filosofii nemíní se prý objektivní obraz světa, nýbrž „poměr typicko-duševních individualit k světu" (tamže str. 35). Dle Jamesa a jiných pragmatistů je pravda zvláštním druhem dobra. Soukromý docent filosofie Günther Jacoby[4]) chválí tento názor o pravdě. „Nezáleží na tom", píše, „zda výrok se skutečností souhlasí; nýbrž na tom záleží, co se s takovým výrokem dá začít." „Jako života schopný (lebenskräftig) člověk potřebuji filosofie, jež mně pomáhá život můj stupňovat, a to v takové míře, tak dobře, tak prospěšně, tak to jen možným. Filosofie, která mně to vykoná, je mi vhod . . ." „Já mám svou filosofii, ne ona mne; je mou služebnicí a já, člověk, jsem jejím pánem."[5]) Co je potom vlastně pravdou? Pestrá směs nápadů často i chorobných, jež tomu kterému jsou vhod. Co je s vědeckou pravdou? „Vědecká pravda není vlastně vůbec žádnou pravdou; je to jenom poloviční pravda, nebo prozatímní pravda".[6])

Případná výtka Windelbandova proti relativismu byla by i proti pragmatismu na místě. Jak daleko máme k paradoxním názorům filosofa nadčlověka? „Zda není lež něčím božským, zda cena všech věcí nespočívá v tom, že jsou klamnými (falsch)?" Každý má dle relativismu pravdu! Jak daleko máme od této zásady k zásadě Nietzscheově: „Nic není pravda"? Pouhý krok, a to zcela logický krok.

---

[1]) l. c. str. 161.

[2]) Lehrbuch de Geschichte der Philosophie. V. vydání. Str. 564.

[3]) Geschichte der neueren Philosophie. 1908. Str. 1.

[4]) Der Pragmatismus. Leipzig 1909. Str. 22.

[5]) Tamže str. 42.

[6]) Tamže str. 29.

Jestliže opravdu všechny paradoxní názory, jež se v dějinách myšlení vyskytly, jsou pravdou, pak není skutečně žádné pravdy. Nietzsche prohledl polovičatost moderní filosofie a vyvodil z ní poslední logický důsledek. „Jsme již předem nelogické bytosti a můžeme to poznati. Toť jedna z největších disharmonií bytí", dí Nietzsche.[1])

Kam rozklad v moderní filosofii dospěl, ukazuje dílo soukromého docenta filosofie, J. Petzoldta[2]): Das Weltproblem vom positivistischen Standpunkt aus (Teubner v Lipsku 1912). Dle tohoto spisovatele nemá otázka po původu světa žádného smyslu: Nikdo prý tak hluboké pravdy nepověděl jako Protagoras. „Svět je každému takovým, jak se mu jeví. Konečně není žádného rozdílu mezi skutečností a klamem (Sein und Schein). Je to pouze praktické a ne theoretické hledisko, které obyčejnému vtiskuje ráz skutečnosti, neobyčejnému ráz klamu. Theoreticky vzato je světový názor Don Quichotův právě tak správným jako Sancho Pansův . . . Ptolomaeovo popisování astronomických zjevů je právě tak správným jako Kopernikovo." Pravda není prý pojmem theoretickým, nýbrž praktickým. Dílo Petzoldtovo znamená vrchol zmatku. Lze takové názory brát vážně? Neničí se tím věda vůbec? Když úkolem jejím není poznání pravdy, nač vlastně je? Každý musí uznat, že je v tomto případě zcela zbytečnou.

Ještě větší zmatek nacházíme v popularních spisech filosofických. V díle „Eine neue Religion Excelsior! Kurzer, gemeinverständlicher Abriss über eine neue Religion u. Lebensphilosophie" (Lotusverlag, Leipzig 1904) zavrhuje autor, P. Kirsche, všechny dosavadní systemy filosofické a vychvaluje svůj system. Co hlásá? „Má filosofie nepraví ani ano ani ne, ani nepochybuje, nýbrž považuje prostě možnost poznání za nedostižitelnou. Omezuji se na to, že prastarou otázku, zda máme podstatu věcí dualisticky či monisticky pojímat nebo si zoufat, mám jednoduše za nezodpověditelnou. Má filosofie vrcholí v poznání, že o podstatě věcí žádné odpovědi nedává a že není filosofií ve starém smyslu. Tvořím proto nový pojem filosofie, že pro mne je pouze filosofie zjevův. Důsledným je pouze nic" (Folgerichtig ist nur das Nichts).[3]) Toť pravá filosofie, která má oblažit svět, jenž tak dlouho na ni čekal! (P. d.)

---

[1]) Viz Philos. Jahrbuch 1913. IV. sešit. Str. 465.

[2]) Viz Hochland 1912 číslo červencové. Str. 362. 363.

[3]) vide Gutberlet: Kosmos 1908. Str. 180.

Nábožensko-mravní otázky v krásném písemnictví ruském.

Referuje A. VRZAL. (Č. d.)

Nebyl tedy Čechov úplným indifferentistou, nebyl docela bez náboženských přesvědčení, nýbrž zachoval ve své duši víru a jistý stupeň úcty k náboženským obřadům, ač druhdy prožíval v náladě víry pochybnosti. A jako bohoslužbám a obřadům pravoslavné církve Č. věnuje ve svých povídkách hojně místa, tak i duchovenstvu věnuje vzácnou pozornost, předváděje duchovní v šestině svých prací jako jednající osoby. Ne jednu duchovní osobu popisuje něžnými, sympathickými tahy, a nedostatky duchovenstva maluje bez škodolibosti.

Mnozí hrdinové Č. vedou mezi sebou typické rozmluvy o náboženských thematech: mluvíť o Bohu, o víře, o smrti, o životě na onom světě atd. Již v dosti ranné povídce „Na cestě“ (1886) Č. jasně se vyslovuje o tom, jaký význam má víra pro Rusa, ústy tragickokomického hrdiny Lichareva, měnícího víru jako rukavičky. Při čaji ptá se ho dcera statkářova, Ilovajská, přinucená nocovati v zájezdném hostinci před velkým svátkem:

„Vykládají, že není Boha, ale proč, řekněte mi, všichni znamenití spisovatelé, učenci, vůbec duchaplní lidé ku konci života věří?“ — „Kdo, milostivá,“ odpovídá Licharev, „v mládí neuměl věřiti, ten neuvěří ani ve stáří, byť i byl strokrát spisovatelem . . . Rozumím tomu tak, že víra je schopnost ducha . . . jako talent: s ní nutno se naroditi. Pokud mohu souditi podle sebe, podle těch lidí, jež jsem viděl ve svém životě, podle toho všeho, co se dálo kolem mne, tato schopnost jest vlastní Rusům v nejvyšším stupni. Ruský život jest nepřetržitou řadou vyznávání a horování, ale k nevěře nebo k popírání dosud ani nepřičichl. Nevěří-li Rus v Boha, znamená to, že věří v něco jiného . . . V mou duši vložila příroda neobyčejnou schopnost věřiti. Půl života jsem strávil v táboře neznabohův a nihilistův, ale nebylo v mém životě ani hodiny, kdy bych nebyl věřil. A všimněte si, víru jsem míval vždy činnou, ne mrtvou . . .“ V dětství jsem věřil ve strašidla, ve skřítky a všelikou čertovinu. „Prchal jsem i v Ameriku, i mezi loupežníky jsem se dal, i o přijetí do kláštera jsem se ucházel, i hochy jsem najímal, by mne mučili pro Krista . . .“

Na universitě Licharev uvěří ve vědu, dá se unésti nihilismem, chodí mezi lid, věří v jeho Boha, holduje popírání vlastnictví a neprotivení se zlu. Vůbec Licharev je typický intelligent, nechávající se

uchvátiti, nestálý ve svých vznětech, jdoucí ne za logikou rozumu, ale za srdcem. V základě tohoto paradoxního typu leží upřímné přesvědčení Č., že „příroda vložila v Rusa neobyčejnou schopnost věřiti.“ Když tedy Čechov sám ztratil dětskou víru, již si odnesl z věřící rodiny, uvěřil v pokrok, ve vědu a vzdělanost, a později ještě nechal se unésti náboženskou filosofií Lva Tolstého, v níž se mu zamlouvalo to, že je „bez mystických nálad“.

Ohlasem osobních názorů Č. v době té je novella „Souboj“ (1891), kde Č. ústy zoologa von Korna pronáší přesvědčení, že jediným náboženstvím vzdělaného člověka je prý — věda i kultura, náboženství pokroku, a že prý při řešení otázek o lidském štěstí t. zv. „křesťanského základu“ nelze užiti. Von Korn častěji připomíná Krista, v nějž „věří po svém způsobu“, ale jeho vysvětlení „rozumné lásky“ Krista, jenž prý doporoučel „zhubiti vyžilé a nehodné“, „zničiti sešlé, krtičnaté a zkažené pokolení“ a sloužiti jen silným a zdravým, jest jistě špatným pochopením a překrucováním evangelia dle vzoru Tolstého, jehož víru dle dopisu k M. Meňšikovu z r. 1900 Č. měl pro sebe za nejbližší a nejvhodnější, ovšem na čas, poněvadž jinak s Tolstým nesouhlasil. Z Tolstého přijal zásadu náboženství, víry vůbec, ač odmítl jeho výklad evangelia. A na námitku von Kornovu, že civilisace zhyne a lidstvo se zvrhne, nezničí-li se slabí, odpovídá Č. ústy lékaře Samojlenky: „Mají-li se lidé topiti a věšeti, pak ať čert vezme tvou civilisaci . . .“ Tak také víra Č. v pokrok, v lidi, charakterisující jeho světový názor na počátku devadesátých let, byla zviklána, ač láska k lidem, k cizímu bolu v něm zůstala.

Náboženský indifferentismus současné intelligence zachytil Č. na mnohých stránkách svých povídek, neschvaluje ve „Vypravování neznámého člověka“ (1893) jednání lidí, u nichž ironií vyčerpán všechen poměr k Bohu a k náboženství, a již nevěříce v nesmrtelnost, jako Jarcev, bojí se smrti jako záhuby. S chladnou ironií na náboženství pohlíží též v novelle „Tři léta“ (1894) intelligent, vyučující hocha biblickým dějinám. Chladnou nevěrou vane na nás od intelligentního manžela v povídce „Žena“ (1891), jenž víru má za výraz nerozvitosti a nevzdělanosti, dále z „tuláka“, hrdiny stejnojmenné povídky, pokřtěného to žida, jenž před spisovatelem mnoho sice mluvil o Bohu, o Kristu, o přednosti křesťanství před židovstvím, ale bez vnitřního přesvědčení, jako papoušek, jako znepokojený člověk, jenž se snaží zahlušiti v sobě nepokoj duše a dokázati sobě, že „změniv náboženství otců, neučinil nic hrozného a zvláštního“. Hrdina zmí-

něného „Vypravování neznámého člověka“, intelligent, jenž zanevřel na vysoce postaveného hodnostáře Orlova a chtěje se mu pomstíti, vstoupí za sluhu k synovi tohoto hodnostáře, u něhož se scházejí přátelé, jejichž ironie nešetřila nikoho a ničeho, ni Boha, ni náboženství, ni smyslu života, postřehl tahy náboženské nevěry též u mladé služky Polji, okolím na dobro zkažené, v jejíž povaze „nebylo ani Boha, ani svědomí, ani zákonův.“

Čechov neschvaluje takové nesvědomitosti, měnící lidi v dravce, v sobecké lichváře a ničitele cizího života. Proto v povídce „Záchvat“ (1889) přísně odsuzuje muže, podporující prostituci, jako vrahy padlé ženy nejen se stanoviska mravního, nýbrž skutečné vrahy jejího tělesného života, jelikož prostitutky z pravidla umírají na souchotě a smrt jejich mají tedy na svědomí muži, kupující tělo jejich. Ale Čechov nelichotí ani neřesti u žen, omlouvají-li svou nevěrnost manželskou tím, že „se nehodí k sobě povahou“, odsuzuje nevěrnost manželskou jako porušení svazku rodinného i radí, aby „dopravili“ nevěrnici „manu militari k manželu a nepřijme-li jí manžel, pak rovnou cestou s ní do káznice, nebo jiné polepšovny“ (Souboj).

Velice pessimisticky vyjadřuje se Č. o zbožnosti venkova, ukazuje v „Mužících“, že stařec nevěřil v Boha, téměř nikdy Naň nemyslil“, že ženské modliti se neumějí, děti modliti se neučí, o Bohu jim nemluví, postem a návštěvou kostela připravují se sice ke sv. zpovědi, ale ničemu nerozumějí — vůbec náboženská zdivočilost na venkově jeví se tím, že mužíci o svátcích pijí, ženy místo modliteb breptají nesouvislá slova, a všichni, muži, ženy i děti, účastenství v náboženském životě projevují pouze tím, že se postí.

Ze taková náboženská chladnost a nerozumná víra nepůsobí náležitě na jednání a náladu člověka, nakreslil Č. v povídce „Vražda“ (1895), kde přímo zpracoval thema o významu víry pro prostý lid ruský a o tom, jak se může víra projevovati. Filosofie „Vraždy“ je neutěšená. Náboženství, jak mu rozumí rodina „pobožných“ Těrechovů, nevnáší v život lidu tiché světlo, upokojující záři, radost, nýbrž hrůzu a strach před trestajícím Bohem, nesmyslnou a krvavou smrt. Celá rodina zámožných Těrechovů je zbožna, náchylna k náboženskému blouznění a hledání zvláštní víry. Bratři Těrechovovi, Matvěj i boháč Jakov, jsou sice zbožni, ale mrtvá formální víra nevnáší žádné světlé radosti, ušlechtilosti v život jejich. Oba plní obřady své víry, jež jich však neušlechťují: Matvěj, jenž věří ve svou svatost, koná se starými pannami náboženské schůzky, jež končívají i hříchy proti 6. přikázání,

Jakov zase nenávidí popy, postí se jen „pro pořádek“, při tom však lichvaří, a když se v pondělí pašijové pohádal s bratrem pro postní olej, kterým si bratr chce mastiti brambory, Jakov s manželkou zabije ho asi půl hodiny po bohoslužbách, které spolu zpívali. A odseděv si žálář, pozbyl víry vůbec. Č. chtěl asi ukázati, že lépe žádná víra, než taková nesmyslná víra s prolitím krve jen pro to, že bratr chtěl olejem pomastiti si v den, kdy církevní řád toho nedovoluje. Č. nezavrhuje tu náboženství vůbec a křesťanství zvláště, nýbrž ono znetvoření křesťanství, jež často pozorovati u neuvědomělého lidu na Rusi. Jinde z takové náboženské nálady srdce, hledajícího Boha i svatost, odhodlaného ke každé oběti, ku zřeknutí se radostí pozemských, vznikli by spravedlivci, Františkové Assisští, přibližující království Boží na zemi, ve zvláštních okolnostech ruských však a v nepravém náboženském osvětlení vznikají Těrechovi.

Jakovu podobá se v „Ženském království“ (1894) Ivan Ivanyč, přísně dbající všeho, co se týkalo „náboženství a mravnosti“ ale nenávidící bratra pouze pro jeho lhostejnost k víře a mající ho za dělníka.

Vedle negativních typů věřících nalézáme u Č. typy upřímně, nadšeně věřících. Takovou jest Olga v „Mužících“, horlivá čtenářka Písma sv., věřící v Boha, matku Boží, svaté, věřící, že nesmíme křivditi nikomu, ani prostým lidem, ani Němcům, ani židům, ani zvířatům, protože to „psáno v Písmě sv.“, jak říkala s útrpnou, pohnutou a světlou tváří. Podobně věří Olja v povídce „Voloďa velký a Voloďa maličký“, biskup Petr („Archierej“), student akademie („Student“, 1894). Soňa v nezdařilejším náladovém dramatě „Strýček Vaňa“ (1898), uvažující, že pouze náboženská víra může smířiti člověka se životem, jenž je bez ní pln nesmyslu a útrap, dále Maša v dram. „Tři sestry“ (1901), tvrdící, že „člověk musí býti věřícím nebo hledati víru, jinak je život prázdný“, konečně o. Nikolaj i otec Ieronim („V noci velikonoční“).

Žádný z ruských spisovatelů nemluví tak často a vážně, ba nadšeně o modlícím se člověku, jako Čechov. U něho se modlí „biskup“, jenž v kostele, zvláště sloužil-li sám, cítil se bodrým, šťastným a bohoslužbami dával se unášeti až k živému pocitu štěstí, býval dojat až k slzám. Modlí se zbožný otec Christofor („Step“, 1888), vezoucí stepí příbuzného hocha na studie do města, kamž jede prodávat vlnu. Modlí se Anisim („V rokli“) při oddavcích s Lipou, prožívaje zvláště povýšenou náladu, dojat až k slzám. Vroucně se modlí poštmistr

(„Pokoj č. 6.“) s hlubokými poklonami a se slzami, těše se, že aspoň větší klid cítí v srdci po modlitbě. O měkké a citlivé duši Č., plné přirozeného, vznešeného taktu a hluboké úcty k náladě modlícího se lidu ve chrámě, svědčí jeho nálada, již prožil ve chrámě venkovském, zachycená autorem v poznámkách hrdiny jeho umělecky slabého románu „Drama na honě“ (1884).

V jedné ze svých nejoblíbenějších drobných kreseb, nadepsané „Student“ (1894) Č. snad pod vlivem vzpomínek z mládí na radostné svátky velikonoční nechal se unésti k nadšenému vyznání, že křesťanství je věčný řetěz, spojující minulost s přítomností, že v křesťanství je věčná pravda i krása, jež jsou hlavní věcí v životě lidském na zemi, že pravda a krása, jež kdysi řídily život lidský v počátcích křesťanství, zůstávají hlavními hýbateli života na vždy, řídíce jeho formy současné i budoucí. Student duchovní akademie vraceje se na Velký pátek z honu, zastaví se u hranice na zahradách i dá se do řeči s vdovami Vasilisou a její dcerou Lukerjou, vypravuje jim slovy evangelia, jak se Petr zhříval u ohně a zapřel Pána. Vasilisa dá se při jeho slovech do vzlykotu, a student rozloučiv se s ženami přemýšlí o Vasilise:

„Jestliže se dala do pláče, tudíž vše, co se sběhlo v onu strašnou noc, má k ní jakýsi vztah... A radost najednou se ozvala v jeho srdci, i zastavil se dokonce na minutu, by popadl dechu. Minulost,“ přemýšlel, „svázána je s přítomností nepřetržitým řetězem událostí... dotkl se jednoho konce řetězu, hned zachvěl se druhý... Přemýšlel o tom, že pravda i krása, jež řídily život lidský tam, v zahradě i na nádvoří veleknězově, trvají nepřetržitě až do dneška a patrně jsou vždy hlavní věcí v životě lidském a vůbec na zemi... A život připadal mu okouzlujícím, čarokrásným a plným vysokého smyslu.“ (P. d.)

Naše reformy středoškolské.

Napsal Pavel Krippner. (Č. d.)

Jak všem těmto navrhovaným předmětům mohlo by se na gymnasiu závazně vyučovati, aby nenastalo ohromné přetížení žactva, tím si jejich navrhovatelé mnoho nelámali hlav. Ozývali se sice varovní hlasové upozorňující na škodlivé následky, jež by nutně nastaly při mládeži gymnasijní, kdyby se přecpávala množstvím různorodých nauk, byť jinak sebe užitečnějších, poněvadž duch mládeže nebyl by schopen je náležitě stráviti; že vůbec není možno žáky na gymnasiu opatřiti všemi užitečnými vědomostmi pro jich budoucnost; že může při tom všeobecném vzdělání běžeti pouze o to, aby na účelně vybraných a paedagogicky osvědčených předmětech duch mládeže se vzdělal, myšlení a usuzování se zbystřilo, srdce, vůle a celá povaha se zušlechtily. Ale námitky tyto nedocházely u protivníků porozumění. Většina těchto, vycházejíc se stanoviska čirého utilitarismu, navrhovala, aby pro ty potřebné „moderní“ předměty získán byl čas a místo vyloučením řečtiny, která prý je v moderním gymnasiu nepotřebný a to drahý „luxus“. Vůbec proti řečtině obracely se nejprudší útoky tak zvané intelligentní veřejnosti, a ohlasy jejich možno zřetelně stopovati také v útočných projevech některých členův ankety středoškolské.

Nechť prý se jen uváží, v jak křiklavém nepoměru je tu vynaložený čas a práce k hubenému výtěžku četby, kterou bylo by prý lze snadno shrnouti v tenký tištěný svazeček! A není prý také divu, když to převeliké bohatství řeckého tvarosloví působí žákům takové trápení, že většina jich až do maturity je s ním na štíru a učitel při četbě stále je zdržován těmi tvaroslovnými kaménky neb i kameny úrazu, čímž přirozeně postup četby napořád vázne a pronikání a oceňování obsahu značně trpí! K získání tak zvaného formalního vzdělání stačí prý více než dostatečnou měrou latina, která prý přes to, že řecká literatura jak formou tak obsahem a zvláště originalností svou jest mnohonásob cennější než římská, přece z důvodův užitečnosti a potřeby zasluhuje na gymnasiu rozhodně přednosti.

Ale s druhé strany namítali zase a to s velikou přesvědčivostí nejen vynikající paedagogové, nýbrž i rozvážní právníci, lékaři, poslanci a j., jak možno se dočísti z příslušného jednání v anketě středoškolské, že latina bez řečtiny je nemyslitelna a holým nerozumem; že právě

řečtina jako hlavní zástupkyně idealismu a jako nejpůsobivější protiváha směru materialistického, který nebezpečně obklopuje mládež všude v moderním životě a svůdně hledí ji strhnouti ve svůj vír, je pro vzdělání mládeže gymnasijní nepostrádatelná. Odstraněním řečtiny by při vzdělání mládeže utrpěla — dle jich přesvědčení — nenahraditelnou ztrátu zvláště stránka ethická a esthetická. Byť se i do jisté míry uznával oprávněným požadavek moderní doby, aby budoucí právníci a medikové nebyli vesměs nuceni procházeti jhem řečtiny, a byť se i připouštěla potřeba nového moderně upraveného ústavu osmitřídního s latinou, ale bez řečtiny, který by otvíral přístup také k většině oborů universitních, bylo by prý stále ještě a bohdá po všechnu dohlednou budoucnost žádoucno, ba nezbytno, aby aspoň část budoucí elity duchovní vzdělávala se na starém gymnasiu obojí literaturou staroklassickou. Při tom prý ovšem nijak nezamítá se potřeba případné revise četby této za tím účelem, zda by nebylo užitečno ji po některé stránce pozměniti neb jinými ještě prosaiky nebo básníky doplniti, kteří by snad obsahem myšlenkovým byli modernímu duchu bližší a přístupnější a proto i na mládež působivější.

Ale ještě jedno středoškolské zřízení bylo předmětem četných i prudkých útoků a to jak širší veřejnosti tak i mnohých odborníků: zkouška maturitní. Nejčernějšími barvami byly tu líčeny její hrůzy, vytýkána jí nepotřebnost, ba škodlivost, a sám říšský svaz professorských spolků v Rakousku vyslovil se r. 1907 na sjezdě lvovském většinou pro úplné její zrušení. Nescházelo jí ovšem ani vytrvalých zastanců, kteří z nejhlubšího přesvědčení dokazovali její potřebu jak pro žáky i professory, tak pro vysoké školy i sám stát, ale při tom zároveň uznávali nutnost ji přiměřeně zjednodušiti a ulehčiti.

O všech těchto a ještě jiných předůležitých otázkách středoškolských, vůbec o reformě a zmodernisování střední školy, obzvláště gymnasia bylo rokováno ve Vídni ve dnech 21.—25. ledna 1908 ve středoškolské anketě svolané ministrem kultu a vyučování Drem Gustavem Marchetem.

Byla velmi liberálně složena. Vedle zástupců škol vysokých a středních zasedali tu poslanci nejrůznějších směrů politických, zástupcové obchodních a živnostenských komor, vynikající průmyslníci delegáti lékařské komory vídenské, spolku inženýrů a architektů, ba i také čelnějších spolků ženských ve Vídni. Tímto mnohostranným složením a naprostou volností slova ministr docílil, že mohl dovědět se dosti spolehlivě, jak smýšlejí nejrůznější kruhové intelligence

nější střední škole a jak by dle jejich mínění měla se střední škola a především gymnasium v duchu moderních potřeb a požadavků zreformovati. Čteme-li však pozorně dílo, jež ministerstvo vyučování téhož roku vydalo o této anketě[1]), brzo nám vysvitne, že výběr účastníků nebyl všude šťastný a že někteří členové ankety měli o tom „zmodernisování“ gymnasia názory velmi jednostranné.

Ale ještě po jedné stránce složení ankety neuspokojovalo. Slovanské národnosti byly v ní počtem svých členů velmi slabě zastoupeny. Čechů na př. bylo v ní 7, Poláků 5, Slovinci 2 mezi asi 70 účastníky, tak že anketa měla velikou převahou ráz německý a mohla vzbuzovati dojem, jako by slovanské školství střední bylo v Rakousku v nepatrné menšině.

Rokováno bylo v anketě na základě referátů a koreferátů o sedmi otázkách, které ministerstvem k. a v. byly účastníkům předloženy ku projednání. Otázky tyto neobsahovaly sice všech důležitých problémů středoškolských, ale dotýkaly se asi nejdůležitějších a nejnaléhavějších. Hlasováno o projednaných otázkách nebylo; jen výjimečně stalo se tak na konci rokování o maturitě.

Byly to otázky tyto:

I. Pokud potřebují naše školy střední (gymnasia a reálky) zdokonalení?

II. Je-li žádoucno, aby utvořen byl nový typ střední školy a) přeměnou a vybudováním trvajícího v Rakousku reálného gymnasia v úplný osmitřídní ústav, či b) připojením vyššího reál. gymnasia k nižší reálce? Ve spojení s tím: O přechodu absolventů reálek na studia universitní.

III. Má-li se upustiti od dosavadní dvojstupňovitosti ve vyučování některých předmětů či jest radno se zřetelem k paedagogickým momentům ji podržeti, ale způsobem od nynějšího odchylným?

IV. Vyžaduje-li nynější zkušební řád maturitní a jeho provádění nějaké změny?

V. Jak bylo by možno zabrániti povážlivému návalu žactva na střední školy? Je-li žádoucna vzhledem k potřebám časovým revise oprávněnosti absolventů středoškolských?

---

[1]) Die Mittelschul-Enquete im k. k. Ministerium für Kultus und Unterricht. Wien 21.—25 Jänner 1908. Stenographisches Protokoll. Wien, Alfred Hölder, 1908.

VI. O přechodu z obecné školy na střední, ze střední na vysokou. Ve spojení s tím: Je-li třeba změniti dosavadní způsob zkoušení a klassifikování jakož i výchovnou praxi, jak se provádí na základě předpisů dicipli-nárních? Kterým směrem?

VII. Je-li třeba rozmnožiti tělesná cvičení? Jak by se jim mohlo zjednati více místa bez podstatného omezení vědeckého vzdělání žáků?

Oddíl VIII. nebyl již předmětem rokování; obsahovalť jen volné návrhy, jež pokládali jednotliví členové ankety za důležité v zájmu střední školy.

Předsedající ministr dr. Marchet prohlásil hned v zahajovací řeči, že v každém případě, ať budou výsledky rokování anketního jakékoli, bude možno ve středním školství zavésti hojně změn a oprav, a v závěreční řeči vyslovil ujištění, že správa vyučovací „rychle a rázně uvede v život vše, oč dávno sama se snaží a co bylo zlepšeno a zdokonaleno výsledky porad anketních“.

Ministr dostál plně svému slibu, ba nutno dokonce prohlásiti, že chvat, s jakým byly na základě směrodatných myšlenek a pozoruhodných návrhů v anketě vyslovených zaváděny příslušné reformy, byl vzhledem k dalekosáhlé důležitosti věci někdy až přílišný. Tím se stalo, že v některých nařízeních reformních zůstaly leckteré neúplnosti, nesrovnalosti a nejasnosti jak věcné tak formalní a že bylo třeba různých pozdějších dodatkův a vysvětlivek, aby se odstranily závažné obtíže a pochybnosti, jež hojně se vyskytovaly v praxi při provádění oněch nařízení. (P. d.)

Účast kardinála Dietrichštejna za boje mezi arciknížetem Matyášem a Rudolfem II. roku 1608.

Napsal JAN TENORA. (Č. d.)

Po této vyzývavé řeči svolal Berka znova potaz a velmi v něm trval. Ovšem zase rozhodně vystoupil proti žádosti Liechtenštejnově u soudcův, a zjevně to na sobě vším způsobem ukazoval, tak že, jak strana Liechtenštejnova se vyslovila, i nejhloupější tomu porozuměti mohli. Ale také nejvyšší úředníci a soudcové zemští, jakkoli mezi nimi byla veliká většina stranníků Liechtenštejnových, uznávali, že celý výstup vyvolaný Liechtenštejnem daleko překračuje hranice všeho toho, co by na soudě zemském mohlo býti oprávněno, trpěno a dovoleno, a že jest hrubým porušením vážnosti soudu, a proto odmítli žádost na ně vznášenou a usnesli se žádati stavův, aby jim v prácích a povinnostech jejich nepřekáželi; při tom dokládali, že potom v jinou chvíli, kdykoliv by se pánům vidělo s nimi promluviti, oč bude potřebí, jsou k tomu hotovi.

Toto snesení soudců zemských ohlašoval pak Berka pánům, ale neřekl prý všecko tak, jak bylo v potazu ujednáno; místo dodatku, že potom kdykoli pánům promluvení se soudci zemskými přáti chtějí, pověděl, že chce císaři napsati, aby byl sněm svolán a že bude očekávati resoluce císařské.

Než tato odpověď neuspokojila Karla z Liechtenštejna, jenž se byl přece již napřed se svými domluvil, že si vynutí sněm beze všeho dovolení císařova. Sám a po něm druzí křičeli hlasitě, že trvají na svém předsevzetí a žádosti beze všech odkladův, a Liechtenštejn jakoby určitě věděl, že soudcové zemští v potazu jinak se přimlouvali, než jak Berka přednášel, proti všemu právu a starobylé zvyklosti mluvil veřejně proti Berkovi i nejvyšším úředníkům, a s ním jiní jeho přívrženci. Posléze obviňovali celý zemský soud, že nemluví pravdy. Podle nich všichni nátlaku jejich poddati se měli, ba podmínečně musili. Revoluce nezná ohledů na slušnost, právo a povinnost.

Liechtenštejn zase vyzýval nejvyšší úředníky a soudce, jsou-li jinak věrnými poddanými císařovými, aby odstoupili od Berky a přistoupili k němu a k jeho straně, neboť že jsou věrní poddaní císařovi a vlasti své praví milovníci. Ale úředníci a soudci, třebas byli svým

smýšlením skoro všichni při Liechštejnovi, hrozili se přece této sceny a vřavy v soudnici, jíž byla vzácnost soudu tak ničena: za veřejného zasedání, když soud nikterak nebyl vzdán, byl výstup Liechtenštejnův bezpříkladný a neodpustitelný. Zachování formy zdálo se všem u soudu panského věcí nezbytně potřebnou a proto lze bez výminky tvrditi, že žádný ze soudců zemských žádosti Liechtenštejnovy neschvaloval a schvalovati nemohl, nejméně zajisté Karel z Žerotína, jenž také v soudě seděl. Žerotín, výborný a rozhodující znalec pořádkův a zvyklostí zemských, i když sám tolik toužil po změně u vládě a ji připravoval, měl neochvějné přesvědčení, že kdo soud lehčí, sebe lehčí. Sám napsal, že „všem vědomé jest, jaká v těchto místech i vážnost i mluvení opatrnost se má zachovávati“, sám důtklivě domlouval r. 1596, že při soudu v Olomouci v noci někteří po městě stříleli, pravě, „jaká to nevážnost a lehkomyslnost od těch jest, kteří se toho v pokojné zemi a při zahájeném soudě, kdež, jest-li kdy jindy, obzvláštně řád, pokoj, vážnost a stud zachováván býti má, dopustili, snadno jest každému souditi“, sám teprve nedávno o soudě svatotříkrálském v Olomouci uznával, že tvrdým mluvením kardinálovým je soud zlehčen, a napomínal, aby podruhé více měl na pozoru vážnost soudu,[1]) — a teď jednání Liechtenštejnovo nebylo jen tvrdým mluvením, bylo hotovým odbojem nejen proti místodržícímu úřadu hejtmanského, nýbrž také proti celému soudu. Vedle snesení sněmovního z r. 1531 byl každý, kdo v soudnici křik dělal, po třikráte napomínán, a neuposlechl-li po třetím napomínání, měl býti trestán vězením na radnici, — a teď soudnice ozývala se křikem strany Liechtenštejnovy. Soudcové zemští sami by se zlehčili, kdyby přistoupili k žádosti Liechtenštejnově, a proto nechtěli tak učiniti, nýbž trvali na svých místech u Berky.

Za takové bouře v soudnici svolal Berka opět potaz, kterýž trval až do večera, a bylo na něm usneseno, aby byl soud odložen na druhý den, a toho dne vzdán, tak aby stavové nemajíce již u soudu co činiti domů se rozjeli. Soudcové uražení zlehčením soudu nechtěli ustoupiti nátlaku a násilí. Berka pak potaz prostě ohlásil těmito slovy: „Zejtra v osm hodin račte se nahoru dáti najíti.“ Soudcové zemští vyvstali z lavic a odcházeli. Ale hned na místa jejich, kde sedávali, vnikl Liechtenštejn a s ním druzí páni a rytíři. Byli to z pánů ještě: bratr p. Karlův Maximilian z Liechtenštejna, Diviš z Žerotína na Židlochovicích, Ladislav Velen z Žerotína na Břeclavě, tři bratří z Tiefenbachu,[2])

---

[1]) *V. Brandl:* Žerotínovi zápisové o soudě panském I XXII. 18, 141, 276.

[2]) Friedrich, Zikmund, Rudolf.

Bohuše z Zástřizl, Oldřich z Kounic na Slavkově, Smil Osovský na Třebíči, Adam Lev Licek na Pernštýně, Ondřej z Puchheimu, dva páni z Náchoda[1]) a Jiřík Hodický na Plavči, z rytířstva: Bohuslav Pergar z Perku, Gynter z Golczen, Jindřich Zahrádecký, Hynek Bořita z Budče, Václav Vanecký a bratři Heidenové.[2]) Obklopili Berku, strkali jím a láli mu; zejména Jiřík Hodický s Gynterem z Golczen a jinými mluvili, že ho za žádného zemského hejtmana neuznávají, nýbrž jen za Berku; doráželi na něho slovy velmi posměšnými a potupnými, vysmívali se mu, chápali se ho a tahali. Konečně nechali toho a rozcházeli se; Karla z Liechtenštejna doprovázel jako u vítězoslávě veliký zástup do jeho domu.[3]) Berka však po těch ústrcích vrátiv se domů žádal pro osobní bezpečnost svou, aby mu páni Brňané postavili k jeho domu stráž, čemuž Brňané vyhověli. Representant země a moci královské musil hledati ochrany a útočiště u města, nad nímž jménem královým vládl.

Liechtenštejn pak úplně chtěl ovládnouti město Brno. Hned dal k sobě zavolati dvě osoby z městské rady a poroučel jim, aby se na dále nestarali o brány a stráž města, že již zařídí, aby město i brány byly dobře střeženy. Zároveň rozkázal, aby v noci nikoho ven z města ani do města nevpouštěli, ani kdyby to byl císařský kurýr nebo kdokoli jiný; psaní jejich aby se přes hradby vytáhlo po šňůře a jemu doneslo. Potom večer vyzval Liechtenštejn do svého domu pány a rytíře jako na nějaký sněm; přijelo jich mnoho na koních i přišlo pěšky s puškami pod záminkou, že prý je před městem mnoho nepřátelské jízdy, a tam

---

[1]) Jiří a Hynek

[2]) Nelze dobře určiti; jsou snad míněni Haidlerové z bohatého rytířského rodu v Jihlavě?

[3]) Toto násilí na Berkovi vypisovali pak stavové císaři těmito krotkými a sebe omlouvajícími slovy: »I vidouce my, že žádost i nebezpečenství a skrze to osoby naše od téhož pana místodržícího tak opovrženy a zlehčeny sou, po vyvstání Jich Mtí k samému panu místodržícímu sme přistoupili, a učinivše protestací, že sme my, což na věrné V. C. Mti poddané a pravé vlasti milovníky k zachování země této V. C. Mti a k ochraně manželek a dítek, životův a statkův našich příslušelo, domlouvajíce se s Jich Mtmi o to všecko radu učiniti chtěli, ale poněvadž nám toho všelijak zbraňoval, což by se koliv na potom zlého přihoditi mohlo, obmeškáním tímto že tím vinni býti nechceme, než aby on z toho pan místodržící V. C. Mti i stavům odpovídal; stěžovali jsme si také do něho z strany chování se k nám jako k nějakým chlapům, a že my jeho opatrováním viděvše již prve vskutku, když Uhři s Tatary do země vpadli, že budouce jednomyslného našeho obecního pro dobré vší země snešení přítomen, on tomu pečetiti ani sněmu za jednu v něm státi nechtěl, a tak tudy jak na vlast tuto naši laskav jest, prokázal, důvěřovati se nemůžeme, a s tím sme ten den do hospod svých se rozešli«.

se spolu snesli, aby mladší a čerstvější z nich té noci města střežili. Jezdilo jich tedy asi 50 nebo 60 celou noc od brány k bráně a projíždělo ulicemi. Zatím prý také v noci v některých domech byly lity koule, kupovány pušky a všeliké přípravy konány; rovněž byli lidé varováni, aby si dali na sebe a své věci dobrý pozor.

Druhého dne, 8. března, časně ráno jel Liechtenštejn se svými do zemského domu; všichni byli ozbrojeni, ačkoli nebylo dovoleno žádnému, leč soudci, s nějakou zbraní do soudnice vstoupiti. K osmé hodině vešli do soudnice se svými zbraněmi, koně své nechali venku rovněž zbraněmi opatřené. Berka znamenaje tu smluvené povstání, jehož se byl nenadál a na ně nepřipravil, zůstal doma, vždyť sám na sobě zakusil, že není mu bezpečno mezi stavy býti. Na rychlo psal císaři o včerejších výtržnostech a prosil, aby jen rychle učinil císař opatření, poněvadž je nebezpečí v průtahu; sám že neví, jak by ve svěřeném sobě úřadě zachoval reputaci císařovu. Všem zemským soudcům pak vzkázal, aby k němu přišli. Ale dostavilo se jich jen málo, ostatní byli již v soudnici mezi ostatními stranníky Liechtenštejnovými. Nadarmo také pro ně Berka posílal; nechtěli přijíti, a Karel z Žerotína za odpověď vzkázal, že by bylo lépe, kdyby Berka přišel mezi ně nahoru, než aby Žerotín přišel k němu.

Bylo již 9 hodin a Berka prodléval jestě doma. Tu poslal k němu Karel z Liechtenštejna se vzkazem, nepřijde-li mezi ně do soudnice, že nebude dobře. Rovněž tak vzkazovali ze soudnice ostatním soudcům zemským, kteří byli u Berky. A ještě po druhé[1]) poslal Liechtenštejn k Berkovi tři osoby, z nichž nejpřednější byl Friedrich z Tiefenbachu, jenž důrazně a vážně vyřizoval, že jest stavům s podivením, proč mezi ně nepřichází, a jestliže nebude chtíti mezi ně se dostaviti, že se o něm jinak rozhodnou. Taktéž vyzývali zemské soudce u Berky, aby nahoru přišli; nepřijdou-li, že budou věděti, jak se proti nim dále zachovati.

Berka chtěl ještě zabrániti, aby nebyl snad v soudnici zahájen sněm, a řekl, že ani císař ani on sám žádných stavů nesvolal, ale byl již zpozoroval, že stavové se usnesli, nepřijde-li do soudnice, že si sami pro něho dojdou a že snad násilím dovedou ho nahoru na posměch jeho. Po radě oněch několika málo soudců zemských, kteří u něho byli, rozhodl se, že půjde do soudnice, aby vyslechl, o čem dále budou jednati. Nejvíce k tomuto rozhodnutí přispělo včerejší snesení soudcův,

[1]) Zpráva Melichara Otislava z Kopenice, úředníka panství vyškovského a pustoměřského, z 10. března (Ntz-Bl. 1872, č. 4., str 31.)

aby pro nastalý nepokoj byl soud vzdán; doufal snad ještě, že se potom stavové rozjedou domů.

Zatím byl již také poslal Karel z Liechtenštejna k purkmistru a radě města Brna dva vyslance, z nichž jeden byl mladý Přepiský, a žádal jich, poněvadž také mezi stavy náležejí, aby mezi stav panský a rytířský do soudnice přišli, že jim chtějí něco potřebného přednésti, což týká se obecního dobrého, a také společně se o některé věci domluviti. Úřad odpověděl, že nemohou sice za ostatní města ničeho jednati a uzavírati, zvláště když není žádný sněm obecní, než toliko soud zemský, ale poněvadž snad budou pánové něco přednášeti, co se samého Brna dotýče, že vypraví čtyry osoby. Skutečně dostavili se do soudnice tři z rady městské a radní písař Jiřík Hovora (Hovorius). Tam nejprve Karel z Liechtenštejna domlouval se s jinými pány u malého šraňku, potom vstoupil do velkého šraňku mezi přítomné soudce a s některými promluvil a pak hned přistoupil ven ze šraňku k vyslancům brněnským, jež byli obklíčili páni a rytíři; jen soudcové zemští zůstali ve svém šraňku. Liechtenštejn pánům Brňanům připomínal, jaké potřebné věci k dobrému císařovu a užitečnému všech obyvatelů včera přednášeli, a jak potupnou odpovědí Berkovou nemálo zlehčeni jsou. Soudcové zemští však oznamují, že Berka nemluvil z potazu, ale od osoby své a z hlavy své, co se mu zlíbilo a zdálo, a proto že stavové vznesou to na císaře. Ježto pak stavové v Brně společně rozmlouvati nemohou, protože nejsou bezpečni životy, snesli se v jisté místo sjeti, a doufají, že Brňané se nebudou od nich děliti, nýbrž podle nich upřímně budou státi; stav panský a rytířský je pak v ničem neopustí a podle nich chce také věrně státi. A jelikož mají také zprávu, že by nějaký Hovorius mluvil a věděl o tom, že by, než osm dní pomine, s některými pány z obyvatelův mělo se zle díti, aby jim to všecko v známost uvedl, aby věděli, jak se opatřiti. Konečně zase jako již včera napomínal, aby na město dobrý pozor dali, zbrojí a potřebami je opatřili, bran městských pilně ostříhali a jich nočním časem žádnému neotvírali. (P. d.)

Mikuláš z Drážďan.

Dr. Jan Sedlák. (Č. d.)

Zcela jiného rázu je druhý výklad. Je v něm snesen celý reformní program, jejž porůznu hlásá Mikulaš v dřívějších spisech, a zhutněny jsou v něm útoky na katolickou církev, o nichž jsme dříve slyšeli. I tento spis jest přeplněn citáty z kanonického práva a ze sv. otců, ale přece je zpracován mnohem soustavněji a jednotněji, než jsme zvyklí u Mikuláše.

Začíná se: *Querite primum regnum dei et iusticiam eius, scribitur Mat. VI et Luc. XII. Ut adtestatur ven. Boecius* ... a končí: *cuncta conveniencia, que nobis prestare dignetur, qui vivit et regnat deus in secula seculorum benedictus Amen.* Znám jej ve třech rukopisech: v pražském sborníku Mikulášově IV G 15 fol. 100a—141a, v pražsk. kapit. rkp. O 73 fol. 95a—126a a v mikulov. II 123 fol. 110a—144a.

Spis vznikl, jak se podobá, z řady exhort, jež měl Mikuláš na zmíněné thema XIV. ned. po sv. Trojici[1]) ke studentům, mezi nimiž bylo mnoho kněží.[2]) Cílem výkladu jest ukázati, v čem jest pravá blaženost. Dle obyčeje kazatelů rozděluje autor thema podle slov v něm obsažených na tři části: Kristus učí v něm I. blaho hledati, II. hledati spořádaně království Boží a III. jednati spravedlivě.

Při hledání nutno šetřiti 1. vhodného času, 2. místa, 3. způsobu a 4. cíle.

Času, aby člověk hledal blaženost sám za života svého, nikoliv až po smrti prostřednictvím příbuzných, kněží a řeholníků.[3]) Svatí

---

[1]) I nyní jest na XIV. ned. po sv. Duchu, epištola pak, o níž se autor zmiňuje (106[1]a: et legitur in epistola hodierna), na XV. ned. po sv. Duchu.

[2]) Že nebyl výklad přednesen najednou, lze souditi již z velikého objemu jeho. Na více exhort poukazuje na fol. 103[1]a: »Ut igitur sermonem meum nuper inceptum tractare valeam«, ale dále nevidím žádných stop. Jaké bylo posluchačstvo, naznačuje řečník sám, pravě: »me tamen aliqualiter reddat excusatum cognoscende veritatis affectus et amor, quem corde gero fixum ad studium et studentes michique fratres, ut spero, Christi sacerdotes, a quibus attrahor« (101[2]a).

[3]) »Credis tu miser, quod uxor tua vel pueri vel amici sive sacerdotes supra dicti plus diligunt animam tuam quam tu ipse? Quidquid enim homo per se ipsum ponit in cistam suam, hoc sciet se habere; sed si alteri, maxime illi qui sibi ipsi infidelis est committit, dubium est« (106[1]b).

docházeli blaženosti bojem a utrpením. Přímluvy kněží pak nic neprospívají, protože kněží jsou hříšni, kacířstvím poskvrněni. Jsouť zajisté vinni svatokupectvím, jež jest první kacířství, mnozí hájí lichvu,[1]) zbraňují proti rozkazu evangelia a proti praxi prvotní církve přijímati krev Páně[2]) a dělí se na různé sekty,[3]) jež falešnými odpustky, bludy o církvi a bratrstvy svými klamou lid.[4]) Od těchto svůdců, kacířů a rozkolníků nutno se odloučiti a bez obavy před jejich citacemi a kletbami nutno se vrátiti k poslušnosti Kristově.

Vždyť dle některých ani křest, udělený kacířem neb špatným knězem, neplatí, a lépe jest dáti se pokřtíti od laika nebo beze křtu umříti než dáti za křest peníze.[5]) Mše pak kněží hříšných, kteří řádně dosáhli kněžství a potom upadli ve hříchy tajné, platí sice, ale mši zjevných hříšníků nemají věřící obcovati, nemají jim dávati desátkův a světská vrchnost jest povinna je vypuditi; ti však, kteří se stali kněžími svatokupecky, nejsou vůbec kněžími.[6])

---

[1]) Někteří prý říkají, že přijímají úrok »jménem chrámů neb obročí«, ale co nemůže člověk činiti svým jménem, nemůže ani cizím. Autor dodává: »Omen, quod periculose se deceperunt et decipiunt moderni ypocrite, qui tradiderunt et tradunt et adhuc traderent hodie curie seculari ad occidendum« (107^1b). Narážka na Husa asi.

[2]) Mikuláš je nazývá: moderni Manichei (107^2b).

[3]) »Attendite hic sectarii fratresque religiosi dicti, qui dicitis »sumus Francisci, nos sumus Dominici, nos Celestini aut Carmelite sive Cruciferi et sic de aliis quasi sine numero introductis sub specie pietatis et sanctitatis, qui negociantur circa populum in suis fictis verbis questum querentes, in ypocrisi loquentes mendacia de eorum falsis indulgenciis et per dulces sermones ex fabulis compositos seducentes corda innocentum, dicentesque quod ipsi sunt ecclesia sancta et tenere(!) cum ecclesia sancta et debere credere(!) in papam, in sanctos, nescientes proprie, quid est ecclesia sancta sive credere in ...« (108^1b).

[4]) Mikuláš kárá jako sektářství i cechy a jiná bratrstva: »Attendite hic quicunque seculares mechanici, literati et illiterati, qui vestras privatas tenetis sectas et obligaciones, legi perfecte libertatis contrarias vel ad minus onerosas, et illas appreciatis et honoratis cum privatis candelis, vigiliis, missacionibus...« (108^2a). Proti nim staví »fratres Jesu Christi de ordine religionis christiane«.

[5]) Zde Mikuláš proti svým zásadám dodává: »Ego tamen pocius darem pecuniam« (110^2b), nejsou-li to jen slova písařova.

[6]) Mikuláš je oslovuje: »Vos igitur sacerdotes, qui symoniace intrastis et a symoniacis forte ordinati estis sive liniti, maxime scienter, non oportet multum gloriari de huiusmodi honore et linicione exteriori, quia si ille ius consecrandi non habuit, iste ex olei infusione vel consecracione nichil accepit« (114^2ab).

První nechť činí pokání a dokazují dále své kněžství životem, svatokupci pak ať se obročí vzdají a vyžadují si pak odpuštění.[1])

Co se týká 2. místa, kde se má hledati blaženost, jest patrno, že jí není v tělesné rozkoši a marnosti ani v lichotných slovech kazatelův a zpovědníků, kteří chyb nekárají a učí lid hledati blaženost vnějšími úkony.[2]) Nemohou dojíti blaha ti, kteří je vidí v titulech a důstojnostech, kteří sami Krista nekáží a jiným kázati brání, ve školách pak mluví o Platonovi, Aristotelovi, Ciceronovi, Justinianovi a jiných pohanech místo o Kristu a jeho apoštolech. Ti jsou apokalyptická šelma, plná jmen rouhání,[3]) zvláště když se pachtí po doktorských titulech pro zisk a dobré bydlo.[4]) Blaženost nutno hledati u Krista a u těch, kteří jsou dobrými pastýři, pasouce lid příkladem života, slovem kázání a plodem modlitby, ne však u těch, kteří pasou samy sebe, činíce vše pro zisk.

3. Způsob, kterým lze dosíci blaha, jest chudoba. Jeť kněžím zakázáno míti majetek, jenž je odvádí od jejich povolání duchovního.[5]) Nutno však rozeznávati dvojí druh majetku: občanský a evangelický. Občanský, jenž je spojen s pomocí práva

---

[1]) Tklivým voláním po opravě církve končí Mikuláš tuto prvou část: »O domine deus, da videre renovacionem ecclesie tue sancte. Heu corde anxius qua voce ipse intonare debeam, quis scribendi stilus quisve modus eloquencie explicare sufficiat, in cor hominis non ascendit, tantam pestem mortificantem animas in populo christiano gravissime sevientem! En scismata, en hereses et errores ubilibet infiniti! Heu iam principes catholici seculares mutuis dissensionibus occupati, avaricia pregravati, luxuria excecati atque viciis aliis circumdati tantem corrupcionem ecclesie Christi non advertunt, sed nichilominus symoniacos, hereticos avarosque sacerdotes deo odibiles ipsisque inutiles protegunt, promovent, nonnunquam et fovent. Tu ergo Christe Jesu, vide affliccionem populi tui, quem redemisti sanguine tuo propter nomen sanctum tuum in vitam eternam« (116^1a).

[2]) »O quam multi hodie in huiusmodi lectis querunt intrare, confidentes tantummodo in eorum exterioribus exerciciis corporalibus, sicut in longis eorum ethnicis oracionibus, in missacionibus, in vigiliis, in tot vel tot requiem, candelis, magnis inclinacionibus coram picturis sive ymaginibus, aspersionibus, peregrinacionibus, campanis in pulsuque ipsarum, in festivitatibus suis et aliis suffragiis mendicatis«. K tomu třeba přirovnati učení táborské, aby jasně vynikl význam Mikulášův.

[3]) »Nec Parisiensis« dí Mikuláš 118^1a, t. j. Janov (Kybal IV 204 n.).

[4]) »O quam multi student, ut ornati, cappati, cucullati, variati, togati, incrassati, inpinguati, dilatati incedant et ita recalcitrantes derelinquentesque deum factorem suum recedunt a deo salutari eorum . . .« (118^2b). »O meretrix circumdata auro, purpura et bisso et lapide precioso, quando hec Christus docuit et apostoli sui docuerunt?« (119^1a).

[5]) Mikuláš tu (119^2b) cituje opět Janova.

a s mocí donucovací, sv. Otcové a kanony kněžím zapovídají,[1]) evangelický však majetek, t. j. žíti z evangelia a oltáře, jim dovolují. Ježto však všichni kněží mají světské statky způsobem občanským a jsou kacíři a antikristové, mohou jim páni spravedlivě majetek odníti a použíti ho pro chudé a na obranu zákona Božího.[2]) A nejenom majetku musí se zříci Kristův kněz, nýbrž i sebe a následovati Krista v sebezáporu, ježto veškeren život křesťanův jest kříž a mučenictví.

4. Cíl, k němuž tak směřuje křesťan, je spojení s Kristem, jenž plní duši sladkostí a silou v utrpení.

II. Království Boží, jež dle slov Kristových mají věřící hledati, jest říše pokoje, proto mají kněží věřícím přinášeti pokoj; zatím přicházejí biskupové na visitaci s množstvím služebnictva a koní, takže způsobují jen nepokoj a starost, jak je všecky zaopatřiti.[3])

Říše Kristova jest říše nejvyššího dobra, proto mají kněží lidu žehnati. Ve St. Z. žehnali i laikové, jakým právem tedy zakazují biskupové kněžím lidu žehnati a kázati? Také od reservovaných případů mají kněží moc rozhřešovati,[4]) nač tedy to obme-

---

[1]) Autor dovozuje to dlouhou řadou citátů a odkazuje čtenáře ještě na akt Jakoubkův: »Utrum decime sunt pure elemosine« (121^1a). To však jest omyl. Autor míní Jakoubkův akt »Ditare clerum . . .«, v němž skutečně ty doklady jsou. Akt »Decime . . .« jest Husův.

[2]) »Et quia isti sunt, ut patet, maxime antichristi et heretici et per consequens nichil possunt proprii possidere . . ., et ideo domini temporales iuste et catholice auferant et auferrent ab huiusmodi antichristis et maximis hereticis possessiones temporales et in usum pauperum et defensionem legis dei converterent« (123^2b 124^1a). Vášnivě dodává Mikuláš: »O domine, putasne, inveniet me illa benedicta hora, in qua sic meretrix apocaliptica denudaretur et carnes eius igne tribulacionis concremarentur! Spero videre bona domini, ut det in cordibus eorum, quod faciant, quod illi placitum fuerit.« Nedočkal se toho sice, ale jeho duch byl v tom ničení »nevěstky apokalyptické«.

[3]) Konstituci III. sněmu Later., že arcibiskupové nemají na visitace přicházeti s více než 40 neb 50 koni, biskupové 20 až 30, kardinálové s 25, arcijáhni s 5—7, děkani se dvěma a že nemají vyžadovati skvostných hostin, nýbrž s díky přijati, co se jim slušně (honeste et competenter) předloží (cap. VI. X III 39), nazývá Mikuláš »antichristica et superba constitucio« a staví proti ní svým způsobem ironicky příkaz Kristův: »In quamcunque civitatem intraveritis«, non equitaveritis a Euntes in mundum universum, a příklad Páně a apoštolův (127^1b). Kdo tvrdí zatvrzele opak, jest kacíř.

[4]) Mikuláš vykládá jako Hus: »h. e. absolutum denunciare et sibi consulere« (128^1a).

zování moci kněžské?[1]) Naproti tomu žehnání biskupa svatokupce zvrací se ve zlořečení, stejně jako žehnání a falešné odpustky questorů.

Království Boží jest plno sladké útěchy, odpůrcové evangelia však zdráhají se podávati lidu krev Páně, z níž ta útěcha plyne;[2]) proto vychladla tolik láska v křesťanském lidu a zavládla taková chabost. Kdo tak jednají proti evangeliu a prvotní církvi, jsou kacíři a rozkolníci. Nechť se nevymlouvají, že v Písmě jest často řeč jen o chlebě; to jest obyčejný způsob mluvy, jenž v pokrmu zahrnuje i nápoj.[3]) A nechť nevelebí proti tomu úctu obrazů; ta jest zakázána a jest ohavností před Bohem.[4])

III. Třetí, co přikazuje Kristus, jest spravedlnost. Mikuláš rozeznává pateru spravedlnost. Některá jest prodaná, jako u námezdníků, zlodějů a svatokupců,[5]) jiná jest zbytečná, jako u těch, kteří ji hledají v nálezcích a tradicích lidských, zbytečných obřadech mešních, ornátech, v mytí a holení, zákona Božího zanedbávajíce,[6]) ba interdiktem služby Boží zapovídajíce. Jako nedbali takových lidských interdiktů svatí, Esther, Mardochaeus, Daniel, Machabejští, tak jich nesmí dbáti ani křesťan, nýbrž musí ze všech sil Bohu

---

[1]) Dle reformních horlitelů děje se tak ovšem jen pro peníze: »Quos autem iam, dicunt casus episcopales, pocius seduccionalles [sunt] et predales, sicut annus eorum jubileus pocius annus spolii et depredacionis, quia tunc maxime spoliant et seducunt homines« (128'b).

[2]) »sicut Manichei sanguinem redempcionis nostre haurire omnino declinant et locionem digitorum et manuum loco illius dant. O quanta permutacio ista, sed non dextere dei excelsi, sed dyaboli sinistri« (128'). Podobné při Výkladu otčenáše. Papež Innocenc prý r. 407 místo přijímání zavedl políbení míru.

[3]) »Igitur excusaciones sunt, cavillaciones sunt, subterfugia sunt!« (131[1]a)

[4]) Mikuláš tu uvádí místa Písma sv., kdo vymyslil modly a rytiny, jak jest ta úcta pošetilá, jak byli ctitelé obrazů od Boha trestáni a jak byly obrazy a modly ničeny. Ta místa bývají i při posici Jakoubkově »De ymaginibus«. Jakoubek tu použil práce Mikulášovy.

[5]) Jedná o svatokupectví při pohřbu.

[6]) »Hic applica de tradicionibus inutilibus et legem dei onerantibus paparum, collegiorum, monachorum, sacerdotum et de ritibus superfluis et ornatibus et aliis cerimoniis missarum et locionibus et rasuris exterioribus, cum quibus communiter se plus occupant hodie . . . pro transgressione talium statutorum humanorum plus dolent, conscienciam formant et confitentur et appreciant quam de transgressione legis dei, cum tamen quilibet christianus deberet credere firmiter, quod si viveret ut s. Petrus ceterique apostoli in mandatis dei, quod salvaretur . . .« (133[2]b).

sloužiti.[1]) Jiná spravedlivost jest slabá, těch kteří nejsou ani studení ani teplí; jiná nedostatečná zákonníků a fariseů, a jiná konečně dostatečná a dokonalá, již hlásá Kristus v kázání horském. Je to šest přikázání nejmenších: nehněvati se, nepožádati, nepropouštěti manželky, nepřísahati vůbec, neodporovati zlému a dobře činiti nepřátelům. Nejmenší jsou v očích lidí nedbalých, vskutku však jsou přikázání ta obtížná a v odměně velká. V tom vyniká spravedlnost Nov. Zákona nad Z. St., že nedovoluje usmrtiti nikoho, ani kacíře tedy, protože nikdo nemůže rozeznati koukole od pšenice a kdo dnes jest koukolem, zítra může býti pšenicí.[2]) Evangelium nechce smrti hříšníkovy, nýbrž pokání, přikazuje čistotu duše a zapovídá veškeru přísahu.[3]) Zákony světské odsuzují sice odmítání přísahy jako kacířství, ale zrovna tak kaceřuje sněm Kostnický přijímání pod obojí, ač přiznává, že je ustanovil Kristus. Tomu se nesmí věřící podvoliti, protože přece nikdo není nad Krista.[4]) A nelze vykládati s Lyrou, že jen křivou nebo zbytečnou přísahu zapovídá Kristus, ježto slova Páně a sv. Jakuba jsou úplně jasná.[5]) Slova Páně pak jsou slova života věčného. —

---

[1]) Mikuláš tu volá: »O antichristiana et vulpina dolositas, voluntatem et statuta sua apprecians et magnificans et legem dei suumque servicium impediens«. Nedbáním interdiktu, praví »maxime destruitur antichristi corpus et malicia et seduccio ipsius manifeste erunt« (134^1b 134^2b).

[2]) »Alia igitur scriptura doctorum«, praví Mikuláš, »per quam videtur fore licitum occidere de communi lege ewangelica, vel est priori contraria vel ad iusticiam antiquorum reducens« (137^2a).

[3]) Autor jedná nyní obšírně o přísaze (138^1a—141^1a). Výwody jeho opírají se většinou o Pseudo-Chrysostomovo Opus imperf. in Mat. a jsou velmi podobny traktátu »De iuramento«, o němž jsem pojednal ve Studiích I č. 1.

[4]) »Sed scire debet quilibet fidelis, quod yota unum aut unus apex non preteribit a lege Christi . . . Ideo non debet curare condempnaciones istas humanas, sive de sanguine sive de non iurando omnino seu aliis punctis ewangelicis, sed pocius Christo credere et suis apostolis aliisque sanctis imitatoribus verbo et facto, nomine et re, apostolorum Christi« (139^1b^{2}a).

[5]) Ironicky praví Mikuláš: »Sed hoc est planum, quod si dixisset Christus: Audistis, quia dictum est antiquis ‚tantum in magnis festivitatibus', ego autem dico vobis non obmittere diem omnino sine offertorio; vel: Dictum est sacerdotibus non habere partem in tribubus, ego autem dico vobis ‚nichil dimittatis eis omnino'; item si dixisset: Dictum est antiquis ‚non facies tibi sculptile neque omnem similitudinem', ego autem dico vobis non esse omnino absque ymaginibus et picturis et sic de aliis — non reciperent aliquam loycam sive glosam textum abreviantem et diminuentem, sed pocius aggravantem et ampliorem sensum reddentem vel simpliciter circa textum manentem« (141^1a).

Marně se ohlížíme po spisu, který by se tomuto traktátu Mikulášovou mohl postaviti po bok. Husův spis „O svatokupectví" úplně proti němu mizí. Útoky Husovy jsou příležitostné a není v nich programu. Jakoubkova kázání z Janova opakují rozvláčně nářky nad zkažeností duchovenstva a církve a nemají té svěžesti a uchvacující síly. Sám traktát Jakoubkův „De cerimoniis", ač jest táborskému radikalismu oporou, nemůže se k Mikulášovu „Quaerite" ani zdaleka přirovnati. Jakoubek sbírá fragmenty k určitému cíli, neuvádí jich v soustavu a nepromysliv jich, nečiní ani přesných požadavků. U Mikuláše však jest vše promyšleno a účelno. Janova zná a používá ho s Jakoubkem, ale ne tak otrocky jako Jakoubek. Regule jsou mu tím, čím „Speculum aureum", Matouše Krakovského „De frequenti communione" nebo Bohić. Nalézá v nich své myšlenky a potvrzuje je citáty z nich. Ale myšlenky jeho jsou radikálnější a důslednější než jeho pramenů. S Matějem má společný jakýsi mystický nátěr úvah, se Speculem bojuje proti svatokupectví a s Bohićem proti právním názorům kanonistů; avšak vášnivé útoky na zlořády, břitce ironické šlehy a valdsko-tolstojský program opravný jsou jeho vlastnictvím. Těch „šest přikázání nejmenších", dle spisu domněle Chrysostomova[1]) zpracovaných, jest v dějinách náboženského hnutí něco tak zvláštního, že zabezpečují Mikuláši Drážďanskému pro vždy jméno v historii. Všecky mysticko-morální sekty zajisté, od českého bratrstva počínajíc, na nich budují, třebas jich výslovně nejmenují, až v nich Tolstoj nalézá veškeru křesťanskou spravedlnost. Jednotlivé ty zásady, neusmrcovati nikoho a nepřísahati vůbec, tkvějí sice kořeny svými ve valdství — o tom není pochybnosti — ale Mikulášovou zásluhou jest, že je v jich úplnosti a soustavě přejal z výkladu Pseudo-Chrysostomova a že je živým slovem ve škole a spisy svými ve veřejnosti hlásal a jiným vštěpoval.

V dějinách náboženského hnutí českého pak má Mikulášův traktát „Quaerite" ještě větší význam než „Puncta", z nichž ostatně mnoho přejímá. Kdo by chtěl psáti o počátcích táborství, Chelčického a Českých Bratří a pominul by tohoto spisu, nemohl by vystihnouti historické pravdy.

Napsán je traktát Mikulášův koncem září a v říjnu (XIV. ned. a následující po sv. Trojici) r. 1415. Ne dříve, protože mimo „De

[1]) Viz o něm Studie I str. 77 n.

quadruplici missione“ a „Puncta“ cituje ze svých spisů také „De usura“, „Conclusiones de materia sanguinis“ a „Super Pater noster“; a sotva později, protože vzniká asi současně se spisem „De purgatorio“. Divno jen, že mimo neurčitou narážku nemluví o smrti Husově; ale to nahražuje Mikuláš ve spise následujícím.[1] (P. d.)

[1]) Z tohoto spisu Mikulášova je také patrno, že se kněží té doby holili, a že tedy i Hus byl oholen. Mluvě totiž o modlách, dovolává se Mikuláš Barucha 6 a dí: »et ibi pulchre de sacerdotibus ydolorum capitibus et barbis rasis, sicut iam, ut timendum est, sunt sacerdotes« (129²b). Je to ostatně patrno i z toho, že odpůrcové proti přijímání z kalicha uvádějí i vousy mužů, jež by se krví Páně smočily, a ani Jakoubek ani Mikuláš neodpovídají, že jest totéž nebezpečí u kněží, čehož by jistě nebyli opomenuli, kdyby kněží byli měli vousy.

Posudky.

Zd. Nejedlý, Dějiny husitského zpěvu za válek husitských. Praha 1913. Str. XXI 952. Cena 15 K. (Č. d.)

V další stati (Od Husa k táborství) hledá Nejedlý hybné síly, jež působily na vývoj praxe, hlavně bohoslužebné. Pozornost jeho poutají tu přirozeně zvláště události u Ústí, jež skutečně tvoří most od Husa k táborství, ale N. činí z nich závěry příliš dalekosáhlé. Jemu jsou tyto výstřední směry vlastním husitstvím, v němž vládne „duše davu", zaníceného pro novou pravdu boží. Pozdější husitství vzniklo dle N. teprve z táborství (108). S tím nelze souhlasiti. V Praze byli přece čelní stoupenci Husovi, tam opravy řídil sám Jakoubek, jenž byl pro první husitství autoritou a jenž, ač theoreticky byl velmi radikálním, v praxi hned z počátku byl umírněným. Nález university nebyl sice Jakoubkovým dílem, ale nebyl také vydán proti němu (113).

Hybné síly, jež udává N., totiž sloužení mše pod širým nebem a mše velkopáteční, nestačí na vysvětlení vzniku mše táborské. Vždyť i pod širým nebem mohou se zachovávati všecky obřady mše, a „missa praesanctificatorum" vedla, jak N. sám ukazuje, spíše k tomu, že někteří začali sloužiti na Velký pátek celou mši. To chce také Anonym v rkp. víd. 4557 v traktátu, jejž uveřejnil Menčík. Nevykládá, jak N. dí (120), rubriku své nové mše, nýbrž dává návod, jak má kněz doplniti rubriku missálu na Velký pátek, aby sloužil řádnou mši. Dle nynější (a tehdejší) rubriky přinese kněz na oltář hostii konsekrovanou na Zelený čtvrtek, naleje vína do kalicha, incensuje, říká Pater noster a Libera, láme hostii a po přípravné modlitbě „Perceptio" ji požívá. Anonym pak chce, aby kněz jako při obyčejné mši říkal „Confiteor",[1]) pak dary obětní si připravil a hned konsekroval,[2]) v ostatním pak aby zachoval rubriku. O tomto na formu mše doplněném obřadu velkopátečním praví N. (121), že není vlastně nic jiného než Jakoubkova „mše sv. Petra", již potom i Táboři přijali za svou. Tomu však není tak, neboť v této „mši" jest ještě mnoho „zbytečného", jako Confiteor, Libera, Perceptio, jichž není ve „mši sv. Petra", a tato mše nebyla pobídkou k vytvoření mše táborské. O skutečné pak pobídce, kterou Kronika táb. připomíná, N. vůbec se

[1]) To znamená »zpověď před oltářem učině«, nikoliv, jak N. 120 vykládá: »kněz, když přijde k oltáři, má nejprve lid vyzpovídati«(!)

[2]) Kristus před tiem dnem . . .« jest konsekrační část kanonu, již arci každý kněz umí z paměti. N. praví nejasně: »Toto evangelium, jež prý umí každý kněz z paměti, má odříkati celé, nad hostií i nad kalichem«. Nesprávné pak jest, co dí N.: »pozdvihování není tu nutné«. Anonym praví: »A nad kalichem také, vezma jej v ruce, ale nezdvihaje pro obyčeje zachovánie . . .« Kněz totiž, bera při konsekraci kalich do rukou, pozvédá jej poněkud, což dle Anonyma není nutné. O vlastním pozdvihování není řeči.

nezmínil. Bylo to přijímání nemocných, jak jsem v Čas. katol. duch. již upozornil. Že by k tomu byla vedla „lidová důslednost“ a „vůle lidu“ (122, 126), neviděti nikde. Je to zavedení kněží, kteří, proniknuti jsouce myšlenkou o ryzosti zákona Božího a nedovolenosti všelikých nálezkův lidských, radikální theorie Jakoubkovy důsledně uvedli v život a lid na jihu Čech pro ně snadno získali.

Následující část díla N. nadepsána je „Tábořі“ a jedná nejprve (129—167) o táborské liturgii, při čemž se arci některé věci z článku předešlého opakují. Liturgické zvláštnosti Táborů, jinak ovšem známé, jsou podány geneticky dobře. Tvrzení však, že Táboři schvalovali, aby se lid zmocnil bohoslužebných rouch a užil jich k praktickým účelům, zvláště za šat pro chudé (138), vnáší do táborství uměle rys humánní, jehož v něm nebylo. Táboři ornáty a jiná roucha bohoslužebná brali a dělali si z nich šaty pro sebe. Chronologický přehled, jak vznikly jednotlivé části mše (139—141), jest již v Jakoubkově traktátu „De ceremoniis“, jehož Táboři používají, a rozmnožen jest z „Flores temporum“.

Ve vnitřních dějinách táborství a v jeho poměru ke druhým stranám husitským má velký význam a také na zpěv pronikavě působí otázka eucharistická. Historického vývoje jejího N. nevystihl, protože předchozí činnosti Jakoubkovy a Mikulášovy zcela pominul a o první periodě pikartství jedná až později, Biskupcovy pak názory a jeho druhů podává jednak neúplně, ježto jejich traktátův eucharistických nezná, jednak i nesprávně. Biskupcův traktát „Ad sacramenti ... magnificacionem“ nebyl psán především proti hlasateli nejkrajnějšího radikalismu Petru Kánišovi, jak praví N. (148). Toho traktátu Biskupcova, jímž se ujal katolické nauky v prvním období pikartství, nemáme. Traktát „Ad ... magnificacionem“ pak učí pravému opaku toho, co bylo v traktátu proti Kánišovi. Co udává N. jako nauku Biskupcovu: „právě mocí svátosti, jak ji Kristus ustanovil, udílí se nám svátostně, pravdivě, třebas ne hmotně a podstatně tělo Kristovo“, není řečeno přesně. V této pro dějiny táborství tak důležité otázce jest historikovi více než v otázkách jiných třeba jasných a přesných vědomostí theologických a plynoucího z nich jemného citu, jenž dovede rázem vystihnouti a zřetelně podati naukové rozdíly stran. Dle Biskupce jest pravé tělo Kristovo na nebesích, odkud nesestoupí, až v den soudný, ve svátosti pak jest jen milostmi svými a mocí svou — tedy virtuálně, nikoliv reálně. Ta nauka nezavrhuje „nejenom katolickou transsubstanciaci[1]) a Jakoubkovu remanenci,[2]) nýbrž i pikartství“, jak dí N., nýbrž právě naopak remanenci a pikartství obsahuje.

---

[1]) Nepřesné jest i v závorce vymezení transsubstanciace: »chléb mizí a proměňuje se v tělo«.

[2]) Zase nesprávně: »chléb zůstává, ač je tu skutečně tělo«. Remanence znamená jen, že zůstává podstata chleba a vína, o přítomnosti těla nepraví nic. Jakoubek ovšem učí s remanencí skutečnou přítomnost Kristovu, Viklef však a pikarti s touže remanencí hlásají přítomnost jen obraznou a virtuální.

Také způsob, jímž N. vykládá rozdíl katolického a táborského nazírání na mši sv., ukazuje nedostatek theologické akribie. N. rozeznává katolickou „mši kultu“ a táborskou „mši přijímání“ (157 n.) To jest matení pojmů. Mše je dle katolického názoru oběť a tím nutně úkon kultu, a to nejvznešenějšího, centrálního kultu. Podstatná jest při ní konsekrace, přijímání pak patří k integritě mše; nutné jest přijímání kněžovo, přijímání věřících je žádoucí. Tento obětní ráz mše ustupuje již u Jakoubka do pozadí, u Táborů pak mizí úplně. Táboři nemají žádné mše, nýbrž jen úkon quasi konsekrační[1]) a přijímání.

Co praví N. o traktátu Žatcově (149 n.), je dnes, po vydání toho traktátu, již zastaralé. Klásti jej až nedlouho před r. 1429 není možno, ježto o Žatcově vlivu mluví zrovna tak Chelčický jako Příbram. Zbytečné jest upírati německý původ Zatcův; vždyť Drážďanští byli také Němci a Payne byl Angličan. Husité nebyli ke svým stoupencům národnostně výluční.

Obraz, jejž dává N. o t. zv. táborské mši na str. 158—160 (otčenáš, konsekrace, přijímání), je zcela pravdivý pro první dobu táborství, kdy v radikální horečce byl zaveden t. zv. ritus sv. Petra. Vavřinec z Březové vypravuje asi věrně. Poněvadž však tento obřad příliš byl suchopárný, byl doplněn mírným zpěvem, čtením Písma a vzdělávacím kázáním, a to tak nejspíše, že čtení Písma a kázání přecházelo, pak se říkal Otčenáš a slova konsekrační a potom následovalo přijímání, při němž se asi zpívalo. Také před bohoslužbou a po ní byly snad zpěvy nebo přípravné a děkovné modlitby. (P. d.)

Russland und der Panslavismus. Statistische und socialistische Studien von *Rudolf Vrba.* Prag 1913. Selbstverlag. Band I. 532. S., B. II. 611 S. Preis 18 K. (O.)

Ve II. svazku kromě zpráv o škodách, jaké způsobila válka rusko-japonská v obou súčastněných zemích, p. spis. zkoumá příčiny, proč pravoslavná církev ruská měla tak nepatrný vliv na lid za války i revoluce, i dospívá k úsudku, že zájmy pravoslavné církve jsou od Petra Vel. úplně podrobeny zájmům státu, jehož policejně byrokratická ochrana církvi jen škodí. Odtud se vysvětluje, že v církvi je tolik úřední formalnosti, vnějších obřadů, vnější nádhery, kdežto málo starosti o vnitřní ozdobu křesťanů, že církev pravoslavná mnoho podává uším, zraku, málo však duši, srdci, citu. V církvi pravoslavné nepatrně se káže evangelium, náboženské vyučování je na nízkém stupni; proto také vzniká tolik sekt, jež chtějí vyhověti náboženskému cítění a přemýšlení. Marně se bojuje proti „raskolnikům“, „starověrcům“ trýzněním v žalářích, které příšernosti

[1]) Není vskutku konsekrační, protože kněz nemá úmyslu proměňovati.

svou připomínají hrozné středověké žaláře benátské. Vrchní prokurátor sv. synodu, vysoce vzdělaný Pobědonoscev, marně se snažil náboženské, bohoslovné vzdělání duchovenstva povznésti, by mělo větší mravně vychovávací vliv na lid — bylť také příliš byrokratem, a dobré často úmysly jeho byly proti mysli židům a jejich agentům, kteří se všemožně snažili obmeziti vliv poctivého tohoto muže na vdovu-carevnu i cara Mikuláše II., což se jim konečně podařilo, tak že 1905 vlivem Witteovým byl zbaven svého úřadu. Od té doby vliv židovské internacionaly na vládu i dvorní kruhy ruské vzrůstal ke škodě země i pravoslavné víry.

Stav církve katolické v Rusku, jejíchž údů počítá se na 11 milionů, po vydání manifestu, jímž se zaručovala svoboda náboženská, vidí p. spis. ve světle dosti růžovém, kteréž ovšem později hodně se zakalilo, tak že nynější stav církve katolické není tam tuze utěšený. „Mariavitům“ se vládou na úkor církve katolické nadržuje, ač jim to málo prospívá.

V hlavě nadepsané: „Ist Buddha grösser als Christus?“ autor vyvrací židovský posměch, jako by Kristus a náboženství křesťanské bylo vinno tím, že Rusko bylo poraženo pohanským Japonskem, vyznavači učení Buddhova. Porážkou Ruska byl vinen generální štáb, slepý nástroj Wittea, důvěrníka židovstva finančního, a židy rozšířená demoralisace v ruském vojsku, v němž bylo plno nevěstek, panoval karban a pijáctví, které se tolik rozmohlo od doby, kdy Witte zavedl státní monopol s prodejem kořalky a lihových nápojů; tam, kde není náboženství, víry v Boha, žádné zodpovědnosti za převzaté povinnosti před Bohem a lidmi, kde není žádného svědomí, ctnosti, zdrželivosti a krocení nízkých vášní, tam není možno nic, leč porážky. A právě těchto ctností nemělo důstojnictvo, intelligence ruská, zkažená tiskem židovským, neměla mezi sebou mužů zbožných, mravných, poctivých. Všude se kradlo, podplácelo, olupovala se státní pokladna dodavateli válečných potřeb, jak toho důkazem na př. žid Ginzburg, jenž dodával uhlí na válečné lodi daleko (třikrát) dráže než „Obščěstvo moreplavanija“, ale podplativ státní úřednictvo, dodával uhlí tak obratně, že z 19 parníků s uhlím pouze jediný přišel na vykázané místo, ostatních 18 bylo schytáno Japonci. A potom si troufá ještě žid Max Nordau štváti všecky národy evropské, by vytáhli proti Rusku na ochranu židů, kteří tam za války a revoluce páchali obrovské podvody, nesčetné vraždy vysoce postavených osob, agitovali mezi lidem, by násilím olupoval statkáře o zemi, kterou by pak oni za laciný peníz nebo za kořalku od lidu skoupili a tak přivedli lid k otročení židům (srv. str. 564 a násl.) Vůbec snahou internacionalního židovstva za války rusko-japonské i za revoluce ruské bylo seslabiti Rusko, by se tam domohli moci, jakou mají v ostatní Evropě. A poněvadž se jim to nepodařilo, mají tím větší vztek, jemuž dávají průchod v novinách, zvláště německých a maďarských.

Nevelká část II. svazku (str. 309—380) věnována panslavismu a polské otázce. Autor poukazuje zvláště na Rakousko,

kde je 15,493.610 Slovanů (60% všech obyvatelův) a jen 9,171.614 Němců (35%) a přece nadvládě Němců vše se obětuje, byť i při tom měla říše zahynouti. Panslavismus v Rakousku nikdy se neuplatnil, Slované ani v parlamentě nedovedli se spojiti proti Němcům v sjednocený celek k ochraně slovanských zájmů. V Uhrách 45% Maďarův utlačuje 55% národů nemaďarských způsobem skutečně barbarským, brutálním, snažíce se je připraviti o národnost, jazyk a zotročiti je. Nejvíce Maďarům v této snaze napomáhají židé, demoralisujíce Slováky, Rusíny a Rumuny kořalkou, Židé také dopomohli 1906 k vítězství t. zv. koalice maďarské, toužící po národním maďarském státě, tím však jen urychlující úpadek Maďarův i jejich snu o úplné samostatnosti.

Na Balkaně jsou slovanští národové roztříštění ve víře i v řeči a tvoří skupinu téměř úplně od sebe odloučených národních jednot. I není možno ani literárně jich spojiti, tím méně politicky, tak že jednota Slovanů, panslavismus, ukázala se býti přízrakem na Balkaně, zvláště po válce bulharsko-srbské, kdy Srbové a Bulhaři jsou na ostří nože proti sobě. A ruská, cizácky smýšlející diplomacie nemá smyslu pro ostatní Slovany, nechrání jich proti utlačovatelům. Úřední Rusko vůbec nikdy vážně nepřemýšlelo o idei praktického panslavismu, jen spisovatelé podali velice platonické počátky paslavismu, který se má obmeziti jen na kulturní spojení Slovanů bez politických tendencí. Ale takový duchovní panslavismus nedovede spojiti ani Slovanů sobě nejbližších, Čechův a Slováků. Jaké tu byly boje, když asi před 60 lety se jednalo o sloučení literární, aby Slováci přijali češtinu za spisovnou řeč! Tím méně jsou Slované, kromě Rusů, s to, aby utvořili větší samostatný stát a zavedli pořádek.

Polská otázka snad nejpřízněji pro Poláky by se rozřešila tím, že by se všichni Poláci dostali pod žezlo Habsburkův a utvořili s Rakouskem a Uhrami trojstátí. Zdali by v takovém trojstátí Poláci šli s ostatními Slovany, jest otázka, na niž podle zkušenosti odpověděli bychom spíše záporně. Těžký boj proti záplavě i osadnické politice Němců mají Poláci v Německu, ale vypuzeni z venkova, usazují se v městech a jsou vážnými konkurenty Němců v obchodě i průmyslu.

Pletichy židů na Rusi ukázaly se nejen za války a revoluce, nýbrž i tehdy, kdy car 1905 vydal manifest, jímž slíbena konstituce a různé svobody. Židé ničeho si méně nepřáli, než klidného vývoje na Rusi, a proto manifest sesměšňovali, vědouce, že jím byly revolucionářské propagandě jejich zbraně odňaty. Lidu radili k bojkotu dumy, sami však se přičinili, by tam dostali co nejvíce svých přívrženců, což se jim také podařilo. Dříve bojovali pumami, v dumě revolucionářskými řečmi za svá práva, vlastně za beztrestnost svých zločinů. Jejich pacholci žádali v dumě nejen plnou amnestii pro vrahy, žháře, podvodníky, kteří za revoluce tolik neštěstí Rusku připravili, nýbrž také zrušení trestu smrti, by sami mohli vražditi ty, již by se postavili na odpor jejich choutkám, ale aby za zločiny své nebyli popravováni. Ký div, že se tu na Rusi ozývaly hlasy, že lepší jest jeden tyran, než 300 tyranů v dumě . . .

Tak spisovatel snažil se v celé knize své ukázati na zhoubný vliv židovstva mezi Slovany, a hlavně na Rusi, ježto uvádějí všude korrupci, úplatnost, znemravnělost, nepoctivost a nepočestnost. Mezi lidmi nepoctivými a mravně zvrhlými se Židům nejlépe daří. V nepříznivém světle vidí spisovatel budoucnost Slovanů, jelikož všude roztříštěnost, bezohledný boj stran, všude zájmy osob nad zájem národu, požitkářství a úpadek víry. Správně poukazuje p. spisovatel na Ameriku, kde slovanští vystěhovalci, kteří zůstali věrni víře, zůstali věrni též národnosti, a jsou zámožní, kdežto Slované, kteří v Americe propadli nevěře, zmizeli v moři americkém.

Škoda, že spis p. Vrbův vyšel tak pozdě, dříve byl by se těšil zcela jiné oblibě. Poměry na Rusi se od r. 1906., kdy rukopis knihy skončen, značně změnily, rovněž na Balkáně vidíme zcela jiné poměry, kterých 1906 nikdo ani netušil. Pro historika zůstane kniha velmi cennou, poskytujíc mnoho materialu k posouzení prvních let 20. století na Rusi i v Evropě, ale obyčejný čtenář současný raději sáhne po knize, v níž najde popis současných událostí. Třeba vytknouti také jakousi neurovnanost sebraných látek a údajů, tak že se pak také často opakují, a spis stává se rozvláčným. V přepisování jmen ruských není důslednosti. *A. V.*

Dr. Joh. Chrys. Schulte: Die Kirche und die Gebildeten. Zweite, unveränderte Auflage. Herder, Freiburg 1913. Str. 178. Váz. 3 K 24 h. — *Týž:* Unsere Lebensideale und die Kultur der Gegenwart. Herder, Freiburg 1914. Str. 255.

Špýrský biskup Faulhaber nazval získání vzdělaných vrstev pro církev katolickou královským problemem moderní pastorace. Často se uvádí pýcha a nemravný život jako hlavní příčina nevěreckého smýšlení. Takovým zpovšechňováním můžeme dobré věci velmi uškoditi. Nezdravé proudy myšlenkové jsou hlavní příčinou nepříznivého stanoviska, jež vzdělanější vrstvy vůči církevnímu učení zaujímají. Proti takovým proudům třeba hlavně namířit zbraň a sice občas i v kázáních, je-li ovšem intelligence přítomna. Nepřirozené přepínání mravních požadavků, odporné nadsazování na kazatelně odrazilo již mnohého vzdělance a znechutilo mu dobrou věc. I jednostranné, zastaralé a nedostatečné apologetisování může být Církvi na škodu. Autor klade důraz na časová kázání, na apologetické časopisy, spolkové přednášky, soukromé rozhovory, ale vše to má stát na výši doby, nemá-li vyznít na prázdno. Autor varuje před nepřirozenými kompromisy, jimiž by snad autorita církevní utrpěla. Výstrahou má nám býti v té příčině moderní protestantism, který pro stálé ústupky ve věcech víry — dle jeho náhledy zcela vedlejší — i samého jádra křesťanského se vzdal. V časopise „Christliche Welt“ r. 1911 psal profesor theologie evang. Wernle: „Bohužel ukázal nám Jathův spor, že veškera práce Ritschlova, Hermannova a Harnackova a jejich žáků skoro žádných stop na vrstvách vzdělaných nezanechala a že vzdělaní se jen tenkráte

mohou rozehřát, když stará orthodoxní otázka ‚Bůh nebo člověk' se jim na vědomí uvede. Nenašli jsme dosud slova, jež by spojení Ježíše s naší dobou mohlo upravit; naše řeč byla příliš těžkopádnou, příliš theologickou, příliš umělkovanou" (str. 101). I jiný liberalní předák evang. Dr. Rittelmeyer píše: „Křesťanství v té formě, ve které se ho zastáváme, ukázalo se neschopným, aby jak na dělníky tak i na vzdělané silnější vliv vykonávalo nebo získalo, jak se to starší formě křesťanství podařilo. V čem to vězí? V naší náboženské chabosti" (str. 101).

Dílo druhé doplňuje předešlé a má ukázat cestu, jak lze časovou apologií, stojící na výši doby, působit na vzdělané a sice bez obtížných pro netheologa nezáživných důkazův. Bohatství pouhé pozemské kultury zaslepilo značnou část intelligence tou měrou, že jedině tuto kulturu má za pravé dobro a pravdu a vše ostatní prohlašuje za klam. Někteří z tohoto opojení procitli a hledali jiné ideály, jež by jejich nitro mohly uspokojit. Mnohým znemožnil agnosticism hledání vyšší pravdy, ale posléze se jim zprotivil jako názor nepřirozený, který zakazuje pátrat po pravdách, na nichž každému myslícímu nejvíc záleží. I pessimista Hartmann dí: „Veškeren svět je neplodným agnosticismem znaven a všechny jednotlivé filosofické discipliny začínají nahlížet, že se do slepých uliček zaběhly, z nichž jen metafysika jim může východ ukázat."

Víc pozornosti věnuje spis. bodu, na který se nejvíc útočí, církevní autoritě, a mluví o jejím významu pro náboženství, kulturu a život. Jinak se dokazuje autorita tomu, který v božství Kristovo věří, a jinak tomu, který tento článek víry zavrhuje. Kdyby se autorita církevní vůbec zamítla, prospělo by se tím učení Kristovu? Kdo jen poněkud dějiny sekt křesťanských zná, ví, jak osudným se stalo mnohým zavržení každé autority. Nikdy se právo jednotlivcovo samostatného rozhodnutí v otázkách životních tak nezdůrazňovalo jako nyní. Ale vynikající učenci, již pro individualism byli nadšeni, poznali, jak snadno se může toto právo veliké většině stát osudným. Z toho důvodu žádají právo to jen pro z r a l é osobnosti. Kdo je zralou osobností a kdo nezralou, nepraví. Kdo má o té věci rozhodovat? Jednotlivec? Pak jest jisto, že se k nezralým nikdo počítat nebude.

Vůči moderní kultuře třeba být opatrným, neboť co se jí zove, je nezřídka zmatkem. Tak náboženstvím jen citovým nemůže být lidstvu poslouženo; časem se rozum proti němu vší silou vzepře. „Nikdy nebude člověk něco ethicky vysoko cenit, co rozumem zavrhuje" (str. 16). Neprávem vytýká se církvi, že hlásá kvietism. „Křesťanství zamítlo hned na začátku passivitu a kvietism jako nebezpečné bludy. Zákon a povinnost práce hlásalo a vysoko cenilo" (str. 185). Církev ozývala se jen proti kultuře, jež pouze tomuto světu chtěla žít. Mají se katolíci modernímu světu uzavřít? Nikoli, dí Schulte. „Přítomný život duševní má mnohá pravá a trvalá zrnka pravdy a prvky krásy, jež jak katolicismu tak i každému katolíku velmi cennými být musí. Při hermetickém uzavření ztratili bychom veškeren vliv na život pří-

tomnosti a časem bychom byli jednoduše potlačeni. Naši dobu zatratit je snadno, ale ne oprávněno . . .

Obnova naší doby křesťanstvím, proniknutí profání kultury duševní náboženskými ideami je třeba, aby tak egoistická, nemravná, nepěkná a nepravdivá stránka její byla vymítěna. Tak tomu chce i Církev“ (str. 97).

Dr. Johannes Volkelt: Was ist Religion? Hinrichs, Leipzig 1913.

Volkelt, profesor filosofie v Lipsku, měl loni na slavnosti, konané u příležitosti pětadvacetiletého trvání ferialních kursů v Lipsku přednášku o náboženství, kterou také vydal tiskem. Z mnohých ohledů je přednáška zajímavou, předně názorem o podstatě náboženství, pak stanoviskem k metafysice a přesvědčením Volkeltovým o nutném vztahu mezi metafysikou a náboženstvím. Volkelt nesdílí stanoviska velké části moderních myslitelů, že náboženství s vědeckými důkazy — vůbec s logikou nemá spojení, že jest jen věcí citu a že zákony myšlení se na ně nehodí. „Náboženský člověk“, píše autor na 19. str, „čím víc je jeho potřeba myšlení vyvinuta, tím víc by měl pomýšleti, aby obsah své náboženské zkušenosti před svým myslícím rozumem ospravedlnil, u myslícího rozumu hledal vyjasnění, vytříbení a posilnění . . .“ Kdyby Kant, dí Volkelt zcela správně, se svým náhledem o metafysice měl pravdu, pak by náboženství bylo v největší míře vydáno nebezpečí prázdných nálad citových a bouři zmateného vlnění duševního. Na téže stránce mluví se o „vášnivé touze“ a „vášnivém boji“ o světový názor v době přítomné. „Dorůstající pokolení jest ovládáno citem, že kouskovitými výsledky jednotlivých věd nemůže být živo, že k idealismu životnímu patří ucelený, jednotný názor o skutečném (roz. světě). Nevím, jak by se snaha po věcně odůvodněném názoru dala uspokojit, kdyby se myšlení a jeho logické nutnosti upřela schopnost v utvoření takového názoru brát podstatnou účast. Z pouhých intuicí, z pouhé vnitřní zkušenosti, z pouhého úsilí osobnostního, z pouhého chtění a jednání nedá se žádný názor světový, který na objektivní význam nároky činí, upravit“ (str. 20). Tak zvanou intuitivní jistotou bez logiky nelze věci tak dalekosáhlého významu, jakou je náboženství, podepřít. Kdo v té příčině s Bergsonem souhlasí, dostává se na moře beze všech břehů. Metafysické tvrzení, že rozum není z nerozumu, myšlení z bezmyšlenkovitosti, vědomí z nevědomého nazývá Volkelt „nevývratným“. Nynějšímu světu nepředcházela absolutní noc, nýbrž absolutní den. Náboženství, které obhajuje, nazývá náboženstvím absolutního ducha.

V mladším vývoji filosofickém vidí Volkelt idealistický ráz, který nazývá „silným ve víře“ (glaubensstark). Velikým nedostatkem je mu, odlučuje-li se náboženství od světového názoru a ode vší objektivní pravdy. Náboženstvím jeví se prý touha po všem, co je čistým, velikým a co vysvobozuje. Nepronikā li objektivní pravda náboženství, pak jsou všechny moderní chvalořeči na ně plané. „Vezmeme-li náboženskému hnutí jeho obsah světového názoru, jeho metafysicko-objektivní smysl,

. . . nemá již v sobě jistoty, že je víc než sebeklamem. Subjektivistická nábožnost nemůže se uchránit pochybnosti, že buduje na prázdném základě. Žádné záruky v sobě neuzavírá, že se skutečnost k ní hodí. Vše na ní jest opojení, rozvlnění a vzlet bez záruky patřičné skutečnosti. S takovou vniterností bez opory a bez obsahu nedá se žádné nové náboženství utvořit" (str. 23, 24). Pevnou oporou náboženství je dle Volkelta spojení jeho se světovým názorem a objektivními pravdami metafysickými. *Dr. J. Vrchovecký.*

* * *

Jindřich Š. Baar: Mžikové obrázky. Řada III. Z jiného světa. — Sedmero hlavních hříchů. V Praze 1914. Nákl. Dědictví sv. Jana Nep. č. 130. Str. 180, c. 2 K.

Po úvodě, jenž obrazně i bezobrazně mluví o Dědictví, o jeho činnosti, o chutech jeho čtenářů, následuje pět obrázků z cyklu „Z jiného světa" (Podivný sen, Z říše snů, Láterníci, Smrt, Uhodla), ze světa to snů, předtuch a pod. Příběhy vyprávěny pěkně a pravděpodobně. Přes to však nevím, jest-li to vesměs čtení v pravdě lidové, vhodné pro čtenáře blouznivé a k různým pranostikám, i pověrečným, víc než třeba náchylné. Není tu ovšem nic medianského, shluk okolností možno skoro pokaždé nazvati, jak se obyčejně říká, náhodným, ale prostý čtenář nejednou v přirozených událostech bez potřeby a příčiny bude náchylen hledati víc, a to nikoli ve směru správném, nýbrž pověrčivém. A že „mystika" toho druhu nám k duhu nejde, je s dostatek známo.

Druhý díl (s doslovem) obsahuje povídková znázornění sedmi hlavních hříchů, thema častěji zpracované, ale ovšem nevyčerpatelné. Ráz povídek, místy hodně drasticky psaných, jest přímo mravokárný a mravoučný; říci, že namnoze protkány nadsázkou, nebylo by vzhledem k životu správné — život zajisté nadsázku jejich ještě překonává — byť i snad bylo oprávněno vzhledem k důslednosti umělecké, k t. ř. immanentní zákonnosti v povahách a událostech, jaká se v uměleckém díle vyhledává. P. spis. opeıuje, po známých vzorech, se spisovatelskou fikcí súčastněného svědka a pozorovatele: jako na př. Kosmák cestoval s kukátkem, tak Baar — moderněji, ale jistě ne poetičtěji — cestuje s fotografickým přístrojem, který někdy až dotěrně a rušivě postaven do popředí, tak že illusi víc překáží než prospívá. Takové primitivně hrubé prostředky v dnešním uměleckém inventáři připadají už hodně zastaralými, zvláště vypočteny-li na nesouvislý s celkem effekt.

Rozhled

Náboženský.

Jesuitský řád (Societas Jesu), zřízený 27. září 1540 od Pavla III bullou Regimini militantis ecclesiae, původně jen pro 60 údů, kteréž omezení papežem samým za 2½ roku zrušeno, slaví letos 7. srpna stoletou památku svého znovuzřízení (bullou Pia VII Sollicitudo omnium ecclesiarum [slova 2 Kor. 11, 28] 7. srpna 1814). 21. července 1773 byl jej totiž Klemens XIV pod zuřivým nátlakem („coactus feci“) dvorů bourbonských, zvláště pak španělského — mlýny boží i je pak za nedlouho semlely — brevem Dominus ac Redemptor noster za generála Vavřince Ricci zrušil; kde breve úředně neprohlášeno, na př. ve Francii, jelikož v něm pohřešováno odsouzení řádu, v Neapoli, kde pod trestem smrti prohláška zakázána, v Prusku do 1780 a v Rusku vůbec ne — tam řád mohl trvati, ač ovšem jen jaksi dočasně, závisle na libovůli magnášů. Schismatické Rusko vlastně souvislost jeho udrželo; jen 7 let po smrti Ricciho († 25. listop. 1775 ve vězení na Andělském hradě!) byl bez vrchního představeného. Od r. 1782 byli — z nouze ovšem — Slované „doživotními generalními vikáři“, jak představení tehdy až do gen. Gab. Grubra z Vídně (1802) jmenováni. Byli to: Stanislav Czerniewicz, Gabriel Lienkiewicz, Frant. Kareu, (pak Gruber), a Tadeáš Brzozowski, který zůstal generálem i po znovuzřízení do r. 1820, ale zažil také bolestnou ránu, že jesuité z Petrohradu (2. ledna 1816) s ním násilně vypuzeni. Jesuita P. Perkowski totiž žádal po Polce Naryškinové pod odepřením rozhřešení, jak se samo sebou rozumí, by poměr svůj k Alexandru I přerušila, což cara podráždilo a od protivníků řádu obratně využitkováno. 24. března 1820 vypovězeni všichni jesuité z Ruska; bylo jich tam 358, i bylo s nemalou výhodou pro řád, že právě oni mohli ve ve vzkříšeném institutě, jak se řád také zove, býti svědky a pokračovateli starších tradicí.

Tak zakusili jesuité, již ve své činnosti snaží se obraceti zvláště také k vyšším kruhům, vrchovatě, co znamená výstraha Písma: Nolite confidere in principibus! (Ž. 145, 2).

Pius X a s ním celý katolický svět projevil a projevuje řádu za této slavnostní příležitosti upřímné uznání za velkolepou a všestrannou působnost jeho, jak uvnitř, tak zevně. Vzorný život řeholní vzorné také návody k němu a k životu křesťanskému vůbec, slovem i písmem šířené, bohatá činnost vědecko-literární, kterou snad všechny jiné překonává, a to ne pouze zpracovávací, nýbrž namnoze průkopnická, badatelská budí úctu i slušných protivníků jeho. Neposledním článkem

v řetěze zásluh jeho je zdárná působnost v missiích, ve školách a výchovných ústavech všeho druhu — částečné to také vysvětlení činnosti vědecké, která školským zaměstnáním jednak sice bývá zdržována, ale jinak zase podněcována. Toliko snad umění, jak hudební, tak výtvarné, ustupuje v činnosti jeho do pozadí.

Nepřátel však přes to má řád víc než dosť. Podle známého pořekadla znamená to samo již také mnoho cti. Ale z nepřátelství v kruzích upřímně náboženských — lze-li neschvalování jistých rysů v činnosti jeho vůbec nepřátelstvím zváti — ani on asi radosti nemá neb aspoň by míti neměl. Jak nahoře podotčeno, celý katolický svět upřímně nesmírné zásluhy jeho uznává, ale není tím řečeno, že celý také všechno šmahem schvaluje, co jesuitskou značku nese; bylo by to zajisté víc, než lidem vůbec popřáno býti může. Zřizovací bulla začíná slovy: Regimini militantis ecclesiae, a řád bývá nazýván přední gardou papežskou nebo všelijak podobně. Skutečný boj ovšem není parádní šerm — tam mnohá rána jest chybná, padne na nepravém místě, v nepravý čas . . . a není všechno v pravdě církevní nebo katolické, co v boji takovém se za ně vydává neb nezbytnou podmínkou činí. Vědcové řádu bývají co do minulosti z pravidla přísně kritičtí; neškodilo by, kdyby hlavní činitelé jeho byli již i v přítomnosti pamětlivi toho, že dějiny církevní ze značné části i oni spolu dělají, a že možno je dělati ku chvále, ale také na úkor Církve! Pius X v jubilejním listě k nynějšímu generálu, proslulému kanonistu Wernzovi praví m. j. také, by řád především hleděl si vniterné dokonalosti, by se nerozplýval docela v činnosti na venek a by členové v této účinné snaze nepoddávali se vášním a nebyli příliš shovívaví k bludům. Ačkoli totiž v řádě panuje železná kázeň, mají učenci jeho více nežli snad kdekoliv jinde příležitost a volnost ke studiím všeho druhu, pro která se schopnými ukáží, i rozumí se pak samo sebou, že tito o vědeckých otázkách také dle svých vědomostí a názorů soudí, tak že někteří časem upadají v podezření přílišné povolnosti k „bludu“ a k „modernismu“. Naproti tomu však nechybí takových, kteří jsou až příliš „konservativní“ a nespornou učenost svoji staví kolikrát i ve službu reakcionářství.

U nás jesuité odjakživa nemají dobré pověsti: bodrý náš národ totiž zná svoje dějiny jen z havlíčkovských a podobných pamfletů; stačí vykřiknouti jméno Koniáš, a jeho chytá se paroxysmus. Ostatně jsou tím naši jesuité sami trochu vinni, že tak dlouho mohla na ně hana beztrestně býti kydána: majíce nejlepší přístup k pramenům, měli se brániti. Nejsme povoláni vykládati jim evangelické předpisy o bránění a nebránění, ale tolik nutno podotknouti, že špinění jesuitů z velké části padalo na hlavu katolické církve (restaurace atd.) a že bylo jejich, třeba snad ne řádovou, ale jistě církevní povinností postarati se o věcnou obranu. Zatím kromě drobných příspěvků P. Svobody činěno pramálo; tak na př. proti tendenčnímu ale vědeckým nátěrem svůdnému dílu Bílkovu, jež mohli ze lží usvědčiti oni mnohem snadněji než každý badatel vně stojící, ponechali obranu Dru Hodrovi, který ji sice znamenitě provedl, ale jistě ne bez tiché výčitky proti jejich nečinnosti. Skrovnou

spisovatelskou činnost novověkých českých jesuitů lze ovšem jinak vysvětliti skrovným počtem jejich a nepoměrně velikou zaměstnaností v duchovní správě, po mém soudě pak také tím, co již podotčeno, nedostatkem zaměstnání školského. Doufejme, že nyní, kdy mají začátky gymnasia a vstupují takto jaksi i úředně ve styk s českou vědou, poměry se zlepší. A toho z plna srdce přejeme jim i sobě!

*

Integralisté neboli papaisté (zvaní tak proto, že prý nešetří autority biskupské), kteří nedávno i vídenským jesuitům nemilé rozpaky způsobili, tak že známý P. Kolb mimo jesuitský zvyk vydal brošuru na obranu, mají za středisko Agence internationale v Římě (Maison St. Pierre 113 Corso Umberto I). Vůdcem jest často jmenovaný Msgre Benigni, polské jeptišky obstarávají písemnou agitaci do celého světa (Bulletins Quotidiens, Cahiers Romains, ba i chiffrované depeše). Místních organů v jednotlivých říších je zvlášť ve Francii několik: Action Française, La Vigie, La Chronique de la Presse, La Foi catholique a j. V Italii je to Unità Cattolica ve Florencii, Liguria del Popolo v Janově, ve Vídni Oesterr. kathol. Sonntagsblatt, v Německu Klarheit und Wahrheit (vůdce hr. Oppersdorff), Petrusblätter a j., v ruském Polsku Myśl Katolicka, v Kanadě Action Sociale (Quebec).

Nemůžeme tu ani napsati, co o tom celém přehorlivém integralismu, jenž i u nás nedávno řádil, soudíme. Dětinské udavačství jinam ani vésti nemůže a mstí se někdy i na těch, kteří je pěstují. Policejní soustava má také špatné stránky.

*

Po italských volbách, jež pomocí katolických stran pro vládu čili pro stranu konstituční příznivě dopadly, upozorňují katolické listy, že otázka římská daleko ještě není rozřešena, když katolíkům povolena účast ve volbách. Bylo by osudným omylem domnívati se, že garanční zákon vládou se provádí. Pravda, Sv. Stolec ho nepřijal, ale vláda ho též nezachovala. Tak ze slíbené roční dotace 3,225.000 lir dodána do Vatikanu jen první půlletní splátka, již kardinal Antonelli přijal, nic víc. Slibované samostatné území (leonská čtvrt) rovněž nepostoupeno, naopak sám Vatikan se všemi budovami a sbírkami prohlášen za státní majetek, takže papež jest v něm pouze jako bezplatný nájemník. Ty a s nimi souvislé nesrovnalosti třeba upraviti, má-li papež býti aspoň poněkud samostatným.

Rakouská vláda oznámila svoje bělehradské ultimatum Sv. Stolci úředně jako jiným vládám státním.

*

Významnou událostí je jmenování prvního apoštolského delegáta pro Australii (bisk. Cerretti). Od r. 1833, kdy v Australii byli jen 3 kněží, rozšířilo se tam katolictví tak, že má 5 arcibiskupů (Sidney, Brisbane, Hobart, Melbourne, Perth), 13 biskupů, 2 apoštolské vikariáty, 1 apoštolskou praefekturu, 1 opata nullius (New-Nurcia), 1450 kostelů, 968 kněží (z nich 230 řádových) se 466 bratry laiky a 5081 řeholnicemi, 922.000 katolíků (23 % obyvatelstva 4,305.306),

hlavně Irů. Církev jest od státu zcela oddělena, není jím chráněna leč v dosahu trestního zákona, ale také ne utlačována. Úřednická místa jsou vesměs přístupna všem vyznáním; právě teď jest jeden ministr katolík.

Ve školství, o něž mimo jiné řády pečují zvláště t. ř. Christian Brothers, jest odluka ta ovšem osudnou, neboť vyučování veřejné jest beznáboženské, tak že katolíci nuceni školy své zřizovati a udržovati svým nákladem, kterýžto dvojí příspěvek obyvatelstvu namnoze dělnickému a ještě ne dost uvědomělému bývá značným břemenem.

Úřad apoštolského delegáta jest obdobný nunciatuře, jen že vzhledem k neustáleným poměrům nábožensko-politickým v těch kterých krajinách — takové delegáty mají na př. také Spojené Státy, Filippiny, Mexiko a j. — má příležitost a povinnost častěji do nich činně zasahovati než na př. nuncius v zemích převahou katolických.

V obyvatelstvu australském, z tolika různorodých živlů složeném, má Církev úkol vděčný, ale také nad míru obtížný, neboť živel přistěhovalecký, jenž převládá, jest nábožensky nejen pestrý, ale také nepoddajný. Pro domorodé černochy učinili zástupcové její velmi mnoho, aby vyhlazovacímu boji proti nim — zbylo jich už jen asi 70.000 — i zákonem bylo poněkud bráněno.

Socialní politika za to je tu ve smyslu dělnických požadavků takořka vzorná: zavedena osmihodinná práce, akkordní práce omezena, ochrana mládeže zařízena, podomní práce omezena, ženským dáno hlasovací právo, ba na každé dítě bělochů stanovena odměna atd. Katolická strana přirozeně jde s třídou dělnickou, snažíc se jí k rozumným právům dopomoci ale také ji mravně povznésti: naproti šablonovitému státnímu socialismu, jenž osobní hodnotu a zodpovědnost jaksi tlumí, snaží se zdůrazňovati požadavky náboženské mravnosti v jednotlivci, ponechávajíc volnost v názorech o výhodnosti těch neb oněch opatření společenských a hospodářských.

*

Ostrůvek Santhian, na němž zemřel apoštol Indů svatý František Xaverský, čítal 1911 sotva 400 křesťanů ze 4000 obyvatel. Téhož roku byl napaden mořskými lupiči, kteří řádili beztrestně po svém způsobu. V nouzi utekli se obyvatelé k missionáři, jenž obrátil se na svého biskupa do Kantonu, aby sprostředkoval pomoc vlády. Vysláno vojsko, jež obnovilo pořádek. Na důkaz vděčnosti jmenován missionář správcem ostrova a obyvatelstvo přiklonilo se katolicismu, tak že r. 1913 pokřtěno bylo přes tisíc lidí.

*

Špatnou předzvěstí pro příští sjezd unionistů na Velehradě jest v Cerkovné pravdě č. 13. uveřejněný posudek v Praze vydané knihy „Trudy tretjago Velegradskago bogoslovskago sjezda po voprosu o sojediněniji Vostočnoj i Zapadnoj cerkvej“. „C. pravdu“ vydává Malcev, který se kdysi sjezdu účastnil, nyní však v časopise svém poskytl místa řádkům, v nichž se tvrdí, že nikdo z pravoslavných nepojede na

takové sjezdy, kde se jedná o otázce, jež prý neexistuje ani pro Západ, ani pro Východ. Že v nynější době „spojení církví jest více než nemožno, o tom mohou pochybovati snad jen jednotliví nenapravitelní idealisté. O tom nepochybují ovšem ani pořadatelé, ani účastníci těch sjezdů“, pro něž není otázky o spojení církví, zbytečno tedy prý pořádati sjezdy. Spojovati lze jen rovnoprávné elementy, pro církev západní však jest pravoslaví v nejlepším případě „ne pravá církev“, jejíž kněží svou bohoslužbou urážejí Spasitele. „Pravda s nepravdou spojovati se nemohou. Jedná se vlastně o podřízení a pohlcení. A tak před námi,“ pokračuje B. T. v posudku svém, „jest lež a podvod a nový, 20. století lépe odpovídající prostředek propagandy.“ Při takové náladě pravoslavných bude těžko mluviti o spojení církve západní a východní.

*

Známý nám již Bulatovič a jeho přívrženci, již byli vypuzeni z Athonu pro božskou poctu, kterou prokazovali jménu Ježíšovu a vůbec jménu Božímu, byli přijati zpět v pravoslavnou církev. Nezřekli se ovšem svého názoru a hlásají dále božskou moc svatého jména Páně, a rozhodli se, že se budou držeti tohoto náhledu jako soukromého bohosloveckého mínění a vyčkají, až příští církevní sněm všeruský prohlásí nahled jejich za dogma. V Cerk. pravdě míní prof. Bogoljubov, že „mínění o božské moci jména Páně je — plod nezdravého mysticismu“, soudě: „jest-li jméno Boží — sám Bůh, jest nutný závěrek, že já, modle se a vzývaje jméno Boží, stávám se Bohem, nebo že se ve mně Bůh vtěluje samou Svou bytostí...“ Divná logika!

*

Zavedený v pravoslavné církvi pořádek, dle něhož na biskupy světí pouze mnichy, setkal se nyní s protestem i laikův i světského „bílého“ duchovenstva, jež tvrdí, že pořádek onen odporuje kanonům a jeví se pouze požadavkem dávno ustáleného obyčeje. Mnozí publicisté, na př. v Nov. Vremeni i jinde, poukazují na to, že taková výsada mnišstva, jež si přisvojilo výlučné právo na vyšší hierarchické důstojnosti, strhlo na sebe vůdčí úkol v církvi, plnou moc a všechnu sílu vlivu na ujmu věřících laikův i kněžstva světského, odrazila se nepříznivě, škodlivě na životě církevním, potlačila ducha starodávné soubornosti v církvi a rozvila principy mrtvého byrokratismu, zkazila křesťanství v jeho podstatě, zvrhla ducha církevní správy. V tom vidí „nejbolavější stránku církve“, vzdychajíce o „světlém a radostném křesťanství“ prvotním, jež jež mnišstvo změnilo prý v náboženství askese a ustavičného pomýšlení na smrt. „Moc vzali si mniši, jiným zanechali podřízení“, tvrdí publicisté.

Tyto výtky mnišstvu pravoslavnému snaží se vyvrátiti mimo jiné zvláště biskup Nikon, upozorňuje, že protivníci mnichů zamlčují, kterak většina současných biskupů jest z bývalých kněží světských, již po smrti manželek přijali řeholi, „postřižení“, nezapomněli však na život a potřeby světského ducho-

venstva. A poněvadž církev svým kanonem z IX. stol. ustanovila bezženství jako podmínku biskupství, je v pořádku, že biskupy stávají se mniši, nebo světští kněží, žijící na způsob mnichů, bez žen. Mimo to nelze upírati, že mnišstvo hrálo vždy v osudech křesťanstva velikou úlohu, stojíc v první řadě veliké armády církve bojující. A bylo-li křesťanství velkým a blahodárným činitelem v dějinách světa i byl-li úkol jeho positivní, nemůže a nemohla býti negativní, škodlivou činnost mnišstva, jež stálo vždy v popředí bojující církve. A dále jen úplné nepochopení podstaty ducha křesťanství může tvrditi, jako by mnišstvo setřelo s čela křesťanství radost a tím zničilo pravý charakter křesťanství asketismem, věčným myšlením na smrt. Ano, křesťanství jest náboženství spásy, vzkříšení věčného života, přinášející s sebou radost, ale zároveň asketismus leží v základě křesťanského názoru na svět, ukazujícího na množství stinných stránek života světa, jenž leží ve zle, s nímž nutno bojovati. Ovšem křesťanský asketismus nezavrhuje svět úplně, nýbrž jen zlo ve světě, dává však skutečnou radost a pokoj ducha. Není tedy třeba naříkati, že mnišstvo má vliv na život církve, nýbrž naopak je si přáti, by vliv jeho se rozšířil, pronikl a ozářil život světa duchem pravé radosti křesťanské ... Že tu a tam pozorovati nedostatky na jednotlivých biskupech z mnichů, nutno přičítati na účet slabosti lidské, ne však na účet všeho mnišstva.

*

„Sensačním“ nazývají některé ruské noviny archivní „objevení“ universitního professora V. Beněševiče, o němž podal zprávu A. Papkov v Novém Vremeni; „objevení“ týká se domnělé falsifikace „Duchovného Reglamenta“ jeho spisovatelem, biskupem Feofanem Prokopovičem. Papkov totiž tvrdí, že „Duchovnyj Reglament“, na němž hlavně i nyní spočívá církevní zařízení a správa, není zákonem, potvrzeným 25. ledna 1721 od císaře Petra Vel. a usneseným od všeruského duchovenstva i vládnoucího senátu, nýbrž je reprodukcí konceptu, sestaveného i opraveného biskupem Feofanem a nabyvšího beze všech potvrzujících podpisů moci zákona podle prvního tiskového vydání ze dne 16. září 1721. Když prý „Duch. Regl.“ byl už podepsán carem i duchovními a světskými hodnostáři, Feofan vyškrtával podstatná místa jeho i kazil tím smysl zákona, vybudovavšího „duchovní synod“, a v této zkažené podobě „Duchovnyj Reglament“ byl vytištěn i stal se zákonem bez nejvyšší sankce a zůstává jím dosud. V tištěném textě „D. R.“ vypuštěno z rukopisného exempláře místo, kde se uvažuje o možnosti nebo záhodnosti, by také světské osoby (laikové) účastnily se synodu ...

Ale Runkevič v Novém Vrem. a Naděždin ve Dni nevidí v tom „falsifikace“, nýbrž neuskutečněný návrh, který odpadl při sestavování „D. R.“, tak že laikové vůbec neuvádějí se v dalším textě třetí části „D. R.“, kde zevrubně uvedeno složení sv. synodu z biskupův, archimandritův, igumenův a protopopů. Petr Veliký prohlížel také korrektury „D. R.“ a kdyby tam byl nalezl nějaké vážné změny proti vůli své, jistě by je hned opravil. Šám Papkov uvádí, jak Petr Vel.

zrušil „Pravila o pričtě cerkovnom“, mající ráz pouze instrukční a přidaná v podobě dodatku sv. synodem k prvnímu vydání D. R. 1721, a teprve když dodatek byl mu předložen ke schválení, dal jej vytisknouti při druhém vydání D. R.

Větší význam než „objevení“ domnělé falsifikace Duchovného Reglamentu má zpráva A. Papkova o doslovu, který Petr V. připojil ke schválenému textu „Pravidel“ při D. R. V doslovu jest odvolání na závaznou moc pravidel moskevského sněmu z r. 1667, která tudíž dosud trvá jako D. R. A v těchto pravidlech se žádá, by se v Moskvě ob čas svolávaly místní sněmy, jak žádají „svatí apoštolové, všecky ekumenické i místní svaté sněmy.“ A hle, už dvě stě let sněm církve ruské svolán nebyl ku škodě církve a národu, jak toho žádá zákon, a tím „sněmové zařízení ruské pravoslavné církve v základě porušeno“. V posledním článku svém o D. R. Papkov tvrdí, že ve všech rukopisech i tiskopisech D. R. se žádá volba členů duchovenstva světského do sv. synodu, i vytýká tuto nezákonitost církevní správě i sv. synodu, jenž má příkladně zachovávati potvrzené zákony.

*

Současně s konkordátem vatikánským uzavřela vláda srbská konkordát s patriarchátem cařihradským. Podle něho na novém území srbském bude řecké duchovenstvo znenáhla odstraňováno a nahrazováno srbským. Dosud totiž — na rozdíl od Bulharů — uznávali macedonští Srbové svrchovanost patriarchátu cařihradského, tedy svrchovanost řeckou — nyní v církevní organisaci sjednoceni budou s ostatní srbskou říší.

Patriarcha žádal za odstoupení řeckých diecesí v Macedonii celkového odškodnění 800.000 franků. Srbský delegát Stefanovič odvolával se však na to, že Srbsko seslabené po válce nemůže se zavázati k zaplacení takové sumy ihned a že vláda by se setkala s velkou oposicí, kdyby na sebe vzala takový závazek. Smlouváno tedy, až na konec stanoveno, že Srbsko bude platiti ročně 50 000 franků „na věčné časy“, t. j. až do nejbližší politické změny na Balkáně. Za tu cenu odstoupil patriarcha vládě srbské všechna svá práva na eparchii bitoljskou, prespenskou a část eparchie dojramské. Vláda srbská nemá při tom žádných závazků k dosavadním biskupům těchto eparchií. Pokud se týče Řeků na odstoupeném území, zavázala se vláda srbská, že řeckým obcím pravoslavným udělí autonomii církevní, že jim zajistí užívání jazyka řeckého a řeckým obcím konfessním nebude překážet v nabývání majetku ve státě srbském. Takto ujednaná smlouva musí býti ještě schválena skupštinou.

*

Ruský nový říšský prorok Rasputin, hodně zhoršené vydání Jana Kronštatského, zraněn jakousi ženskou, která mu před soudem nejošklivější zločiny vyčtla. Nevzdělaný, ohyzdný sedlák ten podmaňoval si ženské neodolatelnou prý suggestivností a chtěje založiti časopis na šíření svých „náboženských“ myšlenek, byl jist, že dostane na to peněz dosť, anoť prý to „záleží na ženských“. Zdali tak či jako hlasatel míru

a protialkoholismu domohl se vlivu i v nejvyšších kruzích dvorských, nepraví se ještě. Jisto jest, že rozhodoval nad nejvyššími hodnostáři, kteří pak nemohli ho pomíjeti (Stolypin, Kokovcov, který pro svou daň z kořalky donucen odstoupiti, vrchní prokurator synodu Sabler atd.); časopisy nesměly proti němu psáti (Novoje Vremja proto rozešlo se s vládou), bojovný nepřítel Rakouska arcibiskup Antonij přesazen do Kurska, jakýsi zahradník přímluvou Rasputina stal se biskupem v Tobolsku — slovem neuvěřitelné kousky mu procházely, tak že i duma hrozila synodu odepřením rozpočtu. I nedávno zemřelý vydavatel Graždanina, střízlivý kn. Meščerskij měl s Rasputinem styky.

Je prý v té důvěřivosti k podobným dobrodruhům kus slovanského a ruského mysticismu. Možná, ačkoliv carevna Ruskou není, a chorobných blouznivců najde se všude dost, najde-li se dovedný taškář; jen že nedomohou se tolikého vlivu na veřejnou správu. Jistě je to mysticismus chorobný, kterému pravoslaví nečinností svou jen kypří půdu, nechtíc viděti, že ne pronásledované katolictví jest nepřítelem skutečného království božího.

*

R. 1913 přestoupilo v Předlitavsku 4159 osob k protestantství, nejvíc ve Vídni, v tom 670 dětí pod 7 let, od protestantismu ke katolictví jen 1204. Odpadův oněch rok od roku ubývá, pohnutkou bývají sňatky nebo štvanice „Los von Rom“, náboženství málokdy.

*

K otázce o poměru odpustkův a t. ř. rekonciliace ve staré Církvi budiž podotčeno, co dogmatik Poschmann píše proti obvyklému názoru, že rekonciliace = odpuštění (časných) trestův a že to (částečné neb úplné) prominutí kanonického pokání = odpustkům (Theol. Revue 1914, 290 dd). Dle dnešního stavu bádání převládá rozhodně názor, že rekonciliace je totožná se svátostným rozřešením, s časnými tresty nesouvisí; působí opětné připojení k církevnímu společenství a tím nárok spásy, právě jako dnešní svátostné rozřešení. Tresty nutno hříšníku samému vytrpěti, buďto zde neb onde; církevní modlitby, přímluvy mučeníků atd. mají v tomto smírném díle mu býti nápomocny — prominutí církevních trestů následkem jejich udílené není odpustkem, totiž jurisdikčním neboli soudním sproštěním trestů, nýbrž uděluje se naopak s předpokladem, že Bůh vzhledem k oněm modlitbám a přímluvám tresty promine, tedy per modum suffragii, nikoli iurisdictionis, jako jest při odpustku. Nelze tedy ve starocírkevní kázni bez rozdílu spatřovati, co dogmatika pozdější rozumí odpustkem.

Vědecký a umělecký.

V dalších dopisech Jaroslava Vrchlického v „N. Obz.“ (srv. Hlídku 1914, 478 d) o překladě „Božské Komedie“ zajímá věta (dop. 4. ledna 1894): „Dnes přiznám také [jak pravil kritik L. Šolc 1890 v „Hlídce literární“], že jediné správný by byl překlad nerýmovaný, ale jest-li by také nepoškodil zajímavost skladby a krásu básně, je stejně otázka kritická. Zůstane asi již pravdou, že básnické překládání jest kompromisem a jím zůstane. Něco za něco; jen co možné, aby toho bylo co nejméně, co se obětuje“.

Ano, a v tomto právě záleží umění překladatelské.

26. listop. 1891 píše: „O vánocích pustím se do revise „Ráje“ s p. Šimankem [kritikem „Hlídky lit.“] v ruce“. 20. pros. 1891: „Je to fanatismus u těch lidí [„Času“] jako u rajhradských Benediktinů. [Ubozí „rajhradští Benediktini“, kteří za nic nemohli!] I p. Šimanko není prost tohoto fanatismu“.

Tedy u kritiků, kteří Vrchlickému všeho šmahem nechválili, samý fanatismus ... ačkoli podle jejich výtek svůj překlad revidoval. Sám p. vyd. listů těch vida, že i v II. vydání „zůstalo ještě mnoho věcí, které by si přál míti opraveny“, „zaslal mu se šetrným dopisem celý seznam na několika arších návrhův a oprav“.

No tedy!

*

Marasmus mladé literatury polské konstatuje v „Tygodniku illustr.“ vlivný kritik Vladislav Rabski. V dnešní tvorbě polské je ticho, mladé pokolení nepovědělo ještě svého slova a jest podobno stále zahalenému obrazu v Sais. Mladí mlčí. „Časem někdo rukoma zalomí a opakuje výkřik Rodův: Sortir de la banalité. A kromě toho nic. Panuje vědomí literárního marasmu, ale není křiku nového života. Skoro každý měsíc vznikne nějaký nový časopis, ale kdyby tam zavzněl aspoň jeden tón nové touhy! Krásný papír, dokonalé fotografie, milé novellky, zajímavé aktualnosti, a konec. Jakoby mladých ani nebylo, jako by jim duše ztrnuly!“ Velké tvůrčí individuality starší činí dojem, jako by se již vyčerpaly. Nepřestaly sice tvořit a pracovat, ale v té práci neslyšet šumu křídel...

A zatím západ již zpívá, od delší doby znějí tam již ohlasy boje, jež zvěstují renaissanci umění. Ještě silné dílo se nezrodilo v bitevním dýmu, ale již z tisíce mladých hrdel slyšeti zpěv touhy a výkřik podivně radostný: Evoe vita! Jsme svědky vzrůstající denně reakce proti onomu úpadkovému umění, jež hlásalo velikou emigraci ze života do zavěšených kdesi v mlze stanů chorobné fantasie, do začarovaných zámků královny Sábské... Sloužiti životu! Tvořiti pro život! Oslavovati život! — tak mluví nová píseň západu.

Táž píseň ke cti života má zavzníti i v Polsce. Neodříkejme se — praví kritik — „planoucího srdce a ducha“ futuristů, sledujme živě neohumanisty a všeliké reformatory, a snad přijdeme na zamčené dosud před námi cesty renaissance...

Taková rada se ovšem lehce vysloví. Než Poláci mají v nedávné minulosti sami dosti příkladů, že podobné pokusy zaštěpování cizích idejí přinesly jim málo užitku. „Mladá Polska“ podobně chtěla stavěti budovu nového umění na importovaných z ciziny základech — a dnes není po ní skoro stopy. Pravé obrození musí vycházeti především z vlastních sil národa!

*

Ze dvou ruských uměleckých škol, symbolistův a akmeistů, k symbolistům hlásí se básníci starší, Balmont, Sologub, Zin. Gippiusová, Al. Blok a j. K „cechu mladých básníkův“, akmeistů, hlásí se Goroděckij, Gumilev, Anna Achmatova a j. Po dočasném rozkvětu poněkud chorobného symbolismu, jenž přišel vhod chorobné duši současné společnosti ruské a obohatil poesii ruskou širším obzorem představ, podivuhodnou technikou, překvapující vybroušeností formy, okouzlující hudebností a propracovaností verše, přihlásila se domorodá eklektická škola mladých básníků se Serg. Goroděckým v čele, kteří 1913 založili „cech básníků“, přijali název „akmeistův“ a snaží se symbolismus obroditi neorealismem, realním pojímáním života. Učení jejich volá po prostotě, jasnosti, zřetelnosti obrazův i jazyka, po prvostvořeném Adamovi (odtud slovou též Adamité), blízkém pravdě země, zavrhuje mysticismus a nejasnost symbolismu. Při tom akmeisté súžují kruh svých myšlenek a citů, nemajíce citu pro nadpozemskou krásu a idealy vyššího řádu. Ale umělecká fysiognomie předních přívrženců dosud není vyjasněna, a umělecká tvorba neodpovídá vždy jejich theorii.

Tak jest tomu hned u hlavy akmeistův, Sergěje Goroděckého (* 1884), jenž před desíti lety projevil v prvních sbírkách svých veršů, nadepsaných „Jar“ i „Perun“, neobyčejnou zálibu pro mythologii a jevil se žákem symbolisty Bloka. Jakési sloučení vymyšlené hrubosti a čistě dětské něžnosti, veselých, jásajících chvalozpěvů světlého boha slunce Jarily, živých a jasných, svou bezprostředností uchvacujících obrazův i hrubě effektních, vymučených obrazů míhá se v jeho verších i povídkách, sebraných ve sbírkách „Hřbitov vášní“ a „Venkov“ (1910). To byl G. ještě pod vlivem symbolistův. Ale v pozdějších básních nadepsaných „Dikaja volja“ (1910) a ve sbírce povídek (Stará hnízda, 1913), G. se snaží „oprostiti se“, tíhne k zemi, k prostotě života.

Podobně nevyhraněna básnická tvářnost akmeisty Gumileva a akmeistické básnířky Anny Achmatové, v jejíž první sbírce básní, nadepsané „Večer“, mile působí okouzlující prostota i srdečnost, jíž básnířka mnoho získala proti strojené, chladné poesii symbolistky Gippiusové, bohužel místy prostota přechází v primitivnost. Ale v druhé sbírce básní (Četki, 1914) cítiti dojemně tklivý a upřímný zármutek neukojeného a pozemskými trampotami unaveného srdce, jež tíhne

k Bohu, hledajíc u něho poslední útěchu jako u dobrého, milujícího Otce. Ani její činnost básnická neuzavírá se úzkou theorií akmeistův.

Touž náklonností ke zbožnosti jsou proniknuty verše k realistické škole se hlásící Věry Rudičové, jež sebrala již v pěti sbírkách. Také její verše poutají dojemnou prostotou, čistotou, svěžestí a upřímností citů, a většina jich je věnována přírodě a pozdní lásce. Duše její, vedena utrpením, touží tam, kde „věčné Světlo hoří svatým ohněm". Značnou sensaci vyvolala její v podobě denníku psaná novella „Stupeni" (1914), podávající prý pravdivě nejintimnější přiznání osudem odstrčené ženské duše na různých stupních oné složité a nebezpečné doby, kdy se v ženě projevuje její ženskost, vzniká, rozkvétá, rozhořívá se, otřásá celou její bytostí a pomalu vadne, hasne, zmírá, od sedmnácti do čtyřiceti let. Je tu mnoho naivní prostoty, ale málo psychologických odstínů ženské duše, žijící pouze myšlenkami na muže.

Jestliže se Achmatova i Rudičova hlásí k domorostlé eklektické škole akmeistů, na básních V. Inberové pozorovati vliv francouzský. Její sbírka „Pečalnoje vino" vyznačuje se strojeným slohem, nerealním obsahem, tesknotou po naivně dětské bezstarostnosti.

Pod vlivem západního futurismu básní egofuturista Igor Sěverjanin, jehož chorobná domýšlivost a sobectví svědčí, že futurismus není zdravým zjevem. Úcta k sobě samu, vychvalování sebe sama jako „genia, opojeného vítězstvím", „pokořivšího literaturu" nemůže pocházeti od člověka normálního. Ve sbírkách „Ručji v lilijach" (1911), Gromokipjaščij kubok" (1913) a „Zlatolira" (1914) Sěverjanin vymačkává ze sebe všemožné slovní effekty, podivínské frase, kterými chce ohromiti čtenáře. A přece vedle toho nalézáme u něho něžně pevné verše, svědčící o skutečném nadání básnickém, jehož se nedostává moskevským kubofuturistům, jako jsou Kručenych, Vl. Majakovskij a j.

Nejpřirozeněji z mladších básníků píše P. Solovjevova (Allegro). Obsahem jejích básní ve sbírce „Jíní" není život vnější, nýbrž hledání duše toužící po věčné pravdě a nemohoucí se spokojiti bojem za pravdu všední. A tato touha po neznámé, „tajné pravdě" je také thematem povídek ve sbírce „Tajná pravda" (1912).

Dobrým epickým básníkem se osvědčil B. Verchoustinskij ve třech lyricko-epických básních, vydaných s povídkami ve sbírce „V lěsjach" (1914). Thematem básně „Spasitel" je podání o setkání Krista Pána s Ivanem Hrozným. Tklivá je báseň „Anastasija" a zvláště zvířecí epos „Losi" okouzluje hluboce křesťanskými ideami lásky a sebeobětování. Originelní pathos jeví se u spisovatele tam, kde cítí s lesy: z takových povídek jeho vane skutečně lesní vůně.

K nejsympathičtějším současným belletristům náleží B. Zajcev (nar. 1879), jehož čtvrtá kniha „Povídek" vyšla právě v Moskvě a a jehož „Vybrané povídky" přinesla Ottova Světová knihovna. Kniha nová přináší sedm povídek a jedno drama (Usaďba Laninych), dílo méně zdařilé. Také tato kniha povídek jest jasným výrazem dvou převládajících v jeho tvorbě motivů, vysoké náboženské nálady duše

a hluboké lásky k rodné zemi s chudou její ornicí. Všecky spory svědomí, všechny muky a boje v duších jeho lidí řeší se v tomto uvědomělém přiblížení k Bohu. Okouzlující osobnost Kristova i krása jeho učení je to, k čemu dospěl Z. po živelně bouřlivé lásce k životu a po jinošské zamilovanosti ve svět. Po přijetí světa Z. pocítil nezbytnost mravního ospravedlnění života vůbec a lidského zvláště. „Za vším třeskotem kultur“, praví Z., „válek, převratů a civilisací jest ještě malá věc, lidské srdce, které hledá nezvratného vždy, byť i je sebe více opojovaly úspěchy a hnutí života“. A sloužiti tomuto „nezvratnému“ jest nyní hlavním motivem jeho tvorby, čisté a jasné v hloubce, jemně něžné v kresbě a barvách.

Mnoho teploty, nenapodobitelné srdečnosti a svěžesti nalézáme ve sbírce povídek L. Avilové, nadepsané „Obraz čelověčeskij“ (1913). Spisovatelka všude hledá živou duši, „obraz lidský“ pod zhrublým vnějškem a to okouzluje čtenáře více, než krásná slova i effektní sloh. Jasným, prostým a srdečným jazykem popisuje Av. všední události. Nejoolíbenějšími jejími hrdinami jsou skromné, energické pracovnice, blouznivé samotářky, jež nerady mluví o tom, co mají v srdci. V celé řadě povídek kreslí Av. trest za prázdnotu a nevěru, poněvadž už příroda nutí člověka k víře, ku vznešenému, k čistotě. Zvláště se spisovatelce daří povídky ze života dětí, jichž psychologii dobře zná.

Veliké naděje skládá společnost i kritika ruská v Serg. N. Sergějeva-Cenského (nar. 1876), jehož Sebraných spisů vydán v Moskvě sv. VI. Spisovatel tento psal kdysi urážlivě oplzlé povídky, protože to bylo před 6 lety v módě. Ale thematem jeho vážných povídek, počínajíc povídečkou „Bred“ (1905) jest, že každý má býti člověkem a že nikdy není pozdě státi se člověkem a tím posvětiti život svůj, byť v hodinu smrti mukami a utrpením. Jest-li život nezpůsobilým, aby otevřel oči lidem příliš spokojeným sobeckým štěstím, otevře jim oči smrt. Takové zrození duše v člověku dokonává se v útrapách, a proto o bolestech života i smrti ustavičně mluví S.-C., jakož i velcí koryfeové ruské literatury, v útrapách i mukách předsmrtných rodí se duše člověka. Tak v „Třeštění“ umírá zdravý silák, člen soudu Lavrentij Lukič, jenž 26 let strávil v blahobytu se svou manželkou, již si vzal pro peníze. Onemocněv na tyfus, vzpomíná na svůj minulý život, uznává úžas nepěkného života svého, spatří v horečce chudou kdysi milovanou dívku Galju, vtělující v sobě proň vše nejlepší, vše čisté a vznešené v životě, jde za odcházející Galjou a padá v noční tmě a zimě. Umírá státní rada zavrhnuv svůj nepěkný život, a rodí se člověk. Příliš ničemná byla duše poručíka Babajeva, hrdiny stejnojmenného románu (1906-07), než aby se obrodila v předsmrtných mukách, za to v novelle „Hnutí“ (1910) umírá „věčný pracovník“, v jehož těle nebylo bodu lenivého, klidného, unaveného, a rodí se duše člověka, odsouzeného a potupeného. Takovému znovuzrození člověka, odhadujícího svůj nepěkný minulý život, věnuje Sergějev-Censkij svou pozornost.

Uniformou úřední uspaný člověk probouzí se v bývalém okresním správci v povídce A. Turkina „Ispravnik“. Krysin (jméno správce) zpronevěřiv peníze, dostal se do žaláře, kdež poznal mičemnost svého minulého života i chce se káti před spoluvězni. V ostatních „Stepních povídkách“ T. projevuje svou lásku k venkovu a jeho obyvatelstvu, snaže se s ním spřáteliti a nalézti v něm své positivní idealy.

Nevlídné přírodě severní i pracujícímu lidu městskému, zbídačelé chudobě věnoval své kresby ve sbírce „Neljudimyje“ A. Čapygin, jenž se velice mile představil čtenářstvu, hledajícímu v knihách ušlechtění. Totéž říci lze o povídkách Romana Kumova, sebraných ve sbírce, nadepsané podle první povídky „V Tafjaninu noč“. Jest v nich cítiti živou a milující duši spisovatele, jenž popisuje všední, dotýká se věčného, nesmrtelného, budí touhu po jiném, lepším životě (Na hřbitově).

E. Milicynova v 3. svazku „Povídek“ neobyčejně prostě, teple a dojemně popisuje ukrutné muky raněného srdce matky, jež přišla, aby naposledy shlédla na smrt odsouzeného syna (V ožidaniji).

Méně umělecké, spíše národopisné kresby, ale velmi bohaté obsahem, vynikající zdravou náladou, svěžími barvami a šťavnatým jazykem podává M. Prišvin. Světový názor prostého lidu podařilo se mu zachytiti zvláště v novelle „U stěn neviditelného města“, totiž Velikého Kitěže, skrytého zrakům lidským, jehož zvony však o „veliké noci“ slyší poutníci zvoniti. Legendu tu zpracoval zdařile už dříve Korolenko. Jiným kresbám Prišvinovým vadí živel publicistický, tlačící se příliš v popředí.

*

Bulharská akademie věd se usnesla, že r. 1916 oslaví důstojně a slavně tisícileté jubileum prvního bulharského spisovatele a osvětitele, sv. Klementa Ochridského. Schváleno vydati k tomu účelu: Prameny k životu a činnosti sv. Klementa, literární jeho díla a obsáhlou monografii.

*

Na indexu říše německé octl se i obraz Vojtěcha Kossaka, oblíbeného malíře císaře Viléma a autora i do němčiny přeložených a tam vlídně přijatých Vzpomínek. Zákaz týká se obrazu „Bitva pod Grochovem“, poněvadž prý působí „pobuřlivě“. Tamtéž zakázán na dva roky známý denník „Słovo polskie“, jež přinášelo sensační Krysiakovo odhalení o činnosti hakaty pruské o spojenectví s haličskými Rusíny.

*

Za příležitosti grafické výstavy mezinárodní v Lipsku vykonána byla statistika, kolik se objevilo ve světě knih od času Gutenbergova až do nejnovějších dob. Podle „Bulletin de l'institut internacional bibliographique“ bylo vytištěno v období 1437—1908 11,638.800 knih. Nejvyšší rozvoj knižní produkce započal se r. 1906, tak že r. 1908, kterým statistika byla uzavřena, byl počet knih 140krát větší než r. 1500. V letech 1500—1536 vyšlo ročně asi 1200 knih, r. 1700 asi 10.000, r. 1887 již 100.000 a r. 1908 až 174.375.

Vychovatelský.

O náboženství jakožto učebním předmětě slýcháme a čtáváme, že příčí se vlastnímu významu náboženství, aby se v něm vyučovalo a z něho zkoušelo. Říkají to i takoví, kteří nejsou, jak praví a snad i myslí, zásadně proti náboženskému výchovu: právě toho nejlepšího, čeho náboženství zamyšlí a má poskytnouti, nelze prý učením docíliti, a kdyby také, nelze toho pak aspoň zkoušením zjistiti — výkvětu totiž a ovoce náboženství, živého a životního přijetí spasných skutků. V několika poznámkách za jiné určité příležitosti dotýká se otázky této referent časopisu „Katholik“ (1914, 453), poukazuje na nesrovnalosti názoru takového. Kdo s náboženským přesvědčením, nebo lépe řečeno s náboženskou mravností, a tedy s mravností vůbec — neboť všecky surrogáty zde naprosto selhávají — upřímně smýšlí, s tím také jedině lze o věci té vážně a upřímně promluviti — se zarytými vášnivci, již u nás hlavní slovo vedou, není vůbec rozumné řeči, jelikož jim nejde o věc, nýbrž o štvaní.

Nuže, pravda jest, že právě toho nejlepšího, čeho výuka náboženská poskytnouti má a chce, nelze zkouškou ukázati. Že by však toho nebylo lze vyučováním buditi a vzdělávati, to již pravda není. Dle uv. zprávy řekl něm. t. rada Dr. Klix na poradě o těchto otázkách již v r. 1890 m. j. toto: Kdo nic neví, ten také nic neumí (wer nichts weiß, kann auch nichts) — bez vědění náboženských věcí není ani žádného náboženského zájmu. A jiný řečník (C. Jäger) pravil: tím, že náboženství jest cosi imponderabilního a že tedy nesmí býti vtahováno do nucené zkoušky, lze obhájiti a vyvrátiti všecko možné. Náboženstvím jest ovšem cos imponderabilního, ale nechápu, proč by vědění o náboženství a náboženských věcech nemohlo býti předmětem vyučování a zkoušky.

Vědomosti zvyšují porozumění a zájem: to platí všude, tedy i zde. Jako jiné předměty střední na př. školy směřují k povšechnému vzdělání, tak i výuka náboženská směřuje tu nikoli ku vzdělání theologů, nýbrž k jasnému obeznámení s hlavními pravdami náboženskými, z nichž ovšem pravdou stežejnou jest, že náboženství třeba nejen znáti, nýbrž i prováděti. Tedy ponderabile s imponderabile zároveň! Dnes, kdy o náboženství, zvláště našem, píše kde kdo, ačkoliv ho třebas ani pořádně nezná, bylo by opravdovou mezerou v povšechném vzdělání — i když jen s tohoto hlediska na věc pohlížíme — neseznámiti mládeže s touto přední součástkou vzdělaného života. Že se každému toto ponderabile nestane také imponderabilem, totiž nábožností, náboženským smýšlením a cítěním i jednáním, jest bohužel pravda, ale aspoň nemůže říci, když proti němu mluví, píše a žije, že bez své viny ho nepoznal.

Kdo pak ještě chce slouti křesťanem, nemůže nepřisvědčiti známým slovům Apoštola národů (k Řím.): „Víra z poslechu, poslech však skrze slovo boží“. A když i sám starověký filosof myslí, že bohocty nelze se dopíditi, leč by bůh nějaký jakožto učitel její a vůdce předcházel, nesmíme vyučovací stránky náboženské podceňovati v žádném směru, ani co doprovádění. Že toto jinými vlivy se porušuje neb zamezuje, tedy že nauka náboženská nevede u každého k náboženskému zájmu a životu, není ani její vinou ani podstatnou námitkou proti ní: škola i jinak přednáší mnoho, co by se mělo prováděti a neprovádí (kázeň, slušné vzdělané chování atd.), aniž komu napadne, proto ji a její vychovávací snahy zlehčovati neb zavrhovati, leda snad právě těm nevzdělaným „vzdělancům“ čili intelligentům, u kterých se ani toto imponderabile neujalo.

Ale zkouška a známka prý náboženství jaksi znehodnocuje.

Sama o sobě jistě ne, chybný způsob její ovšem. Ale zneužívání nemůže vylučovati užívání, neboť zneužíti lze všeho. V očích žactva znehodnocuje se náboženství mnohem více úřední praxí, jednak nedostatečným počtem hodin, dle kterého žactvo mimoděk odhaduje důležitost předmětu, jednak nevážností buď jednotlivých učitelů nebo celé správy k jeho významu, naukám a úkonům, ano i ke známkám z něho.

Nejnověji na př. sám nejv. správní soud rozhodl, že přes nedostatečnou známku z něho (pro zanedbávání náboženských úkonů) žák může postoupiti do vyšší třídy. Rozhodnutí nejvyššího soudu jsou nejednou, jak známo, i v též věci protichůdná. Rakouská známá polovičatost a obojetnost v nejzákladnějších otázkách jeví se zhusta i ve školské praxi, která na jedné straně chce, aby učitel náboženství za 1—2 hodiny týdně dělal divy, na druhé straně podstatnou část náboženské nauky, bohoslužbu, zcela ignoruje, jelikož prý zanedbávání její není nedostatkem nebo mezerou kvalifikace potřebné k postupu. Nuže, buďto jest náboženství, tak jak jest a se hlásá, s celým příslušenstvím předmětem vyučovacím, a pak k němu náleží též soupodstatná část, předepsaná bohocta, aneb se tomu vyšeptalému strašáku školsko-právních byrokratů nemá říkati náboženství.

Arciť mnohým pánům jde o to, by takto aspoň nepřímo přispívali k odklizení náboženské nauky vůbec ze škol, jako se stalo u škol průmyslových a obchodních — s jakými výsledky co do zušlechtění této mládež, jest každému známo, kdo viděti a slyšeti chce: ale po nás buďsi potopa!

Poukazuje se m. j. též na nestejné známkování učitelů různých náboženství, což ani u nás pro postup katolického žactva nebývá bez významu, na př. vůči židům. Zlořád tento může se ostatně vyskytnouti též u jiných předmětů, na př. v pobočkách s nestejně přísnými učiteli téhož předmětu. Ale zlořád ten jako každý jiný lze odkliditi také jiným způsobem než aby se proto na známku z náboženství nekladlo vůbec váhy!

Jsou tu ještě jiné důležité otázky, o nichž potřebí uvažovati a jež potřebí upraviti, na př. má-li učitel náboženství při známkování hleděti nejen k vědění, nýbrž i k úkonům náboženským, jak právě

zmíněno. I zde by se našla jakási vzdálená obdoba, na př. v botanice a botanisování, jinak ovšem obojího nepřirovnávajíc: pouhá, snad i nelíčená zbožnost nemůže jediná rozhodovati, ale může spolurozhodovati.

Dále mírnost nebo přísnost ve známkování. Nemístnou mírností by učitel zajisté sám přispíval ku znehodnocení své známky, a co více, svého předmětu.

Konec konců však právě ti učitelé, kteří v náboženství spatřují jen imponderabile, měli by, jde-li jim opravdu o nápravu věci, svůj předsudek aspoň logicky domysliti a katechetu podporovati ve snaze, aby tato imponderabilní stránka, t. j. opravdové smýšlení a chování náboženské byla co nejvíc pěstována, nikoli však běžnými floskulemi, ne-li zrovna pohoršlivým počínáním žáky kaziti a od náboženství, i toho impoderabilního odvraceti. Přesvědčili by se brzy, že i jejich vyučování by tím získalo, neboť by si zároveň vychovávali žactvo svědomité, pořádné a pilné, jehož, jak známo, už není nadbytek.

*

Římská „Civiltà Cattolica" pojednává obšírně o koedukaci a škole smíšené. Koedukaci přejí státy a země: Švýcary, Švédsko, Norsko a Finsko. Neurčité stanovisko zavládlo v Anglii a Francii, proti staví se Německo, Belgie, Rusko, Španělsko, Uhry. V Italii je veřejné mínění proti, kdežto zednářstvo, ovládající ministerstvo vyučování, rádo by šmahem zavedlo koedukaci až do škol nejvyšších. Děje se tak dosud podloudně pomocí dekretů stojících v přímém odporu se stávajícími zákony, tak že již téměř všecky střední školy jsou smíšené —.scuole miste.

Důvody pro koedukaci uvádějí se dle Williama Torey Harrise tyto: 1. Je to výchov nejpřirozenější, téměř rodinný, neboť i v rodině požívají bratři a sestry rovného výchovu. 2. Je přiměřený tradici a spravedlivosti, ježto obojí pohlaví jest úplně rovnoprávné. 3. Je výhodný i z důvodův úsporných, protože je třeba méně budov, učitelských sil a výloh. 4. Je prospěšnější vzhledem ke kázni, k rozumovému i mravnímu vývoji i vzájemnému společenskému obcování obou pohlaví.

Důvody ty jsou více méně nejisté. Tak zvaný rodinný výchov je zvláště za dnešních dob a v přeplněných nebo malých bytech přímo záhubný a nesmí býti kladen za vzor. Právě naopak: různá povaha, nadání, snahy i životní úkol vyžaduje různých způsobů ve výchovu hochů a dívek i v samé rodině. Lze pochybovati, zda vychvalovaná rovnoprávnost, již prý moderní věk ženě vymohl, není spíše ponižující, ježto požaduje zase po ženě víc, než jí Bohem a přírodou určeno, a úzce souvisí s výstřelky moderního feminismu. Dáti ženě přiměřené vzdělání po právu i dle povinností jejích nesmí znamenati úsilí chtíti z ní vychovati — mužatku. Vzdělaná žena budí úctu, nedovzdělaná demi-femme budí hnus.

Jest arci pravda, že dnešní překotný život požaduje po ženě určité samostatnosti, tak že mnoho žen středních stavů je nuceno nahraditi nedostatek většího věna vysvědčením vzdělanosti. Téměř milion žen z těchto vrstev má zatarasenu cestu ku štěstí rodinnému v manželství

a nezbývá jim než dobýti si studiem postavení jakž takž přiměřeného stavu, z něhož pocházejí.

Finanční stránka, na niž se přátelé koedukace odvolávají a která bývá asi nejrozhodnější, nestačí rovněž na rozumný důvod. Kterak vysvětliti úporný boj proti školám soukromým a řeholním, které jsou mnohem lacinější a ulevují značně zatíženému poplatnictvu? Právě tu by měla místo vděčnost, kdežto děje se pravý opak: bez ohledu na nedostatečné prostředky vydupe se škola laická čili beznáboženská zhola zbytečně proti škole řeholní, aby se uplatnila satanská zášť proti výchově křesťanské. A co, když počet obojího žactva nutí pak zříditi pobočky?!

A onen smutně proslulý důvod o vzájemném působení na povahu! Dívky zušlechťují prý svou jemností mravy hochů, tito pak upevňují vrtkavé povahy dívčí! Jak podporuje koedukace kázeň, o tom zkušení pedagogové nejraději mlčí! Sám bystrý pozorovatel prof. Calò, který sdílí optimistické názory theoretiků, je nucen poukázati na neutěšené výsledky v praxi, které jsou dokladem, že nejčastěji mizí dobré stránky povahy jinošské i dívčí, zlé pak nastupují. Odtud ona vyzývavost, ba neurvalá posměvačnost u těchto, mudrlantská povznešenost nebo změkčilost u oněch. A po stránce erotické? Dr. Blanc dokazuje, že pudy se právě koedukací předčasně burcují a předčasná zralost je vždy spíše škodliva. Dr. Stanley Hall, protestant, president vys. školy Clark University de Dorcester dí na konferenci ve Filadelfii: „Koedukace není systém ideální dokonalosti a je nám pouze na čas vnucen z důvodův úsporných. Jisto jest, že obojí pohlaví liší se značně co do zájmů, zábav, schopností, a proto je nutno rozdělení, kde je lze provésti.“ Förster zdůrazňuje ještě obtíže koedukace vzhledem k dívkám, které mají soutěžiti vědecky s hochy právě v době, kdy zdraví a vývin jejich vyžaduje největší šetrnosti. Jsou-li dokonce terčem surovosti zkažených druhů, stává se systém koedukace záhubou studu, neboť zašlapává a ubíjí květ ženské duše v prvním rozpuku. Zmíněný Stanley Hall dokládá, že t. zv. kamarádství nezušlechťuje, ale spíše svádí k lehkomyslnosti, odvádí od manželství a stírá všecky ideály života.

V Americe, kde nejvíce podobných škol jest, počíná se uplatňovati soustava opačná. Tak byla nedávno na žádost rodičů rozdělena kolej v N. Yorku, na níž 25 let zavedena koedukace. V Chile, kde byl rovněž na 4 lyceích zkoušen výchov společný dle vzorů severoamerických, učinili zkušenosti tak smutné, že státní správa vyučování nařídila rozpuštění prostřed školního roku. Civ. Cat. upozorňuje ještě na jednu novotu, jež se chystá do společných škol, totiž na závazný předmět t. zv. sexuelní hygieny. Biskupové němečtí odsoudili ostře každé společné vyučování podobným předmětům, jakož i tělocvičné závody, výlety a pod. Také v Sev. Státech protestovali proti tomu katolíci a jistě i jejich vlivem nastává tam obrat ve smýšlení. — Článek vyznívá v ten smysl: Katolíci italští, braňte se proti nové soustavě, a nedejte si vnutiti, co jinde po smutných zkušenostech odhazují.

*

V revui „La femme belge“ pojednává kapucín Dr. Valère Claes z Lovaně o universitním studiu katol. žen. Zmiňuje se nejdříve o námitkách proti vyššímu vzdělání žen: nejsou schopny hlubšího studia, moderní hnutí ženské by se jím ještě posilovalo, emancipace spěje k rozvášnění a rozvratu života rodinného, studium vzdaluje dívky manželství nebo je příčinou špatných manželek a špatných matek. V rodinách katolických vidí se i nebezpečí, které hrozí ze styků se studenty... Claes vychází naproti tomu z předpokladu Písma, které tvrdí, že nelze nic srovnati se ženou dokonale vzdělanou. V době všeobecného rozmachu věd nelze zavírati bránu vzdělanosti ani ženám, pokud se studiem přispívá k lepší znalosti úkolů a povinností ženy. Přihlédneme-li jenom k náboženství, potvrdí názor ten vždy rostoucí odboj proti katolicismu, takže protikřesťanský feminismus tvoří také nebezpečí pro život veřejný i soukromý. Tu nestačí bědovati, nutno jednati. Neslušno odsuzovati ženu k úloze starých plačen o pohřbech. Třeba sjednotiti všechny schopnosti rozumové i mravní, aby dopomohly k vítězství ideí křesťanských. Proč vylučovati tedy ženu z této důležité, posvátné práce? Ceníme li její přispění v různých jevech životních, nutno přiznati jí i právo na neobmezenou přípravu k tomu.

Po těchto vývodech oportuismu přihlíží autor k absolutnímu právu, jakého požívati smí a má i žena. Nikdo není oprávněn omezovati individuální volnost ženy, jíž také vštípena nezahladitelná touha po pravdě. V jistých chvílích cítí každá žena bolestnou mezeru z nedostatečného pěstění ducha a trpí tímto podceňováním své osobnosti. Námitka o duševní méněcennosti je nespravedlivá a nedoložená, neboť skutečnost, že dosud neukázaly ženy naprostou rovnocennost s muži, ničeho nedokazuje, ježto s nimi doposud na kolbišti vědy nesměly stejně postupovati. Pakli vzdělání žen dosud pokulhávalo, není to dokladem, nýbrž vinou ženské „méněcennosti“.

Styky s kollegy nesmějí se státi nebezpečím na učilištích katolických: jednak přísný výběr, vysoká mravní úroveň, účelná kázeň a mravní, náboženská pomoc, jednak ustavičný dozor jsou zárukou, že pevně založené, vážně na život nazírající povahy nestanou se lehce hříčkou bezcharakternosti. Nenamítejž nikdo, že vyšší vzdělání zvýší počet žen přepjatých, nervosních, nespokojených. Jisto, že takové budou, ale není jich spousta právě důsledkem života prázdného, bezúčelného, zhýřilého?

Nepovažujme jisté obory vzdělanosti za monopol pohlaví silnějšího, zvláště když university po výtce atheistické otvírají ženám bránu vědy dokořán. Neposkytne-li se ženám vyššího vzdělání na podkladě náboženském, vydá se život jejich duševní na pospas bezvěří v posluchárnách učelišť neznabožských. A stojí za to (jak dí pí. Faure Goyau) otevříti ženám vyšší školy katolické, chceme-li přispěti k pročištění a osvícení mravního ovzduší celých pokolení.

*

Při zamýšlené reformě duchovních škol na Rusi vznikl spor mezi obhájci a protivníky internátů seminářských. Jedni (na př.

bývalý inspektor duchovní školy I. Galachov) nazývá internát „hlavním zlem“ i ve vychovávacím ohledu vůbec, i v nedostatečné přípravě seminaristů k duchovní službě zvláště. Kněz A. Chr. diví se v Cerk. Věstniku, že bývalý ředitel internátu může tak mluviti, jako by internát ničil náboženský cit v srdcích mladíků. Je-li život v internátě nenormální, jsou aspoň na polovici tím vinni vychovatelé, k nimž náležel též Galachov. Internát může býti zlem i dobrem podle toho, jací jsou vychovatelé, zda hrubí, bezmilosrdní formalisté, či dobří, upřímně vychovatelští mužové.

Návrh reformy duchovní školy přísné kritice podrobil p. Vilskij v Rusském Slově, dokazuje, že návrh nedosahuje svého hlavního účelu, zabezpečiti potřebný počet vzdělaných kněží. Utíkají li lepší žáci ze semináře nyní, budou utíkati i po reformě: škola bude připravovati duchovní, a vypouštěti bude laiky.

*

Nové prázdninové zaměstnání studující mládeže navrhuje v orgánu středoškolských polských učitelů „Muzeum“ gymn. professor L. Sikora — totiž sbírání léčivých bylin pro lékárny. Dnes, kdy sbírání bylin není ještě označeno jako výdělečné zaměstnání a kdy lékárny musí dovážeti z ciziny množství rostlin, které bez užitku a bez povšimnutí odkvétají na našich lučinách a horách — může míti mládež z toho značný prospěch materielní i fysický pro zdraví.

Autor učinil v té věci sám pokus se žáky II. a III. třídy svého gymnasia. Nejprve 60 žákům v hodinách po vyučování vyložil ve třídě všeobecně, jak se mají byliny sbírati, sušiti a zpeněžiti, načež jim ukázal 20 druhů léčivých rostlin namalovaných. Když pak nadešla doba ke sbírání první rostliny, uspořádal s hochy společnou vycházku za město; každý měl papírovou torbu a po dvě hodiny sbírali. Nasbírané rostliny usušil jeden ze žáků, zanesl do lékárny, s níž to bylo již dříve vyjednáno, a prodal. Při dalších vycházkách každý žák sušil a speněžil byliny sám; později již také sami sbírali. Místní lékárna vyplatila jim za jedno léto (1913) celkem asi 850 K a chválila si, že byliny dovážené z ciziny nebyly nikdy tak pečlivě upraveny a usušeny jako od studentů.

Byl sbírán květ kopřivový, lípový, černého bezu, listí podbělu a námel; za 1 kg námelu placeno 6 K, za 1 kg květu 4 K. Podle prof. Sikory pilně sbírající žák může během letních měsíců vydělati si asi 100 K, což v rozpočtu studentově činí již značný obnos, a poněvadž toto „vedlejší zaměstnání“ trvá od nejčasnějšího jara až do pozdního podzimku, může míti veliký význam také pro fysický rozvoj žáků.

——— ———

Hospodářsko-sociální.

Státní dluh náš obnášel koncem r. 1913 5141,254.655 K, za půl roku vzrostl tedy o 4,533.103 K. Dluh zemí předlitavských obnášel v týchž dobách 12608,601.043 K (roční úrok z toho 499,819802 K), více o 137,451.540 K než před půl rokem.

Na bursách vídenské a peštské nezpůsobily nové politicko-vojenské události valného otřesu. Účastníkům s důrazem připomenuty zákazy soukromé hry, mimo bursu totiž, ana by snadno mohla vésti k podvodnému využitkování poplašných zpráv.

Noviny nepřestávají varovati obecenstvo od vybírání vkladů z peněžních závodů, k němuž ovšem není pražádné příčiny. Právě v této vážné chvíli má obecenstvo klidem ukázati svou rozumnost a vyspělost, zvláště jest-li ze smutné zkušenosti pamětlivo toho, že peníze jeho v ústavech jsou jistější než doma.

*

Dalmatská dráha poskytne ještě asi mnoho příležitostí k různým jednáním a sporům. Do nedávna byla tato rakouská „korunní země“ snad jedinou zemí v Evropě, jež neměla ani jediného kilometru železnice. Bylo jí sice již před mnohými lety několikráte slavnostně slibováno železniční spojení s Chorvatskem a tedy také s Vídní; ale poněvadž maďarské hospodářské politice nehodilo se toto spojení, uměli Maďaři věc stále prodlužovati, využívajíce té okolnosti, že malá částka oné linie musí probíhati územím chorvatským, tedy územím podléhajícím koruně svatoštěpánské. Po celých 18 let mařili tak všelijakými kličkami stavbu dráhy, jež měla spojiti Dalmacii se světem. Jedinou komunikací dosud ještě jest jízda lodí, jež z Terstu do Zadru jede 24 hodin a to jen dvakrát týdně. Všechna města dalmatská — o vesnicích ani nemluvě — dostávají ve XX. století poštu atd. dvakrát za týden!

Nyní byla zbudována konečně jedna polovina vytoužené železnice, a to čast závislá více od vlády cislajtanské, t. j. z Nového Města Rudolfova v Krajině do Karlovce v Chorvatsku; je tedy Vídeň přes Lublaň spojena s Karlovcem. Jde nyní o druhou polovinu linie z Karlovce do Knina v Dalmacii; stavba však pokračuje nesmírně pomalu, a teprve na urgence vlády rakouské slíbila uherská vláda, že bude hotova r. 1918! To jest ovšem ještě otázka.

Avšak již nyní působí nové obtíže otázka národnostní. Maďaři žádali u vídenské vlády, aby úředníci při dráze ovládali jazyk maďarský; tato se vymlouvala, že nenajde dosti takových úředníkův, a nabízela jen chorvatské. Uherská vláda zase prohlásila, že v Chorvatsku neobdrží nominace při dráze nikdo, kdo nevládne zběžně jazykem maďarským. Konečně nyní byla nalezena opravdu rakouská „střední cesta“: obě vlády nechaly sporu o maďarštinu a chorvatštinu a dohodly

se, že úředníci obou částí oné linie z Krajiny i Chorvatska budou se ve služebních poměrech dorozumívati jazykem — německým!

*

Dle úřední zprávy překročily nabídky na stavbu bosenských dráh Banjaluka—Jajce a Šamac—Daboj o celých 9·7 milionů K rozpočet vládní; podnikatelé totiž smluvili v noci 28. května tajně kartel. Následkem toho rozkázal min. Biliński všecky nabídky vrátiti a řízení na základě vládního rozpočtu obnoviti; kdyby se to potkalo s obtížemi, má se stavěti na vlastní režii. Docela správně!

*

Srbská vláda určila 300 milionů dinarů na 6 linií nových železných drah, které budou složiti především účelům oekonomickým a probíhati budou všemi bohatšími kraji nových území. Mezi nimi je také dráha Mitrovice—Novi Bazar—Sjenica—Priboj—Uvac, jež dává Bosně spojení s mořem Egejským a již zamýšlel kdysi Aehrenthal!

*

Spotřeba plynu neumenšila se rozšířením světla elektrického, ba angličtí statistikové udávají, že dosáhla 1913 kol 21 miliard a 500 milionů krychlových metrů, což vyžadovalo 60 milionů tun uhlí; to rovná se celé roční produkci uhlí ve Francii. Z hlavních měst spotřebuje zamlžený Londýn nejvíce plynu, totiž průměrně ročně 226 m³ na jednoho obyvatele. Poslední stávka hornická v Anglii přispěla k topení plynem v nesmírném rozsahu, tak že v 6 měsících po ní bylo zařízeno o 14.000 přístrojů na topení v pokojích a kuchyních více než v téže době 1911.

V Paříži, Novém Yorku a Amsterodamu připadá na hlavu průměrně roční spotřeba plynu 161 m³.

*

Švycarsko mělo 1910 3,753.293 obyvatel, z toho 552.011, tedy 14·7% cizozemců, kterých od r. 1888 přibylo o 140%, domácích jen o 19%; u oněch nadbytek porodů byl 15·4%, u těchto jen 8·7%, tak že by asi v 80 letech cizozemci měli tam většinu! Co by tedy v případě války všecko vojsko a pevnosti pomohly? Nehledě k tomu, že Švycarsko nemá skoro žádného vlastního obilí, tak že v nebezpečí může se chlebem zásobiti jen asi na 4 neděle.

Předseda spolkové rady navrhuje tedy, aby cizinci zákonem byli zdomácňováni, a to tak, že by novorozenci cizinců sami sebou stávali se švycarskými občany, odrostlým pak usnadněny byly zákupní podmínky.

*

Hodně nepříjemně dotkl se Němců článek semity Dra Mořice Goldschmieda o antisemitismu, uveřejněný v mnichovském kulturním čtrnáctideníku „Die Kunstwart“. Článek obsahuje některá i pro nás zajímavá doznání, zvláště tam, kde vyličuje význam židů pro nynější rozvoj Němců. Židé — praví se tam — jakmile nabyli rovnoprávnosti, vrhli se do práce se zápalem přímo neobyčejným a s onou vytrvalostí, která je udržovala při životě po několik věků vě-

zení v ghettách. Podivuhodné jest ovoce jejich práce! Který jiný národ dovedl za nějakých sto let povznésti se z nejhlubší propasti temnoty a ponížení tak vysoko, že vtělil se v civilisaci obklopujícího jej světa?

Ale židé nejen se vyrovnali spoluobyvatelům rasy arijské, nýbrž začali je v mnohém i předstihovati. Kamkoli pohlédneme — ať na díla průmyslu a obchodu, či konečně na pole literatury, umění, života politického a společenského — všude viděti množství židovských pracovníkův a všude jsou oni nejhorlivější. Hoří v nich ctižádost, aby byli vždy prvními v řadě a tak vděčností splatili udělenou jim rovnoprávnost. Kdo pozdvihl obchod a průmysl německý k ohromné moci? Kdo tak neobyčejně rozvinul bankovnictví a tisk? Kdo podporuje vědu a umění? — vždy oni, někdy toliko oni: židé. Vysoce vyspělé v Německu dramatické umění stojí jen židovským nákladem a židovskou znalostí. Wagnera vydali Němci, ale kdo jej proslavil, naučil rozuměti jeho geniu, kdo stvořil mu Beyreuth? Židé! Tak jest ve všem.

Zcela správně možno tedy říci, že vysoká kultura, na kterou Němci hrdě ukazují, jest kulturou židovskou, ač tím nepřestává býti německou, neboť žid — toť Němec duchem i snahou. Kdyby židé opustili všechna pole, na nichž vydatně pracují, kolik by hned bylo ruin a co by zůstalo! Proto — dovozuje autor — antisemitismus u Němců jest nevděčností a nespravedlivostí, a vítězství jeho bylo by pro Němce samy pohromou!

Je v těch slovech dosti pravdy, ale jistě více ještě židovské megalomanie.

*

Za návštěvy předsedy francouzské republiky v Petrohradě zuřila tam veliká stávka továrních, tiskařských a dopravních dělníků, jež měla ráz revoluční (barrikády, převracení vozů pouliční dráhy, poškozování kolejí atd.) Počet stávkujících udáván daleko přes 100 tisíc. Volání „Ať žije republika!“ mohl si Poincaré vykládati o své republice, bylo však míněno jinak.

*

Nárok na jistý úmrtní příspěvek z úmrtní pokladny jest příslušným pozůstalým žalovatelný, byť i stanovy pokladny cestu práva vylučovaly a rozhodnutí ponechávaly správě pokladny. Tak rozhodl nedávno správní soud proti soudu okresnímu.

*

Pátý sjezd mezinárodní jednoty katolických ženských spolků má se 1915 konati v Krakově. Předsedkou totiž jmenována od papeže na 2 roky hr. Wodzicka, místopředsedkou zvolena od výborové schůze Angličanka mrs. James Hope, tajemnicí paní Straszewska, pokladní miss Streeter. Úřadovna jest v Krakově, Sczepanska 5. Odbory studijní zatím obírají se otázkami: obchod s děvčaty, výchov a studium, tisk, průmyslové zákonodárství. Pro oživení a rozšíření našich obzorů snad by nebylo na škodu, kdyby i naše ženské spolky s touto světovou organisací vstoupily ve styk; sic utonou v malichernostech.

Politický a vojenský.

28. července vypovědělo Rakousko Srbsku válku, jelikož vyšetřování sarajevské zřejmě odhalilo spojitost buřičství a útoků srbských v Rakousku s úřední válečnou stranou v Srbsku, jíž vláda vážně brániti buď nechce neb nemůže. Spojitost s Petrohradem, o níž minule zmíněno, úředně neprohlášena.

Byla-li která válka spravedlivě vypovězena, pak je to jistě tato.

* * *

Chorvatská „Vrhbosna“ obrací se ostře proti snahám o sjednocení všech jižních Slovanů, jež propaguje hlavně záhřebský „Vihor“, pak „Nova Riječ“ a „Glas Juga“. „Vrhbosna“ upozorňuje, že hlasateli sjednocení Chorvatův a Srbů jsou nepřátelé katolicismu: mezi Chorvaty svobodní zednáři, volní myslitelé, pokrokáři, socialisté, a pak všichni Srbové. O chorvatských pokrokářích praví, že tito již z přesvědčení jsou Srby a také se tím nijak netají. Dokazuje dále, že v organisacích socialistických v katolickém chorvatském kraji hlavní úlohu mají Srbové; o jejich pak národním stanovisku píše: „Socialistům velice vhod přichází internacionalism, když chtějí utopiti Chorvatsko v srbské vodě. Srbsko ještě nikdy neobětovali chorvatští socialisté internacionalismu.“ Obává se také „Vrhbosna“, aby katolictví tím nezahynulo v pravoslaví, národnost chorvatská v srbské, neboť pak chyběl by v Rakousku „jeden katolický národ, věrný stolici sv. Petra i trůnu katolické dynastie . . . Srbové ovšem dobře vědí, že je to akce volnomyšlenkářská, ale silně se k ní připojují, poněvadž podporuje jejich plány“.

Odtud možno také si vysvětliti veškero to soptění židovského tisku proti arcibiskupu Stadlerovi, který jako hradba staví se proti srbským úkladům.

Za to „Vrhbosna“ zdůrazňuje ideu sjednocení Chorvatů se Slovinci, kteří mají s Chorvaty společnou víru i kulturu. A přece o této jednotě uvedené pokrokářské strany skoro ani nemluví.

*

Zajímavý dokument o nynějším slovanském smýšlení Bulharů přináší červencový „Świat Słowiański“. Jeden z vůdců mladého Bulharska, advokát a publicista Řehoř Vasiljev vytýkal Polákům, že neudržují žádného styku s jejich duševním ruchem, a vybízel polské umělce, spisovatele a publicisty, aby přijeli do Sofie a přednáškami seznámili Bulhary s kulturou polskou. Nadšeně projevené výzvy uchopila se mladá polská poetka z Litvy, paní Nora Walicka-Bucewiczowa. Vypracovala ve francouzském jazyku deset populárně pojatých přednášek, přizpůsobených pojmům cizího auditoria, tak na př. o rozboru Polsky, o umění dramatickém, o románu, malířství polském, o mes-

sianismu atd. Odjela do Sofie, ale po pěti dnech byla již v Krakově — nevykonavši ani jedné přednášky. Žádná kulturní instituce bulharská nechtěla jí k tomu propůjčiti svých místností neb aspoň své firmy — z ohledu na Rusko. Všude dostala odpověď: Nemůžeme pořádati přednášky o Polsku. Nemůžeme drážditi — trojdohody! A pátého dne svého bloudění po Sofii dostala poetka písemně jasné vyzvání, aby pokud možno nejdříve opustila hranice Bulharska. „Přesvědčila se, že Bulhaři v poměru k Rusku chtějí býti papežštějšími než papež.“

Týž list přináší také jinou charakteristickou zprávu: Před válkou balkanskou konala se diplomatická korrespondence mezi Srbskem a Bulharskem v jazyku srbském a bulharském. Nyní požádala bulharská vláda Srbsko, aby se korrespondovalo v jazyku francouzském!

*

V polském tisku velikou pozornost vyvolala nedávno vydaná kniha Bedřicha Kocha: „Bismarck über die Polen“. Na několika stech stran jest tu přesně sebráno všechno, co možno dokázati o poměru Bismarckově k Polákům a Slovanům vůbec a co dosud bylo rozptýleno v různých dílech, rozpravách, památnících, stenografických protokolech německého parlamentu a pruského sněmu. Kniha podává až příliš výrazný obraz tohoto „heroa novověkých Němcův“ a nejúpornějšího nepřítele Slovanstva, který podle potřeby dovedl se proměniti v lišku a pochlebovati národům slovanským, aby potom zapřel svou přízeň a škodil jim tím více.

Tak na př. jeho návodem byla vydána r. 1866 výzva k národu českému, uznávající práva Čechů — neboť potřeboval toho, aby získal jejich sympathie pro vojska pruská jež bojovala na české půdě s armádou rakouskou. Leč již r. 1867, když na tuto proklamaci odvolal se kterýsi polský poslanec v pruském sněmu, Bismarck s cynickou otevřeností prohlásil, že „takového druhu proklamace generálů za války nemůže býti pokládána za dokument politický nebo historický“.

Některá fakta v Kochově knize uvedená rozbírá také „Świat Słowiański“ a poznamenává na konec: „Poněvadž politika Bismarckova jest až do dneška vzorem pro politiku Pruska a říše německé, bylo by snad žádoucno, aby kniha ta byla přeložena do všech jazyků slovanských a zvláště do ruského. Snad by dovedla otevříti oči Slovanům více, než by to dokázal kterýkoliv jiný prostředek“.

Jako dodatkem k této knize přináší lvovská „Kronika Powszechna“ ukázky z neuveřejněných dosud zápisků zesnulého básníka, romanopisce a dramaturga Maryana Gawalewicze, kde se mluví také o poměru Bismarckově k Polákům. Mladý Bismarck za svých studentských let chodíval rád do společnosti polské a také později čítal polské noviny, zvláště haličské. Příteli básníkovu, poslanci Kościelskému, pravil kdysi při „cerclu“ u císaře Viléma: „Was glauben Sie, ich, Bismarck, denke öfters an Polen und seine Auferstehung; wenn das politische Gleichgewicht es erheischt, kann's schon werden; könnte sogar vielleicht ziemlich früh werden, wenn ihr vernünftiger wäret...

Aber ihr seid politische Phantasten; ihr habt in euerer Poesie zu viel Politik, und in euerer Politik zu viel Poesie, mit euch ist nichts anzufangen; müsst noch sehr viel lernen...“

Jindy pravil před týmž poslancem, že Poláci jsou „nesmírně schopní lidé, ale nejnevázanější“! „Jednou budete mně vděčni — pravil — že jsem vás učinil střízlivějšími; ode mne a od Němců naučili jste se mnohému v ohledu organisačním!“

Anebo také žertoval svým způsobem: „Bude-li někdy Polska, mne, nebudu-li již žíti, neboť jsem starý, vzbuďte z hrobu a zvolte svým králem, ale s absolutní vládou! Jednu třetinu z vás pošlu pod guilotinu a se dvěma třetinami, při vašich schopnostech, vytvořím nejsilnější stát ve světě. Nedoceňujete Bathoryho!“

Bismarck nebyl původu slovanského, jak se mnozí dlouho domnívali. Jako první jeho předek v dějinách se uvádí Herebord kolem r. 1270, měšťan a kupec v městě Stendalu.

*

Rozpínavost živlu německého vysvítá nejlépe ze statistiky uveřejněné v „Manuel pangermaniste“, jejíž data bývají přesná. Udává počet Němců mimo německé země těmito číslicemi: 1,800.000 v Rusku, 500.000 ve Francii, po 50.000 v Dánsku, Italii a Rumunsku, 100.000 v Anglii, 15.000 v Turecku, 7000 v Srbsku, 5000 ve Švédsku, 3400 v Bulharsku, 3000 ve Španělsku, 2600 v Norsku, 1000 v Řecku.

V zemích mimoevropských jest nejvíce Němců ve Spoj. Státech, totiž 2,666.990. (Celých 11 milionů občanů pochází tam z říše německé.) V Kanadě je 360.000 Němců, 400.000 v Brasilii, 40.000 v Argentině, V Africe, hlavně v državách německých, žije 565.000 Němců, v Egyptě 12.000, v Indii nizozemské 50.000, v Indii francouzské 4000, v Číně 4200 a v Japonsku 1000.

*

U příležitosti návštěvy dánského krále v Paříži připomínají francouzské časopisy houževnatý odpor Dánů šlesvických proti germanisaci. Nazývají Šlesvik Elsaskem severu a vyhledávají podobnosti. Šlesvik-Holštýn, od r. 1864 pruská provincie, má kol ½ mil. obyvatel, z nichž asi 200.000 Dánů. Elsasy-Lotrinsko, říšské země, čítají tolikéž obyvatel německých a až na 200.000 Francouzů. Jako vlastenecká liga v Elsasku živila odpor proti novým poměrům utvořivším se po r. 1871., tak ani Dánové pruští nezapomněli své vlasti a brání se poněmčení. Dle revue „Marches de l'Est“ utvořily se v každé dánské osadě Sev. Šlesviku volební hlídky, které kontrolují volební listiny a připravují všemožně k volbám. Tím docílily, že při posledních volbách do Landtagu zabrali Dánové nová dvě křesla poslanecká a že nebyl zvolen ani jeden kandidát pruské vlády. Teprve r. 1907 byla ujednána dohoda mezi Pruskem a Dánskem, kterou se zrušil trapný stav asi 2000 občanů, jichž otcové druhdy hlasovali pro Dánsko. Do té doby viselo jim vypuzení, zabrání majetku stále nad hlavou. Zároveň tak přibylo nových 2000 voličů dánských. Další způsob boje tvoří tak zv. „dílo poškolské“. Děti dánské nenaučí se

v pruské škole německy a mateřštinu znají pouze z domu. Pověstný pruský učitel nezadá tu v ničem maďaronským vzdělavatelům Slováků. Aby se děti vzdělaly v duchu vlasteneckém, vznikly školské spolky, které poskytují vyučování v mateřštině na způsob pokračovacích škol, nebo starých našich opakovacích hodin. Nadaným hochům umožňují zároveň návštěvu odborných a vysokých škol v Dánsku tím, že vedou celý náklad a zapravují cesty. Tak vracejí se do vlasti uvědomělí lidé a málokde na venkově najde se tolik vlastenecky vzdělaných obyvatel jako ve Šlesviku. V každém domě je dánská čítanka dějepisná, hospodářská a literární. Není chatrče, v níž by neznali hlavních událostí z dějin, episod z válek o Šlesvik, molièrovské komedie Holbergovy nebo romantické básně a ballady Oehlenschlägerovy.

Třetí liga je rovněž originelní. Dánové v říši platí za národ vzdělaný a sečtělý. Knih přečtených nebo nepotřebných neodhazují, nýbrž posílají je i s časopisy na „Ligu pro ochranu dánštiny“ v Aabenra. Liga ta má důvěrníky v každé farnosti a tak putují celé knihovny ode vsi ke vsi. Knihy ladem ležeti nesmějí, měsíc co měsíc vystřídají se v každém domě a dodají se pak do osady sousední. Tyto „farní knihovny“ bývají pravidelně prohlíženy zvláštní kontrolou. Tak jsou Dánové šlesvičtí obeznámeni s literaturou zábavnou i poučnou jako krajané jejich v Kodani a cestovatel Šlesvikem bývá překvapen sečtělostí venkovského lidu. V demokratickém tom kraji bývá boháč v úzkém styku s vesničany. Vzdělaná dívka chodívá v zimě do dvorcu, kde v největší jizbě udílí vyučování dětem i dospělému služebnictvu v dánštině. Na stěnách jsou reprodukce uměleckých obrazů z dějin národních: Vikingové, nešťastný Kristian II ve vězení, hrdinský Kristian IV, Bedřich VIII, Kristian IX a Danebrog, t. j. červená dánská korouhev s bílým křížem. I to jsou dary ligy. Ve Šlesviku neslaví se s Pruskem Dybbel (porážka Dánů r. 1864.) ani Sedan, a obchodník, který by vyvěsil toho dne prapor, byl by bojkotován. Jako ligy, působí i přední dánský list šlesvický „Flensborg Avis“ čítající 10.000 odběratelů.

*

V čelo armády rakouskouherské postaven na místě zavražděného následníka arcivévoda Bedřich, jenž byl dosud vrchním velitelem zeměbrany.

Ministerstvo zeměbrany věnovalo společně s min. vyučování 3000 K na ceny po 100 až 500 K za dobré články vojenské pro děti 10 do 14 let. Tyto články, jež budou vytištěny v čítankách pro vyšší třídy škol obecných, pro školy měšťanské a nižší střední, mají jednati o pohnutkách, jež vedou k dynastické věrnosti a lásce k vlasti, vojenské zmužilosti a obětavému plnění povinnosti. Themata pojednávající o vojenské organisaci nebo povahy technické nejsou vyloučena, ale přijdou teprve na druhém místě v úvahu. Rukopisy, jež mohou býti sepsány v kterékoliv řeči v zemích v říšské radě zastoupených obvyklé, nemají býti delší než pro tři tiskové strany a mají býti opatřeny heslem. Jméno a adresa spisovatele se přiloží v obálce týmž heslem opatřené. Rukopisy nutno zaslati do 31. října t. r. ministerstvu zeměbrany do

Vídně, I. Babenbergstraße 5, s poznámkou na obálce „Preisausschreiben“. Komise, jež o udělení cen rozhodne, bude se skládati z důstojníků, paedagogů a spisovatelů. Rozhodnutí pak bude uveřejněno v březnu 1915 v úředních listech.

Po zavedení nového voj. trestního řádu ozvalo se též hlasitěji volání po novém voj. trestním zákonníku. Příčinu k tomu zavdalo přelíčení u divisního soudu v Olomouci, proti vojákovi, který při cvičení dal pohlavek poddůstojníkovi za to, že mu něco vytýkal. Voj. trestní zákonník trestá skutkové sáhnutí rukou na představeného smrtí zastřelením, a když se to stalo před frontou anebo za takových okolností, že by tento čin měl neblahý vliv na vojsko, má se jednati dle stanného práva. Tento přísný výměr trestu uváděl už dříve vojenské soudce v rozpaky. Býval pak takový horkokrevný voják sice odsouzen k smrti, ale cestou milosti býval proměněn tento trest v 1 až 2letý žalář.

Za nynějšího trestního řádu jest vůči veřejnosti téměř nemožno, za pohlavek odsouditi k smrti, a proto navrhl obhájce v tomto případě, aby se pohlavek považoval za urážku na cti ve službě; soud se přidal k tomu náhledu a odsoudil provinilce na 5 měsíců. Ve vojenských kruzích se to však nepovažuje za správné. Takto paragrafy překrucovati má se ponechati obhájcům civilním, u vojska se má jednati přímo a otevřeně. Když je zákon zastaralý, ať se utvoří nový.

Seznam advokátů, kteří se přihlásili za vojenské obhájce, již vydán. Obsahuje asi 800 jmen, z nichž připadá pouze na Vídeň 240.

Cís. nařízením vydán zákon o sborech válečnických. Jejich úkolem má býti pěstění lásky a věrnosti k mocnáři a vlasti, rakouské státní myšlenky a kamarádské věrnosti. Politika vyloučena. Válečníci mají též dbáti o dobročinnost, družnost, vzdělání a cvičiti se ve střelbě.

Práva válečníků jsou především tato: V názvu smějí užívati titulu cís. král., na praporech míti říšského orla, nositi poboční zbraň při korporativním a deputativním vystupování, jmenovati své funkcionáře důstojníky válečníků a šaržemi mužstva, používati rohových a bubnových signálů u vojska obvyklých, pěstiti střelbu, cvičiti se ve službě zdravotní. Nemajetní členové mohou se dáti bezplatně ambulatorně léčiti ve vojenských léčebných ústavech a pokud stačí místo, mohou býti za jistou náhradu přijati do vojenských ústavů na léčení. Zákon vchází v platnost 1. srpna t. r.

U četnictva zavedena nová pojmenování: *A)* u mužstva: 1. četník (jako dosud); odznak dvě celluloidové hvězdičky. 2. závodčí (Führer, dosud četník, titulární závodčí); odznak tři celluloidové hvězdičky. 3. místostrážmistr (dosud četník, titulární závodčí), odznak 13mm široký žlutý proužek na límci a 3 celluloidové hvězdičky. 4. strážmistr 2. třídy (dosud závodčí, titulární strážmistr) a 5. strážmistr 1. tř. (dosud strážmistr, velitel stanoviště); odznak pro obojí 13 mm široký stříbrný proužek na límci a 3 hvězd. z bílého hedvábí. *B)* u gažistů nevřaděných v hodnostní třídy: štábní strážmistr (dosud výpomocný účetní strážmistr a adjutantův pomocník) a okresní strážmistr (dosud strážmistr, okresní četnický velitel a strážmistr výpomocný

učitel); odznak pro obojí 13 mm široký stříbrný prýmek a druhý od něho 3 mm vzdálený 6 mm široký stříbrný prýmek a 3 bílé hedvábné hvězdičky.

Nehezký knoflík na límci, jenž byl odznakem skutečných závodčích a strážmistrů, zmizí.

*

Ustanovení, dle něhož francouzkým důstojníkům dovoleno nositi po 5. hodině odpol. oblek civilní, bylo ministerstvem rozšířeno. Dle toho smějí důstojníci ve kteroukoli hodinu denní choditi v civilu, nejsou-li ovšem ve službě. Uvnitř kasáren jest však oblek civilní zakázán. Místní velitel může v jednotlivých případech všem podřízeným důstojníkům zcela aneb z části zakázati choditi v civilu.

První starostí nového ministra války Messimy-ho jest odpomoci nedostatku důstojníků, z nichž se jen v šaržích subalterních 3000 nedostává. Letos prý budou i frequentanti prvního ročníku dvouleté školy vojenské v Saint-Cyr propuštěni jako poručíci, vykáží-li se aspoň prospěchem dobrým.

Od několika let účastní se Nizozemí živě všeobecného zbrojení. Přede 2 lety bylo vojsko pozemní reorganisováno a tak sesíleno, že bude moci postaviti 300.000 mužů do pole. Vojsku tomu se však vytýká, že jest málo vycvičeno, protože aktivní služba vojenská obnáší pouze 7 až 12 měsíců. Nyní má býti toto vojsko doplněno domobranou, k níž budou přibráni všichni vysloužilí vojáci a všichni občané až do 45 roku, kteří byli ke službě vojenské méně způsobilí. Ani na moři Hollansko nelení, a jest pro poměry evropské příznačné, že země tak mírumilovná, které se nejedná než o zachování neodvislosti a hájení neutrality, jest nucena pouštěti se do tak velikých nákladů válečných.

Řecký úřední věstník uveřejnil nedávno novou organisaci vojenskou. Hellenská armáda sestává z 5 armádních sborův a z některých jiných formací. Pěších pluků je 42, mezi nimi 34 pluky řadové, 5 pluků evzonských (jízdních myslivců) a 3 pluky krétské. Každý prapor má 3 setniny a jedno oddělení strojních pušek. Pluky pěší seskupeny jsou ve 14 divisích; první čtyry arm. sbory (Atheny, Patras, Soluň a Kavalla) mají po 3 divisích, sbor pátý (Janina) dvě divise.

Dělostřelectvo se skládá ze 14 horských dělostřeleckých divisí (pro každou pěší divisi jedna dělostřelecká) a z 5 pluků polního dělostřelectva (pro každý armádní sbor jeden). Čtyři z těchto pluků mají po třech divisích (každá po 3 batteriích), pátý má dvě divise.

Jízda tvoří 4 pluky po 2 švadronách a jednu dvojitou švadronu.

Zákopnické pluky jsou 4 po 6 setninách a jeden o čtyřech.

Vozatajské prapory jsou 4 po 3 a 1 o dvou setninách.

Mimo svaz armádních sborů stojí jízdní brigáda o dvou plucích, jež se časem rozšíří na jízdní divisi v Soluni.

Z obléhacího praporu utvořen pluk pevnostního dělostřelectva v Soluni a prapor pev. dělostřelectva v Janině.

Z telegrafního praporu utvoří se telegrafní pluk s oddělením pro telegrafii bezdrátovou.

Prapor dopravní rozdělí se na prapor železniční a prapor automobilový, oba v Athénách.

Konečně utvořeno samostatné oddělení pontonové v Topčině (20 km západně od Soluně) a setnina vzduchoplavecká.

V zamýšlené reorganisaci vojska španělského je zajímavá stať o vojenském výcviku mládeže, jenž se má díti ve 156 přípravkách o 100 až 300 hochův. Absolventi těchto škol budou sloužiti aktivně jen 5 až 10 měsícův, ale za to zaplatí zvláštní vojenskou daň v obnosu 1000 až 2000 peset. Tímto zařízením se má třídám zámožným ulehčiti přechod ku všeobecné branné povinnosti.

*

Jakýs chemik ve Florencii vynalezl střelný prach, jenž při zapálení nevydává ani kouře ani ohně. Dle jeho tvrzení má tento prach stejné balistické vlastnosti jako jiné druhy prachu. Zvláště prý bude výhodný u velkých děl, protože jich ani nerozehřívá ani nevydává škodlivých plynův a kyselin. Uschování prý je též výhodné, protože se chemicky nepřetvořuje a též účinkům vlhka a zimy lépe vzdoruje. Pro taktiku jsou výhody samozřejmé, zvláště však výhodný prý bude tento prach pro střelbu ze vzducholodí.

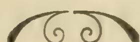
U praporu bicyklistů dvanáctého pluku bersaglierů v Milaně konány pokusy dopravovati strojní pušky na kolech. Ve čtyrech dnech vykonán pochod z Milana do Falconaro u Ankony (350 km), načež se střílelo na břehu mořském. Doprava poměrně těžkých strojových pušek prý se dobře osvědčila.

Firma Kruppova dala si patentovati svítivé patrony, které teprve nějakou dobu po výstřelu se rozsvítí a ozařují svou dráhu i okolí po několik vteřin.

K osvětlování území v noci používáno dosud reflektorů, svítivých střel, svítivých pum (pouštěny ze vzducholodí) a raket. Nyní k nim přistupují ještě světelné granáty, které se vystřelují z pušek, upevněny jsouce na 130 g těžké tyči. Granát svítí 45 vteřin, váží 0·4 kg a může se používati na vzdálenost 50 až 900 m. Pro prudký odraz musí se puška při výstřelu pažbou opříti o zem.

Ročník XXXI. Číslo 9.

HLÍDKA.

Právo osobního přesvědčení.

Dr. Josef Vrchovecký. (Č. d.)

Ještě zmatenější názory jsou v díle Heimově „Das Weltbild der Zukunft“ Berlin 1914. Kniha má zajímavé motto: „Duši jen je tento vesmír.“

Nejinak je tomu v díle Orthově „Transzendente und immanente Freiheit und das Reich der Gebundenheit (Zürich 1908.) „Filosofie je tvrzením, filosofie je předsudkem, filosofie je touhou, kterou smí badatel mít ve svém srdci, ale každý okamžik musí být připraven ji odmrštit, když věda jí odporuje. Věda je protivou všeho toho.“ Filosofie předsudkem! Pak ovšem je protivou vědy. Jako prostředek ku překonání chorobné spekulace doporučuje mathematiku.

Populární spisovatel filosofický, K. Lory nazval ve svém spise „Edelmensch und Kampf ums Dasein“ (Hannover 1900) kulturu „produktem slabých.“ Světový názor je mu „Das Kunstvollste und zugleich das Feigste“, co kultura vytvořila; dále ho nazývá největší životní lží, protože každé období si prý vytvořilo zvláštní ideál o něm. Právě takové knihy, které hlásají nejparadoxnější názory, mají největší počet čtenářův. Při takové četbě nemusí se nikdo namáhat, neuvádějí se žádné těžkopádné důkazy, vše plyne hladce, vše zdá se být zcela samozřejmým a čtenáři se snadno a rychle bez veliké námahy dopracují pravdy a nabudou přesvědčení!

„Každá filosofie byla nutná“ dí Hegel „a dosud ještě žádná nezanikla, ale všechny jsou jako momenty celku affirmativně ve filosofii

zachovány". Zamysleme se nad tím „Každá filosofie nutnou!" Nutným byl idealismus a realismus, nutným system Kantův a systemy, které potíral, nutnými systemy metafysické a nutnými i protimetafysické, nutným system, který tvrdil, že je pouze hmota, nutným system, který učil, že pouze duch a žádné hmoty. Hegel si jednou stěžoval, že jeho systemu jen jediný člověk rozuměl a ještě mu prý úplně neporozuměl: „Nur einer hat mich verstanden und der hat mich missverstanden" a při jiné příležitosti se prý vyjádřil: „Vše, co je v mé filosofii mou filosofií, je klamným". Ale i tento system Hegelův, který filosofii po několik desítiletí diskreditoval, byl nutným a to právě tak nutným jak systemy, které ho potíraly a sesměšňovaly. Sapienti sat.

Byla doba, kdy se tvrdilo, že filosofie je vědou zaniklou a Pavel Rée se drasticky vyjádřil, že historik filosofie jest jejím hrobařem.

Mnohý člověk, který se s náboženstvím rozešel, snažil se bedlivým studiem spisů filosofických dojít pevného přesvědčení, avšak kolik z takových, pravdu upřímně hledajících, zvolalo posléze po trpkém zklamání s Feuerbachem[1]): „Žádná filosofie má filosofie".

Nietzsche hledal pravdu u moderních filosofů, ale nenašel jí. „Vše v toku" (alles im Fluss) zvolal „je to nesnesitelné." Pouhými domněnkami se nitro lidské, po pravdě prahnoucí, uspokojiti nedá. „Mám ještě nějaký cíl?" táže se Nietzsche na jiném místě. „Přístav, k němuž mé veslo spěje? Co mně zůstalo? Srdce znavené a drze nestálá vůle, zlomená páteř. Tvé nebezpečí není nepatrným, volný duchu. Ztratils cíl a tím jsi také ztratil cestu." Toť vlastně slova každé zklamané moderní duše. Neznáme cíle, neznáme cesty, chodíme ve tmách, různé bludičky nás matou, kdo nás vyvede z této tmy? Kdo nám rozsvítí světlo pravdy? Rozum náš je k tomu slabý a již tak mnohokrát nás oklamal. I nejnadanější myslitele přivedl „zdravý rozum" často k nejbizarnějším názorům.

Individualismus znehodnotil pojem pravdy a tím vědu vůbec, a přirozeně nepřivedl nás k pravdě a neupevnil našeho přesvědčení. Pro každou dobu, pro každý typus lidský platí jiná pravda. Saitschick, univ. prof. v Curychu, má pravdu, když píše,[2]) že s takovou představou o pravdě žít bylo by aspoň pro něho něčím hrozným.

---

[1]) Viz R. Richter: Einführung in die Philosophie. Leipzig. Teubner 1910. 15 str.
[2]) Quid est veritas? Berlin 1907.

Co je vlastně jistou pravdou v moderní filosofii? R. Richter,[1]) univ. professor filosofie, nazývá filosofii nejchudší všech věd, tak že prý jí nezůstává nic než touha. „An festem Besitz, an theoretischem und praktischen Massenerfolg ist die Philosophie die ärmste aller Wissenschaften, so arm, dass ihr eigentlich nur die Sehnsucht bleibt". Z toho důvodu je prý pochopitelno, proč vědy občas s patra na filosofii pohlížely a proč nechtěly s ní společného jména mít.

Moderní myslitel R. Saitschick[2]) zásadně staví se proti názoru, že filosofie může časem nahradit náboženství. Moderní filosofie znamená prý namnoze namáhavou jízdu strništěm. „Ve skutečnosti není vůbec žádné filosofie, nýbrž jsou jenom různé abstraktní nauky jednotlivých lidí, kteří se nazývají filosofy." „Kdybychom se o určení svého života měli dovědět od filosofie, nezbylo by nám nic jiného než celý život se propracovávati četnými, sobě skoro ve všech bodech odporujícími systemy, bez opravdu positivního výsledku". Na další stránce zdůrazňuje znovu, že jest naprosto nemožným hledat odpověď na nejdůležitější otázky životní v „nekonečných spisech školské filosofie." V moderní filosofii lze prý mluvit o přebytku pojmů a takový přebytek je prý jen „zdánlivým bohatstvím." Kořenem tohoto zmatku je volnost myšlení, ale ta je často „volností myslit vše, i největší převrácenosti".[3]) Veliká většina světových názorů pochází od lidí, kterým schází pravé poznání člověka, a mimo to mají namnoze zcela zvrácený pojem o tom, co člověku vlastně schází.[4]) „Znám stav duše, která mezi nejpříkřejšími protivami stojí, se žhavou touhou po rozluštění. Kdo v rozporu mezi životem a myšlením nemůže setrvat a k vnitřnímu rozluštění je puzen, je delší dobu se všech stran jako stíny obklopen a má pocit, že žije na úzkém prostoru jako mezi dvěma propastmi, nezná ani sebe sama, ani ve světě zevnějším nenachází uspokojujícího smyslu".[5]) Toť situace moderního lidstva, jež filosofií toužilo nabýt pravdy a pevného přesvědčení.

Pozorujme nyní ovoce individualismu ve filosofii praktické. Nejzhoubněji působil individualismus v otázkách mravoučných. Jest jisto, že pravá mravnost musí spočívat na základech pravdy a že bez nich neobstojí. Již z toho můžeme poznat, kam individuali-

---

[1]) Einführung in die Philosophie, 9 str.

[2]) Quid est veritas? 314 str.

[3]) l. c. 41. str.

[4]) l. c. 39.

[5]) l. c. 127. str.

stická ethika bez pravdy dospěti musila. Každý měl právo i v těchto bodech utvořit si svůj úsudek, zodpověden byl pouze sobě; zodpovědnost vůči Bohu se a priori zavrhovala, jako jho člověka moderního nedůstojné, které prý pravou mravnost ohrožuje.

Základní otázkou každé mravouky jest otázka po mravní normě. Co má být dle individualismu mravním měřítkem? Což jiného než naše já. Dle kraloveckého myslitele je lidská vůle sama sobě nejvyšším zákonodárcem. Mravní autonomii vyjadřuje filosof Hartmann slovy: „Já jsem nejvyšší, neodvolatelnou, instancí pro sebe ve věcech mravních."[1]) V té příčině souhlasí s filosofem pessimismu téměř všichni moderní filosofové. Každá autorita se co nejdůrazněji zamítá, žít mravně a řídit se přitom autoritou, toť podle moderních myslitelů totéž jako chtít oheň a vodu sloučit. Jednotlivec jest úplně svéprávným v mravouce a vzdá-li se autonomie, vzdává se lidské důstojnosti.

Již předem dlužno podotknouti, že se v této zásadě nesmírné přeceňováni individuelní síly a upřímnosti jeví. Kdo se jen poněkud v literatuře moderních systemů ethických vyzná, ví, kam zásada mravní autonomie i vynikající učence přivedla, byly případy, že mnozí dospěli k popření veškeré mravnosti.

Jodl počítá Feuerbacha k mravním vychovatelům lidstva a dle tohoto myslitele dělá smyslný požitek člověka dobrým, dle něho je prý nerozum věřit, „že nám povinnost káže odříkání,"[2]) naopak káže nám povinnost, abychom užívali. Feuerbach radí k opatrnosti, abychom si při užívání radostí světských neuhnali nějaké nemoci.

Nietzsche, jehož Theodor Beer nazval „vzácně (köstlich) immoralním prorokem" a Jiří Klepl vychovatelem z milosti Boží volá: „Mravnost jest nepřirozeností".[3]) „Výčitky svědomí jsou neslušnými.[4]) „Každá morálka, každé náboženství, toť veliký dědičný hřích rozumu, nesmrtelný nerozum"[5]). Mravouka je mu „vlastní travičkou života".[6]) Na další stránce počítá ethiku „zcela k psychologii bludu". „Má obava je veliká, že moderní člověk pro některé neřesti jest prostě příliš pohodlným, tak že tyto (neřesti) úplně vymizí".[7]) „Morálka

[1]) Viz Peters: Klerikale Weltauffassung 1908. Wien. 294 str.
[2]) l. c. 273.
[3]) Nietzsches Werke. Erste Abteilung. VIII. svazek 1899. 84 str.
[4]) l. c. 62. str.
[5]) l. c. 92 str.
[6]) l. c. 98 str.
[7]) l. c. 130 str.

byla vždy ložem Prokrustovým"[1]) „Nauka o rovnosti . . . není jedovatějšího jedu".[2]) Altruistická morálka, morálka, u které sobectví zakrní, je za všech okolností špatným znamením".[3]) V předmluvě pojednání „Der Fall Wagner" píše: „Morálka popírá život"[4]). Pěstění silné vůle, silných instinktů je naší povinností, dí filosof nadčlověka, a to se má dít ve zvláštním rámci. V knize „Vůle k moci" praví: „Touto knihou se vypovídá morálce válka a opravdu, všichni moralisté budou napřed mnou odbyti. Svět již ví, které slovo jsem si k tomuto boji upravil: slovo immoralita, svět zná též mou formuli: Mimo dobro a zlo. Těchto silných protipojmů potřebuji, potřebuji silné záře těchto protipojmů, abych propast lehkomyslnosti a lži ozářil, která se dosud jmenovala morálkou. Člověk byl dosud bytostí mravní, kuriositou, že ji není rovné, a jako mravní bytost absurdnějším, prolhanějším, marnivějším, lehkomyslnějším, sobě samu škodlivějším, že se to ani největšímu pohrdači (Verächter) nezdálo. Morálka, tato nejzlomyslnější forma vůle ke lži, tato pravá Circe lidstva to, co pokazila...", a tak to jde týmž tónem dále. „Čeho by mohli mmoralista od sebe požadovat? Co si vytknu úkolem této knihy? Snad také zlepšiti, jenom jinak, jenom opačně, totiž od morálky je vysvobodit, od moralistů zvlášť ... nové prohlášení lidského egoismu." (P. d.)

[1]) l. c. 155 str.
[2]) l. c. 162 str.
[3]) l. c. 142 str.
[4]) l. c. 2 str.

Nábožensko-mravní otázky v krásném písemnictví ruském.

Referuje A. Vrzal. (Č. d.)

Jak byl Č. proniknut kouzlem křesťanských svátků, jaké radostné náboženské pocity, jakou lásku k živým radostem víry dal prožívati svým hrdinům, v nichž o svátcích probouzí se dřímající náboženský cit, o tom svědčí mnohé jeho zajímavé popisy duševních pocitův o velkých církevních svátcích. Ilovajská („Na cestě“) sedí před velkým svátkem v zájezdném hostinci, daleko od statku svého otce i uvažuje:

„Otec a bratr na dvorci jsou sami, samotinci... Představuji si, kdo jim dá rozhověti se! Můžete si nyní představiti jejich stav! Zůstanou bez rozhovění, a já tu musím seděti celou noc!... Jsou svátky, jež mají svou vůni. O velkonocích, na sv. Trojici a o vánocích ve vzduchu voní cosi zvláštního. I nevěřící milují tyto svátky. Můj bratr na příklad říkává, že Boha není, ale o velkonocích první běží na jitřní.“

Vůbec v dílech Ant. Čechova, zrcadle ruské současné intelligence, odrazil se charakteristický rys v náladě intelligence, vážné hledání víry, „aspoň kousečku nějaké víry“.

Těžko nalézti povídku, která by se vyrovnala překvapující nábožensko-poetickou něžností, svatým pocitem živé radosti nad slavným zmrtvýchvstáním Páně, uchvacujícím i lhostejného člověka, jeho povídečka „V noci velikonoční“. Sympathický mnich o. Ieronim, převážející spisovatele přes řeku na prámu ve svaté noci, dojemně vypravuje mu o právě zesnulém jemnocitném spolubratru, o. Nikolaji, skladateli okouzlujících náboženských chvalozpěvů, jež psal pro své potěšení.

Podobné náboženské nadšení a radostně povýšenou duševní náladu prožívali také na vsi (Mužíci) muži i ženy, staří i mladí, když vesnicí nesli obraz Bohorodičky a „všichni jako najednou pochopili, že mezi zemí a nebem není prázdno, že dosud neuchvátili všecko bohatí a silní, že jest ještě ochrana od křivd, od otrocké nevolnosti, od těžké, nesnesitelné nouze, od strašné vodky“, vztahujíce k obrazu ruce své a s pláčem volajíce o pomoc.

Právě takové náboženské nadšení prožívá také opilec a lenoch Serežka (Umění), jenž se proslavil zařizováním Jordánu, kříže, pultu a pod., a to vesměs z ledu o svátku Zjevení Páně, kdy pravoslavní

světí v zamrzlé řece křestní vodu. Chvějící se rukou stahuje lenoch — nyní „Boží sluha“ — rohože se všeho, co tvoří Jordán, a patře tisíce upřených očí na sebe, prožívá hluboko náboženské nadšení a „duše lenochova naplňuje se pocitem slávy a vítězství“.

Radostnou náboženskou náladu v srdci pociťuje hošík při vykonávání zpovědi (V pašijovém témdni), po níž obdržev rozhřešení, je dojat až k pláči, „jak nyní je mu lehko, jak radostno u srdce“. Vzněty náboženské nálady a dětskou bezprostřední víru projevuje Vaňa (Případ s klassikem), čekaje od Boha pomoci po svých náboženských výkonech.

Častěji zmiňuje se Č. o smrti, na niž lidé zřídka myslívají, a proto smrt vzbuzuje v srdci větším dílem hrůzu. Podrobně a s takovou básnickou náladou, jež je neslučitelna s myslí bezbožeckou, popisuje se též hřbitov, měkký, něžný cit k tichému obyvatelstvu města mrtvých, kde „v každém hrobě cítiti přítomnost tajemství, slibujícího život tichý, krásný, věčný“, poněvadž víra v osobní nesmrtelnost duše a v lepší život po smrti hluboko uklidňuje lidi unavené vlnou života i poskytuje tichou naději ve smysl života lidského. Soňa ve dramatě „Strýček Vaňa“ (1898) pronáší se nadšeně o životě po smrti:

„životě světlém, krásném, půvabném“, kdy po práci pro jiné na tomto světě a po útrapách vezdejších „zaradujeme se a na nynější neštěstí svá ohlédneme se s pohnutím, úsměvem i odpočineme si. Věřím, strýčku, věřím vroucně, náruživě . . . Odpočineme si! Uslyšíme anděly, uvidíme celé nebe v démantech, uvidíme, jak vše zlo pozemské, všecky naše útrapy potopí se v milosrdenství, jež naplňuje celý svět, a náš život bude tichý, něžný, sladký, jako lahoda“.

Taková víra smiřuje člověka s trpkostmi života, mírní bol duševních útrap, učí trpělivosti, jak svědčí Nina v dramatě „Čajka“. Čechov sám prahl po takové víře, záviděl ji věřícím, majícím určitou víru v Boha, v osobní nesmrtelnost duše i v radosti života po smrti. V „Pokoji č. 6“ jest před námi jeden z takových věřících. Spisovatel vložil víru tu sice v ústa šílence v blázinci, ale takové vznešené šílenství v očích jeho bylo povzneseno nad prosaickou rozvahu. Na námitku lékařovu, že člověka po smrti zahrabou v jámu, odpovídá Ivan Dmitrič blouznivě:

„A nesmrtelnost? . . . Vy nevěříte, já však věřím. U Dostojevského nebo Voltairea kdosi praví, že kdyby Boha nebylo, vymyslili by ho lidé. A já hluboko věřím, že není-li nesmrtelnost, dříve nebo později vynalezne ji veliký lidský duch.“

Ohlasem přemýšlení Čechova o nesmrtelnosti, o výrocích evangelia „o příbytcích mnohých“ v domě Otce je stránka z pov. „Černý mnich“ (1894), kde odůvodnění nesmrtelnosti podává opět ne chladně myslící člověk, nýbrž přízrak černého mnicha, objevující se znavenému docentovi v hallucinaci. „Černý mnich“ nazývá Kovrina vyvolencem Božím, sloužícím věčné pravdě.

„Řekl jsi : věčné pravdě . . . Ale což je lidem přístupna a potřebna věčná pravda, není-li věčného života?“

„Život věčný jest“, vece mnich.

„Věříš v nesmrtelnost lidí?“

„Ano, ovšem. Vás, lidi, čeká velká, skvělá budoucnost. A čím více na světě je takových, jako jsi ty, tím spíše se uskuteční tato budoucnost. Bez vás, kteří sloužíte vyššímu principu, žijete uvědoměle a svobodně, člověčenstvo bylo by nicotné; rozvíjejíc se přirozeným pořádkem, dlouho ještě by čekalo na konec svých pozemských dějin. Vy však o několik tisíc let dříve uvedete je v říši věčné pravdy a v tom jest veliká zásluha. Vy vtělujete požehnání Boží, jež spočinulo na lidech.“

„A jaký je cíl života věčného?“ otázal se Kovrin.

„Jako každého života — rozkoš. Pravá rozkoš je v poznání, věčný život pak poskytne nesčetné a nevysvětlitelné prameny poznání a v tom smyslu se praví: ‚V domě Otce mého jsou příbytkové mnozí!‘“

Po otázce o nesmrtelnosti duše člověka myslícího, nebo aspoň na čas vmyslivšího se v život svůj i nezbytnost konce pozemského života, nutně naskytne se otázka o Bohu. Jest Bůh či není? Nutno hledati Boha pro život pozemský, či nestojí za to, mysliti na to? Otázky ty můžeme lehkomyslně zamlčeti, pokud jsme zdrávi, ale jakmile před námi se vynoří přízrak smrti, nutno hluboko a vážně promysliti otázku o Bohu. S toho stanoviska začíná na Boha mysliti Sofja Lvovna (Voloďa velký a Voloďa maličký): „Ale vždyť Bůh určitě jest a já musím jistě zemříti, nutno tedy dříve nebo později pomysliti na duši, na věčný život . . .“

Ale kromě intelligentních lidí, kteří dospěli k určité víře v Boha i v osobní nesmrtelnost duše, a tím našli klid své duše, nalézáme u Čechova, zvláště v náladových divadelních hrách jeho, muže, kteří nalezli smysl svého života v práci pro blaho a štěstí příštích pokolení. Čechov neobyčejně jasně postihl strašný konflikt nedostižitelných ideálů se všední skutečností, touhu po všeobecném štěstí, náruživé hledání jiného, světlého, krásného, rozumného i obsažného života. Nemaje naděje, že by takový život byl možný nyní, měl naději, že aspoň za dvě stě, tři sta let zjeví se pokolení šťastných lidí

na zemi po usilovné práci současníků. Podle jeho mínění tedy námahy a život současných lidí nezmizí beze stopy, nýbrž zůstaví po sobě hlubokou stopu v dějinách člověčenstva i budou v jistém smyslu nesmrtelny. V trapných pochybnostech života duše nalezne pokoj jen věrou v nesmrtelnost vlastní duše, nebo aspoň — do jisté míry — věrou v nesmrtelnost svých činů. Tato jistota, že život tvůj má význam a smysl, že jest potřebný, že ty sám jsi nutný, že život tvůj je nezbytný pro společný, světový život, dodává člověku síly v okamžiky duševních pochybností a krutých ran života.

Takovými všeobecnými otázkami náboženské filosofie proniknuto již drama „Ivanov“ (1889), jehož hrdina chtěl nalézti rozřešení trápících ho potřeb duševních — v samovraždě — a zvláště „Strýček Vaňa“, kdež Vojnickij a Astrov shodují se v tom, že jsou nespokojeni současným všedním životem a touží po novém, nepodobném nynějšímu. Se slzami v očích hledá strýček Vaňa východ z beznadějného zoufalství — v práci — jako díle života. I v jiných hrdinech Č. procitla touha po novém životě; nespokojeni obklopujícím je prostředím, s trpkostí posmívají se okolí svému, nebojí se poctivě pohlédnouti i na své nedostatky. A tato nálada nespokojenosti a hledání nových hodnot života je zárukou, že pochybující, nevěřící obrátí se na cestu víry z hlubokého, vnitřního a upřímného vznětu srdce. V dramatě „Čajka“ Treplev, jenž se zastřelil, hledal též smysl, nový obsah života, i záviděl Nině, jež ve víře „našla svou cestu a ví, kam jde“. V dramatě „Tři sestry“ (1901) Veršinin naříká na těžký život, ale přece uznává, že život „stává se ustavičně jasnější a lehčí a, jak se zdá, není daleko čas, kdy život bude úplně světlý“. Olga souhlasí s Veršininem, věříc ve šťastnější čas, kdy „útrapy naše změní se v radosti pro ty, kdo budou žíti po nás, štěstí a pokoj nastanou na zemi...“ Zatím třeba čekati na „tuto lepší budoucnost a naplnit svůj život prací ku blahu budoucích pokolení“. Zatím „nutno pracovati, jen pracovati“, míní Irina. Zvěrolékař v povídce „Angrešt“ (1889) vidí smysl a cíl života v čemsi rozumnějším a velikém. „Dělejte dobro!“ napomíná. A takto povzbuzující víra v nastoupení zlatého věku na zemi, byť i kdesi daleko, za dvě, tři, čtyry sta let, ozývala se u Čechova ku konci života stále častěji (na p. v dramatě „Višňový sad“ a v pov. „Nevěsta“, 1903): milovalť sen o světlém, krásném životě v budoucnosti. Náruživá touha po Bohu, po víře a osobní nesmrtelnosti nutila ho mysliti na Boha, na nesmrtelnost prožívati nálady víry a modlitby a zanechati stopy těchto myšlenek ve

vysoce uměleckých povídkách. Ve „Vypravování neznámého“ chce se mu, „by život náš byl svatý, vznešený a slavnostní, jako klenba nebeská“, v povídce „V rokli“ zdá se mu, že „kdosi patří s nebeské výše . . . A byť i bylo zlo sebe větší, přece noc je tichá i krásná, a přece na Božím světě pravda jest a bude, právě taková tichá i krásná, a všecko na zemi jen čeká, by se spojilo s pravdou . . .“

Čechov nebyl přísně pravověřícím křesťanem, ale žila v něm touha po víře v Boha i v osobní nesmrtelnost věřil, že vzejde záře nového života, zvítězí pravda (Pokoj č. 6.), a osudné rozdvojení, boj rozumu a srdce, chladné analyse a citu je právě charakteristickou známkou Čechova i větší části intelligence současné. Ale v jeho popopisech obřadů církevních, duchovenstva (Můra, Dopis, Biskup) cítiti srdečnost, teplotu. Č. nebyl bez živých pocitů radosti z modlitby a radosti z víry. Věřil, ale časem kolísal ve víře. Byl synem své doby.

K nejdůvěrnějším literárním přátelům Ant. Čechova náležel Ivan Leontjev (1856—1911), jenž pod pseudonymem Ivan Ščeglov současně s Č. vystoupil na pole literární s řadou velezdařilých kreseb ze života vojenského ve válce i v míru, k nimž látku čerpal ze své zkušenosti, an byl vychován ve vojenském ústavě, sloužil u vojska i účastnil se válečných tažení. Jeho „První bitva“ (1881), „Poručík Pospělov“, „Nezdařilý hrdina“ vyznačují se zvláště teplým citem k prostému vojáku a uměleckou psychologií. Za to pozdější jeho humoristické povídky, romány a veselé komedie (nejzdařilejší ještě „Červený kvítek“), předvádějící směšné stránky života zvláště v lázních kavkazských, nemají umělecko-literární ceny a nesvědčí o vysokých mravních zásadách spisovatelových. Podobně lehkou četbu podávali cestopisci-belletristé Alexěj Nik. Maslov (* 1853), jenž pod pseud. Běžeckij napsal též několik procítěných povídek z válečného života, i Vlad. Ludv. Kign-Dědlov (1856—1908).

(P. d.)

Z dějin města Loštic.

VÁCLAV KUBÍČEK. (Č. d.)

Farnost na několik měsíců osiřela zase. Už od šestí týdnů před sv. Jiřím v době svatopostní a po celý čas velikonoční nebylo v Lošticích mše sv. ani zpovědníka. Teprv 21. srpna přijala konsistoř na prosbu vrchnosti unčovské a městské rady loštické nabídku moravičanského faráře Aloise Urbana Žáka, že by odpravoval služby boží jako předchůdcové jeho v Lošticích, a svěřila mu správu farnosti.[1])

Alois Urban Žák, rodák moravičanský,[2]) byl ve své rodné obci farářem od roku 1650; sídlel však, jelikož farní budova tamější vzdor konsistorním rozkazům v letech 1652 a 1653 nebyla upravena, v Lošticích. Obroční pole moravičanské, k vůli němuž se Moravičanští zdráhali stavěti farní budovu, udávajíce, že farář jako uživatel jeho má sám opravovat a stavět, vůbec ani neosíval. Duchovní správu vykonával zároveň ve farnosti búzovské. Zemřel dne 9. května 1654 a byl pochován v Mohelnici. V Lošticích řádil toho léta mor.[3])

Nástupce jeho mistr Matěj Ign. Schönfeld z Heraltic u Třebíče, do té doby administrator fary mohelnické, byl dne 8. srpna 1654 investován nejen pro faru moravičanskou, nýbrž podle návrhu vrchnosti unčovské i pro faru loštickou. Do Moravičan uvedl jej slavnostně v neděli 30. května 1655 farář z Dubicka Jiří Skůrecký.[4]) Ale když následující neděli měl se obřad podobný opakovati v Lošticích, osadníci

---

[1]) Dopisy městské rady unčovské dto 15. července, jež mezi jiným píše, »aby lidé v Lošticích svou pobožnost mohli vykonávat a nežili jako dobytek« — a městské rady loštické dto 1. srpna 1651 ke konsistoři, v konsist. arch. olom.

[2]) Byl od r. 1639 farářem v Šumvaldě, odkudž v letech 1644 nemoha obstáti před Švédy unčovskými odešel a zdržoval se přes dvě léta nemocen v Mohelnici. Po krátkém působení ve Zvoli (1647) farářoval ve Svitavách. *Volný,* Círk. top. olom. I. 447. 435. — Moheln. matr. decan. 1671, fol. 127. — Zemsk. arch. brněn. B. S. č. 9167.

[3]) Dne 4. ledna 1655 přimlouvá se městská rada loštická za hrnčíře zdejší u vrchnosti »poněvadž nyní v krátce v městě Olomouci jarmark držán bude, poněvadž mor trvající již dlouhý čas přestal — že jmenovanému cechu na týž jarmark jeti licenci uděliti ráčíte«. V měst. registr. unčov.

[4]) Mohelnice byla toho roku bez děkana: administrovali tam kněží z řádu Tovaryšstva Ježíšova »1655 aus der Societät Jesu haben alles allhier verrichtet in unserem Gotteshause« (zápis v nejstarší matrice moheln.).

loštičtí s vůlí a vědomím vrchnosti nedopustili tomu.[1]) Opětovné prosby jeho v konsistoři, že nemá v Moravičanech kam by hlavu sklonil, jelikož farní budova je spuštěna, by mu tudíž duchovní správu loštickou ponechali tak dlouho, pokud fara moravičanská nebude postavena, zůstaly bez výsledku.

Žádalať městská rada loštická v Olomouci už před tím ústně a nyní písemně o faráře vlastního. Důvody ležely na snadě. Při velkém rozsahu tehdejší farnosti moravičanské duchovní správa v Lošticích nemohla leč trpěti. Do Moravičan náležely vsi Pálonín, Doubravice, Řimice, Bílá a Červená Lhota, Hrabí a Obectov. Mimo to podřízena tamtéž v letech 1652 též farnost búzovská. Za takových okolností bývaly služby boží v Lošticích jen čtvrtou neděli, patrně více z nemožnosti nežli z nedbanlivosti farářovy. Též kostelní jmění trpělo ujmu. Roku 1642 ukryli Moravičanští vzácné kalichy svoje, aby jich Švédové nevzali, a ke mši svaté v obojím kostele se užívalo kalicha z Loštic s úmluvou, že kdyby přišel kalich na zmar, každý kostel má nésti škodu z polovice. Kalich byl stříbrný, cele pozlacený. Na druhý rok byl půjčen z Moravičan do Mohelnice, kdež od Švédů v den sv. Mikuláše byl uloupen. Loštičtí na úhradu smluvené polovice zabavili kalich moravičanský. Kněz Schönfeld nemoha kalicha dostati nazpět jinak, aspoň si ho z kostela loštického s vědomím konsistoře vypůjčil, při čemž mu podotkl Daniel Glugar, tehdy starší purkmistr, že jim jejich chrám Páně loupí.

Z takových příčin Loštičtí spolu s osadníky sv. Martina v Měrotíně žádali o faráře vlastního, jenž by v Lošticích maje sídlo, služby boží konal po dvě neděle zde, třetí pak neděli v Měrotíně.) V tomtéž smyslu přimlouval se za ně současně majitel panství bělolhotského pan Václav Vilém Hnátek, rytíř z Wegefurtu.

---

[1]) Dne 31. května 1655 sděluje loštický úřad Unčovu, »kterak dne včerejšího p. farář moravičanský v týž dědině Moravičanech se uvésti dáti ráčil«, při čemž »se prohlásil, že na příští týden v městečku našem introdukci jeho býti má. My však z vůle a vědomí vrchnosti odpravujíce on při městečku našem služby boží tak nedbanlivě, tak abychom spolu s farníky sv. Martina (v Měrotíně) jednoho faráře míti mohli při panu officialu (v olomucké konsistoři) jsme pohledávali«. I žádají o radu, zdali mají introdukci povoliti. Dopis v měst. registr. unčov. — O odporu Loštických proti installaci píše farář Schönfeld v nedatovaném dopise ke konsistoři (farní arch. moravičanský).

[2]) Dopis praes. 7. června 1655 v olom. arch. konsist. V nedatovaném dopise stěžuje si farář Schönfeld konsistoři, že ho nechtějí v Lošticích »durae et altae cervicis homines“, opětně pak »oppidani Lošticenses, quibus animus semper prurit ad alte sapiendum«. Ovšem ne všichni, nýbrž jenom asi 4 nebo 5 je jich takových.

Jednání o pevné příjmy obroční se protáhlo celý rok. Zatím vedl duchovní správu v Lošticích kněz Jiří Ign. Gallovský, jemuž konečně na praesentaci unčovskou loštické obročí uděleno. Bylo to dne posledního října 1656. Nový farář původem z Valašska od Rožnova, mistr svobodných umění a filosofie, byl poměrně mlád, maje teprv 27 let věku svého, když nastoupil úřad.[1])

K obvodu farnosti náleželo tehdy kromě Loštic sedm dědin, totiž Žadlovice s tvrzí, dvorem a mlýnem panským a se svobodným dvorem, jenž slul Opatsko,[2]) Bezděkov s mlýnem „Kozovským“,[3]) Hrádnice s mlýnem a zpustěným dvorem poplužním, rytířské sídlo Lechovice s dvorem, Pavlov, Veselí a Lhotka. Stav přifařených osad těchto byl po třicetileté válce bídný. Ves Lhotka byla docela bez obyvatelů, ze čtyř bývalých domů zbyly jenom základy sotva viditelné.[4]) Tvrz žadlovská byla zpuštěna.[5]) V Pavlově ze 33 osadníků čítalo se roku 1656 jenom deset, v Hrádnici ze šestnácti pouze šest. Pozemky opuštěných gruntů přisvojil si lechovský pán, jenž za tím účelem zřídil v Pavlově nový dvůr.[6])

Též v Lošticích k bědám válkou způsobeným přibylo nových. Roku 1655 trpělo město povodněmi tehdy po Moravě všeobecnými. Z měsíční kontribuce 76 zl. 38 kr. rýn. uložené sněmem na zbrojného koně platily Loštice od listopadu 1655 měsíčně po 22 rýn. k tomu 35 zl. 39 kr. na vydržování vojska rozloženého po panství unčovském, do císařského skladiště pak odvedli toho roku po 20 m. pšenice, ovsa, rži a ječmene. Že zámožnost v městečku nebyla veliká,

---

[1]) Bedlivý *Volný* zápis o něm v aktech konsistorních neviděl a proto faráře Gallovského při Lošticích neuvádí v Círk. topogr. olom. IV. p. 28 a píše o usamostatnění fary loštické až k r. 1669. — Spolu s Gallovským ucházel se o loštickou faru unčovský kaplan a správce fary v Něm. Libinách Jiří Fabricius, za něhož se Loštice dne 16. září 1656 přimlouvají v konsistoři, aby od sv. Václava byl ustanoven na faru. Jelikož se však mezi tím bez vědomí unčovských pánů ucházel o kterousi jinou faru, praesentovali Unčovští pro Loštice Gallovského.

[2]) V obvodě svobodného dvora v místech »na Budině« zvaných byly dvě selské usedlosti.

[3]) Mlýn »Zákozovský« později zvany »Laštuvkův« patřil k farnosti búzovské.

[4]) »Pagellus nuncupatus Lhotka ita solo coaequatus est, ut vix vestigium appareat« píše farář Schönfeld r. 1656. Podobně v matr. decan. moheln. 1671, p 181.

[5]) *Pešina* ve spise »Předchůdce moravopisu« 1663 kniha IV. hlava 1. uvádí mezi tvrzemi a sídly panskými Zvoli, Chudobín, Oujezd, Doubravici, Lechovice, Vranovou Lhotu, Bílou Lhotu atd. Žadlovic výslovně nejmenuje. Ještě r. 1679 uvádí se v deskách zemských při Žadlovicích »tvrz aneb nyní pustej dvůr«.

[6]) Moheln. matr. dekan. 1671 p. 181.

možno posouditi z té okolnosti, že v prosinci toho léta čítalo se v Lošticích 53 koní, 65 krav, 110 ovec a 51 kusů černého dobytka. Od listopadu roku 1656 odvádělo se z Loštic mimo berni v neudané výši vojenského platu měsíčně 23 zl. 11 kr. a na proviant 10 zl., což místní úřad „s těžkostí vedle chudoby od chudých sousedů“ vybíral a zasílal do Unčova. V srpnu 1657 Unčov obci loštické, jež dosud k celkovému obnosu z panství přispívala třetím dílem, zvýšil vojenský plat. I prosí rada městecká jménem obce pro Boha, „že prohlídajíc chudobu naši nesmírnou, ježto již žebráci a nuzníci jsme, nás chudé poddané v tom chrániti a při třetím dílu na panství specificirovaných porcí a koně zanechati ráčíte“.[1])

Ještě horší obtíží bylo bytování vojska. V říjnu roku 1657 leželo v Lošticích vojenské oddělení s praporečníkem. V lednu potom přiděleno sem na byt 40 mužů. Měsíční kontribuce zemská obnášela 18 zl. 3 kr. $1^2/_3$ den. Ačkoli město dne 27. dubna 1658 postiženo „ohněm ukrutným“,[2]) a žně byly špatné pro „pochybnost velkou na ourodě zemské“, nicméně ubytovali se od konce září v Lošticích „jeden karnet, jeden kaprál, felčár, mušketýr, 15 rejtarů s pacholky a jiné pakáží 48 koní“, jež obec všechny musela ztravovat jídlem a pitím, koním pak obstarávat obroky a furáž. I stěžuje si, že „jak dále se živiti, povinnosti své jak Jeho Milosti císařské i vrchnosti odbejvati prostředků nemáme, neb sotva kdo sousedův po zasetí obilíčka hrstečku svého chleba míti nebude a týmž soldatům ložirujícím ostatek z nedobrého slova vstrčiti musí. Poněvadž pak týž soldati, jak naslejcháme, své porcí od země dosahují“, prosí obec vrchnost o přimluvu u pana podkomořího, aby „na další čas takovým nesnesitedlným dáváním obtěžováni nebyli a něco z nich z městečka vyzdviženo býti mohlo“.[3])

Výživu vojska sice hradila země, ale jen nepatrným obnosem po 6 kr. na muže a po 6 kr. na koně, začež měl voják právo žádati denně libru masa, dvě libry chleba a dva másy piva, pro koně pak 6 liber sena, osminu měřice ovsa a týdně dvě otepi slámy.[4]) Byl-li

---

[1]) Z dopisů měst. rady loštické dto 10. ledna, 11. a 30. srpna 1657 v měst. registr. unčov.

[2]) Zápis v knize městské: »Dne 27. aprile 1658 neštěstí skrze nenadálej oheň, na mnohé sousedy přišlo.« Zmínka o požáru děje se výslovně při č. 62. 64. 70. a 117. zachvátil tudíž oheň dvě strany náměstí. Ratouz rovněž vyhořelý opravoval se r. 1668.

[3]) Dopis bez data v měst. registr. unčov.

[4]) Z dopisu krajského hejtmana olomuckého pana Bartodějského dto 19. října 1658 v měst. registr. unč. K tomu podotýká zástupce města Unčova z Brna: »Nevím,

voják na bytě dle dávek tuto popsaných obtížný, býval při pochodu nebezpečný. Počátkem července 1659 prosí městská rada z Loštic v Unčově o propuštění sousedu v areště pozůstávajících, „poněvadž nyní skrz ty marše obávati se jest lidu nějakého a škody, aby mohli k hospodářství přihlídnouti a škody na hovádkách neb statečku snášeti nemuseli“.[1])

Takový byl stav městečka Loštic a přifařených osad v době, kdy po mezeře delší než stoleté nastoupil opět samostatný kněz katolický Jiří Gallovský. Farní budova byla chatrná a sešlá. Dřívější bojný desátek z osad venkovských, jehož se odvádívalo celkem 93 měřic 5 mírek rži a 88 měřic 5 mírek ovsa, scvrknul se o dobrou polovici na pouhých $41^{1}/_{8}$ m. rži a tolikéž ovsa — vinou té okolnosti, že mnoho domů bylo bez obyvatel. Částečně měl se scházející desátek odváděti z panských dvorů, k nimž pole takových gruntů bylo zabráno, ale neodváděl se. Z Loštic, dokud farnost byla přidělena do Moravičan a kratičký čas do Mohelnice, sypávalo se desátku o zrně jenom polovic a kopného se dávalo teprve dvanáctý snop místo desátého. Vzdor tomu dotyční faráři, jsouce jinak dosti zaopatřeni z vlastních obročí, nenamítali nic, patrně proto, že i těmito polovičními důchody byli s dostatek odměněni za svou jakoby poloviční službu v Lošticích. Ale farář Gallovský odkázaný pouze na svůj vlastní obvod poměrně neveliký cítil se zkrácen, i když obec k lepší výživě přidala mu něco pustých pozemků. Tak vznikla dlouholetá rozepře o „plný desátek“.

(P. d.)

---

jak chudej lid obstojí a kde se kvartyry pro tak mnoho officirů vynaleznou: budou-li chudí lidé jich plný domy míti, serviciemi in natura hrubě přetahováni budou.«

[1]) Dopis dto 3. července 1659. Kontribuce odváděla obec od listopadu 1659 do konce října 1660 měsíčně po 11 zl. 30 kr.

Naše reformy středoškolské.

Napsal PAVEL KRIPPNER. (Č. d.)

I.

Uplynul sotva měsíc od ukončení ankety středoškolské, a již vyšlo první nařízení reformní ministra k. a v. ze dne 29. února 1908 č. 10.051, jímž maturitní zkoušky na gymnasiích a reálkách velmi značně byly zjednodušeny a usnadněny.

Dříve však, než přikročíme k posouzení tohoto výnosu reformního, bude nutno zkoumati zevrubněji, v čem záležely ony žaloby a stížnosti, které proti praxi maturitní již dávno před r. 1908 byly pronášeny a to jak v různých spolcích professorských a odborných časopisech, tak i v denních listech a širší veřejnosti. A tu především dlužno uznati, že maturitní zkouška od r. 1849, kdy byla zavedena, průběhem doby valně se odchýlila od ducha staré osnovy organisační a že velká část zmíněných stížností byla zcela oprávněna. Také v anketě středoškolské vystupovali mnozí účastníci a to zvláště z kruhů vysokoškolských ostře proti maturitě, dovozujíce jednak její zbytečnost, jednak i její škodlivost, a jak veliká byla nepřízeň k maturitě i mezi klidnými a rozvážnými vzdělanci, možno posouditi již z toho nápadného zjevu, že v anketě při závěrečném hlasování, které na konci rokování o maturitě výjimečně bylo provedeno, neméně než 12 členů jejích hlasovalo pro úplné její odstranění.

Vývody, jimiž žalobci a nespokojenci potírali v anketě i mimo ni oprávněnost a důležitost maturity, byly přerozmanité a některé z nich dosti podřízeného významu. Uvedeme tuto pouze nejhlavnější.

Maturita, jak se aspoň prováděla před r. 1908, nedokazuje duševní dospělosti abiturientů, ač právě k tomu účelu byla svým časem zavedena, nýbrž na nejvýše jen tolik, že zkoušenec ovládá v přítomné době jistou zásobu jednotlivých vědomostí, které si na rychlo osvojil v poslední době před zkouškou, aby je zase stejně rychle zapomněl.

Schopnosti a vědomosti jednotlivých žákův učitelé měli před tím příležitost pozorovati a oceňovati z pravidla po celou řadu let a jestliže si všímali, jak přece bylo jejich samozřejmou povinností, pozorně také jejich povah a byli spravedlivými a při tom přece dosti blahovolnými posuzovateli svých žákův a jestliže výroční klassifikací při vší blahovůli

zamezovali postup do vyšších tříd žákům rozhodně nezpůsobilým, po případě neschopné žáky v čas odstraňovali ze studií: pak postupovali do VIII. třídy jen ti žáci, při nichž učitelé s ředitelem na základě několikaletých zkušeností mohli míti přesvědčení o jejich duševní dospělosti a při nichž proto závěrečná kontrola státní byla zbytečná.

Mimo to jaké prý jistoty nebo spolehlivosti může poskytovati tato zkouška, jejíž průběh a výsledek závisí na tolikeré náhodě a při níž předseda komise zkušební (před r. 1908 většinou zemský šk. inspektor), v jehož rukou nejvíce spočíval osud zkoušenců, těchto naprosto nezná a přece má si o nich v čase poměrně tak krátkém utvořiti směrodatný úsudek, tito pak předchozím dlouhým „dřením" jsou vysíleni, vědomím dalekosáhlé důležitosti zkoušky té rozčileni a nezvyklým zevnějškem jejím zmateni, takže za takového stavu duševního ani nemohou se osvědčiti takovými, jakými jsou ve skutečnosti a jakými znali je snad po léta a zvláště v posledním roce jejich učitelé!

Tedy zase i z toho — prý — vychází na jevo, že při dosavadním (t. j. do r. 1908 běžném) způsobu maturity nemůže se dosíci účelu, k jakému byla svým časem ustanovena, a že tedy jest zbytečná.

Než odpůrcové zkoušky maturitní pokládali tuto nejen za zbytečnou, nýbrž dokonce i za škodlivou abiturientům a to po jich stránce duševní i tělesné. Tomu nelze prý se také diviti, když bedlivěji uvážíme, jak ohromné množství nejrozmanitější látky žáci VIII. tř. a to zvláště prostřední a slabší pokládali za nutno — třebas proti duchu org. osnovy a také proti různým nařízením pozdějším — v několika měsících neb i týdnech před maturitou si zopakovati a do paměti přímo vecpati. Mluvíme tu zvláště o prostředních a slabších žácích, neboť v dějepise a fysice byla těm žákům, kteří v posledních čtyřech pololetích (tedy v VII. a VIII. tř.) měli průměrnou známku chvalitebnou neb výbornou, od r. 1879 na základě nařízení ministerského (22./1. 1879 č. 803) zkouška maturitní promíjena a dávána jim z těchto předmětů na maturním vysvědčeni známka průměrná. Tím dostávalo se lepším žákům, ač tito právě toho méně potřebovali, velmi značné úlevy, kdežto na žáky prostřední a slabší dopadala celá tíha maturity. Tím si vysvětlíme, že námaha paměti při opakování tak rozsáhlé látky byla u těchto žáků převeliká a to tím spíše, že při té práci neuměli si vésti systematicky, jsouce z pravidla při tom bez poučného vedení svých professorů a ponecháváni sobě samým a majíce mimo to povinnost připravovati se každý den na jednotlivé lekce ve všech předmětech. A čím kdo byl svědomitější, tím neunavněji se připravoval až do poslední chvíle, stále jsa při

tom skličován rozčilujícím vědomím, že neovládne pevně a spořádaně toto nekonečné množství látky. Že za takového stavu duševního mohly vznikati u leckterých žáků také různé případy nervosy neb neurasthenie, zvláště u těch, kteří měli k tomu předchozí disposici, dokazoval v anketě ze své odborné zkušenosti zástupce vídenské komory lékařské dr. Grusz, ač přes to nepřimlouval se za zrušení maturity, jsa přesvědčen, že beze všech zkoušek není možno přece vstupovati na universitu a že jest tu nevyhnutelně třeba jakéhosi výběru a třídění; maturitu prý jest pouze nutno rozumně a účelně opraviti.

O jedné vlivné okolnosti, která ještě pomáhala zveličovati ono rozčilení abiturientů, bude promluveno později.

Ministerstvo vyučování začalo si poměrně dosti záhy uvědomovati, že zkouška maturitní vzdaluje se v praxi dosti daleko od ducha organ. osnovy, dle níž hlavní váha měla se klásti na všeobecné vzdělání vyplývající z celého vyučování, a že kladou se při zkoušení nepřiměřené požadavky na paměť žáků. Vložilo sice, přes ustanovení org. osnovy, v r. 1852 (naříz. minist. 1./2. 1852 č. 1373) mezi předměty ústní zkoušky maturitní ještě další předmět, náboženství, při němž na paměť zkoušenců nemohly se nečiniti další značné nároky. Ale již v r. 1855 (minist. naříz. 10./9. 1855 č. 10.312 odst. III.) uznalo za potřebno vyloučiti přírodopis ze zkušebních předmětů maturitních s tím zajímavým odůvodněním, že při posuzování duševní zralosti zkoušenců má předmět tento pochybný význam, poněvadž vzhledem k časové mezeře dvou let uplynulých od skončení toho vyučování dostatečná příprava k této zkoušce musí se převahou opírati o paměť a od žáků nelze očekávati, aby věrně podrželi v paměti positivní vědomosti v tomto předmětě po dvouletém přerušení.

Hned v roce následujícím vystoupilo ministerstvo již důrazněji proti vymáhání přílišných podrobností při maturitě a proti příliš namahavé nazpamětní přípravě abiturientů. Výnosem minist. 30./3. 1856 č. 4921 mělo se totiž zkoušejícím učitelům co nejdůrazněji připomenouti, aby při zkoušce maturitní dávali jen takové otázky, z nichž jedině lze vyzkoumati a posouditi duševní dospělost a stupeň vědeckého vzdělání zkoušenců, a aby upouštěli od každého požadavku takového vědění podrobného, jež nejen neposkytuje spolehlivého měřítka při posuzování duševní vyspělosti abiturientů, nýbrž svádí i žáky k častému dosud zvyku, že hledají v nazpamětném, s přílišnou námahou spojeném opakování všeho, čemu se dříve naučili, převážnou pomůcku k příznivému vykonání zkoušky maturitní.

Nutno jistě uznati toto varovné vystoupení ministerstva za zcela odůvodněné a včasné. Než pohříchu jinou zase stranou samo ministerstvo po málu letech zavdalo podnět k tomu, aby správné ustanovení organ. osnovy o právomoci a vlivu školního rady (z. šk. inspektora) jakožto předsedy při zkoušce maturitní mohlo se vykládati také v neprospěch abiturientů neb mohlo se aspoň užívati měrou povážlivou. Stalo se tak ve výnosu minist. 14./1. 1865 č. 12.513 ex 1864 při výkladu, jaký má vliv zemský školní inspektor na ustanovení známky při zkoušce maturitní. Tam se totiž podotýká, že není nijak třeba uchýliti se v této příčině od § 85 org. osnovy (kde totiž veškeren vliv předsedův při závěrečném posuzování abiturientů resp. při stanovení jednotlivých jejich známek a celkového posudku obmezuje se na to, že za případného hlasování učitelů o těchto věcech má při rovnosti hlasů předsedající inspektor hlas rozhodující). Ale v další části zmíněného výnosu se praví: „Také úřední instrukce pro inspektory gymnasijní obmezuje tento vliv na řízení zkoušek maturitních a dozor při nich. Jestliže tedy toto ustanovení ukládá inspektorovi právo, ba povinnost, aby v těch případech, kde by při zkoušce pozoroval nějakou protizákonnost neb nepravidelnost, učinil příslušná opatření za tím účelem, aby žádný abiturient nebyl dříve prohlášen dospělým, než náležitě dosti učinil zákonitým požadavkům, jest zase s druhé strany u zkoušejících učitelů předpokládati tolik svědomitosti, že, jsou-li upozorněni na takovou nepravidelnost, nebudou váhati své mínění uvésti v žádoucí souhlas s úsudkem inspektorovým. Kdyby však chtěli, co bylo by těžko pochopiti, setrvati při protizákonném postupu, musilo by se to ovšem státi předmětem vyšetřování a vyššího rozhodnutí.“ [1])

Jak viděti, řadí se tu do stejné kategorie dva zcela různé pojmy, protizákonnost a nepravidelnost, a od zkoušejících učitelů se očekává, aby při každé takové „nepravidelnosti“, na niž jsou inspektorem upozorněni, podřizovali své mínění jeho úsudku. Ký potom div, že mnohý z těchto inspektorů stával se náchylným pokládati své mínění, jež si průběhem zkoušky utvořil o tom neb onom abiturientu, za jedině směrodatné a rozhodující, i proti souhlasnému mínění celé ostatní komise zkušební! Jak tato okolnost nutně působila na učitele i abiturienty, lze si snadno představiti; ostatně bude o tom ještě níže promluveno.

Zatím však znenáhla sice, ale jistě utvrzovalo se v ministerstvu přesvědčení, že běžný postup při zkouškách maturitních vzdaluje se

[1]) Výnos tento přímo sice vztahoval se jen na zemskou školní radu v Solnohradě; jest však přirozeno, že výklad v něm obsažený osvojily si také ostatní zemské školní rady.

stále více od ducha příslušných předpisů a že při něm zapomíná se napořád vlastního účelu těchto zkoušek. I uznalo konečně za potřebno, vymeziti přesněji a určitěji podstatu a účel zkoušky maturitní a vytknouti důrazně hlavní vady při zkoušce té se vyskytující. K tomu konci vydalo důležitý výnos ze dne 18./6. 1878 č. 9645, který velmi poučně vykládá hlavní zásady org. osnovy, a z něho také pro vysokou jeho cenu byla celá místa téměř do slova převzata nejen do Návodu k zastávání úřadu učit. na gymnasiích rakouských z r. 1885 (i také násl. vydání), nýbrž i do reformního nařízení minist. (Marchetova) 29./2. 1908 § 20. Vizme jeho obsah!

Úvodem se vytýká, že zkušební postup při maturitách na gymnasiích i reálkách neodpovídá vždy duchu platných předpisů, čímž u žáků v posledním roce způsobuje se přílišná námaha, aniž přece se dosahuje účelu zkoušky. Upozorňuje se pak na to, že maturita není nijak celkovou zkouškou ze všeho vědění získaného na gymnasiu neb reálce, nýbrž na rozdíl od jiných zkoušek má ten samostatný účel, aby zkoumala duševní dospělost žákovu k akademickému studiu, pročež že všecku váhu klásti jest nikoli na jednotlivé vědomosti žákovy, nýbrž jedině a výhradně na dosažené všeobecné vzdělání a na ono formalné vyškolení ducha, které jest nutným předpokladem k vědeckým studiím, jak se pěstují na školách vysokých. „Těmto předpisům by přímo odporovalo, kdyby zkouška maturitní rozpadala se v řadu jednotlivých zkoušek a při tom činily se požadavky podmiňující zvláštní přípravu, která zejména v posledním roce sotva se může vykonati. Takováto zvláštní příprava není, jak to také instrukce k org. osnově naznačuje na několika místech, ani nutná ani také jen žádoucí, poněvadž neusnadňuje posudku o tom, jakou měrou zkoušenec zpracoval látku ve škole mu podanou, a tím také posudku o dosažené duševní dospělosti, nýbrž jej spíše mate dojmem podrobného vědění na kvap sehnaného a v jednotlivostech snad i překvapujícího. Jest pevně míti na paměti, že bez průkazu potřebné dospělosti všeobecné nedostačuje ani nejpodrobnější znalost jednotlivostí (v nařízení minist. z r. 1908 stojí „nesmí míti rozhodujícího významu“) jako naopak, je-li prokázána ona dospělost, nemá se klásti váha (v naříz. minist. z r. 1908 přidáno „rozhodující“) na jednotlivé nepodstatné mezery v positivních podrobnostech některého předmětu. S druhé strany jest přikládati velikou důležitost tomu, aby již zevně při kladení otázek bylo vše pominuto, čím by mohl úspěch při zkoušce zdáti se věcí náhody; dále aby zkouška v těch předmětech, jež nejsnáze dávají podnět k nebezpečí

nazpamětné přípravy, spíše brala se způsobem volného kolokvia, aby tak rozsah zkoušky podle výsledku odpovědí se přiměřeně omezoval neb rozšiřoval, ve všech případech však jen na podstatné věci vztahoval.“

Na to uvádějí se v témže výnose ještě některá ulehčení, resp. zjednodušení neb určitější vymezení týkající se maturity gymnasijní v těchto předmětech: v němčině jakožto jazyce vyučovacím, v dějepise, mathematice a fysice. A na konci připojuje se ještě nová zvláště žádoucí úleva; nařizuje se totiž, že pro budoucnost má odpadnouti zkouška z náboženství, jak bylo také původním ustanovením org. osnovy. Příslušná známka na matur. vysvědčení má se v předmětě tom stanoviti stejným způsobem jako v přírodopise a filos. propaedeutice. [1] (P. d.)

[1]) Str. 508. ř. 3. sh. čti požadovalo m. pozorovalo.

Účast kardinála Dietrichštejna za boje mezi arcíknížetem Matyášem a Rudolfem II. roku 1608.

Napsal JAN TENORA. (Č. d.)

Hovora odpovídal především na obvinění, které jeho se týkalo, že včera, co pan Karel z Liechtenštejna přednášel soudcům zemským o nebezpečí země, jeden ze stavu rytířského, jehož může jmenovati, vyprávěl mu tu v soudnici v důvěrnosti o témž nebezpečenství, a z toho nejpřednější bylo, že nežli osm dní pomine, máme míti 17.000 Uhrův a hajdukův na hranici Moravy u Skalice. Hovora oznámil to svým dobrým přátelům, a jestliže to kdo jinak vykládá, křivdí mu a vyvede se z toho dostatečně. Z této odpovědi viděli páni a rytíři, „že by tu jiná byla“, že se rozšiřují jen bezdůvodné klevety.[1]) Na ostatní přednesení odpověli vyslaní, že to všecko oznámí svým pánům, a že ti zajisté učiní, což by bylo k dobrému císaři, k užitečnému jim všem a k obhájení země, a že se nebudou děliti od vyšších stavů; úřad pak že vezme město a brány v pilné a bedlivé opatření, „tak aby skrze obmysly a vpády odkudžkoli nepřátelské nic zlého se městu a obyvatelům nestalo“. Potom vyslaní měštští odešli.[2])

Soudnice stále poskytovala obraz vzrušený a neobvyklý. S Liechtenštejnem bylo jich tam ze stavu panského a rytířského ještě víc nežli včera, a s nimi byla tam také čeleď jejich ozbrojená. Když došel Berka a na své místo zasedl, hned začal sám Karel z Liechtenštejna mluviti. Jakým nemilým a protivným dojmem na soudce zemské působila včerejší výtržnost, viděti z toho, že pokládal Liechtenštein za

[1]) Ale klevetám takovým naposledy uvěřili sami původcové jejich a měli je za nejhlavnější důvod a ospravedlnění svého jednání. Liechtenštejn teprve průběhem svého útoku na Berku chápal se podobných povídaček o otvírání bran brněnských v noci a uvozování lidí tajemně do města, a pak z toho důvodu zmocňuje se střežení města. Stavové pak vytýkali Berkovi, že jim o otvírání bran nedal žádné odpovědi, a z toho, »že to se vší pilností ukrýval«, vyvozovali již, že je to pravda, a hned ještě další tajemné a hrůzostrašné zprávy uváděli. A zatím Berka zcela správně jim v zasedání zemského soudu na takové nemístné a nepatřičné povídky neodpovídal a jich pominul; jemu jako hlavě soudu nenáleželo ani dávati se do vyvracení planých řečí. Uvidíme pak, jak rostly liché zprávy, jak se zveličovaly, a jak se jich používalo a zneužívalo.

[2]) Hovorovy Paměti v zem. arch. brněnském, sbírka rukop. č. 332, fol. 43—46.

nutno předeslati omluvu: „Srozuměli jsme, že páni soudcové řeči, které jsme proti nim včerejšího dne učinili, snad jinak si vyložili, nežli jsme pomýšleli; Pán Bůh uchovej, abychom k zlehčení pánů včera něco mluviti měli, než my chceme je za své ochrance a přátele míti". Bylo mu na to odpověděno, že páni tedy přijímají jejich omluvu.

Hned potom obrátil se Liechtenštein přímo proti Berkovi a osvědčoval, že stavové, kteří jsou při něm, trvají na tom, co včera místodržícímu úřadu hejtmanského všichni dohromady do očí řekli, že totiž nechtějí věřiti, že to, co z potazu ohlašoval, bylo společné snesení zemských soudců. Berka odpovídal po dobrém zdání soudců zemských, že se neví jinak upamatovati, než že ohlásil právě to, o čem se páni v potazu snesli. Liechtenštejn pak vybízel zemské soudce poukazuje na nebezpečenství země, aby se s ním srovnali a pro dobro císařovo a země s nimi spojili a od nich se nedělili, načež dostal za odpověď, že se od nich v ničem, což by k dobrému císaře a země bylo, nemohou děliti a loučiti, ale že s nimi vedle potřeby a náležitosti chtějí promluviti až po vzdání soudu. Tu hned žádal Liechtenštejn jménem všech svých, aby byl soud vzdán, a aby páni soudcové s nimi promluvili; obořil se pak na Berku pravě, že není hoden, aby slul zemským hejtmanem, a že si zvolí vhodnějšího za hejtmana zemského, který by je lépe zastupoval a obhajoval, jemu že nemohou již důvěřovati vidouce jeho nepoctivost o vlast tuto, a proto se snesli o jisté místo, kam by se sjeli, spolu uradili, i císaři psali za dosazení jiné osoby na úřad hejtmanský. Tam aby také s nimi vypravili se soudcové zemští, a aby jich neopouštěli.

Berka svolal potaz a potom oznámil, že soudcové zemští na žádost stavů, ježto všelijaké nebezpečenství předstírají, zemský soud odkládají, a že s nimi ve všem tom, což by k dobrému císaři a zemi bylo, chtějí státi i to vše jednati, pročež mají-li něco důležitého, aby to nyní po vzdání soudu přednášeli, že je rádi mezi sebe pustí a to vyslechnou, ale jinam někam že se nechtějí vypraviti. Berka sám povoloval v tom, k čemuž prve nikterak přistoupiti nechtěl, jen aby je uklidnil. Ale bylo to nadarmo, vždyť již stavové o svém dalším postupu byli pevně domluveni. Proto odpověděl Liechtenštejn, že se již ustanovili sjeti se na jistém místě, a znova, pominuv úplně místodržícího, vyzýval soudce zemské, aby s nimi dohromady se vypravili a jim pomáhali o ty věci se poraditi.

Po té byl soud vzdán. Karel z Liechtenštejna, Jiřík Hodický a druzí ještě vstoupili do šranků, a žádali soudce zemské, aby mezi ně

vstoupili. Učinili tak všichni kromě jednoho nebo dvou.[1]) A zase přednášelo se soudcům zemským, jaké výstrahy se jim dávají, jak na životě ohrožováni jsou, jaké jsou řeči slyšány od Pavla Hovory, jak sekretář kanceláře české Menzel také psal Hovorovi, aby manželku a dítky opatřil, nebo že v Moravě divné věci se stanou a někteří o hrdla svá přijdou, a dále že jsou do města koňmi vozeny podezřelé osoby, které tvář na potkání pláštěm zastírají, s nimi se tam několik hodin jedná a ráno jsou bez vědomí nejvyšších úředníků a soudců zemských zase odváženi, a že ještě to Berka, když dotázka na něho byla učiněna, se vší pilností ukrýval. Poněvadž nejsou tedy v Brně jisti a bezpečni, aby se uvolili s nimi jeti do města Slavkova, aby tam o opatření vlasti své tím bezpečněji mohli rozmluviti. Soudcové zemští přistoupili k tomu, a Karel z Liechtenštejna odcházeje ze soudnice volal: „Kdo miluje vlast svou, pojďte za mnou!“ Všichni odcházeli s ním do jeho domu slavnostně jej doprovázejíce. Berku provodili do jeho domu jen Jan Říčanský Kavka z Říčan a Vilém Dubský z Třebomyslic. Nejvyšší moc v zemi vymkla se mu již z rukou a žádný ho neposlouchal.[2])

Diktatorem se stal Karel z Liechtenštejna. Ve svém domě pravil stavům, že nechce nikoho nutiti, ale že přece všecky napomíná, kdo pravým milovníkem vlasti své býti chce, aby ještě dnes s nimi ve Slavkově najíti se dal, a kdo s nimi nebude chtíti se vypraviti, toho že také nebudou míti za žádného obyvatele zemského. Ještě té soboty večer dojel do Slavkova pánů a rytířů znamenitý počet; koní bylo okolo 200 a kotčích vozů 28. Za nimi přijelo pak jich ještě více, kteří nebyli ani v Brně při soudě.

Na sjezdě slavkovském, který trval tři dni,[3]) zvolili si za své náčelníky Karla z Liechtenštejna, Weykharta hraběte ze Salmu na

[1]) Tak oznamují sami stavové císaři; Berka však v listě císaři píše: »Hernach bald auf die andern landrechtbeisiczer gerueft, welche dort alle eingetreten sein. Darauf weil ich selbst nur allein da geblieben . . .«

[2]) Vylíčení bouřlivých událostí v soudnici, jichž podrobnost zajisté vyloží a omluví jejich důležitost, je založeno na dvou listech Berkových psaných císaři 8. března, na dvou relacích soudců zemských a stavů zaslaných císaři ze Slavkova 10. března (v Pamětech Hovoriových v zemském archivě brněnském, Sbírka rukopisů č. 332, fol. 50—57), na listě Otislava z Kopenice a na zprávě nadepsané Mehrerischer Verlauf (Notizen-Blatt 1872 č. 4 str. 30—31); srv. také vypravování sekretáře Liechtenštejnova v Mon. Hungariae hist. III. 271. — *Chlumecký* (Carl von Zierotin 405—412), jehož následovali všichni spisovatelé potomní o té době, nerozuměl celkové situaci; jeho předpoklady jsou mylné a vypravování předpojaté a strannické.

[3]) Tak praví Žerotín, Č. A. XXVII. 346.

Tovačově, Jiříka Martinkovského a Jana Bukůvku, aby za stavy jednali, jménem země psaní činili a odpovědi dávali, a usnesli se „k zachování země císaři a k obhájení před nenadálými vpády" najmouti na svůj náklad 1000 koní zbrojných a zase se sjeti na den 13. dubna do Ivančic.

Ze Slavkova psali císaři soudcové zemští 10. dubna podávajíce zprávu o soudu brněnském, a zároveň také stavové tam shromáždění o témž soudu a příčinách sjezdu slavkovského. Obojí zpráva se doplňuje a na sebe na vzájem odvolává; psány jsou ovšem ve prospěch zpravodajův a s jejich stanoviska. Stavové v psaní svém obviňovali Berku, ale celkem povšechně a k obhájení svému málo průkazně, že do země jen nenávist a nesvornost vtrušoval, že jsa nejvyšším zemským nad tisícem koní zbrojných a nad 2000 pěších „neoblekši zbroje nikda" zemi o mnoho deset tisíc zlatých připravil a sobě osobil, což prý si také do něho císař na sněmě brněnském r. 1604 stížil, a o čež až posavad ještě konce není, že jsa hejtmanem zemským sirotky rytířského řádu panenky poctivé jako dívky selské na svém dvoře choval, že před p. kardinálem mluvil, že by udělati chtěl, kdyby císař něco proti právu a řádu i svobodám zemským poručil, že hodonínským sekvestrem [1]) zemi špatně posloužil, že vydává a vymýšlí nikdy nebývalá práva proti zjevnému zřízení zemskému, že všecko po své vůli dělá ne jako by byl úředník císařův, nýbrž jejich dědičný pán, že o vlast jejich milou péče míti nechce a k věcem proti pořádku a svobodám jejich je nutí. Na svou ospravedlněnou dovolávali se ne právě případně a šťastně landfrydu z r. 1579.[2]) Oznamujíce pak svá snesení o zbrojení a o položení sjezdu do Ivančic, dodávali, bude-li jim do toho času i do toho místa sněm od císaře položen, že chtějí se k němu sjeti, a ohražovali se při tom, že tím nemají úmyslu mocnosti císařské něco ujímati, než že ty věci odkladu netrpí a místo bezpečné a nepodezřelé oblíbeno býti musí. Konečně žádali, aby jim dal císař jiného hejtmana, který

[1]) Srv. Dopisy Karla st. z Žerotína v A. Č. XXVII. 342, 343.

[2]) »Item. Na tom jsme se také z jednostejné vůle všichni ustanovili: Jestliže by nás pak kdo nyní, neb po smrti krále, pána našeho, mimo spravedlivý řád a svobody naše k čemu nutiti a tisknouti chtěl a k své vůli připravovati, v tom abychom podle sebe stáli a sebe neopouštěli, a jeden mimo druhého nikam se nevytrhali, než z jednostejné vůle to jednali, co by dobrého a poctivého tohoto margkrabství podle svobod našich bylo, a to pod pokutami v landfrydu položenými.« (*Kameníček*, Zemské sněmy a sjezdy moravské, I, 399.) Tendence landfrydu nesměřovala přece proti vlastnímu panovníkovi.

by lásku a svornost mezi obyvateli vzdělával, a aby pokoj vídenský s Uhry, kterýž na poručení císařovo spečetili, a také pokoj s Turky stvrdil, a nedal místa žádným postranným zprávám, jimiž by u císaře v nemilost a ošklivost uvozováni byli.[1])

Ale stavové moravští, kteří takto odtrhli se od císaře, a svou vládu ustavili v zemi místo vlády císařovy, chtěli přiměti k podobnému kroku také české stavy tehdy v Praze na sněmě shromážděné. Princip suverenity stavův nad mocí panovníkovou měl býti k platnosti přiveden také v zemi, kde přímo císař vládl, a mezi něho a stavy měl býti vražen klín, který by je pořád dále od sebe rozrážel. Psali moravští stavové rovněž tehdy ze Slavkova stavům českým posílajíce jim k informaci oboje přípisy k císařovi a zpravujíce je, na čem se usnesli; žádali pak o jejich přímluvu u císaře, aby mír s Uhry a Turky byl stvrzen, a lid válečný, který leží v zemi a blíže země,[2]) aby byl vyzdvižen a jinému do země vtrhnouti aby se nedopouštělo, a aby vedle nich stáli a pomocí svou k ochraně jejich přispěli, kdyby jim nebo zemi moravské chtěl někdo nějaké příkoří činiti;[3]) sami se pak zakazovali stavové moravští českým podobným způsobem. Z těchto slov ozývá se již potomní ohlášení sjezdu ivančického směřující přímo proti císaři a do popředí vystupuje ideál stavovského státu. Čeští stavové však ze sněmu celkem příznivému císaři, nechtějíce se od něho oddělovati, odpověděli poukazem na generalní sněm, na který byli již svolili. Byla to první odmítavá odpověď stavům moravským vedeným Liechtenšteinem a zároveň osvědčením proti arciknížeti Matyášovi. (P. d.)

---

[1]) Paměti Hovoriovy. (Sbírka rukopisů v zem. arch. brněnském č. 332, fol. 51—57.)

[2]) V zemi bylo vojsko císařské v Novém Jičíně a Kyjově; blíže země míní se vojsko Tillyho v Dolních Rakousích.

[3]) Paměti Hovoriovy l. c., fol. 57—58.

Bratři Lilečtí čili Habrovanští.

K dějinám sektářství na Vyškovsku. Bohumír Bunža. (O.)

III. Účinky spisů Dubčanského. — Zánik sekty.

Spisy „bratří s hory lilečské“ vyvolaly veliké množství listů a traktatů polemických zvláště se strany Českých Bratří, kteří viděli v neunavném Dubčanském s jeho tiskárnou nepřítele velmi nebezpečného. Vyslali proti němu své nejlepší současné muže, Lukáše, Škodu, Augustu, Blahoslava[1]) atd. Starší ve zborech potírali habrovanské.[2]) Polemiky vedeny prudce, rozhořčeně, slovy nevybíranými, takže jesuita Dr. Václav Šturm vzájemných výtek používá s výhodou k svému boji proti Jednotě. Věnuje jim velkou část svého „Srovnání víry.“ Poněvadž spisy Šturmovy jsou výbornou bibliografií současnou, skýtají nám už samy dosti jasný přehled tohoto zápasu. Bratři odpovídají na „Ukázání“ Habrovanských, „nestydatých háncû bratrství“, spisem Jindřicha Šturma v Mladé Boleslavi, že „písmo svaté berou a jemu rozumějí jak sami chtějí, a řeči Krista Pána formovati smějí proti všemu křesťanstvu od mnoho set let. Mnohá místa písma pomíjejí nebo glosami svými je kazí a převracují. V takovém způsobu znáti se dáváte jako byste všem nedostatky ukazovati, všecky napravovati hotovi byli, avšak největší zuřivost ducha vašeho k nám vás pudí, jako bychom povinni byli na vaše zámysly a úsudky Amen říkati. Naše jednota, milí starší, ani napravování podle vůle vaší ani potřebovala ani vás za to žádala. Odkud takovou povinnost na sebe táhnete?“ Bratři vystoupili též na obranu přítomnosti Páně ve svátosti oltářní, začež jim spílá Dubčanský „papeženci blúdní, noví neb mladí Římané antikrysti“ a učení bratrské nazývá „Kobčina“, jíž žádný rozuměti nemůže.

Zajímavý spis polemický jest Stráněnského: Traktát proti Lileckým jinak Habrovanským.[3]) Spisovatel hájí nejprve

---

[1]) Blahoslav ve své historii nazval »Ukázání« spisem »plný hanění a v ošklivost uvozování«.

[2]) Že tak činili vysvítá ze slov Blahoslavových, který ve »Vadách kazatelů« napomíná Bratry, aby jinověrce nechali na pokoji: »brzy prý drbnou Novokřtěnce brzy Habrovanské«.

[3]) V museu českém velmi defektní exemplář c. 36. F. 21. R. 1541. někteří považují Stráněnského za katolika, ale slova jeho: »Římané i česká strana nás hanějí, kaceřují, pikhartují, bludují« ukazují na Bratra. — *Jungmann* ve svých dějinách literatury tohoto spisu neuvádí.

svátosti, „o čež největčí nesnáz činíte". Vytýká, že habrovanští užívají proti Bratřím spisů, které od nich nepocházejí. Víra jejich není původní, nýbrž „nepříležitě v roucho cizí se obláčí, když praví, že starou víru českou mají, slovem ale skutkem a pravdou daleko jsou od toho." Hájí dále přísahu, kterou prý Bratřím už Kalenec vytýkal, ale bratr Lukáš jej důvody písem „přemohl a umrtvil." Dubčanský (též v Kyjově) útočil na Bratry, že „na cestách s oštěpy chodí proti přikázání: nezabiješ" a ve svém „Ukázání" opět, že zloděje k smrti odsuzují a na vojnu táhnou. Za to si jej dobírá Str.: „když lotr do domu leze, na sousedy ochotně volají (habrov.), když statek brání, nepřátelé netoliko voštěpy, kordy a cepami, ale také ručnicemi a hákovnicemi a prudkými děly pomilováni bývají, což jich druhdy veliká paseka lehne. Nechť se pak tito vysokých smysluv nábožníci před lidmi umyjí", pomůže prý jim to jako Pilátovi. „Berně proti Turkom (tedy válečné) i vy jste platili a váš biskup a přední starší (Dubč.) i žoldnéře se vší zbrojí vypravil." Proč prý založili zvláštní sektu, když mohli se přidat ke Kalencovi, „když on vše má co chválíte a pro co na nás hurtujete".

„Soudy máte za zřízení pohanská, ale Jan Habrovanský starší váš se soudí a s lidmi sváří při té hojnější spravedlnosti." „Žádné titule neuznáváte, ale pana habrovanského s panováním, tytulem a soudy a s právy i řečňováním netoliko za bratra, ale za zvláštního vůdce a kazatele a ředitele jednoty vaší jste přijali. A tak každého z povýšených přijímáte. Aj co jste velmi kříži Kristovu utesali, milí starší z Lilče, ba nikdy jste na úzkou cestu starého původu nevešli, nýbrž širokou branou se béřete".

Na výtku Dubčanského, že Bratři s antikristem mír uzavřeli a ten prý je proto „netrápí a nemorduje" jako Habrovanské, odpovídá Str.: všeho ve svobodném a velikém pokoji užíváte, svého biskupa a staršího řečníkem mnohým pří lidských u práva máte a v tom pokoji svých spravedlností snadno dosahujete. Každý z vás živnosti a obydlí svého užívá jak rozumie a umie bez překážky".[1]) Dokonce prý ten pokojný čas Habrovanské činí „smělé a na všechny doskočné", takže žádnému pokoje nedají, kdo se s nimi nesrovnává. Dopustí li pán Bůh pokušení pak prý to bude jen pro jejich pikhartská „hanlivá a útržčivá písma." Na konec prudce útočí na stálé tvoření nových jednot. „Když se takoví sobě podobní shledají a sberou neb něco učedníků shromáždí, tři, čtyři deset neb i více, jakož se ke všemu lidé najdou, tožť hned

---

1) Přejte i nám trochu toho »pokojíčka« dodává Str.

beze vší spravedlivé příčiny a potřeby, nejvíce ze samého zalíbení sebe a všetečné smělosti, volenie starších, biskupů, kněží sobě zarazí, losují a světí je, z toho hned nová jednota, církev povstane. Hned se písmy tarasují, jiné hanějí, viní lidi, prosté straší, od jiných odrážejí sami k sobě táhnúc jak mohúc, svědomí lidská rozličně pletou a vše písmy svatými dotloukaji."[1])

Dubčanský svými spisy a polemikami, které vyvolaly, docílil toho, že počtem nepatrná jeho sekta stala se známou po celé Moravě a Čechách a upoutala na sebe pozornost samého krále Ferdinanda I. Panovník tento snažil se ze všech sil zavésti v zemích svých pořádek rozvrácený boji náboženskými a rejdy zbujnělé šlechty, aby mu poskytly záštity proti Turkům, jichž voje mu zaplavily skoro celé království uherské a hrozivě postupovaly k samé Vídni. Proti tomuto nepříteli potřeboval vojska ovládaného myšlenkou jednoty křesťanské. Zasazoval se tedy v Římě, aby uznáni byli podobojí za pravověrné a energicky se stavěl proti dalším náboženským novotám, které jednotu drobily a rázný odpor proti Turkům znemožňovaly jak jemu tak bratrovi císaři Karlu V. Hněv králův dopadl celou tíhou na Dubčanského a bylo po onom pokoji, o kterém psal Stráněnský.[2])

Již na sněmě ve Znojmě r. 1535 při jednání o zákazu učení novokřtěnců vzpomenuto Dubčanského a přísně mu poručeno, aby novotářství zanechal, chce-li se vyhnouti nemilým následkům. Dubčanský neposlechl, kázal i psal dále. Tu byl u krále obžalován pro „sehnání s pouště nějakého poustevníka Jana" a pohnán k zodpovídání do Prahy. Byl to nepopíratelně úskok Bratří, dostati Dubčanského před tribunal královský. Naši historikové nám Bratry vždy vyličují jako ideal dokonalosti, ale měli též své chyby, a jedna z nejodpornějších je jejich mstivost vůči protivníkům, které všechny „do pekla strkají" a o smrti jejich jinak se nezmiňují než slovy „zdechl, pošel." V Praze se žalobník Bratry nastrčený neobjevil, ale Dubčanský pro své sektářství vsazen i s průvodci do černé věže. Přívrženci Dubčanského zvláště Jan z Kunštátu a Václav Ludanie použili veškerého svého vlivu u stavů Moravských v jeho prospěch a ti prohlásili odsouzení „spolulantfridníka" mimo hranice země za porušení ústavy a vyvolali prudký

---

[1]) Přímo proti Habrovanským psány jsou ještě tyto spisy: »O znamení a pravdě« 1526. »Odpověď a zpráva . . . na třetí spis proti nim (t. j. Jednotě) od starších Lileckých neb Habrovanských. V Mladé Boleslavi 1533 od Jindřicha Šturma. „Proti Habrovanským" od Jana Augusty. Litomyšl 1540.

[2]) Viz zevrubněji u Brandla, Čas. M. Mor.

protest proti Ferdinandovi v Olomouci r. 1538 na den sv. Křtitele a ve Znojmě na neděli Laetare r. 1539 rovněž i v Brně. Poslali za králem poselství do Lince i Vídně s rázným protestem proti takovému způsobu jednání. Avšak Ferdinand už nebyl slabý Ladislav ani Ludvík a proto neustoupil. Ohradil se, že Dubčanského do Prahy ve věcech náboženských nepovolal a sněm moravský o těchto záležitostech rozhodovati že práva nemá, nýbrž král sám. Propustil sice po desíti měsících Dubčanského, když i král polský za něj se přimlouval a pánové Pernštýn a Švamberk za něj složili rokojní 10 tisíc kop grošů, ale pod závazkem, že bludů již rozšiřovat nebude, jinak do vězení se vrátí a to pod ztrátou hrdla i statků. Stavové opět bouřili proti takovému závazku, ale Dubčanský sám složil zbraň, podrobil se závazku, přestal apoštolovat a smířil se se svým králem. R. 1542 byl zvolen za člena královské komise berní, ale již roku následujícího zemřel. Že konflikt jeho s králem byl velmi tuhý, můžeme souditi ze slov Dra. Šturma (Srovnání víry str. 66.): Pan Jan Dubčanský, první původ Jednoty Lilecké, několikrát do vězení dán byl a dvakráte, nebo třikráte již jemu hranice připravena byla, než na přímluvu Pánů jemu hrdlo darováno jest bylo.

Ačkoli Dubčanský nestal se katolíkem, přece tím, že činnosti se vzdal, pochována sekta svatých z Hory Lilečské, kteří se přidali k různým vyznáním, z jichž prvků vytvořena jejich věrouka. R. 1614 ve spise „Pravda vítězící“ [1]) jásají Bratří nad poraženým nepřítelem: Lilečtí činili Bratřím příkoří rádi přijímajíce mezi sebe vyvrhelce a vypadlce z Jednoty, proto jim Bůh nepožehnal, takže o Lileckých neslýcháme, aby kde kteří byli.

* * *

Majiteli panství Habrovanského po Janu Dubčanském jmenují se bratři Václav a Vilém, roku 1563 již jen Vilém[2]). Ten byl r. 1558 v úterý po Obrácení sv. Pavla povýšen do stavu rytířského.[3]) Po Vilémovi dědili panství Habrovanské jeho synové Jan a Bedřich, kteří je prodali r. 1574. Janu Bohuslavu Zoubkovi ze Zdetína. Bedřich Dubčanský rytíř ze Zdenína a Habrovan zemřel v pondělí po sv. Mikuláši 1583 ve Ždánicích, jak hlásá kámen na tamějším hřbitově,

---

[1]) Vydán v Kralicích.

[2]) *Schwoy*, Topographie von Mähren.

[3]) *Schimon*, Der Adel von Böhmen und Schlesien.

a jeho dcera Anežka, poslední toho rodu, babička historika moravského Středovského zemřela 1. září 1675 a ve Bzenci v kostele sv. Jana je pochována.[1])

Rod pánů Zoubků ze Zdetína, na který panství Habrovanské přešlo, byl úzce spojen svazky příbuzenskými s biskupy olomuckými a přiklonil se úplně ke straně katolické, třeba původně byl bratrským[2]) Po Janu Bohuslavu Zoubkovi přešlo bývalé panství Dubčanských na Viléma, bratra jeho, rozhodného katolika a příznivce Jesuitů. Jako nejvyšší písař markrabství moravského bydlíval v čas zasedání sněmu v Olomouci v Koleji Jesuitské, kde na jeho počest dávány divadelní hry, konávaly se zkoušky žactva, které přijímalo z rukou pana Zoubka odměny. Zbytky Habrovanských hleděl potlačiti tím, že kazatele jejich vypověděl a na faru lulečskou dosadil svědomitého kněze Michala Švába. Když pak ten se stal 1596 děkanem Vyškovským, povolal pan Vilém na Habrovany Jesuity, kteří až do r. 1610 vedli duchovní správu. Kolej Jesuitská vyslala do Habrovan P. Jana Drachovského a P. Michala Besko z Olomouce, kteří se pustili do práce s rázností jich řádu vlastní. Pilně poučovali, zaváděli církevní průvody, zvonění anděl Páně, udíleli svátosti, získávali lid laskavostí, dítky dárky. Už o prvních Velikonocích měli 168 lidí u stolu Páně, mezi nimi 40 starců, kteří nikdy žádné svátosti nepřijali,[3]) a o Vánocích již 200 komunikantů, počet tam nikdy prý neslýchaný. Vilém Zoubek zemřel 7. března r. 1608 zachovav řádu přízeň po celý život. Dle přání svého pochován v Olomouci v kostele Panny Marie Sněžné, kde už v hrobce odpočívaly jeho dvě dítky, které jej smrtí předešly. V závěti své hojně obmyslil kolej Jesuitskou. Ani jeho smrtí nebyl přerušen vliv řádu na panstvích Zoubků a sekta Dubčanského spěla rychle k svému konci. Syn Vilémův, Vilém Bohuslav zemřel mlád 25. srpna 1625 ve Vyškově, kam si přijel pro nevěstu Dembínskou[4]). Zůstaly dvě sestry, provdaná Helena a svobodná Kateřina, která žila životem světice.[5]) Jí vymřel 15. července 1636 rod Zoubků ze Zdetína. V závěti své odkázala r. 1635 Habrovany Jesuitům na zřízení koleje v Kroměříži,

---

[1]) Notizenblatt 1884.

[2]) Bernard Zoubek, učený biskup olomucký † 12. března 1541 a manželka Joachima Zoubka, Kateřina, byla sestra slavného Prusinovského z Víckova.

[3]) *Schmidl*, Hist. Soc. Jesu.

[4]) Notizenblatt 1876.

[5]) Poručník její pan Kavka z Říčan chválen též jako příznivec řádu u zmíněného historika jesuitského.

která když Kroměříž r. 1643 spálen, přenesena do Hradiště i s mrtvolou dobroditelky. Helena, provdaná Dubská, zahájila sice dlouhý spor o dědictví s řádem Jesuitským, ale bezvýsledně. Po zrušení řádu připadly Habrovany studijnímu fondu. V Lulči u sv. Martina prohlašují obydlí hrobníka za zbytek tiskárny Dubčanského a v Habrovanech, jak už řečeno, kostel nejsv. Trojice za původní jeho modlitebnu. Jinak ani v pověstech lidu po „svatých z hory Lilečské“ stop nenacházíme.

Mikuláš z Drážďan.

Dr. Jan Sedlák. (Č. d.)

Jednomu z „přikázání nejmenších“, zápovědi přísahy totiž, věnoval Mikuláš dva traktáty. První, starší, o němž se později ještě bude zmíniti, uveřejnil jsem ve Studiích a textech I 86—94 a podal jsem jeho obsah. Druhý jest ze druhé polovice r. 1415 a jest pouhým zpracováním prvního. Je v kapit. knih. praž. C 116 na fol. 159b—169b [1]) a má inc. *Nota: Jurando vane*, expl. pak *dissolvi et esse tecum*. Obsah jest týž jako v traktátu prvním, jen postup myšlenek jest jiný a citáty jsou hojnější. Hlavním dokladem jest ovšem i tu Pseudo-Chrysostomovo Opus imperfectum. Zajímavé je, že tu ponejprv od Mikuláše citován jest Viklef (167a), na nějž jej patrně uvedl Hus, a že jest zmíněn jakýsi doktor Michael s jediným českým přípiskem u Mikuláše: Bopomozy mili Michael, quod tamen dicis veritatem (167b). Přísaha jest dle Mikuláše apokalyptický „caracter bestiae“, jímž se kryje všeliký zločin, a kdo ho nemá, jest pronásledován, kaceřován a usmrcován. [2])

Autorem spisku jest jistě Mikuláš, ježto se tu dovolává svých Conclusí a De usuris; napsán pak byl po odsouzení kalicha v Kostnici. [3])

*

Poslední mezi spisy, k jejichž autorství se jasně hlásí Mikuláš Drážďanský sám odkazy na své traktáty starší, jest nejucelenější a

---

[1]) Za ním na fol. 169b—173b jsou citáty proti přísaze a pak 173a—177b nový, tuším, traktát o přísaze.

[2]) »Přikázání nejmenší« nejsou jen majetkem Mikulášovým, nýbrž tvoří stranu: »Hec [est] secta, quam dicunt heresim iuxta Act. 24; nam de secta hac, sc. non iurare, non occidere et sic de aliis Christi mandatis minimis, notum est nobis, quia ubique ei contradicitur« (168b). To lze rozuměti o Valdských.

[3]) Autor na ně útočí, volaje: »O antichriste, qui putas immutare leges et tempora et facere iuxta voluntatem tuam reum! Ecce quomodo secta Christi hereticatur et ei ubique contradicitur! Noli mirari de isto, sed considera huic simile et ut sic horribilius, quomodo anno domini MCCCCXV congregacio babilonica et sathane synagoga in Constancia congregata Christi institucionem et primitive ecclesie recepcionem corporis et sanguinis Christi a christifidelibus sub utraque specie panis sc. et vini, ut per se attestantur in conclusionibus suis, in prima sc. et tercia, sic ministrare condempnant et recipientes

nejkacířštější. Je to dogmatický traktát „De purgatorio“. Má formu dialogu [1]) mezi V a M, t. j. mezi viklefistou a mohametistou, jakž nazývali viklefisté katolíky, protože prý dávají zákony nad zákon Kristův a proti němu. [2])

Opíraje se o známé dílo Pseudo-Chrysostomovo, [3]) praví Mikuláš, že Bůh postavil si dům třípatrový (domus tristega), sestávající z nebe, země a pekla, cesta pak, jež vede k nebi, že jest život dle nauky Krístovy a apoštolův. Učitelům, kteří mluví o domě čtyřpatrovém, přidávajíce ještě očistec, nelze věřiti, ježto odporují Písmu. I diví se V [4]), že se lidé tolik spoléhají na modlitby za zemřelé, když o nich v Písmě nic není. M odkazuje na II. knihu Mak., ale V jí odmítá jako apokryfní. Ostatně ve St. Z. takové místo bylo, ale Kristus je smrtí na kříži zrušil. Kněží novozákonní pak, místo aby naváděli k mravnému životu, povzbuzují stále k modlitbám za zemřelé, činíce tak z lakoty, k vůli offertoriím, třiceti mším atd.

Ale, namítá M, dle sv. Řehoře každou mší vysvobozuje se jedna duše z očistce. To, odpovídá V, jest bajka, jež nemá podkladu v Písmě a již proto jest nepravdiva, že mnozí kněží slouží v těžkém hříchu a mše takových neprospívají. Citáty, jež uvádí M z N. Z. (Apok. 5, 13, kde všichni tvorové, i podzemští, chválí Beránka, a Act. 2, dle něhož Kristus zrušil bolesti pekla), nedokazují očistce. [5])

---

sic secundum Christi institucionem hereticant . . .« (168b) Spis končí výkřikem podobným onomu, jejž jsem uvedl z Conclusí v pozn. na str. 540: »O bone Jesu, angustie sunt michi undique: Si non iuravero aliaque tua precepta servavero . . .

[1]) Srv. zárodky dialogické formy v Cortině.

[2]) Hus Contra quidamistas: ». . . doleo, cum aliquis de parte nostra aliquem hereticat vel appellat machometistam vel aliter infamat« (v mém vyd. Pálčova Antihusa str. 113). Že tak jest rozuměti písmenám M a V, soudí již Šimon Vítovský, pravě v úvodu k tomuto traktátu v rkp. kapit. praž. D 52: »Procedit autem hic Nicolaus in hoc suo dampnando opere per modum dyalogi Wikleff et Machometi, Machometum carnalem quemlibet sacerdotem designando propter vitam lucris, deliciis et honoribus seculi huius deditam, quam gladio et pena corporali suadet a se ductis sicut ille Saracenus defendere, Wicleff autem appellat suam partem quasi racionibus defendentem et scripturis . . .« (21b). Můj výklad nahoře jest, tuším, správnější.

[3]) Opp. vyd. Frankf. N. T. sv. II. col. 91b.

[4]) V jest »aliquis ex parte tristege domus«, M pak »de quadristega domo«.

[5]) Mikuláš tu popisuje svého odpůrce: ». . . ipse unus erat ex pinguibus sacerdotibus et incrassatis canonicis, cottidie habens memorias defunctorum, propter quas eciam ecclesias et chorum visitavit et missavit et pecunias multas recepit pro sua carnali vita delicata et familia sua ociosa et pro equis suis et caballis et canibus suis dilatandis, ut tamen taceam de focariis, amasiis et pueris suis . . .« (43a). To patrně není skutečná osoba, nýbrž karrikatura katolického kněze.

Memento za zemřelé při mši jest zavedeno teprve papežem Pelagiem II a nelze ho odůvodniti Písmem, při exequiích pak jest tolik zlozvyků z pýchy věřících a lakoty kněží zavedeno, že již proto nauka o očistci jest podezřelou.

Slova Kristova, jež potom uvádí M: „nevyjdeš odtud, dokud nesplatíš posledního haléře", vykládá V podobnými výroky tak, že „dokud" neznamená určitého času, v němž by měl zemřelý z vězení (očistce) vyjíti, nýbrž že bude vězněn vždycky. Rozumový důvod M, že by se pak hned dostalo blaženosti věčné tomu, kdo po celý život svatě žil, i tomu, jenž až v poslední chvíli se obrátil, odbývá V odkazem na podobenství Kristovo o dělnících na vinici.

Na námitku, že by z popření očistce plynul blud, že není žádného hříchu, jenž by mohl býti odpuštěn na věčnosti, proti výroku Páně: „nebude odpuštěno ani na tomto ani na onom světě", praví V, uznávaje váhu této námitky, že nutno napřed Písmem nebo neklamným rozumem dokázati, že očistec jest článek katolické víry, jinak že nelze mluviti o bludu.[1]) Zde však Marek a Lukáš prostě praví, že takovému nebude odpuštěno na věky. Netřeba tedy věřiti jinak.

Na druhou námitku, již činí M z I. Kor. 3, že dílo každého má býti zkušeno ohněm, odpovídá V, že by pak i dílo dobrých (i zlato) muselo býti zkušeno ohněm, kdyby se to místo mělo vykládati o očistci. Ohněm jest tu dle V rozuměti utrpení a smrt.[2])

Třetí námitku konečně, že s vinou neodpouští se trest a že ten, jenž neodpyká trestu na zemi, nemůže dojíti hned blaženosti věčné, luští V pravě, že tajných úradků Božích člověk neznaje, musí stále činiti pokání, ale nespoléhati se na sebe, nýbrž na smrt Kristovu a Boží milosrdenství. Bůh zajisté učiní opatření, aby člověk odpykal si tresty na zemi, nebo mu je odpustí. Jako ten, jenž stále žil svatě, spáchá-li na konci těžký hřích, jest zavržen: tak může ten, jenž stále žil ve hříchu, obrátí-li se na konci života, býti hned oblažen, zvláště když jsou různé stupně blaženosti. Ze tělesné léčení trvá dlouho, jest vinna neschopnost lékaře a léků, jež nemohou vyléčiti ihned, ale moc Boží působí v okamžiku, a proto duchovní léčení nevyžaduje dlouhé doby.

---

[1]) Podobně, dí Mikuláš, jako universita nechtěla souhlasiti s odsouzením 45 článků, dokud doktoři nedokáží o každém z Písma neb rozumu, že jest bludný (47b). Mikuláš byl patrně při tom.

[2]) Na doklad uveden zase Pseudo-Chrysostom!

M, cítě se již poraženým, nechává za sebe mluviti svého zástupce, řeholníka kteréhos a inquisitora kacířů,[1]) jenž se dovolává zvyku církevního modliti se za mrtvé a vyslyšení modliteb takových. V se diví, že mistr Písma dokazuje očistec zvykem církve, jež jest sbornice satanova. Pravá církev jest jen církev svatých na zemi a na nebi; modlitby té církve a zvláště jediného prostředníka Krista Bůh vždy slyší bez našich zásluh. „Ecclesia dormientium“, o níž mluví učitelé, nejsou věřící v očistci, nýbrž věřící ve spánku 1. nevěry a nevědomosti, 2. rozkoší a hříchů, 3. nedbalosti a 4. špatného zvyku. Dle toho jest také čtverý druh pomoci, jíž je církev probouzí ze spánku: 1. kázání, 2. strach před soudem a tresty, 3. rány osudu a 4. tíživé starosti.

Traktát svůj končí Mikuláš[2]) slovy Páně: „Omnis plantatio, quam non plantavit pater meus coelestis, eradicabitur“; [3]) vždyť očistec zrušiti může sám papež,[4]) kdyby povolil obecně plnomocné odpustky, jakž dokazuje Mikulášův „prokurátor“ mistr Jan z Husince v posici proti bulle Jana XXIII.[5]) (P. d.)

---

[1]) Zase smyšlená osoba? Mikuláš praví: »procuratorem constituit inquisitorem hereticorum sc. quendam fratrem de ordine illorum, de quibus Hildegardis prophetavit, quod cum potentibus innocentes interficient, tradendo sc. eos curie seculari . . . Et quia predictus frater . . . semper de suffragiis mortuorum in purgatorio existencium, ut dicunt, super quo et ipsi fundati sunt, predicare consueverat . . .« To by se hodilo na Maříka, jenž byl inquisitorem a členem řádu Cyriáckého (de poenitentia ss. martyrum). Mařík však se objevuje na sněmu Kostnickém teprve na počátku r. 1416, tak že by se ho nemohlo týkati, co později Mikuláš dí, že způsobil Husovo uvěznění — či byl Mařík v Kostnici již r. 1414? Nebo je snad míněn Petr z Uničova, jenž je zván inquisitorem, že je dominikán?

[2]) Má prý jinou práci: musí podávati věřícím pod obojí a jiné svátosti udělovati (64a).

[3]) Týmž výrokem odbývá Mikuláš i zvyk přijímati pod jednou.

[4]) Tuto nemoudrou větu opisuje Hus z Viklefa.

[5]) Mikuláš tu vypisuje delší citát ze zmíněné posice a podává pak krátkou historii konce Husova. Cenný ten doklad, jak nazírali Drážďanští na Husa a jeho při hned po jeho smrti, stůj zde celý: ». . . Johannem de Husnicz, magistrum arcium studii pragensis, virum utique sincerum et predicatorem approbatum ab omnibus ipsum cum caritate et circumscriptis invidie stimulis audientibus et intelligentibus . . . (64a). Et quia dictus frater procurator videns, quod nichil proficeret, tandem cum suis complicibus procuravit, ut ad concilium Constanciense, quod pro tunc imminebat, citaretur procurator ipsius V, sc. dictus Mgr Johannes, quia dure huiusmodi fictas indulgencias, simonias, fornicaciones et alias abusiones in clero et populo valde detestabatur, contra eas clamans in predicacionibus

suis ad multos annos, propter que eciam ab antea ad aliquot annos plures excommunicaciones et maledicciones ab huiusmodi criminosis suscepit. Qui tandem citatus a. d. MCCCCXIV fer. V. ante Galli iter arripuit eundi ad Constanciam non propter punctum purgatorii, sed ad audiendum de aliis sibi obiciendis et ad standum melioribus informacionibus, si in aliquo errasset, eciam a quocunque vivente secundum legem infallibilem Jesu Christi. Qui veniens in Constanciam a. d. quo supra sabbato post Omnium Sanctorum die tercia mensis Novembris, post hoc die tercia post festum Katherine de proximo immediate sequentis a papa et cardinalibus ceterisque episcopis et clericis, dicto fratre et complicibus suis procurantibus, capitur et tandem in obscuro carcere non confessus nec auditus nec convictus per legittimos testes dire incarcerabatur et finaliter nulla instruccione legis data nec audiencia publica ut decuit secundum iura concessa sub salvo conductu eorum ipsum condemnarunt et a. d. MCCCCXV sexta die mensis Julii, hoc erat sabbato post Procopii, ignis voraginibus ab eiusmodi traditur, factus domino Jesu Christo, pro cuius labore et lege hec suscepit, in odorem suavitatis et holocastum h. e. totum incendium. Hoc factum, quamvis coram mundi amatoribus odibile et mirum et abiectum habeatur ac male interpretatur, ymmo et maledicitur, non tamen a viris sapientibus et deum diligentibus et causam dei cognoscentibus, cum sciant scriptum I. Pet. II: »Hec enim gracia, si propter conscienciam dei sustinet tristiciam quis paciens iniuste« (64b 65a).

Posudky.

Zd. Nejedlý, Dějiny husitského zpěvu za válek husitských. Praha 1913. Str. XXI 952. Cena 15 K. (Č. d.)

Za hlavního skladatele písní táborských má Nejedlý kněze Jana Čapka, jemuž věnuje článek další (168—186). Zmiňuje se o Čapkově traktátu eucharistickém, z něhož známe jen několik úryvků. Že Čapek „cítí rozpor mezi existencí samého boha a nepatrným zjevem hostie", z oněch úryvků nevysvítá a že „duch Čapkovy víry byl již nový, ale forma její dosud stará" (171), není pravda. Traktát Čapkův byl úplně katolický, pokud ovšem z úryvků lze souditi. Písně, jež mu N. připisuje, nemají nic táborského. „Nuž křesťané viery pravé" jest pouhý opis Desatera a „Ve jméno božie počněme" má myšlenky o církvi jako prvním stvoření zcela husovské, polemiku pak proti ostatkům sdílí s krajnějším křídlem okolí Husova, kdežto kult mariánský a „poslúchajmež papeže, krále, biskupa" vede až před rok 1412. Čapek není jejich autorem, jako není autorem písně „Ktož jsú boží bojovníci". Snad jest od něho popěvek „Dietky bohu zpievajme" (185). Dobré jest, co sebral N. o Čapkovi z Příbrama, ale chybí časové určení těch událostí.

V třetím článku předkládá N. „táborské písně duchovní" (187 až 240). Mysticismus krajního křídla Táborského[1]) jeví se dle N. nejsilněji „v deistickém přilnutí k bohu otci všeho dobra i zla" (190). Není jasno, co tím N. míní, ale táborské to není. Dobře varuje N. před lehkověrným přijímáním údajů Collinových i Blahoslavových o písních husitských, ale sám si při určování nepočíná dosti kriticky. Právem připisuje Táborům písně o spasení na horách, ale modlitby ve formě písně a zpěvy o svátosti oltářní přičítá jim bezdůvodně. Je sice pravděpodobno, že i Táboři zpívali Otčenáš, Credo i Desatero, ale že u nich ty písně vznikly, pro to není důvodů. Také píseň O pokání nemusí býti táborská. A písně o svátosti oltářní nejsou táborské jistě. „Časy svými jistými" káže přijímati pod obojí důvody u Jakoubka obvyklými, „Biblí najprv otevrúce" jest pseudobásnické zpracování utraquistického traktátu a slovy: „tuť jest božstvie, člověčenstvie pod obým zpósobem" původ táborský přímo vylučuje, „Věrní křesťané" pak obrací se ovšem proti „kacířům papežským" (sněmu Kostnickému), nikoliv táborským (226), ale táborská není. Slovo „posvátně", jež N. zdůrazňuje a z něhož vyvozuje, že je ta píseň apologie táborské víry o svátosti oltářní a „písňová parafrase onoho článku táborského, jejž jsme nahoře poznali z jich traktátu", není nic jiného než polemika proti těm, kteří praví, že laikům stačí přijímati „spiritualiter" a netřeba „sacramentaliter". S táborstvím nemá

[1]) Je to malichernost, ale nelze si toho nevšimnouti: N. píše důsledně »bůh«, »boží«, ale »Táborství«, ba i »Táborský«.

společného pranic N. tu zanedbal věc nejdůležitější, literaturu traktátovou, a to se mu mstí. Nejlépe to viděti u písní o přijímání dítek. Dle N. „důležitá tato novota vznikla v táborství a odtud teprve vnikala dále i mezi horlivější stoupence strany pražské“, jež prý přesvědčily „důvody Táborů více citové než rozumové“ (229) — tomu není tak! Novota ona vyšla z Prahy, od Mikuláše Drážďanského a Jakoubka, a důvody jejich byly úplně rozumové. Není také pravdivé, že „jenom Příbramova strana se tomu vzpírala“ (228), nýbrž napak: Příbram stál první po boku Jakoubkově v hájení té novoty proti Tišnovovi a Jesenicovi. N. sice přiznává, že nejsou všecky písně, které tu uvádí, táborské a spojuje prý obojí, aby nerozbíjel látku; zatím však táborského původu nelze dle obsahu poznati ani u jedné písně. U písně „Chvalmež Boha“ nedokazují táborského původu verše: „Toť jest tělo božie a křest, ta dvoje obecná svátost“; neboť ty jsou pouhým opisem nauky Jakoubkovy, že jako křest jest potřebný všem, i dětem, tak i svátost oltářní; s táborskou pak naukou o svátostech nijak nesouvisí Že nám dal Kristus svátost jen k požívání, další verše nepraví a není v nich tedy názor na účel a podstatu (!) svátosti oltářní táborský; verše pak: „Myť nedbáme na obyčej kterakkoli zastaralý, kterýžť pravdu tupí“ neznějí nijak táborsky. Vždyť se s nimi setkáváme v traktátech Jakoubkových, Mikulášových a j. stále! Také u druhé písně „Jezu Kriste králi“ verše „krve vína ctného hřichu vin shlazenie“ nejsou důkazem táborského původu, neboť nepředpokládají „osvobození od hříchu ne zpovědí, nýbrž přijímáním svátosti oltářní“ (233), což ostatně není ani nauka táborská, nýbrž jsou jen neobratným překladem citátu často uváděného: „Caro pro redemptione corporis datur, sanguis pro salute animae“. Podobně píseň „Dietky mladé i staré“ není obsahem táborská a „Patřmež k bohu“, již N. sám má za pražskou, není nijak „pod vlivem Táborským“ (236). I u děkovných a válečných písní mohou býti pochybnosti, ale důvody N. pro táborský původ jsou tu přesvědčivější. Vůbec jest článek „Zpěv a hudba ve vojsku“ (241—283) z nejlepších ve knize N.

S tím však, co píše N. v článku 5. o pikartství, nelze souhlasiti. Pikartství jest dle něho „nevěra v přítomnost Kristovu ve svátosti oltářní“; přesněji bych řekl: „ve skutečnou (reální) přítomnost“. Ale pak jest úplně nesprávna věta N.: „jakmile se setkáme s pravým pikartstvím, jest nesporno, že jsme opustili půdu pravého Táborství, jež nikdy nebylo pikartské“ (285). Naopak: pravě táborství bylo hned po periodě chiliastické pikartské a zůstalo jím stále. Nešlo sice úplně za Martinkem, jenž po příkladu Kristově koná se svými skutečnou večeři, ale shodovalo se s ním v podstatě, tvrdíc, že kněz slovy konsekračními nečiní Krista skutečně přítomným a že se svátosti nemá vzdávati úcta. Rozdíl jest pouze ve formě, v níž jsou Táboři poněkud konservativnější než Loquis, a v tom, že Táboři přece svátosti oltářní připisují nějaké účinky (přítomnost virtuální), kdežto Loquis mluví hlavně o „pamatování“, kteréž ovšem také není bez účinků. Možno tedy mluviti o výstředním pikartství Martinkově a Káni-

šově, ale nutno mluviti o pikartství táborském. Vždyť „rouhání bez hlubšího smyslu a posměšné výroky“ (první Kvirinův a druhý Biskupcův), jež N. sám uznává pikartskými (288), jsou z doby pravého táborství.

Že pikartství vedlo k negaci bohoslužby a tím i k negaci zpěvu (286 n.), je zas zcela libovolné tvrzení N., jemuž na str. 290 odporuje sám, pravě: „Tato negativnost však přece nevylučuje z pikartství všechen zpěv“. No tedy!

Kuriosní jest výklad Nejedlého, jak vzniklo pikartství. Píše: „Kult svátosti oltářní byl z prvních impulsů husitského hnutí. Od Milíče a Matěje z Janova roste tento kult v hnutí husitském víc a více, až dostupuje svého vrcholu, přes nějž již vyrůsti nemůže. Lid však neustal v hloubání o svátosti tím, že přechází v negaci, až dochází k druhému extremu: k nenávisti proti této svátosti. Jest to souvislá linie, jež vede od Matěje z Janova až k nejextremnějšímu pikartství, linie ovšem na svém vrcholu ostře zlomená. Oběma směrům však jest společno, že vidí ve svátosti oltářní vrchol náboženského života. I pikartství žije jenom svátostí, třebas bojem proti ní. Z toho však patrno, že není propasti mezi pikartstvím a mezi směry, jež byly půdou, z níž vyrostlo“ (285). Že tím vznik pikartství nikterak není vysvětlen, netřeba snad podotýkati. A poslední věty jsou paradoxní hříčky, v nichž si N. libuje, jež však nepatří do vědeckého spisu.

Zprávu Vavřince z Březové o Adamitech má N. za pouhou pomluvu. Ale nelze upříti, že chiliastické blouznilství přímo vedlo k zavedení „rajského stavu“, v němž není studu a v němž duše spojená s Bohem nemůže býti poskvrněna hříchem. A Žižka přece na pouhou pomluvu nebyl by tak krutě zakročil. (P. d.)

Dr. Paul Menzer: Einleitung in die Philosophie. Quelle-Meyer. Leipzig 1913. Str. 117. Cena 1 K 50 h.

Zájem pro filosofii jeví se četnými „Úvody do filosofie“, jež v posledních desítiletích byly vydány. Známý „Úvod“ Paulsenův dočkal se již ale dvacátého vydání; Wundtův, Külpeův a Jerusalemův „Úvod“ vyšel v šestém vydání. Mimo to bylo mnoho menších spisů téhož rázu vydáno.

V předmluvě praví autor — profesor filosofie v Halle — že nikdy nebyla filosofie tak potřebnou jako nyní. Nejdivnější protivy nacházíme v době přítomné; nebezpečí nepochopení je veliké, a proto má filosofie úkol, aby různé směry k společné práci pro „duševní kulturu“ spojila.

Dílo je rozděleno na pět pojednání; první jedná o podstatě a úkolu filosofie, druhé o myšlení, třetí o poznání, čtvrté o metafysice a páté o světovém názoru. „Filosofie je vědou o principiích veškerého poznání a o spojení jejich výsledků v názor o světě“ (str. 17). V theorii poznání rozhoduje se Menzer pro směr idealistický, ale ne snad proto, že je správným, nýbrž proto, že je pravděpodobnějším než jiné názory noetické. „Jako theorie vykoná víc než ony“ (str. 57). Důvod to čistě biologický.

Pojem pravdy je mu totožným s pojmem nutnosti tak nebo onak myslit. Tak prý lze nebezpečí subjektivismu ujít. Opravdu? Pro mne je ten který úsudek nutným, proto je mou pravdou, řekne mnohý myslitel. Svým pojmem v pravdě autor subjektivismu nezažehná. Světový názor Kantův a Fichteův jest autorovi heroickým a zcela upřímným. Oba tyto názory uznávají, že člověk jako část přírody je pro lidské myšlení nerozluštitelnou hádankou (str. 96). Tvrdým oříškem je determinism a svobodné jednání. „Jak svobodné jednání ve světě nutnosti se může uskutečnit, nemůže dualism svobody říci, může jen k myšlence proniknout, že svět nutnosti světu svobody odporovat nesmí, že v onom světě místo pro svobodné jednání býti musí“ (str. 69). Svobody žádné není, ale aby jednání bylo svobodným, musíme věřit, že svoboda je!!

Jest jisto, že bez metafysiky žádného názoru o světě nesestrojíme. Co soudí spis. o metafysice? Že není vědou. „V metafysice vězí nebezpečí, pokud často jen slova podává, když vysvětlení žádáme. Slova jako „jedno“, „substance“, „absolutní rozum“ jsou přece jen slova, nabytá abstrakcí. A právě že jsou nejabstraktnějšími pojmy, jsou tak obsahem chudé (inhaltsarm)“ (str. 82). Nejvyšší pojmy, jimiž jednotlivosti v celek strhujeme, jsou bezbarvé, prázdné, schematické. Z toho plyne, že není ani pomyšlení, by nám metafysika mohla pravdu o světě zjednat. A přece jest jisto, že každý z nás po této pravdě touží a že se jí vzdáti nemůže. Z této neznáze pomáhá si spis. tím, že činí rozdíl mezi názorem o světě a mezi vysvětlením světa. Poněvadž metafysika není vědou, nemůžeme k pravdě o světě dospěti, záhada světa nedá se rozluštit, ale světový názor můžeme mít přece, názor, který není sice pravdou, ale domněnkou. Jakou cenu má takový názor o světě? Na str 84. píše, že světový názor „in einem Gesamtgefühle“ svého výrazu dojít musí. Cit rozhoduje prý, jaký názor o světě sobě utvoříme; pravda rozhodovat nemůže. Takové výroky čteme napořád ale napořád také cítíme a víme, že nikomu nedostačují; nejsouť pravdivé.

Dr. Franz Sawicki: Individualität und Persönlichkeit. Schöningh. Paderborn 1913. Str. 82. Cena 1 K 20 h.

Moderní ethika označuje slovem „osobnost“ svůj ideál. Každý člověk jest osobou, individuem, avšak osobností má se teprve státi. Nesrovnalost nacházíme u moderních ethiků v té příčině. protože skoro každý dává pojmu osobnosti jiný obsah. Dle některých ethiků nesmí pravá osobnost žádným mravním zákonem býti vázána. Nietzscheův ideál silných instinktů, naprosté volnosti je mnohým jediným pravým ideálem. „Jako síla přírody má se člověk vyžít, s bouřlivou silou jako blesk a hrom, jež každý odpor zničí, který se jim v cestu staví“ (str. 25). Ale tím slaví jen naše nižší „já“ triumfy a lepší část upadá v otroctví. Pravá osobnost může se vyvinout, když má svobodu, ale ideál svobody není totéž co svévole a naprostá bezzákonnost. „Toť karikatura osobního života“, praví Jan Müller, „která dnes mnohé zaslepuje, kteří se vůbec

jako moderní lidé cítí a chlubí a bohužel jako dekadentní siláci naši belletristickou a feuilletonistickou literaturu z velké části inspirují. Opojeni svým kultem osobnosti hlásají bezmezné vyžití a propadají tím zkáze. Zde se úplně zapomíná, že bez nejpřísnější sebekázně, bez methodického vzdělání a stálého pevného a jednotného vedení sebe sama nikdo osobností státi se nemůže . . . Svévole, bezuzdnost, slepá divokost (blindes Ungestüm) je vždy barbarstvím a nikdy kulturou" (str. 27). Mnozí velebitelé naprosté volnosti snadno přehlížejí, že člověk absolutní osobnosti vůbec ani být nemůže; jeho závislost je tak zřejmou, že jí ani netřeba dokazovat. Jak snadno lze slov Ellen Keyové zneužít! Píšeť: „Člověk, který nikdy v žádné formě pochybnosti a vzpoury nejevil, nemá žádné osobnosti . . ." „Nikdy nezáří svědomí ve větší nádheře, než když stojí samo proti všem" (str. 34). Pokud je svědomí jen na sebe odkázáno, může se velmi snadno mýlit, ano může se stát i otrokem, který ku všem chorobným nápadům a špatnostem mlčí. Každý se nedopracuje pravého ideálu osobnostního, a na tom právě vše záleží. I heroové ducha v té příčině pobloudili, jak nám dějiny myšlení dosvědčují. Největším nebezpečím je naprostá samostatnost u polovzdělanců. „Pro ně", dí Foerster, „je pevná a uznaná autorita se svými neochvějnými požadavky právě representací normalního, velikou suggescí ze světa zdraví, zachraňující oporou ve všem kolísání jejich nervosního, duševního stavu a zároveň apel na zbytek zdraví a síly vůle jejich přirozenosti, útočištěm vůči všem poruchám jejich neklidného nitra" (str. 38). Dle moderních individualistů nesmí být všem lidem společný ideál vytčen; naopak životních cílů a ideálů má být tolik, kolik je lidí. Každý má svou cestou k svému cíli spěti. Jaký zmatek právě ve vychování — je-li vůbec na tomto základě vychování možné — následkem toho vzniká, je zcela jasno. Proti přepjatému kultu osobnosti úplně samostatné namítá autor, že ideálu pravé osobnosti lze jen cestou pravdy a ctnosti dosíci; nikdy ho nedosáhneme, když pudům dáme úplnou volnost. „Všechny síly musí dostati směr k pravému cíli. Jenom odůvodňující a umravňující kulturní práci stává se individualita osobností" (str. 56). Stoupencům Nietzsche-ovým je Bůh nebezpečím osobnostnímu ideálu; Sawicki však odpovidá, v hrozném boji proti smyslnosti je Bůh často jedinou silou, jež nám pomáhá, abychom samostatnost duševní zachovali. „Tak nachází osobnost právě v náboženství svou pravou vlast" (str. 82).

R. H. Francé: Wert und Unwert der Naturwissenschaft. München-Leipzig Hans Sachs-Verlag 1913. Str. 62. Cena 1 K 80.

Proti přeceňování přírodovědy hlavně u Haeckla a Ostwalda ozývá se spis. — přírodozpytec. Názor, že doba naše ideami přírodovědeckými je prosáklá, je mu neblahým klamem. Dle něho věda přírodní jako „duševně tvůrčí činitel kulturní" (str. 17) zklamala. Neprávem prý se vědě přírodní vytýká, že tradici náboženskou zničila; takové moci a kompetence nemá. Svazu monistickému jde o víru, že se podaří vědecký názor o světě zbudovat; původní směr Haecklův byl

prý jiným (Ostwaldovým) nahrazen. U Haeckla a jeho přívrženců nerozhodují přírodní poznatky, nýbrž „víra v analogie a souvislosti, které se předpokládají, a o kterých se ve skutečnosti zhola nic neví“.

Přírodověda kreslí nám obraz o světě, pokud se smyslům našim jeví; na názor světový nestačí. V důležitých názorech kloní se Francé k názorům fysika Macha; dle tohoto učence je nesmyslem mluvit vůbec o času a prostoru, o pravdě a nepravdě. „Napřed začala kritická filosofie, pak otřásla fysiologie smyslů a psychologie věrou v možnost absolutní vědy, nyní dokončuje věc fysika tím, že čas a prostor, mathematiku a pravdu v hodnoty stanovisek rozkládá“ (str. 41). Ani v nejpřesnější vědě, matematice, tím méně v přírodní vědě můžeme se jisté pravdy dopátrat; všecny tak zvané pravdy jsou jen různá stanoviska a dokud je zaujímáme, jsme v právu. Tím ovšem dospíváme k známému „ignoramus et ignorabimus“ i v oborech věd, které ještě do nedávna přesnými se býti zdály. Ale spis praví, že se nitro naše s takovým diktátem nespokojí; „bouřlivě“ prý žádá rozluštění nejpalčivějších záhad a není divu, že mnozí k náboženství se vracejí. „Člověk našich dnů je vymrštěn do prázdna, nemůže žádného smyslu bytí najít — a proto křečovitě drží se starého“ (str. 51). Spis. píše o velikém počtu přírodozpytců, kteří v Boha věřili a mnozí z nich i církevní učení uznávali, a podotýká, že budoucně jich bude ještě víc, asi proto že věrou lze rozervanost, jíž se moderní doba vyznačuje, překonat.

Jinak může nám biologický pojem pravdy pomoci. Orientovat ve světě lze se jen potřebami zachování života. „Pojem relativního, v němž veškeré bádání přírodní a myšlení ústí, je biologickým hodnocením“ (str. 53). Francé tvrdí, že lékařem budoucnosti bude biolog. „Dobrým je mu vše, co nám prospívá, co nás zdravějšími, života schopnějšími a harmoničtějšími činí; nedovoleným vše, co člověku a lidstvu škodí“ (str. 55). Tak dá se k tomu pracovat, aby nový typus lidstva se vyvinul. „Zde stojí před námi nový ideál, k němuž všichni můžeme spěti. Veliká vůle může také i moderního člověka naplnit, lákavou úlohou je toto propracování se k nejvyššímu vztahu životnímu, k harmonickému člověku“ (str. 58). Může však lidstvo na tomto základě naznačeného cíle dosáhnout? Právě biologický pojem jest velikým nebezpečím nejen theoretické, nýbrž i praktické anarchie.

Dr. J. Vrchovecký.

* * *

Frant. Chrám, Na různých strunách. Verše. Boskovice 1914. Nákl. Katol. soc. besedy „Svornost“. Str. 60. C. 1 K.

Po „Duchovních písních“ oblíbeného pěvce našeho následuje nová sbírka, pestřejšího obsahu. Jsou tu básně náladové, zátiší, popěvky, verše rozjímavé, příležitostné. První se mně líbí nejvíce: něžný, neumělkovaný cit projadřuje se tu prostými, nehledanými a přece ne všedními slovy, uhlazenými, plynnými verši. Jen refrén se mi všude nepodobá.

I v této sbírce ostatně častěji se ozývají ohlasy náboženské a některé z těchto básní řadí se k lepším výtvorům našeho duchovního básnictví. Neníť věru snadno námětům toho druhu o sobě jak básnickým tak abstraktním dáti přiměřený dojímavý háv, jako není snadno báseň přebásniti. Známé, takořka sevšednělé obraty náboženských nauk jen skutečný umělec dovede vyjádřiti obraty básnickými pod novým zorným úhlem pojatými, a našemu básníku se to místy pěkně podařilo. Budiž milá knížka tato, tak jako „Duchovní písně“, upřímně doporučena.

V Habrovanech. Napsala *Vlasta Pittnerová.* Ludmila r. 16. čís. 3. Nakl. V. Kotrba v Praze 1914. Str. 195.

Děj nebo děje povídky odehrávají se již na sklonku doby robotní, ale prosyceny jsou nejtrudnějším ovzduším jejím, ovzduším roboty lidské osobnosti, jež místy na pospas vydána byla zvůli zřízenců, i nižších a nejnižších. Je to chmurný obrázek tehdejšího života venkovského, nám ovšem již poněkud cizího; i nad světlejšími a veselšími chvílemi vznáší se mráček jakési trapné nejistoty a nevolnosti, která celý život lidí těch jaksi otravuje. Není divu, že soucit skoro jen k němu se obrací, třebas někdy jednostranně.

Spis. i zde líčí postavy své názorně, někdy též v rysech hodně drastických a odporných. Jsouc dobře obeznámena s poměry panskými a poddanskými dovede je věrně a životně vystihnouti.

Mluva je tentokrát celkem správnější než bývá; nemile ruší i zde nesprávně kladený přechodník sloves končících neb jednodobých, jako na př. vztáhna, v čase přítomném, což arciť stává se zvykem i nejlepších spisovatelů našich.

„V dámském budoáru, sbírka původních vynikajících moderních románů povídek a novel pro naše paní a dívky“ (poř. Q M. Vyskočil) má v 2. svazku román *Heleny Malířové* „Popel“. Spisovatelka a překladatelka povídek provdá se proti vůli matčině za schátralého studenta. Na vylíčení jejich zvláštní lásky vyplýtváno až podezřele a nudně mnoho řeči. Dětí neměli — však Řekové bez toho „shazovali neduživá lidská mláďata, neschopná cesty životem, s tarpejské skály“, podotýká spis. učeně — žila tedy po brzké smrti souchotinářově, kterého si dala spáliti, jako „veselá vdova“, v nocích vymetala kabarety atd., ovšem s „umělci“, které společně i jednotlivě si pak zvala na čaj neb na kafe, ač byla ustavičně v peněžní tísni. Všecko ze samé lásky k člověku, dobrá duše! Nějaký čas žila i v Paříži, na konec šla za ošetřovatelku na Balkan.

Šťastný národ, jehož nynější i budoucí matky takovou stravu ve svých „budoárech“ do sebe soukají! Všecko tu čiší láskou a soucitem a humanitou, ale papírovou. Líčení snaží se býti impressivní, psychologické, a místy jest jím také, ale často je to jen budoárové štěbetání, bez logiky, bez souvislosti, jen aby řeč nestála.

Rozhled

Náboženský.

Za nejvyššího světového napjetí odebral se milý náš Pius X do oné říše míru, kde není bolu ani smutku, kde vládne jen kníže pokoje, jehož hodným náměstkem tu byl, v němž tu všecko obnovovati si byl předsevzal. Pro toto heslo správy své instaurare omnia in Christo, již od začátku všelijak byl posuzován; kterýsi český publicista dokonce nazval jej za to velikým ironikem, mysle tím asi také trochu blouznivce a poseura. Nebylo proč. Zpět ku Kristu! ozývá se v přerozmanitých podobách, více méně zřetelně celým světem hlubších duší, a Pius X vyslovil jen docela srozumitelně a určitě, sans phrase, v čem viděl hlavní a vlastně jediný úkol posvátné hodnosti, nejen osoby své. Postihl dobře náladu i potřebu doby, lidstva zmítajícího se v křečovitých pokusech vybřednouti z neblahé otupělosti duchovní, i stanovil stručně svůj program, o němž pracovati hodlal, pokud na něm a prostředcích jemu daných záleželo. Do nynější válečné vřavy zasáhnouti nebylo mu dáno: litoval toho, ale sotva zůstalo ho tajno, že i tato metla boží dávno byla zasloužena, že i tentokráte mlýny boží budou mlíti jistě a dobře.

Byl nazýván papežem náboženským jakoby na rozdíl od předchůdce diplomata, jejž ještě poněkud více zaměstnávaly tradice církevního státu. Pius hledal chloubu svou v tom, býti duchovním správcem církve: v tom zaměstnání prožil od mladosti všechna svá léta, jemu zasvětil i snahy papežské. A i v tom spatřován rozdíl, že snahy pastorační obrátil především na nejbližší okolí své, kde přese vše ústřední úřady a výnosy jejich právě této drobné práce bylo na výsost potřebí, měly li vůči podvratným náporům nové poměry státi se snesitelnými a lepšími než je nalezl. Otřesy, které církev za něho zažila, na př. ve Francii, v Portugalsku, vykládány za porážku papežské diplomacie. Byly jimi snad, ale nebyla to diplomacie Piova, neboť on žádné neznal a neprováděl: vlastně a podstatně byly to výbuchy vnitřního vření, známky nespořádaných poměrů na dějišti samém. Bez pevného podkladu ve smýšlení národů nelze náboženských poměrů v říších dle jména křesťanských trvale spořádati, jelikož o nich nerozhodují pouze panovníci a ministři, nýbrž také sněmovny; diplomatické úspěchy nejsou sice bezcenné, ale samy o sobě přece nejisté.

Mnohotvárná činnost, jaké vyžaduje duchovní správa: nauka pro dospělé i nedospělé, vzdělané i nevzdělané, bohoslužba, obřady, kázeň atd. atd. — celá ta obsáhlá činnost byla v programu Piově zastoupena a rozhodným jeho úsilím popoháněna. Znalci poměrů římských nedivili se, že on sám dokonce lidu kázával, že skládal katechismus, že o po-

vznesení kostelního zpěvu usiloval. Nedivili tedy se ani tomu, že leckterý úřední výnos měl až příliš zřetelnou značku vlašskou, podle níž měl jinde býti také vykládán a prováděn. Písmeno zabíjí, duch oživuje. Mnoho nedorozumění, mnoho nechutných sporův a chican bylo by pak odpadlo. Zdali výsledky popudů Piových jemu samému vždy vyhovovaly, nevíme — zdali se vždycky zdařily, ukáže budoucnost, neboť nepracoval jen pro tu chvíli, ač ve mnohém bylo se mu spokojiti zařízením zatímním. Jen pravda Páně trvá od věků na věky, způsoby hlásání a uplatňování jejího mohou býti rozličné, více méně úspěšné; jsoutě lidské. Hlavním rádcem Pia X jmenuje se kard. de Lai, jenž prý celou náboženskou a církevnopolitickou činnost té doby vedl a jehožto směrem i státní tajemník Merry del Val se řídil. O jesuitovi kard. Billotovi se praví, že měl hlavní účast v naukových výnosech (o modernismu), ač totéž se pravilo o neb. kard. Vivesovi. Rozumíť se samo sebou, že v ohromné, světové agendě jest i papež poukázán na informace svých rádců, třeba jich slepě nenásledoval, jak Pius X sám veřejně se ohradil. Že všechna opatření nesetkávala se všude s úplným souhlasem, na př. okružník borromejský, stanovy a výnosy biblické komise a j., kdož by se divil?

A jako v úřední činnosti, tak také v soukromém životě osvědčoval Pius X vzácné osobní vlastnosti, jež mu zajišťují nehynoucí památku i ve skvělé řadě předchůdců. Opravdu evangelická prostota i na vrcholu slávy sbližovala jej ze srdci našimi, prostota, jíž ve všem zachovával a kolem sebe uplatňoval, neváhaje odklízeti zastaralé předsudky a zvyky okázalosti, nechtěje býti tak panovníkem, jako pastýřem, otcem.

*

Neočekávaně došla zvěst o smrti „černého papeže“, jak dle obleku říkávají generálu jesuitů. Proslulý kanonista Wernz taktéž nedlouho řídil své Tovaryšstvo. V literatuře vynikl zvláště dílem „Ius decretalium“, jež jest nejlepším svého druhu a, jak se poznamenává, zůstane též asi posledním. Za tohoto generála rozšířila se v řádě jesuitském zvláště činnost missijní a vědecká; kéž by jí nejnovějšími zápletkami nebylo aspoň příliš ublíženo.

*

O katolické diaspoře v Německu jedná proslulý statistik jesuita H. A. Krose ve Stimmen aus M. Laach (1914, 397). Po stránce pouze číselné zjišťuje: katolíků v severním Německu sice přibývá, avšak ne poměrným přírůstkem přirodním, nýbrž hlavně přistěhováním, které samo sebou zmenšuje počet katolíkův jinde a nepříznivými okolnostmi každé diaspory přirozený vzrůst jejich zmenšuje i poměrně, jelikož jak z přistěhovalců tak zvláště z jejich potomků mnoho se katolicismu odcizuje, jak odpady, tak smíšenými sňatky. Zajímavo jest, že sňatky rovné jsou plodnější (v Prusku 1875—1900 připadlo na katolické manželství 5, na protestantské 4, na smíšené pouze 3·1 dítek). Ačkoli tedy protestantismus na ujmu katolictví má ve svých většinách ze smíšených sňatků prospěch, stát sám, ač-li mu jde o přírustek obyvatelstva vůbec, má z nich škodu; kdyby tam tedy nerozhodovaly

důvody protestantské, měl by sám stát pomáhati církvi katolické v odporu proti smíšeným sňatkům.

Po stránce mravní zjišťuje Krose srovnáním s krajinami čistě katolickými, že samovraždy, nemanželské porody a manželské rozvody jsou v diaspoře mnohem četnější.

Tedy perspektiva v každém směru neutěšená. A tato skorem pravidla platí o veškerém vystěhovalectví do krajin ne souvisle katolických, zvláště tedy do většiny krajin amerických.

*

Němečtí jesuité-missionáři z britské Indie vydávají (u Kösla v Kempten) půlročník Echo aus Indien s pěknými obrazy. V posledním čísle (4.) jest m. j. zajímavá zpráva o dvou indických řádech („společnosti služebníkův Indie“ a „Seva Sadan“, ženské kongregaci), jež ustaveny věrně dle řádů katolických.

„Služebníky Indie“ založil spisovatel a státník J. K. Gokhale, jenž v Bombay poznal zřízení jesuitské. Snaží se ve společnosti své soustřediti vzdělance indické, kteří vykonali studia universitní aneb jinak v životě veřejném se osvědčili. Zkušební doba jest pětiletá; v ní mají se zabývati studiem domácích dějin, hospodářství, zvláště pak nějakým odborným odvětvím. Pak skládá se slib věrnosti ke spolku, poslušnosti k prvnímu členu, chudoby, čistotného života a nezištné vlastenecké práce, kterou pak vykonávají po dvou mezi lidem, zvláště „utlačeným“. Činnost jejich tedy jest po výtce politickosocialní, směřující k uvědomění a spojení národu, zvýšení jeho blahobytu. Že britské vládě jest podezřelou, netřeba zvlášť podotýkati.

Řád ženský zřízen po způsobu milosrdných sester. Za novicky připouštějí se ženské přes 15 let, vykonavší studium gymnasijní. Ohromný počet indických vdov (přes 22 milionů) dodává mnoho žadatelek. Slibní formule sester po ukončeném tříletém noviciátě, v němž se pěstuje modlitba, rozjímání, příprava za ošetřovatelky a vychovatelky, zní: „Připovídám slavně před Nejvyšším, jenž jest zákon a láska, považovati život svůj za dobro, které mi k láskyplným a obětovným službám svěřeno, a slibuji služby takové také konati. K tomu pomáhej mi Bůh!“

Náboženských odstínů mezi všemi příslušníky řádů se šetří. Taktéž rozdílů plemenných, neboť hlavní záměr jest, získati rozptýlené tyto živly myšlence jednoty domorodců proti vlivům západním, zvláště křesťanským, proti jejichž missiím založena též missie „to the depressed Classes“, jichž oba jmenované řády za týmž účelem horlivě se ujímají.

*

Theosofické hnutí na Rusi začíná vycházeti z těsného, tajemného kruhu své aristokratický uzavřenosti a činnost jeho stává se „choděním mezi lid“: ruští theosofové hledí popularisovati idey theosofie, ruský theosofický spolek pořádá vůbec přístupné přednášky o theosofii, a to ne nahodilé přednášky, nýbrž cykly přednášek a theosofické disputace. Tak v Petrohradě řadu přednášek o „stěhování duší“ měla V. Puškinova, „o stavbě světa a o složité soustavě člověka“

N. Erassiová, „o rozvoji duševních schopností a vychování nového člověka“ A. Kamenská; v Moskvě přednášela E. Pisarevova „o člověku s hlediska vědy, náboženství, mystiky a theosofie“, „o ceně theosofie v lidském životě“ a P. Timofejevskij, tajemník theosofického spolku, „o theosofickém hnutí a theosofickém spolku“. Timofejevskij vysvětluje smysl theosofie a hnutí theosofického, řka, že theosofie je vlastně onen rozumovým myšlením postižitelný vnitřní smysl světa, zákon, který všecku jeho rozmanitost uvádí na jednotu — je to, co mění chaos v kosmos. Této objektivní „moudrosti Boha“ odpovídá uvnitř člověka bezprostřední vědění, intuice, jež jest základem vědění. Tato theosofie v člověku je slovy nevysvětlitelna, ale může růsti a dělati nám vnitřní smysl světa stále postižitelnějším. A to jest úkolem theosofického hnutí, jež v hledání pravdy stýká se s vědeckým, filosofickým a náboženským hnutím, od nichž však se podstatně liší. Theosofické hnutí právě tak jako náboženské snaží se změniti samého člověka, ale s vědou přijímá jenom to, co potvrzeno pozorováním, pokusy, a s filosofií žádá přesnosti ve spekulaci. Význam theosofického učení nespočívá nikterak v podání „absolutní“ pravdy, nýbrž v tom, že pod vlivem stýkání se s prácí samého poznání, jasně proživšího styk s tou neb onou hranou pravdy, poznání čtoucího rovněž stýká se s pravdou, a v něm probouzí se vlastní theosofie, roste ono vnitřní vědění, jež jest základem každé vědomosti. „Čtěte theosofické knihy“, vybízí Tim., „ne proto, že je tam pravda, nýbrž proto, že čtením knih vám v srdci vyrůstá vlastní vaše pravda, snad zevně odporující tomu, co přečtete v knize, ale pro vás právě tak potřebná a nepochybná pravda, jako vyložená v knize byla pro píšícího…“ U theosofů má tedy každý svou pravdu, byť i jedna druhé odporovala, je každému jeho pravda — pravdou nepochybnou. Pěkný to zmatek pojmů, pěkná „moudrost božská“, jak oni zvou theosofii.

V druhé přednášce své („Ti, jimž je těsno“) Timofejevskij mluví o možnosti, že člověk může sebe sama změniti, určitou vnitřní prácí z obyčejného smrtelníka udělati mohutnou individualitu, genia nebo světce. Theosofie je prý naskrze proniknuta ideou o změně člověka, o přeměně ze zvířete s nepatrně hořícím plamenem rozumu a lásky v téměř božskou bytost s mohutnými schopnostmi poznávacími, v „bytost moudrou a svobodnou jako příroda“. Ti, jimž je těsno v nynější dotěrné skutečnosti, měli by pohlédnout, „neleží-li někde možnost širších obzorův a hlubšího pojímání života, není-li skutečně možnosti zaměniti konečně hmat — zrakem“. Ti z theosofů, to jest proměňujících sebe, jimž jeví se pravdou, že nejlepším způsobem takové proměny sebe bude práce pro všecky, jimž je pravdou, že plodů proměny lze užiti teprve po všech, obtíže však její nutno vzíti na sebe přede všemi, ti z theosofů slučují se v theosofický spolek, jsouce spojeni ne názory, nýbrž cíli, z nichž první jest — utvoření bratrství. Ale k uskutečnění bratrstvi nutno změniti sebe tak, aby všichni byli bratry v nynějším nebratrském světě. Kdo tento úkol staví na první místo, může býti členem spolku theosofů. Těm však, kteří chtějí pro-

měniti sebe pouze pro dosažení nějakých osobních, byť i vznešených cílů, nemůže spolek pomoci, byť i ve spolek vstoupili.

*

Spiritismus uznává duševné a hmotné (fysikalní) projevy duchů, zprostředkované vhodnými medii. K oněm náležejí zvláště zvěsti ze záhrobí, k těmto účinky telekinetické, stolohyb na př. neb dotek účastníků „neviditelnou“ silou (protože bývá při pokusech tma) a teleplastické, totiž tvoření a zhušťování transitorické hmoty (materialisace), kterou media prý bez své součinnosti (jsouť ve spánku) vylučují; bývají to lehké tkaniny, papír s kresbami, kousky kůže, střeva, ba i třetí ruka.

Projevy duševné setkávají se u vědecky vzdělanějších pozorovatelů již s jakousi nedůvěrou, protože ukázaly se až příliš přirozenými, t. j. podvodnými. Taktéž telekinetické pokusy, při nichž obyčejně nohy media obratně pracovaly, osvětlením místnosti ve své slávě pobledly, o teleplastických však vydal mnichovský lékař v. Schrenck-Notzing objemné, prý vědecké dílo, v němž na dvou mediích, Francouzce a Polce, ukazuje skutečnost materialisačních zjevů, které dokonce i živým pohybem se vyznačují a zase tak tajemně mizí jak se ukazaly. Podmínky bývají: černě potažený neosvětlený koutek pro medium černým trikotem oděné (neb i nahé), černá opona, již jen medium smí poodhaliti, ostré červené osvětlení hlediště. Materialisované předměty obyčejně vycházejí z úst media, ale též odjinud. Kabinet i medium bývá podrobeno zkoušce, která tohoto však nesmí nijak rozčilovati; Schrenck ve svém bytě i onu oponu po výstupech pečlivě uzavírá, aby plastická síla, fluidum, kabinetu nevyvětrala!

Proti Schrenckovi nedávno vydala Dr. med. Mathilda v. Kemnitz dílko „Moderne Mediumforschung“, v němž mimo svá pozorování uveřejňuje též úsudek mnichovského lékaře Dra v. Gullat-Wellenburg. Ačkoliv oběma těmto pozorovatelům nebyla povolena všestranná možná kontrolla (aby se medium nerozčililo a své zprostředkovací síly nepozbylo), ukazují na všech případech, že jde o pouhý podvod. Na př. hmota z úst vycházející a do úst opět stažená (tkanina, papír atd.) byla buď v ústech schovaná nebo zvláštní přežvykavou dovedností — o níž Dr. Gullat-Wellenburg u jiné osoby se přesvědčil, jak jeho článek v odborném lékařském listě ukazuje — do zažívacího ústrojí na čas dopravena; spisovatelka dobře pozorovala polykací pohyby (medium mělo spáti!), třeba se rty nehýbaly. Proužek papíru se slovem „Miro“, jenž jakožto materialisace duchovy činnosti za hlavou media se objevil, byl prostě ústřižek záhlaví týdenníku le Miroir (ir bylo zakryto hlavou media), který brzy po odhalení úpravu písma změnil. „Třetí ruka“ (aby jedna skutečná ruka mohla manipulovati, jelikož medium má nehybně spáti) byla napodobena jakousi plochou látkou, již možno spolknouti. Jindy třetí ruka, která Schrenckovi šátek odebrala a i nabízenou cigarettu zachytiti se snažila, ukázala se býti nohou media. Na zácloně nalezeny po výstupu dírky od špendlíků, jimiž „materialisovaný“ papír s obrázkem přišpendlen a s pohybem opony ovšem se pohyboval jako „živá“ materialisace. Atd. Čeho nepostřehly

oči zpříma — červené světlo tu velice vadí — objevilo se lépe na kinematografických snímkách, které učiněny ve světle magnesiovém, když materialisace zdála se býti zvláště zdařilá.

Člověk se při čtení těchto protokolů kolikrát od srdce zasměje, ačkoli věc jest proto vážná, že lidé tak vážní a učení nechají se obratnými ženštinami tak balamutit. A ještě vážnější proto, že odtud vyvozují vážné důsledky o „transcendentnu". Výtky této nelze ušetřiti ani bystrého jmenovaného kritika Dra v. Gulat-Wellenburg. Píše totiž ku konci svého dobrozdání: Die Verkettung von spekulativer, mystisch gerichteter Mentalität mit dem transcendentalen Untersuchungsobjekt [tedy asi — duchem, duchem vůbec] ist geradezu zwangsläufig. Má tím býti vysvětlena důvěřivost oněch lidí, ničím neotřesitelná. Deshalb widmen sich gewöhnlich geistig derartig gerichtete Persönlichkeiten dem Priesterstande (! !) Jak k tomuto prahloupému důsledku spis. přišel, nemožno ani tušiti. Což on tolik kněží zná, že může napsati: gewöhnlich? A zná okolnosti, které tolik osob ku kněžství vedou, že tu skoro zpravidla žádné takové „mentality" není?

Pozadí jest ovšem to, že touha, proniknouti do transcendentna, přemnohé lidi, kteří víry náboženské pozbyli, vede ku spiritismu a že v protestantismu spiritistických hokuspokusů používáno často za důkaz nadsmyslové říše. Ale mnichovský lékař by přece mohl věděti, že katolicismus všecko takové důvodnění rozhodně odmítá, ba pokusy toho druhu přímo zakazuje, ne tak aby od nich nějakou posilu své víry očekával. Že někteří katoličtí spisovatelé při nevysvětlených, tedy jim nevysvětlitelných úkazech připouštěli vliv zlého ducha, jest pouze pochopitelná výpomoc z nouze, obdobná nesčetným supposicím vědy, třebas i lékařské, jak známo: ale uváděti to za základ naší víry ve svět duchový, jest přece trochu silná „mentalitní" logika!

*

Marxistický učenec a professor M. Tugan Baranovskij měl v nábožensko-filosofickém spolku petrohradském dvě přednášky, v nichž uctivě se sklání před náboženstvím, klada k jeho podnoží nejcennější ve své duši. V přednášce „Křesťanství a individualismus" uvádí jako ukončené světové názory epikureismus a budhismus: první je positivní a založen na osobních rozkoších, druhý je mystický a má osobnost lidskou za přízrak. Oba však vedou k smrti: první proto, že ve skutečném životě jest více útrap než rozkoší, druhý proto, že vůbec zavrhuje život. Křesťanství zaujímající prostřední místo mezi těmito názory, jest jediným náboženstvím života a jen ono má jasné kriterion dobra i zla. V tom je rozhodná jeho přednost a proto křesťanství hraje s ničím jiným nesrovnatelnou podle své vznešenosti úlohu ve společenském životě a vtisklo hlubokou pečeť na všecky stránky vzdělanosti. Naše doba spravedlivě může se zváti křesťanskoindividualistickou. Křesťanské pojímání osobnosti tím liší se od positivního, že v positivismu na prvním místě stojí zájem sobecký, vedoucí k boji všech proti všem — křesťanství však pohlíží na osobnost jako na živý zázrak, na vyšší, absolutní hodnotu a proto-

v popředí staví rovnost osob (lidé jsou — syny Božími) a tudíž svobodnou, bratrskou společnost. Proto demokracie a socialismus nemohou býti založeny na positivní, nýbrž pouze na křesťanské idei osobnosti. Socialismus jako životní ideal spojen s idealem rovnosti, rovnost však nemůže býti odvoděna ze zkušenosti a rozumu. Ani věda ani logika pojmu toho odvoditi nemohou, a esthetika jím pohrdá. V tom bodě právě pravda i krása vystupují proti dobru. Ale odejmeme-li od socialismu ideu rovnosti, jako nezbytné podmínky ke skoku z říše nutnosti v říši svobody, socialismus stává se pouze nezbytností, za niž nebojuji. Ideal současné kultury je — sloučení svobody s rovností, individualismu se socialismem a tento ideal spočívá na křesťanských základech, jež zavrhuje positivní světový názor. Proto evropský socialismus ideologicky vrací se ke křesťanství.

Přednáška prof. Tugan-Baranovského vyvolala mnoho opponentů hlavně mezi positivisty. Hlavní však podstatou těchto spletitých sporů je tajemná, věčná touha po náboženství, která druhdy zdánlivě odchází od člověka, ale později znova se vrací, nutíc ho hledati teskníci duši pramen věčné pravdy. Nejhlubší otázky lidského ducha, otázky o věčnosti a časnosti, o smrti a nesmrtelnosti, o smyslu života jsou na vždy spojeny s náboženstvím, v němž teskníci lidský duch hledá odpověď na otázky ty.

*

Filosofumena protipapeže Hippolyta, brojící proti Kallistovi, že uvolňuje dosavadní církevní kázeň „moicheian kai fonon didaskon", vysvětluje hr. Preysing nehledě k nízkému, otrockému původu Kal., v Ztschr. f. kath. Theol. (1914, 421 dd) ohledem na názory čtenářstva jejich, které sestávalo ze vznešených kruhů, žijících ještě stále v právních názorech římských, dle nichž Kallistem schvalované sňatky svobodnických senatorských dívek s otroky nebo propuštěnci před státem byly neplatny a nečestny, tedy moicheia.

Po názoru Preysingově nemá tedy místo ono s církevním kajícnickým řádem co činiti. Podobně edikt, pro nějž prý Tertullian píše proti Kallistovi, týká se jen jakési místní záležitosti africké a není jisto, že jest Kallistův, moha býti též Zefyrinův; ani on tedy neznačí zásadní změny v církevní kázni. Že též Origenes byl proti Kallistovi a jeho prý novotám, vyslovil poprvé Döllinger a po něm to opakováno, ač jistých důkazů není.

Vědecký a umělecký.

Monumenta historica Societatis Jesu, sbírka dopisů, listin, denníkův a pod., zaujímají 47 svazků, 40.000 stran, ačkoliv obsahují dosud pouze památky prvého období, doby založení; poslední z 9 společníků sv. Ignáce, N. Bobadilla zemřel 1590. Dílo připravováno bylo, jak A. Huonder ve Stimmen a. M. Laach (1914, 470) sděluje, sbírkou Cartas de Santo Ignacio de Loyola (vyd. 1874—1889), 842 listů kromě jiných památek, a Constitutiones Societatis Jesu latinae et hispanicae (1892), kolem jejichž vydavatelstva skupila se v Madridě od r. 1893 družina pro vydání oněch Monument vůbec.

Jak podotčeno, obsahuje těch 47 svazků pouze památky o začátcích řádu, a těmi má též ještě vyplněno býti dalších asi 10 svazků, nehledě k tomu, že činnost missijní bude nutno zvláště zpracovati.

Že tak ohromná látka byla napsána, vysvětluje se jednak tím, že zakladatel Tovaryšstva přísně dbal o to, by odevšad přesné zprávy — týdně, měsíčně, čtvrtletně, ročně, dle vzdálenosti — do římského ústředí byly podávány a sám jako pravý generalissimus na vše strany rady a rozkazy uděloval — i 30 dopisů denně psal nebo dal psáti dle svých pokynů — jednak tím, že v prvních družinách byli členové vědecky vzdělaní, kteří hodnotu písemních záznamův uměli oceniti; že blízkost kurie římské a styky s panovnickými dvory nebyla tu beze všeho vlivu, lze také předpokládati. A že se z památek těch přese vše bouře tolik zachovalo — mnoho zajisté také vzalo za své — to přičísti lze jednak vlastní péči údů samých, jednak dvorskému archivnictví, které i při zabavování památek těch do jisté míry šetřilo, již z důvodů výzvědných.

Vzhledem k poměrům v německé říši, odkud jesuité jako řád zákonem z r. 1872 až dosud jsou vyloučeni, podotýká Huonder na u. m., že z uveřejněných památek, jež celý vznik Tovaryšstva do nejmenších podrobností odhalují, zcela jasně vysvítá, že řád jesuitský nebyl původně a schválně založen proti protestantismu; že s ním hlavně se utkal, vyplynulo z poměrů časových.

Mimochodem budiž ještě dodáno, že vydavatelská družina Monument sestává hlavně z učenců španělských, jimž ovšem pomáhají učenci řádu celého.

*

V témže čísle Stimmen aus M. Laach (545) P. Jos. Braun ukazuje, že o jesuitském slohu stavebním mluví se zcela neprávem. Jesuité slohu svého neměli a nemají, nýbrž stavěli celkem tak, jak v které krajině a době bylo zvykem. Název onen v 17. a 18. století, kdy barok pozbýval obliby, měl býti jesuitům příhanou, podobně jak Vasary v 16. stol. nazval domněle barbarský sloh — gotickým, vlastně gothským.

*

V řadě článků „Z dějin politické ideologie ruské“ uveřejňuje prof. Dr. Maryan Zdziechowski ve „Šviatu Słow.“ studii o prvním samostatném mysliteli ruském Petru Čaadajevu (1794—1856). Slávu jeho založilo jediné krátké dílo „List filosofický“, ale význam jeho v rozvoji duševního života ruského byl nesmírný. On to byl také, jenž v politické ideologii ruské vyzvedl na první místo otázku náboženskou.

Podle Čaadajeva jest neštěstím Ruska, že nemá pro sebe pevné opory ani v minulosti, že jest absolutně osamoceno na historické sceně. „Nešli jsme nikdy společně s jinými národy, nenáležíme k žádné veliké rodině lidstva, ani k východu, ani k západu. Tradice nepoutá nás ani s tímto, ani s oním. S počátku divoké barbarství, později divoké panování dobyvatelů, jehož duch přešel na naši národní vládu — toť bolestná historie našeho mládí ... Vystoupili jsme na světové jeviště jako nemanželské děti, bez otce, bez spojení s národy, kteří nás předcházeli; neosvojili jsme si z minulosti žádného poučného příkazu. V našich dějinách není logického pokroku; rosteme, ale nedospíváme, pokračujeme, ale v jakémsi skřiveném směru nevedoucím k cíli; podobni jsme dětem, které nebyly cvičeny v samostatném myšlení a když dorostly, nemají nic vlastního; všechny jejich pojmy jsou bez souvislosti s jejich životem.“

Odtržením Ruska od všeobecné kultury vysvětluje Čaadajev nedostatek morálního prvku v atmosfeře ruské. „Nedostává se nám vůdčích, zásadních ideí — ideí povinnosti, spravedlivosti, práva, pořádku. Idee ty jsou výtvorem dějin západu ... Stojíce mezi východem a západem, opírajíce se jedním ramenem o Číňany a druhým o Němce, měli jsme sloučiti v sobě dva světy, dvě zřídla vědy, obrazivost a rozum. Stalo se jinak. Cizí oběma světům, přešli jsme světem nic mu nedavše a nic z něho nevzavše. Neměli jsme účasti v rozvoji kultury a zkazili jsme všechno, co jsme jen chtěli z ní si osvojiti ... Kdysi veliký car chtěl nás zcivilisovat a pro pobídku hodil nám plášť kultury — plášť jsme pozvedli, ale osvěty jsme se nedotkli.“

Nedotklo se jí Rusko, poněvadž zlý osud odtrhl je na úsvitě dějin od rodiny národův evropských a přinesl mu první zrna osvěty ze zkaženého mravně i rozumově Byzancia; nízké pohnutky odervaly Byzancium od všeobecného bratrství, od církve, a odtud „přijali jsme ideu již zkaženou lidskou vášní“. V té pak době, kdy byzantská setba vylučovala Rusko z rodiny národův, oživovala Evropu životodárná idea jednoty. A ve slunci té idee, která „v den posledního splnění tajemství vykoupení sloučí všechny city a myšlenky v jeden cit a jednu myšlenku — a padnou všechny přehrady dělící lidstvo“ — ve slunci té idee křesťanské kráčeli po věky národové západní přese všechny vzájemné roztržky.

Abychom pochopili ideu církve obecné, jež sjednocovala národy evropské, „přečtěme toliko Tassa, a uvidíme všechny národy ležící v prachu před Jerusalemem; vzpomeňme, že po patnáct století všichni chválili Boha jedním jazykem, skláněli se před jednou duchovní vládou a měli totéž přesvědčení; všimněme si i toho, že během oněch patnácti

století každý rok, v týž den a touž hodinu, týmiž slovy vznášely se písně chvály Nejvyššímu, slavící památku největšího z obdržených dobrodiní... Podivuhodná to harmonie, tisíckrát krásnější nad všechny harmonie hmotného světa!... Když tedy sféra, ve které žijí Evropané, jediná, ve které lidstvo může splniti uložené mu poslání, jest ovocem náboženského vlivu, a když s druhé strany slabost naší víry odervala nás od všeobecného ruchu, ve kterém se rozvinula a výraz nalezla společná idea křesťanství, a uvrhla nás do řady národů, jimž souzeno jen prostředečně a v pozdní době míti užitek ze všech plodů křesťanství — zdaž není tu zřejmou věcí, že jsme povinni všemi silami a všemi způsoby oživiti v sobě víru a dáti si pravdivě křesťanský impuls, poněvadž všechno na západě stvořeno jest křesťanstvím..."

Těmito konečnými všeobecnými slovy zastřel autor jediný nutný důsledek, k němuž jasně dospěl, že totiž Rusko musí se snažiti vrátiti se k jednotě s církví římskou, k níž cestu uzavřelo jí Byzancium. Ale současníci dobře pochopili pravou jeho myšlenku; car Mikuláš zakázal hned vydávati časopis, kde byl „List filosofický" vytištěn, redaktor poslán do vyhnanství a Čaadajev vzhledem k vysokému svému postavení a dřívějším zásluhám ve vojsku prohlášen za blázna a dán pod policejně lékařský dozor.

Výsledkem „Listu filosofického" pak bylo, že za krátko povstaly dva hlavní proudy ducha ruského, jichž ohlasy jsou až dosud: slavjanofilský a západnoevropský.

Slavjanofilé zaujali oproti Čaadajevu stanovisko negativní: dle nich pravoslavná Rus s carským absolutismem jest povolána, aby na jevišti světovém zaujala místo, jež dosud měl katolický a protestantský západ. Takto pojatý slavjanofilismus zdegeneroval se brzy ve všeruský nihilismus, zabarvený divokou nadějí ve zničení všeho, co není pravoslavím a co není Ruskem.

Podobně druhý proud, západnoevropský přibral podobu nihilistického messianismu, vzav si za vzor nikoliv Evropu katolickou, leč Evropu revoluční. Ale kdežto revolucionisté západní jsou poutáni celou tradicí minulosti a jeví proto nejistotu, polovičatost a neupřímnost ve svých záměrech i činech, Rusko nic neváže s minulostí Evropy a ve vlastní minulosti nemá oč se opříti. Proto tím směleji žene se k cíli. Tedy nikoliv Evropa, ale Rusko, Rusko revoluční, ne však pravoslavné a caroslavné, dokoná přetvoření lidstva.

A tak — praví Zdziechowski — dějiny politické kultury ruské, jejíž zásadní úkol stanovil Čaadajev, ukázaly, že rozvojem té kultury vládnoucí idee, nenacházejíce regulatora v tradici, silou vnitřního rozpětí musily dojíti a došly k absurdu. Vyšší pak duchové byli a jsou bezmocni a nemohou se postaviti na odpor té ničitelské síle, jakou v rozvoji každé idee jest přímočárý běh logické konsekvence, nezdržované tradicí, nepočítající ani s výsledky minulosti, ani s podmínkami přítomnosti.

To první pochopil Čaadajev a vyzval proto Rusko k náboženskému a kulturnímu sjednocení se západní Evropou, jež zbudovala svou kulturu na základech katolicismu.

*

Po nesmyslném nadšení nad revolucí a jejími činiteli nastalo na Rusi vystřízlivění, které se odrazilo také v krásném písemnictví, v němž se objevují díla, kreslící hlavně temné stránky revoluce a zbavující slavověnce velké i malé hrdiny revoluce. K takové polousvědčovací literatuře patří především v podobě denníku psaná povídka V. Ropšina „Kůň bledý“ (1909) a jeho trojdílný román „To, čeho nebylo“ (1912—13). V denníku politického terroristy vraždí terrorista vysoce postavenou osobu „za vlast“ a osobního nepřítele, manžela milované jím ženy, „za sebe“. Ale hned po spáchaném násilí procitne v terroristovi člověk, v člověku svědomí, a hrdina Ropšinův poznává, že vraždil, sveden theorií revolucionářskou, a trápen svou těžkou vinou nemůže dále žíti. Podobným kajícím revolucionářem jest Bolotov v románě „To, čeho nebylo“, předkládající sobě i přívržencům terroristických názorův otázku o právu člověka na cizí život: „Nás rozstřelují, věšejí, rdousí! Dobrá. My věšíme, škrtíme, podpalujeme... Dobrá... Ale proč, zabil-li jsem já Slezkina (četnického důstojníka), jsem — hrdina, a pověsil-li on mne, je — hanebník a ničema?“ Bolotov nenalézá omluvy pro terror a vraždy, i odpovídá: „Vražditi nelze nikdy, neboť jestli že by ‚nezabiješ‘ nebylo společenským ethickým pravidlem, tehdy bylo by ‚vše dovoleno‘. Existuje absolutní ethické pravidlo ‚nezabiješ‘, ale zároveň život přivádí k nevyhnutelnosti porušení toho pravidla. Ale ruše pravidlo, nesmíš říci, že je to dovoleno, že je to omluveno, že je to dobré... Ne, nutno míti smělost říci: je to špatné, ukrutné a strašné, ale nevyhnutelné...“ Bolotov uznav naprostou hodnotu lidského života jako otázky svědomí, odsuzuje i s jinými revolucionáři, k nimž se obrací, i cíl, pro který pracoval, i násilné prostředky k dosažení cíle, jež volili jako ospravedlněné svědomím. Spisovatel, jenž kdysi sám revoluce se účastnil, znal dobře hnutí revoluční, nakreslil je věrně, ovšem osvětlil je protirevoluční filosofií dějin, čerpanou částečně z Tolstého.

Revolucionářské mládeže neidealisuje ani O. Mirtova v románě „Mertvaja zyb“ (Mrtvé vlnění), uvádějíc čtenáře v nevelké město severní Rusi, v kolonii politických vyhnanců z doby revoluce. Pro střízlivý popis ruské intelligence nezamlouvá se radikalní straně ani další její román, nadepsaný „Jabloni cvětut“.

V prostředí politických vyhnanců r. 1905 uvádí nás také novella Georgije Čulkova, nadepsaná „Mertvecy“, jejíž hrdinové jsou lidé nesympathičtí, jejichž milostné intriky nesvědčí o jejich vysoké mravní výši. Hrubá smyslnost naplňuje obsah jejich života.

V povídce O. Runové „Boj“ je předvedena smělá anarchistka, dívka plná vášně, jíž okouzluje všecky mužské i četnického plukovníka; jeho prostřednictvím obstarává své záležitosti, hrajíc si s ním jako kočka s myší.

Kdysi ruskou kritikou do nebe vynášení spisovatelé, M. Gorkij, L. Andrejev, Kuprin a M. Arcybašev, nenapsali v poslední době nic poněkud vynikajícího. Povídka Andrejevova „Nadsmertnoje“ jest bezvýznamná právě tak, jako „Kapitán“ Kuprinův a „Žena

umnago člověka“ od Fed. Sologuba. A. M. Arcybašev umělecky nezdařile popisuje neobyčejný „Zločin doktora Lurje“, povídky pak „Mstitel“ i „Děrevjannyj čurban“ jsou hrubě vulgární.

Hrubě realisticky popisuje současný život šlechty Al. N. Tolstoj, předváděje v povídkách i dramatech (Násilníci) celou galerii mravně zpustlých prostopášníků, hrubých pijanů, v nichž cit mravní a smysl pro čest, povinnost otupěl, tak že jsou schopni i nejhorších zločinů.

Tuláky a kořalečníky nejnižšího druhu, již v krčmách klesli až na „dno“, bez idealisace a romantismu hrubě realisticky maluje S. Podjačev, podávaje v „Povídkách“ vlastně jen nezpracovaný, bohatý materiál.

Dramatické písemnictví ruské jest velice ubohé. Od počátku 20. století, kdy Čechov přivedl na jeviště „Tři sestry“ a „Višňový sad“, Gorkij dramatické sceny „Měšťané“ a „Na dně“ (1903), S. Najděnov dramatické hry „Děti Vaňušinovy“ (1902) i „Avdotjina žizň“ (1814), ruské jeviště nevidělo původního dramatu, které by mělo skutečně umělecký význam a trvalý úspěch. Rouhačské divadelní hry L. Andrejeva měly sice úspěch v době, kdy společnost slepě věřila jeho „filosofickým“ úvahám, jež vkládal v ústa svých hrdinů, brzy však diváci ochladli k jeho dramatickému umění. Úspěch, založený na škandálu, mělo jeho drama „Professor Storicyn“ zbuštěnými barvami malující nepěkné stránky života provincialních měst. Drama „Jekatěrina Ivanovna“ dotkla se vážně thematu, jak dvojím loktem měří se mravnost mužských a ženských, jak se dovoluje prostopášniti mužům, ne ženám, ale zpracování je slabé, místo osob jednajících vidíme voskové figury pohybovati se a pronášeti sentence spisovatelovy. Ještě méně dramatického hnutí vykazuje „Kainova pečet“ (Nezabiješ).

Skoro všichni divadelní recensenti odsoudili antifeministický výpad M. Arcybaševa v dramatě „Žárlivost“ uznávajíce, že Arc. klevetil na ženy z kruhů intelligence, jež podle jeho mínění žijí pouze tělem, jsou „na dvou nohách chodící chlípnost“. Zvláštní jest, že ženské byly spokojeny takovým úsudkem Arcybaševovým o sobě jako úplně správným. Hojností sprostých rvaček a odporných výjevů Arcybaševa předstihl hr. Al. N. Tolstoj v technicky slabém dramatě „Násilníci (Lenoch)“, k němuž látku čerpal ze života statkářského. Hrubost předvedených osob, hrubého násilí, spáchaného na dívce, posluchače urážela tak, že při představení se ozývaly výkřiky nevole, ač některým divákům se líbily výjevy, jaké se odehrávají v dupárnách, i provázeli je demonstrativním potleskem.

Plodem cyničnosti a nedostatku krasocitu je drama Fed. Sologuba „Založniki“, v němž mladá dívka, milující mladého idealistu a blouznící s ním o společném životě, aby nemusila s milovaným trpěti nedostatek, věnuje svou první lásku, své mládí boháči, by později, za několik roků od něho odešla a na vždy spojila se s milým. Divná láska, divná obět, divný symbol! Sama Kaťa chápe, že rozhodnutí její, oddati sebe životu, t. j. boháči v zástavu, dělá ji prostitutkou, a bez-

utrpení, bez oběti, bez boje Kaťa nemá práva, by byla hrdinkou dramatu. Sol. míní, že „nutno stavěti život jako chrám“, ale sám staví něco jiného.

N. Minskij, kdysi individualista, za revoluce socialní demokrat, vydal třetí část dramatické trilogie „o předmětech“, jimiž měšťáci, zmocnivše se vlády na zemi, snaží se zakrýti svou odpuzující podstatu, okrášliti sebe, dodati si krásy. Těmito předměty měšťáci poskvrnili vše, zvláště ženy, snadno podléhající módě, snaze líbiti za každou cenu, „železnému přízraku“ (název první části trilogie), železné moci předmětů. „Malé pokušení“ (název druhé části) stačí, by žena pomazala blátem vše nejlepší a nejsvětlejší ve své duši. V třetí části, nadepsané „Chaos“, M. ukazuje cestu, jakou možno vytvořiti šťastnou budoucnost člověčenstva, jeho duchovní svobodu. Cesta ta jest — spojení synů Prometheových, geniů, tvořících rozumem, razících nové cesty v oboru ducha, vědy a umění — se syny Vulkanovými, lidmi práce, tvořícími rukama vtělujícími svou prací to, co vytvořili synové Prometheovi rozumem. Až ty dvě kategorie lidí, myslitelův i dělníků, se spojí, nastane ráj na zemi, v němž nebude místo pro cizopasníky měšťácké, tyjící z plodů práce myslitelů i dělníkův. Uměleckými přednostmi dramatická trilogie nevyniká a na jevišti se neosvědčila. Jako Arcybašev a Sologub ani Minskij necení vysoko mravní pevnosti žen, tak snadno podléhajících pokušení.

Rozkladný vliv moci peněz na celou rodinu, žijící výhradně zájmy zisku, líčí Ivan Surgučev v dramatě „Torgovoj dom“, v jehož středu je obraz pánovité, energické stařeny, majitelky tržního domu, s třemi syny, právě tak smilnými jako ona. Dům, založený na takovém základě se rozpadá . . .

Al. Kuprin po prvé pokusil se o drama, v němž chtěl ukázati nevídaného „silného muže“, energického, nadaného námořního kapitána, jemuž vévoda, vladař ostrova, kam byl kapitán přistál, žertem odevzdá vládu, by se pobavil pohledem na to, jak si bude počínati. Ale výjev posměchu kapitánovi, jenž na ostrově si zahýřil, najednou však, oděn za vladaře, velice moudře si počínal, změní se v nadšení vévody genialním mužem, jemuž odevzdá skutečně vládu. Nový vladař však brzy pozná, že nikdo mu neporozuměl, ani vévoda, ani lid, i odjíždí opět na moře s okouzlenou dcerou vévodovou. Některé výjevy vyznačují se barvitostí, ale celek neuspokojuje.

S. Juškevičovo „Drama v domě“, kde se spisovatel pokusil opustiti půdu židovských zájmův a typů, jíž se dosud držel, i „Komedie smrti“ kn. V. V. Barjatinského neměly ani prostředního úspěchu na jevišti.

Vychovatelský.

Professorský senát krakovské university obrátil se na zemskou školní radu ve Lvově s důležitým „memorandem“, jehož by si měly povšimnouti povolané kruhy také jinde než v Haliči, poněvadž poměry na universitách a středních školách našich zemí mnoho se neliší. Po několik let již pozorovali professorové, že se stále snižuje úroveň přípravného vzdělání mládeže, vstupující na universitu. Senát vyzval proto jednotlivé fakulty, aby prozkoumaly důkladně tuto věc a hledaly příčiny úpadku. Pozorování a úvahy fakult shodovaly se i v podrobnostech. Professorský sbor došel celkem k těmto výsledkům.

Nejvíce překvapuje nedostatek schopnosti k samostatnému přemýšlení. Mládež neumí a nesmí mysliti logicky, nýbrž drží se passivně příruční knihy. Důsledek toho je, že nedovete formulovati myšlenky ani slovem, ani písmem, ba neumí se vlastně ani učiti. Ani pilní a svědomití studenti neumějí si poraditi s naučnou prací, nevědí, jak se má učiti. Mládeži nedostává se rovněž rozvinuté paměti a pozorovacího smyslu. Universitní posluchač nemůže obyčejně ovládnouti většího učebného oddílu. To jsou nedostatky myšlenkového vzdělání, nedostatky jistě velice vážné a rozhodující o budoucí odborné práci.

Senát Jagellonský klade veliký důraz na špatné vzdělání charakteru žáků vyšlých ze středních škol. Doznává sice s uspokojením, že cit lásky k vlasti nejen neseslábl, ale v posledních letech ještě zmohutněl; než u značné části universitní mládeže možno pozorovati nedostatek zápalu k práci, k vědě. Jde jen o to, aby jakž takž studie se ukončily a našel se pak kousek chleba, nejraději v úřadě. S tím se pojí nedostatek svědomitosti, citu pro povinnost, a nejednou i u pilné a pracovité mládeže nedostatek smyslu pro čest a pořádek. Nezachovávají se předpisy, zameškávají se z nedbalosti přednášky na fakultě. Odtud lze snadno vysvětliti, že zkoušky dopadají tak špatně; tak na př. na právnické fakultě r. 1912 vykonalo zkoušky z vyznamenáním sotva 1% kandidátů, s dobrým prospěchem méně než 4% a za to počet propadlých činil 32%.

Zásoba vědomostí, které mládež si přináší z gymnasia, v posledních letech značně se zmenšila. Universitní professoři musí proto snižovati úroveň svých přednášek. Mládež neumí vždy ovládati správně ani polský jazyk, špatně zná jazyk latinský, ačkoliv se mu věnuje v gymnasiích mnoho hodin; nemá důkladných vědomostí z dějin všeobecných a zvláště polských, neovládá ani jazyků novověkých. Tento stav „memorandum“ nazývá smutným, ba zoufalým.

Kde jsou příčiny jeho? Demokratisace polské společnosti působí, že na střední školy i na universitu hrne se stále více mládeže, která si nepřinesla z domu, z nižších škol větších zásob vědomostí. Mládež

to mnohdy ubohá, nucená k těžké práci výdělečné, nemající tedy času ku práci o vlastní kulturní vzdělání. Tato demokratisace jest ovšem zjevem zdravým, nutným a užitečným; ale také připadají nyní gymnasiím větší povinnosti než dříve, neboť musí nahraditi značné části mládeže to, čeho za jiných podmínek poskytoval dům.

Do gymnasií i na universitu přicházejí dále živly, poháněné tam jaksi násilím, nemající schopnosti ani chuti k učení. Jestiť všeobecným zjevem, že z třídy t. zv. intelligence posílají se všichni synové na universitu, netoliko nejschopnější k vědecké práci. „Memorandum“ také výslovně dává vinu intelligentní třídě, že zůstavuje všechnu starost o výchov svých dětí jen škole. Rodičové sami většinou nezabývají se dětmi...

Akademický senát dává na konec určité návrhy, jak napraviti tento úpadek. Mluví o lepší přípravě gymn. učitelův, o reformě vyučování v gymnasiích, o osudném přeplňování středních škol, při čemž jest nemožný bližší přátelský styk se žáky. Učitelé musí zabývati se pilněji životem studentů. Zajímavo jest na př., že řídké jsou publikace o zkušenostech z činnosti didaktické, tak četné za hranicemi. Následovalo by z toho, že jest málo učitelů proniknutých svým povoláním. A přece jest jich nutně třeba, aby mohli v mládeži — jak píše memorandum — „rozžehnouti jiskru zápalu k vědě, je-li přihašena; vykřesati, jestliže jí není“.

Nezáleží tolik na tom, aby se učilo mnohým věcem, leč aby se učilo důkladně, třebas méně, než je dnes předepsáno. A zvláště nechť vyučování rozvíjí samostatnost v myšlení. Proto jest nevhodno ulehčovati stále tak, že se tím seslabuje v žáku samočinnost. Škodlivá je také přílišná mírnost při klassifikaci a zvláště při poklescích proti kázni. Senat doporučuje odstraniti z gymnasií všelikou takovou přílišnou benevolenci, i kdyby se to snad někde nemile dotklo veřejného mínění. Ostatně doufá, že většina společnosti zachovala si dosti zdravého úsudku, aby uznala, že „vyšší požadavky, větší přísnost při klassifikaci a pevnější kázeň jsou nutné v zájmu obecného dobra“.

Memorandum universitního senatu vyvolalo značný rozruch v kruzích professorských. Zabýval se jím také paedagogický sjezd ve Stanislavově, kde mezi jinými známý paedagog prof. L. Skoczylas vinu úpadku sváděl také na vojenská cvičení studentů ve střelbě, jež prý jen pomáhají rozvíjeti nervositu mladeže a ji odvádějí od pravého účelu studia.

*

První slovinská maturitní zkouška konala se na soukromém biskupském gymnasiu v Št. Vidu pod Lublaní. V ostatních gymnasiích vyučovalo se v posledním školním roce pouze náboženství jazykem slovinským ve všech třídách, mathematice v I—VII, logice v VII, přírodopisu do VI, latině, řečtině, zeměpisu a dějepisu do IV třídy. Paralelky slovinské v Gorici byly již odděleny. Dívčí lyceum v Lublani mělo také první zkoušku dospělosti jazykem slovinským.

Celkem mají Slovinci 4 státní a 1 soukromé gymnasium v Krajině, 1 neúplné v Gorici, nižší utrakvistické v Mariboru, 1 utrakvistickou realku a 1 lyceum v Lublani. Žáků bylo letos: gymnasistů 3425 (80·59%), reálných gymnasistů 47 (1·11%), realistů 778 (18·30%), celkem tedy 4250; žákyň Slovinek pak 94 v gymnasiích, 8 v reálných a 396 v lyceích. Jak patrno, mají humanisté velikou převahu nad realisty.

*

Bělehradská universita měla býti počátkem nového školního roku doplněna fakultou lékařskou. Zvláštní komise prohlížela v minulém roce menší university vlašské, francouzské, německé, rakouské, rumunské a ruské a co kde uznala za přiměřené poměrům bělehradským, navrhla srbské vládě. V prvním roce měl býti počet studujících omezen (50) a zvětšovati se dle toho, jak budou obsazovány stolice a zakládány klinické ústavy. Mimo Srbsko měli býti povoláni na professorské stolice Češi, Rusové, Chorvaté a Slovinci — poněvadž lékaři těchto národů účastnili se léčení raněných Srbů za války balkanské.

Vedle lékařské měla býti založena také fakulta pro studium zemědělské. Proto vyslalo srbské ministerstvo osvěty za hranice komisi tří učenců, v čele dr. Sima Lozanić, univ. professor a bývalý ministr, aby poznali zařízení tohoto studia na universitách evropských. Válkou bude všechno zmařeno.

*

Vídenská i říšskoněmecké university budou asi o své ujmě vylučovati posluchače z nepřátelských krajin východních, i kdyby, ač to lze přirozeně očekávati, vláda toho nenařídila. I bez ohledu na válečné repressalie bude to pochopitelným opatřením sebeochrany, neboť ukázalo se, že ve studentstvu onom bylo mnoho živlů vyzvědačských. Že vzdělání jejich to na prospěch nebude, je samozřejmo. Již v této válce ukazuje se na př. v Srbsku naprostý nedostatek lékařů, jichž na dlouhou dobu si samo neopatří.

Hospodářsko-socialní.

Letoší sklizeň obilnin a píce je skoro v celé Evropě dobrá, mimo Rusko, kde prý jest podprostřední; u nás v Předlitavsku proti lonsku jest poměrně lepší než v Zalitavku. Zde arciť měli velké zásoby z dřívějška, ale přece chtějí omeziti vývoz mouky do Předlitavska, které, jak známo, uherské pšeničné mouky kupuje nemalé množství; doufejme, že k tomuto uzavření hranic nedojde. Jelikož i zemáků se hojně urodilo a činí se opatření, aby především byly dány na výživu a teprve zbytek do lihovarů, jest oprávněná naděje, že i rostlinné i masité potravy budeme míti dostatek sami, bez cizí pomoci, na kterou by ostatně sotva bylo lze počítati. Statistikové však připojují jednu podmínku: když se poněkud aspoň uskrovníme, což konečně jest možno, aniž bychom hladověli. A bude-li značnější část našich udatných vojsk nějakou dobu moci živa býti na cizím území a na jeho účet, tím lépe.

Rázným počínáním obecenstva i úřadů dosaženo toho, že ani ceny potravin značněji nestouply, jak před měsícem za obecného rozruchu „podnikavými" jednotlivci tu a tam zdražovány. Je to vypočítavost vlastně velice krátkozraká: na jedné straně domáhati se jakési svéprávnosti a vymykati se z úředního dozoru, na druhé straně pak vlastní chamtivostí pracovati k tomu, aby úřady byly nuceny zakročiti, tedy k státnímu socialismu, kterého titéž lidé v theorii zajisté se hrozí. Arciť zavinilo to také zbytečně poplašené obecenstvo, které jako kdysi za praotců div že nahromaděných zásob nezakopávalo!

Rovnováha v cenách potravin udržena však také tím, že není vývozu; není to tedy poměr idealní, jakého bychom sobě sice mohli přáti každý jednotlivec pro sebe, pokud nucen potraviny kupovati, ne však pro celek, jenž potřebuje také peněz odjinud než od svých příslušníků — neboť státu nestačí, aby jeho obyvatelstvo mělo jen co jísti a píti.

I peněžní poměry v prvých dnech mobilisace, jak zcela přirozeno, značně kolísaly. Neníť náš peněžní trh, následkem tolika různorodých částí říše, pokročilých i zaostalých, tak usjednocen a upevněn, aby takovým nárazem, jako byla tato mimořádná události, nebyl poněkud otřesen, zvláště když náraz dostavil se tak náhle. Krátké původně příročí (1.—15. srpna, prodloužené pak do 30. září) stanovilo podmínky pro živnostnictvo dosti nepříznivé, které teprv ponenáhlu zmírněny; podmínka na př., že peněžní ústavy povinny vkladatelům vypláceti týdně jen 3% celých vkladů, vedla k tomu, že průmyslníci neměli peněz ani na výplatu mzdy, tím méně na ostatní výlohy, kterých moratorium nezastavovalo. Neosvědčily se menší banky, a bude zcela přirozeným důsledkem, že boj proti bankovním vkladním knížkám, který již delší dobu se provádí, bude za klidných poměrů nutno tak

vyříditi, aby zůstávalo více volných peněz pohotově. Vzhledem k takovým a podobným opatřením na ochranu peněžních ústavů, která jistou měrou byla nutná, ale právě jen jistou měrou, bylo mnohdy nemožno vyhověti samozřejmým úředním výzvám, aby obecenstvo neotálelo odváděti povinné daně, aby průmyslové podniky nezastavovaly práce, a pod. Vždyť babiččiných punčoch se již, doufejme, málokde používá za tresory! Že nastal na chvíli nedostatek drobných, kovových peněz, to by snad poukazovalo na to, že se ty staré zlaté časy vracely, ale mělo asi též jiné příčiny. Vydáním papírových 2 K jakož i dokončením mobilisace, jež tolik hotovostí vyžadovala, nesnáz poněkud odklizena; vůbec pak nutno s mimořádnými poměry i v této věci počítati. Nejnověji se oznamuje, že vláda místo výpůjčky na běžné výdaje a na nouzové podniky, jež proti nezaměstnanosti chystá (stavby, železniční vlaky atd.), hodlá vydati pokladniční poukázky, zaručené rakousko-uherskou bankou.

V Německu přiročí nezavedeno, ačkoli říšský sněm povolil jednohlasně 5 miliard na válečné vydaje. Za to zavedeno přiročí i v bohaté Anglii; trh její totiž utrpěl poslední dobou značnější ztráty v Americe, tak že její poměry peněžní poněkud se zhoršily. Za to však jí chystá její „americký strýček“, Kanada, vydatnou pomoc.

Obchod snaží se vyhnouti nesnázím tak, že žádá, aby se platilo hotovými, odpíraje obvyklý úvěr: raději menší výdělek, ale jistý. O to usilují obchodníci mezi sebou a žádají toho též od obecenstva. Toto ovšem rozhoduje, neboť nedá-li utržiti, mnohý obchodník nebude moci nakupovati, tedy obchodovati. A obecenstvo z veliké části by mohlo platiti hotově, jsouc též hotově placeno; ale tu jest mnoho šlendriánu a nesvědomitosti, právě u těch mohoucích, úřednictva atd. Kdyby obchodníci požadavkem svým proraziti mohli, byla by to výtečná škola i do budoucna. Právě za těchto okolností mohlo by se prováděti, co se proti úvěrové nepleše již dlouho navrhuje, aby tam, kde obchodník nemůže venkoncem dosíci hotového placení, poskytoval těm, kteří tak činí, nějakých slev. Zavádělo by se tím sice jiné zlo, ale přece menší. Oběh peněz by tím přece jen stal se pravidelnějším a nebylo by tolik obchodníkův ohrožováno.

*

Nedostatek pracovních sil a nezaměstnanost zdají se navzájem vylučovati, a přece mohou se vyskytnouti zároveň. Výhoda průmyslu a obchodu právě v tom spočívá, že zaměstnání může, aspoň většinou, býti trvalé, kdežto zemědělství jest povahou svojí práce dočasná. V prvním rozruchu mobilisačním byly obavy, jak opatřiti polní sklizeň, i dovoláváno se i průmyslového dělnictva, které v závodech nemělo práce, nařízeno starostům obcí, aby pečovali o vzájemnou výpomoc obyvatelstva, a j. O úspěších tohoto opatření, kde měla se ukázati nejen ukázněnost obyvatelstva v těžké chvíli, nýbrž, a to zvláště bývalá láska k bližnímu, není podrobnějších zpráv; doufejme, že se osvědčilo, jako snad se osvědčí i dále, při podzimním obdělávání půdy, pro které chystají hospodářské spolky výpomoc zemědělských strojů. Co do

dělnictva průmyslového byla a jest věc obtížnější, i kdyby ono mělo víc ochoty, nežli snad má; tu třeba dělnickým listům dáti za pravdu, že aspoň veliká část jeho by rolníku v práci spíše zavazela než mu pomohla, zvláště část dělnictva mladšího, tělesně slabšího. Ne že by mu snad vůbec nic nepomohla, ale nepomohla by mu tolik, aby, jak se říká, jen poněkud „na sebe vydělala“; a „nouzové“ práce jednotlivý rolník podnikati nemůže, nechce-li sám do nouze přijíti. Tu třeba pomoci odjinud.

I jiná otázka nyní nadhozena, otázka práce bezplatné pro veřejnou potřebu, zvláště pro vojsko. Sotva se vlastenecké ženy nabídly, pořizovati na př. prádlo atd. zdarma, již ozývají se živnostníci proti této prý soutěži, tak jak odjakživa proti výrobkům z trestnic, chorobinců atd., odvolávajíce se na své povinnosti daňové atd. Mají pravdu i nemají. Kdyby t. z. iustitia distributiva byla řádně prováděna, mělo by i živnostníkům takovými dobrovolnými podniky býti uleveno; ale toho není; moderní stát nespokojuje se tím, čeho potřebuje, nýbrž vymáhá, co kdo dáti může a má. Válka zajisté vnese do živnostnictva mimořádně mnoho peněz, arciť ne pro všechny druhy jeho stejně. Dá-li tedy kdo na veřejné potřeby peníze, přijdou tyto, jak se říká, mezi lidi. Dá-li potraviny nebo šatstvo, již ne tak docela. Bezplatné práce švadlen vynesla by užitek jen dodavatelům látek a jiných potřeb. Ale zásadně takové přispívání „na oltář vlasti“ omezovati, a to i v případě tak mimořádném, bylo by snad přece egoismem méně než zdravým, zvláště když možno předpokládati, že i na živnostnictvo slušného podílu se dostane.

*

Listy španělské psaly v poslední době často o řeholních podnicích obchodních a průmyslových. Je to otázka rovně důležitá jako zajímavá, vzpomeneme-li na doby, kdy mniši byli průkopníky lidštějšího života mýtíce lesy a vzdělávajíce půdu i učíce polodivé národy nečekati, co vydá jim země sama, nýbrž vynucovati z ní, čeho k živobytí třeba. V augustinianské revui „España y America“ věnuje předmětu tomu obsáhlou studii politicky nejčinnější prelát Španělska Msgr. Pelaez, biskup z Jaky, designovaný arcibiskup tarragonský. Nemluví tedy mnich pro domo sua. Tak zvaný industrialism řeholí tvoří jednu z hlavních výtek klášterům, jako v minulých stoletích byl to zase život převahou kontemplativní. Vyhánění mnichů a omezování jejich činnosti dálo se dříve pro domnělou jejich lenost (ora), nyní je trnem v oku i činnost charitativní, vědecká a výrobní (labora). Zvlášť ve Španělích je otázka ta palčivou, pronásledování řeholí chystá se co chvíle dle vzoru ze sousedstva, a zákon o kongregacích svrhl již nejedno ministerstvo. Biskup Pelaez vykládá své názory na obhájení řeholí obšírně, rázně a dokládá je bez frázovitosti.

Mnichům se vytýkalo, že žijí z potu lidu, dnes vytýká se jim přílišná činnost, která prý soutěží s velkovýrobci a snižuje mzdu dělnictva. Proč však pracují? Protože minuly doby, kdy jim lid přál, a že chudé kláštery jsou nuceny k uhájení života pracovati. Jindy byly kláštery rušeny pro bohatství, dnes by jim průmysl přál drobet

půdy, aby neměl konkurence. Nelze mi dosti zdůrazňovati, že platí z podniků svých daně, ba že platí větší daně než jiní. Opačná, hojně rozšířená domněnka je hlavní příčinou stále opakovaných štvanic. Sestrám, které zaměstnávají sirotky, předpisují se příkladně daně dle počtu strojů, ačkoli výnos nemůže býti takový jako v továrnách při zapracovnaém dělnictvu. Missionáři P. Cloreta kolonisují území zálivu Guinejského (mezi něm. Kamerunem a franc. Kongem), pracují tedy obětavě a namáhavě pro vlast, a zato platí ještě ročně 50.000 peset fisku španělskému. Piaristé vyučují zdarma značnou část chudých dětí a za to jim vláda předpisuje maximum příslušné dávky bez ohledu na obor vyučovací. A daně ty nejsou pouze na papíře; správa státní pokladny prokázala nejednou, že řehole platí celou předepsanou daň, což nelze tvrditi o podnicích jiných, jak dosvědčuje Baylon v knize „Errores de la aministracion publica", kde je důkaz, že většina daní povinných osob značně fiskus poškozuje. Ministr Canalejas uvalil i na jinak neproduktivní domy t. zv. daň mrtvé ruky, aby zanikly samy — hladem. Pelaez dovozuje, že daně řeholí by měly býti značně menší, ježto zisk není pro ně, nýbrž připadá veřejnosti; sem patří dílo podpůrné vzledem k nemocným, dětem, starcům, které nestojí stát ani haléře. Biskup lituje, že dnešní mnišstvo není pod stálými útisky tak činné jako dříve, najmě co do zemědělství, které ve Španělsku není na stupni vysokém. Kolik země leží ještě ladem, kolik pustin dalo by se zalidniti, kolik chudých půdou zaopatřiti, co bažin vysušiti, řek upraviti, úhorů odvodniti . . . !

Msgr. Pelaez ukazuje však také rub a nezatajuje stinných stránek: miluje mnichy rolníky, ale nemá rád výrobce likérů. Mnišstvo mělo by v první řadě potírat alkoholismus. Rozesíláním likérů udržují se hospody a tím klesá i mrav a náboženský život. Není mnoho takových klášterů, ale jsou. „Ratione vivendi" lze sice poněkud omluviti výrobce t. zv. medicinálních likérů. Tak chartreuska tarragonská přispívá chudým konventům kartusiánským, a pouze dva řeholníci jsou při výrobě. Prodejem obírají se laikové, daní pak je 45.000 peset ročně. Ve Francii věnovali dobru celý milion . . . Trapisté z Venta de Baños žijí výhradně rolnictvím a výrobou čokolády.

Co se tkne konkurence, soudí Pelaez takto: Všichni řeholníci a řeholnice, žijící v klášteřích, byli by ve světě konkurencí mnohem účinnější. Což je málo stížností, že je nadbytek intelligence, že všecka odvětví práce jsou zaplavena, že podnik staví se proti podniku a továrny ničí malovýrobu? V obchodě i průmyslu platiti bude vždy „kdo s koho" a bylo by si jen přáti, aby vzájemné závodění mělo také cílem nikoliv obohacení jednotlivců, nýbrž zlepšení a zlevnění zboží. Industrialismem však nelze zváti klášterní hotovení oděvů pro chudinu nebo chrámových potřeb pro nuzné kostely, jinak by se zavřela brána vší dobročinnosti. I to třeba zdůrazniti, že mnohá firma kryje se jménem leckteré řehole přes její protesty pouze pro zvýšení odbytu, neboť poctivý štít ještě nejvíce táhne. Odsouzení hodny jsou proto názvy, jako „likér montserratský, čokoláda augustiniánů, vodička Srdce Páně" atd.

Jest proto mylný názor, že omezení nebo zrušení produktivních klášterů pozdvihne blahobyt společnosti a přispěje k rozkvětu průmyslu a obchodu. Vývody biskupa Pelaeza platí pak nejen pro Španělsko, nýbrž i jinde, kde se klame veřejné mínění podobnými sofismaty, aby štvanice protiřeholní vynesly jistým kapsám. Ostatně řehole jsou rázem vítány, kdykoliv je zle, a i ve Francii vzat byl s denního pořádku návrh zákona, který měl zabíti poslední zbytek klášterního života, jakmile vypukla válka.

*

„Ročenka německého spolku rolnického“ ve svém posledním (28.) svazku obsahuje mimo jiné také věrohodné podrobnosti o zahraničních dělnících, kteří jen v určitých dobách přicházejí na práci do Německa. Statistická data ukazují, že od r. 1909 vzrostl jejich počet skoro o 79.000; jest to hlavně následek lepších pracovních podmínek v průmyslu. Ale přes to na zahraniční dělníky jest i dále odkázáno rolnictvo německé; při zemědělství bylo zaměstnáno přes 374 000 cizích dělníků, v průmyslu pak 306.000. Z oněch 374.000 zemědělských dělníků pocházelo skoro 237.000 z Ruska, z Haliče asi 110.000, z ostatních zemí rakousko-uherských 13.000, z Hollandska a Belgie 10.000; tito poslední pracovali skoro výlučně v provincii nadrýnské a ve Vestfalsku. Nejvíce byly odkázány na cizí dělníky východní krajiny pruské. Po vypuknutí války s Ruskem zadrželo Německo největší část dělnictva — příslušníků to ruských.

Politický a vojenský.

V několika dnech zažili jsme jen 14 vypovědění války. Tentokrát političtí proroci se nemýlili: Evropa byla jako sud prachu, který zanítiti stačí nejmenší jiskra. A přece nebylo nejmenší spravedlivé příčiny, aby trojdohoda vyvolala válku, jež nemá dosud sobě rovné a jejíž následky jsou nedozírné. Rakousko Srbskem již po léta dražděné, zneuctívané a poškozované bylo své světové pověsti dlužno, žádati po Srbsku zadostiučinění za vraždu svého následníka, jež, jak dokázáno, Srbskem úředně podporována: pumy byly z vojenské zbrojnice vydány, útočníci úřady na cestě do Bosny podporováni, muž, který chtěl chystaný útok oznámiti, zajat a nevyslechnut, stíhání přímých a nepřímých původců vraždy odmítnuto. A hle! jakmile Rakousko se odhodlalo, zjednati si zadostiučinění na vládě srbské zbraněmi, pichlo do vosího hnízda v — Rusku, které mobilisací svou se mimoděk přihlásilo za spoluvinníka.

Podrobností nebudeme tu opakovati; zaměstnávaly čtenáře novin s dostatek — nám jde pouze o celkový rozhled. Památné zasedání říšskoněmeckého sněmu 4. srpna a předložená jemu bílá kniha osvítila situaci jako světový reflektor. Spojenecká povinnost povolala Německo po bok Rakouska proti Rusku, Francie zabezpečovala si již Belgii za operační čáru, odjakživa kramářská Anglie shledala, že válka jí nebude o mnoho více státi než neutralita, a již bojováno.

Jest-li Slovanu stydno přiznati, že Rusko, kde skoro půl století právě carská rodina žije v stálém strachu před atentáty, že právě to Rusko se svým slabošským „mírotvorcem“ v čele převzalo protektorát nad řemeslnými královrahy, je tím styději člověku, že dvě korunované hlavy, Mikuláš ruský a Jiří anglický nedůstojným papírovým manévrováním, ba přímo lhaním hleděli dvě trojspolkové moci o své mírumilovnosti šáliti, aby vlády a vojska jejich mohla zatím tajené jich úmysly prováděti. Mohlo by se to nazvati macchiavellismem, kdyby v tom bylo aspoň trochu více důvtipu. Ale tak!? Jak jim šlo o mír, viděti z toho, že Rusové hned ohromnou silou vpadli do Haliče a do východního Pruska, Francie pak, spoléhajíc ve své neslýchané odvetylačnosti na Anglii a Rusko, do Belgie a do Elsas.

Jetzt werden wir sie dreschen, zvolal prý Vilém II po onom říšském sněmě, kde všichni poslanci bez rozdílu stran uznali jeho stanovisko správným. Začátky již učiněny na obou bojištích. Belgická vojska i s králem a vládou zatlačena do Antwerp, Francouzi po velikých porážkách přes anglickou pomoc tlačeni k Paříži, Rusové zlákaní do bařin východopruských a tam poraženi, na naší hranici pak v několikadenních bitvách poraženi a zahnáni. V Srbsku po dobytí Šabce a několika jiných důležitějších míst k vážnějším bojům nedošlo; velitelství naše pokládá výpravu tu pouze za výpravu trestní a o bitvy

neusiluje, šetříc vojska od zbytečných ztrát a čekajíc klidně, až srbské moci odevšad skoro uzavřené odpor sám sebou bude znemožněn; bojují prý v řadách srbských i Rusové a Francouzi, ale ve skrovném počtu, a dovoz potravy i střeliva jak neutralitou sousedů, tak zničením dopravních dráh nadmíru ztížen. Našemu vojsku arciť je v Srbsku zápasiti s hroznými obtížemi území a s úklady komitů.

Z podrobností válečných buďtež poznamenány jen hlavní. Němci na západním bojišti překvapili novinkou, 42cm obléhacími děly, o nichž ač v závodech Kruppových zkoušena, neměl svět potuchy a jejichž ohromným („mannshoch") střelám prý žádná pevnost dosavadním způsobem budovaná neodolá. Nápadným se stalo, že v Belgii obyvatelstvo nevojenské tolikou měrou se bojů súčastnilo, arciť ke své nenahraditelné škodě, neboť žádné řádné vojsko v civilisované zemi toho beztrestně trpěti nemůže; v Srbsku arciť třeba na tyto komity býti připravenu. Toto franctireurství draze zaplatila m. j. starobylá Lovaň, která z větší části rozstřílena. Novinářský šmok při té příležitosti s úsměškem psal o katolické Belgii, jakých se dopouští ukrutenství. Pravda, že Belgie stala se útočištěm na př. francouzských kongregací, ale ode dávna je také hnízdem zednářstva a socialismu, jehož zástupce Vandervelde králem na rychlo vzat do ministerstva; že dobří katolíci zvěrstev nepáchali, lze předpokládati a osobními svědky dokázáno, že raněným a zbloudilým právě v klášteřích dostalo se opatření.

Ve Francii pozorovati stejné zjevy, jako 1870/1. I zde ministerstvo na rychlo „občerstveno", ministrem války stal se bývalý socialista Millerand, ochránce generallisima Joffre-a, který však právě vzdává se velitelství, prý následkem nepořádné součinnosti generálů. Přibráni praví socialisté Guesde a Sombat, z nichž tento nedávno prý napsal: Proveďte opravy anebo nám dejte krále! Ve Francii tedy s ministerstvem nepořídili negativ belgického: zde přibrán socialista, tam také — ne aby ministerstvo bez toho socialistické občerstvili nějakou dosí z umírněných; těch očividně se nebojí, ti musejí býti hodní — jako všude!

Rusko i Francie postupujíce dle smluveného plánu i také dle osvědčené praktiky vpadli útočně do nepřátelského území počítajíce na slibné úspěchy, kteréž ovšem na další průběh příznivě působívají. Ale tentokrát, třebas jich dosáhli a značné škody, zvláště Rusové svou přesilou způsobili, zdá se, že napotomní brzké neúspěchy mají účinek opačný, než byl zamýšlen. Rusové zvlášť pozdě dovolávají se svého slovanství vůči Polákům, kteří jich ani nezvou Slovany, nýbrž Moskaly, marně jim slibují svobodu; marně také neutralnímu Bulharsku vyhrožují pod záminkou slovanství a pravoslaví. Jak v Srbsku, tak v Rusku se ukazuje, že názory slavjanofilů, vlastních původců války ruské, o Slovanech rakouských jsou náramně přepjaté, neboť těmto ani nenapadlo rozuměti vzájemnosti slovanské ve smyslu politické chamtivosti ruské: to jsme si opravdu nerozuměli! a takto také nikdy neporozumíme. Ať si Rusko udělá doma pořádek, my chceme se vyvíjeti po svém, ale v Rakousku. Až bude Rusko skutečně kulturním státem, budou možny

zase další styky, jako dosud, ale kulturní, jen kulturní, ne politické, tím méně imperialistické. My jsme a zůstaneme Austroslavy.

Rusko i Francie postavili teď proti nám nejlepší své voje. Francie je skoro poražena, Rusko má ohromný material v každém směru — zlatá zásoba jeho banky jest prý vůbec největší — ale předně doprava vojska bude váznouti, dále mužstvo jeho jakkoliv houževnaté a bojovné není přiměřeně vycvičeno v samostatném rozhodování, a vedení má též značné nedostatky. Jakkoli tedy tuhý boj s ním nás očekává — obtíže ve východní Haliči přiznává i naše vedení, vítězství naše zdá se konečně nepochybným, i kdyby, což možno též očekávati, vnitřní zápletky a vzpoury nespokojeného obyvatelstva činnost ruského vojska neochromily.

Co do způsobu boje vytknouti dlužno důležitý úkol letadel, jež ve výzvědné i útočné službě se osvědčují; Francouzi dokonce již před vypovězením války učinili návštěvu Norimberku bombami! Starý Zeppelin, který se hlásil k vojsku a byl pro stáří odmítnut, po druhé však přece přijat, nemá za nemožné, že jeho vzducholoď navštíví třebas i — Londýn.

Německé vojsko dle někdejšího pokynu staršího Moltke a dle chyb Rusy v japonské válce učiněných velkou váhu klade na úsilovné pronásledování poraženého nepřítele; to právě nejen porážku dokonává množíc nepořádek v jeho vojsku, ale zjednává i více kořisti a zajatců.

Na moři utrpělo Německo i Rakousko ve srážkách s anglickou, po případě francouzskou přesilou nějaké ztráty (rak. křižník „Zenta“). Ale k větším bojům zatím nedošlo. Na moři ostatně válka rozhodnuta nebude.

Japonsko též se rozpomnělo na jakousi smlouvu s Anglií, která mu již proti spolčenému nyní Rusku pomáhala, a napadlo s moře německou, od Číny na století najatou osadu Kiauču. Že Německo na čas i jiných osad pozbude, je vzhledem k anglické námořní přesile pravděpodobno. Ale pak ty konce! Anglie tu s asijskými silami hraje příliš va banque.

*

Albanie jest v moci povstalců. Kníže Vilém předeslav rodinu odjíždí. Dokud mohl z cizích „záloh“ platiti, dotud se udržoval. A nezůstává mu asi ani „příjemná vzpomínka“, jak kdysi prorocky těšil Bismarck, arci mylně, nynějšího krále rumunského, když se na své „místo“ ubíral. Rakousko a Italie ostatně rozhodli, že novými poměry panovnická otázka se zatím nemění.

Vojensky snad změna ta pro jižní válku bude bez významu, neboť Albánci mohamedanští ani katoličtí Srbsku na pomoc nepůjdou.

Ročník XXXI. Číslo 10.

HLÍDKA.

Účast kardinála Dietrichštejna za boje mezi arciknížetem Matyášem a Rudolfem II. roku 1608.

Napsal Jan Tenora. (Č. d.)

Ale Liechtenštejnovi a jeho straně zatím záleželo nejvíce na tom, aby se ubezpečili Moravou; zejména běželo o města královská, která posud byla věrnou oporou císařovou, a mohla se státi největší překážkou odbojným pánům, byla-li by obsazena řádně vojenským lidem. Byla to města Brno, Olomouc, Znojmo, Jihlava, Hradiště a Unčov, která měla býti stavům získána. Psali jim také ze Slavkova 10. března zvouce je na sjezd ivančický jako spolulantfrydníky své a ujišťujíce je, že tam nic jiného jednáno a konáno býti nemá, nežli aby země spolu i s nimi císaři zachována býti mohla. [1]) Brňané poslali přípis ten hned Berkovi na Velké Meziříčí, kam byl zatím odjel, Olomoučané pak přímo císaři. Do Brna odpovídal 13. března Berka, aby nic bez vůle císařovy a bez vědomí jeho před sebe nebrali ani s jakýmkoli společným snešením stavu panského a rytířského nesouhlasili, nýbrž císaři v poslušné poddanosti stáli; že o jejich věrnosti podá císaři zprávu. [2]) Do Hradiště poslal Berka hned z Brna po opatu velehradském vyzvání, aby zůstali věrni císaři; slibovali již 11. března, že zachovají věrnost a poddanost, kdyby i měli pozbyti hrdel, statků, manželek a dítek, toliko prosili

[1]) Psaní k Brňanům u *Kameníčka*, l. c II. 447 a Notizen-Blatt 1872 č. 4. str. 30—31; rovněž v Pamětech Hovoriových.

[2]) Paměti Hovoriovy, l. c. fol. 49.

o prach, olovo a jiné věci. Ale zároveň podávali zprávu, jak stavové sami vlády se ujímají; přijel k nim zemský zbrojmistr, aby odtud vzal prach, koule, děla od Skalice a jinou zemskou zbroj, žádného psaní nepřinesl, ale jménem p. Šlejnice a stavů chtěl to odvézti; ptali se tedy o radu a žádali ochrany.[1]) Nejvíce se však obával Berka o Znojmo a Jihlavu, aby tato města neměla tajného srozumění se stavy. Proto opět naléhal již 8. března na císaře, aby města co nejspíše byla vojensky opatřena. Za tehdejšího vzrušení, které se donášením všelikých pověstí ještě stupňovalo, bylo by toho opravdu potřebí, neboť mluvilo se již o zjevném nepřátelství a zbrojném zakročení stavů proti vojsku císařovu. Obecně se vykládalo, že Gynther z Golczen, mladý Puchheim a Friedrich z Tiefenbacha mají vojsko najímati, neboť prý již zvěděli, že jest císařský polní maršálek Čerklas Tilly na statku Berkově v Jaroslavicích a že chce sebrati nějaké jezdce; stavové chtěli tedy zabrániti, aby nevtrhl do země. Berka však právě naopak prosil císaře, aby neprodleně spěšně nařídil, aby v případu potřeby Tilly na pomoc přispěl.[2])

Tilly byl tou dobou skutečně v Dolních Rakousích, a bylo pravda, co nedlouho potom kardinálu Dietrichštejnovi tvrdil, že za roztržky mezi Berkou a stavy nebyl ještě na Moravě ani jeden jeho jezdec; na rozkaz císařův měl zůstati na Moravském Poli. Jízda Trautmannsdorfova připojila se k němu; za to arcikníže Matyáš všechen majetek Trautmannsdorfův ve Vídni skonfiskoval a jeho služebníky dal uvrhnouti do vězení.[3]) Nepřátelství Matyášovo proti císaři bralo na sebe vůbec vždy zřetelnější a hrozivější tvářnost. Když císařští komisaři přečtli ve sněmě hornorakouském 11. března psaní císařské, jímž zakazovalo se stavům jednati o konfoederaci prešpurské, ostře káral je 13. března arcikníže a nařizoval, aby mu budoucně napřed poslali každý dopis ode dvora,[4]) ano v Uhřích zbavil 14. března kardinála ostřihomského Forgáče jeho úřadu místodržitelského, protože uveřejnil bez vědomí Matyášova císařský list, prý na ujmu autority arciknížecí, prohlásil ho za rušitele pokoje a vyzýval všecky komitáty, aby byly pohotově

[1]) Notizen-Blatt, 1872. č. 4. str. 32.

[2]) Druhý list Berkův císaři z 8. března. Že by byl Tilly býval v Jaroslavicích tehdy, označuje Berka za pověst, a vskutku nebylo to ničím jiným, jak patrno z listů Matyášových o Tillym.

[3]) *Hurter*, l. c. V. 233.

[4]) *Tomek*, O nepokojích stavovských, ČČM. 1856, seš. 3 str. 47.

k obraně vlasti.[1]) Již 13. března oznamoval arcikníže Karlu z Liechtenštejna na Moravu, že žádal Illyesházyho o pomoc a že doufá, že sebere v rychlosti dostatek jízdy i pěších z Uher a německých zemí, aby s nimi co nejspíše vytrhl do Lávy. Poblízku na moravských hranicích byl Tilly, jenž měl s sebou deset praporců pěších nově najatých. O ně chtěl pokusiti se Matyáš a dostati je do své služby. Než měl peněz jen pro pět praporcův, ale věděl, jak této překážce odpomoci. Měli by tyto zkušené a již ozbrojené vojáky převzíti do své služby stavové moravští, ježto chtějí válečný lid najímati. Proto vyzýval Matyáš Liechtenštejna, aby se odebral do Lávy, nebo kam by jeho důvěrníci mínili, a aby učinil vojákům Tillyho tuto nabídku arciknížete. Matyáš zrovna hořel dychtivostí, aby již jen s vojskem svým proti císaři vytáhnul; přál si věděti mínění Liechtenštejnovo, kam by měl vytrhnouti, a doptával se, kolik by asi vojska z Moravy mohl k němu přivésti. Tak rychlým úspěchem Liechtenštejnovým na Moravě, jímž rázem povalena byla vláda císařova, byl arcikníže všecek nadšen, a věděl, jaký význam ve skutečnosti měl sjezd slavkovský. Poznával v něm zrovna záruku svého vítězství, neboť uznával, že bez Moravanů nebyl by dosti silný. Radostně psal, že kromě nadání naskytuje se a uzrává mu štěstí a vhodná příležitost sama a že je pevně rozhodnut chopiti se jich. Snad spíše, než se nadějí, bude moci býti na hranici; rychlost jest nejhlavnější věcí. Tak vzácné příležitosti nepustí z rukou.[2])

Ale vojsko Tillyho získati se pro Matyáše nedalo. Zůstalo věrno císaři, než postavení jeho v Rakousích bylo ohroženo: s jedné strany vojskem Matyášovým, a s druhé válečným lidem, který stavové již na Moravě najímali. Nezbývalo mu, než aby ustoupil, a proto po 13. březnu bez dalšího rozkazu císařova[3]) vtrhl na Moravu a rychlými pochody pronikl až nad Brno a položil se na statcích panenského kláštera předklášterského u Tišnova, — tedy na zboží duchovním, aby snad polože se na nějaké zboží panské nevyvolal obecný pokřik,

[1]) Historický archiv v Mikulově, fasc. 158, kopia, a originální psaní kard. Forgáče z 28. března Dietrichštejnovi.

[2]) *Hurter*, l. c. V. 200, 201, 237.

[3]) Rodinný archiv mikulovský, svaz. 342, kopia, originál v archivě spojené dvorské kanceláře ve Vídni; list Dietrichštejnův císaři z 20. března. Ani Berka nezavolal Tillyho na Moravu, jak jej obviňuje Žerotín 19. března (AČ. XXVII. 346). — Berka, jak všecky jeho dopisy svědčí, vlastní iniciativy neměl, a ve všem všudy skládal se jen na císaře, a jen jeho za opatření prosil; ještě 20. března žádal císaře za pokyn, jak se má zachovati k vojsku, které přichází z Uher do země (*Kameníček*, l. c. II. 394). Slova Žerotínova jsou jen výrazem velikého nepřátelství Žerotínova.

že obyvatele nanejvýše již zhubené do nevyhnutelné zkázy přivádí. K jízdě Trautmannsdorfové byl najal ještě dvě kompagnie jezdcův, a očekával ještě čtyry, kterým byl dán již závdavek; kromě toho táhly k němu také tři praporce pěších.[1]) Dne 20. března byly praporce hejtmana Blarera a Bösra již u Meziříčí, a z Prešpurka měly také tři praporce dojíti, jimž Tilly rozkazu k tomu nedal. Ještě pak brzy byly očekávány jiné tři praporce z horních měst uherských.[2])

Na straně Matyášově zbrojilo se však daleko úsilovněji. V polovici března uherské vojsko překročovalo již hranice moravské. Illyesházy poslal 2000 hajduků do Skalice, do Strážnice, do Veselí a do Hodonína; jiný vůdce uherský Reday měl přiraziti co nejdříve za nimi s 10.000 mužů z okolí spišského. Jan Zahrádecký oznamoval 20. března, že Hodonín jest obsazen 1500 muži, a u Kbelu, dvě míle za Skalicí, že leží 15.000 hajduků.[3]) Pro Matyáše měl v Uhřích najmouti svobodný pán Nadasdy 1000 jezdcův a 500 pěších tak rychlo, aby již 20. března byla jejich přehlídka. Dne 21. března měli býti Puchheimovi jezdci již na hranicích moravských, Uhry byl již arcikníže také vyzval, aby do pole vytrhli; narazí-li se na nepřítele, musí se na něho hned udeřiti. Dne 24. března vybízel některé v markrabství moravském, aby všemožně přispěli nejvyššímu Puchheimovi proti Tillymu. Veřejná hotovost v Rakousích byla již vyhlášena 20. března proti rušitelům konfoederace prešpurské, a zase při tom poukazováno na mírumilovné úmysly arciknížete. V jeho prospěch najímali se jezdci také na Moravě od stavů ve Slavkově povolení, a ubytováni byli na jižní Moravě. Jen ještě nedostatek peněz působil u Matyáše průtahy, ale pilně se snažil, aby si jich v tehdejších zvláštních a nevyhnutelných potřebách opatřil.[4])

Kdežto u arciknížete byla horečná činnost, která používala k posile a ospravedlnění všeho, co se jen naskytovalo, a která chtěla si příznivě nakloniti všecky, kteří jen nějaký vliv na události měli, trvala u císaře stará nerozhodnost a neobětavost. Poslední události v Praze přivedly sice císaře k ústupku, aby jednal pokojně o smír s bratrem odbojným, ale přeceňováním sebe a nedoceňováním arciknížete a klamavým ujišťováním strany protivné, že běží jim jen o pokoj, utkvíval v bludu, že není možno, aby snad na něho stal se útok.

---

[1]) Rodinný archiv mikulovský, sv. 342; list Dietrichštejnův císaři z 20. března; kopia.

[2]) Historický archiv mikulovský, svaz. 158; originální list Tillyho kardinálovi z 20. března.

[3]) *Kameníček,* l. c. II. 394. Místo 200 hajduků do Skalice atd. má býti 2000.

[4]) *Hurter,* l. c. V. 236—239. Vatikánský archiv, *Borghese* II. 149, fol. 194.

Zapomínal, že nejlépe by pojistil se proti nenadálým příhodám, kdyby mohl bezpečiti se na spolehlivou moc, ba neměl ani dosti obětavé péče, aby zachoval si dosud své věrné. Spoléhal na pomoc peněžitou stavů českých, která však ho zklamala, a sám ze svého nedal ani 10.000 dukátův, aby zaplatil žold dlužný již po tři měsíce svému vojsku; sám Tilly se vyslovil, že nezaplatí-li se Trautmannsdorfovým jezdcům brzy a úplně, že obrátí se do Vídně k arciknížeti, a že budou-li moci, přinutí s sebou jak Tillyho tak svého nejvyššího.[1]) Kromě vojska na Moravě měl ještě císař dva pluky ve Slezsku a pěchotu u Prešpurku;[2]) ani v horních Uhřích nebyl stav věcí pro císaře beznadějný; šlechta byla mu věrná a hajducké nebezpečí zdálo se, že se odvrátí k Sedmihradům.[3])

Bylo patrno, že nejvíce záleží na Moravě, a že rozhodne, kam se tato země přikloní. Než kdežto arcikníže Matyáš dobře již věděl, že země jest jeho a proto blahopřál Liechtenštejnovi, u dvora císařského posud k jasnému poznání toho nepřivedly dopisy Berkovy, ani zoufalé psaní Jana Kavky Říčanského zaslané kardinálovi. Odjížděje ze soudu brněnského psal mu v rychlosti z Vyškova 10. března a varoval kardinála, aby si dal na cestě a kdekoli jinde dobrý pozor na svou osobu i živòt. Pro Boha prosil, aby se hned vrátil do země a jich neopouštěl. Kafka sám zůstane věrný až do smrti, ale prosil, aby císař hned poslal na Moravu vojsko jízdné a pěší, nechce-li země ztratiti a všecky věrné do největšího nebezpečenství připraviti: nepřijde-li pomoc do osmi dní, budou ztraceni. A opět pro Boha prosí kardinála, aby si připustil toto veliké nebezpečenství k srdci a pamatoval na rychlou a skutečnou odpomoc, neboť nejvyšší nebezpečí jest v odkladu. K tomu ještě připsal, že o tomto nebezpečí podal zprávu na Kroměříž vladykovi Lukáši Dembińskému z Dembině, aby hleděl města a zámky kardinálovy zabezpečiti a lidi pohotově míti.[4]) (P. d.)

---

[1]) Rodinný archiv v Mikulově, svaz. 342; kopia listu kardinálova císaři z 20. března.

[2]) Vatikánský archiv, *Borghese*, II 149, fol. 194. Jsou to praporce, o nichž se zmiňoval Tilly, že dojdou na Moravu. Ale podle zprávy nunciovy z 31. března (*Borghese*, II. 149, fol. 234) nedostalo se jim žoldu od císaře, a proto daly se najati od Rakušanů.

[3]) Vatik. archiv, *Borghese*, II. 149, fol. 194.

[4]) Mikulovský knížecí historický archiv, svaz. 158, originál.

Naše reformy středoškolské.

Napsal PAVEL KRIPPNER. (Č. d.)

O zvláštním druhu ulehčení matur. zkoušky, kterého dodatkem k nařízení minist. 22. června 1878 již po půl roce dostalo se nejbližším výnosem minist. 22. ledna 1879 č. 803 z dějepisu a fysiky těm veřejným[1]) žákům, kteří z posledních čtyř pololetí obou nejvyšších tříd vykazovali průměrnou známku chvalitebnou neb výbornou, bylo stručně promluveno již nahoře. Zde k tomu přičiňujeme ještě několik poznámek.

Za kterým účelem toto nařízení bylo vydáno, není sice nikde výslovně vytčeno. Lze však za to míti, že stalo se tak proto, aby trvání zkoušky u celé řady abiturientů bylo zkráceno a tím umožněno věnovati další pozornost těm abiturientům, jichžto dospělost nezdála by se pro nedostatky v některém předmětě nepochybnou. Jisto je však, že žáci pokládali tuto jakousi výsadu za odměnu vynikající pilnosti v těch dvou předmětech a tím přirozeně také za velmi značné ulehčení maturitní zkoušky. Neváhám prohlásiti tento způsob obligátní dispense v oněch dvou předmětech za zcela pochybený a to z několika příčin.

Především jest přímo proti duchu a obsahu jak organ. osnovy tak nařízení minist. 18. června 1878, vylučovati předem u některých žáků z posuzování celkové jejich duševní dospělosti právě ty dva předměty, při kterých možno o ní snad nejlépe vhodnými, přehlednými a kombinačními otázkami se přesvědčovati. Zásada ve všech nařízeních minist. před tím důrazně prohlašovaná, že při maturitě má se zkoumati všeobecné vzdělání a celková dospělost duševní, je tu zcela zjevně protržena. Neboť osvojiti si v jednotlivých pololetích nejvyšších dvou tříd pilně a svědomitě příslušnou látku jest něco zcela jiného než dokázati při maturitě, že abiturient celou látku dějepisnou (tedy i z V. a VI. třídy!) neb fysikální ovládá s náležitým porozuměním.

Proto také nelze nazvati ono tak značné ulehčení spravedlivým, ba nutno spíše uznati, že mohlo u druhých žáků buditi jen pochopitelnou závist a nepřízeň. Jak neměl také u nich vznikati pocit trpkosti, který ovšem jim nijak nedodával lásky ku předmětu, když viděli, že spolu-

---

[1]) Výnosem minist. 5. února 1879 č. 1921 bylo to rozšířeno i na maturitní zkoušky privatistů.

žákům jejich za větší nadání, jež přece nebylo jejich zásluhou, ale nikoli za větší pilnost a svědomitost dostává se tak značné odměny, kdežto na ně při stejné neb snad i větší pilnosti dopadá celá tíha maturity jen proto, že v oněch čtyřech pololetích měli snad v těch předmětech tolikou známku dobrou? Proč měli mimo to býti ještě trestáni zkouškou z dějepisné látky V. a VI. třídy, když měli snad v těchto obou třídách tytéž známky jako oni šťastnější spolužáci? Vůbec není tu viděti stejného pro všechny měřítka, nýbrž naopak porušení zásady spravedlivosti ve školství nad jiné důležité, zejména když se považí, že, má li se zásadně při maturitě dostati žákům nějaké úlevy, mělo by se jí stejnoměrně dopřáti všem, kteří jsou jí hodni, zvláště pak těm, kteří při náležité neb i vytrvalé pilnosti, ale jen prostředním nadání spíše potřebovali takového ulehčení; neboť právě u těch přílišnou námahou před maturitou mohlo se nejsnáze dostavovati značné přetížení, a právě proti této přílišné námaze žáků VIII. třídy vystupovaly před tím tak důrazně různé výnosy ministerské!

Ale možno pohlížeti na celou věc ještě s jiného stanoviska. Právě v těch dvou předmětech, které jsou s požadavky života v nejbližších stycích, bylo žádoucno, aby všichni žáci přehledným opakováním hlavnějších a důležitějších částí rozsáhlé látky zabezpečili si trvaleji pevný základ potřebných vědomostí, jimiž by měl v životě se vykazovati každý vzdělanec. Zatím však bývali jsme při maturitě častěji svědky trapného zjevu, že mnohý z těch žáků, kteří dostávali na matur. vysvědčení z dějepisu průměrnou známku chvalitebnou neb i výbornou, za nahodilé příležitosti při zkoušce z jiného předmětu jevil v dějepise zahanbující nevědomost.

Konečně nesmí se také zapomínati té stinné stránky, že žáci VII. a VIII. třídy při té jednostranné pilnosti, kterou vypočítavě věnovali těm dvěma předmětům, doufajíce v nich dojíti pro maturitu tak značného ulehčení — proto také v obou třídách ten nápadný počet chvalitebných a výborných známek v obou předmětech — zanedbávali rádi tu více tu méně ostatních předmětů, čímž ovšem v nich někdy povážlivě ohrožovali žádoucí stejnoměrnost vyučování a přivozovali si tak v nich vlastní vinou různé mezery ve svých vědomostech.

Z těchto příčin snadno si vysvětlíme, že dosti záhy byly vyslovovány mezi učiteli středoškolskými proti těmto dispensím s větší nebo menší rozhodností podstatné námitky a že již na I. sjezdě německo-rakouských professorů ve Vídni r. 1889 byl přijat velkou většinou návrh, aby byly zrušeny. Nicméně však trvaly přece až do r. 1908!

Než vraťme se již k onomu předůležitému výnosu ministerstva z r. 1878! Každý nepředpojatý pozorovatel měl by zajisté uznati, že vývody jeho — vyjma snad jedině ten starý sebeklam, že zvláštní příprava na zkoušku maturitní není ani nutná ani žádoucí, tvrzení to, jež ve skutečnosti dlouholetou zkušeností nutno pokládati za úplně vyvráceno — velmi správně vystihují podstatu a účel matur. zkoušky a vyslovují s uznáníhodnou určitostí vzácné zásady, jichžto mělo by se šetřiti při zkoušce této. Jak tedy možno si vysvětliti ten podivný zjev, že přece ještě plných třicet let po tomto nařízení zkouška matur. byla stále takovým postrachem přemnohých studujících a jejich rodičů, působitelkou značného rozčilení žákův a předmětem tak prudkých útoků veřejnosti? Zjev ten byl by zhola nemožný, kdyby zkoušející učitelé a zvláště předsedové zkušebních komisí byli náležitě dbali obsahu a ducha oněch předpisův. Ale toho bohužel nebylo. Zkoušející učitelé, jsouce si vědomi, že sami také skládají před zemským šk. inspektorem, který po většině býval předsedou komise matur., jakési účty ze své horlivosti a svědomitosti učitelské,[1]) snažili se, a právě horliví a svědomití mezi nimi z pravidla nejvíce, podati přesvědčivé důkazy, že žáci v jejich předmětech pevně a spolehlivě ovládají maturitní látku. Za tím právě účelem nabádali žáky VIII. třídy zvláště v druhém pololetí k tomu, aby látku tu, která dle jejich domnění měla neb aspoň mohla se zkoušeti při maturitě, důkladně si zopakovali. Tím ovšem žákům a obzvláště zase prostředním a slabším, kteří byli povinni skládati také zkoušku nejobtížnější, z celého dějepisu a fysiky, přibývalo ku běžné každodenní přípravě pro školní vyučování ještě přehojně práce mimořádné ke zkoušce maturitní. Samo o sobě nebylo by ovšem ještě žádným neštěstím, že abiturienti před vstupem na vysoké školy a do volného studia akademického byli nuceni po nějaký čas značněji napínati své síly. Nejsem přívržencem zchoulostivující zásady, která od některé doby zdá se povážlivou měrou vnikati i do školství středního, že škola má takřka hravě a bez námahy vpravovati nové poznatky v duši mládeže; naopak jsem přesvědčen, že lehká škola střední měla by

---

[1]) Již Org. osnova (v předmluvě str. XI) uvádí, že matur. zkoušky mají nejen zamezovati nezpůsobilým žákům vstup na universitu, nýbrž zároveň poskytovati škole pravidelné příležitosti, aby se vykazovala před příslušným úřadem, jak dosáhla úkolu sobě vytčeného. A v Návodě k zastávání úřadu učit. na gymn. rakouských I. vyd. 1885 (a také v násl.) část IV. odd. 1. výslovně se připomíná, že matur. zkouškami mají gymnasia podávati pravidelný průkaz, jak při svých žácích vyhovují povinnosti sobě uložené.

v zápětí zhoubné následky pro každý národ a že ze známých tří imperativů proslulého paedagoga Paulsena má onen, kterým přikazuje se mládeži „Zvykej se namáhati!“ při vzdělání mládeže středoškolské obzvláštní důležitost. Jak by také mladík mohl jednou v životě, který mu často bezohledně bude ukládati tvrdé práce, úspěšně se potýkati s neúprosnými jeho požadavky, kdyby v mládí svém nezvykl tuhé práci a jeho učitelé vzdalovali od něho všechnu větší námahu ze samé starostlivé obavy, aby si snad přílišnou prací neublížil? Běží tu ovšem vždy o to, aby každá taková větší námaha byla paedagogicky také náležitě zdůvodněna a žáci měli také vždy potřebný návod, jak se jí chápati a ji prováděti, aby z toho měli opravdový užitek. Toho však jistě nelze říci o onom nesystematickém a s horečným chvatem konaném opakování tak rozsáhlé a různorodé látky dřívější a mnohých jejích podrobností, jak se dělo před r. 1908. To bylo také v křiklavém odporu s obsahem a duchem výše zmíněných nařízení, a učitelé měli proto nejen se vším důrazem odvraceti žáky od takového opakování přílišných podrobností, nýbrž také sami podobných otázek důsledně se vystříhati, předsedové pak, kdyby se přece byly vyskytly, rozhodně jich nepřipouštěti.

Horší však byla ještě jiná věc, na kterou jsme již nahoře narazili. Předsedové zkušebních komisí (zemští šk. inspektoři), jsouce si vědomi svého práva a povinnosti bdíti při zkoušce maturitní nad tím,[1]) aby žádný abiturient nebyl dříve prohlášen za dospělého, dokud náležitě nedostál zákonitým požadavkům, vedli si často při posuzování žákovských výkonů příliš autokraticky, přikládajíce jednostrannému svému mínění, jež si o žáku utvořili průběhem zkoušky, příliš velikou váhu oproti třeba souhlasnému úsudku všech ostatních členů komise, kteří žáka a jeho povahu, píli a svědomitost znali často již po celou řadu let. Tím se stávalo, že při zkoušce maturitní neobstáli někdy ani takoví žáci, kteří po celý čas svých studií nebyli nikdy ze žádného předmětu pochybní. A následek takových byť i nečetných případů, jež na jednotlivých ústavech rychle vcházely ve známost studentstva vyšších tříd, byl ten, že úzkostlivější žáci VIII. tř. skoro po celé druhé pololetí trvali v jakémsi horečném neklidu a v tomto rozčilení přistupovali také k maturitě. Tu pak lze snadno vysvětliti, že leckterý žák za takového stavu duševního při zkoušce se neosvědčil právě takovým, jakým ho znali jeho učitelé.

---

[1]) Viz nahoře uvedený výnos stát. minist. 14. ledna 1865 č. 12.513 ex 1864.

Jestliže tedy v takovém případě předseda příliš jednostranně, jak již nahoře pověděno, zdůrazňoval slabý výsledek zkoušky v některém předmětě nic nedbaje výročního prospěchu žákova[1]) a jestliže ostatní členové komise opomíjeli v takovém případě dovolávati se svého práva zaručeného jim v Org. osnově § 85 odst. 5., hlasováním stanoviti výsledek zkoušky, při čemž měl míti předseda jen za rovnosti hlasů rozhodující hlas: býval obyčejně osud takového žáka nepříznivě rozhodnut.

Bylo tu tedy, jak patrno z dosavadního vylíčení, před r. 1908 dosti příčin k úzkostlivému rozčilování žáků zvláště prostředních a slabších před maturitou a tím také dosti podnětů ke stížnostem a útokům veřejnosti. To vše jest arci, jak také právě bylo vyloženo, hlavně následkem toho, že nebylo dbáno jak ducha Organ. osnovy tak zvláště oněch veledůležitých předpisů výnosu minist. z r. 1878. Jsem přesvědčen, kdyby tento výnos byl ve všech částech býval zachováván od komisí maturitních a jejich předsedů, že by nikdy nebylo došlo k takovým stížnostem a útokům na zkoušku maturitní. Co bylo tedy přirozenějšího, než že mělo se v anketě středoškolské r. 1908 usilovati o to, aby vytčené vady, jimiž maturita u studentstva i veřejnosti byla uvedena v takovou nenávist, byly odstraněny a maturita stala se tím užitečným a blahodárným zařízením, jakým chtěla ji míti Org. osnova i také onen výnos minist. z r. 1878? Ale to již nestačilo mnohým nespokojencům, kteří z důvodů nahoře uvedených domáhali se úplného jejího odstranění.

Bylo to ovšem heslo velmi populární. Avšak chceme-li býti v pravdě objektivní a nedáme-li se zaslepiti krásnými slovy o čestné důvěře, kterou by tu měla prý správa školství věnovati sborům professorským jakožto nejlepším znalcům žáků, nemůžeme jistě neuznati, že důvody pro úplné odstranění maturity uváděné nejsou nikterak přesvědčivé a že mimo to jsou tu pominuty jiné důvody, které velmi důtklivě se přimlouvají za její ponechání, ovšem ve formě náležitě zlepšené a opravené. Vždyť který požadavek může býti přirozenější a samozřejmější, než aby mladík na konci svého středoškolského studia byl povinen vědomosti své, jichž průběhem několika let nabyl rozptýleně v různých oborech, shrnouti rozumně v přehledné celky a zabezpečiti

---

[1]) V Org. osnově § 85, kde jedná se o poradě zkušební komise po vykonané zkoušce, není bohužel — a to je nepopíratelnou její vadou — ani zmínky o tom, že by výroční prospěch žákův měl míti také nějakou váhu při stanovení dospělosti resp. nedospělosti žákovy.

si tak jakýsi pevný kmen nejdůležitějších vědomostí do života, má-li míti nějaký nárok na jméno vzdělance? Při tom však předpokládáme tu nezbytnou podmínku, že by toto přehledné shrnování muselo se díti systematicky, tedy za vedení příslušných učitelů po celé 2. pololetí v určitých jen tomu vyhrazených hodinách, jako se na př. dnes děje neb díti má ve fysice v 2. pol. VIII. tř., při čemž by důležitější věci od méně podstatných byly bedlivě rozlišovány, novými hledisky kombinačními a přehlednými prohlubovány, přílišné podrobnosti se ponechávaly stranou a tak žáci připravovali se poněkud také již na studium vysokoškolské. Tím by přestalo u nich ono rozčilující a nerozumné opakování vší možné látky před maturitou a zároveň by zmizela také hrůza maturity, když by viděli, jaké se kladou při ní požadavky a jak všestranně jsou na ně připraveni.

A nebojí-li se opravdu ti hlasatelé úplného zrušení maturity, že by odstraněním té nejúčinnější kontroly výkonů jednotlivých ústavů a toho „regulatoru“ konečných požadavků středoškolských, jak byla maturita také nazvána v anketě vídenské a to zvláště vynikajícím obhájcem jejím, poklesla záhy také úroveň střední školy a tím také úroveň university? Když již „dnes vídáme přečasto případy, že abiturient přichází k maturitě s vědomostmi tak chatrnými, že by snad neobstál v kvartě“ — tak totiž do slova čteme v článku „Maturity“ ve Věstníku českých prof. 1913 č. 10, kde pisatel důrazně se přimlouvá za odstranění maturity, jak by to asi vypadalo, tážeme se, teprve po zrušení jejím? Vždyť přece každý učitel středoškolský, který jen po několik let pozorněji sledoval život školský na svém ústavě a všímal si bedlivěji také výroční klassifikace, seznal jistě několik kolegů, kteří z různých příčin nemohou zpravidla se odhodlati k tomu, aby naprosto nezpůsobilým žákům zamezovali postup do vyšší třídy neb rozhodně neschopné v čas odstraňovali ze studií. Toho bývá přirozený následek, že ze třídy do třídy postupují také různí žáci méně způsobilí, kteří stávají se břemenem třídy, značně zdržujíce postup vyučování, a stlačují tak její úroveň, ve vyšších pak třídách nabývají někdy takového počtu, že učitelé při svých požadavcích nuceni s tímto stavem třídy počítati, a tak dostávají se konečně i k maturitě.[1]) Že pak při nynějším blahovolném směru, který zvláště minist. výnosem 11./6. 08 č. 26.651 o zkoušení a klas-

[1]) Zcela podobné stesky ozývají se také v Německu, jak o tom svědčí C. Heinze v článku velmi poučném »Gegen den Niedergang der höheren Schule«. Neue Jahrbücher f. d. klass. Altertum u. für Paedagogik 1913 seš 3.

sifikaci jest doporučován, tento počet žáků slabých a méně způsobilých ještě poroste v jednotlivých třídách, možno na jisto očekávati. Kdyby tedy maturita byla odstraněna neb jen přílišně usnadněna, zvýšilo by se teprve měrou povážlivou ono nebezpečí, které bez toho již od několika let začíná nabývati zlověstných rozměrů a plní soudné pozorovatele těžkými obavami, že nejen počet žactva středoškolského nesmírně vzroste, nýbrž i vysoké školy budou nezpůsobilými živly přímo zaplaveny. A jaké z toho obého pro stát i společnost vyvstává nebezpečí, o tom jistě netřeba šířiti slov. (P. d.)

Z dějin města Loštic.

VÁCLAV KUBÍČEK. (Č. d.)

Když městecká rada v letech 1655—56 jednala s konsistoří o dosazení samostatného faráře do Loštic, předložila na důkaz, že farnost sama stačí jej uživit „víryhodný extrakt rejster, vedle kterýchž sousedé městečka Loštic též z okoličních vesnic, co k tej faře přísluší, desátek dávati povinni jsou".[1]) Seznam byl potud „víryhodný", že byl vypsán doslovně z register založených roku 1614 knězem Matoušem a 1623 farářem Brosoviem. Opravdu však neodpovídal po válce švédské skutečné dávce desátku ani z Loštic ani z osad přifařených. Z osad ne, jelikož mnoho gruntů bylo neosídleno, z Loštic ne pro tutéž příčinu a proto, že sousedé od let byli navykli, dávat jenom polovici. Místo druhé polovice povinného desátku dala obec faráři k užívání pustou roli a ročně 24. zl. Položila je však celé jenom první rok. Dále zůstávali většinu dlužni s výmluvou, že závazek stran 24 zl. byl učiněn bez vědomí a vůle celé obce a že to poskytli faráři jednou pro vždy jakožto dar „na novosedlí",[2]) bez závazku do budoucnosti. Ve výkaze zaslaném konsistoři se prý písař zmýlil, udávaje místo věrtelů celé měřice.

Jiří Gallovský nemoha starodávného desátku ani peněžité náhrady dostati po dobrotě, vzdal se dobrovolně též pusté role, jelikož nic nerodila a byla příliš vzdálená. V záležitosti náhrady obrátil se koncem roku 1659 stížně ke konsistoři. Na konsistorní dopis v té příčině podkomoří pan Jakardovský ze Sudic odevzdal věc unčovské vrchnosti k vypravení.[3]) Se strany konsistoře byl k urovnání rozepře určen mohelnický děkan Dr. Matouš Vilém Pusch.

Zatím zvětšil se obvod působnosti faráře loštického připojením farnosti měrotínské a búzovské.

---

[1]) Bylo vypsáno z městské knihy sv. 36. p. 256—261.

[2]) Děkan mohelnický, jenž v té záležitosti píše r. 1659 konsistoři, dokládá, že unčovští páni při zmínce daru »na novosedlí« vypukli ve smích (jako že Loštičtí nemají ve zvyku, dávati co darem). Ostatně píše o Loštických: »Responsa illorum sunt tam ambigua, tam varia, quam ipsimet ambigui sunt et varii«.

[3]) Rozepře desátkové patřily před větší soud zemský. *D'Elvert*, Schriften XVI 604. Dopis konsistoře podkomořímu ze dne 13. listopadu 1659 a dopis podkomořího do Unčova dto 30. ledna 1660 v měst. registr. unčov.

Faru měrotínskou vůbec „u sv. Martina" zvanou drželi koncem XVI. a počátkem XVII. století až do let dvacátých církevní správcové nekatoličtí.[1]) Pro velký nedostatek katolických kněží byl Měrotín s přifařenými osadami roku 1625 přidělen do Choliny.[2]) Samostatným farářem u sv. Martina byl roku 1643 kněz Jan Plutovius, jenž však roku 1647 aby ušel švédskému sužování, přesídlil do Letovic a brzy na to do Zvole, kdež v listopadu téhož léta zemřel.[3]) Měrotín zůstal bez duchovního správce. Jakmile odchodem Švédů z Olomouce v červnu léta 1650 nastaly časy volnější, bylo asi první starostí olomoucké kapitoly jakožto patrona obročí měrotínského dáti vysvětit kostel zbudovaný v letech 1618—1619 luteránským pánem Bernartem starším ze Zástřizl na Haňovicích. Svěcení vykonal v neděli po sv. Martině dne 13. listopadu 1650 světicí biskup Jan Gobbar. Kdo tam tehda byl farářem, není známo. Od polovice ledna 1652 zastával duchovní správu kněz Justus Kukoň, jenž však pro veliké nesnáze s farníky opustil Měrotín v listopadu téhož roku.[4]) Na služby boží chodilo se pak z Měrotína do Choliny, až koncem října 1656 převzal správu farnosti nově nastouplý farář loštický Jiří Gallovský, jak o to Měrotinští spolu s obcí loštickou byli žádali u konsistoře.[5])

Nedlouho potom svěřena jemu též farnost búzovská. Búzov byl bez kněze už za války švédské. Pro citelný nedostatek duchovního dorostu obsazovaly se jen fary větší s příjmy na výživu kněze nepochybně stačitelnými. Obroční důchody búzovské přistřihla nekatolická paní Eusebie Sabina, choť Sigmunda Podstatského z Prusinovic tou měrou, že se tam neucházel nikdo. Pro jméno patřila farnost v letech 1650—1657

[1]) Zmínky o tom ve staré matriee litovelské k r. 1594 a 1596. Když r. 1617 v neděli před narozením Panny Marie činil svatební smlouvu Fridrich syn kněze Matouše Semelia, faráře v Lošticích, jmenuje se mezi smlouvci se strany ženichovy též kněz Andreas Ostas, farář měrotínský.

[2]) Z r. 1625 býval kdysi v archivě fary cholinské podrobný seznam desátku ze všech osad sv. Martina. R. 1628 pořídil farář cholinský Bartol. Capreolus pro měrotínský kostel kříž. Ostatně však matriky cholinské nemají z těch let žádného zápisu z Měrotína.

[3]) V knize mohelnického bratrstva božího Těla zapsán dne 11. června 1643 Jan Frant Plutecius, farář z Měrotína. Ostatní data o něm *Volný,* Círk. top. olom. I. 367. IV. 86.

[4]) Zůstavil po sobě instruktivní zápis v bývalé pergamenové knize kostelní. Opis vidimovaný městskou radou loštickou dto 3. ledna 1770 ve farním arch. měrotín.

[5]) Dne 28. října 1656 je v matrice cholinské poslední zápis křestní z Měrotína a dnem 30. listopadu začíná se vésti poznovu po čtyrleté přestávce křestní matrika měrotínská počínající r. 1648. Oprav *Volný,* Círk. top. olom. I. 367.

do Konice.[1]) Výpomocně křtil děti, zaopatřoval nemocné ba i sezdával snoubence farář moravičanský. Od roku 1655 působil na Búzově polský minorita Frant. Vojtaševic. Ale neměl se tam valně. Oběd a večeři dostával ze zámku, obročního desátku však sotva polovic. Když proto koncem roku 1657 odešel do Vranové Lhoty, ujal se búzovské farnosti z nařízení biskupského úřadu loštický farář Gallovský, jenž roku 1660 byl v ni slavnostně uveden.[2])

Současně pomáhal v duchovních potřebách farníkům vranolhotským, když minorita Vojtaševic krátce před rokem 1660 zemřel.[3]) Tehda byl ustanoven do Loštic první kaplan.[4])

Zvětšené práci odpovídaly též pevné příjmy obroční, jichž takovým způsobem přirostlo. Dostávaltě farář od farníků búzovských 74 měřic rži a ovsa, z Měrotína pak 77 měřic rži a tolikéž ovsa. Mimo to měl v Měrotíně pět měřic pole.[5]) K farní louce v Lošticích přibylo roku 1660 na tři měřice pole po Danieli Glugarovi, jenž poručil v závěti „nynějšímu a budoucímu zdejšímu panu faráři ohradu pod Kozím vrchem na způsob takový, aby jí k svému užitku a libosti užíval. Však povinen bude každoročně mši svatou a to na památný den svatého Daniele proroka sloužiti za duši mou“.[6]) Vzhledem k příjmům takto zvýšeným byl by se kněz Gallovský pro svou osobu mohl spokojit i z menším desátkem z vlastní farnosti. Ale olomoucké konsistoři šlo o zajištění obročních užitků pro budoucno.

Když několik dní po smrti Glugarově jednáno v Lošticích o sporné věci desátkové, nabídla se obec přidati k obročí za povinný

---

[1]) V nojstarší matrice búzovské: »Oddavky při chrámě Páně měst. Bouzova za faráře toho času kněze Jana Aloise Ernesta faráře konického a bouzovského 1650—1657.«

[2]) Zápis v nejstarší matrice búzovské: »Oddavky za kněze Georg. Ign. Gallovského, toho času p. faráře loštického, bouzovského a sv. martinského od léta 1658.« První zápis ze dne 26. ledna 1658. O installaci r. 1660 Moravia 1879 p. 175. Oprav *Volný*, Círk. top. olom. IV. 24.

[3]) Křestní zápisy z Vranové Lhoty v matr. lošt. v letech 1659—1663, sdavkové 1657—1664. Ostatek *Volný*, l. c. IV. 37.

[4]) V letech 1663—1665 byl kaplanem v Lošticích Valentin Bernart Jestřabský, rodák z Mor. Ostravy, vysvěcený r. 1663, jenž potom působil ve Střelicích, načež r. 1667 invest. na faru Leversko-bityšskou, kdež pobyl 52 let. Sepsal několik prostonárodních knih obsahu mravoučného a latinské spisy homiletické. (Karel Eichler v Obzoru 1890 p. 129 nn a Brněnský kraj ve Vlastivědě p. 294. 295.) Ve farní knihovně loštické uvádí se r. 1770 třísvazkové dílo »Conciones parochi Jestřabský«.

[5]) Dec. matr. moheln. 1671 p. 183. 184.

[6]) Kniha městská sv. VI. p. 18. 19. Mše sv. slouží se podnes. Pole bylo později vyměněno za nynější »Na panském«.

desátek kus pole na deset měřic, faráři pak, ale jenom Gallovskému, dokud bude v Lošticích, ročně 24 zl.[1]) Nabízený pozemek ležel půl hodiny cesty od obce, byl od mnoha let neobděláván a trním zarostlý. Proto žádala konsistoř od obce pro faráře pozemek vhodnější někde o blízce a k tomu darovací list, v podmínku však, že peněžitá náhrada má patřit jen dosavadnímu faráři, konsistoř v zájmu nástupců nesvolila.

Obec, jež by byla ráda vyhnula spravedlivému rozřešení, obrátila se v podzim roku 1660 na podkomořího pana Jakardovského ze Sudic, když v Unčově obnovoval městskou radu a stěžovala si „co tak za nesnázi velikou a injurii skrz pana faráře našeho snášeti musíme týkajíce se omylu nějakého v konsignaci desátku, že z věrtelů sobě měřice sobiti chce“. Podkomoří nejsa s věcí podrobně obeznámen, slíbil jim, že se přimluví v Olomouci, aby omyl byl napraven. Zatím farář s vědomím duchovní vrchností pochovával mrtvé bez obvyklého zpívání. Konečně v lednu roku 1661 vložil se poznova do sporu biskupský úřad a pohrozil zápovědí služeb božích, nedá-li obec do čtyr neděl žádoucí závazné odpovědi stran starodávné povinnosti.[2])

Opětně prosil městský úřad u podkomořího o pomoc a zakročení, že se jim z Olomouce „pohrůžka v ceremoniích duchovních nemalá činí, čehož jsme se jak živi zarmoucení nenadáli aniž smutní toho zasloužili“. Mimo to „farář náš nás zarmoucené sužuje aniž když kdo zemře zpívati dáti nechce, což se mnohým stalo“. Prosí tudíž pod-

[1]) V Lošticích sešla se za tím účelem dne 17. června 1660 na podnět podkomořího komisse, v níž byli kromě zástupců obce faráři loštický, dubický, moravičanský, děkan mohelnický a čtyři vyslaní z Unčova.

[2]) Dopis konsistoře o tom se nezachoval. Zněl co do vyhrůžky asi podobně, jako psal biskupský úřad roku 1657 farníkům moravičanským stran stavby farní budovy: »Všem farníkům moravičanské farnosti dostatečně a dokonale se poroučí, aby dům farní v Moravičanech vedle povinnosti jejich náležitě a k bydlení pohodlně co nejdřív vystavěli. Tak aby farář při chrámu Páně osobně bydleti mohl. Kdyby se pak to podle slušnosti nestalo, téhož pana faráře odtud vyzdvihnouti a jinou farou opatřiti, vás pak bez faráře zanechati a jiným vůkolním farářům svátosti a jiné církevní ceremonie posluhovati zapověděti přinuceni bysme byli«. Za deset let potom byl pak vyhlášen tento interdikt: »Když farníci moravičanští přes tolikrátnásobně dostatečná naše napomínání fary moravičanské až posavad vystavěti se zpuzovali ano i urputně na odpor (se) stavěli«, pročež »farníkům moravičanským, totiž mužům a osedlým toliko vstup do církve kostelní a přisluhování svátostí — kromě kdyby k hodině smrti pracovali — až náležitou poslušnost vykonají a dům farní způsobně k přebývání s stodolami a jinými příslušnostmi vystavějí, se zapovídá«. Farář má to nařízení oznámiti s kazatelny a přivěsit na dvéře kostelní. Oba dopisy ze dne 12. března 1657 a 28. června 1667 ve farním archivě moravičanském.

komořího o „intercessi, aby taž věc omylná (stran desátku totiž) bedlivě a pravdivě judicirována býti mohla a my zarmoucení jsa v ruině a pohořelosti abychom pokoje jednouc od faráře užiti mohli a dále proti nebývalosti molestirováni nebyli“. A protože lhůta stanovená konsistoři k určitému vyjádření uplynula, prosí městská rada unčovské pány o zakročení v Olomouci.[1])

Společným působením vrchnosti a podkomořího vyřízena věc konečně tak, že obec uznala starobylý desátek 61 m. rži a 62 m. ovsa, uvolila se odvádět polovici po 30 m. obojího druhu obilí v zrně, za náhradu pak polovice druhé sypati ročně z obecních polí po 6 m. rži a ovsa s příplatkem 24 zl.[2]) (P. d.)

[1]) Opis obšírné stížnosti k podkomořímu bez data (někdy po 11. únoru 1661) v měst. arch. lošt. Podpis: »Purkmistr a rada i celá chudá obec města Loštic«. Dopisy městské rady do Unčova dto 20. a 25. února 1661. Podkomoří na memoriál loštický tázal se na věc v konsistoři, jež mu ji dopisem dto 1. dubna 1661 vysvětluje. Načež podkomoří píše dne 5. dubna do Unčova: »aby pak se všech stran daremné molestaci ušetřené bejti mohli, mé zdání jest, abyste jich Loštické k tomu měli, podle toho, co od konsistoře v příčině té již jednouc vyřknuto jest, náležitě odpravovati«. Všechny citované dopisy v měst. registr. unčovské.

[2]) Dec. matr. moheln. 1671 p. 181. 182.

Náboženskomravní otázky v krásném písemnictví ruském.

Referuje A. Vrzal. (Č. d.)

Nedostatek pevného světového názoru nedal se rozvinouti také slušnému talentu kníž. Dmitr. Petr. Golicyna (* 1856), jenž pod pseud. Muravlin v psychiatrických spíše než psychologických kresbách naturalisticky předváděl zvrhlost aristokratických kruhů petrohradských, ale později se opakoval i upadl v přisládlou idealisaci staroruského života. Talentovaný romanopisec Alexěj Nik. Budiščev (* 1867) jako pěvec ruského svědomí a objasňovatel dobra i zla v duši lidské snažil se s dosti slušným zdarem v drobných povídkách, vynikajících místy jemným humorem, i v románech probouzeti svědomí lidí.

„Budeme-li pozornější“, praví B. ústy hrdiny románu „Já i on“, „nalezneme v tomto oboru také zárodky nového ústrojí, zárodky, které časem připadají nám nepotřebnými a jen překážejícími žíti. Zárodky tohoto duševního ústrojí jsou naše svědomí. Já aspoň svatě věřím, že zárodky ty zmohutnějí, zformují se, vyspějí, rozvijí se v budoucím člověku ve skutečné ústrojí — v duševní ústrojí, jehož požadavkům člověk bude se podrobovati právě tak snadno, jako my se podrobujeme požadavkům žaludku. Pánové! Za lidské svědomí, za jeho krásu! Za jeho nejrychlejší vzrůst . . !“

A v rom. „Probuzené svědomí“ B. nadšeně, byť i ne zcela správně, odůvodňuje tuto svou theorii o svědomí ústy Berkutova, an dí:

„Člověčenstvo prožilo dvě doby. První — kdy lidé páchali zločiny a netrápili se jimi Tuto dobu lze nazvati ‚královstvím Mrtvého svědomí nebo království Zvířete‘. Druhá doba, jež začala galilejským kázáním a trvala až do nynějšího času, může se nazvati ‚královstvím Probuzeného Svědomí nebo královstvím Člověka‘. Lidé této doby již nemohou beztrestně pro své svědomí páchati zločiny. Jestliže i nyní vyskytují se vyvrheli s mrtvým svědomím, jsou to pouze křeče zdechajícího zvířete. Následující doba musí býti ‚královstvím zvítězivšího svědomí nebo královstvím Bohočlověka‘. Lidé tohoto příštího království nebudou již s to, by páchali zločiny . . . V přicházejícím království bude harmonie, nyní však prožíváme těžké dny sporu probuzeného svědomí s nároky zvířete, pořád ještě v nás sedícího. Ale jest-li svědomí, rozvíjejíc se a rostouc, schopno, by se ze zrna hořčičného změnilo v Montblanc, pak všecky pomysly člověčenstva mají se obrátiti k vychování tohoto svědomí, poněvadž ono je tím žebříkem, který kdysi viděl ve snách pastýř Jakub.“

Budiščev blouzní vytrvale o vtělení vznešených lidských idealů krásy a spravedlivosti v životě skutečném a proto radí ústy Ochlopjeva v rom. „Stěp grezit“, aby se „člověk naučil vychovávati pokolení světlá a nekonečně harmonická, proniknutá vesměs láskou a spravedlivostí“, jež by byla s to, aby položila „duši svou za přátele“, radí věnovati se světlé vědě, „vedoucí člověka k vysokým cílům“. Kondarev v rom. „Lučšij drug“ pobízí, by vyučovali na školách „děti útrpnosti a živé činnosti lásky k bližnímu“ a uzří, jaká „výtečná bytost se obrodí ze zhnilého těla“ jejich. Uplatniti vysoké idealy se snaží učitel Simon v rom. „Bunt sověsti“ a j.

Mnoho škodí romanům Budiščevovým sháňka za effekty a náklonnost uváděti čtenáře v těžké a tragické ovzduší chorobných duší, lidí mučivě žárlících (Solněčnyje dni), hrozně nenávidících, schopných vysokého činu, ale zároveň odporné ničemnosti, jaké kreslil před ním Dostojevskij, jehož mohutného nadání psychologického B. nemá.

S Čechovem duševně spřízněn náladou a sympathiemi Ivan Al. Bunin (* 1870), pěvec „listopadu“ (tak nadepsaná jeho první sbírka básní), podzimu s jeho vadnutím a umíráním, pěvec tichého a světlého zármutku zapomenutých zámkův. Ale v zármutku jeho není rozčilení, není zoufalství, v jeho zádumčivé něžnosti není ostrosti bolu, v tiché tetknotě po mizícím a odumřelém není tonů pessimistických. V poesii je B. ctitelem klidného a jasného Puškina, ale vniterně se kloní k „otci současné lyriky“, kosmickému symbolistu Ťutčevovi. Ale jeho básně, věnované kresbě přírody, intimním citům a listopadovým náladám, jsou trochu chladny, nejsou zahřáty vnitřním teplem. B. hledá ve světě souvislost „krásy s věčností“, a tato myšlenka na věčnost uprostřed pestrého kaleidoskopu životních dojmů, dojmů z cest, jichž mnoho podnikl do ciziny, prohlubuje význam jeho písní časného podzimu. Nepříjemně místy u B. působí jeho nadšení buddhismem. Bunin je čistý lyrik nejen ve verších, nýbrž i v prose, proniknuté rovněž tichým steskem po mizící kráse starého života ve dvorcích ruských. Jsouť jeho povídky jakési studie o sobě, skizzy o sobě, vynikající zakončenou dokonalostí, silou, originalností a poetičností nad jeho básně. Zvláště zajímavy jsou milostné, romantické motivy jeho povídek, v nichž podává hlavně psychologii těch, již ztratili milou, rozešli se, těch, již hledají a mučí se pochybnostmi; málo kdy zastavuje se na štěstí a radostech milujících se. Povídky, v nichž popisuje cestovní dojmy, jsou jako lyrické stránky z denníku, náčrtky prosou toho, co B. později vlil ve verše. Od r. 1909, kdy zvolen B. za akademika,

téměř na dobro odvrátil pozornost svou od města k venkovu, jeho vyschlému životu, suchému dnu rokle, kde není stopy po vodě, a zbylo jen bahno, po němž lezou dotěrné, ospalé mouchy (Suchodol).

Ke spisovatelům, zachovávajícím tradice starého realismu ruského, náleží též Nikolaj Iv. Timkovskij (* 1863), jenž pro nedostatek ustáleného názoru na život nevytvořil dosavad nic vynikajícího. Jeho povídky a dramata podobají se spíše řadě nesouvislých anekdot, většinou bezbarvých a suchoparných, neosvětlených jednotnou základní myšlenkou. Ve svém socialním dramatě „Silní a slabí“ (1902) T. stýká se s Veresajevem, pokud byl marxistou, jinde směle ukazuje na státní mechanismus s jeho gymnasii, universitami a službou, využitkující osobnosti, jako na pramen zla, vůkol panujícího, bojuje proti materialistickému řešení filosoficko-ethického problemu za osvobození osobnosti.

Plny soustrasti a teplé lásky k „maličkým lidem“, zápasícím s nouzí a chudobou, jsou „Idylly v prose“ (1899) Prokop. Jeg. Nakrochina (1850—1903). Prosté obrázky Ivana Fed. Naživina (* 1874), čerpané ze života ruského i cizozemského, proniknuty jsou ideami Lva Tolstého. Spis. líčí opovrhování vznešené společnosti prostým lidem, lež a pokrytectví, skrývající se pod lesklým vnějškem kultury, ale doufá v obrození lidstva (Před úsvitem, 1902).

Bohaté zkušenosti z obchodních cest a z pěveckého života poskytly látku veleplodnému Georg. Tich. Sěvercovu-Polilovu (* 1859) k zajímavým povídkám a divadelním hrám. Ideově chudé jsou suchoparné básně, povídky, rozvláčné romány a divadelní hry Alexandra Mitr. Fedorova (* 1868) i povídky a dramata sentimentálních pěvcův utrpení národu židovského, Semena Juškeviče i Alexěje Iv. Svirského a konečně pěvce utrpení prostého lidu řemeslnického i dělnického, A. Serafimoviče.

Ze spisovatelek osmdesátých let vynikla Marie Vsev. Krestovská (1862—1910) obrázky z divadelního světa, který znala z vlastní zkušenosti a malovala s prostou i milou srdečností. Jako žena projevila zvláště znalost vnitřního světa dívek a žen, jejich citův a poměru k mužům s nesnadno postižitelnými odstíny. Jemnou analysí dívčího srdce i zvláštností ženského rozumu vynikly zvláště novelly „Jarní bouře“ a „Babiččina vnučka“, v níž cítiti lásku k stejně tvrdým a energickym povahám babičky a její vnučky, nekonečnou lítost nad rozzlobeností a nepřátelstvím, jež je rozlučovalo, i upřímnou radost ze vzájemné lásky, jež na konci v nich vyšlehla. V nezdařilém rom. „Artistka“ (1891) spisovatelka předvádí jako

idealni typ herečku, měnící milence jako rukavičky, vidouc v této nemravnosti jakousi zvláštnost pravých „uměleckých povah“. Její dětské obrázky jsou prohřáty milou teplotou. Že Kr. znala též duševní svět mužův, dokazují povídky „Syn“ a „Nářek“.

„Jako poetická jitřenka na obloze současné belletrie ruské zablesklo se v tisku“ podle slov Volynského jméno Lydie Iv. Veselitské (* 1857), když pod pseud. V. Mikulič v letech 1891—93 vydala povídkovou trilogii „Mimočka nevěstou“, „Mimočka v lázních“ a „Mimočka se otrávila“, v níž jemně zachytila zahálčivý život dámy z vyšší společnosti, její vývoj od dětství až k manželské rozepři a tragickému rozuzlení. Zvláště se zamlouval spisovatelčin elegantní sloh a pikantnost lehkého, dobrosrdečného humoru. Ale po tak slibném počátku spisovatelka téměř umlkla, napsavši už jen drobnější práce, na př. povídky „Střemcha“ (1898) a „Kuchařka“, věnované kresbě mystické nálady společnosti koncem 19. stol., pojednávající povrchně nábožensko-filosofické otázky, a konečně povídku „Grafolog“ (1905) s jemným vystižením duševní nálady hrdinky, která zrušila věrnost manželi, nevědouc sama proč.

Společenskou náladu devadesátých let ze žen nejlépe zachytila Jekat. Lětkova v rom. „Mrtvé vlnění“ (1897). Méně pozornost čtenářstva na sebe upoutaly N. Anněnkova-Bernarova (Družininova), A. R. Krandijevská, L. Avilova (Naslědniki, 1898 a sbírka zdařilých povídek „Obraz čelověčeskij“) i O. N. Olněmova (V. Cěchovská). Jsou to vesměs dilettanky v písemnictví, jimž se tu a tam podaří napsati povídku, již obecenstvo a kritika pochválí, ale o samostatných ideách u nich nelze mluviti.

V tendenčním duchu radikalněnárodnického Rusského Bogatstva, jež 1892 přešlo pod redakci sociologa i kritika N. K. Michajlovského a Vlad. Korolenky, psal Petr Filip. Jakubovič (1860—1911), jako básník „občanského zármutku“ známý pod značkou P. Ja., jako povídkář pod pseud. L. Melšin. Vychován idealy sedmdesátých let, idealy štěstí lidu, zmužile snášel těžké osobní nehody, jež ho stihly v mládí, ale nezlomily jeho ducha, nýbrž otužily, tak že s nadšením hájil drahé idealy svobody a osobnosti v přesvědčení, že v budoucnosti zvítězí. „Vím, na kostech zhynulých pokolení vzejde krásný květ lásky a štěstí“ praví básník, doufaje, že vítězství jeho idealů přivede „pokolení lidské k vysokým nebesům“. Pobyv jako politický zločinec v Akatui na Sibiři v káznici, nakreslil život v „mrtvém domě“ našich dnů v náčrtcích „V mirě otveržennych“

(v Russk. Bog. 1895), kdež popsal, co sám zažil, viděl a slyšel v trestnicích a dolech sibiřských. Mile působí jeho lidumilný cit k nejzatvrzelejším zločincům, v nichž pod hrubým vnějškem skrývá se lidské srdce.

„Zatemnělost a bídu“ selského lidu hrubě realisticky popisuje inženýr a stavitel železnic Nikol. Georg. Michajlovskij (* 1852), jenž pod pseud. N. Garin vydal řadu publicisticky zbarvených povídek, v nichž jeví zálibu pro postavy výjimečné, pro příběhy výlučné, projevuje hlubokou soustrast s ubohým lidem, byť i jednotlivé postavy byly na vysokém stupni mravní zvrhlosti. Kromě své vzdělavací činnosti na venkově M. rád popisuje působení různých dobrých i špatných vlivů na výchov dětí a mládeže (Dětstvo Ťomy, Gymnasisté, Studenti).

Význam pravoslavného duchovenstva v životě společenském s hlediska radikálně-liberálního osvětloval S. Jak. Jelpatjevskij, jehož cestopisné kresby hlavně ze Sibiře mají značný národopisný význam, připomínajíce časem umělecké kresby Korolenkovy. Kdežto však krajina sibiřská v duši Kor. vzbuzuje pocit vznešené veleby, zbožné úcty, časem s přídankem tichého zármutku, Jelpatjevského sibiřská krajina naplňuje úžasem a zoufalým strachem; Kor. maluje přírodu sibiřskou jasnými, až oslňujícími barvami, více poeticky, Jelp. ji maluje hustými tmavými barvami, vzbuzuje i ve čtenáři těžkou náladu. Hlavně stinných stránek ruského pravoslavného duchovenstva si všímal S. N. Jeleonskij, vlastním jménem S. Milovskij († 1911); v nepříznivém osvětlení předvádí duchovenstvo S. Gusev-Orenburskij (* 1867), věnuje své sympathie od revoluce pouze těm duchovním, kteří opustili stav duchovní, bouří proti zákonům státním a církevním (Strana otcov, 1904). V poslední době spisovatel snižuje se až ke sprostému rouhání (Přízraky, 1912). Shovívavěji soudí o pravoslavném duchovenstvu kritik a belletrista Al. Al. Izmajlov, jenž stoje nad stranami, svým satirickým bičem šlehá vše, co se nesrovnává s realismem starých koryfeů ruského románu, jichž jest nadšeným ctitelem. V povídkách působí mile veselý humor a místy břitká satira.

Chladny jsou „bujné“ písně, cestopisné obrázky, národopisné a publicistické kresby Vlad. Germ. Bogoraza-Tana (* 1865).

(P. d.)

Právo osobního přesvědčení.

Dr. Josef Vrchovecký. (Č. d.)

Kdo není úplně zaujat, pozná snadno, kam takové zásady vedou. Rousseau je Nietzscheovi prvním moderním člověkem, idealistou a „canaille“ v jedné osobě. „Nenávidím Rousseau“[1]). V díle „Tak vece Zarathustra“ táže se filosof: „Radím vám k lásce k bližnímu? Raději vám radím k útěku od bližního.“ (88 str.) Víc než lásky k lidem váží si lásky k věcem a příšerám! Stát je mu nejchladnější všech chladných oblud (69 str.) „Jeť starý blud, který se jmenuje dobré a zlé“ (294 str.) „Nic není pravda, vše je dovoleno“ (397 str.) „Slabí a mrzáci mají zhynouti a k tomu se jim má dopomoci.“[2]) „Zlo je nejlepší silou člověka.“ „Budiž pochváleno, co dělá tvrdým.“ „Metafysika, náboženství, morálka, věda — jsou vesměs výplody jeho (člověka) vůle k umění, ke lži, k útěku před pravdou, k popření pravdy“. „Umění má větší cenu než pravda.“ „Ctnost ve slohu renaissančním, virtu, je ctnost bez mravnosti“. „Kde jednotlivec hledá své hodnoty teprve ve službě vůči jiným, lze jistě soudit na zmalátnělost a degeneraci... službu jiných egoismů.“ Mravní fanatism (zkrátka Plato) zničil pohanství. Mravouka je zvířecí dresurou, jediným prostředkem, jímž se člověk bestie seslabuje. Člověk není korunou tvorstva, nýbrž nejnezdařenějším a nejchorobnějším zvířetem, jež nejdál ze všech tvorů od svých pudů zbloudilo. Mravnost perversní instinkt.

S největším odporem mluví Nietzsche o humanitě; potupně ji nazývá plebeismem, který prý u Bucklea propuká jako „bahnitý vulkán“.[3]) — Zajímavou radu dal jednou Nietzsche obhájci zločincovu, aby ho totiž neomlouval, nýbrž aby děsnou krásu zločinu (das schauerlich Schöne) svého klienta zdůraznil. Nadčlověkem může se dle Nietzschea jenom několik lidí stát. Průměrný člověk jest nadčlověku předmětem hanby a potupy. Zodpovědnost, svoboda, pokora, soucit a každý asketický ideal spočívá v perversních pudech.

Horneffer, vůdce volných myslitelů, zavrhoval zásadně na prvním mezinárodním sjezdě monistickém, odbývaném roku 1911,

---

[1]) l. c. 162 str.

[2]) Baumann: Deutsche und ausserdeutsche Philosophie der letzten Jahrzehnte 1903 str. 186.

[3]) Srv. Müller: System der Philosophie. Mainz 1898. Str 313.

Nietzscheovy názory, které prý hrozí přivodit rozklad vší kultury a vyvolat příšeru anarchie v nynější době. „Nietzsche nenávidí morálku" dí Paulsen. V díle „Mimo dobro a zlo" 36. str. píše Nietzsche: „Nuže, nyní dobře zaťat zuby! Oči otevřít! Ruku pevně na kormidlo! — jedeme přímo přes morálku." Mravní zákon jest výmyslem otroků. Pojem viny jest pro život otravným.

Jaké stanovisko zaujali moderní myslitelé vůči Nietzchovi? Mnozí ho nazvali nebezpečím pro kulturu. A přece se vyskytli i takoví, kteří jeho názory prohlásili za zdravé. Tienes (Nietzsches Stellung zu den Grundfragen der Ethik. 1899. Bern. 30 str.) dí, že morálka filosofa nadčlověka jest morálkou budoucnosti a zásady jeho jmenuje obdivuhodnými. R. Richter praví, že Nietzsche patří k mužům, které svět s chloubou počítá k velikánům. A. Riehl (Nietzsche der Künstler und Denker. 1901. 168 str.) chválí tohoto myslitele pro jeho velikou zásluhu, že svými spisy upozornil svět na základní hodnotu silné, samosprávné osobnosti. F. V. Krejčí vynáší zásady Nietzscheovy zrovna do nebe, jen že je vysvětluje tak, jak se mu právě hodí. Jenom násilnou slovní torturou a úmyslným opomíjením míst důležitých lze z Nietzscheových spisů vymačkat Krejčího názor. Je přece zcela jisto, že Nietzsche svého nadčlověka kreslí jako bytost naprosto bezohlednou. Surovou bezohlednost chtít spojit s humanitou je totéž jako pokoušet se o kvadraturu kruhu. — Mnozí žáci Nietzscheovi dospěli se svými zásadami ještě dále. Zuby nehty se drží slov svého mistra „vše je dovoleno" a neuznávají žádných povinností; sebe perversnější věci dovolují. U Nietzschea máme také místa, kde se žádá, že člověk se nemá stát otrokem svých vášní, aby i v té příčině projevoval silnou vůli. Avšak s mnohými jinými výroky filosofovými se nedají místa ta srovnati.

V době přítomné má filosofie Nietzscheova mnoho stoupenců. Správně prorokoval L. Stein před několika roky, že filosofie tohoto myslitele, ačkoliv jest ve svých základech absurdní, bude nějaký čas slavit triumfy, protože instinktům lichotí.

Redaktor svobodomyslného časopisu Türmera šl. Grotthus upozornil r. 1905 na to, že Nietzsche má mnoho přívrženců. „Ať se nikdo neklame, duch naší doby jest na tón Nietzschův naladěn. Vědomě nebo nevědomě opanovala tato nálada víc duší než se mnohému v jeho školské moudrosti zdá... Tajné protikřesťanství, nevědomý náboženský a ethický nihilism... dostal nyní svého mistra, svůj vědecký (!) system." Jest opravdu zvláštním zjevem, že si literatura, a to

namnoze i vědecká, filosofa nadčlověka neobyčejně všímala. Od smrti filosofovy až do července r. 1910 vyšlo o něm asi 152 knih a 327 větších pojednání. Nebylo sice zjištěno, kolik z těchto spisův a pojednání bylo pro a kolik proti zásadám Nietzscheovým. I kdyby všechny tyto práce byly proti nim, bylo by to jen dokladem, že stoupenců těchto zásad jest asi velmi mnoho, když tolik spisovatelů považovalo za svou povinnost, upozorniti na hrozící nebezpečí a varovati před ním.

Nejvíc stoupenců má immoralism Nietzscheův mezi mládeží. „Naše mládež," píše monista Drews,[1]) „kašle s Nietzschem na veškeru mravnost... a kdo má ještě pro mravnost samu zájem, nechá ji ve snahách o ethickou kulturu pozvolnou, avšak slušnou občanskou smrtí zemřít."

Nejenom u výstředních, nýbrž i u vážných myslitelů nacházíme často prapodivné mravní zásady. Wundt zamítá každý egoismus jako immoralismus, ale o lásce k bližnímu praví, že jako zákona mravního jí nelze upotřebit.

Gumplowiczovi jest kriteriem mravnosti cit jednotlivcův, který prý kolísá podle toho, ku kterým kruhům společnosti patříme.

Londýnský filosof Westermarck: „Vysoko nad banální představu, že pravé (das Rechte) jest něčím stálým, jemuž každý své mínění podřídit má, povznáší se přesvědčení, že (pravé) v každém jednotlivém duchu jest jiné, každého rozšíření schopné, a že, hlásajíc své vlastní právo na existenci, když je toho třeba, proti veškerému světu se vzepře. Takové přesvědčení podporuje pokrok." K jakým zásadám mravním dospěje mládež, když se jí takové názory přednášejí?

Mnohem horší zásady se vychvalují v popularních spisech. Benjamin Tucker,[2]) přívrženec theoretického anarchismu, jest proti každému mravnímu kodexu, který chce každého na určitá mravní pravidla vázat. Bez ostychu mluví „o právu opilce, hráče, spustlíka, nevěstky — jít svou cestou".

Pavel Natorp[3]) dí, že dnes někteří moderní lidé jsou přesvědčeni, „že mravních zákonů netřeba vůbec vážněji brát než policejní nařízení".

---

[1]) Die Religion als Selbstbewusstsein Gottes. 1906. Str. 48.

[2]) Peters: Klerikale Weltauffassung Wien 1908. Str. 281.

[3]) Viz Weltanschauung: Philosophie und Religion. 1910. Str. 313.

Alexander Tille[1]) jest nepřítelem každé mravnosti, poněvadž přivádí zánik plemene a vychvaluje skutky jako ctnosti, jež však před forem přírodní vědy jsou neřestmi. Altruism jest mu předsudkem.

Athenský univ. prof. Eleutheropulos[2]) dí, že nejvyšším měřítkem práva jest vůle, v boji existenčním vždy silnějšího. V lidovém vědomí jest prý mravnost prázdným klamem, a z vědeckých důvodů nelze dle jeho názoru žádné mravnosti přijmout.

Zajímavý titul má dílo Rudolfa Hirschberga „Das Recht zu sündigen" (1896). Jeho přesvědčením je, „že naše právo hřešit jest nepochybným"; ale jest prý rozumno „užít ho jen tenkráte, když máme k tomu moc". „Nic již není zakázáno a vše dovoleno". „Staří bohové jsou mrtví. My jsme pány!" Staré zděděné svědomí má být vymýceno a novým zušlechtěným nahraženo. Autor nazývá své dílo příspěvkem k zušlechtění mravního vědomí!!

Sombart vykazuje mravnost z boje hospodářského a odůvodňuje věc tím, že mravnost na úkor hospodářského pokroku je začátkem konce. Hlavní věcí jest hospodářský pokrok, ať jest kterýmkoli způsobem přivoděn.

Nikdy nebyla v otázkách tak úžasná rozháranost jako nyní. Těžké poklesky mravní se pokládají za pouhou slabost, která nestojí za řeč. Hrozný zmatek v té příčině illustruje názor některých spisovatelů, kteří mravní poklesky mají za cenné a nepostrádatelné pro vývoj charakterů. „Co se obyčejně zove hříchem" dí Oskar Wilde, „tvoří podstatný prvek pokroku. Bez něho by nastala stagnace, svět by sestárnul a stal by se bezbarvým". Nietzche tvrdí, že „nejsilnější a nejhorší duchové lidstvo dosud nejdále přivedli; rozplameňovali stále znovu usínající vášně... Ve skutečnosti jsou zlé pudy právě v tak vysokém stupni účelnými, druh udržujícími a nepostrádatelnými jako dobré, jen funkce jejich jest jiná".[3])

Gideon Spicker vypravuje ve svéživotopise, kterak býval jako universitní posluchač mnohými pochybnostmi trápen. Někdo mu poradil, aby navštěvoval přednášky Prantlovy, jež byly svým radikalismem všeobecně známy. I jeho spolužáci mu dali tutéž radu a doložili, že není (Spicker totiž) žádným filosofem, dokud uznává — hřích. Spicker uposlechl, navštěvoval pilně Prantlovy hodiny a brzy

[1]) Viz Peters l. c. str. 281.

[2]) Tamže str. 282.

[3]) Sawicki: Der Sinn des Lebens. 1913. Str. 271.

byl ze starého předsudku — o hříchu vyléčen. A opravdu! Hřích toť pojem, člověka moderního nedůstojný, a proto pryč s ním! Jeden z novějších spisovatelů filosofických praví: Kdyby dnes vydal někdo dílo s nápisem „Smíš hřešit“, v krátké době ho někdo přetrumfne dílem „Máš hřešit“. Avšak nezaujatý kritik prohlásí oba za tmáře a zpátečníky, protože ještě o hříchu vůbec mluví. Moderní člověk, stojící na výši doby, má pojem ten za stanovisko dávno již překonané.

Ovoce volné ethiky jest hrozné, a velikou vinu toho nesou nesvědomití literáti. Několik měsíců před svou smrtí protestoval Paulsen se vším důrazem proti systematickému znemravňování mládeže. „Nejsou to atentáty na naši svobodu, které špinavými řemesly bývají podnikány? Nejsou to zvláště atentáty na vnitřní svobodu dorůstající mládeže, kterou oni řemeslníci snaží se udělat otroky nižších instinktů? Panující naturalism ve světovém a životním názoru vede i u mužů jinak prozíravých k divným výšinům (Entgleisungen) úsudku v tomto oboru. Není-li člověk ničím než systemem pudů přirozených, který jest ve všem roven všem ostatním živočichům, pak opravdu nelze nahlédnout, jaké jiné určení by měl mít než ukojení všech pudů . . . „Přehodnocení všech hodnot“, tak se volá nyní na všech stranách; „odhoďte životu nepřátelské křesťanství, jež všude tisíc možností štěstí v zárodku ničí“. „I dříve“ praví Paulsen dále „hrozilo mládeži mnoho nebezpečí; avšak vědělo se, jak se má zhoubný vliv paralysovati, stavěly se různé ochranné hráze; doba nynější je však strhla“. „Zdá se, jakoby všichni démoni v okamžiku se byli rozletěli“. (O. p.)

Mikuláš z Drážďan.

DR. JAN SEDLÁK. (Č. d.)

Mikulášův traktát „De purgatorio" má v českých dějinách dogmatických místo na výsost důležité. Vysvětluje, jak vznikl z vlivů domácích článek táborský, popírající existenci očistce, a nauky, jež s ním souvisí. Hus zajisté učí v Lektuře na Sentence o očistci zcela pravověrně a v kázání „Dixit Martha" ty části z Lektury prostě přejímá. Když pak po jeho smrti vznikly o tom článku, jako o mnohých jiných, spory,[1]) měl M. Jakoubek ze Stříbra při exequiích za císaře Karla IV koncem listopadu r. 1415 kázání na thema „*Ipse autem salvus erit sic tamen quasi per ignem*",[2]) v němž pojednal o očistci a neodvážil se existenci jeho popříti.[3]) Uvádí v něm v první části osm míst z Písma a sv. Otců, jež se zdají vylučovati očistec,[4]) ale proti nim cituje jiných osm míst z týchže pramenů, očistec dokazujících, a činí závěr: „Et sic racionibus et auctoritatibus sanctorum et V. et N. L. sive ewangelii patet, quod ignis purgatorius est ponendus. Et illam viam quasi magis piam quam oppositam ante persuasam nunc amplector, semper salva meliori informacione." (rkp. víd. 4937 fol. 180a) Ve druhé části odpovídá na otázku, jaký jest oheň očistcový, řka se sv. Augustinem, že jest to oheň přechodného utrpení při smrti a po ní, přiměřeného proviněním člověkovým.[5]) V třetí konečně části táže se, kdo může duším

---

[1]) To jest patrno z nadpisu Jakoubkova kázání v rkp. víd. 4937: Sermo Mgri Jacobelli de purgatorio pro diversitate altercancium pro eodem, meliori salva doctrina, pie et informative conscriptus.

[2]) V kapit. praž. C 116 thema úplnější: *Si cuius opus arserit* . . .

[3]) Praví na začátku: »Cum exequie pro mortuis aguntur, non pro illis, qui sunt in vita eterna, nec pro illis reprobis, qui sunt in inferno, aguntur, sed solum pro talibus, qui pie creduntur esse in purgatorii igne« (víd. dv 4937 fol. 177a).

[4]) Mezi nimi je také Pseudo-Chrys. »de domo tristega«.

[5]) Tím ohněm očištěn jest M. Jan Hus: »Erit eciam . . . ignis tribulacionis antichristi tempore, quo igne tribulacionis antichristi purgatus est venerabilis predicator M Johannes Hus, nostre universitatis suppositum legittimum et preclarum, cuius memoria in benediccione est, tribulatus et hoc igne examinatus adeo, ut pie creditur, quod postea amplius in eo non est inventa iniquitas, quia fundamentum aliud sue vite et doctrine non posuit nisi dominum Jesum Christum et suam ewangelicam veritatem, super quo edificavit aurum caritatis, argentum divini eloqui igne probatum et lapides preciosos, sc. margaritam castitatis . . (ibid. 181a).

v očistci přispívati, a odpovídá, že jen ten, kdo mravně žije dle zákona Kristova; proto napomíná, aby posluchači se napravili [1]) a pak obětí mše,[2]) modlitbami, almužnami a posty přispívali duším v očistci.

Jak patrno, ani z nauky Husovy ani z Jakoubkovy nemohla vzniknouti nauka táborská, ježto oba čelní původcové husitství hájí existenci očistce. Odkud tedy jest ona nauka? Původem jest valdská — o tom není pochybnosti. Valdští zavrhovali očistec naprosto a s ním i modlitby a mše za zemřelé a vše, co s tou naukou souviselo v liturgii. Než jak se dostal valdský ten blud k Táborům? Snad by bylo lze mysliti na pikarty, kteří se r. 1418 přistěhovali do Prahy — ale nelze přehlédnouti, že již lednový dekret universitní r. 1417 zavrhuje ten blud. Věc tedy nebyla jasná.

Nyní lze na onu otázku odpověděti přesně. Jako v jiných naukách, tak hlavně v této jest Táborům zdrojem Mikuláš z Drážďan. Lze to tvrditi již předem, ježto jiného pramene neznáme, a možno to dokázati i z traktátů táborských. Ačkoli totiž táborská polemika jest z velké části vázána útoky pražskými, na něž odpovídá, a tudíž slovné závislosti na nějakém prameni nelze v ní očekávati, přece jest v táborském traktátu obranném, jejž Bsikupec pojal do Kroniky, v bodě o očistci znamenati mimo stejné citáty leckde i slovnou závislost na Mikulášovi Drážďanském. Tak vyvrácení textu z Mat. XII. (Kron. Höfl. 653 n.) jest doslovně excerpováno z traktátu Drážďanského (rkp. univ. praž. III G 8 fol. 48ab); podobně argument pro očistec z Mat. V. jest u obou stejný a Biskupcova odpověď naň (Kron. Höfl. 654) jest doslovně vybrána z Mikuláše (rkp. uv. fol. 45b 46a). Rovněž rozumový důvod pro očistec (Kron. Höfl. 662 n.) jest u Mikuláše doslovně týž (rkp. uv. fol. 46b), ač odpověď zpracoval Biskupec volněji.[3])

---

[1]) »Ergo quicunque ex nobis sunt avari et cupidi pecuniarum et sub specie cuiusdam iusticie lupi rapaces, rapientes substanciam pauperum, non sunt dispositi ad orandum in hiis exequiis pro anima imperatoris...« »qui inter nos in hac congregacione sunt superbi, elati, seipsos amantes, incontinentes... sive scolares sive baccalarii sive artiste sive medici sive iuriste sive vocati theologi... plane sic a lege dei Christi declinantes, heu neque has neque alias exequias mortuorum digne peragimus...« (ibid. 181b 182a).

[2]) A přijímáním pod obojí, jež přikázal Kristus »sub obtentu gracie«, »contra quod preceptum nulle tradiciones prelatorum propter iniurias personales solum racionabiliter possunt ponere interdictum« (ibid. 182b).

[3]) Snad tu používal Příbram staršího traktátu katolického, z něhož také Mikuláš důvody vypisuje.

Z toho plyne zároveň, že Mikulášův traktát „De purgatorio“ má mimo zmíněný význam dogmaticko-historický i velikou cenu literární, ježto jest jedním z pramenů traktátů táborských.

Ale ještě něčeho dlužno si všimnouti: poměru tohoto traktátu k Husovi a Jakoubkovi. Jakoubek jej měl jistě v rukou, jakž patrno z citátů, jež uvádí v prvé a druhé části kázání „Ipse autem salvus erit“, ba podobá se, že spory, do nichž zasáhl Jakoubek tímto kázáním, byly vyvolány Mikulášovým traktátem. Pro vztah Jakoubkův k Mikuláši a Táborům je zajisté příznačné, že se Jakoubek v hlavní otázce staví proti Mikulášovi.

Hus pak má v kázání „Dixit Martha“ celé části doslovně stejné s Mikulášem. Tu arci na první pohled nutno souditi, že Mikuláš vypisoval z Husa; neboť kázání Husovo je z konce r. 1411, Mikulášův pak traktát v nynější podobě jest psán teprve po smrti Husově, asi na konci r. 1415. Ale přihlédneme-li blíže, shledáme, že tento poměr není pravděpodobný. Příčí se mu především dosavadní literární činnost Mikulášova, jež je tak samorostlá a samostatná, že v ní nelze očekávati zpracování výňatků ze spisu cizího. To tím více, že Mikuláš, používá-li pramene, vždy uvádí autora, i Husa a Jakoubka, jménem. Naproti tomu literární činnost Husova má většinou ráz kompilační; bez udání pramene vypisuje Hus celé části z cizích, zvláště Viklefových spisů, mnohdy v jedné práci z několika, a sestavuje je v celek. Jemu je taková kompilace podobna, Mikulášovi však nikoliv.

Druhá příčina, jež nedoporučuje uznati zde závislost Mikulášovu na Husovi, jest jednotnost traktátu Mikulášova, myšlenková i formální, a nejednotnost kázání Husova. Mikuláš zajisté popírá naprosto existenci očistce a důsledně odmítá i exequie, modlitby i mše za zemřelé. Hus však ve II. díle kázání[1]) dokazuje nejprve obšírně, že jest očistec, potom žádá, aby kdo chce duším v očistci přispívati, sám byl ve stavu milosti (233), a utočí na hříšné kněze (234), konečně pak odpovídá na otázku, jak se přimlouvati za zemřelé, doporučuje s Viklefem modlitbu a skutky milosrdenství a sám prohlašuje za největší přímluvu „spasitelnou oběť, jež jest Kristus“ (235). Hned za tím však (236 n.) potírá zvyk třiceti mší tak

[1]) M. Jana Husi Sebrané spisy I 231. Cituji česky překlad, protože jest přehlednější než Opp.

rozhodně, že je uvádí vůbec v pochybnost,[1]) ba v následujícím (237 až 239) mluví o modlitbách a mších za zemřelé tak, že ze slov jeho vyznívá zrovna popření očistce. Podivný zjev tento, s nímž se u Husa setkáváme i jindy, poukazuje na kompilaci myšlenek cizích a jest jen z ní vysvětlitelný.

Také po stránce formální jest mezi traktátem Mikulášovým a kázáním Husovým veliký rozdíl. Mikulášův spis jest jednolitý v řeči i slohu, nikde v něm není stopy nesouvislosti. Naproti tomu Husovo kázání jest takto složeno: V úvodu na str. 225 jsou dvě věty a na str. 226 celý odstavec „A ježto jest cennější pro křesťana . . . cokoli Kristus řekl, pravdivé jest“ z Viklefa Sermones IV 11 nn. V prvním díle celá útočná část na exequie 226—228 jest u Mikuláše 43b—44b, leda že Hus má u každé otázky někdy více někdy méně. Následující u Husa „chvalitebné příčiny exequií“ (228 n.) jsou u Mikuláše 45ab; Hus k nim připojuje bez logické souvislosti o poslední vůli (229 n.), což má Mikuláš logicky správněji hned za zlořády (45a). Druhý díl Husova kázání jest v prvním a druhém bodu (231—233) skoro úplně vypsán z jeho Lektury na Sentence IV 45, přidány jsou jen na str. 234 útoky na duchovenstvo; také ve třetím bodě jsou dva první odstavce (235) z Lektury (jsou z Viklefova Dekalogu), potom však následující útok na třicet mší jest u Mikuláše 38b 39a, jen jsou vloženy Husovy omluvy. Rovněž polemika proti modlitbám za zemřelé a výroku Řehořovu (238) jest u Mikuláše[2]), nikoli však to, co má Hus na str. 239 a co vzhledem k předchozímu jasně se jeví vložkou. Závěr „dobré by tedy bylo“ má i Mikuláš 39b, podobně i první větu proti mši špatného kněze, za tím však jest u Mikuláše hned, co má Hus na str. 241: „chce-li tedy kněz . . .“, tak že útočná část Husova na str. 240 se opět zdá vloženou. K Husovi se zřejmě hlásí druhý odstavec na str. 241 a první na str. 242, kde napomíná kněze sloužícího, druhá a třetí příčina však jest také u Mikuláše, již na fol. 36a.

Uvážíme-li tedy kompilační ráz Husových spisů vůbec a tohoto kázání zvláště a všimneme-li si, že právě části, o něž běží, v Husově

---

[1]) Sám to cítí a proto se omlouvá: »Avšak já ani nepopírám, že to bylo pravda (co vypravuje sv. Řehoř), ani toho netvrdím aniž chci tím utrhati v něčem obětování mší« (236) a na možnou námitku: »Zrazuješ vůbec sloužiti třicet mší za zemřelé« odpovídá: »Zde pravím, že nezrazuji sloužiti třicet mší, ale přeji si . . .«

[2]) Spojení s předchozím jest u Husa neobratné: »Ale nastává pochybnost . . .«, a celý kus působí dojem kompilace — jsou tu části, jež má Mikuláš na fol. 38a 38b 39a 39b.

kázání nás překvapují, ježto se myšlenkově neshodují s ostatními, u Mikuláše však tvoří dokonalý celek, nelze nám souditi jinak, než že Hus vypisoval z Mikuláše.

Náš traktát „De purgatorio" není tedy patrně první, jejž Mikuláš Drážďanský o tom předmětu napsal, nýbrž Mikuláš v něm zpracoval svůj traktát dřívější, jako přepracoval traktát „De iuramento" a snad i jiné. Druhý díl, kde si M. volá na pomoc zástupce, jest asi přidán celý, první díl pak v hlavních věcech representuje traktát starší, jejž Mikuláš v některých bodech rozšířil a opatřil odkazy na pozdější své spisy, jako to učinil v traktátu „De iuramento". Hus pak uživ tohoto úplně bludného, valdského, spisu Mikulášova, hleděl se sice vyhnouti kacířství, ale octl se přece až na jeho hranicích, zrovna tak jako v aktu universitním o svobodě kázání excerpoval zcela bludný traktát Mikulášův „De quadruplici missione", zbaviv jej nejostřejších hran. A v obojím případě pominul Viklefa, jenž by pro mírnější názor byl poskytl látky dosti, o očistci ve spisech „De ecclesia" a „De civili dominio" III, o kázání v traktátu „De veritate sacrae scripturae".

Traktát Mikulášův „De purgatorio", o němž tu pojednáno, jest zachován v rkp. univ. praž. III G 8 fol. 36a—66a, kapit. praž. D 52 fol. 21b—47b a mikulov. II 123 fol. 146—181. Má inc. *Circa peticionem pro peccatoribus* a expl. *in laudem, gloriam et honorem in revelacionem Jesu Christi.*[1]) V rkp. kapit. praž. D 52 označuje jej Šimon Vítovský jakémusi panu Martinovi správně jako velmi nebezpečný[2]) a píše proti němu dlouhý traktát,[3]) připojuje k němu stručný obsah ve formě dialogu mezi M a V.[4])

(P. d.)

---

[1]) V kapit. D 52 *faciet voluntatem eius* — chybí jen několik řádků.

[2]) »Sunt namque in eo deducciones verisimiles et per abusiones palpabiles carnalium sacerdotum fucate, scripturarum sacrarum superficiali allegacione multum roborate et omni specie seduccionis intricate nec ut apparet ex perlectis est possibile futuram in ecclesia dei validiorem inpugnacionem contra suffragia mortuorum« (21b).

[3]) *Mortuo non prohibeas graciam* (Eccli 7). *Sicut dicit dominus Lyncon . . .* (48a—88a).

[4]) Oslovuje protivníka »O V vel N« nebo zřejmě »Nicolae«, ale traktát jeho nadpisuje »Nicolai de Czerucz Theotonici«. Odkud má toto (nesprávné asi) udání rodiště Mikulášova, nevím.

Posudky.

Soud hraničný. Z dějin českého práva. Napsal *Dr. Miloslav Stieber*, universitní professor. Str. 48. Rozpravy české akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění. Třída I. Číslo 51.

Dr. Stieber, ačkoliv jest professorem německých právních dějin, zabývá se již po delší dobu též dějinami práva českého. I když nebylo ve středověku ani v českém právu nějakého zvláštního rozeznávání mezi právem veřejným a soukromým, řeší poslední práce Stiebrovy otázky veřejného práva českého. Svědčí o tom mimo jiné jeho spis České státní smlouvy a poslední práce jeho Soud hraničný. Kdežto České státní smlouvy jsou významným příspěvkem k dějinám práva mezinárodního (podává v nich St. neobyčejně cenné výsledky bádání o zárodcích práva mezinárodního ve středověku, chtěje dílem tím dosíci po Trakalovi veniam legendi pro právo mezinárodní na české práv. fakultě), nemohou dějiny literatury o řízení soudním ve středověku Stiebrova Soudu hraničného si nevšimnouti.

Plný rozkvět soudu hraničného padá do 16. století. Platil snad již koncem století 15, sotva však dříve, a na začátku století 18. už ho nebylo. Jméno své měl od hranic. Osazoval se tedy z různých míst, různých hranic. České prameny zvou ho také „právo hostinské“, „soudci usazení“ a jinak. Důvody osazení hraničného soudu jsou různé. Nejpravidelnější případ jest nedostatek vlastního práva. Vrchnost vesnická pečuje zvláštními smlouvami o to, aby se jejím poddaným dostalo práva. Ujednává se soudními městy, aby odvolání z vesnických soudů přijímala a na posudky do vesnic své konšely vysílala.

Soud hraničný dosazuje pán gruntu, na němž se věc, k útrpnému právu náležející, přihodila. Je to osoba mimo strany, žalobce veřejný, tedy nějaká vrchnost (na př. purkrabí karlštejnský, hejtman královský, také vrchnost církevní, jako probošt doksanský). Osazování toto děje se někdy i z rozkazu arciknížecího nebo královského. Má se osazovati „hodnými a nepodezřelými osobami“ a mají k tomu býti dožádáni „judices ex diversis tribunalibus“. Počet soudcův, o které se žádá, a počet měst, na která jde žádost, jest různý. I žádají se na př. okolní čtyry města, každé o tři neb dva soudce a jedno spolu o přísežného zapisovatele. Dožadované město nemusí žádosti vyhověti, ale zpravidla se tak děje. Místo hraničného soudu řídí se dle potřeby. Bývá jím královský nebo vrchnostenský hrad, podhradí, vesnice, město, městečko. Ve vesnicích zasedá případně na rychtě.

K soudu hraničnému berou se zpravidla soudcové z okolních měst a je tedy přirozeno, že se na něm jedná podle práva městského. Ale vedle městského práva řídí se soud hraničný i právem zemským. Soud hraničný není trvalá instituce. Osazuje se teprve, když už tu

spor je. Tam, kde se soud osazuje na základě soukromé žaloby, musí tato již býti podána u příslušné vrchnosti.

Na soud hraničný dostavují se strany buď osobně nebo jejich plnomocníci. Poddaný má zastupován býti svou vrchností. Přespolní musí při soudě hraničném škody určiti, postaviti rukojmí. Žaloba musí se před soudem hraničným přednésti poznova. Podává se buď písemně anebo mluví se k péru. Strana žalovaná může se k žalobě zachovati různě. Může podati obranu, proč nemusí odpovídati, nebo může podati odpověď, věc přiznati nebo ji odepříti. Nepřizná-li strana žalovaná věc, je třeba dalších důkazů. Nejhlavnějším průvodem je seznání svědků, svědomí. Svědkové neslyší se však před soudem, nýbrž mimo soud. Na soudě se jejich svědomí pouze čte. Přednesy stran musí býti řádně zaznamenány přísežným písařem.

Nález neb výpověď soudu hraničného slove také dictum. Rozeznávají se v něm různé artikule podle toho, co se všechno obžalovanému nařizuje neb kolik trestů se mu ukládá. Nález se stranám přečte a od tohoto přečtení jde lhůta k plnění materielnímu nebo processualnímu. Nález sám může býti dvojí povahy, mezitímní nebo konečný. Stanné právo dává se proti straně, která nedostaví se k roku položenému k jednání o žalobě neb ku publikování průvodu. Nepřítomnost strany omlouvá však válečná těžkost. Nález ve věci samé může býti processualně neb materialně podmíněn.

Z nálezu soudu hraničného jest možné odvolání a revise. Po zřízení rady nad apelacemi jde odvolání pravidelně na ni a ohlašuje se do dvou neděl od přečtení nálezu. Odvolací soud nechává nález buď o své váze, nebo jej napravuje nebo částečně mění nebo částečně stvrzuje s vysvětlením. Jakmile dojde nález apelační na soud hraničný, obešlou se strany k jeho přeslyšení.

Soud hraničný nemá své výlučné ani osobní ani místní ani věcné kompetence. Před ním soudí se vše to, co nenáleží před výlučné forum jiné. Ale vedle toho má soud hraničný jakousi processní a úřední funkci kontrolní a někdy přijímá také roli jakési instance rekursní. Mohli bychom říci, že jeho kompetence je z valné části kompetencí mezimístní. Soud hraničný koná zde, nejsa vázán svou kompetencí k určitému místu, touž funkci jako soud mezistátní mezi jednotlivými státy. Snad jeho vzor dal i vznik soudu hraničnému. Soud vyrovnává takto kollise mezi různými osobními soudy stavovskými.

Stiebrův Soud hraničný jest práce v pravém smyslu právnická. Čerpati z ní bude jak processualista tak i právní historik mnoho cenné látky. A třeba se diviti, jak dokonalé v 16. století bylo soudnictví. Jednání před soudem hraničným a jeho organisace připomíná v mnohém náš civilní řád soudní. A Stiebrova zásluha spočívá v tom, že on první u nás systematicky zřízení soudu hraničného osvětlil.

Ign. Petrželka.

K n i h o v n a „S m e t a n y“, pořádaná Vlad. K. Urbánkem, v č. 12, 13 a 15 předvádí nám trojhvězdí naší hudební oblasti, Smetanu, Fibicha

a Dvořáka v „populárních životopisných a kritických nástinech“ Vladimíra Knittla. Jakkoli stručné jsou dle programu „Knih. Smetany“ nástiny ty, svému úkolu, seznámiti s osobností našich velkých umělcův a s hlavními rysy uměleckého díla jejich, dobře vyhovují; neposlední pak předností jest pečlivě sestavený seznam děl jejich, jejž bude u Dvořáka ještě chronologicky určiti.

P. spis. v hudebním rozboru staví se ovšem po bok umělců proti nepříznivým úsudkům, které v životě i v umělecké činnosti skladatelů hrály tolikou úlohu, ne právě čestnou pro odpůrce aniž pro českou publicistiku a její obstaravatele; jen u Dvořáka posmrtných půtek pomíjí. Není však slepým chvalořečníkem, vytýkaje i slabší stránky jednotlivých děl. Co do Fibichovy „Nevěsty Messinské“ ostře obrací se proti O. Hostinskému (jejímu librettistovi), a to výrazy, myslím, až nepřípustnými, jakož i jinde libuje si v silných výrazech. O Dvořákovi na př. píše (str. 23): „Jeho zbožnost nebyla však nikdy žádným pobožnůstkářstvím ani jesuitismem [nono!], nýbrž měla vždy povahu čisté, prosté víry v moudrost a spravedlnost nejvyššího“; tak se píše ve všelijakých plátcích, ale ne ve vážném spise![1])

Zd. Nejedlý, Dějiny husitského zpěvu za válek husitských. Praha 1913. Str. XXI 952. Cena 15 K. (Č. d.)

Třetí část díla Nejedlého pojednává nejprve historicky o stranách pražských (297—370). Vycházeje z předpokladu, že „od Husa k Táborství vede přímá linie“ (300), shledává autor, že „universita, ač zdála se jíti s Husem, stala se první tvrzí reakce v husitském hnutí“. Ale přátelé Husovi přece věděli, co Hus chtěl, a universita nemohla mlčeti k tomu, když někteří přemrštěnci zaváděli úplnou anarchii. Že se osobní přátelé a vrstevníci Husovi stali odpůrci tohoto hnutí proto, že „nedovedli podle myšlenek Husových dále žíti“, jak praví N. 302, jest výrok naprosto neodůvodněný a pro přátele Husovy urážlivý. Usnesení kněžské synody z r. 1418 jest sice opravdu „podivná smíšenina starého a nového“ (303), ale nemůže se tak podceňovati, jak to činí N. Želivský ovšem zavedl v Praze směr radikálnější, ale jest otázka, bylo-li to v duchu Husově. Stranické, nevědecké nazírání Nejedlého na náboženské dějiny české prozrazují věty: „Želivský dovedl jíti cestou Husa a Jakoubka ze Stříbra dále pokrokovým směrem“, „jeho doba znamená vrchol pokrokového hnutí v Praze“, „ve své

[1]) Při této příležitosti budiž uvedeno, že když se v Brně sestoupila společnost pro zbudování pomníku P. Křížkovského, Dvořák přijal protektorát. Předseda Vl. Šťastný složil pěknou mešní píseň, o jejížto zhudebnění — různé sloky z různými nápěvy — požádán Dvořák, jednak abychom měli nějakou uměleckou památku, jako jest německá mešní píseň Schubertova neb Haydnova, jednak aby se z ní na pomník hodně vytěžilo. Dvořák však jednateli L. Janáčkovi odepsal v tom smyslu, že žádosti vyhověti nemůže, jelikož písničkářem není. Podivili jsme se důvodu tomu, majíce na mysli některé části skladeb jeho, ale nebylo pomoci. Snad i výrok ten přispívá poněkud k charakteristice jeho skladatelské sklonnosti. *P. red.*

geniální prozíravosti vycítil v Táborství právě ony zásady pokroku, jež měly se státi majetkem všech lidí bez rozdílu" (304). Osobnost Želivského charakterisuje N. dle jeho kázání dobře (305—309), ale citáty všecky jsou z excerptů Truhlářových; N. sám do kázání Želivského nenahlédl. V liturgických rozdílech mezi stranami pražskými zdůrazňuje N. stále, že Želivský zpíval celou mši po česku, Jakoubek a jiní jen epištolu a evangelium. Ale vždyť celá mše nikdy se nezpívá![1]) Želivský podržel úplně katolickou latinskou mši (aspoň není nikde dokladu, že by byl i kanon říkal česky) a co se při mši zpívá, zpíval po česku, tedy nejen epištolu a evangelium, nýbrž i kollekty, praefaci a Pater noster; jiní pak zpívali pouze epištolu a evangelium. A to vše bylo již před Želivským, jak viděti z dekretů synody z r. 1418, která epištolu a evangelium nařizuje zpívati česky, ostatního pak nezavrhuje rozhodně. Nadšení Nejedlého pro Želivského, jevící se ve větách: „Dobou Želivského vrcholí pražský radikalismus, jenž právě v osobnosti Želivského našel nejkrásnější květ". „jeho činnost jest půda, na níž stojí vše krásné, co se tehdy v Praze dálo" (311), působí na čtenáře komicky, pomyslí-li na „krásné květy", jež vypučely v Praze po smrti Václavově. Dekret synody pražské z r. 1421 o kněžských hodinkách má smysl, že kněz jest k nim zavázán, dovoluje-li mu to čas a místo a není-li nevyhnutelně zaneprázdněn něčím důležitějším, nikoliv, jak N. triviálně dí: „kněz má se modliti hodinky, nedovede-li dělati něco lepšího. Nežli zahálet, choditi do hospod a provozovati všeliké nenáležité kratochvíle, jest lépe doma zpívati (!) hodinky. Netřeba podotýkati, že v tom vysokého mínění o ceně hodinek není". (317) Vůbec hledí N. usnesení synody pražské vykroutiti tak, aby Želivského přiblížil co nejvíce ke svým vzorům pravého husitství, radikálním Táborům. Nesprávná jest věta: „Želivský nenáviděl stejně kněze Martinka pro jeho pikartství jako Jana z Příbramě pro jeho transsubstanciační modlářství" (318), předně proto, že transsubstanciační nauka není modlářství, a pak proto, že Příbram byl tehdy jestě remanentistou a tedy stejného smýšlení jako Želivský.

V dalším líčí Nejedlý reakci v Praze a obírá se hlavně Příbramem. Příbram byl vzdělaný kněz z družiny Husovy, s počátku nadšený pro nové myšlenky, druh a pomocník Jakoubkův v boji pro přijímání pod obojí, i přijímání dítek, smýšlení ostře proticírkevního. Ale první bouře táborské a řádění chiliastické vyléčily ho částečně, táborské pikartství pak úplně z opojení viklefského. A shledav ve Viklefovi kořen bludů, zvláště rouhavého učení táborského o eucharistii, dává se v boj proti kněžím táborským a jich učitelům Viklefovi a

[1]) Na str. 316 praví N., že pro Želivského »bylo podmínkou, aby celá mše byla sloužena po česku«. A k tomu přidává N. klassickou omluvu pro Želivského, proč nebyl radikálnější: »Tím potom odpadají výtky, jež Táboři měli proti liturgickému zpěvu, neboť překladem textů mešních do češtiny mění se tyto texty v modlitby, jež lidu zajisté nemohou škoditi, zbožněli je poslouchá. Proto Želivský sloužil celou mši česky, čímž svému radikalismu učinil zadost.«

Paynovi. Toho mu arci Nejedlý nemůže odpustiti. Píše „Boj s pokrokem, novotářstvím všeho druhu byl pravý živel Příbramův, jímž vlastně žil... Není to však uvědomělý konservatismus, jenž by počítal s nemožností radikalismu, nýbrž naopak konservatismus značně obmezený, jenž žije zejména tím, že v nenávisti před novotami zavírá oči přede vším i nejlepším, co nové směry přinášejí... V čiré nenávisti k pokroku stává se Příbram i lidsky malým, upadá ve zpátečnictví tou měrou, že jeho reakce hraničí někdy až přímo s komičností“ (326). Toho nelze říci o Příbramovi, jehož umírněnost jest uvědomělá, odůvodněná duchovními i hmotnými spoustami, jež působí radikalismus, ale dá se to mutatis mutandis říci o „radikální“ historiografii Nejedlého, jenž skutečně „v nenávisti před konservatismem zavírá oči přede vším i nejlepším, co přináší, a v čiré nenávisti k němu stává se i lidsky malým, upadá v pokrokovost tou měrou, že jeho radikalismus hraničí někdy až přímo s komičností“. Na př. když v následujícím musí konstatovati, že Příbram žádá, aby se chvála Bohu vzdávala všemi schopnostmi, i uměním, že byl „nadšený ctitel kněh, jenž jsú najdražší klenot české země“, a že byl proti Táborům, protože kazí školy (327 n.), jež pak Příbram poroučí obnoviti (347), a když nicméně činí závěr, že „byla Příbramova strana zpátečnická náboženský, kulturně (v otázce škol) i politicky“! A vykládaje poměr článků synody z r. 1426 k synodě 1421, hledá zrovna příležitost, kde by mohl stranu Příbramovu šlehnouti. Tak nařízení synody, aby se desatero, otčenáš a vyznání víry každou neděli modlili, jest Nejedlému důkazem starších poměrů, úpadku náboženského života, ježto lid opravdu husitský nebylo třeba vybízeti k modlitbě, a je dle něho typické a ovšem přirozené, že to nalézáme nejprve ve straně Příbramově (344). Podobně nařízení, aby kněží sloužili mši s náležitou úctou a opatrností, vyvolané jistě svatokrádežemi táborskými, jest mu „ovšem znamením úpadku kněžské horlivosti, jenž se hlásí zase nejprve v synodě strany Příbramovy“ (345). Když pak mluví synoda o hříších smrtelných vůbec, kdežto sbor r. 1421 se zmiňuje jen o hříších smrtelných zjevných, uzavírá N, že Praha přestává býti rigorosní, ježto pak „leckterý zjevný hřích nabyl tu svého práva“! (346) Ba, ani naproti kněžím nezachovává synoda Příbramova dle N. přísnou tvář; podržela jen zákaz smilství, a to ještě ve formě značně zmírněné — jako by se, vzdychá N., vracel duch doby předhusitské. Zatím však synoda z r. 1426 stejně jako z r. 1421 zakazuje smilství (bez zmírnění) i styk se ženami, vynechávajíc „maxime cum iuvenibus“ a dodávajíc „suspectam et scandalosam“. Dodatek „nec colloquia aliqua misceat nec domos earum... visitet“ jest obsažen ve slově „familiaritatem“. — S liturgií, k vůli níž jsou přece celé tyto historické statě psány, má N. veliký kříž. Není mu jasno, jak vypadá mešní obřad katolický, a proto jest nejasné to, co píše o ritu husitském. Obšírně podává z Kroniky táborské obsah traktátu Příbramova „De ritibus“ (331—336) a správně dí, že „mistři této strany sloužili mši zcela katolicky“, ale nesprávně prohlašuje mši strany

Příbramovy za „protiobraz mše sloužené po česku“ (332) a za „náhradu za dřívější katolickou mši, v Praze nyní netrpěnou“ (336). Je-li to mše zcela katolická, kterak jest náhradou za mši katolickou, nyní v Praze netrpěnou? A jaký jest v ní „protiobraz“ mše sloužené po česku,[1]) když̌tě i tato byla zcela katolická, leda že se části zpívaly po česku? Vždyť Příbram traktátem svým nepolemisuje proti stranám pražským, nýbrž proti Táborům, a v tom je s ním za jedno i Jakoubek i Želivský. — Také v nauce nejdůležitější, o svátosti oltářní, jsou i tu, jako dříve, nesprávnosti. Články Příbramovy na Konopišti vkládají prý „všeobecnému článku synody Příbramův výklad transsubstanciační“ (339) — nikoliv, jen reální přítomnost Kristova jest vyslovena jasněji. Také nemluví Příbram o „tělesné přítomnosti“, nýbrž o přítomnosti „secundum substantiam corporalem“. A když synoda k vůli různým kličkám táborským definuje přesně „přítomnost přirozeného těla narozeného z P. M. a sedícího na pravici boží“, není to výklad příliš hrubý a materialistický, jak soudili Táboři, „s nímž nesouhlasil ani Jakoubek ani potom Rokycana“ (342), nýbrž výklad zcela katolický, jejž prohlašuje i Jakoubek s Rokycanou v článcích r. 1427, jakž uvádí Nejedlý sám na str. 359 v pozn., a jejž v traktátech Jakoubkových a Rokycanových často lze nalézti.

(P. d.)

Dr. Al. Müller, Wahrheit und Wirklichkeit. Untersuchungen zum realistischen Wahrheitsproblem. Bonn, Marcus u. Weber. 1913. Str. 64. C. 2 K 40 h.

Jak se hned v předmluvě podotýká, chce autor novou realistickou theorii pravdy podat. Pojem pravdy jako souhlasu idee se skutečností zamítá, protože prý nelze ideu s věcí samou, kterou idea vyjadřuje, srovnati. Müllerovi je pravda vlastností soudu ne však nějaké reality. „Chyba přísného realismu záleží v nejasnosti poměru pravdy k soudu“ (str. 6). Realismu vytýká také, že prý pouhý pojem pravdy má dostatečným kriteriem poznání. Nezávislost věcí na nás jest mu problematickou. — Osobnosti zvláštního rázu mají na myšlení veliký vliv. „Vliv individuelní osobnosti na myšlení jest určen fysiologickými vlohami, vrozenou duševní zdatností, nabytými duševními a tělesnými stavy, světem citovým, individuelní životní zkušeností, obsahem empirického materialu, který jednotlivec přehlíží“ (str. 21). Mimo to uznává spisovatel i vlivy aktivní a pasivní — zvláštnost psychického života, fysiologické pochody. Nepraví však, které z nich jsou oprávněny, kterých se máme varovat, aby nám pravdy nezastřely. Odporují-li si dva názory, nenásleduje z toho, že jeden z nich jest nepravdou; nejedná-li se o odpor kontradiktorický nebo kontrérní, dá se prý odpor vyrovnat. „Všechny světové názory obsahují takové body a musí je obsahovat,

[1]) Co znamená na str. 341: »Vlastní husitský ritus české mše silně ustupoval do pozadí«? Jaký to byl ritus? A v čem ustupoval do pozadí?

protože, pohlížíme-li na ně logicky a lidsky, jsou anticipací výsledků myšlení" (26). Čím obsáhlejším je kruh myšlení, tím méně znamenají dle Müllera nesrovnalosti. V nejdůležitějších otázkách nejedná se jen o otázky, jež se jen člověka myslícího dotýkají, nýbrž o otázky, týkající se člověka celého. „Svět a život nedají se logicky nebo beze zbytků pochopit a ovládat" (str. 26). Často se stávalo, že ku změně názoru nevedly myslitele důvody logické. Změna nastala třeba náhle a potom teprv snažil se ten který myslitel logicky ji ospravedlnit. „I pravda může život brzditi, blud životu být prospěšným" (42). Že tím i alogičtí činitelé — i holá nepravda — velmi snadno může nabýt vrchu, jest jisto. Jak lze tomu zabrániti? Dle přívrženců biologického pojmu pravdy se tomu bránit nejen nemá, nýbrž vůbec nesmí, prý v zájmu pravdy!! Definice pravdy žádá dle spis. jen souhlasu mezi obsahem soudu a předmětem soudu, nikoli však věcí. Pojem ten prý nežádá žádného na myšlení nezávislého bytí. „Jedes beliebige Urteilsbild kann, wenn wir vom Standpunkte des Wahrheitsbegriffes aus urteilen, wahr sein; zda je však pravdou, zda je tedy poznatkem, o tom nemůže být s tohoto stanoviska rozhodnuto" (str. 18).

Co si věda s těmito názory počne? Pravdou je v každé vědě souhlas — úplný nebo neúplný — s věcí míněn. Věda, která na tom netrvá a přijímá nový pojem pravdy, kterému skutečnost jest vedlejší, upírá si oprávněnost. I spis. přece o sobě myslí, že svým pojednáním vystihl skutečnost a tím nepřímo dává na jevo, že se starého pojmu pravdy věda vzdát nemůže a nesmí.

O. Hartwich, Der Idealismus. Paderborn, Schöningh. 1914. Str. 104. C. 1 K 20 h.

Kdo se dnes častěji s mládeží různých vrstev společenských stýká, pozná v krátké době, že u ní pro mnohé pojmy jako ctnost, mravnost, zbožnost, víra, ideal, idealismus a j. je velmi málo porozumění nebo vůbec žádné. S těmito pojmy má se prý jako s papíry, které dnes již nejsou v oběhu. Tak smýšlí realisticky, vlastně naturalisticky naladěné lidstvo. Mezi názory těmito a idealismem praktickým, kterému ctnost, zbožnost, náboženství atd. jsou hodnotami ceny nepomíjející, zeje propast. Dá se něčím překlenout? S nejkrajnějšími odpůrci veškerého idealismu, již mají pouze jednu zásadu — nemít žádných zásad — nelze se dohodnouti. S naprostým nihilismem nemůže se žádná vážná soustava spojit. I někteří realisté upadají do extrémů; n. př. když právo silnějšího prohlašují za svaté; když dle nich duševně, fysicky, hospodářsky, politicky silnější — ať jednotlivec ať organisovaný stav, kasta nebo národ může žít na ujmu slabšího a všemi prostředky většího blahobytu se domáhat. S mírnějšími realisty lze se dorozumět. „V obou táborech (realismu a idealismu) jedná se přece vždy o týž životní celek lidský, a jen zdůraznění částí je různým" (str. 12). Ten který bod se v obou táborech různě chápe a víc nebo méně akcentuje. Pramenem idealismu jest podle spis. fantasie a sice pramenem všech šesti druhů idealismu.

Není vyloučena možnost, že člověk veškeren idealism může v sobě ubít; velmi snadno dostává se pak jeho rozum a vůle do područí hrubých instinktů. Největší význam pro lidstvo má idealism nábožensko-mravní, jehož se Hartwich nadšeně zastává. „Nábožensko-mravní idealism není žádným pouhým zbožným klamem; pro veškeren společenský život má tak praktický obsah, že ho trvale nikdy nelze postrádat“ (str. 80). Každý idealismus jest autorovi „věrou ve vítězství vlastní věci nebo idee“ (str. 88). I když někdo se přidržuje bludného idealismu, „lépe jest mít bludný než nemít vůbec žádného“ (str. 88). „Idealista ví, že nezáleží na tom, jak dlouho žije, nýbrž na tom, který trvalý obsah svému životu dal nebo dáti chtěl; ví, že jeho hodnota nezáleží na tom, čím je, nýbrž jakým je“ (str. 89). Ústředními osobnostmi jsou jen mravní osobnosti. „Jako čočka všechny na ni padající paprsky sluneční ve svém středu shrnuje, tak jednají se všemi na ně padajícími paprsky životními podobně; a jako sluneční paprsky koncentrační silou čočky zapalujícím ohněm se stávají, tak stávají se koncentrační silou svého mravního idealismu všechny paprsky životní zapalujícím ohněm“ (103). Nesprávno jest, co se tvrdí na str. 17., že byla doba, kdy nebylo žádné mravnosti a žádného zákona v lidstvu. I na jiných místech jsou menší nesprávnosti. Autor, evangelický kazatel na dómě v Brémách, vydal své dílo v katolické sbírce „Ideal und Leben“.

Dr. August Messer, Geschichte der Philosophie vom Beginn des 19. Jahrhunderts bis zur Gegenwart. Leipzig. Quelle-Meyer. 1913. Str. 166. C. 1 K 50 h.

Zájem pro filosofii budí také zájem pro její dějiny. Nynější filosofii nazývá autor „bohatou a různobarevnou“. Nacházíme prý v ní prvky vynikajících myslitelů minulého století. Soudobé myšlení pochopíme snáze, poznáme-li jeho kořeny, pokud v dřívějších systemech tkví. Zastanci spekulativního idealismu, o nichž se v polovici minulého století všeobecně tvrdilo, že pravá věda je s nimi navždy hotova, znovu nabývají vážnosti.

Napřed probírá Messer (prof. filosofie v Giessenu) systemy idealistické — Fichteův, Schellingův, Schleiermacherův a Hegelův — pak přechází k odpůrcům spekulativního idealismu, k nímž počítá Friesa, Herbarta, Beneke, Schopenhauera, Feuerbacha a zastance materialismu, naturalismu a naturalistického monismu Haeckla. Ze spisů tohoto učence rozšířily se nejvíc „Světové záhady“. K velikému rozšíření jejich přispěl dle Messera v první řadě ostrý tón protikřesťanský a pak i jistota, s jakou spisovatel svá tvrzení přednáší. Autor upozorňuje, že nejen filosofové nýbrž i odborníci, totiž přírodozpytci výmody Haecklovy patřičné kritice podrobili. V pojednání o positivismu a pragmatismu poukazuje, kam vede pojem pravdy pragmatismu a princip ekonomie myšlení positivisty A. Macha. O tomto principu dí, že z něho plyne „jediný správný důsledek, když si myšlení a tím vědu úplně uspoříme a pouze s prožíváním „pocitů“ se spokojíme“ (str. 120).

V závorce připojuje autor jaksi sarkasticky, že by to odpovídalo asi duševnímu životu nižších zvířat. O hnutí novokantovském zmiňuje se jen na několika stránkách.

V poslední kapitole rozebírá zastance induktivní metafysiky — Fechnera, Lotze, Hartmanna, Wundta, Euckena, Schella a Bergsona. O každém mysliteli jedná se zvlášť; napřed podá se krátký rozbor jeho systemu a hned na to kritika. Dílo jedná hlavně o německých myslitelích; z neněmeckých věnuje se větší pozornost jenom Comteovi, Millovi, Spencerovi a Bergsonovi; o ostatních píše se jen příležitostně. Z filosofů křesťanských uvádí se pouze Schell; o Willmannovi, Gutberletovi, Willemsovi, Hagemannovi, Stöcklovi a jiných nedovídáme se ničeho, ačkoli na str. 159. se o novothomismu praví, že je dnes takovým činitelem našeho duševního života, že ho přehlédnouti nelze.

Autor má pravdu, když píše o zvýšeném zájmu naší doby o filosofii a o touze po obsáhlém světovém a životním nároru. Dnešní náboženské hnutí nazývá „mocným“. „Ano jeví se také i silné náboženské potřeby a síly i v takových kruzích, jež proti církevnímu křesťanství zcela odmítavě se staví“ (str. 160). V posledním odstavci praví, že vzhledem k nepřehledné řadě filosofických nauk a náboženských směrů je v nynější době neobyčejně těžkým utvořit sobě zcela samostatně světový a životní názor. Ale kdo prý nechce na tu kterou náboženskou nebo filosofickou autoritu přísahat, nebo kdo nemá bezprostředního, božského osvícení (co tím autor míní, nepraví), tomu nezbývá nic „než vlastní studium, myšlení a bádání jakož i samostatné upravení hodnot a ideálů“ (str. 161). Že tím jistojistě anarchie myšlenková vzroste, ano že se jí tím dostává jakési sankce, není třeba podotýkat.

Na str. 122. píše autor, že v člověku je nezničitelné přesvědčení, že pravda může být jen j e d n a. Kde ji najdeme? Když vynikající myslitelé dlouholetým studiem k ní nedospěli, jak může k ní průměrný člověk bez hlubšího vzdělání dospět? *Dr. J. Vrchovecký.*

Rozhled

Náboženský.

3. září, 4. den konklave, v devátém hlasování zvolen papežem dosavadní arcibiskup Boloňský, kard. Giacomo della Chiesa a dal si dle několikasetletého zvyku též nové jméno, B e n e d i k t, prý na památku velikého svého předchůdce v Bologni i v Římě, Benedikta XIV (1740—1758), zvaného nejučenějším z papežů. Nar. 21. listopadu 1854 v Pegli u Janova z rodiny marchesů della Chiesa konal právnická a bohoslovná studia v Římě, od r. 1882 zaměstnán v papežské diplomacii: byl tajemníkem madridské nunciarury (Rampolla), pak za téhož státního tajemníka podtajemníkem, tedy jako kabinetním šéfem, a důvěrníkem jeho; na místo jeho za Pia X nepostoupil, nýbrž ponechán na svém místě i za kard. Merry del Val, a psalo se o něm, že v duchu Rampollově jest „leader“ opposice proti směru kardinálů del Val, de Lai, Vives y Tuto. Jest pak ovšem přirozeno, že nastanou nějaké změny proti směru dosavadnímu — což snad bude zřetelným pokynem, aby se každé i podružné zařízení, i když má přijímáno býti s povinnou poslušností, nespínalo hned s neomylností, jak příliš horliví zpravodaji činívají. V zásadních věcech o „změně kursu“ nemůže ovšem býti řeči.

V r. 1907 stal se arcibiskupem v Bologni, v květnu 1914 kardinálem. Jest malé, silné, poněkud nahnuté postavy, mluví hlavně vlašsky a francouzsky. Nesluší se nám psáti o něm panegyriky — i necírkevní listy píší o něm, že vyznamenával se v úřadech svých pracovitostí i důvtipem, v obcování soukromém dobrotou a uhlazeností.

Za státního tajemníka zvolil si kard. Ferratu (* v středoitalském Gradoli 1847), jenž byl i vážným „papabile“; byl professorem dogmatiky (1876), ale záhy zaměstnáván též ve službě diplomatické. R. 1879 byl již uditorem v Paříži, 1884—1888 svěřeny mu obtížné úkoly urovnati spory s vládou švýcarskou co do znovazřízení a obsazení stolců biskupských (Mermillod, Lachat), 1885 stal se nunciem v Bryselu, 1891—1895 v Paříži, kde podařilo se mu sice klidné poměry jakž takž udržeti, ne však na dobro zažehnati následky neblahých různic vnitropolitických. Německé poměry seznal osobně jen za krátkého pobytu v Kolíně.

Listy trojdohody slibují si nový romanofilský kurs Rampollův. Papež prý ohlásil volbu svou úředně předsedovi francouzské republiky, mluvil přátelsky o vládě italské a pod. Nehledě k tomu, že Rampollův kurs nebyl tak silno protiněmecký, jak se pravívá, a v těch případech, kde snad byl příliš gallofilský, byla to prostě chyba, jíž i nejlepší diplomat se může dopustiti — nehledě tedy k tomu, papežský Stolec jednostranné politiky pěstovati nemůže a nesmí.

Z papežových projevů pro veřejnost významných zaznamenány v listech — nehledě k prvnímu okružníku o míru — zvláště dva: Duchovním horní Italie řekl, že nechce slyšeti o papalismu (integralismu) a episkopalismu (tohoto výrazu úředně užil právě biskup z Como). Zástupcům německých obyvatelů Říma pak řekl, že nechce již nic věděti o směru berlínském nebo kolínském, nýbrž jednotu všech katolíků. Nástupcem svým v Bologni jmenoval biskupa z Foligno Gusminiho, jenž je znám jakožto činný podporovatel veřejné akce katolické. Bývalý předseda této organisace hrabě Grosoli po několika letech zas objevil se úředně jakožto komoří při korunovaci. (Gros. je předsedou vydavatelstva denníkův Italia v Milaně, Corriere d' Italia v Římě, Avenire v Bologni, Momento v Turině, Messagiere Toscano v Pise.)

Zajímavo jest, že vynikající švycarský sociolog Kašpar Decurtins vzdal se professury na fryburské universitě z toho důvodu, že srostl příliš se směřem zesnulého papeže v otázkách církevnopolitických, než aby jiný, třebas i jen jiných odstínů směr mohl na katedře zastupovati.

Ze soukromých zpráv o životě vatikanském poznamenává se, že papež nehodlá si ustanoviti tajemníkův osobních, kteréžto zařízení bývalo prý příčinou lecjakých nedorozumění, za to však obnovil Piem X odstraněný dvorský řád rozličných těch nóblgard atd., což ovšem přijde mnohým vhod, ač-li finance, nyní málo příznivé, nepoloží svého veta. „Sfarzo all' esterno, l' humiltà nell' interno", řekl prý Benedikt XV.

Úkoly čekají nového náměstka Kristova mnohé a těžké. Veřejnost širší myslí tu arciť především na válku, ale do té může Řím už velmi málo zasahovati, zvláště proti přání válčících. Nám poddaným jeho jde více o záležitosti náboženské a společenské, v jichž obnově a opravě Pius X tak mnohý zdárný krok učinil aneb aspoň šťastný popud dal.

*

Z posledních dnů života Piova zaznamenána příhoda (pravdivá-li?) skoro na vlas podobná té, která se 1866 při spol. diplomatické audienci stala Piovi IX s vyslancem ruským. Tehdy šlo o nakládání ruské vlády s katolickými a sjednocenými Poláky a Rusíny, tentokrát také. Pius X přijímaje vyslance Nelidova pravil roztrpčeně, že nemůže přijmouti blahopřání zástupce vlády, která přes veškeru povolnost a ústupnost papežského Stolce nikdy se neodhodlá daným slibům dostáti; ani jeden ze slibův jemu a katolickým Rusům daných nebyl vládou splněn. Jako tehdy vyslanec začal zapírati a Poláky obviňovati, tak že Pius IX uražen vykřikl naň ono historické a pro ruské katolíky ovšem pak osudné: via! (marš), tak Pius X po slovech vyslancových, že to není pravda, se zdvihl a rozhorlen odvětil: „Opakuji, že žádný z učiněných slibů nesplněn. A vy se opovažujete slovo papežovo prohlásiti za nepravdu? Pane vyslanče, prosím, abyste se vzdálil!"

Kdo z obou měl pravdu, ví celý svět.

*

Slavnosti o sv. Václavě, v jehož úctě má se katolictvo české sjednotiti a soustředitii, konány letos za účastenství nepoměrně četnějšího. Měly ovšem ráz více kajícný a prosebný.

Jestiť život svatého knížete nebo krále tohoto pro náš národ v nejednom směru takořka typický. Nejen proto, že — jak se nám sousedé vysmívají — Čechové umějí si k svatým velmi dobře pomáhati, dělajíce si prostě mučeníky, ale i z jiných příčin, jež by arciť jen historik-umělec náležitě pérem vystihl. Zde jen několik poznámek o legendě svatováclavské.

Kalouskova jinak znamenitá obrana očistila světce od legendárních přívěsků, po našem soudě, až příliš. Legenda, jak známo, nehledí si tak dějinné pravdy, jako vzdělavacího říkání, a ověšuje své postavy summárně obvyklými buďto ctnostmi nebo nepravostmi, z čehož dějepisec teprve jádro vybírá. Kostra takto předvedená jest pak méně nadpřirozená, více lidská, nám bližší, ale ne vždy chudší, ba naopak, někdy co do skutečné velikosti získává. Toto také zamýšlel Kalousek a jiní po něm, i podařilo se jim představiti nám opravdového panovníka, rozšafného i šlechetného, vůči němuž Václav legendární jeví se titěrným pobožnůstkářem, vhodným terčem jistých školských „historiků“, aby před adepty pro takové věci náramně vnímavými na něm svůj vtip brousili. Ale historik-psycholog, znalý poněkud také dějin náboženství a psychologie jeho, nebude tak kvapně rozhodovati.

Představme si především dějiště. Není to nynější hrad na Hradčanech se spoustou uniforem, ministrů, stráží, vyslanectev, úředníků, nýbrž je to nějaké sídlo kmenového pohlavára. Kdo byl na př. v Cetyni, a to ve 20. století ještě, porozumí nám, co myslíme. Jak teprve v 10. století!

Toť jedna věc, jež nám zakazuje pokládati všecky legendární podrobnosti a priori, není-li jiných důvodů, za nemožné neb aspoň panovníka nedůstojné.

Druhá věc týká se psychologie horlivých neofytův, obrácenců. Vnímavá mysl vžije se v příklad Kristův a světcův jeho, přijímá nauku jeho jakožto nebeské zjevení a chce ji osobně, svou vlastní prací prováděti i v podrobnostech, které se nám zdají naivními, ano ponižujícími: dle slov evangelických navštěvuje — opět NB ne král 20. století! — nemocné, chudobné, v kajícném a Krista následujícím zanícení prokazuje jim skutky tělesného i duchovního milosrdenství; seje pšenici a připravuje mouku na hostie atd., slovem koná z nábožného nadšení pro osobní zásluhu křesťanské skutky, jež by jiní na jeho pouhý rozkaz také a snad ještě lépe vykonali; ale on je chce vykonati sám, sám doslovně chce následovati rad a příkazů křesťanských. Ano navštěvuje dokonce prý uvězněné, které by slovem snad mohl osvoboditi; domysleme si tuto situaci dále . . . a uznáme, že ani tento zdánlivě protimyslný skutek není s hlediska iustitia et pax nemyslitelný — zasloužený trest dáti vytrpěti, a přece těšiti a kajícnou mysl k dobrým předsevzetím buditi. V řeholích, kde byly zavedeny tresty jakési, moderně řečeno, separace, představeným se přímo nařizuje, aby

k trestancům (mnichům) posílali ob čas consolatores, ačkoli nejsnadnější solatium bylo je prostě zas připustiti do kommuny.

Řeknete: náboženský fanatismus. Nechať, ale byl, a veliké věci vykonal. Bez tohoto a takového „fanatismu“ mnohý zjev dějin středověku, jenž nám se zdá byzantismem, jest nevysvětlitelným, ba jakmile jednotlivý z upřímného přesvědčení vzešlý skutek přešel v obřad a povinnou etikettu, jest odporným; srv. na př. rozmanitá panovnická homagia a j. pod. Nedávno zemřelý ministr Ebenhoch, tedy dosť velký pán, bez ostychu a bez rozpaku „ministroval“, nejen císaři, nýbrž i obyčejnému knězi u oltáře, kdykoli se mu příležitost naskytla. Ti a takoví lidé právě pohlížejí na věci jinýma očima; a kdo na takové skutky pohlíží jako na pósu nebo nemožnost, ten jim prostě nerozumí. Řekne se cynicky: „chudí duchem“, netušíc, že překroucený smysl slov těch vrací se na svého původce.

Netřeba snad zvlášť podotýkati, že těmito poznámkami nemá legenda o sv. Václavu znova býti vydána za dějepis, nikterak. Ale toť jisto, že nestranný dějepisec povinen v těch kterých případech i k náboženskopsychické stránce příběhův a osobností prohlédat, nechce-li souditi ukvapeně.

*

I z Paříže roznesla se zpráva o ohromné účasti obyvatelstva při bohoslužbě za příčinou války. Tím více náboženských projevů pozorovati u nás a v Německu, jichž rozumný posuzovatel nebude ani přeceňovati ani podceňovati, natož pak se jim posmívati, jak tu a tam zvykem. Církev, nebo v tomto případě církve bojujících národův, i když modlí se za vítězství té které strany, nemodlí se nikterak za to, jak se říkává, by co nejvíc protivníků bylo postříleno, nýbrž modlí se k Prozřetelnosti, by dle věčných úradků svých válku ke šťastnému a smírnému konci řídila, zlobu její co nejvíce zmírnila a spravedlivé věci k vítězství pomohla. Nehlásá osobní nenávisti proti odpůrcům — a vyskytují-li se takové ostré výrazy v některých náboženských prohlášeních, nelze jich s katolického hlediska schvalovati — ba modlí se za časnou ochranu a věčnou spásu bojujících jednotlivců, kteří poslušni jsouce přísahy své zastupují a hájí ve vypuklé válce jsoucnost a blaho celku. Jak válka vznikla, zdali jest původem spravedlivá či nespravedlivá, na to nemůže ani jednotlivec ani náboženství za války již se ohlížeti — to jen má na zřeteli nebezpečí dne pro vlast, o jehož zažehnání vítězstvím své strany prosí, vždycky ovšem se samosrozumitelnou podmínkou: buď vůle Tvá! Francouzskému duchovenstvu na př. zajisté nemůže záležeti na vítězství těchhle nyní vůdčích republikánův, ale záleží mu na vítězství vlasti, o které se modlí, a třebas nevymodlilo si vítězství takového, jakého si přeje, totiž porážkou protivníka, vymodlí si, doufejme, třebas proti svému přání nebo mimo ně vítězství jiné, lepší, očistu té vlasti, již mnohdy tak chauvinsky slovem i skutkem přeceňuje. Myšlenky boží nejsou myšlenky lidské, a když Bohu své prosby po lidsku přednášíme, odvoláváme se na Prozřetelnost jeho, jenž ví, čeho nám potřebí (Mat. 6, 8).

Z Belgie docházely zprávy, že duchovní účastnili se činného odporu obyvatelstva proti vniklým vítězům. Počet případů takových úředním šetřením značně zmenšen, anoť zjištěno, že právě duchovní nejvíce přičiňovali se o uklidnění obyvatelstva. Kde však skutečně se stalo, že kněží sáhli ke zbrani aneb dokonce prý zbraně rozdávali, tu lze jen odsouditi — ač u Belgičanů budou za to snad národními hrdinami — jednak vůbec nekněžské počínání to, zvláště však jejich krátkozrakou neznalost pravidel nynější války, která se má vésti jen mezi vojskem; a ještě více odsouditi třeba vášnivost vojenských kruhů, které občanstvu zbraně rozdaly, na jeho vlastní zkázu.

S našeho bojiště ohlašují se i případy, že kněží padli vykonávajíce svůj úkol mezi raněnými.

O ruském vojsku píše zpravodaj s německo-ruského bojiště, že šetří kostelův, i jiných vyznání. Francouzi zaviňují pohromy svých krásných kostelů sami, umísťujíce na nich střelné stroje a p.

Zmíněné oživení nábožnosti mezi vojskem i obyvatelstvem naším znepokojuje, zdá se, jisté lidi, jimž jest řemeslem, štváti proti kněžstvu a náboženství.[1]) Sotva vzájemné české škorpení trochu poutichlo, již ozývají se opět a šíří nejnesmyslnější povídačky o vlivu kněžstva na válku.

Oblíbeným stalo se také poukazovati na církevní a zvláště klášterní „poklady", které prý by měly býti věnovány na válku. Zásadně říci lze, že bude-li toho potřebí a vláda, která, jak by snad již mělo býti známo, vede dozor nad veškerým majetkem církevním, dovolí neb nařídí, zajisté poklady ty vlasteneckým účelům věnovány budou, jak se jindy, na př. za válek napoleonských stalo; je k tomu bohudík ještě daleko, ale možno hned už poznamenati, že by navrhovatelé splakali nad výdělkem, totiž nad výtěžkem z těch pokladů. Můžeť se tu jednati o zlaté a stříbrné nádoby neb ozdoby k bohoslužbě potřebné, a ovšem jen o hmotnou, nikoliv uměleckou cenu, neboť ani nejurputnější nepřítel nechce snad, aby kalichy a jiné podobné umělecky cenné předměty dány byly do dražby. Tuť by dle velemoudrých klášteroborců takových mohla se vydrancovati také musea, obrazárny atd. a za babku to vše prodati — vždyť je to všecko jenom na podívanou, kdežto kostelní nářadí jest potřebno k bohoslužbě! Srv. křik pro Lovaň a Remeš!

Ale kláštery jsou přece bohaté. No ano, některé jsou (jak by vydržovaly své členy, své kostely, knihovny, školy?!) a fiskus dobře ví, jak, a dle toho jim také povinnosti ukládá. Jsou tu pozemky nebo budovy nebo vinkulované papíry, vše pod státním dozorem. Nuže má klášter dáti pozemek nebo kus lesa? A komu pak? Kdo nechce jen štváti, ví, že kláštery vždycky svou povinnost ve vážných dobách konaly a také

---

[1]) Mimochodem budiž tu podotčeno, že i v parádním týdenníku našem »Zlatá Praha« byl skonfiskován příspěvek Fr. S. Procházky, tak že nezůstalo nežli jmeno »básníkovo« a poznámka pod čárou o papežské hymně.

dnes ji ze svého skutečně výdajného majetku štědře konají. Ledabylé pak povídání, oblíbené u lidí nemyslících, mějž tu svou odpověď.

Totéž platí o použití klášterů za nemocnice atd. Není dnes snad jediného kláštera, který by vhodných místností — má-li je — nebyl k účelům takovým propůjčil. Potřebí tu zajisté místností prostranných, a těch všude není; že jsou klášterní budovy rozsáhlé, nedokazuje opaku — vždyť jsou pro více lidí! V klášteřích pak mimo města vůbec nerádi nemocné umísťují, neboť není tu s dostatek léčebných pomůcek ani příznivého spojení. Správa vojenská poměry dobře zná a dle toho svá opatření činí, jimž se vždy ochotně vyhoví.

V Německu nařízeno štváčské projevy proti kněžstvu a náboženství stíhati.

*

O dvou nákladných dílech docházejí zprávy z ciziny. Známý badatel o starokřesťanských památkách Wilpert v římském Campo Santo chystá dějiny a otisky starokřesťanských uměleckých památek. Dílo zajištěné podporou Viléma II, Kruppa a j. má státi 800—1000 m. — Farář Denk, spolupracovník velkého „Thesaurus linguae latinae" (jenž má 1700 odběratel), hodlá u Focka v Lipsku za jediný 1915. rok vydati „nového Sabatiera", totiž Bibliorum sacrorum latinae versiones antiquae, jak se zove třísvazkové dílo maurina Dom Pierre Sabatiera, vydané 1743—1749 v Remeši, opravené 1751 u Didota v Paříži, kterého vydány 2000 výtisků po 250 livrů (nyní až 700 m). Denk chce dílo své vydati ve 4 svazcích po 1000 stranách za 400—500 m. 1. svazek, jenž vyjde naposled, má obsahovati úvod ve 100 §§. úplnou slovní zásobu z Italy a Vulgaty, 2. a 3. sv. S. Z., 4. sv. N. Z. Texty Septuaginta nebo řecký text, Italy (transl. vetus) a Vulgaty Jeronymovy (transl. nova) položeny vedle sebe. Jak vydavatel sám praví, pracuje o díle svém již 30 let. — Pro zajímavost budiž tu jmenováno ještě dílo francouzského jesuity Mich. d' Herbigny z r. 1914: Prudens sexdecim linguarum Confessarius etiam sine ulla scientia linguarum. Methodus optica pro Confessione integra et Matrimonio — confessario et poenitente mutuas linguas prorsus ignorantibus: anglice, bohemice (slavo-tchecice), croatice, danice atd., 15 nynějších, 16. latina, dle níž sleduje kněz znamení kajícníkova při stejném obsahu vět. Spis o 110 stranách stojí pouze 2 fr. (Paříž, Gabr. Beauchesne); nyní jest arciť sotva dostupné, ač by ho právě teď bylo nejspíš potřebí.

*

„Písmo svaté jmenovati základem víry, jest římský výmysl", praví protestantský theolog Herrmann v Marburgu. Jak známo, vyčítají katolíkům obyčejně naopak znevažování Bible. Právem podotýká k oné větě jistý kritik: Kdyby staří reformatoři takhle vstali a viděli nástupce své při práci, to by byla pěkná shledaná!

*

Nový polský překlad Nového Zákona připravuje Vladislav Szczepański T. J., professor biblického ústavu v Římě.

Dosud užívali Poláci starého překladu Wujkova, o němž napsal arcibiskup Szymon: „Wujko překládal z latiny slovo za slovem dle toho, co znamenají v prvním lepším latinském slovníku, nestaraje se, zda polský čtenář něčemu z toho rozumí či ne.“ Mimo to jazyk polský od Wujkových dob se velice změnil, zušlechtil, takže Písmo stalo se dnešnímu pokolení na mnohých místech úplně nesrozumitelným. Text překladu Wujkova byl sice několikrát obnovován, ale všechny ty změny týkaly se jen zevnější stránky a ne podstaty.

Úplně nové práce podjal se na vyzvání polských biskupův učený jesuita prof. Szczepański. Jako ukázku a přípravu k ní vydal letos před prázdninami rozsáhlé dílo „Bóg-Człowiek w opisie Ewangelistów“. Je to sharmonisovaný, synoptický překlad čtyř evangelií, podávající slovy Písma celý život Ježíše Krista. Bylo tu třeba důkladné znalosti nejen textů evangelických, ale celé dnešní kritiky biblické, neboť kolik to otázek je spojeno s takovou harmonisací! Dlužno přímo se podivovati pořádku a sestavení celkového plánu, jakož i chronologickému seskupení jednotlivých událostí a nauk Kristových. Text plyne důsledně a logicky, ač autor vzal někdy jen půl řádku nebo jen několik výrazův od jednoho evangelisty a vplétal do textu druhého, aby tak vyšel harmonický a organický celek, jenž pak působí dojmem mistrné mosaiky. Kde doslovný překlad nebyl by dosti srozumitelným, připojil vydavatel — kursivou — výrazy nenalézající se v textu. Kritika souhlasně doznává, že překlad jest v každém ohledu dokonalý, jazyk čistý, jasný, prostý a zároveň úplně dnešní, komentář krátký, ale obsažný a jasný.

Dílo Szczepańského vytiskla tiskárna vatikánská a vypravila je přímo nádherně. Kromě různých ozdob, provedených malířem Contim a harmonicky spiatých s obsahem, přidáno je ke knize 34 obrazů Jana Fra Angelika a mapa Palestiny.

*

Významná slova evangelická: „Cokoli svážete na zemi... cokoli rozvážete...“ (Mat. 16, 18; 18, 18 — srv. Jan 20, 23) vykládána druhdy též ve smyslu pouze naučném, po př. zákonodárném, vzatém z názvosloví rabbinského, v němžto příslušné výrazy semitské značí tolik, jako prohlásiti za nedovolené — za dovolené (asar — hatir); protestantský výklad odvozoval pak odtud, že výroky u Mat. neznačí zadržování neb odpouštění hříchův, jež u Jana u. m. výslovně jmenováno. Dr. V. Brander v „Katholik“ (1914, 8) dovozuje, že ačkoli Pán s apoštoly ony rabbinské výrazy znali a jindy jich snad i v tom smyslu používali (na př. Mat. 12, 2; 22, 17; 23, 4), na oněch dvou místech třeba řecké výrazy — původních aramských neznáme — deein — lyein, která sama o sobě onen rabbinský význam překračují, vykládati doslovně. Zvláště zřejmo je to Mat. 18, 18 (kdo ani církve neuposlechne, budiž jako pohan a celník), kde jde o vyobcování z církve, tedy ne o pouhou prohlášku nedovolenosti. A Mat. 16, 18d, kde jest řeč o klíčích král. neb. (srv. Is. 22, 22; Apok. 3, 7), rovněž nesnadno tímto výkladem se spokojiti. Nejstarší zmínky tohoto místa, kromě

Pseudoklementin, vesměs je vykládají o svazku viny a trestu, i syrští spisovatelé, jimž rabbinský zvyk nemohl býti neznám. Obšírně pak probírá Br. svědectví Epifaniovo (Haer. 30, 6) o obráceném židovském patriarchu v Tiberiadě, u něhož nalezeno původní hebrejské Evangelium a jenž umíraje vydal svědectví pravomoci svazovati a rozvazovati (k. roku 317—326) — Nejnověji snaží se někteří odvoditi slova ta a význam jejich ze starověkých formulí zaklínacích (Köhler 1905, Dell 1914) nechtíce uznati významu rabbinského ani katolického.

*

O zpěvě v kostelích jednalo jedno z prvních motuproprií Pia X (22. listop. 1903) a tu m. j. zakázáno ženským zpívati liturgické zpěvy v chóře (nebo na chóře). Tímto chórem rozumí se však, jak ukazuje jesuita Bonvin v orgáně něm. cecilského spolku (1914, 8), chór úředně liturgický, totiž blízko oltáře v sanctuariu, jak v hlavních kostelích bývá, nikoli vyvýšený kůr v zadu nebo po stranách kostela; pro tyto žádají dekrety obřadní (z r. 1908 17. ledna a 18. pros.), aby v zájmu slušnosti a místu přiměřené uctivosti zpěvačky a zpěváci nestáli promícháni nýbrž odděleni, což měl by každý ředitel kůru, zkušeností poučen, věděti a zaříditi sám od sebe, aby kůr nestal se zábavní místností. Kdo chce a může ženské hlasy obsaditi chlapci, ať si tak učiní, ale římskými dekrety to předepsáno není.

*

Kulmský biskup zakázal (10. kv. 1914 v Pelplině) kněžím své diecese bez písemného dovolení komukoli ručiti nebo za kohokoli přejímati peněžité závazky. Je to sice jakési omezování, ale vzhledem k častým takovým útokům na „dobré srdce“ velmi zdravé. Experto crede Ruperto, pomyslí si při tom zajisté i mnohý z našich čtenářů. Následky bývají skoro vždycky smutné. Mnohý z postižených již si zasteskl: Kdybych mu raději něco byl dal na věčnou oplátku!

Vědecký a umělecký.

Smrt v obvyklém, socialním, jak říkají, významu nastává tím, že ustane dýchání, a toto přestává tím, že čivové ústrojí, prodloužené k hlavě míchy, odkud pochází pravidelná innervace dýchacích svalů, přestane pracovati a tím také buňkám mozkovým nepostrádatelný kyslík dodávati. Kdy však vlastně smrt opravdu nastala, v jednotlivých případech nesnadno říci. Vzhledem k tomu také Církev poslední dobou upozornila, že svátost posledního pomazání a rozřešení nemá se omezovati na chvíli, dokud nemocný dává zjevné známky života, nýbrž v případě nezbytnosti možno tu důvěřovati i známkám méně zjevným a oboje, aspoň podmínečně, při nich udělovati, arciť ne lehkomyslně a bez rozdílu, jak v městech se k vůli lidským řečem často žádává, když pro hanebnou zbabělost aneb zaryté odrazování nevěreckých lékařů kněz nebyl v čas povolán.

I po této smrti hlavního ústrojí však, již často nesnadno od života rozeznati, žijí některá jiná ústrojí, zvláště taková, která mají vlastní samovolný pohyb, tedy zvláště srdce, ale i střeva, svaly atd. U mrtvých králíků 2—4 dny, ba v jednom případě dokonce i 7 dní po smrti jejich podařilo se solným roztokem (Ringer) srdce k jakési reakci probuditi, u lidí, zvláště dětí ve 20—30 hodinách. Této schopnosti buněk a svalů, „žíti" i po zániku živočicha, po případě po oddělení od něho, používá se zatím hojně při transplantaci nebo replantaci, a to nejen kůže, nýbrž i kostnatých částí, pokud pokožka neboli periostes žije, pokud totiž dovede kostitvornou látku vyměšovati, což dosud zjištěno až na 4 dny po smrti u králíka. Tento život bez ústředního ústrojí je tedy vždycky krátkodobý, ale pokusy takové otvírají nové pohledy na podstatu života a prospívají znamenitě i léčbě úrazův a chorob.

*

Mechanistů po způsobu Vogtově a Moleschottově již i mezi přírodozpytci značně ubylo, byť i nápady jejich v tisku, hlavně dělnickém strašily; ale přece ještě nevymřeli docela. Tuhle cyrišský priv. docent Lipschütz jednaje o příčinách smrti pořád ještě myslí, že život a myšlení není leč součet velice spletitých lučebných dějů v buňce, a za příklad uvádí parostroj: jako za prací jeho netkví nic jiného než hoření paliva, tak prý za jevy života není nic než látková výměna buněk. Posměšně táže se sám referent „Sozialist. Monatch." (1914, 15): Skutečně? A jiného nic? Ale v parostroji jest vedle spalování také ještě jeho sestrojení, organisace! A odkud ta? Zajisté z mozku, tedy z nadřaděného, vyššího ústředí životního. Mechanistům nestačí starý příklad o hodinách a hodináři, kterýžto příklad jest ovšem čistě mechanický; berou tedy modernější, chemický, ale výsledek je tentýž.

*

Zažívání, pro tělo i duši veledůležitý děj, přese vše úspěchy novější fysiologie (Cannon, Cornheim, Pavlov, Sternberg atd.) obsahuje mnoho neznámého a nevysvětleného. Pokus je tu pochopitelně velmi nesnadný. Nejvhodnější pokusné zvíře, pes, osvědčuje se tu zcela dobře co do pohybů žaludka, tenkého a tlustého střeva, vyměšování sliny a žaludeční šťávy; známý úkaz, jak „se sliny sbíhají", jeví se u něho zvlášť očitě, nejen vůči skutečné, nýbrž i ukazované a časem i jenom jmenované potravě, což poukazuje na jakousi součinnost duševnou, vyvolanou dojmem slova a představy. Méně se osvědčuje pes při zkoumání hladu a sytosti; zde totiž podržel pud a chování dravce, který jsa mnohdy odsouzen hladověti, požírá za to bez míry, když se k něčemu chutnému dostane, kdežto naopak nepožije ničeho, co mu nechutná.

Trávení děje se pomocí sliny a kyselavé žaludeční šťávy částečně v žaludku, hlavně však v tenkém střevě, a poněkud ještě, zvlášť u potravy rostlinné, nechávající mnoho nestrávených odpadků, v tlustém střevě. Vylučování žaludeční kyseliny — námahou vzniká i ve svalech kyselina ústrojná — ruší tento pocit únavy a jí-li se s chutí, vzniká nad to pocit osvěžení; i bez chuti působí jej však látky extraktivní, na př. v masité tresti, vyluzujíce tutéž kyselinu s kyselinou solnou, a proto považovány za zvláště sílivé (bouillon!), ačkoli fysiologii je známo, že právě tresti ty, třebas byly z tolika a z tolika amerických buvolů, nemají vlastně výživnosti skoro žádné.

Chut v užším smyslu, totiž s chutí-li se jí, má tedy veliký význam zdravotní, především aspoň subjektivně, i není to tedy pouhá delectatio, askety tolik káraná. Postní příkazy nejdou tu vždy s přírodou, která i zde je dobrou učitelkou, ne pouze rozkoše, ale také zdravoty; nemůžeť ani postní příkaz zamýšleti, aby se člověk i postní stravou neosvěžil, požívaje něčeho, co mu nechutná, jen aby žaludek poněkud naplnil. Srovnejme tu, jak osvěžuje na př. kousek čokolády, cukru a pod., a to nejen člověka, kdežto jiná jídla třebas „nasytí", ale neosvěží. Jsou to jakési lučebné součástky jídel, jež chut a vylučování kyseliny žaludečné způsobují.

I duševní stránka tedy nejen co do jsoucnosti, nýbrž i co do čilosti (esse — bene esse) závisí na stravě a jejím zažití. Vědomě můžeme sledovati stravu až asi do žaludku, skoro nic v tenkém střevě, a z části v tlustém střevě. „Těžká" jídla zůstávají dlouho v žaludku, ale hlavně v tenkém střevě, které se zdá míti nejméně spojení s mozkem, jehož potíže však a namahavou práci neurčitou jakousi náladou splácíme, třebas nevědomky. Zácpa působí tísnivě, ale fysiologie neví ještě, proč. Toxiny, jedy, jak se pověstný Mečnikov domníval, radě proto tlusté střevo odstraňovati jakožto prý zbytek zvířecího původu, to nejsou, neboť potrava do tlustého střeva často ani nedojde, byvši v tenkém beze zbytku ztrávena (maso, vejce, mléko a j.) Vegetariáni zaměňují tu ve svých radách dvojí věc: z hojnějšího vyměšování při stravě rostlinné soudí o její ztravitelnosti a větší přiměřenosti, kdežto ono vlastně svědčí jen o větší části látek neztrávených a neztravitelných a proto vyměšovaných, jichž proto třeba více požívati, jimiž ústrojí

zažívací sice bývá více zaměstnáváno, ale k vydatnější činnosti sotva více drážděno neb donucováno; vina zácpy není v jídlech snadno ztravitelných, nýbrž v ústrojí samém, v jeho nějaké nehybnosti („lenivosti“), kterou třeba léčiti jinak než vegetarismem. Domněnky, že neztrávené a neztravitelné části z rostlinné stravy při zácpě seberou s sebou a vyměšovati pomohou i části stravy masité, ale prý neztrávené, fysiologicky odůvodniti nelze. Stará zkušenost, že co sedláka zvetilo, krejčího zabilo, platí pro různé způsoby života a životosprávy dosud, kdežto jiná zkušenost, že hlad prý jest nejlepším kuchařem, bez výhrady neplatí; rozhodujeť i chut a ztravitelnost jídla samého, nemá-li hladovému uškoditi.

*

I na Rusi, která vymoženostmi průmyslu dosud není tak obdařena, jako západ, píší o potřebě klidu a ticha pro člověka. Theosofický spis. Jevg. Kuzmin praví v článku „Tišina“ ve Věstniku Teosofiji, že současné človečenstvo zvláště ve velkých městech ničeho tak nepotřebuje, jako ticha, protože okolní vzduch nebyl nikdy tak otráven ošklivými, divokými zvuky automobilů, továren, tramwayí, telefonův atd., jako nyní. Proto obyvatelé velkoměst ve XX. stol. před hlukem a zmatkem městským uchylují se do „klubů mlčení“, kde by se skryli před zlem současné kultury. Takové kluby jsou již v Novém Yorku, v Londýně, Paříži a jinde; tu se pěstuje mlčení a není pominuta žádná maličkost, která by přispívala k absolutnímu tichu: těžké opony, nepropouštějící zvuků z venku, koberce, na nichž není slyšeti kroku, měkké elektrické světlo, rozsáhlé čítárny, sluhové v plstěné obuvi, posluhování beze slov v restauraci, kde číšníci mlčky podávají lístek, a hosté žádají určité jídlo ukázáním prstem. Členové nových „klubů mlčení“ po celou dobu pobytu v klubu nesmějí pronésti slova na hlas, jinak podléhají peněžité pokutě.

Podle příkladu theosofické spisovatelky Jek. Blavatské, zvoucí v knize „Golos bezmolvija“ k mlčení, „hlásání ticha“ mezi theosofy se šíří velice nápadně. Tak v „Novi“ F. Kupčinskij ve článku „Zůstávejte o samotě se sebou“ vytýká, že lidé věnují všemu jinému více času, než sobě, ztrácejí sebe samy, vidí v sobě cizího člověka, jenž jim jest na obtíž, i vraždí se. Nutno tedy, aby člověk zůstával aspoň chvíli denně o samotě se sebou samým, aby se pohřižoval v sebe sama v tichu a o samotě. V tichu myšlenky vaše se vyjasní, nabudete bodřejší nálady. „Každodenně duše vaše potřebuje lázně samoty!“ končí spisovatel své vyzvání. Tak tedy věda přichází k názorům, které dávno se vžily v katolické askesi.

*

Zeměpisná jména dnešnímu čtenáři novin působí zajisté pramalé potěšení, zvláště jména z krajin pohraničních. Jaká by to byla úleva, kdyby se jednotně stanovila! Arciť nevíme dnes, co budoucnost možno dosť blízká přinese a jaké změny nastanou.

*

Semitské texty píší se, jak známo, bez samohlásek. Značky samohláskové, t. ř. punktace, píší a tisknou se pro školy a vůbec začátečníky. Hebrejština zná dvojí punktaci, východní (babylonskou) a západní (tiberiadskou); ona jest jednodušší, má jen 6 značek, jež označují pouze jakost, nikoli délku samohlásky — chybí segol, kamez chatuf, chatev, i makkef a pasek jsou pozdější. Paderbornský starozákonník Peters navrhuje, by tato snadnější punktace se zavedla do předloh našich bohoslovců.

*

Častěji čteme, že mnohé úkazy souvěkosti ukazují, jak málo pravých přátel mají Němci ve světě, třebas jest uznávána jejich převaha v různých směrech. Ve Spojených Státech na př. vzmáhá se německý vliv co do obchodu a politiky, též ve vědě výměna professorů nemálo přispívá ku sblížení, jež pěstovati se snaží také zvláštní „Germanistická společnost" v Americe. Ale, jak kurator Germanského musea při Harvardské universitě v Cambridge Mass. Dr. Kuno Francke (Deutsche Revue 1914. 9) ukazuje, záliba a nadšení pro německou literaturu v poslední době více pokleslo, než by dle rozmnožených jinak vzájemných styků se očekávalo. Kromě vzrostlého samostatného vědomí amerického, které nynějšího Američana vůbec málo činí náchylného nechati na sebe působiti cizí vlivy, vidí Francke hlavní příčinu nechuti k současné literatuře a mysli německé hlavně v účincích materialistického obratu, jenž v Německu nastal v 2. polovici 19. století. Američan prý čeká od Německa idealistický vzlet, vniterné oduševnění. Kde toho vůbec nenalézá neb aspoň, jako ve mnohých výtvorech německé moderní literatury, ne čistě, jest náchylný vyhledávati technické nedostatky a odsuzovati celek jako nepravdivý nebo surový.

Poznatek zajímavý, ale psychologa nepřekvapující: Praktický, střízlivý, vydělavačný Američan, jehož heslem je dollar a „business", hledá v literatuře — aspoň teď ještě — idealnost a vzlet, nikoli brutalní popis nebo výplody à la Simplicissimus, jak Francke podotýká. Zajímavo jistě i pro nás.

*

Básník N. M. Minskij měl v Petrohradě i Moskvě přednášky, jejichž thema „Láska k předmětům i láska k lidem" přimyká se k idei jeho dramatické trilogie, o níž už byla řeč. Minský staví tu proti sobě dva světové názory, západoevropský a ruský, úplně sobě odporující. Západoevropská kultura stojí pod znakem „lásky k předmětům", utvrzení tvůrčí osobnosti; „známkou lásky k lidem", resignace osobnosti vyznačeno Rusko.

Evropská kultura i literatura vznikla z klassicismu, pěstovavšího osobnost, ale dále byla nadšena kultem předmětu přírody (romantismus) i kultem předmětů, vytvořených člověkem (realismus). Láska k životu, k pohodlí, k předmětům, boj za pohodlí života, za hmotné statky, vášeň ke kulturní tvorbě, nutící obětovati bližní jménem techniky, krásy, vědy — toť základ západního světového názoru. Nejvyššího vrcholu dosáhl tento kult osobnosti za našich dnů, dnův oslepujícího

lesku kultury. Západní kultura ústy svých básníkův oslavuje veliký rozkvět technické civilisace. Láska k předmětům nadchla francouzsko-belgického básníka Verhaerena, básníka měst, i futuristu Marinettiho, opěvujícího technický pokrok; ve tvorbě Maeterlinckově jeví se tato láska k předmětům nejzřejměji.

Zcela jiný motiv charakterisuje ruskou literaturu: její kořen jest — láska k lidem, pouze k lidem, vzatá ve smyslu sebeobětavého citu evangelia. Nejúplnější výraz tento kult lidumilnosti obdržel ve tvorbě Dostojevského i L. Tolstého. V tomto kontrastu mezi literaturou ruskou a západní opakoval se kontrast mezi hellenismem a judaismem: západ přijal hellenské principy křesťanství, vykoupení a vzkříšení; židovský princip lásky k bližnímu stal se obsahem ruské literatury. Ukázav kult lásky k lidem na tvorbě národníkův idealistův i národníkuv občanských, Minskij přešel k převratu v ruské literatuře, který začav Merežkovským a Balmontem nabyl určitých forem v ruském dekadentství a symbolismu. Kult lásky k lidem vede k popírání tvorby, ku hlásání nedělání, jelikož tvorbou vzniká mezi lidmi nerovnost. Nerovnost vzniká processem boje za ovládání předmětů, processem každého zdokonalování, vynalézání techniky. A jestliže Petr Vel. prosekal okno v Evropu s její kulturou, Tolstoj jako moralista vyházel tímto oknem veškeru kulturu. Pro Rusko jest nezbytna střední cesta, kde by se jménem zákona lásky nezavrhovala tvůrčí kultura a kde by tato kultura nepodrobovala člověka předmětům, jak to vidíme na západě. Ruští dekadenti pochopili prý, v jakou propast „beztvorby“ a nedělání zve hlásání Tolstého, a odtud jejich utvrzení „já“ i volání k samotě a zahloubání se v sebe. Pravda Západu i pravda Ruska musejí prý býti smířeny ve vyšší synthesi, „jinak zhyneme“, praví M. o Rusích, „v passivním nedělání, neboť láska pouze k člověku — není tvůrčí láska a z ní není východu ke tvorbě kultury“.

D. S. Merežkovskij v **Rusském** Slově (č. 43) ukazuje na nemoc ruské společnosti i literatury: individualismus, samotářství a protispolečenský směr, který v ruskou literaturu uvedl prý básník Ťutčev (Tajna Ťutčeva). V jeho šlépějích jde Balmont, jemuž se zachtělo „býti jako slunce“, Z. Gippiusova, jež zatoužila „milovati sebe jako Boha“. Je to směšné, ale zároveň smutné. A následek tohoto protispolečenského směru je — samovražedná horečka na Rusi.

Jednoaktovka Ant. P. Čechova „Na prcěžžej Dorogě“, jež po dvacet sedm let censurou byla zapovězena, připuštěna na jeviště. Kus tento byl napsán 1887 a zákaz byl motivován slovy: „Hra špinavá i nemravná. K provedení nevhodná.“ Tedy pokrok? Či ta „špína“ zatím vyčichla?

V Tolstovském Ježegodniku roku 1913 byl uveřejněn variant „Kreutzerovy sonaty“, v němž Pozdnyšev vypravuje o své rodinné tragedii nejprve v třetí osobě jako by o jednom ze svých známých a ku konci se vyslovuje přímo. S uměleckého hlediska jest variant dosti cenný.

Vychovatelský.

Otázka koedukace nebo, jak 3. něm. sjezd pro vzdělání mládeže lépe praví, koinstrukce řešívá se dle různých hledisk a zkušeností různě, aniž pak řešení všestranně uspokojuje. Třeba zajisté uznati, že není ještě dostatečného podkladu, prozkoumané látky pro řešení konečné. Zkušenosti dosavadní praví, že schopnosti žákův i žákyň jsou celkem stejné, ačkoliv i při tom hned se podotýká, že u žáků vyskytuje se větší t. zv. intervariace od nadání nejvyššího k nejnižšímu, kdežto u žákyň daleko převládá prostřednost; odtud by se vysvětlovala na př. zcela skrovná účast ženy v dílech vynikajících, nadprůměrných, genialních.

O výsledcích však nerozhoduje pouze schopnost, nýbrž také chuť, náklonnost. A tu pozorováno: žák má větší zájem na věcném, odtažitém, povšechném, tvůrčím, žačka na osobním, citovém, citově zbarveném; mathematika, přírodopis a zeměpis proto nebývají jejími oblibenými předměty, dějepis pak více po stránce osobní — činy a příběhy dějinných postav — než po stránce událostí samých, politického vývoje a pod. Dle toho také písemné práce tam vykazují bohatší obsah, zde lepší výraz; řečem vůbec učí se žačky snadněji a lépe. Ale při tom zas překvapuje, že poměrně nejlepších vědeckých výsledků dosáhly ženy právě v mathematice (Ellis); Buckle jim také skutečně — proti obvyklému schematu — přičítá sklonnost deduktivní.

Rozdíly jsou celkem nepopíratelné a značné. Nastává otázka: jsou ony založeny v podstatě obou pohlaví anebo jsou jen výsledkem dosavadního vyučovacího způsobu? Jak známo, jsou biologové a psychologové vůči takovým otázkám hned pohotovi se svým čaroslovcem: vývoj. Je pravda, že od nepaměti muž to hlavně byl, jenž se vědou zabýval, ale stejně pravda jest, že žena to hlavně byla, která se naň těžkou prací dřela, a přece nestala se silnější než on; a vývoj tělesný jest přece pravděpodobnější a makavější než duchový!

Vzhledem k tomu tedy, že jisté předměty, jak nahoře zmíněny, nebudí u žaček tolik zájmu jako jiné, a proto, jak lze předpokládati, celkem je stojí nepoměrně více námahy, které výsledek, vlastní vědění, není přiměrný, bylo by správno, s nimi dále experimentovati a takto domněle nenastalý „vývoj“ v tom směru doháněti a popoháněti? Nebylo by to plýtváním energie, která by se mohla jinak lépe uplatniti, a to hned, bez „vývoje“? Dlužno totiž ještě vždy na paměti míti, že žákyně lépe a snadněji se učí nazpamět, že bývají pilnější, ctižádostivější; není tu nebezpečí, že učitelé a paedopsychologové tyto nadřené vědomosti budou pokládati za vědění, za lepší vědění, než je vykazují snad spolužáci? Paměť a učení nazpamět jest ovšem prvou podmínkou všeho učení a vědění, u každého: kdo se nenaučí, neví a neumí. Ale jest přece nadále ohromný rozdíl mezi pouze naučeným a mezi osvojeným.

Protivníci koinstrukce mají tedy rozhodně více věcných důvodů než její příznivci, i když máme na mysli jen stránku učebnou, aspoň co vyšších škol; o výchovné stránce mluvili jsme tu již častěji. Jaký však odtud vyplývá důsledek? Má býti žena z vyšších studií, tedy již středoškolských, v jejichž rámci i ony namahavější předměty aspoň u nás jsou obsaženy, vůbec vyloučena? Na to nyní už asi málokdo myslí, aneb lépe řečeno, málokdo se odváží veřejně to prohlásiti, ačkoli mnozí jsou přesvědčeni, že ano. Předpokládá-li návštěva university a platná zkouška akademická návštěvu střední školy, pak nelze žen z této vyloučiti. Tu pak jest opět otázka, má-li po žačce střední školy žádáno býti zcela stejných vědomostí, jako po žácích, anebo mají-li jí poskytnuty býti nějaké úlevy v předmětech, jimž asi dále věnovati se nehodlá. Ale to byl by již jakýsi výjimečný poměr, jak vzhledem k žákům té třídy vůbec, tak také k onomu „všeobecnému“ vzdělání, jehož má střední škola poskytnouti a jehož universita požaduje. A kdo by o těch úlevách rozhodoval, a jakou měrou? Anebo má konečně žena býti vyučována ve zvláštních ústavech, zvláštním, jí přiměřeným způsobem? Ale toho právě průkopnice ženské rovnoprávnosti nechtějí: Žádá-li život nynější po ženě stejné s mužem zdatnosti, nutno zženštění studia jejího v každém způsobu rozhodně zamítnouti, praví jedna z nich, obávajíc se, že by méněcennost její tím jaksi byla uznána a dosavadní vymoženosti ve prospěch ženského studia zadními dvířky jaksi zas ohroženy.

Ani střízliví posuzovatelé netají se s obavami nad neblahým vlivem ženského živlu ve veřejnosti, kdyby totiž stal se rozhodujícím. Převaha zájmu věcného nad osobním, vláda ideje nad jedinečným jest nám známkou pokročilosti, a ta prý by byla ohrožována živlem ženským, jenž jest povahou citový, osobnostní; jest prý obava, že by pak právo trpělo soucitem, zásada povinnosti náchylností k pomoci, filosofie jakožto čistá touha po poznání touhou po osobní útěše atd., slovem objektivnost subjektivností. Obavy ty nejsou docela neoprávněny. Byť i mnohá stránka nynějších zařízení zcela dobře snesla nějakou dávku onoho feminismu, pokud je zdravý, v provádění jejich naopak zhusta již pozorujeme jakousi nezdravou enervaci, která by feminismem ještě jen vzrostla. V náboženství na př., jež nám i nejpřísnější misogynové pořád líčí jako věc pouhého citu, byl by feminismus přímo záhubný, a běda tam, kde se mu příliš povoluje, třebas i za nejpřísnější kázně. I jinak, na př. v politice, v umění atd., „zušlechťovací“ formule až na praskrovné výjimky skoro všude selhává, byť jistý směr zásluhy těch různých hetér a maitress sebe více vyvyšoval; třeba jíti jen trochu hlouběji k jádru věci.

O amerických ženách, které nejsou jen rovnoprávné, nýbrž mužům nadřaděné a duševnou tvorbu z větší části ovládají, pronikají tytéž nepříznivé názory. V technice a příbuzných vědách, muži pěstovaných, Amerika vyniká, v belletrii, filosofii, ba i v politice uplatňují se právě ony nepříznivé stránky, kult osobnosti, zevnějšku, okázalosti, utilitarismu — vůbec nedostatek věcné vážnosti a solidnosti. Nepřirozený tento

poměr obojího pohlaví, nazývaný parasitismem žen, je sice Americe zvláštní, ale ne tolik zvláštní, jak se za to má; vzmáhá se i v našich „lepších“ třídách a pro ženskou řevnivost ohrožuje i třídy méně zámožné, kde muž stává se otrokem práce a výdělku na zahálčivost a trety ženiny. Má-li vyšší vzdělání ženy býti více nežli sportem — nehledě k odbornému povolání — má li tedy býti skutečným jejím vzděláním ve prospěch domu a společnosti, pak nutno, aby též povinnosti její byly jeho hlavním článkem.

*

K novému, v pěti letech již 12. vydání své výtečné knihy „Schule und Charakter“ připojil Fr. W. Foerster novou obsáhlou stať o psychoanalysi, kterou dnes mnozí snaží se zaváděti také do paedagogiky a které se dělá proto značná propaganda mezi učitelstvem. Foerster varuje nejdůrazněji, aby takové „nezralé theorie a nevyzkoušené praktiky“, při nichž se jedná o tak důležitá zasáhnutí do duševního života, vnášely se již do všeobecné paedagogické praxe.

Původcem dnešní psychoanalyse jest, jak jsme se již dříve zmínili, vídenský neurolog žid S. Freud, mezi stoupenci jeho vynikají prof. Dr. E. Meumann, prof. Dr. O. Messmer, farář v Cyrichu Dr. O. Pfister a zvláště mnozí praktičtí lékaři nervových nemocí, nejvíce v Rakousku a Švýcarsku. Psychoanalytikové se domnívají, že mladí lidé mohou býti uzdraveni a upokojeni, když se jim prokáže jako poslední příčina jejich rozčilení, melancholie nebo jiných nervových a duševních krisí nějaký nepochopitelný a nevyjasněný stav pohlavní povahy, ať v minulosti nebo přítomnosti. Jako nejdůležitější projev podvědomí slouží psychoanalysi sen: jednotlivé představy ve snu jsou jí znamením určitých pohlavních přání, překážek nebo zkušeností. Dále slouží jí pozorování tak zvaných náhodných, ale nevědomými pohnutkami inspirovaných jednání: omylů, nedopatření, podřeknutí atd., pak vůbec pozorování associační činnosti pacientovy, z níž soudí na stav podvědomí.

Charakteristická je tu tendence, předpokladati všude sexuelní příčiny pro neurosu a také pozornost pacientovu koncentrovati na associace toho druhu. Proto právem bylo označeno celé hnutí jako „pansexualismus“ — je to pokus, ukázati sexuelní prvek nejen jako základní příčinu všech nervových poruch, ale vůbec celý duševní život (umění, svědomí, náboženství) více méně odtud vysvětlovati. Jsou již celá sanatoria s psychoanalytickou „zpovědní praxí“, při níž výkladem snův, associačními pokusy a přímým dotazováním osvětlují se pacientům jejich nejtajnější sexuelní motivy a hnutí až daleko do dětských let a předvádějí se jim jako poslední příčina jejich chorob. Pojem sexuelního béře se tu ovšem v rozšířeném smyslu, tak že jsou pojímány do něho i vztahy k otci nebo matce — ježto podle Freudovy psychologie i tyto vztahy jsou docela proniknuty erotickými motivy!

Foerster uznává, že psychoanalyse přinesla mnohý oprávněný a upotřebitelný podnět, když upozornila na př. jak důležitý vliv má nevědomý život na naše jednání, na naše sny a bdění; nebo jak duševní

zkušenosti a zvláště takové, které zůstávají nezpracovány, usilují daleko více, než se dosud tušilo, opatřiti si symbolický výraz v tělesných zjevech abnormálního druhu. Ale některá ta zrnka pravdy jsou ve hnutí psychoanalytickém zahalena ve spoustě fantastických, překroucených, jednostranných a docela nesprávných hypothes a theorií, jež jsou pravým opakem zdravé a všeobecné psychologie.

Psychoanalytikové s neuvěřitelnou naivností argumentují „post hoc, ergo propter hoc“. Vyvinula se u nich jakási pathologická associační manie: chtějí ve všem viděti sexuelní symptom, a proto také všude nalézají takové vztahy, nestarajíce se, není-li možno uvésti také docela jiný výklad. Nejneuvěřitelnější jsou analyse snův a erotické interpretace dětského věku. Jednak nekriticky generalisují pozorování konaná na lidech abnormálních, jednak zjevy, které vůbec nemají co činit s eroticko-sexuelním a dají se psychologicky zcela jednoduše a přirozeně vysvětliti, uvádějí veskrze umělým způsobem stále na pohlavní centrum, a to často na základě inkvisicí, jež musí dětskou duši přímo zničiti a protiví se veškeré vychovatelské moudrosti.

Psychoanalytikové odvolávají se také na uzdravení, jichž dosáhli svou methodou. Taková uzdravení nemají ovšem vědecky důkazné ceny. Je známo, že i notorické omyly mohou uzdraviti, zvláště jedná-li se o nervově-psychické stavy. Právě při hysterii má představovací činnost rozhodující vliv na chorobné příznaky a může je zatlačiti do latentního stadia, i když obsah uklidňujících představ spočívá na bludu. A za poměrně krátkou dobu, kdy se konají psychoanalytické pokusy, nemůže býti skutečné spolehlivé kontroly, jak dlouho takové uzdravení potrvá a není-li okamžité uklidnění vykoupeno zničením duševních sil, čehož následky pro zdraví a charakter objeví se teprve později. Foerster aspoň tvrdí, že jest mu známa celá řada lidí, kteří psychoanalytickým léčením utrpěli těžké škody a na jejichž duševní stav musí mysliti jen s hrůzou. Má vždy dojem, že jim byla živá duše vyňata a nahrazena duší umělou . . .

Jest jistě pravda, že právě při chorobných duševních a nervových stavech nijak nepomůže zatěžovati nemocného morálními požadavky, nýbrž že je třeba v klidné rozpravě poskytnouti osvobození z duševního napjetí, vyložiti těžké a neztrávené životní zkušenosti a v mnohých případech i osvětliti podvědomé rušivé činitele. Ale to všechno se děje u psychoanalytiků takovými zkroucenými výklady a generalisováním, jednostrannými theoriemi a fantastickými vývody, že abnormálně založené duše nikdy nemohou takovým způsobem trvale býti převedeny k jasnému a zdravému úsudku o svém stavu a životních problemech. Důtklivý náboženský vliv — praví prof. Foerster — spojený s láskyplnou intuicí pro osobní zkušenosti a potřeby pacientovy, bude vždy působiti hlouběji a trvaleji. Neboť všechny příkazy náboženství směřují k tomu, aby mučivé zkušenosti a osudy ukázaly ve vyšším světle, vzaly jim moc nad duší, ano aby představily je jako prospěšné a léčivé činitele a tím změnily celý poměr člověka k nim. Náboženství

uklidňuje nejen to, co mučivě leží v jasném vědomí. ale vniká i hluboko do podvědomí, zaklíná temné vášně, minulým zklamáním odnímá jejich osten a všechnu energii tlačí „ku předu“.

Autor poukazuje s tohoto stanoviska na význam úvah Tomáše Kempenského a praví na konec: „Svědectví nejvznešenějších duší o vyšším světě, nejhlubší zkušenosti k Bohu se vzpínajícího člověka, velká historie duchovního triumfu nad smrtí a životem může nám opravdu více znamenati než všední nápady theoretiků, kteří znají duši člověka jen ze zevnějšku, a může nám dáti železnou jistotu, že jest ještě jiný svět, než svět „libido“, a že jest důležitější ponořiti se do tohoto světa, do jeho listin, jeho tajemství, slibův a cvičení, než rýti se v nejtemnějších propastech podvědomí. Bez takového obratu k onomu vyššímu světu není možno dosáhnouti také trvalého uzdravení duševních a nervových stavů. Kouzelnice z Endoru, jež zaklínala duchy spodního světa, nemohla uzdraviti krále Saula — jen božským může býti démonické uklidněno a skutečně přemoženo.“

*

V paedagogickém časopise „Pharus“ ředitel lycea K. Hilscher podává zprávu o vykonaných dosud pokusech, jak možno měřiti únavu ve škole a jak jí zabrániti. K měření intellektuelního stupně únavy užívá se různých method; měří se buď 1. vliv duševní práce na tělesné práce, buď 2. kvantitativní i kvalitativní úbytek schopnosti ku práci při déle trvající duševní činnosti. Nejlepší názor o průběhu únavy podává první methoda, jež zkoumá, kterak duševní práce: a) snižuje činnost svalů, b) zmírňuje citlivost kuže a c) zmenšuje bystrost sluchu a zraku.

Snižování svalové činnosti ruky při duševní únavě měřil italský fysiolog Mosso zvláště k tomu konstruovaným apparátem, zvaným ergograf; cilivostí kůže únavu měřil Griesbach pomocí tak zv. aesthesiometru. Methoda jeho spočívá na těchto pozorováních: Postavíme-li na kůži špičky kružítka, při dostatečné vzdálenosti jest obě špičky cítiti; sbližujeme-li je k sobě, přijdeme na jistou hranici, kde oba počitky splývají v jeden. Griesbach objevil, že ve stavu únavy ubývá citlivosti kůže, že špičky kružítka musí proto býti postaveny ve větší vzdálenosti, aby je bylo možno pocifovati odděleně.

Z dosavadních pokusů jest patrno především, že „únava roste s prácí dle jisté každému člověku vlastní křivky“. S tím musí počítati učebné osnovy: když na malou vyučovací dobu jest předepsáno mnoho učebné látky, musí vyučování unaviti a výsledek jeho se zmenšiti. Hilscher stěžuje si tu na mnohé naše osnovy, že často z touhy po zavádění novinek jsou stále více látkou přetěžovány. „Pozdvihne se skutečně výsledek školy, když pokud možno nejvíce látky stojí na papíru a v nejlepším případě se jen promrská?“ Nehledě k tomu, že tak jest ohrožováno důkladné a jisté vědění, musí snaha ovládnouti velké množství látky v poměrně krátké době neobyčejně namáhati a unavovati dětského ducha. „Kolik starostí a spěchu působí dětem snaha zapamatovati si a udržeti v paměti látku často nedostatečně propraco-

vanou a proto nepochopenou! Kolik neužitečné, unavující práce, kolik nechuti, zlosti, trestův a odporu má takové vyučování za následek! Všechno to může únavu jen podporovati.“ Tato obžaloba platí plně i pro mnohé naše učebné osnovy z náboženství!

Měřením dále zjištěno, že jisté učebné předměty působí zvláště únavně; jsou to zvláště počty, cizí řeči, dějepis, zeměpis a — tělocvik. „Mnohostranný omyl byl objeven měřením“ — praví Hilscher. „Kdežto dříve panoval po většině názor, že tělocvik přináší osvěžení, pokusy dokázaly, že třeba jej postaviti na roveň nejnamahavějším učebným předmětům.“ Náboženství klade se za „prostředně těžký“ předmět. — Nepříznivější učební dobou jsou první hodiny dopolední, poněvadž duch předcházejícím nočním odpočinkem je tehdy nejčerstvější; nejnepříznivější z celého dopoledne jest hodina od 11—12 hodin, ještě nepříznivější však jest celé odpolední vyučování, poněvadž, jak pokusy jest dokázáno, vede k ještě rychlejší únavě. Odborníci dávají proto přednost nedílnému dopolednímu vyučování.

Pokusy dále potvrdily, že pro průběh únavy má veliký význam změna vyučovacích hodin a zvláště způsob vyučování. Nuda působí pocity nechuti; pokouší-li se žák je potlačovati a vyučování sledovati, jest únava nevyhnutelným následkem. „Zajímavé, povzbuzující, na změny bohaté vyučování působí za to mnohem méně namahavě; neboť takovým vyučováním — názorem, abstrakcí, nacvičením a použitím — jsou vyvolány nejrozmanitější psychologické processy (associace, reprodukce, apperceрce) a tím uváděny jsou v činnost nejrůznější části mozku.“

Pozorní žáci unaví se více než nepozorní; po písemních školních úlohách dostavuje se větší únava, rovněž odpadla-li přestávka mezi hodinami. Dlouhé stání unavuje, proto je nesprávno dávati děti za trest na delší čas vystoupiti z lavice.

*

Na jaře letošího roku slíbil uherský ministerský předseda hr. Tisza, že jest ochoten splniti slušné požadavky nejen Rumunův, ale i jiných národností uherských. V květnu vydal ministr vyučování nařízení, v němž dovolil, by se ve školách obecných i měšťanských vyučovalo náboženství řečí mateřskou a 5. května na sněmě promluvil o tom, jakým způsobem hodlá nemaďarské řeči připustiti nejen do škol obecných, nýbrž i do škol středních. Konečně 13. srpna ministr vyučování vydal nařízení v záležitosti upotřebení nemaďarských řečí jako výpomocných řečí ve státních školách, jakož i vyučování těmto řečem jako předmětu. Nařízením tím se stanoví, že v těch státních obecných školách, kde jest v I. a II. tř. mezi zapsanými třetina dětí nemaďarských, ale téže řeči mateřské, učitel, aby usnadnil vyučování maďarštině, užívat smí mateřské řeči dítek jako výpomocné řeči. Zřetelně se připomíná, že se má mateřské řeči jako výpomocné, užívati jen v takovém rozsahu, jak to vyžaduje usnadnění naučiti se maďarské řeči. Co se týče vyučování mateřské řeči jako předmětu, stanoví ministerské nařízení: jest-li třetina žáků III., IV. a V. tř. nemaďarská,

a žádají-li toho rodiče žáků, může školdozorce nařídití, aby učitel, mocný té řeči, vyučoval řeči té jako předmětu v hodinách mimo řádné vyučování. Učebnice vydá ministerstvo samo. Nejnovější zprávy mluví ještě o jiných ústupcích.

*

Zajímavou knihu o vychování v ruských středních školách uveřejnil Viskovatov s názvem „K ozdorovleniju srednej školy". Spisovatel podal tu kritiku školních nepořádkův, ukazuje, že život žactva ruského je abnormalní a těžký pro ně, pro učitele i pro rodiče. Odtud pochází nepřátelství mezi dětmi a jich vychovateli, mezi školou a rodiči, odtud všeobecná nedůvěra. Škola obyčejně nevychovává, poněvadž vychováním nelze nazvati násilné podřízení vůle dítek určitým požadavkům školy, jež i učitelé i rodiče i děti mají většinou za nerozumné a nespravedlivé. Takých požadavků je mnoho. Škola poskytuje jen povrchní vědecké přípravy a dává vysvědčení, ale vůle, charakter, individualnost se vychovává mimo školu — ba hubí nejlepší síly země. Prostředky, jichž se chápe ministerstvo osvěty, autor podrobuje přísné kritice jako neuspokojující. Tak zvané „výbory rodičů" nepřispěly ke sblížení školy s rodiči, nýbrž spíše k nenávisti rodičů ke škole. Společnost poznala, že škola je proti těmto výborům, ani dovolené výbory nejsou již zřizovány. I svádí spisovatel hlavní vinu na rodiče, kteří však vystoupili proti škole ne proto, že by tam byly idealní pořádky, nýbrž podle zásluhy plísnili vychovatele i školu. Činí tudíž kniha dojem jednostrannosti.

*

Pro poměr náboženství jakožto učebného předmětu k jeho provádění (srv. min. číslo „Hlídky") příznačná jest příhoda, již uvedl bývalý anglický ministr zahraničí Fitzmaurice vítaje účastníky sjezdu pro mravnostní vychovatelství. Ve francouzském kterémsi ústavě, z něhož náboženství vyloučeno a nahrazeno mravoukou, rozdělovány žákům čestné ceny právě z mravouky. Ředitel ústavu podav takovou cenu jednomu z nich, obrátil se k čestnému výboru a prohodil: Ostatně jest mi podotknouti, že tento vyznamenaný jest největším ničemou z celého našeho ústavu. Theorie a praxe, non scholae sed vitae discimus!

Hospodářsko-socialní.

Příročí opět prodlouženo (až do 30. listopadu), ale opět za podmínek pro věřitele zmírněných.

Ministerstvo války nařídilo, aby dodavatelé vojska spokojili se pravidelným užitkem a za cen bez toho zvýšených nežádali ještě zvýšeného výdělku. Nebudou tím nikterak zkráceni, jelikož výdělek již jest částečně také ve vyšších cenách a nad to množstvím objednávek se zmnožuje.

Rakousko-uh. banka nevydává obecenstvu našemu v těchto dnech tuze chvalného vysvědčení. Nesmyslné hromadění zásob, schovávání kovových peněz, plané a bezdůvodné nářky — vždyť probůh ty miliony válečných výdajů nelítají vesměs do vzduchu, nýbrž také mezi dodavatele zboží! — ukazují, že obecenstvo naše nejen zchoulostivělo, tak že každým nárazem octne se z rovnováhy, ale že nepovzneslo se nad nejprimitivnější názory o podstatě hospodářského života. Není, zkrátka, „zařízeno" — nejen na válku, toť bohudíky to nejposlednější, nýbrž ani na nevyhnutelná kolísání jiného druhu, ztrácejíc hned rozvahu, přese všecky výstrahy a rady úřadův a novin. Viděti, jak málo rozhledu a uvědomění v širších vrstvách rozšířeno. Novinám se věří, dokud štvou a špiní; opravdové poučení, když pravdu mluví, se z nich nečerpá.

Předčasný a nevčasný návrh bývalého předsedy říšské rady Silvestra, aby utvořena byla s Německem celní jednota, přijat různě; českými listy ovšem odmítnut. Dočasné zrušení cla na jisté předměty stává se však žádoucím, ale to pak vzájemně, tak že by do Německa dovážen byl beze cla na př. ječmen, k nám zase žito, jehož nemáme dostatek. Navrženo, by zemáky byly mlety a k žitné mouce přimícháványy. Naproti stálému zdražování obilnin a píce žádá se, by vláda stanovila pro celou říši nejvyšší ceny, po případě sama mletí a prodej na velko převzala. Obtíže tu činí zase mlýny zalitavské. I rolnictvu se vyčítá, že nedováží na trh dosti plodin, jednak pro nedostatek potahů, jednak pro naději ještě vyšších cen. Nápadné jest oblacinění vepřového dobytka, aniž toho v cenách masa valně pozorovati; ve Vídni tuhle jeden expert vypočetl, že řezníci, po př. hostinští, vydělávají na mase 100%.

*

Císařským nařízením zřízeny u nás pod správou rakouskouherské banky na účet státu půjčkové pokladny. Předlitavsko může vydati až do 500 milionů K, Zalitavsko až do 290 K nezúročitelných poukázek, jež veřejné úřady povinny za platidlo uznati. Občané, již buďto zbožím neb domácími papíry mohou poskytovati dostatečné záruky, dostanou u jmenovaných pokladen přiměřené půjčky (nejméně 100 K), splatné z pravidla do 3 měsíců s úroky odpovídajícími úrokům z lombardu

(výpůjčky na cenné papíry) platným té doby u rakousko-uherské banky. V soukromém obchodě poukázky ty závaznými nejsou.

Jelikož půjčovny tyto zřízeny pouze za tím účelem, aby živnostníkům neb jiným majetníkům přiměřených hodnot dostalo se běžných platidel, aniž by nuceným prodejem zboží nebo papírů byli zkracováni, má zařízení toto zůstati jen do ukončení válečných poměrů. Vzhledem k tomu pak má také zřízena býti zvláštní válečná banka.

Jiné opatření pro klidný průběh obchodů stalo se zřízením obchodního dozoru v případech, že dlužník závazkům svým okamžitě dostáti nemůže, ale jinak obchod jeho je zdravý, tak že řádným vedením jeho a dorozuměním s věřitelem může oběma stranám býti pomoženo. Dozor ten podobá se jaksi předkonkursu, liší se však od něho podstatně tím, že nemá na zřeteli především vyrovnání pohledávek, nýbrž udržení obchodu, t. j. dlužníku má se poskytnouti z obchodu tolik, kolik pro sebe a pro obchod nutně potřebuje, zbytkem pak vyrovnávají se pohledávky. Je to to tedy jakási kuratela, která mnohému lehkomyslnému obchodníku neb aspoň jeho rodině bude velice zdravá. Živnostník sám má při této sanaci spolupůsobiti, kdyby však jí nějak překážel, může býti odstraněn.

I toto opatření může neblahé úvěrní poměry u nás poněkud upraviti.

*

Noviny stěžují si na úbytek insertů. Inserenti poukazují, že to teď nemá žádného významu; snad z části a v jistých oborech je to pravda, ale celkem jistě ne, vždyť potřeby zůstávají tytéž. Při té příležitosti prozrazují nakladatelé (větších) novin, že nejméně 50—60% nákladu musí hraditi inserty, mají-li noviny se vypláceti.

Kdo chce, může ve volné chvíli rozvažovati, v jakých teprv poměrech pak jsou naše noviny! A nejen rozvažovati, nýbrž i jednati.

*

V Anglii navrženo zrušiti všecky patenty našeho státu; v Uhrách vypočetli, kdyby se sáhlo k odvetě, že by Anglie tam pozbyla přes 2000 patentů, Zalitavsko v Anglii pak ne celá 300.

Stejně by nám stálo za pokus obrátiti násadku proti Francii, která chce zrušiti všecky obchodní smlouvy s naším státem. Bylo by zajímavo, co by asi říkali, kdybychom si beze všeho přisvojili na př. jižní dráhu, která dopravě a rozpočtu našemu dělá tolik obtíží, a j. v.!

Jsou to nápady dobrodružné, jež by po válce bylo nutno napravovati, tak asi jako budou časem korrigovány nadávky „barbarů", „Hunnů" atd., jimiž se protivníci častují, a to z úst předních zástupců t. zv. kultury!

*

Cizích jistin, které uloženy v japonských, totiž Japonci samými zřízených podnicích, vypočteno přes 27 milionů yenů, t. j. kolem 140 milionů K, nejvíc anglických a amerických. Jsou to podniky všeho druhu, banky, dráhy, zvlášť elektrické, doly, různé to-

várny, pojišťovny, bursy atd. Kromě toho mají tam cizí podniky hodně svých poboček.

*

Ku zprávám o krutém nakládání bělochů s domorodci v osadách, zprávám, jichž asi málo se do Evropy dostane a jež přece stačí víc než dosť, aby naším citem otřásly, přináší Theol. prakt. Monatschrift v Pasově (1914, 11) drobnůstku, jež ledacos vysvětluje. Malarií onemocnělý důstojník vrátiv se z Kamerunu, praví léčiteli: Důstojnosti, Evropan mnohým požíváním chininu [proti malarii] časem degeneruje a dopouští se skutků, které ve světle evropského mravu jeví se surovými a ukrutnými a které křesťanskou mravoukou třeba zatratiti. Peters, princ Arenberg, major v. Wissmann, ti všichni spáchali činy své, jinak nepochopitelné, většinou pod vlivem chininu. Dlouholetým požíváním chininu jsem tak rozrušen, že i malichernosti zbavují mne rozvahy a dráždí mne k činům, jež bych jinak co nejostřeji odsoudil. Lituji toho pak, ale po nejbližší dávce chininu dovedu výbuchy vzteku svého opět tak málo krotiti jako dříve.

Tak tedy i vzácný a v krajinách oněch nezbytný lék jesuity objevený může se státi jedem, jako jiné léky, přes míru-li se jich požívá. Zprávička ona cenná jest nejen pro zdravotní praxi, ale i pro dušeznalství.

*

Otroky hodin zovou paraguajští Indiani missionáře, kteří je chtějí učiti a znenáhla též učí pořádku a práci.

Otroci hodin, jak paradoxní a přece pravdivý název, a jak blahoplodná skutečnost!

V této severní Paraguaji mezi kočovnými a nedůvěřivými Indiany nutno teď nekonečnou trpělivostí pomalu nahrazovati, co protijesuitská vzteklost v 18. století zničila. T. ř. redukce jesuity zřízené byly krásným pokusem vzdělavacím, třebas v myšlence jejich bylo mnoho utopického. Trvaly jen asi 150 let (k. 1600—1750), nejobtížnější začátky byly překonány, tak že by časem a zkušeností další bylo došlo k potřebným časovým opravám; tak jmenovitě nemožná byla na delší dobu odloučenost osad, jež na začátku byla nutná, by zdar úmorné práce nebyl cizími vlivy kažen. Žádné lidské dílo není dokonalé, a zvláště v těch poměrech bylo nezbytných vad dosť, ale státy zednářstvím a jinými neplechami prožrané měly nejméně práva toto byť i nedokonalé dílo upřímně civilisačních a neunavných snah tak sveřepě ničiti. Snad budou nové pokusy šťastnější. V posledním roce vykonáno tu již domorodci více práce nežli v třech předešlých dohromady — pralesa učiněno orným přes 80 jiter. Jaké to slibuje výtěžky potravin!

*

Ohromná spotřeba benzinu velela postarati se též o bezpečnost jeho skladův a okolí. Nejlepším způsobem shledán ten, že nádržky benzinové obklíčí se vrstvou kyseliny uhličité, v níž benzin nehoří, ba výpary benzinové smíšené s kyselinou touto hasí plamen

okamžitě. Kyselinou uhličitou obstarává se dle tohoto způsobu (Martini Hünecke) též doprava benzinu; pro případ že by trouba nádoby praskla, samočinný přístroj zamezuje odtok benzinu. Stalo se, že skladiště benzinu takto chráněného shořelo, ba i kohoutky nádob roztaveny a benzin v nich přece se nevzňal.

Jiné způsoby na př. obklíčení vodou, pokládají se za méně jisté.

*

Na hubení komárů vymyšleno polévati bažiny, v nichž komářích zárodků nejvíc, petrolejem nebo saprolem. Spolky na ochranu zvířat ozvaly se proti tomu, jelikož prý nejen květena, nýbrž i zvířata se tím otravují. Přesnými zkouškami však dokázáno, že ony ovšem tenké vrstvy petroleje škodí jen těm vodním obyvatelům, kteří vdechují vzduch a jen tehdy, jsou-li dychadla jejich tak úzká, že se petrolejem ucpou; saprol jest poněkud jedovatější, ale jiným zvířatům, ssavcům nebo ptákům neškodí, aspoň ne v tom množství, o které v takových nádržkách může jíti.

*

Čištění vody potokův a řek, továrními odpadky znečištěných, působí mnoho starostí. Domněnka, že se tekoucí voda čistí sama mechanicky neb chemicky, jest jen z části správná, neboť usazeniny pevnějších odpadků nemohou jíti do nekonečna, ani jejich zřeďování, zvláště v proudech rychlých, na př. regulovaných. Bakterie, houby, řasy čistí též vodu pojímajíce rozložené látky hnilobní a sloužíce za potravu červům a j. měkkýšům, tito pak zas rybám atd. Čištění tedy může býti jen tam důkladné, kde tyto tři podmínky jsou, jinak na př. samy houby nespotřebovány hnijí a vodu tím více znečišťují; podmínky ty mohou býti jen v místech, kde voda příliš rychle neproudí a není příliš chladná — rychlý proud kal jen odnáší, ve studené vodě pak rozklad látek bakteriím potřebných neděje se dostatečně. Celý pochod odehrává se tu tedy více na tišším dně, i záleží na tom, aby se takové „útulky“ utvořily, čehož dosahuje se zřizováním nádržek pro ryby: těm dodává řeka dostatečné potravy, ony pak samy jsou zase potravou člověku, tak že náklad s tímto opatřením spojený dobře se vyplácí.

Politický a vojenský.

Po čtrnácteronásobném vypovězení války nenásledovalo již, aspoň dosud, žádné. Tím není však řečeno, že bojujících stran nepřibylo. V novém území srbském utlačované Bulhary mstí bojovné tlupy bulharské, v Egyptě, jehož domorodé vojsko Angličany odzbrojeno a vlastnímu vládci, kedivovi, návrat z cizozemí zakázán, zdvihá se mohamedánský odpor proti věrolomnému vykořisťovateli, považujícímu proti jasným úmluvám Egypt za svou provincii, v Persii, jež nedávno takořka rozdělena mezi Rusko a Anglii, mají za to, že nadešla vhodná chvíle obou „interessentů" se zbaviti — a bylo by věru s podivem, kdyby toho teď nedovedli, třebas by indické vojsko právě tím směrem šlo Anglii na pomoc; nemůžeť býti tolikéa takové, aby nejistou Indii spolehlivé obrany proti domorodcům zbavilo.

Japonsko, s nímž Anglie před válkou rusko-japonskou i v ní proti Rusku brojila, nespokojilo se německým Kiauču, jehož dobývá, nýbrž dalo si svou pomoc zaplatiti volnou rukou v Číně a hospodářskými styky s anglickými ostrovy jihomořskými. Vojska prý do Evropy na pomoc nepošle, ale děla jeho prý s Rusy už pracují (?)

V Rumunsku francouzský a ruský vliv silně pracuje proti neutralitě, která však zdá se zajištěna. V poslední době aspoň zakázána Rusku pomocná doprava po Dunaji do Srbska.

V Bulharsku ruský vyslanec působí značné potíže spoléhaje nejen na rusofilské stranníky, nýbrž i na silnou opposici proti vládě Radoslavově a proti králi; opposice mermomocí chce účastenství ve vládě, jež by snad třebas ani neznamenalo konec neutrality, ale zajisté nějaké rozštěpení a seslabení vládní politiky. Listy proti námluvám trojdohody poukazují na to, že Rusko v neštěstí bulharském vojenské dohody s Bulharskem nedbalo, ba je do zkázy vhánělo, Francie kdysi navrhovala rozdělení Bulharska a Řecko na bukureštských mírových schůzích návrh její předneslo. Tu jest balkanský spolek nemožný. Ostatně Bulharsko s Tureckem, zdá se, dorozuměné počítá nejvíc na Makedonii, na kraje nyní Srbskem obsazené — byl by to tedy podivný spolek, třebas nyní, za srbské tísně, s nějakou nadějí na účet Rakouska ne zcela nemožný.

Nejvíc arci jde tou dobou o Italii, které se při neutralitě obchod nejlépe daří — ač i tam zavedeno příročí — jejíž frankofilové však, totiž zednáři a republikáni, by ji rádi vyhnali na led; jim pšenice pokvete vždycky. Dosud neutralita její jest nám prospěšná potud, že cizí lodě v Adrii nemají žádné opory proti nám; dvě výpravy francouzského loďstva byly proto nuceny omeziti se na výzvědy. Katolíci i socialisté vlaští jsou proti válce, vládní strany ovšem též.

Severní státy, Norsko, Švedsko i Dansko zdají se býti rozhodně nakloněny neutralitě již z obavy před Ruskem, které i tam-

tudy by rádo k moři. Cestovatel Nansen, bývalý vyslanec v Londýně, napomíná krajany k pilným přípravám, předvídaje nové boje, a to prý na pobřeží norském. Kdož ví, nelituje-li se tou dobou roztržky skandinavského půlostrova ve dvě slabé říše, třebas království švedské v ledačem bývalo nedbalé.

Albanie, jejíž mbret byl nucen odcestovati, mohla nám teď býti dobrým spojencem; ale zatím pořád víc brala než dávala. Srbům ostatně i nespořádané tlupy její budou škoditi dále. S Řeckem, které se tam již dere, bude arciť jiná. „Udatné“ vojsko jeho tam sice tak snadno nepořídí jako ve válce balkanské, ale jsou i jiné prostředky. A doba jest nevybíravá. Bez řecké „neutralní“ pomoci by se Srbsku dařilo ještě hůř, než se mu daří.

Turecko zbavivši se anglických námořních cvičitelův a zatarasivši Dardanelly přikloňuje se zřejmě k trojspolku. Významný čin, zrušení kapitulací, totiž soudních, poštovních a jiných výsad cizinců v turecké říši (od 1. října), týká se sice všech cizincův, ale postihuje především trojdohodu, která tam byla skoro jako doma. Ani to, že Anglie zaplatila část nákladu za zabavené turecké „nebojsy“, neusmířilo Turecka, které v Egyptě a jinde ode dávna zakouší její přátelství. S kapitulacemi zrušen i výjimečný poměr Libanu. Doufejme, že za spořádané správy turecké, která přece nemůže nevěděti, čím říši její jsou pracovití křesťané, nedojde již k nutnosti nějakého protektorátu nad křesťany, a že mohamedanské obyvatelstvo nevrátí se k bývalým ukrutnostem.

Divné vzpomínky rojí se tu hlavou. Co mučennictví přestáli tu křesťané, co námah stálo zajistiti jim aspoň jakousi bezpečnost života a majetku! A nyní by mělo vše býti zmařeno? Rakousko s papeži po staletí bylo hradbou křesťanské vzdělanosti proti Turkum, s metternichovskou úzkostlivostí šetřilo zásady legitimity a po úpravě dunajské otázky nevystoupilo vojensky proti Turecku, i když se mu balkanské kraje nabízely, ještě Napoleonem III za ztráty v Italii, spokojujíc se diplomatickými rozklady — kdežto Rusko, Anglie, Francie a Italie rvaly kde co mohly pod záminkou skutečného nebo domnělého protektorátu křesťanů. Turecko zdá se nyní jeviti jakous uznalost, i není nemožno, že bude nuceno zasáhnouti do války proti trojdohodě, která na nás štve celý svět. Angličtí instruktoři prý Turecku teď i lodě kazili!

Obrovská válka tato právě poslední dny vstupuje do nového oddílu, totiž útoku rakousko-německého proti Rusku, obléhání Antverp, útoků proti Srbům; ve Francii bojováno skoro bez přestávky a ačkoli pravému německému křídlu jest těžce zápasiti se spojeným vojskem francouzsko-anglickým, ani tam, po krátkém zatímním ústupu a odpočinku, není situace jeho nepříznivá, kdežto na bojišti východním (Verdun, Toul) postupuje stále v před. Proti Rusku dobylo německé vojsko dvou velkých vítězství, vytlačilo Rusy z Německa úplně a přeneslo válku na ruské území. Naše vojsko dobyvši několik vítězství, pronásledovalo nepřítele do ruského Polska, ale vzhledem k přesilám

jeho ve východní Haliči ustoupilo za Lvov. Vykonalo tím podstatnou část úkolu, zaměstnati nejsilnější voje ruské, až by s vítězným spojencem mohlo podniknouti společný a doufejme rozhodný útok. Zdali bude usnadněn odporem Persie a Afganistanu proti Rusku, třeba vyčkati. Důvěra našeho vojska a důstojnictva v genialní řízení náčelníka generalního štábu jest neochvějná. Rusko-francouzský válečný plán smluvený r. 1912 mezi min. Poincaré, gen. Joffrem a Izvolskim, jenž tu válku nazývá svou, se neosvědčil: Němci na východě neporaženi, republice nepomoženo.

Původní ale pořád podřízené bojiště v Srbsku vykazuje pohromu timocké divise, jež pokusila se vtrhnouti na naše území, a útočné podniky našeho vojska u Savy. Z drobností zmínky zasluhuje zpráva, že v boji padl major Tankosič, jenž útočníkům na Františka Ferdinanda vydal srbské pumy, Srbskem pak zapřen. Očekává se, že válečná síla Srbska shroutí se sama sebou pro nedostatek potřeb všeho druhu.

Celkový úsudek o bojujících stranách zkušeností se asi značně změnil. Rusové zklamali se pověstmi o našem vojsku a jeho národnostech, třebas vyzvědačů měli dosť a dosť. Ale i názory o jejich vojsku namnoze opraveny. Kozáci osvědčují se v náhlém přepadání, ale v boji selhávají, což se vědělo. Za to dělostřelec jest prý znamenitý, zvláště an pracuje na známém bojišti. Tu a tam byly zprávy, že ruské vojsko jako srbské střílí poněkud vysoko. Pěšák ruský zvláště v obraně jest houževnatý, a nemaje žádné přítěže znamenitě pochoduje. Našemu vojsku vadil v Rusku nedostatek sjízdných cest — lidé i povozy zapadaly v písku. Rusům ovšem přicházejí vhod jejich strategické dráhy, které za francouzské milliardy zbudovány; 1889—1906 přiteklo do Ruska prý 12 milliard fr. na tyto účely, 6—7 milliard fr. na jiné podniky průmyslové.

Ve vlastní zemi Francouzi kapsy zavírají: ohromné bohatství kovové jakoby bylo zakopáno, vydány proto papírové peníze až i po 1 fr., ano i 50 ctm., kde před krátkou dobou nejnižším papírem byla 50frankovka. Nedůvěra! A když i Spojené Státy Francii dle přání vlády půjčku odepřely, byla nucena obrátiti se do Anglie, jež ráda na svou kapsu tluče, ale sama výpůjčku svou (30 mil. liber) musela si doma obstarati na dvakrát, kdežto Německo 4miliardovou výpůjčku přepsalo; vlastenectví jest různé a různě se jeví.

Poincaré vzal teď i katolíka (hr. de Mun) do ministerstva. Royalista Gallieni převzal hájení Paříže, ale když úspěchy Němců v opevněné čáře Toul—Verdun jeho plán zmařily, poslán do Amiens. Změna velitelů děje prý se tam častěji — nedobré znamení!

I francouzské vojsko ukázalo se lepším než jeho pověst, nebýti nedostatečného zaopatření. Je divno, nebo vlastně za těch zednářských pořádků není divno, že za 40letého křiku po odvetě se na válku lépe nepřipravili, majíce kromě počtu schopných branců všeho potřebného dosť; ba ani pro ten poměrně malý počet nebylo o potřeby s dostatek

postaráno, tak že v prvé čáře místo milionu mohli postaviti jen 400.000 mužův a záložníky nuceni posílati domů. Alžírské vojsko, zvláště domorodé, není s to, by mocnému přívalu odolalo; toto budou nuceni vrátiti brzy do Afriky, aby jim nezamořilo Francie.

A Anglie, na kterou ve Francii i v Belgii tolik spoléháno, která vlastně o válce rozhodla? Ta sice poslala nějakých 40 tisíc mužů do Francie a posílá snad další, jaké ceny, těžko posouditi, ale pamatujíc na sebe, počítá přede vším, co jí to vynese. Bojí se Zeppelinů doma, vývoz její vázne, dovoz potravin taktéž, neboť zajímajíc šmahem i neutralní lodě odnímá možnost přeplavby; dobrovolníci, které najímá, mohou se Francii státi spíše břemenem než podporou. Možnost, poštvati Asii na Evropu, byla by hrozným vyvrcholením jejího t. z. gentlemenství, ale kdož ví, jak by pro ni samu skončilo!

Původ a záměr války mohl by po pravdě vypsati jen účastník vysoké politiky, jimiž nedisponujeme. Dle všeho lze věřiti, že kohoutek měl spustiti teprve 1916, až by bylo všechno připraveno; že totiž Rusové na válku od jara se strojili a vlastně jediní na ni připraveni byli, jest nyní nepochybno. Sarajevský výbuch byl znamením, a jestliže baťuška-„mírotvorce“ z přirozené slabosti ještě váhal, bojovná strana velkoknížat prý mu dala na vybranou: buď válku nebo abdikaci. Anglii, která nestrpí v obchodě soupeře (dokud totiž nebude donucena), přišlo to vhod, neboť zatím je za větrem; podněcovavši Francii a Belgii byla ráda, že Němci předešli v Belgii Francouze, aby se měla koho „ujmouti“. Vlastní záměr tedy, zničiti Rakousko, nepohodlné na Balkáně, a tím seslabiti Německo, diktovati mu mír v Berlíně, byl dobře vymyšlen. Hrálo zde mnoho pohnutek dohromady: Rusko pořád ještě hledá dvířka na širé moře a proto se spojilo s Anglií, která nejúčinněji mu je vždy — zavírala (viz Dardanelly, Port Arthur, Perský záliv); bylo by to k smíchu, kdyby to nebylo k pláči — ruská diplomacie ve svém odvěkém velikášství spojí se třeba s čertem, jak se říká, právě jako Anglie vyhlašuje válku za „pravověří“, za kterým vlastně vězí imperialismus (nedávno kterýmsi něm. jesuitou dobře přeložený na „Raffgier“). Francie má pořád zadrženou svoji „revanche“ a vedle toho snad miliardy na Balkáně, Belgie opravdu neb na oko bála se mocného východního souseda, proto se dala v ochranu domněle ještě mocnější, a Anglii to zatím mnoho nestojí: její vojenská pomoc byla jen tak, aby se neřeklo, třebas Asquith a Churchill házeli statisíci vojáků, jsouce z Francie pořád upomínáni — Anglii konečně bude jenom na prospěch, pustí-li si soupeři žilou.

Válka není hra na vojáky, zvláště tato válka ne. My Rakušané třeba nás bude státi ještě mnohou obět, nesmíme zapomínati, že co teď obětujeme, víme, zač to obětujeme: za svou existenci, a to za existenci čestnou, kdežto už po několik let vlekli jsme, nevědouce proč a zač, břímě obětí hospodářských, které nás hrozily umačkati. Není to frase, je to skutečnost, dusná a dusivá skutečnost, ze které

bylo třeba ven, na čerstvý vzduch, urvati si a uhájiti také nějaké slušnější místečko na výsluní!

*

L é t a d l a spolupůsobí ve všech bojích na pevnině, ale o výsledcích není ještě pevného úsudku. Francouzi, kteří se považují za učitele aviatiky, začali jimi válku takořka ještě před válkou, ale mají z nich asi nejméně užitku; výzvědnou službu jejich aspoň obstarávají nejvíce — huláni, jako před 44 lety. Ústředna létacího sboru v Belfortě a v Remeši Němci dobyta a co tu nalezeno, dosvědčilo pravdu výtek v samé Francii již po několik let činěných, že totiž mnoho jest pouze na papíře, že pro samé novoty málo skutečně provedeno a že mnohá létadla sestrojena nedostatečně; jen lyonský a snad versailský sbor jest ještě činný. Němci zdají se býti se svými vzduchoplavci dosti spokojeni; zvláště druh Zeppelin, jehož mají 12 jednotek, jak pevností tak výkonností se osvědčuje, hlavně asi ve směru výzvědném, neboť škod, podle novin, jimi způsobeno celkem málo. Říkalo se, že pumy mají býti házeny pouze na předměty válečné, ale kdož pak může spád jejich tak odměřiti! I naše létadla vnikala přes bojiště ruské; výsledky ovšem se neoznamují.

Za nynějšího způsobu válčení ukázalo se zbytečným vydávati se na n o č n í lety a výzvědy: nehoříť ohně, světel pak co nejméně, a šramot pochodu přehlušen bývá šramotem motoru, tak že není nic viděti ani slyšeti, kdežto letec sám za jasné noci jest v nebezpečí. Bude-li v zimě jinak, kdož ví!

*

Anglickému loďstvu za to velmi nepohodlnými staly se zbraně p o d m o ř s k é, miny a torpéda. Němcům podařilo se potopiti již několik anglických křižníků, třebas menších a starších, ale Angličané sami začínají uznávati, že i početná převaha loďstva jejich by takto mohla se nebezpečně zmenšovati. Vyzývají proto donutiti Němce k větší bitvě nebo obklíčiti Německo minami. Toto by se mohlo státi jenom na pobřeží Anglicku nějak přístupném, a i to z velké části jen proti neutralitě sousedních států. Do Baltického moře pak nemůže jich propustiti neutrální Dansko, které průchod minami zatarasilo. Německo spokojuje se tedy znepokojováním loďstva anglického a drobnými úspěchy svých podmořských člunů, vytáhnuvši do války se zásadou, že ta rozhodnuta bude na souši, a zachovávajíc loďstvo své pro nejkrajnější potřebu. Nejdeť konečně jen o lodě válečné, nýbrž i obchodní, jichž Německo Angličanům již několik potopilo. Anglie arciť pase též po německých lodích, jen že si při tom řeže do vlastního masa, neboť mnohé lodě n ě m e c k é vezou dle předválečných závazků z b o ž í a n g l i c k é, a do Anglie; takto nuceny jsou někde se schovávati a obchodníci angličtí marně na ně čekají. Takto vázne dovoz i věcí nejpotřebnějších, potravin (masa) a j.

*

V y z v ě d a č s t v í mezinárodní jako životní povolání ode dávna kvetlo v Belgii a v Hollandsku, nověji ve Švycařích; v Basileji jest

sídlo francouzského vyzvědačství proti Německu. Kanceláře takové zakládají nejvíce osoby vojenské, které z rozmanitých příčin vojsko opustily, ale též agenti jiného druhu. Nabízejí své služby tomu, kdo nejvíc platí, a zpráv svých nabývají obyčejně od vojenských osob, jež peněz potřebují, buď že nepříznivými okolnostmi do peněžních nesnází se dostaly aneb — což takořka pravidlem — že chtějí žíti nad své poměry; služby irredentní prokazují se někdy ovšem také zdarma, z příčin národnostních neb náboženských neb obojích zároveň. O Rusku se psalo a píše, že na vyzvědačství vynakládá miliony ročně; zdálo se to povídačkou, ale mnohé příhody nejnovější dosvědčují, že nebylo, naopak, že vyzvědačství bylo rozvětvenější, než se veřejnosti zdálo. Německu nedávno polapení vyzvědači angličtí pomohli seznati názory a záměry anglické, dle nichž také pobřeží své (Borkum a j.) opevnilo. Často ovšem nelze již dle vyzrazených plánů se zaříditi a svoje plány změniti; odtud mnohé katastrofy neb aspoň neúspěchy.

*

Nemoci, zvláště nakažlivé, škodívaly válčícím stranám prý víc než boje samy. Hrůzné zprávy z válek křížových, třicetileté a j. jsou známy, třebas nebylo přesných údajů. Napoleon I 1812 v Rusku pozbyl přes polovici vojska skvrnitým tyfem. Obléhání Sevastopole za krimské války 1854—56 muselo býti přerušeno jen pro nemoci; jen francouzské vojsko pozbylo přes 75 tisíc mužů malarií, cholerou, tyfem a j. Ve válce americké 1859/63 onemocnělo úplavicí přes 250 tisíc mužů, z nichž asi 10 tisíc zemřelo. R. 1866 zemřelo 6427 Prušáků cholerou, r. 1870/11 onemocnělo přes 80 tisíc Němců tyfem a neštovicemi. V jihoafrické válce 1899/1901 zemřelo z 1000 anglických vojáků jen 6·5 následkem poranění, 44·4 onemocněním. Ale již rusko-japonská válka 1904 vykazuje aspoň na ruské straně nepoměrné zlepšení zdravotních poměrů působením desinfekčních kolon, jež poslala universita petrohradská, a bakteriologických kolon, poslaných z Charkova; používáním látek očkovacích a různých druhů sera nákazy omezeny, a teplý čaj (místo kořalky) působil příznivě na zdravotu ruského vojska (I nyní prý zakázány ruským vojákům lihoviny, zdá se však, že se toho tuze nedbá; bohužel hrozí nám teď nedostatek čaje, jelikož dovoz bude zamezen). V nynější válce pak poměr onemocnělých — odezíraje od obávaných nachlazenin — k raněným bude asi tím více změněn směrem k těmto. Oč totiž lékařská pomoc pokročila, ze zkušeností posledních válek stále se učíc, o to také, neb ještě více pokročila zhoubnost zbraní, zvláště výbušných, které nepoměrně více lidí najednou zraňují než dříve; a třeba zase bylo poměrně méně ran smrtelných než dříve, pro vojenskou schopnost a namnoze pak i pro schopnost výdělnou budou následky přece nepříznivější, již proto, že v nynějších bojích zaměstnáno tolik mladého mužstva, kolik nikdy před tím.

*

Zajímavá zpráva o válčení Radeckého proti sardinskému Karlu Albertovi obsažena v listě Ludvíka v. Gablenz, známého pozděj-

šího velitele rakouského, jenž v 19. roce byl z rodných saských služeb přestoupil do rakouských a v r. 1848 bojoval v Italii. 2. září 1848 píše z Milana po bitvě, že byl u Lodi lehce raněn do paty, a o bitvě samé podotýká bratrovi: Co pravíš o zajetí Karla Alberta, na to mohu odpověděti jen výrokem kurfiřta Morice po bitvě u Sivershausen, když byl nechal Karla V. uniknouti: „Neměli jsme klece pro tolikého ptáka.“ Ne, zabíti jej, bylo by bývalo neštěstím. Polní maršál (Radecký) šetřil dokonce i armády, neboť kdyby Carlo Alberto byl se do Piemontu vrátil bez armády, byli by jej zahnali a my bychom měli vedle sebe republiku, které by Francouzi jistě byli přišli na pomoc. Maršál nechal mu právě tolik vojska, aby svůj trůn uvnitř uhájil, a to bylo politicky potřebno. (Deutsche Revue 1914, 193).

Ročník XXXI. Číslo 11.

HLÍDKA.

Náboženský-mravní otázky v krásném písemnictví ruském.

Referuje A. VRZAL. (Č. d.)

Osmdesátá léta byla dobou rozkvětu poesie čistého umění, jejímž nejrázovitějším zástupcem byl Konst. Mich. Fofanov (* 1862), básník nehlubokých, nahodilých dojmů, mžikové nálady, zasmušilé, pochmurné a často chorobné. Nahodilost jeho motivů je příčinou, že z básní jeho čtenář neodnese si hlubšího dojmu. Mimoletnou náladou vzbuzeny byly také jeho pěkné verše o Kristu v básni, počínající „Ó, neříkej, dni minulosti“. Jako romantický pěvec snů a illusí je cizím skutečnosti, naivně maluje raději přírodu cizí, jíž neviděl, než domácí blízkou, užívaje často nabubřelého slohu, divokých obrazů, píše často hrubou, nedbalou a nepropracovanou formou. Určitého názoru světového, určitých ideálů nemá, jest eklektik, jenž čerpá odevšad, kloní se na všecky strany. F. věří v lepší svět, hledá Boha, naplněn „mučivou touhou spatřiti jeho světlou tvář, kralující nade světy“, a již Jej vytušil v srdci svém, prohřátém láskou k nešťastným a opuštěným. A to jest mu zárukou, že se jednou rozptýlí zlo na zemi a bezpráví ustoupí spravedlivosti. Proto básník neupadá v beznadějný pessimismus; ale bohužel se spustil k tuláctví, opustil rodinu, v erotických básních upadá v oplzlost a pozbývá svého významu.

Ještě skromnější je význam tendenční básnické tvorby židovského samouka Semena Grig. Fruga (* 1860), parafrase to biblických motivův a nářku nad osudem vyvoleného národu. Ani Frug není bez-

nadějným pessimistou; doufáť v lepší časy, kdy národové přestanou se vzájemně potírati a dobro i pravda zvítězí na světě, jak s nepřirozeným pathosem hlásají jeho hrdinové v nabubřelých monolozích. Občanské motivy nalézáme také v chladné poesii Vas. Lv. Veličky (* 1860), jenž ve „Východních motivech“ (1890) přebásnil písně, bajky, žerty a legendy východní. Ale v básních jeho je málo prostoty a v milostných písních mnoho nepříjemné dvojsmyslnosti.

Kromě Fruga, Veličky a dříve jmenovaného Jakuboviče (S. Ja.) nebylo básníků, kteří by si v letech osmdesátých všímali společenských zájmů. Jen filosofický básník, umělecký kritik a publicista Vlad. Serg. Solovjev (1853—1900) tu a tam se ozýval na všecko vážné, čím žila společnost. Ale ve většině básní jeho odrazila se neobyčejně plně a upřímně duchovní tvářnost tohoto upřímně věřícího křesťana, proniknutého duchem sv. evangelia, upřímnou touhou po pravdě a dobru, v něž pevně věřil (v té příčině proslula jeho kniha „Opravdanije dobra“), jenž zvláště jako professor i publicista v srdce mládeže, propadlé positivismu i materialismu, vléval „božským ohněm“ víru v realní cenu křesťanských zásad i chut ke studiu písma sv. i bohosloví. V mystických básních svých S. jeví se člověkem hluboce nábožným. Věří a cítí, že vedle světa viditelného, pomíjejícího jest svět jiný, lepší, i hledá spojení s tímto světem. Věří v život po smrti, ve vítězství čistého, světlého principu, touží po Bohu a cítí blízkost Jeho ochrany. Krásně zobrazen básníkem nepokoj duše na zemi, odloučené od patření na Boha, srovnáním duše takové s vlnou, odloučenou od moře. A tato touha, stesk jeho po Bohu mírní se nezvratnou věrou v blízkost Boha i vědomím, že žije na zemi, koná vůli Boží. Láska, již opěvá S., je vznešená, čistá, je to přede vším touha po mystickém spojení s duší milé bytosti; popisuje přírodu, užívá S. barev něžných. Vnitřní silou vynikají básně náboženského obsahu (Emmanuel, Modla Nabuchodonosorova, V zaslíbenou zemi) a zvláště proslulá nábožensko vlastenecká báseň „Ex oriente lux“ s významnou otázkou: „O, Rusi!... Chceš východem být... Xerxovým či Kristovým?“ — Ve dnech sklíčenosti, apathie a pessimistické nálady osmdesátých let, kdy mravní špína zachvacovala vše krásné a vznešené, svaté a idealní, básně filosofa i básníka Solovjeva, plné světlých lidumilných citův a idealů, jsou velikou útěchou a tichým přístavem zmítaných duší.

Z pouště nevěry a popírání, zápasu a nepřátelství, od těžkých okolností života ve světlé kraje citu a myšlenky, k zářícím výšinám

nebe, k Bohu, pravdě a vděčnosti povznášejí čtenáře také uhlazené verše velikého knížete Konstantina K. Romanova (* 1858), podpisujícího se počátečnými písmeny K. R. Některé popěvky, složené pod vlivem Feta, Polonského i Al. Tolstého, vyznačují se nehledanou prostotou a veselostí, jiné básně vyznačují se povýšenou náladou, silou a svěžestí citu, proniknutého opravdovým náboženským nadšením, oslavou ctnosti a mravnosti. Živým křesťanským citem unáší jeho výpravná báseň „Mučeník Sebastian" i básně z biblického života (Žalmista David, Král Saul). Jeho „Modlitba" i verše: „Když předvídaje blízké rozloučení..." jsou chvalozpěvy Bohu a Kristu. Značnou sensaci způsobil K. R. svým ušlechtilým dramatem „Král židovský" (1913), kdež reprodukoval čistými verši nejjemnější podrobnosti vypravování sv. evangelia, podpíraje je texty z proroků. Celé drama odehrává se ve zbožných rozmluvách spravedlivých o Učiteli, jenž sám nevystupuje, střídaných se zlomyslnými útoky fariseů proti Němu. Básník dovedl přenésti vlastní náboženskou náladu na diváky a čtenáře, ač drama trpí některými technickými nedostatky, nejednotností děje a nepřirozeností některých výjevů i postav (Prokuly, manželky Pilátovy a Johanny, manželky správce domu Herodesova).

Z básníků podřízenějšího významu uvádíme Apol. Ap. Korinfského (* 1868), jenž v „Byvalščinách" (1898) zdařile obnovil zvučným veršem a poetickými obrazy lidové poesie starých bylin pozapomenuté pověsti a legendy, málo známé historické události, doplňuje je vlastním výmyslem. Mistrnou formou verše zpracoval staré legendy Vlad. Petr. Lebeděv (* 1868). Chudobou obsahu trpí básně Konst. N. Ldova i jmenovaného již A. M. Fedorova.

Křesťansky naladěna něžná duše skromného básníka Alexandra Vas. Kruglova (* 1853), jehož talent slouží Bohu, dobru i pravdě. V mládí svém Kr. nebyl prost pochybností, ale nabyv duševního klidu ve víře v Prozřetelnost, v pevném přesvědčení, že počátek pravého a věčného života ducha, trápícího se zde v těsné schránce tělesné, je za hrobem, vidí v nebesích utišení všech bouří nedokonalého života pozemského i útěchu v zlobě naší doby. Jasným projevem jeho náboženské nálady, jsou jeho vroucí modlitby, svědčící, jak vznešený názor na modlitbu má básník. Jsou psány jazykem srdce a proniknuty teplotou křesťanského citu.

Z básnířek jmenujeme Mirru Al. Lochvickou (Žiberovu, 1871—1905), jejíž Puškinovou cenou poctěné básně jsou písní vítězící smyslné lásky tělesné, dále Olgu N. Čjuminovu-Michajlovovu

(1862—1909) a Tatjanu Lv. Ščepkinovu Kupernikovu (* 1874), jež kromě původních básní a dramatických her podaly řadu zdařilých překladů básní i dramat západních spisovatelů, Byrona, Rostanda, Maeterlincka a j. Z původních prací Ščepkinovy-Kupernikové nejvýše cení umělecké zpracování v prose poetických pověstí a episod středověkých „Skazanija o ljubvi“ (1810).

2. Nové umění, symbolismus a dekadence, nábožensko-mystické hledání; bohohledatelé. Chorobný erotismus.

Kritik Flekser-Volynskij. — Jasinskij-Bělinskij M., V. Bibikov, Vilenkin-Minskij, D. Merežkovskij, Z. Gippiusova, Tětěrnikov-Sologub, Balmont, Brjusov.

Jako reakce proti vtahování positivní vědy v obor umění, jako protest proti materialistickému pojímání dějin a proti neuměleckému, obmezenému, materialistickému naturalismu Zolovu vzniklo v osmdesátých letech 19. století ve Francii literární hnutí pro „nové umění“, jemuž dali jméno symbolismus a jež odpovídalo poloidealistické náladě tehdejších duchů po dlouhé vládě hrubého materialismu. Symbolismus jako obrodný směr, snažící se zidealisovati, zušlechtiti duchovní síly a hodnoty života národního, zidealisovati literární i básnické umění, je odhmotniti, jest oprávněnou formou umění. Tvorba vůbec jest možna tehdy, věří-li umělec, že forma může býti nositelkou obsahu, že umělecký obraz může ukazovati na tu myšlenku, kterou má podati, věří-li ve spojení hmotného s duchovním, věří-li, že hmotné — realistický obraz — může se symbolisovati, spojovati se s duchovním obsahem, že může reprodukovati něco duchovního. Symbolistický básník snaží se realistickým obrazem nebo řadou obrazů vzbuditi ve čtenáři určitou náladu, probuditi k činnosti jeho obrazivost, aby čtenář vlastní fantasií vnikaje v symbol, snažil se pochopiti myšlenku, spisovatelem naznačenou. Ve všem pozemském, ve všem, co je zde, nyní, idealičtí symbolisté vidí věčné, co je tam, tíhnou od země k nebi jako bývalí romantikové a hledí realnost toho tam vyjádřiti uměleckým obrazem, jenž by byl jeho symbolem.

Ale v idealisticky obrodném symbolismu záhy bylo znamenati sklon k dekadenci, úpadku umělecké tvorby, když mnozí z upřílišeného protestu proti suchoparnému naturalismu začali zavrhovati též realismus, oddávati se illusionismu, nezdravému mysticismu, vystavovali v chorobné náladě své na odiv zvrácené city a zkažené

vkusy, vydávajíce je za normální, za vyšší stupeň ne všem dostupné, aristokratické krásy, v zápachu hniloby pociťovali zvláštní vůni, velebili zlo a chvalozpěvy pěli ďáblovi. Dekadenti, majíce sebe za „aristokraty ducha“, zvedli vzpouru proti dosavadním formám uměleckým i proti obsahu. Nedbajíce ustálených pravidel veršovnictví, překvapovali čtenáře nepřirozeným spojováním slov a myšlenek, schválným přenášením epithet z jednoho oboru pojímání na předměty druhého oboru, nemajícího ničeho společného s prvním oborem. V obsahu jevili náklonnost ke všemu nepřirozenému, chorobnému, zrůdnému, k odporné fantastice, k výlučným citům a téměř neuvědomělým představám duševním. Dekadenti zřekli se společenských úkolů života i snažili se nad všednost života i zlobu dne povznésti se v říši „čistého umění“, „nové krásy“. Místo hlásání lásky k bližnímu a mravní čistoty v dekadentství vystoupily idey vznešené lhostejnosti k „davu“, idey demonismu i amoralismu, hrubého erotismu, chlubení se vlastními nepravostmi. Až k šílenství nenávidíce „otrockou mravouku“ současného lidstva, snažili se zavésti novou mravouku. Tak praeraffaelita Swinburne zavrhl stud, nezná ctnosti, zlo chce líbati; Ch. Baudelaire, Oscar Wilde a j. doznávají, že mravní zlo zvrhlosti táhlo je nepřekonatelnou mocí k sobě, zvláště bylo-li zevně krásné, esthetické. Esthetika vůbec v jejím zvráceném pojmu jest jim cílem života, „nová krása“ je nad pravdu, dobro i mravnost. Místo Bohu pějí dekadenti chvalozpěvy ďáblovi, svědomí a povinnost prohlašují za dým, mravnost za zastaralý pojem.

A tyto demonické hlasy evropských dekadentů s pohnutím opakují teňoučké hlásky ruských dekadentů, se zálibou upírajících zrak na vše odporné, mrzké a chorobné, cítících nepřekonatelnou náklonnost k smrti, hnilobě a rozkladu, k tělesným i duševním zrůdnostem a chorobám, hlásajících myšlenku o nelišnosti dobra i zla před světem „věčné krásy“. Pod záminkou boje proti předsudkům současné společnosti ruští dekadenti oživují odporné stránky mrtvých civilisací, pod pláštěm boje proti měšťácké mravouce oslavují nepřirozenou prostopášnost a bosácko-aristokratickou zvrhlost vyhlašují za lék proti současným zlořádům. Ale v domněnce, že jsou průkopníky lepší civilisace, oslavují mnohem horší ohavnosti, než je to, proti čemu vystupují.

A tento bezdušný kult „krásy“ u ruských dekadentů, odvolávajících se na Nietzschea i hledajících u něho omluvu svých nemravných výstředností, splýval s hlásáním samolibého požitkářství, sobeckého užívání života i se zavrhováním vší mravnosti, a odporoval všemu, čím do té doby byla proslavena literatura ruská. Proto proti němu tak

ostře vystupoval vynikající kritik, sociolog a publicista Nikolaj Konst. Michajlovskij (1842—1904), zastávaje se tendence v umění. Ale také idealisticky obrodné hnutí mělo svého kritika v novoidealistu Ak. Volynském (*1863), napadajícím hrubý materialismus, positivismus a neumělecký utilitarismus v umění, jež hlásali „ruští kritikové" (název jeho knihy) Bělinskij, Černyševskij, Dobroljubov a Pisarev, jichž činnost Vol. podrobil řízné kritice. Volynskij má symbolismus za „umělecké spojení světa zjevů s tajemným světem božství", viditelného s neviditelným, realního s mystickým, a tvůrčí práci má jen tehdy za možnou, „cítí-li umělec v sobě Boha", „spojuje-li smyslné dojmy s vniternou náboženskou ekstasí". Takovému vysokému hledisku ovšem neodpovídalo ani umění hrubých naturalistů ruských, ani nových dekadentů, tak že kritika, hovící zvrhlým vkusům obecenstva, umlčela tohoto idealisticky naladěného muže. Literatura ruská pak, nemajíc od té doby svědomitého kritika, jenž by mladé spisovatele vedl, klesá hlouběji a hlouběji v bahno oplzlosti a nemravnosti.

První pokus „obroditi esthetiku", „zbaviti se ztudu", první boj s občanskými motivy v literatuře, s altruistickou moralkou, s ideami povinnosti „sloužiti lidu" na Rusi podnikl Ieronim Ier. Jasinskij (* 1851), jenž pod pseud. M. Bělinskij v povídkách, uveřejněných v Otěčest. Zapiskách 1879—84, pod vlivem altruistických ideí sedmdesátých let odrážel idey a život oněch pokrokových kroužků, jež žily společenskolidovými zájmy, předváděje typy sebeobětavé snahy, věnovati se štěstí lidu, ale nemající důvěry ve vítězství svých idealův a proto duševně sklíčené. Tyto povídky s liberalní občanskou tendencí (Olgino tajemství, Nataša, Starý sad, Osení, Osobní štěstí, Lilie, Spící krasotinka) zjednaly mu slávu v radikalních kruzích. Ale Jasinskij už tehdy, jsa jako rodák jihu temperamentem čistý umělec, ze života se těšící, nepoddal se na dobro pessimistické náladě tehdejší, tak že již v těch povídkách ozýval se smyslný tón vedle touhy po životě, po štěstí, vedle veselého humoru, hluboké upřímnosti a vřelého soucitu s osudem hrdinův.

Ale vzdav se 1884 názoru o nezbytnosti tendence v díle uměleckém, prohlásil, že cílem umění není poučovati, nýbrž činiti lidi šťastnějšími, poskytovati jim esthetický požitek. A tuto svou theorii „čistého" umění Jas. začal realisovati v povídkách, předváděje slabochy, jimž se nedostává charakteru v otázkách „osobního štěstí", by si zařídili něco aspoň poněkud snesitelného pro sebe i pro rodinu. Vystoupiv jménem práva osobnosti proti altruistickým idealům sedmdesátých let,

Jas. uplatňoval své nadšení pro „novou krásu“ oplzlými náměty a kresbou choulostivých erotických podrobností, cizoložných zápletek a frivolních situací, tak že je zván „praotcem pornografické literatury na Rusi“. Od té doby Jas. staral se více o zajímavost a pikantnost vypravování, než o vážný obsah, o uměleckou psychologii a jemné zpracování děl, snaže se typičnost hrdinů nahraditi zjevným pamfletismem, an v nudných románech předváděl hrdiny velice podobné dobře známým současníkům, což vyvolávalo veřejné škandály. A vše to popisoval naturalisticky podrobně jakýmsi lehkomyslně veselým tónem, bez uměleckého taktu i vkusu. Mravní lhostejnost je vůbec známkou jeho talentu, lhostejného k dobru i zlu, vlastně schvalujícího nemravnost, protože prý v životě je vše jen symbol, hlásajícího čistou, věčnou krásu a brodícího se v oplzlostech a špíně.

Mravní lhostejnost, bezásadnost a zvrácené pojímání krásy shledáváme též u žáka Jasinského, Vikt. Iv. Bibikova (1863—92), jenž vůbec mravnost a idealy zavrhoval proto, že prý vysoká mravnost bývá známkou umělecké tuposti, kdežto lidé nemravní dosáhli prý vrcholkův umělecké dokonalosti. Jasinskému věnoval B. román „První láska“, apothesou Jasinského je svéživotopisný román „Druzja prijatěli“ (1890), jehož hrdina, Zarjanskij, jest všecek oddán zájmům čisté krásy. V novelle „Mučeniki“ (1891) B. projevil čistě dekadentský kult krásy vedle zhnilého pessimismu a dekadentského spojení oplzlosti s úžasem. Takové byly první květy více méně samorostlého dekadentství ruského, než úplně podlehlo dekadentství západnímu.

Theorii „čistého umění“ v Zarji 1885 ještě určitěji formuloval neobyčejně vnímavý k novým proudům a všelijaké módě snadno podléhající básník N. Minskij (pseud. Nikol. Max. Vilenkina * 1855). Týž vystoupil 1879 s lyricko-epickou básní „Bílé noci“, psanou v duchu tendenční občanské poesie, věnovanou témuž rozporu mezi jasně poznanou povinností bojovati za štěstí lidu a mezi neschopností, užiti prostředků, bez nichž jakýkoli boj jest nemyslitelný, rozporu, který jsme viděli u Garšina i Nadsona. Ale 1885 zavrhnuv publicistickou tendenci a poučování poesií, prohlásil za cíl umění esthetický požitek a radost ze života i stal se předním zástupcem ruské dekadence, jíž vzorem Západ. Ve sbírce „Nových písní“ (1901) prohlásil své čistě dekadentské vyznání:

Nět dvuch putěj (cest) dobra i zla,
jest dva puti dobra . . .

dvě pravdy, dva dobra,
jich vybor — muka dlja tolpy (pro lid),
dlja mudreca igra (hračkou)...

„Svoboda" prý jemu „prvnímu z lidí" zjevila tuto velkou pravdu, že cesta dobra jest vlastně totožna s cestou zla, a že blaženost záleží v poznání, že je „všecko jedno, jakou cestou jdeš". Jinde M. tvrdí, že není zármutku, ani radosti, není spravedlivosti, ani křivdy, není dobra ani zla, nýbrž jest pouze nesmyslná síla. A jen ten člověk je svoboden, který necítí ani radosti, ani zármutku, nemiluje spravedlivosti, ani nevraží na křivdu, nevěří v dobro ani ve zlo. V takovém zmatku pojmů jal se M. hledati smysl života, jak by nejlépe splynul s lidem a sloužil venkovu. A tu prý poznal, že lid právem zavrhl jej i jemu podobné lidumily, protože „lid, jemuž šli hlásat nový život", hledal smíření se svědomím (srv. knihu „Při světle svědomí", 1890 vydanou Minským), držel se pevně „víry v nesmrtelnost a v lepší budoucnost", kdežto oni se zbavovali otázek o nesmrtelnosti buď mlčením, nebo špatným vtipem; poznal prý, že všecky „praktické idealy, láska k lidem i láska k národu, nejsou-li založeny na lásce k věčnému počátku života, jsou neprospěšny". Pozemský život nemá smyslu, nemá účelu bez náboženství, bez poznání ne-lživého, nadpozemského účelu, bez jistoty, že v základě zjevů leží ne naše, nýbrž božská vůle. Přišed k poznání nezbytnosti náboženství rozumem, Minskij prohlásil, že proň jest realní pouze jeho vlastní osobnost, jeho „já", vše ostatní že je klamné a illusorní a konec konců náleží nebytí. Ale jest-li pouze vlastní „já" realní, pak i logický Bůh je právě tak přízračný a illusorní, jak skutečnost, již M. zavrhl — pak i tento věčný počátek, z něhož pošel svět, jediný cíl bytí, počátek i konec — je — meon (neexistující), je sen bez vyplnění, neznámé a trapné tajemství. A tak učení o meonech, v němž se M. snažil „smířiti a spojiti ve vyšší synthesi všecky kontrastické principy filosofie, materialismus a idealismus, positivismus a mysticismus, optimismus a pessimismus", chová v sobě plno odporů, jest nemravné a vede k beznadějnému pessimismu, k jistotě o bezúčelnosti a illusornosti všeho, světa i „logického" Boha. (P. d.)

Právo osobního přesvědčení.

Dr. Josef Vrchovecký. (O.)

Jak pracovat proti všeobecné znemravnělosti, jež se stále víc a víc vzmáhá? Který system moderní ethiky může nám pomoci? Žádný! Moderní filosof Eucken[1]) praví zcela otevřeně, že moderní ethikou hrozí vlastní mravnosti rozklad.

Bezcharakternost, o jaké v dřívějších dobách nebylo takřka tušení, stává se čím dál tím hrozivější. Není pevných, ustálených zásad, podle nichž by moderní ethika mohla vypěstit charaktery. Ani nejnadšenější stoupenci nezávislé ethiky se tím netají, že se dožili trpkého zklamání. Fouillé, jeden z nejnadšenějších stoupenců moderní ethiky a zásadní odpůrce ethiky náboženské, píše o moderních systemech mravoučných následovně: „Za našich dnů mnohem více než před třiceti roky popírá se mravnost sama, její realnost, její potřeba a užitečnost... Četl jsem pln živé starosti, jak moji současníci v tomto oboru zásadně se rozcházejí a sobě odporují. Pokoušel jsem se utvořit si svůj vlastní úsudek o těchto různých názorech. Mám ho říci? Shledal jsem, že na poli mravnosti je takový zmatek ideí a takový zmatek citů že tam panuje, že se mně zdálo nemožným jasně osvětlit, co by se současnou sofistikou zváti mohlo.“ [2])

Fouillée má pravdu, když mluví o sofistice v systemech moderní ethiky. I u vážných myslitelů nacházíme často sofistiku odpornou, která vrcholí v popření mravnosti, mravnosti vůbec. Münsterbergovi jest mravnost zjevem zcela nahodilým, který časem zmizí, protože ho nebude třeba; pračlověk prý byl vůbec prost všech mravních ideí. Hellwaldovi jest boj o existenci principem vší mravnosti; silnější jest úplně v právu, když slabšího utlačuje.

Pantheista Josiah Royce[3]) nazval „mravní svět chaosem“ a radí člověku: „zapuď touhu, tento pramen všeho klamu a nevytýkej sobě žádného cíle leč bezcílnost“. Některým učencům, kteří se chlubí, že hlásají pravou mravnost, jsou ctnost a neřest fysickými produkty jako cukr a vitriol. K tomu kterému jednání jest jednotlivec tělesnou konstitucí předurčen a nemůže na tom nic změnit.

---

[1]) Grundlinien. 1907. Leipzig Str. 502.

[2]) viz Foerster: Autorität und Freiheit. 1910. 45. 46 str.

[3]) viz: Philosophisches Jahrbuch. I. ročník. Str. 359.

„Výchov k mužnosti“ [1]) jmenuje se dílo jednoho německého pedagoga — Gurlitta. Jak chce k mužnosti vychovávat? „Člověk musí mít odvahu, žít svůj plný lidský život (sein volles Menschenleben), tedy musí mít i odvahu k vášni a smyslnosti“. Řízně podotýká jeden kritik (č. Pharus. 1913. 3. sešit. Str. 202): „To není výchov ke kultuře, nýbrž k barbarství.“ Dle Gurlitta je správně vychovaný hoch devítiletý v podstatě hotov. — A což v době jinošské, v nebezpečné době probouzejících se vášní, nepotřebuje výchovu? Není mnohý, dobře vychovaný mladík svým pudům a chorobným nápadům vydán na milost a nemilost, když jest odkázán pouze na sebe a autoritativní vedení jako nedůstojné poručníkování odmítá?

Fouillée se děsil hrozného procenta mladých zločinců ve Francii, pátral po příčině tohoto zjevu a přišel k poznání, že na vyučovací system padá hlavní vina. „Základní chyba našeho systemu vyučovacího jest převládání intellektualistického a racionalistického názoru, který jsme od posledního století zdědili, a který vědeckému poznání přepjatou úlohu pro mravní vedení člověka přikládá. Vědění bez svědomí je zkáza duše. Pamět fakty, jmény a letopočty napěchovat není ještě totéž jako duchu myšlenky sdělit, které budí veliké city a zatlačují neřesti.“ [2]) Náboženství nazývá mravní uzdou (zlých náruživostí!) prvního řádu a o křesťanství dí, že po právu nazváno dokonalým repressivním systemem proti zlým pudům.

Natorp [3]) píše, že odloučením mravnosti od náboženství bylo pro první osudným; vnitřně byla prý ochuzena a je nebezpečí, že klesne na lesklou frási.

„Naše moderní mravnost visí ve vzduchu“, volá monista Drews, [4]) svědek, kterému jistojistě nikdo nebude vytýkat, že jest proti moderní ethice zaujat. Jednej dle svého svědomí, radí nám moderní individualisté, ale přehlíží se, že někteří dospěli svým individualismem tak daleko, že prohlásili svědomí klamem. Kolik lidí volá dnes s Plošovským v Sienkiewiczově díle „Bez dogmatu“: „Je pouze jedna logika — logika vášní!“ Moderní individualismus, který chtěl člověka naprosto osamostatnit, uvrhl jej namnoze do hnusného otroctví. Věci dospěly tak daleko, že dnes, jak dí Saitschick, [5]) mnoho lidí neví, co je pravdou

---

[1]) Gurlitt: Erziehung zur Mannhaftigkeit. 1906. Berlin.

[2]) viz: Pharus. 1913. 2 sešit. Str. 110.

[3]) Natorp: Religion innerhalb der Grenzen der Humanität. 2. vydání. 1908. Str. 90.

[4]) Drews: Die Religion als Selbstbewusstsein Gottes. 1906. Str. 47.

[5]) Quid est veritas? Str. 105.

a nepravdou, co je dobrým a zlým. Nikdy nebylo, dí týž myslitel, tolik lidí, kteří si cestu k pravdě zatarasili, jako nyní; spoléhají na svůj rozum a ve skutečnosti rozhodují u nich nezkrocené pudy.

Právě v nynější době, kdy se každá autorita zamítá, stala se potřeba autoritativního vedení pro mravní život naléhavou. Čím dál tím jasněji se nahlíží, že bez autority klesáme do bezedna. Kdo má býti lidstvu touto autoritou? Kant? Schopenhauer? Nietzsche? Stirner? Má se každému ponechat volnost v rozhodnutí? Tím se ovšem zmatek neodstraní. Eucken[1]) žádá, abychom se přidrželi Kantova systemu mravního, ale upadá při tom do rozporu sám se sebou. „Kant se často vynáší jako duševní vůdce naší doby, a přehlíží se, jak mnoho se stalo nejistým z toho, co jemu bylo pevným“. „Absolutní ethika (Kantova), základní pilíř jeho myšlenkové stavby, je neslučitelnou s empirickým a socialním pojímáním ethiky, k němuž se přítomnost kloní“. Ale „bez jeho ethiky pozbyla by naše ethika i zdání pravdy a velikosti“. Nabude tím lidstvo přesvědčení, že má Kantovu autoritu v ethice uznat a jí se řídit?

Roku 1899 přednášel Paulsen na sjezdě evangelicko-socialním o změnách ideálu výchovu. Po přednášce vytkl mu jeden z účastníků, že málo zdůraznil moment náboženský. V replice odpověděl Paulsen, že výchov lidu má spočívat na náboženském podkladě a pokračoval: V posledních letech byli nám různí vychovatelé doporučeni. Schopenhauer, Rembrandt a jiní. Já bych řekl: Ne! můžeme pouze říci (es kann nur heißen): Ježíš jako vychovatel našeho národa a vychovatel lidstva. Nevěřím, že tento bod může býti překonán. (Ich glaube nicht, daß über diesen Punkt hinauszukommen ist.[2])

I v díle „System der Ethik“ mluví Paulsen o potřebě autoritativního vedení v mravním životě.

Eucken poznal záhy nebezpečí individualismu, který prý zplodil kaleidoskopicky se měnící mnohost názorův a roznítil stálý boj všech proti všem. V tomto boji snaží se druh druha přetrumfnout; každý se shání po nápadném, frappantním, paradoxním a následkem toho uniká objektivní stránka přírody, cit pro zdravé a pravé se ubíjí, a paradoxní se stupňuje až k perversnímu; vše kloní se stále víc k rozkladu. To je zřejmé upadání do sofistiky, ačkoli se to krásně znějícími slovy zaobaluje.[3]) Dalšímu rozkladu nedá se zabránit, dokud nesprávná

[1]) Eucken: Grundlinien. Leipzig 1907. Str. 287. 288.

[2]) viz: Hochland VI. 1. sešit. Str. 112.

[3]) Eucken: Die Grundbegriffe der Gegenwart. 2. vydání. 1893. Str. 20.

zásada naprosté autonomie nebude všemi vážnými učenci zavržena a na jedinou patřičnou autoritu poukázáno.

Stein praví, že světová republika vzdělanců všech národů by měla v zájmu „své duševní rovnováhy" všemi silami pracovat, aby chaos mínění o smyslu světa byl nahražen kosmem uspořádaných, upevněných přesvědčení. O zhoubě individualismu Stein nijak nepochybuje. „Kdyby každý jednotlivý člověk v každém okamžiku svého života byl měrou všech věcí ... nebylo by žádných kriterií pravdy. Pak není žádné vědy ... žádného práva ... žádné mravnosti ... Má-li každému člověku jen to býti správným, krásným a svatým, co se jeho okamžité libovůli správným, krásným a svatým jeví, pak jsme tím pravdu, krásu a svatost jako hodnoty škrtli".[1])

Na zvláštní návrh připadl Stein v dřívějším svém díle. Nemá-li prý věda vůbec propadnout osudu stavby věže babylonské, „pak bychom musili zřídit universální, všechny obory vědy ve svých zástupcích representující organisaci, tak asi nějaký druh universální akademie. Ta měla by úkolem soubor veškerého lidského vědění sjednotit v celek, který by si úctu vynutil, a také svá vědecká dobrozdání o všech časových otázkách socialního života autoritativně podávat ... Dekrety takové universalní akademie ... toť ony vědecké imperativy, kterých žádáme". Výnosům takovým by se měli všichni jak nevzdělaní tak i vzdělaní podrobit. Stein snad sám nevěří, že by tím se dal zmatek odstranit. Kdyby přírodověda byla zastoupena Haecklem, Verwornem, Chwolsonem, Reinkem, byla by dohoda možnou? Individualistům bylo by proti srsti, kdyby se cizí autoritě měli podrobit. — Comte nazval individualismus nemocí západu a prorokoval, že kultura evropská touto nemocí zahyne, nenastane-li obrat.

Nejdůrazněji protestoval proti přepjatému kultu individualismu Foerster a poukázal na zhoubné jeho ovoce. Individualistům vytýká, že jim schází kritika všech nejdůležitější: „Vlastní kritika, správné odhadnutí dosahu naší osobní zkušenosti a pozorování, nestranné uvážení subjektivních rušivých pramenů našeho myšlení a usuzování".[2]) „Rozum a svědomí jest věru něco skvostného, ale potřebují samy napřed výchovu, očištění, osvobození a stálého styku s vyšší moudrostí, než-li jim možno svěřiti vedení člověka".[3]) Foerster vypravuje, že

---

[1]) Stein: Sinn des Lebens, 1904. Str. 12.

[2]) Foerster: Pohlavní mravouka a výchova. 1908. Str. 13.

[3]) l. c str. 21.

slyšel, jak homosexuelní člověk svůj mravní návrh odůvodňoval; jeho „přesvědčení“ bylo odleskem jeho zvrácených chtíčů. „Sám však byl přesvědčen, že je to výsledek jeho myšlení. A poněvadž moderní učenci jej odkazovali na jeho ubohý vlastní rozum jako na posledního rozhodčího, byl ubožák v postavení pana Prášila, že se měl za vlastní kštici vytáhnouti z bahna“.[1]) Odkážeme-li jednotlivce na vlastní svědomí, snadno pobloudí. „... osobní svědomí potřebuje ustavičného opravování, probouzení a zabezpečování stálým zbožným srovnáváním s posvátnými a osvědčenými pravdami, jež samo představuje“.[2]) Ohromná většina volných myslitelů se klame, míní-li, že skutečně volně bez autority myslí. Hned jest jim autoritou ten, hned onen spisovatel, někdy ten který politický list; zde se autorita jen zaměňuje s jinou a nejvíc se to děje hlavně v otázkách životních. I filosof prvního řádu může prý býti v těchto problemech dítětem; tím více takoví, kteří hlubšího vzdělání nemají. „Autorita náboženská jest jediným působivým prostředkem proti autoritě těla a vnějších vlivů“.[3]) Dnes pozorujeme velikou zaujatost proti církvi; ale až individualismus a s ním rozklad základních pravd pronikne široké vrstvy, až vliv náboženství na život zmizí, pak se teprve pozná zhouba moderního stanoviska individualistického a moderní společnost bude na veliký problem „církve“ jinak pohlížet. Církev svědomí nezotročuje. „Vždyť právě církev podepřela nejsilnější toto osobní svědomí: Quidquid fit contra conscientiam, aedificat ad gehennam, řekl sněm lateranský“.[4])

[1]) l. c. 10.

[2]) l. c. 19.

[3]) Autorität und Freiheit. 1910. Str. 62.

[4]) Foerster: Pohlavní mravouka a výchova. 1908. Str. 19.

Z dějin města Loštic.

VÁCLAV KUBÍČEK. (Č. d.)

9. Předehry ke smlouvě o sedmé sto.
(1661—1674.)

Vojáci na bytech obtížní. — Smutný rok 1663. — Přechody vojska císařského. — Noví obyvatelé v Lošticích. — Úlevy při prodeji gruntů. — Grunty »odběhlé«. — Počet obydlených domů. — Berně a veřejné platy. — Vrchnost se domáhá sedmého sta zl. — Ústní dohoda stran toho. — Výsadní listina z roku 1674.

Malicherny třeba zdají se dnešnímu pozorovateli rozepře a neshody právě vylíčené, ale tehda jimi nebyly. Z veliké dálky se předmět zdává být menší. Při vzdálenosti časové dlužno, pokud jde o placení, bráti v úvahu jinou cenu peněz, nežli je dnes. Jelikož kupní hodnota jejich byla tehdy mnohem větší, můžeme tehdejší obnosy směle násobiti dvaceti, abychom aspoň přibližně si představili jejich tíživost. Ostatně pak těžko se vmysliti dnes do těch dob, kdy všechny třídy obyvatelstva více méně trpěly bídou pozůstalou z mnoholeté války. Čeho snad ani necítí člověk zdravý, dvojnásob citelně se dotýká nemocného, jenž povstal ze smrtelné choroby. Tak i pohromy a těžkosti další, jimž nechtělo být konce.

Velikou nesnáz činilo bytování vojska. Z matričních zápisů vysvítá, že důstojníci ba i jednotliví vojáci obyčejní mívali na bytě s sebou i ženy a děti. Výživa dávaná bytujícím byla proti zemské náhradě 6 kr. denně na muže téměř zadarmo. Ale vojákům i to bývalo málo. Po dobrém nebo po zlém chtívali víc. Koncem února 1661 oznamuje městská rada z Loštic do Unčova, „že skrz soldaty nemalé insolenci a nesnáze se činí, sousedy bijí a sekají, chtějíc na nich servici dokonalou, sůl, koření, ocet, světlo a podstatný postel a tak dávajíce se jim úplně porcí, zdali bychom jim tím vším povinni byli“. Vodním přívalem toho roku bylo poškozeno několik gruntů při řece Třebůvce. Daně toho léta placeno poměrně málo: celkem pouze 158 zl. 32½ kr.[1])

---

[1]) Z toho bylo kontribuce 142 zl. 36 kr., na odvážení proviantu k pomezí uherskému 9 zl. 22 kr., na výlohy zemské 5 zl. 27 kr. a na odvážení čtyř půlkartounův od Brunsejfa k Vyškovu 1 zl. 7½ kr.

Duben příštího roku byl neobyčejně teplý, tak že stromy záhy rozkvetly a osení pěkně vyrostlo. Ale v druhé polovici května udeřily tuhé mrazy, načež 19. května napadlo sněhu. Obilí: rýž, pšenice a proso pomrzlo téměř na dobro. Až do Božího Těla trvalo studeno úrodě nepříznivé.[1]) Následkem neúrody i mor obcházel v okolí.[2]) Zasílajíc v lednu 1663 obec část dlužné kontribuce prosí vrchnost o sečkání ostatku, „nebo pro chudobu a nemožnost sousedův že svého kusu chleba na díle nemají nelze tak na kvap vybrati“.

Na nový chléb přišla nová pohroma. Častými dešti v červnu 1663 rozvodnila se řeka Třebůvka tolik, že zničila stav pod Trávníkem a zaplavila louky. V sobotu dne 7. července strhla se nad Mor. Třebovou po 7. hodině večerní hrozná bouře s průtrží mračen. Trvala sedm hodin. Třiatřicet osob nalezlo tam smrt ve vlnách řeky znova rozvodněné.[3]) V noci přivalily se vody do Loštic. V místech nynější lávky pod městským mlýnem býval v ty doby ještě prastarý stav, od něhož Třebůvka šla jalovým tokem z hlavního koryta celým „Loužkem“. Tento jalový tok býval oné části města při každém rozvodnění nebezpečný, v neděli dne 8. července stal se osudným. Voda strhla dřevěný most a sebrala deset chalup neobydlených a čtyři obydlené.[4]) Dvě rodiny z č. 132 a 134 při tom zahynuly. Týden stála voda na polích, jehož bylo 265 měřic zaplaveno. Teprv dne 14. července mohl z Loštic odejít posel do Unčova se zprávou „o strašlivém a žalostivém neštěstí“ a se soupisem „kolik sousedův neštěstí potrefilo jak na gruntech i na obilí, kolik lidu i dobytka potopeného, štěpnic a luk na nic uvedených“ — což zasílají prosíce o komisi, „poněvadž voda opadla a přejeti se může, že s tím meškati neráčite, pokavad voda po rolech a lukách ještě se spatřuje, tak aby chudým lidem tím časněji pomoženo bejti mohlo“. Roční daně zemské prominuta vzhledem k pohromě čtvrtina.

Leč vzdor tomu měla obec ještě v červenci vymundirovati dva mušketýry a vypravit šancíře do Brna, jež na rychlo se opevňovalo

---

[1]) V nejstarší gruntovní knize moravičanské: »Léta 1662 pro příčinu pomrznutí obilí na poli žádné pololetní terminy gruntovní se neplatily«. Podrobnější zprávy o mrazu *D' Elvert*, Mähr. und schles. Chroniken (Paměti města Prostějova) p. 351. Schriften XVI. 668. *Tiray*, Dějiny města Bítese II. 74. Vlastivěda, Klobouky p. 91.

[2]) Záznam o Lukavici. *Poštulka*, Hejmanství zábřežské p. 75.

[3]) *D' Elvert*, Mähr. und schles. Chroniken (Trübau) p. 337.

[4]) Jmenovitě čísla 23, 27, 30, 96, 97, 99, 129, 130, 131, 134. 141, 148.

proti Tatarům. Tataři zamýšleli proniknout až k Litovli a k Unčovu. Strach před nimi byl ve zdejším okolí veliký. Z Třebové mnoho lidí uteklo do hor.[1]) V Moravičanech „pro příčinu nešťastného vpádu tureckého do země moravské žádné pololetní terminy gruntovní se neplatily“.

Strach před ukrutným nepřítelem šťastně sice pominul, za to však nezůstaly beze škody pro město časté **přechody vojska císařského**. Když roku 1664 armáda táhla ze Slezska přes Moravu do Uher, bylo dne 9. května v Lošticích na noc oddělení pěšího pluku staro-Demerského o 124 mužích a způsobilo vydání 90 zl. za maso, pivo, kořalku, oves a přípřež, na niž „koní od městečka jest vypraveno v dešt a velmi těžkou cestu 31 kusů“ počítaných denně „v skromnosti“ úhrnem na 5 zl. Ale při účtování zemských úkladů a vrchnostenských výdajů vojenských, jež za rok 1665 činily pro Loštice značný obnos 520 zl. 40 kr. a k tomu 125 4/8 m. rži, 8 m. ječmene a 16 m. ovsa, srazilo se obci „strany ložirování soldatův na jednu kumpanii pěchoty v durchcukách“ pouze 39 zl.[2]) Co si počítali útrat při pobytu jiného oddělení dne 30. června 1665 na 40 zl., se jim přes

---

[1]) *D' Elvert*, Schriften XV. p. 7. 15. *Dvořák*, Dějiny Moravy p. 660. Co *Volný*, Mähren V. 566 uvádí k Senici u Litovle, patří k Senici v Nitranské stolici.

[2]) Podrobný přehled oněch 520 zl. dobře osvětluje, nač a zač se tehdy platilo a dávalo. Bylo to zejména:

1. na staré obilní rešty (měř. rži po 15 kr.) .	126 zl. 47 kr. a 101 4/8 m. rži v zrně.
2. na zaplacení všelijakých vojenských durchcuků	208 zl.
3. na zaplacení fůr k odvážení proviantního obilí z Olomouce do Hradiště	4 zl. a 12 m. rži a 8 m. ječmene.
4. na zaplacení proviantu pro regiment Sulebachovský, když do Slezska na zimní kvartýr maršíroval	24 zl. a 8 m. ovsa.
5. na diskreci J. M. panu krejskému heitmanovi Bartodějskému (dostal od unčovského panství 33½ šir. tolarů. Ostatek do 50 zl. 15 kr. obnášely výlohy při tom.)	15 zl.
6. na zaplacení starých obilních reštů (1 m. rži po 1 zl.)	101 zl. 30 kr. a 12 m. rži a 8 ovsa.
7. na zaplacení rži od stavů svolené	20 zl.
8. na jedno obzvláštní diskrecí vedle svolení poddaných pro jejich vlastní velikou potřebu učiněné panu Bartodějskému do Brna (35 šir. tol. a 11 zl. 12 kr. výloh)	18 zl.
9. na všelijaké outraty a exekuci	3 zl. 23 kr.

několikeru prosbu nebradilo nic, ačkoli sousedé jakožto „chudí lidé velké nesnesitedlné outraty s maršemi pocítili“.[1])

Aby předpis berně byl mírnější, navrhla vrchnost roku 1666, „že pro budoucí dobrý a pomožení v oukladech zemských na přiznávající listy něco diskrecí zapotřebí jest“, načež Loštice „jsouce předešle nad míru v lánech vyvejšeni ačkoli tak kvapně od chudých lidí vybrati možná nebylo“, sehnali půjčkou 12 širokých tolarů, jež na ten účel zaslali do Unčova. Což divu za takových okolností, když farář téhož léta na rozkaz konsistorní chtěje zvýšit důchody chudobného kostela žádal od zvonění velkým zvonem při pohřbu 6 kr. do záduší, že z valné hromady obecní „dvě osoby z ouřadu a dvě z obce k panu faráři vyslané byly a poslušně pohledávaly, že by proti chudobě a jinších obtížností chudých lidi takovou nebývalost žádati neráčil“ — a když žádost zůstala bez výsledku, že obec „proti nařízení takovému a neobyčejnému platu“ prosila vrchnost o radu a odpomoc.

Přes veškery nesnáze město se přece poznenáhlu zdvihalo zvláště přírůstkem nových obyvatelů, kteří ujímali grunty dosud neosídlené. Na některých se hned po válce usadili důstojníci rakouští i švédští, jichž nemálo zůstalo v zemi po odchodu švédských posádek roku 1650.[2]) V Lošticích přiženil se na dům č. 71 švédský lieutenant „slovutný“ Jan Artus roku 1649, současně pak koupil dům č. 58 kaprál Bernart Bergman, jemuž se později dostalo nadávky, „že by ti, kteří Švejdovi sloužili všichni šelmy byli a že by Bernart když Švejdovi sloužil rovněž takovým býti měl“. Zlolajce byl „poněvadž se toho dopustil a ty lidi poctivé, jichž mnoho, kteří Švejdovi sloužili, jest bez příčiny zhaněl“, právem loštickým přinucen k odprosu, jenž zapsán do městské knihy.

Z důstojníků rakouských koupil roku 1652 grunt č. 88 bývalý nejvyšší strážmistr Jeho Milosti císařské Martin Stummer, na rinkovním domě č. 64 usedl roku 1660 lieutenant Hans Petr Wachat, na č. 115 roku 1669 „vzácně vznešený“ pan Franc Francisco rytmistr pluku Knigovského, roku 1671 na č. 63 vojenský

[1]) V březnu 1666 odpovídají Loštice na dopis unčovský, »abychom za oves z magacinu vyňatej totiž 30 měřic peníze per 30 kr. měřici odeslati hleděli, jakož že i exekuci v té příčině následovala ačkoli chudí lidé sami velké nesnesitedlné outraty s maršemi jsme pocítili, žádný nám ku pomoci nepřispěl, však s velkou obtížností chudých lidí, řkouce žebrotou, nyní se za týž oves 15 zl. posílá«. V registr. unčov.

[2]) *Pilař Moravetz*, Histor. Moraviae III. 278, 279. Mnoho Švédů se usadilo v Rejnotech. *Volný*, Mähren V. 621. V Páloníně a v Moravičanech začíná v těch dobách jméno »Švejda« mezi obyvateli.

ranhojič Jiří Bauhofer rodem z Kostnice a na č. 65 důstojník Hans Georg Hosely. Konečně pak na č. 72 roku 1693 bývalý trubač plukovníka Delafossa Hans Krištof Lev původem z Kroměříže.

Též několik šlechticů zakoupilo se tehda v městečku. Dům č. 13 ujal roku 1649 pan Hendrich Sebald Tetaur z Tetova, bývalý důstojník královský, později mírovský purkrabí.[1]) Téhož léta koupil dům č. 65 pan Jan Jiří Sadovský ze Sloupna, jenž rok potom směnou přejal dům č. 72 se závazkem, „že budoucně žádné stavu rytířského osobě k prodaji dopustiti nechce, nýbrž tenž dům jinému městskému člověku prodati chce“. Na domě č. 116 usadila se roku 1654 paní Helena Polyxena Drahanovská, rozená Trachovna z Březího, choť pana Jindřicha Šťastného Ferdinanda Drahanovského z Pěnčína. Při zápisu se uvolila reversem, že čím by spravedlivě povinna byla buď vrchnosti neb obci že z domu zapravovati chce a že jej smí prodati jen osobě stavu a řádu městského. Po její smrti zdědil syn Jan Bedřich svobodný dvůr Opatsko v Žadlovicích, druhý syn Karel František zůstal na domě v Lošticích. Pod hostinnými krovy jeho pobývali časem schudlí rytíři, jakým byl zejména pan Vilím Blekta z Outěchovic[2]) a Sigmund Bohumir rytíř Půhončí z Předmostí.[3]) Ve kterém domě sídlel jako host pan Jan starší Želecký z Počenic, jenž před tím v letech 1631—1664 byl držel svobodný

---

[1]) Nikoli hejtman srv. *Volný,* Mähren V. 590.

[2]) Rytíř Ladislav Vilím Blekta z Outěchovic, jehož spojitost v rodokmeni Blektů není úplně jasna (*Sedláček* v Ottově slovníku naučném IV. 164), žil od roku asi 1661 ve Hvozdečku. Synové jeho Kašpar, Václav, Matěj, Ondřej a Martin jsou praděd y četných Blechtů žijících podnes na Búzovsku a Lošticku. Rytíř Vilím Blekta zemřel dne 21. července 1695 v Žadlovicích maje 87 let. Manželka jeho Marianna tamtéž 72letá r. 1702.

[3]) Rytíř Sigmund Bohumir Půhončí z Předmostí, druhorozený syn Vavřince Martina a vnuk Martina Půhončího, jenž r. 1628 byl přijat do stavu rytířského (Arch. zemsk. brněn. Půhony olom. sv. 40. bez paginace k r. 1630. Statky jeho *Volný,* Mähren I. 286. IV. 197. V. 716.), zdědil po své matce Magdaleně Andělíně Pavlovské (r. 1669 znovu provdané za pana Gabriele Frant. Litenského z Hofu) roku 1677 statek Újezd a svobodný dvůr na předměstí mohelnickém. (Oprav *Volný,* Mähren V. 868.) Prodav dvě léta potom obojí Maxm. Františkovi z Deblína, bydlel se svou chotí Magdalenou v Lošticích, později (v letech 1682—1692) v Žadlovicích na svobodném dvoře Opatsku, který mu patřil od r. 1680. V loštické matrice křestní je zapsáno 8 dětí jeho. Kamenný náhrobek dcery Barbory z r. 1682 s pěkným erbem Půhončích u vchodu do zákristie loštického kostela.

dvůr ve Hvozdečku a jehož manželka Kristina pochována roku 1665 v Lošticích při chrámu Páně, není známo.[1])

Na deset rodin přistěhovalo se v letech 1670 z Polska. Z nich trvale se usadili v Lošticích Tomáš Staršovský později Staršovic zvaný z Poznaně roku 1672 na č. 45, Jan Čajkovský čili Žejkovic z Přemyslu roku 1681 na č. 114 a Jiří Drkoš z Hulčína na č. 1. Silný byl proud nových osadníků z oněch horských osad německých, které válkou poměrně málo trpěly. Tak třeba jen z jediné osady Německých Libin přistěhovalo se do Loštic v druhé polovici XVII. věku přes deset rodin, zejména pradědové rodů dosud žijících, Matys Weiser, Adam Bártl, Tobiaš Melcher a Bártl Sommer.

Opuštěné usedlosti prodávala obec, jíž patřily právem odúmrtním, s rozmanitými úlevami. Nejobyčejnější byla, že se upustilo z trhové ceny. Čím dražší býval dům dřív a čím větší byla po válce jeho „ruina", tím se upouštělo víc. „Oupusty" se počítávalo od 10 až do 800 hřiven. Anebo se prodávalo na menší závdavek anebo vůbec bez závdavku — jen na placení roční. Jindy se prodal grunt za peníz nepatrný. Roku 1663 kupuje mlynář Vávra Pytlíček „zahradu" č. 130 zanechanou od Mariny Paráčky se zápisem: „Jsouc ta zahrada na nejvýš pustá a v ruině dokonalé postavená, že od gruntu stavěti zapotřebí jest, též zahrada za zaplacenou Vávrovi se pouští a to za summu peněz hotových 7 zl., polovic o sv. Duše, druhou o sv. Bartoloměji". Roku 1668 byla zahrada pořad ještě „v nejhlubší ruině" a zapisuje se novému majiteli s poznámkou, „poněvadž na zahradě tej daňka po 4 kr. (týdně) od starodávna byla, tehdy z vůle jich opatrností ouřadu a celé obce 1 kr. se jemu upouští a tak daňky po 3 kr. zůstane, pokudž by taková zahrada cizímu jinšímu prodána nebyla". Ale vzdor tomuto slevení bylo místo roku 1677 opětně pusté a prodalo se teprve roku 1705 za 50 hř. „však prohlídajíc dokonalou zkázu a ruinu toho místa", s úpustou 40 hř. na stavení, ostatních 10 hř. mělo se klásti po jedné hřívně ročně. Před válkou stála ta usedlost 53 hř. (P. d.)

---

[1]) Po Želeckém držel svobodný dvůr ve Hvozdečku pan Jan Pivce z Hradčan, od něhož dvůr s 45½ m. pole přešel prodejem k panství červenolhotskému roku 1667. R. 1695 byl ještě panským dvorem. Brzy potom jej Německý řád jako majitel panství Červené Lhoty proměnil ve svobodný statek (držitelem Jiří Hermann, »Freibauer«).

Mikuláš z Drážďan.

Dr. Jan Sedlák. (Č. d.)

Tedy neméně než třináct spisů, z nichž některé jsou značně obsáhlé, můžeme přičísti Mikulášovi z Drážďan s naprostou jistotou, ježto se jich sám dovolává jako svých. To je zajisté literární činnost již pouhým objemem svým cenná a hodná úcty.

Mimo to však odkazuje Mikuláš nezřídka na jiné spisy svoje, jichž dosud neznáme a jež bude nutno určovati jen dle kriterií vnitřních. Tak dovolává se častěji traktátu „De simonia",[1]) dvakrát naráží, arci ne dosti jasně, na spis „De fornicatione"[2]) a jednou na spis „De haeresi".[3]) Z traktátu „Quaerite" lze souditi, že Mikuláš napsal také spis nějaký „De frequenti communione", „De imaginibus" a výklad na I. Tim. 2: Obsecro... ut oraciones,[4]) z traktátu „De purgatorio" pak plyne, že jest od Mikuláše úvaha nějaká „De signis et miraculis".[5]) Nejasno jest, míní-li zvláštní spis, když v Punktech fol. 35²b dovozuje, že křesťanu nutno trpěti jako trpěl Abraham, a dodává: „ut patet alibi".

Měli bychom tedy ještě u sedmi traktátů původství Mikulášovo zaručeno jím samým.[6]) Z těch lze dva s velikou pravděpodobností určiti v rkp. univ. praž. V E 28, kde na fol. 104a—129b je traktát

---

[1]) Ve spise »De usura« cod. cit. fol. 109b: »de quo dictum est in materia de symonia«. V kázání »Nisi manducaveritis« mluvě o platnosti konsekrace svatokupcovy, dí: »de hiis alibi dixi« (cod. cit. fol. 203¹a). V Querite cod. cit. fol. 132²a: »et dic quod non, ut de symonia quasi per totum«.

[2]) V kázání »Nisi manducaveritis« vykládaje o doktorech, kteří vše omlouvají zvykem, dodává: »Sic possum dicere de usura, fornicacione« (cod. cit. fol. 210²a). Podobně v »Concl. doctorum . . .«

[3]) V Puncta cod. cit. fol. 16²a: »de quibus alibi habet videri« — byl by tedy psán až po Punktech.

[4]) Cod. cit. 132²b: »Et de ypocritis satis est dictum, ubi dicebatur de communione frequenti«; 131¹b: »de ista materia oportet alibi tractare«; 125²a: »ubi dictum est de ymaginibus ante materiam de commendacione passionis Christi«.

[5]) Cod. cit. 37b, kde mluvě o zázracích, jež činí duchové zlí, praví: »de isto vide, ubi dictum est de signis et miraculis«.

[6]) Někdy ovšem jest při těchto odkazech nejasno, nemíní-li Mikuláš úryvek nějaký v Cortině nebo v Punktech. Pokoušel jsem se proto určiti je tam, ale nepodařilo se mi — nezbývá tedy než souditi, že jsou to zvláštní spisy.

„De simonia“, začínající se „Ubi enim maius periculum“, v němž zcela po způsobu Mikulášově jsou nahromaděny výroky kanonického práva a kanonistův (zvláště Bart. Brix., Goffr., Astes.) a jako v Punktech se dokazuje, že papež nemůže dispensovati od svatokupectví; na fol. 142a—149b pak jest „Tractatus de malitia cleri evitanda“, jenž by mohl býti totožným s Mikulášovým „De fornicacione“. Z vnitřních důvodů bylo by lze přičísti Mikulášovi i kázání „In cathedra Moysi sederunt scribe“ (tamtéž fol. 97b—102a), v němž častěji citován jest Pseudo-Chrysostom[1]) a útočí se na svatokupectví duchovních, jež jest označeno jako největší kacířství.[2]) Ježto pak je tu o kacířství obšírnější úvaha, bylo by lze traktát ztotožniti s Mikulášovým „De haeresi“.

Škoda, že nikde neviděti v rukopisech stopy po traktátech „De imaginibus“ a „De signis“. Ty měly jistě ráz silně reformní a na hnutí veliký vliv.

Od Mikuláše jsou ještě některé traktáty o přijímání pod obojí. Aspoň „Contra Gallum“ (cod. cit. 152[2]ab) praví Mikuláš o autoritách: „De quibus quia sepius in aliis est expressum scriptis de ista materia“, míně asi své spisy, ač by se to také mohlo týkati spisů Jakoubkových. Jistě však jest jeho kázání v krakov. rkp. 2148 fol. 34b—39b na thema „*Quod fuit ab inicio*,“ v němž citáty dokazuje nutnost přijímati pod obojí. Plyne to jednak z toho, že celý rukopis jest sborník jeho spisů, jednak i z titulu „coelestis studens“, jejž dává sv. Pavlu zde, jako v kázání „Nisi manducaveritis“ a „Contra Gallum“. Také v traktátech o přijímání dítek jest asi některá práce Mikulášova.

Jako traktáty Cortinu a Puncta tvořil Mikuláš ponenáhlu spojováním drobnějších úvah, tak zase jiné kratší práce později rozšiřoval a přepracovával. Tak existovaly pravděpodobně starší traktáty „De usura“ a „De purgatorio“, jichž druhé zpracování jsme shledali ve stejnojmenných traktátech delších, bezpečně pak byl napsán Mikulášem již r. 1408 neb následujícího první traktát „De iuramento“, jejž jsem z rkp. univ. praž. X F 8 uveřejnil ve Studiích a textech I 86—94 a jehož přepracováním vznikl stejnojmenný traktát shora zmíněný.

---

[1]) Také na »Nisi habundaverit . . .«

[2]) Odmítá jako Mikuláš rozdělení »symoniaca, quia prohibita« a »prohibita, quia symonica« (fol. 109b).

Konečně lze dle obsahu s přibližnou jistotou připsati Mikulášovi Drážďanskému dva zajímavé traktáty v častěji zmíněném sborníku krakovském 2148, totiž na fol. 2—11a Expositio decalogi a 11a—21a De septem sacramentis. Jsou to, jak autorova poznámka: „pro informacione puerorum“ při prvním traktátu naznačuje, spisy školské. V prvním vykládá autor krátce desatero, zapovídaje při 5. přikázání usmrcovati lidi, třebas to dovolují zákony lidské,[1]) a útoče na duchovenstvo.[2]) Ve druhém traktátu probírá sedmero svátostí. O kněžství tvrdí, že v prvotní církvi nebylo těch různých stupňů, jež má nyní církev, a že nebylo rozdílu mezi biskupem a knězem. Při manželství dovolává se dvakráte Bohiće (14ab), jenž Mikulášem často bývá citován, o křtu poučuje dobře, při biřmování však praví že v prvotní církvi bylo místo něho skládání rukou. O svátosti oltářní dokazuje stručně z Mat. V, Jana VI a I Kor. X a XI, že jest chléb (20a), o posledním pomazání mluví pravověrně, při pokání však zmiňuje se jen o lítosti a vůli nehřešiti.

Nelze neznamenati, že se i v těchto spisech ozývají myšlenky valdské a že oba traktáty, zvláště druhý, nebyly bez vlivu na dogmatiku táborskou. (O. p.)

---

[1]) fol. 4b: »non occidere homines . . . secundum legem humanam . . .; non presumerent fratrem suum occidere nisi ex caritate et casu quo hoc sibi fuerit revelatum«.

[2]) »Quanti sacerdotes et prelati spiritualiter sunt irregulares! Tamen a primo usque ad ultimum omnes subtrahunt spirituale suffragium, nequiter subditos occidendo« (fol. 5b). To hlavně proto, že nekáží věřícím evangelia. »Sacerdotes, qui vitam Christi denegant et leges suas multipliciter dampnant, sunt de numero illorum, qui contra Christum dixerunt falsum testimonium . . .« (fol. 8b).

Účast kardinála Dietrichštejna za boje mezi arciknížetem Matyášem a Rudolfem II. roku 1608.

Napsal Jan Tenora. (Č. d.)

Na zprávy z Moravy císař ještě více se hněval a zanevřel na svého bratra Matyáše,[1]) ale aby zbrojně zasáhl, jak dožadovali se Berka i Kavka, na to nebylo pomyšlení. Zvítězila u dvora strana, která byla pro mír, a nebezpečí bylo podceňováno; doufalo se také, že různici mezi stavy a Berkou bude možno uklidniti. Nepřihlíželi ještě ke kořeni zla: neběželo o rozepři mezi Berkou a stavy, nýbrž o boj mezi Rudolfem II. a Matyášem.

U dvora císařského bylo rozhodnuto tenkráte rychlo, aby byli na Moravu vypraveni královští komisaři. K tomu byli obráni kardinál Dietrichštejn, Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka na Hradci a Telči a Jan nejstarší Lukavský z Lukavce na Zámrsku; za sekretáře byl jim přidán Jan Platejs z Platnštejna. Věřící list jim daný ze dne 13. března vyslovoval nelibost nad nevolí a různicí mezi stavy moravskými a některými osobami obzvláštními a nad tím, že soud zemský musil býti vzdán; aby dostatečně vyrozuměli, proč se tak dálo, že posílá císař komisaře, kteří vyříditi mají, co jim jest poručeno. Stavové měli k nim zachovati náležitou šetrnost a jim ve všem věřiti.[2])

Současně oznamoval císař Ladislavu Berkovi, že komisaři mají Berku i druhou stranu slyšeti, na všecko se s pilností vyptati, další předsevzetí stavů přetrhnouti a spokojiti a císaři neprodleně oznámiti příčinu takového nezpůsobu a roztržitosti. Císař potom pošle Berkovi své rozhodnutí; zatím aby řídil a spravoval úřad hejtmanský císaři a stavům k dobrému; kdyby však zpozoroval něco císaři a zemi škodlivého, aby tomu podle své možnosti předcházel.

Kardinálovi Dietrichštejnovi svěřeno bylo ještě u této komise zvláště jednati s Olomoučany a Brňany; zajisté aby zachovali císaři věrnost, a snad aby císaři poskytli peněz.[3]) Z Moravy měl potom kardinál odebrati se k arciknížeti Matyášovi, aby prý zvěděl, co pohnulo

[1]) *Hurter*, l. c. V. 233.

[2]) Historický archiv mikulovský, svaz. 158, originál; kopie v archivě českého místodržitelství v Praze.

[3]) Archiv českého místodržitelství L. 34 (1606—1608).

arciknížete k jeho počínání, a jak by se dalo tomu zameziti.[1]) Věřící list císařův pro kardinála k Matyášovi je z 15. března.[2])

Kardinál nepředstavoval si sám, že by na Moravě mohl nastati za ten krátký čas, co byl ze země vzdálen, tak úplný obrat a odpad. Spoléhal ještě na svůj vliv a své první slovo mezi stavy a doufal, že osobním stykem s náčelníky stavů zase je získá. Hned z Prahy psal Karlu z Liechtenštejna a oznamoval mu, že přijde. Zdvořile, lichotivě, ale neupřímně odepisoval mu Liechtenštejn z Bučovic 17. března, že se těší na jeho příchod a dodával, aby Bůh vedl všecko k dobrému; sám že očekává jeho rozkazův a stavové moravští i s ním že jsou jeho služebníky.[3])

Z královských komisařů dojel Slavata do Brna 17. března ráno, Lukavský 18. ráno, ale kardinál Dietrichštejn, jenž vypravil se z Prahy teprve po audienci Khleslově, ač spěchal za nimi co nejrychleji, pro špatnou cestu přibyl do Brna až 19. března večer. Cestou dověděl se, že Tilly se svými jezdci Trautmannsdorfskými položil se na zboží kláštera tišnovského, a zastavil se u něho. Vytýkal mu, že nikterak neměl do země bez rozkazu, ba proti rozkazu císařovu přitáhnouti, a vyřizoval mu vůli císařovu, aby najímání lidu válečného zastavil. Tilly se bránil, že nebyl již na Moravském Poli bezpečen; co se týče najímání lidu poukazoval na rozkaz, jaký mu byl při posledním odjezdu z Prahy dán, a dovozoval, že nelze toho již změniti; jen ony čtyry kompagnie, kterým již dal závdavek, mohly by býti ještě odkázány, ale pak pozbude se závdavek. Při tom dožadoval se Tilly nejsnažněji, aby bylo jezdcům Trautmannsdorfským co nejspíše zaplaceno; proto sám chtěl do Prahy odejeti a na to naléhati, ale kardinál toho nepřipustil. Uznával však plnou měrou obavy Tillyho v té příčině, a sám psal císaři, aby v takové svrchované potřebě co nejspíše bylo jízdě zaplaceno.

Hned první dojem kardinálův o tehdejších poměrech moravských byl dojem nebezpečné nejistoty rozvířené již všelikými smyšlenkami a povídačkami. Na nejvýše bylo potřeba rychle se rozhodnouti a jednati; proto si přál kardinál, aby byl v nejrychlejším spojení s dvorem císařovým, aby byla tedy zřízena pravidelná pošta z Prahy do Brna. Viděl již kardinál sám všude zřejmé známky odboje a

[1]) Monum. Hung. III. 268.

[2]) Historický archiv mikulovský, svaz. 158, kopia.

[3]) Tamže, originál vlastnoruční.

povstání, které donucovaly císaře, aby co nejspíše se rozhodl, zakročí-li po dobrém nebo po zlém. Další cestu do Vídně musil kardinál zatím odložiti a úplně věnovati se záležitostem moravským, které nezbytně vyžadovaly jeho přítomnosti.[1])

V Brně sestoupili se královští komisaři do rady hned po příjezdu kardinálově, jsouce si již vědomi svrchované vážnosti situace. Za nimi přibyl také Ladislav Berka, jenž vrátil se do Brna z Velkého Meziříčí. Zase jim vykládal obšírně všecko, co se bylo sběhlo o zemském soudě, a tvrdil, že to všecko a zvláště sjezd ivančický, k němuž prý se dostaví sám arcikníže Matyáš, je zosnováno proti císaři, a neučiní-li se opatření v čas a nejdéle do třech týdnů, že pozná se pak dosah toho nebezpečného a císaři velice škodlivého počínání.

Komisaři mu tedy oznámili, jaké opatření císař učinil: že poroučí Berkovi svolati na příští středu (26. března) zemský sjezd. Berka byl ochoten k tomu, ale netajil se, že bude pro něho nejvýše nebezpečno účastniti se sjezdu, a obával se, že teprve tam se dokoná proti němu, co onehdy se začalo. Proto prosil, aby se mu dala na ochranu silná stráž. Nadarmo mu to komisaři vymlouvali, že to není možno, a že by to divným dojmem působilo na stavy, kteří přece posud ještě nic násilného nebo nebezpečného proti němu neprovedli, a nad to že císař žádné ještě resoluce neučinil o posledních událostech, o nichž mu psal jak sám tak i stavové ze Slavkova, — Berka nicméně trval na svém, aby mu byla dána stráž, a projevoval svě další mínění, aby se přísně a rozhodně mocí vojenskou zakročilo proti podnikání stavův, aby bylo skrze patenty zakázáno ve všech zemích koruny české najímati vojsko, vyjímaje jen najímati pro císaře, aby se zabránilo vojsku stavovskému položiti se kdekoli, ale vojsko císařovo aby bylo dle potřeby rozloženo, a aby sjezd stavovský do Ivančic byl naprosto zapověděn. S vývody Berkovými, aby se mocí zakročilo, souhlasil také Zdeněk Žampach, jenž se nabízel, dá-li se mu 200 jezdcův a bude-li se vojsko najímati, že doufá, že porazí Kozáky, jež si stavové najímali, a že ubrání průsmyky.

Dále vyprávěl Berka, jaké zprávy ho došly ze Strážnice o hajducích Illyésházyho ve Skalici, Strážnici, Veselí a Hodoníně a o vojsku Redayově, a osvědčoval, že sám se vypraví do Prahy, aby podal císaři o všem potřebnou zprávu.

---

[1]) Mikulovský archiv rodinný, svaz. 342, kopia listu kardinálova císaři z 20. března; originál v archivě spojené dvorské kanceláře ve Vídni I. A 1; opis také v zemském archivě v Praze.

Zatím došla komisařů žádost Tillyho, aby vojsku, které měl, i tomu, které ještě očekával, vykázáno bylo místo, kde by se položilo.[1]) Komisaři jednali o tom Berkou, jenž radil, aby se vojsku vykázala místa na statcích duchovenských, dovozuje, že odbojní stavové ještě více by se rozjitřili, kdyby se vojsko dalo na jejich statky, a města, která jsou posud nerozhodná, že by se mohla snad na stranu stavů proti císaři přikloniti, kdyby se do nich vojsko položilo.

O tomto začátku svého jednání podávali královští komisaři císaři zprávu hned 20. března[2]) a vypravili s ní do Prahy Jáchyma Haugvice,[3]) jenž měl ostatek ústně referovati. Hned však chopil se kardinál úsilně také dalšího vyjednávání. Poslal schválního kurýra s psaním ke Karlu z Liechtenštejna, že by se královští komisaři rádi s ním i s ostatními stavovskými plnomocníky shledali, a žádal za oznámení, kdy a kde by se to mohlo státi. Karel z Liechtenštejna odpověděl velice přívětivě, že jsou pospolu u jeho bratra Maximiliana z Liechtenštejna na zámku Bučovicích; chce-li kardinál spolu s druhými komisaři tam přijeti, že je rádi chtějí uhlídati.

Ale zatím, co Liechtenštejn zdvořile odepisoval, měl již asi v rukou psaní arciknížete Matyáše, který na vyjednávání připravoval. Dne 19. března psal mu Matyáš, že zajisté se naskytne dost lidí, kteří by všecko vymýšleli, aby jen dojednání prešpurská byla zmařena, a aby arcikníže sám byl pohnut ke smíru s císařem. Liechtenštejnovi je však dobře vědomo, že mezi arciknížetem a Uhry je takový spolek, že bez obapolného souhlasu nemůže se žádná strana dávati do žádného jednání. Matyáš dovoloval, aby Liechtenštejn beze všeho to rozhlašoval, kde by bylo třeba.[4]) Tím zajisté chtěl Matyáš rozptýliti zbytek nedůvěry k sobě, že by snad mohl býti nějak přiveden ke smíru s císařem, a ti, kteří již proti vládě císařově se prohlásili, měli býti ve svém počínání utvrzeni bezpečnou jistotou, že stojí za nimi arcikníže Matyáš se svým vojskem.

A Matyáš každým novým psaním hned potom Liechtenštejnovi zasílaným tomuto svému důvěrníku zcela otevřeně odhaloval své záměry

---

[1]) Mikulovský archiv historický, svaz. 158, orig. psaní Tillyho kardinálovi z Tišnova 20. března.

[2]) Archiv českého místodržitelství v Praze L 34. 1606 1608; kopia v Rodinném archivě v Mikulově, svaz. 342.

[3]) Jáchyma Haugvice výslovně jmenuje kardinál Dietrichštejn; Slavata však jmenuje Alexandra Haugvice.

[4]) *Hurter*, l. c. V. 237.

a vyslovoval svá přání. Hned 20. března vybízel ho, aby jako náčelník stavů je svolal nejpozději na květnou neděli (30. března), aby bylo ještě více vojska najato a aby se mohlo vytrhnouti s dokonalým lidem válečným. Zároveň měl přezvěděti, kolik je pohotově vojenských potřeb, polních kusův, artillerie a jiných věcí k takové výpravě nutných. Ukládal také Liechtenštejnovi, aby ustanovil v Praze zpravodaje, aby se v čas dověděli, o čem se tam radí, a co ve skutek uvádí.[1]) Tuto vyzvědačskou službu měli skutečně u arciknížete výborně zařízenou, tak že věděli již napřed, s jakými návrhy poselstva císařova k Matyášovi dojedou.

Za takového stavu věcí nemohlo ovšem žádné vyjednávání míti výsledku. Nepomohly ani žádné ústupky, jež činili královští komisaři na Moravě. Již okolnost, že netroufali si ani před sebe obeslati stavy, nýbrž že za jejich plnomocníky sami jeli, značí jejich bezmocnost: z rozkazujících na místě císařově stávají se prosící o vyjednávání. Hned 21. března přijeli kardinál, Slavata a Lukavský na Bučovice, kde zastali všechny plnomocníky stavovské, Liechtenštejna, Salma, Martinkovského a Bukůvku. Jednali s nimi hned večer a na druhý den ráno a přednášeli jim císařský rozkaz: aby dostavili se 26. března na zemský sjezd a tam aby své plnomocníky zvolili na generalní sněm do Prahy, aby strpěli krátký čas vojsko jízdné a pěší, které bez vůle císařovy přitáhlo do země, aby svůj sněm do Ivančic odvolali a usnesené najímání 1000 jízdy zastavili.

Stavovští plnomocníci pozastavovali se hned nad některými příkrými výrazy císařského věřícího listu, a komisaři musili jim to vymlouvati a omlouvati, potom stěžovali si plnomocníci, že byli u císaře neslušně udáni, a vyprávěli, že Ladislav Berka jednání jejich proti sobě sám zavinil, a osvědčovali, že se jim křivda děje, když se to jinak vykládá; že jsou císaři věrni, a všecko jen k dobrému císaře a vlasti se stalo, jenom že jsou proti osobě Berkově. Ale do závazného jednání se plnomocníci nechtěli dáti, vymlouvajíce se, že nejsou kompetentní. Na doklad toho přečetl Karel z Liechtenštejna plnou moc, která jim od stavů ve Slavkově byla dána, ale projevoval se ochotným, že to všecko svým spolusúčastněným přátelům co nejspíše oznámí, s nimi se dorozumí a se přičiní, aby všecko vzalo dobrý konec. Komisařům že úplně důvěřují, s nimi v dalším spojení zůstanou a rádi s nimi budou jednati, ač ovšem bez prejudice. Plnomocníci stavovští

[1]) Tamže, V. 238.

přistoupili na žádost komisařův, aby jim dali odpověď ještě před brněnským rozepsaným sjezdem, ale sami zase žádali kardinála, aby zůstal u nich v zemi až přes ten sněm. Kardinál k tomu svolil, aby zamezil ještě větší podezření a nedůvěru. Ale naopak jak málo mohli důvěřovati zase komisaři plnomocníkům, bylo patrno z neupřímné jejich řeči, že prý se stavové ve Slavkově snesli, aby v komisích, při inventování a v jiných věcech prokazovali Berkovi všecku patřičnou úctu dotud, dokud císař neustanoví jiného zemského hejtmana a nezbaví Berku jeho úřadu.

Plnomocníkům stavovským, kteří o hajducích v Hodoníně a v okolí nechtěli věděti, bylo však také kamenem úrazu vojsko Tillyho v zemi. Projevovali mínění, nebude-li odstraněno, že stavové z obavy před nebezpečenstvím těžko dostaví se do Brna ke sjezdu, a dostaví-li se, že žádný, dokud to vojsko v zemi bude, nebude chtíti ven ze země se vypraviti k generalnímu sněmu. Královští komisaři uznávali to a hleděli odpomoci. Hned jak se ještě 22. března vrátili s tak nepatrným pořízením do Brna, psal kardinál Berkovi, jenž byl zase odjel na Velké Meziříčí, aby poručil Tillymu, by se svým vojskem ustoupil na šest mil od Brna, a rovněž dopsal o tom Tillymu. Zároveň pak komisaři podávajíce zprávu císaři opětně se přimlouvali, aby bylo jízdě Tillyho bez prodlení zaplaceno a aby byla rozpuštěna; pěší vojsko že by snad stavové na nějaký čas v zemi strpěli.[1])

Kardinál s všemožnými ohledy pomýšlel uklidniti stavy. Když sám Tilly chtěl ho 21. března v Brně navštíviti, aby mu oznámil důležité noviny, nedopustil toho, aby ani stínu podezření nevzbudil. Vypravil tedy 23. března Tilly hejtmana svého Hölda ke kardinálovi, aby jej zpravil, jak brzy budou stavové v zemi hotovi s najímáním vojska, a kolik ho míti budou, jakož i o tom, o čem jednal s nejvyšším Golczem. Ale také oznamoval Tilly, jaké asi potíže budou s ubytováním vojska; Berka že sotva bude moci nějaké místo vykázati. Aby nikdo nebyl uražen, pokládal Tilly za nejvhodnější, nebude-li to kardinálovi odporno, aby se položil na jeho statku žďárském. S návrhem tímto shodoval se úplně Berka, jenž dopsal Tillymu, že neví lepšího prostředku, než aby zůstal několik dní ve Žďáře, než bude po sněmu, a mínil ještě, že by se snad od nejbližších duchovenských statků tolik pomoci dávalo, aby statek žďárský nebyl příliš obtížen. Mohlo by sice vojsko ubytováno býti také v Nové Říši, ale pro veškeré vojsko bylo

[1]) Mikulovský archiv rodinný, svaz. 342, kopia.

by tam těsno, a na cestě tam musilo by dvakrát nocovati na panství Žerotínově, Valdštejnově a jiných pánů, z čehož by bylo mnoho křiku. Již 25. března zamýšlel Tilly z Tišnova vytrhnouti na Žďár; čekal jen na povolení kardinálovo. Ale kardinál, aby uchránil svůj stolní statek žďárský od záhuby, nedal toho povolení. Z Tišnova musil však Tilly přece ustoupiti zatím na sever na statek bystřický, jímž tehdy vládli mocní poručníci po smrti Zikmunda Jana Plesa Heřmanského ze Sloupna. Odtud však psal 28. března kardinálovi, že je v Bystřici taková bída a nouze, že není možno, aby tam dále zůstali. Jezdci jeho byli nanejvýš nespokojeni, že se jim pořád nedostávalo žoldu, a z Prahy na všecko nutkání nedávala se ani odpověď. Tilly nemohl již vojska svého ani ovládati. Z Bystřice hnulo se vojsko jeho brzy až k Šebetovu na statky kláštera hradištského, ale Tilly sám začátkem dubna vypravil se do Prahy, aby domáhal se konečného zaplacení svým vojákům.[1])

Zatím co byly tyto nesnáze s vojskem císařským, které skutečně nevědělo, kam se vrtnouti, a o něž se posud u dvora císařského žádný nestaral, bylo dále jednáno mezi královskými komisary a stavovskými plnomocníky. Ještě 22. března psal Liechtenštejn kardinálovi a dotazoval se na pověsti, které se šířily: zdali Berka do Brna nevpravil Valony a zdali větší oddíly jezdecké dojely a zase odjely, pročež žádal, aby byl dán od královských komisařů stavům revers, že do Brna ke sněmu bezpečně a svobodně přijeti i odtud odjeti mohou. Na pověstech šířených nebylo ovšem zbla pravdy; komisaři bez rozpaků dali žádaný revers, ale chtěli zase navzájem pro sebe od stavů revers téhož smyslu, jenž jim byl také vydán hned 23. března z Bučovic ode všech čtyr plnomocníků stavovských.[2])

Zatím Berka rozepsal sněm do Brna na 27. březen. Přestávky ve vyjednávání použil kardinál Dietrichštejn, že sjel 23. března na Kroměříž; Slavata a Lukavský také odjeli na Židlochovice k p. Janu Divišovi z Žerotína. Když se však kardinál 25. března okolo poledne zase vrátil do Brna, zahájeno opět další jednání; královští komisaři byli pospolu skoro ustavičně, ale brzy poznali, jak nepříznivě pro ně se utváří všecko vyjednávání.

Stav panský a rytířský sjel se zase 26. března u velikém počtu do Slavkova; napřed mínili do Modřic, ale tam nemohli pro velikou

---

[1]) Mikulovský archiv historický, svaz. 158; orig. listy Tillyho kardinálovi z 21., 23., 24., 28. března. Sbírka Bočkova v zemském archivě v Brně, č. 7397. Monum. Hung. III. 269.

[2]) Mikulovský archiv rodinný, svaz. 342, originál.

vodu. Než do Brna nechtěli; hlavní příčinou byl Berka, jenž přece byl stále místodržícím úřadu hejtmanského, jemuž tedy právem náleželo říditi jednání sněmovní. Stav panský a rytířský, který již na zemském soudě v Brně i na sjezdě ve Slavkově proti němu se ohlásil, že ho nechtějí míti za hejtmana a neuznávají, důsledně však trval na svém. Nebylo již zdvořilého ujišťování, jako onehdy v Bučovicích, že mu budou v jistých věcech prokazovati úctu, — teď s Berkou vůbec nechtěli jednati, — ovšem aby jinak nemusili sami sebe vyvraceti a odsuzovati svůj výstup v Brně.

Prostředníkem mezi královskými komisary a stavovskými plnomocníky byl sekretář Platejs; jezdil na Bučovice a potom na Slavkov a jménem komisařův hleděl přiměti stavy k povolnosti. Když však všecko jednání pořád se rozbíjelo, navrhovali komisaři konečně plnomocníkům, aby se zase společně sešli ve Šlapanicích ještě 27. března. Návrh ten přednášel ve Slavkově Platejs Liechtenštejnovi a Salmovi, kteří poradivše se s některými pány odpověděli, že čekají ještě některé soudce zemské, jichž mínění by také rádi vyslechli, aby tedy některou hodinu poshověl. [1])

Posléze svolili přece ke schůzce plnomocníků s komisary, která dosti pozdě večer ve Šlapanicích se konala. Byla úplně bez výsledku; komisaři nemohli docela nic způsobiti, ježto plnomocníci vždycky se vymlouvali, že bez jiných pánův obyvatelů, kteří s nimi ve Slavkově pospolu byli, nic nemohou učiniti. Komisaři nemohli v ničem dostati jisté odpovědi; plnomocníci ani neslíbili, že se stavové dostaví na sněm do Brna.

Postavení královských komisařů nebylo nijak závidění hodno; musili všecko jednati o své ujmě a na svou zodpovědnost. Z Prahy ode dvora císařského byli beze všech rozkazů, pokynů, zpráv, a nedostalo se jim posud ani odpovědi na jejich relace. Jen jim bylo posláno psaní císařovo, kterým byli Slavata a Lukavský nařízeni za komisaře ke sněmu rozepsanému na 27. března, a připojena byla instrukce, podle níž měli na sněmě jednati jen o to, aby byli zvoleni poslové do Prahy ku generálnímu sněmu. Slavata a Lukavský hned potom psali císaři, ale zase dlouho žádné odpovědi nemohli dostati.

V Praze totiž nálada císařova opět se měnila a vynucené rozhodnutí, aby císař zahájil jednání o smír s arciknížetem Matyášem, zatlačováno bylo do pozadí. Ke Khleslovi, jenž dovedl všem u dvora

---

[1]) Mikulovský archiv historický, svaz. 158, originál vlastnoruční ze 27. března.

namluviti, že snadno pohne Matyáše ke smíru, a jenž měl upraviti cestu k arciknížeti kardinálu Dietrichštejnovi a spolu s ním pracovati o usmíření rozvaděných bratří, pojal císař znova nedůvěru, která živena byla Hannewaldtem. Při jednání u dvora císařského, aby po dobrém se rozpory mezi císařem a arciknížetem urovnaly, nebyl Hannewaldt přítomen, a pak navrátiv se do Prahy nesouhlasil nikterak, aby iniciativa vycházela od císaře, ježto prý se to nesrovnává s jeho ctí a povýšeností. Snadno bylo také zaujati císaře proti Khleslovi poúkazem na dřívější jeho zasahování do událostí proti císaři, a proto když byl již Khlesl na odchodě z Prahy, poručil císař, aby neodcházel.[1]) Khlesl si přál, aby jen brzy se vrátil s dobrým pořízením z Moravy kardinál Dietrichštejn a ho vysvobodil,[2]) ale také v Praze většina tajné rady zastala se ho a důvěřujíc mu plně dosáhla toho, že svěřen byl mu přece úkol prostředníka u arciknížete; měl se však ve všem říditi kardinálem a jemu nápomocen býti. Z Prahy odjel Khlesl 23. března a chtěl v Klosterneuburku očekávati kardinála a jeho další rozkazy; za příbytek pro něho ve Vídni nabízel mu svůj biskupský dvůr.[3])

(P. d.)

[1]) Vatikánsky archiv, *Borghese*, II. 149, fol. 231. Briefe u. Acten, VI. 280.

[2]) Mikulovský archiv historický, svaz. 158, Khleslův originál vlastnoruční z 20. března.

[3]) Tamže, originál vlastnoruční z 23. března. — Na Khlesla skládal zejména nuncius papežský všecku naději a úplně mu věřil, že přivede Matyáše ke smíru, že náboženství katolické v Rakousích zachová; uvěřil mu také, že Matyáš nic neudělá bez autority papežské (*Borghese* II. 149, fol. 211; list z 24. března 1608).

Posudky.

Zd. Nejedlý, Dějiny husitského zpěvu za válek husitských. Praha 1913. Str. XXI 952. Cena 15 K. (Č. d.)

Dobře líčí N. snahy Rokycanovy sjednotiti Pražany proti Příbramovi; ale zase není správné, že v artikulu o svátosti oltářní „přijímá z tehdejších názorů husitských to, co bylo společno všem stranám, neboť všecky strany věřily v tuto přítomnost (i Táboři), ovšem každá ve svém smyslu" (359). Táboři v přítomnost tu nevěřili a Rokycana k nim nejeví „dogmatické snášenlivosti", nýbrž v boji proti nim vstupuje v šlépěje Příbramovy. Proto také přikazuje, aby kněží vyznávali zjevně na kázání „vieru obecnú křesťanskú o sedmeře svátosti kostelní i o jiných kusích křesťanských, v nichžto druzí pochybují neb nedokonale věřie". Ti druzí jsou Táboři. Že ve sporech Rokycanových s knězem Jakubem Vlkem měla liturgie tak veliký význam, jaký jí přičítá N., nevysvítá z pramenů. Rokycanův „hlubší názor na národní úkol český" (363) a „vůdčí myšlenky husitství" (366) jsou protestantské frase, tak jako „církev ve své ryzí podobě". Nejasný jest opět Sirotčí „pravý ritus mešní, avšak zpívaný cele po česku" (365). V bojích Rokycanových proti Příbramovi a Vlkovi měl býti vzat ohled také na motivy osobní, jež v takových „politických" zápasech o vůdcovství v národě mají vždy velkou úlohu. Celkem však jest článek o Rokycanovi (354—369) zpracován dobře.

Druhý díl (B) části třetí popisuje českou liturgii husitskou (371—597) dle českého kancionálu Jistebnického. Že kancionál tento je z první části let dvacátých, nelze dokázati a nepodobá se. Na tak nejistých základech budovati celou historii, jest příliš smělé. Liturgie v něm obsažená je zrovna tak Jakubova a Rokycanova jako Želivského a nelze z ní vyčísti „rozmanitost a bohatost husitství" (383), nýbrž viděti z ní, jak husité texty církevní namáhavě překládají a nápěvům církevním přizpůsobují, tak že jest v jejich liturgii — jinak ani není možno — daleko menší rozmanitost a bohatost, než v liturgii katolické.

V přehledu o „češtině jako liturgickém jazyku" je zřejmo, jak málo jasná jest otázka ta autorovi samému. Hlavní znak liturgie Želivského jest mu „skoro výhradné užívání češtiny při bohoslužbě" (383) a „úplně česká mše, kterouž slouží kněží strany radikální" (385). U Jakoubka jest mu „patrno, že evangelium a epištoly nebyly jediné částky mše, jež i strana Jakoubkova zpívala po česku. Byly to asi ještě i ty části, jichž texty jsou vzaty také z písma. Podle starších zpráv se zdá, že zvláště kollekty a žalmové preface byly rády zpívány po česku" (386). Ale kollekty a preface přece nejsou z Písma a preface nejsou žalmy! A sloužiti mši a zpívati

mši není totéž! Sirotci prý „užívali ve své liturgii také jen češtiny a sice skutečných liturgických zpěvů“ (388) — z toho čtenář jistě nezmoudří! Že se česká mše udržela od r. 1417 až do začátku let třicátých, v Praze pak že se šířila jen v letech 1417—1422, potom že byla jen na venkově, „takže důsledný český liturgický zpěv jest dílem jen pravé doby husitského nadšení“, není pravda.

S tím, co píše N. o poměru liturgických překladů k neliturgickým, o poměru ke staroslovanské bohoslužbě a k Emauzům (391—413), lze souhlasiti. Při popise husitské mše české však čtenář, jenž zná katolický obřad mešní, nevychází z úžasu. Částky mše udává N., odkazuje na Příbrama a Viklefa: „introit, kyrie, gloria, epišt., alleluja, grad., sekvence, evangelium, credo, preface a pater noster, sanctus, konsekrace, agnus dei“ a v české mši husitské jsou prý všecky ony zpěvy (416). Za takový popis mše pěkně by se poděkoval dítěti každý katecheta na obecné škole! Kancionál Jistebnický má z „propria de tempore“ (dle N. „totiž zpěvy proměnlivé podle nedělí a svátků círk. roku“) jen mši na Nanebevst. Páně, Sv. Ducha, Trojici, Boží Tělo a na 18., 22. a 23. ned. po sv. Duchu (417) — je tedy velmi neúplný. Výklad N., že jsou tu „officia jen pro největší svátky, kdežto jiná officia obyčejných nedělí zpívala se patrně jedním typem, mimo uvedené závěrečné neděle“, jest přímo naivní; vždyť každá neděle má svůj introit, graduale, offertorium, communio — jak se mohla tedy zpívat jedním typem? Že se mše o Všech Svatých zpívala i o jiných svátcích svatých a světic (418), jest nedokazatelné tvrzení N. Rovněž že husité nebyli velkými ctiteli sv. Václava, zvláště však ne jeho tak zv. svatováclavské písně (419). V kancionálu Jistebnickém jest také na svátky svatých officií málo — z toho arci neplyne, že jich husité neměli více, ale N. dovede i tu husity omluviti, ba oslaviti svým způsobem: „naopak možno říci, že husitský zpěv liturgický jest slavnostnější, bohatší (!), právě tím, že z jeho repertoiru (jako na divadle!) byly vyloučeny zpěvy prostých všedních dnů a podrženy jen zpěvy větších svátků ... má k disposici zpěvy právě nejslavnostnější ... co ubylo na repertoiru, bylo nahrazeno bohatostí obsahu repertoiru zbylého“ a mimo to „se tím zjednodušením mělo dosíci náležité závažnosti mešních obřadů“. Lze tohle bráti vážně? Jedinou ozdobou mše husitské prý byl „responsoriální způsob provádění některých zpěvů střídavě kněžími a žáky“ (421). Nepověděl by N., co tak husité zpívali při mši?[1]) Introit má dle N. 1. antifonu, 2. verš žalmu, 3. antifonu znova a 4. gloria patri — ve skutečnosti jest napřed „gloria patri“ a pak se opakuje antifona. Z toho, že se introitů zachovalo v kancionále Jistebnickém nejvíc, soudí N., že naň „kladli husité velkou váhu“ — to může napsati jen, kdo o mši nemá ponětí. Introit „Salve sancta parens“ prý má žalm: „Senciant omnes tuum iuvamen“ (425) — který pak je to žalm? Introitu „Gaudeamus“

---

[1]) Jakoubek, jehož se N. dovolává, mluví o hodinkách, Vavřinec o Tedeum.

prý se užívalo při všeobecných officiích (426) — jaká jsou to officia? Z vložky „umučenie“ v Gloria neplyne, že husité zpívali Gloria i v postě (437) — ta vložka mohla býti na Zelený čtvrtek nebo na svátky sv. kříže. Co je zvláštního na názoru „husitském“, aby se mše neměnila podle doby, nýbrž aby aspoň v jádře zůstávala táž? Což se v katolické církvi kdy tak měnila, že nezůstávala v jádře táž?

Pro zpívání epištoly a evangelia po česku nalézá N. nový důvod, „jenž úzce souvisí s uměleckým názorem husitským na zpěv. Čeština totiž neobmezovala se pouze na epištolu a evangelium, nýbrž již r. 1418 i v latinské mši zpívány předcházející kollekta (modlitba po Gloria a před epištolou[1]) i potom preface po česku. Všechno tedy, co se recitovalo, mělo býti recitováno po česku. Z toho vidíme, že ještě r. 1418 viděli husité ve zpěvu slavnostní akt, jenž jest slavnostní svou hudbou, proto ve zpěvu chorálu jim nevadila latina. Za to odříkávané texty neměly by smyslu, kdyby nebyly srozumitelny. Zpěv může aspoň míti důvod ve svém nápěvu, recitace ho nemá. Proto rozšířena čeština na celou recitační část mše od kollekty až po prefaci.[2]) Když byla sloužena celá mše po česku, odpadlo ovšem toto členění zpěvu a recitace. Jistě však zůstalo zvykem pěti kollektu, epištolu i evangelium způsobem nejjednodušším...“[3]) (444). Tedy preface a důsledně i Pater noster, o němž N. tu nemluví, jest pouhá recitace, odříkávání. Ty velebné zpěvy, jež obdivovali největší hudebníci, nejsou dle N. zpěvy a nemají smyslu, nejsou-li srozumitelny; vždyť zpěv může aspoň míti důvod ve svém nápěvu, recitace ho nemá. Věru, vzácné porozumění hudební!

Výtka táborů, že mistři čtou epištolu a evangelium „pro suo beneplacito“ (445) znamená jistě, že se odchylovali od předepsaných perikop. V úvaze o gradualiích a sekvencích připisuje N. husitům mnoho. „Husitské“ sekvence jsou neobratné, prosaické překlady, jež někdy ani nedávají smyslu, jen aby se text hodil pod noty, jež skoro úplně jsou podrženy. Že by zpěv „Abychme hodně pamatovali“ připomínal praksi táborskou (468), nevidím; slova „vezměte a dělte mezi sebú“ jsou prostý překlad z Luk. 22, 37. a „hřiechov se budeme varovati“ jest i katolické.

Klassický přímo objev učinil N. při Credo. Píše: „Kněz nemůže sám prostým zpěvem liturgického Credo nahraditi projev celé shromážděné obce, neboť jedině ta může projevu tomu dáti vlastní jeho význam. Proto v husitské mši Credo zpívá lid. Je to jediný případ, kdy lidová píseň duchovní zasahuje přímo v liturgii tak, že kněz nezpíval leč ve sboru s lidem“ (470). Ale kněz nenahrazuje přece nikdy prostým zpěvem liturgického Credo projev celé shromážděné obce! Kněz pouze zanotuje Credo a sbor je celé zpívá. A zrovna tak to bylo v „české“ mši „husitské“. Že pak text Creda není vždy pouhý

---

[1]) Pro koho má býti tento výklad?
[2]) To je zase nové členění mše!
[3]) Touto větou a předcházející nechť si někdo láme hlavu!

překlad, nýbrž lidovější píseň, není tak jedinečné — bylo tak i při Kyrie a Ite missa est. Ale ovšem N. si myslí, že „liturgické“ Credo zpíval celé kněz u oltáře a při „lidovém“ že nezpíval kněz nic, leč ve sboru s lidem, a proto na str. 478 z jednoho „Patrem“ vyčetl, že jsou tu počátky zpěvu na kůru a literátských bratrstev. Jakoby dříve nebylo bývalo sboru! Proti lidovému Credu zdá se mu býti i dekret synody z r. 1434, aby se Credo zpívalo „tempore opportuno“, což N. překládá: „vždy na patřičném místě při mši“ a myslí, že snad se to týkalo „i přílišné libovolnosti ve tvaru Creda“. Ale o tom tam nic není! Dekret nařizuje, aby se Credo zpívalo, kdy to rubriky předpisují. Námitka N. proti Krummlovi (jehož „od času k času“ arci také není přesné), že „vyznání víry nepodléhá tak vedlejším okolnostem“, ukazuje jen, že N. neví, že Credo není ve mši vždycky.

Po Credo začínají dle N. „hojné modlitby offertoria, jež se nám v českém znění husitské mše nezachovaly. Známe jenom liturgický zpěv, při offertoriu zpívaný“ (479). Není to dosti? Vždyť ty „hojné modlitby“ se nezpívaly a nezpívají, co by tedy dělaly v kancionálu? Ze offertorium jest vlastně „zpěv lidu, takže kněz při zpěvu tom vlastně zastupuje lid“, je tím divnější, ježto kněz při offertorium nic nezpíval a nezpívá.

O prefaci zase „objevil“ N., že se v husitské mši nezpívala vždycky! „Již jich umístění v kancionále až za nešporní část ukazuje, že je to spíše doplněk než organická část husitské mše. Užívalo se jich asi při zvláště význačných příležitostech ... při obyčejné mši se asi preface nezpívaly, nýbrž jen lidová píseň, takže preface v husitské mši vždy byla již projevem slavnostním“ (485). To jsou tak nemožné nápady, že o nich škoda mluviti. V rukopise Jistebnickém jsou preface na konci, protože je to kancionál a ne missál, a z nařízení r. 1436, aby se zpívaly „integraliter omissis cantilenis“, lze jen souditi, že se nezpívaly úplně a připojovaly se k nim písně — snad místo „sanctus“ a „agnus dei“ zpívaly se písně.

Že vánoční preface u husitů v první době byla nejslavnější a nejoblíbenější, nelze souditi z toho, že se zpívala i o Božím Těle (488) — vždyť pro ten den ji nařizuje i katolická rubrika mešní až podnes. Na prvním místě pak jest, protože církevní rok začíná se adventem. Protože v Jistebnickém kancionále není preface obecné, činí N. závěr, že „husitská“ mše preface obecné neměla (495), a používá toho předpokladu k podivné chvále husitské mše, „jež nezná žádné všednosti, obyčejnosti při mešním zpěvu, neboť u husitů vše má míti svůj určitý smysl a své patřičné místo“. Jakoby obecná preface byla něco všedního a neměla určitého smyslu a patřičného místa!

Skvostné jest, co se dovídáme na str. 499, že „v mešní rubrice Jistebnického kancionálu nemáme žádných zpěvů ke konsekraci“. Nám se to ovšem nejeví divným, poněvadž víme, že v mešní rubrice není zpěvů, nýbrž jsou předpisy o tom, co se má při mši sv. díti, a že při konsekraci vůbec žádných zpěvů není. Kdo

toho neví, neměl by psáti o liturgii. Než nejenom ke konsekraci nemá Jistebnický kancionál žádných zpěvů, „avšak ani ne (a ty by tím asi jedině byly míněny) k Sanctus a potom k Agnus". Od koho by „tím asi jedině byly míněny"? Kdo zná mši, nenazve Sanctus zpěvem ke konsekraci, a tím méně Agnus, jenž jest od konsekrace hodně vzdálen. (O. p.)

Dr. Fr. Reyl, Jádro křesťanské sociologie. Hradec Králové 1914. Str. 362. Knihovna Obnovy 22.

Po spise Neuschlově a Soldátově dostává se nám tuto třetího dost obšírného díla o sociologii, psaného s hlediska zásad křesťansko-katolických. V části prvé pojednáno o zásadách této sociologie naproti jiným směrům, jež p. spis. zahrnuje názvem „moderní sociologie", názvem, jenž se nezdá býti šťastně volen, jelikož sociologie jest vůbec vědou moderní, i křesťanská. Dle obvyklého třídění pojednáno pak o individuu, společnosti, o pokusech uskutečniti socialní ideal praktickou sociologií. Ku praktické potřebě prohlédá p. spis. v celém spise, jenž našim mladým pracovníkům poskytne solidního poučení a prospěšných pokynů pro uskutečňování našeho solidarismu.

Mám-li co v podrobnostech podotknouti, myslím, že by bylo, na rozdíl od věd dogmatických, na jaké bohoslovci naši jsou zvyklí, častěji upozorňovati na četné problemy, s nimiž sociologie ještě zápasí a dlouho zápasiti bude, zvláště v praxi, a to i sociologie našeho směru. V theorii o formě vládní na př. nesnadno vyříditi otázku, kdy a pokud nová vláda nastalá po státním převratě stává se závaznou. Co do almužny a podpory jest mnoho otázek nevyjasněných, na něž i dobrá vůle ve skutečnosti naráží. Poměr státu a církví ve škole, v lidumilnosti atd. taktéž obsahuje mnoho zadrhlých otázek: organisace, peníze, nucené přispívání atd., jež církve samy o sobě nyní sotva řešiti dovedou. Nemyslím, že by poukazováním na takové nejisté stránky věda trpěla, naopak, adepti její by si uvědomili, že prostudovavše ten neb onen soustavný byť sebe lepší spis, nejsou ještě hotovými sociology, kterážto neorientovanost vadí nezbytnému pokroku, životem neúprosně vymahanému.

Literatura, dnes již skoro nepřehledná, uvedena v dobrém výběru. Škoda, že zůstalo tolik nesprávností v otisku jmen (Göres a Görres — jejž ostatně není správno uváděti jako autora Staatslexika — Eichner, Massaryk a Masaryk, Bourgiois a Bourgeois, Lassal a Lassale, Contract social a Contrat, Eucken jednou m. Eicken atd.) Na str. 67[1]) uvedeny spisy jednající o přirozenosti lidské asi jen namátkou; divno, že se v Čechách tak důsledně umlčuje Vychodilova Apologie křesťanství, vždyť českých spisů toho odboru není nazbyt!

V též Knihovně Obnovy (č. 21) vydal *Dr. Josef Novotný* nové dílo Světem k Bohu (str. 460), jež nás později došlo. Je to pěkně a srozumitelně psaná obrana theismu, založená na úvahách o světě a

jeho částech, hmotných i nehmotných. Dobře objasněn rozšířený předsudek, že přírodověda vede k atheismu; zjištěním však, že přes 90% vynikajících přírodozpytců v Boha věřilo a právě studiem přírody víru tu si upevnilo, není ovšem pro věc naši ještě všechno vyřízeno.

Nynější obraně třeba obraceti hlavní zřetel k otázkám noetickým, jelikož mnozí vážní odpůrcové všech našich obvyklých důkazův odmítají noetiku t. z. („naivního") realismu. Pravda, že cum negantibus principia disputari nequit, ale zkusiti to přece třeba.

Co do hexaemera bylo by asi dostatečno, spokojiti se výkladem Hejčlovým v „Bibli České". Rozumný odpůrce uzná přece zcela zvláštní ráz a ukol Genese, než aby od ní žádal vědeckou geogonii. Větší jsou ovšem obtíže, jež tu nastávají katechetům a kazatelům, přednášejícím prostému posluchači doslovné znění posvátné listiny; jim není pomoženo správným jinak úsudkem, že mezi věrou a vědou nemůže býti sporu, neboť obtíže tu jsou, jak se u takových památek samo sebou rozumí, a ty právě třeba učitelům náboženství odklízeti.

Co do literatury třeba skoro opakovati poznámku k předešlému spisu učiněnou.

A ještě něco. Apologetická literatura vleče s sebou celý fundus instructus citátů, které by bylo nutno přísněji zjišťovati; velké procento ukázalo by se nesprávným. Na př. na str. 360 napsáno: „Aristoteles dí, »že nelze udati čas, kdy víra v nesmrtelnost duše povstala, ale že od časů pradávných jest«". Pod čárou: „Aristoteles, de anima, u Plutarcha, Consol. ad Apollinem, 27". Co u Plutarcha stojí, nemohu okamžitě zjistiti, ale ve spise Aristotelově De anima (jenž náhodou, jak snad známo, vydán také česky) o nějaké takové větě není ani potuchy. Plutarchův spis pak nejmenuje se C. ad Apollinem, nýbrž C. ad Apollonium a pokládá se za nepravý.

Adolf Lapp, Die Wahrheit. Ein erkenntnistheoretischer Versuch, orientiert an Rickert, Husserl und Vaihingers „Philosophie Als — Ob". Stuttgart, Spemann. 1913. Str. 101. Cena 3 K.

Nejen pro filosofii, nýbrž pro každou vědu jest pojem pravdy stežejným; žádné vědě nemůže býti lhostejným. Není divu, že proto právě v době poslední mnohá díla se tímto problemem zabývají. Někteří učenci jsou pro realistický pojem pravdy, jiní pro biologický, jiní opět pro pragmatický. Nejvíce zmatku způsobil tu relativism, který žádné všeobecně platné pravdy uznati nechce. Chce-li však relativism býti důsledným, pak nesmí ani té pravdy připustit, že není žádné pravdy všeobecně platné. Ale není-li žádné absolutní pravdy, ani té, že žádné takové pravdy není, jaký je rozdíl mezi takovým relativismem a nihilismem? Nebyl by to hotový výsměch na vědu vůbec? Obávajíce se těchto důsledků relativismu, ozvali se někteří filosofové proti němu — hlavně Rickert a Husserl.

Rickert snaží se úkon poznání všeho subjektivního přídavku, který by věc samu zatemňoval, zbavit. Ale poněvadž dle tohoto myslitele

nerozhoduje hodnota skutečnosti, nýbrž city libosti nebo nelibosti, které nejen u různých lidí mohou býti různy, nýbrž i u jednotlivce se mění, nelze k objektivní pravdě dospět. Pocit evidence, k němuž Rickert posléze dospívá, nepomůže taktéž. Co se někomu skoro s evidencí vnucuje, zdá se jinému býti jen pravděpodobným. Citů nelze nikdy subjektivního zbarvení zbavit. Tím Rickert nikdy relativismu nepřekoná.

Nejvíc bojoval proti relativismu a psychologismu filosof Husserl dílem o dvou svazcích „Logische Untersuchungen". Husserlova definice pravdy je dosti temnou a může velmi snadno vésti k relativismu. „Wahrheit ist eine Idee, deren Einzelfall im evidenten Urteil aktuelles Erlebnis ist" (str. 57). Tím se pravdě objektivní základ nezjedná.

Autor přechází pak k známému dílu Vaihingerovu a vysvětluje jeho fikční theorii citáty z jeho díla. „Smysl vědecké fikce záleží v tom, že se jí vyjadřuje mínění, jehož úplná nepravda nebo nemožnost se uznává, a které přes to pro určité praktické zájmy nebo účely theoretické se tvoří" (str. 71). „Soud uskutečňuje se současným protestem proti objektivní pravdě, ale s výslovným zdůrazněním subjektivního významu. Soud uskutečňuje se s v ě d o m í m neplatnosti, ale mlčky se při tom předpokládá, že toto uskutečnění pro subjekt, pro subjektivní způsob jest přípustným, prospěšným a účelným" (str. 76). Co je potom pravda? Pouhá fikce, účelný klam. Svět myšlenkový není ničím jiným než „ohromným předivem fikcí, plným logických odporů" (str. 87). Fikcí jest každá podstata, fikcí i naše já. O pravdě objektivní nelze dle Vaihingera ani mluvit. Měříme-li ho jeho vlastní měrou, můžeme celé dílo Vaihingerovou fikcí nazvat. Mezi Vaihingerem a Nietzschem, který svět představ „sítí ilusí" nazval, není velkého rozdílu. Filosof nadčlověka píše: „O, nyní musíme nepravdu objat, a blud stává se teprv nyní lží a lež před sebou stává se životní nutností" (str. 97). „Bloudit, toť podmínka života. Bloudění musíme milovat a pěstovat" (str. 97).

Co nás vede dle autora k pravdě? Životní zkušenost, zažitek (Erlebnis) a vůle. Toť prý pevný bod i pro „f i l o s o f i i j a k o b y" a zamezuje dle mínění autorova nekonečný rej fikcí. I relativism dá se prý tím překonat. Rozhoduje-li však jen životní zkušenost a vůle, pak jest ideál absolutní pravdy nedosažitelný. *Dr. J. Vrchovecký.*

Rozhled

Náboženský.

Státní tajemník kard. Ferrata neměl ani příležitosti v novém úřadě své schopnosti osvědčiti. Po jeho smrti jmenován nástupcem jeho vynikající právník, kard. Pietro Gasparri (* 1852), předseda sboru pro kodifikaci církevního práva. Působil v Paříži jakožto professor na Institut catholique, od 1897 jako apoštolský delegát v Ecuadoru, Bolivii a Perru, sídle v Limě; 1901—1907 byl tajemníkem důležitého oddílu při státním sekretariátě, totiž pro záležitosti mimořádné.

Předseda katolické Unione Popolare hr. della Torre vyznamenán od krále řádem „Koruny italské", což vykládá se za známku zlepšených poměrů mezi Vatikánem a Quirinalem.

Vlaští katolíci jsou hlavní oporou vlády ve snaze, zachovati neutralitu ve válce, o které zvěčnělý Pius X pravil, že nám ji uvalilo zednářstvo; vládě podařilo se získati pro neutralitu také socialisty.

*

Spolek sv. Jeronyma v Římě má úkol, šířiti četbu Písma, zvlášť Evangelií, v rodinách. Benedikt XV byl jeho spoluzakladatelem a jeden z prvních listův jeho poslán právě tomu spolku, by jej v činnosti jeho povzbudil.

*

Zrušením kapitulací v turecké říši pokládá Porta za zrušený také protektorát francouzský nad křesťany tureckého východu.

*

Osud řeckokatolického metropolity hr. Šeptyckého, jenž odveden do ruského zajetí, obrátil pozornost ke stádci našich unitů. Metropolitu podřízen biskup Konstantim Čechovič z Přemyšlu a Grigorij Chomišin ze Stanislavova. Biskupství v Haliči založeno 1134, 1303 povýšeno na metropoli, kterou však od r. 1412 řídili metropolitové kijevsko-haličtí. Za Michaila Ragozy 1596 přijala západní Rus unii po sněmu v Brestě. Když ruská vláda 1805 zrušila katolickou kijevskou metropoli, papež Pius VII. 1807 obnovil haličskou metropoli bullou „In universalis ecclesiae", která trvá dosud se sídlem ve Lvově. Arcibiskupství lvovské rozděleno na pět protopresviteratů (arcikněžství) a ty na 54 děkanství. V arcibiskupství jest 754 far s 691 faráři a 1,335.977 dušemi řeckokatolického obřadu.

Z Ruska klade se Šept. za vinu, že za rakouského postupu k Lublinu vyzýval katolíky, aby vojsko naše podporovali. To ovšem by byl jakýsi důvod, ale kdož ví, co vlastně Š. napsal! Varoval-li od zuřivé agitace pravoslaví, konal jen svou povinnost.

*

Kněží mobilisováno v Rakousku přes 1200, několik jich padlo neb zajato. Na výzvu polního vikariátu vydali se četní kněží, i nevojáci, ke službě ambulanční ve vlacích, jež vozí raněné. Rozumí se samo sebou, že úbytek kněžstva v místní duchovní správě stává se citelným — ale úkoly ve válce jsou teď přednější.

Vládě francouzské podána žádost prý ale se 180 tisíc podpisův (jen?), aby chrámy i vojsku se otevřely, vláda však úřední účastenství při bohoslužbách velitelům zakázala; nepřímo tedy i šaržím vůbec, až dolů. Ministr vojenství ošetřovatelkám zakázal, rozdávati raněným náboženské památky (medailky atd.); mají prý se chovati neutrálně, zvláště když teď přibudou do nemocnic ranění různých vyznání! Ostatně došly od některých duchovních po venkově zprávy, že branci jdouce do pole ani přes jejich vyzvání o kostely nezavadili, neřku-li aby ke svátostem přistupovali. Takové důsledné odchovance de la patrie komandovati pak do kostelů, když sami do nich nechtějí?!

Ve vojenské službě jest na 20 (či 50?) tisíc francouzských kněží; jistý počet zvěděti sotva možno. I v zajetí byli prý tito combattanti vydáni neslušnému chování svých laických soudruhů; na žádost kolínského arcibiskupa nařídil Vilém II, aby francouzští zajatí kněží byli ubytováni zvlášť, v seminářích a pod. Těm se asi povede, až se vrátí! Ale snad, bude li jich značnější počet, přispějí pak k tomu, aby druhové jejich ve Francii učili se poněkud „katoličtějšímu", totiž méně výlučnému smýšlení o jiných zemích.

Mechlinský kard. Mercier maje se vrátiti od konklave, žádal německé vyslanectví v Římě o průvodní list Německem a jeho vojskem, jenž mu ovšem co nejuctivěji poskytnut. Belgický ministr zahraničí zvěděv o tom nařídil kardinálovi cestovati přes Francii a Londýn do Antverp!

O pěkné módě (pařížské či francouzské) vypravují noviny. Cizí kněží pozorovali častěji, že osoby (zvláště ženské) mající je potkati, vzkřikly: un Curé a hleděly se dotknouti nějakého kovového předmětu (kování deštníku, kliky atd.) Vysvětleno jim, že to pověra: dotykem železa se zažehnává neštěstí, které by vzešlo z potkání kněze.

*

Přítelíčkové kněžstva, osočující je z vlastizrádných nebo pobuřujících řečí a skutků, v Německu pomalu utichli, neboť po úředním šetření usvědčeni ze lží; a to se nerádo přiznává. Kalvinec Tisza vyslovil řecko-katolickým biskupnm politování, že duchovenstvo tu a tam, byvši udáno, nevinně mělo nepříjemnosti. U nás ještě mají štváči slovo, dokud jim i zde úředním zjištěním nebude odňato.

Ve Št. Hradci z 20 obviněných kněží, asi Slovinců, jen dva postaveni před soud. Jeden z těchto, pensiovaný farář Svaton odsouzen na rok vězení. V přelíčení dokázány mu výroky tak nehorázné (ve prospěch Srbů), že se člověk musí diviti, jak možno v kostele, na kazatelně (i při primičním kázání!) takhle, ne řečniti, ale žv.... Není to sice nepříčetnost, jak zákon káže, ale horší a trestnější — je to

znesvěcování domu modlitby pseudopolitickým hubařením. Podáváme zprávu jen dle novin, jiného pramene nemajíce; bylo by zajímavo, proč asi jest 47letý muž ten již na pensi.

Jakkoli takové případy nutno co nejpřísněji odsouditi, na paušalní hanobení jest jich jistě příliš málo. Ale zde účel „posvěcuje“ prostředky.

*

Spolek pro spalování mrtvol (Flamme) nabídl hned po začátku války vládě rakouské svoje služby se známým odůvodněním (zdravotnictví atd.), maje za to, že nadešla vhodná chvíle, zlomiti odpor dosavadní. Zdá se, že bez výsledku. Na bojištích mají jiné práce nežli zřizovati nákladné pece. A mrtvé převážeti? Vždyť železnice sotva stačí převážeti živé, nehledě k možné nákaze.

Ve Št. Hradci však zřídili si aspoň hřbitov pro popelnice. Tam totiž mají pořád kdy na věci mimořádné.

(Zmiňujeme se o věci té v rozhledě náboženském hlavně proto, že zastanci spalování snahou svojí sledují záměry protináboženské; čtenářům svým nepotřebujeme připomínati, že spalování samo o sobě naší věrouce se nepříčí, že tedy odpůrci se mýlí, domnívají-li se, že by vymožením jeho zasadili křesťanství nějakou smrtonosnou ránu. Ani dost málo. Ale dokud nebude potřeba nebo prospěšnost spalování lépe odůvodněna nežli protináboženskou opposicí nebo módou nebo sportem a několika těmi zdánlivě pádnými důvody hygienickými neb esthetickými atd., mluví mnoho jiných opravdu vážných důvodů, by ostalo při starém ctihodném zvyku. Podotýkáme to proto, že i od nás bylo tu a tam žádáno, bychom k agitaci spalovací zaujali zásadně odmítavé stanovisko co do věrouky; to by věcně odůvodněno nebylo, anoť Písmo nepraví, v jaké podobě se tělo do země vrátí.)

*

O poměru patristiky ku klassicismu dovozuje J. Stiglmayer ve zvláštním spisku (Kirchenväter und Klassicismus), že daleko větší část, a to nejznamenitějších Otců káže výsledků staré vzdělanosti si všímati a chrániti. Nezřídka však setkáváme se u týchž Otců s odmítáním pohanské moudrosti vůči prosté pravdě neučených rybářův atd. Spor ten většinou se vyrovnává připomínkou, že mnohdy jde o příležitostný retorismus, jenž tehdy slovesnost ovládal, a to, jako až do dnes, nikoli ve prospěch pravdy ať historické ať filosofické. Pathos a nadsázka jsou spřízněny, a ve vědeckém oceňování třeba k této stránce patristiky prohlédati, nechceme-li jejím spisovatelům ubližovati viněním z nepravdy neb nactiutrhání, jak se často děje. Náboženská slovesnost celých věků trpí touto snahou, ut veritas placeat et moveat, často až tak, že mimoděk a bez úmyslu přestává býti veritas. Srv. i dosud mnohé výtvory řečnické neb homiletické.

*

Lonské konstantinské jubileum vyvolalo několik cenných děl o významu jeho a různých s ním souvislých, ještě pořád sporných

otázkách, které však ani teď všechny nevysvětleny aniž kdy asi vysvětleny budou, třebas byly podřízeného významu (jako na př. podoba labarum, které římský Sovrano Ordine Constantiniano di San Giorgio teď si zvolil za prapor, a j.) Ani vidění Konstantinovo nemá konečně zásadní důležitosti náboženské, kdyby se podařilo dokázati — což se však sotva stane — že jest pouhou legendou. Konstantin je vyložil pod přísahou, a že by byl pokrytcem býval, toho ani protivníci mu nevytkli. Odpůrcové nadpřirozených jevů proto připouštějí aspoň jeho poctivé přesvědčení, vzniklé, jak vykládají, nějakou illusí neb hallucinací! Dle toho pak ovšem nepřipouštějí, že by toto vidění bylo vedlo k rozhodnému obratu v náboženské politice, který jsme právě vloni oslavovali, a právem oslavovali, jelikož znamenal rovnost vyznání náboženských, což bylo pro katolictví a osvětu jeho pokrokem ohromným. Že k němu přispěly též důvody zcela přirozené, rozumí se samo sebou; hlavní z nich u státníka jako Konstantin byl, že vyznání tak pevně organisované může pro trosky společnosti býti nejvýhodnější. Ale zase nebyla to přec jen pouhá vypočítavost, jak někteří mu vytýkají: K. upřímně klonil se čím dál více ku křesťanství. O tom, že K. dal odpraviti tolik členů rodiny, praví Seeck a s ním jiní: „K. nikdy neposkvrnil se vraždou, ku které by právem oné doby a hlasem svého svědomí nebyl oprávněn býval“. Kromě rovnoprávnosti vyznání, která u K. ve skutečnosti dle činů jeho stala se přízní pro křesťanství (velkolepé chrámy, snahy o jednotu atd.), bylo to usnadněné osvobozování otroků, zákaz utracovati děti, ochrana dětí atd., co vládu jeho činí záslužnou a slavnou. Stínem jest byzantinismus a caesaropapismus, který zvláště v posledních 10 letech Církev dusil a na východě podnes dusí; kolik z něho zavinil K., kolik okolí a okolnosti, jest ovšem jiná.

Od obvyklého názvu „konstantinský monogram Kristův“ (☧) třeba již upustiti, neboť tento jest předkonstantinský.

*

Ve vzpomínce na letoší zvlášť nebezpečnou bavorskou pout do sv. země (16. čce. — 10. srpna, 550 poutníků, z toho 139 kněží) navrhuje v pasovském theol. měsíčníku jeden účastník místo hromadné celebrace, která jednotlivým celebrantům sice bývá milou vzpomínkou, ale divákům pro nevyhnutelný chvat a zhusta i zmatek ne právě povznášející pobožností, t. ř. koncelebraci, jako jest při svěcení na kněžství. Redakce sama pochybuje, že by návrh sám sebou prorazil, a i my jej uvádíme jen z povinnosti referentské, aby se neřeklo, že všecko jen kritisujeme. Kdo si věc dogmaticky promyslí, dojde ku správnému úsudku, že při tomto nejsvětějším úkonu ohledy a tužby osobní přece by měly poněkud ustoupiti, aby zamezena byla, jak redakce — ne my — praví: würdelose Zelebration. A platí to, myslíme, i o jiných příležitostech, kde se sejde mnoho kněží. Ale, quasi insipiens loquor, říkával bývalý brněnský pastoralista Dr. Chmelíček po sv. Pavlu.

*

S t a r o k a t o l í k ů v Rakousku přibylo 1913 o 874. Koncem toho roku měli tu 12 stanic duchovní správy a 26·832 duší.

Brněnská městská rada jim dala modlitebnu v bývalém alumnátě a místnosti pro duchovní správu vedle něho v bývalé benediktinské knihtiskárně.

*

Mezi protestanty ve Švycařích ujímá se b o h o s l u ž b a v l e s í c h. Zpěv provází se hudbou.

Vědecký a umělecký.

Velkolepé, nádherné dílo o Jerichu vydala „Deutsche Orientgesellschaft“. Pracovali o něm theolog (protestantský) Sellin, archeolog Watzinger, architekti Langenegger, Nöldeke, Schultze, Meyer, malíř Bollacher, mineralogové Blanckenhorn, Rathgen, Thiele, Büttner a egyptolog Schäfer. Stojí 60 m.

Vzpomínám si, že jsem 25. dubna 1905 dorazil s výpravou dominikánské biblické školy k „Eliseovu prameni“, vzdálenému asi 2 km na sever ode dnešní arabské vesnice Erihy. Hned vedle pramene (na západ) táhl se eliptický, vlnitý pahorek 350 m dlouhý a 150 m široký (největší šíře), zvaný nyní Tell es-Sultan. Vůdce výpravy prof. Savignac rýpl poněkud hlouběji do půdy — a hned objevila se zeď z nepálených velkých cihel — zbytek to prý staré kanaanské hradby městské. Již prý r. 1868 začal tu kopati Angličan Warren, brzy však své práce nechal. Tohoto pahorku, na němž bylo poutníkovi z Bordeaux ve 4. století ukazováno místo, kde prý stával domek prostitutky jerišské Rahaby, povšiml si důkladně prof. rostocké university (dříve byl na theol. protest. fakultě ve Vídni) Arnošt Sellin, který se byl již prve proslavil svými vykopávkami v Tell Ta'anneku. Již od 5.—26. dubna 1907 kopal tu na zkoušku; zpráva o výsledku podána v „Mitteilungen und Nachrichten des deutschen Palästinavereines“ (str. 65—71). Ježto předběžná šetření slibovala hojnou vědeckou kořist, začal S. za finanční podpory německé „Orientgesellschaft“ první kampaň vykopávek 2. ledna 1908. Až do 8. dubna téhož roku pracovalo denně průměrně 200 sil, použito moderních technických vymožeností, jako polní dráhy a pod. Zatímná zpráva o výsledku těchto vykopávek podána v 39. čísle „Mitteilungen der Deutschen Orientgesellschaft“ (1908). — Druhá kampaň, zahájená dne 15. ledna 1909, trvala do 2. dubna téhož roku. Zatímná zpráva podána v č. 41 „Mitteilungen der Deutschen Orientgesellschaft“. Úhrnný náklad celého podniku vyžádal si ne méně než 78.000 franků!

Čtenářům „Revue biblique“ podával spolehlivé zprávy o postupu vykopávek známý archeolog dominikán P. Vincent (R. b. 1908, str. 120 nn; 1909, str. 270 nn; 1910, 404 nn). Úplnou, podrobnou, v mnohých otázkách pozměněnou a opravenou zprávu podává dílo, na které v tomto referátě upozorňujeme a z něhož něco málo vyjímáme.

Výsledky vykopávek dílem potvrzují, dílem osvětlují a rozšiřují naše vědomosti o dějinách Jericha a života v něm.

Dějiny Jericha čerpané z literárních pramenů začínají zprávou Bible o dobytí Israelity (Jos. hl. 2—7). Vykopávky však odkryly mnoho památek ze života Kanaaňanů doby starší ve druhé vrstvě, kterou proto právem nazývá Sellin a Watzinger „vrstvou kanaanskou“. Pravíme „ve druhé vrstvě“, ježto pod

ní nalezena vrstva prvá, která chová památky z doby předhistorické. Přechod města z prvé do druhé periody (jinými slovy: stavbu „vnitřních městských zdí") klade S. a W. do konce třetího nebo do počátku druhého tisíciletí (viz níže). Změnu obyvatelstva není pozorovati, z čehož vyplývá, že nepřítel, který rozbořil opevnění doby předhistorické (Chammurapi a jeho spolčenci(?), kteří dle Gn 14 podnikli výpravu do Palestiny), ve městě se neusadil, nýbrž dopustil, by na troskách města bylo vystavěno město nové obyvatelstvem téže rasy, jaké bylo obyvatelstvo předešlé, tedy kanaanské. Dvojitou „vnitřní" zeď, která dosud částečně zachována na všech stranách kromě strany východní a dosud na některých místech trčí 8 m do výše, možno vším právem považovati za tu, přes kterou se dostali svého času Israelité do jerišské pevnosti. Srovnavací keramologie, dle povahy hrnčířských výrobků v druhé kanaanské vrstvě nalezených stanoví, že dlužno ji (druhou vrstvu) klásti do konce třetího a první polovice druhého tisíciletí. Tím nabýváme vzácného příspěvku, bychom mohli rozluštiti aspoň přibližně otázku, kdy Israelité se zmocnili Jericha, kdy tedy asi přitrhli do Palestiny, příp. vyšli z Egypta. Jak známo, kladou někteří východ Israelitů z Egypta až do XIII. století. Dle povahy vykopávek jerišských nelze toho připustiti, ale dlužno východ ten posunouti dále do minulosti, do poloviny druhého tisíciletí. (Viz Bible Česká, Praha 1914, str. 152.)

Kdo zběžně přečetl Josuovu kletbu, kterou pronesl nad městem (Jos 6, 26), a srovnal s ní zprávu 3 Král 16, 34, že Hiel z Betelu za panování krále Achaba Jericho zase vystavěl, snadno se mohl domnívati, že nad místem prokletým panovalo mrtvé ticho ničím nerušené od Josua až do IX. století před Kr., kdy Hiel žil. Vykladači Písma však dobře postřehli, že dle Jos 16, 1. 7; 18, 12. 21; Sdc 3, 13 („Město palem") bylo Jericho i po klatbě záhy zase obydleno a že „stavěti" v Josuově klatbě a v 3 Král 16, 34 znamená „opevniti". Že je správný tento výklad, dokazují Sellinovy vykopávky. Nalezenyť ve třetí „pozdní kanaanské" vrstvě zbytky života od Josua do Hiela! Jos 2, 13; 6, 23. vypravuje, že Rahabě a všemu jejímu rodu byl při dobytí Jericha dán pardon, že tedy zachováno bylo více Kanaaňanů. I tu zprávu potvrzují vykopávky aspoň potud, že ve třetí vrstvě nalezeno tolik zbytku kanaanské kultury, že dobu jí odpovídající dlužno nazvati „kanaanskou" a na rozdíl druhé periody (vrstvy) „pozdní".

Dříve nežli se zmíníme o vrstvě IV., „israelské", třeba připomenouti, že kromě „vnitřní zdi", jmenované výše, byla nalezena při vykopávkách druhá, „vnější zeď".

Vnitřní zeď je dvojitá, skládajíc se z předezdívky a za ní ve stejné vzdálenosti se vinoucí vlastní zdi. Objímá podélný zaokrouhlený prostor, který dosahuje největší délky 210 m, šířky 120 m, takže obvod byl 600 m dlouhý. Plocha 2·31 ha, proti našim pevnostem a městům nepatrná, srovnává se úplně s rozměry jiných vykopaných měst kanaanských. Hlavní zeď je tlustá 3·50—3·70 m, předezdívka

1·50—1·60 m. Obě jsou z nepálených cihel, položených na základ dvou nebo tří řad polních kamenů; základ je 4 m široký a vyčnívá tedy do předu i do zadu, přede zdí i za ní. Cihly jsou rozmanité velikosti, nemají tedy jednotného formatu; jen jejich výška bývá pravidelná: 0·09—0·10 m. Cihly spojeny kaší z pískovité hlíny prosycené křemenem. Na celém obvodu této zdi, pokud je zachována, nenalezeny stopy městské brány! Byla patrně jen jedna jediná a to na straně východní, kde se nám nezachovala ani zeď a tedy ani stopy brány. Se zřetelem k nepatrné velikosti jerišské pevnosti jedna brána dokonale stačila.

Druhá hradba, vnější, má v délce 307 m, v největší šířce 161 m a v obvodu 778 m, takže celá plocha zdí tou uzavřená měla asi 5 ha. Obrovská ta zeď má tři velké vrstvy: 1. základy, 2. podezdívku a 3 cihlovou zeď. Základy sahají až na skálu; na ni nanesena a upěchována vrstva hlinitého betonu ve výši as 1·30 m, která byla ještě bezprostředně pod podezdívkou 2 m široká. Kamenná podezdívka skládala se ze dvou rovnoběžných částí jakýmsi pásem (0·15 m širokým) dobře oddělených; použito k ní kamenů z okolních lomů, různých vápencových druhů; celá podezdívka dosahuje výše 4·50—5·40 m. Spodní (první) její náspovitá část je stavěna technikou známou v oblasti Egejského moře, zvanou kyklopskou: jedna nebo dvě vrstvy obrovských balvanů (1×1·20 až 1×2·10 m) obložená dole i nahoře vrstvami kamenů menších. Mezery mezi většími kameny jsou velmi pečlivě vyloženy malými, tak že nebylo možno nikde ostrému nástroji nepřítelovu zabrati, s úspěchem zakopnouti. Druhá, horní část rovněž z kamene vystavěná, vypouklá, jest vnějším pláštěm násypu za ním naneseného. Na tuto podezdívku teprv postavena cihlová zeď 2 m tlustá, z cihel, jejichž rozměry jsou asi 35×40—50 cm.

Druhou tuto, „vnější“ zeď považoval Sellin ve svých prvních publikacích výše uvedených za docelující část hradby prvé, kanaanské, kladl ji tedy také do vrstvy druhé. Týž názor zastává Vincent dosud v Revue biblique 1913, 450 nn. V nejnovějším úhrnném popisu a ocenění však, o němž tuto referujeme, hájí Sellin i Watzinger názor, že druhá tato zeď není kanaanská, nýbrž původu mladšího, že je to hradba, kterou v IX. století vystavěl Hiel z Betelu (3 Král 16, 34) a že dlužno ji přičítati čtvrté periodě, tak zvané „israelské“. Za důvod uvedena větší pečlivost a dokonalejší technika, s jakou stavěna zeď druhá, než technika prvé. Potvrdí-li se tento názor, bude třeba revidovati hradby jiných kanaanských pevností v poslední době prokopaných a částečně je posunouti do dob pozdějších, israelských.

Co může ještě čtenáře Bible zajímati v druhé kanaanské vrstvě, jsou zbytky kanaanských domků v ní nalezené; v takovém asi přebývala Rahab. Poznámka Bible (Jos. 2, 15), že byl příbytek Rahabin přistavěn ke hradbě, našel ne jeden doklad v domech, které rovněž se opíraly svou jednou stranou o městskou zeď. Základy těchto kanaanských domů byly vystavěny z jedné, dvou nebo tří vrstev polních

kamenů; šíře jejich (základů) kolísá mezi 0·60—0·90 m. Zdi byly z cihel velikých 0·30×0·40×0·12 až 0·35×0·50×0·12. Zeď byla v tloušťce o dvou cihlách. V městské zdi, o kterou se některé domy kanaanské opíraly, nalezeny díry; do nich byly svého času zastrčeny dřevěné trámce, které nesly schody, vedoucí buď do prvního patra nebo hned na střechu, odkudž bylo možno buď po dřevěných schodech nebo po žebříku dostati se na plochu městské zdi. Mysliti na více poschodí nedovolují poměrně úzké zdi.

Dřevěné součastky staveb jerišských ovšem zničeny byly ohněm, jehož stopy dosud možno pozorovati; byl tak veliký, že místy sušené jen na slunci cihly — vypálil! (Sr. Jos 6, 24.) Město v této vrstvě (druhé) nalezeno úplně vypleněné; zmizely zbraně, věci z mědi, železa, jen některé hliněné předměty nalezeny — doklad, jak důkladně vykonali Israelité nad Jerichem „cherem“, klatbu (Jos 6, 18. n 24).

Dokonale zachované základy městských zdí málo nasvědčují názoru tu a tam šířenému, že hradby Jericha padly zemětřesením (str. 181).

Bible, jak již výše poznamenáno, zmiňuje se teprv o Hielovi, že vystavěl t. j. opevnil Jericho, nevypravuje o nikom, že by byl tak učinil dříve. To potvrdily také vykopávky: v době od dobytí Jericha až po Hiela nenalezeny žádné stopy pokusu opraviti nebo znova postaviti městské zdi, nalezeny jen takové zbytky života, že dlužno považovati Jericho v době té za město otevřené, ne příliš bohaté.

Do jednotlivostí z následujících vrstev: židovské (páté), pozdní židovské (šesté VI.—IV. století) a byzantské (sedmé) nelze nám tu zabíhati. Jen tolik buďiž podotknuto, že při vykopávkách nebylo nic nalezeno z dob makkabejských, proto, že tehdejší hrad nestál na pahorku Tell es-Sultan, nýbrž 2—3 km odtud dále severozápadně. Aby docíleno bylo větších památek z Jericha Herodova a z byzantského města, které bylo sídlem biskupským, bylo by dlužno zvláště kopati asi 2 km jižně Sultánského pahorku, na obou březích údolí Qeltského.

Panbabylonisté, kteří nadceňují vliv babylonské kultury na Palestinu a kteří ve zmínce o „babylonském plášti“ (Jos 7, 21) viděli nový doklad pro své tvrzení, zklamali se ve vykopávkách: nikde nebylo nalezeno stop domnělého velkého vlivu kultury babylonské. Drobné nálezy, zejména keramika svědčí jednak o samostatnosti, jednak o spojení s kulturou, která ve druhé polovici III. a první II. tisíciletí byla rozšířená po březích moře Egejského. (Keramika tu Watzingerem podána tak důkladně, že právem Thiersch v posudku uveřejněném v Zeitschrift des deutschen Palästinavereines 1914 str. 77. nazývá práci tu „vzornou“, která bude každému dalšímu badateli v tomto oboru směrodatnou.) Ani egyptský vliv na život v Jerichu není valný; aspoň daleko ne takový, jaký byl shledán při vykopávkách palestinských měst na západě a na severu. Citadela Hielova nasvědčuje spíše, že v IX. století se tu uplatňoval vliv aramský; jeť podobně stavěna jako aramská opevnění v Senžirli.

Ve vrstvách israelských nalezen obyčej známý již z jiných vykopávek — pochovávati děti v příbytcích, ano i dospělé vedle nich na dvoře, a opatřovati jejich hroby džbány, láhvemi, talíři atd., na kterých byly ovšem svého času pokrmy. Nápadno je však proti jiným vykopávkám palestinským, že tu ve vrstvách israelských a židovských bylo nalezeno poměrně velmi málo model — důkaz to, že ve starém Jerichu panovalo čisté náboženství Jahvovo více než kde jinde; pochopitelno, že bylo vhodným místem pro školu prorockou. (4 Král 2, 5).

Hč.

*

O záhadném nárůdku Filistinských věděli jsme do nedávna jen z Bible. Vykopávky v Palestině, na Kretě a v Egyptě zdají se nasvědčovati, že byli příbuzni kmenům starohellenským, kteří (Dorové?) stěhováním je z egejských sídel zatlačili. Památky jejich ukazují známky vzdělanosti egejské neboli mykenské, jak dříve říkáno; zmínky o Goliáši a jeho brnění, o Samsonu a dvou sloupech, na kterých strop domu spočíval, poukazují na onu pravlast. V Bibli nazývá se sice Kafthor, kteréžto jméno jen zdánlivě připomíná Kretu; ale příslušné jazykové vědomosti naše jsou posud příliš skrovné, aby dle nich už mohlo býti rozhodováno, i jest naděje, že i toto jméno jako ostatní zmínky biblické, které nezdály se býti věrohodnými, jelikož Filistinští počítáni k národům nearijským, časem ještě k lepšímu vysvětlení původu jejich přispěje. Viděti zajisté i z těchto drobností, že Bible pořád víc osvědčuje se dobrým pramenem historickým, třebas místy nejasným a zlomkovitým, a že by věda mnohému bludišti se byla vyhnula, kdyby místo zanedbávání biblických prý „bájí" byla raději šla po jejich stopách.

*

Nepřátelství nynější války ponouká Němce, aby hleděli se vymaniti z vlivu francouzské a anglické ciziny. Ženy volají po domácí módě, spotřebníci po domácím zboží a tovaru, divadelníci po domácí literatuře, akademie vylučují navzájem cizí členy, cizí řády se vracejí a všichni dohromady chtějí vylučovati cizí slova z němčiny. Jako každá horlivost přestřeluje, tak i zde je člověku leccos k smíchu. Ale purismus tento, kterýž ostatně není ode dneška, stojí za povšimnutí, zvláště u nás, kde jest módou, každému purismu se vysmívati. Velikému národu německému v zásadě směšným není. A lze předpokládati, že třebas mnohý nápad války nepřečká, mnohý za to jistě utkví a zobecní. Zvlášť na př. mrzí je francouzský jídelní lístek; a my ještě pořád nevíme, jak po česku volati na sklepníka neboli číšníka, „co bere peníze". Málem by nám to s řečí šlo, jako se zbožím: co vezmeme do rukou neb na sebe, všecko je cizí výrobek. A nevadí nám to, jsme nad to pohříchu povzneseni.

*

Nebezpečný nepřítel, jenž vyvstal nejen vojsku, nýbrž i ostatnímu obyvatelstvu, úplavice a cholera, dosud ještě udržen v dosti úzkých mezích, ale vyžaduje veliké bdělosti. Úplavice snad ubude lepším stravováním, které v nepříznivém území bylo velice ztíženo. Proti oběma užívá se již delší dobu hlavně přípravku uhelného

ze zvířecích kostí. V léčení nynějším jest hlavní snahou vpraviti do těla částice, jež by jedovaté látky vstřebaly tak, aby tyto nedostaly se již do krve.

*

Rozšířená pověst, že gorilla unáší ženské, označuje se badateli poměrů znalými za povídačku. Gorilla nejraději žije v pasekách, tak že zhusta ocítá se blízko farm; jelikož práci na farmách obstarávají skoro výlučně ženské, nesměly by se ani ukázati, a přece pracují tam napořád. Pravda je pouze, že gorilla nesnese žádného vetřelce, kde se chce usádliti, a proto stane se, že vyskytne-li se na vyhlídnutém místě bytost, jež by překážela, jest po ní veta; jelikož pak muži se kol farem nezaměstnávají, bývá obětí takovou z pravidla ženská. Dotazovaným domorodcům pověst o unášení byla naprosto neznámou a nesrozumitelnou.

Vychovatelský.

Na letoším prázdninovém paedagogickém kursu pro katolické učitelstvo obecných škol v Augsburgu referoval mimo jiné univ. prof. Dr. Wunderle o poměru experimentalní psychologie k praktické paedagogice. Vycházeje ze zásady, že filosofická paedagogika nesmí býti zanedbávána na útraty empirického neb experimentalního badání, zkoumal Dr. Wanderle výsledky dosavadní experimentalní psychologie, na př. resultaty smyslového bádání, učení o představovacích typech, problem pozornosti atd. Tyto výsledky, použity při praktickém výchovu, mohou poskytnouti vychovateli mnoho prospěšných podnětů. Kde však pokusy chtěly by se zmocniti i komplikovaných duševních činností, jako obrazivosti a appercepce, myšlení a chtění, ztrácejí umělou isolací životní pravdivost a tím nárok na exaktnost a možnost použití v životě. Dr. Wunderle odmítá proto t. zv. „ethické“ pokusy a varuje katolické paedagogy, aby nepřeceňovali modní dnes methody dotazníkové a pod. Jen poctivé sebe a jiných pozorování dovede empirické psychologii dodávati skutečné látky.

Proti přeceňování pokusných method psychologických ve škole protestuje také Dr. Foerster ve zmíněném již v posledním čísle „Hlídky“ novém vydání svého spisu „Schule und Charakter“. Připouští, že experimentalním vyvoláváním a pozorováním zevnějších známek a projevů vniterných stavů možno poznati mnoho zajímavého a poučného. Ale jest úplně vyloučeno, že by nám pokusná methoda mohla někdy říci něco o hlubších záhadách vyššího i nižšího života v člověku, o pokušení a přemáhání, o vášni a vysvobození, o základních pohnutkách charakteru, o vlastních záhadách nepravdivosti a sobectví, o propastech sebeklamu a marnivosti.

Jest charakteristické, že ve všech obsáhlých pojednáních, jež empirická škola uveřejnila o lidské vůli, nenalézá se nikde ani slova o nejzajímavější a pro výchov nejdůležitější skutečnosti života, vůle, totiž o onom základním rozporu, jejž sv. Augustin nazývá „nemocí lidské vůle“ a jejž ve svých vyznáních popisuje s takovou hlubokou psychologií. Neboť v základních otázkách duševního života jsou opravdu znaleckými „empiriky“ jen ony velké duše, jež děje duševního života — překážky a přemáhání — v potentielní formě samy v sobě prožily a jež proto mohly učiniti své výpovědi o duševním životě z nejintimnějšího styku s těmito ději. Žádná moudrost z laboratoře nemůže proto naše sebepoznání tak hluboce povzbuditi a objasniti, jak psychologická vysvětlení, jež pocházejí od oněch opravdu „experimentalních“ psychologů.

Tak zvaná exaktní psychologie není přece docela schopna, aby hlubší duševní zjevy vyvolala experimentalně tak, jako třebas fysika libovolně vyvozuje postupy elektrického vybíjení — co se dá uměle

vyvolati, to jsou nanejvýše nejjednodušší funkce napjetí vůle, výpovědi, memorování a associace atd., kdežto hlubší duševní zkušenosti, jako na př. závist, žárlivost, vášeň, vnitřní boje, vina, lítost, regenerace atd. nikdy nemohou býti uměle předvedeny a proto také experimentalně prozkoumány ve smyslu exaktní vědy.

Důsledek toho jest, že na exaktně-experimentalním základě nedá se zbudovati vyhovující psychologie mládeže. Meumannem vytvořené methody mohou býti jen velice omezenými pomocnými methodami, ale jen pro jisté didakticky důležité otázky, nikoli však pro centrální problemy vlastního duševního života. Co vytvořili všichni oni učenci svými mechanickými methodami, není živý člověk, nýbrž pouhý „homunculus“ z retorty....

Proto hledí Foerster skepticky také na dětské ankety, na nichž na př. Starbuck buduje celou psychologii náboženství a jež před nějakou dobou také naši učitelé na povel Ústředí pořádali mezi dětmi — namnoze i o náboženských otázkách. Foerster pokládá je za americkou hračku bez hlubší poznávací ceny, jíž možno použíti jen ve zcela omezených případech a jen u dětí, jež mají úplnou důvěru k vychovateli. Ale i tu vždy platí slova znamenitého soudce mladistvých, Lindseye: „Co chlapec povídá, je zřídka všechno, co míní, a co činí, jest jen zcela slabým znamením toho, čím jest.“

*

Na témže paedagogickém kursu byla probírána též časová otázka o „činné škole“, s níž pokusy chce činiti letos také naše moravská zemská školní rada. Referent zavrhoval „činnou školu“ jako školu odbornou, ale uznával ji za oprávněnou jako vyučovací princip v dosavadní „učící“ škole k dalšímu rozvoji starých zdravých zásad, zejména názorného vyučování, jež zaujímá všechny smysly, a stupňované samočinnosti.

V diskussi bylo zdůrazňováno, že špatnou zkušeností pro náboženské vyučování jest nepatrná schopnost k myšlení a úsudku, zejména v apologetickém vyučování vyšších tříd, jak bylo pozorováno u dětí vychovávaných v „činné skole“ oproti dětem ze školy obyčejné. Toto a ještě mnohé jiné nebezpečenství pro náboženské myšlení dítěte z činné školy musí učitel náboženství předejíti, poněvadž právě zásady této školy poskytují mu množství bohatých podnětů pro zúrodnění náboženského života. Nutno ovšem, aby i celé světské vyučování bylo proniknuto péčí o výchov charakteru, neboť každé jednostranné pěstování prvku samočinnosti a produktivnosti musí míti škodlivý účinek na povahu, jak viděti právě v Americe, z níž přišlo k nám toto heslo.

*

O náboženském vyznání žáka obecné školy rozhodl říšský soud 24. října, že bezkonfessní otec není povinen udati konfessi, ve které jeho bezkonfessní synek má býti vyučován. To prý by odporovalo zákonem zaručené svobodě víry a svědomí.

Rozhodnutí v podobné záležitosti stalo se již častěji a ne vždy stejně, tak že panuje tu jakási nejistota, která ovšem má původ v rozporech zákonů školských se základními a interkonfessními. Jest samozřejmo, že ve škole tato nejistota působí trapné rozpaky. Rozhodnutí ono pak v důsledcích činí náboženství pro jistou část žáků předmětem nezávazným, jelikož náboženství sice se vyučovati má, ale náboženství bezkonfessního není: ke konfessnímu bezkonfessní žák zavázán není, k jakému tedy?

*

Zápis do českých škol v krajinách smíšených letos nedopadl celkem tuze lépe ani tuze hůře než jindy, ač agitace byla daleko menší nebo i žádná. O Liberci přiznávají učitelské noviny, že ač se strany německé agitace nebylo, jest v českých školách značný úbytek. „Naši lidé dávají dítky do škol německých dobrovolně“.

Stálo by za vyšetření a upřímné doznání, proč.

Toť by bylo jedno potřebné.

A druhé potřebné by bylo, uvážiti, zda by peněz vyhozených na agitaci, která zhusta bývá jen vedlejším výdělkem několika národních darmošlapů, nemohlo býti použito jinde a lépe.

*

Z některých škol v království chorvatském odstraněno úředně vyučování v cyrillice. Dosť možno, že stane se tak ve všech krajích srbskorakouských.

Ze škol přímořských zase přichází zpráva, že zavádějí místo frančiny vlaštinu.

*

Na české universitě bylo roku 1913/14 posluchačů 4720 v zimním a 4321 v letním půlletí, rigoros 1440, promocí 409. Kromě stavby klinik, jež ještě neprojednána, chystá se stavba tří prvních fakult a některých ústavů.

Na vídenské universitě jest letos rektor z fakulty theologické (Reinhard). Ovšem „vědeckost“ její, dle toho, není daleko taková, jako české, kdež pak!?

*

18. října sešly se spolky Slavia a Vienna po sedmileté přestávce opět ke kopané.

Hospodářsko-socialní.

Příročí zavedly již i státy nejbohatší a i státy neválčící (neutrální), důkaz to, jak hospodářský život jednoho státu úzce je spjat s hospodářstvím druhého a že od hospodářství národního (ve smyslu politickém) spějeme k hospodářství světovému. Důvod moratoria ve státech válčících je ten, že ustala nebo ubyla schopnost výdělková, schopnost platební. Jednak veliký počet subjektů hospodářských byl své výdělkové činnosti odňat a do zbraně povolán, jednak mnohé výdělkové podniky nuceny práci zastaviti nebo omeziti. A to zase z různých příčin válkou podmíněných, jako z nedostatku odbytu tovarů, z nedostatku pracovních sil, z nedostatku surovin atd. Kdyby pak v takových případech nebyla takto postiženým výrobním třídám úleva v placení soukromoprávních peněžitých pohledávek poskytnuta, sta a sta hospodářských podmětů by bylo bez nejmenší vlastní viny hospodářsky a snad i mravně zničeno. A popřední, nemluvíc ani o mravní povinnosti státu jest, pak-li vyvolává sám ať vědomě či nevědomě vim maiorem, aby v důsledku toho nastouplým poruchám zavčas čelil. Jinak by sám stát konečně sebe hospodářsky poškodil. Ale každé takovéto zvláštní opatření má zděláno býti po bedlivé úvaze a poradách s dotyčnými zájmovými tělesy, aby všem stavů měřila stejně a ne snad, aby některým (malokapitálu) byla odiosní a druhým (velkokapitálu) příznivá. Dále se má vzíti v náležitou úvahu, které stavy a hospodářské subjekty jsou válkou nejvíce postiženy a které vůbec ze stanoviska jejich výdělkové činnosti nejsou válkou dotčeny. Konečně mimo jiné třeba více uvážiti a uvědomiti poměr soukromoprávních peněžitých pohledávek ku pohledávkám (dávkám) veřejnoprávním. Pak-li ku všem těmto okolnostem se nepřihlíží, nadělá mnohé zařízení z nouze vydané více škody než prospěchu. Že velkokapitál, aspoň výrobní, investovaný v podnicích, které plnou parou pracují dodávky pro stát, rozuměj pro vojsko, válkou dotčeny nejsou, naopak z ní mají veliký zisk, popírati nelze. Hůře je se středním stavem, vlastně malými samostatnými podměty hospodářskými, jichž podnik trpí odchodem majitele do války (stavitelé), neb ti, kteří pozbyli odběratelů neb činnost nuceni jsou zastaviti neb hodně omeziti z jiných důvodů. Je přece nesporně známo, že vlastně tyto stavy udržuje živnostenský a zemědělský úvěr. Bez úvěru obrovská většina jich by se neudržela. Moratorium, které bylo zavedeno začátkem srpna u nás, chtělo asi hlavně těmto stavům (středním) a pak chudému lidu a dělnictvu pomoci. Poslední císařské nařízení dané dne 27. září 1914, mělo býti pokračováním původního moratoria, ale středním stavům a malým lidem, zvláště zadluženým, netoliko že nepomohlo, ale, jak zkušenost učí, namnoze uškodilo. Kdežto dělník mzdu dostati musí, nemá tak mnohý živnostník dnes ani z čeho by hradil nutnou výživu.

Musí-li dělník narukovati, dostane žena a rodina jeho podporu, když ne velikou, tedy docela slušnou, že docela dobře jí na výživu postačí, když takový malorolník, maloobchodník, maloživnostník narukoval, rodina pozbude živitele a **hospodáře** a hospodářství silně vázne. A s tou podporou, kterou rodina dělníkova bez dlouhého odtahování docela jistě dostane, jest u oněch menších lidí ze středního stavu docela jinak. Rodina ta nedostane buď vůbec nic anebo dá mnoho práce po dlouhém a dlouhém vyšetřování, než se jí podpora povolí. A pak takový člověk přece jenom se ostýchá, má-li se té podpory dožebrávati, ačkoliv jest poměrně málo majetný, ale dosti zadlužený. Je přece všeobecně známo, že dluhy u středního stavu jsou „doma", ať už z jakýchkoli příčin. Jedna z hlavních příčin je sama povaha středního stavu a účinek ekonomicko-liberalních zásad na tento stav. Proto více mu pomáhalo moratorium zavedené počátkem srpna 1914, to jest poshovění soukromoprávních pohledávek až do ozdravení hospodářských poměrů. Takovéto opatření by bylo socialním štěstím těmto lidem, o stát v pravém smyslu zaslouženým. Nařízení, že čtvrtina pohledávky, nejméně však obnos 100 K, kromě vzešlých až do platebního dne úroků z celé pohledávky a poplatků vedlejších z příročí se má vyňati a zaplatiti, mnoho dlužníků příliš těžce postihlo, protože obnosy, které obchodníci a živnostníci dluží svým různým dodavatelům, obyčejně nepřesahují jednotlivě 100 K aneb aspoň ne podstatně a tak dotyčné kruhy jsou skutečně povinny uhraditi valnou část svých závazků.

Socialnější mělo býti dle úmyslu zákonodárce nové nařízení všech ministerstev, jímž se ustanovuje, že z pohledávek, které byly splatny před 14. srpnem 1914 dlužno 14. října zaplatiti, žalovati a exekuce vésti jenom 10%, ale útraty žalobní a exekuční se přiřknou celé, mimo úroky celé pohledávky a vedlejší poplatky, a dne 14. listopadu dalších 15%. Bylo upuštěno od ustanovení, že musí býti zaplaceno nejméně 100 K. Jenom ohledně směnek a šeků trvá se dále na tomto obnosu a na zaplacení 25% bez rozdílu. Ale i zde jest nejedna stinná stránka. Na př. kolikrát se bude žalovati celá pohledávka a platiti jen stanovená část, tolikrát se při jedné pohledávce přiřknou žalobní a exekuční útraty! Hospodářské poměry přece byly na počátku války příznivější než teď, a místo toho, aby se platebním příročím přiměřeně ulehčovaly, se moratorium ponenáhlu zrušuje. Jako na počátku působilo velice tíživě, že moratorium bankám a záložnám povolovalo příliš mnoho, čímž bylo vkladatelům znemožněno, vybrati si větší obnosy, byť sebe potřebnější (na př. na mzdu), tak zase nyní působí se dlužníkům zbytečných výdajů.

Nepříznivé je též ustanovení o **úrocích**, které právě dlužníka nejvíce tíží, znamenajíce toliký a toliký úbytek výdělku a vedoucí buď ku zdražování zboží nebo k insolvenci.

Pochybnosti zde naznačené ozývají se v četných novinách; doufejme, že nezůstanou nepovšimnuty. Třeba by z opravy těchto nařízení těžili také takoví, kteří platiti nechtí, ač by mohli, velká většina dlužníků zajisté mezi nimi nebude.

Jiná nařízení za nynějších mimořádných poměrů týkají se dále věcné lichvy. Tresty za ni zostřeny a neomezují se pokuty peněžní, nýbrž stanoví žalář 1—5 roků, vedle toho pokuty až do 20 tisíc K a odnětí živnosti.

Dědické právo rodinné a zákonné určeno tak, že k prohlášce za mrtvého stačí, by od narození oné osoby uplynulo 70, po př. 30 let a 5, po př. 10 let byla nezvěstná; zánik lodi uznává se posledním dnem tří let nezvěstnosti, která se čítá od konce toho roku, kdy neštěstí dle domněnky (poslední zprávy atd.) se stalo neb válka ukončena.

I jinak právo dědické v některých částech změněno: právo manželských příbuzných súženo na bližší linie, jmenovitě práva manželova, jež dosud byla dosti omezena, značně rozšířena. Zrušeny nároky manžela, jenž rozvod zavinil, i když rozvod ještě neproveden, nýbrž soudem jen prohlášen.

Ženám dostáva se více práv co do svědectví při některých právních jednáních.

Poručenská práva rozšiřují se v tom směru, že soudce může zakročiti, když otec nemravným způsobem výchov dětí ohrožuje neb i hmotné zájmy jejich poškozuje, tak že otec může býti postaven na roveň i jen poručníkovi.

Ženám usnadněno přijetí poručnictví, povinnost však jeho zůstává, jak dosud, omezena na matku a babičku; matka nemanželská nemá přednosti co do práva toho. Věřitelé nebo dlužníci nejsou již bez výhrady od poručnictví vyloučeni. Zvláštní poručenské sbory, sirotčí rady (na 5 let) mají převzíti úkoly poručenské, nyní ovšem rozšířené, jež dosud obcemi obstarávány; sestávají ze zástupců obce, církve, školy a soudu.

Při rozvodech nabývá soud větších práv co do přidělování dětí jednomu z rodičů.

Zvláště důležité jsou změny v zákoně o nemanželských dětech, kterým přiznána jistá práva na podporu a dědictví od rodiny matčiny, ale také zjištěnému otci ukládají se závazky, již 3 měsíce před narozením dítka a 6 měsíců po něm.

Adopce usnadněna tím, že věk adoptujícího stanoví se na 40 let. I nemanželské děti mohou od nynějška býti adoptovány, k němuž vdaná neb ženatý potřebuje svolení druhé strany.

*

O zásobách obilnin v Rakousku nesnadno se dopátrati pravdy. Zvyšované ceny by poukazovaly na zásoby nevelike, ale nehledě k dobrým žním 1914 — třebas původní rozpočet, aspoň co do žita, poněkud sklamal, jelikož dosť nesypalo a bylo méně vydatné — již z toho, že prodavači jejich svalují vinu na překupníky, tito pak zas na ony, lze tušiti, že trochu jsou obojí vinni a že tu cosi není v pořádku. Pravdy snad se dovíme, aspoň přibližně, teprv uředním zjištěním a soupisem. Zdražováním prý mnoho vinen jest vývoz (do Německa).

Volání po úředním stanovení nejvyšších cen u těchto a jiných poživatin potkalo se aspoň s částečným výsledkem, že totiž příslušné rozkazy již dány. Jde jen o to, by také byly přísně prováděny, po případě trestem zdůrazňovány.

V Uhrách s tímto opatřením váhají poukazujíce na nestejné poměry krajin. Ovšem, ale jistě možno dle toho dáti také nestejné rozkazy. Vždyť i u nás bude nutno rozlišovati.

Švycarsko svůj státní monopol v těch předmětech již provádí: Celý dovoz (z Německa) náleží státu, který obilí prodává mlynářům, určuje jim též poměr mouky a otrub (80%—20%). Mouka jest poněkud temnější než dříve, ale obyvatelstvo si na ni zvyká. — Masa je dosud dostatek. Následkem zjištěné zkušenosti, že se v Rakousku sní nejvíc teletiny, nařízeno pod pokutami, by se tolik telat neporáželo, by dorost nebyl ohrožen. V Tridentě přišli na roztodivný nápad, aby smělo býti chytáno a stříleno ptactvo! Politický úřad to ovšem odmítl.

Nejeden hospodář-theoretik má za to, že budou-li obilniny, po př. mouky z nich dražší, nebude se jimi tolik plýtvati, abychom bez nesnází s nimi vystačili do příštích žní; hospodáři budou se ohlížeti po lacinších pícninách. Možno je to. Přebytek hospodařiti nenaučí, nedostatek ano. Jen že zdražení to nejvíce stihne zase nejméně majetné, kteří nemají čím plýtvati.

I jiné návrhy — přimíchávati brambory do těsta, nezpracovávati tolik bramborů v líh, pěstovati víc obilnin místo řepy atd. — směřují ku včasnému zajištění živných hmot. Třebas vyskytlo se také návrhů nepraktických, neškodí, když ultrakonservativní rolnictvo je trochu burcováno a ke zvýšeným počinům pobádáno.

Vídenský ordinariat nařídil duchovním, poučovati vhodným způsobem rolníky, aby z přebytků peněžních hleděli podporovati domácí průmysl objednávkami strojů atd. místo co by je ukládali.

*

Vídenský prof. Clus navrhuje za velmi výživnou a lacinou potravu sušené pivní kvasnice. Za jídlo upraveny mají prý v poměru k hovězímu masu tyto součástky v %: bílkoviny 54 (21), popel 7 (1·5), tuk 3 (5·5), bezdusíkové extraktní částky 28 (—), vodu 8 (72) — 4·52 (1·37) kalorií v g, tak že 1 kg kvasnic rovná se v tom 3·3 kg masa a cenou jsou 2—4 krát lacinější. Chuti prý jsou příjemné a dráždivé skoro jako maso a hodí se především k přípravě polévky a šťávy, ale také uzenic a nákypů.

*

Vídenské banky a spořitelny zaznamenávají vzrůst vkladů, berní úřady poměrně pravidelné placení daně. Neposledními vkladateli jsou uprchlíci z Haliče.

Polské noviny uveřejnily stesky haličských uprchlíků, jak nevlídně byli v Čechách od „bratří Čechů“ přijati. Jedné opuštěné a bezradné četě nabídla prý jakási paní postele, zvěděvši však, že jsou to katolíci, odešla.

Netřeba doličovati, že nejen Poláci, nýbrž i ostatní poctiví Čechové byli by očekávali lidumilnější přijetí bratří Poláků. Ke cti nám to věru není.

Ostatně přetřásají se v novinách i jinak rozmanité úkazy, které prozrazují jednak nedostatek obětovnosti vůbec, jednak odporné podoby její, zvláště co do ošetřování nemocných. S ošetřovatelkami, které chtějí ošetřovati jen oficíry, bývají lékaři snadno hotovi; horší jest, že se vůbec příliš často na ošetřování pohlíží jako na sport. Kdosi roztřídil takové heroiny na několik stupňů: Některé se přihlásí, aby byly v seznamě. Jiné si opatří čepeček atd., ale zůstanou doma. Jiné se dají v úboru tom aspoň fotografovati atd.

*

O regulaci Moravy mezi Rohatcem a Děvínem počalo se v říjnu zase pracovati. Na 24 místech má býti řečiště prokopáno a tím zkráceno, tak že by na rakouské straně asi 15.690 ha, na uherské asi 26·500 ha půdy zátopám se odňalo. Regulace sama provádí se od obou polovic říše společně, ochranné hráze si zbudovati náleží každé zvlášť. Náklad rozpočten asi na 40 milionů; práce nyní podniknuta nejen proto, že jest velenutná, ale částečně také proti nezaměstnanosti.

*

Ve Francii bylo roku 1912 2½ milionu mládenců přes 30 let, 1·8 mil. bezdětných rodin, skoro 3 mil. rodin s 1 dítkem, 2½ mil. rodin se 2 dětmi.

*

Ruské železniční kolejnice jsou 1·52 m, evropské normalní jen 1·43 m široké; trať Vídeň-Varšava má kolejnice normalní. Na pohraničních tratích mají ruské železnice většinou železné pražce, tak že súžení kolejnic je značně ztíženo.

*

Telegrafické zprávy z Německa do Brasilie konají teď tuto cestu: z Nauen u Berlína (telefunken) do stanice Togo v Africe a odtud německým, ještě nezničeným kabelem přes Monrovii v Africe do Pernambuco, odkud se dodají německému konsulátu v Rio de Janeiro.

*

Nevinné číslice. Z členů dvorního divadla, od nichžto žádáno, aby v zájmu nynějších povinností spokojili se poněkud menším platem, dva herci nemohli prý se svých 38.000 K ročního platu pranic sleviti.

Pěvci Leo Slezakovi odhadla berní správa daň z ročního příjmu 300.000 K. Ovšem, že protestuje.

Za to vídenský Rotschild přiznal za roční svůj příjem 28,000.000 K.

Politický a vojenský.

Vrahové následníka trůnu a pomocníci jejich odsouzeni k dlouholetému vězení, Princip, jelikož 28. čna neměl ještě 20 let, k zostřenému žaláři 20 let. Výpovědi a chování obviněných u soudného člověka nemohlo způsobiti leč odpor a úžas nad zásadami, které v Srbsku a Bosně hochům těm vštěpovány. Cestičky útoku vedly, jak prokázáno, až ke korunnímu princi Alexandrovi. Od r. 1906 „Narodna Odbrana“ vyvolala komitadže, jež vláda srbská ozbrojila a jinak podporovala; podvýbor Odbrany, „Černá legie“, měl úkol, zničiti každého, kdo by se snahám O. protivil.

Jeden z obviněných a odsouzených měl tolik drzosti, že po vraždě poslal do Vídně jménem všelijakých tělocvičných a vzdělávacích spolků, jež vlastně nebyly ničím jiným než odbočkami Odbrany, projev soustrasti!

Někteří odsouzení hlásili se k zednářům. Celý postup spiknutí jest jako praktický příklad ze stanov zednářského osvěcování.

* * *

Zpravodajství za války jest náramně nespolehlivé — každý to ví a druhému říká, ale každý současně také dychtivě po novinkách lapá, ať jsou jaké jsou.

Nejvíc ovšem působí zprávy očitých (a ušních) svědků. Pokud vyprávějí, co sami zažili, dobrá, byť bylo dobře trochu toho vojenského prášení odraziti. Ale o celkových poměrech nemají a nemohou míti ani podřízení důstojníci správných vědomostí, neřkuli prostí vojáci.

Zprávy zajatců nejsou spolehlivé proto, že listy jejich neprojdou bez censury a tedy ovšem nemohou nic obsahovati, co by státu nepřátelskému bylo na úkor.

Těšme se, že se našim zajatcům v Rusku, v Srbsku a j. vede tak dobře, jak píší, ale buďme připraveni též na několikapercentní srážku.

A z toho, co zajatci o poměrech své vlasti, svého vojska vyprávějí v zajetí, taktéž. Vždyť vidí, jak rádo se poslouchá a čte, že tam velká nespokojenost, že vojsko třeba do boje honiti revolvery a nahajkami atd. — proč by trochu nezalichotili zájemcům?

A zpravodajství veřejné? Nesnadno říci, pokud vlády neutralních států řídí se těmito zprávami, mohouce míti věrnější od svých zástupců — na veřejnost, na duši davů noviny ovšem působí velice; avšak zdá se, že rozhodnutí vůdců stran, pokud by mohla působiti na vládní podniky, souvisejí spíše s penězi nepřátelských států, tedy úplatky, nežli s přesvědčením novinami vnuknutým. Tak zvláště „pracuje“ francouzský vyslanec v Italii. Londýnské „Times“ jsou podporovány z Ruska, o jehož generalissimu prý nebožtík Pobědonoscev řekl, že by „dovedl i Pána Boha, kdyby se mu to hodilo do krámu,

zatknouti a spravedlnost ve dražbě prodati." A o anglických diplomatech pravil Napoleon I., že „není nic tak nebezpečného a perfidního, jako úřední rozprávky s anglickými diplomaty", ačkoli měl sám svého mazaného Talleyranda!

Nutno tedy s velikou nedůvěrou přijímati cizí zprávy o porážkách a vítězstvích, ale také o revolucích. Jako nám přibájena revoluce v Praze, tak snad vybájeny revoluce i jinde.

*

Začátek října byl pro nás velmi vážný. 5. září obsadili Rusové Lvov, po 14. září pronikli mezi San a Vyslok, 23. byli kozáci v Řešově. Po vítězství Danklově u Krasnika a Auffenbergově u Zamošče a Komarova totiž vrhli Rusové značnou přesilu mezi sever a střed našeho postupu u Ravarusky a snažili se obejíti pravé křídlo z Bukoviny. Naproti přesilám těm bylo nutno omeziti se na původní úkol vojsk našich, zadržeti ruský náraz. Mezi tím co Bulharem Radko Dimitrijevem marně obléhán Přemyšl (pevnost od r. 1854, obléhání začalo 18. září, 2. října výzva ke kapitulaci, kolem 6. října nejprudší útoky, po 8. říjnu odchod), ostatní vojsko jednak si odpočalo, jednak vyklizelo severní Uhry, kam Rusové třemi proudy, ač nedostatečnými silami byli vrazili, aby Srbům dodali nových nadějí na brzkou pomoc. Sesílené a spojené vojsko rakousko-německé přešlo pak zase k útoku, který pokračuje; postup německý proti Varšavě zadržen poněkud zase zvýšeným úsilím ruských vojsk u Ivangorodu. Dle nezaručených zpráv Rusové z Uher a částečně i z Bukoviny a západní Haliče zatlačení opevňují Lvov, kolem něhož se stále bojuje, ale za nového ruského velitele; zrádce bulharský se neosvědčil. Pověsti, že vydrancovány lvovské památnosti, se nepotvrzují, tak jako mnohé jiné pomluvy ne. Vůbec naučila zkušenost vojsko i obyvatelstvo pravdivěji navzájem se oceňovati. Pustošení východního Pruska se v Haliči neopakovalo; říká se, že Rusové si této své nejnovější gubernie nechtějí víc než potřebí poškoditi — ale týž důvod by mohl platiti též jinde. Co jsme minule mimochodem napověděli, že nelze schvalovati vzájemných nadávek — těmi se vojny nevyhrávají! — pověděno katolickému světu s nejvyššího místa: „Osservatore Romano" vážně napomenul katolickou publicistiku k mírnosti v posudcích a výrazech o nepříteli. Výtky barbarství a pod. mějtež konečně své místo tam, kde barbarství skutečně zjištěno: paušálně ukázaly se právě tak neoprávněnými jako podceňování vojenské zdatnosti, jehož jak se zdá, dopouštěli se na všech stranách Průběh zuřivé války ukazuje, že celkem stojí rovní proti rovným. Jednou čteme, že Rusko má špatnější infanterii a jízdu než my, ale výtečné dělostřelectvo, podruhé zase něco jiného. „Štěstí" válečné kolísá, postup a ústup jak proti Rusku tak také proti Francii se střídá, třebas celkem — nemluvě o zabrané již Belgii — proti začáteční situaci dvojspolek náš může zcela dobře mluviti o postupu.

Na haličském bojišti stěžováno si výtkami dosti ostrými na nedostatek schůdných cest: buď mračna prachu aneb, letos častěji,

bezedné bahno. V jednotlivých případech, na př. v obraně Přemyšlu, prospělo to i nám, že nepřítel nemohl těžších děl zavčas dopravovati; ale jinak trpělo tímto nepořádkem naše vojsko přece nejvíce.

Nejnovější srbský pokus proniknouti za zády našeho vojska k Sarajevu vítězně zmařen. Pokud zprávy o bídě srbského vojska jsou pravdivy, nesnadno rozhodnouti; zdá se, že z Francie přes Řecko a Kotor, z Ruska pak po Dunaji zásobováno dostatečně, sice by houževnatý odboj vojska jeho byl už nemožný.

Ve Francii nastala změna potud, že boje ve středu, na Aisně, takořka přestaly. Snaha německá, pojistiti se proti Belgii, nutila soustřediti hlavní sílu na pravém křídle, jež od Francouzů s Angličany obchvacováno. Královna Šeldy, druhá nebo prvá pevnost světa, prozatímné sídlo vlády, Antwerpy (Anvers) konečně padly a Belgie s hustou sítí dráh až na jihozápadní cíp obsazena Německem; anglická posila s chvástavým Churchillem přišla pozdě a za mnoho nestála — utíkala první.

*

Přemožená Belgie má nyní svou vládu ve francouzském přístavním městě Havre. Antwerpy hájeny 12 dní, pomoc anglická nejen že došla pozdě a první utekla, byla nedostatečná. Správa města žádala, aby bylo raději vydáno, ale anglický rozkaz, hájiti město za každou cenu, zvítězil — s celkového hlediska vojenského správně, jelikož každé zabavení nepřítele jest celku prospěšno, ale Belgii tím vzešla ohromná škoda hmotná, jež by i vítěze tížila, neřkuli poraženého.

Odzbrojeno bylo po pádu Antwerp v Holandsku 32.800 belgicko-anglických vojáků, v tom 1430 důstojníků. Vystěhovalců pak celé spousty.

Tito vracejí se pod spořádanou správu německou velmi zvolna. Viděti, jaka nedůvěra, ba zášť mezi těmito sousedy panuje. Dle nalezených listin již 1906 umlouván v Bryselu plán pomoci anglické (se 100 tisíci mužů!) pro válku s Německem. Původně chtěla Anglie obkličovací útok ze severu, až prý Severní moře bude od německých lodí vyklizeno; proto povstal velký hluk v Londýně a v Paříži, jakmile Hollandsko se rozhodlo Vlissingen opevniti, a tím Anglii přistání zameziti, proto také zvoleny pak přístavy francouzské Calais a Dunquerque. Marně varoval belgický vyslanec v Berlině od této povolnosti k entente cordiale, ku které Belgie se plánem tím vlastně přidávala, ovšem ne ve svůj prospěch.

*

S Egyptem hraje Anglie hru poněkud přece jen smělou, zabravši tento i naproti tureckému souverénu dosti samostatný stát, ve kterém zastoupena jest nebo má býti vlastně jen generálním konsulem s cařihradským exsequatur. 1876 peněžní nepořádky způsobily, že Anglie s Francií si tam na ochranu svých peněz usadila po finančním dozorci. 1882 revoluce zavdala Anglii příležitost k zakročení vojenskému a od té doby její posádka zůstala tam, ačkoli se pořád ujišťovalo, že to jen prozatím.

Je však pravda, že bez Anglie by Egypt byl zůstal touž neplodnou zemí jako ostatní turecké krajiny, kdežto nyní má rozkvetlé pěstování bavlny.

Domácí vojsko je slabé, na jihu usazené a nyní Anglií odsouzeno k nečinnosti; za to sesíleno vojsko anglické, jež ovládá nejen Egypt, nýbrž i Sudan a Suez. Noviny trojspolku příznivé počítají s pozdvižením islamu, jako ve válce libyjské a balkanské, kdy však se součinnost jeho tuze neuplatnila; možná, že nyní, proti vyděračné Anglii, která i za této války islam různými úskoky dráždí, bude odpor houževnatější a značné síly anglické zaměstná, nehledě k tomu, že Turecko jest na válku již také lépe připraveno. Vyvolávání asijských duchů tentokrát — proti známému pořekadlu — není snadné, ale zaklínání bude ješťe nesnadnější, jelikož nepůjde jen o turecké řádné vojsko, nýbrž také o divé hordy, od nichž východním křesťanům bez rozdílu národnosti mnoho dobrého asi nekyne. Ale Anglii je to jedno, jen když by nějak svůj obchod uhájila, ať je to jak chce. Princ Waleský, později Eduard VII, vlastní původce nynějších konflagrací, zažil prý kdysi v Paříži ve společnosti při baccaratu jakousi velmi delikátní a proň nemilou příhodu: zdali anglická falešná, dosud však vždy ještě šťastná hra i tentokrát šťastně dopadne, kdož ví!

*

Burové dlouho se zdráhali poslechnouti anglické výzvy, aby přepadly německé osady v jihozápadní Africe. Jednak hluboký náboženský cit zakazoval jim vésti válku bez rozumné a spravedlivé příčiny, jednak ohled na pokojné a oběma stranám prospěšné spolužití. Ale Anglie zvítězila, a sněm rozhodl pro válku, s gen. Bothou, bývalým obhájcem samostatnosti, v čele. Jiní velitelové však, jako Beyers a Maritz odmítli účastenství své, ba Maritz podnikl protiválku. Je také skutečně divno, že by Burové tak rychle byli zapomněli neslýchaných ukrutností, jež na nich Angličané ve válce kolem r. 1900 páchali; avšak některým vůdcům se paměť snadno vyhání.

*

Přestávajíce na těchto nejhlavnějších údajích z pohnuté a pohyblivé doby, která postupem Turecka proti Rusku stává se ještě vážnější a zárodky brzkých nových zápletek v sobě chová, jako celkový výsledek přehledu můžeme poznamenati, že nálada i situace stává se pro vlastního původce, pro Anglii, nepříznivou. Je sice válkou dosud málo dotčena, ale zvláštní poměry její činí ji i málem velice zranitelnou. Nedávno napsal anglický námořník v díle cenou poctěném: Uznáváme všecky důvody války, ale základem všech jest obchod. A ten obchod v Anglii co do vývozu značně klesl, dovoz ovšem zatím nemůže býti znemožněn, ale přece ztížen. Vojsko, jež Anglie nyní chystá, nebude míti domácích cvičitelů. V Irsku výzva Redmondova, který (asi za souhlasu vlády) se prohlásil jakýmsi guvernérem, aby markiroval homerule a Iry k válce navnadil, působí nestejně. Indické vojsko rozdělené do pluků francouzských nahražuje nevyhnutelný schodek, ale ne valně; bude ho brzy víc potřeba v Asii a

Egyptě. Podaří-li se Němcům obsaditi severozápadní pobřeží francouzské, bude pro oba spojence zle: posily nebudou moci tak snadno přistáti a nadvláda Anglie v Kanále bude zlomena neb aspoň značně omezena. A chlubí-li se Anglie, že může válku protahovati, má sice pravdu, za kterou však spojenci tuze vděčni nebudou, neboť oni válku pocifují několikrát víc a příliš dlouho válčiti nemohou. Naposledy snad i oni si vzpomenou, co již r. 1779 řečeno v pamětním spise hollandském, že jen hloupost ostatních národů dává Anglii tolikou převahu.

*

Z pozorování vojenských buďte poznamenány některé zvláštnosti nynější války. Hlavní jest kryt, bravura osobní a hromadná ustupuje do pozadí, tak jako v celku útok frontální ustupuje obkličovacímu. Kryt v zákopech ohrožuje se nejvíce granáty, skupené čety šrapnely a strojními puškami. Francouzi v Argonnách mají prý jakési zachycovače střel; i u nás vyskytl se návrh jakéhosi štítku na hlaveň, jímž by levá ruka střelcova byla poněkud chráněna, jelikož asi 70% zranění bývá na ní. Dřívější posiční a vysilovací válka, která hleděla vlastní vojsko co nejvíc šetřiti a drobnými úspěchy nepřítele poškozovati, od Napoleona ustupovala válce ničivé, území bylo mu jen žádoucí základnou pro zničení nepřítele, třeba s největšími obětmi: vítězství mělo mu pak nahraditi vše.

Nynější válka pozemní vede se zcela tímto způsobem.

Ne tak námořní. Anglie, mající teď námořní oporu svou na severu Skotska u Culloden, stáhla skoro všechno své loďstvo, i od Malty, sem a doufala náhlým útokem loďstvo německé, které předpokládala u Helgolandu, zničiti hned v začátku války. Němci však rozhodné bitvě se vyhýbají, poškozujíce podmořskými čluny loďstvo válečné, kdežto v jižních vodách dva nebo tři křižníky zajímají a ničí lodě obchodní. Dreadnoughty nesplnily dosud nadějí v ně kladených: podmořské čluny a dobře vyzbrojené rychlé křižníky konají lepší služby, ovšem pod dobrým vedením a se zdatným mužstvem. Co se vytýkalo zdatnému loďstvu ruskému, že neodvážilo se útočiti na Japonce chtíc se šetřiti, to osvědčuje se v tomto poměru proti číselné převaze správným. Naše adriatické loďstvo ovšem též na podobný způsob boje odkázáno, kdyby se příležitost naskytla.

T. ř. čtvrtá zbraň, létadlo, dobyla si v rakouském vojsku za nynější války již přes čtyrycet vyznamenání. Důležitost její oceňuje se vlastně teprv od manévrů roku 1912, výcvik nynějších letců není tedy tuze dlouhý; a přece podali tak pěkné důkazy své zdatnosti. Před třemi lety měl tento vojenský oddíl jen jeden jediný stroj k výcviku mužstva.

Anglický svědek obléhání Antwerp ze svého pozorování sděluje překvapující zprávu, že ze škod připisovaných létadlům způsobeno vlastně více střelami na ně vyslanými.

*

Na belgickém bojišti osvědčily se rakouské motorové baterie zvláště při obléhání pevností nesnadněji přístupných (Namur, Givet, Maubeuge atd.) a kde bylo třeba rychlých pochodů. Vůz pohybovaný motorem 100 k. s. táhne 3 vozy, na nichž součástky děl naloženy. Za 40—50 minut může býti dělo připraveno ku střelbě a v též době také odmontováno. Nejvýš možným kalibrem ukázal se 30·5 cmový; pumy váží 385 kg, kteroužto váhou a počáteční rychlostí bylo třeba nahraditi úbytek kalibru.

*

Belgičané zkusili štěstí své s t. ř. divokými vlaky, takovými totiž, které bez mužstva se pustí na nepřátelskou trať, aby ji samu, po případě vlaky s mužstvem atd. poškodily. Výsledek byl nevalný, neboť útok v čas pozorován, zničen ten neb onen most, a vlak padl do hlubiny.

Více osvědčily se vlaky obrněné, pancířem opatřené, které mohly i v dešti nepřátelských střel vjeti na území nepřátelské a tam buď jen vyzvídati neb i škody působiti.

Moltke pravil prý Němcům, že potřebují tří armád: na východě, na západě a na — dráhách. A mají je: pohotovost v dopravě vojska i zásob jest podivuhodna.

*

Jeden z nepěkných úkazů války jest, že přese vše právní obyčeje a mírové sjezdy zadržují se nevojenské osoby a soukromý majetek nepřátelských států. V Lyoně na př. byla průmyslová výstava, která válkou přerušena; vláda výstavní předměty prostě rozprodala.

Je to sice jakási repressalie proti válčícímu státu, jako ničení nákladních soukromých lodí, ale přece se tu jaksi rozeznávalo a rozeznává. Odveta je tu víc než pochopitelná, i jde pak o to, kdo bude více postižen. Rakousko co do zboží zdejšího jistě ne (o loďstvu není zpráv): z nás cizinci od jakživa se dobře měli. Cunardlinie v Uhrách dopravního práva pozbyla již, doufejme, že Canadian Pacific bude následovati, jižní dráha má teď rozdělovati dividendy do Francouz atd. O petrolejových dolech v Drohobyči se ukázalo, že inženýři francouzští, kteří je „kupovali", byli vlastně vyzvědači pro Rusko. Poraženému nepříteli se arci taková kořist pak zaúčtuje, ale vyrovnání to pro postižené málokdy výhodně dopadne. I bezpotřebné ničení potravin jako hodnot jest nám proti mysli, i není divu, že velitel Hindenburg rozkázal zásoby chleba od Rusů petrolejem polité dávati ruským zajatcům.

Ničení uměleckých památek taktéž dělá mnoho hluku v novinách, zvláště „spanilomyslní" Francouzi se nad ním rozčilují; což jim však nevadilo a nevadí, nechat na sta kostelů zvětrati, na věže dávati strojní pušky atd. Zvláště o Remeši je pořád řeč, a právě teď, při druhém dobývání, se oznamuje, že postavili před památný chrám děla. Němcům tím asi bude vynucena táž odpověď, jakou dalo německé velení 1870 stran velechrámu štrassburského: že ho sice střelby ušetřiti nelze, ale že koule budou zamotávány do bavlny.

Důležitou součástkou vojenské výzbroje, důležitější nežli snad tušeno, stala se cigaretta, ona nezbedná jedovatina, proklínaná tolika hygieniky a vychovateli všeho druhu. Kouření, tento „barbarský zvyk“, jak jeden náš zvěčnělý učenec říkával, když si labužnicky svou kubovku zapaloval, bylo sice ve vojsku odjakživa skoro úředním; komisní tabák fasován stejně pravidelně jako ten boží chlebíček. Prosby nynějších bojovníků o cigaretty (ty možno skoro za každé příležitosti vykouřiti) — jsou-li ovšem zápalky, o něž na př. v Haliči měli velkou nouzi — ukazují, čím jim tento požitek jest, a to i takovým, kteří ho před tím ani nezakusili: nejen že mírní pocit hladu a žízně — cigaretta tiší také nervy, zaplašuje chmury, ulehčuje tíseň duševní, přenáší přes okamžité obavy, podporuje hru představ, rozptylujíc je jako mráčky kouře a zvyšuje dobrou náladu v jakousi bezstarostnou ne-li lhostejnost, tedy živost — ne však že by uspávala jako silnější narkotikum, nýbrž naopak zvyšuje čilost mysli, zbavujíc ji tlaku v jednom, jednostranném směru a rozšiřujíc takto možnost rozhledu i rozhodnutí.

Budiž jim tedy, statečným obráncům našim těchto divotvorných smotkův a smotečků popřáno co nejhojněji. Na katary a tlukot srdce pamatovati bude kdy až po válce!

Ročník XXXI. Číslo 12.

HLÍDKA.

Z dějin města Loštic.

VÁCLAV KUBÍČEK. (Č. d.)

Druhý způsob úlevy byl, že roční placení sníženo na menší lhůty a prodlouženo. V Moravičanech nařídil kartouzský převor Valentin Martinides kolem roku 1658, „aby všechny grunty a roční placení toliko na polovičné terminy se pokládaly, tak aby chudí držitelové gruntův tím volněji jiných rozličných povinností odbejvati a při tom se vyživovati mohli“.[1] Majitel „zahrady“ č. 32 v Lošticích koupené za 142 hř. na placení roční po 4 hř. prosil roku 1667 obec memoriálem, „aby se jemu zahrada na placení roční něco skromnější pustila“, načež povoleno platit pouze po 2 hř. ročně, „aby lepším hospodářem býti mohl“. Za tím účelem též závdavek, jenž se jinak zpravidla kladl hotově, byl časem rozdělen na několik let. Dle usnesení sněmovního z roku 1650 se daň zemská buď zmírnila nebo na tři léta vůbec promíjela. Výminečně odpouštěl se úrok unčovský a to jenom na rok. Sněmovního nařízení o tom z roku 1651, „aby poddaní, jenž by se na požáry, zbořené a zpustlé grunty osazovali od času sněmu tohoto za tři léta pořad sběhlá od všelijakých kontribucí J. M. císařské osvobozeni a podle toho i od platů vrchnostem povinných ušetřeni byli“,[2] unčovská vrchnost nedbala.

[1]) Obecní archiv moravičanský.

[2]) *Slavík*, Morava a její obvody ve Slezsku po třicetileté válce p. 9.

Jak vrchnosti tak obci záleželo na tom, aby se pusté domy osazovaly a zbořené stavěly. Rinkovní dům č. 92 koupil roku 1646 Jiřík Severa Jaroměřský za 1000 hř. „Však poněvadž tenž dům jak jinší při městečku od armády obojí na nejvýš zplundrovaný a opuštěný jest“, pustil se mu bez závdavku na roční placení po 10 hř. Během 16 let vystřídali se na domě čtyři majitelé, z nichž poslední roku 1662 musel na poručení vrchnosti se zaručiti šesti osobami, sousedy hodnověrnými, „že od zápisu hned dříví voziti dáti a na jaro stavěti má“. Jindy uložena kupiteli povinnost, grunt vystavěti do roka, někdy pak závazek „do třech let pořad sběhlých z gruntu se nehejbati“. Na dodržení závazku musel v tomto případě nový majitel postaviti dva rukojmí.

Ale vzdor všem úlevám a závazkům mnozí majitelé nevydrželi dlouho. Co chvíle některý „sběhl a grunt pustý státi nechal“. Na dnešní poměry, kdy koupený dům se buď zcela nebo z větší části hotově platí, dalo by se takové sběhnutí těžko vysvětlit, ale tehda, kdy se grunty prodávaly na malé roční lhůty, odběhlý majitel pravidelně nepozbyl ničeho. Neboť obyčejně „zaseděl“, totiž zůstal dlužen první a třebas i druhou lhůtu, a když i něco zaplatil, bylo to vlastně jen jakoby skrovné nájemné z držené usedlosti.

Za takových okolností byl vzrůst městečka velice pomalý. Počátkem roku 1667 čítalo se v Lošticích 25 domů várečných, 9 gruntů, 48 „zahrad“ a 14 domkův, úhrnem tudíž 96 domů křesťanských, jež byly obydleny od 25 várečných měšťanů, 41 řemeslníků, 14 rolníkův a 16 nádenníků. Přičtou-li se k tomu dva mlýny, radnice, špitál, škola a fara, bylo v křesťanské obci celkem 102, v židovské 10, dohromady v celém městečku 112 čísel. Neobydlených míst židovských bylo 11, křesťanských 37, z nichž jedno se 40 m. pole a 10 domků docela zničených povodní roku 1663. Z pole 1701 měřic osívalo se $870^2/_8$ m., ostatek při tehdejším způsobu vzdělávacím leželo ladem, 265 m. pak následkem povodně se vůbec nevzdělávalo. Osídleno tudíž nově za deset posledních let pouze 18 čísel. Městský „rathouz“ se roku 1668 opravoval.

Berně zemské zaplatily Loštice od listopadu roku 1668 do konce října 1669 celkem 353 zl. 32 kr. 1½ den. Roku 1670 platilo se z lánu po 15 zl. 46 kr. a z domu po 1 zl. 30 kr. Na diskreci pro důstojníky v Unčově bytující rozvrženo Lošticům z měsíčních 21 zl. 46 kr. počínaje od listopadu 1670 do konce března 1671 po 7 zl. 30 kr. Z toho dostával hejtman měsíčně 20 zl. a 8 m. ovsa, praporečník 45 kr. Potom diskrece přestala dle znění vyšlých patentů, více

však proto, že hejtman z Unčova byl vzdálen.[1]) Neboť když se počátkem srpna vrátil, žádal diskreci zas a povoleno mu za čtyry minulé měsíce, co v Unčově nebyl, po 10 zl., za srpen však a září po 12 zl. a 8 m. ovsa, protože už tam bytoval. Celkem odvedly Loštice od listopadu 1670 do konce července 1672 na tuto diskreci 101 zl. a 27½ m. ovsa.

Úroku panského platily Loštice ročně 600 zl. mor. Smlouva z roku 1638, dle níž byli povinni odváděti 700 zl. mor., zmizela — „přišla jim nevědouce sami jakým způsobem k zmaření“.[2]) Bylo-li zmaření městecké obci po této stránce s výhodou, mělo též svůj rub. Byla to zvláště nejistota právního poměru mezi Lošticemi jako poddanými a Unčovem jakožto vrchností, jelikož starodávné výsady a svobody byly jakoby nepotvrzeny. Unčov je mohl prohlásiti za nejsoucí. A není pochyby, že chtěje přinutit Loštice k odvádění sedmého sta a nemoha, nebo vlastně netroufaje si dle zvyků zemských nastoupiti za tím účelem cestu práva, skutečně poukazoval na takovou možnost.

Nejvíce bylo na snadě, žádati po Lošticích povinnosti, jež dle smlouvy z roku 1638 měly přestati, totiž platy z pálení kořalky a z pivovaru, jakož i ohlašování nevěst a sirotků. Nebyla-li smlouva platna, nesměla se osiřelá nevěsta nebo vdova vdávati bez vrchnostenského povolení a sirotky loštické mohla vrchnost požadovati ke svým službám. Mimo to zdá se též, že Unčov k vynucení sedmého sta si osoboval práva nebývalá, zejména lov z lesův a řek, hajného zavázali vrchnostenskou přísahou a zemřel-li kdo bez závěti, že si přivlastňovali jeho pozůstalost.[3]) Z toho vznikaly stálé útisky, svízele a rozepře. Při tom nepřestával Unčov upomínat o sedmé sto vrchnostenské činže a zdůrazňoval své upomínky vězením úřadu.[4])

---

[1]) V účtě se důvod udává zajímavě slovy, že diskrece přestala »wegen ergangener Patenta, weilen auch der Hauptmann an der Stelle nit war« — patrně jako že mu, jest-li přítomen, náleží diskrece vzdor všem patentům.

[2]) *Houdek,* Loštice p. 48.

[3]) Že pokusy takové se strany Unčova se dály, vysvítá z úvodu smlouvy r. 1674, kdež Unčovští píšou, že když Loštice domáhaly se bez přidání sedmého sta v letech padesátých výhod a výsad udělených jim roku 1638 »nemohli sme vedle žádosti jejich učiniti, nýbrž jure merito jim takovou sme odepřeli a zase k předešlému právu, jurisdikci a regaliím svým — — sme síhnouti a se navrátiti chtěli«. *Houdek,* Loštice p. 48.

[4]) V obranném spise z roku 1697 uvádějí Loštice, že je Unčovští před rokem 1674 »o to nepovinné sto mor. upomínali, častokráte několik osob z obce naší před sebe do Unčova citirovali a tím k velikým škodám a outratám obecním, jichžto jsme již déle snášeti nemohli, příčinu dávali, k našim svobodám sáhati chtěli«. Poslední takové »citirování« do vězení bylo počátkem r. 1671.

Zemský podkomoří Bedřich hrabě z Oppersdorfu, když obec loštická stěžovala si jemu v té příčině,[1]) povolal městeckou radu k sobě do Brna a napomenul je k dodržení závazku roku 1638 dobrovolně slíbeného. Vidouc nezbytí, nabízelo město za požadované Unčovem sto zlatých polovici, budou-li výsady potvrzeny. Ale Unčov přes opětovné prosby v letech 1672—1674 neodstoupil od plného sta.[2]) Konečně obec dne 4. května 1674 podvolila se, prosíc pouze, aby nebylo vymáháno sedmé sto za léta minulá. Obnášelo to od roku 1649 na 2550 zl.

Unčov na přímluvu podkomořího chtěl se v tom ohledu spokojit obnosem 300 zl. a potvrditi starobylé výsady ve smyslu smlouvy z roku 1638. V pátek dne 8. června 1674 dostavila se před obojí radu do Unčova sedmičlenná deputace „vyslaní od purkmistra, konšelův a celej obce městečka Loštic s purkmistrem starším Janem Hřebíkem". Odevzdavše náležité plnomocenství, „přednesli, kterak celá obec to dobrodiní jim učiněné s poddanou vděčností přijímají a taky že těch 300 rýn. mor. na ty zasedělé staré rešty odpraviti chtějí, však že prosí, aby na terminy každoročně po 10 zl. mor. od nich přijímané byly. Načež Jejich Opatrnosti páni vedle obšírného domluvení se resorvirovali,

---

[1]) Dopis praesent. 15. března 1671.

[2]) Deset dopisů v té příčině. V městské registr. unčov. pouze dopis loštický de praes. 13. března 1674, v němž přivozují k paměti »mnohé a snížené žádosti naše, kterak od dávního času o to usilujíce, aby konfirmaci privilegií našich, které od předkův jakým způsobem nevíme umrhané jsou, nám zaseji vydané býti mohly, že pak až posavad jich dosáhnouti nemůžeme, nýbrž od V. O. v tom skrze psaní napomínáni jsme, abychom se nimi proukázali a před V. O. in autentica předložili«, nezapírají »že o nich jsouce mladí a noví hospodáři dokonce nevíme«, pročež žádají, »že by nás k složení takových obtěžovati neráčili« a prosí za obnovení starých výsad. — Ostatních 9 dopisů není v měst. registr. unčov., jen obsah jejich se registruje v seznamu dokladů při komissi stran sedmého sta dne 30. května 1697. Jsou to zejména: 1. Lošt. stížnost k podkomořímu de praes. 15. března 1671 cum decretatione. — 2. Memoriále lošt. na magistrát unčovský de praes. 4. srpna 1671, v němž nabízejí příplatek 50 zl mor. ročně a prosí o stvrzení výsad. — 3. Lošt. memoriále k podkomořímu de praes. 24. srpna 1671: Lošt. uznávají, že předkové jejich svolili v sedmé sto, nabízejí místo něho 50 zl., prosí o stvrzení výsad a o přímluvu podkomořího v Unčově. — 4. Dopis lošt. k magistrátu unčov. de praes. 8. února 1672, v němž uznávají, že předkové jejich svolili v sedmé sto. — 5. Dopisem 10. července nabízejí 650 zl. mor. a prosí o stvrzení výsad, jež se jim ztratily. — 6. Dopis do Unčova dto 22. srpna 1672, v němž prosí o obnovení výsad, aby se jim k tomu určil den. — 7. Dne 18. února 1673 prosí Lošt. za odpuštění reštů stran sedmého sta a za obnovení výsad. — 8. Podobně 5. května 1673. — Dne 4. května 1674 prosí o potvrzení výsad a nabízejí přidati sedmé sto, pouze aby se jim odpustily zasedělé rešty stran sedmého sta.

že ty rešty každoročně po 12 zl. mor. a to na dva terminy, totiž o sv. Janě 6 zl. mor. a o sv. Václavě 6 zl. mor. přijímati chtějí, při čemž zůstáno a od vyslaných s vděčností přijato jest".[1])

Po této ústní domluvě byl Unčov ochoten vyhotoviti stvrzovací list městských výsad dle znění smlouvy z roku 1638. Vyžádav si předem schválení náčrtku od zemského podkomoří Bedřicha hraběte z Oppersdorfu, vystavil listinu ve druhý svátek vánoční dne 26. prosince téhož roku.

Nejdůležitější pro Loštice byl v ní článek, dle něhož „všechny jejich privilegia, nadání, smlouvy a obdarování i taky všecky práva, pokudž takové neporušené a oni Loštičtí taky až posavad v pokojném užívání jich sou", vrchnostensky se obnovují a potvrzují, začež obec bude povinna platit ročně 700 zl. počtu moravského. Jinými články stanoveno, že z pálení kořalky a z vaření piva není obec povinna žádným platem vrchnostenským — nevěsty a vdovy poctivě zachovalé že může vydávati k manželství a sirotky ke svým službám obecním připovídat — a že stran odúmrti nemají od vrchnosti snášeti žádného útisku, nýbrž že statky své mohou komukoliv poroučeti.

Tyto body souhlasí téměř doslova se smlouvou z roku 1638. Závazek každoroční dodávky borových kmenů na trouby k vedení vody, určený dříve na „půl kopy borů více nebo méně", v nové listině zní neurčitě „kdykoli potřeba městu zdejšímu toho kdy ukáže".

Výslovně si vrchnost ponechala tři svobody, kterých se obec tak horlivě byla domáhala v letech 1650, totiž hrdelní právo, pokuty peněžité a právo zhostné. „Jakož nikdá Loštičti za předkův našich přestupníky, kteréž by slušné pokuty buď peněžité aneb jiného ostřejšího jakéhokoliv trestání zasloužili, k svej ruce sou netrestali, nýbrž takové pokuty a trestání při vrchnosti zůstávaly. Item taky jakož Loštičtí, když z Loštic jakožto z gruntův našich dědičných jinam na grunty jiné a cizí pod jinou vrchnost a pána se odebrati a osaditi, neb v službu a poddanost oddati chtěli, toho sami od sebe jakožto lidi naše poddané činiti nemohli, nýbrž obyčejem všech jiných lidí poddaných v margkrabství tomto, kteří na to obzvláště a in specie privilegovaní nejsou, buď on člověk usedlý nebo neusedlý, ženatý neb svobodný, obojího pohlaví, vždy od předkův našich jakožto vrchnosti svej a městečka Loštic dědičnej z poddanosti zhosťovati museli a povinni byli, i taky od nás vždy pořádnými listy se zhosťovali. Pročež taky

[1]) Jenom tento »vejtah protokolu král. města Unčova držanej sessi« zachoval se v měst. registr. unčov. ze všech protokolů radních XVII. století.

jak druhé sobě nyní i na budoucí potomní věčné časy v moci svej a potomkův našich pozůstavujem a zanecháváme, a nemá nám smlouva neb obnovená confirmací toto tomuto našemu právu dědičnému — — žádným vymyšleným způsobem v ničemž dokonce na žádnou ujmu bejti".

Bilance, jež vycházela ze stvrzovacího listu, byla pro Loštice chatrna. Od let padesátých usilovala obec o čtyry výhody, aby totiž bylo jim povoleno krevní právo, aby se jim ponechaly pokuty provinilcův, aby směli propouštěti sousedy na cizí grunty, konečně pak aby se jim vyjednaly dva nové trhy výroční. Vánoční listinou roku 1674 se Lošticům z těchto čtyr výhod nedostalo ani jediné. Jestliže jim Unčov ponechával svobodný lov z lesův i řek a slibovalli, že stran odúmrti „žádného útisku více snášeti nemají", že totiž mohou „statečky a jmění svá komukoliv jim se líbiti bude odporoučeti a zadati" — neuděloval vlastně nic, nýbrž jenom vracel, co si časem osoboval bezprávně. A ještě i to vrácení nebylo zadarmo: vyminiltě si dodávku borů na vodní trouby a poctu rybami říčními k suchým dnům. Plat z pálení kořalky a vaření piva přestal hned před rokem 1638. Tohoto neodváděného, promlčeného platu byla obec nyní zproštěna. Stejně bylo pro Loštice nemnoho závažné, že Unčov listinou slíbil, jich neodprodat a neodcizit. Radostná ochota, s jakou Loštice roku 1651 chopily se úmyslu, když Unčov chtěl městečko prodati, nesvědčí pro to, že by Loštičtí neodprodání byli považovali za vzácné dobrodiní.

Jediné, co Lošticům se nově udělovalo, bylo právo stran nevěst a sirotků, výsada za oněch dob cenná, jelikož ohlašování a stavění sirotků před vrchností bylo spojeno s obtížemi a výlohami jak pro obce tak pro sirotky. Ještě cennější bylo znovupotvrzení všech dosavadních výsad, nadání a práv. Ale celkem dlužno říci, že Unčov dostal sedmé sto ročního platu poměrně lacino, a dalo se předvídat, že obci loštické kup v tomto smyslu učiněný během nedlouhé doby opět se rozleží a že řeknou: „To málo, co nám bylo dáno, koupili jsme příliš draho. Nebylo by možno se vyzouti ze závazku sedmého sta?".

Unčovští páni tu možnost ve stvrzovacím listě ponechali. Listina jsouc vydána způsobem a slohem listiny výsadní a stvrzovací, byla opatřena jenom pečetí města Unčova a „pro stálejší a pevnější toho všeho jistotu a důvěření" vlastnoručním podpisem a pečetí podkomořího. V listině však byl též závazek, k němuž se obec loštická přiznávala. Závazek měl býti stvrzen podpisem a pečetí obce. Ale nebyl. Proč?

Vždyť ještě roku 1581, kdy se Loštičtí podvolovali k ročnímu platu 600 zl. vrchnostenské činže, byly přitisknuty vedle sebe pečet unčovská i loštická. Proč nyní ne? Nebyla v tom jakási panská povýšenost, která předpisuje, ale nesmlouvá, která přijímá poddanský závazek, ale nedopouští, aby pečet a podpis téhož poddaného byl umístěn vedle podpisu panského a pečeti vrchnostenské? Těžko soudit, kde zachované prameny nedodávají ani nejmenší opory k žádoucímu vysvětlení. Jistotně ani Loštickým tehda nenapadlo, že by listina též jimi měla býti zpečetěna. Ale když se jim během času otevřely oči, vedla je právě tato okolnost k novým sporům a k vítězství, Unčovu pak zavinila prohru.[1]) (P. d.)

[1]) Smlouva, již otiskl *Houdek*, Loštice p. 48—50 byla vyhotovena ve dvou pergamenových stejnopisech, z nichž jeden patrně měla dostati do rukou obec loštická, ale zatím nedostala. Žádala o její vydání dne 7. března 1675 »V příčině confirmaci privilegií našich, o které tak již drahné časy aby nám zaseji vydané býti mohli, pracujeme« — »nepochybujíce, než že taková confirmaci jsouc napsána, nepochybně také od p. podkomořího podepsána i pečetí jeho potvrzena i také od V. O. dohotovena bude«, pročež »pokud dle naděje naší taková confirmaci již zhotovena jest, takovou nám zaseji vydati odporni býti neráčíte«. — Poznovu dne 6. prosince 1675 a 3. září 1676. Leč bez výsledku. Teprve později dostala obec loštická listinu do rukou, musela ji však za nedlouho vrátit zase do Unčova. Bezpochyby proto, že Loštičtí neodváděli sedmého sta. Unčov v návalu vrchnostenského hněvu požádal listinu nazpět a Loštice ji bez odmluvy ochotně vrátily. Oba stejnopisy leží dosud v měst. archivě unčovském sub. 44/1674.

Naše reformy středoškolské.

Napsal Pavel Krippner.[1] (Č. d.)

Kdo tedy zcela objektivně a bez ohledu k populárním heslům uvažuje o celé této otázce, musí dojíti na konec přesvědčení, že ministerstvo vyučování jednalo zcela správně a jak pro žactvo a učitelstvo, tak pro stát a společnost blahodárně tím, že nevyhovělo vyzvání, které z několika stran velmi důrazně se ozývalo v anketě středoškolské a zvlášť hlučně v širší veřejnosti, aby maturita byla odstraněna.

Jiná však jest otázka, zda opravy výnosem ministerským 29. února 1908 při zkoušce matur. provedené a úlevy při ní poskytnuté jsou vesměs vhodné a přiměřené.

Když při závěrečném hlasování o maturitě všichni členové ankety hlasovali na konec pro její zachování, ale s podstatnými úlevami a s náležitým zlepšením,[2] mohly býti podle směru a obsahu celého rokování jen takové „podstatné úlevy" míněny a žádány, při nichž by ve shodě s duchem a účelem maturitní zkoušky abiturienti v předmětech humanitních i reálních bez přetížení přílišnými podrobnostmi mohli podati průkaz o svém všeobecném vzdělání a duševní dospělosti. Jak je těmto požadavkům vyhověno oním reformním výnosem ministerstva?

Všimněme si nejprve zkoušky písemné!

Písemná zkouška maturitní skládá se od r. 1908 ze tří prací: 1. pojednání z jazyka vyučovacího při svobodné volbě ze tří různorodých themat, 2. překlad z latiny do jazyka vyučovacího, při němž doba pracovní jest rozmnožena ze dvou hodin na tři a dovoleno užívati také slovníku, a 3. překlad z řečtiny do jazyka vyučovacího. Druhé dvě dřívější práce písemné, překlad z jazyka vyučovacího do latiny a práce z mathematiky, jsou odstraněny. Nově bylo také zavedeno, že odborní učitelé VIII. třídy jsou povinni navržená themata předkládati k nahlednutí řediteli, který dle potřeby promluví o nich s učitelem předmětu — což možno zajisté jen schvalovati. Rovněž všeho uznání zasluhuje ustanovení, že k pojednání z jazyka vyučovacího může si každý abiturient sám voliti ze tří předložených themat ono, které se

[1]) Opravy: Str. 738 ř. 13. shora m. další delší. — Str. 741 ř. 13. zdola jednostranně m. jednostrannému.

[2]) Jak dříve pověděno, hlasovalo před tím 12 členů pro úplné její zrušení.

mu ku zpracování zamlouvá nejvíce. Tím dostalo se abiturientům proti dřívějšku veliké a také spravedlivé výhody; neboť jak často býval dříve nedostatečný výsledek práce té zaviněn jedině tím, že abiturient nejistě a mezerovitě ovládal příslušnou látku (na př. dějepisnou) předloženého thematu! Mimo to ještě se dovoluje učiteli připojiti v návrhu ku thematům pojednání některé vysvětlovací a usnadňovací pokyny, jež zajisté abiturientům mohou býti jen vítány. Tím, že ku překladu z latiny zvýšena byla doba pracovní na tři hodiny, bylo vyhověno dávnému přání odborníků.

Za to nemohu — a se mnou asi mnoho odborníků — nikterak zpřáteliti se s usnadněním, že při překladu z latiny je také dovoleno užívati slovníku. Mohla by se sice tato „reforma" odvolávati na podobné dovolení Org. osnovy § 81 odst. 3. Ale dovolení toto bylo již po necelých třech letech svého trvání zrušeno (výn. minist. 1. února 1852 č. 1373) a podle mého soudu vším právem. Neboť jak možno připouštěti při latině, které se vyučuje od I. třídy po celé gymnasium v tak velikém počtu hodin týdenních, po takovém množství vykonané četby takovouto pomůcku! Vždyť přece k takovým překladům nemají se vybírati místa, jež by obsahovala nějaké zvláštní obtíže jazykové nebo věcné, i nutno tudíž předpokládati, že nebude tam také větší počet výrazů neznámých neb ojedinělých; a jestliže by se tam snad přece vyskytly 2—3 výrazy méně známé neb takové, jichž užito tam ve zcela zvláštním významu, neb nějaká vazba neobyčejná, tam přece úplně stačí, když učitel připojí k takovým významům nebo vazbám potřebné vysvětlivky, které jistě dojdou schválení příslušného zemského inspektora školního. Nemohu tedy než s plným přesvědčením prohlásiti, že touto přílišnou „blahovůlí" se podporuje u abiturientů vlastně jen lenivost a pohodlnost myšlenková a že tak se jen svádějí k tomu, aby hledali i sebe známější významy a vazby ve slovníku, který jim bez toho s ochotnou štědrostí často překládá, a to bez jejich nejmenšího přemýšlení, i celá místa!

O tom, zda právem či neprávem zrušen byl p ř e k l a d z vyuč. jazyka d o l a t i n y, mohou býti různá mínění. Vídenský spolek přátel humanistického gymnasia, jehož předsedou byl tenkráte hr. Stürgkh, vydal svým předsednictvem ještě r. 1908 o novém řádu maturitním zvláštní „promemoria", jež předložil ministerstvu kultu a vyučování. V tomto prohlášení vyslovuje se stanoviska vzdělání jazykového mládeže gymnasijní těžké námitky proti zrušení písemného překladu maturitního do latiny. Nečiní sice formálně návrhu na opětné jeho zavedení, ale

jen v tom předpokladě, že zrušení to nebude míti žádného vlivu na učebný cíl v jazyku latinském a že tím nebudou nikterak dotčeny písemné překlady do latiny v VII. a VIII. třídě. G. Uhlig, z nejznamenitějších filologův a paedagogů říšsko-německých, posuzuje naši reformu maturitní (v časopise Das humanistische Gymnasium 1910), sdílí úplně ony námitky a vyslovuje obavu, že následky tohoto zrušení jistě se dostaví při písemných pracích latinských obou nejvyšších tříd, což ovšem zase škodlivým vlivem působiti bude na četbu latinskou ve vyšších třídách, uvádějíc ji v povážlivé nebezpečí mělkosti a povrchnosti.

Ale jinak soudí o tom sám referent o reformě maturitní v anketě středoškolské, zemský šk. inspektor Loos, jenž při nynějším počtu hodin pokládá písemný překlad maturitní do latiny již za nemožný, za cíl nedosažitelný; vynaloženému času a práci neodpovídá prý tu ani z daleka ovoce. Ale jako methodické cvičení může (tak!) prý písemný překlad do latiny zůstati dále do sexty neb i výše; tím pak jakož i ústními překlady do latiny bude prý dostatečně postaráno o to, aby získané vědomosti mluvnické se nevytrácely. (?) Pak prý se také nebojí, že by při četbě mohla se dostavovati u žáků mělkost a povrchnost.

Věru, uznání hodný tu optimismus! Než bezděky vtírá se tu známý výrok: „Slyším slova, víry však se mi nedostává“. Vše záleží na tom, zda dovede ministerstvo vyučování pevně čeliti proudu času a bude ochotno plniti předpoklad svrchu uvedeného memoranda, že zrušením písemného překladu maturitního do latiny nebudou nijak dotčeny písemné práce do latiny v obou nejvyšších třídách. Ale neurčitá slova referentova s tím slabým „může“ dávají k tomu špatnou naději. Jak zcela jinak a mnohem přesvědčivěji vyslovil se při anketě vídenské o nevyhnutelné potřebě a nesmírné důležitosti těchto písemných překladů do latiny a vůbec o nenahraditelné ceně grammaticko-logického výcviku na všech stupních vzdělání gymnasijního socialně-demokratický předák Pernerstorfer!

Rozhodně však jest se diviti zrušení písemné práce mathematické. Vždyť již pouhá ta okolnost, že touto reformou nemá býti — v moderní době! — mezi písemními pracemi maturitními zastoupen ani jeden předmět realistický, měla rozhodující činitele od tohoto kroku odvrátiti! V anketě vídenské byla uváděna proti této práci — a také proti překladu do latiny! — „přitěžující okolnost“, že při obou těchto pracích děje se nejvíce podvodů, protože obě jsou největším postrachem studentstva; těmi podvody prý se křiklavě porušují mravní zásady

vštěpované žactvu po všecka léta dřívější; mládež prý je tu proti svým professorům v jakémsi stavu válečném, kde všechny prostředky jsou dovoleny; a proto prý bylo by nejlépe odstraniti ten stálý podnět k nemravným pokusům a zrušit obě práce písemné! Věru, těžko „nepsati tu satiry“! Vždyť z téhož důvodu měly by se vlastně odstraniti skoro všecky písemné práce školní na středních školách, protože svádějí slabší žáky k opisování a k užívání různých nekalých pomůcek a dávají tak častý podnět k nemravným jejich pokusům! A takovými důvody dali se rozhodující činitelé přesvědčiti o potřebě onoho zrušení.

Kdyby aspoň odpůrcové písemné práce math. byli se pokusili o důkaz, že právem bývala postrachem abiturientů, poněvadž činila snad na ně nepřiměřené požadavky, jimž průměrný oktaván nedovedl vyhověti! Než o takový důkaz nikdo se nepokusil a také nemohl tak učiniti vzhledem ku známé skutečnosti, že předchozím vyučováním v VIII. třídě měla se podle příslušných předpisů veškera látka mathematická vyššího gymnasia — rozumí se v přiměřeném výboru — na vhodně vybraných příkladech soustavně zopakovati, tak že abiturienti, náležitě jsouce připraveni, mohli s klidnou myslí přistupovati k této písemné práci. Proto je také zcela pochopitelno svědectví, jež při anketě středoškolské vydal zvláště objektivní posuzovatel maturity (vládní rada Thumser), že dle jeho zkušeností práce mathematické vypadají vždy nejlépe, což prý je snadno vysvětlitelno, poněvadž rozumným předchozím vyučováním v VIII. třídě mohou býti také úplně připraveny. Jestliže ovšem některý učitel mathematiky shledával v tom zvláštní čest, aby jeho žáci pracovali themata nesnadná, aniž se dříve při opakování látky náležitě postaral o to, aby cvičením podobných příkladů žáci byli přiměřeně také na ně připraveni, v takovém, ale jen v takovém případě byl by ovšem strach žáků před prací mathematickou, resp. její méně příznivý výsledek pochopitelný; ale toho vina by spočívala jedině na učiteli. Než pro tuto tak řídkou možnost nebylo přece nijak třeba, aby písemná práce mathematická úplně byla zrušena; bylo by zajisté prostě stačilo, připomenouti výslovně učitelům mathematiky v VIII. tř. povinnost, aby navrhovali k písemné maturitě jen taková themata, která předchozím cvičením podobných příkladů byla dostatečně připravena.

Zkrátka, ať pohlížím se kterékoli strany na toto zrušení práce mathematické, nemohu v něm viděti nic jiného než příliš a jednostranně blahovolnou snahu, usnadniti stůj co stůj maturitu i tam, kde

není k tomu opravdové příčiny. To pak pokládám, jak už dříve jsem vyložil, v zájmu obecného dobra za zjev rozhodně škodlivý.

Jedné však okolnosti a to nikoli bezvýznamné nebylo dosud při celé této otázce vzpomenuto. Jsou mnohé povahy žákovské, které při písemné práci mathematické, kde mají dosti času ke klidnému přemýšlení, lépe se osvědčují než při ústní zkoušce, kde pro nedostatek času a klidu nemohou si předloženou otázku řádně promysliti a tak lehce upadají ve zmatek, v němž své skutečné vědomosti i také soudnost nedovedou žádoucí měrou uplatniti. Tato okolnost nedošla, jak se zdá, u rozhodujících činitelů náležitého povšimnutí.

Vyložili jsme tu podrobně, proč je nám nemožno souhlasiti s tím přílišným usnadněním písemných prací maturitních. Je tedy jen pouhým důsledkem, že nemůžeme se spřáteliti také s ustanovením § 13. nového řádu maturitního, dle něhož abiturient i při nedostatečném výsledku všech prací písemných připouští se ke zkoušce ústní. To pokládám za přílišné znevažování prací písemných. Kdo z jazyka vyučovacího vypracuje nedostatečně thema, jež si sám ze tří předložených vybral jakožto pro sebe nejvhodnější a při němž se mu snad ještě dostalo různých poučných vysvětlivek; kdo nedostatečně přeloží oba výňatky z latinského i řeckého auktora, v nichž není zvláštních obtíží ani jazykových ani věcných a při nichž obou může užívati slovníku: ten nade vši pochybnost dokazuje svou nedospělost a neměl by k ústní zkoušce v období tom býti připuštěn. Tak právem žádá také ono svrchu vzpomenuté memorandum Vídenského spolku přátel humanistického gymnasia.

Dodávám však, že tento požadavek má vlastně význam téměř jen theoretický; neboť po dosavadních zkušenostech možno říci, že případ, aby u některého abiturienta (aspoň veřejného) byl ve všech třech pracích výsledek nedostatečný, vyskytuje se ve skutečnosti nesmírně pořídku, což vzhledem k hořejším výwodům jest ovšem snadno pochopitelno.

(P. d.)

Účast kardinála Dietrichštejna za boje mezi arciknížetem Matyášem a Rudolfem II. roku 1608.

Napsal JAN TENORA. (Č. d.)

Než ani po odchodě Khleslově nebylo v Praze shody mezi císařem a jeho tajnou radu. Utkvělou myšlenkou císařovou bylo zase nepovoliti, a chtěl raději pokračovati ve válce, než by byl schválil mír vídenský a mír s Turky. Odboj proti sobě přál si také zbraní potlačiti. Že by tak jednati nejlépe odpovídalo důstojnosti císařské, o tom byl přesvědčen také arcikníže Ferdinand, ale viděl zároveň nemožnost toho, ježto nebylo prostředků k válce, a proto pokládal za výhodnější po dobrém v pokoji se srovnati a tak si zachovati, co ještě má, než nerozvážně dáti všecko do sázky.[1]) K tomuto úsudku dospívali pak všichni, jak v okolí císařově, tak i u spřátelených dvorů. V audienci 28. března tajní radové velice zrazovali od války,[2]) španělský vyslanec i nuncius papežský rozhodně byli proti válce, tajní radové bavorští rovněž radili vévodovi, aby císaři předložil, aby na každý způsob po dobrém nastal smír,[3]) arciknížata Maximilian a Ferdinand vystupovali také z plna přesvědčení proti válce a doporučovali jak císaři tak Matyášovi smírné jednání na schůzce kurfiřtův a arciknížat v Praze, jíž by se také arcikníže Matyáš súčastnil,[4]) — ale jako císaři nebyly všecky takové rady vhod a budily jen jeho roztrpčení, tak ani u Matyáše nedocházely ohlasu žádné smírné návrhy ani dobře míněná psaní. Jen že projev pro válku byl u císaře jen bezmocným vniterným záchvěvem, kdežto u Matyáše byl spojen s důrazným prováděním dalekosáhlých záměrů. Všichni, kteří domnívali se, že arcikníže snadno nakloní se ke smíru pokojnému, klamali se, a byli také úmyslně klamáni.

U Matyáše dávno bylo již rozhodnuto pro válku a jeho nepřítelem byl každý, kdo by ještě působil pro smír. Proto byl podrážděn nad míru, když na Moravu, kterou již pokládal za svou, byl vypraven kardinál Dietrichštejn s druhými komisary, aby urovnal tam vzniklé nedorozumění mezi stavy a Berkou. Na Moravě ovšem učinil proti

[1]) *Hurter*, l. c. V. 181.

[2]) Briefe und Acten, l. c. VI. 294.

[3]) Tamže, VI. 299.

[4]) *Hurter*, l. c. V. 244.

komisařům svá opatření u Liechtenštejna, ale proti nejvlivnějšímu z nich, kardinálu Dietrichštejnovi vystoupil na všech stranách. Psal mu samému již 21. března a jemu jako předsedovi tajné rady císařovy vyčítal, že byli poslové arciknížecí v Řezně zadrženi, a příkře mu předhodil, že by byl nikdy nevěřil, že by u císaře proti jeho osobě jednal kardinál, jenž i se svými předky za všecko je zavázán milosti arciknížecího domu. Potom ospravedlňoval arcikníže spolek prešpurský, z něhož prý nemůže povstati náboženství žádná škoda, a projevil, že očekává, že kardinál bude působiti, aby zase nastala shoda, a aby jeho vyslanci byli propuštěni. Na konec hrozil kardinálovi budoucím trestem a žalobou u apoštolské stolice. — Zároveň připojil arcikníže psaní císařovi, v němž rovněž žádal, aby jeho vyslanci byli propuštěni, a aby všecky násilnosti proti němu a proti zemím s ním sjednoceným byly zastaveny, jinak byl by nucen ku svému obhájení a dosažení svého účelu, jímž jest osvobození vyslanců a zadržení „praktik", pamatovati na prostředky a cesty, jichž se mu zajisté nebude nedostávati.[1])

Pro sebe získati usiloval Matyáš kurfiřty v Řezně, knížata ve Slezsku, pána z Rožmberka v Čechách; neunavně se přičiňoval, aby všecky vlivné osoby k sobě přivedl. Již 18. března přibyl do Prahy jako jeho posel generál Františkánský, jenž s sebou donesl pro španělského vyslance a nuncia papežského psaní arciknížete s jinými spisy ospravedlňujícími jeho počínání. Ježto však tajní radové zvěděli o tom, nepřijali ani vyslanec ani nuncius psaní ani spisův a dali je nerozpečetěné Khleslovi, aby je vrátil arciknížeti.[2]) Matyáš však zase psal 22. března španělskému vyslanci stěžuje si do křivd, které se mu dějí: že psaní jeho se zachycují a poslové jeho zatýkají, že Tilly táhne proti zemím s ním spojeným a obmýšlí nepřátelství. Zvláště pak obviňoval Dietrichštejna, že zajisté tyto věci se dějí s jeho vůlí, kdežto prý se arcikníže domníval, že usilovati bude o smír mezi ním a císařem.[3]) Rovněž v tom smyslu zle si stěžoval arcikníže na kardinála u nuncia Caetana arcibiskupa z Kapue.[4])

Tato podrážděnost Matyášova a jeho nespravedlivé výčitky rozmnožovaly ještě trudné starosti kardinálovy, jaký bude výsledek jeho

[1]) Tamže, V. 241.

[2]) Vatikánský archiv, *Borgh.* II. 149, fol. 217.

[3]) Briefe und Acten, VI. 304, pozn. 2.

[4]) Vatikánský archiv, *Borgh.* II. 149, fol. 231. Nuncius, jenž nebyl zrovna přítelem kardinálovým, vyjádřil se o něm, že jest příliš otevřeným, a že mluvívá, co není k věci, a proti sobě popuzuje arciknížete beze všeho užitku.

poslání k arciknížeti, o jehož velikém významu byl přesvědčen. Nemoha ubrániti se obavám, jak bude ve Vídni přijat, psal na dvůr Matyášův Pavlu Sixtovi Trautsonovi, chtěje zvěděti, jaká jest nálada pro něho u arciknížete. Trautson odpověděl velmi zdrženlivě dne 28. března, že není sice teď v radě Matyášově, ale že přece má za jisto, že i nyní, tak jako dříve vždycky budou otevřeny dvéře k arciknížeti těm, kteří bývají od císaře k němu posíláni.[1])

Všecko poukazovalo na konečný nezdar všeho vyjednávání jak na Moravě se stavy, tak ve Vídni s arciknížetem. Sněm do Brna rozepsaný na 27. března již druhý den musil býti odkládán, a marně hledali královští komisaři východiska. Sami neviděli žádné příčiny, proč by vlastně Berka neměl býti na sněmě, ani nemohli ho k tomu pohnouti, aby se nesúčastnil, ačkoli s ním 28. března od rána jednali kolik hodin. Konečně nevědouce si žádné jiné rady rozhodli se, a rozhodnutí to napsal kardinál Platejsovi, aby hned odtud, kde ho psaní zastane, odejel ke zplnomocněným stavovským do Slavkova a jim všem společně jménem komisařův oznámil, že již nevědí, nač čekati, když se jim nedává odpovědi, ačkoli tak dlouho trpělivě čekali, sami dvakráte za nimi dojeli, často k nim posílali, a sněm již po dva dny odložili. Beze snížení císařova nemohou již déle sněmu odkládati, a proto že stavy jménem císařovým napomínají a sami za sebe žádají, aby bez dalšího odkladu své mínění vyjádřili a ještě dnes nebo zítra ráno na sněm se dostavili a podle vůle císařovy se zachovali. Co všecko k dobrému císaře, těchto zemí a veškerého křesťanstva tímto průtahem kardinál zanedbává, jest Liechtenštejnovi známo. Ale i komisaři sněmovní, nedostaví-li se stavové ze Slavkova, budou nuceni předložiti proposici císařovu přítomným stavům, neodjedou-li již zítra v noci k císaři, jenž bude věděti, jak přikročiti k těm, kteří tomu překážejí, na čem království českému a přivtěleným zemím tolik záleží.[2])

Po tomto důtklivém vyzvání dojednal konečně Platejs se stavy ve Slavkově, že na sněm přijedou. Chtěli přijeti všichni, a nepřistoupili na žádost komisařův, kteří nechtěli míti na sněmě proti sobě tak ohromnou většinu jinak smýšlejících, aby dojeli ve skrovnějším počtu. Ale zároveň dávali výslovnou podmínku, aby „k zamezení všeho neřádu“ [3]) Ladislav Berka na sněm se nedostavil, ježto ho nikterak

---

[1]) Mikulovský historický archiv, svaz. 158, originál.

[2]) Tamže, originální koncept kardinálův k Platejsovi.

[3]) »zu verhütung alles unraths«.

strpěti mezi sebou nemohou ani nechtějí; kdyby se však přece stalo, a Berka došel, takovou že protestaci proti němu učiní, že mu neposlouží ku slávě, a kdyby snad Berka prudce odpověděl, že by z toho nic dobrého nepovstalo.

S takovou pořízenou vrátil se Platejs ke komisařům pozdě večer. Komisaři doufajíce přece ještě v platnost sněmu, aby jen každou nesnáz odklidili, zašli o půlnoci ještě k Berkovi, aby jej přiměli, by na sněm nechodil. Napřed vzpěčujícího se přece přemluvili;[1]) Berka odjel do Velkého Meziříčí.

Nazítří 29. března dojeli stavové ze Slavkova na sněm, který byl klidně zahájen, jako jindy. Stavové vyslali některé ze sebe do příbytků císařských komisařův, aby je přivítali, a potom hned přišli k nim u velikém počtu a je žádali, aby mezi ně do soudné světnice se odebrali a jim proposici císařskou přednesli. Slavata a Lukavský učinili tak a následovali je do soudné světnice. Zrovna v té chvíli donesl jim kurýr psaní císařovo datované 25. března, jako odpověď na jejich zprávu z 20. března; o pozdější jejich relaci z 22. března psaní se nezmiňovalo. Císař zakazoval sjezd ivančický od některých ze stavů na 14. dubna položený, poněvadž jest rozepsán bez vědomosti, vůle a dovolení císařova jakožto krále českého a markrabí moravského, a poroučel, aby od něho stavové dokonce upustili a žádných takových sjezdů bez vůle a vědomí císařova nepokládali, neboť jinak musil by to míti za neposlušnost; na generálním sněmu v Praze v pondělí po Provodní neděli císař chce všem jejich stížnostem, roztržitostem a nesnázím odpomoci. Co se Berky týče, nepovoloval císař k žádosti jeho, aby pro opatření a ochranu jeho osoby byla mu dána na sněmu stráž. Na dotaz Slavatův a Lukavského, co by dále činiti měli, kdyby sjezdu účastnil se jen malý počet stavu panského a rytířského, anebo kdyby stavové Berku „za direktora sněmu trpěti a s ním seděti nechtěli“, odpovídal císař, aby v tom případě stavům předložili, „poněvadž jest jemu místodržícímu ouřad hejtmanský, k němuž direkcí sněmu vlastně náleží, od císaře poručen, že také jináče na ten čas býti nemůže, než aby vedle ouřadu hejtmanského to, co týž ouřad s sebou přináší, řídil a vykonával“, a aby neohlídajíce se na počet stavů jim proposici přednesli a s nimi podle své instrukce jednali. Co se týče lidu vojenského jízdného i pěšího, který na Moravu přitáhl, oznamoval císař, že se ještě nemohl rozhodnouti, má-li v zemi ležením zůstati, ale že

[1]) Mikulovský rodinný archiv svaz. 342, kopia listu kardinálova císaři z 30. března.

brzy dá věděti na čem se ustanoví v té příčině i v ostatním, o čem psali.[1])

Než toto poručení vyplynulé z neznalosti poměrův a z nedoceňování záměrů stavovských došlo pozdě, a nebylo by ani možno je provésti; komisaři nebrali na ně ohledu. Sebe větší jejich snaha a námaha nebyla by docílila úspěchu při nemožných rozkazech tam, kde ani nejkrajnější ústupky nepohnuly k povolnosti, a kde byl určitě vytčen směr i cíl dalšího jednání.

Na sněmě byl také přítomen kardinál Dietrichštejn. Také tato okolnost naznačovala, za jak důležitý pokládá sněm a jeho snesení. Nechodíval totiž do zasedání sněmovního, když v něm bývali císařští komisaři; v příčině kompetence o místo nechtěl ustupovati komisařům na druhé místo, trvaje na tom, že mají mu pro důstojenství jeho kardinálské ustupovati komisaři. Tentokráte však přišel a podal jen v té věci ohražení. Dokonce, smíme-li věřiti stavům, aby jen je získal, tak dalece ustupoval průběhem sněmu, že se jim zakázal, že mezi ně do Ivančic přijede.[2])

Slavata dodal na sněmě stavům věřicí list, děkoval jim, že se volně a poslušně najíti dali, pak četl instrukci a žádal, poněvadž dle vůle císařovy jediným předmětem jednání sněmovního jest voliti a jmenovati osoby ku generalnímu sněmu s dostatečným plnomocenstvím, aby to neprodleně vzali ve své uvážení.

Ale stavové na sněmě, který byl bez hejtmana zemského řízen způsobem neobyčejným a prve nikdy nebývalým, odmítli proposici císařskou nadobro a zůstali v neuprosném odporu. Stav panský a rytířský přese všecky přímluvy prelátův a zástupců městských rozhodli, že neobešlou generalního sněmu.[3]) Za „mnohé slušné a veliké příčiny“ své udávali v odpovědi své komisařům, že byl jim do země již prve na nejvýše ubrané a splundrované uveden lid válečný jízdný a pěší, kterýž až posavad s nemalou škodou a znamenitým nebezpečenstvím jich zůstává, a stavové ani nevědí, položen-li byl do země s vůlí a vědomím císařovým a jakým úmyslem v zemi se zdržuje, ano doslýchají, že proti vůli a poručení císařovu se tam dostal. Proto jsou stavové přinuceni, aby na sebe, manželky, dítky a poddané své bedlivý pozor měli, a nemohou toho u sebe najíti, aby osoby přední a vzácné z prostředku svého ven ze země vypravili, a tudy ji od těch, kteřížto

---

[1]) Archiv českého místodržitelství v Praze L 34 (1606 – 1698), kopia.

[2]) List stavův z Ivančic z 18. dubna kardinálovi v k.-a. archivě v Kroměříži.

[3]) *Kameníček*, l. c. II. 394.

by o ni jakožto o vlast svou platně pracovati mohli, obnažiti měli a mohli. Za druhou příčinu udávali své nedorozumění s Berkou a dovozovali, že se jim nehodí, aby jej vedle předešlého obyčeje vypravili mezi jinými vyslanými svými, ani aby ho nechali v zemi a jemu, jenž s nimi neupřímně a nevlastenecky zacházel, v nebytnosti předních obyvatelů v zemi aby svěřili země a toho, co v ní nejmilejšího a nejlepšího mají. Dále poněvadž bezpochyby při sněmu generalním nejpředněji bude jednáno o stvrzení pokoje, nebude zajisté potřeba, aby stavové při této věci své ponížené zdání přednesli a oznámili, protože již stvrdili pokoj s Uhry spolu a vedle jiných zemí svými pečetmi skrze své vyslané a plnomocníky, a k tomu prosili císaře, aby je při pokoji s Uhry a Turky zanechal a všeho nebezpečenství ušetřil. Za třetí příčinu položili výmluvu, že císař zřetelně neoznámil ve své instrukci, pro které potřeby rozepsal generalní sněm, že tedy nevědí svých vyslaných k čemu zmocniti, nebo jakou jim instrukci vydati; také že jest krátký a nepříležitý čas ku generalnímu sněmu obrán, neboť kdyby ihned nyní někteří z nich k tomu nařízeni byli, nežli by se domů z Brna vrátili a zase z domu na cestu se vystrojili (obzvláště v tyto kající dny, v nichž každý s Pánem Bohem se smířiti má), ten všecek čas by pominul, ba ani nestačil.

Na konec své omluvy, vlastně naprostého odmítnutí, stavové sebevědomě vystoupili proti císaři, ohražovali se a vytýkali, že instrukce císařova, aby se nejednalo na sněmě o ničem jiném, než o obeslání generalního sněmu, čelí proti starobylým, chvalitebným pořádkům a na ujmu svobod jejich, poněvadž stavové, jakož i předkové jejich, mívali sněmy svobodné a na nich netoliko proposice císařské, nýbrž také, co jim a zemi potřebného bylo, vždycky svobodně uzavírali bez překážky, výminky a vyměření. Pročež prosili, aby císař poručil při kanceláři české, aby se při sněmích nedálo a činiti nedopouštělo podobného zamezování v jednání věcí obecních i obzvláštních, a aby nevycházela odtud taková poručení, kterážby byla proti dobrému obyčeji a svobodám.[1])

Stavové panský a rytířský, kteří také odmítli císařův zákaz sjezdu ivančického,[2]) při této nevídané oposici neudávali přece vlastních a

---

[1]) Sněmovní Památky, V. 369—371; Paměti Hovorovy, l. c. rukopis zemského archivu v Brně fol. 62—64.

[2]) Žerotín Jiřímu Tschernemblovi z 5. dubna. A. Č. XXVII. 348. Žerotín uvádí také, proč rozpakovali se stavové do Brna: měli před očima nebezpečí, jemuž prý nedávno unikli, město bylo jim nepřátelské a úplně na straně Berkově, strachu dodávala

nejbližších svých důvodů. Výslovně ještě neprohlásili a nechtěli ani formálně prohlásiti, co se jevilo již ve skutečnosti, že spojili se již s arciknížetem Matyášem a se zeměmi s ním spojenými proti císaři. V tomto spojení viděli své osvobození a prospěch, jím hleděli dosáhnouti svého cíle: nejen zachování, nýbrž i rozmnožení svých svobod a pořádkův a vytvoření své stavovské vlády. Zatím však prostředkem k cíli tomu byla jim změna vlády.

Stavům pro arciknížete Matyáše již získaným zdála se příhodná doba, aby tam na sněmě zase dále postoupili. Nepřipravenému císaři nechtěli dodati větší bezpečnosti, kdyžby se zároveň jako rukojmí vydali ku generalnímu sněmu, a nechtěli dalším odkladem dopřáti času k přípravám proti sobě. Slibovali si, že teď vrtkaví a nerozhodní zůstanou ještě ve větších rozpacích a nejistotě, ale stateční a odhodlaní ještě více budou podníceni, že snad i Rožmberk bude získán a Čechové s radostí k nim se připojí. [1])

Ještě 29. března pozdě v noci odjeli stavové panský a rytířský z Brna a zanechali tam kardinála i komisaře Slavatu a Lukavského zarmoucené a překvapené. Sněm nebyl řádně skončen, a proto čekali, vrátí-li se ještě stavové, ale nedočkali se jich už. Poslání jejich ke stavům a všecko jejich jednání se úplně ztroskotalo. Snažili se tedy zachrániti pro císaře aspoň to, co bylo ještě možno. Královským městům dodali po uzavření sněmu komisaři psaní císařovo z 26. března, jímž přísně zapovídal jim účastniti se sjezdu ivančického i každého jiného sjezdu.[2])

Kardinál Dietrichštejn staral se o všeliké možné opatření země proti odbojným stavům. Kdežto bylo snahou i úsilím kardinálovým s arciknížetem Matyášem jednati pokojně o smír, byl rozhodnut, že vzbouřeným stavům musí se čeliti brannou mocí. Na rychlo zajel k Ladislavu Berkovi na Velké Meziříčí dne 31. března a měl s ním dlouhou poradu, jejíž výsledek oznamoval hned císaři. Doporučovali,

---

jízda Tillyho toliko tři míle vzdálená, sami byli bezbranní a v nepřátelském městě vystaveni bezpráví těch, kteří krátce před tím spikli se buď o jejich hrdla, nebo aspoň o společnou svobodu; čeho prý mohli očekávati, nebo čeho nemusili se obávati. — Ale tyto řečnické obraty nezakládají se na pravdě v ničem; stavové byli pány situace a královští komisaři po dobrém ve všem jim ustupovali. Berka byl již padlá veličina, a 800 jízdy Tillyho ustoupilo do Bystřice a hrozilo, že vstoupí do služeb Matyášových, nedostane-li se jim záplaty.

[1]) A. Č. XXVII. 347, 348; mínění Žerotínovo.

[2]) Paměti Hovorovy, l. c. fol. 58—60.

aby se především opatřily hranice a zvláště aby se co nejspíše dobře obsadila Skalice dobrým válečným lidem a několika sty jezdci. Ježto vojsko císařovo v Uhřích jest již arciknížetem Matyášem rozpuštěno a pro císaře asi ztraceno, aby císař co nejrychleji najal jiný válečný lid, aby se ještě včas předešlo protivné straně, která velmi horlivě jedná, všecko přezvídá a nic neobmeškává. V zemi na Moravě, jak podává loucký opat a jiní věrní poddaní zprávu, dovoluje si ve Znojmě Golczen všeliké praktiky a osnuje se svými stranníky úskočné úklady; aby byly zamezeny, měl by se pod nějakou záminkou povolati do Prahy a tam za nějaký čas zadržeti. S ním prý jest spolčen pán z Roupova, jemuž byl v dluhu zastaven hrad znojemský ovládající město i okolní kraj, a proto by mělo býti důležité město Znojmo císaři dobře zajištěno, z dluhu vyplaceno, a věrné osobě, obzvláště toho času Ladislavu Berkovi jako zemskému hejtmanu, odevzdáno.[1]) Než i v Praze jest dobrý pozor si dáti na Václava Vchynského, o němž všelicos se proslýchá.[2]) Co se pak týče brněnského sněmu, na němž podezřelá strana daleko předčí stranu císaři věrnou, bylo by radno jej asi přes velikonoce odročiti, aby některé nevěrné a nepokojné hlavy nemohly se zatím s druhými společně domlouvati a na zlém usnesení se doraditi.[3]) Ale bylo již pozdě i k podání takových dobrých zdání, jež se jevila spíše jen jako projev loyalnosti k císaři, než jako opravdový prostředek k praktické odpomoci.

Potom kardinál nemoha již na Moravě nijak prospěti, spěchal do Vídně k arciknížeti Matyášovi, aby aspoň tam císaři prospěl, a s ním jménem císařovým zahájil jednání o mír. Ale za tehdejších poměrů jak u dvora císařského, tak i u dvora arciknížecího zase již napřed byla tato jeho cesta pochybena a bezvýsledna. Dojel do Vídně začátkem dubna, ale bez veškeré instrukce od císaře. Císař zase odvolával prvotní své rozhodnutí, aby kardinál odebral se do Vídně a společně s Khleslem prostředkoval u Matyáše. Podléhaje vlivu Hannewaldtovu nechtěl císař teď již podepsati ani poručení své o cestě do Vídně ani instrukci pro kardinála jsa pro to, aby s cesty té vůbec sešlo.[4]) O Khleslovi pak

[1]) Tato rada překvapuje. Původcem jejím byl zajisté sám Berka, jenž si troufal pořád čeliti stavům, kdyby byl opřen o vojsko císařovo; kardinál asi jen ustoupil návrhu Berkovu cítě, že všecko toto jejich dobré zdání nebude beztak v Praze uvedeno ve skutek.

[2]) Vchynský byl skutečně stranníkem Matyášovým; zároveň s p. z Valdštejna, Kaplířem a jinými sloužil jemu potom při tažení arciknížete do Čech. Za ně potom výslovně žádali komisaři Matyášovi o amnestii při jednání v Dubči. *Beckovský*, II. 45.

[3]) Mikulovský archiv rodinný, svaz. 342, koncept.

[4]) Vatikánský archiv, *Borgh.* II. 149, fol. 231.

císař nechtěl již ani slyšeti a nedal se jím již klamati, jako druzí tajní radové, jsa přesvědčen, že jest původcem úmluvy arciknížat z r. 1606 a že pod rukou všecko vede;[1] nedostalo se tedy Khleslovi z Prahy žádného dalšího poručení.[2])

Ve Vídni byl kardinál u arciknížete na pohled dobře přijat se všemi poctami a zdvořilostmi, ve kterých si tolik liboval; byl hostem arciknížete a dána mu čestná stráž. Obavy jeho v té příčině se rozptýlily a byl úplně spokojen. Že se tak stalo, bylo zajisté, jak domnívali se v Praze nuncius a španělský vyslanec, dílem Khleslovým, jenž vůči kardinálovi nedodržel svého slibu, že do jeho příchodu vyčká jeho rozkazů v Klosterneuburku a že dokonce do Vídně nepůjde, nýbrž do Vídně skutečně zajel, a to sotva za jiným účelem, než aby přemluvil Matyáše, aby přijal kardinála s velikými poctami, a aby mu vložil v ústa, co by měl kardinálovi odpověděti.[3]) Khlesl sám ovšem i potom dělal, jakoby byl u arciknížete ve veliké nemilosti, a prosil kardinála, aby se za něho u Matyáše podle slušnosti přimluvil; sám prý na své psaní nedostal od arciknížete žádné odpovědi, a proto prý aby nemusil obávati se nějaké potupy, odebral se do Nového Města.[4]) Kardinál věřil Khleslovi stále i tehdy, když již vychladlo u nuncia v Praze horování pro Khlesla a dostavovalo se poznání, jakou obojakou úlohu hrá.[5])

Ale arcikníže Matyáš byl také jinak na příchod kardinálův připraven. Z Moravy posláni k němu hned po sněmu brněnském Liechtenštejn a Jiřík Hodický, kteří by působili, aby snad arcikníže přece nepodal se přemlouvání Dietrichštejnovu a Khleslovu a nevešel na smír s císařem, a také Illyésházyho nabádal Žerotín, aby v témž smyslu pracoval.[6]) Než u Matyáše nebylo zajisté ani třeba takových popudů.

(P. d.)

[1]) Tamže, *Borgh.* II. 149 fol. 239.

[2]) Mikulovský archiv historický, svaz. 158, originální list Khleslův kardinálovi z 31. března.

[3]) Vatikánský archiv, *Borghese* II. 149, fol. 239.

[4]) Mikulovský archiv historický, svaz. 158: originál vlastnoručního dopisu Khleslova z 31. března.

[5]) Vatik. archiv, *Borgh.* II. 149, fol. 239.

[6]) A. Č. XXVII. 348.

Náboženско-mravní otázky v krásném písemnictví ruském.

Referuje A. Vrzal. (Č. d.)

Minskij i v další filosoficko-náboženské knize „Náboženství budoucnosti“ (1905) prošel mimo Krista, neboť jeho Bůh jest — neosobní, neznámý, nevtělitelný. A tímto chladným, racionalisticko-mystickým náboženstvím jsou prosákly také jeho strojené básně a rhetorická dramata, v nichž jednají ne živí lidé, nýbrž symboly lidské vášně a myšlenky, jako v dekadentsky nadindividualistickém dramatě „Alma“ (1900), neuměleckém již svou tendencí: jménem jakési abstraktní „svobody“ zbaviti ženu mateřství.

Podléhaje každé módě, za revoluce M. z krajního individualisty a dekadenta stal se socialistou, pěvcem dělnického proletariatu, napsav „Hymnu dělníků“ (1905). Konečně v dramatické trilogii „O předmětech“ (Železný přízrak, Malé pokušení a Chaos, 1912) M. snaží se sloučiti individalismus a socialismus v novou synthesi, dokazuje, že jsou mu stejně milí geniové ducha, synové Prometheovi, razící nové cesty v oboru mysli, věd a umění, jako dělníci, pracující rukama, synové Vulkánovi, uskutečňující svou prací to, co vymyslili geniové ducha. Ale plodů myslitelův i mužů práce chytře prý se zmocnili měšťáci, cizopasníci života, „železným přízrakem“ předmětů pohodlí, jemuž podléhají zvláště ženy. Štěstí člověčenstva nastane prý spojením tvořících rukama s tvořícími rozumem. Sobecký kult osobnosti, lásky k životu, k pohodlí, ke hmotným statkům dosáhl svého vrcholu podle mínění M., proneseného v přednášce „Láska k předmětům a láska k lidem“, ve tvorbě západních básníků Verhaerena, Maeterlincka, Marinettiho, opěvujících technický pokrok, kdežto ruské písemnictví charakterisuje prý láska k lidem. Až se pravda Západu spojí s ruskou pravdou ve vyšší synthesi, nastane pravá svoboda ducha.

K podobným fantastickým smyšlenkám dospěl jiný „bohohledatel“, Dimitr. Serg. Merežkovskij (* 1866), snad nejsečtělejší, nejučenější a nejvšestrannější básník, historický romanopisec, kritik a publicista ruský. Začal altruistickými „Básněmi“ (1883—87), ujímaje se ponížených a utlačených, hlásaje milosrdenství a vytýkaje v básni „Svědomí“ básníkovi, že se zavírá před hladovým zástupem. Jeho

„Bůh“, jejž rozumem popíral, srdcem však cítil ve všem, byl pantheistický. „Tys — svět, Tys — vše. Ty — nebe, voda jsi, Tys — bouře hlas, etheru let, vznět poetův, Ty — hvězda jsi...“ Na to pod vlivem symbolistův a dekadentův, Edg. Poea, Baudelairea, Verlainea a j. Mer. básnil své „Symboly“ (1887—91) a v „Nových básních“ (1896) pod vlivem panské morálky Nietzscheovy, amoralní dekadence a „pro novou krásu zavrhl všecky zákony“, hlásá lhostejnost k dobru i zlu, ježto „dobro i zlo vedou k jednomu cíli života...“ Ale poznav záhy prázdnotu estheticismu, neoživeného touhou po mravním zdokonalování, Mer. začal se obírati nábožensko-filosofickými otázkami a pilně po 12 let sbíral v archivech materialy k trilogii historických románů, nadepsané „Kristus i Antikristus“, jíž chtěl illustrovati oblíbenou myšlenku o tom, jak prý křesťanská společnost obrozením pohanství kráčí k pravému křesťanství, kde dva nepřátelské principy, tělo i duch, splynou ve vyšším principu „svatého těla“. Proto všímal si v dějinách těch okamžiků, kdy předtucha příštího království, jež sloučí principy pohanství a křesťanství, se objevila zvláštní silou, kdy uprostřed vítězícího pohanství nebo křesťanství, t. j. jedné ze dvou polovic celé pravdy, se vyskytli „hledající“, t. j. lidé, kteří sice nedovedli nalézti celou pravdu, ale nespokojili se neúplnou pravdou. Ale svou kompilativní obrovskou mosaikovou trilogii M. zkazil do očí bijící tendencí, násilně spojiv „antikristova“ ctitele řeckého umění Juliana Odpadlíka, zamilovaného v pohanskou minulost a snažícího se vzkřísiti mrtvé bohy, módního estheta s módním nadčlověkem, s genialním polopohanem Leonardem da Vinci a s ruským reformatorem Petrem V., jehož církevní opravy nebyly vnuknuty pathosem odporu proti Bohu, nýbrž vypočítavostí praktického samovládce. Archeologicky věrně zbarviv dobu vítězství křesťanství nad pohanstvem za Juliana (Smrt bohů, 1895 v Sěver. Věstniku), dobu renaissance západní v 15. stol. (Vzkříšení bohů v Miru Božím 1900) a dobu Petra Vel. (Petr i Alexěj, 1905), nezachytil ducha dob těch, nenakreslil věrně historických činitelů, nýbrž vložil jim v ústa své náboženské utopie, vlastní nábožensko-filosofické úvahy, neodpovídající duchu oněch historických osob, jež si zvolil za hrdiny svých románů Tak v Julianu Odpadlíkovi zobrazil současného esthéta, typického dekadenta, v Leonardovi nadčlověka, v Petrovi V. provedl ony své oblíbené idey o náboženství, Kristu i Antikristu, duchu i tělu, jaké měly místo v petrohradských „nábožensko-filosofických shromážděních“ na počátku 20. století, ústy jejich hlásá svůj strojený názor světový.

A tento světový názor Mer. založen jest na zvláštnostech jeho slohu, vášni k antithesím, protikladům, jež vládnou nejen v konstrukci frasí, nýbrž i ve vší umělecké tvorbě jeho i v abstraktním myšlení. Jako talent formy, mistr slova, jako umělec Mer. brousí sloh svůj, dá si záležeti na každé frási, se zálibou vyhledávaje antithese, a na antithesi založena též celá jeho trilogie, kde proti každému obrazu a pojmu postaven jiný: proti Kristu — Antikrist, proti duchu — tělo, proti křesťanství — pohanství, proti smrti — život, vzkříšení. A tento stav rozdvojenosti vyžaduje synthesi: antithese duše i těla vyžaduje synthesi duše i těla, oduševněné tělo, „svaté tělo"; křesťanství historické a pohanství smíří prý se v křesťanství třetího zákonu. A tuto základní svou ideu o smíření ducha i těla ve vyšší jednotě, svatém těle, o sloučení principu pohanského i křesťanského v křesťanství „třetího zákonu", v „třetím království" Ducha sv., jež jde za královstvím Boha Otce (pohanstvím) a Boha Syna (křesťanstvím tradičním), M. snaží se provésti v historické trilogii románové, objímající dějiny lidstva od západu slunce pohanství za Juliana Odpadlíka až do východu pravé víry křesťanské — v třetím Římě, na Rusi. V první části trilogie (S m r t b o h ů) zobrazen boj umírajícího pohanství s křesťanstvím; ale to prý nezvítězilo pravé křesťanství nad pohanstvím, nýbrž převrácené křesťanství nad stínem pohanství. Zástupcem pravého pohanství není Julian, milovník podzimních barev, večerního soumraku, jenž chce vzkřísiti pohanství a jeho bohy, ale nemá pravé pohanské lásky k životu — jestiť to současný intelligent s jeho pochybnostmi a hledáním — nýbrž sličná a učená dcera římského senatora, Arsinoe, vtělení krásy a radosti života, jež okouzlila svou hellenskou krásou Juliana, jako dříve v dětství okouzlila ho socha bohyně Afrodity. A tato ze života se těšící pohanka, vtělení síly, krásy a rozumu pohanství stává se křesťankou, ale láska k životu zůstane v ní nepřemoženou; proto opustí klášter, v který na čas vstoupila, ale neopouští Krista, křesťanství, cítíc v něm druhou radostnou pravdu, jíž prý neznají asketičtí mniši. Mer. chtěl zde ukázati, že pravé pohanství není prý nepřátelské pravému křesťanství, od jehož ducha úřední zástupcové, mniši, jsou prý většími odpadlíky než Julian.

Umřeli bohové, umřel Julian. Ale Arsinoe volá: „Obživne Hellas a my s ní!" předpovídajíc jaksi dobu znovuzrození bohů řeckých. A skutečně ze tmy země v II. díle trilogie (V z k ř í š e n í b o h ů) vystupuje opět Afrodita, „radost bohův i lidí", na niž se kdysi Julian jako chlapec s nadšením díval. Nyní ji chladně studuje Leonardo da

Vinci, beztělesně duševní „nadčlověk“ doby znovuzrození v 15. stol., jenž podle vyobrazení Mer. je správnějším zástupcem křesťanství, než fanatický mnich Savonarola, vymalovaný Leonardem v podobě ďábla. M. snaží se dokázati, že tělesná krása pohanského světa vyšla příliš brzy ze svého hrobu, krásné tělo Afroditino nenalezlo duše, která by je oduševnila: nepřišlať dosud doba synthese ducha i těla ve „svatém těle“.

Po stoletích zase vystupuje Afrodita pod nebem petrohradským a vedle této bohyně krásy a radosti stojí Petr, v němž bohyně nalezla „muže důstojného jí samé“. Mer. vidí v Petru I. genia činu, vůle, „jediné, nejvelebnější v dějinách Evropy vtělení nadlidské vůle“. O významu Petra I. pro dějiny a náboženství tvrdí Mer.:

„On (Petr) byl skutečný duchovní pastýř svého lidu, samým Bohem vyvolený patriarcha, prorok i velekněz celé nové Rusi. A snad jeho nejvznešenější náboženský čin záleží právě v tom, že před tváří minulých i budoucích věků svolil přijati na sebe hrozný stín Antikrista, dosud na dobro nesňatý s jasného jeho obrazu. Je čas sníti stín ten. Je čas říci s rozhodnou určitostí: dílo Petrovo — dílo Kristovo.“

Mer. připisuje pravoslaví obrození křesťanství západního, jak to činili Slavjanofili, omlouvá násilné podrobení církve Petrem, jejž idealisuje jako vůbec velké muže, kteří dělají dějiny a kují osudy člověčenstva. A tento idealisovaný Petr, jenž kulturu západní přenesl na Rus, povznesl prý Rus na stupeň, na němž by mohla vyplniti své dějinné poslání a světlo pravého křesťanství přinésti lidstvu. Starý zákon, náboženství těla (Zjevení Boha Otce) i Nový zákon (Zjevení Syna), křesťanství tradiční, jež upevnilo ducha na ujmu těla, se prý přežily, i čeká Mer. „Třetí zákon“ (Zjevení Ducha sv.), který přinese žádoucí synthesi duše i těla, „svaté tělo“, vyplní, co prý nevykonalo historické křesťanství. Dosavadní pokusy o splynutí principu pohanského s křesťanstvím v harmonický celek, „svaté tělo“, se sice nezdařily, ale podle mínění Mer. pohanství Juliana Odp., „bezbožníka“ (v očích mnichů) Leonarda da Vinci a Petra bylo bližší příštímu křesťanství, než křesťanství tradiční. Až se uskuteční synthese pohanství a křesťanství, nastane podle Mer. zlatý věk člověčenstva, království příštího, pravého křesťanství, království Boží na zemi, kdy bude dosaženo absolutní svobody osobnosti.

Touž myšlenku o smíření dvou nepřátelských principů duše i těla ve vyšším principu „svatého těla“, jako v romanové trilogii, Mer. hájil též v kritických studiích, v publicistických i nábožensko-filosofických článcích, a provádí ji také v dějinách ruské literatury, jež mu při-

padají vtělením boje mezi křesťanstvím a pohanstvím, i sní o příchodu „třetího království“, kdy nebude ani dobra ani zla, nebude Krista ani Antikrista, nýbrž jen „svaté“, oduševnělé tělo, nebo vtělený duch.

Ale Mer. s neobyčejnou lehkostí podle módy měnil své názory. Ještě v době, kdy pracoval o obšírné studii „L. Tolstoj i Dostojevskij“, psal o „samodržaví“ jako o „těle“, a o církvi „jako duchu“, i chtěl „sloučiti v jeden celek“ samodržaví a církev, činně se účastnil od 1901 „nábožensko-filosofických shromáždění“, pořádaných ke zmírnění neb odstranění odcizenosti vzdělaných lidí od církve a k živé výměně myšlenek o otázkách víry. Ale za revoluce se odtrhl od starých přátel, a kdežto dříve pravoslaví bylo mu „tělem křesťanství“, „ruská církev — historickou a národní formou“, nyní pozbyla proň významu, a samodržaví — dříve podle něho „utvrzení člověkoboha“, jest mu nyní — od antikrista, od modly, jež se stala nyní bohem. Nehlásá již ani „království Ducha sv.“, ale smiřuje Krista s Marxem, spojuje své křesťanství s jakýmisi formami dílem světového, dílem ruského socialismu a politického radikalismu, náboženství spojuje s revolucí. Společenským idealem stalo se mu zrušení veliké pozemské vlády, všelikých zákonův a historických forem státu i upevnění bezpodmínečné svobody. I žádá uskuteční tohoto idealu jménem náboženství, přišed k mínění, že „náboženství jest revolucí a revoluce jest náboženstvím“. Bez náboženství není možno uskutečniti ideal svobody na zemi, protože kontrast mezi požadavky osobní svobody a společenského blahobytu jest nerozřešitelný. Náboženské pojímání dějin jest prý revoluční. Ale poněvadž proti mínění Mer. skutečnost svědčí, že náboženství stojí na stráži pořádku, existujícího zřízení, že je silou konservativní, ochraňující, nikoli rušivou, všecka publisticko-kritická činnost Mer. v poslední době (Chám na postupu, Ne pokoj, nýbrž meč, V tiché prohlubině) nese se k tomu, by povalil představu o konservativní povaze náboženství a přesvědčil věřící o nezbytnosti revoluce, revolucionáře pak o nezbytnosti víry. A také podle jeho mínění skutečně revolucionáři jsou blíže křesťanství, než úřední jeho zástupcové, kteří prý proklínají každý pokus, vytvořiti nový, lepší život, oč právě náboženství se má starati, a co chtějí prý revolucionáři. Merežkovskij sice až dosud chodí okolo největších otázek — Boha, Krista, Antikrista, starého i nového zákona, Golgothy, víry, má na jazyku ustavičně svatá slova, Boha tahá po knihách, po veřejných přednáškách, ale pravá víra z toho nic nemá. Snůškou paradoxních tvrzení jsou jeho studie „Gogol i čert“ a črty, sebrané pod záhlavím „Bolnaja Rossija“.

Ze všeho toho vane chlad positivního rozumu, jenž také místo citu a nadšení proniká jeho plasticky krásné, vybroušené, ale chladné básně. Nábožensko-filosofický motiv lyrických a lyricko-epických básní i legend (o sv. Františku z Assisi, o protopopu Avvakumovi a j.) nesvědčí o žádné náboženské vroucnosti. Motiv strachu před životem, buddhistického klidu, kdy ani smrt není strašná jako nevyhnutelný čin moudré přírody, konající životy a úmrtími své velké dílo, sen o nirvaně, kdy nejvyšším „štěstím je — nemysliti, netoužiti", proniká většinu jeho lyrických básní. Svěžestí vyniká pouze lyricko epická báseň „Věra" (1890).

V poslední době pracuje M. o pokračování trilogie Kristus a Antikristus v nové historické trilogii, nadepsané „Carstvo zvěrja", snaže se rozřešiti problem vraždy v dějinách. Dravou šelmou v první části nové trilogie, v historickém dramatě „Pavel I." (1908) jest pološílený Pavel, a drama končí zvoláním: „Zemřel Pavel, živ jest Arakčejev, zemřela šelma, živa je šelma." V pětidílném románě „Alexandr I" (1911—12) je šelmou Arakčejev, proti jehož řádění jest mysticky naladěný a duševními útrapami pro svolení k vraždě svého otce Pavla I. trýzněný Alexandr I. bezmocným. Alexandr I. vidí ve všech strastech, které ho potkaly, trest za svůj hřích, ale není s to, by konal dobro, jež zamýšlí, nýbrž pod vlivem zloducha Arakčejeva činí mnoho zlého. Příliš mnoho uměleckého pozlátka, effektních výjevů, vypsaných ze zaprášených listin a vzpomínek, zajímavých podrobností z oné doby, namalovaných nádhernými barvami, zatemňuje vlastní myšlenku románu. Místo umělecké tvorby viděti zase kompilační mistrovství, jemnou mosaikovou práci, místo živých osob historických cítiti prosaické prameny jejich zápisek a vzpomínek na ně, místo uměleckého nadšení při zpracování nasbíraného materialu v obrazy chladný rozum učeného sběratele, slabě spojujícího společnou ideou a náladou zajímavé události z doby Alexandra I. Nejslabší stránky románu jsou věnovány charakteristice děkabristů, které nakreslil jako lehkomyslné a zištné lidi, kteří sami nevěřili ve zdar spiknutí, jemuž má býti věnována třetí část trilogie „Děkabristé".

Ve všech dílech M. jest vůbec více zajímavosti než uměleckosti, více učenosti než pravého uměleckého nadšení, více chladné rhetoričnosti než upřímné vroucnosti, více mluvení o náboženství než skutečného cítění náboženského.

Manželka Merežkovského, známější pod provotním jménem Zin. Nikol. Gippiusova (* 1867) psala v letech osmdesátých prosté

básně pod vlivem Nadsonovým. Ale ze strachu, by nebyla banalní, upadla vlivem dekadentů v strojenost námětů, forem, zpracování, nápisův i jednotlivých veršů, zatoužila po tom, „čeho není na světě, čeho není na světě“. Toto dvojverší stalo se heslem a klíčem k jejím básním a povídkám v prose, jejichž první sbírka významně nadepsána „Noví lidé“ (1895). Její nalomená duše v touze po novém, po tom, co nikdy nebývalo, odhodila „dětskou“ víru i hledala novou, domáhajíc se od Boha „zázraku“. Na čas se přiblížila ku křesťanství, ale jeho pokora odpudila její „nepokorné, pobouřené srdce“; i napsala 1893 báseň „Miluji sebe jako Boha“, v níž jest obsažen celý program člověkobožství, a přešla k novokřesťanství i satanismu, oslavujíc ďábla, v němž však později shledala vtělení měšťácké všednosti a prostřednosti. Její dekadentský mysticismus vykazuje jakýsi pojem o náboženství, o Bohu Otci a Synu, o nesmrtelnosti, o proměnění a posvěcení těla i pohlaví, ale není v něm hlubokého náboženského citu, v modlitbách jejích není ohně víry, vroucnosti, není „svatosti pohlaví“, naopak, povídky její zavánějí špinou, oplzlostí. Jen v několika drobnějších kresbách (Poutníček, Obyčejná věc, Domov, Nezabývající se) pozorovati bystrý pozorovací talent, zdravou myšlenku a radostné, světlé křesťanství. Jinak G. má idealy buddhistické, touží po uskutečnění nirvany a na smrt pohlíží jako brahmani. Její chladná esthetická polovíra od ničeho nespasí, srdci ničeho nedá.

Jako kritik pod pseud. Anton Krajnij hlásala Z. Gippiusova, že „pravá velikost jest pouze v realnosti, která však jest pouze tehdy realní a božská, jest-li úplna, uvádí-li se v ni beze strachu, co na oko sobě odporuje, všecky sny, přeludy a blouznění, všecko nemožné, jakož i možné, zamilovanost spolu s vášní, svátek vedle všedních dní“. Divná realnost.

Tak tedy trochu „starého“ křesťanství, trochu novokřesťanství, trochu buddhistických nálad, trochu dekadentského mysticismu, touha po tom, co není na světě a nade vším chorobně samolibý individualismus (miluji sebe jako Boha!) — toť podobizna Z. Gippiusové.

Zrovna matožným dojmem působí básně, povídky, romány a dramata nejrázovitějšího dekadenta ruského Fedora Sologuba, pravým jménem Fed. Kuzm. Tětěrnikova (* 1863). Kdežto většina dekadentů se pitvoří, Sol. podává jen to, co jest přirozeně spojeno s jeho psychologickým temperamentem. Děsivý soumrak je skutečně v jeho duši tvůrčí; volání smrti jako východu z rozporů životních, šílené fantasie a vystavování pohlavní zvrhlosti jako cesty k osvobození

osobnosti splétají se v jeho tvorbě v hrozný přízrak. Všeobecné známky, určující podstatu dekadentství, směs chorobných nálad, smyšlenek a motivů, krajní indivualismus jako obsah poesie, zvrácená erotičnost jako základní thema, symbolismus jako methoda uměleckých zosobnění a satanismus — všecky tyto známky nalézáme u Sologuba v hojné míře.

Sologub od počátku své literární činnosti byl pěvcem chorobných lidí s dotěrnou myšlenkou i gravitací k smrti, s abnormním zvrácením vůle ke zločinnosti, s chorobnou náklonností k nepravosti a zlu. Již v povídce „Stíny" (1895 v Sěv. Věst.) — neuvěřitelné historii o hošíkovi a jeho matce, divně pohybujících rukama i pozorujících na stěně odrazy rukou svých s „nejasným, bojácným pocitem . . . a s blaženým šílenstvím", v níž viděli mnozí „nové slovo", oslňující allegorii a symbol — illustrována nabubřelým slohem primitivně nezajímavá myšlenka, že duchovní, tajemná, nejasná stránka mívá mnohdy větší moc nad člověkem, než životní, prosaická. A takové primitivně nezajímavé symboly bez vnitřní hloubky myšlenky vidíme též v povídkách „Červ", „K hvězdám", „Obruč", kde stařec se dá unést honěním obruče, jak to vidí u dětí. O typické kresbě skutečnosti nelze zde mluviti. Samé chorobné duše, umělečtěji nakreslené velkými realisty ruskými. (P. d.)

Mikuláš z Drážďan.

Dr. Jan Sedlák. (O.)

3. Význam Mikulášův.

Shrneme-li vše, co bylo o životě a literární činnosti Mikuláše z Drážďan řečeno, vysvitne veliký jeho význam pro počátky a vývoj husitského hnutí. Mikuláš byl mezi prvními a nejvýznamnějšími osobnostmi, jež se řadí kolem Husa r. 1408. Horkokrevný filosof Jeronym, tichý a pokorný theolog Jakoubek a radikální kanonisté Mikuláš a Jesenic jsou hlavními pomocníky Husovými. S Jesenicem snad již dříve, ale jistě od tohoto roku poskytuje Mikuláš Husovi materiál z církevního práva, pro snahy reformní a pro osobní obranu potřebný, a jest mu rádcem i povzbuzovatelem. Jistě viděl i Mikuláš, jako druzí, v Husovi vůdce a vážil, aspoň později, z jeho spisův, ale navzájem měl svými traktáty na Husa značný, i literání vliv, jak ze spisu „De quadruplici missione" a z prvního traktátu „De purgatorio" viděti.

V okolí Husově jest Mikuláš na nejkrajnějším levém křídle. Tak radikální a bezohledně kacířský jako Mikuláš není ani Jakoubek, tím méně Hus. Ohlížíme-li se po kořenech tohoto radikalismu, nenajdeme jich ve Viklefovi. U Mikuláše, jakž bylo řečeno již u některých jeho traktátů, není vůbec pozorovati vlivu Viklefova. Myšlenky jsou sice někdy podobny, ale Mikuláš jich nemá z Viklefa a zpracovává je zcela samostatně a svérázně.

Na Mikuláše působí nauky valdské — to jest nyní z jeho spisů zcela jasně viděti. Žil asi v Německu ve valdském prostředí a nasákl jejich bludy, snad i v Praze byl ve styku s nimi. Jest úplně proniknut jejich proticírkevním smýšlením, jež hledí podepříti Písmem a kanonickým právem, odmítaje a posměchem stíhaje opačné mínění theologů, kanonistův i samých kanonů. Jeho antithese Krista a papeže, církve prvotní a moderní, v Cortině a Consuetudo obsažené, jsou obšírnější a účinnější než u Viklefa a jsou provanuty valdským odporem proti papežství, obřadům katolickým, majetku církevnímu a hierarchii.

Nauka, že každý, i laik i žena, může, ba má povinnost kázati, kterou předkládá Mikuláš v traktátu „De quadruplici missione" a častěji opakuje, je specificky valdská.

V Punktech je tolik prvků valdských, že je Truhlář v Katal. (I 299) dobře nadepsal: Tractatus varii doctrinam haereticam (Waldensium?) redolentes. Týž duch protiřímský jako v Cortině, rovnost kněží, zpěv a modlitba v duši, zpověď Bohu, povinnost každého kázati atd. jsou značky valdského původu.

Požadavek nepřísahati vůbec, vyslovený již v prvním traktátu „De iuramento" a ve druhém spise přesněji odůvodněný, jest opět pro Valdské příznačný. Podobně příkaz neusmrcovati nikoho a celý program Pseudo-Chrysostomových šesti přikázání nejmenších, jak je hlásá Mikuláš v „Querite" i jinde.

Konečně naprosté popření očistce, s takovou jistotou hlásáné a tak rafinovaně hájené, vede nutně na vlivy valdské.

A duchem tím jsou proniknuty i eucharistické traktáty Mikulášovy i spisy jeho reformní.

Máme tedy v Mikuláši Drážďanském zjištěný zdroj valdských nauk pro dobu Husovu. Že to má velkou cenu i pro životopis Husův, netřeba dokazovati. Bohatá literární činnost Mikulášova nemohla zajisté zůstati bez vlivu i na Husa — lze to předem předpokládati a je to patrno z Husovy nauky o přísaze, očistci a svobodě slova Božího. Ale po stránce věroučné nesmíme vliv ten přeceňovati. Hus zajisté byl žákem Viklefovým, na něm myšlenkově i literárně závislým. Ve Viklefovi nalézal vše, čeho mu bylo třeba, a nemusil hledati jiných pramenů. Valdství pak bylo příliš rozkřičeno jako kacířské, než aby mu byl Hus mohl podlehnouti i v naukách jeho bludných, jimž se skutečně vyhýbá i tehdy, když Mikuláše literárně používá.

Pronikavěji působil Mikuláš na okolí Husovo. „Pomocník Husův v evangeliu", Jakoubek ze Stříbra, sice také nauk valdských nepřijal, ježto měl nevyčerpatelný zdroj v Matěji z Janova, jejž doplňoval Viklefem, ale mladí bakaláři a žáci, jimž jest nauka tím milejší čím jest radikálnější, ochotně přisvědčovali Mistru Mikulášovi. Zvláště když koncem r. 1411 přišli Petr a Bedřich z Drážďan a otevřeli školu v domě Národa u Černé Růže, měl Mikuláš, jenž se ke stejně smýšlejícím mistrům Drážďanským přidružil, příležitost nauky valdské šířiti. Jeho Cortina a obrazy dle ní zhotovené budily jistě více náladu proti církvi římské a zkaženosti duchovenstva než Husova kázání, a jeho přednášky a traktáty rozsévaly v mysli posluchačův s myšlenkami opravnými i bludy valdské. Škola drážďanská staví se tak po bok kapli betlemské, ba v ohledu věroučném ji překonává.

Drážďanští a jejich žáci jsou z těch v družině Husově, kteří v dogmatice šli dále než Hus sám, přijímajíce i bludné články valdské, jichž Hus neschvaloval. Působí tedy na hnutí české v době Husově tři prvky, z části parallelně jdouce a z části se prostupujíce: Viklef prostřednictvím Husovým, Matěj z Janova prostřednictvím Jakoubkovým a valdství prostřednictvím Mikulášovým. Již tím jest Mikuláš Drážďanský osobností v reformaci české tak významnou, že jí v dějích života Husova a v dějinách husitských přísluší místo význačné.

A význam ten se zvyšuje účastí jeho na zavedení a rozšíření kalicha. Neboť ačkoli myšlenka ta není původně Mikulášova, nýbrž Jakoubkem důsledně vyvozena z Janova,[1]) hodila se nicméně k valdskému odporu proti Římu a k antithesi Písma a zákonů lidských, církve prvotní a moderní, tak znamenitě, že našla v Mikuláši horlivějšího a energičtějšího zastance, než jakým byl Jakoubek sám. Kázání k duchovenstvu, kterým již r. 1414 utraquismus doporučil, prudká polemika proti zákazu Kostnickému a obrana kalicha proti Havlíkovi zabezpečují Mikulášovi trvalé jméno v dějinách počátků kalicha.[2])

Zvláštní pozornosti však zasluhuje Mikuláš Drážďanský ve vývoji husitských stran po smrti Husově. Jeť patrno, že Husa se přidržuje jen mírná strana pražská, jež ústy Jesenicovými a Reinsteinovými odmítá dalekosáhlé novoty a poznávajíc že Husovy nauky o církvi nelze provésti v praxi, chce se spokojiti kalichem a opravami církevními. Ostatní strany, zvláště nejkrajnější, táborská, nejsou tak skromny. V těch žije a působí Hus jen zásadně, jen jako vlajka. V jednotlivostech ovládají je a pronikají zase tři živly: Jakoubek, Viklef a Mikuláš. Jakoubek působí janovovským zamítáním nálezků lidských, především pak posicí proti obrazům a spisem „De cerimoniis"; Viklefův vliv stupňuje se působením anglického mistra Petra Payna v nauce o svátostech, hlavně o svátosti oltářní, tou měrou, že jest tu učení Husovo opuštěno úplně; Mikuláš konečně uplatňuje se ve článku o očistci a přímluvě za zemřelé. Ani zde nelze jednotlivých vlivů přesně vymeziti, ježto se částečně

---

[1]) I to může býti důkazem, že prvním původcem utraquismu není Mikuláš. Souvislost utraquismu s Janovem zajisté jest nepochybna a závislost Jakoubkova na Janovovi známa (srv. Studie a texty I. 4). Mikuláš Drážďanský pak seznámil se s Regulemi Matějovými teprve na popud Jakoubkův a nikdy jich nepoužíval vydatněji.

[2]) Autority z Dekretu, jimiž Jakoubek v prvním traktátu a Hus v »Utrum expedit« kalich odůvodňují, jsou asi také vybrány Mikulášem.

kryjí, ale body uvedené ukazují trojí ten vliv zřejmě a dokonalejší dějiny věrouky táborské jej lépe ještě objasní. Tolik jest jisto, že radikálního odmítnutí očistce nelze plně vysvětliti ani z Viklefa ani z Jakoubka a že tudíž aspoň v tomto bodě působení Mikulášova, jež se ostatně jeví i jinde, nelze pominouti.

Konečně nutno si všimnouti literární činnosti Mikulášovy také v genesi Chelčického a českých bratří. Mystika, s níž jsme se setkali v Mikulášových Punktech a „Querite“, naprostý zákaz přísahy a usmrcování, obecná povinnost kázati a celé nazírání na římskou církev jeví tolik podobnosti s Chelčickým, že tu vliv Mikulášův, ač ovšem nebyl jediný, jest víc než pravděpodobný. Avšak blíže souvislost tu prozkoumati, nutno ponechati bádání budoucímu. Vydání spisů Mikulášových by práci tu značně usnadnilo.

Posudky.

Zd. Nejedlý, Dějiny husitského zpěvu za válek husitských. Praha 1913. Str. XXI 952. Cena 15 K. (O.)

Také v následujícím článku (České hodinky a nešpory) pozorovati u N. nedostatek vědomostí liturgických. Odtud jsou zbytečné výklady o věcech pro liturgika samozřejmých, nemožné závěry a dohady a nesprávná tvrzení, jež tuto část jako předešlou znehodnocují. Základní chybou jest, že N. nečiní rozdílu mezi hodinkami, které z rozkazu církve a jejím jménem se modlí kněz, a mezi hodinkami, jež jsou součástkou bohoslužby lidové. I husitský kněz modlil se hodinky latinsky, pokud se je modlil vůbec, a používal církevního breviáře se všemi jeho částmi a officii. Lid byl účasten jen při nedělních a svátečních nešporech a při matutinu posledních tří dní svatého týdne, Božích hodů, Nanebevstoupení a Božího Těla. Ta officia byla tedy upravena česky. Kancionál Jistebnický dává o nich dosti jasný obraz, ač jich neobsahuje úplně. Z toho však, že něco není v kancionálu Jistebnickém, neplyne ještě, že toho nebylo v liturgii husitské.

Nešpory, jež se zpívají v chrámě husitském, jsou v částech svých i obsahu úplně církevní. Že jsou v nich „ostatní modlitby“ vypuštěny, jak praví N. (511), není pravda; neboť ostatních modliteb žádných není. Kdy jsou druhé nešpory, víme dobře a věděl i husitský lid. Matutinum lidové mělo jen jeden nokturn, jinak však o „zjednodušení repertoiru“ při zmíněném stavu věcí nelze mluviti. Že „vánoční nešpory platily u husitů pro celou dobu od adventu až do postu“ a podobně nešpory velikonoční a svatodušní pro celou církevní dobu, nelze tvrditi.

Divně se vyjímají věty: „antifony a responsoře jsou hlavními liturgickými zpěvy nešporními“ a „stačí připomenouti, že i u husitů nalézáme jak vlastní antifony, jež jsou úvodem k žalmům, tak i samostatné závěrečné antifony: první jsou krátké, opravdu jen úvodní, druhé obsáhlejší.“ (512).

Že „invitatorium jest zpěv antifonální, zpívaný úvodem k žalmu při jitřní hodině“ a že „jest to antifona krátká a prostá“ (513), jest nesprávné. Invitatorium jest žalm „Venite, exsultemus“, jenž má antifonu, která se po první, třetí a páté části žalmu a na konci opakuje celá, po druhé a čtvrté části pak a po gloria patri opakuje se druhý její díl,[1]) jenž jest proto někdy v kancionálu Jistebnickém označen R⁰ (517) — všecky ostatní dohady, jež z toho činí N., jsou neodůvodněny. Že „velikonoční invitatoria buď začínají nebo dokonce cele jsou

---

[1]) V husitských zápisech, praví N. 517, tohoto prokládání žalmů částmi invitatoria vůbec nenalézáme.

vyplněny bohatými alleluja“ (515) a že „v době povelikonoční udržuje se i v invitatoriu alleluja, však jen na počátku a na konci zpěvu“ (516), jest samozřejmé a ve výkladech N. částečně nejasné a částečně chybné.

Žalmový ton má u N. velkou úlohu, ve mši i v hodinkách (520). Neznalost struktury církevního responsoria zavinila, že 520—522 neporozuměl N. „responsoriu super primam“. Dle něho jsou v kancionálu Jist. tři responsoria, první pravidelné, druhé postní a třetí všední. Zatím však první responsorium jest docela nové, neobyčejné, vytvořené pro dobu velikonoční, druhé, jež N. považuje za druhou část prvního, jest na Boží Tělo a třetí postní.

O žalmu „Venite, exsultemus“ jedná N. teprve na str. 523 n. kdežto o invitatoriu byla řeč již na str. 513. Magnificat nazývá „cantica“, podobně Benedictus (525). Lekce na Zelený čtvrtek nahrazují prý výklady církevního antifonáře o ustanovení svátosti oltářní (529). Jakoby v antifonáři byly lekce a jakoby antifonář něco vykládal! A lekce jsou dle N. v nešporech![1])

Skutečně cenné pro dějiny liturgie husitské jsou lekce Zeleného čtvrtku a lamentace o umučení Páně na Velký pátek. To jest v hodinkách husitských nejradikálnější novota.

Na vrub nedostatečné znalosti katolické liturgie nutno připsati také věty N.: „Místo konečného Alleluja položeno v české antifoně „Chvalmež boha“, snad právě proto, že se nešpor zpíval i v adventě a tudíž bez Alleluja“ (533) (ale vždyť alleluja = chvalmež boha!); „antifona následuje po recitaci“ (535 — místo: po versikulu); „úvod k jitřní... byl proto v husitské jitřní vynechán“ (536); „pak následují veršíky“ (537 — jest vždy jen jeden verš) „kněz pak se modlil Otčenáš a s ním celá obec, což jest odchylkou od církevního pravidla“ (není, kněz se modlil potichu a lid s ním); „za Magnificat následovalo pravděpodobně Benedicamus s nějakým veršíkem“ (539); nešpor na Nanebevstoupení má jen jednu antifonu „Otče zjevil jsem“ a ta prý „jest uvedena jako charakteristická pro začátek nešporu o tomto svátku“ (539); lekce na ten svátek jsou vypuštěny — „patrně byly ponechány volnému výkladu kněze“. Myslím, že to stačí, že není třeba, abych uváděl, jak N. z neúplnosti kancionálu soudí, že ostatní zpěvy na Boží Tělo „brány byly z officia vánočního, čímž byl repertoir husitských officií zjednodušen velmi podstatně“; že i „boží bojovníci“ viděli ve válce zlo (544) a liturgická processí byla konána i při mších, třebas i mimo kostel (546).

Ku článku V. (Obřady velikonoční — 548—581) podotýkám: Z toho, že v kancionále jsou jen jedny pašije, nelze souditi, že jich husité neměli více (549), jako z chybění not při třech responsořích

---

[1]) »Přešlo-li celé místo z traktátu do nešporních lekcí« (530); »lekce husitských nešpor a hodinek jsou zajisté obsahově nejzajímavější« (531). Již to rozdělení nešporův a hodinek jest příznačné! »Invitatorium známe již z výkladu o formách nešporního zpěvu« (539) — tedy i invitatorium jest v nešporech!

na Veliký pátek neplyne, že je jeptišky jen odříkávaly.[1]) Obřady na Veliký pátek podává kancionál jen zlomkovitě (568 n.) Slova „Rač nám dáti, pane bože, požehnánie“ nepatří na konec předchozí lekce (578), nýbrž jsou prosbou o benedikci, jíž začíná lekce nová. Není správné, že nešpory velikonoční byly zpívány po celý vlastní čas velikonoční, než byly vystřídány nešpory svatodušními (581) — vždyť Nanebevstoupení má své nešpory.

Na pevné půdě pohybuje se N., když píše v poslední části o hymnech a lidových písních duchovních (582—688). Lze sice i tu někdy býti odchylného mínění — na př. píseň „Králi slavný, Kriste dobrý“ (601 nn.) jest pravděpodobněji český husovský překlad latinské písně, novými neumělými strofami rozšířený, a z ostatních písní mohou některé býti z doby Husovy neb i předhusovské — ale celek ukazuje bystrost a jistotu hudebnického úsudku, jejž by ovšem dokonale oceniti a posouditi mohl zase jen hudební theoretik. Mým úkolem bylo posouditi spis po stránce historicko kulturní a liturgické.

Naprostého uznání a chvály zasluhují přiložené texty liturgické (691—917); zde by neškodilo i více, ježto takových věcí nemáme nazbyt. *Dr. J. Sedlák.*

Jesus Christus. Apologie seiner Messianität und Gottheit gegenüber der ungläubigen Jesus-Forschung von *Dr. P. Hilarin Felder* O. M. Cap. II. Band: Die Beweise Jesu. Paderborn. F. Schöningh. 1914. Cena 9·50 M.

Spisovatel dovodiv v I. sv., že Ježíš měl v pravdě a skutečně sebevědomí, že je božský Messiáš a Syn Boží, uvádí a zkoumá důkazy, o něž se toto sebevědomí opírá. Tyto odvozuje jednak z osoby jednak ze skutků Ježíšových. Osoba Ježíšova září po psychické, intellektualní a mravní stránce nadlidskou dokonalostí, a skutky Ježíšovy mají na sobě vesměs pečeť božské moci a pomoci. Je tedy těmito důkazy nade všelikou pochybnost prokázáno, co Kristus o sobě zjevil a učil, totiž jeho messiášství i božství.

Osobu Ježíšovu, jak dí F. v úvodu, lze sice snadno poznati, než nikoli pochopiti a zcela vystihnouti. Evangelisté vylíčili ji takovými rázovitými rysy, že převyšuje neskonale všechny tehdejší duševní velikány. I nemohli ji tedy dle stávajících vzorů okresliti, nýbrž jen dle skutečnosti. V 18. století byla osobnost J. vlivem filosofie Hegelovy a Schellingovy, která souvislost mezi dějinami a náboženstvím popřela, od křesťanství odtržena. Kritická škola však význam osobnosti Ježíšovy uznává, ač ji zmenšuje. Osoba Ježíšova, tak velela kritická škola, musela býti vtěsnána do lidské míry a lidské psychologie pouhého člověka, a poněvadž Ježíš chtěl býti více, opovážila se jej prohlásiti za duševně nepříčetného.

[1]) Tím méně, že »jeptišky ani jich představená neuměly zpívati tyto liturgické zpěvy, proto jen odříkávaly český text« — (567).

O duševním zdraví Ježíšově spis ukazuje, jaké neházornosti a nevědeckosti se dopustil Rasmussen, de Lootsen a Binet-Sanglé, učinivše z Ježíše epileptika a šílence. Se stejným zdarem odmítá F. ty, kteří po O. Holtzmannovi prohlásili Ježíše za ekstatika a visionáře, jenž trpěl halľucinacemi a klamem smyslů (při křtu v Jordáně, při proměnění na hoře). Právem usuzuje F., že i tyto theorie psychopatické a psychiatrické samy sebou se stroskotaly a odsoudily. Nebyl-li Ježíš duševně zcela zdráv, kterak mohl býti člověkem idealním a nad jiné dokonalým? Dále líčí se duševní vznešenost Ježíšova, začínajíc moudrostí jeho, kterou projevil svým učením o Bohu Otci, o království Božím a naší podobnosti s Bohem. Spis srovnávaje kázání Ježíšovo s příslušnými zásadami a příkazy St. Zákona a rabbinského židovstva vytyčuje, oč je ono nad toto dokonalejší a v čem je zcela původní a svérázné. Veškero evangelium Ježíšovo je zjevením nejvyšší nábožensko-mravní moudrosti, které se světu dostalo. Po 1. kapitole, kde čtenář nad potupným a rouhavým snižováním osoby Ježíšovy trnul, je četba této kapitoly povznášející a osvěžující.

Proroctví a předpovědi, jimiž se spisovatel po té obírá, jsou jasným svědectvím, že Ježíšovo vědění bylo neomezené, naprosté, tedy božské. On jest nejen duší, počátkem, středem a splněním všech starozákonných proroctví, nýbrž sám svými předpověďmi projevuje vědění a znalost, jaké se žádnému z proroků nedostalo. Ježíš znal i nejtajnější myšlenky a úmysly svých přátel i nepřátel, předpovídal budoucí věci, hlavně své utrpení a smrt, své zmrtvýchvstání a nanebevstoupení, osud Jerusalema a národa židovského tak podrobně a určitě, že jich z přirozeného postupu událostí naprosto nemohl předvídati ani ze starozákonných proroctví sestaviti. Předpovědem Páně o budoucím příchodu (parusii), jichž moderní kritikové proti božskému vědění jeho zneužívají, věnuje F. rovněž plnou pozornost a rozebíraje příslušná místa Mat. 24, 4—20, 32—35; Mar. 13, 1—18 28—31; Luk. 21, 2—28; Jan 21, 18 a j. dokazuje, že Ježíš i tu, ač přesně neurčil, kdy znova přijde, osvědčil vědění nad všeliký omyl vyvýšené.

O mravní dokonalosti Ježíšově rozvinuje spisovatel před čtenářem nádherný a dopodrobna propracovaný obraz. Vylíčiv naprostou bezhříšnost Ježíšovu, dotvrzenou jeho vlastním životem, svědectvími přátel i nepřátel a jeho vlastními výroky, kreslí zdařile naprostou plnost jeho ctností v tomto pořadí: pravdivost, statečnost, pokoru, mírnost, milosrdenství, lásku k bližnímu, lásku a oddanost k Otci a obcování s Otcem na modlitbách.

Ve II. díle přechází F. ke skutkům Ježíšovým, jimž věnuje rovněž tři kapitoly: 1. Věda a zázrak. 2. Věda a zázraky v evangeliích. 3. Věda a zmrtvýchvstání Páně. Přesné důvody a věcné vývody, jež uvádí z filosofie a z Písem a i z literatury akatolické, jsou v jeho obratné ruce vydatnou zbraní,

jimiž liberalní kritiky poráží a základní pravdu křesťanskou, že Ježíš jest božský Mesiáš a pravý Syn Boží, přesvědčivě dokazuje.

V doslovu: Úpadek nevěreckého a vítězství věřícího bádání o Ježíšovi zaznamenává spisovatel výroky na doklad onoho, především Harnackův, jenž píše: „Celkem je dojem, kterého z těchto protichůdných úsudků nabýváme, zdrcující: Zmatek je dle všeho beznadějný“ (Wesen des Christentums 2). Věřící bádání dobylo těchto dvou nepopíratelných úspěchů: 1. Novozákonné prameny a především obraz Kristův v nich jsou v každém směru historické. 2. Celý N. Zákon hlásá, že Ježíš Kristus jest božský Mesiáš a pravý Syn Boží. *Dr. R. Špaček.*

Dr. Heribert Holzapfel und *Dr. Polykarp Schmoll* O. F. M., Können wir noch Christen sein? Religiöswissenschaftliche Vorträge. München. Lentner. 1913. Str. 82. Cena 1·08 K.

Eucken praví ve stejnojmenném spise, že i dnes nejen že křesťany býti smíme, nýbrž jimi býti musíme. Pravého jádra křesťanství však Eucken nevystihl. — Modernímu vědomí síly protiví se velmi křesťanská idea vykoupení. Chabému starověku se idea ta mohla zamlouvat, dnes prý odpuzuje; každý ať je svým vykupitelem. Ano nejen vykupitelem svým, nýbrž vykupitelem lidstva, ba i veškerenstva má být jednotlivec. Sám zastance tohoto názoru však píše: „I když se to šílenstvím nazve, přece je to má víra“. I Nietzsche volal: „Kde je ten, který by hodnoty určil a vůli tisíců řídil tím, že by nejvyšší povahy řídil, nejvyšší člověk?“ Gerhard Hilbert nazval tato slova Nietzscheova opozděným proroctvím o Synu Božím (Moderne Lebensziele. Leipzig 1911. Str. 26). Po mnohých trpkých zklamáních je znavená duše moderní ochotna blahé zvěsti o vykoupení dopřát sluchu. I jiné idee křesťanské razí si cestu k srdci moderního člověka. Křesťanství může směle na svou minulost poukázat a v té příčině nemůže se nic na světě s ním měřit.

Církevní autority a povinnosti se jí podrobit hrozí se zrovna moderní svět. Ale čím dál tím jasněji se poznává, že jistá autorita jest nezbytnou. I Eucken dospěl k tomuto přesvědčení. Církevní společnost, jež by se každému odporu úzkostlivě vyhýbala, své doby patřičně nekritisovala, žádné odvahy nejevila, nemá dle Euckena žádného práva existenčního. — Církev přirozeně požaduje víry u svých věřících. Důstojnost lidská se tím nijak nesnižuje. Schopenhauer píše: „I kdyby zcela správná filosofie místo náboženství zaujala, byla by devíti desetinami lidí přece jen pro autoritu přijata, tedy znovu věcí víry“. I moderní člověk může směle se sv. Pavlem prohlásiti, že se za Evangelium nestydí. *Dr. J. Vrchovecký.*

Rozhled

náboženský.

Katolíci černohorští mají svého arcibiskupa v Baru (Antivari), kterému 1900 na žádost královu v Římě potvrzena hodnost primasa všech Srbů, jak býval v někdejší velké říši srbské. Ale s hodností touto spojena chudoba, jíž nezná snad žádná diecese celého východu. Není fundací ani odkazů, tím méně příspěvků státních, a katolíci jsou skoro vesměs chudáci, kteří by spíše sami podpory potřebovali než aby své kněze, ku kterým jinak opravdu lnou, mohli vydržovati. Kostýlky a domky kněžské jsou v ubohém stavu. Kostely v Cetyni a v Podgorici staví se už dvanáct let, za nynějších válečných běd nelze pro nedostatek peněz stavěti dále, vystavěné se rozpadá. V nových územích Černé Hoře mírem bukareštským připadlých měly by se budovati kostely a fary, ale není možno. Arcibiskup sotva stačí uživiti své kněžstvo; jeho „palác" jest chudičká chýška, od posledního zemětřesení na spadnutí.

*

Co do poměru Evangelia k válce připomíná proslulý moralista Mausbach (Hochland 1914, seš. 1) výroky Renanovy a Straussovy z r. 1870. Onen psal tomuto, že není v Evangeliích výroku, jenž by za válečné ctnosti sliboval nebe (tedy rozdíl od islamu!) Strauss pak podotýká: Právě tak nenajde se výrok ve prospěch pokojných politických ctností, lásky k vlasti a občanské zdatnosti v ní. Sám však uznává, že v tehdejších poměrech židovských nebylo příležitosti o válce mluviti, neboť mohli se pokoušeti nanejvýš o vzpoury, jichž by Kristus ovšem byl neschválil, římská říše pak sama po dlouhých válkách ráda odpočívala. Vlastní důvod však, proč Pán o těch a takových ctnostech se nešíří, jest hloub: jemu nemohlo hlavně jíti o úpravu vezdejších poměrův občanských, nýbrž napřed o povznesení duše, zabředlé do časnosti, k vyšším myšlenkám a citům, o zvniternění mysli obrácené jen k zevnějšku, o vyléčení vášní všeho druhu, jmenovitě panovačnosti a násilnosti, o pěstění lásky k Bohu a bližnímu, jež umí jednati, ale také trpěti, kterážto druhá stránka byla lidstvu skoro cizí. Na tomto pevném vniterném základě mohla mysl Bohu oddaná budovati další ctnosti bohulibého života ve všech okolnostech. O válkách zmiňuje se Pán jakožto o svízelích a trestech, a sv. Augustin dobře vystihuje myšlenku křesťanskou slovy: pacem habere debet voluntas, bellum necessitas — belligerare malis videtur felicitas, bonis necessitas; idealní poměry nejsou údělem tohoto světa. Občanské ctnosti konati kázal Pán povšechným: Dávejte co jest císařovo, císaři. Vojenského stavu nekáral, naopak chválil setníka, který divotvornou moc

jeho srovnával s vojenskou poslušností, tak jako předchůdce jeho, sv. Jan, nekázal vojákům nechati řemesla toho, nýbrž poctivě si v něm počínati. Předpis Kristův, nastaviti bijícímu druhou líci, drasticky, ne doslovně (jako každé přísloví), naznačuje vniternou odhodlanost zachovati klid, nenechati se podrážditi ke mstivosti, nezakazuje však pro všechny případy zevnější obrany, neboť on sám se bránil aspoň slovy proti poličkujícímu, a apoštolé jeho doporučují v témž duchu jednak sice trpělivost pro věc spravedlivou, jednak nepomíjejí však obrany ve všech případech; apoštol národů výslovně zove meč v rukou státní, tedy oprávněné moci nástrojem trestu proti zlému. Slovem, evangelická nauka uznává moc jako nástroj práva; ale cizí jest jí názor, že moc jest právem. Že pojem spravedlivé války se tak zhusta falšuje, není její vinou.

O papeži Benediktu XV bájeno v novinách nejdříve vlašských — z popudu francouzského asi — že se osobně zasazuje o mír, sbírá dojmy a listiny za tím účelem — i list rakouského panovníka k němu vybájen — aby na základě vyjádření válčících států předložil jim návrh míru. Rozumí se samo sebou, že co praví Hospodin u proroka (Jerem 29, 11): Vím myšlenky, jež myslím nad vámi, myšlenky míru a ne útisku — že to také myšlenkou otce křesťanstva, ostatně v první encyklice důrazně vyslovenou, avšak aby mohl mírovým návrhem do rozpoutané války zasáhnouti, a to ještě nediskretním uveřejněním diplomatických listin (i kdyby jaké byly), k tomu chybí teď skoro všecky podmínky, a to na obou stranách. Jako na vznik a způsob války nepůsobilo náboženství, nýbrž politika a hospodářství, tak ani ve válce nemá náboženství jiného podílu a vlivu, leč mravní, povznášivý, těšivý a hojivý.

*

O Apokalypsi uveřejňuje Fr. Steffen v „Katholik" (1914, seš. 10 dd.) podrobnou rozpravu, v níž na začátku ukazuje, že kniha sv. Janem napsána kolem r. 95, že listy sedmi křesťanským obcím psané nejsou proroctvím, nýbrž líčením skutečných poměrův, a to v obcích těch samých, nikoli v Církvi vůbec, třeba závěrečné nauky a hrozby byly prorocké. Ty zajisté vztahovaly se přímo jenom na příslušné obce, povšechně ovšem na všechny a na každou, jež by podobně se byla provinila. Ač tedy Apolykapse jest celkem knihou prorockou, v třech prvních hlavách, které jsou jaksi dějepisným úvodem, ráz ten ustupuje do pozadí. „Andělé" obcí, kterým listy adressovány, nejsou ani hvězdy nebo jejich duchové, ani andělé, ani duchové obcí, ani vyslanci obcí k apoštolu, ani ředitelé synagog (asi jako starší bratři nebo předříkávači), ani volení dočasní přednostové, nýbrž biskupové; že pak snad mezi těmi, kteří jsou káráni, byl by také sv. Timothej (v Efesu), nevadí, neboť výtky týkají se celku a také možno, že na horké půdě efesské nevystupoval „anděl", třebas i sv. Timothej, po soudu apoštolově dosti rázně proti nešvarům.

*

O vzdělání theologického dorostu mezi protestanty v Bavořích prohlásila vrchní konsistoř bavorská 17. čce toto: Ze 33 zkoušenců propadlo 7, z ostatních nepoměrně veliká část nedodělala se vyšší známky nežli IV. Vinna tím očividně nedbalost. Čekatelé nevědí na př., kde jest velekněžská modlitba Páně, které jsou hlavní částky lutherské nauky o večeři Páně, které jsou příslušné výroky Pavlovy. Základní pojmy o smíření a oslavě bylv jim neznámy. Známých a důležitých míst, jako Řím. 7, 24; 8, 12; Jan 6, 30 neuměli přeložiti. V hebrejštině, ve starozákonních dějinách a exegesi byly vědomosti žalostné. „Exegetické a dogmatické studium má býti základem zdárného předvzdělání pro evangelický farní úřad, ethické, dogmaticko-historické, církevnoprávní a vychovatelské studium má se k tomu připojovati. Když nyní ve všech učených oborech požadavky se stupňují, nesmí církev ve svých požadavcích sestoupiti pod míru bezvýminečně potřebného a ani nedostatek osobních sil nesmí jí k tomu svésti. Bylo vždycky slávou evangelické církve, že měla vědecky zdatné farářstvo; tato sláva nemá jí, pokud na nás záleží, býti ztenčována, a od našich čekatelů důvěrně očekáváme, že svým dílem k dosažení cíle toho přispějí“.

*

Paběrky.

V prostějovské „Arše“ navrhuje se změna začátku papežské hymny (složena kard. Wisemanem, přeložena Šrůtkem). Místo Tam kde strmí Církve týmě — navrhuje se: Kde se tyčí, nebo: Kde se vzpíná... Úmysl, odstraniti zlozvuk „strmí“, jest pochopitelný; kdyby to bylo možno bez odstranění slavnostnějšího zajisté a effektního „Tam kde...“, byl by návrh ještě lepší. — Refrain má teď zníti: Benedikta Patnáctého žehnej...

V právě vydané jedné promluvě, jak se chovati v kostele, čteme: „Svěcená voda nám připomíná, že máme přicházeti do kostela a vůbec sloužiti Bohu s duší čistou“. Co pak připomíná při odchodu z kostela? A z těch, kdo přicházejí, mnozí přicházejí právě se očistit ve zpovědi, atd. — Dále: „Od sanctus až do té doby, kdy je po přijímání kněze i věřících, máme klečeti. Trvá to 5—7 minut, je to mnoho pro P. Boha a spasení?“ Bylo by zajímavo znáti důvody závazku toho, s nímž u mužských, zvláště v městě, budou vždycky potíže. Který nenašel místa v lavici, na dlažbu — rozumí se zaprášenou, neli zablácenou (po dešti, v zimě!) — sotva klekne, nechtěje si zamazati kalhoty, po případě i (delší) kabát aneb kapesník, z důvodů šetrnosti, čistoty i zdravotnictví; horror bacillorum, nehledě k ostatním omluvám, jest — právem i neprávem — tak rozšířen, že marno proti němu bojovati. — Rozumí se samo sebou, že touto poznámkou nechceme nic rozhodovati, nemajíce k tomu pražádného práva, nýbrž jen upozorniti, že i zcela zbožní mužové optima fide mají za přiměřeně uctivé, hluboce se ukloniti, bez pokleknutí. Mohlo by se tu ještě ledacos podotknouti o obřadě klekání v dějinách národův a liturgií, ale vedlo by to daleko.

K dějinám sněmu Kostnického v listopadu a prosinci roku 1414 co do sporu o pravomoci sněmovní podává Dr. Albert Renné důležitý příspěvek v letoší Römische Quartalschrift. Spor ten s otázkou husitskou sice jen z daleka souvisí, ale docela bez významu pro ni není. Jelikož pak časopis ten u nás asi málo znám, budiž na rozpravu onu zvlášť upozorněno.

Vědecký a umělecký.

Vzduchoplavci lidští snažili a snaží se učiti od rozených vzduchoplavců, totiž ptáků. Bonnský prof. Pütter srovnává oboje létadla, živá a neživá — pokud ovšem je srovnávati lze — a uzavírá: Ptáci předčí létadla jistějším ústrojím, větší možností střídati hybnost a rychlost podle okolností, větší nosností křídel proti plochám létadel (1 : 1·66), větší schopností vyrovnávati poruchy rovnováhy přizpůsobením kormidla (1 : 1·62).

Stejná asi jest výkonnost obojích co do přirozené, pravidelné rychlosti a co do nosnosti břemen na menší dálky.

Létadla předčí ptáky co do výkonnosti motoru, tedy možnou větší rychlostí, větší vzdorností proti větrům a pod. překážkám, jakož i možností delšího a vyššího letu — pokud ovšem bez náhrady hybných látek jest možný, naproti únavě, po případě nedostatku kyslíku u ptactva.

Celkem však ještě pořád nepotřebuje ptactvo na létadla býti žárlivo, neboť nejdůležitější stránkou, totiž jistotou, je daleko překonává.

*

Cholera, nevítaná průvodkyně válek, navštívila zcela důsledně i naše kraje, ačkoli dosud s daleko menším výsledkem, než na př. 1866. Od r. 1830, kdy se do Evropy poprvé z Indie přes Rusko dostala a přese vše isolace a desinfekce jen v jistých krajích jaksi pravidelně řádila, zvláště v ranném podzimku, až do r. 1874, kdy Kochem objeven její kommabacillus, vymýšleny všelijaké obranné prostředky, dle názorův o jejím šiřiteli, za nějž pokládána voda, od jiných zase vzduch a j. Ba ještě r. 1892, za strašné nákazy hamburské, dávána vina vodě: ruští uprchlíci prali prý své prádlo v Labi, odkud městský vodovod čerpal, ačkoliv jich nikdo neviděl a v řece bacillů nenalezeno. Slavný Pettenkofer dal si od Kocha z Hamburku poslati čerstvé kultury a se svým žákem Emmerichem jich asi ½ bilionu vypil — ku zděšení celého světa, zvláště bavorského; kolik jich z nich vyšlo, aniž vůbec onemocněli, není ovšem známo, mnoho jich zachyceno pro další vědecké pokusy.

Emmerichovým a jiných bádáním zjištěno dosud asi toto: Bacillus onen, Kochův vibrio, pochází asi z Bengalska, ze salpetrové půdy ústí Gangesu. Mohou býti ve střevech zdravého i nemocného, kde se zvláště v tekutém a na odpadky bohatém obsahu stravy rozmnožují, pokud ztravivá síla tenkého střeva a jim nepřátelské bakterie tlustého střeva jich neničí. Vyloučeny-li, brzo hynou, ať ostanou venku, nebo se dostanou do jiného hostitele, nepřijdou-li na vhodnou půdu, t. j. na půdu živočišných neb rostlinných odpadků přiměřené teploty, s hojným vzduchem a prostřední vazkostí. Půda neprostupná anebo zcela snadno prostupná se stálým spodním odtokem jich dlouho ne-

uchovává na živě; celé krajiny (horské na př.) jsou proti ní jakoby pojištěny. Jed jejich jest kyselina dusíková, kterou si tvoří z kyseliny dusičné; čím více této (sanytru, ledku) se do žaludku dostává, tím snadněji bacillus strašný jed svůj tvoří. Salpetrová voda, maso nasolené a nakládané (uzené atd.), polní zelenina bohatá na látky sanytrové jest proto nejpříznivější podmínkou pro vývoj a škodlivost cholerového bacillu. Na zamořených místech zvláště třeba se varovati syrových jídel vůbec a i vařených, pokud byla déle odkryta a muchám přístupna. Vedle této ostražitosti jaksi materielní doporučují lékaři také praeservativ duševný, totiž: nebáti se.

V nynějším léčení cholery hlinou bolus (kaolin, starověká terra sigillata a pozdější carbo vegetabilis ve způsobě placků) a kostním uhlím přichází ke cti někdejší názor o léčivosti jistých prostředků na velké ploše, a to na základě jejich schopnosti adsorpční. Prostředků takových užíváno na rány, ale i v onemocnění žaludku a střev, pravda někdy i neprávem, na př. od souchotin a rakovin. Minulé století, které pro diagnosu zanedbávalo therapii, nejen že na starou praxi zapomnělo, ale přímo ji odmítalo, až v nejnovější době právě u zhoubných nemocí, jako úplavice, tyfu, otrav atd., popudem I. Stumpfa, který ji na bulharských bojištích znova vyzkoušel, obnovena. Nejsilnější adsorbens jest uhlí krevní, ačkoliv i jiné působí skoro neuvěřitelně (kromě uvedených vismut, neutralon). Již z r. 1830 vypravuje se pokus lékárníka Thouéry, který požil 1 g strychninu, tedy asi desítinásobinu smrtelné dávky, s 15 g uhelného prášku a zůstal zdráv. Theorie adsorpční zapomenuta, ač od felčarů, ba u každého lepšího umývátka prováděna (prášek na zuby!). Kyselina solná a mléčná, fermenty (pepsin) a jedy bývají prostředky těmi poutány tak dalece, že hyperchlorhydrie a ostatní supersekrece jsou uváděny na pravidelnou míru.

Zajímavo jest, že prostředky ty kazí chut na jídlo. Nemocným dávají se proto až po jídle, jedlíkům před ním; zdá se totiž, že uhlí a bolus adsorbují také žaludeční šťávu, jež jest podmínkou chuti na jídlo. A co zvláště pozoruhodno, léčba těmito látkami není nijak nebezpečná ani obtížná, čehož o jiných (chemo-, immuno- a radiotherapii) tak zhola říci nelze. Málokde snad tedy staré praktiky tak skvěle rehabilitovány jako zde.

*

Daleko široko známý a oblíbený jesuitský časopis Stimmen aus Maria Laach vychází od října 1914 pod názvem Stimmen der Zeit. Katholische Monatschrift für das Geistesleben der Gegenwart; je to 88. svazek jeho.

Původně (1865—1869) byly volné sešity jeho věnovány výkladu a obraně Syllabu Pia IX a sněmu vatikánského. Od 1. čce 1871 vychází pravidelně s rozšířeným obsahem jako katolická revue o všech předmětech povšechného vzdělání.

Maria Laach byl původně benediktinský klášter (u Koblence v diecesi Trevirské u jezera Laach), který zrušen 1802 vládou francouzskou; vzácná knihovna rozebrána, kostel a klášter nenaleznuv

obstojné kupní ceny, připadl pak pruskému státu. Teprv 1820 přešel sám klášter v soukromý majetek, po požáru 1855 obnoven a za šestinásobnou skoro cenu 1863 prodán opět soukromníkovi, načež jesuité tam zřídili svou kollej, aniž velkolepý chrám jim propůjčen, ano jen i bohoslužbě otevřen!

1872 v prosinci po zákazu řádu v Německu nuceni jesuité odtud odejíti; redakce časopisu byla od té na zámcích Robiano u Brysselu, Blyenbeek a Exaten v Hollandsku, v Luxemburgu, a konečně v Ignatiově kolleji ve Valkenburgu u Maastrichtu (od 1909), studijnim to ústavě pro německou provincii.

Klášter i kostel zatím obsazen znova benediktiny, ale časopis nazýval se pořád stejně. Nyní rozhodnuto dáti mu název jiný.

*

Přemrštěné pěstování schematického gotického slohu, zvláště v minulém století, naráží již dlouho na odpor i tam, kde jinak předností jeho nezneuznávají; že naším českým slohem není, ač právě u nás tak krásné pomníky má, pokládá se za vyřízeno — snad si tu některý čtenář vzpomene na rozruch mezi hanáckými vlastenci, když neb. farář Vašek Hanákům v Ratajích u Kroměříže stavěl gotický kostel. Avšak i Němci připomínají si, zvláště teď, že gotika je vlastně sloh francouzský, a že jako scholastika, rytířské způsoby a nezpůsoby a j. přišla jim z Francie; v Porýní proto tak četné a vzácné stavby gotické.

V paderbornském bohosl. měsíčníku (1914, seš. 8) farář Heimann srovnává čtyry hlavní slohy a praví o románském, který prý by se měl vlastně jmenovati německým: jest poctivý, průzračný, mohutný, obrazotvorný. Poctivý, neboť v něm zeď nebo stěna je skutečně zdí, nesoucí klenbu a střechu, plocha je skutečně plochou, úhel je zcela úhlem, věž docela věží, t. j. zvonicí, střecha její skutečně střechou — celek pak jest k vůli nitru, nikoliv jako prý u gotického k vůli vnější parádě. Gotický sloh prý směřuje více ke klamnému zdaji. Uvnitř zdá se zeď nésti klenbu, zatím venku viděti jen pilíře, plochy jeho a přímé čáry jsou stále přerušovány křivkami, barevnými okny, ozdůbkami, čímž povstává dojem prostorův, nikoliv ohraničující stěny. Kouty jsou tu všelijak zakrývány, střecha není střechou, totiž krytbou, oltář není hlavně mensa, jak má býti, nýbrž více podstavcem pro reliquiáře a sochy, ba i ten kříž mění se v květinu — slovem, dodává H., gallský to způsob neupřímnosti a klamu proti německé poctivosti. I průčelí, jež má budovu v předu uzavírati a pak ovšem sahati jen ku střeše (u světských staveb), vyčnívá někdy vysoko nad ni — zase prý jen sháňka po effektu na účet pravdivosti. Zevnějšek, zvláště u chrámu, nemá prý pozornosti návštěvníkovy zaměstnávati a vyčerpávati tolik, by se jím spokojil a uvnitř již jen s jakýmsi přesycením prodléval, nýbrž naopak má — jako prý u slohu románského — více zváti do vnitř a tam teprve klidného a plného požitku poskytnouti. — Relata, v originale dle nynější doby hodně náladově zbarvená, pouze referimus.

Jaký bude dále sloh kostelní u nás, kdož ví. Gotika jest úhledná — jako ze škatulky, říká se — a představuje vnitř i uvnitř skutečně víc než jiné slohy cosi nevšedního, posvátného, kdežto v jiných kostelích cítíme se za to více jaksi doma. Neposlední nevýhodou gotiky jest její nákladnost, má-li stavba její jen poněkud slohově dopadnouti, a to nákladnost nejen in fieri, nýbrž též in esse, zvláště zevnitř, ale i uvnitř: od gotických velkých kostelův aby lešení ani se neodklízelo.

19. století, století materialismu, ale také století studia starověku a století ohromného pokroku, bylo úrodné pro všechny slohy. Bezduchá mnohdy imitace však jest pomalu opouštěna, vzniká sloh jaksi nový, třeba zatím eklektický a v chrámových stavbách ještě skoro nic neosvědčený — z pravidla nebývá tu na velké slohové stavby toho jednoho potřebného, jímžto stát a společnost na jiné stavby (divadla, musea, školy, representační domy atd.) přímo plýtvá, třebas na dluh. Co možno u nynějších staveb hlavně pozorovati a schvalovati, jest účelnost; jak H. v uvedeném článku podotýká, oltář jest opět víc obětním stolem, odevšad viditelným, a ne tak na něm, jako za ním, v pozadí, se hledí více ozdobnosti, kazatelna odevšad viditelná atd. Účelnost, vniterná pravdivost a posvátná, spolu však v pravdě umělecká prostota budou asi hlavní znaky nového slohu kostelního, který třebas nebyl co do velikoleposti rovnomocným soupeřem starých slohů, zbuduje nám však za to účelné a útulné, nynějším potřebám přiměřené svatostánky; a toť konečně to hlavní. Nejsouť kostely pro zevlouny, nýbrž pro bohoslužebníky.

*

Mezinárodní hudební společnost r. 1899 v Berlíně založená zaniká z mezinárodních poměrů nynějších přispěvši platně ku povznesení vědecké i společenské stránky hudební, jednak přesnými vydáními, na př. Palestriny, jednak schůzemi a poradami (1909 ve Vídni, 1911 v Londýně, a ještě začátkem června 1914 v Paříži). Známá lipská firma Breitkopf a Härtel obětovně podnikům společnosti se věnovala a prohlásila, že proto žádných nároků nečiní. I církevní hudba, jakž u vědeckého bádání přirozeno, ztrácí ve společnosti povolaného pěstitele.

Uvádíme tento případ porušené mezinárodní součinnosti mezi jinými zvlášť, jelikož neměli jsme jinak příležitosti o společnosti se zmíniti. Ozývají se, dosud však jen ojedinělé hlasy, napomínající zástupce vědy a umění k umírněnosti, aby se mezinárodní pásky aspoň na těch polích nepřetrhávaly, neboť rozumí se samo sebou, že po válce budou navazovány opět, třeba se značnějšími obtížemi a po vážných ztrátách. Styky s Ruskem nebo Tureckem arciť nejsou četné. Angličané pak s Němci dali by si spíše říci než horkokrevní Francouzi, avšak v Německu právě proti Anglii jsou rozhořčeni nejvíc. Proto výzvy ony asi mnoho nepomohou: klidnější mužové ostanou, čím byli, vášnivci pak neposlechnou.

*

Národní divadlo v Praze překvapilo předvedením hry Shakespearovy „Veta za vetu“, která se na české scéně před tím nikdy nehrála a byla tedy v českém jazyce mluvena premierou. Přeložena byla sice již dávno od Dr. Čejky a vydána v Praze tiskem roku 1862. Dokonce roku 1907 vyšel u Otty nový překlad Sládkův. Ale hra přes to nepronikla a byla známa jen zvláštním milovníkům Shakespeara. Se stanoviska literárního nelze drama „Veta za vetu“ pokládati za dílo zralé a umělecky definitivně zpracované. Obsahuje v komposici i jednotlivostech tolik nesrovnalostí, nepochopitelných omylů, ba nemožností, že by se stala jevištně zcela nemožnou, kdyby jí nezachraňovalo několik míst velice krásné výmluvnosti, několik hlubokých pohledů do lidského nitra, několik drobtů všelidsky pojaté moudrosti a ovšem i znamenitá hra jednotlivých představitelů čelných úloh a režií dosažená souhra, bez nichž by kus propadl. Divadlo sáhlo ovšem k překladu Sládkovu a po osvědčeném příkladě upravilo hru z pěti jednání na drama tříaktové. Původní text při tom neutrpěl, vynechána byla pouze jedna scéna podřízené důležitosti. Také znamenité shakespearské jeviště Kvapilovo posloužilo zase při rychlém střídání scén, vodících diváka jako v kaleidoskopu z paláců do žalářů, ze soudních síní do klášterův a na rušné ulice města i předměstí.

Národní divadlo nepochybilo vypravením této genialní skizzy. Do zamýšleného úplného shakespearského repertoiru přičlenilo nový kus, který lze ostatně vítati se stanoviska morálního. Tepe nejen příliš rozbujelou nevázanost mravů vyšších vrstev společenských, ale protestuje i proti upřilišovanému puritanismu, který často dopouští se týchže chyb, pro něž krutě trestá své bližní.

Děj odehrává se ve Vídni, ovšem ryze shakespearské, poitalštěné a poangličené Vídni. Tamější vévoda Vincentio vládl dlouhá léta velmi mírně a proto se v městě rozmohla nevázanost mravní tou měrou, že mu nebylo lze jí déle trpěti. Sám však nemohl nyní trestati, co tak dlouho mlčky dovoloval, a proto odevzdal vládu Angelovi, muži mladému, ale přísně mravnému. Jemu k ruce přidělí ctihodného starce Escala. Oběma jim sdělí, že se odebírá do ciziny, ale vstoupí tajně do kláštera, aby odtud v přestrojení za mnicha mohl sledovati činy Angelovy a jejich účin na znemravnělé město.

Angelo ujímá se vlády s horlivostí mládí, ale i s krutou bezohledností. Vyhledává kde jaký zákon a výnos, aby jej do písmeny vyplňoval. Toto praktikování vzbuzuje hrůzu i v ušlechtilém starci Escalovi, který Angela napomíná k mírnosti a připomíná mu, že by i on mohl mnohdy poklesnouti, kdyby měl příležitost ke hříchu tak lákavou, jako jím odsouzený provinilec. Angelo mu odpovídá zajímavě: „Jest něco jiného být pokoušen, a jiná věc jest padnout, Escale. Já nepopírám, že by v porotě, jež soudí o životě vězňově, moh' mezi přísežnými dvanácti být zloděj nebo dva a vinnější než souzený. Však právo uchvátí jen to, co vidí. Cože zákon dbá, že zloděj odsuzuje zloděje? Toť pochopitelno, že shýbnem se a zvednem klenot, jejž jsme nalezli, jen proto, že ho zříme, ale co jsme neviděli, po tom šlapeme i ani na to ne-

pomýšlíme. Tím nemírněte jeho provinu, že já bych jako on moh' poklesnout. Spíš řekněte, až já, jenž soudím jej, tak proviním se, ať můj vlastní soud mou vyřkne smrt a nic mi nestraní. On musí zemříti." — Přes to prohřeší se Angelo brzo tímtéž způsobem a před zraky diváka rozvíjí se v povahu zasmušilého licoměrníka, který své náruživosti skrývá puritánskými řečmi.

Drama, vyhrocující se již již tragicky, končí však smírně a okořeněno jest četnými vložkami jadrného humoru, o který se tu starají kat s kuplířem, hloupý čtvrtní dozorce s flámujícím měšťanem a hejskovitým šlechticem. Hráno bylo s chutí a velmi dobře.

Vychovatelský.

O vyznání žáků z rodičů bezkonfesních vydáno nové rozhodnutí správního soudu v případě vídenském, právě opačné od toho, jež nedávno učiněno v případě českém; v říšském soudě předsedal známý liberalní předák Grabmayer, ve správním b. Schwartzenau. Nalezeno teď — jak ostatně dle ducha zákona školského zamozřejmo — že aspoň s povinností školní nastává sama sebou také povinnost výuky náboženské, kteráž dle platných zákonů nemůže býti bezkonfesní.

Rozpor mezi základním zákonem, dle něhož bezkonfesnost jest uznávána, a mezi školským zákonem není tímto rozhodnutím ovšem odklizen, leč by se uznalo, že základní zákon jest jen rámcový a školský zákon na základě onoho poměry příslušných jednotlivcův upravuje; ale ani tak není otázka zcela spokojivě rozřešena, poněvadž základní zákon takových výjimek nezná. Jelikož pak rozhodnutí nejvyšších soudů se nezrušují ani neodvolávají, vzniká v praxi nejistota.

*

Zřízení diecesních školních rad navrhuje důtklivě v posledním čísle vídenských „Christlich. päd. Blätter“ známý Vilém Pichler. Upozorňuje na fakt, že oficielně není vlastně nikdo ustanoven, aby dbal o rozvoj náboženského vyučování. Náboženští inspektoři — „ostatně, jak často sami přiznávají, zastaralá instituce, jež se stala pouhou formalitou“ — mají pouze povinnost dohlížeti na zachovávání stávajících již předpisů; školním referentům diecesním, kteří nemají pomocných sil a jsou obtíženi ještě jinými povinnostmi, dá dosti práce, aby udrželi v chodu aspoň zevnejší apparát náboženského vyučování. Často chybí jmenovaným osobnostem zkušenost v oboru katechetickém, mnohdy také zájem o věc, nejčastěji však znalost nynějšího stavu katechetiky.

Co se dnes děje pro pokrok katechese, za to třeba děkovati skoro výlučně soukromé dobré vůli odborníků, jejich iniciativě a jejich práci. Tito však nemohou reformovati, nýbrž jen činiti návrhy; uskutečniti reformu jest věcí církevní vrchnosti — a k této nedostává se odborníkům v nejčastějších případech mostu. Prostému katechetovi, jak ukazuje zkušenost, není tak snadno se obrátiti v záležitosti nějaké reformy na svého vrchního pastýře. A podaří-li se to ze sta jednomu — nemá to obyčejně výsledku. I co se projednává v odborném listě, zůstane obyčejně neznámo církevní vrchnosti. Následek toho jest, že s officielní strany děje se příliš málo pro povznesení náboženského vyučování a nevýslovně zdlouhavě, bez systému, bez souvislosti, bez důsledné další práce — jen náhodně tu a tam něco. Doklady k tomu mohly by se vyplniti celé knihy.

Tomuto nedostatku dá se odpomoci, bude-li v každé diecési vrchním pastýřem utvořen z nejschopnějších a nejhorlivějších katechetů stálý sbor, jenž by dbal o všechno, co může přispěti ku povznesení

náboženského vyučování, a podával biskupovi přiměřené návrhy. Exekutivní moci by ovšem neměl. Od takových „diecesních školních rad“, o nichž mluvilo se také na vídeňském kongresu pro katechetiku (1912), slibuje si Pichler mnoho — víc než od dosavadních soukromých sdružení neb od různých officielních výborů, jež bývají sestavovány pro jednotlivosti, jako pro úpravu učebné osnovy, modlitební knihy žákovské atd. Volba členů stálých školních rad konala by se zajisté s větší obezřelostí a zvláště hledělo by se k tomu, aby povolaní do rady nejen znali pokroky náboženského vyučování, nýbrž také aby se vzájemně doplňovali specielními vědomostmi o různých druzích škol.

Školní rada přijímala by ostatně od katechetických spolků, konferencí, jednotlivých katechetův a z listů návrhy a přání a tím by ještě zvýšila svou účinnost. Tím by byla odstraněna také nespokojenost, jež vládne nyní právě mezi horlivými katechety, a vzala by se půda prázdnému kritisování. A konečně katechetické hnutí, když by jeho těžisko bylo položeno do diecesních školních rad, přešlo by úplně pod vedení církevní autority, při čemž odborné práci nebylo by nijak překáženo; nyní spočívá katechetické hnutí v rukou soukromých, což má jistě i svou povážlivou stránku.

Spis. podává potom určitý návrh, jak si představuje asi složení a činnost diecesní školní rady. Dělila by se na dvě sekce: pro školy obecné a střední. Předsedou by byl člen biskupské konsistoře. Každá sekce měla by asi dvanáct členů. Všichni kněží z diecese mohli by se súčastniti práce školní rady tím, že by svá přání týkající se povznesení náboženského vyučování oznamovali předsedovi nebo některému členu.

V. Pichler doufá pevně, že jistě dojde k uskutečnění této myšlenky; jeden z nejvyšších knížat církevních pronesl — dle něho — již k více osobám svůj úmysl, zříditi diecesní školní radu. Také ve dvou jiných diecesích není k tomu již daleko.

*

V obecných školách severní Ameriky daleko převládají učitelky, a to z příčin hmotných: platy totiž mužským nezdají se býti dostatečné, aby z nich rodinu mohli trvale a slušně zabezpečiti, proto učitelství, jak mohou, opouštějí. Ostatně učitelky mohou-li se provdati, také raději odcházejí, tak že je tu stálé proudění a střídání, zajisté nikoli na prospěch výuky a výchovu. O jakousi stálost postaráno nejlépe ve školách katolických, pokud tam vyučují klášterníci nebo klášternice. Obdivovaný praktický smysl americký, sklon k povoláním výdělným vede tedy, jak viděti, k ne právě chvalnému znevažování „vyšších“ — dle našeho názoru — povolání, na př. učitelského.

Dle školské zprávy z Newyorku v r. 1912 má toto město ze všech měst Unie poměrně nejvíc učitelů, a přece jest jich mezi 18892 učitelskými osobami jen 2447. Ve školách veřejných klesl za posledních 30 let počet učitelů z 42% na 21, ve farních na 15%. Vliv ženského učitelstva na žactvo posuzuje se různě; stesků na „zženštění“ tohoto ve vlastním slova smyslu jest poměrně málo, spíše naopak převládá

„mužná“ nekázeň — co jest horší zlo a zdali to zaviňují jen učitelky, těžko říci, neboť jak kterýsi zpravodaj podotýká, viděl prý mužské o 200 liber živé váhy, kteří si nevěděli rady s 10letým kloučkem, a drobné sestry, jež nevážily ani 100 liber a dovedly ovládati výrostky 16—17leté.

*

Počátkem školního roku 1914/15 byla zřízena v Mnichově první povinná pokračovací škola pro dívky; obsahuje odbor obchodní, hospodyňský a průmyslový. Ve všech odborech zavedeno také náboženské vyučování, ale jen půl hodiny týdně — jak prohlášeno z důvodů finančních, a pouze prozatímně, později obdrží náboženství celou hodinu.

*

Že analfabetů všude, kde vůbec školy jsou, ubývá, rozumí se samo sebou. Ubývá též osob, které umějí jen čísti, nikoli psáti; v Předlitavsku takových bylo 1880 7·20%, 1910 jen 2·19%.

Statistika různých států rozchází se co do hraničního věku při výpočtech: v Rakousku počítáno dříve od začatého 6. roku, od 1890 počítá se též od začatého 11. roku, od 1910 pak již jen takto, kdežto v Zalitavsku zůstali při 6 (v Bosně od 7), tak jako většina menších států. Francie, Prusko, Spojené Státy počítají od 10. roku, Rusko od 9., Rumunsko od 7. Ale poměrné (%) číslice se tím hrubě nemění.

Předlitavsko mělo r. 1880 asi 34%, 1910 již jen asi 16% analfabetů, Uhry 1900 asi 35%, 1910 — 28%, Chorvatsko Slavonsko 54 (44). Italie měla 1911 38% analfabetů, ruské Polsko 1897 přes 59%, ostatní Rusko skoro 70%, Rumunsko 1899 78%, Bulharsko a Řecko po 1900 přes 60%, Srbsko 79, Bosna 1910 přes 87%.

Dle národnosti v Rakousku jsou nejpokročilejší Čechové a Němci (2·38% a 3·12%, kterýžto poměr jen v sudetských zemích se mění ve prospěch Němců, totiž 2·19%). Pak přijdou Vlaši s 10% (proti 38 v Italii), Slovinci se 14%, Chorvati 63 (proti zalitavským se 44), Poláci se 27 (proti 59 v ruském Polsku), Rumuni se 60 (proti 78 v království).

V zemích rakouských jest pořadí toto: Vorarlberg (0·87%), Horní Rakousy (1·72), Čechy (2·12), Tyroly, Dolní Rakousy, Salzburg, Morava (2·90), Slezsko (3·65), Štyrsko, Terst, Krajina (12·19), Korutany, Gorice (15·51, tedy ještě pod průměrem předlitavským, jenž jest: 16·52), Istrie (39·82), Halič (40·60), Bukovina (53·89), Dalmacie (62·82).

Co do pohlaví vyrovnává se znalost čtení a psaní v Horních Rakousích, Vorarlbergu a Salzburgu; jinde převyšují muži ženy, avšak rozdílu po něčem ubývá. Ve státech jižních a východních jest rozdíl mnohem větší.

O jednotlivých krajích se rozepisovati vedlo by daleko. Budiž jen podotčeno, že v Čechách se 104 okresy a celkem 2·12% analfabetů 55 okresů má méně než 2% analfabetů; z těch tepelský, warnsdorfský a pražský ani ne celé 1%. Na Moravě z 42 okresů (2·90) jest osm pod 2%; nejlepší jest kroměřížský (1·55%), pak hustopečský (1·56%) — přes 4% má jihlavský a uherskobrodský.

Na číslice jednotlivých krajů nebo míst působí kromě škol také příliv buďto z jiných krajů domácích nebo z ciziny. Vliv ten jest příznivý nebo nepříznivý, což potřebí dopodrobna zjistiti; v Mor. Ostravě na př. ukázal se 1910 neobyčejný poměr, totiž většina analfabetů mužských, kdežto jinak může příliv průmyslového dělnictva % analfabetů snížiti.

Celkem bylo 1910 v Předlitavsku přes 3,483.000 analfabetů, z nich přes 2 mil. (74%) v zemích karpatských.

*

Na obecných a měšťanských školách pražských zapsáno letos do 364 tříd a 125 poboček českých 9839 chlapců, 9844 děvčat. Z nich je 19.066 náboženství katolického, 380 protestantského, 160 židovského, 73 jiných vyznání, 19.675 Čechů, 2 Němci, jiných 6.

Do německých škol téhož stupně (39 tříd a 12 poboček) zapsáno 716 chlapců, 945 děvčat, 671 katolíků, 42 protestantů, 944 židů, 4 jiných vyznání — Čechů (v Praze!!) 223, Němci 1404, jiného jazyka 34.

Česká propaganda mezi židy je tedy i v českém ústředí víc než slabá.

Hospodářsko-socialní.

Nynější světová válka má ráz válek římských. Je to válka hospodářská a imperialistická. Hospodářsky až povážlivá. Neboť Francie a Anglie zahájily hned na počátku válku proti Rakousku a Německu také v oboru, který jinak býval dle mezinárodního práva šetřen škod, z válečné srážky vznikajících. Neboť jak Anglie tak Francie chopily se opatření, kterým mají býti příslušníci Rakouska a Německa připraveni o majetek, který ve Francii a Anglii měli. Hospodářská válka počala boykotem rakouského zboží, pokračovalo se v ní zrušením patentů pro cizince a zákazem možnosti protestův u francouzských a anglických soudův a nyní byla dovršena zákazem platit příslušníkům rakouským a německým, jakož i pohrozením tresty všem, kdož by plnili svoje platební povinosti vůči občanům obou postižených velmocí. Na konec pak francouzská vláda zkonfiskovala, ale později prý jen sequestrovala (což je v konfiskační Francii totéž), majetek příslušníků Německa a Rakouska. Tyto kroky republikánské Francie dají se snadno vysvětliti kriminalisticky: zlodějství ze zvyku. Republikánská vláda dopustila se téhož lupičského násilí na církevním majetku i nyní ve válce, kdy v několika departementech zkonfiskovány byly církevní fundace. Protože za války platí zásada odvety, nenechalo Rakousko a Německo jednání Anglie a Francie bez odpovědi: zakazuje se platiti příslušníkům Francie a Anglie a vůbec lidem, jež v těchto státech žijí, ať hotově, ať směnkami, ať šeky, ať poukázkami. Poukazování peněz prostřednictvím neutralních států je tímto zákazem rovněž znemožněno. Tímto vládním nařízením postiženi budou francouzské a anglické kruhy finanční víc než my, majíce velké kapitály v podnicích rakouských, rakouské státní renty, akcie a obligace rakouských podniků. Konečně staví se ministerskými nařízeními pod obchodní dozor podniky nepřátelských států. Přestupky proti těmto nařízením stíhají se tresty žaláře na 1 rok nebo značnými pokutami. Majetek a soukromá práva občanů nepřátelských států zůstávají však u nás nedotčena a také příslušníkům Francie a Anglie u nás usazeným se nijak neubližuje. Oproti konfiskační praxi ve Francii je to velký rozdíl.

Nadarmo se ovšem neříká: Pod svícnem bývá tma. Vždyť v míru za mezinárodních konferencí vždy Francouzi a Angličané hráli si na obhájce mezinárodního práva a také theoreticky se nauka mezinárodního práva ve Francii a Anglii nejvíce pěstuje. A hlavní zásada mezinárodního práva v čas války jest a dosud od theoretiků francouzských a anglických, jakož i od těchto diplomatů (viz poslední balkanskou válku — jednalo se o kapitály těchto dvou států) — zastávána byla: Soukromý majetek jest nedotknutelný. Není proto divu, že na všech stranách slyšíme o křiklavém porušení práva mezinárodního.

Hlavní výtky čelí proti bezohledné Anglii. Uzavřením Severního moře, kdež položila miny, poškodila Anglie nadmíru obchod neutralních

států Hollandska, Dánska, Švédska a Norska. Anglie chce donutiti všechny obchodní lodě, aby projížděly kanálem La Manche a tak dávaly záruku neutrálnosti. Tím má náklad neutrálních lodí podléhati úplně libovůli Anglie, která svojí pověstnou kontrebandní listinou dopouští se neslýchaného porušení mezinárodního práva. Ježto protiprávní a neslušné chování Anglie vzbudilo nelibost také ve Spojených státech, obrátili se evropští neutralové na severoamerickou Unii o pomoc, poněvadž prý jejich styky jsou s Amerikou ztíženy minami. Jest nyní na Unii, donutiti Anglii, aby se stala povolnou, sice jinak poškodí Unie svoji vážnost, nebude-li s to, aby vůči Anglii obhájila na moři jak zájmy svoje (kontreband bavlny, petroleje), tak malých neutralních států, které jí svoji věc svěřily. Libovůli anglickou nutno navždy zlomiti.

Historik si snadno vzpomene, že Anglie stůj co stůj nestrpí skutečného nebo domnělého soka vedle sebe. V 16. století bylo mocné Španělsko tím „nepřítelem", jejž bylo „nutno" potříti, v 17. Nizozemí, v 18. Francie, v 19. a 20. Turecko, Rusko (krimská válka, pak japonská, vedená pomocí anglických rad a peněz), Německo.

Anglické osady jsou 90krát větší než domácí území, hollandské 53krát, francouzské 11krát, německé 5krát. Na 100 Angličanů připadá 856 osadníků, na 100 Němcův jen 22.

*

Francie, jež politicky třikrát svět takořka ovládala (po válce třicetileté, za Napoleona I a za Napoleona III). s úpadkem politickým neklesala hospodářsky, ač v některých odvětvích nepokračovala souměrně. Již obratná politika osadní zjednala jí druhé místo mezi koloniálními říšemi, tak že má nyní osad 10 milionů □km s 53 miliony obyvatel (Německo jen 3 : 12 mil.), a z toho $^3/_4$ v Africe, tedy v poloze velmi příznivé. Těžiště hospodářství jejího jest v zemědělství, ač by mohlo býti vydatnější (43% proti 35% v Německu); na průmysl, zvláště kovový má poněkud málo uhlí (40 mil. tun ročně, v Německu šestkrát tolik), tak že ani bohatého výtěžku rudy nemůže doma zpracovati a strojů třikrát tolik dováží než vyváží. Za to má velmi dobrý průmysl tkaninový a vůbec přepychový. Lyon jest na př. prvním tržištěm světa na hedvábí.

O výživu jest ve Francii velmi dobře postaráno; obilí nepotřebuje dovážeti leč po neúrodě. Z obilnin převládá pšenice; Francouzi jedí nejraději bílý chléb, jenž se v Paříži peče čtyřikrát denně. Cukr však musejí ze značné části dovážeti. Zvláště pěstováno jest ovoce, zelenina a víno, jež jest lidovým nápojem; ve vinařství jest Francie na prvním místě. Dobytkářství, mlékařství a sýrařství jest velmi vyvinuto, rybolov (na slanečky a sardinky) znamenitý. Na úhledný stůl si Francouz vůbec potrpí. Jídelna (salle à manger) je takořka střediskem bytů; ostatní místnosti bývají proti ní těsné. I květinářství s tím souvisí; ale ač se tolik květin upotřebí doma, vyváží se jich ještě ohromné množství, zvláště ze středomořského pobřeží.

Tato průměrná zámožnost a přirozená povaha odráží se ve francouzské bezstarostnosti a optimismu; dobré bydlo a živá, vtipná, spole-

čenská povaha jsou podmínkami onoho zábavného života, jenž tolik cizinců tam vábí. Že s tím spojeny jsou i temné stránky, lehkomyslnost, povrchnost, nestálost a materialismus přese všechen esprit, je docela pochopitelno. Jest-li každé nadšení do jisté míry slepé, ve Francii zvlášť: chauvinismus je slovem i věcí po výtce francouzský.

Bohatství francouzské jest příslovné. Souvisí to jednak se zmíněnými přírodními podmínkami, nikoli s pracovitostí, jež nevyniká, zvláště však s malým poměrně zalidněním; z velmocí jediné Rusko má poměrně méně obyvatel. Ve Francii připadá na 1□km 74, v Německu 120 lidí; onde přibylo 1886—1911 2½%, zde 40% obyvatel. Příčiny jsou známy. Následky se též jeví, i není divu, že Francie nucena volati na bojiště tolik cizozemců; jsou to ostatně její poddaní. Pravda, válka není účelem plození lidstva, tak že z té jediné příčiny by se Francii výtky činiti nemohly; avšak úbytek porodů bude působiti též na zdatnost národní vůbec, v hospodářství, ve vědě i v umění. Důchod jednotlivce ostatně není zvlášť vysoký; 1908 počítáno na hlavu ročního důchodu 514 marek, v Německu 555 — z celkového národního jmění připadalo téhož roku arciť ve Francii 5924 m na hlavu, v Německu jen 4700 m. Pro menší podnikavost nucena Francie umisťovati jistiny své v cizině — zvláště Rusko a vůbec východ jsou tu dobrými odběrateli; nyní, když hodnoty cizozemska tak poklesly, jest přirozeno, že státní peněžnictví má jakési nesnáze a nuceno samo hledati peněz v cizině. Státní dluh po dlouhé době klidu 1912 zvýšen o 300 mil. fr. — celkem obnáší 26 miliard, je tedy značný. Výdaje vzrostly tak, že nyní připadá na osobu 31·5 m (v Německu 24 m.) Ale 5miliardový poklad Banque de France teď do Anglie odvezený zdá se býti nedotčen; za to obětavost jednotlivců nezdá se býti valná.

Celkové poměry francouzské nejsou tedy po hmotné stránce tak temné, jak bývají líčeny, avšak nejsou zase tak příznivé, jak Francouzi sami se domnívají, neboť ve mnohé příčině pozorovati, že Francie sestárla a upadá. Blahobyt jeví se nejvíc u vyšších tříd rozmařilostí — vláda opustivši Paříž popřála si se svými souběžníky v Bordeaux i teď za války tak dobrého dne, že i nejvolnější noviny se nad tím pohoršovaly; pracovitosti nepřibývá, lidnatosti ubývá, a co nejvíc, ubývá mravnosti a poctivosti: vše jest prodejné, a to bývá začátek konce.

*

V Německu vynesla válečná půjčka 4½ miliardy marek (nových 5 miliard bude nyní vláda od sněmu žádati). Vývoz německý obnáší — za pravidelných poměrů ovšem — asi 11 miliard K, náš jen 3 miliardy; obchodní loďstvo má 2098 (400) parníků o 4(½) milionech tun; asi 2000 akciových společností s 15 miliardami K jmění v Německu něco vydělává, u nás máme toho asi čtvrtinu. Je tedy výsledek úpisu u nás (asi 3 miliardy) velmi čestný. Bude tím uspíšen návrat bankovek do rakouskouherské banky, a tím na čas zamezeny nové emise, jež by časem mohly vésti ku znehodnocení tohoto platidla.

*

Co do zajištění výživy obyvatelstva má teď vládou býti dohoněno, co v důvěře v obezřelost a poctivost soukromou bylo předpokládáno. Z Rumunska mohlo býti dováženo obilí, kdyby se bylo clo zrušilo — Maďaři však nechtěli, dováženo tedy do Německa, až vývoz vůbec zakázán.

Nyní tedy třeba aspoň zameziti vývoz potravin do ciziny. Zákaz takový byl u nás vydán záhy, pokud obilí a mouky se týče, a později zakázán i vývoz uvolněného pivovarského ječmene a brambor. Ale přes to docházelo ke značným vývozům, které teprve v poslední době zastaveny. Dále je třeba — a to je dnes hlavní úkol — co nejpronikavěji zužitkovati polní plodiny pro účely lidské výživy. Zde již učiněna dvě opatření: obmezení výroby líhu z obilí a brambor, a udržeti zásoby chlebovin použitím náhražek, kterých se za normalních dob jako potravin málo používá. Dle nařízení z 31. října smí chléb pečen býti od 1. prosince se směsí, obsahující nejvýše 70% pšeničné nebo žitné mouky a 30% mouky kukuřičné, ječmenné nebo bramborové. Ale pro domácí — ne živnostenské — pečení chleba toto neplatí. Druhá ovšem jest otázka, bude-li ta směs k jídlu a jak to bude zdravé. V Německu nařízení podobného druhu předpisuje jen 5% bramborové mouky jako přísady do chleba žitného. Bude třeba dále zákazu skrmování žita a pšenice a předepsání pronikavějšího výmelu těchto chlebovin, omezení počtu pečení a podeje bílého pečiva po živnostensku provozovaného, aby se zamezilo plýtvání s tímto pečivem, a hledati úsilovně ještě jiné cesty. V tento obor padá také pozměněný zákaz lichvy s potravinami.

S tím vším souvisí otázka maximalních cen. Otázku tu lze správně řešiti jen ve spojení s dalšími opatřeními, jakými bylo stanovení nuceného prodeje obilí a mouky, provedení aprovisační organisace, trvalá a dle přesných zásad se řídící spolupráce vojenské správy při činnosti rekvisiční s orgány, jež se starají o zásobení civilního obyvatelstva. Na počátku války byly ceny normalní jako jiná léta, ale potom den co den vstoupaly, až dostoupily dnešní výše. Obilí pro vojsko requirované platilo se dle začátečních cen, tedy dosti nízko. Rolník přebytek prodal. Mezitím však ceny obilí stouply příliš. Jestliže pak některý rolník prodal více obilí než směl, takže nyní musí dokoupiti, aby určité množství requirovaného obilí měl, musí obilí to nyní velmi draze zaplatiti, kdežto sám lacino prodal a ceny requirovaného obilí byly tehdy nepatrné. Veškeré obilí, které přes zásoby requisiční byly na trh prodány, bylo při nedostatku obilních skladišť svépomocných prodáno většinou obilním spekulantům, když nebylo jiných kupců. Je to obilí, kterého pro chleboviny bude co nejspíše třeba. Maximalní ceny obilí, shodné s posledními trhovými cenami, byly by tedy hodně vysoké.

*

Dle úředního výkazu bylo v Rakousku r. 1913 438 stávek (r. 1912 761) s 39.814 (120.953) účastníky v 1024 (2818) závodech, nej-

Čechách a Dolních Rakousích, pak na Moravě a ve Slezsku. 88 (150) stávek skončilo s plným úspěchem, 193 (374) s částečným, 157 (237) bez úspěchu. Mzdy vyplaceno ne celé 2 (7) mil. K méně než beze stávky.

Výluk bylo 23 (40) s 22.258 (24.295) postižených v 1675 (2030) závodech. Největší výluka byla knihtiskařská (ve 1200 závodů; z asi 20.000 dělníků súčastněno při ní asi 14.800 po 86 dní).

Politický a vojenský.

V Uhrách slibují nemaďarským národnostem jisté ústupky. Dne 22. září poslal uherský ministerský předseda hr. Štěpán Tisza rumunskému arcibiskupu Matianu obšírný list, jenž teprve v listopadu přišel na veřejnost a v němž pochvalně se zmiňuje o hrdinství bojujících Rumunů i o bratrské shodě, s jakou doma zbylí Rumuni snášejí s Maďary svízele války. Dále vzpomíná, že již přes 10 let(!) hlásal nutnost docílení shody mezi Maďary a Rumuny, ač jeho snahy dosud neměly žádoucího výsledku. Nyní však za vážného nebezpečenství Rumuni se ukázali jako opravdoví bratři, i mohou spoléhati na podporu státu, že ve vydatnější míře dosáhnou splnění svých požadavků. Rumuni žádali v nedávných poradách „revisi zákona o školách národních příznivějším směrem pro konfessijní školy, potom užívání rumunštiny před státními úřady a konečně opravu volebního řádu", jež by Rumunům otevřela širší pole politické činnosti. Tisza praví dále, že nedalo se dříve docíliti dorozumění, protože nemohl překročiti „pro tehdejší náladu" hranici, jíž vymezil v řečech svých. „Dnes", praví, „můžeme pokročiti dále, aniž by se uhersko-státním a maďarsko-národním zájmům stala ujma", a to v reformě zákonu o národních školách, užívání mateřštiny ve styku se státními úřady a ve volebním řádu, který by politické zastupování Rumunů postavil na slušnější základy. Arcibiskup Matianu slíbil v té věci podporu Tiszovi.

Ministr vnitra v Uhrách dovolil užívati národnostních barev, pokud nejsou totožny s barvami některého cizího státu, a to i na veřejných místech a při veřejných příležitostech spolu s barvami zemskými.

Podobně z pruského Polska se oznamuje, že vláda dovolila vyučovati náboženství v polských školách po polsku.

Tyto úspěchy spravedlivého názoru každého poctivého člověka mohou jen těšiti. Zkalena jest radost ta poněkud tím, že k nim dochází až teď, skoro jaksi z „musu", a že o Slovácích se vůbec nemluví.

*

Tisza společnou naší ministerskou radou vyslán do hlavního stanu německého, prý aby spojenecké podmínky též ústním dohovorem byly objasněny. Co tam projednáváno, nemůže ovšem dáno býti na buben veřejnosti. Vrátiv se mluvil Tisza ve sněmovně o tom, jak uznale soudí v Německu o naší zdatnosti, jak vojenské tak hospodářské; o čemž netřeba pochybovati, neboť jest jen holá pravda, že jsme velmi dobrými „sekundanty", ještě lepšími, nežli jsme byli v Algecirasu. K tomu připojil Tisza, co asi krajanům svým vlastně říci chtěl: chválu

dualismu našeho, jak prý se osvědčil naproti „španělské botě“ centralismu. Jelikož však myšlenky jsou dosud „zollfrei“, možno pochybovati, že by si Tisza toto nadšení pro dualismus a jeho silotvorný význam byl donesl právě od Viléma II.

Český život politický pohřížen do zimního spánku. Mohlo by se to vykládati též jen obecnou zaraženostì nad vážnými událostmi tak náhle na nás, na říši a na Slovany její, překvačivšími, a ještě více nad §§, kterými se svoboda hubačení omezuje, po případě stíhá: ale vlastní příčina jest asi v tom, že jako před válkou neměla česká politika vůdčí myšlenky, tak jí nemá teď, a proto vůči přítomnosti a ještě více vůči budoucnosti jest bezradnou. Škoda! Velké okamžiky se chystají a najdou nás asi opět malými. Stydíme se skoro uvésti, jak lehkovážně a mělce průměr naší intelligence o situaci soudí.

*

Ze zdvořilostí, jež si státy navzájem zvláště nyní prokazují, budiž poznamenána jen jedna, pro nás nad jiné zajímavější. Berlínská „Königgrätzer Strasse“, při níž jsou významné budovy a místnosti, na př. Anhaltské nádraží, musea, Siegesallee, Thiergarten a j., která tedy byla četně navštěvována a Rakousku připomínala jednu z nejnešťastnějších událostí, pojmenována teď ulicí Budapešťskou.

Pařížský Rothschild vrátil rakouskou baronii. Hrůza! Londýnský Rothschild jí vůbec nepoužívá.

*

Zajímavé by byly životopisy vojevůdcův a hlavních velitelů v nynější válce. Veřejnost nezná ani jména všech a neví o všech, kde bojují. Pokud však jsou známi, stojí tuším za poznamenání, že skorem všichni jsou kolem šedesátky, většinou přes ni, ruští všichni (snad mimo velitele 6. a 7. armády, kteří v novinách nebyli jmenováni); nově jmenovaný maršálek Hindenburg byl už jako na pensi.

Není to tak trochu zahanbující pro civilní praxi, na př. u nás?

*

Úřední zprávy s bojišť nejčastěji opakují slova: situace nezměněna. Měsíční přehled za listopad mohl by skoro také vyzněti v týž úsudek, máme-li na mysli celkovou polohu vojsk: výboj nikde podstatně nepokročil, nehledě k Srbsku a Kiaočau, ačkoli nelze říci, že nesvedeny veliké bitvy. Měřítka dosavadní právě selhávají: co jindy bylo velikým úspěchem nebo ztrátou, je dnes poměrně ne sice bezvýznamnou, ale přece ne rozhodnou příhodou. Jsou tu vítězství a nejsou, jsou tu porážky a nejsou.

Ale právě tato ničivá taktika zase nedovoluje říci: situace nezměněna. Ve vojskách a státech mění se velmi mnoho: mění se mužstvo, mění se vojenská i hospodářská bojeschopnost. Vždy víc a více osvědčuje se, že vítězství připadne tomu, kdo to déle a lépe vydrží.

Nejlépe to viděti na bojišti západním. Přes nepopíratelný postup našich vojsk nezasvěcenec, zmlsaný dobytím skoro celé Belgie, nepostihuje nikde momentu, jenž by oprávňoval k jistotě brzkého ví-

těžství. A přece jsou tu nápory a ztráty ohromné, které nemohou jíti do nekonečna. Postup na Dunquerque a Calais, jenž by Anglii mohl se státi osudným, na čas zadržen — kromě nepříznivého počasí — zavodněním krajiny, jemuž nutno technikou (mostních a j. přechodů) čeliti. Vzduchoplavectví francouzské i anglické vzchopilo se jaksi z dřívější nečinnosti; toto ohrožovalo — arciť s porušením švýcarské neutrality — i původní stanoviště zeppelinů ve Friedrichshafen u Bodamského jezera. Zákopy doma pohodlně zbudované, ve Francii jako v Srbsku, snesou víc než naše, které nutno pořizovati na kvap a za boje samého; místy nezbylo útočníkům než podkopávati je po způsobu obléhacím. Méně významné, ač nikoli bezvýznamné jest, že ze strategických důvodů někdy třeba obsazená již, i pevná místa opustiti a pak znova jich dobývati.

Nejnovější zprávy napovídají, že mají s větším důrazem obnoveny býti boje na Aisně, směrem k Paříži.

Anglická pomoc, byť nebyla počtem tak vydatná, jak by spojenci potřebovali, přece ukazuje se cennější než ne začátku se zdálo, hlavně hmotná (těžká děla, jichž ve Francii málo, střelba z loďstva na pobřeží atd.) Zdali boje na východě a v osadách donutí spojence odvolati větší tlupy s bojiště belgicko-francouzského, a kolik, nesnadno říci. Že však přítok odtamtud nyní přestane, jest samozřejmo.

Portugalsko, jsouc v područí Anglie, přidalo se k trojshodě. O ceně pomoci této se úsudky rozcházejí.

Za to velká část Irska veřejně hlásá odpor k Anglii. Odvody se tam nedaří, a brannou povinnost zavésti si nenechaji ani Angličané sami, neřkuli Irové, třebas jejich vůdce Redmond stál s Angličany.

*

Vytáčky o neutralitě Belgie, ačkoli jsou nyní skoro zbytečné a mají jen u obecenstva dělati náladu, vyvracejí se každým nově nalezeným dokumentem. Jest už nade vši pochybnost zjištěno, že od r. 1906 byla Belgie v začarovaném obkličovacím okruhu anglické politiky, a že činěny závazné domluvy o válečné účasti Belgie, přes niž měla Francie vniknouti do Německa; proto sever Francie proti Belgii tak málo opevňován. Odtud „protektorát“ Anglie nad belgickou neutralitou.

*

Francouzské fňukání o umělecké památky Lovaně a znova obléhané Remeše pozbylo již účinnosti. O Lovani vše úředně i jinak zjištěno: město samo co do výstavnosti neznamenalo umělecky nic a které památky na př. v kostelích byly, ty skoro všechny zachráněny — jen cenná knihovna zničena. O remešské kathedrále uveřejněno prohlášení tamního duchovenského zástupce, že se jí nepoužívá k válečným účelům; není-li paděláno neb vynuceno, dosť možno, že právě té doby se jí tak nepoužívalo — ale že by francouzské vojsko tak výtečného předmětu v tísni své nepoužilo, věř si kdo chceš.

Bismarck, jenž arciť umění a umělců právě nezbožňoval, vyslovil se za podobných okolností r. 1870 generálovi v. Blumenthal ve Versaillích

takto: „Man behauptet, es könne nicht gestattet sein, Paris mit seinen Sammlungen, Kunstbauten und Denkmälern zu beschießen, es sei das ein Verbrechen gegen die Zivilisation. Warum nicht gar?! Paris ist eine Festung... Eine Festung ist ein Kriegsapparat, der ohne Rücksich auf das, was sonst mit ihm verbunden ist, unschädlich gemacht werden muß. Wenn die Franzosen ihre Monumente, ihre Bücher- und Gemäldesammlungen durch den Krieg nicht gefährdet wissen wollten, so durften sie diese nur nicht mit Fortifikationen umgeben. Übrigens haben sie sich keinen Augenblick besonnen Rom (im Juni 1849) zu bombardieren, wo sich doch noch ganz andere Monumente, solche von unersetzlichem Werte befanden."

Téhož roku (26. září) v poli: „Když voják zmrzá a nic jiného nenajde, nucen sáhnouti na mahagonový nábytek. Nelze přece žádati, aby voják v poli za živa zmrzl, aby umíraje mohl Francouzům říci: Zde jest Váš mahagonový nábytek!"

A ve Friedrichsruh 1896 (22. února): (Ve Versaillích) „nedostali ubozí ranění, čeho nutně potřebovali, a při tom bylo v pokojích zima, jelikož nesmělo býti topeno, aby obrazy na stěnách netrpěly. Jakoby život jednoho našeho vojáka nestál za víc nežli všechny ty obrázky (der ganze Bilderkram) v zámku!"

Stížnosti na zacházení francouzských, jmenovitě občanských úřadů s cizinci tam internovanými zdály se do nemožnosti přepjaté. Ale teď, kdy se opakují od vrátivších se vzdělanců, již nemožno jim nevěřiti. Sochařka rakouská m. j. připomíná příhodu z „internátu" v bývalém klášteře chartreuském. Zubožení obyvatelé jeho žádali ředitele, aby dal otevříti kapli domu. Než tak učinil, odsekl jim, že v tom domě bez toho se nemůže hřešiti, nač tedy se modliti?!

Anglický vzducholetec vzal s sebou zajatého důstojníka, by mu ukazoval rozlohy nepřátelského dělostřelectva. Když ten se zdráhal, dal jej svléci a tak jej s sebou v mrazech vláčel po tři dny ve svém létadle, až bylo sestřeleno a on ovšem pak popraven.

Ty a takové kousky západní „kultury" nebudou snad ani východními „barbary" překonány.

*

Na bojišti severovýchodním taktéž rozhodnutí ještě nenastalo, ačkoli dobyto několik čestných úspěchů, arciť povahy více obranné. Nové seskupení vojsk samo o sobě znamená již úspěch potud, jelikož na nejkritičtějším místě Hindenburg vnutil, jak strategové říkají, protivníku svou vůli a zaměstnal jej dle svojich plánů. Postup na Varšavu arciť oddálen, Přemyšl znovu obklíčen, Černovice vyklizeny, Krakov připraven na útok ze severu a na obléhání, v Karpatech opět bojováno o průsmyky a vpád ruský atd. — vše to zní pro nás jaksi děsivé, že půda naše je dějištěm pustošivé války; teď arciť už víc asi zpustošena býti nemůže, kdežto Rusové za to zde skoro nic už nenacházejíce a nechtíce ve „své" gubernii sahati k násilí, nuceni jsou potřeby své z daleka a neschůdnými krajinami dovážeti. Úkol rakouského vojska, pokud není spojeno s německým, tedy na naší půdě, líčí se úřady i odborníky

jakožto čistě obranný, aby upoutalo co největší část branných sil protivníkových a tím usnadnilo výbojný postup proti základně jeho v části severnější. Udává se nyní, že přesila ruská na celém severovýchodě byla z počátku čtvernásobná — náš náčelník generálního štábu již po delší době války cenil ji jako 1 : 3, slibuje, až bude poměr 1 : 2, že vítězství bude naše. Dosud po každé nehodě mezery ruské se — dle novin — až nadbytkem vyrovnávají. Původní obkličovací však záměry ruské, jež arciť přesilou nejlépe se provádějí, nadobro, jak se zdá, zmařeny. Nejen mužstvem, ale i střelivem prý Rusové zrovna plýtvají.

Ruský hlavní štáb (přes 100 osob) úřaduje prý v železničním vlaku.

Noviny píší o domácí nespokojenosti v Rusku, o odporu stran (socialistické atd.), ale zdá se, že to mnoho neznamená — nanejvýš že by se chystaly pro případ nezdaru, jak obyčejně bývá.

K minulé poznámce naší, že Rusové šetří co možno kostelů, sděluje se nám od postižených, že tomu není všude tak. Zvláště kde katolický kněz byl veřejně činný, má se on i kostel i fara zle. Od zajatců, zvláště českých a jihoslovanských, docházejí stále zprávy o slušném zacházení. Pokud jdou úřední cestou, nejsou sice zcela věrohodny, ale celkem jsou potvrzeny zprávami propašovanými. Bude tu asi, jako jinde, mnoho záležeti na jednotlivých velitelích a druhu vojska; že kozáci, kteří, jak známo, přivádějí do války svého koně a svůj výstroj, válčí ještě hodně po „starosvětsku", lze předpokládati.

Zarazilo asi kdekoho, jak si počínalo ruské velitelství vůči starému pravoslavnému metropolitovi v Černovicích, jenž nejen donucen sloužiti a modliti se za batušku, nýbrž i jinak týrán; sídlo jeho, div prý západnovýchodního stavitelství (zbudováno od Jos. Hlávky v letech šedesátých m. st.), taktéž mnoho trpělo.

*

O záměrech Ukrajinců, kteří doufají dojíti samostatnosti a z Turecka jsou podporováni, zatím nic určitého oznámiti nelze. Předpoklady jejich, ač nejsou tak vratké jako na př. v Polsku, vzhledem k netušené centralisační síle ruské nezdají se býti tuze zajištěny.

V Rumunsku nálada pro trojshodu neutuchá. Cesta bulharského předsedy Radoslavova do Berlína, staviv-šího se v Bukurešti, zdá se nasvědčovati, že vládní kruhy neutrality opustiti nezamýšlejí.

Řecko ujišťuje totéž, ale nedávná výpůjčka na Francii jest podezřelá.

*

Na srbské půdě, kam konečně boj byl převeden, dobývá naše vojsko platných úspěchů, přese vše obtíže hornatého a zasněženého neb rozmoklého území, bez cest a bez drah, mezi obyvatelstvem zákeřným a naproti vojsku otužilému a bojů zkušenému, od něhož i našim se bylo ve mnohém přiučovati. Co psáno o nedostatcích zásobování jeho, byly povídačky, neboť zásobováno je dobře, jak z Ruska po Dunaji, tak z Francie přes Černou Horu a Soluň Ztráty má již ovšem poměrně veliké; ale na bojišti ho tak nepodceňují jako v novinách.

Původní plán byl, vpadnouti čtyrmi proudy do Bosny a Hercegoviny (černohorské vojsko pod Vukotičem podřízeno bylo též armádě Jankovičově), vznítiti tam povstání, a setkati se v Sarajevě. Velitel náš Potiorek měl úlohu náramně nesnadnou: s vojskem nečetným udržeti doma pořádek proti srbským zrádcům a čeliti vojsku četnému i zdatnému, které na naší půdě dobře kořistilo. Úkol ten z velké části proveden — nepřítel ze země vypuzen, útok přenesen na jeho území, kde dobyto důležitých míst, i Bělehradu. Mačva naše vojsko dobře zásobuje. K popisu vojska srbského budiž ještě dodáno, že zvláště dělostřelectvo a technické oddíly jsou velmi dobré, pěší vojsko též, ačkoli z hlubokých zákopů svých střílívá příliš vysoko a nezdá se ve střelbě býti tak vycvičeno jako naše. Jízdy jest poměrně málo a neosvědčuje se valně. V boji na blízko používají Srbové zhusta ručních pum. Zákopů zřizují několik za sebou, na svazích postupně, neomezujíce se na hájení jednoho, nýbrž uchylují se do zadnějších, když předních nelze obhájiti. S počátku působili našim velké ztráty tím, že vztyčovali bílé prapory a když měli se vzdáti, spustili do zajímajících palbu z blízka; proto se znamení toho již hrubě nedbá.

Francouzské loďstvo omezuje se na výzvědy v Adrii a na dovoz pomoci. Děla odtud pracně na Lovčen vyvlečená, přes 30 let stará, nestála za nic, a byla z našeho dreadnoughtu (vysl. drednotu) rozbita.

Vyjednávání Srbska s Bulharskem o spojenectví za nějakou náhradu v Sofii se nedaří, ač ruský vyslanec a angličtí důvěrníci nedočkavost bulharské opposice silno podněcují.

*

T u r e c k é zasažení do války a jeho dosah různě se oceňuje. Kdo mají na mysli Turecko jako říši a řádné jeho vojsko, neslibují si odtud pro nás mnoho. Turecký voják, jak nedávná válka ukázala, není špatný: třeba výcvikem nevyrovnal se našemu, předčí jej houževnatostí a přirozenou vzdorností, což u nedostatků v zásobovaní atd. padá silno na váhu. Výcvik jeho snad se také o něco zlepšil. Ale předně jest vojska toho m á l o. Kdyby mohlo Turecko asi 200.000 svých e v r o p s k ý c h (nejlepších) bojovníků poslati na bojiště asijské, docílilo prý by asi půl milionové armády, která by proti Rusku dobře stačila; avšak za nejistých poměrů balkanských (Řecko, Rumunsko) nebude to asi možno. Dlouhé pobřeží anatolské pak proti síle anglickofrancouzských lodí hájiti, Egypta a Suezského průplavu útokem na anglické a indické vojsko dobývati lze jen četnými a zdatnými silami, jež ovšem domorodci z velké části podporovány budou.

F e t v a kalifova volá všechny mohammedány k p o s v á t n é v á l c e, ne však proti křesťanstvu vůbec, nýbrž jen proti trojshodě, a možno, že vzníti odpor proti ní na všech stranách; jest jen otázka, bude-li vydatný, neboť nyní fetva už není tím, čím bývala — vzájemnost mohammedánská už dlouho roztříštěna. Kromě jednotlivých kmenů jako státní celky přišly by v úvahu P e r s i e, která však Ruskem tak zdolána, že jen s cizí pomocí, zvláště peněžní, může k odporu se odhodlati, a A f g a n i s t a n (mezi Persií a Indií) se šesti

miliony obyvatel a asi 700.000 vojáků; ten sice dosud bral podporu od Anglie, ale nebude se rozpakovati, vzít si v její Indii ještě víc.

Velitel tureckého vojska, podnikavý Enver paša, obrací se provoláním ke 300 milionů mosleminů. Kolik jich poslechne a co zmohou, nesnadno předvídati. Avšak jakousi zálohou pro nás jistě budou.

Dobře slouží Turecku dráhy Evropou v Asii zbudované, zvláště německá bagdadská, usnadňujíce aspoň poněkud zásobování vojsk na takové tažení jistě málo připravených a dokud nedostanou se k zásobám anglickým všeho druhu (potravin, vody, střeliva), nedostatkem všeho druhu ohrožovaných.

V jižní Africe prohlášena burská samostatnost. Odvážný velitel Dewet chopil se této válečné příležitosti k boji proti Anglii, nechtěje čekati, až by ji jen druzí porazili a on „mohl kopnouti již jen do mrtvého psa“. Jak se mu daří, nelze říci, neboť všechny zprávy jdou jen anglickou Reuterovou korrespondencí.

Naproti těmto celkem drobným pomocníkům vyvstává našim po boku trojshody mocný odpůrce, Japonsko, jehožto „všeasijská společnost“, před několika lety v Tokiu založená, burcuje Asiaty k uvědomění svých sil, co zatím úřední Japonsko činně podporuje hlavní dvě evropské mocnosti v Asii vládnoucí. Německá, od Číny najatá država Kiaočau Japonci po krutých bojích obsazena — prý zatím, čemuž nelze jinak rozuměti než: až toho bude víc; neboť už nyní počíná si Japonsko v čínských těch končinách jako doma, aniž může roztříštěná Čína k vážnému odporu se vzchopiti. Spojené Státy vidí sice, že sesílenou podnikavostí loďstva japonského a anglického proti několika německým po světě roztroušeným křižníkům její zájmy v Tichém oceaně jsou ohrožovány, ale vyčkávají. Že za nových bouří mexických přece část moci své odtamtud odvolaly, zdá se nasvědčovati tomu, že chtějí býti pohotově. Zbrojnice jejich horečně pracují, ale, jak zlí jazykové povídají, víc pro trojshodu než pro vlast. Inu, „neutralní“ business!

Anglie vypravila zvláštního vyslance (Howarda, spřízněného s královskou rodinou) k papeži. To asi proti Irům.

* * *

Tu a tam zaznívají pokusy o předehru k vánočnímu: „pokoj lidem!“, ale velice nesměle, an kde kdo cítí, že poměry tak napjaté a nevyjasněné činí jej bohužel takořka nemožným: práce jest ještě příliš jen rozdělaná!

Z doby Sušilovy.

Sbírka dopisů.

Podává

P. Vychodil.

Tiskem a nákladem papežské knihtiskárny benediktinů rajhradských v Brně.

Sbírka tato rozdělena ve dvě části. V prvé obsaženy dopisy Sušilem a jemu poslané, v druhé dopisy některých známých jeho. Některé z části neb celé již otištěny sice jinde, ale pro lepší přehled pojaty také sem.

Velikou většinu jich mám v originále, jelikož i sbírka z pozůstalosti Matěje Procházky, kterou jsem kdysi měl pouze na opsání vypůjčenu (srv. můj životopis Fr. Sušila, str. 360), šťastnou náhodou se ke mně vrátila.

Dopisy otištěny zcela věrně, ale z vážných důvodů pravopisem nynějším. Jak známo, kolísá pravopis český v 1. pol. 19. stol. značně. Dle analogického pravopisu, navrženého Dobrovským, mělo se po c psáti vždy i (kromě cizích slov), po s a z tehdy, kdy toho žádá analogie; pravopis ten koncem let dvacátých ovládl, hlavně úsilím Jungmannovým, jenž té doby také provedl změnu ss v š. P. J. Šafařík v letech čtyrycátých prorazil změnou g v j, Hanka důsledně začal psáti ou m. au, také v zaměněno s w, í s j, náslovné v s dřívějším u. Změny ty ovšem neujaly se hned všude, tak že v dopisech té doby znamenati nemalou pestrost, nehledě k nesprávnosti neb nejistotě v čárkování samohlásek, již i u lepších spisovatelů pozorujeme. Nápadnější pravopisné zvláštnosti a odchylky dopisů zde otištěných na svých místech poznačeny. Věcné vysvětlivky přidány jen o osobách nebo věcech širšího významu, při čemž místy poukázáno k uvedenému životopisu Fr. S.

Adres při dopisech zachovalo se jenom několik, jež také uvedeny.

Všem, kdo ke sbírce této nějakým způsobem přispěli, budiž vzdán upřímný dík!

P. V.

I

1.

F. L. Čelakovský Sušilovi.

Frant. Lad. Čelakovský (1799—1852) žádá Sušila, by z rukopisu jeho sbírky národních písní moravských směl některé otisknouti ve své sbírce (srv. Fr. Sušil str. 63.)

Adresa na str. 4⁰: Vysoce učenému, velebnému Pánu Fr. Sušilovi...

V Praze 21 Října 1828.

Vysoce vážený, velebný Pane!

Byl jsem onehdy p. prof. Jungmannem a Preslem [1]) dožádán sbírku národních Mor. písní Vámi způsobenou přehlídnouti a jím [tak] mínění své pověditi. Zaradoval jsem se nemálo, že i na Moravě bedlivější zřetel na tyto polní kvítka se bráti počíná, a mnohou roztomilou píseň v sebrání Vašem nalézám, které se mi posud ani doslechnuti ani dočísti nedostalo, ač mi od mojích [tak] ctěných dopisovatelů moravských hojných příspěvků k účelu mému, zvláště v posledním tomto času se dostalo. Dovolte ať Vašnosti s účelem a úmyslem [2]) svým seznámím. Mé posud vydané sbírky národních písní, jak mnohostrannou horlivostí mých přátel, tak mým shledáváním se tak obohatily a úplnějšími staly, že nové ozdobnější a lépe sestavené vydání všeslovanských písní snad již budoucím rokem do světa vypraviti hodlám, a sice v pořádku takovém, aby sourodné mluvy písně vždy jeden dílek pro sebe činily, jako I. České, morav., slov. II. ruské, malor. III. a t. d. Osměluji se za tou příčinou k Vašnosti s šetrnou otázkou se obrátiti, zdali by jste,

---

[1]) Red. »Kroku«, kam Sušil též přispíval.

[2]) Psáno: aučelem a úmyslem.

jsa jinak s usilováním mojím stejné mysli, a nemaje jiného pro sebe záměru, ze sbírky Vaší opis některých moravských písní mi přepustiti volni nebyli. Bylby zajisté s vděčností a radostí velikou ode mne přijat i zásluhy Vaše o mor. nár. píseň na svém místě slušně připomenuty. Některou částečku ve Vaší sbírce obsažených písní již též z Moravy mám, ač s některým variantem; tím by se též lepší čtení ledakde opraviti dalo.

Naději se, že mi ohledem této věci mínění své laskavě na jevo dáti ráčíte, jenž jsem v plné míře úctivosti obapolně

ke všelikým službám volný

F. L. Čelakowsky. [tak]
Byt: Ovocný trh
hraběcí Thunský[1])

Václav Pešina z Čechorodu (1782—1859), tehdy farář v Blučině na Moravě, poznamenal nad uvedenou neúplnou adressou Sušilovou jakožto místo odeslání: Lautschitz [= Blučina], pod Sušilovo jméno pak dodal: Cooperator zu Wolframitz pr: Pohrlitz [Olbramovice a Pohořelice] a připojil:

Salutem amicissimam!

De hac re, ob quam Čelakowsky [tak] in praesenti epistola consilium Tuum petit, serius opinionem meam Tibi scribam.

Pešina.

Byl tedy list Čelakovským poslán Pešinovi, aby jej Sušilovi dodal.

2.

Vincenc Žák Sušilovi.

Vincenc Pavel Žák čili, jak se sám psával, Ziak (1797—1867), tehdy kaplan v Brně, sděluje Sušilovi úsudek censury o jeho první sbírce národních písní moravských i o přídavku básní umělých a navrhuje změny v písních i v předmluvě (srv. Fr. S. str. 64 dd.)

Adresa na str. 4°: v. Brünn. Sr. Hochwürden Herrn Franz Sušil [psáno š] würdigsten Kooperator zu Wolframitz per Kromau.

Mnohovážený Příteli!

Konečně Vás mohu potěšiti správou, že Váš rukopis Mor. národních písní z censury přišel. Kdo jejich censorem byl, nevím, ale

---

[1]) asi: dům nebo palác. Kousek papíru zde vytržen.

nebylli Kopitár[1]), byl předce Slovan (ne Čech) naší literatuře tušim dosti přející; a že jen z potřebnej opatrnosti, to jest, nerád Vám sem tam něco přetrhl, neb s poznamenáním provodil, poznáte sám z toho, co připsal, a co Vám všechno ode slova ke slovu tuto oznámím. Račte jen nahlednouti do alfabetního registru ode mne Vám poslaného.

a) ke číslu I. „Bude vojna bude“ přidal censor: „Huic et similibus e. g. 2. 5. item 143, ne cogaris omittere adde notam, non oportere sic facere christianum, sed potius imitanda esse exempla No. 148. 177. 190 et similium.“ — Jest pak číslo 2.: „Zdálo se Ranoši“, číslo 5. „Ja na našem poli“, číslo 143: „Vila věnec, vila nový“ všude samovražda.

b) ke číslu 34 „Ti ždaničtí uřadové Na vojnu verbujú“ přidal: „Omitte potius hoc tempore“ a píseň celou přetrhl.

c) ke číslu 117. „Sl....ský pan farář pěkně káže“ přidal: „Omitte, nisi habes lectionem et interpretationem minus noxiam“ a píseň též přetrhal.

d) ke číslu 156 „Na horách na dolách“ poznamenal jste Vy: „Zlomek písně podobné snad Asan Aganici srbské. Viz Čelakovský písně národní II. a st. 173.“ — Censor doložil: „Vere zlomek, sed quaerenda vetula aut vetulus, qui sciat totum.“

e) ke číslu 159, a sice ke slovům „Buď mi nápomocný“ poznamenal jste Vy: „nápomocné v písni, jako místo volej : volé, a místo chvílečku = chvílečko.“ — Censor dokládá: „Fides ante omnia; explicabunt et defendent analogiae aliarum dialectorum pulcherrime! imo vetustissimi codd. dialecti ecclesiasticae! e. g. nechco pro nechcu = nechošča[2]) = pol. nechcę etc. Vide Wostokov Russum Philologum.“

f) ke číslu 161: „Ach Bože můj! co mne mrzí svět“. — Censor: „natura naturissima!“

g) ke číslu 189: „Zakukala zezulenka“. Censor: „Adfuit iam No. 150, et kerá habuit, et Carnioli sicut plura vestra.“

h) ke přídavku [k] číslu 9. Z Katulla etc. poznamenal censor: „Equidem, si tuo loco essem, non miscerem haec aliena et potius docta, naturae et populi ποιήσει; nam haec leget vel maxime populus, quem illa ἀλλότρια turbabunt.“ Ale přetržena ve přídavku jen jest píseň o Moravě.

Konečně[3]) censora dává své povolení těmito slovy: Gegen genauer Beobachtung der Weisungen des Censors Omiss. del. corr. corr. Imprimatur. Mayrhofer m/p f. f. Censor.

---

[1]) Správně Kopitar (1780—1844), řed. dvorní knihovny ve Vídni, slavista.

[2]) psáno kyrilicí; koncovka však není správně psána.

[3]) zde přetrženo slovo: jiný.

Z toho račte uznati, že kdo poznamenání a—h činil, buď příliš ostrým censorem býti nechtěl, aneb snad jest jen muž, od Censury o svůj úsudek požádaný, který by nám nerád mnoho přetrhl, avšak znaje okoličnosti času, opatrnu býti radí. Jak ale máme nyní za dost učiniti Mayerhoferowi? [tak] Já myslím tak (jestli proti tomu nic nemáte):

Ke číslu I. dodejme, jako skončení eště:

„A ty dcerko synku! [1])
Lásku v uzdě mějte,
Boha, drahou dušu
Z mysli nepouštějte."

Pak poznamenání: jak tato píseň končí, takovým smyslem zavírej každý čtenář i písně číslo 2. a 143, věda, že písně národu našého [tak] nikdy úmysl nemají, samovraždě její ohavnosť ujímati, a srovnej číslo 148. 177. 190.

Číslo 4. jest: „Dvanácte panen". — Tu sám jste už utlačiti velel. Tak se staň třeba i s písní číslo 5; — neboť aspoň já v ní nic plechého nenalézám.

Čísla 34 a 117 musíme vynechat, neboť jak číslo 189 jsou přetrhnuty. Co ale dělat se číslem 156 a 159 pak s celým přídavkem jinonárodních písní, to nevím. — Je vynechat by vás bolelo, a však snad jiné pomoci nebude. — Přídavek by snad lépe patřil do nějakého časopisu.

Co ale též mám dělat se předmluvou? Předělati ju musím, neboť později mi své domnění o melodiech poslav, změnu sám jste udělal potřebnou, a při našem k hádkám a k podezření náchylném věku bál jsem se, že by Vaše: „porušenost národnosti také pokažení mravů po sobě táhne, až i nábožnost u Slovanův ranívá" — i mnohé jiné věci buďto neúčinnými [2]) aneb i nepatrnými by nazvány býti mohly. Také už víte, že předmluva Vaše ještě k censuře poddána [tak] býti nemohla, a poslati ju nyní zlášť [tak] do Vídně, spůsobilo by nový dlouhý průtah. Já tedy požívaje Vaší důvěry a Vašeho plnomocenství, sám předmluvu krátší [tak] chystám, přijma do ní všechno, co o nápěvech, ale ne všechno co jiného pravíte.

Musím nyní tu předmluvu, a spolu krátkou žádost zdejší censuře podati, aby opravy neb poznamy vídenské, kterým své ve jménu Vašem připojím, dálejší překážku nečinili, nýbrž brzo, ovšem s vynecháním přetržených písní, rukopis do tisku dán býti směl.

Doufám, že s tím spokojen budete, obzlášť když povážíte, jak potřeba nám uvarovati se křiku, jejž pan Palacký, opět mého důvěr-

---

[1]) Původně napsané »děvče hochu« přetrženo.

[2]) Původně napsané »zbytečnými« přetrženo.

ného psaní na pana Jungmanna zle použiv v musejníku strhl; kdežto v onom mém psaní ani sám . . y[1]) nic urážlivého nenalézá. Věru ti páni hádati se dychtějí, a kdybych též já tak z horka nakvaseným byl, mohl bych jím [tak] jinak zanotovati, však moderata durant, a proto raděj strpení mějme. Dočkej času jak husa klasu.

V Brně 15 listopadu 1832.

Vincenc Ziak
Coop.

3.

Vincenc Žák Sušilovi.

Žák, toho času farář v Podivíně na Moravě, žádá Sušila o vyzvednutí kuponů státního papíru.

Adressa na 2. str. 4⁰: Z Podivína. Na Důstojného Vysokoučeného Pána, Pana Františka Sušila professora bohosloví v Brně.

Velebný[2]) Pane!
Mnohovážený Příteli!

Poněvač právě panu katechetovi J. Chmeličkovi[3]) píšu, a sice v omylu, který jsem v Brně stranu talónu ze státského úpisu učinil, užívám spolu tej příležitosti k uctivému poprosení, byste ráčil v paměti mět ten talon, jejž jsem Vám zanechal s prosbou, abyste mi na něj kupóny k tomutéž úpisu vyzdvihnouti ráčil. Bude tuším nyní čas u zemskej kasy se optati, zdali kupony mé už přišly, aneb mám-li déle čekat. Až je dostanete, račte je podržet u sebe, neboť míním poslat do Brna svou kuchařku, aby ledacos k nastávajícímu generálnému visitací tam koupila. Ona se u Vás přihlásí, a račte pak jí ty kupony sebou dat. Jen kdyby snad Vás nenatrefila, tu bych arci prosil, abyste mi je poslal po jakejkoli jinej příležitosti.

Poroučeje se do Vaší lásky znamenám se s uctivostí

Váš

upřímný přátel
Vincenc Ziak.

V Podivíně 25. máje 1855.

---

[1]) zde vytržen s pečetí kousek papíru. Fr. Palacký 1832 vystoupil v Časopise Č. Musea proti novotaření v češtině.

[2]) zde psáno W, jinde v.

[3]) Jan Chmelíček.

4.

Sušil, tehdy kaplan v Komárově u Brna, Josefu Seydlovi, statkáři v Bohuticích, německé osadě (Bochtitz) přifařené tehdy do Olbramovic, dřívějšího působiště Sušilova (srv. Fr. S. str 51.)

Oznamuje, že jmenován professorem theologie v Brně.

Euer Wohlgeboren!
Gnädiger Herr!

Ich erlaube mir, Euer Wohlgeboren mit einigen Zeilen zu belästigen, weil man seine Freude denjenigen mittheilt, die an unserer Beförderung Antheil nehmen. In dieser Überzeugung gebe ich mir die Ehre, Euer W. hiemit zu benachrichigen, dass ich zum Professor des neutestamentlichen Bibelstudiums in Brünn ernannt worden bin, und bitte, dies für keine Selbstanpreisung, sondern bloß für einen Beweis obenerwähnter Überzeugung anzusehen. Ich möchte dafür die ganze Welt ans Herz drücken, so wie ich Gott für dies Glück unaufhörlich danke.

Euer Wohlgeboren und Gnaden ergebenster

Fr. Sušil.[1])

Kumrowitz 31. Jänner 1837.

5.

Sušil Josefu Seydlovi.

Blahopřání paní Aloisii Seydlové.

Euer Wohlgeboren!
Gnädiger Herr!

Ich bin gezwungen, in aller Höflichkeit eine Bitte an Euer Wohlgeboren zu richten, welche ich, eingedenk dessen, wie sich im vorigen Jahre in gleicher Angelegenheit der H. Pfarrer von Ullersdorf ausdrückte, nicht umzugehen mir getrauete.

Ich bitte nämlich, der gnädigen Frau Gemahlin an meiner Stelle jene vollste Hochachtung und jene herzlichsten Wünsche, die ich hege,

---

¹) V dopisech něm. frakturou psaných podepisuje se tehdy Sussil. Dopis neúplný.

aber auch mit jener Beredsamkeit melden zu wollen, die Euer Wohlgeboren zu Gebothe steht. Gott wolle die gnädige Frau zum Troste der Armen und zur Erbauung aller Christen noch lange, lange im steten Wohlseyn erhalten, und dem liebsten Louis [1]) an Leib und Seele zum Troste und zur Freude der gnädigen Herrn Eltern alles Gedeihen verleihen, so wie es mein stetes Gebeth vor dem Altare Gottes ist, daß der Allbarmherzige mit barmherzigen Augen über das Haus herabsehen möge, wo mir in der Krankheit Barmherzigkeit erwiesen worden.

Auch bitte ich, meine obgleich späten, Wünsche der Frau Tetička zu melden.

Diese Bitte dreifach, weil sie auch dreifach ist, wiederhohlend, habe ich die Ehre, mich mit aller Hochachtung zu zeichnen

Euer Wohlgeboren und Gnaden ergebenster

Fr. Sušil,
Pr.

Brünn 18. Juni 1837.

6.

Sušil J. Seydlovi.

Blahopřání ku jmeninám Seydlovým.

Euer Wohlgeboren!
Gnädiger Herr!

Nehmen Euer Wohlgeboren zu dem Tage, an dem gewiß so Viele sich vereinigen ihre Wünsche vor Euer Wohlgeboren auszusprechen, auch den Ausdruck meiner gewiß herzlichsten Wünsche an, so wenig auch ich selbe in glänzender Form darzustellen im Stande bin.

Möge der Allbarmherzige Euer Gnaden Eingang und Ausgang segnen, Alles, was Ihnen bevorsteht zum Besten leiten, durch den Engel des Friedens Ihr Haus beschützen, möge Er Euer Wohlgeboren hier Seiner Gnade und einst der Bekleidung mit dem unvergänglichen göttlichen Leben würdigen. Das ist mein innigster Wunsch und mein Gebeth zu demjenigen, der ihn nach Seiner unendlichen Güte und Barmherzigkeit erhören kann.

---

[1]) syn Seydlův.

Indem ich noch einen Handkuß an die Gnädige und einen herzlichen Gruß an Louis mir ausbitte, habe ich die Ehre mit vorzüglicher Hochachtung mich zu zeichnen

Euer Gnaden ergebenster

Franz Sušil,
Prof. d. Theol.

Brünn am 16. März 1839.

7.

Sušil J. Seydlovi.

Zpráva o uprázdněném místě při faře na Petrově v Brně.

In Eile

Euer Wohlgeboren!

Soeben erfahre ich daß Pater Neugebauer am Petersberg mit Tode abgegangen ist. Es ist also eine Stelle dort vacant. Ich weiß nicht, was besser wäre; zuerst nach Schattau zu fahren und dort es abzumachen, damit keine Einstreuungen geschehen, wenn H. Whfr[1]) nach Brünn bestimmt wurde, oder früher nach Brünn zu kommen, und vor allen andern mit dem H. v. Wokřál[2]) zu sprechen. Das Erste scheint mir ausführbarer.

Indem ich der Eile halber um Entschuldigung bitte, habe ich die Ehre mich mit vorzüglicher Hochachtung zu zeichnen Euer Wohlgeboren

ergebenster Diener

Fr. Sušil.

Brünn am 30ten März 1846.
(P. Neugebauer ist am 29ten †)

Bitte eine Empfehlung an die gnädige Frau.

---

[1]) Weithofer, bývalý vychovatel Aloisa, syna Seydlova, gymnasisty. W. 1845 vysvěcený byl kaplanem v právě jmenované Šatavě. Neugebauer byl vikářem.

[2]) sídelní kanovník brněnský. Ti mají právo žádati o šlechtictví, čehož dříve používali.

8.

J. Seydl Sušilovi.

Blahopřání ku jmenování čestným kanovníkem brněnským.

Euer Hochwürden!
Hochgeehrter Herr Canonicus!

Wenn wir uns auch nicht wie ehemals persönlich öfter sehen, (ich bin ein Sklave meines Geschäftes, ich war vor 1858 nur alle 2—3 Jahre einmal in Brünn, seit Dr. Schlemleins Tode, das ist seit 1858 nicht in Brünn) so darf ich doch erwähnen, daß wir Euer Hochwürden stets mit alter Freundschaft und Hochachtung gedachten, und wir uns oft nach Euer Hochwürden Befinden erkundigten.

So wie wir bei der Euer Hochwürden zu Theil gewordenen russischen Ordens Decoration uns erfreuten, so ergreife ich heute mit wahrem, und noch mit viel größerem Vergnügen die Feder, um Euer Hochwürden meine und meiner Frau aufrichtigen und innigsten Wünsche zu der neuerlichen und so hohen und seltenen Auszeichnung zu beglückwünschen, mit welcher S. k. k. Majestät, wie ich heute gelesen habe, Euer Hochwürden wahren und seltenen Verdienste ausgezeichnet hat.

Wäre ich jünger und weniger mit Geschäften belastet, ich hätte es mir nicht versagen können, Euer Hochwürden persönlich unsere herzlichen Wünsche darzubringen.

Euer Hochwürden werden aber als einer unseren weniger ältesten Freunde gewiß auch diese schriftlichen und aufrichtigen Wünsche gütig aufnehmen.

Gott erhalte Euer Hochwürden noch recht lange in steter Gesundheit, das wünscht vom Herzen meine Frau, das wünscht

Euer Hochwürden
ergebenster Diener u. Freund
Josef Seydl.

Bochtitz am 17. Dezember 1864.

9.

Sušil J. Seydlovi.

Bohutice staly se 1867 samostatnou kuracií s patronátem Seydlovým. Dopis vztahuje se snad na slavnost při této příležitosti uspořádanou.

Euer Wohlgeboren!

Die seltene Freude, die ich jüngst in Bochtitz bei dem von Euer Wohlgeboren veranstalteten Feste genossen, läßt mich nicht schweigen und ich gebe diesem Drange willigst nach. War dies ein herrlicher Freudentag für alle Anwesenden! Ich kann aber mit voller Wahrheit sagen, daß er es für Niemanden in diesem Grade war, wie er es für mich gewesen ist. Fast vierzig Jahre sind es, daß ich mich der Freundschaft von Euer Wohlgeboren rühmen darf; dazu kommt die Erinnerung an die glücklichen Tage, die ich wie ein Mitglied der Familie in dem Schlosse von Euer Wohlgeboren genossen habe. Aber auch höhere Anschauungen wurden in mir wachgerufen, die mich mit hoher Freude erfüllen mußten. In der materiell gestimmten Zeit Jemanden zu finden, der sich für überirdische Zwecke nicht nur interessiert, sondern für selbe auch namhafte Opfer bringt, muß jedem Menschenfreunde hohe Befriedigung gewähren; darin besteht ja der eigentliche Adel unseres Geschlechtes. Wie sollte mich dieser Umstand nicht entzücken, mich, der ich mir schmeichle, zu den ältesten wahren Freunden Euer Wohlgeboren zu gehören? Ich preise Euer Wohlgeboren glücklich, daß Sie Gott gewürdigt hat, auf diese Weise zu seiner Ehre beitragen zu können.

Ich bitte diesen Herzensausdruck mit Nachsicht hinzunehmen und den Ausspruch meiner ausgezeichneten Hochachtung zu genehmigen, in welcher ich gegen Euer Wohlgeboren und gegen die gnädige Frau verharre

Euer Wohlgeboren ergebenster Freund

Dr. Franz Sušil.[1])

Brünn 18. Mai 1867.

Von dem noch in statu quo belassenen Probste bitte ich an die Gnädige Frau alle Hochachtung und Verehrung zu melden. Non resigno nisi in ligno.[2])

10.

Ondřej Boigner, dříve Sušilův spolukaplan v Olbramovicích (Wolframitz), rodem Němec, Sušilovi, tehdy kaplanu v Komárově u Brna.

---

[1]) Tak podepsán.

[2]) Nevzdám se leč na desce. Sušil ještě dle někdejšího působení žertovně nazýván bohutickým proboštem.

Vyslovuje radost nad Sušilovým jmenováním za professora theologie v Brně (srv. Fr. Sušil str. 54 dd.) Místní zprávičky.

Mein lieber P. Franz!

Erlauben Sie mir, daß ich Ihnen nur noch einmahl unter dieser Aufschrift und mit der Freyheit orthographische u. kaligraphische Sünden zu begehen schreiben darf, aber wenn man gar so viele Gedanken hat, wie Saphir sagt, und wenn man wie ich von Gefühlen nicht bewegt, sondern erdrückt, erstickt wird, da soll der Plunder normalmäßige Buchstaben mahlen. — In Zukunft werde ich mich ganz gewiß bessern. Ihren zweyten böhmischen Brief erhielt ich vor dem ersten u. war also gar nicht vorbereitet und Sie können sich denken, wie außerordentlich überrascht ich war. Ich ließ nach der ersten Zeile den Brief fallen, wischte mir die Augen aus, und las noch einmahl von Anfang bis zu Ende. Es war Abends 8 Uhr nach dem Nachtmahl. Ich lief zu dem Alten hinunter mit dieser Freudennachricht; er freute sich auch, nur nicht so übermäßig wie ich; denn eines Theils kam er nun mit seiner vorigen Prophezeyung ein wenig in Verlegenheit u. dabei ärgerte er sich, daß der Hh. Bischof Sie nicht bis zur gänzlichen Entscheidung der Sache in Wolframitz beließ. Diese Nachricht schrieb ich auch noch in der Nacht Hh. Seydel[1]) ohne zu wissen, daß er eine Stunde früher schon davon benachrichtigt war; ich konnte mir nicht helfen, ich erzählte <es> allen Ihren Bekannten, ich sagte es in der Schule, Seydel hatte es beim Amtstage gleich, in Gegenwart aller Richter auf der Kanzley gemeldet und so war wielleicht 24 Stunden nach erhaltener Nachricht kaum mehr ein taubes Mütterchen in der Curatie, welche sie nicht erfahren und hierüber, wie ich mich überzeugte, erfreuet hatte! So hat denn nicht Protection sondern das Verdienst gesiegt. In rebus secundis non praesumendum, in adversis non desperandum; contigit[2]) in puncto quod non fit in anno; und so sey denn Gottes Vorsehung gelobt und gepriesen, deren Wege so oft verborgen u. unbegreiflich wunderbar sind, aber doch einen guten Ausgang nehmen. Nun bitte ich Sie sich gefälligst einbilden zu wollen, daß ich meinen abgenützten, braunen Staatskaput anziehe, um Ihnen zu gratuliren. Dies ist aber der Anfang: Ich freue mich aus brüderlicher Liebe und Achtung, daß es Ihnen gelungen ist, die launische, schalkhafte Glücks-

---

[1]) Srv. před. listy.

[2]) Před tím přetrženo ac<cidit>. Místo násl. fit vl. speratur.

göttin beim Vorübergehen bei der rechten Falten zu erwischen; und ich wünsche, daß sie bei Ihnen recht lange verweile. Gott schenke Ihnen eine dauerhafte Gesundheit und Empfänglichkeit die Früchte Ihrer Studien und Ihrer gekrönten literarischen Arbeiten u. Bestrebungen zu genießen; Er verleihe Ihnen die nöthige Einsicht, Besonnenheit, christliche Ausdauer und Klugheit, daß Sie Ihrem Amte und den Pflichten desselben nach Gottes Absicht u. Wohlgefallen entsprechen, daß Sie wie bisher das Gute fördern und pflegen unter welcher Form Sie es immer finden mögen; Gott schenke Ihnen im reichsten Maße auch geistliche Freuden, insonders daß Sie in Ihrer kleinen Pflanzschule Ihre Aussaat keimen und Früchte bringen sehen, daß der profane Leichtsinn, die flache Oberflächlichkeit nach und nach verschwinde, Liebe zur Wissenschaft, mehr Gemüthlichkeit und fromme heiße Wißbegirnis die Herzen Ihrer Zuhörer erwärme und sich durch dieselben einst in den großen Weinberg des Herrn verpflanze.

Gott bewahre Sie auch in Zukunft wie bisher vor Eitelkeit und Anmaßung; Er lasse Sie nie vergessen, daß er Ihre sehnlichsten Wünsche erfüllet, Ihnen, Ihrer alten Mutter, allen Ihren Verwandten eine so ehrenvolle Freude bereitet u. Sie sich zum immerwährenden Danke verpflichtet habe. Begnügen Sie sich statt aller Genugthuung mit dem bescheidenen Vergnügen, daß Sie über die Verlegenheit gewisser Leute, die Sie noch kürzlich in schulgerechter Form so frech und unbesonnen beim Schopf packten und muthwillig mißhandelten[1]) — nur heimlich mitleidig lächeln. Schenken Sie mir auch fernerhin jene Freundschaft, die ich vielleicht leider! nicht genug zu schätzen wußte.

Sie werden nun mancherley bisher Ihnen unbekannte Sorgen haben; Sie müssen täglich ein paar Stunden Vorträge u. die in einer Sprache halten, welche Ihnen zwar nicht fremd, aber doch nicht so geläufig ist wie die Muttersprache. Sie sind mit Auszeichnung approbirt worden; man wird nicht weniger ausgezeichnete Leistungen auch in der Folge von Ihnen erwarten. Da Ihnen ferner Ihr Gegenstand nicht selten Gelegenheit geben wird in das Gebiet der Dogmatik, Moral, Kirchengeschichte, ja auch auf den Boden des A. T. hinüberzuschweifen, so müssen Sie auch natürlich, um sich selbst und andern Genüge zu leisten — in diesen Gegenständen schuß- und sattelfest seyn, weswegen Sie Ihre Zeit gut werden zu verwenden wissen. Obwohl nun die Zeit bei Ihnen im Kurse steigen wird, so kann ich den bittlichen Wunsch

---

[1]) Srv. Fr. S. str. 53.

nicht unterdrücken, daß Sie mir doch auch ferner einige Nachricht von dem geben, was Ihnen merkwürdiges oder intressantes zustossen wird, für mich würden sehr viele unbedeutende Kleinigkeiten Intresse haben. — Des Kellner seine Hochzeit in Jesram betreffend: die Hausleute waren alle dort, bis auf einen gewissen Jemand, der allein Haushalten mußte, und den Sie gern gesehen haben würden. Die Resi war Kranzeljungfer. Ein Wirth von Eibenschitz, der Bäcker von Kromau, Wolframitzer Lehrer sammt Frauen, der N. Arzt, der Kellner Wenzel, die Lodenitzer Patres und ich — da haben Sie die ganze Versammlung — ich kam um ½3 Uhr Nachmittag hin und ½7 Uhr war ich zu Hause; ist gar nichts erzählungswerthes vorgefallen.

Gestern war der Mißlitzer Hh. Pfarrer da. Die Nachricht von Ihrem Schicksalswechsel hat ihn sichtbar ergrifen [tak], und ich soll Ihnen melden, daß er Ihnen von Herzen dazu Glück wünsche und sich aufrichtig mit Ihnen erfreue. Bei unserem Herrn Decanus soll sich die Wassersucht einquartiren wollen. — Žiak ist mehrere Tage schon bedeutend krank, ob aus Heimweh oder natürlichen Schmerzen etz. ist schwer zu entscheiden. — Der Richter kam weder auf H. Kellners Hochzeit, noch hat er sich diese Faschingstage hier sehen lassen.

Und nun, nachdem ich Ihre Geduld bereits mißbraucht habe, sage ich Ihnen nun noch einmahl: Ich habe Gott mit feuchten aber freudigen Augen und Herzen gedankt für die Gnade, mit der Er Ihre Angelegenheit nach Ihrem Wunsche und zu Ihrem zeitlichen Glücke hat endigen lassen. Indem ich nochmal wiederhohle und wünsche Sie mögen die Früchte Ihrer Arbeit in Gesundheit und ungetrübter Heiterkeit genießen und sich bei der gewissenhaften Verwaltung Ihres Amtes auch Verdienst fürs ewige Leben sammeln, küsse und umarme ich Sie im Geiste als Ihr ehemahliger Consors in Leiden und Freuden und als Ihr

stets ergebener Freund und Bruder in Xto

And. Boigner.

Wolframitz am 8ten Februar 1837.

11.

Sušil Boignerovi.

Lieber Herr Bruder!

Anbei folgen die fehlenden Nummern der Philothea, [1]) die Gastl [2]) zu schicken vergessen.

Die Prüfung aus dem Bibelstudium des neuen Bundes ist Freitag am 3ten dieses. [3])

Ihren werthen Brief erhielt ich, da ich die vorige Woche in Raußnitz bei Mutter zubrachte, erst am 30t. Juli. Ich bin sehr begierig, wie das Alles ausfällt zu erfahren. Da ich mich jedoch auf Ihre Ankunft freue und voraussetze, daß Sie sich zum H. v. Talsky [4]) begeben werden, so habe ich bisher unterlassen, mich eines Näheren darüber zu belehren.

Am 7ten so Gott will, fahre ich fort, und dürfte so ziemlich alle Kreise Mährens passieren, wenigstens an sie anstreifen. [5]) — Das Weitere mündlich.

Ihr

ergebener Freund und Bruder in Christo

Fr. Sušil.

Brünn am 1ten August 1838.

12.

Sušil Boignerovi, tehda faráři ve Velkém Losíně (Groß Ullersdorf) na severní Moravě (arcidiec. olom.)

Píše o svém očním neduhu a o přestálých nemocech. Táže se, zdali by neduh oční mohl léčiti ve vodoléčebním Prießnitzově ústavě gräfenberském. Osobní zprávičky o knězích diecese brněnské.

Brünn am Tage der . . . [6]) 1848.

Theuerster Freund!

Schon lange mache ich mir Vorwürfe, das ich Ihnen nicht schreibe. Freilich habe ich die Entschuldigung nicht bei der Hand, sondern im

---

[1]) německý náboženský týdenník, jenž rok před tím začal vycházeti.

[2]) brněnský knihkupec.

[3]) Prázdniny byly (od r. 1830) v srpnu a září (dříve v září a říjnu).

[4]) brněnský kanovník. (Životop. údaje v. Emil Weibrenner, Morava a biskupství Brněnské. V Brně 1877 v seznamě kanovníků str. 71 dd.) Zmínka týká se snad změny místa B.

[5]) roz. za lidovou písní.

[6]) Utrženo.

Auge, oder in den Augen, die mir den Dienst versagen zu wollen drohen. Ich bin mit meinem Übel im 2. Stadium. Vor dem weiteren wolle der gnädige Gott mich bewahren. Sie werden also entschuldigen, und ich bitte nicht einer Erkaltung unserer Freundschaft beizumessen, was das Auge verbrochen.

Sie werden, bester Freund, auch nachsehen, daß ich wenig schreibe und dieses wieder gerecht und billig beurtheilen.

Zuerst sei also das Obige gesagt über den von Ihnen mir gemachten Vorwurf.

Was Sie mir weiter vorwerfen, daß ich Sie nicht besuche, da bitte ich, daß Sie sich erinnern, wie die ersten Tage Juli 1847 beschaffen waren. Während meine Zuhörer die ersten (andern) Prüfungen hatten, war ich nicht nur entschlossen, Sie zu besuchen, sondern kam bis Bystritz bei Holeschau und wollte den folgenden Tag zu Ihnen. Aber die Zeit war so schlecht, nebstdem die Aussicht auf ein besseres Wetter so trübe und ungewiß, dass ich es vorzog, den Rückweg anzutreten und den Besuch zu verschieben. Im August war die Zeit nicht besser. Ich kam bis nach Fulnek und Skřipov bei Troppau; aber weiter zu reisen hatte ich den Muth nicht und kehrte zurück, und blieb 4 Wochen in Bochtitz. Dieses Jahr weiß ich nicht was geschehen wird. Gott möge in den Sinn der Ärzte den besten Rath legen. Einige schicken mich auf 6 Wochen nach Karlsbad, andere sprechen von Gräfenberg. Sie bester Freund und Bruder können mir darüber Nachfrage tun, ob auch Augenkranke je dort geheilt wurden (Gräfenberg), um was ich recht sehr bitte. Ich wahr 1833/4 gichtkrank; 1842 hatte ich die Flechte, die fast mit Gewalt zurückgedrängt wurde. Im Mai 1847 bekam ich die Schattenfiguren besonders am rechten Auge (mit dem allein ich lesen kann, da das linke schwach ist und daher auch davon wenig nur affiziert wurde). Im December gesellte sich an eben d. recht. Auge das Flimmern und Leuchten. In Dunkeln habe ich ein bewegliches Lichtrad, und es sprühen Funken und fallen Sterne wie Sternschnuppen was ich auch beim Tage bemerke. Vielleicht haben Sie Gelegenheit, darüber Dr. Priessnitz zu befragen, ob ich in Seine Cur eintreten könnte. Es muß nicht gleich sein, da ich ohnehin vor 20. Juli mich nicht entfernen kann. Bitte also gelegentlich auszukundschaften und allenfalls mündlich in Brünn im Juli zu referieren. (Sind Sie zufrieden am Canapee zu liegen, da ich kein zweites Bett habe, so wird es mich herzlich freuen, Sie zu beherbergen).

Neuigkeiten aus der Diöcese? Die sind rar. H. Scherz ist gestorben. D. H. Dechant v. Frischau ist auch des Todes abgegangen 29. Jänner (am Tage wo Görres[1]) in München †). Der Erdberger Dechant ist noch früher mit Tod abgegangen. Nach Erdberg ist der erste im Vorschlag H. Andr. Hammermüller. Aber der Maltheserorden will seinen Ordensgeistlichen dieser Pfarre vindicieren und es dürfte ein Proceß darüber entstehen.[2]) Nach Frischau melden sich sehr Viele. H. Hamersky dürfte aber diese Braut heimführen. H. P. Panschab[3]) ist Beisitzer d. Brünner Consistoriums, H. Nöttig[4]) Auditor desselben geworden. H. Nießlein ist jetz Wolframitzer Bezirksdechant geworden. In Bochtitz sind die Herzen bis jetzt über den Verlust untröstlich. Die gnädige Frau glaubte eine Ahnung zu haben, daß Sie binnen Jahr ihrem Sohne nachgehen werde in den Tod; es hat sich aber nicht bestätigt ...[5])

Der Pfarrer von Urspitz ist auch mit Tod abgegangen; sein Nachfolger dürfte d. H. Dechant v. Saar werden. H. P. Anton, Vikär a. Petersberg ist Pf. in Böhmen, Leitmeritzer Diöcese geworden.

Schießlich bitte ich meiner, u. besser meiner Augen bei d. hl. Messe eingedenk zu sein, u. auf diese Meinung mit den Kindern und sonst ein Vater unser zu beten.

Ich küsse Sie und freue mich herzlich im Juli bei mir zu sehen.

Fr. Sušil.

Bitte schöne Empfehlung an P. Joseph in Ullersdorf.

13.

Sušil redakci Časopisu katol. duchovenstva v Praze (Václavu Pešinovi z Čechorodu, tehdy kanovníku na Hradčanech).

Dotaz, chystá-li kdo životopisy svatých. Výtěžek z poslaných výtisků díla Sušilova „Spisy sv. Otcův apoštolských“ (1837) má býti dán Dědictví sv. Jana Nep. jako členský příspěvek. Dotaz, pracuje-li kdo o výkladě N. Zákona.

Dopis uveřejněn ve jmenovaném časopise 1838, str. 737 (srv. Fr. S. 212[1])

---

[1]) slavný německý učenec a publicista Jan Josef v. Görres (*1776).

[2]) 1914 rozhodnuto v Římě proti řádu. H. stal se 1851 brněnským kanovníkem a byl mezi nimi prvý, jenž nestal se rytířem.

[3]) tehdy professor dogmatiky, později kanovník, rodem Brňan, hlavní asi původce nepřízně k českým snahám se strany konsistorní.

[4]) tehdy viceregens alumnátu, 1870 biskup brněnský. (Srv. Fr. S. 51.)

[5]) Srv. str. 14[1])

Milostivý Pane!

Neosmělovalbych [tak] se listem obtěžovati Důstojnost Vaši, kdybych okolnostmi k tomu donucen nebyl, a kdybych nevěděl, že laskavost Vaší Milosti mi tu smělost promine. Ze všech stran se na mne naléhá tuto v Moravě, abych o vypracování životů Svatých a Světic Božích v mateřském jazyku, slohem populárnějším nežli v Rodině Bohověrných,[1]) se postaral, a co nejdříve pro lid náš — nejlépe skrze Dědictví sv. Jana — na světlo vydal. Já však pokaždé odkazuji na vznešený ústav ten sv. Jana Nepomuckého, jímž nám takové dílo slíbeno bylo. Prosím tedy, aby Vaše Milost dodavatelem řádků těchto mně oustně zprávu dáti sobě neztížila, zdali již někdo o tom pracuje; a brzoli se toho naditi můžeme štěstí, abychom to dílo mezi lid náš katolický rozšiřovali.

Druhé, o čem sobě oustní odpověď Vaší Milosti vyprošuji, tato jest: Zadal jsem pokornou prosbu k nejdůstojnější arcibiskupské konsistoři Pražské, aby stržené odbíráním Otcův Apoštolských peníze k svatojanskému Dědictví dodati, mne pak nejmilostivěji mezi Spoluzakladatele přijati ráčila. Ovšem bych rád, aby ponížená prosba moje uslyšána byla.

Bych pak již naplnil míru proseb mojích [tak] opovažuji se i tuto otázku na Vaši Důstojnost a Milost skládati, zdali kdo na kommentáru sv. Písma pracuje. Položil jsem sobě za úkol života, dáli Bůh, obšírným výkladem Nového Zákona vel. duchovenstvu posloužiti, kterážto práce teprva po mnohých letech k žádanému cíli přivedena býti může. — Proto by mně v tom kratší výklad, který by spolu i pro lid potřebován býti mohl — (jak n. p. Allioliho,[2]) — dokonce nevadil; nobrž z celého srdce žádám, aby takový co nejdříve na světlo vydán byl, a tak kněží naši k německému sáhati nemuseli.[3])

---

[1]) 5. číslo spisů Dědictví sv. Jana Nepomuckého na rok 1837. Str. 456, c. 30 kr. Na str. 174. uv. časopisu píše redakce, že o díle tom, »původně v němčině vydaném, všecky časopisy celé říše vyznávají, že není pro lid přiměřenějšího a na všecky případnosti rodin šíře se vztahujícího spisu nad tento přítomný«.

Dědictví sv. Jana Nep. na vydávání knih založil exjesuita Antonín Hanikýř na památku stoletého výročí 1829 svatořečení Jana Nep. Zřízeno 1835.

[2]) Překlad a výklad německý (1830 a dd. v 6 sv.).

[3]) Na str. 738 jm. časopisu odpovídá »redakcí« předně, že konsistoř 75 výtisků »Spisů sv. Otců Ap.« pro Dědictví sv. Jana »ráčila vděčně přijmouti a veledůstojného pána, který hned v prvním roce založení hotovými 40 zl. n. st. Dědictví spoluúdem I. třídy se stal, k Spoluzakladatelům ochotně připsati. Zbývá ale knihy této nerozprodaných ještě 34 výtisků. Proto ve jménu Dědictví Svatojanského na veškeré velebné

Ještě bych v mnohém o poradu Vaší Milosti a Důstojnosti prosil. Nechtěje však déle baviti ochoty Vašnostiny, zavírám, ostávaje s obzvláštní úctou,[1])

Vaší Důstojnosti a Milosti

nejoddanější

František Sušil,
prof. theologie.

V Brně 9. července 1838.

14.

Hugo Karlík (1807—1894) Sušilovi.

Táže se, zda S. hodlá vydati životých, aby on sám té práce zbytečně nepodnikal. (Spis jeho v pěti dílech vydán v Praze 1845—1858).

Místo š píše s s dvěma čárkami nahoře, u ě dělá obyčejně tečku místo háčku.

Vysoce Důstojný a Velebný Pane
Velectěný Pane Vlastenče

Divno bude ovšem V. V. že z tak daleka a od člověka zcela cizého list obdržíte; ale příčina k němu jest tak přirozená tak sprostá, že mne po jeho přečtení i hned výmluvna míti račíte. [tak]

Jest tomu téměř rok, co sem se v prázdných hodinách spisováním životů svatých veystředně obírati počal. Maje k tomu chuti a pramenů rozličných dařilo se mi to s Boží pomocí tak dalece, že sem o vydání spisu přemeyšleti počal. I psal sem V. D. P. Pešinovi o záměru svém an tu mne od něho dopis došel, že i Vaše Důstojnost o podobném předmětu pracovati račíte a práce Vašnostina veřejně ohlášena býti má.[2]) Z toho sem se jednak zaradoval, jednak zarmoutil,

---

duchovenstvo tu žádost činíme, by se naklonilo těchto, 34 vytisků po 1 zl. na stř. rozkoupiti, a tak na prospěch Dědictví laskavě přispěti.

Co se literárních otázek důstojného veleučeného pana professora týká, tu žádáme veškerých bohoslovích [tak] pánů spisovatelů, redakcí příznivě zprávu dáti, zdaž se kdo takovou prací, jako jest: »Překlad Nového Zákona« s výkladem; pak »Životy Svatých a Světic Božích«, pérem svým zanáší, — by snad na nevděk jich na jedné věci více nepracovalo... Čekáme na prohlášení až do konce Dubna; kde pak v Květnu veleučenému panu professoru zprávu dáme, zdaž pro nás v pracích svých pokračovati má.«

[1]) Tak; před tím tištěno dvakrát: austně, ale úkol.

[2]) Srv. před. dopis

a sice jen proto, že práce má jest zbytečná, a já drahý čas, moha jiným způsobem výborně ho použíti, zmrhal sem. I uzavřeno tedy Vaší Důstojnosti psati [tak] a poprositi, aby ste si neráčil obtěžovati mne o plánu svém při nadřečené práci upřimně zpraviti, bychom, pakli se shodujeme, nadarmo nepracovali, a jeden druhého nekazil, nebot [tak] jest to mnohou zkušeností upodstatněno, že obšírnější v naší mateřské řeči spis, sotva jednou se vyplatí, neřkuli dva o téže látce stejným způsobem jednající. Já se svou ctí dokládám, že upřímněli mne [tak] o tom zprávu dáti račíte, jako já to učiniti chci, a přede mnou jakoukoli přednost máte, rád od předsevzetí svého ustoupím, jsa přesvědčen že životy nadzmíněné oným se vyrovnají, které sem ve Vašnost. díle: Spisy sv. otců apoštol. četl.

Co do mé práce, vyznávám, že první tři měsíce do censury uchystané, a že s ostatní prací v roce snadninko hotov býti můžu, vzlášť [tak] an nyni [tak] i o opisovatele, a výborným correctorem [tak] slohu postaráno. Životy mé jsou zdá se mi dosti obšírné, tak že každý měsíc 16—18 mou rukou psaných archů obsahuje. Obzvláštní ctnosti v životě každého svatého jsou potažené na živobytí lidské, a texty z písem svatých vynatými [tak] upodstatněné. Semotam uvádím zlomky ze spisů jejich aneb některá [tak] průpovědi k jedné neb druhé ctnosti zbuzující aneb hřích a náruživost kárající. Konec činí příhodné rozjímání. Mne [tak] se zdálo zapotřebí tak pracovati, proto že se snáze tak rozmanitost a zanímavost, a co nad obé mravní užitek docílí, než-li vypravováním holých událostí. Užitek tím i duchovnímu spravci [1]) nemalý, jenž tak latky [tak] nabude ku svátečným kázaním na několik roků.

Že sem na zdař Bůh nepracoval domníval jsem se proto že na rozličných ústavech bohosl. spolužáky sem měl, z nich mi mnozí dopisují a ku práci povzbuzují, některé z legend mé rodině zaslané i mezi lidem mé dědiny široko se čtou, Excellenc biskup Budějovický dobrovolně rozšíření spisu mi slíbil, a Důstojný P. Dr. Körner Rektor na ústavu theol. v Budějovicích pro vše, co se vlasti týká, výborný horlitel, mně velmi přízniv jest. Z toho jsem měl tím větší radost, an sem čistý výnos, na jistý způsob opět vlasti obětovati chtěl.

Nůže teď sem se V. D. a V. upřimně vyznal a doufám že mi [2]) mínění své podobně sděliti račíte, aneb jakýs takýs [tak] ponavržení učiníte; já ale obnovuji svrchu určené prohlášení, že pakli V. V., nebot ohlášení

---

[1]) Z přepsáno v s, a krátké

[2]) přetrženo: dum.

sem nečetl, prospěch jakýkoli přede mnou míti račíte, já rád od předsevzetí svého ustoupím, a snad jiný předmět si oberu.

Všeho dobrého Vaší Veleb. a Důst. na Pánu Bohu prose brzké odpovědi se naději. Bůh ví že smeyšlení mé čisté a upřimné.

Vaší Velebnosti a Důstojnosti

poníženy bratr

P. Hugo Jan Karlík,

kapitular zákona premonst; professor historie církevní na ústavu bohosl. v Teplé, blíž Marianských lázních [tak] (Marienbad) kde pošta.

V Teplé dne 4. Dubna 1839.

15.

František Škorpík (1814—1890), tehdy kaplan v Jaroměřicích na záp. Moravě, Sušilovi.

O svém studiu semitských nářečí. O Tylově časopisu „Vlastimil".

V Jaroměřicích na den Řehoře velk.[1]) 1840.

Drahý bratře v Kristu Pánu!

Umluvu naši věrně zachovávaje zápasím s Hebrejštinou; a vskutku, povážím-li na mysli překážky, které hned v složení grammatickém nám Evropanům z hola novém se vyskytují, a za tou příčinou porovnáním analogickým odstraniti se nedají, hned zase ze suchého čtení mrtvé grammatiky povstávají, a kdežto by celé to přiučování návodem a radou znatele v hračku se proměnilo, němou literou v temnosti zavádí, jichž vysvětlováním žádný neuvěří mnoho-li času a trpělivosti se stráví; povážím-li to všecko, pravdu jsem řekl: že zápasím s Hebrejštinou. V dubnu načnu nepravidelná slovesa. Za to, že hebrejsky se naučím, mohu se zaručiti, o Syrštinu a Arabštinu ale ani se nepokusím; nebo z toho, co jsem, z pouhé zvědavosti do grammatik těchto 2 řečí hlídna, našel, soudím, že bez učitele a při ostatním zaměstnání se jich zmocniti ani pomysliti nesmím; leda že bych [tak] přijda do Brna k V. P. Klímkovi[2])

---

[1]) 12. března.

[2]) P. Ambrož Klimek řádu kapucínského (* 1796 v Hranicích), professor (1826 až 1755) S. Z. a semitských nářečí, z nichž hebrejština byla jako dosud závaznou. Byl dobrým znalcem svého předmětu, ale o jeho zvláštnostech kolují až do dnes rozmarné

docházel, aneb což ještě šťastněji by vypadlo, ve Vídni vybornych [tak] učitelův poslouchaje pouze tímto mým oblíbeným studium se obíral. Dá-li to Bůh, nepřišel bych už dccela prázen, neboť víte z vlastní zkušenosti, že teprv tenkráte, když přiučujícímu-se jisté řeči na obzoru už nabyté známosti jakési světlo vystupovati počíná, které pravého té řeči ducha učňovi objasňuje a oné obratnosti dodá, [1]) níž sám potom se zpravuje a sotva že kde pochybil, hned lepšího se dovtípí, že tenkráte teprv nastává ona rozkoš, kterou žádná překážka neudusí, an pomyšlení na šťastný konec člověku ani oddechu nepopřeje. I já počínám pochopovati ducha řeči hebrejské a proto opětuji: hebrejsky se naučím, ale o ostatních marné pomyšlení. [2])

Pište mi, prosím, co nového? — Co soudíte o Vlastimilu? [3]) Není-li Pán Kajetán Tyl vyborný Zižkovec? Věřte, denně se mi více zošklivuje naše lidomilovná a čistolidská literatura. Všude mužete [tak] stopovati nenávist proti katolickému náboženství, i české kněžstvo si dopisuje, že prý Görres [4]) et comp. by rád zavedl lidstvo do onných barbarských dob středního věku, a Athanasia [5]) zatracují (ku př. Štulc a jeho stoupenci) a ostatní spisovatelstvo jen ohled, že přec větší díl duchovenstva

---

zprávy. Z roztržitosti na př. zaměnil prý někdy posluchačům známky. Neprávem postižený přijde si k němu stěžovat, že uměl a přece dostal dvojku (nedostatečně). Ja, das ist, das heißt, odpověděl bez rozpaků Kl. svým pořekadlem, der Kaiser will auch zweite Klassen haben. Námitce, jak že on právě k tomu přijde, vyhne se Kl. svým způsobem: ... wenn Sie's nicht wollen, so muß es ein Anderer kriegen. Ne ale že má, ačkoli byl dobře připraven, přípravou na opravnou zkoušku pokaženy prázdniny: ... da werden Sie's um so leichter haben, nebo: besser können. — Jednou za rok zvával kollegy-professory na »hostinu«: koupiv neb dostav slepici dal ji vyseděti několik vajec a pozval pány na kuřata. — Domnělou prostoduchost jeho posluchači všelijak se pokoušeli využitkovati, navrhujíce mu na př. ke zkoušce změnu pořadí zkušebné látky, aby dal snadnější na dopoledne, nesnadnější na odpoledne, předpokládajíce, že dopoledne bude zkouška ukončena (na př. Canticum nebo Žalmy). Kl. velice ochotně deputaci povoloval: Aber ja, ganz so, wie es die Herrn haben wollen ... a přes opětovné upozornění, že tak to nechtějí, opakoval svůj původní pořad, až deputace se smíchem a ovšem s nepořízenou odešla. — Přednášel z části (hebrejštinu a výklad S. Z.) dle svých skript. Srv. Dr. Josef Samsour, Dějiny alumnátu brněnského. V Brně 1907 str. 70.

[1]) Správné g (= j) přetrženo.

[2]) Zdá se, že »úmluva« záležela v tom, aby Š. připravoval se na rigorosa bohosloví, k čemuž byla (a jest) podmínkou znalost i nezávazných předmětův, arabštiny, chaldejštiny a syrštiny.

[3]) Tylův Vlastimil vycházel od 1840.

[4]) Srv. str. 22[1]).

[5]) Athanasius, spis Görresův o poměru církve a státu (1838), jenž jako jiné spisy jeho značně přispěl k obnově katolického smýšlení. — Václav Štulc 1814—1887).

katolicky smeyšlí, a literatura jeho podporou stojí a padne, činí opatrným etc. etc

Každý čtvrtek modlívám se za navrácení-se Anglie do Církve dle příkladu kleru Francouzského; obzláštně [tak] za všecky Slovany, abý [tak] jim Pán dal poznati, že bez náboženství katolického nic nemá stálosti, že budou-li hečmati v národ prázný Deismus, jakobý křísili mrtvolu galvanismem, jenž z ní vyloudí jiskry, ale život jí přece nevdechne; jakobý zaháněli smrt smrtí, a podávali národu kalich záhuby řkouce: Pite i vy z něho, neboť i my připíjeli sme vám!

Pamatujte na modlitbách na

Frant. Škorpíka.

Poručte mne Hainišovi.[1])

16.

Skorpík, tehdy farář v Bohdalicích u Vyškova, Sušilovi.

Přivítání v Bohdalicích. Návštěvy u zámecké rodiny Mannerovy.

Velebný Pane!
Rozmilý Příteli!

Že jsem Vám spíše nepsal, stalo se proto, že jsem dílem nevěděl, kde se zdržujete, dílem očekával jsem Vás den ode dne do Bohdalic.

Jak slavně moji farníci mne přijali, slyšel ste snad již od Josefa. Od té doby, co jsem tu, záleží hranice, jež můj nynější obzor lemují, pouze z hrncův a talířův, kuthanův a pánví; nad nimi vznášejí se co černá mračna: měchy plné prosa a čočky, žita a pšenice a brambor, které co krupobití dští na mé ponejprvé prósou života vezdejšího stísněné srdce. Však já předce neochábám, nýbrž veselou myslí podnikám boj s žaludkovými starostmi, má sestra mi stojí co bystrá pobočnice pevně po ruce; pročež doufám, že brzo co vítěz slavné sobě zazpívám Te Deum!

Vrchnost se ke mně velmi přívětivě chová, ke mně dochází a mou domácnost novými pořáde dary obmejšlí. Dvakráte za týden bývám k tabuli zván, večery trávím obyčejně v rodinném jich spolku, zábavou

---

[1]) Dr. Antonín Heinisch, tehdy professor církevních dějin a práva v alumnátě.

nám bývá hovor francouzský a hra na klavír. Patron obzláštně zachází se mnou jako s bratrem, však ale já se pilně varuji zobyčejněti mu. Mnoho mi k získání jeho přízně přičinil prof. na konservatorium pražském, Pitsch. On někdy býval učitelem Mannerovým a v prázdninách se několik neděl nyní zdržívá v Bohdalicích. S ním tedy jsem častěji obcoval; že naše rozprávky hudbou počavše hudbou se zavíraly, se rozumí samo sebou. On velmi chválil mou hru na klavír, můj zpěv při Mši svaté a to vrchnost ráda poslouchala, v jeho úsudek nezvratnou majíc důvěru. Jak divně a opět jak přirozeně Pán Bůh všecko řídí!

Úřednictvo má se ke mně velmi zdvořile, já jsem též přívětivým, nikoli na oko ale upřímně; tak doufám že uctu [tak] sobě vynutím mezi muži, přízeň získám mezi jich paními a pannami. Oni všichni dobře pozororují, jak se vrchnost ke mně chová, a chování-se vrchnosti jest jim veždy tlakoměrem vlastní ponížené buď jasné, buď pošmúrné neb špatné povětrnosti. Já však nespokojím se s tím, aby mne z ohledu na vrchnost sobě vážili. já sobě jich uctu chci zasloužiti a vymoci tím, čím jsem, nikoli pro mne, ale pro Krista a pro vlast. Že se mně záměry daří, dokazuje Vám to, že mladší uředníci [tak] mi dali slovo, že na rok budou se mnou držeti Květy, Noviny a Včelu a obzláštně každý pro sebe Týdenník proto, že prý bude moravský.[1]) Dříve nechodívali na kázaní protože patron sám do kostela chodíval do Kučerova,[2]) nyní ale vždy je vidím v stolicích jim vykázaných, nikoli proto že sám patron navštěvuje pořádně chrám Páně, nýbrž z vlastního popudu, čehož důkaz máte v tom, co mi dcera správcova řekla, když jsem jednou v sobotu odcházel od nich: My se zase na zejtřek těšíme, vel. P.; a proč? ptal jsem se. Na kázaní! zněla odpověď. Pakli by také tuto odpověď někdo měl za pouhou zdvořilůstku, může se přesvědčiti o její upřímnosti, poslechne-li rozprávky děvčat a chasníkův robotujících neb píšících a vyšívajících; vykládají sobě obrazy, porovnání a příklady vyňaté z mých řečí. O jak blaze jest býti duchovním v národě našem! V Brně jsem míval kostel[3]) prázný, ačkoli jsem hledíval všemožně učiniti kázaní zajímavým, nyní ale stoupna na kazatelnici vidím jen samé hlavy a v těch hlavách oči zvědavostí zářící, a když potom jim počnu upřímně, srdečně a ohnivě mluviti o Pánu Bohu, o Kristu Pánu a o Panně

---

[1]) Květy (pův. Kv. České), list belletristický, tehdy red. Jakubem Malým. Noviny (vl. Pražské N.) se zábavnou přílohou Česká Včela, red. Fr. Klučák a K. Štorch. Týdenník (od r. 1848) red. Jan Ohéral (s Klácelem).

[2]) Sousední farnost, německá.

[3]) u sv. Maří Magdalské (»u Františkánů«), kde byl před tím kaplanem.

Marii, jížto náš kostel jest zasvěcen, způsobem [1]) pro ně novým a pozoruji, jak je má slova zajímají, těší, nové světy v jich duchu budí, jasnější výhledy na časnost a věčnost jim odevírají a oni potom sejdouce se se mnou vřelé díky své mi skládají řkouce: „Bůh jim to zaplať, vel. P., tak jsme ještě neslyšeli hlásati Slovo Boží, a k tomu ještě tak dobře moravsky!“ — tu věru ani sám nevím, čím jsem já tolik radostí od Boha zasloužil, které v té době v srdci svém cítím. Nemohu se však ubrániti pokušiteli, jenž mne ponouká tuto poznamenati: Zdali by moje kázaní p. Suš--ému[2]) byla dosti populární? Mým Hanákům jsou srozumitelna. —

Můj byt bude na jaře přestaven, auhledněji a pohodlněji uspořádán; zahradník vrchnostenský obdržel rozkaz, mou zahradu co nejužitečněji a nejkrásněji upravit. Až bude všechno hotovo dle plánu, jejž mi sdělil sám Patron, potom se budu takto podpisovat: V Bohdalicích, na hradě našem Křepelkově, dáno a. t. d.

Ještě něco!

Mezi Bohdalicemi a Kučerovem stojí na pěkném návrší, s kterého se rozmilá na okolní krajiny odevírá vyhlídka, kamenný kříž, u paty kříže malá socha P. Marie. Tuto zhanobili dva němečtí chasníci tak, že jeden jí vyklinul oči, druhý nos jí odrazil. Stalo se to před osmi lety. Nedávno roznemohl se onen, jenž soše byl oči vyklinul, na oči, denně pozbýval zraku, až tyto dny oslepnul. Druhý, jenž soše byl nos urazil, podobnou stíhán jest metlou; jeho vlastní nos mu nyní rozžírá — rak. Řekne-li nevěrec, že to náhoda, co tím vyložil? Svou hloupost! — Až namelu ve mlejně p. Travnického u Víškova, počnu mleti ve mlejně literárním doma; nerád bych pouze krupil, nýbrž dobrou vyrážkou Týdenníkovi [3]) posloužil.

Pište, co ste skusil v prazdninách, svému

upřímně oddanému

Frant. Škorpíkovi. [4])

Na den sv. Jarolíma, [5]) 1847.

---

[1]) přetrženo: jim.

[2]) Jakub Suschitzky, professor pastorálky (a kazatelství) v alumnátě brněnském.

[3]) Sušil byl mezi zakladateli »Týdenníku«.

[4]) Škorpík sám byl kdysi ještě za svých studií Sušila provázel na cestách za lidovou písní a hudební svou znalostí při zápisech nápěvů dobře mu posloužil. (Srv. Fr. S. 309[1]).

[5]) 30. září.

O Kodytkových[1]) rozmíškách až se sejdeme!

Při sekundicích v Kroměříži připíjeli dosti malému uředníčku ve Vídni a v Brně, Piovi[2]) ale nepřipíjeli. Doslýchám, že měli zákaz!

17.

Škorpík Sušilovi.

Proti švabachu ve spisech Dědictví sv. Cyrilla a Methoda.

Vysoce učený Pane Professoře!
Veleváženy Příteli!

Tyto dny přišlo ke mně několik mladých kněži podívat se na diplom a to sice: Milonský, Litenčický, Střilecký.[3]) Slyšíce, že se mají „Missie"[5]) tisknouti švabachem, všichni velmi prudce osvědčovali se proti tomu. Když jsem jim důvody Vaše byl předložil, odpověděli: Naše dítky ve školách čítají písmo latinské a my hledíme zbuzovati v nich obzvláštní oblibu v něm, úlohy musejí nám psáti latinkou a. t. d. Pro starší čtenáře nech se tisknou Liturgiky, Cesty po Sv. zemi[4]) a jiné švabachem, ač mnozí snadno přemohou překážky čtení latinského a ty se předce jednou přemoci musejí. Vímeť sice, že staří páni nerádi čítají latinku a to z nechvalného pohodlí, ač výmluvu berou z národa; na jich řeči dbáti nesmíme, oni pro národnost ničeho nečiní, z nich nám nevzejde lepší budoucnost. Dále nemůže Dědictví se obmezovati toliko na spisy populární, ono musí i nám podávati, čeho nevíme a tu se nám zdá, jakoby spis vědecký, nenaviděnou literou psaný, ani polovice té ceny neměl, kterou má skutečně do sebe. Ne lid zpouzí se proti latině, nýbrž staří páni popouzí lid proti ní. Proč pak u nás čítají dobře latinku? proto že je k tomu vedeme, neumí-li čísti otec, říkává: však můj chlapec to přečte. Ještě jiných uváděli důvodův, kterými však Vás obouzeti pouštím.

Přiznávám se, že horlivé toto nastupování na potřebu, sprostiti se již jednou švabachu, s radostí jsem poslouchal. Ač se ostatně pokorně

---

[1]) Josef Kodýtek, předchůdce Šk. v Bohdalicích, tehdy farář v Březí na záp. Mor.

[2]) roz. IX., který pro své konstituční smýšlení a opatření nebyl u absolutismu oblíben.

[3]) z nedalekých Milonic, Litenčic a Střílek. Diplom Dědictví sv. Cyrilla a Methoda.

[4]) Škorpíkův spis »Missie tichomořské« 1853.

[5]) Spisy Dědictvím vydané.

podávám k rozsudku Výboru a v ničem se urputiti nechci, předce musím odvolati daného onehdy slova, aby se totiž Missie tiskly švabachem. Věřte mně, že, kdykoli uzřím knihu slovanskou švabachem tištěnou, po každé tím bolestněji pociťuji jarmo cizinstva, vida pak knihu latině tištěnou těším se, jakoby mně posud stojícímu na otrocké půdě egyptské kynula krajanka z protějšího břehu, usmívajíc se na mně [tak] tváři poznaky otroctví sproštěnou. Křivd nám učiněných ničím zlým cizinstvu co křesťan vzpomínati nechci, avšak dovolte, abych, kde a kdy mohu, bedienterskou livraj jeho shodil. —

S vysokou uctou Váš

Vysoce učený Pane Professoře

ponížený a vděčný

Škorpík.

V Bohdalicích na den Sv. Narcissa,[1]) 1852.

18.

Škorpík Sušilovi.

O svém spise „Missie“ a o kalendáři „Moravan“.

Velebnosti!

Zasílaje ostatné archy Missií dle smlouvy Vaší Velebnosti prosím, abyste je vel. p. Kuldovi[2]) doručiti ráčili. Archy 21. a 22. otiskou se z Moravana 1853. Moravan pro rok budoucí již mělby se rozesílati, aby lid, dříve nežli kramáři počnou ho zanášeti jinými kalendáři, pilně v našem čítaje mohl jej schvalovati všude kolem sebe přátelům a známým. Račte o tom zmíniti v kruhu našinců, jimž srdečnou uctu vzkazuje, Vaší pak Velebnosti v nejhlubší pokoře se poroučí

nejupřímější ctitel Váš

Fr. Škorpík.

V Bohdalicích, 24. října, 1853.

19.

Škorpík, tehdy farář, děkan a okresní školdozorce v Kučerově, Sušilovi.

---

[1]) 29. října.

[2]) Beneš Method Kulda (1820—1903), jednatel Dědictví.

Vzkaz výboru Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje o životopise sv. Frant. Xav. Pozvání na návštěvu. O článečku proti „Kronice práce".

Veledůstojný Pane Kanovníku!
Velectěný Příteli!

Zaměstnán jsa visitacemi nemohu se dostaviti k sezení na den 20. t. m. položenému, čehož nad míru lituji; prosím ale vyříditi p. t. výborníkům, že o životopise Sv. Františka Xav. dále pracuji a doufám práci ukončiti snad ještě dříve, nežli rok s rokem se sejde. [1]) A nyní připomínám návštěvu vloni slíbenou; ačby dobu předpisovati neslušno bylo, osměluji se předce navrhnouti slavnost S. S. Patronův [2]) ke schůzi přátelské, namlouvá se k tomu časem i významem. Do Rousinova poslalbych koně, kdykoli byste tam přibyti se usnesli.

Psal jsem p. prof. Šmídkovi [3]), aby článek proti „Kronice práce" v časopise katol. Duchovenstva položený také ve Hlase otisknouti dal — avšak posud, nevím proč, nestalo se tak.

Žádaje Vaši Veledůstojnosti na Pánu Bohu hojnost všech dobrých darův zůstávám

vždy upřímný ctitel a přítel

Xav. Škorpík.

V Kučerově, na Slavnost Seslání Ducha Sv., [4]) 1865.

20.

Tomáš Procházka Sušilovi.

T. Procházka (1803—1858), v letech 1828—1831 co do úřadu mladší Sušilův spolukaplan v Olbramovicích, od něho vlasteneckým snahám získaný, pak kaplan v Ivančicích, o jejichž národní probuzení těžkými boji ve škole a v obecenstvu nehynoucích zásluh si dobyl, v tomto dopise děkuje

[1]) Za r. 1866 však vůbec žádný podíl »Dědictvím« nevydán.

[2]) kostela kučerovského, sv. Petra a Pavla, 29. června.

[3]) Karel Šmídek (1818—1878), tehdy redaktor novin »Hlas«. — Článeček otištěný v Časop. katol. duch. (1865) namířen hlavně proti modním tehdy, naturalistickým názorům (o původu člověka a p.) v »Kronice práce«, jež toho roku začala vycházeti vedením J. V. Jahna (1838—1903) od něhož právě onen I. díl. zpracován; Sušil prý za to »nad míru pochvalně« Škorpíkovi psal.

[4]) 4. června.

za ukázkový arch z díla S. „Spisy svatých otců apostolských". Zmínky o některých spisovatelích českých i německých. Vzkaz bývalé farnice Sušilovy.

Dopis nedatován. Dle zmínky o díle Sušilově, týká-li se 1. vydání 1837, jak se zdá, a o Staudenmaierovi, jenž 1837 dosazen na universitu fryburskou, psán r. 1837 neb 1838.

V pravopise listů P. pozorovati zvláště nedostatek neb nestejnost v čárkování samohlásek. Tak psáno: sedlak, nadenník, sam, Vaších a Vašich, plesaní a uznání, žadati a žádati, spravedliveho a velkého, Vas a nás, predce a předce prace a práce a j., tedy chyby z nepozornosti a kromě toho některé zvláštnosti. Též mezi větami čárka zhusta chybí.

B. [1])

Obdržel sem arch Vašich Sv. Otců ap. pravě [tak] v tom okamžení, an mi tu do zahrady sedlák písek přivezl. Dobře věda, že nádenník mi jej do nedobrého místa složí (jak se také stalo), nemohl sem se odtrhnouti od Svatých Otců Vašich úvodu, až jsem po jednou přečetl ho. Po druhé na večír, když mi v kázaní nic nechtělo napadnouti, a po třetí v neděli na večír po pracích toho dne velkých, neb sem byl sám doma, pan odjel po ranní do Rosic. A p. Josef byl v Oslovanech, [2]) zastoupil na zatím místo Lípkovo, jenž tam z Rouchovan přijde. A takto doufám, že třikráte na nás čtení Vašich sv. Otců oučinkovati bude. Jednou vytrhne z hospodaření, po druhé ku kázaní chuti a síly dodá a po třetí po pracích utěchy. Není to dost za práce Vaše! — Avšak kéžby ostalo mezi živými jmeno Zahradníkovo a Černého. Cožby asi ti dva pocítili a jakby i spolu se podivili, možnali to ten samý František Sušil býti, co se posud v Praze ozval! — Avšak Jirsík snad není muž obyčejný! [3]) Nebude sobě žádati onen tajný přítel ve Vídni Scheiner, [4]) aby česky znal <?> Vaši vychovanci snad veskrz si to budou žádati a pilně se budou učiti. Pan biskup [5]) uznává za dukaz [tak] Vašeho f o r t g e s e t z t e V e r w e n d u n g nasledovně i co předešlo přijímá a u Vás povolání božího najde. Buď co buď, Svatí Apostolští Otcové radují se plesáním velikým, že pravě nyní v tomto odekřestaném světě takovou česť a slavu Vámi dosahují.

Jenom bohužel nenalezneli práce Vaše jakby zasloužila spravedlivého uznání mezi kněžstvem Moravským, netruchlete pro to. I kdyby

---

[1]) Co písmena ta znamená, nevím. Snad: Bratře.

[2]) Oslavany.

[3]) Kněží spisovatelé: Vincenc Zahradník (1790—1836), Josef Černý (1785—1834), Jan Valerian Jirsík (1798—1883).

[4]) Professor theologie na vídenské universitě.

[5]) Frant. Ant. Gindl (1786—1841), biskupem Brněnským byl 1832—1841.

angelskými jazyky mluvil kdo a tajemství všecka vysvětlovati kdo znal, u velkého počtu zamknuté uši najde. Čechové proto že to české a snad proto také že to předce s rozumem psáno hojně odeberou. Druhého vydání se brzi [tak] dočkáme. Tisk a papír není horší nežli v Kroku.

Panna Orleanská dle slohu a uspořádání věcí se nehodí pro lid. Za to ale katechismy v rozmluvách co do věci a slohu vybornaté [tak] práce. Podívejte se, co tam i o kupování zahrad od kněží se praví, totiž na strance 432.

Děkuji Vám za zprávu stranu Tubinského časopisu.[1]) Však by mne bylo víc těšilo, kdyby Staudenmayer byl raději do Tubingu přišel. Kuhnovi já myslím neporozumím. Ti mladí jsou obrazotvornější, třebas kolikráte jedno opakují. Ba i Möhlera čím dále pochopuji. On nerad mnoho najednou uvádí, a [nečitelné nehádj?] : tak ohněm, ale rozněcuje jakoby slabší svět před sebou měl, a kde nejvíce zapotřebí, tam nejdéle trvá a opětně na to samé zavadí. Tak by každý Professor měl býti. Ve svátcích sem celou Symboliku přečetl v jednotě a nyní jeho Beitrag. Ale jsem velmi roztržité mysli, jiné věci, zdraví a i zahrada[2]) mi nedají pokoje.

Konečně děkuji za zdělení ruky p. biskupovy, kteráž psala, abych Vás potěšil.

Dnes byla v kostele u nás Hinterkirchnerka z Lidměřic.[3]) Bědovala, že jest nyní opuštěna po Vašem odchodu z Olbramic. Pana faraře že docela nemůže rozumět, že kolikráte již pod samou kazatelnou stála a nic nerozuměla. Prosila mne, až Vám psáti budu, abych Vás dal na stokrát pozdravit.

Mějte se tedy dobře a brzo nám zas něco vydejte.

Váš

Tomáš.

---

[1]) Theologische Quartalschrift. Tübingen od r. 1818. Slavni theologové Fr. A. Staudenmaier (1800—1857), Joh. v. Kuhn (1806—1887), Joh. Adam Möhler (1796 až 1838), tento známý zvláště spisem o rozdílech katolictví a protestantismu »Symbolik« (1832), jenž vyvolal protispisy a další rozpravy M.

[2]) Procházka i štěpařstvím a zahradnictvím snažil se rodišti svému býti užitečným. Z otcovského dědictví zřídil si vzornou zahradu, svým nákladem osázel kopec »Šibenici« (Svatojanský) ořešim a dal popud k osazení překrásných strání »na Réně«, vinic, stromořadí atd., ku zřízení hospodářské jednoty. Srv. Kulda, Životopis T. P. (Brno 1863) str. 58 dd. — F. S. str. 47 dd.

[3]) osady přifařené do Olbramovic.

21.

Tomáš Procházka Sušilovi.

Projev soustrasti nad úmrtím matky Sušilovy († 9. dubna 1841).

Adressa na str. 4°: z Evančic. Jeho Velebnosti Panu Panu Františkovi Sušilovi velezasloužilému professorovi v Brně.

V Evančicích 9tého dubna 1841.

Zarmoucený bratře!

Už Vás tedy i ta nejmilejší matička opustila, Bůh si ji povolal ze strastí pozemských, tu která Vás jediného tak tůze [tak] milovala. Pohnulo mne toto podivné řízení boží s Vaší rodinou. Na Vás se to skladá! Však vezmi kříž svůj, slova teprv více pochopiti máte. Pravě v tento svatý tyden [tak] se to přihodilo, abyste snad za hodného uznán byl spolu trpěti v tomto času, zakusiti, čehož mistr a pán náš zakusiti račil [tak]. Já ve Vašem životě a osudech Vašich zřetedlně prstu Božího znamenám. Proto musím říci, že srdečněji s Církví svatou Halleluja zpívati můžete, nežli ten koho pán jen tak všedně vodívá. O modlete se vroucně k Bohu! Za tak dobrou matku co děkovati máte jemu. Při modlitbě za pozustalé sirotky připomeňte mne nehodného,

Vašeho

Tomaše [tak].

22.

Tomáš Procházka Sušilovi,

jak oslavil jeho jmeniny.

V tomto a dd. listech psáno vesměs j (m. g), í (m. j), ou (m. au).

V Ivančicích na den Sv. Františka[1]) 1845.

B.

V neděli jsem si zavolal zpěváka starohorské kapličky, a naučil jsem ho píseň:[2]) „Šel jest pan Bůh, šel do ráje“, a on ji odpoledne hned potom zpíval. V pondělí t. j. dnes an píši, zašel jsem hned po mši svaté

[1]) Regis, křestního patrona Sušilova (16. června).

[2]) lidovou.

do školy s toutéž krásnou písní, četl jsem ji dětem, a při řádkách, ježto jsem já s plesem četl, plesaly dítky, jmenovitě při slovích: „Adam za ním poklekaje“ pak „Jez Adame, jez to jabko, co jest po něm velmi sladko!“ (Tu se daly dítky do hlasitého úsměchu radostného.) „Dal jim pan Bůh po motyce“ (radostný smích!). Při verši: „Než se chleba dokopali, do syta se naplakali“ bylo všem do žalostného pláče. Slovem dítky jsem dovedl tu dobu do citů takových, jakých dojista žádný Čechofag nevytlačí více! — Pak jsem učiteli dal píseň, aby se píseň hned zpívat učili! — A teď vězte, to jsem učinil proto, aby byl oslaven den Váš! — Svatvečer byl tedy oslaven v kapličce, a ten dnešní ve škole! — Modlil jsem se, rozumí se, neboť modliti se za Vás velká jest má povinnost!

Vašeho

Tomáše.

NB. Pan děkan se ze všeho vyspal a nebylo nic!

23.

Tomáš Procházka Sušilovi.

Blahopřání ku jmeninám S. — Domněnky o stáří kaple Svatojakubské v Nových Horách u Ivančic, za Josefa II pobořené, již P. znova zbudovati si předevzal (srv. Kulda u. m. str. 7, 66 a 76.)

V oktavě Sv. Františka Reg. 1846.

Bratře milý a Drahocenný
Dobroději můj a místa mého rodného!

K svátku Vašemu za mnohé dobrodiní pro mne a obec naši díky srdečné. Děkoval jsem také Pánu na den Váš za to, že Vás také pro mne na svět dáti ráčil. Zvláště jsem u oltáře Páně Kristu našemu přednášel smysl slov Möhlerových, Alles gemeisame Leben entsteht und besteht nur durch das Gefühl oder die klare Erkenntniß der Bedürftigkeit und Mangelhaftigkeit unserselbst und durch die dadurch bedingte Einsicht, daß nur in der Verbindung und in dem engsten Anschließen an Andere die eigene Beschränktheit und Hilfelosigkeit gehoben werden könne. — Víte, že mi se stal Möhler příruční knihou, a snad bez Vás bych

nebyl měl jeho! — Že Vás za to miluji, o tom přesvědčen ste, prosím tedy buďte mi přítelem a rádcem věrným na této počasné života pouti!

Vězte, co mne potěšilo tyto dni. Považte, zvon Svatojakubský nese rok 1202. Kdo teď rozhodne, jak stará kaple tato. Byl-li pro tu kapli lit, čili již hotový někde koupen. Tu nejstarší knihu městskou, kterou ještě p. Boček[1]) za sebou má, bych předce ještě potřeboval. A potom co o našem městě chová. Rad [tak] bych si všecko letos sepsal, abych věděl, co máme. Náš chrám opravdu pamětihodný jest. Byltě před časy chrám velmi čistý, jen že malý, ale kralovský. Ta římsa a obruba přepěkná jest. Že jej Elška stavět dala, to že dokazovat budu, teď Vam to do smíchu. Nu všecko bude do smíchu mnohým a předce pravdě této nebudou moci odpírati! — Peter svědčí, že měl skuliny a rozpukliny, a na něm shledáno již, že přestavován, celý z cihel jest, toť outraty převeliké! —

Nestává knihy takového <obsahu?>, která jedná o stavbách zlastě [tak] Moravských chrámů? S Chvalcovským[2]) již jsme několikrát věži a chrám prolezli a nepochybně ještě prolezem. Při tomto vyšetřování jest mi opata až líto, když on si napsal: Et qui vidit testimonium perhibet de his, a p. Volný[3]) nevěří a já zpitovaním [tak] jakobých [tak] sám pochybovati se zdál. Mnoho věcí na chrámě potvrzují pravdivost vypravování jeho.

S Panem Bohem Váš

Tomáš.

24.

Tomáš Procházka Sušilovi.

Blahopřání ku jmeninám S. a oslava jejich zpěvem eucharistického hymnu dle překladu S. (Hymny církevní. Brno 1846.) Zmínka o akademii, jakých P. od r. 1840 několik ročně pořádal. (Kulda u. m. str. 37 d.)

List nedatován. Dle zmínky o hymnech a Bočkovi psán v červnu r. 1846. Adressa na str. 4⁰: z Evančic Jeho Důstojnosti Pána Pana Františka Sušila veleučeného Professora v Brně.

---

1) Antonín Boček (1802—1847), archivář a dějepisec moravský.

2) Vl. Chvalkovský, mlynář v Rybníkách u Mor. Krumlova, dobrý přítel P., se kterým se častěji navštěvovali.

3) Řehoř Tomáš Volný (1793—1871), místopisec moravský.

Bohem mi daný bratře!

Jiných přátelství, mě nehodného také vděčnost vede k Vám v tento den, jenž jest každému nejvzácnější roku celého. Vděčnost pravím! — Mnoho-li jest na duši mé vyjma hříchů vlastních — o čem Vy byste nevěděl, a nebyl k vyvinutí stále nepodněcoval? A proto dobroději můj díky Vám! — Duch Páně osvětiž Vás! a dejž z Vás i na mne milostí svých odblesk linouti. Dejž síly Vám a zdraví stálého po mnoha mnoha [tak] léta, nebo pořád se mi zdá, že ta síla pro Moravu potřebná nikdá by se nesoustředila bez Vás.

Dnes jako ještě v Oktávě Nejsv. těla božího dal jsem poprve zpívati Váš překlad koruny hymnů církevních a modlil jsem se za Vás, čehož rozumí se, nemohu opominouti na den Vašeho svátku.

V posledním listu mém jsem Vám psal o naší akademii, totiž o obrazu průsvitném vyhotověnu [tak] býti majícím. Já dám kresliti Rudolfa a podle něho smírlivého biskupa [1]) Brunona a snad opodál několik rytířů. Prolog Vám předložím k vypravení. Váš František [2]) by mi na trhu mohl někde vyhledat obrázek Rudolfa Habsburského krejcarkového vydání. On má dobré oko na ty věci. — Jenom příležitostně promluvte s Panem Bočkem,[3]) jinak obtěžovati nechci vás.

S Panem Bohem očerstviž [tak] Vás přimluvou svou Svatý František pro nás

a zláště pro Vašeho

Tomáše.

25.

Tomáš Procházka Sušilovi.

Blahopřání ku jmeninám S., obavy o jeho zrak (srv. str. 21.)

Milý Bratře!

Opravdu letost jest mi Vám mnohem více k svátku přáti, an mě v listech svých strachujete. Oči, oči, časný statek! Ty Vaše ale jsou nám statek věčný! — Nemělaby bez nich Moravička a celý Slovanský svět pravých očí vnitřních! — Za ty Vaše oči prosím tedy

---

[1]) Olomouckého (1245—1281).

[2]) Snad S. sestrovec Tomášek.

[3]) Srv. str. 38.

Pána Boha u oltáře! — Za Vás celého často prosím! — Jsem dlužníkem a tudy vděčnost povinnost moje![1]) — Vy ste také ten, komu já — slabý tvor — skutky svými se vychloubávám, a Vy se z nich těšíváte proto, že mi přátelsky přejete, a také proto, že Vám při tom napadává: Toť ovoce stromu, jejž jsem já zeštepoval [tak]! —

Mám Vás k svátku zase ňakým skutkem potěšiti? — Slyšte! na tento den Váš veze pošta nových 5 oudů Dědictví Svatojanského[2]) do Prahy. Jest nás teď 48! — Blahověst[3]) bude se čítati u nás v pěti vytiscích! —

Okřej tedy srdce věrné a přej mi zas. Oko si odpočne a bude zas sloužit, dá Pán! Tak jest, boje jsou rozličné na tom světě, i to tělo zemdlené protiví se duchu, až tam na věčnosti dá nám pán roušku jinou duchu zcela volnou, každému snad dle zásluh jeho, jakouž Vám mnohými přednostmi před sebou přeje

Váš

Tomáš.

V Ivančicích, na den sv. Basilia[4]) 1847.

...<pur>kmistr[5]) má svržení své již v rukou.

26.

Tomáš Procházka Sušilovi.

Blahopřání ku jmeninám S. Školské zákony. Národní výbor, slovanský sjezd a revoluce v Praze. Volby do říšského sněmu. Drobnosti o novinách. Protivenství s německé strany.

Nedatovaný list psán v polovici června 1848.

Milovaný Bratře!

Já svátku Vašemu povím, že Bohu děkuji za duši, která mi přeje, a prosím ho, by mi přála na budoucno. Želám jí, by přáno jí bylo zdraví na očích opět nabýti, aby mohla Církvi Páně sloužiti ještě

---

[1]) Opětované projevy vděčnosti vztahují se na probuzení vlastenecké, jež P. vždy za dobrodiní Sušilovo pokládal. Srv. Kulda u. m. str. 7.

[2]) Srv. str. 23[1].

[3]) časopis náboženský r. 1847 Václavem Štulcem založený.

[4]) 14. června.

[5]) Začátek slova utržen.

po mnoha léta. Vyhlídky otevřely se do všech končin slovanského světa, a tudy duše Vaše mohla by uskutečniti, co sobě po vše léta. co ji znám, vroucně byla přála. Ano Bože dejž jí to, a dovrší se radost srdce mého!

Nevím zdali Vás ještě před odchodem budu moci v Brně uvítati, neb posud známo mi není, kdy budu od prefekta povolán. Reisinger pravil mi, že posledního odjeti hodláte.

Jsoutě časy bouřlivé. Však pro mé srdce nic posud hrozného. Na kazatelnici mohu býti svobodnějším, co jsem si přával. Co kaplanu znějí přivětivěji slova: Nolite soliciti esse quid mand.[1]) Ba snad v tomto ohledu příznivější kyne mi doba! — Jinak farářům etc. Jak musí byt Štulcovi v národním výboru. Ti pánové nás předce ze škol vyhnati hodlají. Vyšší dohlídka jiným připadne. Však znaje naše pány Visitatory napadá mi začasto: Nebude velká škoda. Předce však rozchází mi, proč bylo Spasiteli mistru našemu líto, že přijdou časy, kde ze škol budou vyháněti nás! Proto začasto na Štulce zpomínám, jak mu jest mezi tolika jinak smýšlejícími. Prosím pozdravte ho, jestli v Praze s ním se sejdete! — Dnes se roznášely zprávy o Praze smutné! Dnes přišla k nám zpráva, že byl tyto dny pochován farář Rochovanský.[2]) Nu zase vyhlídka na našem patronátě! Kdož pak bude zadávat? Co kdyby[3]) pater Dvořáček ji dostal? Dost možná!

V Krumlově bude volba pro říšský sněm. Navrhnu zjitra Chvalcovskému p. Dr. Jana Dvořáčka z Vídně.[4]) Sedláci na jeho slovo vše činili při poslední volbě pro Brno, snad také poslechnou pro Vídeň. Rad by byl zvolen purkmistr z Krumlova Francl. Hodný pán, však jak se mi zdá, s copánkem jako všeci!

Podivil jsem se dočísti se také vašeho jména na plátku politickém. Či mrzí Vás brněnský sněm, že tam není vlastence? Škoda! V úplném smyslu slova: Dixit Germanus Slavo etc.

Odesílám Vám tuhle Zeitschrift der Theologie a děkuji! Brunner hezky svobodně rozpráví. Häusle se mi líbí ve Wiener Kirchen-Zeitungu.[5])

Havlíček[6]) vymýtá ďably [tak], jen škoda že posvěcení sám nemá!

---

[1]) <ucetis> Mat. 6, 31.

[2]) Rouchovanský.

[3]) tak — přetrženo.

[4]) rodák z Tišnova.

[5]) Dr. Sebastian Brunner (1814—1893), proslulý obhájce náboženských zájmů proti t. ř. osvícenství. W. Kirchenzeitung založil 1848. Dr. M. Häusle, prof. víd. university.

[6]) Karel (1826—1856).

Tomkovy noviny[1]) sem také zamluvil, posud nic jsme nedostali. Jak pak ten sobě počíná.

Sjezd slovanský byl překrásný, než nevyštve[2]) na sebe závistivého, surového, hrdého Němce? — Jsou to pitomí hlupáci ti Vídenští Schwarzer a Mahler, lháři a klevetníci. Vůbec všude hrůza klevet se roznáší a nových kuje i u nás! — A přec se mi vše lepší podobá, než starý Met. [3]) system.

Jiní jinak soudí a poněkud pro tuto dobu pravdu mají. Však to jisto, že volnějšího pohybování Církev nanejvyš [tak] potřebí měla!

S panem Bohem

Váš

Tomáš.

Právě přišla pošta přinášejíc smutné zprávy o Praze. To Vy budete lepší vědět, Vídeňákům není co věřit! — Co se s nami [tak] na tom světě stane! Němci nás rozšlapou! Podle toho, co jsem sám již zakusil, souditi mohu! Bůh jich souditi bude! — Již jsem to vyčtl neukojitelným nepřátelům Slovanstva, že hřích prvotní vězí v jich krvi, který smazati snad jen Mikuláš přijíti musí.

Tedy

S Bohem.

Na 3. straně listu napsáno rukou P. beze vší souvislosti s listem, asi o národních písních:

welche neuerdings der bewunderungswürdige Fleiss eines mährischen Gelehrten gesammelt hat. Gfrörer[4]) S. 68.

27.

Tomáš Procházka Sušilovi.

Blahopřání ku jmeninám S.

Rozmilý Bratře!

Což mám k Vašemu svátku potěšitelnějšího napsati než to, že Vám děkuji za všelisco, a že vás miluji pro všelisco. Dopomáhej Vám

---

[1]) dříve Havlíčkovy »Pražské Noviny«, od 2. čce 1848 orgán poloúřední; W. W. Tomek (1818—1905) byl m. j. spolupracovníkem jejich.

[2]) pův. psáno: nevyštval.

[3]) Metternichův. Klement Václav Lothar Metternich (1773—1859), rak. státník.

[4]) Aug. Friedr. Gförer (1803—1861), něm. dějepisec, konvertita.

to, zač jsem Vám povinován k dosažení věčného blaha, a dopomahej Vám to, proč Vás miluji, k nabýti [tak] hojnějších milostí u Boha. Dlužníkem jsem Vaším za to, že ste se po všecky [tak] léta o mne staral, a miluji Vás proto, že ste mi svítíval světlem učeností a mravností [tak]. A může-li více vypověděti přítel o příteli než jaké já tuhle svědectví vydávám! — Protož potěš se duše Vaše a obnov v mysli své! To jisto jest, že ste Vy byl onen, jehož jsem sobě na Bohu za dnů mladosti byl žádal! Vy ste mi byl dán, a tudíž já po Bohu Vám povinován jsem, a za Vás zjitra učiním, jak nejlépe mohu. Bůh prodloužiž léta Vaše a rozží zase svíci zřetelnice Vaší. Drahé oči pro mne, drahé pro vlast, drahé pro Církev Páně osvětiž Duchu všeho světla! Za to prositi nepřestává

Váš

Tomáš.

V Ivančicích na sv. Basilia 1849.

28.

Tomáš Procházka Sušilovi.

Blahopřání ku jmeninám S. O sbírce básní Sušilových (Růže a trní. 1851). Návštěva řeckého kněze Šoráka. Dotaz o spisku pro mládež.

Drahocenný, milovaný Příteli,
a v Christu Bratře!

Jako nikdy posud nepřihodilo se, sloužil jsem letos na Váš svátek u sv. Trojice. [1]) Těšívám se na tu mši svatou každým rokem, poněvadž se tam sloužit dá pobožně na oltáři málo užívaném, a proto že bývá již po Velikonoční sv. zpovědi, ale letos ještě k tomu sv. Františka. Při obětování jsem si také zpoměl [tak] na Vaše nové básně, a při Memento na Vás drahý, dobrý příteli můj na celého, a připomínaje mrtvých byl jsem pamětliv pobloudilých Slovanských kněží, kteří kdys v té kapličce proti Matce Církvi [2]) se prohřešovali. Probíhala duši mou myšlení, jakých v ta slova by se dalo směstnati: Pane Bože odpust jim, co natropili v zaslepenosti své proti Církvi, pro jediné a nesmírné zásluhy jednorozeného Syna svého! Rač také milostivě vzhlédnouti na lásku

---

[1]) Kaple na starém hřbitově.

[2]) Čeští (nebo Moravští) Bratří.

potomka pobloudilých Otcův, který miluje Církev tvou nade všecko na světě, jako toho nejnověji zase důkaz dal v básních svých! Amen!

Znělky Vaše jsem přešel všechny. Opravdu bylo těžké dílo, bohaté jest; všechny pěkné jsou, a některé přesličné! Co nejkrásnějšího! jsou to jasné hvězdy pro náš život zlástě, a pro všechen budoucí, nebeských pravd!!!

Co pak jim řekne Kolár! Tuhle vytýkal svojim, že si již dali vyrvat palmu vítězství na Slovensku od katolíků! A hle tu se mu postaví znělky jako zjevené před oči! Podívá-li se na ně jako rovný na rovného, aneb bude muset někde Sursum corda?! —

Rád uhlídám, jak se bude k nim bočit p. Čelakovsky [tak]? Kolárovy se mu nelíbili [tak]! —

Byl tu u nás řecký kněz Ivan Šorák, krásný muž, všem se líbil, Horvat, Slovan, povahy lahodné, od roku 1846 knězem, celou duší Slovan, však jen Slovan. Jest v Holomouci při pluku polním kaplanem. Zajel si schvalně k Peigerlovi, [1]) aby viděl své krajany. Dal mi biletku svou a já jsem mu dal básně Fr. Sušila Moravana. Byl velmi tomu rád! —

Již několikráte mi napadlo sepsati malou knížečku, co školní dárek pro mládež, o nehodném Těla Páně požívání, historicky, čehož mnohé důkazy máme výroky samých svatých Otcův potvrzené, a přidal bych k tomu příběh náš od r. 1312. [2]) Nevím, stálo by to snad tuze mnoho! Bylo by toho as arch a dost! Rád bych to měl k 15. srpnu! Nevím, co vy o tom soudíte? Zdali by to na se vzal tiskař čili ne? Pro ty děti nic plechého k dostání, a předc se mnoho teď při zkouškách rozdává! —

Vel. Pánu Procházkovi, [3]) jemuž prosím poručena mě mějte, jsem na Vaši žádost nepsal, poněvadž jsem se obával jej tím pohoršiti. Básně Vaše jsou tedy v rukou Páně Thunových.

S Bohem

Váš

Tomáš.

Na sv. Františka Reg. 1851.
Posílám tuhle něco do Hlasu hodí-li se to?

---

[1]) knězi rodem z Prerávy (Nového Přerova) na jihu Moravy, kde dosud asi 600 Chorvatů.

[2]) Psal o něm v Časopise katol. duchovenstva 1847.

[3]) Matěj P. (1811—1889) od r. 1851 professor gymnasia v Brně.

29.

Tomáš Procházka Sušilovi.

Dojem ze sjezdu katolických jednot v Brně. Sbírka na Dědictví sv. Cyrilla a Methoda (1850). Přímluva za žadatele do bohosloví.

Adressa na str. 4°: z Ivančic. Jeho důstojnosti Panu Panu Františkovi Sušilovi veleučenému professorovi theologie v Brně.

Nedatovaný list psán asi koncem září 1851

B.

Důvěrníci naši navrátili se ze sjezdu nadšení. Schůzka naše nedělní trvala přes půl třetí hodiny. Škola byla plna. Důvěrníci vypravovali, co slyšeli a viděli, a každý z nich vyzýval shromážděné bratry, aby mi byla Slava [tak] volána. Nu to se strhlo nebe nade mnou, a nebylo nade mne! Hosiana bylo voláno od lidu. Snad nepřijde již ukřižuj, již toho bylo dost. Já pak jsem použil rozpáleného železa a žádal jsem, aby se stal základ pro Dědictví Sv. Cyrilla a Methoda. Proto tuhle 20 fl. CM. pod titulem: Jednota Ivančická 20 fl. CM.

Druhá věc, pro kterou píši, ta jest: Náš absolvovaný gymnasista Jan Sedláček, ač byl od p. biskupa odehnán, nechce jinak jen do theologie. Prosím <zpraviti?> mne skrze jiné lidi, jakby to měl udělati, jestliže bych já něco nevymohl u biskupa za něho. Protož prosím Vás

a) Jest p. biskup doma.

b) Možná-li ještě za něho prositi tak pozdě. To je pravda, neví-li p. biskup nic proti Sedláčkovi, že s ním mnoho důvěry na Gymnasium stratil.

Řekněte své zdání hned Karlovi. On mi napíše ihned, a já na večer již zpraven budu.

Váš

Tom.

30.

Tomáš Procházka Sušilovi.

Blahopřání ku jmeninám S. Stesky na domácí nepříjemnosti.

Nedatovaný list psán v polovici června asi 1852.

B.

Co úd jednoty Cyrillo-Methodějské přeji k svátku Vašemu co hlavě své všeho dobra plnou míru, neboť jinak ani údové nezachovají sebe, neostane-li hlava naše při zdraví a živobytí. O to ovšem za dnův těchto více než kdy jindy prositi máme, neboť samé smutné noviny nám přinášejí naše listy, buď že umřel zase jeden z malého počtu, buď ochuravěl nebezpečně. Konečně přec se myšlenka rozhostuje v duši: Tak ste na prázdno vystříleli patrony, kliďte se ze světa s nepořízenou!

Do života nic nechce jíti. Tu jsem poručil, aby pro rozmanitost zapěla se od dětí po mši svaté také jedna jiná krátká píseň. Pan Vice-školní-dozorce Pan Pater Mach[1]) ihned si vyjel na učitele. „Šak mu to p. děkan[2]) písemně dá!" P. děkan mi to sice písemně nedal, ani ústně posud zakázal, jenom (prý) učitele obeslav zakázal jemu. Inu, kdo se má teď hádat? — Takoví marniví hejsci posud vládnou! Vězte, že zas letos p. děkan v čas velikonoční ani jednu ovečku svou nezpovídal, jiného bez toho nic nekonával, co zde farářem jest. Tak se nikomu nepovede jako jemu! Avšak Pater Mášek[1]) vyvinul sílu ze svého srdečka jakou před ním žádný. On dosadil učitele na naši školu a posavad stojí metlou nade mnou, jakou mu p. děkan do rukou dal, a teď se bojí a stydí říci: Zaraž!

Totě ovšem nic veselého, aniž se hodí k želání k svátku! Avšak pravda jest!

Pán Okresný má mladšího as čtyrletého chlapečka, a jmenují ho Jaromírek! Bližšího o rodině jsem se posud nemohl dopídit.

Z Jahrbücher jsem místa naznačená přeložil a tuto přikládám.

Přikládám, že před Panem Bohem naším u oltáře jest povinností nemalou se modliti za blaho Vaše časné a věčné

Váš dlužník

Tomáš.

31.

Tomáš Procházka Sušilovi.

Blahopřání ku jmeninám.

---

[1]) mladší spolukaplan Procházkův.

[2]) farář ivančický (Hüpsch).

Milý Bratře!

Učinil jsem, co jsem byl povinnen, u oltáře Páně za Vás, jakž Vy bez toho přesvědčen o mně ste. Což jsem mnohokráte psal, píši zas, že to Pánu Bohu děkuji, že mě připoutal na osobu Vaši svazkem on sám nejlépe ví jakým. Tak to snad mělo býti k spasení mému! Bůh dej! Protož už tak býti musí. Neodstrkujte mě, a minulého roku činy jeví, že tak nečiníte. Za dary na duši, které Vám Pán propůjčil k rozšíření království jeho na zemi, děkoval jsem, přijav tělo Páně, Bohu našemu. Z<a> oživení zřídla v slabých očích Vašich prosil jsem ho. A protož

S Bohem

líbaje Vás trvám dlužníkem Vaším

Tomáš.

Na sv. Františka 1853 v Ivančicích.

P. S. Naše poutnice posílá tuto něco do Hlasu!

32.

Tomáš Procházka Sušilovi.

Naděje i obavy co do pracovníků. Spis P. „Putování Krista Pána po sv. zemi“ 1853.

List nedatovaný psán asi r. 1853, kterého (1. března) »Moravská Nár. Jednota« změnila své jméno (»Matice Mor.«) a kterého vydán spis P. »Putování.«

B.

Vidět na Vás dle poslední<ho> listu, že máte starosti ale také žertujete a to dobrá. Desítky na Dědictví pořád lítají do Brna. Buď p. bůh pochválen. Opravdu bude jinak na naší milé Moravičce. Žeň hojná a Vy pravíte, že dělníků málo. Co pak Pater Tomáš z Komína?[1]) On by mohl tělem a duchem dva zastoupit. Kdyby měl tu vytrvalost patera Matěje,[2]) našeho horlivého professora! Teď ferte citi ferrum date tela scandite muros. Teď možna aneb již nikdy více po nás. Co roztomilý p. Thun[3]) vše pro nás koná? Dyt on na soudu Božím bude na nás prstem ukazovat: Ten nechtěl, ten nechtěl. Na Tomaška z Komína zajisté! — O mne [tak] řekne: Ten trochu chtěl, ale nemohl! —

1) Tomáš Šimbera (1817—1885).

2) Procházky.

3) Hr. Leo Thun (1811—1888)? 1849—1860 min. osvěty.

Dělám co mohu. Sedím na devatenáctém archu.[1]) Já pak si musím počkat, až co Matice[2]) vydá za putování po svaté zemi.

Posílám Vám: Pouť na sv. Hostýn, jak popsala ji přednostka naše.[3]) Nic jsem nepřidal, jen poněkud pravopis opravil. Přečte Vám to snad p. prof.,[4]) jenž s Vámi za stolem sedává. Prosím ho! Může to dat do Hlasu pater Pojmon??[5]) Nevím, co tomu říkáte?

Váš

Tomáš.

33.

Tomáš Procházka Sušilovi.

Stesky na domácí příkoří. Sbírka na kapli svatojakubskou. Frenclova Postilla. Obliba Procházkova spisu Putování Christa P.

Adressa na str. 4⁰: Eibenschitz. S. Hochwürden H. H. Franz Sušil hochgelehrten Professor der Theologie in Brünn (Minoriten Kloster).

Nedatovaný list, na jehož 3krejcarové známce vytištěno 10/2, psán asi 1855.

B!

Nesete péči o mne, děkuji srdečně. Opravdu celý ten čas vánočný jak předhodový tak pohodový byl pro mne památný, pro chytráctví Machovo proti Slovanství a mne [tak] a pro neukojitelný hněv p. děkana, pro kapličku.[6]) Sjezd[7]) mi také mnoho jeho velebnost popudil. Ovšem nejvíce ty tam řečníkem oznámené 4000 fl. W W. Ano kdyby [tak] to byl myslil, i má řeč o panenství. Proto bude-li zase sjezd, již mne musíte dokonce nechati doma. — Příjmy naše pro kaplu vystoupily již na 1875 fl. CM! — Nebylo po domích sbíráno, to mi bylo doručeno! —

Tážete se také, jak že stojí se zdravím mým. Já citívám [tak] následky silného namahání na jméno p. Ježíše[8]) každým rokem, letos ovšem trochu více. Dělávám rád reka, který nejsem, a tudyž trpívám. Studánku

---

[1]) díla »Putování«.

[2]) Moravská.

[3]) Panenské Jednoty. 1849 založena v Ivančicích přes počátečné zdráhání Procházkovo čilá Katolická jednota panen, první na Moravě.

[4]) asi Matěj Procházka.

[5]) Frant. Pojmon (1817—1902) redaktor »Hl.«

[6]) Srv. str. 38.

[7]) Katol. Jednot.

[8]) zpovídáním a o.

Ille ergo manducat[1]) carnem Christi et sanguinem Christi in veritate, cuius devota mens cum fide viva et gratitudine digna beneficia mortis filii dei recordatur, ammirans et ammirando iterum ac iterum revolvens inmensam erga nostram salutem dei caritatem, excitans et confortans se virtute Christi, ut aliquo modo reddat deo suo recompensam, crucem suam tollendo et Christum saltim a remotis imitando, clamando magis affectu anime cum David:[2]) *Quid retribuam domino pro omnibus, que retribuit michi? Calicem* passionis *accipiam et nomen domini invocabo.* Et solum ille, qui sic manducat, non moritur, sed habet vitam eternam, ut dicit Christus Joh. VI.

Et sic multi fideles ante institucionem et post institucionem huius sacramenti eque bene carnem Christi manducaverunt / et eius sanguinem 146a
biberunt sc. Johanes Baptista et latro in cruce, quia nisi manducassent, vitam non haberent.[3]) Et »hodie multi fideles incarcerati vel in itinere vel in corporali labore existentes sine sacramento sensibili eque vere manducant et bibunt«[4]) corpus et sanguinem Christi sicut illi, qui sacramentaliter manducant, quamvis per sacramenta sensibilia facilius homo ad spiritualem manducacionem possit pervenire. Et sic oportet nos semper spiritualiter manducare Christum, sive fiat per sacramenta sive sine illis. Sicut ergo Johannes Baptista vel latro in cruce vel »devoti fideles in carcere non manducant corporaliter Christum nec habent ipsius naturale corpus in seipsis, sed solum spiritualiter est in animabus eorum«, sicut fuit in b. Paulo, qui dixit:[5]) *vivit in me Christus,* »sic et hodie fideles debent in sacramento manducare corpus Christi non corporaliter sed solum spiritualiter, credentes quod iuxta Christi sentenciam corporalis manducacio nichil ipsis prodesset, ut supra est tactum«.[6])

»Secundo notet fidelis, quod h o m o f i d e l i s e s t m u l t u m d i g n i o r q u a m s a c r a m e n t u m«,[7]) quia talis in veritate est templum sancte trinitatis, membrum Jesu Christi et heres domini dei bonorum et coheres Christi, quod remote est ab isto sacramento. Et sic sancti doctores dicunt probabiliter,[8]) quod »Christus est habundancius, dignius et perfeccius in fideli homine quam in sacramento«,[9]) quia existens in homine Christus animam eius informat, racionem eius sapiencia, sciencia, consilio et fide illuminat, voluntatem eius caritate et devocione inflammat, potenciam eius irascibilem ad bona provocat et contra mala confortat; sed non sic potest esse in sacramento, quia panis istorum donorum nullo modo sic potest esse capax,[10]) sed »est ibi multo inferiori modo sicut lux solis in corpore lune«,[11]) sicut dicit supra Ambrosius,

---

[1]) In marg.: Quid est manducare carnem Christi et sanguinem in veritate. Nota. — [2]) Ž. 115, 12. — [3]) C h e l č. str. 467. — [4]) Přibr. čl. 21. — [5]) Gal 2, 20. — [6]) Přibr. čl XXII — [7]) Přibr. čl. XXIII. — [8]) In marg.: Christus in fideli homine habundancius dignius perfeccius quam in sacramento. — [9]) Přibr. čl. 28 (XXIV). — [10]) C h e l č. str. 430. — [11]) Přibr. čl. 29 (XXV).

i. e: sicut sol mediante luna dat lumen et virtutes, sic Christus dat dona et virtutes mediante isto sacramento.

Si autem dicitur:[1]) Iste panis est iam a Christo institutus pro sacramento vel figura eius ultra omnes alias figuras, ergo est dignius homine — iterum[2]) homo fidelis est multum propinquior figura non solum Christi sed et tocius[a]) trinitatis, quia ad ymaginem dei factus est, ut dicitur Gen. 1. Et propter hoc dicit Paulus I. Cor. XI:[3]) *Vir dum in ecclesia orat vel prophetat, non debet velare caput suum, quoniam ymago et gloria dei est.* »Et sic ex dei multiplici mandato homo plus debet diligere fidelem hominem quam sacramentum«.[4]) Sed quia quantumcunque homo sit dignior sacramento et Christus plus inhabitet hominem, tamen non corporaliter sed spiritualiter potest esse in ipso, ut supra est deductum — ergo »nec in sacramento potest corporaliter sed solum spiritualiter esse«,[5]) quia solum ad hunc finem Christus est in sacramento, ut mediante isto animas sanctorum ingrediatur, in quibus elegit perpetuare.

Et hoc totum expressit Christus in cena discipulis suis. Postquam
146b enim ipsis dixit: *Manducate ex hoc omnes, | bibite ex hoc omnes,* statim subiunxit:[6]) »*hoc facietis in meam commemoracionem,* per hoc exprimens, quod erit corporaliter absens et ergo tamquam absentis debent ipsius devote memorari«.[7]) Et iterum dixit ipsis: *Bibite ex hoc omnes, hic est sanguis meus, qui pro multis effundetur,* ubi expressit, quod »ille sanguis non erat corporaliter sed sacramentaliter in calice, sed corporaliter adhuc erat intra cutem Christi et in venis«,[8]) ex quibus debebat adhuc effundi in passione. Et iterum Mat. 26 dixit:[9]) *Non bibam amodo de genimine vitis huius usque in diem illum, cum bibam illud novum in regno patris mei* — hoc dixit post sumpcionem calicis sacramentalis, significans quod omnes sancti in celo eternaliter eundem cibum et potum manducabunt et bibent spiritualiter, sicut dicitur Apok. XIX:[10]) *Beati qui ad cenam nupciarum agni vocati sunt,* Luc. XIV:[11]) *Beatus, qui manducabit panem in regno dei* et infra ibidem docet Christus, quomodo sancti eternaliter manducabunt spiritualiter thauros et altilia ovis occisa.

Sicut ergo in regno dei sancti non manducabunt corporaliter Christum sed spiritualiter, in ipso delectando et non solum gustum sed et omnes sensus exteriores et interiores in eo saciando, ita quod non esuriant neque siciant amplius in eternum, taliter Christus est hic manducandus non corporaliter sed spiritualiter more angelorum. Et quia carnales sumus et spiritualia non comprehendimus, ideo sacramenta

a) Psáno: solius.

---

[1]) In marg.: Argumentum. — [2]) In marg.: Solucio. — [3]) v. 7. — [4]) Přibr. čl. 30. (XXVI) [5]) Přibr. čl. XXVII. — [6]) In marg.: De manducacione spirituali in regno Christi — [7]) Přibr. čl. XXVIII. — [8]) Přibr. čl. XXIX. — [9]) v. 29. — [10]) v. 9. — [11]) v. 15.

hec nobis dantur, ut per ista visibilia infirme nostre anime tamquam per scalam ad spiritualem cibum pro modulo suo eleventur, et dum hoc humiliter fecerimus, tunc Christus, pius pastor animarum, esurientibus et sicientibus occurrit et ad ipsos se inclinat, quemlibet secundum fidem suam pascit et potat corpore et sanguine suo in veritate modo predicto.

Et ex istis patet,[1]) quomodo panis sacramentalis et vinum sacramentale infinitum differunt a pane et vino communibus, quia panis sacramentalis et vinum sacramentale est modo dicto corpus et sanguis Christi, sed panis communis nullo modo. Panis sacramentalis et vinum sacramentale debent non propter esuriem corporis manducari, sed solum propter esuriem anime, sed panis communis propter esuriem ventris. Et hoc dicit Apostolus I. Cor. XI:[2]) *Si quis autem esurit, domi manducet, ut non in iudicium conveniatis.* Panis sacramentalis non debet infidelibus nec indignis et criminosis nec brutis dari, quia Mat. XV:[3]) *non est bonum sumere panem filiorum et dare canibus* ad manducandum — sed panis communis eciam infidelibus et brutis est datus a deo, quia panem sacramentalem debent manducare solum in colleccione sanctorum, sicut dicitur I. Cor. XI:[4]) *Cum convenitis ad invicem manducandum, expectate* — sed cibum communem potest homo eciam cum infidelibus recipere, dummodo non [offendatur] frater, ut docet apostolus I. Cor. X:[5]) *Si quis infidelium vocat vos ad cenam et wltis ire, omne quod vobis apponitur manducate.* Panem sacramentalem indigne manducans reus corporis et sanguinis domini iudicatur, sed non sic est de pane communi.

Sicut ergo olim heretici de Christo dupliciter errabant, aliqui dicentes quod / non sit homo, sed solum appellatur homo, alii autem 147a
dixerunt quod non sit plus quam alius sanctus homo, sed tantum ipsum dixerunt sicut unum ex prophetis: sic contingit[6]) circa hoc sacramentum dupliciter errare: »aliqui enim errant« nimis grosse dicentes, quod illud sacramentum non sit iam panis, sed solum caro Christi materialis et quod aliud sacramentum non sit iam vinum, sed solum sanguis Christi, »estimantes cece quod totum Christum cum omnibus suis membris vivum possunt deglutire et quod Christus cottidie aliquot mensuras de suo sanguine ex se mittat«, et sic contra preceptum apostoli scandalizant tam gentiles quam Judeos, qui dicunt quod nimis miserum deum habemus, quem sic cottidie voramus, »christianos vero infinitos faciunt pessime ydolatrare, quos verbo et exemplo docent panem, quem credunt carnem Christi, adorare« [7])

Alii vero errant dicentes, quod panis sacramentalis nichil differt a pane communi et illi blasphemant Christi statutum et sunt ingrati eius donis.[8])

---

[1]) In marg.: De differencia maxima inter panem sacramentalem et panem communem. — [2]) v. 34. — [3]) v. 26. — [4]) v. 33. — [5]) v. 27. — [6]) In marg.: Duplex error de sacramento. — [7]) Příbr. čl. XXX. — [8]) Srv. Chelč. str. 435.

Nos vero medium tenentes credimus, quod hoc quod in natura sua est panis, hoc idem virtute Christi et eius statuti et virtute benediccionis Christi sacerdotum, quos hic in terris pro vicariis reliquit, est modo dicto corpus Christi, et illud quod in natura sua est vinum, hoc modo dicto est sanguis Christi.

»Istam autem sentenciam de venerabili sacramento intendimus in populo cum timore dei publicare« [1]) et adversarii eius ponant iuxta sentenciam suam, deus autem, qui donavit hoc donum [2]) noticie et odit mendacia, multiplicet secundum dignitatem capacium fidei veritatem.

---

[1]) Přibr. čl. XXXI. — [2]) Chelč. str. 494.

[Petri Payne Anglici Tractatus I. de corpore Christi.] 151a

Multi a patre luminum noviter illustrati clare sed dolorose conspiciunt, quod nulle hereses [a] sunt sic callide a diabolo in ecclesiam introducte, [1] sicut hereses de eukaristie sacramento. Per has enim hereses [b] diabolus ecclesiam a fructu illius venerabilis sacramenti totaliter spoliavit; per has hereses pseudoprophetas sine numero multiplicavit; per has hereses pessimum vicium symonie diabolus in ecclesia nimis multipliciter radicavit; per has hereses quasi totam ecclesiam in grandem ydolatriam involvit; per has hereses antichristus tam dominos terrenos quam simplex wlgus a bonis [c] fortune spolians suum regnum validissime contra electos roboravit; per has denique populum cum pseudoprophetis quasi fortissimis cathenis colligavit et tamquam squamas Vehemoth [2]) in unum compegit, ut nullum spiraculum spiritus veritatis in eos pertransire possit. Et sic finaliter diabolus facit ecclesiam per has hereses deum multipliciter irritare. Hiis inquam fideles predicti ex divina illustracione moti mussitant, qualiter se habere debeant circa hec Christi sacramenta, ne manducent illud in fermento veteri [3]) hereticorum.

Pro horum brevi informacione lex dei est acucius intuenda et ruminanda, que sola novit purum ab impuro separare, ne homo simplex

[1]) Toto a následující má Viklef Trial. (ed. Lechler Oxon. 1869) p. 248 n., ale kratčeji. — [2]) Job 41, 6. — [3]) I. Kor. 5, 8.

---

a) B (= téhož rkp. fol. 147a nn) in marg.: Ex heresibus sacramenti quante mala introducta sunt in populum. — b) B nemá. — c) A ab eius.

hereticorum astuciis ad mortem toxicetur. Sicut dicitur Ps. 118:[1]) *Nisi quod lex tua meditacio mea est, tunc forte periissem in humilitate mea.* Nam spiritus s. sciens tantam seduccionem futuram circa hoc sacramentum, de ipso habundancius quam de ceteris sacramentis legem multiplicavit. Nam de manducacione spirituali, que est simpliciter necessaria volenti digne sumere hoc sacramentum, latissime scribitur Joh. 6 per totum; et de manducacione corporali iterum sufficienter scribitur Mat. 26, Mar. 14, Luc. 22 et 1. Cor. XI per totum quasi capitulum; sed de aliis sacramentis ut de baptismo, que non fuerunt malis tanta occasio erroris, non est sic dei lex multiplicata.

Primo igitur notandum,[2]) quid sit ille panis visibilis, quem Christus dixit corpus suum, et illud vinum sensibile, quod dixit sanguinem suum. Et dicitur breviter, quod sunt sacramentum i. e. signum visibile a Christo institutum ad aliquid invisibile significandum. Sicut enim deus in veteri testamento usus est signis,[3]) ut patet de circumcisione et de aliis cerimoniis, non quod in talibus delectetur, sed propter populi rudis instruccionem, ut per visibilia ad invisibilia, que
151b deus requirit, manuducatur: sic Christus / in novo testamento usus est signis eadem intencione, sc. ut per visibilia invisibilia ostendat, ut[a]) Mar. 7 volens sanare surdum et mutum, misit digitos in auriculas eius et sputo tetigit linguam eius et statim aperte sunt aures eius et solutum est vinculum lingue eius et loquebatur recte.[4]) Ubi hec signa visibilia sc. taccio digitorum et linicio salive significabant occultas et invisibiles virtutes, quas ille infirmus[b]) invisibiliter a Christo tam in anima quam in corpore recepit. Similiter[c]) Mar. 8 volens sanare quendam cecum, duxit eum extra vicum et expuens in oculos eius impositis manibus suis interrogavit eum, si aliquid videret. Qui aspiciens ait: Video homines velut arbores ambulantes. Deinde iterum imposuit manus super oculos eius et cepit videre et restitutus est, ita ut clare videret omnia. Ubi iterum pluribus signis Christus circa eius curacionem utebatur — absque dubio propter aliquid misticum significandum. Et iterum Joh. 9 dicitur de ceco nato, quod Jesus expuit in terram et fecit lutum ex sputo et linivit lutum super oculos eius et dixit ei: Vade lava in natatoria Siloe, quod interpretatur missus; abiit ergo et lavit et venit videns. Ecce iterum usus est pluribus signis ex predicta racione.[d]) Similiter usus est columba Luc. 3, ubi dicitur quod Jesu baptisato et orante apertum est celum et descendit spiritus s. in[e]) corporali specie sicut columba in ipsum, non quod illa columba corporea fuerit spiritus s., sed signum pertinenter ipsum representans. Sic usus est sono et igne sensibilibus in die Pentecostes, quando factus est

[1]) v. 92. — [2]) In marg.: Quid sit sacramentum. — [3]) In marg.: Deus usus est signis tam in V. quam in N. Lege. — [4]) B in marg.: Probat panem esse signum.

---

[a]) B unde. — [b]) A visurus. — [c]) B: Similiter ut dicitur. — [d]) Celá tato věta v B není. — [e]) B přetrhl.

repente de celo[a)] sonus tamquam advenientis spiritus vehementis et replevit totam domum[b)] et apparuerunt illis dispertite lingue tamquam ignis seditque supra singulos eorum (Act. 2)[c)] Ubi iterum per illa signa spirituales proprietates spiritus sancti, quas tunc apostoli recipiebant, exprimebat. Et iterum Joh. 20[d)] in die resurreccionis stans Jesus in medio discipulorum insufflavit in eos et dixit eis: Accipite spiritum sanctum, ubi iterum ille flatus fuit solum in signo spiritus sanctus.

Sicut igitur ista omnia signa fuerunt solum quedam media, per que Christus spiritualia et invisibilia dignis ministrabat: sic senciendum est de ecclesiasticis sacramentis, vid. quod sunt signa, mediantibus quibus humanum genus a latronibus spiritualibus wlneratum et semivivum relictum [1]) a Christo medico sanatur, non quod virtus vel gracia dei, qua in animabus nostris sanamur,[e)] talibus sacramentis et signis ascribatur, quia, ut declarat Augustinus de spiritu et anima, omnis virtus et gracia faciens hominem / deo gratum a solo deo infunditur et ipse 152a solus eam in nobis sine nobis operatur, sed sacramenta sunt tantum apta media, cum quibus operatur propter nostram infirmitatem, qui invisibilia sine visibilibus attingere non valemus.

Vnde sicut ad medelam corporis [2]) communiter quinque concurrunt: nam primo solus deus corpus sanat auctoritative, ita quod nisi ipse sanet, alias vana sunt medicus et omnis medicina, ut patet Mar. 5 de muliere, que a multis medicis continue deterius habebat; secundo medicina sanat effective opponens se infirmitati, quousque ipsam expellat; et tercio dieta sanat conservative, nisi enim homo iussis et regulis a medico expressis et ad medicinam requisitis obtemperet, cassus est omnis[f)] labor; quarto medicus sanat ministerio, quia ipse est minister dei ad infirmum, ut dicitur Eccli 38; [3]) et ultimo emplastrum sanat sicut medium aptum, per quod medicina infirmo applicatur: sic quodammodo est de infirmitate et sanacione spirituali animarum. Nam primo et principaliter solus deus sanat anime wlnera culpam dimittendo, ut[g)] Ys. 43: [4]) *Ego sum ipse, qui deleo iniquitates tuas propter me.* Secundo gracia dei sicut medicina oppon t se anime morbo, quia gracia culpe contrariatur et expellit sicut calor frigus. Vnde I Cor. 15 dixit apostolus olim blasfemus: [5]) *Gracia dei sum id quod sum* q. d. omne quod habeo bonum, causavit dei gracia.[h)] Tercio sanat sacerdos animam sicut minister a summo[i)] medico missus, cuius medicinam debet infirmo applicare. Vnde I Cor. 3: [6]) *Quid est Apollo, quid vero*

[1]) Luk. 10, 30. — [2]) In marg: Ponit reale de sanitate corporis qualiter correspondet sanitati spirituali. — [3]) v. 12. — [4]) v 25. — [5]) v. 10. — [6]) v. 4 n.

---

a) B de celo vyn. — b) B: ubi erant sedentes. — c) B: ut dicitur Act. 2. — d) B: ut dicitur Joh. 20. — e) A saluamur. — f) B nemá. — g) B: ut dicitur. — h) B gracia dei. — i) B supremo.

Paulus? Ministri eius, cui credidistis. Et I. Cor. 4: a) *Sic nos existimet homo ut ministros Christi et dispensatores misteriorum dei.* [1]) Quarto sanat animam implecio mandatorum et consiliorum dei, quam oportet ut dietam quemlibet sacramenta percipientem secundum informacionem sacerdotis attente observare, alias totum quod fit est vacuum et inane, sicut contingit corporalibus egris medicis nolentibus obedire. Hinc dixerunt servi Naaman domino suo nolenti precepta Helisei observare IV. Reg. 5: [2]) *Pater, si rem grandem dixisset tibi propheta, utique facere debueras, quanto magis quia dixit: b) Lavare et mundaberis.* Quinto et ultimo c) ad hanc sanitatem sacramenta ut quedam emplastra cooperantur, dum illis mediantibus gracia nobis confertur, non quod sine
152b talibus deus / graciam conferre non possit, sed quia homines terreni et spiritualium ignari non faciliter nisi per sensibilia ad spiritualia promoventur.

Et sic patet finaliter: quomodocunque per se homo, d) sacerdos et sacramenta ad sanitatem anime cooperentur, solus tamen deus per ista media graciose dat sanitatem. e) Hinc dicit Apostolus I. Cor. 3: [3]) *Ego plantavi, Apollo rigavit, sed deus incrementum dedit. Itaque neque qui plantat est aliquid neque qui rigat, sed qui incrementum dat deus* q. d. licet ego f) semen verbi dei iniecerim et cum Apollo in orto ecclesie plantaverim, a solo tamen deo habetis omne bonum, quod habetis.

Ulterius notandum: [4]) Sicut cetera signa non amittunt propriam naturam quam habent, sed manent naturaliter id, quod prius fuerunt, antequam instituebantur ad significandum: sic est de signo vel g) sacramento eukaristie senciendum, vid quod sunt secundum naturam suam verus panis et verum vinum, licet sint figuraliter corpus et sanguis Christi. Licet enim iam h) tota romana ecclesia pro fide teneat, quod illa signa totam naturam suam i) amittant, ita quod iam non sint j) panis et vinum, sed nudum accidens sine subiecto, tamen hoc non habet a Christo nec ab eius apostolis nec a sanctis ecclesie primitive k), sed a pseudofratribus, qui in secundo millenario post solucionem satane secundum propheciam Apok. 20 ad seducendum in l) ecclesiam introierunt. Nam ut testantur Mat., Mar. et Luc. Christus panem [5]) recepit et illum iussit manducare discipulos suos et illum carnalibus dentibus mordebant et degluciebant eodem modo precise sicut alium cibum et sic per omnes sensus probaverunt, quod illud in natura sua fuit verus panis, quem viderunt, tetigerunt, odorati sunt, gustaverunt et audiverunt et hoc eos in fide quietavit plus quam

[1]) v. 1. — [2]) v. 12. — [3]) v. 6 n. — [4]) B in marg.: Sacramentum panis et vini non amittit naturam suam. — [5]) In marg: Natura panis manet.

---

a) B: Et infra 4 cap. — *b*) B dixit tibi. — *c*) A vynech — *d*) B nemá. — *e*) B: gr. sanat. — *f)* B: in vos iniecerim. — *g*) B: de sacr. — *h*) B nemá. — *i*) B nemá. — *j*) B sit. — *k*) A má jen: a Christo. — *l*) B nemá.

s. Thomam, qui de resurreccione Christi dubitans per quinque sensus est confirmatus. Et propterea Apostolus ubicunque loquitur de sacramento, nullibi vocat accidens sine subiecto, sed crebrius vocat panem.

Et sic[1] »manducacio exterior istius panis est manducacio corporis Christi in figura. Et propterea hanc manducacionem Christus instituens dixit: *Hoc quociescunque feceritis, in mei memoriam faciatis.*[2] Nam si hec esset manducacio in veritate et non in figura, tunc Christus continue[a] ad eam obligasset, quia manducacio spiritualis illa est necessaria quod continue fiat omni hora et omni momento.« Nam Augustinus dicit, quod ille manducat in veritate, qui credit in Christum. Et »Christus dicit, quod ipsum manducare est in ipso manere[b] per fidem.«[3] »Et cum homo debet continue[c] credere et omni hora in / 153a
Christo manere, necesse est eum continue[d] sic manducare. Ergo cum Christus non obligat qualibet hora ad sacramentalem manducacionem, sed certum tempus demonstrat dicens *Quociescunque*, innuit quod illa manducacio exterior est figuralis«,[4] ubi homo manducat verum, realem, naturalem et materialem panem et bibit verum vinum materiale in signum manducacionis spiritualis, qua continue[e] debet anima nutriri et maxime illa hora, qua exteriora sacramenta manducat.

Sicut ergo columba, que fuit signum spiritus sancti, fuit vera et naturalis columba et solum in figura spiritus sanctus, et flatus Christi, quem dixit spiritum sanctum, fuit verus flatus[f] et naturalis et solum in figura spiritus sanctus, et ignis de celo descendens in die Pentecostes fuit in natura sua verus ignis et realis et solum in figura spiritus sanctus: sic ista sacramenta secundum naturam sunt verus panis et vinum sicut alius non sic sacratus et solum in figura corpus et sanguis Christi.

Si vero ulterius queritur, quid sit ille[g] panis et illud[g] vinum in figura,[5] dicendum quod figurant Christum voluntarie pro nostra vita mortuum et eius sanguinem in nostrorum peccatorum remissionem effusum. Hinc instituens Christus ista sacramenta ita ait Luc. 22: *Accipite, hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur, hoc facite in meam commemoracionem; similiter de calice ait: Hic calix novum testamentum est in meo sanguine, qui pro vobis fundetur.* Ecce non dixit simpliciter: hoc est corpus meum, sed adiunxit: quod pro vobis tradetur, et non dixit simpliciter: hic calix novum testamentum est in meo sanguine, sed adiunxit: qui pro vobis fundetur, significans quod hec sacramenta non debent figurare Christum regnantem in celis et gloriosum, sed[h] solum Christum prout est tamquam agnus pro nobis oblatus et finaliter crucifixus pro

[1]) In marg.: Differ. sacramentalis et spir. manducacio. — [2]) Je z konsekrační formule mešní. — [3]) Chelčický str. 432. — [4]) Chelč. str. 467. — [5]) In marg.: Quid figurant sacramenta corp. et sang. Chr.

---

a) B: cottidie. — b) B: se. — c) B: Et cum hoc cottidie debet. — d) B: cottidie. — e) B: cottidie. — f) B: flatus Christi. — g) B: iste, istud. — h) B: et.

nostris peccatis.[1]) Huius[a]) inmensi beneficii volens nos Christus nunquam oblivisci, statuit in ipsius memoriam hec sacramenta, ut quociescunque illa receperimus, tota passio Christi acsi hodie fieret in nobis innovetur.

Huiusmodi[b]) figura in agno pascali secundum ritum veteris legis precessit, unde Ex. 12 dum filii Israhel gravissimo iugo pharaonis premerentur, post multiplicia signa dixit dominus ad Moysen, quod universa multitudo filiorum Israhel ymolet agnum ad vesperam et sanguine eius ungant ostia domorum, ne cum Egipciis ab angelo plagentur.
153b Et sequitur:[2]) *Eadem ipsa nocte | educam exercitum vestrum de terra Egipti.* Et infra precipitur: *Custodi verbum istud, legittimum tibi et filiis tuis usque in eternum. Cumque vobis dixerint filii vestri Que est ista religio? dicetis eis: Victima transitus domini est, quando transivit super domos filiorum Israhel in Egipto, percuciens Egipcios et domos nostras liberans.* Hec omnia in figura patribus contigerunt, que in Christo sunt evacuata. Nam[3]) dura captivitas pharaonis in Egipto eterna vincula tenebrarum tocius humani generis figurabat, agni ymolacio pro libertate tam gravis servitutis Christi mortem significabat, que sola a servitute demonis absolvit; et sicut Israhelite carnales nunquam debuerunt figuralis libertatis oblivisci, sed omni anno per ymolacionem agni et manducacionem renovare: sic dignum et iustum est, ut nostre liberacionis nunquam obliviscamur, in qua a tot malis sumus erepti et tot bonis ditati per victimam agni incontaminati, qui solus tulit peccata mundi. Hinc Christus pro memoriali hoc sacramentum instituit nostre redempcionis:[4]) *Hec quociescunque feceritis, in mei memoriam facietis.* Et Apostolus dicit I. Cor. XI:[5]) *Quociescunque manducabitis panem hunc* etc., *mortem domini annuncciabitis, donec veniat.*

Et sic quociescunque hec sacramenta sumimus, debemus in passione Jesu Christi animas nostras tamquam in epulis confortare, ut ipsum imitemur, sicut et olim Judei in agno paschali se confortabant ad viam terre promissionis. Et quod[c]) hoc ita sit, plane declarat Apostolus I. Cor. 5:[6]) *Expurgate vetus fermentum, ut sitis nova conspersio, ut estis azimi; etenim pascha nostrum ymolatus est Christus: itaque epulemur non in fermento veteri neque in fermento malicie et nequicie, sed in azimis sinceritatis et veritatis.* Ubi[7]) breviter applicans christianis[d]) agni paschalis figuram ipsos docet, quod nullam habeant veteris peccati admixtionem, sicut illi non habuerunt aliquod fermentum, et secundo sicut illi sese confortabant[e]) manducando agnum ymolatum, sic nos debemus confortari in ymolato

[1]) Chelč. str. 431. — [2]) v. 17. 26. — [3]) In marg.: Quid figuravit captivitas in Eg. et ymolacio agni pasch. — [4]) Z konsekrační formule mešní. — [5]) v. 26. — [6]) v. 7 n. — [7]) In marg.: Sicut Judei circa agnum paschalem, sic christiani circa sacram. alt. se habeant.

---

a) A huiusmodi. — b) B Huius. — c) A nemá. — d) B Christo. — e) B: illi confortabant.

Christo. Et sicut illi debuerunt manducare cum puris azimis, sic nos cum puris virtutibus, quia alias moreremur, si malicie fermentum fuerit in nobis repertum.

Quociescunque ergo figuraliter vel sacramentaliter sic ut premittitur homo corpus Christi manducat et sanguinem eius bibit, tocies
debet ad manducacionem spiritualem / summa diligencia 154a
se irritare et provocare. Que manducacio nichil aliud est nisi amabilis revolucio beneficiorum Christi, quibus anima stimulatur ad ipsum reamandum et imitandum. Dicit enim Dionisius libro de eccl. jerarchia lib 3: quod divina imitacio non aliter in nobis generatur, nisi per recentem memoriam et sepe revolutam operum Jesu Christi.

Ex quo ulterius patet, quod quicunque wlt digne manducare hec sacramenta visibilia, debet prius habere tres theologicas virtutes.[1]) Oportet enim talem primum habere fidem de Christi divinitate, de eius incarnacione, de eius innocentissima humanitate, de eius sanctissima et virtuosissima conversacione, de eius pacientissima et utilissima passione. Nam si de hiis quis vivam fidem non habuerit, gratis ruminat brutaliter visibilia sacramenta. Ideo Christus spiritualiter se manducare docens, declarat fidem incarnacionis incipiens a descensu eius de celo usque ad passionem, ubi sanguinem effudit, ut patet Joh. 6.

Oportet secundo quod talis habeat spem in deo suo tam pio, qui nobis tantam humanitatem pro nobis moriendo ostendit, omnibus se gratis offerens qui cupiunt salutem, ut ipse dicit Joh. 3:[2]) *Sic deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam eternam. Non enim misit deus filium suum in mundum, ut iudicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum.* Qui hac spe caruerit, in vanum sacramenta visibilia sumit, quia nichil poterit in Christi beneficiis delectari, que sua esse non sperat.

Et tercio oportet quod habeat actualiter caritatem ad speciosum forma pre filiis hominum,[3]) qui electis dei filiis est factus tanto delectabilior et carior, quanto pro ipsis factus est in passione despeccior et abhominabilior. Unde et Ys. 53 in persona electorum ita dicit:[4]) *Non est ei species neque decor. Vidimus eum et non erat aspectus nec desideravimus eum, despectum et novissimum virorum, virum dolorum et scientem infirmitatem et quasi absconditus wltus eius et despectus, unde nec reputavimus eum. Vere languores nostros ipse tulit et dolores nostros ipse portavit et nos reputavimus eum quasi leprosum et percussum a deo et humiliatum.* Sic inquam manducantem oportet habere ad Christum
sic confusum et spretum / pro se ardentem caritatem supra cuncta 154b
mundi[a]) creata. Et pro eo postquam Christus discipulos suos sacramenta-

[1]) In marg.: Digne manducantem oportet tria habere. Srv. Viklef de euch., vyd. Loserth. Lond. 1892. str. 158 nn. — [2]) v. 16 n. — [3]) Ž 44, 3. — [4]) Is. 53, 2—4.

a) B munda.

liter cibavit, in longum sermonem de caritate erga ipsum protraxit, ut patet Joh. 15. 16. usque ad passionem.

»Solum ergo ille qui cum hiis virtutibus ad sacramenta Christi a) accedit, in veritate Christum manducat et recipit graciarum incrementa per Christum se spiritualiter in sacramentis tribuentem. Qui autem mortue sine hiis virtutibus sacramenta suscipit, ad sui dampnacionem«[1]) beneficiorum Christi in sacramentis memoratur, precise sicut periurans in sui dispendium nominat dei nomen. b) Nam talis nichil aliud agit, nisi quod multipliciter se obligatum deo suo ostendit et cum illi continue est ingratus, iuste iudicium sibi sumit. Et propterea dicit apostolus, quod qui manducat et bibit indigne, iudicium sibi manducat et bibit.

Et sic patet,[2]) quod christiani non solum habent nudam figuram in suis sacramentis, sed et rem figuratam, quia in rei veritate dum figuram extra manducant, intra in animabus eorum de graciis dei per Jesum Christum inpinguantur mediantibus visibilibus sacramentis. Et propterea dicit Apostolus I. Cor. X:[3]) *Calix benediccionis, cui benedicimus, nonne communicacio sanguinis Christi est et panis quem frangimus, nonne participacio corporis domini est?* Ubi apostolus propterea vocat illud vinum calicem benediccionis, quia in rei veritate actualiter a deo mediante illo benedicimur, diversa dona graciarum accipiendo, et nos illi calici benedicimus i. e. gracias agimus deo de illis donis et sic in veritate tunc participes passionis et mortis Jesu sumus effecti, omnem graciam redempcionis cum electis communicantes. Et sic ille habundancius dona per hec sacramenta recipit, qui se per fidem, spem et caritatem in Christi beneficiis plus actualiter sollicitat, sicut dicit Mat. 25:[4]) *Omni habenti dabitur et habundabit, ei autem qui non habet, et quod videtur habere, auferetur ab eo.* Sicut enim dominica oracio quoad eius naturam est eque bona a quocunque dicatur, sed super isto habet efficaciam et bonitatem habundancius, si quis ea melius utatur: sic est de sacramento. Bona enim inanimata ex usu virtuoso contrahunt bonitatem et sic sicut medicina cadaveri, ligno aut lapidi vel alteri rei, que vita caret, c) nichil confert: sic nec sacramenta d) prosunt hiis, qui carent intrinseca disposicione.

[1]) Chelč. str. 447. — [2]) In marg.: Sacramentum alt. non est nudum sacramentum. — [3]) v. 16. — [4]) v. 29.

---

a) B nemá. — *b)* B: bonum dei nomen. — *c)* B: que intra se vitam non habuerit. — *d)* B: quidquam prosunt.

[Petri Payne Anglici Tractatus II. De corpore Christi.]

Nota: Duo queruntur[a] ad sacramentum: primum quid sit hoc sacramentum, secundo quomodo corpus Christi sit in illo. 167a

Circa primum currunt hereses et illud est de fide explicita scripture, secundum autem non est de fide explicita.

De primo Augustinus epist. 12. ad Bonifacium:[1] *Si inquit sacramenta quandam similitudinem rerum earum, quarum sacramenta sunt, non haberent, omnino sacramenta non essent. Ex hac autem similitudine plurimum eciam ipsa rerum nomina accipiunt. Sicut igitur secundum quendam modum sacramentum corporis corpus est, ita sacramentum fidei fides est.*

Idem de verbis domini serm. 52:[2] *Panis* inquit *iste, quem videtis in altari sanctificatum per verbum dei, corpus Christi est.* Hec ille. Fundatur Mat. 26, Mar. 14, Luc. 22. ubilibet testantur Christum dixisse panem esse suum corpus et I. Cor. X:[3] *Panis, quem frangimus.*

Augustinus[4] super questionibus Levit. cap. 54:[5] *Quid* inquit *est, quod prohibens sanguinem dicit: Anima omnis carnis sanguis est?* Sequitur:[6] *Illud appellatur anima, quod significat animam. Solet autem res, que significat, eius rei nomine, quam significat, nuncupari, sicut scriptum est: Septem spice septem anni sunt. Non enim dixit septem annos significant et multa huiusmodi. Et hinc est*

[1]) *Migne* P. L. 33 col. 363 n. Podobně c. 48 de cons. dist. II. — [2]) *Migne* P. L. 38 col. 1099 (sermo CCXXVII, in die Paschae IV). — [3]) v. 16. — [4]) In marg.: Hoc est i. e. significat corpus meum. — [5]) *Migne* P. L. 34 col. 702. — [6]) ibid. col. 703.

[a]) Psáno requiruntur a opraveno.

quod dictum est: Petra autem erat Christus; non enim dixit: petra significavit Christum, sed tamquam hoc esset, quod per substanciam non erat, sed per figuracionem. Sic et sanguis, qui propter vitalem quandam corpulenciam animam significat, anima dictus est. Hec ille.

Ergo supra dixit, quod secundum quendam modum sacramentum corporis Christi corpus Christi est, quia secundum modum essendi sacramentalem.

Sacramentum in natura sua est panis. Patet I. Cor. 10 et XI, ubi ipsum apostolus pluries vocat panem. Sed constat, quod res debet sortiri nomen non ex institucione humana, sed ex proprietatibus eius. Sic iam sacramentum vere nominat panem, quia habet omnes proprietates panis non sic sacrati. Si quis autem sacram scripturam audet glosare dicendo: panis i. e. accidens, forciori auctoritate fidelis debet eius dictum per opposita glosare sc. in figura est corpus Christi. Quia ex quo panis manet, non potest hoc idemptice esse corpus Christi, sed tantum in figura. Sic columba est spiritus s. (Joh. 1) et flatus Christi est spiritus s. et ignis in discipulos descendens (Act. 1.) Et talis predicacio est secundum habitudinem, quia res subiecti ordinatur a deo rem predicati secundum habitudinem figurare. Magna enim habitudo est panis ad corpus, ut docet Augustinus super Joh. Augustinus lib. 1. de doctr. christ. cap. 5:[1]) *Servabitur in locucionibus figurativis huiusmodi regula, ut tamdiu versetur diligenti consideracione quod legitur, donec ad regulam caritatis interpretacio perducatur. Si autem hoc*
167a *iam proprie sonat, nulla putetur* | *figurativa locucio. Si preceptiva locucio est aut flagicium vel facinus vetans aut utilitatem et beneficenciam iubens, non est figurativa. Si autem facinus aut flagicium videtur iubere aut utilitatem vel beneficenciam vetare, figura est.* Et ponit exemplum: *Nisi inquit manducaveritis carnem filii hominis et biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis; facinus igitur vel flagicium videtur iubere — figura est, precipiens passioni domini esse communicandum et suaviter ac utiliter recondendum in memoria, quod pro nobis caro eius crucifixa et wlnerata est.* Hec Augustinus.

Wiklef in De blasfemia:[2]) *Sicut deus non tropice sed vere et realiter irascitur, sic corpus Christi non tropice sed vere et realiter manducatur, licet locuciones, quibus talis sensus exprimitur, sint tropice et figurative.* Et quod sacramentalis manducacio sit figurativa, patet, quia Christus pro tempore et non continue ad ipsam obligavit dicens: Hoc quociescunque feceritis . . . Nam manducacio spiritualis est semper necessaria, que secundum Augustinum est credere in Christum et ut dicitur Joh. 6, manere in Christo et Christum habere in se manentem. Et hoc est necesarium continue fieri[3]) — ergo etc. Sicut ergo manducacio sacramenti est manducacio figuralis, sic sacramentum est figuraliter corpus Christi.

---

[1]) Je lib. III. cap. 15. *Migne* P. L. 34 col. 74 n. — [2]) Vyd. Dziewicki, Lond. 1893, str. 89 n. — [3]) Srv. I. trakt. Paynův (str. 25). Chelč. str. 432.

De secundo dicit Wiklef:[1]) *Corpus Christi est in sacramento rite disposito spiritualiter et virtualiter et sacramentaliter et realiter et vere.* Sed ne detur capitosis idolatris perfidie occasio, eo quod dicitur „realiter et vere", quia arguunt dicentes: Omnis modus realis est modus substancialis, ideo declarat seipsum dicens in principio sue confessionis:[2]) *Ista adverbia „vere et realiter" sunt adverbia transcendencia et dicunt modum essendi analogum, quo Christus est ille panis.* Hec ibi. Ubi wlt, quod extendendo hoc adverbium „realiter" ad significandum modum omnis esse vel entitatis, tunc omne quod est sacramentaliter corpus Christi, est realiter corpus Christi; sed restringendo ipsum adverbium „realiter" ad significandum modum essendi distinctum contra sacramentalem, ut in communi modo loquendi restringitur, sic nichil quod est sacramentaliter corpus Christi, est ut sic realiter corpus Christi. Ex hoc patet, quomodo omnes modos essendi Christi vocat reales per comparacionem dicens: *Modus essendi Christi in toto universo est modus essendi realis, modus essendi in sanctis viantibus et in sacramentis est modus essendi realior, modus essendi eius in celo est modus essendi realissimus. Primus est potencialis, secundus spiritualis et sacramentalis, tercius substancialis.*

Idem de li vere: *Sed difficultas est, si corpus Christi est substancialiter in illo pane. Pro illo adverbio notandum, quod quandoque sumitur simpliciter pro modo substancie, et sic loquitur / Hugo,* 168a
quandoque autem superaddit reduplicative racionem corporis in quantum talis substancia et sic ego proprie intelligo adverbia. Vnde cum dicitur quod corporaliter i. e. secundum corporis et sanguinis Christi virtutem sumimus Christum in altari, tunc oportet sic intelligi necessitante nos fide, quia spiritualiter sumimus carnem Christi. Et iste est verus modus corporis, licet non sit modus consequens corpus, quia Joh. VI dicit Christus: Caro non prodest quidquam.

Sumendo ergo adverbium proprie et reduplicative, corpus Christi non est substancialiter in sacramento, ut potest patere ex multiplici argumento.

Primum, quia de hoc nullum reperitur efficax argumentum, quia nec scriptura, in qua omnis veritas necessaria saluti plenissime continetur, hoc testatur nec racio nec quinque sensus hoc testantur. Scriptura enim explicite aliud non testatur, nisi quod ille panis est corpus Christi, quod oportet intelligi figurative. Non enim dicit, quod hic (adverbialiter) sit corpus Christi, sed quod hoc (pronominaliter) sit corpus Christi, vel quod hic (hic adverbialiter) sit sanguis Christi, sed quod hic sc. calix i. e. vinum in calice sit sanguis Christi, ut patet Mat. 26, Mar. 14, Luc. 22, I. Cor. X et XI. Similiter nulla racio dictat, quod ibi substancialiter sit corpus Christi, sed multipliciter reclamat, quod unum corpus sic corporaliter sit in tam diversis locis

---

[1]) Kde? — [2]) De apostasia, vyd. Dziewicki, Lond. 1889 str. 213 n.

tam multiplicative. Similiter sensus corporis non aliud arguunt nisi panem ut panem Si autem mirabilia obiciuntur, cum iam non appareant, timetur ne sint diabolica figmenta, quibus ecclesie illuditur. Si ergo nec scriptura nec racio nec sensus corporis testantur, quod substancialiter Christus sit in sacramento, non est racio alia hoc concludens.

Secunda racio. Inpossibile est Christum esse aliter in sacramento quam possit a fidelibus manducari, quia ad hunc finem est datum sacramentum Christo dicente: *Accipite et mancate.* Sed Christus non potest substancialiter manducari, quia hoc nedum nichil manducantibus proficeret,[1] sed insuper ipsos pollueret et viciaret, ut dicunt Augustinus et Ambrosius et fundant se super illo Joh. VI: *Caro non prodest quidquam.* Sicut ergo fidelis in carcere spiritualiter Christum sine sacramentis manducans non manducat ipsum substancialiter, sed solum spiritualiter, per vivam fidem se in eo confortando: sic nec ille qui ipsum manducat in sacramentis, quia uterque eque vere manducat corpus Christi dicente Augustino:[2] *Quid paras dentem et ventrem? Crede et manducasti.* Si ergo non potest substancialier manducari, sequitur quod non substancialiter sit in sacramentis ad hunc finem institutis.

Tercia racio. Licet Christus modo excellenciori sit in electis quam in sacramentis et de illo est multiplex testimonium scripture: tamen in ipsis non substancialiter sed solum spiritualiter manet Paulo dicente Eph. 3:[3] *Christum habitare per fidem in cordibus vestris.* De corporali enim et substanciali
168b / modo essendi dixit discipulis:[4] *Paupres semper habetis vobiscum, me autem non semper habebitis* et ipsos corporaliter deserens dixit:[5] *Ego vobiscum sum usque ad consummacionem seculi* sc. spiritualiter per graciam meam. Si ergo in electis, qui sunt digniores hoc sacramento, non est substancialiter, qui tamen hoc sumunt, quod in sacramento ipsis datur: sequitur quod omnino in sacramento non habet esse substanciale eius corpus.

Quarta racio, quia secundum fidem scripture, cui totus christianismus testatur, Christus in substanciali carne resurgens veraciter ad celos ascendit, minime usque ad iudicium corporaliter venturus, ut patet in parabola de talentis Mat. 22, Luc. 19, et Act. 1 testati sunt angeli Christum assumptum esse et ita iterum venturum esse. Et per se sine parabola palam dixit Mat. 24:[6] *Si dixerint „hic est Christus," nolite credere, quia sicut fulgur exit ab oriente et paret in occidente, ita erit adventus filii hominis.* Ubi clare docet, quod illo substanciali modo, quo veniet, nedum non est in sacramento sed nec alicubi in terris. Et Augustinus testatur dicens super Joh.:[7] *Una persona est deus et homo, utique per id*

---

[1]) Srv. Chelč str. 428. — [2]) c. 47. de cons. dist. II. Srv. Chelč. str. 469. — [3]) v. 17. — [4]) Mat. 26, 11: Mar. 14, 7: Jan 12, 8. — [5]) Mat. 28, 20. — [6]) v. 26 n. [7]) *Migne* P. L. 35 col. 1441.

quod deus est, in celo per id quod homo est. Et iterum idem (et ponitur de cons. dist. 2 Prima quidem):[1]) *Donec seculum finiatur, sursum est dominus, sed tamen eciam hic nobiscum est veritas domini. Corpus enim, in quo resurrexit, uno loco esse apparet, veritas autem eius ubique diffusa est.* Et si Christus esset corporaliter in sacramento, non staret fidei veritas in hoc puncto.

Quinta racio, quia secundum omnes katholice philosophantes nullum corpus potest multiplicari corporaliter, ut sit per diversa loca a se invicem distincta pro eodem instanti, licet tamen poterit multiplicari secundum diversos modos essendi. Sed stante hac sentencia corpus Christi foret nimis monstruose multiplicatum, quia idem corpus tunc esset pro eodem instanti in mille ecclesiis et in totidem altaribus et mille in qualibet hostia — et sic corpus Christi in qualibet hostia haberet mille pedes, mille oculos et sic singula membra nimis multiplicata, que omnia multiplicato corpore necessario[a]) commultiplicarentur, cum totum sint sue partes.

Et ulterius sequeretur: idem Christus est sibi dexter et sinister et subtus seipsum et supra seipsum et retro seipsum et ante seipsum, ymo inevitabiliter sequitur, quod haberet pedes supra caput[2]) et caput infra pedes et sic foret corpus Christi monstruosissimum in natura. / 169a

Raciones autem in oppositum sc. quod Christus sit substancialiter in sacramento, carent fundamento. Ut aliqui dicunt, quod corpus Christi post glorificacionem transiit totaliter in naturam divinam et omnes proprietates divinitatis assumpsit, ita quod iam non sit caro sed spiritus ubique diffusus sicut deitas.[3]) Et fundant hanc fantasiam ibi Joh. VI:[4]) *Verba que locutus sum vobis, spiritus sunt et vita* et I. Cor. 1:[5]) *Predicamus Christum dei virtutem et dei sapienciam* et II. Cor. 5:[6]) *Si cognovimus secundum carnem Christum, sed nunc iam novimus.*

Sed quod ista sentencia sit extorta ex scripturis contra intellectum spiritus sancti, potest sic patere.

Primo quia cum Christus sacramentum discipulis primum et perfectissime ministravit, corpus eius fuit adhuc passibile et mortale et nondum gloriosum, unum tantum occupans locum in turba duodena, certum est quod non erat ubique diffusum, eo quod necdum erat clarificatum et communiter predicte sentencie innitentes testantur, quod talem subtilitatem non habuit in carne mortali, sed primo post ascensionem. Si ergo in sacramento altaris, quod Christus in cena dedit discipulis, fuit corpus Christi substancialiter, ut credunt, tunc queritur, si illud fuerit gloriosum vel passibile. Si dicitur quod gloriosum, tunc sequitur, quod idem corpus pro eodem instanti fuit mortale et inmortale,

[1]) l. c. 44. — [2]) Viklef de euch. vyd. uv. 302. — [3]) Chelč. str. 444. — [4]) v. 64. — [5]) v. 24. [6]) v. 16.

a) Psáno: necesse.

et si fuisset reservatum in horam mortis, tunc fuisset simul mortuum et vivum. Si autem dicitur, ut communiter respondent, quod tale eis dedit quale habuit, tunc sequitur quod corpus Christi carnaliter voraverunt contra determinacionem Christi Joh. VI. Et sequitur, quod corpus Christi fuit in quolibet pane in longitudine viri 30 annorum, quod Augustinus negat dicens, quod corpus Christi non est dimensionaliter in sacramento. Vnde oportet, quod illa locucio Christi »hoc est corpus meum« sit locucio figurativa sc. quod panis sit sacramentaliter corpus Christi.

Nec valet instancia cecorum per relacionem arguencium dicencium: Si esset locucio figurativa, tunc non subiungeret »quod pro vobis tradetur«, quia certum est quod Christus notans panem per li »hoc«, demonstravit corpus suum, et sic idem est »hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur« et »hoc efficaciter et sacramentaliter figurat corpus meum, quod pro vobis tradetur«.[1])

Secundo ista opinio est contra fidem scripture, quia omnis scriptura testatur Christum resurrexisse in vera carne dimensionata, quamvis iam gloriosa; et testantur omnia argumenta, que Christus fecit 40 diebus post suam resurreccionem in apparicionibus crebris, ut Act. 1. Ubi nunquam fuit cura Christo probare, quod sit iam spiritus ubique diffusus, sed cum apostoli estimarent eum spiritum, dixit
168b Joh. 20:[2]) *Pal/pate et videte, quia spiritus carnem et ossa* etc. Et in eodem corpore sic organisato et dimensionato visus est Cefe et post hec XI discipulis et deinde plus quam quingentis fratribus, deinde sic et b. Paulo, ut dicitur I. Cor. XV,[3]) qui sunt testes idonei, qualiter de Christi resurreccione est credendum, sc. quod Christus non sit spiritus sed verus homo in corpore glorioso.

Timendum ergo est, ne isti magistri mendaces sint antichristi, qui iuxta doctrinam Johannis negant Christum venisse in carne, ut I. Joh. 4,[4]) contra testimonium spiritus sancti et Christi apostolorum.

Tercio inprobatur ista opinio, quia Christi resurreccio est nostre resurreccionis forma et exemplar. Patet I. Thes. III:[5]) *Si credimus, quoniam ille mortuus est et resurrexit, ita et deus eos qui dormierunt per Jesum adducet cum eo;* et I. Cor. 15:[6]) *Christus resurrexit a mortuis primicie dormiencium;* et Phil. 3[7]) dicit Paulus, quod Christus reformabit corpus humilitatis nostre configuratum [corpori claritatis sue; patet ergo, quod resurgemus] corpore glorioso sicut et Christus. Sed nostra resurreccio est in carne et ossibus et non erimus spiritus, ut dicitur Job 19:[8]) *In carne mea videbo deum salvatorem meum et rursum circumdabor pelle mea* etc. Vnde nisi corpus Christi esset caro et non spiritus, esset nostre resurreccionis inpertinens exemplar, quod scriptura negaret.

---

[1]) Viklef De euch. 116. — [2]) Není Jan 20, nýbrž Luk. 24, 39. — [3]) v. 5—8. — [4]) v. 3. — [5]) v. 13. — [6]) v. 20. — [7]) v. 21. — [8]) v. 26.

Quarto patet falsitas huius opinionis, quia fideliter credimus, quod Christus venturus est iudex vivorum et mortuorum non ut spiritus sed in forma vera humana, in qua videbit eum omnis oculus et qui eum pupugerunt, ut testatur Joh. in Apok. et Christus per se dicit Mat. 22:[1]) *Filius hominis venturus est in sede maiestatis sue* et Joh. 5:[2]) *Dedit ei potestatem iudicium facere, quia filius hominis est.* Et iterum loquens de suo adventu Luc. et Mat. 24 ostendit, quod corporaliter erit in aliquo certo loco, dicens:[3]) *Ubi fuerit corpus, ibi congregabuntur et aquile*, ubi docet, quod veniente Christo corporaliter sancti rapientur sibi obviam in aera, uti I. Thess. 4.[4]) Ymo perpetue in glorioso corpore post resurreccionem generalem in forma humana regnabit, ut ostendit Christus Mat. 17 dicens:[5]) *Sunt quidam de hic stantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant regnum dei*, et sequitur, / qualiter Christus transfiguratus est ante eos, 170a
ostendens eis gloriam sui regni futuri cum attestacione tocius trinitatis et Moisi et Helie simul concurrencium, quod Christus in forma humana dimensionata perpetuo regnabit; sed nulla mencio ibi habetur, quod sit spiritus ubique diffusus, ut mendaces ad paliandum idolatriam confinxerunt ex diaboli persuasione.

Ex istis patet clare, quod Christus, licet sit spiritualis secundum quatuor dotes glorie exaltatus, tamen non est spiritus, quia secundum Augustinum licet quodlibet corpus poterit mutari in quodlibet, sed non corpus in spiritum.

Sed ad auctoritates dicendum, quod prima non probat, quod Christus sit spiritus, sed probat quod caro Christi non debet carnaliter secundum errorem quorundam discipulorum manducari, sed spiritualiter solum per memoriam recentem eius conversacionis et mortis. Secunda auctoritas probat, quod quamvis Judei scandalizentur in Christo crucifixo et gentiles reputent hoc stultum, tamen electi fideliter credunt quod Christi passio est dei virtus, qua diabolus est victus, et dei sapiencia,[6]) qua homo est redemptus. Tercia vero auctoritas, sc. illa »Si cognovimus Christum secundum carnem«, docet quod nichil carnaliter est amandum, nec Christus, quia propter hoc abstulit carnem, ut amor spiritualis depuretur. Patet clarius in glosis doctorum.

Item alii huius erroris discipuli nituntur dei omnipotencie dicentes: Possibile est deo disponere, quod Christi corpus sit substancialiter in diversis locis — ergo credimus ita esse in sacramento. Hic dicitur, quod scola antichristi creditur lapsa in heresim per multa blasfema mendacia de dei omnipotencia, ut patet de accidente, quod credunt stare in sacramento sine subiecto per omnipotenciam dei, de absolucionibus temerariis a pena et a culpa, de indulgenciis ultra novissimum diem, quas vendiderunt, de canonisacione incerta plurimorum, que omnia super fide de omnipotencia dei in ecclesiam induxerunt,

---

[1]) Apok. 1, 7; Mat. 25, 31. — [2]) v. 27. — [3]) Luk. 17, 37; Mat. 24, 28. — [4]) v. 16. — [5]) Je Mat. 16, 28; další je z kap. 17. — [6]) I. Kor. 1, 23 n.

licet repugnent omnipotencie dei. Nam sicut deus seipsum negare non potest, ut dicitur 2. Tim. 2,[1]) sic nichil potest inordinate, ymo multa potest deus de potencia ordinata, que nemo tenetur credere sine revelacione, ut deus potest A salvare et tamen B non tenetur hoc credere, cum nulla evidencia ipsum B ad hoc astringat. Et nemo restringet omnipotenciam dei, quod non posset facere novum mundum extra
170b mundum iam creatum ea facilitate, / qua istum innovabit, sed tamen absit quod fidelis ita credat in facto.

Ideo religiosum videtur et securum tantum triplicem veritatem de possibili concedere sc. veritatem in sacra scriptura exaratam, veritatem ab infallibili racione elaboratam et veritatem a sensu extrinseco cognitam, cui acquievit Thomas Joh. XX. Omnia autem alia, licet vera, sunt tamquam apocrifa et fidei inpertinencia respuenda. Et possumus negare multas proposiciones de possibili, non quia scimus eas efficaciter inprobare, sed quia non sunt de numero predicte triplicis veritatis, quibus solis fidelis debet inniti. Et sic excuteret fidelis rumorum audiciones et cronicas prophanas, et hoc videtur eo necessarius, quo pater mendacii nititur sollicicius ecclesiam perturbare. Et si fideles circa credenda huic regule inniterentur, tunc studium et occupacio theologica forent utiliter breviata et tota lex antichristina cum privatis regulis ordinum a consideracione fidelium suspensa et multo evidencius ymaginaciones et fantasie errabunde propter criminositatem et vanum nomen vanitatis introducte.

Isti regule innitebantur apostoli et doctores ante satane solucionem, ideo in eorum dictis reperiuntur concordes. Sed doctores fantastici vanum nomen subtilitatis affectantes post millenarium Christi sunt multipliciter evagati, et hec est racio, quare in eorum scriptis sunt tot repugnancie reperte. Dum ergo discipuli predicti erroris levis obiciunt dicentes: Possibile est deo facere, quod corpus Christi sit substancialiter in sacramento, non debet fidelis hoc concedere, nisi aliqua veritatum trium sibi testetur; alias per eandem regulam posset antichristus novos articulos fidei fabricare quantum vellet, sicut et fecit.

Item alii fundant se in fidei sue virtute dicentes, quod omnia sunt possibilia credenti,[2]) ex quo concludunt, quod necesse est deum cooperari cum sua fide. Et inferunt, quod credere Christi corpus in hostia substancialiter sonat in magnitudinem fidei, sicut hoc discredere est fidei defectus. Hii non attendunt quod credere meritorie deo
171a presupponit deum hoc / dicere per evidenciam certam. Et ideo apostolus dicit Rom. X,[3]) quod fides est ex auditu et auditus per verbum Christi. Sed fidei blasfeme, cuius oppositum deus approbat, virtus dei non cooperatur. Vnde Judei solide credunt adventum Messie eorum, restauracionem templi et Jerusalem et eorum congregacionem et plura alia, que propterea nunquam fient, et gentiles seducti credunt filios

---

[1]) v. 13. — [2]) Mark. 9, 23 — [3]) v. 17.

suos raptos ad deos, qui utraque vita sunt privati. Sicut hodie secundum Bernhardum multa corpora venerantur ut sanctorum in terris. quorum anime sunt in inferno. Quare ergo non simili modo fides istorum presumptuosorum foret mendax, dum veritas prima eidem non attestatur, maxime quia faciles ad credendum contra fidelem Christi et eius apostolorum multiplicem premonicionem concorditer testancium:[1] *Si dixerint »hic est Christus vel ibi«, nolite credere nec ire post eos.*

Nec sonat in fidei defectum nolle credere, quod Christus sit substancialiter in hostia consecrata, dummodo creditur, quod Christus spiritualiter i. e. per graciam suam sit in illa, si rite consecratur, quia ut dicitur Luc. 7. centurio fuit de magnitudine fidei a domino laudatus, eo quod credidit, quod potens esset Christus sanare eius puerum sine eius corporali descensione ad ipsum, et regulus econtra de parvitate fidei a Christo est redargutus, eo quod non crederet Christum alicubi esse virtualiter et spiritualiter, nisi ubi fuerit corporaliter presens,[2] ut dicitur Joh. IV.

Item alii confirmant se in predicto errore simealibus argumentis, arguentes a similitudine insufficiente. ut primo dicunt de anima: Si, inquiunt, anima potest esse simul in diversis locis, cur non corpus Christi eadem facilitate? Hii notent, quod tota difficultas est de multiplicacione nature corporee, quod ipsa sit simul per diversa loca secundum suam substanciam, quod negatur; anima autem est substancia incorporea — ergo non valet similitudo. Utrum autem idem spiritus posset esse simul intercise per distincta loca, est probleuma neutrum multis, cum spiritus in natura sua non occupat locum et ex celeritate motus alterati ab insensibili ad sensibile a loco abscondito ad patentem[a] fit crebro decepcio sensus. Hinc b. Paulus sciens se raptum in terciam celum et in paradisum, utrum extra corpus vel in corpore fuit, dicit se ignorare, ut II. Cor. 12.[3]

[1] Mat. 24, 23: Mar. 13. 21: Luk. 17. 23. — [2] Srv. Chelč. str. 427 n. — [3] v. 2 n.

---

[a] Psáno: potestatem.

[Tractatus de 4 modis essendi.]

155a
Apostolus I. Cor. XI incipiens loqui de sacramento eukaristie spiritu prophetico dicit, quod circa hoc oportet hereses esse, ut qui probati sunt fiant manifesti. Quare quilibet fidelis debet caute attendere, ne circa hoc sacramentum, quod est lapis[a] sapientum, hinc occasione male accepta in viam peccatorum impiorum declinet. Debet autem excitare quemlibet fidelem hic ad vigilandum, quia eciam tempore Christi et in eius presencia multi discipulorum eius fuerunt in hoc scandalisati, ut patet Joh. 6, in tantum quod eciam ab eo recesserunt, tum quia tempore apostolorum Corinthii post sufficientem informacionem sibi hinc iudicium sumpserunt, ut patet I. Cor. XI, tum quia doctissimi doctores cum innumerabili multitudine eorum discipulorum per plura curricula seculorum in sentencia eukaristie criminose variarunt, ut patet in multis passibus decreti: alii in melle conficiendo, alii transsubstanciacionem ponendo, alii inpanacionem asserendo, alii sacramentum calicis quoad wlgus deponendo, alii accidens sine subiecto et paneitatis exinanicionem usque ad fundamentum in eo dogmatizando, quod eciam usque hodie per totam romanam ecclesiam ut fides confirmatur. Et videtur quod quanto plus ecclesia in operabilibus ab apostolis declinavit, de tanto habundancius in speculativis in penam peccati in errores varios devenit. Tum eciam quia quasi omnes doctores moderniores nedum discordant in hoc puncto ab apostolis, sed eciam a doctoribus primevis sc. Crisostomo, Origene, Augustino, Ambrosio etc., ymmo si

---

a) Psáno: lapsum.

quis eorum scripta recte inspexerit, discordant eciam a seipsis, cum sepius nedum unus alteri sed et idem contradicit sibi ipsi. Et sunt eorum doctrine sicut aqua turbida,[1]) inpura et insipida, quam quilibet horreret et quamdiu cum seipsis non concordaverint, quilibet credens eorum testimonium formidaret. Sic enim in causis secularibus diffinicio duodecim consulum non suscipitur, nisi concordes fuerint cum seipsis. Cum enim sint tam vita quam sciencia apostolis et primis doctoribus inferiores, certum est fideli, quod non sunt nove revelaciones a domino ista varia eukaristie documenta ultra sanctos priores, sed antichristi errores et seducciones.

Vnde caveat summe fidelis hanc antichristi excusacionem[2]) in suis peccatis, que dicit, cum queritur, utrum fides eius de eukaristia habeat fundamentum scripture vel racionis: / „Hoc inquit sacramentum 155b
ledit suos perscrutatores. Nam et David ait:[3]) *Parasti cibum illorum, quoniam ita est preparacio eius.* Noli ergo scrutari, si non vis errare. Nam hoc sacramentum salubriter credi potest, investigari non potest.“ Et ita ut fur antichristus lumen racionis cautulose, ne error suus agnoscatur, aufugit. Verum quidem est, quod criminosa perscrutacio maxime huius sacramenti ledit, sicut et aliarum veritatum maxime articulorum fidei, sed eorum cognicio licita reformat tam affectum hominis quam intellectum. Nam ut I. Cor. 13[4]) *Videmus nunc per speculum et in enigmate, tunc autem facie ad faciem* i. e. articulos fidei, quos nunc aliquo modo cognoscimus, tunc sc. in patria clarissime intelligemus. Illam ergo cognicionem, que solum in patria datur, velle perscrutari criminosum est, sed optare cognicionem clariorem fidei obscure credite amancium et requirencium dominum est. Sic enim apostoli dixerunt Luc. 17[5]) *Domine, adauge nobis fidem.* Fides enim potest augeri usque ad clarum eiusdem fidei intellectum, alias enim non hortaretur Petrus I. Pe. 3[6]) christianos paratos esse dare racionem de ea fide etc., cum nemo de ea fide, quam solus ignorat, potest aliis ponere racionem. Nullus ergo articulus fidei potest esse tam altus, quin possit a christianis aliquo modo salubriter investigari, cum b. Augustinus investigavit materiam de benedicta trinitate, que est infinitum superior eukaristie sacramento. Ideo nullum velamen hereticum possit magis ecclesiam cecare quam istud: Noli investigare, sed simpliciter crede, que tibi a prelatis tuis preponuntur, alias errabis. Quia sic introducta quacunque novitate heretica sine fundacione scripture, si docti in lege domini incipiant illud si catholicum sit examinare, statim possit proponi hoc principium Machometi: Hoc credi debet, sed investigari non potest.

Notet ergo christianus de hoc sacramento attestata[a]) legis dei, racionis et expositorum[b]) ecclesie primitive et cuncta alia habeat tam-

[1]) Viklef de euch. vyd. uv. str. 287. — [2]) Viklef de euch. vyd. uv. str. 285. — [3]) Ž. 64, 10 — [4]) v. 12. — [5]) v. 5. — [6]) v. 15.

---

[a]) Psáno: attestate. — [b]) Psáno: exemplorum.

quam onerosa ecclesie[a]) suspecta, noviter a satrapis antichristi ad proprium lucrum callide introducta.

Fides ergo huius sacramenti ponitur Mat. 26, Mar. 14, Luc. 22 et I. Cor. XI, ubi terminans dominus veteris legis figuras, quarum solempnior erat agnus paschalis, solempniter hoc sacramentum introduxit. *Accipiens* enim *panem gracias egit et dedit discipulis suis dicens: Accipite et comedite, hoc est corpus meum, quod pro vobis*
156a *tradetur.* | *Similiter postquam cenavit, accepit calicem et gracias agens dedit ipsis dicens: Accipite et bibite ex hoc omnes, hic est enim calix novum testamentum in meo sanguine. Hec quociescunque feceritis, in mei memoriam facietis.* Ubi mandavit suis discipulis suum corpus comedere et suum sanguinem bibere — et fecerunt non ficte sed in veritate. Et sic ex hac litera fideliter credendum est, quod ille panis sic ut premittitur a Christo dispositus et condicionatus est vere et realiter corpus Christi, quod traditum est pro nobis, sicut testatur Apostolus I. Cor. X:[1]) *Panis, quem frangimus, nonne participacio corporis domini est?* et I. Cor. XI:[2]) *Qui manducaverit panem vel biberit calicem domini indigne, reus erit corporis et sanguinis Christi.* Sic conformiter scripture crediderunt doctores antiqui, ut Jeronimus ad Helbidiam confitetur suam in hoc puncto fidem dicens:[3]) *Nos audiamus panem, quem Christus fregit deditque discipulis, esse corpus domini salvatoris ipso dicente ad eos: Accipite et comedite, hoc est corpus meum.* Et Augustinus 4° de Trin.:[4]) *Corpus et sanguinem Christi dicimus id, quod ex terre fructibus acceptum et prece mistica consecratum recte sumimus ad salutem in memoriam dominice passionis.*

Sed cum panis sacramentalis non possit ydemptice esse corpus Christi, cum alias Christus noster fieret sepe deus recens et cresceret in suis partibus monstruose in infinitum, quia quotquot panes sacerdos conficeret, tot partes[a]) Christi adderet, ymmo deus noster reciperet mutaciones nimis ineptas, quia mollesceret, putresceret et a vermibas roderetur et sequerentur predicaciones blaspheme nimis multe, que redderent horridam cunctis fidem christianam: ideo notandum est de modo, qualiter vid. et quo modo panis sacramentalis vel hostia est vere et realiter corpus Christi.

Pro quo notandum, quod Christus, qui est verbum caro factum, dupliciter consideratur sc. prout deus et prout homo.

Consideratus prout deus, cum in eo idem sit essencia, virtus et potencia, ut declarat Augustinus in De cognicione vere vite, ipse est ubique per se essencialiter, virtualiter et potencionaliter, sicut

[1]) v. 16. — [2]) v. 27. — [3]) Ad Edibiam de XII quest. N. T. *Migne* P. L. 22 col. 986. — [4]) c. 60 de cons. dist. II.

---

a) Psáno: ecclesia. — *b*) Psáno: parti.

declarat[1]) Apostolus Act. 17:[2]) *Deus qui fecit mundum et omnia que in eo sunt, hic celi et terre cum sit deus, non in manufactis templis habitat indigens aliquo, cum ipse det omnibus vitam et inspiracionem et omnia* — sequitur: *non longe est ab unoquoque nostrum, in ipso enim vivimus, movemur et sumus.* Sic igitur nedum Christus sed et tota trinitas est tota in qualibet creatura essencialiter, virtualiter et potencionaliter. / 156b

Sed Christus consideratus in quantum deus et homo coniunctim, tunc habet plures modos essendi,[3]) qui omnes sunt reales et veri, quamvis quidam sunt realiores et veriores.

Unus est modus essendi substancialiter, corporaliter et dimensionaliter, quo modo hic in terris ambulavit, comedit et bibit, predicavit et finaliter passus est et sepultus et resurrexit. Et illo modo realiter movebatur de uno loco ad alium et econtra, nec potuit esse pro eodem instanti in pluribus locis, cum in hoc natura eius humana potencie divine non possit esse subiecta. Hinc Christus discipulis dixit Joh. XI:[4]) *Lazarus mortuus est et gaudeo propter vos, ut credatis, quia non eram ibi, sed eamus ad eum.* Infra dixerunt tam Martha quam Magdalena:[5]) *Domine, si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus.* Et patet, quod licet ibi fuit virtualiter et spiritualiter, cum cognoverit eius infirmitatem et mortem, tamen non erat ibi substancialiter, corporaliter et dimensionaliter.

Ille ergo modus essendi Christi licet sit iam valde alteratus quoad qualitatem, non tamen est variatus quoad quidditatem; quia illud esse Christi iam est gloriosissimum, subtilissimum, agilissimum et inpassibilissimum, sed tamen mansit eadem humanitas, eadem substancia, idem corpus, eedem dimensiones, sicut de se probavit per 40 dies apparens discipulis suis in multis argumentis, nunc eis colloquens, nunc cum ipsis manducans et bibens, nunc ipsos palpare iubens, nunc eis scripturas exponens, ut patet in omnibus ewangelistis.

Illo ergo modo nedum non est in sacramento altaris, ymmo nec est in terris, sed ascendit ad celum et sedet ad dexteram patris in illa quantitate, qua hic viavit, ut patet ex multis scripturis, ut Act. 1:[6]) *Hic Jesus, qui assumptus est a vobis in celum, sic veniet*, Col. 3:[7]) *Que sursum sunt querite, ubi Christus est in dextera dei sedens*, Ps.:[8]) *Dixit dominus domino meo: Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum*, Apok. 1:[9]) *Ecce venit cum nubibus et videbit eum omnis oculus et qui eum pupugerunt et tunc plangent se super eum omnes tribus terre. Eciam Amen.*

---

[1]) Viklef De euch. 305. — [2]) v. 24 n. 27. — [3]) Srv. Viklef De euch. 84 n. — [4]) v. 14 n. — [5]) v. 21. 32. — [6]) v. 11. — [7]) v. 1. n. — [8]) Ž. 109, 1 n. [9]) — v. 7.

157a Et de illo modo essendi / prohibet Christus suis, ne credant eum alicubi in terris Mar. 13:[1]) *Tunc si quis vobis dixerit »ecce hic est Christus, ecce illic« ne credatis.* Et ponit causam Mat. 24:[2]) *Sicut enim fulgur exit ab oriente et apparet usque in occidentem, ita erit adventus filii hominis.* Tanta enim [est] claritas illius corporis substancialis Jesu Christi, quod si substancialiter et corporaliter foret hic nobiscum, ut cece homines senciunt de hostia, nullus vivens valeret in corpore mortali hanc gloriam sufferre, sed omni se corporaliter et carnaliter cernenti excessum aut extasim inferret, sicut et olim Petrus in Thabor in eius transfiguracione quasi mortuus cadebat.[3]) Vnde cum venerit in suo adventu finali, dicitur sicut fulgur totum mundum illuminare etc. Hinc cum Christus Paulo apparuit in via, non ipsum videre simpliciter potuit, sed extasim passus fuit, ut nesciret si in corpore vel extra corpus esset, ut patet 2. Cor. 12 et raptus fuit usque in tercium celum.[4]) Et sic de Stephano dicitur, quod (ut Act. VII) intendens in celum vidit gloriam dei et Jesum stantem a dextris virtutis dei et ait:[5]) *Ecce video celos apertos et Jesum stantem a dextris dei.* Ubi Augustinus dicit in De cognicione vere vite:[6]) *Stephanus non corporeis oculis deum in celo ultra firmamentum vidit, cum hominis [visus] nullo modo usque ad celum pertingere possit. Sed et concio illa, in qua Stephanus stans Christum conspexit, in domo aliqua fuit, cuius tecti culmen corporeus eius oculus minime penetrare potuit.*[7]) Vnde patet 1) quod Stephanus Christum substancialiter et dimensionaliter vidit, quia stantem, 2) quia non in terris sed in celis, cum taliter non sit in terris, 3) quia oculis fidei et intellectus, cum oculus carnis nondum glorificatus hoc sufferre non possit.

Ex quibus concluditur, quod dicere Christum substancialiter et corporaliter esse in hostia consecrata, est fantasiasticus error nec ullibi nec ex racione nec ex scriptura dante fidem approbatus.

Ex quo errore sequuntur inevitabiliter inconveniencia nimis multa: primo sequeretur, quod Christus esset in hostia satis par a septipedalis,[8]) quia secundum Augustinum omnia corpora sicubi corporaliter existunt, non possunt sine dimensionibus esse. Secundo sequeretur, quod nos haberemus mille ymmo infinitos Christos, cum idem corpus corporaliter in locis distantibus eodem instanti esse non possit. Et tercio Christus deus tunc foret cottidie a nobis crudeliter devoratus. Et plura talia sequerentur, licet ea pseudo sophistice omnia excusent.
157b Quarto sequeretur stante sentencia doctorum, / quod Christus sit personaliter in hostia, tunc quelibet pars hostie haberet infinitos fines felicissimos, gracia quorum totum genus humanum racionabiliter labo-

[1]) v. 21. — [2]) v. 27. — [3]) Viklef De euch. 310. — [4]) v. 2—4. — [5]) Sk. ap. 7, 56. — [6]) *Migne* P. L. 40 col. 1028. — [7]) Cituje také Viklef De euch. 307. — [8]) Viklef De apost. 100, De euch. 302.

raret; propter hoc[1]) minorem enim gradum cupiebat apostolus dissolvi, ut esset cum Christo.[2]) Et foret quelibet pars illius hostie beacior quocunque sancto.

Infinita sunt talia deliramenta, quibus mendaciter et blaspheme ecclesia est per fidem antichristi onerata. Hinc dicit Aug. et ponitur de cons. dist. 2. Prima quidem:[3]) *Donec seculum finiatur, sursum est dominus* etc

Alius modus essendi Christi prout est deus et homo est virtualis aut potencionalis, quo modo Christus eciam secundum humanitatem est in celo et in terra, quia si quilibet rex terrenus est vere et realiter in qualibet sui imperii parte potencionaliter, a forciori Christus, qui (ut Apok. XVII[4]) dominus dominorum est et rex regum, cui data est omnis potestas in celo et in terra,[5]) ut in nomine eius omne genu celestium, terrestrium et infernorum flectatur.[6]) Diaboli enim secundum Jacobum ad eius potenciam contremiscunt.[7])

Alius est modus essendi Christi spiritualis, quo idem Christus semper substancialiter, corporaliter et dimensionaliter in celis manens, cum sanctis et in sanctis est realiter et vere sed spiritualiter i. e. per graciam suam et dona, que spiritum sanctorum ditant, pulchrificant, sanant et in toto ad ymaginem dei restaurant et restauratos finaliter conservant etc. Et de illo modo essendi sunt plures promissiones et scripture, ut Mat. 18:[8]) *Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.* Si enim secundum ewangelium apostoli conversacio apostolorum in terra viancium erat in celis (ut Phil. 3[9]) et testante Christo ubi thezaurus alicuius est, ibi est et cor eius:[10]) multo evidencius anima Christi est cum fratribus, sororibus et amicis suis, quales sunt omnes, qui faciunt voluntatem patris eius, quibus in tantum est affectus, ut ipsos membra sua dicat etc. Qualiter eciam 4. Reg. 5 dicitur:[11]) *Nonne cor meum in presenti erat, quando reversus est homo de curru suo in occursum tui?* — sed constat quod tunc Elizeus fuerat in domo sua etc. Illo modo Christus stat ad ostium cordis nostri et pulsat ut Apoc. 3;[12]) illo modo Christus tenet 7 stellas in dextera sua i. e. omnes predicatores fideles et ambulat in medio septem candelabrorum aureorum i. e. universarum ecclesiarum Apoc. 2:[13]) illo modo loquitur apostolus 2. Cor. / ult.:[14]) *An experimentum eius queritis, qui loquitur in me Christus?* et infra: *An non cognoscitis vosmet ipsos, quia Christus Jesus in vobis est, nisi forte reprobi estis?* et iterum Joh. 15:[15]) *Qui manet in me et ego in eo, hic fert fructum multum, quia sine me nichil potestis facere.* 158a

---

[1]) Psáno: hec; spoj: propter gradumminorem hoc. — [2]) Filip. 1, 13. — [3]) c. 44. — [4]) v. 14. — [5]) Mat. 28, 18. — [6]) Filip. 2. 10. — [7]) Jak. 2, 19. — [8]) v. 20. — [9]) v. 20. — [10]) Mat. 6, 21. — [11]) v. 20. — [12]) v. 26. — [13]) v. 1. — [14]) v. 3. 5 — [15]) v. 5.

Plures sunt tales scripture, que docent, quomodo Christus corporaliter in celo manens, spiritualiter per graciam suam et potenciam graciosam operatur opera sua in sanctis et electis eius, in tantum ipsis unitus, ut iam non vivant ipsi nec quidquam secundum motus vite proprie et naturalis agant, sed vivat in ipsis Christus, [1] cuius regimini et voluntati et spiritui in toto secundum omnia membra et omnes sensus tam interiores quam exteriores se tradiderunt, sicut membra capiti sunt subiecta — hinc dicitur caput corporis ecclesie Col. 1. [2]

Alius est modus essendi Christi sacramentalis, quo Christus est realiter et vere sed potencialiter et spiritualiter et sacramentaliter in omnibus sacramentis, maxime autem in sacramento eukaristie, quia [3] omnes quatuor ewangeliste Mat., Mar., Luc., Paulus commemorant, quomodo Christus dixit panem et vinum esse corpus suum et sanguinem, que locucio ex solempnitate loquentis ac testimonio sanctorum oportet quod habeat aliquam insolitam efficaciam ultra alia sacramenta novi vel veteris testamenti. »Nam magister optimus et cesar semper augustus in cena ultima, quam prandebat cum suis apostolis post esum pure figuralem agni pascalis introduxit solempniter hoc sacramentum.« [4] Sed Christum deum nostrum, qui venit inplere et perficere legem, decet [a] ex maiori miraculo, pietate et gracia procedere in novo testamento quoad sacramentum finale, in quo sit memoriale suorum mirabilium conservatum. Sed in veteri testamento fuit corpus Christi quodammodo in manna et ceteris figuris, ut notat apostolus I. Cor. 10: [5] *Omnes eandem escam manducaverunt et omnes eundem potum biberunt, bibebant autem de spirituali consequente eos petra —*
158b *petra autem erat Christus.* »Quare oportet quod in isto sacramento sit habundancius Christus, efficacius et figure [6] propinquius quam in veteri testamento, / aliter enim non foret racio, quare illa cessarent novo non excedente superflue introducto.« [7] Cum ergo esse sacramentaliter Christum alicubi in novo testamento includit duos priores modos essendi sc. potencialiter et spiritualiter, dico quod Christus substancialiter, corporaliter et dimensionaliter in celo manens, est in sacramento altaris virtualiter, spiritualiter et sacramentaliter, realiter et vere, sed non est ibi substancialiter, ut superius est pretactum.

Christus enim est verius in anima iusti quam in sacramento altaris, quia est per se causa illius modi et secundum Philosophum

[1]) Gal. 2, 20. — [2]) v. 8. — [3]) Odtud počínajíc jest následující až po »hoc sacramentum«, pak »Quare oportet... superflue introducto« z Viklefa De euch. 86. Excerpt Chelčického jest bližší Viklefovi než našemu textu. — [4]) Chelč str. 489. — [5]) v. 3 n. — [6]) Viklef lépe: rei sacramenti. Chelč.: sacramentu. — [7]) Chelč. str. 489.

---

a) Psáno: deus.

»propter quod unumquodque, et ipsum maius«, sed in anima iusti non est Christus essencialiter et corporaliter, ut patet supra etc. — ergo nec in sacramento est essencialiter et corporaliter etc.

Item corpus Christi non est aliter in sacramento altaris quam comeditur ab anima fideli, sed non comeditur ab anima fideli substancialiter, ut patet Joh. 6, ubi hic sensus discipulos scandalizabat, quod deberent ipsum comedere substancialiter, unde dixerunt:[1] *Durus*[2] *est hic sermo et quis potest eum audire?* Nichil enim horribilius quam necesse manducare corporaliter carnem et bibere sic sanguinem hominis tam tenere predilecti — ideo Christus digniores discipulos in sensu vivifico informavit, quod *caro* i. e. carnalis sensus *nichil proderit*, sed *spiritus est* i. e. spiritualis sensus, *qui vivificat*: nam quoad carnalem sensum concludit hoc esse inpossibile dicens, quod filius hominis ascendet in celum, ubi prius erat secundum alteram naturam, ibi mansurus usque ad iudicium finale. Oportet ergo fidelem credere, quod illud quo anima pascitur obiective est spiritualis anime cibus et sic oportet carnem Christi et sanguinem tam varie pro peccatoribus tribulatam accendere in nostris spiritibus amorem, qui est anime cibus, ut grati faciamus quodam modo recompensam. Et hanc manducacionem oportet esse in quolibet salvandorum, ut deducit veritas Joh. 6 per totum. Que si defuerit, vane manducamus corporis et sanguinis Christi sacramenta: hinc dicit Augustinus:[3] *Hoc est manducare illam escam et illum potum bibere in Christo manere et illum in se manentem habere. Ac per hoc qui non manet in Christo et in quo Christus non manet, proculdubio non manducat spiritualiter eius carnem, licet carnaliter et visibiliter dentibus premat sacramenta corporis et sanguinis Christi, sed magis tante rei sacramentum ad iudicium sibi manducat et bibit.* Cum igitur fidelis non optaret corporaliter sed spiritualiter corpus Christi, patet quod omnipotens aptavit istum modum spiritualem essendi in hostia consecrata, quo debet comedi a fideli. Alium autem modum essendi sc. substancialiter vel corporaliter, cum foret quoad hoc superfluus, utiliter abstraxit. 159a

Ex quo ulterius sequitur: Ex quo solum ibi corpus Christi spiritualiter in sacramentis manducent, quorum mens et anima pascitur, fovetur et confortatur ex devota memoria Jesu Christi ibi presentis larga gracia sua, quod ut sic sicut nec bestia nec infidelis manducat sacramentum vel tropice ipsum. Infidelis tamen accipere dicitur vere corpus Christi. Vnde aliud est capere, aliud manducare.[4] Nam ut sic eciam aer vel bestia accipit corpus Christi, cum accipit sacramentum, quod est vere et realiter sed virtualiter et spiritualiter corpus Christi. Et sic

---

[1]) Jan 6, 61. — [2]) Odtud až po »faciamus quodammodo recompensam« celé z Viklefa De euch. 17. — [3]) c. 46 de cons. dist. II. — [4]) Viklef De euch. 308.

notanter et vere dicit Christus loquens de re sacramenti:[1]) *Qui manducat hunc panem, vivet in eternum.*

Primo ergo credat fidelis, quod illa proposicio Christi *hoc est corpus meum* est locucio figurativa et predicacio non essencialis, sed habitudinalis, sicut et illa: semen est verbum dei vel petra erat Christus, licet sit non sic figura, quin sit ibi realiter et vere res figurata sc. corpus Christi spirituali modo et virtuali.

Credat secundo, quod manet realiter panis materialis eciam post benediccionem sacerdotis, cum apostolus continue hoc sacramentum vocet panem et hortatur, ut sacramenta panis et vini moderacius sumant, ne fiant ex ipsis in suum iudicium inebriati. Nam, ut dicit Ambrosius, Corinthii de sacramentis fuerunt inebriati, quod non fuisset, nisi man-
159b sisset panis et vinum in sua natura.[2]) /

Credat tercio, quod unus est dominus noster et magister Jesus Christus, qui essencialiter est in celis, loco quo diffunditur adequatus, cuius virtus et gracia spiritualis et sanctitas est presens sacramentis, que eius corpus et sanguinem figurant, que virtus, gracia et sanctitas est subiective in corpore Christi quod est sursum et contentive vel diffinitive in sacramentis, non formaliter sicut est in animabus sanctorum, sed sacramentaliter et quodammodo effective, sic quod sacramentum habet aliquam virtutem ad devote memorandum animam, ad movendum animam fidelem [ad] efficaciter degustandum, quam suavis sit dominus noster Jesus Christus.

Sic de sacramentis Ambrosius[3]) sensit, qui ita dicit: *Materia vel substancia sacrificii, quid erat tunc et nunc est in manibus pontificis, non simpla est sed nec pontifex ipse solius divine vel humane solius substancie est: est enim tam in pontifice quam in sacrificio divina substancia et terrena. Terrena in utroque est id quod corporaliter vel localiter videri potest, divina in utroque verbum invisibile, quod in principio erat deus apud deum. Nam cum diceret idem magnus pontifex panem et vinum tenens: hoc est corpus meum, hic sanguis meus, vox erat verbi incarnati, vox eterni principii, vox antiqui consilii, verbum quod humanam acceperat naturam, idem in carne manens, panis et vini accipiebat substanciam.* Sequitur: *Sed obicit adversarius: Christus est vivens et sensibilis, in corpore suo mobilis, quia deus et homo Christus, corpus autem sacrificii vitam non habet, sensum non habet, mobile non est.* Hoc assumpto concludit sic: *Corpus ergo domini non est, Christus non est. Ad hec inquam:*

---

[1]) Jan 6, 59. — [2]) Srv. výrok vytýkaný Husovi: »mittatis, quod sacerdos comedat de istis speciebus in tantum, quod saturabitur, et de calice bibat in tantum, quod suffundatur« (Doc. **184**). — [3]) Není ve spise Ambrožově De sacramentis (*Migne* P. L. 16 col. 417—462).

Obsecro te, quam in corpore domini vitam requiris? Est enim vita animalis, est et vita spiritualis. Animalis vita quinque sensibus fungitur sc. visu, auditu, tactu etc., hec vita animalis carnalis est, caro est. Dominus autem dicit Joh. 6: Caro non prodest quidquam. Si enim Judei carnem, quam crucifixerunt, concidere et devorare sicut carnem agni voluissent aut potuissent integram vivamque absorbere, sicut cetus maris vivum | absorbuit Jonam, nec illis profuisset, ymmo maiori 160a *sacrilegio eorum consciencias polluisset. Animalis ergo vita, quia caro est, si in corpore domini adesset, nichil nobis prodesset ac propter hoc illam requirere superfluum est. Nam quid celestis homo per sacrificium hic administraret, quod nobis non deerat? Non enim prudencie eius est criminositatem nostram non necessariis pascere miraculis. Querebat enim criminosus Herodes et inde erat ex multo tempore cupiens videre Jesum, quia sperabat signum aliquod ab eo fieri, quod quia non fecit, sprevit eum et remisit indutum alba veste. Solam ergo vitam spiritualem nobis in sacrificio administrare sapienciam eius decebat et nostre necessitati expediebat, que est sanctificacio et benediccio, misericordia et veritas, iusticia et pax. Hec autem vita eius spiritualis sic est in corpore sacrificii absque vita animali, quomodo lux solis absque calore eius in corpore lune nobis presentatur. Ergo hiis pariter ex rebus sacrificium nobis construxit pontifex summus, quibus totus homo vegetatur i. e. ex verbo dei, in quo vivit homo in anima, et ex terre fructibus, quibus solum vivit corpus.* Hec ille.[1])

Ecce iste doctor credidit, quod in corpore sacrificii i. e. hostia manet panis materialis, quo corpus nutritur, 2) credidit quod ibi est substancia divina i. e. Christus verus deus et verus homo, 3) credidit quod non est ibi substancialiter illo corpore substanciali, cum hoc esset nobis vanum et criminosum miraculum, quod se sic illi pani incarnaret et continue descenderet de celo et sic scanderet in nostrum ventrem, sed credidit quod ibi [est] vere et realiter sed spiritualiter per graciam suam, qua nos sanctificat, sua benediccione ditat, sua misericordia veniam prestat, sua veritate et sapiencia illuminat, corporaliter semper sursum manens.

Ex quo patet error modernorum, qui dicunt: Licet Christus in suo corpore adhuc passibili non potuit esse in pluribus locis substancialiter pro eodem instanti, tamen postea resurgens a mortuis et ascendens ad celum tota humanitas eius a divinitate est absorpta et omnes proprietates divine nature assumpsit et quodammodo est resoluta et undiquaque in celo et in terra diffusa, sicut aqua diffunditur in rorem et se late spargit, et sic est iam ubique essencialiter, substancialiter et corporaliter sicut ipsa natura divina et sic in sacramentis eukaristie est secundum omnes suas partes essencialiter presens etc.

---

[1]) Srv. Chelč. str. 428.

160b Pro isto adducunt[1]) plures scripturas, / sinistre ipsas ad suam fantasiam retorquentes, sicut illam:[2]) *Si cognovimus Christum secundum carnem, sed nunc iam non novimus* et iterum:[3]) *Dominus autem spiritus est* et iterum I. Cor.:[4]) *Nos predicamus Christum dei sapienciam et dei virtutem* et Joh. 6:[5]) *Verba, que locutus sum vobis, spiritus sunt et vita* etc.

Patet hic error fantasticus, quo ecclesia in ydolatriam cece precipitatur, primo ex hoc, quod Christus sacramentum adhuc in corpore mortali et passibili nondum glorificato dedit et dixit non esse corpus gloriosum sed corpus grossum, quod traditur in crucem, dicens: *Accipite et manducate, hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur.* Dicant ergo evidenciam, quod illud corpus tunc sedens in cena essencialiter et substancialiter fuit in sacramento altaris. Sed ut ipsi concedunt, quamdiu non fuit glorificatum, non potuit esse substancialiter in pluribus locis, ergo nec tunc, cum tunc erat maxime passibile et miserie subiectum. Si ergo tunc non erat in sacramento corpus Christi substancialiter, que erit racio, quod modo sacerdotis ad vocem sit habundancius in sacramento quam ad propriam suam benediccionem?

Secundo patet, quia hoc est contra scripturas, que asserunt Christum dimensionatum in celo, et sic contra catholicam fidem. Stephanus enim vidit vere et non fantastice Jesum stantem[6]) et angeli dixerunt Act. 1:[7]) *Sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in celum.* Sed si[a]) est diffusus, tunc omnia membra eius sunt sibi nimis dilatata, in tantum quod humanitas eius nec humanitas possit vere appellari et substancie quodammodo contra catholicam fidem erunt confuse; et cum se iterum ad priorem formam ut aiunt nunquam restringet, quomodo in forma vere humana iudicabit, ut fides scripture docet Joh. 5:[8]) *Potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est* et Mat. 24:[9]) *Tunc videbunt filium hominis in sede maiestatis sue et congregabuntur ante eum omnes gentes.*

Tercio hoc est contra[b]) antiquos doctores, qui communiter negant Christum substancialiter ubique esse. Vnde Augustinus dicit:[10]) *Donec seculum finiatur, sursum est dominus, sed tamen eciam hic nobiscum est veritas domini. Corpus enim, in quo resurrexit, uno loco esse apparet, veritas autem eius ubique diffusa est.*

Ad scripturas autem in oppositum allegatas dicendum, quod Christus est due substancie sc. divina et humana et secundum hoc scriptura dupliciter loquitur de ipso et hoc modo oportet prudentem scribam in regno dei scripturas de ipso interpretari, quedam sibi ut deo, quedam ut homini ascribendo etc.

[1]) Srv. Nota duo str. 33. a Chelč. str. 144. — [2]) II. Kor. 5, 16. — [3]) Jan 4, 24. — [4]) I. Kor. 1, 24. — [5]) v. 64. — [6]) Sk. 7, 55 n. — [7]) v. 11. — [8]) v. 27. — [9]) v. 30. — [10]) c. 44. de cons. dist. II.

---

a) Psáno: sic. — b) Psáno: quod.

Epylogus. 161a

A. *Celum*

humanitus Ch. essencialiter, substancialiter, corporaliter et dimensionaliter est in celo in loco, per quem diffunditur coequatus, ut Act. 7: Video celos apertos et Jesum . . .

Modus essendi realissimus et verissimus.

D. *Totum universum.*

Idem sic ut premittitur sursum manens realiter et vere sed potencialiter aut virtualiter est ubique ut rex ad quemlibet punctum regni. Mat. ult.: Data est michi omnis potestas in celo . . .

Modus essendi verus et realis.

B. *Electi.*

Idem Christus sic ut dictum sursum manens usque ad iudicium, vere et realiter est in qualibet congregacione sanctorum et sanctis, sed spiritualiter i. e. per graciam suam. Mat. 18: Ubi duo vel tres, 2. Cor. ult: Ch. Jes. vobiscum.

Modus essendi plus verior et plus realior.

C. *Sacramentum.*

Idem sic ut dictum est semper in celo manens est hic vere et realiter, sed potencialiter aut virtualiter, spiritualiter et sacramentaliter aut figurative. Mat. 26, Mar. 14, Luc. 22, I. Cor. X et XI.

Modus essendi verior et realior.

Hii sunt modi essendi Christi in scriptura sacra fundati, quos qui ignoraverit, ut cecus in foveas heresum se sepe et alios precipitabit, cum ad speciales modos essendi Christi oportet esse speciales modos se habendi ad eosdem, si debet esse Christo acceptus. Ignorancia horum modorum in sacerdotibus est causa, cur ipsi totam ecclesiam cum perfidia sacramentorum perturbarunt. Fingunt enim, quod cottidie corpus Christi integrum in natura sua devorant et sub tanta quantitate, quanta est in celo, degluciunt ore suo, quia ut inquiunt corpus Christi est in natura sua integrum ad quodlibet punctum accidentis, quod[a] sic
161b sacrant. Et a simili possent / concludere, quod possunt stare extra mundum maximum et ipsum manentem sub eadem quantitate ut est modo ponere totum simul in os suum. Et certus sum, quod infernus, licet tantum dilataverit os suum quantum sufficit et potest, non sic facere valeret. Et probacio huius conclusionis esset eis facilis, posito quod deus det eis potestatem ad transsubstanciandum panem sacramentalem in totum mundum, sicut modo secundum suam opinionem transsubstanciant in corpus Christi.[1])

[1]) Na str. 162a je druhé zobrazení čtyř druhů bytí, jichž pro typografické obtíže neotiskuji.

---

a) Psáno: quam.

De adorare et colere.

Pater celestis solum hominem inter terrestria racionali anima id- 163a
circo privilegiavit, ut cuncta opera sua sint recta et regantur lumine discrecionis et sine discrecionis maturo consilio nichil peragat, ne mox ingratus de dono prudencie iudicetur et a propria dignitate excidens iumentis assimiletur, in quibus non est intellectus Nam Sap. VII[1]) *neminem diligit deus, nisi qui cum sapiencia inhabitat.* Propterea quilibet homo, specialiter christianus, cuncta sua facta et maxime circa cultum dei sapiencie sale condire debet, alias enim nausiabunt omnia opera sua deo sicut ferculum insulsum. Non enim solum fideles discant, que sit voluntas dei, sed eciam qualiter eadem dei voluntas prudenter exequatur. Duo enim in lege in omni oblacione principaliter ‖ erant observanda: primo ne oblacio habeat fermentum admixtum, secundo ut sale condiatur, ut per hoc doceamur, quod nullum opus est deo acceptum, si fuerit fermento criminis fedatum, vel si purum sit, si tamen irracionabiliter sit peractum. Pro eo christianis dicitur Rom. 12:[2]) *Racionabile sit obsequium vestrum* et Ys. 59 de malis conqueritur:[3]) *Non est iudicium in gressibus eorum, semite eorum incurvate sunt eis, omnis qui calcat in eis, ignorat pacem.* Si enim iniqui suos gressus diiudicassent, nunquam tantum a lege dei fuissent abducti in tot consuetudines erroris, sed quia sicut muta animalia prout ducebantur ibant, ideo erroribus infinitis sunt involuti.

Sic igitur in actu communionis eukaristie debent se fideles ewangelica prudencia regulare, prudenter laqueos antichristi, quos diabolus insensatis ibi tetendit, declinando, maxime ex eo quia

[1]) v. 28. — [2]) v. 1. — [3]) v. 8.

pseudosacerdotes multa venenosa statuta, quibus omnia occidantur, instituerunt, que plus sunt timenda quam venenum aspidum insanabile.

Primum ergo attendere debet fidelis, qualiter debet se in modo adorandi circa eukaristiam moderare, ne vel hoc cum Samaritanis adoret quod ignorat, vel hoc quod non est ibi, vel ne forte adoret creaturam pro creatore contra principalissimum dei preceptum.

Pro quo notandum, quod quedam adoracio [est] latrie, que est
163b adoracio soli deo debita, que fit quociens / homo secundum ultimum posse sue virtutis deum exaltat et se in conspectu eius nichil pendit, nullam mensuram et nullum modum sibi ponens, sciens quod dei dignitas est simpliciter infinita. Et illo modo trinitas beata sola est adoranda, de qua adoracione Mat. IV:[1]) *Dominum deum tuum adorabis et illi soli servies.* Illa adoracio prohibetur ab omni creatura tam celesti quam terrena Ex. 20:[2]) *Non habebis deos alienos coram me, non facies tibi sculptile nec omnem simititudinem, que est in celo* etc. *non adorabis neque coles.*

»Intellectis[3]) modis essendi Christi multiplicibus potest faciliter christianus intelligere, quod aliter debet se habere ad unum quam ad reliquum. Aliter enim ad Christum sedentem ad dexteram patris, aliter ad Christum in fideli homine, aliter ad Christum in verbo dei, aliter ad Christum in sacramento debet se regulare. In dextera patris debet ipsum substancialiter ut verum deum adorare, in fideli homine debet ipsum in eius membro opere et veritate amare, in verbo dei debet ipsum reverenter audire et obedire, in sacramento vero debet ipsum digne memorare, ut ei grate vivat, a quo usque ad mortem tam utiliter est dilectus, ut tamquam grati ipsum rediligamus. De primo quod est adorari in fideli homine dicitur Mar. 9:[4]) *Quisquis potum dederit vobis calicem aque frigide in nomine meo quia Christi estis,* sequitur: *non perdet mercedem.* De secundo quoad verbum dei Luc. X:[5]) *Qui vos audit, me audit,* 2. Cor. 13:[6]) *An experimentum queritis eius, qui in me loquitur Christus?* De tercio:[7]) *Hoc facite in meam commemoracionem* (Luc. 22).«

Est autem quedam adoracio reverencie, qualiter deus voluit archam adorari ut in Ps.:[8]) *Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est* — hoc dicitur ad Liram de archa, supra qua deus sedebat et responsa dabat Similiter Hebr. XI[9]) Jacob adoravit fastigium virge Joseph. Sancti enim patriarche fecerunt reverencias quasdam creaturis, quas noscebant aliquid magnum et divinum figurare, sicut archa que figurabat humanitatem Christi et virga Joseph significabat regnum et dominium Christi et sic Christum simpliciter adorabant ad hoc per signa inducti.

---

[1]) v. 10. — [2]) v. 4. — [3]) Tento odstavec cituje Rokycana jako Mikulášův ve spise De non adorando. (Srv. Nejedlý Prameny 137.) — [4]) v. 40. — [5]) v. 16. — [6]) v. 3. — [7]) Luk. 22, 19. — [8]) Ž. 98, 5. — [9]) v 21.

Similter cum sacramentum nostrum sit sanctissime rei signum, debet modo / suo venerari ut sacrum memoriale nostre redempcionis, ita 164a
tamen quod in corpore Christi quod est substancialiter sursum sint infallibiliter quietati, eo modo sicut studiosus videns vel audiens literas ipsarum obliviscitur et manet in sentencia suspensus, ymmo verius dei cultor videns quamcunque creaturam dei ex ipsa ad glorificandum deum invisibilem provocatur, quia ut dicitur Rom. 1:[1]) *Invisibilia dei per ea que facta sunt intellecta conspiciuntur.* Sic dum fidelis viderit sacramentum, debet tamquam ex propinqua ymagine Christi suam pigriciam ad passionis Christi memoriam cum reverencia excitare et maxime dum hoc sacramentum manducat.

»Sed[2]) propter cecitatem wlgi, quod semper pronum est ad idolatriam, caucius est simpliciter sine talibus signis deum adorare, ne cecis[a]) offendiculum [detur]«. Nam deus illa racione omnes ymagines prohibuit in Veteri Lege, ut dicitur Deut. 4:[3]) *Non vidistis aliquam similitudinem in die, qua locutus est dominus vobis in Oreb de medio ignis.* Sequitur: *ne forte errore deceptus colas, que creavit dominus deus tuus in ministerium cunctis gentibus.* »Si ergo Judei grossi, qui semper signa querunt, potuerunt sufficienter deum adorare sine signis, forcius christiani, qui tamquam perfecciores debent plus esse elevati, non debent erigere aliquod tale signum. Ideo Christus dixit Joh. 4:[4]) *Venit hora, quando nec in monte hoc neque in Jerosolimis adorabitis patrem. Vos adoratis quod nescitis, nos adoramus quod scimus, quia salus ex Judeis est. Sed venit hora et nunc est, quando veri adoratores adorabunt patrem in spiritu et veritate. Nam et pater tales querit, qui adorent eum. Spiritus est deus et eum, qui adorat eum, in spiritu et veritate oportet adorare.* Ecce quomodo docet Christus christianos sine templo et sine corporalibus cerimoniis simpliciter in spiritu adorare, dicens quod tales oratores desiderat et
querit deus.« / 164

Nec apostoli nec ecclesia primitiva alio modo sunt usi hoc sacramento nisi manducando et bibendo, ut patet I. Cor. XI. Vnde Clemens, qui beati Petri [erat] discipulus et post ipsum in episcopum romane ecclesie ab eo substitutus, omnibus episcopis mandavit, quod nichil de hoc sacramento in crastinum reservarent. Nam ut ponitur de cons. dist. 2 ita scribit:[5]) *Tanta in altario certe holocausta offerantur, quanta populo sufficere debeant; si remanserint, in crastinum non reserventur, sed cum timore et tremore clericorum diligencia consumantur.* Hec Clemens. Et postea multis annis transactis in concilio

[1]) v. 20. — [2]) Tuto větu a pak dále od »Si ergo Judei grossi« až do konce odstavce cituje Rokycana jako úryvek z Biskupcova traktátu De non adorando corr. 2. concl. 1. a corr. 2. concl. 3. (Srv. Nejedlý Prameny 139.) — [3]) v. 15. 19. — [4]) v. 21—24. — [5]) c. 23 § 1.

---

a) Psáno: eciam.

Wormaciensi[a]) statutum est, quod infirmis modicum de sacramento reservetur, ut dicitur de cons. dist. 2.[1]) Postea vero in novissimo tempore, cum iam antichristi regnum in ecclesiam fuit introductum et fides huius sacramenti evacuata et nova de illo fides fabricata, tunc Urbanus papa statuit huic sacramento novum festum ultra baptismum et alia sacramenta, quasi sciret ultra apostolos hoc sacramentum venerari, qui huiusmodi festo ecclesiam noluerunt onerare, et illud festum hereticis indulgenciis multipliciter ditavit, ut patet in legenda festi eiusdem. Et ille istam perfidiam tenuit de hoc sacramento, quod in sacramento sit Christus septipedalis. In illo igitur festo et post [per] octavas fuit publice primum sacramentum erectum in monstranciis ad colendum simpliciter sine hoc quod manducetur. Postea autem temporibus nostris hec consuetudo excrevit, quod continue stet in loco adoracionis multis in laqueum et in ruinam.

Duplex autem ydolatria debet hic declinari, prima qua quidam adorant panem illum tamquam idemptice Christum secundum perfidiam romane ecclesie tenencium (!) quod panis non remaneat, sed quod totus sit versus in carnem Christi et vinum in sanguinem eius. Et cum secundum scripturarum testimonia panis remaneat, adorant illam substanciam ut deum. Et »remissiores idolatre fuerunt, qui condam adoraverunt talpas et serpentes, quia racione vite meliores erant condicionis quam etc.«[2]) Et quanto res quam divinant est miserior, tanto eorum peccatum est plus profundum; nam quanto aliquid a summo bono est elongacius, tanto eidem summi boni honorem prestare est
65a sceleracius et summe iusticie displicencius. Et sic / quilibet superbus et iniquus sibi usurpans honorem est nephandius ydolum quolibet trunco picto, cum non contineat in se tantam maliciam, et quelibet res inanimata iterum est nequius ydolum quam res vivens, dummodo est sine peccato, sicut talpe etc.

Altera species idolatrie, qua adoratur non simpliciter ille panis, sed aliud fantasma quod in se est nichil et sic ydolum, ut dicit Apost. I. Cor.:[3]) *idolum nichil est in mundo.* Fantasiant enim moderni, quasi ecclesiam romanam de superiori errore corrigentes, quod licet ille panis non sit ydemptice Christus, tamen Christus est substancialiter totus in illo pane absconsus et sic est eque sicut in celo adorandus. Et hoc est multipliciter contra multiplicem scripturam, que testatur quod Christus nullibi est iam hic in terris. Licet autem Christus sit quodam modo in sacramento, non tamen ex eo debet erigi, ut in eo Christus adoretur. Quod sic probatur: Primo tota trinitas, que est dignior corpore Christi, est multo realius in

[1]) c. 93. — [2]) Mikuláš v trakt. De non adorando. (Roky c. u Nej. 138 a Příbr. u Golla, Quellen II 62) — [3]) I. Kor. 8, 4.

---

a) Psáno: Garmaciensi.

qualibet creatura, quia essencialiter[1], et tamen iuxta mandatum dei nulla creatura debet propterea erigi, ut in ea deus adoretur, ut Ex. 20. Secundo quia in quolibet electo est multo realius Christus quam in sacramento[2] et tamen in nullo electo debet Christus adorari. Nam Paulus certificatus de eo, quod in ipso erat Christus, docuit simpliciter deum adorare.[3] Similiter Petrus et alii apostoli.

---

[1]) Mikuláš De non adorando (u Golla Quellen II 62). — [2]) Mikuláš De non adorando (Rokyc. u Nej. 132 a Příbr. u Golla, Quellen II. 62). — [3]) Sk. ap. 14, 13 nn.

[Mgri Joannis de Příbram.]

49a **Tractatus de venerabili eukaristia contra Nicolaum[1]) falsum episcopum Taboritatum.**

(Z rkp. univ. praž. IX E 5 col. s rkp. kap. praž. D 47.)

Capitulum primum.[2])

Surge, domine, et dissipentur inimici tui et fugiant qui oderunt te a facie tua (Num. 10[3]). Verba ista sunt beati legiferi Moisi, qui cum levaret archam, aiebat: *Surge et dissipentur inimici tui* etc., et cum deponebat archam, dicebat:[4]) *Revertere domine ad multitudinem filiorum Israhel.* Que verba a propheta deprompta et quodam miro misterio nostro tempori adaptata in elevacionem et magnificacionem christiane arche, divinissime vid. eukaristie, sunt a cunctis fidelibus resonanda iugiter et adversus inimicos ipsius arche, in qua verus deus et homo est absconditus, supra modum multiplicatos constanter repetenda: *Surge domine et dissipentur inimici tui* i. e. inimici arche tue, veluti illi Philistiim perversi[5]) ipsam archam et te in ea impie tractantes et horrende blasfemantes et tuum tremendissimum signum, quod nunc iuxta propheciam Ysaie levasti in populos[6]) et miraculis inaudite victorie potenter commendasti, subter abiectissima et abhominanda queque deprimentes et tua sancta sanctorum, ad que pavere et tremere debuerant, concultantes et more patris sui antichristi, universe nequicie artificis, supra omne quod dicitur deus aut quod colitur, h. e. supra

---

[1]) Jest vytrženo, za tím lze čísti: et falsum, snad: hereticum et falsum. — [2]) Písař udává zde obsah: quod eius perfidiam una cum suis complicibus summarie disserit et declarat. — [3]) v. 35. — [4]) v. 36. — [5]) I. Král. 5. — [6]) Is. 11, 9.

tremendum eukaristie sacramentum se luciferine erigentes et ipsos cibos sanctos, olim summa aviditate assumptos, inpudenter evomentes et veluti canes inpudici a nauseante suo gutture sacramentorum gracias eructantes. Quos ideo Joh. in Apok. a iusta eorum proprietate canes inpudicos et veneficos appellat et ut canes a cetu fidelium expellendos denunciat, cum dicit:[1]) *Foras canes venefici et inpudici* inpudenter ecclesiam simplicium toxicantes. Contra quos a cunctis fidelibus devota et alta vox est ad deum erigenda cum propheta dicente: *Surge domine et dissipentur inimici tui.*

Surge quidem *domine in requiem tuam*,[2]) quia iam satis inimicorum inquietacionem et irritacionem passus es! / Surge tu quidem 49b
domine et archa sanctificacionis tue, ante quam archam totum conflatile et ydolum errorum recencium veluti Dagon corruat et cesis extremitatibus manuum provolutum et in limine stratum[3]) et ab hominibus calcandum iaceat h. e. omnem potenciam, qua fidelibus resistunt et hereses defendunt, illis eripiat et abscindat et ad secreciora nacium[4]) i. e. ad vasa turpitudinis eorum, in quibus adhuc quasdam hereses secretas nondum digestas occultant et servant et quibus quasi in ventre perfidie iam digestis simplices fedant, percuciat.

Propter quod hii similes sunt l o c u s t i s, in quarum caudis aculei scorpionum latitant, quas Joh. contemplatus Apok. IX de puteo abissi ascensuras manifestat. *Puteus*[5]) iste est heresum obscura profunditas diutine latencium, qui clave sibi data reseratus fumum veluti ingentis et ardentis fornacis h. e. doctrinas tenebrosas et hereticas ebulivit et solem in celo i. e eucaristie sacramentum in ecclesia sancta obscuravit; et *de fumo* i. e. de doctrinis eorum hereticis *exierunt locuste*[6]) omnium virencium christiane religionis consumptive. Locuste quidem instabiles et inconstantes, ad omnem ventum doctrine se raptantes et f e r e q u o l i b e t m e n s e n o v a m f i d e m i n c h o a n t e s et i n c h o a t a m d e s e r e n t e s et universa blada fidei cum frumento eucaristie undique corrodentes. Quibus *data est potestas scorpionum*, ut blandiantur vita, sed pungant doctrina perversa. Confiteor enim eis, quod i n s u o i n i c i o n e d u m h o m i n u m, s e d p r o c e r t o s o l i c i t a r e p o t e r a n t c o r d a a n g e l o r u m. *Similes*[7]) autem sunt *equis paratis ad bellum*, quia veloces ad discurrendum et sicut equi feroces ad invadendum, qui sicut equi nec prevident, in quos currunt aut qualiter invadunt sive maiores sive minores sive in quoscunque possunt. *Facies earum facies hominum*, quia se in facie et in signis exterioribas pios, humanos et mansuetos ostendunt, intus repleti crudelitate sunt in quos possunt. *Et habebant capillos*[8]) i. e. mores molles et flexibiles, cum mutacione temporum fidem et mores commutantes. / *Dentes earum sicut dentes leonum*, 50a
quia sicut leo solis predis, quibus vescatur, vacat omnemque indifferenter aliam bestiam invadit et raptat: sic isti non laborant neque

---

[1]) Apok. 22, 15. — [2]) Ž. 131, 8. — [3]) I. Král. 5, 4. — [4]) Tamže v. 6. — [5]) v. 1. 2. — [6]) v. 3. — [7]) v. 7. — [8]) v. 8.

metunt, sed de quo vivunt, hoc pauperibus, viduis, orphanis et rusticis feraliter eripiunt. *Et habebant loricas ferreas*[1]) i. e. obstinatas doctrinas et ingenia a veritate quidem inpenetrabilia et a falsitate irrevocabilia, quarum quamvis pertinax sit duricia, sue tamen perfidie habent multa foramina. *Et vox alarum earum sicut vox curruum et equorum currencium in bellum:* diversi enim currus diversis viis et diversis equis ad idem bellum rapiuntur; sic ipsorum communitates diversis viis et erroribus ad multa falsa et nephanda provehuntur. *Et habebant super se regem angelum abissi, cui nomen hebraice Labadon, grece Appollion et latine habens nomen Exterminans,*[2]) quia duces eorum maxime spirituales omnia quamvis solidissima fidei nituntur exterminare, stancia precipitare et ipsas virtutes celorum et columpnas celi volunt[a]) subvertere, pacem de terra tollere, misericordiam exsufflare et tyrannidem virtutem putare. Et inter omnia virencia fidei christiane speciosissimum et florentissimum lignum vite, eucaristie vid. sacramentum, quod portat XII fructus ineffabilium graciarum, dente venenato hee locuste nituntur corrodere ceterosque flores campi paradisiaci audacter decerpere et florida[b]) queque morum et fidei deflorare, et presertim in campo sacre scripture sanctos et solidissimos expositores rabido canum dente lacerare.

Quo quasi uno campo consumpto mox ceperunt hee locuste et ipsum campum scripturarum sacrarum obsidere et per varia comenta ingeniorum et errorum unusquisque ad se trahere et adtractam lacerare et modo se prophetas altissimi fingere, modo finem seculi ponere, modo terram universam fluxo super eam desuper sulfure et pice debere penitus ardere, modo omnes peccatores subitam plagam de celo debere consumere et solos bonos nova
50b secula cum Christo / corporaliter cum eis conversante in terris recipere et generacionem hominum stantem[c]) beate vivere et in eternum non peccare.[3]) In tantas quidem vesanias passus est Christus eos prorumpere, donec omnibus fuit expertum illos tociens mentiri quociens prophetare.

Post hoc hee locuste ab hoc campo volitantes alios virentes vise sunt invadere vid. sacras ecclesias succendere, altaria subvertere, sacras vestes ad peccatrices usus feminarum et virorum convertere et ex pallis lintheamina et ex ornamentis ioppas infaustas et manicas consuere, libros missales una cum toto ritu ecclesie destruere, calices aureos et argenteos sub obtentu religionis irreligiosissime diripere totumque ordinem celebrandarum missarum fere quolibet mense suo novo errore confundere,

[1]) v. 9. — [2]) v. 11. — [3]) Narážka na chiliastické blouznění táborské

---

a) Psáno: velle. — b) A: floride. — c) A: nec generacione hominem stante.

sicque totum cultum sacramenti vise sunt paulative decerpere et novissime de ipso eucaristie sacramento iam quasi contempto novam fidem ponere et succedente errore errori usque ad extremam deieccionem et abbhominacionem sacramentum producere.

Inter quos quia te, o pestilens pastor luporum tuorum et ferarum agrestium custos et nominetenus episcope Thaboritarum, sencio eminere, ideo confisus in aureo clipeo Salomonis[1]) et mei Jesu Christi ego, omnium servorum eius extremus et cultor sacramenti indignissimus, contra te et tuum tractatulum, quem de eucaristia scripsisti et nobis misisti, veluti predonem fidei et hostem tremendissimi sacramenti propono procedere et te veluti locustam dentosiorem virgulis ligni vite perimere et a frumento eucaristie quod consumis excutere.

Inprimis tamen summam tuorum errorum et heresum, quam o seductor animarum tuo tractatui inposuisti vel inevitabiliter immisisti, cupio fidelibus aperire, ut habeas unde erubescere et post ruborem ad ecclesiam domini per penitenciam redire.

Primum ergo ponis in tuo tractatu, quod *Christus pro eodem instanti non est personaliter ubique aut in locis pluribus localiter a se distantibus.* Est ceca heresis et inpossibilis, tollens secundam personam in divinis.

Item secundum est, quod ibi ponis, quod *Christus ibi, ubi personaliter non est, exercet magnam virtutem suam hic in terris* — et hoc est eque plana heresis. / 51a

Tercio ponis, quod *multo maioris fidei est ille, qui credit Christum alibi personaliter existentem posse hic virtutem suam diffundere et multiplicia dona in animabus suorum fidelium germinare, quam ille qui non credit hoc ipsum posse facere nisi ubi personaliter existat* — et hoc est heresis.

Quarto inevitabiliter innuis et ponis, quod *Christus secundum substanciam corpoream non est hic alicubi in terris neque erit neque descendet usque in finem seculi* — et hoc est heresis.

Quinto inevitabiliter innuis, quod *Christus secundum suam substanciam corpoream non sit in sacramento altaris* — est heresis.

Sexto, quod *corpus in sacramento altaris non est ibi verum corpus et reale substancialiter, quod natum est ex Maria et passum est et quod in celis extenditur,* pro eo ut dicis, *quia illud non descendet de celo ad diem iudicii* — est heresis.

Septimo, quod *corpus Christi in sacramento non est corpus Christi ibi, sed est ibi eius potencia, virtus et gracia, que sunt accidencia corporis* — est error.

Octavo, ex tuis dictis inevitabiliter sequitur, *quod corpus Christi in sacramento est solummodo ibi per accidencia illa predicta, non actu et for-*

---

[1]) II. Par. 12, 9; Ef. 6, 16.

maliter, sed quod debilius est causaliter et obiective ibi existencia, quomodo potest fieri in quolibet cibo non benedicto vel sanitas in herba — est error.

Nono, quod *esse corporis Christi in sacramento est minus et debilius quam esse per graciam in homine iusto.*

Decimo, quod *Christus dicens de pane benedicto „Hoc est corpus meum" intellexit per corpus virtutes et graciam corporis sui, non ipsum verum et reale corpus* — est error.

Undecimo, quod *in sacramento altaris non est ibi credendum esse corpus Christi illud, qud in celo extenditur, neque ibi adorandum neque colendum, cum secundum substanciam corpoream ibi non existat* — est error.

Duodecimo dicere *tuum totum tractatulum esse katholicum et non hereticum* addita sibi pertinacia et sciencia est heresis. Omnis enim, *qui facit mendacium,*[1] *ex deo non est,*[2] sed tuus tractatulus facit hereticum mendacium, ideo ille ex deo non est. Ex quibus omnibus sequitur, te esse formalem erroneum et addita pertinacia antichristum et picardum domino Jesu Christo contrarium et spiritu oris sui finaliter destruendum. /

51b Cap. II.

In inicio igitur huius saluberrimi operis expedit michi ostendere, quod *panis et vinum, que in altari ponuntur, in verum corpus et sanguinem domini convertuntur et cuius hoc fit operante potencia, numquid sc. divina vel humana, et quid in quam rem convertitur aut quomodo illa conversio celebratur.*

Et quia supra omnem mortalium racionem est hoc negocium, quod ut dicit Dionisius nec homines sanctissimi nec virtutes celi nec summe intelligencie perfecte agnoscunt, ideo doctor W.[a] allegando Damascenum istum modum, quod panis fit corpus Christi, dicit esse credibilem, cum veritas illud dicit, sed non ulterius queribilem, et idem libro de apostasia dicit, illum modum sacramentalem essendi[b] esse inexplicabilem. Propter quod quantum ob excellenciam negocii raciones michi deficient, tantum fidelibus supplebit scripture auctoritas et per illam magne fidei constans stabilitas et ecclesie primitive ex doctissimis et quibuslibet sanctis viris veluti ex aureis columpnis et aureis candelabris innumeranda pluralitas, qui omnes consona fide et voce contestantur, quod Christo dicente Mat. 26, Mar. 14 et Luc. 22: *Accipite et comedite, hoc est corpus meum* et *hic est sanguis meus Novi Test.* virtute divinorum verborum subito panis fit corpus Christi verum et vinum

[1]) Apok. 22, 15. — [2]) I. Jan 4, 3.

---

a) B: Jo. Wi. t. j. Viklef. — *b*) A vynech.

verus sanguis Christi. Et dico notanter „divinorum verborum“, de quibus dicit Ambrosius...[1]) Ex cuius dictis colligitur reprehensio infidelium, qui non ferendo omnipotentem sermonem Christi / et verba 52a dei recedunt ab ewangelio et fide eius. De qua omnipotencia accipe iterum testem ipsum Ambrosium quem doctor *a)* dicit magnum Ambrosium, ut sic saltem vel Ambrosio credas propter scripturas, quas allegat, vel scripturis propter Ambrosium, qui eas *b)* explanat. Qui libro de sacram. sic scribit: *Forte dicis* ...[2]) 52b

Ex cuius preclara sentencia patet, quante auctoritatis est sermo divinus in christianis, cum tantum valuit sermo humanus in Judeis, et eciam in Balaam propheta et Job et aliis paganis. Pro certo unum illud exemplum, quod arens et dura illa petra se in flumen commutavit, in huius nostri sacramenti mutacione perfecte satis agit, que ut dictum est, virtute divini verbi et sermonis eius omnipotentis panem in corpus Christi vertit. De cuius omnipotencia dicitur Sap. 18:[3]) *Omnipotens sermo tuus de celo a regalibus sedibus venit.* Vere enim omnipotens dicitur, cui quod inpossibile est apud homines, totum est possibile. Qui hoc non credis, quomodo credis ewangelio, quod omne verbum apud deum non erit inpossibile:[4]) *Omnia* enim, *quecunque dominus voluit, fecit in celo et in terra.*[5]) Numquid parum miraculi tibi videtur quod fecit? Qui limum terre fecit hominem et aquam eius sanguinem, numquid panem et vinum suam carnem et sanguinem non poterit efficere, qui eciam aquas in sanguinem potuit in Egipto vertere, ardorem in igne in rubo suspendere, virtutem solis motivam detinere, mulierem in statuam salis mutare, quin ymmo per naturam veluti sue potencie ministram qui dignatur infinita miracula *c)* quotidie exercere, omnia elementa in alienas naturas transmutare, terram sc. in grana et herbas et semina in arbores magnas, ova piscium in pisces, ligna in petras, per aquam transire terramque in lapides aut in aurum vel argentum ignis calore vertere. Quid igitur apud deum estimas inpossibile, quod apud naturam ministram eius et apud infirma quatuor elementa quotidie potes experimento reperire? Et ad idem est Aug. de verbis Apost. serm. 35.[6]) 53a

Sed habito et cognito illo *d)* ineffabili miraculo sc. *e)* conversione illa sacramentali dignum et expediens est nosse, quid huiusmodi conversio sacramentalis moralitatis nobis representet? Et pro certo datur ex hoc cunctis fidelibus intelligi, quod sicut substancia panis terrena, mutabilis et corruptibilis et in seipsa satis ignobilis et corruptibilis vertitur et mutatur in divinum corpus et sub-

[1]) Vypisuje c. 43 de cons. dist. II. — [2]) Je § 1. 2. a část 3. c. 55. de cons. dist. II. — [3]) v. 15. — [4]) Luk. 1 37. — [5]) Ž. 134, 6. — [6]) Delší citát. B má za ním poznámku o transsubstanciaci dle Viklefa de euch cap. IV. To A vynechal.

---

a) B: Wi. — *b)* Rkpp.: quas. — *c)* B: mirabilia. — *d)* B: iam illo. — *e)* Rkpp.: ex.

stanciam divinam et sicut gutta aque frigida, insipida et proxima corrupcioni, in se levis et inanis, admixta vino convertitur in vinum et per hoc ulterius in preciosissimum sanguinem Christi: sic vita omnium tractancium et manducancium hoc sacramentum, que est in se terrena, animalis et pecualis, frigida, corrupcioni proxima, inanis et gravis, per dignam manducacionem et bibicionem huius sacramenti sc. corporis et sanguinis Jesu debet transire per communicacionem virtutum et bonorum, que sunt in verbo divino, in omnem ymaginem et conformitatem verbi dei. Et sicut panis terrenus perdit nomen panis per suam mutacionem et gutta in vino nomen aque: ita anima nostra et spiritus per ipsam dignam manducacionem et bibicionem debet continue perdere desideria carnalia et abnegare terrenas affecciones et mores, abnegare quoque suum esse et transmigrare in esse divinum vite Jesu sicque continue successive induere dominum Jesum. Sicut aer tenebrosus et frigidus induit solis lucem et calorem, et sicut ferrum frigidum et obscurum magno igni sepe iniectum fit ab ipso igne calidissimum, luminosum, liquefactum, ductile[a] et capax omnis forme et ad omnem inpresionem aptabile; sic anima nostra per dignam manducacionem debet induere et quottidie[b] acquirere et per omnia esse tale secundum vitam divinam et mores et exercicium virtutum et omnium
53b Christi habitudinum, quale est ipsum corpus / Christi divinum, omni suavitate spiritus redundas, igne caritatis inardescens, plenum gracia et veritate, nobile et super omnia precia acceptabile, agens nostras animas et elevans in vitam divinam et eternam potenter et festinanter, eas ab omni corruptela peccati liberando et in seipso dilatando, nutriendo, regendo et confovendo. Et pro certo valde[c] indispositus est, cui missas celebranti, corpus divinum[c] tractanti aut manducanti et bibenti ista sentire non contingit.

Cap. III.

Secundo restat ostendere scripturis Vet. et N. Testamenti et testimoniis sanctorum ecclesie primitive, quod Christus est in sacramento altaris secundum suam essenciam et substanciam corpoream et personam

Quantum ad hoc probandum, primo est testimoniam perfectum et planum Salvatoris nostri Mat. 26, Mar. 14 et Luc. 22: *Accepit Jesus panem et benedixit et fregit deditque discipulis suis et ait: Accipite et comedite, hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur; et accipiens calicem gracias egit et dedit illis dicens: Bibite ex hoc omnes, hic est sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.*

---

a) B: ducibile. — b) B: continue. — c) A vynech.

Ex quibus verbis patet primo, quod Christus, qui est veritas infallibilis et qui ecclesiam suam, ymmo neminem decipere potest aut fraudare, dixit et asseruit panem et vinum a se acceptum et benedictum esse corpus et sanguinem suum — igitur hoc est tamquam firmissima veritas tenendum et credendum et ab omni fideli absque omni dubio astruendum et contra quemlibet repugnantem sustinendum.

Secundo patet ex verbis Christi, quod per illam clausulam *quod pro vobis tradetur* duo facit: primo plane Christus designat, quod corpus denotat, quia corpus vere substancie sue in cruce tradite et hoc exprimit per li „quod" — relativum substancie et li „corpus" — eciam relativum sue substancie. Ex quibus[a] verbis plane patet, quod in illa proposicione Christi per illud antecedens substancie „corpus" et illud relativum substancie „quod" vel intelligitur substancia [panis] vel perfeccior substancia corporis Christi et non illud accidens, ut adversarii contra scripturam confingunt.[1]) Per idem possunt repelli omnes hereses alie, que solummodo intelligunt / per corpus Christi signum corporis 54a
Christi vel figuram et non ipsam veritatem i. e. veram carnem traditam realem et personalem per verba Christi designatam. Et vere fidelis, credens hiis verbis Christi, securior est quam credens quibuscunque aliis assercionibus et glosis extortis et a corrupto ingenio confictis, que per corpus intelligunt signum corporis vel accidens corporis Christi vel convolucrum operum Christi.

Ista autem sentencia katholica de illo relativo substancie „quod" et antecedente substancie sc. „corpus" expresse patet per glosam ord. I. Cor. XI sub auctoritate Ambrosii super illo verbo: Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur, ubi sic dicitur: *Hoc quod aliud videtur, est corpus meum, illud idem substancialiter, quod pro vobis tradetur. Non ergo quia aliquis non ad salutem accipit, ideo minus est corpus et sanguis quod accepit.* Hec glosa.

Ex qua patenter elicitur veritas supra dicta vid. quod sub sacramento, quod aliud oculis videtur a corpore Christi invisibili, est idem illud substancialiter corpus, quod in cruce est traditum. Secundo patet, quod ipsum corpus secundum substanciam eciam mali accipiunt sibi ad iudicium et dampnacionem.

Eciam ista domini sentencia confirmatur per multos passus sacre scripture, presertim Joh. VI, ubi dicitur: *Caro mea vere est cibus. Panis quem ego dabo, caro mea est,* ubi dicit doctor ubi supra per panem intelligi debere non figuram nec accidens corporis Christi, sed ut dicit perfecciorem substanciam sc. veram substanciam corporis Christi, que est panis supersubstancialis, pro quo Mat. docet orare dicens: *Panem nostrum supersubstancialem,* i. e. qui est superior

[1]) Zde se ozývá nauka remanenční dle Viklefa.

---

[a]) B: cuius.

substancia et perfeccior quam quelibet alia creata substancia, *da nobis hodie.* Quod exponens Augustinus de verbis domini serm. 2. dicit, quod per panem illum intelligitur recte panis in sacramento altaris, qui ut Mat. dicit, est supersubstancialis. Patet, quod omnes adversarii orando Pater noster orant pro pane, qui est in sacramento non solum substancia, sed supersubstancia seu perfeccior substancia.

54b Cuius eciam testis est b. Ambrosius / libro de sacramentis: *Dixi vobis, quod ante verba Christi quod offertur panis dicitur, ubi Christi verba deprompta fuerint, non iam panis sed corpus dicitur. Quare ergo in oracione dominica ait „panem nostrum"? Panem dixit quippe sed euphizion alias epiusion h. e. supersubstancialem.* Hec ille et ponitur de cons. dist. 2 In calice.[1])

Item interlinearis super illo Luc. XI Panem nostrum etc. dicit: *Panis corpus Christi est vel verbum dei vel ipse deus, quo quotidie egemus, qui est super omnes substancias.*

Item glosa ord. Augustini ibidem Mat. 6 super verba „supersubstancialem" dicit: *Hic est panis vivus qui de celo descendit, cuius nature sublimitas super omnes substancias alias est.* Hec ibi.

Et ad idem exponit Lira super Mat. 6 dicens: *Sacramenta dicuntur vasa gracie, omnia autem sacramenta ordinantur ad sacramentum eucaristie, in quo continetur realiter ille, qui est subiectum beatitudinis. Hoc autem sacramentum petimus, cum dicimus „Panem nostrum supersubstancialem". Dicitur autem supersubstancialis, quia transcendit vitam corporalem et dat vitam eternam (Joh. 6: Ego sum panis vivus).* Hec ille.

Ecce plures sancti testes ecclesie dicunt, quod petentes panem nostrum quotidianum petunt pro pane epyusion h. e. pro substancia corporis Christi in sacramento sive pro supersubstancia.

Et ad idem est Ambrosius . . .[2]) Ex quo patet plane, [quod] quam verus est dei filius ex substancia patris et substancia carnis, tam vera est caro Christi in sacramento; 2. patet, quod homines in ipso sacramento accipiunt veram carnem divine eius substancie (secundum glosam unitam) et in illo s. corporis et divinitatis participant alimento.
55a Idem Ambrosius . . .[3]) Ex quo patet, quod in sacramento altaris vera caro secundum veram suam naturam gloriosam a fidelibus suscipitur, 2. quod ipsa vera caro secundum virtutem et dona, que ibi exercet, fidelibus traditur. Et ad idem est idem Ambrosius . . .[4]) Ad idem est glosa ordinaria . . .

55b Item Crisostomus Morali LXXX . . . Et patet, quod Christus membris propriis et per seipsum, qui est substancia vera corporis presens in sacramento, nutrit fideles. Et quid queso angeli horrerent videndo et tremendo respicerent nisi illud corpus glorificatum choruscans in sacramento?

---

[1]) § 6. c. 83. — [2]) c. 84 de cons. dist. II. — [3]) Cituje začátek c. 55 a celý c. 43 de cons. dist. II. — [4]) c. 74 de cons. dist. II.

Cui consonat b. Augustinus, ostendens quod non solum sub figura panis, sed eciam in veritate corpus et sanguis domini sumitur. Vnde ita dicit et querit . . .[1]) Ex quo patet,[a]) quod in sacramento altaris duo sunt, sc. figura, que exterius sentitur, et vera caro, que ex virgine per spiritum s. sine coitu nata est, ibi esse creditur; per veritatem carnis autem intelligit veram carnem, ut patet per eundem de cons. dist. II. Qui manducant[2]) et cap. Prima quidem[3]) in glosa.

Et ad idem est Augustinus in lib. Sent. Prosperi . . .[4]) Ex cuius dicto patet, quod sacrificium sacramenti altaris conficitur ex duobus i e. ex sacramento exteriori et vera carne et sanguine interiori, sicuti constat Christus ex deo et homine, duarum naturarum vera unione; 2) patet, quod res ille visibiles illarum rerum naturam et veritatem in se continent, sc. naturam vere carnis et naturam veri sanguinis, ex quibus sacrificium conficitur; 3) patet, quod illam veram carnem secundum suam veram naturam et veritatem opertam forma panis in sacramento accipimus.

Item ad idem est Eusebius Emisenus . . .[5]) Ex quibus patet terrena illa converti in substanciam vere carnis Christi ibidem pro termino conversionis existentis. 56b

Deinde ad hoc est ille altus et sublimis theologus b. Hilarius, qui in lib. suo VIII. De trinitate[6]) egregie et complete nostram demonstrat sentenciam, probans quod Christus per naturalem carnem propriam in nobis maneat corporaliter et inseparabiliter nostram naturam sibi uniendo et per suam carnem naturalem nostram naturam perfectam faciendo . . . 57a
Ad intelligendum huius sancti sensum altum notandum est secundum glosam, quod Arriani dicebant tres esse substancias in trinitate et illud quod dicitur in ewangelio[7]) *Ego et pater unum sumus* dicebant intelligendum esse de unitate voluntatis et gracie, sicut / cum dicitur „nos 57b
sumus unum cum Christo".[b]) Contra istos loquitur Hilarius et dicit similitudinem istorum falsam esse et dicit, quod alio modo nos dicimur esse unum cum ipso[c]) et alio modo ipse Christus est unum cum patre et illam diversitatem ostendit per hunc ordinem verborum, cum dixit:[8]) *Ego sum in patre meo, vos in me et ego in vobis,* ut ostenderet

[1]) c. 72 de cons. dist. II. — [2]) c. 55. — [3]) c. 44. — [4]) c. 48 de cons. dist. II. — [5]) c. 35 de cons. dist. II. — [6]) c. 82 de cons. dist. II. — [7]) Jan 10, 30. — [8]) Jan 14, 20.

---

a) B má zde více: Et hic diligentissime debent fideles notare verba huius sancti, quibus dicit: Si esset caro Christi in hoc sacramento in misterio solummodo et in figura et in significacione et non in veritate, nichil magis ibi fieret. Et hoc est quod dicit: Alioquin si non esset ibi vera caro, quid magnum esset hoc sacramentum? q. d. certe non esset magnum nec opus ita mirabile nec ita venerabile et a christianis ponderabile. Sed ex hoc solo magnum est et tremendissimum et prestantissimum, quia in eo est vera caro et vere carnis eius natura. Et hoc dictum solum daret fidelibus magnam fidem ad credendum ibidem veram carnem, non misticam sed naturalem. Et hoc est quod dicit ulterius, quod in sacram. alt. duo sunt . . . — *b*) B: sc. unitate voluntatis. — *c*) B: subaudi: quam ipsi dicunt.

Christum esse in patre secundum unitatem substancie, nos vero unum sumus cum Christo per humanam carnem, quam assumpsit, et ipse in nobis unum est per propriam carnem, quam in sacramento [a] sumimus. Hec glosa, ex qua patet summarius textus tocius litere.

Circa hoc ulterius est sciendum, quod iste sanctus doctor loquitur de illa unitate, qua nobis Christus per propriam et naturalem carnem suam unitur mediante sacramento . . .[1])

60a Sed obiceret hic aliquis dicens: Quid utilitatis / et quid fructus affert naturalis caro Christi descendens in hominem per sacramentum et quid ultra agit quam graciam Christi, que fit per solam voluntatem et sacramenti virtutem?

Respondetur, [b] quod ex hoc miro vinculo amoris, quo unitur natura carnis Christi nature hominis, [c] resultat propinquissimus [d] modus amoris et speciale vinculum elegantissime unionis, quo natura nature ineffabili commercio amoris adunatur et propinquissima unione in modum connubii et nupcialis amplexus copulatur. Revera enim unio nature ad naturam per voluntatem gratissimam propinquius et forcius inprimit amorem quam sola voluntas ad voluntatem. Quod experimento potes addiscere exemplo sponsi ad sponsam, inter quos nunquam vivacior dileccio nisi inter suorum amplexuum copulacionem, [e] omnem excedens in eis amorem, qui fit [f] per solam presentem vel absentem voluntatem. Ita cogita de Christi connubio ad animam et eius nature corporee ad nostram integram naturam. [g] Neque enim iuxta nos Christus manere voluit ut frater cum fratre et amicus cum amico, sed sicut proprium est solius dei, totum se nature infundere et naturam nature per formam amoris conformare et sicut est proprium cibi et potus, ut summa sc. unitate [h] possibili simus unum cum nostro summo bono et dilecto, sicuti alimentum sumptum ab alito omnino intimatur alito et transit in eius unam substanciam indiscretam. Et hoc iuxta Hilarium [2]) innuit Christus, cum dixit:[3]) *Qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem, in me manet et ego in eo.* De qua mansione et habitacione dicit Joh.:[4]) *Verbum caro factum est et habitavit in nobis*, et de qua inseparabili unione et approximacione dicitur Deut.:[5]) *Non est alia nacio sub celo*
60b *tam grandis, que habeat deos appropinquantes sibi, sicut / adest nobis deus noster.* [i]

[1]) A má dále fol. 57b—59b dlouhé citáty z Dionysia de eccl. hier. a ze sv. Tomáše pars III. q. 75 art. 1. a vykládá je. Pomíjím je s B. — [2]) c. 82. de cons. dist. II. — [3]) Jan 6, 57. — [4]) Jan 1, 14. — [5]) Deut. 4, 7.

---

a) B: in sacramento eius. — *b*) B: respondetur ad hoc. — *c*) B ještě: et quo summe intime infra ypostaticam unionem infundit se eidem et illabitur secundum proprium [esse] et communicacionem et assimilacionem propinquissimam et convenientissimam ultimo possibilem. — *d*) A: ex propinquissimis, B: fortissimus et vehementissimus et propinquissimus. — *e*) B ještě: et osculorum applicacionem. — *f*) B: alias fit. — *g*) B: de qua in Cant: Osculetur me osculo. — *h*) Rkpp. bonitate. — *i*) B rozvádí ještě.

Cap. IV.

Et pro ista sentencia katholica ulteriori testimonio confirmanda sunt doctores ecclesie plurimi.

Et primo glosa ordinaria I. Cor. XI super verbo Hoc facite quocienscunque dicens: *Sunt itaque tria in hoc sacramento consideranda, unum quod est tantum sacramentum, alterum quod est sacramentum et res, tercium quod est res et non sacramentum. Sacramentum et non res est species visibilis panis et vini, sacramentum et res caro Christi propria et sanguis, res et non sacramentum est mistica caro Christi.* Et patet, quod in sacramento sensibili est caro Christi propria et naturalis primo,[a] quod non potest intelligi de potencia, virtute et gracia ipsius carnis.

Et ad idem est simbolum Ephesinum concordans cum sentencia Hilarii supradicta in hoc, quod carnem Christi veram, vivificatricem et ipsius verbi propriam factam in altari accipimus. Vnde sic dicit in forma:[1] *Necessario* ... Cuius sensus est, quod incruentam Christi carnem sub aliena specie celebramus, non ut aliam communem carnem dividentes et lacerantes nec recipimus carnem Christi viri sanctificati et deitati coniuncti solummodo secundum dignitatis et gracie sue veritatem, spiritum et virtutem, sed carnem vere vivificatricem et ipsius verbi propriam et substancialem, quod est directe contra sentenciam huius apostate et fidei confictoris.[b]

Item ad idem est Jeronimus ad Elbidiam[c] dicens:[2] *Nec Moyses panem verum dedit vobis, sed dominus Jesus ipse conviva et convivium, ipse comedens et qui comeditur.* Item idem super Mat. dicit:[3] *Ad verum pasce transit sacramentum, ut quomodo in pre-* 61a
figuracione Melchisedech panem et vinum offerens fecerat, ipse quoque in veritate sui corporis et sanguinis presentaret.

Item ad idem est magnus ille Damascenus ...[d] Quem doctorem 62a
si diligenter discusseris, sentenciam Hilarii ipsum docere comprobabis. Primo enim dicit, quod in aqua baptismatis coniugavit graciam spiritus sancti, sed pani et vino coniugavit non tantum graciam sed suam deitatem, et in hoc insinuat differenciam inter sacramentum baptismi et eukaristie, quia panem et vinum facit corpus suum et sanguinem, quod corpus in sacramento sc. tractum de virgine est vere unitum ibidem deitati.

Secundo dicit ibi in sacramento non esse plura corpora, sed illud unum et idem, quod de virgine sumptum est, sicut in alito et alimento est unitas et corporis ydemptitas.

Tercio dicit, quod hostia non est typus i. e. figura corporis Christi, sed realiter et vere unum et idem illud corpus.

[1]) c. 80 de cons. dis II. — [2]) c. 87 de cons. dist. II. — [3]) c. 88 ibid.

---

a) B: Christo. — *b*) A: confidictoris. — *c*) A: Albidicum. — *d*) Citát na fol. 61a—62a. B má za ním hned citáty z Paschasia a pak již jen nezpracované poznámky.

Quarto quomodo omni timore et reverencia anime et corporis interiori et exteriori debemus advenire ad ipsum sacramentum et hoc sc. propter veram et realem presenciam substancie corporis Christi in ipso sacramento.

Quinto dicit, quod panis consecratus non panis simpliciter est, sed unitus deitati, et quod ibidem sint due nature non una, sc. natura corporis unita nature deitatis.

Sexto quod illud corpus, quod transit in corpus nostrum, non consumitur in nobis nec aliquam inhonestatem ut panis simplex patitur, sed ad substanciam et conservanciam nostre substancie transit. Et con-
62b cordat cum Hilario et Dionisio ubi supra. /

Septimo quomodo illa caro Christi in sacramento non est modo aliene carnis sed modo spiritus, quia spiritus vivificans est caro domini et ut dicit simbolum „vivificatrix". Ita tamen est spiritualis, quod non relinquit ibidem corporis naturam, sed deificacionem eius ostendit.

Octavo per illa verba „assumpcio et communio" declarat efficaciam et fructus illius nature et substancie corporis Christi predicte, qua sibi concorporei esse meremur.

Et ultimo patet ex hiis omnibus dictis et sinodo Ephesina, quod eucaristia non solum est typus et figura, sed vera caro Christi vivificatrix, in qua duplex est natura, sc. natura corporea et natura divina et sic dei et hominis perfecta substancia.

Et ad idem est b. Bernhardus ... Item Eusebius in Sermonibus ... Ex quo dicto plane convincitur illa via errare, que dicit corpus Christi esse in sacramento qualitative i. e. virtualiter et per graciam spiritualem et sacramentalem et non substancialiter i. e. per substanciam sue nature.

63a Et conformiter in verbis et in sentencia loquitur Anshelmus
63b tractatu de corpore Christi ... Item Thomas III. q. 76. art. 1 ... Ex quo patet plene differencia inter eucaristiam et alia sacramenta, in qua Christus est substancialiter, in aliis autem accidentaliter, ut per virtutem, graciam, potenciam et spiritum. Quod est contra tuum tractatum proditorium et erroneum, qui tantum efficacie ponit in eucaristie sacramento non plus, sicut in penitencia vel baptismo, sc. esse Christum potencialiter, virtualiter et spiritualiter. Et concordat Thomas directe cum sinodo Ephesina, que dicit non tantum carnem esse in sacramento secundum virtutem dignitatis viri sanctificati et verbo coniuncti i. e. secundum graciam unionis, virtutem et potenciam, sed secundum carnem vivificatricem et propriam ipsi verbo i. e. deitati.

64a Item vult Anshelmus ... Item Gregorius ...

64b Item Paschasius ... Et patet, quam subtiliter iste doctor enucleat sentenciam Hilarii fere per omnia in verbis et sentencia concordans cum eodem. Ex quo inter cetera hoc est notabilius capiendum, quod Christus in renatis et communicatis corporaliter et spiritualiter manet unitus eis, non, sicut heretici volunt, sola voluntate i. e.

